Ljubljanski Zvon

Podkrajšek
Rajhenburg

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

UREDIL

DR. FR. ZBAŠNIK

XXIII. LETNIK

1903

V LJUBLJANI

TISK „NARODNE TISKARNE"

LIBRARY
JUL 22 1964
UNIVERSITY OF TORONTO

KAZALO.

I. Pesmi.

II. Leposlovni spisi.

III. Članki.

IV. Književne novosti.

V. Glasba.

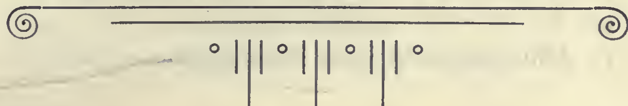
VI. Slovensko gledišče.

VII. Upodabljajoča umetnost.

VIII. Med revijami.

IX. Splošni pregled.

Ljubljanski Zvon

Amerikanci.

. . . »Sinoči se je odpeljalo
z ljubljanskih kolodvorov v
Ameriko zopet okoli sto oseb« . . .
Časniška notica.

Poslednji žvižg — in vlak se že pomiče,
čimdalje bolj divjá v božično mrzlo noč . . .
Tam spredaj stroj sopiha, hrska, puha,
ko gnala bi po tiru ga demonska moč.

Beží, letí . . . Ušel li rad bi mrazu
ledenemu, ki brije preko polj nocój?
Al kósati se hočeš, vlak, z viharjem,
kdo izmed vaju preje cilj doseže svoj?

Skopó brlí svetiljka iznad stropa
in razsvetljuje tretji razred ko v zasmeh,
obseva skozi dim tabakov gosti
ko skozi meglo pasažirje po klopéh.

Natlačen voz do zadnjega je kota.
Med moškimi več žensk in dece, pisan roj . . .
Nekteri dremljejo, nekteri spijo,
polglasno drugi tam kramljajo med seboj.

In vrata se odpró: »Vsi v Bremen?« — »»Sami
Amerikanci!«« — »Vraga! Meni res se zdi,
par let še trajaj to izseljevanje —
in domovina naša bode brez ljudi!«

Mehanično jim preščipava listke,
in tiho v drug vagon odnese ga korak . . .
In dalje, dalje v pozno noč božično,
ko gnan od démonov nevidnih, dirja vlak.

Slabó brlí svetiljka iznad stropa.
Zagrnjeni v tabakov siv, smrdeč ovoj,
nekteri dremljejo, tam drugi spijo,
nekteri glasno govorijo med seboj . . .

»Ej, kje smo še! Kdaj pridemo črez morje?
Kje nova domovina naša še je tam!
Pač dobro, ženka ti, otroci moji,
da tudi v novem svetu s sabo vas imam!

»Tako pozabim prej, kaj sem zapustil:
svoj stari dom ob Savi in svoj rojstni kraj;
in lože bomo delali vsi skupaj,
ne bomo neprestano mislili nazaj!

»Tu v krajih naših trudiš se in mučiš,
no, in napósled smeš umreti od gladú . . .
Tam truda je, pa tudi kruha dosti;
zastonj tam ne prelivaš svojega potú! . . .«

»»Res, blagor vam!«« — vštric njega vzdihne nekdo,
»»a jaz odhajam sam v neznani tuji svet!
Domá sem pustil mlado ženo svojo
z otrokom na zemljišču . . . Kdaj jih vidim spet?

»»Težkó odtrgal bil sem se od svojcev.
Pobegnil skoro sem na skrivnem jim sinoč . . .
In tam ko črna delal bom živina,
pošiljal jim domov dolarjev na pomoč . . .

»»In naj sam ôsat zraste mi po njivah
in po vinogradu le trnje — kaj mi mar!
Da bi le v hišo ne pritihotapil
pa žene ne zapeljal bi mi kak slepár!««

Mlad potnik, mož oblečen po gosposko,
zazeha v kotu, zgane se: »Kaj boste vi!
Jaz pa sem sam brez žene, brez družine,
in zemlje svoje nimam ne za pol pedí!

»Ne! Stradal nisem baš; ne morem reči.
A veste, česa manjka tukaj mi, ljudjé?
Duh sužnosti tu vlada v svetu starem —
a meni po svobodi hrepení srcé!

»Ah, gabi se mi družba licemerska,
to klečeplastvo pred mogotci nizko — fej!
Zato grem zdaj v Ameriko svobodno . . .
Naprej, trpini-bratje, v novi svet, naprej! . .«

Besed poslednjih več ni slišal nihče.
Vse dremlje okrog njega, spava in hrčí . . .
Oblak tabakov plava po prostoru,
svetiljka sredi stropa komaj še brlí . . .

In zdajpazdaj tam zunaj zabrlizgne
piščalka parna v črni zimski mrak . . .
Po reljsih guga se vagon in škriplje . . .
Enakomerno dalje, dalje dirja vlak . . .

A. Aškerc.

Povest o neki drugi.

Novela. Spisal Ivo Šorli.

Odgrnil je bil zavese z okna ter sedel zopet k mizici pri peči. Zavil se je tesneje v svoj črni nočni plašč in strmel mračno predse.

Naenkrat je prikimal, in njegov krasni, bledi obraz, izražujoč prej težko premišljevanje, je hipoma prešinilo nekaj neizprosnega, trdega. Jedva je še drhtela fina, bela roka, ko je gladila počasi dolgo, kakor noč črno brado.

Črez bele strehe se je polagoma priplazila bleda, mrtva svetloba in bolj in bolj je bledela luč na mizi.

Ugasnil jo je in stopil k oknu. Sneg je padal neprestano. Tiho, belo, veličastno vseokrog.

Strmel je nekoliko časa tja ven in se vrnil zopet k mizici. Krvav žar iz peči mu je švignil za hip črez obraz in zlati naočniki so se zasvetili.

Svitalo se je bolj in bolj. Poznali so se že črni obrisi velike omare v kotu.

Zunaj je nekdo odprl vrata in mehki koraki so se bližali.

Vstopila je in se mu približala. Tik pred njim pa je obstala in stopila nehote par korakov nazaj. Dvignil je počasi svoje oči k njej. Strepetala je. Kakor temen čarovnik se ji je zazdel. Ta somrak . . . in v njem on v črni, dolgi halji . . . te črne, čudne oči . . . Bala se ga je bolj nego kdaj prej.

A bala se ga je vedno. Trepetajoč mu je slonela v naročju, trepetajoč uživala njegove ognjene poljube, trepetajoč ga ljubila z blazno, nemo strastjo.

Takrat, ko je bila še dekle, je hodil slednji dan mimo njenega okna v dolgi, črni suknji, s črnim, širokokrajnim klobukom na glavi. Enkrat se je ozrl v njo in odnesel je vso njeno dušo s seboj. Nekaj časa ga ni bilo več. Potem pa ga je videla zopet pri neki obravnavi. Zvečer je bilo . . . vse mesto je drlo tja. Ena izmed prvih dam je zastrupila svojega moža. On je sedel na levi strani v črni, dolgi halji, s črnim baretom na glavi, s krvavordečimi obšitki pod vratom . . . Vstal je in govoril z mirnim, sonornim

glasom, in njegove besede so padale težke v vsa srca, na glavo nesrečne zločinke.

Prišel je mesec pozneje k njeni materi, prihajal potem slednji dan. Bil je tako mehek ž njo, tako dober . . . In sledila mu je kakor omamljena v ono noč, kamor jo je vabil s seboj. Kajti zdelo se ji je, kakor da gre daleč nekam noter v bajno, črno noč brez zvezd, oklepajoč se njega, ki je doma v tej čarobni temini.

In trepetajoč mu je slonela v naročju, trepetajoč uživala njegove ognjene poljube, trepetajoč ga ljubila z blazno, nemo strastjo . . . On pa ji je bil tako mehek, tako dober. In tako krasno je bilo daleč notri v bajni noči, kjer je bil on doma . . . Tako prav vsa okna zastrta, vse temno, tiho . . .

In vendar ji je delo dobro, kadar je prišel v hišo Alfred, brat njenega moža. Kakor da je posijal žarek v temino, dobrodejen, topel žarek, ki ne žge očesa z brutalno, plebejsko svetlobo, ki se prikrade tih, krotak skozi zastore . . . Mlad je bil, skoro še pol otroka. Pozdravil je vljudno, prisrčno, prisedel k njej in govoril odkrito, zaupljivo, kakor da je njen brat. In oči je imel kakor kos neba v tihi pomladni noči.

Rudolf, njen mož, ga je jedva pogledal. »Otrok je! Kaj pa naj pameten človek govori ž njim?«

A ona je bila tudi tak otrok. In zapazila je, da njen mož ne govori tudi ž njo nikdar, ker je tak otrok. Samo k sebi jo je stiskal, božal ji lice, gledal ji s svojimi zagonetnimi očmi v obraz in jo poljuboval s svojimi pekočimi, kakor ogenj suhimi poljubi. In ona mu je trepetajoč slonela v naročju, trepetajoč koprnela pod temi poljubi. Samo jemala jih je brez volje, brez moči, kakor da je njegova strast sežgala, upepelila njeno, kakor da je ogenj njegovih usten ugasnil njenega vsakokrat, ko je začutila njegov dih; šele, kadar jo je izpustil iz svojega objema, je švignil iz njene duše iznova divji ogenj, da je strepetala po vsem telesu.

Včasi je siloma stresla z glavo, kakor bi se hotela zbuditi iz nekega sladkomučnega sna. Kajti čutila je, da sanja razkošne sanje, ki žro njene moči. Strmela je pogosto v zrcalo in drhtela. Tako bledost, take čudne poteze, take oči je videla na ženitovanskem potovanju po velikih mestih, zvečer v kavarnah. Spomnila se je onih ženskih obrazov in strepetala vsakokrat. Vselej, kadar je obviselo zunaj na ulici na njej moško oko, polno hrepenenja in poželenja, se je spomnila onih obrazov . . . In zdelo se ji je, da vidi pogosto v očeh svojega moža, celo v nedolžnih očeh Alfredovih isti izraz.

Kadar je bila sama, je sedela najrajša na divanu v kotu in strmela predse. Da, to je bilo resnično življenje in vendar kakor sanje. »Kakor cvetica sem, ki so jo presadili v temo«, si je mislila. »Tema, noč, bajna noč, to je duša mojega moža. In Alfredova duša je kakor mehka mesečina.« In ljubila je noč in ljubila mesečino . . .

* * *

Kakor temen čarovnik se ji je zazdel v tem dolgem, črnem plašču, v tej temačnosti s temi črnimi očmi, s to kakor noč črno brado, s to črno čepico na glavi.

Vstal je in stopil k oknu in se molče vrnil k peči. Krvav žar iz peči mu je švignil za hip črez obraz in zdrknil na prsi pod vrat. Ustavil se je in obrnil oči v njo. Zlati naočniki so se svetili iz somraka. In spomnila se je porotne obravnave, kjer so padale njegove besede težke v vsa srca, na glavo nesrečne zločinke, ki je bila zastrupila svojega moža.

Opotekajoč se je ustopila k divanu in se zgrudila nanj.

On se je vrnil zopet k oknu.

»Pojdi sem, Danica!« ji je rekel z drhtečim glasom.

Trepetajoč je vstala in se mu približala.

Potisnil jo je rahlo bliže svetlobi in jo gledal. Zavita je bila v črn, svilen plašč z mehkimi bobrovimi obšitki okrog vratu. Na glavi je imela črn klobuk s temnimi nojevimi peresi, polnimi nežnih snežink. Obrazek ji je od mraza še vedno rahlo rdel.

Prijel je z obema rokama njene v svoje in jih obdržal, silno drhteč, kakor da ga trese mrzlica. Privzdignil ji je nato glavico, da bi ji pogledal v oči, a ona je skrila ubogo svojo dušo za dolge, svilene trepalnice, da bi ne videl madeža v njej . . .

»Dušica, ljubica, kako si krasna!« je jeknil z glasom tako brezmejno žalostnim, da so se ji zašibila kolena in jo je moral ujeti, da se ni zgrudila. Položil jo je zopet na divan in se vrnil k oknu.

Naslonil je čelo na mrzlo steklo in strmel tja ven. Tiščal je spodnjo ustnico trdo z zobmi, nosnice so mu trepetale, prsi skoro hrople. Dvoje velikih, težkih solz mu je spolzelo počasi črez mrtvaškobledo lice, a naglo je vzel ruto iz žepa in ju obrisal. In obraz, mu je ledenel bolj in bolj, zobje so spustili ustnice, ki so se trdo sklenile, in v očeh je zamrl zadnji odsev žalostne gorkote, okrog usten pa se je zazibal smehljaj, ki zmrzne včasi na obrazih mrličev in ki mu pravijo srečen smehljaj . . .

Obrnil se je in pozvonil.

»Zajutrkujva, kaj ne, Dragica?« je vprašal s svojim navadnim, mirnim, prijetnim glasom. »Ti si gotovo že potrebna?«

Postrežnica je prinesla kavo in jo postavila na mizo.

On si je nalil, kakor vedno, polno skodelico in nadrobil peciva v njo.

»Kaj samo toliko?« se je začudil, ko si je nalila jedva toliko, da je pokrila dno.

Molčala sta nekoliko časa. Večkrat je že poskusila, da bi kaj izpregovorila, a bilo ji je, kakor da ni več glasu v njej . . .

»Ali je bil včeraj Alfred tu?« je vprašal nenadoma.

»Ne,« je odgovorila jedva slišno.

»Ne? Hm, jaz sem ga pa videl, ko je vstopil v vežo. No, no, bo že res. Kako bi pač mogla govoriti neresnico usta, ki so ravno sprejela vseživega Boga!«

Srebrna žlička ji je padla iz rok. Tisoč strupenih jezikov je sikalo iz teh mirnih besed.

Molčal je zopet in jedel mirno dalje.

V sobo je stopila naglo služkinja s prestrašenim obrazom.

»Strašen škandal se je zgodil!« je vzkliknila.

»Kaj pa je?« je vprašal in nehote vstal.

Tudi ona je planila s stola. Groze poln občutek jo je obšel, sama ni vedela zakaj. Če se je le kaj genilo ob njej, že so ji zašklepetali zobje strašne bojazni. Vsi živci so se trgali v njej.

»Nekdo je bil v izpovednici patra Stanka!« je pripovedovala služkinja pretrgano. »Preoblekel se je bil v meniško obleko in izpovedoval. Iščejo ga že povsod. Ušel je. Obleko so že dobili v jarku na Tržaški cesti.«

Počasi je spravil iz nje, kaj se je pravzaprav zgodilo, kajti v prvem hipu je ni razumel. Gotovo je bilo, da je nekdo zlorabil izpovednico, Bog ve kdo in zakaj. Pater Stanko je že včeraj odpotoval in slepar se je polastil njegove izpovednice. Izpovedoval je črez eno uro, potem pa brez sledu izginil.

Rudolf je pogledal na uro. Bilo je čas, da gre v urad. Oblekel si je molče suknjo, vzel klobuk in odšel, prvič, ne da bi se bil poslovil od žene.

Sedla je v kot na divan in se prijela z obema rokama za glavo. Postrežnica, ki je pospravljala mizo, se je ozirala pogosto nanjo in zmajevala z glavo.

On pa je hitel naravnost v urad. Dobil je takoj naznanilo o nenavadnem zločinu. Odredil je vse, kar se mu je zdelo potrebno

in mogoče, ter hodil potem sam po svoji sobi s stisnjenimi obrvmi in stisnjenimi ustnicami.

Naenkrat je obstal. Obraz mu je izražal presenečenje, ki se pojavlja, kadar nam šine nepričakovana misel skozi možgane. Stal je še nekoliko časa nepremično sredi sobe, potem pa pokimal odločno in sedel k svoji pisalni mizi. Njegov obraz je bled in trd, kakor da je iz kamena.

Odprl je debel akt in se utopil vanj.

Opoldne se je vrnil točno domov. Juha je že čakala na mizi kakor vedno.

Pokimal je ženi nem pozdrav in jo pogledal. Bila je upadla kakor še nikoli, oči zbegane, motne.

»Ali ste ga že dobili?« je vprašala kolikor mogoče mirno, ko sta sedla.

»Niti sledu!« je odgovoril. »Ti si bila torej pri njem pri izpovedi. Sreča, da si taka nedolžna golobica! Pomisli, kaj bi bilo, ako bi bila ti ena izmed tistih ničvrednic, ki sleparijo svoje može, in bi se tega izpovedala!«

Pogledal ji je pri tem naravnost v obraz z bodečim, skelečim pogledom.

Zahropla je.

»Eh, seveda ni prijetno praviti niti malih svojih grehov neznanemu lopovu, toda, ako bi bil izvedel iz tvojih ustec celo kaj takega, no, to bi bil vrag!«

Odložila je žlico. Niti siliti se ni mogla več.

»Kako, da ne jeste ničesar, milostiva? Že davi ste vse pustili. Bolni ste, kaj ne?« jo je vprašala sočutno postrežnica.

»Glava me boli,« je vzdihnila gospa in vstala. Sedla je na divan in se naslonila trudno na blazine.

On je obedoval molče ter se spustil potem molče poleg nje na drugi konec.

»Glava te boli? Meni tudi ni dobro. Umreti bo treba,« se je nasmehnil.

Ozrla se je vanj in ujela ta čudni nasmeh. Zazeblo jo je, da so ji zašklepetali zobje.

»In zdaj bom imel še toliko dela s to novo dogodbo,« je pristavil in si prižgal smodko.

»Nenavaden slučaj, kaj ne?« je vprašala tiho, da pač nekaj izpregovori.

»Da, nenavaden slučaj. Meni se še ni dogodil v celi moji praksi. Toda spominjam se, da sem nekdaj čital nekaj podobnega v francoskem dnevniku. Hm, celo veliko sličnosti je imel oni slučaj s tvojim,« je dodal počasi kakor zamišljen.

»Z mojim? Kako to?« je šepnila.

»Pardon! Hotel sem reči drugače. Tam se je namreč izpovedala takemu sleparju zakonska žena, ki je v resnici sleparila svojega moža, česar v našem slučaju seveda ni.«

Obmolknil je zopet in puhal enakomerno dim v voljni zrak.

Tudi ona je molčala. Zobje so ji šklepetali, da je moral to čuti tudi on.

»Z bratom svojega moža ga je sleparila,« je nadaljeval po dolgem času in zopet obmolknil.

Hotela je vstati, a zgrudila se je zopet v blazine.

»Kako si slaba, revica, kako trepečeš!« se je obrnil k njej. »V posteljo pojdi, Dragica, morda ti bo bolje.«

Strašen ji je bil ta njegov glas, ta njegov obraz tako sočuten, a oči tako mrzle, polne nečesa groznega, neizprosnega.

»Pusti me!« je kriknila, da se je služkinja, ki je šla slučajno skozi sobo, začudeno ozrla nanjo.

On je zmajal z glavo. Ko so se pa vrata za služkinjo zaprla, obrnil je svoj pogled naravnost ženi v obraz.

»Pustim naj te? Kaj ti pa hočem? Ne razumem te«, se je nasmehnil. »Toda potrpeti je treba s teboj; bolna si, hudo bolna«, je pristavil mirno.

»No, pa tu ostani!« je nadaljeval po kratkem molku. »Morda te razvedrim, če ti povem ono dogodbo iz francoskega dnevnika?«

Ozrla se je vanj. Njene oči so bile popolnoma motne, le globoko za neko meglo je kričalo nekaj po usmiljenju.

»Aha, zanima te?« se je nasmehnil, kakor da je tako razumel njen pogled. »Ej, taka romantika ženske vedno zanima. Dobro torej! Veš, v Parizu je živela mlada dama. Ne vem, ali ravno v Parizu, toda to je vse eno, saj takih — nikjer ne manjka. Ta dama je imela moža, ki ni veliko govoril, ki je bil morda celo pretemen, toda jasno ji je bilo, da jo brezmejno, nežno ljubi, kakor na primer jaz tebe, dušica. No, in tudi ona je bila proti njemu kakor med. Kar umirala je blaženosti, kadar jo je stisnil k sebi, hahaha!«

Zakrohotal se je besno in obmolknil. Oči so mu gorele v divjem plamenu.

»Pravila mu je vsak dan, da jo sežge njegova strast«, je govoril hlastno dalje. »In on ji je veroval. Nekega dne pa so se mu

odprle oči in spoznal je, da ga vara, vara ž njegovim bratom. Pomisli, ž njegovim bratom!«

Sklonil se je k njej, trmel ji s svojimi strašnimi očmi v obraz in ji stisnil roko s tako brutalno silo, da je jeknila.

Izpustil je njeno roko iz svoje ter vrgel ugaslo cigaro na mizo. Molče je gledal nekoliko časa predse v tla, potem pa naglo planil pokoncu.

»Pa drugič dalje! Zdaj moram v urad. Z Bogom!«

In ne da bi se bil ozrl, je odhitel ven.

Ona pa se je vrgla vznak in strmela z blodnim pogledom v strop. Niti zganila se ni.

Služkinja je hodila tiho skozi sobo. Zmajevala je z glavo, a nagovoriti si je ni upala. Strah jo je bilo.

V mraku je prinesla svetiljko in jo postavila na mizo.

»Gospod Alfred je zunaj!« je rekla tiho. »Ali naj ga pustim noter?«

»Ne, nobenega!« je odgovorila gospa osorno. »Recite, da sem bolna.«

Ko je služkinja odšla, se je dvignila in za hip je vprla oči v luč, kakor bi hotela premišljati, kaj se neki godi ž njo, toda takoj se ji je zazdelo, kakor da se ji ovija zopet težka megla možganov. Vrgla se je zopet vznak in trmela s široko odprtimi očmi v zrak.

Večerjala ni ničesar. Služkinja jo je morala podpirati, ko jo je spremljala k postelji.

Črez pol ure je šla pogledat v spalnico. Gospa je ležala, kakor da je mrtva. Le včasi je zahropla in zastokala.

Njega še vedno ni bilo; prvič odkar je bil poročen, je izostal z doma. Služkinja vsega tega ni mogla umeti. Zdelo se ji je samo, da se je dogodilo nekaj usodnega. Gospa je, kakor da se ji je zmešalo v glavi, sama bolezen to ne more biti. Okrog polnoči je slišala priti gospoda domov. Prisluškala je pri vratih, a slišala ni drugega, kakor da se je slekel in legel v posteljo.

Ob osmih drugega dne sta sedela zopet oba pri zajutrku. Voščila sta si bila dobro jutro, drugega še nista govorila. Ko se je zbudila, ji je bilo, kakor da je vse ono, kar je doživela včeraj, samo sanjala, a ko se ji ni približal kakor vedno, da bi jo poljubil, da bi ji rekel le eno prijazno besedo, ko je videla zopet njegov bledi, trdi obraz, ko so zopet srečale njene oči njegove, hladne, nekaj groznega obetajoče, ji je zopet legla strašna groza v dušo.

»Ničesar nismo še dobili, je izpregovoril«, ko je odhajal. »Menda ga sploh ne zalotimo, kakor niso onega v francoskem dnevniku. Čakaj, opoldne ti povem, kaj se je zgodilo z ono propadlo ženščino. Danes si itak videti veliko zdravejša, in ne bo te več tako razburjala povest o neki drugi, tebi popolnoma tuji — nesramnici. Z Bogom!«

Nasmehnil se je in odšel naglo.

Zgrudila se je na stol . . . Ženščina . . . propadla . . . povest o neki drug nesramnici . . . ji je šumelo po glavi.

»Uboga gospa, ali vas že zopet prijemlje?« jo je vprašala služkinja, a dobila ni drugega odgovora kakor top, zmeden pogled. Zmoti se revica, si je mislila. Najrajša bi bila zbežala iz te hiše. Vse polno strahov se je plazilo po poltemnih kotih, ki jih ni mogla pregnati medla svetloba mračnega zimskega dneva.

»Mici, Mici!« je zaslišala naenkrat iz sobe gospenji glas.

Stekla je naglo k njej.

»Kaj je, milostiva? Ali je vam slabo?«

»Ne, ne! Pelji me kam! Ven, hitro ven! Tu znorim!« je prosila gospa in se je oklepala. Njene oči so bile že popolnoma blazne, glas hripav, izpremenjen.

»Kam, milostiva? Kam v takem mrazu? Tu bodite, čakajte, prinesem vam plašč! Jezus!«

Služkinja je preplašena odskočila, kajti gospa se je je hotela okleniti okrog vratu. Zadavi me, si je mislila.

»Ven me pelji, ven, kamor hočeš! Samo še danes je čas!« je vpila nesrečnica venomer.

»Za božjo voljo, ostanite! Po gospoda grem. Takoj bo tu!«

In služkinja je hotela skozi vrata, a že jo je držala gospa trdo za rokav.

»Ne, ne gospoda! Bojim se ga, bojim se ga — — —«

»Kaj se ga boste bali, saj je tako dober! Ven pojdiva, milostiva, v kuhinjo! Zunaj se razvedrite.«

In prijela je gospo za roko in jo peljala s seboj kakor otroka.

Zunaj se je nekoliko umirila. A bolj ko se je bližalo poldne, večkrat je ponavljala: »Ali že prihaja? Bojim se ga«, in vedno manj je izdalo vsako prigovarjanje. Služkinja ni več dvomila, da je uboga gospa zblaznela. Držati jo je morala, ko so se začuli v veži gospodovi koraki, kajti hotela se mu je skriti v veliko omaro.

Pogledal je v kuhinjo.

»No, kje pa tičiš, Dragica? Pojdi no kosit! Kako ti je, revica?« je rekel in ji pogladil lase. Čutil je natanko, kako je drhtela, ko se je je dotaknil.

Skoraj zbežala je pred njim v sobo.

»Gospa se vede tako čudno. Zdravnika bo treba«, mu je šepnila služkinja, ko je hotel za njo.

»Ne bo hudega ne. Malo nervoznosti, to preide samo«, se je nasmehnil.

Pri kosilu nista govorila ničesar. Ona je zaužila samo par žlic juhe. Gledala je predse in trepetala.

Včasi jo je pogledal. Za hip je bilo, kakor da se mu smili, kakor da se bori sam s seboj, a kmalu je postal njegov obraz zopet trd, neizprosen.

»In zdaj pride nadaljevanje obljubljene povesti«, je mirno izpregovoril, ko sta sedla kakor vedno na divan k črni kavi.

Prižgal si je cigaro in nadaljeval:

»Kje sva že ostala? A da! Torej varani mož, ki je svojo ženo tako brezkončno ljubil, je bil sicer dobra duša, a nikakor ne kak sentimentalen slabič. Blag prijatelj, a neizprosen proti oni, ki mu je za vedno zastrupila življenje. Spoznala je prvi hip, da je zaigrala tudi ona svojo srečo. Glej, on si je z največjim trudom priboril košček kruha, stradal je, prenašal mraz, preziranje, žaljenje in sad cele te bedne mladosti je poklonil njej, naj ga uživa ž njim. Življenje ga je naredilo trdnega, a trdni ljudje so včasi tudi malo trdi. On je bil tak, in naravno je, da je ni prosil, naj blagovoli pozabiti, da ga je nesramno varala, ampak — — —«

Obmolknil je zopet premišljeno, hote.

»Sicer pa tudi nje ni moglo več veseliti življenje. Ali se je mogla še kdaj ozreti v oči svojih nedolžnih otrok? — — —«

»Ali je imela otroke?« je vprašala hlastno. Zazdelo se ji je, kakor da je zanjo v teh besedah nekaj rešilnega. Ona ni imela še otrok, ona — — —. Toda takoj so jo zopet splašile njegove besede.

»Da, otroke je imela«, je pritrdil počasi. Njeno vprašanje ga je osupnilo in ga spravilo za hip v zadrego. Zakaj je neki omenil otrok, ko jih ona nima! Toda takoj si je pomagal in nadaljeval mirno:

»Ona je imela otroke. Pomisli, dete, da bi se tebi dogodilo kaj enakega! Denimo, da bi midva dobila dva taka kodrasta paglavčka. In ti bi bila grešila z mojim bratom. In tako črez pet let bi zdajle pridrlo naenkrat dvoje takih nedolžnih bitij v sobo k

nama. Glej, tamle bi stala Rudolfček in Dragica in vprla bi vate svoje angelskočiste poglede, v te svojo mamo, v te prešestnico — krvoskrunko — — —«

Kazal je s prstom predse na drugo stran mize, govoril hripavo, strastno, da mu je strast zadušila besedo.

Ona je zahropla. V možganih ji je vrelo, zobje so ji šklepetali, stresal jo je mraz, da je začel divan trepetati.

»In kaj je storila ona, kaj?« je jeknila.

»Ona?«

Za hip se je zdrznil, ustni sta mu drhteli, potem pa mu je bilo, kakor da ne govori več sam, kakor da je le še orodje nekega demona, ki ga davi.

»Zastrupila se je!« je kriknil. »Njen mož je imel v svoji miznici, v levem predalčku stekleničico strupa — — —«

Planil je s sedeža. Trepetal je kakor ona. Stopil je k oknu in naslonil čelo na mrzlo steklo. Zapustile so ga vse moči. Zdelo se mu je, kakor da šele zdaj čuti vse strašno zlo, ki se je zgodilo v njegovi hiši. Stiskal je zobe in hropel.

Ona pa je gledala nekaj trenotkov s široko odprtimi očmi vanj, potem pa odšla opotekajoč se skozi vrata.

Postajal je mirnejši. S silno močjo je sklonil napadajoče ga strasti k tlom, in njegov obraz je bil zopet miren, oko zopet mrzlo. Le rahlo mu je še trepetalo telo.

Obrnil se je počasi in se ozrl po ženi.

Ni je bilo več. Grozna slutnja ga je obšla. Planil je proti vratom in se zadel z vso silo ob služkinjo.

»Gospa leži na tleh! Jezus, Marija!« je vpila.

Pokleknil je k nesrečnici. Samo še enkrat je odprla široko svoje oči vanj. Poleg nje je ležala prazna stekleničica.

Gledal je dolgo topo v ta bledi, še vedno krasni obraz. Potem pa se je vrgel na tla in jokal krčevito nad svojo izgubljeno srečo.

Vstal je in si obrisal obraz.

»Zmešalo se je ubožici. Saj se mi je zdelo že včeraj«, je jokala služkinja.

Nemo je prikimal in odšel.

Vzel je iz miznice list papirja in sporočil bratu Alfredu, naj se ne prikaže nikdar več pred njegove oči . . .

In stopal je zopet skozi ulice v svoji črni, dolgi suknji, s črnim cilindrom na glavi, s svojim bledim, mračnomirnim obrazom . . .

Titan.

Stojim na gori sam.
Nad mano, pod menoj besni viharna noč.
Ognjeno se nebo odpira
in grom bobni, kakor neba
bi rušil se obok.
Ne veka čuk in volk ne tuli,
po duplih, jamah se je vse poskrilo:
Ta bojazljivi svet!
Ne vidim žive duše,
zaprlo v tesne hrame se je vse;
nad mano, pod menoj besni viharna noč.
Nebo, nebo za eden hip očem
posodi mojim blisk ognjeni,
le edenkrat bi strahovito,
grozeče se ozrl po svetu rad,
le edenkrat pogledal bojazljivcem
v oči poniglave in plašne,
da strepetali bi kot črvi!
Nebo, nebo, le za trenotek grlu
posodi mojemu bobneči grom —
le edenkrat zarjul bi rad,
da čuje celi svet:
Sovražim te, zalega
človeška, iz srca! . . .

Kazimir Radič.

Prišel bo čas . . .

Prišel bo čas, in pota naju
se bodeta ločila,
in v daljnem tam in tujem kraju
me boš ti pozabila.

Jaz pa bom šel sam dalje . . . dalje,
brez ciljev, brez pomoči.
Ah, cilje moje vse končal je
dih tvoje duše žgoči!

A. Gradnik.

Manes v Hagenbundu.

Spisal I. Vavpotič.

Narodna umetnost postaja mednarodna!

Zdi se protislovna ta trditev, a kdor sledi korak za korakom razvoju modernega umetništva, ne vidi danes več protislovja v njej.

Umetnost, ki prihaja iz ljudstva, iz njegovega miljeja, le njemu lastna, govori sicer res le lastnemu ljudstvu; ne smemo pa nikakor prezreti, da nihče, in tudi najkrasnejša naših dam ne bi hotela gledati vse večne čase samo le svoje podobe v zrcalu; zaželi si pač slednjič tudi drugih obrazov, izrazov in ne moti je, če zaostajajo v lepoti in izrazovitosti. Človek, in najsi je še tako prikovan s srcem in vsem živčevjem na rodna tla, hrepeni vendarle po neznanem, po tujini — in šele prenasičen se vrne.

Kar velja o posamezniku, velja tudi o celokupnem narodu.

Kaj je umljivejše nego dejstvo, da hrepene narodi po kulturi, po umetnosti tujih, morda politično sovražnih mu narodov! Hrepene? — Izraz je morda predalekosežen in tu neumesten, ker ne menim hrepenenja po posesti, izkoriščanju . . .. marveč le neke prav posebne vrste radovednost. Krstimo jo za »umetniško« kar brez vseh analiz in definicij.

Kakor si ne želim v tujini, da je vse to naokrog rodna last, vse to naše, moje, nego se zadovoljujem že s primerjanjem, občudovanjem — tako nekako se zadovoljuje tudi narod z vlogo sočutečega »občinstva«.

Slične misli so me navdajale, ko sem stopal po svečanih prostorih — nemškega, da, celo strogo germanskega svetišča mladih Hagenbundovcev, v katerih se je nastanila za kratko dobo v vsem svojem pomladnem sijaju mlada češka muza.

Češko-nemška sprava? — Čemu je pričakujemo, čemu pričakujemo tako nestrpno Mesije, ko pa že hodi — blagotvornik — med nami!

Ta mlada, čila češka umetnost!

Le elitna garda se je zbrala tu, neustrašene, pogumne prednje straže, ki verujejo v svojo lastno in narodovo moč, ona mladina, ki ne hira — nesrečno zaljubljena — za davno ubeglimi, historičnimi ideali, marveč ljubi to rodno zemljo iz vse duše, vsega srca, ne

morda, ker je prepojena s krvjo slavnih, kraljevskih pradedov, marveč, ker je dete te rodne matere, ker je srce te rodne zemlje tudi njeno srce!

Nehote me spominja Manes monakovske »Scholle«. Da, tudi iz te češke gruče, te ljubljene pedi zemlje je vzraslo drevo, mogočno, visoko, pred katerim se klanjajo bratje, vsi — naokrog.

Iskal sem tu one mlade umetnosti, ki stremi, poskuša, ki bojuje ljute boje s srcem in razumom, naporne boje z materijalom in tujimi vplivi, a našel umotvore, ki pomenjajo pomnike v svetovni umetnosti.

Suchardov načrt za Palackega spomenik ni li tak pomnik?! Koliko se je govorilo in pisalo o Klingerjevem Beethovnu! Razlegal se je himnus, kakršnega le redko še začujemo v naših treznih, realnih časih. Govorili so o največji skulpturi modernega stoletja — in vendar, kako majhen se mi vidi ta slavljeni Beethoven danes, ko je objelo veličastvo češkega spomenika vse moje čutje!

Razen Fadruszovega spomenika kralja Matije Korvina nisem videl doslej še moderne skulpture, ki bi bila vplivala s toliko neodoljivo silo na vse moje čuvstvovanje.

Bilo mi je, kakor da me tlači nevidna sila k tlom, kakor da se moram zgruditi v prah pred veličastvom genija, ki veje iz tega umotvora.

Po širnem svetu doslej še malo poznan, se je Sucharda povzpel s tem spomenikom do višin, v katerih kraljujejo le še Rodini, Meunieji in Klingerji.

Predstavljati si v duhu veličastvo spomenika samega, kadar se bode vzpenjal ponosno v ponos vsemu narodu ob granitnem pobrežju svete Vltave, presega meje naše vsakdanje fantazije.

V ozadju hemisferno zasnovane terase, s stopnicami v ospredju in nizko balustrado ob periferiji, se dviga široko in mogočno zgrajeni skalnati postament. Ob vznožju sedi Palacký v neprisiljeni, zložni pozi. Oko mu zre tja daleč v daljavo, sanja o slavni bodočnosti ljubljenega naroda, ki že vstaja, vstaja povsod naokrog iz smrtnega spanja. In že hite v vznesenem izprevodu mož ob možu, junak ob junaku, neustrašeni mimo zevajočega prepada, grozeče, a danes — brezmočne smrti (ki naj pač pomenja belogorsko bitko?), vzpenjajoč se v svetle oblake, vedno više in više h geniju češkega naroda, ki venča s skalnatih višin očeta narodovega — Palackega in kliče narod k delu, vodeč ga v višine slave in nesmrtnosti. Ta apoteoza govori pač cele knjige slavne zgodovine velikega historika.

Brez ozira na idejo je ta načrt iz čisto tehnično-umetniških razlogov vreden, da ga štejemo med največje moderne skulpture. Problem prostega vznosa, eden najtežavnejših, da, skoro nemožnih v kiparski umetnosti, problem, ob katerem je izkušal zaman svoje najboljše sile slavni mojster baroka, Rafael Donner, ta problem se je posrečil umetniku, kakor morda sam ni pričakoval. Zdi se vse to zasnovano nekako igraje — in vendar, koliko poguma, koliko orjaškega znanja in koliko nadčloveškega napora je bilo treba, da je rešil umetnik tako srečno in virtuozno človeške sile skoro da presegajočo nalogo! Vriva se pač vprašanje, je li bo mogoče kdaj v istini tudi vse to završiti, bodo li livarne kos tako gigantski nalogi? Upajmo, da tudi materijalnim težkočam ne podleže veliki mojster, ta orjaški Sucharda, v čigar nadčloveštvo danes verujemo.

V koncepciji morda še drznejši in še bolj vznesen je njegov Husov spomenik. Materijal mu je tu prešel popolnoma v abstraktno idejo; morda radi tega res trpi umetniška dovršenost, a neumestno se mi zdi, če oporeka dunajski kritik — ne vem več, v katerem listu — umetniku, da je Husova vznesena postava v proporciji absolutno prevelika, da ni v harmonskem razmerju z drugimi telesi ob nje podnožju, ki so nekako kakor Liliputanci.

Ti moj ljubi Bog, gre li tu za veličastno, stoletja zmagujočo idejo, ki je prišla s Husovim evangelijem v svet, ali gre za primitiven portret Husov? Tako borniran je pač lahko le plitev dunajski kritik, da priseza na to slednje, in kaj ga briga, da je označil umetnik svoje stališče dovolj jasno z devizo, katero čita lahko tudi v nemškem prevodu v katalogu: »Aus dem Sumpfe hast du dich emporgehoben«.

Ker sem že pri kritikih, naj objasnim s še značilnejšim dejstvom naše, t. j. dunajske umetniško-kritiške razmere, da vidite, kako zanesljivi, vešči in objektivni so naši poročevalci.

Znani »Fremdenblatt« je prinesel tudi daljše, zelo laskavo poročilo o Manesovi razstavi. Po kratkem, preglednem uvodu pa si je privoščil ob Palackega spomeniku analizo Suchardove umetniške osebnosti. Ko primerja ta spomenik s Husovim pomnikom, ki ga pa pomotoma — kaj vem kako — pripisuje B i l k u, pride do zaključka, da je ravno iz slednjega načrta razvidno, koliko da je Bilek v zadnjih letih nazadoval in koliko više da stoji danes Sucharda nad tem genijalnim samoukom, kakor kvalifikuje Bileka. Prekrasno, kaj? Človek bi menil, da zaslužita vsaj ta dva umotvora, ki sta gotovo največja v tej krasni razstavi, da si ogleda strogi gospod kritik vsaj imeni

njiju stvariteljev v — katalogu, če se mu že ne zljubi, ogledati si umotvora, kakor se resnemu kritiku spodobi!

Predno pridem tudi jaz k Bilku, ne smem pozabiti ostalih del prof. Stanislava Sucharde. »Etula« je ljubka deška glavica. Dvojen portret — zdi se mi, da otrok umetnika samega v rdeče uglašeni sadri, ki vpliva kakor terakota — je pravi biser te razstave. V tej silni duši, ki stremi in se vzpenja v najsvetlejše višine, v katerih nam umira oko, v tej duši se skriva naivnost detinskega srca, ona večnolepa naivnost pravega umetnika, ki imenuje poezijo svojo hčerko. Da je »champion« tudi v medaljerski umetnosti, pričata dve krasni plaketi v bronsi: »Libuša« in »Praga — Vltava«.

Kaj pa naj rečem o Bilku, onem mojstru, ki je še danes zagonetka svojim kritikom in občudovalcem? Marsikateri pro in marsikateri contra je šel neslišan mimo velikega samotarja v Chynovu; Bilek si je ostal zvest, živeč le svojim evangeljskim idejam, živeč le svojemu ljubljenemu lesu, stoletnim orjakom, katerim je umel izsrebati — drugim smrtnikom nevidno — dušo in življenje. Pod njegovo čarovniško roko se oživlja les, kakor se oživlja skala pod čudotvorno roko Rodinovo. Bilek in Rodin, kako sorodni duši — in vendar zelo, zelo dvomim, da se je kdaj učil Bilek od Rodina, dvomim celo, da je videl katero Rodinovih del na zadnji praški razstavi!

Bajke pripovedujejo o ljudeh, ki so razumeli ptičje petje in razumeli glas gozdnega šumenja; in meni se zdi Bilek tak »enfant prodigue«, zdi se mi, da leži pred njim razkrita velika in tajinstvena duša svetega lesa. Pravijo, da je mistik, nejasen, da je njegovo umetniško prepričanje nekaka religijozna anarhija, da je čudak, in ne vem, kaj vse — a prosim vas, kje pa tiči ta misticizem, to čudaštvo? Ali v nas, ki ga ne razumemo, ki nam ni razumljiv šepet šumečega lesa, ki nam je nevidno življenje, katero žije vsako drevo, vsaka rastlinica in vsak kamen, ali v samotarju-umetniku, ki vidi svojemu lesu v dno srca in ki ustvarja iz tega lesa? Menim pač, da smo čudaki in mistiki edino le mi, ki govorimo o misticizmu, ko nam zastira črna zavesa oči!

Sicer pa vse to nima z umetništvom opravka! Če presojamo Bilka s strogega in zgolj umetniškega stališča, je danes, na tej razstavi vsaj, precej — opešal. Bilkova velika umetnost je obstajala doslej v ustvarjanju — dejal bi — iz »prasnovi« — in vsi njegovi največji umotvori imajo na sebi znak silnega ustvarjanja in silnega spočetja. V kolikor je njegov umotvor — embrio, v toliko je tudi

umotvor. Ti spočetniki nosijo v sebi božanstvo in solnčnega dne bi se razvili v bogove, ko bi znal Bilek vzgajati tudi svojo deco, privesti jo — k popolnosti, ki je božanstvo! — Ravno slednje pa je senčnata stran njegovega umetništva. »Moje umetništvo ni, da podajem človestvu lepoto in resnico življenja, moje umetništvo oznanja veličastvo stvarjenja in spočetja« — tako vsaj bi jaz govoril na Bilkovem mestu. Kakor hitro pa prestopi svoj stvariteljski delokrog in pride k trudapolnemu ustvarjanju dovršenih in popolnih oblik, mu opešajo moči; mojster postane neokreten kakor otrok, in iz embrijev, ki so imeli v sebi kal božanstva, postanejo blede in brezkrvne sheme.

Vsaj njegov fragment »Slepca« iz velike skupine »Življenje« priča dovolj jasno, kako majhen postane veliki Bilek, kadar gre za izvršitev genijalno započetih načrtov. Vrhutega pa je sadra materijal, s katerim se naš slovanski »Evangelimann« nikdar ne sprijazni. Portret pesnika O. B. je morda še plitvejši; človek ne bi verjel, da je to delo velikega Bilka. Vsa ostala dela pa nosijo stari, slavni pečat genijalnega mojstra. Zdi se mi celo, da je napredoval, dasi mu očitajo nasprotno.

Razen dveh ogromnih reliefnih plošč v žgani glini tik ob portalu, katerih ena predstavlja beg časa, druga gube časa, je odločno napredoval. Ideji, ki sta rodili ti dve plošči, pač danes nista več absolutno originalni. Kaos konjenikov, ki beže preko razvalin in mumij je tudi normalnemu razumu še razvozljiv, ves zasnutek je celo grandijozen, toda »macha« je mestoma tako srčno - otročja, da bi se smejal, ko ne bi gledal za temi res »alegorijskimi« konji globokega misleca in velikega človeka.

V »Oračih s križem« udarja Bilek na strune, kakor še niso donele po kulturnem svetu. Orači, vpreženi v svoj križ, ki se zariva globoko v črno zemljo! Globoko sklonjena telesa, trpeča, izmučena, v očeh brezup: grozen, v nebo vpijoč credo fanatičnega fatalista! Repin je pač sejal seme v rodovitna tla! —

In Bilkov Hus! Morda njegov največji umotvor tu! Zdi se pač mnogim bizarerija, proizvod nekake »G'schnas-volje«, ki se igra z materijalom; — a meni se vidi nasprotno, da tiči vsa velika osebnost Bilkova in ves njegov umetniški credo ravno v tej skulpturi. Kdo še ni videl v mraku dreves, ki pošastno iztezajo veje liki stotere roke, sezajo po samotnem potniku, da se zavije tesneje v svoj plašč in pospeši plah svoje korake? Kdo še ni videl starih grčavih bukev in vrb, iz katerih raste glava Zveličarjeva, vsa krvava in vsa bleda? Kdo ne pozna legend, ki so se porodile v priprostem

ljudstvu, ko se je pričelo tolmačiti te čudesne pojave? In kdor vse to pozna, ta pač ne bode videl v Bilkovem Husu bizarerije.

»Drevo je razklal blisk in gorelo je stoletja«, tako imenuje slavni avtor to svoje delo. In to drevo, izpaljeno, obžgano, s stotero brazdami, je pričelo živeti: — veliki Hus, na svojem čistem srcu evangelij, umira v plamenih, v plamenih, ki so plamteli stoletja — ne, Bilek se moti, ki plamte še danes! . .

Njegove žgane gline, ki napravljajo vtisk gotiških grotesk: »Brama«, »Adam in Eva«, statueti »Surovost vojne« v svojem demonskem izrazu in pogibu, njegov »Krožnik s Križanim«, ki se v tehniki naslanja na domači kmečki umetniški obrt, načrti za posode »za blagoslovljeno vodo« — kdo naj vse to detajluje!

Le nekaj bi še želel Bilku — seveda moj glas ne sega tako visoko — želel bi, da si pride tudi kdaj ogledat naše notranjske jame! To bi bila prava »demantna polja« za našega umetnika — tudi Rodin ne bi se jih branil — in stavil bi glavo, da otvorita tu v naših podzemeljskih svetiščih svoji delavnici, če se ne zbojita presilne konkurence še genijalnejše umetnice, ki tukaj ustvarja že od pravečnih časov — matere narave!

Izmed najmlajših sta razstavila še Kafka in Šaloun.

Kafkova »Ljubezen« — morda bi jo še bolje imenoval »Kafkov poljub« — je majhna bronsa, ki pa druži v sebi vse vrline največjih, pa tudi najdrznejših umotvorov. Te tesne združitve ljubečih se bitij v eno dušo, eno bitje ne bi mogel umetnik popolneje utelesiti! — Njegov »Mrtvi labod« je res lepa študija, zlasti peroti sta modelirani s pravim umetniškim šikom, a vse je vendarle preveč posneto »po naravi«, in meni se zdi vsaj tisto zabuhlo in valjčasto telo, ki nehote spominja na oskubene gosi po izložbah židovskih jedilnic, precej nedelikaten predmet za rafiniranega umetnika, kakor je Kafka. Morda bi bila stvar v marmorju tudi vsa drugačna, nego je sedaj v umazani sadri. Njegova »Markiza« pa je pač barokna bizarerija, dete razposajene umetniške volje.

Šaloun je razstavil dve bronsni statueti, ki živo spominjata na slična dela Trubeckega: dami, tesno zaviti v plašč »haute saison«, vračajoč se iz soaréje ali iz gledišča; dražestna kipca, ki pa ostajata na nivoju moderne dekorativne nippes-skulpture. Njegov portret »gospoda« je bolj ali manj srednja stvar brez vsake višje aspiracije. Šaloun mi ugaja še najbolj kot medaljer in graver. Plakete, ki jih je tu razstavil, le malo zaostajajo za sličnimi Suchardovimi deli.

(Dalje prihodnjič.)

Klic noči.

Prišló je kakor klic noči,
klic polnoči — od vseh strani
iz mraka.
Oko preplašeno strmi
in čaka.

In videl svetlo sem drevó
v daljavi tam; črez vse nebó
je veje raztegnilo
in s koreninami zemljó
je kakor plug razrilo.

Kot blagoslov dobrotnih rok
se vzpenjalo je vseokrog
v višini —
bodoča pota svojih nog
vsa videl sem v jasnini . . .

Ozrl sem se na drugo stran:
tam rastel hrast je velikan
v ozračje jasno —
mrakove bruhajoč vulkan,
tako pošastno.

In veje črne je zaril
med veje svetle in jih vil,
da je hreščalo;
zemljó borjenje divjih sil
je vzdigovalo.

Oledenel mi je obraz,
a kakor klic in strog ukaz
prišló je od povsodi:
»Imel si luč — minil je čas,
zdaj hodi, blodi!«

Oton Zupančič.

Ciganka.

»Ciganka lepa, ciganka mlada,
prosim, povej mi, česa bi rada?

»Ali denarja, ali zlatnine —
sama izbiraj iz te dragotine!

»Glej te korale, prstane zlate,
kakor nalašč narejene zate?

»Hočeš obleke, svilenotkane,
lepe zapestnice, zlate uhane? —

»Glej, ta prstan z roké si snamem . . .
samo da tebe, draga, objamem! —

»Ciganka lepa, ciganka mlada,
samo izvoli, česar bi rada! —«

»»Čemu mi zlató, — saj ni mi ga treba —
zláto mi solnce sije tam z néba. —

»»Čemu mi uhanov, svilenega krila —
lepša ko sem — nikdar bi ne bila . . .

»»Daj mi ljubezni!«« — »Ciganka zala,
to si že davno sama ukrala!!« —

Nataša.

Zimska bajka.

Zaplakále so zvezdice:
Vzbudi sestrico nam, vzbudi!
In vsesal se je s poljubi
mesec v zemlje bele grudi . . .

Kaj trepeče plaho drevje,
da se vsiplje ivje belo? —
Kaj je tuintam pošastno
v črnih sencah zadrhtelo?

Skril se je za temni zastor
in zaspal otožni mesec . . .
V solzah bisernih topi se
zvezdnih milijon očesec . . .

Vida.

Zločin.

Spisala **Zofka Kvedrova.**

Tiste dni pred Božičem je bilo in stari Podkrajec je v izbi izplačeval posle. To je bilo tako navada pri njegovi hiši, da so dobili vsi svoj denar že pred Božičem. Po eden in eden so prihajali iz velike, prostorne kuhinje, v kateri je stala njih velika, dolga miza v kotu med okni. Po redu so hodili: najprej veliki hlapec pa mali, potem pastir, pozneje ženske.

Eva je bila zadnja, zakaj ona je bila od ženskih najmlajša pri hiši.

In gospodar ji je odštel, kar ji je šlo. Prezirljivo se je zasmejal, ko ji je porinil tiste denarje preko mize.

»Saj se ne boš več vdinjala pri meni, kaj?«

In ko je dekle molčalo, vse rdeče od zadrege in jeze, je nadaljeval:

»Pa zakaj si bila tako trda z mano, zakaj si mi zbežala vselej, kadarkoli sva bila na samem?«

Eva je hotela pobrati denar in oditi, ali Podkrajec je položil svojo silno roko na tisti njen bori celoletni zaslužek.

»Pa zakaj se ne bi malo pomenila?! Vidiš, da si bila pametna, pa bi bil zdaj priložil še en petdesetak ali pa še dva, zakaj jaz nisem umazanec. No, ali morda sem ti bil prestar, kaj?! Kdo pa je tisti?« je vprašal z neskončnim zaničevanjem v glasu.

»Vaš sin!« je siknila ona.

»Hahaha!« se je zasmejal. »Glej ga no golobradca! Pa nemara še kdo drugi, è?«

»Vaš sin, samo vaš sin!« je kričala v togoti. »On me je zapeljal, on! On je dejal, da me vzame! On bo oče otroku! On!« In še enkrat mu je vrgla v obraz: »Vaš sin!«

On pa se je zopet zasmejal.

»Haha! Fino si si izmislila. Samo ne pojde, dekle, motiš se!«

Zleknil se je kvišku, odprl vrata v vežo in zakričal, da se je slišalo po vsej hiši: »Jože!«

Potem se je obrnil nazaj k njej in pokazal na denar na mizi: »Vzemi si te krajcarje, ker pozneje menda ne bo časa!«

Vzela si je dnino celega leta, jo zavila v robec in spravila v nedra.

Zdajci je vstopil Jože. Njegov obraz je bil nekako rdeč in oči so mu nestalno begale okrog.

»Kaj je?«

In stari Podkrajec je sedel nazaj za mizo in pokazal s prstom na Evo: »Pravi, da si ti tisti, da boš ti oče!«

»Eden od tistih!« se je rogal Jože s hripavim glasom. »Haha! Človek je vendar mlad in če je priložnost v hiši in če drugi . . .«

»Lažeš!« je zakričala ona in dvignila pesti.

»Haha! Saj se ve, iz kakšnega rodu si ti! Vsi so te imeli, cela vas . . .«

»Lažeš! O ti . .!« Skočila je proti njemu in ga zagrabila za suknjo. »Ti veš, da si ti! Ti edini! Ti veš, da drugega še pogledala nisem! Ti veš, kako si me zaklinjal, mi obetal, da me vzameš, a kar sem tako — se me ogiblješ, ne pogledaš me! Zatajiti me hočeš! Ali ne boš me, ker me ne moreš!«

»Saj se ve, kaj si! Saj se ve, kaj je tvoja mati! To je v krvi!« Zgrabil jo je za roke in jo porinil proč, da se je opotekla.

»O ti lažnivec! Krivoprisežnik! Da se ne bojiš Boga!« je kričala ona na ves glas.

Stari Podkrajec se je hudobno smejal. »Samo kriči! Haha! Rada bi ujela kakšnega osla na limanice!«

Ona pa je kričala dalje: »Vsej fari povem! Ti krivoprisežnik! Zapeljivec! Goljuf! Oh, jaz! In jaz sem verjela, sirota!« Njen glas se je prelomil v pretresljiv, obupen jok.

»Ven jo spravi!« je dejal stari sinu.

In Jože jo je pograbil za ramo in jo sunil skozi vrata, da je padla v veži na tla. Potem se je odpljunil in dejal: »Fej! To ima človek od tega, če se peča s takimi!« Pogledal je proti očetu, ali oba sta se obrnila v stran, ko so se jima ujele oči. Spoznala sta se.

*

Eva je šla domov, to je proti stari, napol razpadli bajti zunaj vasi, kjer sta stanovali njena mati in stara mati.

Lepo dekle je bila še zdaj v skrbeh, sramoti in nesreči, ki jo je zadela. Oh, in tako pred pol letom je bila kakor nedotaknjen cvet, vse se je bleščalo na njej od mladosti, krasote in veselja. Kakor dve solnčni iskri so bile njene oči, kakor baržun njena lica. In srce srečno, mlado, veselo, zadovoljno. Po celi vasi je donelo njeno petje, povsod se je oglašal njen smeh. In moški kakor ponoreli za njo! Kamorkoli se je obrnila, povsod so prežale moške oči na nje mlado, svežo, nedotaknjeno lepoto.

Ali njej je bilo malo do takega laskanja. Že od sedmega leta je služila pri Podkrajcu, najprej za pastirico, potem pa za malo deklo. In dokler je stara Podkrajčevka še živela, se ji je dobro godilo. In še pozneje ji ni bilo sile. Radi so jo imeli vsi in še celo gospodar ji je vselej prinesel kaj iz mesta ali s semnja: ruto, pisan trak, dišeče milo ali enako malenkost.

Res, prav srečna je bila tisti čas. Dekleta je sicer niso posebno marala in stare ženice so jo vedno opominjale, da naj moli in pazi, da se ne izgubi kakor mati in stara mati. In molila je. In tudi delala je vse z veseljem. Na polju je pela pri najtežjem delu in v hiši ni bila zlovoljna, četudi so vsa najneprijetnejša opravila zvračali nanjo. In malo je pogrešala ljubezni ponosnih vaških deklet, ki se niso rada pečala ž njo, hčerjo in vnukinjo tako razvpitih žensk. Ona je vedno našla koga, s katerim se je lahko malo pogovorila in se zasmejala. A pozneje še celo! Sam gospodar se je rad pogovarjal ž njo, gospodar Podkrajec, katerega se je vse balo. In laskalo ji je to.

Nekega dne pa, ko sta bila slučajno s Podkrajcem sama, jo je ta objel okrog pasu in jo začel poljubljati na obraz in na oči in vrat. A njej so se njegove debele, široke ustnice strašno zagnusile in začela je kričati na vse grlo, da jo je gospodar končno jezno izpustil.

In takrat se je to začelo. Vsi moški so jo zalezovali in lovili, ona pa se je jim znala ogibati. Nič ji ni bilo do njih vsiljivosti in do vse tiste njih dolgočasne in sitne laskavosti.

Ali, ko je začel hoditi za njo tudi domači Jože, je bila vesela; zakaj Jože ni prej nikoli govoril ž njo. Strašno je bil ponosen in zdelo se ji je, da jo sune z nogo v stran, ako mu bo kdaj na potu. A zdaj je bil ljubezniv in dober in tako lepo ji je znal govoriti kakor nihče. Sladki so bili njegovi pogledi, mehke njegove besede in njegovi poljubi topli in mameči. In kako se je zaklinjal, da jo ljubi, ljubi bolj nego vse na svetu, za večno da jo ljubi, nikoli da je ne pusti!

In ona mu je verjela. Kako mu ne bi verjela, ko je bil tako dober, tako lep, mlad, ko ga je imela tako rada! In pameten je bil, v mestnih šolah je bil nekdaj in nemško je znal in bolj gosposko je bil oblečen nego drugi fantje v vasi; zakaj Podkrajčevi so bili bogati.

»Nima vsak baron, niti vsak grof toliko posestva, kakor ga imamo mi«, je včasi dejal stari.

In njih hiša je bila velika in prostorna kakor grad in zgoraj v lepih sobah so imeli zofe in mehke, z baržunastimi blazinami obložene stolce in po tleh krasne rožaste preproge.

Ali delala sta vendar oba, oče in sin, tudi na polju vsako kmečko delo. In kadar je videla Jožeta sejati, orati ali kositi, se ji je zdelo, kakor da mu je vrstnica, in vselej so ji srečne misli napolnile srce. Ne da bi bila ravno verjela Jožetu, ki ji je pripovedoval, da bo ona nekdaj tu gospodinjila in zapovedovala; ali njegovi ljubezni je verjela, njegovi ljubezni, ki se ji je zdela tako vroča in blaga, odkritosrčna in globoka. In ona sama ga je ljubila, oh, kako ljubila!

Ko se je je začel ogibati, je molčala, zakaj hipoma ji je bilo jasno, da ne more biti nobenih vezi med njim in njo. In molčala bi bila še dalje, zaradi njega, ki ga je ljubila še vedno. Saj bi bila sramota zanj, da ima zvezo ž njo, ž njo, zadnjo deklo v očetovi hiši, ž njo, ki niti poštenega imena ni imela po materi! Ali, ko se je je ogibal tudi na samem, ko je povsod kazal svoj prezir do nje, vzbudilo se je v njej ogorčenje in srd in z zadoščenjem je vrgla staremu Podkrajcu v obraz, da je njegov sin tisti . . .

A sin, tisti človek, ki ji je tolikokrat prisegal ljubezen in zvestobo, ta jo je vrgel iz hiše z lastnimi rokami. Vrgel jo je od sebe kakor vsiljivo psetino!

In stisnila je pesti, in v jezi in v obupu, v žalosti in boli je klela njega, ki je tako grdo ravnal ž njo.

»Proklet bodi! Stotisočkrat proklet!« —

* * *

Večerilo se je, ko je stopila v bajto. Matere ni bilo, stara mati pa je ležala na klopi in grdo je po žganju smrdelo od nje. Bila je še vedno kremenita ženska, močna in gibčna. Ali delala ni rada, hodila je okrog, kamor so jo ravno poslali ljudje, a tiste krajcarje, ki jih je dobila, je zapila.

Mraz je bilo v nizki bajti, in Eva je šla v vežo in naložila nekaj klad v vegasto peč.

Ko je stopila nazaj v izbo, je že gorela mala zakajena svetiljka na mizi.

»Mislila sem si, da nocoj prideš«, je pozdravila stara mati vnukinjo. »Ako hočeš, pij!« in porinila je malo, ozko steklenico pred dekle.

»Ne bom!«

»To je še najboljše na svetu!« je dejala starka. »Bolj zvesto nego vsi prijatelji! Kaj? Tudi ti prideš še na moje! Mati tvoja, moja hči, tudi že začenja. Saj s poštenim delom ni nič. In moški, fej! Vsi

ljudje niso vredni enega pljunca! Samo si zapomni, tudi ti prideš še na moje! . . To je začetek!« In pokazala je na njeno telo!

Eva je legla preko mize in se spustila v glasen, krčevit jok. Vroče, bridke solze so ji privrele v oči in ji zalile obraz.

Nemo je sedela starka na klopi. Ni se ji še popolnoma zjasnilo v pijani glavi in v praznem želodcu jo je slabilo. Poloknila je par požirkov žganja in topo čakala, dokler se dekle ne izjoče. In nehote je zopet zadremala. Prebudila se je šele, ko so se zopet odprla vrata in je vstopila njena hči Suzana, »čista Suzana«, kakor so ji rekli ljudje porogljivo . . .

»Oh, Eva!« izpregovori došla mati. »Samo se nikar ne deri! Enkrat je pač moralo tako priti! Prej ali pozneje!«

»Ali jaz tega ne prenesem, ne prenesem!« je jokalo dekle.

»Vse se prenese, draga moja. Kaj sem jaz prebila, pa še živim!« Razvezala je ruto, v kateri je imela nekaj svinetine in kruha. »Pri Oglarjevih so klali, pa sem pomagala. Ali kakšne so te babe! . . Vse so me pikale, nobena ni hotela stati poleg mene!«

»Ker te imajo moški preradi«, se je smejala starka.

»V poštenosti me ne pogleda nihče!« je zagodrnjala hči, potem pa lahkoživo pristavila: »Pa kaj zato?! Meni je vse eno!«

»Vendar se nikar več ne deri!« je dejala Evi, ki je še vedno obupno jokala. »Bo že kako! Ne bo te konec!«

»Samo njega sem imela rada, samo njega edinega! In zdaj mi očita — oh, take reči! . . Da se ve, kaj sem in . . .«

»Oh, to — to je najmanj! Tvoj oče mi je dejal ravno to! Tudi jaz sem bila prej poštena, zdaj si pa mislim, če ljudje nimajo duše, zakaj bi jo imela jaz?!« je pripovedovala mati.

»Kdo pa je tisti?« je vprašala starka. »Lahko ga tožiš, poznam postave. In plačati ti mora. Par stotakov, če je bogat!«

»Res, to lahko poveš«, je silila tudi mati. »Stari Podkrajec je lazil za teboj! Je ta?«

»Ni!«

»Kaj pa mladi? Moder je, ali izkušnjava . . . Tako mlado, lepo dekle v hiši, kakor si ti . . .«

Evo je nekaj pretreslo, ali trdno in osorno je dejala:

»Tudi ta ni!«

»Menda vendar poveš, saj medve sva ti najbližji na svetu, in dolžnost tvoja je, da si odkritosrčna proti nama!«

Eva je pogledala ti ženski, ki »sta ji bili najbližji na svetu«. Starka je imela zabuhel, modrordeč obraz in smrdela je po žganju,

poteze njene matere pa so imele nekaj ničvrednega in surovega. Tuja se je čutila do obeh in odgovorila je jezno:

»To je moja stvar, ki nikogar ne briga! Ne vprašujte, ne bom povedala!«

Starka se je trdo zasmejala: »Le molči! Vse še pride, vse pride! Meni verjemi!«

* * *

Eva je ostala »doma«.

Pa kam naj tudi gre, nikjer bi je ne hoteli! A tu je imela vsaj streho nad glavo in tudi jesti se je vedno dobilo v bajti. Starka je nekaj priberačila, nekaj zaslužila s svojmi poti, njena mati je hodila v dnino, dobivala je pa tudi raznih darov v denarjih ali v drvih in drugih stvareh od svojih moških znancev. Vsak večer je stala steklenica žganja na mizi in osobito starka se je redno opila. Umazano in zapuščeno je bilo v bajti, ko je prišla Eva, zdaj je ona malo počistila, pobelila stene in umila pod. Vajena je bila dela, a doma ni imela česa delati celi dan. Drugam ni hodila. Kadar je šla po vodo, so jo gledali ljudje še z večjim zaničevanjem nego prej. Zdaj je bila čisto »iz bajte«, prezirana kakor mati in stara mati — izvržek!

A ona ni spadala k njima. Zoprno ji je bilo to večerno popivanje, zoprni surovi, s kletvami pomešani pogovori, zoprno celo bitje teh njenih »najbližjih na svetu«. In oni dve sta to čutili. Mati ji je vedno zatrjevala, da je bila nekdaj tudi prav taka, kakor je zdaj ona, Eva, a starka ji je vsak dan prorokovala z neko posebno zlobo, da je to še vse čaka, da zanjo pač ni drugačne usode, kakor je materina in njena. In vsak dan je videla pred seboj to svojo pot, katere se je bala, a je vedela, da se ji ne izogne.

Kadar je bila sama, je po cele ure razmišljevala. Če bi se ubila? To bi bilo najboljše. Ali ta misel se je vselej samo mimogrede zastavila v njeni glavi — ne uresniči se nikdar. Če bi res tožila Jožeta? Dobila bi gotovo dosti denarja in odselila bi se z otrokom daleč proč. Ali Jože bi vse utajil — on je bogat, a ona sirota! In še večja bi bila njena sramota! Niti mu ni zdaj toliko štela v greh, da je tako grdo postopal ž njo — zdaj, ko je še bolj čutila zaničevanje in prezir, ki je ležal na »bajti«. Zdelo se ji je, kakor da so proklete vse tri, izgnane iz poštenega življenja za vedno.

In ona je bila od rojstva odločena v to! Vse ji je bilo usojeno, vse je moralo priti, kar je prišlo, in pride, kar mora priti.

Zaznamenovana je bila že pri krstu.

V njeni fari je bilo kakor v mnogih drugih navada, da so se dajala nezakonskim otrokom nenavadna imena iz starega testamenta, da so se tako razločevali od zakonskih, poštenih. O Davidih, Adamih, Ezavih, Evah, Suzanah i. t. d. se je takoj vedelo, da so nezakonski. Tako je že ime samo, to ime, ki je drugim sveto in v vzgled in obrambo, bilo njim v sramoto, je oznanjalo svetu, da so prišli brez božjega in posvetnega dovoljenja, v grehu na svet. In spremljevalo jih je kakor slab glas, opravljalo jih je kakor najhudobnejši jeziki, bilo jim je kakor sramotilno znamenje, vžgano sredi čela.

Njena mati je nezakonski otrok, ona je nezakonski otrok: Suzana, Eva — zaznamenovani sta obe.

Kadar jo je kdo poklical, vselej se je spomnila, da je iz manj vredne krvi, sama manj — vredna, izpostavljena preziru, brez ščita in varstva. In zato so moški tako silili za njo. Lepa je bila, prijala jim je — in kaj je treba do take ozirov? Tako so mislili vsi, vsi! Ako bi bila hči premožnega kmeta, ne upali bi si tako; ako bi imela očeta in brate in sestre in spoštovano mater, ne bi je smatrali za svoj plen, kakor so jo. Komur pač pade v roke, no! In lahko jim jo je bilo zasledovati, mlado, neizkušeno in tako samo, brez zaščitnika. Lahko je bilo Jožetu polastiti se svojega plena. Malo laži, kaj pa je to? Kdo pa se potegne za tako? Kdo jo bo maščeval? Nihče! Na nje ne pade nobena senca, a na tako dekle lahko vsak pljune.

In greh siromaka se kaznuje huje nego greh bogataša.

Saj je poznala več deklet iz vasi, ki tudi niso čakala mašnikovega blagoslova. Ali omožile so se potem, in vse je bilo dobro in vse se jim je pozabilo. Ali seveda, bile so bogate in za doto se prej kupi dragi, ki potem že rad ali nerad pred oltarjem zakrije dekletov prestopek. Zapeljani in ogoljufani nesrečnici pa, ki je zapuščena ostala v svojem obupu, se ne odpusti nikoli, nikoli! Zanjo ni sreče na svetu, a niti strpljivosti.

Dvojna mera je to, krivična mera. A ni je rešitve pred to čudno pravico. Glej, zapadla ji je stara mati, zapadla ji je mati, a tudi ona ji zapade!

Ta starka, ki se opija vsak dan z žganjem, ki govori surove besede, preklinja — morda je bila dobra in blaga v svoji mladosti; mati, ki se s pijanci vlači okrog, pripoveduje, kako lepa je bila njena prva ljubezen, zvesta, globoka, polna zaupanja. Ali pahnili so obe v blato, vrgli so ju na gnoj, da pogine vse dobro in lepo v njiju srcih in dušah. In poginilo je. Ona ju ne more obsojati — kdo pozna človeško bistvo? Ne more ju obsojati, zakaj nje čaka isto . . .

* *
*

Nje čaka isto. Tla so se vdala pod njenimi nogami, pogreza se, a ni je roke, ki bi se ji iztegnila v rešitev. Šla je v nedeljo v cerkev, a kakor kužni so se ji umikali ljudje, dve pobožni ženišči pa sta jo javno sramotili: »Fej, to je ena tistih treh!«

Bila je pri izpovedi, ali trda je vera! »Velika grešnica si, velika! Kesaj se, jokaj, obžaluj! Pokori se! Nikoli dovolj pokore! Celo življenje je prekratko, da se izpokoriš za svoj greh! Zgražaj se nad svojo pokvarjenostjo! Kadar te bodo ljudje zaničevali, skloni glavo in vedi, še premajhno je to zaničevanje!«

Trde im mrzle so bile te besede in neusmiljene. Zdelo se ji je, da ni zaslužila take strogosti. Po tolažbi je hrepenelo njeno srce, zaman . . .

Nikjer ni zavetja za njo, nikjer nikogar, ki bi je ne preziral in zaničeval.

Da, zaničevana je in prezirana. Zaničevana bo in prezirana, dokler se v njej ne zbudi tisti strašni, obupni upor: »Ako me imate za slabo, bom slaba! Ako me nazivate padlo, zavrženo, izvržek — bom zavržena, bom izvržek!

Kdo jo bode imel na duši?

Kdo ima na duši staro mater in mater njeno.

In zdaj pada ona v isto brezno.

Od roda do roda, od matere na hčer gre to prokletstvo in pojde od roda do roda dalje brez konca in še otrok otroci bodo prokleti!

In takrat je zavrela v njenem srcu prvikrat mogočna ljubezen matere. Novo bitje pride, da bo čutilo vso nesrečo in vso žalost življenja, kakor čuti ona. In trpelo bo, kakor ona trpi, in kakor ona bo pahnjeno v propast. In kmalu bo kakor njena mati, kakor mati njene matere, in prokletstvo pojde dalje od roda do roda.

Neskončna ljubezen, neskončno usmiljenje jo je navdalo do tega bitja . . . Kaj je zakrivilo, da bo moralo iti po tej trnjevi poti, da bo moralo . . . Moralo?! . .

In takrat ji je prvikrat prišla strašna misel. — - — — —

Ako bo sin, naj živi. Močni in silni so moški in svet jim je odprt. In ne poznajo največje zapuščenosti, največjega poniževanja, največje nesreče. Ženska pa je teptana v prah in največje bolečine so njen delež, največja grenkost!

In njena hči?! — Njena hči bo že pri rojstvu odločena in zaznamenovana za trpljenje, za sramoto, za propast. Usoda matere in pramatere bo njen del in dalje se bo podedovalo prokletstvo brez konca v njih rodu, v rodu poteptanih, strtih, preziranih . . .

Toda ne, ne pojde dalje od roda do roda, brez konca! Zakaj ona dvigne svojo roko in pretrga nit, ki bi jo imela vezati z bodočimi! In prokletstvo tistih, ki so imele priti, se zgrne nanjo in jo uduši v svoji strahoti. In konec bo! . .

Takrat ji je prišla prvikrat ta strašna misel.

* * *

Ko so se dopolnili dnevi, rodila se ji je hči. Ona pa je dvignila roko in zvršila je, kar se je bila namenila . . .

Metamorfoza.

Kam ste hitele, o, kam ste letele
daleč tja, daleč v brezmejno ravan!
Roke sem krilil za vami obupno,
v težkih minutah vas klical zaman.

»Pota so dolga črez temne gozdove,
goste, meglene visijo plasti;
silne doline, mogočni jezovi —
težko se najde izhod iz — noči.

»Pa smo hitele brez konca in kraja
preko jezov radovednih ušes,
preko pedantov obritih obrazov,
preko sistemov, principov, čudes.

»Ali zbežali so temni mrakovi . . .
V rajev nebeških stopile smo kras.
Plaho smo stale v prelestnih hramovih,
prameni solnca so lili na nas.

»Vse poljubile smo soke ledene,
prvo in drugo, do zadnje naprej . . .
Tam smo sesale in pile in pile
mislecev smrtnih — nesmrtnih idej.«

Hvala vam, hvala, o misli prekrasne!
Hčerke svobodnega ve ste duha.
Luči ne bojte se, borba je ljuta!
Zastor se dvigne: nov svet vas obdá.

Fran Valenčič.

Rdeče rože.

Dekle mlado kot jutranja rosa
žanje na polju pšeničico . . .
Na licu cveto ji rdeče rože,
v srcu pa beli limbarji,
po njívi za njo pa
rdeči nageljčki . . .
To pa niso rdeči nageljčki,
to so kapljice srčne krvi . . .
Tega ni kriv bil
srp jeklen,
tega je kriv bil
ljubček njen.
Po cesti je mimo njive šel . . .
Dekle za njim je gledalo,
v prst se je drobni vrezalo . . .

Márica II.

Pod vrbo.

1

Kraj gradú v zatišju hladnem
vrba stoji,
in pod njo ljubila sva tolikrat
jaz se in ti.

In kot pesem uspavanka
šumel je les,
le poljubi so se čuli
najini vmes.

2.

Pa, deklica, če bi žuborel
tod potok globok,
kaj bi ne bilo kmalu konec
vseh tog in nadlog?

Šumela bi vrba kraj vodé
kot na koru spev,
kadar se loči duša potrta
od zemskih rev . . .

3.

Zakaj me siliš, naj gledam spet
v pretekle dni,
ki so bili brez zlatega solnca,
brez jasnih noči?

Kot mumije se mi zde, ko zdaj
izpod vrbe jih zrem,
ko v tvojem objemu, Kleopatra,
Antonius mrem . . .

E. Gangl.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

I.

Gabrovški gospodar Cijazovec je gledal velikonočno nedeljo dopoldne 1895. leta mračnega obraza raz prag svoje hiše v beli pomladanski svet. Spominjal se je nekaterih stvari, ki niso obetale prida. Poleg letine, o kateri toži kmet, naj bo dobra ali slaba, so mu pričinjali skrbi njegovi domači ljudje. Z ene strani ga je jezil sin Tone, z druge ga je skrbela hči Lenka. Le-tej je štiriindvajset let, godna je za možitev in komaj čaka moža, ali pravi se noče oglasiti. Sin hribovskega posestnika Anžiča včasi močno pogleda za njo; dober gospodar bo mladi Anžič in dal bi mu Cijazovec Lenko, naj jo pelje v hribe, ako sta oba ene volje, pa stari Anžič je trd in ošaben hribovec, ki iz dna duše sovraži Gabrovško dolino in ne mara od tam snahe, ko bi prinesla tudi cel tisočak k hiši. Tako se je izrazil na tiho nedeljo v Smoletovi gostilnici, ko mu je krčmar Smole nameknil o tem, kar veseli mlade ljudi. Stari Anžič je imel svoje dobre vzroke, da je sovražil Cijazovca še posebej. Oba sta v svojih gozdih mejaša in tožarila sta se pred leti zaradi meje. Pravdo je izgubil Anžič in ž njo nekaj pedi gozda, majhno, na Cijazovčevo zemljo visečo rebrino, na kateri je stalo troje pritlikavih bukev. Od takrat s Cijazovcem ni govoril. Pa na Anžiče bi Cijazovec še pozabil, ker Lenke se brez njih tudi še odkriža, ali starejši sin Tone mu je pričinil veliko zgago. Ta je dovršil pred dvema letoma v Ljubljani osmo šolo, pa ne da bi bil krenil na duhovsko pot, ki je ugodna Bogu in ljudem, je šel za eno leto k vojakom, in ko je imel potem vojaško sitnost za seboj, se je potepel nekam v tuje kraje za učitelja: zrno na domači zemlji je pustil in v tuje kraje je šel iskat plev. Oh, ta sin se izpridi popolnoma! Po zimi se je vrnil iz tujih krajev lačen in raztrgan in zdaj mu visi pri hiši, ne kmet, ne gospod, in išče in čaka službe. In vsa soseska čaka in gleda, kakšno moko namelje ta študent. Seve, ko bi dobil službo, da bi nesla sto goldinarjev na mesec, kakršno ima Smoletov profesor, onda naj bi bil že obesil duhovsko glorijo na kljuko, no tista službica pri pošti, ki je čaka, piškavega oreha ni vredna in še varščino mora zanjo vložiti — štiristo goldinarjev! Dalje Cijazovec o sinu ni hotel razmišljati, ker se mu je zdelo greh, na

tak svet praznik še bolj netiti v srcu nabrano nevoljo do lastnega otroka. Sploh on ni bil sužen j kakšne globoke jeze ali trme, zato tudi ni poznal tistih rezkih razporov, ki razjedajo človeštvo in posamezne družine in jih je v povestih skoraj več nego v življenju. Potegnil je z dlanjo po čelu, črez oko, po nosu nizdolu in ustavil desnico na podbradku, drugo roko je zataknil za hrbet in počasno je stopil s praga ter korakal na vrt, izkušaje se razvedriti. Črešnja, katero je pred mnogimi leti vcepil njegov brat Andrej, je začela že razvijati cvetje. Ogledal jo je od vseh strani, pa ta zgodnja oznanjevalka letnih pridelkov ni razvedrila njegove glave. Zabrnila je njegove misli na tistega dobrega človeka, ki ji je požlahtnil življenje, na brata Andreja. Prepustil mu je brat Andrej pred blizu tridesetimi leti gospodarstvo na domu, ker se sam ni maral ženiti in ni imel veselja, ukvarjati se z bregovitimi njivami. Izgovoril si je na domu kot in hrano do smrti. Toda teh dobrot ni dolgo užival v domači hiši; ko se je primožila vanjo nova gospodinja, je spoznal, da mu doma ni obstanka: mlada Cijazovka je bila veninven nataknjena nanj, tako da mu ni bilo izhajati ž njo. Sit večnega prepira in krega, je zapustil za vselej domači krov, si kupil hišico kraj vasi ter se preselil tja. Cijazovec ga je pozneje, ko se je njegova ognjevita žena že umirila, mnogokrat spravljal nazaj na dom, pa vse zastonj. Danes ga ta okolnost peče tem bolj, ker je brat nekaj obolel. Dvojen ogenj ga razjeda v prsih: prvič vest, da leži brat zunaj domače hiše in nima tiste postrežbe, ki bi jo lahko imel doma, kar je nekoliko sramotno za Cijazovčevo hišo; drugič pa sebična misel in strah, da ne bi se mu brat osvetil. Poznal je svojega brata kakor lastno dlan. Pripridil si je Andrej v mali kupčiji in priskoparil z obrestovanjem denarjev precejšnji kapital in tega morda ne pripiše njemu, kadar naredi testament, ampak sestri, ki je omožena v sosednji župniji. Sestra pa po njegovi previdnosti ni tako zelo potrebna kakor on. Pa Bog daj bratu še dolgo življenje, ali postaral se je in peša že dve leti in bolezen rada obrne h grobu, če se pojavi na stare dni.

Iz takega razmišljevanja je zbudil Cijazovca njegov mlajši sin Janček. Pritekel je Janček veselega obraza k njemu in molil mu odprto pest, rekoč: »Glejte, ata, ta-le tolar je z nebes padel name«.

Cijazovec je preslišal sinkove besede, ali tolarja ni spregledal. »Ej, ej . . . kako se to sveti! Kje si pa dobil to?« se je začudil, sklonivši se k otrokovi ročici.

»Kar tam-le, ko sem bil na koncu kozolca, prav poleg znamenja je padel name.«

»Odkod?«

»Ne vem... zviška je padel, to vem. Z nebes menda. Morebiti ga je vrgel sveti Miklavž.«

Cijazovcu se je zresnil obraz. Ali se je tu prigodil kakšen čudež, kali? Spomnil se je, da je pred več leti prenočil pri njem človek, ki ni bil na videz ne kmet, ne gospod, ne romar, ne berač. A v vasi še ni bilo nikdar takega čudaka in veseljaka. Najbrž je bil kakšen na odpust gredoč vojak. Tisti popotni človek je dal zvečer, ko je bil povečerjal v oblicah krompir, prinesti iz krčme toliko vina, da se ga je napila oni večer vsa Cijazovčeva družina dosita — zarad nedostatka kozarcev iz skodelic, ponev, korcev in rogeljcev. Ko so imeli dosti vina, je morala gospodinja na njegov račun kuhati še kavo. Tistega lepega večera so se Cijazovčevi dolgo spominjali. In povedal je bil tisti popotnik lepo povest o nekem cesarju v jutrovih deželah, ki je imel na svojem vrtu oreh in na orehu veverico, ki je metala, kakor se ji je zdelo, ali zlate luščine ali pa biserna jedrca na tla. In cesar je imel nastavljene svoje verne sluge, da so pobirali dragocenosti izpod oreha in jih zanj spravljali. Posmejal se je Cijazovec, ko se je domislil te povesti, ter vprašal sinka: »Ali je morda s tepke padel ali s kozolca?«

»Kar tako-le je padel na okrajek klobuka, pa na ramo, pa na tla,« je goreče razlagal sinek. »In jaz sem tako skočil za njim.«

»Pa nisi nič videl odkod? Morebiti iz znamenja?«

»Nič nisem videl. Spravite ga vi, ata, mi boste o Binkoštih na gori odpustka kupili zanj!«

Cijazovec je vzel tolar in ga ogledal: srebrn je, kov se kaže pravi, pošteni, orel je cesarski, glava cesarska. Da bi se bolje prepričal o pristnosti in veljavnosti denarja, je izvadil iz žepa svoj tolar in ga primeril najdenemu: podobna sta si kakor jajce jajcu, oba sta enako težka in enakega cvenka. Cijazovcu nikakor ni moglo v glavo, odkod bi se bil vzel denar. Ali se je Jančku le zdelo, ali ga je res dobil na dopovedani način? Napotila sta se h kozolcu in Janček je moral pokazati, kje in kako se je dogodilo čudo. Tik kozolca stoji ponižno znamenje, lesen križ s slabo izrezljano, črvivo in zatemnelo podobo Zveličarja, pokrit s trohnečimi deskami. Mogočna tepka se košati nad kozolcem in prešerno razprostira svoje močne, grčave veje črez znamenje in streho. Cijazovec se je spoštljivo odkril in prekrižal pred znamenjem. Ko je bil opravil to kratko pobožnost, je pomaknil klobuk na tilnik in gledal v višek: v kozolcu ni videti ničesar, v znamenju ničesar, v tepki — ničesar. Pogledal je v nebesni

obok: visoko nad njim leti jata žerjavov na sever. Ali ti vendar ne spuščajo srebrnjakov na zemljo! Pomikastil je znamenje — nekaj starega, že davno usehlega roževja se je zakadilo na tla in zaprašilo poleg stoječemu Jančku oči. Prijel je z obema rokama za kozolčev steber in ga poskusil pomajati, pa steber se ne gane in iz kozolca ne pade nič. In stal je Cijazovec na mestu in mislil, vrteč tolar med prsti.

Iz zamotanih in zavozlanih misli, pletočih se okoli tolarjev, zlatih orehov in jutrovskih cesarjev, ga je prebudil zvon, oznanjujoč, da je mašnik v cerkvi sredi vasi pristopil k svetemu opravilu. »Naj bo, kakor je božja volja!« je vzdihnil vdano, gledaje proti cerkvi, ter vtaknil tolar v žep. Spomnil ga je zvon današnjega cerkvenega slavja, velikega praznika rešitve in zmage. Odkril se je in prekrižal. Že so nastopili v njegovi duši skoraj do dna razburkani, utehe polni čuti mile pobožnosti, vodeči v tir, ki drži do notranjega spokojenja in pozabe vseh posvetnih stisk, ko ga zdajci premoti mogočna godba, ki je donela iz cerkve. V Gabrovcu je navada, da ob velikih praznikih godci godejo pri slovesni službi božji. Gabrovška godba razvajeno uho bolj spominja mlatičev, sodarjev in kleparjev nego Gallusa ali Smetane, no Cijazovcu je močno ugajala. Navdala ga je z neko mladostno prešernostjo in čilostjo, prilila je dobrodejne toplote njegovemu starikavemu telesu in nemara bi bil začel pritrkavati z nogo, da ni nov, nepričakovan pojav zbudil njegove nevolje. Zagledal je bil namreč na pragu Smoletove gostilne, stoječe ob cesti dobrih sto korakov pod njegovim kozolcem, mlado deklico, gosposki prikrojeno. To vitko bitje rezke, harmonične krasote je hitrih korakov stopilo iz Smoletove veže, postalo na pragu ter se z zornim očesom srečne mladosti oziralo na nebo in po travnikih in proti cerkvi. Kazalo se je, da hiti ves duševni in telesni sklad deklice v nepopisni blaženosti vzbujajoči se naravi in sladkim upom nasproti. No, Cijazovca pojav gosposke rusalke prav nič ni navdušil: sivo, a vendar pazno je pogledal na nežno stvar in, spoznavši jo, je gromko zakašljal ter se ozlobljen obrnil proti hlevu. Jančka, ki je obveseljen hotel teči k deklici na pragu, je ujel za suknjico in ga zadržal. Rusalka je to opazila, se zganila kakor preplašena srna in stopila nazaj v vežo.

Zopet je Cijazovec nategnil lice v skrbi polne gube in mrki mrak je objel njegovo dušo. Hočeš nočeš — zopet je moral prilepiti svojo misel k neposlušnemu sinu. »Pa zarad takšne gosposke dekline sin ni hotel ubogati svojega očeta — o jov, jov!« je mrmral pred hlevom in vkljub visokemu prazniku so navalile nanj zdajci težke

misli. In ponovil je v svoji duši vse, kar je razburjalo že toliko slovenskih očetov, in potožil je Bogu in Devici Mariji svoje globoko gorje. Silno na široko je razpredel svoje žalne misli in pogosto je njegov pogled letel proti Smoletovi hiši. Ko je bilo to razmišljevanje dosti utrudilo njegovo dušo, je korakal pred hišo. Hiši skoncema stoji miza, zbita iz desek, in klop. Tja je sedel. Vse, o čemer je poprej mislil in kar je videl, se mu je vrtelo v divjem neredu v glavi: deklica na pragu in brat Andrej, nepokorni sin in tolar in slaba letina in sveti praznik, vse to se je mešalo in vrvelo in plesalo ob zvokih mogočnih godal, ki so odmevali iz cerkve. Naposled ga je premagala dremota. Naslonil se je s hrbtom ob zid in jel kinkati z glavo. V tem ko naš znanec dremlje in spi mirno spanje pobožnega človeka, povemo lahko kakšno o neki stvari, ki je važna za Cijazovca in tudi za to povest.

II.

Ona rusalka, ki se je prikazala Cijazovcu med deseto mašo na pragu Smoletove gostilne in ga tako silno razburila, je bila hči ljubljanskega profesorja Daniča. Ta mož se je porodil pred dobrimi petdesetimi leti v Gabrovcu, v hiši, ki se po domače imenuje Smoletova. Starši so ga dali v ljubljanske šole, kjer mu je marljivost razbistrila glavo, revščina pa utrdila značaj. Po dokončanih visokih šolah je postal profesor. Po dolgem službovanju v tujih nemških mestih se mu je posrečilo dobiti službo v Ljubljani in tu se je oženil s pridno in pošteno domačinko. Ali dolgo ni užival zakonske sreče; kmalu po porodu hčerke mu je umrla žena.

Pri edini hčerki ni imel prevelikih rodbinskih skrbi, zato se je vdal tem živeje svojim službenim dolžnostim. Učiteljski poklic mu ni bil suha dolžnost, ki ji kdo drug prisiljen daruje nekaj službenih ur na dan, ampak z glavo in srcem je hodil k svojim učencem. Bil je prijatelj truda in dela in k marljivosti je izpodbujal svoje učence, rekoč, da človeku vse drugo lahko prej odmrje in da le to, česar se je naučil, gre ž njim do groba in da je marljivost mati sreče. K vsakemu uku je izpodbujal, učeč, da človeku vsaka vednost in vsako znanje, četudi mu ne prinese gmotnega dobička, pričini prej ali pozneje neko pomirjenje v dušo. Marsikako dijaško ovčico, ki je bila v nevarnosti, da se za vselej izgubi, je spravil nazaj v tir, ki pelje do lepše bodočnosti. Tudi v gmotnem oziru je bil v bedi pomočnik, ki je vedel za vse neizčrpne vire, iz katerih teko podpore ubožnemu dijaštvu. Svoje proste ure je posvetil slovenski slovstvenosti, pazno

sledeč za njenimi proizvodi. Vsako boljšo knjigo je po večkrat prečital, vsaki je vedel njeno notranjo ceno. Umevno je, da je tak človek tudi sam deloval na slovstvenem polju. Pričel je s pripovednimi spisi in na njih se vidi, da je pisal takrat, kadar mu je velelo srce, in da se mu je odstavek za odstavkom prav valil od duše. Vendar pa si tukaj ni pridobil pravega priznanja, ker se ni hotel siliti v struje, ki mu niso ugajale. Zato je kmalu prestopil na jezikoslovno polje, kjer je pokazal izredno bistroto svojega uma in globočino svoje učenosti. No, tudi on je imel poleg mnogih vrlin svoje slabosti: bil je na književnem polju šila bojevit človek. Tega mu ni zameriti, posebno takšnemu agilnemu duhu ne, saj je bojevitost delež knjižnega zaroda, odkar je človek iznmil abecedo. Danič, ki je tako bojazljiv, da se na sto korakov ogne vsakemu pijancu in oboroženemu človeku, je bil vsak čas pripravljen, z ostrim peresom zagnati se v onega, ki se je z natisnjeno besedo zakadil vanj. In nasprotnikov je imel mnogo, odkar je postal jezikoslovec. Vedno se je nahajal v kruti borbi, v literarnem klanju. Zdaj se je pulil zaradi naglaskov, najdenih v kakšni knjigi, zdaj se je prepiral z učenjakom Goremiko zaradi kakšne slovniške oblike, in glej — zdaj mu je razpraskal modrijarh Steber lice, ker je našel pri njem neslovensko besedo! Danič torej v prejšnjih časih svojim nasprotnikom ni ostajal na dolgu. Ali z leti so se izpremenili njegovi nazori. Prvič je našel sam semintam kaj nezrelega v svojih prejšnjih spisih; drugič pa je prišel do spoznanja, da to, kar je v njih dobrega, ostane, naj bo kritika takšna ali drugačna, in več se mu ni zdelo vredno odgovarjati nasprotnikom. Ob vsaki oceni, naj je bila zlobna ali ugodna, je z mirnim humanistom snažno odgovoril: Sibi scire videntur! — in nič več. Vendar pa je večno nasprotovanje pričinilo, da o jezikoslovstvu ni pisal več s prejšnjim ognjem in da se je polagoma tudi od tega predmeta odvrnil. Preobilica duševnih sil pa je še vedno vrvela iz njega in on jo je napeljal v drugo strugo, v strugo prirodoznanstva. In to je tista točka, zarad katere smo naštevali Daničeve vrline, dasi profesor še živi in mu ne pišemo nekrologa. Proučevanje prirode mu je nekako priskutilo bivanje v mestu, kjer je našel tako malo neskaljene prirode, in pogosto je začel zahajati na deželo. Prva leta svojega učiteljevanja v Ljubljani se je bil Gabrovcu skoraj odtujil, malokdaj je posetil svojo rojstno hišo, kjer je imel njegov brat gostilno, a kot prirodoznanca ga nahajamo mnogokrat na potu v domačo vas. Brat Smoletov mu je bil pod streho svoje hiše opravil dokaj lično sobo, tako da se je tudi gosposki,

ne preveč razvajen človek čutil v njej domačega. Lepih časov je doživel Danič in marsikako učeno razpravo o prirodoznanstvu je priobčil. Ker se pri nas nihče ni ukvarjal s to vedo, mu tudi nihče ugovarjal ni. Stebru in Goremiki se je povesil nos, ker jima je bila priroda neznan svet. Odslej je živel mirno, ker ga nihče ni mogel kritikovati, in čimdalje bolj se je poglobil v svojo vedo.

Daniču se je Gabrovec tako priljubil, da je dal svojo hčerko, ki je bila po materi dokaj šibkega života, k svojemu bratu Smoletu, da se okrepi v svežem zraku gabrovskih hribov. Kakšni mestni gospe se bo čudno zdelo, kako se more oče ločiti od svojega deteta in ga dati v rejo na kmete; no, Danič je bil tega mnenja, da življenje na deželi in občevanje s kmeti otroka, ki ima za vse dovzetno srce, navaja k resnemu delu, k trezni misli, da mu budi naravno umnost in mu zasaja nagone pravega čutja, kažoč mu včasi svoj strogi, včasi resni in včasi nedolžno-radostni obraz. Poleg tega pa tudi ni imel v mestu nobenega človeka, ki bi mu bil mogel brez skrbi zaupati svojo Reziko, in v drugo ženiti se ni maral. Prišel je pogosto iz mesta pogledat k hčerki in vsake počitnice je prebil nekaj časa pri svojem bratu. Z veseljem je videl, da ga niso prevarile njegove nade: vpliv priprostega, naravnega življenja se je kmalu javil pri Reziki, ki je postajala od leta do leta krepkejša. Ž njo vred je rasla Smoletova hčerka Polonica, njena vrstnica po letih, zdravo in krepko dekletce, z gorečo ljubeznijo vdano svoji sestrični.

Ker sta si bila Smole in Cijazovec soseda, so postali njiju otroci najbližji tovariši. Tone si je začel tista leta v ljubljanskih šolah bistriti glavo, ker po nasvetu Daničevem ga je namenil Cijazovec za kaj višjega na tem svetu. Kadar je bil doma na počitnicah, sta bili Smoletovi deklici več v Cijazovčevi nego v domači hiši, in razvilo se je globoko prijateljstvo med sosednjimi otroki. Še pozneje, ko je bil že v latinskih šolah, je hodil na počitnicah za živino na paši. Sedeč v senci, je čital iz knjige, ki jo je imel vedno pri sebi. Prigodilo se je včasi, da je upehana pastirska druhal polegla okoli njega in, podprši razgrete glave z rokami, pazno poslušala mladinske povesti, če jih je čital na glas. Pri takih prilikah se je pa tudi pripetilo, da je kakšen šum ali krik v gori, kakšen pojav pod nebom ali na zemlji vznemiril krdelo nedolžnih poslušalcev in na mah odvrnil njih paznost od oseb, naslikanih v knjigi, na ves drugačen predmet; in pol tabora se je takrat hrumeč dvignilo in usulo za novim pojavom, le Smoletovi deklici sta mu ostali zvesti, posebno pa je Rezika žarečih lic in leskečih oči poslušala svojega prijatelja.

V spoštljivi daljavi od njega sedeč, je zrla nanj kakor na kakšno višje bitje, ki ji pripoveduje dogodbe z drugega sveta. Tako je Reziki minevala otroška doba, in prišel je čas, ko jo je Danič vzel k sebi in jo pošiljal v mestne šole. Res, da se deklica v Gabrovcu ni naučila etikete in poklonov, tudi ni vedela že v svojih otroških letih, kaj je otroški ples, kaj je theatre varieté, kaj je vnanji blesk, flirtovanje in rafiniranost v vedenju in izrazih, zato si je pa utrdila telesno zdravje, si ohranila zdravo dušo in tudi prevelike ničemurnosti ni nikdar poznala.

Žal, da one žive slike idilskih prizorov, ki se nahajajo v mladinskih spisih in ki širijo naše duševno obzorje, le v naši mladosti laskajo naši obrazljivosti in da nam otemne pozneje, ko vstajajo hladni dvomi v duši in si začne življenje poigravati z našo domišljijo in ko ta gre za svojim strogim gospodarjem, kamor mu ljubo. Reziki so sčasoma otemnele one slike v spominu in dvignile so se nove na površje njenega duševnega življenja, vendar pa prijatelja mladih let ni pozabila. Pa tudi gabrovške vasi ni pozabila; vsake daljše počitnice je šla z očetom tja in tudi krajše je prebila navadno pri svojem stricu, kjer je imela ljubšo tovarišico, nego bi jo mogla najti v mestu. Deklicama se je polagoma izpremenil sklad njiju misli in njiju duše, no, sila spomina se ne da zatreti in staro prijateljstvo je ostalo neizpremenjeno in neizbrisno.

Cijazovčev Tone je tudi v Ljubljani večkrat videl svojo dobro znanko s paše: srečavala sta se na potu iz šole ali na izprehodih in se prijazno nasmihavala. No čimdalje bolj je gledal on k njej kakor h kakšnemu višjemu bitju. On je ostal to, kar je bil: siromašen, skromen dijak, ona se je povzdignila v gosposko deklico; to je videl tudi v njej, čeprav jo je našel včasi na počitnicah opravljajočo kmečki posel. Bodisi v Ljubljani, bodisi v vasi sta postavala na oglu kakšne hiše, gledala si v obraz, pogovorila se o tem, česar se učita, kar sta slišala novega. Doma sta govorila najrajša o Ljubljani in v Ljubljani o gabrovški vasi. Nista se silila, da bi si povedala kaj posebnega, kaj nečuvenega, kaj duhovito izmišljenega, kaj sladkostno-sentimentalnega; narava in življenje ju je učilo govoriti, a ne kakšen poseben zavod, zato pa tudi nikdar nista čutila onemoglosti ali praznote besedila; nikdar jima ni bilo treba pokašljevati in potapljati oči v tla, iščoč primernih besed, ker govorila sta to, kar sta verjela in mislila in nepoštenih misli nista poznala. A bližala se jima je doba, ko se nepokvarjenim in naravno vzgojenim mladim ljudem vtihotapi neka plaha paznost in nežnost izraza

v pogovore, ko že mineva prvobitna nezavestna nedolžnost, ko se začno polagati besede na tehtnico priličja.

In prišla je za Toneta ona viharna doba, ko se mu je trebalo odločiti, kam pa zdaj po dokončanih srednjih šolah. Ne bomo slikali na široko, kako je Cijazovec prigovarjal sinu, naj se posveti duhovskemu stanu, kako je obupavala mati Cijazovka, ko je sin šel kot enoleten vojaški prostovoljec v Prago. Silno je speklo Cijazovca, ko sta videla, da gre za celo leto k vojakom, a bi se bil lahko odtegnil sitni dolžnosti, ako bi se bil hotel prijaviti za kandidata duhovskega stanu. Po prebitem vojaškem letu je prišel Tone za nekaj dni domov, tih, skromen in ponižen, in še sta se roditelja nadejala, spominjajoč se prilike o izgubljeni in zopet najdeni ovci, ker še vedno nista mogla razumeti, kako človek, ki ga niti vojaški stan ni izpridil, ne bi čutil v sebi svetega poklica. Slučajno je prišel tej čudni stvari na sled Cijazovec sam.

Nekega jesenskega večera sta stala Tone in Rezika na oglu Smoletove gostilne. Nebo je bilo oblačno, na zemljo je nastopal trdi mrak.

»Veš, kaj imamo pri nas novega?« je vprašala Rezika, zroč v prijatelja!

»Kaj?«

»Oče so dobili sliko iz Prage. Nekdanji učenec, ki so ga poučevali, ko so bili še v tujih krajih, jim jo je poslal za spomin. Ugani, kaj predstavlja!«

»Kakšno suho krajino morda, kjer vse dremlje. Saj je tako navada zdaj, da so umetniki, kakor bi bili onemogli, pozabili prve stvari božje, človeka, in slikajo brez njega.«

»O še več ljudi je na njej, posebno pa sta na njej dva človeka, kakor bi bila živa: Jakob in Rahela. Pri vodnjaku sta se sešla in roka počiva v roki. Za njima se pase cela čreda in pastirji jo napajajo. Posnetek je neke imenitne benečanske slike, ki se nahaja zdaj v Draždanih, tako je pisal gospod iz Prage. Oh, Prago bi jaz tako rada videla! Oče vedo toliko lepega povedati o njej. Ti jo gotovo tudi dobro poznaš, saj si bil tam pri vojakih.«

»Da, poznam jo; ne imenuje se zastonj zlata, stostolpa. To je slovanski Milan; istotako stresa svojo levjo grivo ob naskokih krutih sovražnikov. Tam je središče slovanske umetnosti.«

»Jaz bi rada živela v takem velikem mestu, toda le nekaj časa; naveličala bi se kmalu in bi začela uhajati na deželo. Tistih časov, ko sva še skupno živela v Gabrovcu in se štela med pastirje, ne

morem pozabiti in vselej se jih z otožnostjo spominjam, kadar pogledam na ono sliko.«

»To so bili res zlati časi! Pa pravijo tisti, ki ne poznajo nižjih slojev človeštva, da starega bukolskega življenja ni več na svetu.«

»Kaj bi ga ne bilo! Kdor je z malim zadovoljen, najde ga, če ga hoče iskati zunaj mest. Seveda prinese tako bukolsko življenje, kakor ga ti imenuješ, včasi tudi kaj neprijetnega, pa to treba potrpeti. Ti ne veš, kako sem se sinoči opekla v naši bukolski vasi!« je dejala Rezika, držeč z levo roko komolec desne.

»Ali res? Kako pa ravnaš?« je vprašal tiho Tone in se dotaknil njene bele roke.

»Namesto Polonice sem kuhala, pa nisem vajena take reči. Pa še na obeh rokah. Le poglej!«

Privihala je rokavce svoje jopice kakor kosovska devojka, predno je iz vrča pojila v krvi ležeče junake.

»Oh res!« se je začudil Tone ter se globoko sklonil k njeni roki, da bi bolje videl temne lise na beli koži.

»Ali te kaj boli?« je vprašal sočutno. Živ, neznan ogenj mu je zaigral po žilah.

»Zdaj ne boli več; po noči me je pa skelelo, da zaspati nisem mogla.«

»Premalo se priporočaš našemu svetemu Florjanu, ki nas varuje časnega in večnega ognja.« Prijel jo je za roko in jo potegnil k sebi. In zdelo se mu je, da ni še nikdar čutil tolike blaženosti življenja in da mu ni še nikdar tako utripalo srce ni v radosti, ni v bridkosti in da tako lepega večera ni bilo še nikdar.

»Oh, kaj ti je, Tone, da tako trepečeš?.. Ali te zebe morda?«

»Oh ne! .. Doslej neznan ogenj mi gori v glavi.«

»Zakaj se pa ti ne priporočiš svetemu Florjanu?«

»Za tak notranji ogenj . . .«

Tone ni izgovoril; izza ogla hiše je bil stopil Cijazovec.

Težka in huda misel je stopila očancu v glavo, ko je videl sina v taki druščini. Postalo mu je vroče, nekaj raskavega je začutil v grlu, zakašljal je in se ugriznil v ustnice. V glavi mu je zavrelo kakor še nikdar ne. Glasno mu je zabilo srce in noga mu je zastala, ko je videl, da drži sin v svoji roki žensko roko in da govore usta, ki bi imela peti glorijo, takšne smešne stvari. In spoznavši Cijazovca, je ostrmela tudi mlada dvojica, kakor bi ji bila zdajci padla na dušo zavest velikega greha. Deklica je zbežala v hišo, Tone se je napotil po vasi, odkoder je prišel oče.

Odveč bi bilo popisovati nevoljo, ki se je polastila Cijazovca, ko je videl v mraku sina čebljati z deklino, odveč bi bila slika onega prizora, ki se je vršil tisti večer v Cijazovčevi hiši, kjer je gospodar očital svoji zakonski Jeri, da je ona vsega tega kriva, ki je svoje dni veninven vabila Smoletovi punci v hišo, kjer se je začelo tako globoko znanje med sosednjimi otroki. Le to si upamo povedati, da je prišel Cijazovec tisti večer v svojem umovanju do splošnega sestava človeške družbe in da je na to za tisti večer prenesel ves svoj srd.

»Fej te bodi . . . je to pravica na svetu!« — tako je razkladal ob pozni uri svoji Jeri. »Kmetu vzamejo sina k vojakom, poštenega in učenega, pa mu pošljejo nazaj zbrojo. Saj se mi je zdelo, da se fant v tistem enoletnem vojaškem lemenatu nič prida ne nauči. Ni dosti, da plačujemo visoke davke, še otroke nam jemljo in kvarijo!«

Dobro je to, da je vedno kakšna stvar, na katero lahko obesimo svojo jezo, stvar, ki je včasi v jako slabi in tanki zvezi s pravim vzrokom naše razkačenosti.

Tone je kmalu po onem večeru zapustil domačo hišo. Dobil je nekje na tujem odgojiteljsko službo, a po petmesečni težki tlaki je obesil ta posel na kol. Kam zdaj? Očutil se je v položaju živali, ujete v past. Drugega izhoda ni imel nego zopet domov. Tja so ga z vso silo vlekli stari spomini in pa prepričanje, da oče, četudi ima krive pojme o posvetnih stanovih, ni napačnega srca in da se bo dal sčasoma omehčati. Prosil je službe pri pošti in obljubili so mu jo. S tem bi bil Cijazovec še nekako zadovoljen in potolažen, ko bi sin ne bil stopil predenj ter ga prosil nekaj stotakov, da vloži predpisano kavcijo. To se je zdelo varčnemu možu preveč, mnogo preveč in zopet je udaril v vik in javk. Ta nova jezica se nikakor ni hotela zrahljati; do dna mu je ogrenila velikonočne praznike; z drugimi navadnimi in nenavadnimi skrbmi in duševnimi pretegami vred mu ni privoščila spanca, v katerem smo ga pustili na velikonedeljo dopoldne na koncu njegove hiše. Že se je mož prebudil in kar slikovito zdehaje in zevaje izziva našo nadaljnjo pozornost.

(Dalje prihodnjič.)

Doma.

Prišel nazaj sem . . . Tam v širokem sveti
zamán sem trudil se veselje piti,
zamán v veselju tebe pozabiti
in nadam vsem za vekomaj umreti.

Glej nade te, ko po viharju cveti,
ki željno solnca čakajo ubiti,
da bi jih moglo zopet oživiti,
so tebe v tihem čakale trepeti!

Zdaj vstajajo . . . tak trudne vse in vele
se dvigajo do luči zaželjene,
da bi cvetele spet, da bi živele . . .

A če imaš kaj vsmiljenja do mene,
ubij jih, draga! . . Čemu bi trpele
življenje dolgo to, neutešene.

A. Gradnik.

Idila.

Štiri leta, dolga leta
služil sem mu jaz;
hoj, da ste pri delu mene
videli tačas!

Zgodaj, ko rosila rosa,
solnce za goró —
pa klobuk sem del na glavo,
koso na ramó . . .

Še je spala lepa Minka
v postelji sladkó —
jaz klobuk sem del na glavo,
koso na ramó.

Pastirica — lepa Minka,
plave nje oči —
ne, pod našim farnim zvonom
lepše najti ni!

Ali čujte! Ko v nedeljo
pasla je ovcé,
pa priteče lepa Minka
k meni iz goré:

»Pasem vrh Gorice ovce —
vse jih izgubim;
daj, pomagaj mi, da ovce
spet nazaj dobim!«

In poiskal sem ji ovce . . .
»A plačilo zdaj?!«
In zardela kot še nikdar
Minka je tedaj . . .

B. Baebler.

V krčmi.

Ej, v krčmi predmestni »Pri roži« sedela
sinoči sva jaz in moj bratec Anton
in pesmice lepe prelepo sva pela
in vinca popila za celih pet kron.

Ob meni je Evica mlada slonela,
tako nagajivo smehljala se je,
a z nama prelepo zapeti ni znala,
ah, sladke bombončke zobala je le.

»Ti Evica krasna, glej, vince smehljá se
v kozarcih kristalnih, predraga, na, pij!
Na najino zdravje to čašo izprazni
in v radostno slavje mladostnih nam dni!

Ne maraš? No, vedi, ti Evica zlata,
da mene še malo, prav malo poznaš,
če meniš, da trmice tvoje pozabim:
to vince izpij, če me rada imaš?«

In Evica vzela kozarček je zvonki,
ga k ustnicam rožnim nastavila je.
Kako so ji ličeca gorka žarela,
ko zvrhano čašo izpraznila je!

Pogosto še v krčmo predmestno zahajam,
a nič več ne spremlja me bratec Anton,
za krone mi Evica polni bokale,
a sladke poljubčke mi daje zastonj.

Demeter.

Pismo iz Zagreba.

Zimsko sunce. Slika iz istarskoga života u četiri čina. Napisao Viktor Car Emin. Primiera v hrvatskom zemaljskom kazalištu v Zagrebu dne 10. decembra 1902.

Viktor Car Emin je bil poprej učitelj v Istri. Sedaj je samo tajnik »Družbe sv. Cirila i Metoda za Istro« in pisatelj, živeč stalno s svojo mlado ženico v Opatiji v majhni hišici, ki je njegova lastnina. Doslej je pisal novele in črtice iz istrskega življenja. Popisoval je v njih tihi trud in skrito žalost siromašnega naroda, ki ga uklenjata skopa zemlja in gospodujoči Italijan (ali bolje Italijanaš) v gmotne in duševne verige. Car-Eminovo pero označuje epična podrobna intimnost in topla, mehka ljubezen. V »Zimskem suncu« je šel med dramatike. Ali je to naravna stopinja v razvoju njegovega talenta, ali samo izreden korak v izrednih okolnostih izrednega življenja? — Istrski narod živi tiho, mirno življenje, na pičli grudi stanuje in pot svojega obraza in moč svojega telesa ji posvečuje vdano in brez preglasnega upora. A to krševito zemljo objema morje in šum njegov udarja na vrata skromnih koč. Morje izzivlje, napada in vabi. Napadenci se dvigajo iz enoličnih kretenj poljskega in vinogradniškega dela in prijemljejo za nestanovitno veslo in krmilo, ki urita mišice v najživahnejši ročnosti in odločnosti. Zato je ta narod nagel, gibčen po duhu in telesu. Ali morje je tudi cesta, velika, ogromna in neizmerna. Vsaka cesta pa beži od človeka, stoječega ob njej, in ga vabi, vleče za seboj v nepoznane dalje. In človek gre. Istrski mornar prebrodi vsa morja, obišče vse zemlje; pobrati se z ladjo, morjem, vetrom in — tujino. Kakor malo domače obrežje pri izstopu iz Kvarnerskega zaliva v širno Adrijo, tako mu izgine pogosto tudi domovina na horizontu njegove duše. Šele potem, ko je dal tujini vse, kar je imel, ko mu je izžela in izrabila vse sile, teži njegovo oslabljeno telo nazaj v domačo zemljo, da najde v njej večni mir in pokoj. Ta mala zemlja ob neizmernem morju je torej tem ljudem ravno toliko velika, da jim zadostuje za grob ... Mikula Andrinić je tak starec, ki ne more iti več na morje in v tujino. Je pa zato doma popoln tujec. Svojega sina Kamila je odgojil po tuje. Kamilo je popustil študije in stopil v uredništvo nekega novega italijanskega časopisa. Sedaj, ko je list propadel, je

Kamilo doma, in oče se navdušuje ob sinovih lepo donečih slavospevih na čast sladkemu Dantejevemu jeziku in sijajni kulturi latinske rase. Kamilo je vodja italijanaške stranke, in starec Mikula ima nad njim svoje dopadajenje. — V Lovinju pa živi tudi družina Borovićevih: trije bratje imajo dobro in lepo sestrico Jelko. Staršev nimajo, ali starejši brat, pop Marko Borović, poštena in kremenita istrska svečeniška duša, nadomešča ostalim trem mater in očeta. Častitljivi mož je odgojil vse tri v navdušene Hrvate. Najstarejši, dr. Miro, je advokat, drugi Nando je mehka pesniška individualnost. Popustil je študije, ker ne more sedeti pri mrtvi knjigi, ko gre za življenje in smrt njegovega naroda. Koliko takih pesniških duš pozna jugoslovanski preporod in zgodovina naše literature! Tudi Jelka bo sedaj preskrbljena. Moži se. V prvem dejanju jo vidimo prihajajočo od poroke ob roki svojega izvoljenca v hišo bodočega tasta. Mladi njen mož je — Kamilo in tast stari Mikula Andrinić. Trije hrvaški bratje puste s težko dušo sestrico svojo na njenem novem italijanaškem domu, gorko se poslove od nje, najgorkeje pop Marko, kateri ji še toplo položi na srce, naj vedno pomni, da je hči hrvaške majke. Brž ko je mlada nevesta sama s svojim ženinom, ga prosi, naj ne bo neprijatelj njenim bratom. Kamilo ji obljubi. »Ali boš prijatelj tudi mojim širšim bratom, temu ubogemu hrvaškemu narodu v Istri?« Kamilo skloni glavo, pogleda v tla in se z mučnim izrazom na licu okrene. S tem je končano prvo dejanje in obenem spretno započet dramatični zasnutek.

To pa je samo dispozicija. Pravo dejanje drame so volitve in njeno najvišje stopnjevanje ta okoliščina, da hrvaška stranka kandidira Jelkinega brata dr. Mira, italijanaška njenega moža Kamila. Sedaj smo priča vseh onih pretresljivih in vznemirjajočih prizorov, ki se dogajajo ob volitvah, vse one zaslepljenosti, podivjanosti, razbrzdanosti strasti, okrutnosti in nasilstva, z eno besedo največje laži moderne kulture. Možje so divji, žene obupane plakajo po domeh in deca se boječe stiska ob njih krila. Vse vezi se trgajo. Nekaj jarkih tipov nam stopa pred oči. Vprav kabinetna figura je italijanaški agitator Berto Kuzmić, zli duh Kamilov. Predstavljal ga je naš Borštnik mojstrski v vsej njegovi vulgarni drznosti in obupanosti. Med tem, ko vsa srca prevzema zloba in strast, postaja pa kandidat Kamilo vedno mirnejši. S svojo mlado ženo se nikoli ne razgovarja o narodnostnem vprašanju, a odkar je oženjen, se vrši v njegovi duši neko tiho, preobratno delo. — Razmerje glasov je na obeh straneh v ravnotežju. To dela vse glave nemirne. Tu 120, tam 120. Agita-

torju Bertu gre za kožo. Ako ne pridobi Kamilu zmage, so mu zapretili gospodje v Poreču, da ga ne bodo več podpirali. V stiski zahteva od Kamila, da bi šel na volišče sam vplivat na volilce. A ta je v nekaj zamišljen in napram izidu skoro ravnodušen. Na pomoč naj pride njegova žena. Anzelmo, stari stric Marije, mlade prijateljice Jelkine, še ni volil. Njegov glas bo odločil. Jelka naj bi delovala na Marijo, ki je hči italijanaških staršev, da spravi strica Anzelma do tega, da gre italijanski volit. Če ne — Berto pokaže Jelki pismo njenega moža iz prejšnjih let, s katerim ga hoče takoj ovaditi državnemu pravdništvu, kar bo Kamila spravilo z mesta v ječo. Jelka je v strašni stiski, ali Mariji — ki se je bila zaljubila v drja. Mira in mu sedaj ob roki vodi starega strica, da njega voli — ne more reči, da bi Anzelmo volil Kamila in — noče. Stari Anzelmo glasuje za drja. Mira, ki je tudi izvoljen. Berto pa je v resnici izvršil svoj naklop in odposlal pismo, ki govori, kakor da je Kamilo sodeloval pred leti pri atentatu na spomenik cesarja Maksimilijana v Trstu. Kamila odpeljejo v ječo. — V četrtem dejanju vidimo potrtega, ponižanega in za mnogo let postaranega starca Mikulo, ki ga Jelka spremlja na Trsat k maši. Ko se vrneta, najdeta v hiši Mira in Kamila, čigar osvoboditev iz ječe je Miro izposloval, dognavši, da Kamilo ni sodeloval pri atentatu. Na glavo Berta pade prokletstvo celega naroda in s to težo na duši se izseli v Ameriko, Kamilo pa se odloči z brati Borovići delovati za hrvaško stvar v Istri.

»Zimsko sunce« je trpka slika, polna globoko pretresljivih prizorov. Veselo figuro predstavlja samo pritepeni nemški krčmar Šani, in bučen smeh vzbuja njegova nemško-italijansko-hrvaško-slovenska mešanica, v kateri govori. Kakor sladek usmev pa je vesela nada v bodočnost, s katero pesnik končuje. To je ono pozno solnce, solnce siromakov, ono »zimsko solnce«, po katerem ima igra svoje ime.

Name je delovala Carova igra z velikim vtiskom. V njej je predstavil gorko čuteč človek to, kar je sam doživel. Kdo izmed naših ljudi, ki živi med ljudstvom z željo v prsih, svoj narod prosvetliti, še ni videl onega kulturnega posiljevanja, duševnega »valptovstva«, ki izvršuje svoj zločin nad nežno klico samostojne sodbe naroda še dandanašnji, ko že davno več ne pleše grajščinski bič po plečih preprostega ljudstva; kdo ni bridko občutil onega počenjanja, z rahlim, še neopredeljenim prepričanjem in mišljenjem naroda, ki se zove volitev? Kulturni ljudje prihajajo med nekulturni narod, ne da ga duševno razvijajo, ampak duševno ponižujejo, duševno posiljujejo. Edina tla, ki bi se mogel narod na njih vzravnati in dvigniti,

njegov zdravi zmisel, premislek, zmožnost mišljenja, mu izpodmičejo, greneč mu z razdivjanostjo vsake skomine po prosveti. In potem se hvalijo, da je govoril narod! To je moderno robstvo, ki je hujše nego vsako tlačanstvo, ker usužnjuje duh, ne telo. Ako ste kdaj stali pri prostonarodnih volitvah na neomadeževanem, človeka dostojnem, rekel bi, prosvete željnem stališču in videli z gnusom v duši, kako so prosvetljeni ljudje še nerazvito misel neukega naroda vlačili za seboj pred komisije, boste hvaležni Caru Eminu, da je to pokazal svetu v jarki luči. V prvi vrsti za to sem mu jaz hvaležen. — Seveda je imel Car drug namen. »Ti boš trpela, Jelka, ali ne omagaj, jokala boš, a molči: tvoje grenke solze bom jaz opesnil in jih proslavil pred svetom!« tako nekako govori pesnik Nando svoji bedni sestri Jelki. Te besede bi se mogle obrniti na Cara. Napisal je dramo, v kateri je opesnil solze istrskega hrvaškega naroda. Pretresljiva slika je »Zimsko sunce« in polna solz. Car jo je pisal s svojo srčno krvjo. In v resnici: igra ne deluje z nobenimi umetniškimi prednostmi in vrlinami, ampak samo s svojo vsebino. V njej ni junakov, ampak siromaki, hrvaški ljudje v Istri so v njej.

To je moral tudi pisatelj sam čutiti; zato ni nazval svojega delca »drame«, ampak samo »sliko«. In v resnici to ni drama. Mogla bi pač biti, kajti v Jelki in Kamilu sta sklopljena dva nasprotna svetova v eno. Pogoj za dramo je torej dan. Jelka zmaga, Kamilo podleže. Iz tega sujeta bi bila mogla nastati prava drama, da jo je pisal pravi dramatik, ki bi bil prikazal to borbo na odru. A Car Emin se je z največjo skrbjo izognil vsaki borbi med Jelko in Kamilom. Kamilo se izpreobrne za kulisami, čisto slučajno, v ječi, o kateri ve praviti neke novelistične stvari, ki so ga baje pretresle — sama retorika, ne dramatika. Vsi razlogi njegove izpreobrnitve, ki jih Car pokaže na pozornici, pa so najbolje parodirani v naivnem prizoru, v katerem Kamilo študira izkopane starinske lobanje, ki so baje hrvaške. S takimi razlogi utemeljuje novelist preobrat v Kamilu! Gospod Fijan je prvovrsten igralec, in videti je bilo, kako mu ta prizor ni šel nič od srca, pač pa je poizkušal sam, neodvisno od avtorja, ustvariti verjetno psihološko folijo svojega preobrata z ono neprestano slutnjo, s katero je vedno prihajal in odhajal in vlagal celo v slavospev latinske vaze diskretno in fino skepso. Največja napaka Car-Eminovega dramatičnega prvenca je to, da delo ni drama. V njem ni niti drame volje, niti drame strasti, niti drame čuvstev, niti drame čutov kakega posameznega individua. Toda zato je v njem drama, t. j. borba

celega naroda, in junak ni v njem noben posameznik, ampak en cel, ubog, zaničevan, tlačen in zatiran rod. In mislim, da se ne motim, če rečem, da je pisatelj hotel pokazati samo to in nič drugega. — Ako to pomnimo, bomo lahko odgovorili na gori stavljeno vprašanje z besedami: Izredne, viharne okolnosti življenja lastnega naroda so diktirale Caru dramatično formo kot najprimernejšo stvarem, ki jih je hotel povedati. A da je Car novelist in ne dramatik, kaže »Zimsko sunce« jasno: v njem so dramatični le prizori, prepisani iz življenja, a obdelani so čisto novelistično. In kakor niso vedno volitve, tako tudi Car ne bo pisal vedno dram, ampak povrne se najbrž k noveli ter poseže morebiti tudi po — romanu.

Igra se naj prevede na slovenski jezik in predstavlja v Ljubljani in v Trstu. A misli o narodnem dostojanstvu bo vzbujala povsod in povsod. Pri nas je tega v sedanjem času krvavo treba.

V Zagrebu, dne 14. decembra 1902.

Dr. Ivan Prijatelj.

Oj, kod si hodil . . .

Oj, kod si hodil, brate moj,
vso noč do jutra ranega?
In davi prišel si domov
obraza mi zaspanega!

»Ah, jaz sem bil pri njej, pri njej
vso dolgo, temno noč
in za poljubom sem poljub
na njo pritiskal vroč.

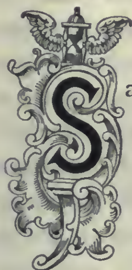
Iz nje življenja vso sladkost
mi ustne žejne pile so
in vse skrbi in vsa bridkost
se v njej mi potopile so.

A ko je prišel beli dan,
sem vzel slovo od ljubice;
s težkó glavó sem vzel slovo
od — prazne vinske kupice.«

N. P.

Sanje.

Spisal Novus.

anjal sem, da sem v cerkvi . . .

Skozi barvano steklo visokih romanskih oken so trepetali prameni solnčnih žarkov, da je bilo videti, kakor bi jih kdo vsipal skozi blesteče šipe. Po zidu so se zigravale mavrice — odsevi raznobojnih delov stekla, ki so tvorili skupaj obraze in obleko svetnikov in svetnic božjih po oknih. Po praznem cerkvenem prostoru pa so se vlekli solnčni žarki kakar široki svileni trakovi, v katerih je plesalo in se veselo vrtelo nešteto prašnih atomov . . .

Sveta tišina je bila v cerkvi nekaj časa. A ko je pristopil k oltarju duhovnik, so zahrumele velike orgle na koru in njih ubrani akordi so mogočno odmevali od visokega poslikanega stropa in od pozlačenih, z marmorjem obloženih sten. Vmes pa so sladko zveneli sveži glasovi mladostnih grl moških in ženskih pevcev . . .

Lestenci so bleščeli v solnčni svetlobi in v žaru sveč, ki so bile nažgane po njih . . .

Po cerkvi se je širil vonj kadila, dvigal se in plaval v mehkih, belkastih valovih nad glavami pobožno zamaknjene množice . . . Vse je strmelo kakor hipnotizovano proti oltarju in tudi jaz sem se komaj zavedal, kaj se godi okrog mene. Lotevalo se me je tisto udobno počutje, ki pripravi človeka često do tega, da zadremlje in zaspi na onem mestu, kjer bi moral moliti, kjer bi moral buditi kes ter prositi odpuščanja svojih grehov. Bilo mi je, kakor bi hotel i mene zdajpazdaj premagati zaspanec . . . Toda takrat me nenadoma zaskeli nekaj ob strani. Zasučem se in oči mi uzro suhotno, bolehavo in zanemarjeno človeče, ki se je vsiljivo stiskalo ob mene.

Odmaknem se z nekim neprijetnim, komaj izraznim čuvstvom. Toda on se zrine takoj zopet do mene. Jaz ga pogledam srepo, a on mene naravnost sovražno. Tedaj me prešine čudna misel, kakršna je mogoča samo v sanjah: »Ta človek si želi krvi tvoje . . .«

In lotil se me je občutek, kakor bi mi jo bil posrkal že iz one strani telesa, na kateri se me je tiščal malo prej.

Obvladala me je groza in pobegnil sem iz cerkve. — —

* * *

In bil sem na promenadi . . .

Svirala je godba, okrog mene pa je vrvela vesela množica v elegantnih spomladanskih toaletah. Čut blaženosti in sreče mi je polnil dušo. Bil sem miren. Moja vest je bila čista. Ničesar si nisem imel očitati. Z lahkim srcem sem se vdajal razkošju, ki me je obdajalo in obkrožalo od vseh strani. Moje oči so se srečavale s svetlimi očesci zornolicih devojk in lepih mladih žen. Tam nasproti pod košatim kostanjem je stala vitka, črnooka krasotica. S kostanja se je usipalo nanjo duhteče cvetje, družilo se z umetnimi cvetkami na njenem slamniku, a obešalo se ji tudi po laseh, katere je imela počesane po najnovejši modi notri doli do polovice svojih lepih lic. Njen mehki pogled, spremljevan od pohotnih zvokov neke Offenbachove skladbe, je priplul vsak čas do mene, priplul takisto previdno in prikradeno, a vendar z neko silo, kateri se ni bilo moči ustavljati . . . Domišljeval sem si, da je mož ob njeni strani soprog njen. Ve Bog zakaj! Morda, ker me je mikala slast prepovedanega sadu! A ko sem se najbolj potapljal v veselje in naslado, me zaskeli zopet ob strani. Zdrznem se in zopet vidim njega! Mislil nisem že čisto nič več nanj in tem bolj se ga prestrašim. Bil je še groznejši nego prej. Ustnice so se mu konvulzivno zgibale, a njegove lačne oči so se vsesavale v moja zdrava lica . . .

In iznova me je navdal oni neprijetni čut! . .

Z indignacijo stopim par korakov nazaj. A njemu se skremži obraz, kakor bi mu bil storil krivico, in srdito se mu zaiskre oči.

»Kaj mi hoče?« pomislim jaz. »Zakaj se srdi name? . . Sem mu li kaj prizadel? . . Zakaj mi ne privošči veselja? Zakaj me preganja? Zakaj mi hoče škodovati? . . Bolan je in vcepil bi mi rad kal bolezni svoje! Otroval bi me rad! Zakaj je tako krut? Kako si sploh upa nadlegovati me? . .«

On pa mi je čital z obraza vse misli moje. Porogljivo se je zarežal in mi dejal:

»Da, bolan sem in zdrav hočem biti!«

»A čemu meni v škodo!« si mislim jaz. Strah me postane pred njim. In zopet sem pobegnil, pozabivši vitkostase brinetke, katere pogled me je tako mehko božal . . . pozabivši godbe, katere prijetne melodije so mi mamile uho . . . pozabivši veselja, ki me je ravnokar še obdajalo in navdajalo . . .

* * *

In bežal sem, bežal, ker me je bilo groza, in pribežal sem do gozda . . . do velikega, mogočnega in prostranega gozda . . . Listje

po drevju se je že barvalo. Oblito od žarkorumene solnčne luči, se je lesketalo v prelestnih bojah, kakor bi se bilo tisočero pestrih cvetov s kakega vrta preselilo sem, na te vrhove gori. Liki zeleni rožmarin med kamelijami in georginami, lilijami in vrtnicami so bile videti vitke jelke in smreke med zardevajočimi brezami in gabri, med trepetlikami in bukvami . . .

Tu ob robu gozda si oddahnem. Čutil sem se hkratu varnega. Gozd s svojimi sencami in goščavami mi je nudil dovolj zavetja, dovolj skrivališč. Ojačim se in ozrem, upajoč, da ga ne uzrem. In res, za hip ni bilo nikogar videti. A glej, že se bliža tam nekaj temnega! Kakor se pomiče včasi po tleh senca preko neba bežečega oblaka, tako se je gibalo nekaj tam v daljavi ter hitelo proti meni. Obrisi sence začno postajati določnejši in hkratu spoznam njega . . . njega, ki sem se ga bal, ne da bi bil vedel zakaj! . .

Pa kaj, gozd je v mojem ozadju!

Hočem zbežati. A noge so mi kakor svinec težke. Ne morem se ganiti z mesta. Kakor bi bil priklenjen! V sanjah bežati hoteti pa ne moči — grozno! Zakričal bi rad, a tudi glas mi obtiči, kakor bi bil zamrznil v grlu. Še en hip in — stal je pred menoj! Ustne so mu trepetale kakor v pohotu in njegove oči, tiste njegove strašne oči so se zajedale v moje meso . . . Vedno bliže in bliže mi je, a jaz se ne morem ganiti! . . Že čutim njegov dih . . .

»Pusti me! . . Kaj hočeš?«

»Bolan sem, a hočem biti zdrav!«

»Bodi zdrav, a pusti mene!«

»Tvoje krvi potrebujem! . .«

»Kaj sem zakrivil, da mi groziš? . .«

»Kriv si, ker si eden onih, ki ne poznajo usmiljenja! A kdor ni usmiljen, zapade po novih zakonih smrti!«

Tedaj pa se razvnamem:

»Usmiljen sem z vsakim, ki zasluži usmiljenje!«

»Hahaha, ti nisi usmiljen, ker nisi lačen!«

»Lačen sem bil in trpel sem! Svoja najlepša leta sem žrtvoval, zato imam pravico, zdaj veseliti se življenja!«

»Ti nisi usmiljen, ker si zdrav!«

»Jaz gledam na svoje zdravje, a ti — Iz tebe dehti strup opojnih pijač! . .«

»Ti nisi usmiljen, ker mi ne daš, česar zahtevam. Tvoje krvi potrebujem, da se okrepim! . .«

»Po kaki pravici zahtevaš to?«

»To je pravica bede!«

»A pravica pridnosti in napora, pravica skrbi in v duševnih bojih prečutih noči? . .«

»Smešno! Samo žulji veljajo! Kdor ni reven, je nasprotnik revežev, kdor je zdrav, se ne prišteva k bolnim! . . In kdor se je dvignil nad druge, ne more biti drugega nego tiran! . .«

»O, kaka zmota! . . Krivica tiči drugje! . . Razločevati treba . . .«

»Mi ne razločujemo!«

»Vi ne razločujete?«

»Ne, ker ne razločuje nihče! . . Nikdar v življenju se ni razločevalo! Vsakdo pije kri, kjer jo dobi!«

»Pravica bi zahtevala, da . . .«

»Pravice ni! . . Vidi jo samo slepec! Zgodovina človeškega rodu se vari od nekdaj samo med kladivom in nakovalom!«

»Bilo je tako, a postati mora drugače!«

»Kaj še! . . Usoda! Človek živi od veka vekov tako in živel bo, ker bi sicer jenjal biti človek! Razloček je samo eden: danes sem jaz nakovalo in ti kladivo, jutri nasprotno . . .«

»Ne, ne, ne! Preudarka treba človeku, razuma, pameti . . .«

»Pamet je nameček, ki je človeku samo na kvar!«

»Zoper to logiko . . .«

»Da, vem, ta logika te ugonobi, a meni daje pravico! . .«

Izrekši te besede, se začne dvigati in rasti in tisto suhljato in bolehno človeče je vzraslo pred mojimi očmi v mogočnega orjaka . . . Uvidel sem, da sem preslab njemu nasproti in da se mu ne ubranim . . . Zaječim . . . A tedaj se me usmili nekdo, strese me in zbudi . . .

Znoj mi je stal na čelu in po celem životu so se mi udirale srage . . .

»Neumnost!« si mislim prvi hip. A ko se pomirim in začnem natančneje premišljevati, se mi zazdi, kakor bi bil čital v kaki knjigi prispodobo . . . čital parabolo . . . In bolj in bolj se me je polaščal občutek, kakor da bi se nekaj takega dogajalo in kakor bi se bilo blaznim fantazmagorijam mojih sanj primešalo nekaj trpke resnice . . .

In še danes mi neprijetno zveni po ušesih in v srcu ter mi kali veselje vzklik: »Mi ne razločujemo!«

Književne novosti

Povesti. Spisal dr. Ivan Tavčar. V. zvezek. Založil pisatelj. Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani 1902. Tavčarjevih povesti je izšel V. zvezek Ta zvezek obsega dve večji leposlovni deli Tavčarjevi, in sicer povesti »Mrtva srca« in pa »4000«. »Ljubljanski Zvon« je ob enakih prilikah opetovano obetal, da prinese o dr. Tavčarjevih delih obširnejšo študijo, kadar izidejo vsa. Ker se bo morala ta obljuba spričo odličnega mesta, ki ga zavzemlje dr. Tavčar med našimi literati, vsekakor izpolniti, se v podrobno oceno najnovejšega zvezka ne spuščamo že zdaj. Le par opomenj si dovoljujemo. Stritar, Jurčič, Kersnik in dr. Tavčar so štirje stebri našega leposlovja izza polpretekle dobe, vsak sicer drugega sloga, a tvoreč skupaj navzlic temu prekrasno zgradbo. No, dr. Tavčarja bi primerjal človek skoro z ognjenim stebrom . . . Njega je sam temperament. On piše s plamenečo dušo in plamenečim peresom. Po vsakem stavku, ki ga zapiše, se pretaka njegova srčna kri, iz vsakega stavka nam zveni njegova bitnost nasproti. Dr. Tavčar je krepka, samosvoja, v ostrih in karakterističnih konturah začrtana, iz vsakdanjosti plastično dvigajoča se literarna individualnost! Pri dr. Tavčarju ni morda toliko romantike, kakor se vobče domneva. Tudi on opisuje realno življenje, a opisuje ga tako, kakor ga pač on vidi. In on vidi drugače nego mi drugi. To, kar ga razločuje od nas, so njegove umetniške oči!

»Mrtva srca« prištevamo k najboljšim Tavčarjevim proizvodom. A »4000« je satira, kakršna mora biti, prava vzor-satira. Sarkazem, ironija in humor si podajajo v tem umotvoru Tavčarjevem roko ter učinkujejo z elementarno silo! —

V novejšem času se prelagajo Tavčarjevi spisi na češčino. Pred kratkim pa je zagledal Tavčarjev »Tiberius Pannonicus« v listku praške »Politik« v nemškem prevodu beli dan. Jako dobri prevod je oskrbela naša neutrudna pisateljica, Zofka Kvedrova.

Tavčarjevih spisov ni treba priporočati v nakupovanje. Kjer so Stritar, Jurčič in Kersnik, mora biti tudi Tavčar. — Cena V. zvezku je broš. 2·40 K, v platno vezanemu 3 K, v polfrancoski vezbi pa 4·20 K.

Dr. Fr. Z.

Slovan. Mesečnik za književnost, umetnost in prosveto. V začetku decembra preteklega leta je zagledala beli dan prva številka Slovana, novega slovenskega mesečnika za književnost, umetnost in prosveto, kateremu urednik je znani slovenski pisatelj g. Fr. Govékar. Program listu je v bistvu isti, kakor je bil program onega »Slovana«, ki sta ga svoj čas izdajala gg. Ivan Hribar in dr. Ivan Tavčar. Slovan hoče stati na stališču slovanstva, individualizma, modernosti in duševne svobode. Prinašati hoče poleg izvirnih pesmi in pripovednih spisov životopise slavnih mož in žen moderne dobe, poučne spise krajšega obsega ter razprave, članke, poročila, ocene in kratke beležke o kulturnem, socialnem in umetniškem gibanju slovanskih narodov. »Slovan« je ilustrovan. Prvi zvezek napravlja v vsakem oziru prav ugoden vtisk. Izmed mnogih lepih slik jih je tudi nekaj izvirnih. Gotovo nismo imeli Slovenci še tako bogato ilustro-

vanega lista. List izhaja v založbi g. Dr. Hribarja v Ljubljani. Naročnina mu znaša na leto 12 K, za dijake 10 K. Z.

Mali vitez (Pan Volodijevski). Zgodovinski roman. Spisal H. Sienkiewicz. Po poljskem izvirniku poslovenil Podravski. V založbi knjigotržnice Ig. pl. Kleinmayra in Fed. Bamberga je začel izhajati sloveči zgodovinski roman H. Sienkiewicza »Pan Volodijevski« (»Mali vitez«). Zgodovinskemu romanu se je nekaj časa že trda godila. Da ga je zametaval naturalizem, ki je stavil milieu nad človeka, še ni bilo toliko. Kajti prej ali slej je moralo zopet prodreti prepričanje, da je človek tisti, ki dela milieu, a ne nasprotno, če se tudi ne more tajiti, da vpliva milieu do neke meje tako na človeško mišljenje kakor na čuvstvovanje njegovo. Večjega pomena je bilo to, da so se možje, kakor Taine in Brandes, postavili na zgodovinskemu romanu sovražno stališče ter nastopili zoper njega z navidezno prav tehtovitimi razlogi. Moral je priti res pisatelj takega talenta, kakor je Sienkiewicz, da je podrl te razloge in razpršil predsodke, ki so se bili polastili najširših krogov do zgodovinskega romana. Storil je to Sienkiewicz že z golim dejstvom, da je pisal take romane. Kdor je čital njegov roman »Z ognjem in mečem« ali »Quo vadis?«, je moral takoj čutiti, da vse to, kar se je navajalo zoper upravičenost zgodovinskega romana, ne more imeti istinite podlage. Ali ne razumemo mar Neronove dobe šele zdaj prav, ko smo čitali roman »Quo vadis?« Zgodovina s svojimi suhimi dejstvi nam nikdar ne more tako živo predočiti davno pretekle dobe kakor resnično nadarjen pisatelj, ki se ne zadovoljuje samo z zunanjimi dogodki, ampak zasleduje tudi najskrivnostnejše pojave človeške narave, človeške duše. Sienkiewicz bi bil spričo uspehov svojih zgodovinskih romanov lahko molčal, vendar pa se je še izrecno potegnil za veljavo zgodovinskega romana. Storil je to s toli prepričevalnimi argumenti, da so pač za dolgo ovrženi vsi pomisleki, ki so se navajali bodisi že od katerekoli strani zoper historični roman. »Pan Volodijevski« ne zaostaja glede pesniške vrednosti za drugimi podobnimi deli slavnega Poljaka. Roman je preveden na vse kulturne jezike, in prav je, da se seznani tudi naše občinstvo ž njim. Ves roman izide v 25 sešitkih, ki bodo obsegali po 2 do 2½ pole. Obeta se vsakih 14 dni po 1 sešitek. Sešitek velja 40 h. Izdaja bo ilustrovana in bo v svoji celoti, kolikor se sme sklepati po prvem sešitku prav lepa knjiga. O tem delu kaj več, ko bo ležala cela knjiga pred nami. Z.

»Nove pravljice iz 1001 noči.« Založil L. Schwentner v Ljubljani. Lično opremljena knjižica, kakor vse, kar pride iz Schwentnerjeve knjigarne, s pestrimi platnicami in živobojnimi slikami — prava paša za željne otroške oči! Poleg primernega uvoda obsega knjižica petnajst pripovedk, ki bodo vse še bolj podžigale že itak bujno otroško domišljijo, a ji nudile tudi tešila. Zares, jako pripravno božično ali novoletno darilo za našo mladino! Papir je močan, tisk lep. Cena knjižici je nizka: 2 kroni, po pošti 20 vinarjev več.

—b—.

»Jež«. V založništvu D. Hribarja v Ljubljani je začel izhajati skoro zajedno s »Slovanom« nov humorističen list »Jež«. Urednik mu je znani naš humorist in pisatelj, Rado Murnik. Urednikovo ime jamči za to, da bo list kos svoji nalogi. Izhajal bo »Jež« prvo in tretjo soboto vsakega meseca. Prva številka prinaša mnogo slik in risb. Cena mu je na leto 6 K, na pol leta 3 K, posamezne številke stanejo 30 h. —k.

Ilustrovani »Narodni koledar« za leto 1903. Uredil in izdal Dragotin Hribar v Celju. Tega elegantnega koledarja je izšel XIV. letnik. Razen strogo in običajno v koledar spadajočih stvari obsega še po vsebini jako raznovrsten zabavni del z životopisi, pesmimi, povestmi i. t. d. Diči ga poleg tega več spisom primernih, pa tudi drugih lepih slik. Elegantno vezan stane koledar 1·50 K, broširan pa 1 K.

Vladimir Nazor. Živana. Mitički epos u devet pjesama (1898—1901). Zadar. Nagradjena štamparija Vitaliana. 1902. M. 8°. 132 strani. V novejšem času se je oglasilo v hrvaški poeziji nekaj novih pesnikov, katerim je tekla zibelka v Primorju in v Dalmaciji. Med poslednjimi zavzema kot epik ugledno mesto Vladimir Nazor, ki nam je podal v zbirki »Slavenske legende« lepo kitico epskih pesmi, zajetih iz stare pradobe slovanske. V pričujoči knjigi opeva v devetih pesmih prirodne prikazni, katere se vrše preko zime, spomladi in poletja do nove zime. Kakor nam pesnik vsebino v »pristopu« sam objavlja in kakor se da posneti iz beležk na kraju knjige, je »Dafina« seme slovanskega stebla, ki pade jeseni na nemljo in ostane črez zimo v blatu in snegu; spomladi se raztopi sneg in izpod njega pririje prva klica, iz katerih ponarastejo nežno deblo in popki, ki se razvijajo ob rosi in solnčni toploti. Cvet stebla razsuje pelud in pod deblom počiva slovanski svet ter uživa sladki vonj cvetja, dokler ne dozori plod, za katerim teže smrtniki, da jim ublaži večno hrepenenje, od katerega ginejo ljudje. To misel je razpredel na široko v devetih pesmih, v katerih nastopajo mitološke figure staroslovanske kot simboli prirodnih sil, a poleg se omenjajo razni slovanski narodje in njih usoda v teku stoletij, dokler se niso pokristjanili, a tedaj se je izpremenil boj med raznimi prirodnimi silami v boj med satanom in Bogom. — Delo je spisano v različnih verzih, večinoma brez stalnega števila zlogov in brez rime. Jezik je bujen, podobe slikovite, a odkritosrčno očitujemo, da nam ni moglo delo vzbuditi zanimanja, ker se nam zdi posezanje v mitološko dobo nič manj nego času primerno in ker nam iz vsega dela ni jasno, kaj je bila pri popisu teh prirodnih sil vodilna misel za sedanjost.

R. Perušek.

Inje. Rikard Katalinić-Jeretov. (God. 1887.—1902.). Zadar 1902. Vlastitom nakladom. Tisak C. Albrechta (Jos. Wittassek), Zagreb. M. 8°. 152 str. Odkar so izšle glasovite »Poezije v prozi« Ivana Turgenjeva, začele so se tudi v drugih, posebno manjših književnostih slovanskih pojavljati slične črtice. Saj je res pesniku, ki se noče truditi, da bi svoje aforizme odel v vezano besedo, taka oblika najpripravnejša, izraziti krepko in jedrnato hipne duhovite strele ali čuvstva. To obliko bi primerjal malim nežnim fildžanom, iz katerih se srče vonjava kava ali pa srebajo slaščiče. Zato pa morajo biti tudi stvari, katere nam ponuja pesnik v taki obliki, res slaščice, ki se odlikujejo s svojim parfumom. V hrvaški književnosti se je poskusilo v tem žanru več književnikov, med katerimi se odlikuje Fr. Mažuranić s svojim »Lišćem«. Tudi mladi a plodni pisec R. Katalinić-Jeretov je zbral svoje črtice ter jih izdal pod naslovom »Inje«, kar pomenja to, kar slovensko »ivje«, in s tem hotel reči, da so njegove črtice podobne inju, ki zakriva kakor vel realno življenje, pa hitro gine, čim se prikaže solnce. Te poetične črtice kažejo vse iste prednosti in iste slabosti, ki smo jih imeli priliko opažati pri izdelkih tega pesnika v raznih zbirkah. Originalnosti v vsebini in obliki ter globoke duhovitosti nam ne javljajo ti izdelki, pač pa se ogrevamo ob toplih akcentih, s katerimi odkriva

pesnik svoja domorodna in človekoljubna čuvstva, naslajati se o krasnih opisih primorskega zemljišča in podnebja ter diviti se otmeni hrvaščini.

Mnoge predmete so že neštetokrat drugi pesniki obdelali. (»Ljutica« prikazuje dekle, ki se ovija moža kakor kača; »Romanetto« je občinstvu znan iz Leoncavallove opere »Pagliacci«.) Tudi vsakdanjosti srečavamo (»Bevi Kate«, U Zoru, Tragedija etc.). Nekatere črtice so lepo zasnovane, a kvarijo jih posameznosti. »Legenda o majčinem poljubu« je prav lepa, a kvari jo razlaganje, da je Adamov poljub postavil Bog na ustne majčine. V nekaterih prevladuje pesimizem (Magle), ali pa sentimentalnost, ki ni vedno upravičena. Posebno pomiluje pesnik dekleta, ki se pogube, a ne pomisli, da niso vedno le zapeljivci krivi, nego po njegovih lastnih spisih silijo dekleta sama v nesrečo. Rodoljubje zavaja pisatelja v pristransko sodbo o tujcih (n. pr. »Nekoč i sada«). — Najnaravnejše so ter se čitatelja najglobokeje dojemajo one slike, ki nam predočujejo narodnostne prilike v Primorju, gnev nad izrodi, ognjevito ljubav do domovine in do človeštva, plemenitost mišljenja (n. pr. Sretio sam, Smije handžar, Pjesmi živog naroda, Šarov, Demonski cjelov). Pesnik priporoča svojim rojakom resno delo (Mravi), ponos (Lav). Vsebina je zelo mnogovrstna in osvedočeni smo, da bod vsak čitatelj zadovoljen z veliko večino črtic knjigo položil iz roke, ker se gladko čita in kažejo črtice plemenito srce pisateljevo.

R. Perušek.

Rat Hrvata s Magjarima godine 1848—9. Naklada Dioničke tiskare u Zagrebu. 1902. Pisatelj te zgodovinske razprave pripoveduje v poljudnem slogu vojaške operacije avstrijske vojske l. 1848.—49. proti Ogrom. Knjiga je namenjena ljudstvu; pisatelj ne razpravlja raditega zamotanih političnih razmer, ampak navaja le suhoparno fakta, katera včasi razvršča brez vsake notranje zveze. Ta knjiga popolnjuje nekoliko tudi znano zgodovinsko razpravico: Hrvatski pokret g. 1848. V ospredju vseh dogodkov stoji junaška postava bana Jelačića, rešitelja monarhije v onih nevarnih časih, zato je tudi popolnoma prav, da nas predgovor seznanja z življenjem tega slavnega Hrvata. Sredi decembra 1848. l. se je začela vojna z Ogri. Tu začenja neimenovani pisatelj opisovati čine hrvaških vojakov, slika Jelačićevi zmagi pri Babolni in Mooru in svečani njegov vhod v Budim-Pešto. Glavni poveljnik avstrijske vojske, knez Windischgrätz, je vedno zavidal generala Jelačića radi njegovih krasnih uspehov, zato mu je zapovedal po predaji glavnega ogrskega mesta, da mora svoje Hrvate uvrstiti v različne polke, meneč, da s tem prepreči nadaljnje Jelačićeve uspehe. Dočim se pisatelj prej ni veliko oziral na dogodke v drugih krajih Ogrske, ampak je samo sledil Jelačiću v Budim-Pešto, se zanima sedaj za vse operacije, pri katerih sodelujejo Hrvati. Omenja praske na severni Ogrski, na Sedmograškem, v vzhodni Ogrski, stališče Srbov, bitke okoli Komorna, revolucijonarno gibanje Košutove stranke, ravnanje Jelačićevo v južnozahodni Ogrski in skupno prodiranje avstrijsko-ruske vojske proti ustaškim četam, ki so se morale pri Vilagosu vdati. Knjiga, ki jo krasi 16 slik, ne prinaša nič novega, ampak je samo stvor iz različnih tiskanih virov.

Fr. Komatar.

Do sedaj neznana slovenska knjiga. V ljubljanski licejski knjižnici se nahaja pod sign. II. C, g, 23.870 »Buque fa brati, inu moliti Slavęnskem shovnirjam na Shtajerskemu, Koroshkemu, inu Kraynskemu ommislene. Na Dunaju. Stiskane per Christianu Großerju 1799«. 16°, 189 + 3 str. — Knjižica je brez sumnje prevod iz nemščine; jezik in pravopis

pričata o delovanju Marka Pohlina. Za zgled bodi začetek prvega poglavja: Od urednoste Shovnirskega ftanû. Bratji! Ulofhênje vashega ftanu sê bres zvibla od Boga samega lêsem pishe . . . itd.; *w*ejg, *w*ojuvati = beg, bojevati. Čudiš se pa, ko najdeš v poglavju, ki sega od strani 171. + 172., poljsko znamenje ł in sicer dosledno, a le v tem poglavju; samo na strani 186. še sem zasledil »podejlił«. Isto pismo je razen tiskovnih pomot izključno rabljeno n. pr. baš v Pohlinovi knjigi »Kmetom za potrebo inu pomoč«, ki je bila natisnjena tudi »na Duneju per Chr. Großerju 1789«.

Dr. Fr. Ilešič.

Rusi in Slovenci. Pred kratkim še so se Rusi za avstrijske Slovane ubogo malo brigali. A če se niso na pr. menili za Čehe, tem manj se jim je zdelo vredno, baviti se s Slovenci. Seveda — naše število in pa število Rusov! Preneznatni smo se jim zdeli. A v novejšem času se obrača v tem oziru na bolje. To se vidi iz tega, da pišejo Rusi zdaj mnogo tudi o nas Slovencih. Tako je izdal pred kratkim pod naslovom »Avstrijskaja Krajna« o Slovencih knjigo odličen dostojanstvenik ruski, g. Al. Haruzin, podguverner v Vilni. Zanimanje Rusov je za nas velikega pomena. To je tista moralna podpora, katere smo si od naših mogočnih bratov vedno želeli. Ako bi se Rusi tako brigali za avstrijske Slovane, kakor se n. pr. Nemci za svoje avstrijske sobrate, bi nam i v političnem oziru nemara mnogo hasnilo. *—k.*

»Iz zakutka«. Pjesme Milana Pavelića, »Dionička tiskarna« v Zagrebu. Cena 50 h, po pošti 56 h. O teh pesmih o priliki kaj več.

»Ormoški spomini«. Ob petindvajsetletnici ormoške posojilnice in ob tridesetletnici svojega beležništva v Ormožu izdal dr. Ivan Gršak. Ljubljana, 1902. Stroške za izdajo te knjige, o kateri izpregovorimo prilično kaj več, je prevzela ormoška posojilnica, izkupilo za njo pa je namenjeno prepotrebni šolski družbi »Sv. Cirila in Metoda«.

Stanko Dušič: »Myrrha«, drama u tri čina, Prag 1902. Vlasnik in nakladnik Vladimir Jelovšek. S to dramo završuje »Zbornik pouke i zabave«, katerega izdaje g. Vladimir Jelovšek v Pragi, svoj prvi tečaj. Zbornik izhaja na leto v najmanj petih zvezkih po 40—48 strani. Vsak zvezek stane 50 h. Predplačilo za celo leto s poštnino vred pa znaša samo 2·20 K. O tej drami kaj več morda o priliki.

Glasba

Decembrski koncert »Glasbene Matice«. Ni zaman računala »Glasbena Matica« s privlačnostjo uglasbenega »Zlatoroga«: napolnila se je koncertna dvorana ljubljanskega »Narodnega doma« do zadnjega kotička z občinstvom, došlim k prvemu temu koncertu v 12. letu Matičnih koncertov. Pretresljiva ljubezenska zgodba, ki jo podaja dramatiški oživljeno Rudolf Baumbach v svojem pesniški sijajnem »Zlatorogu«, je prav za nas neodoljive prikupljivosti, ker se naslanja njena snov na slovensko ljudsko pripovedko in ji je znal dodati Baumbach slovenski značaj v svoji nemški spesnitvi. Ne le po zunanjem okitu, po povsem slovenskih imenih in po rekvizitih iz narodnega bajeslovja, ki prepleta toli intimno poetiško govorico, nam je domača, Baumbach je znal

marveč izraziti tudi ono krepostno mišljenje, ki ga iščemo v našem ljudstvu iz gora. Vrhutega je postal Baumbachov »Zlatorog« še diven slavospev našega Triglava, v svojem uspeha polnem poletu kot nemški izvirnik in kot prevod v raznih jezikih je ponesel ime Triglava daleč v tujino.

Divni čar Baumbachove poezije je zvabil Alberta Thierfelderja k uglasbenju. Thierfelder, rojen 1846. leta v Mühlhausenu v Turingiji, je od leta 1886. univerzitetni glasbeni ravnatelj v Rostocku; »Zlatoroga«, ki se pojavlja ne redko v nemških koncertih, je uglasbil pred 20 leti za zbor, orkester in soli, deloma kot melodram, dobršen del poezije pa je ostal nekomponovan in namenjen deklamatorju. Thierfelder se je vestno potrudil z uglasbenjem, podal je tehniški lepo delo obširnih oblik, ki ga povzdiguje plemenit zanos in krasi mnog odličen muzikalni detajl. Ni se mu pa posrečilo ubrati tiste krepke strune, ki jo udarja pesnik; moč Thierfelderjeve glasbe zaostaja zelo daleč za zmagovitostjo, s katero razvnema Baumbachovo delo našo dušo. Baumbach ni našel v Thierfelderju sorodnega stvaritelja, dobil je v njem le ilustratorja, ki je lepo slikal, a ni pravega zadel. Thierfelderjeva glasba ne ogreva, ne zaneti občutka uzadovoljenja, nasprotno, iznenadeni sledimo glasbi, ker ne najdemo v njej tistega, kar nas v samem besedilu razvnema. Edino v dveh točkah se vda slušatelj skladatelju s polnim srcem, v nežno občutenem zboru štev. 4.: »Mati noč na goro gre« in pa v plesnih stihih »Zdaj struna vriska — — — in pod grmi« v zboru štev. 5., v katerih poslednjih zavrvi krepko neprisiljeno veselje. Thierfelder ne zna pripovedovati, le nekaj razpoloženja naznačuje; s temi svojstvi pa seveda ne shaja kot uglasbitelj dela epiške in baladne vsebine.

»Zlatoroga« je »Glasbena Matica« sijajno proizvedla in koncertni vodja gosp. M. Hubad mu je bil navdušen interpret. Izborno pripravljen je nastopil zbor, izdatno prerojen v moških glasovih; pel je zato zavestno in z mogočnostjo kakor ob najboljših prejšnjih dobroglasnih nastopih. Zbor je rešil svojo nalogo virtuozno, neoporekljivo vzorno, fino uglašen na vsako nianso, ki jo velevajo skladateljeve intencije. Pošteno se je potrudil z zborom vred orkester. Solisti, gospici Mira Devova (sopran) in Marija Glivarčeva (alt), gospodje Janko Kersnik (tenor), Ivan Završan (bariton) in Anton Dečman (bas) so bili vsi izbrano lepih glasov, srečno umerjeni drug k drugemu. Deklamacijski in melodramski del, vežoč pevske točke, je podal odlični recitator gosp. Adolf Dobrovolný, uveljavil je uspešno lepo dikcijo zaslužnega slovenskega prevoda prof. Antona Funtka. *Dr. Vladimir Foerster.*

Cecilija. Cerkvena pesmarica. II. del. Drugi, popravljeni natis Uredil Anton Foerster. Izdala in založila »Družba sv. Mohorja« v Celovcu, 1902. Po vsebini in obliki so pesmi v tem natisku vsestransko izboljšane, ohranjen pa jim je prvotni lahkotni ljudski značaj.

Slovensko gledišče

Slovensko gledišče. *A.* Drama. Ne spominjam se, da bi se bile v našem gledišču vrstile kdaj dramske novitete tako naglo druga za drugo kakor v letošnji sezoni. Vsa čast našemu igralnemu osebju, ki zmaguje toli težavno nalogo! — Kakor je bilo omenjeno že zadnjič, se je predstavljala dne 25. no-

vembra m. l. prvikrat na našem odru »Z a z a«, slika iz življenja v petih dejanjih, francoski spisala Pierre Berton in Charles Simon, igra, kí je vredna, da se napravi o njej par opomenj. V malokaterem dramatiškem umotvoru je nemara med posameznimi dejanji glede estetiške in poetiške vrednosti tolika razlika kakor pri tej drami. Prvo dejanje slika skoro docela samo miljé. Kar občudujemo pred vsem v tem dejanju, je rafinirana tehnika, kakršne so zmožni pač le Francozje. Pozneje pa se igra duševno poglobi in doseže svoj višek v četrtem dejanju. Z občudovanja vredno logiko se tu razvija dialog, a to in tista suha logika, ki jo izume pisatelj pri pisni mizi, to je, rekli bi, logika življenja, zato pretresa tako človeka. — Do konca četrtega dejanja je igra res slika iz življenja, in vendar, kako bistven razloček je med prvim in četrtim dejanjem! V prvem dejanju slikata pisatelja brez dvojbe »po naravi«, to, kar se godi v prvem dejanju, sta prav gotovo videla in bolj ali manj tudi slišala. Da pa pri nastopih, ki nam jih predočuje četrto dejanje, nista mogla biti navzočna, je jasno! In vendar nam tudi tu niti za hip ne pride na misel, dvojiti, da se je vse to v istini tako godilo! Odkod to? No, tu sta bila enkrat razum in srce v najlepšem skladju! Pisatelja sta se poglobila v situacijo, izvajala nista posledic samo z razumom, temveč tudi z globoko in toplo čutečim srcem. In tako se jima je posrečilo, kar se tako redkokdaj posreči: podala sta nam kos pristnega življenja, ne da bi se bilo to, kar sta nam predočila, res kdaj zgodilo! — Nasprotno pa imamo pri zadnjem dejanju, dasi je po svoje tudi lepo, takoj občutek, da je izmišljeno in da ni s prejšnjimi dejanji v nikaki organski zvezi. — Vsekakor je »Zaza« znamenita psihološka študija. — Ponavljala se je ta igra 6. in 14. decembra.

Med najboljše dosedanje dramske predstave letošnje sezone moramo prišteti vprizoritev enodejanke »J e f t e j e v a h č i«, italijanski spisal Fel. Cavalotti. »J e f t e j e v a h č i« je imenitna igrica, ki gledalca kar fascinira. A če se vprašamo, je li to življenje, moramo skoro reči, da ne. Kar na gledalca učinkuje, je čudovita fina psihologija, ki jo razvija pisatelj ob sicer nenaravnem razmerju med možem in ženo, in pa pisateljev ognjeviti temperament, od katerega je prešinjeno njegovo delo. Prvič se je predstavljala ta enodejanka dne 2. decembra, ponavljala pa 12. decembra.

Med novitetami nam je omeniti dalje burke »Klofuta za 100.000 frankov« (Madame Bonivard), spisala Alexander Bisson in Anton Mus. Igrala se je dne 30. novembra in 14. decembra. Burka pač, a niti kot taka brez duha! Francoz je Francoz, deni ga, kamor hočeš!

Dne 4. decembra pa smo videli prvikrat na slovenskem odru »Medaljo«, komedijo v enem dejanju, spisal Ludovik Thoma. Thoma uživa med mlajšim nemškim svetom kot pisatelj precejšnji ugled. Je li žel za to svojo enodejanko posebno priznanje, nam ni znano. Nam — ni prijala kdovekaj. Namen njen sicer ni slab in igrica bi se dala prav dobro prilagoditi našim razmeram. Zakaj se je cenzura upirala nje lokaliziranju, je neumevno. A kakor smo odločni nasprotniki vsakega kratenja literarne svobode, v tem slučaju smo cenzuri skoro hvaležni, da je pokazala svojo strogost. Pisatelj deluje s prekričečimi, s presurovimi sredstvi! Naš kmet, kakor rad zdivja, vendar ni tako neolikan, da bi ne vedel razločevati med gostilno in zasebno hišo. Prav veseli smo torej bili, da so nam predstavljali naši igralci nemške kmete in ne naših domačih. — Na tej igri hvalijo pred vsem dobro karakterizacijo. Toda kako daleč je še Thoma

za našim Jurčičem in Kersnikom! — Nekaj novega na našem odru je bila tudi dne 16. decembra vprizorjena »Rdeča kapica«, bajka s petjem in plesom v štirih slikah, spisala Marija Thiede. Naivnost je lepa reč, zlasti v bajkah. Toda če je stvar prenaivna . . .

Dne 23. in 26. decembra pa se je predstavljala prvič v našem gledišču velika, po Sienkiewiczevem znanem romanu spisana drama »Quo vadis?« O tem delu kaj več prihodnjič! —

Razen navedenih novitet so bile na vrsti zadnji čas sledeče starejše drame: dne 30. novembra Finžgarjev »Divji lovec«, dne 8. decembra Morretov »Gospod Jakob«, dne 16. decembra veseloigra »Na kosilu bom pri svoji materi«, spisala A. Decomcelle in L. Thiboust, dne 18. decembra burka »Brez denarja« in 26. decembra popoldne »Pepelka«.

B. Opera. Operne predstave zadnjega časa so bile: dne 28. novembra »Prodana nevesta«, dne 2. in 4. »Cavalleria rusticana«, dne 8. decembra »Dalibor«, a dne 20. decembra »Psoglavci«, velika opera v treh dejanjih in šestih slikah, po romanu Al. Jiraska spisal K. Šipek, godbo zložil Karel Kovařovic. Oceno glasbe v tej znameniti operi smo si izprosili od strokovnjaka in upamo, da bomo v položaju, v prihodnjem listu jo priobčiti. A tudi dejanje v tej operi je tako dramatiško in v več kot enem oziru zanimivo, da odkritosrčno obžalujemo, da se radi pomanjkanja prostora ne moremo baviti obširneje ž njim. To delo nas je iznova uverilo, da je docela upravičeno, da se govori o samobitni češki umetnosti! *Dr. Fr. Zbašnik.*

Upodabljajoča umetnost

Izložba moderne francoske umetnosti v Pragi. Društvo čeških umetnikov »Manes«, ki vedno čileje procvita, je presenetilo Prago z novo prekrasno izložbo. Najboljše in prve francoske umetnike je spoznala češka publika na tej razstavi: sveže, jake konture Degasove, briljantne boje Monetove, Besnerda divne portrete francoskih dam, ki zna tako nepopisno prikazati vse ženske čare, duhovitost in temperament obrazov in ono živo, svežo, dehtečo polt ženskega vratu in ram, na katerih igrajo razkošni refleksi bogatih salonov, sanjave idile Amanove, ž njegovimi modernimi, v neko novo, vabljivo romantiko prestavljenimi damami, priprosto grško lepoto prvega oznanjevalca francoske nove umetnosti de Chavannesa in divne Harrisonove slike intimnih krasot prirode. Oh, ti Francozi, kako razumejo lepoto življenja, prirode, slavospeve jasnih barv in oni fini trepet solnčne in umetne svetlobe! Ali nekaj je interesantno: razen znanega Mennierjevega kipa v bronzi »Rudokop pri delu« ni niti enega socijalnega sujeta in najjačja, najsugestivnejša — najrabijatnejša bi skoro rekla — dela v izložbi so trije kipi iz bronze, ki jih je ustvarila ženska, Marta Ameén. Stari, izdelani konji, ki vlečejo veliko skalo na težkem vozu, eden izmed njih se je zgrudil na tla in poginil. In zopet dva majhna, a silna konja, vprežena v težko dvokolnico, in naposled dva bežeča, splašena konja s prvim delom odtrganega voza. Silni, brutalni umotvori z vso divjostjo, krutostjo in istinitostjo prirode. —

Končno še par aforizmov iz predgovora, ki ga je pripojil duhoviti češki kritik F. X. Šalda katalogu izložbe: »Naše trdno prepričanje je, da se niveau

domače umetnosti ne da dvigniti drugače, kakor da se vedno in vedno kaže na prave vrhunce današnje svetovne umetnosti.« — »Umetnost je pravica sama in daje vsakemu, kolikor zasluži.« — »Razumeti umetnost je umetnost.« —

Zofka Kvedrova.

Prešernov portret. Gospoda dr. Dečko in Kolenc v Celju sta poskrbela za to, da smo dobili Slovenci pred kratkim Prešernov portret, majhno nadomestilo za — obetovani nam spomenik velikega našega pesnika. Portret je izdelal gosp. Al. Šubic po sliki Kurza pl. Goldensteinskega, ki se nahaja, če se ne motimo, v posesti gospoda ravnatelja Fr. Levca. Tej sliki gre po zagotovilu verodostojnih svedokov glede podobnosti s pesnikom pred vsemi drugimi prednost, dasi je tudi ta delana le po spominu. V strokovno oceno reprodukcije se ne moremo spuščati. Morda nam jo poda kateri naših slikarjev-veščakov. V ozadju portreta je videti Prešernovo rojstno hišo. Škoda, da nam posebej ne naslika kdo Prešernovega doma, ki leži vendar tako idilsko v obližju cerkvice sv. Marka! Taki ozadki doslej na portretih menda niso bili običajni. Kaki nagibi so bili gospodu Šubicu merodajni za to, da se je odločil zanj, nam ni znano. Najbrž je vpošteval željo številnih Prešernovih čestilcev, ki bi poznali radi tudi dom njegov. No, s tega stališča slikarju ne ugovarjamo! — Vsekakor naj bi krasil Prešernov portret salon vsake slovenske narodne hiše! Cena —?

Z.

Splošni pregled

»Večer Konopnicke«. V proslavo petindvajsetletnega literarnega delovanja slovite poljske pesnikinje in pisateljice je priredil odbor »Splošnega slovenskega ženskega društva« dne 7. decembra v »Narodnem domu« v Ljubljani umetniško-zabaven večer. Naše dame so se se s tem vrlo pridružile svojim poljskim in češkim sestram ter pokazale, da se živo zavedajo dolžnosti, ki jim jih nalaga slovanska ideja. Tisti časi, ko so nas hoteli nasprotniki prepričati, da smo Slovenci neznaten narodič, ki nima nobene pravice do eksistence, in ko smo bili mi tako kratkovidni, da smo jim verjeli, so, hvala Bogu, minuli! Zdaj vemo: Slovani smo in kar je slovanskega, je tudi slovensko! Program je bil prav srečno izbran in vseskozi v skladju s pomenom večera. Vršil se je ob primerno okrašeni sliki slavljenke. Prolog je govorila gospa Gevekarjeva. Očrtala je z markantnimi potezami značaj umetniškega delovanja slavne Poljakinje. Pri izvajanju pevskih točk sta se odlikovali zlasti gospa Julija dr. Ferjančičeva in gospodična Mira Devova. »Ljubljanski Zvon« je prinesel že v novembrski številki preteklega leta kratek životopis Konopnicke. Ondi jo bilo omenjeno med drugim, da je bil Sienkiewicz prvi, ki je spoznal izredni talent in genij Marije Konopnicke. Baš Sienkiewiez pa je zdaj napisal tudi prekrasno oceno o slovstvenem delovanju te slavne rojakinje svoje. Žal, da nam ne pripušča prostor, da bi se nekoliko natančneje bavili s to oceno! — *—i—*

Uradniško stavbno društvo. Važen del socijalnega vprašanja bi bil ugodno rešen, če bi se res oživotvorilo uradniško stavbno društvo, čigar pravila so po prizadevanju g, župana Iv. Hribarja že potrjena. Namen društva je, pripomoči uradnikom do lastnega doma ter jih rešiti na ta način morda v najvažnejšem pogledu skrbi in nemara tudi — izkoriščanja in izsesavanja. Stiske

in zadrege pač niso omejene na posamezen stan in tudi uradniku priskočiti na pomoč, je dobro delo! Saj se nahaja v prvi vrsti baš med uradniki tista takozvana »blesteča beda«, ki ima morda mnogo več tragičnega na sebi nego beda navadnega proletarca, ki sme brez sramu, brez rdečice v obrazu vzbujati milosrčnost in pomilovanje. Na to »blesteče bedo« bi se usojal opozarjati pri tej priliki naše pesnike in pisatelje. To je polje, ki je vsaj pri nas še skoro popolnoma neizorano, kjer bi se dalo dobiti sujetov izvirnih in modernih obenem! —*š*—

Češka gledišča. Čehi so praznovali nedavno 40letnico obstanka samostojnega češkega deželnega gledišča in obenem 19letnico »Narodnega divadla« v Pragi. Kak velikanski korak, ki so ga storili bratje Čehi v kratki dobi 40 let! Pred štirimi desetletji niso imeli takorekoč nobenega gledišča, zdaj pa je »Narodno divadlo« eno najkrasnejših muzam posvečenih svetišč, kar jih je v Evropi. Pred kratkim je bilo dograjeno tudi lepo gledišče v Plzni, a zdaj mislijo kar hkratu na zgradbo dveh novih gledišč, in sicer še enega v Pragi in enega v Brnu! Prekrasen zgled narodne zavesti in požrtvovalnosti! Da, ti Čehi so izklesani iz drugega lesa nego mi Slovenci in morda Jugoslovani sploh! *Z.*

Jubilej. Dne 8. januarja 1903. l. preteče petindvajset let, odkar je umrl Nikolaj Aleksejevič Nekrasov, ki se prišteva, kakor znano, k najznamenitejšim zastopnikom modernega ruskega slovstva. Nekrasov je bil lirik, kakršnih pozna le malo svetovna literatura. Po pravici se pripravljajo torej naši bratje Rusi, da ob petindvajsetletnici njegove smrti dostojno proslave njegov spomin.

—*n*—

Shod slavistov. Kakor se poroča iz Rusije, je »imperatorskaja akademija za nauk« sklenila, povabiti vse profesorje slavistike iz raznih krajev na shod v svrho razpravljanja o slovanskih vedah. Shod naj bi se vršil meseca septembra 1903.

Viktor Hugo. Nova, velika izdaja del Viktorja Huga se priredi na državne stroške. Tako izvršuje na Francoskem vlada svojo kulturno misijo! A drugod in zlasti pri nas? —

Vereščaginove slike. V New-Vorku so se nedavno na javni dražbi prodajale slike slavnega ruskega slikarja - naturalista Vereščagina. Znameniti ciklus iz francosko-ruske vojne iz leta 1812., predstavljajoč Napoleonov poraz in obsegajoč 20 slik, je dal po ruskem konzulu zdražiti sam car in sicer za vsoto 480.000 R. Bitka pri San Juanu Hillu, katero je umetnik slikal na podlagi podatkov, ki mu jih je dal sedanji predsednik Zedinjenih držav, Roosevelt, je bila prodana za 86.400 K, a 30 drugih manjših slik, med katerimi je več vojnih prizorov s Filipinskih otokov, je doneslo 120.000 K. Enkrat tudi lep gmoten uspeh slovanskega umetnika! —*š*—

Pomiloščevanje mladostnih zločincev. Da kriči naše kazensko zakonodajstvo po preosnovi, je splošno znana stvar. A dasi se pripravlja novi kazenski zakonik že desetletja, ga vendar še danes nimamo. Enega izmed mnogih zdaj obstoječih nedostatkov hoče odpraviti pred kratkim izdana odredba justičnega ministrstva, ki se tiče pogojnega pomiloščevanja mladostnih zločincev. Po drugih državah že davno ne velja več »strašilna teorija« v kazenskem pravu, pri nas pa se omenjena naredba prvič ozira na vzgojevalni moment kazni. Mi beležimo to, ker ni zanimivo samo za juriste, ampak za vse, ki jim je pri srcu humaniteta. *Z.*

Ljubljanski Zvon

Svetnica.

Ne v veliki, ne v mali pratiki
ni ga tvojega najti imena.
Na nobenem oltarju tvoj kip ne bo stal,
mučenica svetnica Helena!

Saj četudi na grobu tvojem kdaj
bi se čudo celó prigodilo,
kdo naj plača, da hteli bi vpisati te
med svetnic in svetnikov število!

Bila nisi bogata, žalibog,
ne kraljica in ne cesarica;
le par njiv si imela pa kočo kraj njih,
ti Helena soseda, kmetica.

In od jutra do mraka dan na dan
si se trudila kakor čebela;
okrog koče, po polju vrtela si se
pa za svojce skrbela, trpela.

A tvoj mož, požeruh, lenuh vse dni
tam po krčmah okrog se je klatil;
in po noči pijan, razdivjan skozi vas
mimo nas je domov kolovratil.

In ko se je najedel in si počil,
ta zverina objestna in zdrava,
za zahvalo ozmerjal te je, opsoval
ter pretepel te je do krvava . . .

Ti soseda Helena pa molčé
vse trpela si in se solzila . . .
Ah, in leto za letom si novega mu
redovito otroka povila . . .

In tvoj mož, potepuh, lenuh vsak dan
po gostilnah okrog se je klatil,
a po noči kolnoč, govoreč sam s seboj
mimo nas je pijan kolovratil.

In če ni se povrnil kdaj črez noč,
si boječa mu tekla naproti
pa iskala si ga, no, in našla si ga:
v kakem jarku je spaval ob poti. . .

In ko težko prinesla si ga domov,
nad teboj se zato razjezil je!
In ozmerjal te je in okregal te je
pa za námeček te še nabil je . . .

Dan podoben je dnevu bil tebi, žal!
Blaž, tvoj mož, je čimdalje bolj padal . . .
A pod slamnatoj strehoj ti dece je kup
se množil in čimdalje bolj stradal . . .

No, in prišel je konec, sam sodni dan . . .
To vam bila je noč strahovita!
Vsi vaščani hiteli smo gledat prizor,
ko ležala si tam polubita.

In umirala v koči pusti si
med otroki na trdem ležišču . . .
Ubijalca moža je uklenjenega
ravno straža odgnala k sodišču . . .

In izdihnila si . . . Sosedi vsi
pa smo vedeli, da si svetnica!
Mučeniška ti krona zdaj glavo krasí,
akotudi si samo kmetica . . .

A. Aškerc.

Heautontimorumenos.

Spisal Jos. Jeranov.

Pri Mozgovrtovih so bili povabljeni na soarejo najintimnejši prijatelji in znanci ter bližnji sorodniki.

Izpod sinjega neba je priplavalo veselje — izkopalo se je v večerni zarji . . . pomazililo se z etrovim parfumom, trepetajočim po vsemiru . . . v lase si je vtaknilo rubinast žarek iz zvezde aldebaranke — in zaprhutalo je s svojimi mehkimi, snežnobelimi kreljutmi nad glavami navzočnih . . . V utripajočih srcih je zaplapolal plamen brezmejne sreče — — — vse nežne strune so zazvenele v mogočno himno . . . koščene, mišičaste prsi moških so se vzbočevale, da je kri burno plala k srcu kakor morje ob plimi na razbeljene čeri . . . žametaste grudi ženskih so se vzpenjale in upadale burneje in burneje, hitreje in hitreje . . .

Bili so to trenotki, ko se človek šali s svojo lastno usodo, gledajoč preko ramen kljukaste žalik-žene, ki mu piše komedijo življenja . . . z objestno roko še sam pomaže zverižene čačke in čiričare, ki so usodi po neprevidnosti pokacale »knjigo življenja« — da nima usoda ni trohice estetičnega čuvstva, to je že zdavnaj znano — a naposled se človek v takih trenotkih še brezskrbno zakrohoče, če vidi, da namaka usoda svoje pero v rdečo kri, a piše po belem papirju le črne kljuke, in najsi bo njen tintnik tudi — njegovo lastno srce . . . V takih Falstaffovih prizorih se zdi, da izleze človek sam iz sebe ter se ustopi za kulise — a na odru igrajo bolj ali manj konfuzno tragedijo — tragedijo njegovega življenja. Le škoda, ker drevijo ti trenotki bliskoma mimo nas, — škoda, da sta začetek in konec pravzaprav le eno dejanje: — sinoči ob solnčnem zahodu je pognala »kraljica noči« svoj bajnokrasni, vonjavi cvet, a danes zarana, ob svitu so ji že cvetna peresa uvenila in popadala na tla . . . in ko se zjutraj zbudiš, stoji pred tabo zopet stari prozaični »cactus grandiflorus« z usnjato kožo in naščeperjenimi bodicami.

Lica so gorela, svila je šumela, dovtip se je zmikal za dovtipom z jezikov, v čašah se je iskrilo peneče vince.

»Ej brate, kučegazda!« je vzkliknil plavolasi dr. Krešimir Smetana, »danes se počutim kakor Nietzschejev »Uebermensch«!«

In vtaknil je palec leve roke v telovnikov žep ter se jel poigravati s športno verižico — pripet je bil na njej krokodil iz akvamarina, držeč v čeljugah z zlatimi zobci pritrjenega murčka iz čadastega topasa —, z desnico pa si je pogladil mustače. Nato je nadaljeval patetično:

»Saj se še spominjaš, kako pravi Zarathustra? . . Was ist der Affe für den Menschen? — Ein Gelächter oder eine schmerzliche Scham . . . Und eben das soll der Mensch für den Uebermenschen sein: ein Gelächter oder eine schmerzliche Scham! . .«

»Neizrečeno me veseli, dragi doktore, da te vidim tako židane volje! — Tudi meni srce burno utriplje, kakor bi sam Hefajst koval v prsih brzokrila čuvstva in zlate misli. Najraje bi vzkliknil . . .«

»Seid umschlungen Millionen!« je bleknil vmes dr. Krešimir Smetana.

». . . Faux pas! moj Krešimir! . . Vzkliknil bi: našel sem človeka! . . pojdite se „les učit“, kakšen je srečen človek! . . Tudi tvoj »Uebermensch«, ljubi doktore, bi moral pri tem pogledu odložiti svoje koturne ter stopiti na trdo, hrapavo zemljo — — — gordični vozli se zamotavajo visoko na nebu, a razvozlati jih moreš le na trdih zemeljskih tleh! . .«

Kdor bi površno motril profesorja Marcela Mozgovrta, ko je izgovoril te besede in prezirljivo ponižal Nietzschejevega nadčloveka, temu ne bi prišlo na misel, da pravkar izgovorjena sentenca ni ena izmed tistih, ki leže kupoma ob cesti, da le-to ni navadna misel, ki se hipoma porodi na površju človeške duše, pa se tudi hipoma razprši — v nič . . . Kdor bi pa s paznim očesom opazoval, bi morda videl več: profesorjeve obrvi so se nalahno namršile . . . nekje globoko v očeh se je zaiskrilo kakor briljant v somraku . . . njegovo visoko čelo se je malce, malce nagubančilo, zgornja ustna je zlezla črez bele zobe in legla na spodnjo . . . in prav zaradi tega se je videl nos z dvakratno vzbočenim gredljem še večji in impozantnejši nego drugače. Toda vse to se je vršilo kaj naglo, človek bi naštel jedva dve, tri — in profesorju Marcelu Mozgovrtu je zopet žarela neskaljena sreča in zadovoljnost z obraza.

Potegnil je z desnico kakor s česalnikom po laseh — tupatam mu je že sililo brezje v kečko — ter dostavil: »Ti Krešimire, tebi bi bila igrača, če prevzameš vlogo kakršnegasibodi nadčloveka; ti si kakor ustvarjen za to: saj poletavaš nad dušami kot kačji pastir nad lavo in tvoj spomin je zanesljivejši od Berlinerjevega gramofona«.

»No, tako hudo sicer ni,« se je branil dr. Smetana, pogoltnivši slino, ki se mu je zagatila v goltu. »Sicer pa je dobro, če imaš vedno pripravljeno orožje. Napoleon bi dejal: Une tête sans mémoire est une place sans garnison«.

»Tudi jaz sem bil nekdaj že v veliki nevarnosti, da postanem nadčlovek in slečem navadnega zemljana,« je pripomnil profesor Marcel Mozgovrt; »že sem se potapljal, ko sem zgrabil za rešilno vejo na trdnih tleh . . .«

»Torej si padel z zemlje proti nebu ter se ujel za drevesni vršiček? . .«

»Nemara, da je bilo tako . . . ali če hočeš: padel sem v svojo lastno dušo . . . in že so se valovi zgrinjali nad mano . . .«

Kar je bilo navzočnih pri soareji mladeničev in deklet, so med tem pogovorom začeli debato s svojimi materami, botrami in tetami o plesu, o njega higienski prednosti, estetični važnosti i. t. d. Matere, botre in tete so bile prišle naposled v tako zagato, da so se poslužile svojega poslednjega orožja, češ: gospodu profesorju bi bilo to nadležno! . .

Toda Marcel Mozgovrt je izpodbudil vzhičeno mladino: »Le vrtite se, le . . . danes so vsem dobrim duhovom vrata na stežaj odprta . . . čemu naj čaka Terpsihora pred durmi!«

Mladina je završela v burnem veselju in hitela v salon. Gospica pl. Jelenova je sedla h klavirju in udarila s svojimi suhljatimi aristokratskimi prsti pasažno kadenco. Fotelje in beržére so razpostavili nanagloma ob stenah, in ženske, ki so že dopolnile let svojih lepšo polovico, so zavzele svoja mesta, odkoder so opazovale in kritikovale vsako kretnjo, sleherno smelo pozituro ter strogo registrirale, če se je kateri gospod sumljivo približal glavici svoje plesalke in če je ta zardela. Mladež in starost se je zabavala, vsaka po svoje!

Profesor Marcel Mozgovrt je ostal v obednici sam z dr. Smetano, pridržavši ga z besedami: »Sedajle je bašti prilika, da ti razložim svojo duševno katastrofo, iz katere sem se jedva rešil.«

»Bravissimo, amice!« je zaklical dr. Krešimir Smetana, zleknivši se v »rocking chair« na koncu mize, ter ovil verižico s krokodilom okrog svojega kazalca.

Profesor Marcel Mozgovrt pa je na novo odmašil steklenico burgundca in natočil prijatelju in sebi, da se je krvavordeče penilo v čašah. A nato je sedel poleg Krešimira na zofo in pripovedoval:

»Za svojih mladih dni sem kaj rad posedal za domačim vrtom, kjer se je razprostiral majhen ribnik. Tu sem ležal in ždel večkrat uro za uro v senci vrbe-žalujke, nepremično zroč v globino vode: hribi so tu stali na svojih glavah in mi prijazno prikimavali, če je potegnila sapica sem izza plota . . . tuintam je švignila riba — ta umazanozelena, ona srebrna — mimo ločja in bičja ter se skrila v senci košatih jablan, visečih proti zelenemu nebesnemu poloblu . . . zdelo se je, da je velikanska skodela iz smaragda, napolnjena s smaragdno tekočino; po azurni skodeli so se plazila bela in zlatoobrobljena jagnjeta, drobneča nekam na pašo, zadaj pa so se vozili umazanosivi in raztrgani strahovi, iztezajoč svoje razdrapane roke in frfrajoč po zraku . . . in veter je raznašal njih rahle ude na vse strani . . . Kadar pa se je bilo solnce skrilo za nekaj hipov za oblake, tedaj se je jel gibati neštevilen drobiž malih živalc po brojastem grušcu: stonoge in črvi so orali po penastem blatu dolge brazde . . . napol razvite gospice so brodljale s svojimi iz drobnega peska sestavljenimi repnimi rožički od preslice do preslice . . . vmes pa so se premetavali žametasti paglavci in kar je še enake golazni . . .«

»Kaj ne: Was die heulende Tiefe da unten verhehle, das erzählt keine lebende, glückliche Seele!« je dodal Krešimir.

»Gotovo, človek ne bi verjel, kaj se vse godi v globočini vode, koliko življenja klije na dnu navzlic temu, da je površina mirna, svetla in bleščeča kakor brušeno zrcalo. — In naša duša . . . ni li tudi pokrita s takim brušenim steklom? . . Vse reflekse, prihajajoče odzunaj, vidiš na kristalni lindini srečavajočih te zrcal človeških. — Čudom se čudiš vsem pisanim slikam na brušeni plošči, mimo katere stopaš; diviš se, ako zagledaš v tujih dušah svoj obraz, ako se ti zdi, da gledaš misli in čuvstva, ki si jih oblačil že ti sam ob praznikih in tvoj brat na desni morda celo ob delavnikih . . . Globoko, globoko v tolmunu pa živi neki nov svet, neki skrit svet, ki ostane tudi paznemu očesu večno le »terra incognita«, kaj šele radovednim zijalom, ki se ti le mimogrede ozro v dušo kakor kak cockney v izložbeno okno. —

Da pretiravam? . . Saj še sami svojo dušo poznamo tako ubogo malo, da bomo sodnji dan s čudom povpraševali, stoječ vsak pred svojo ilovnato posodo, razsvetljeno v najskrivnejše kotičke ter razkrojeno v posamezna kolesa in kolesca: „Kaj, to se je vršilo v meni . . . to naj bo moja duša?“

In prigodilo je je — a šele pozno, šele tedaj, ko se je na enem mestu okršilo zrcalno površje — da sem spoznal veliko resnico:

tiste ure, ko se vrše v nas silni preobrati in mogočne katastrofe, se zde zunanjim opazovalcem najmirnejše, najtišje . . .

Slutil sem že dalje časa, da se pripravlja v meni nekaj posebnega: stiskalo me je za grlo, ko sem srkal veselje v celih požirkih, plamen je siknil visoko in veselo, ako je zamahnila usoda s krepelcem po meni. Rasla je v meni neka skrivna moč . . . zdajpazdaj je že zagrmelo in se zabliskalo: oblak je zakokodakal, pa tišina je za tem postajala še večja . . . soparica in električna napetost je rasla od dne do dne, od trenotka do trenotka . . .

In udarilo je! . .

Duša se mi je ločila na dva dela, in pričel se je boj za prvenstvo.

Tedaj pa se mi je zazdelo, da je to že nekaj starega, da se je ta razkol izvršil že zdavnaj, zdavnaj . . . Zdelo se mi je, da sem sploh že prišel z dvema dušama na svet, da sem pravzaprav že rojen kot nekako dvojno bitje — samo da se tega doslej nisem zavedal, da nisem dovolj jasno razločeval, ker sta sovražnika sklepala morda kompromise, ali ker sta bila še nepopolnoma oborožena . . .

Pa bodisi, kakor hoče, to mi je bilo jasno ko beli dan, da se je duša razdelila v dva tabora: secesija je bila tako očividna, da sem natanko razločeval prednje straže, ki so naznanjale nastop duše št. I. ali naskok duše št. II.

Vendar motil bi se, če bi menil, da je bila v meni nekaka dualistna vlada; ne, nikakor ne! . . Vladal je v meni absolutizem, nespravljivi, brezobzirni absolutizem, ki ne priznava svojemu tekmecu niti lasu pravice, ki mu sploh zanikuje njegov »raison d' être«. Prav kakor tirana sta se trudila oba vladarja, da bržkobrž pobrišeta vsi sledi svojega prednika, in še posebno, da izrujeta sleherno bil, ki jo je vsadil njegov protivnik . . . Menjavali sta pa obe duši svoje vladarstvo v kaj neenakih odmorih: včasi je imela duša št. I. po več dni vajeti v rokah — posebno, kadar sem bil zakopan v svoja stanovska opravila — dostikrat pa se je tudi prigodilo, da se je menjavalo vladarstvo po večkrat pri enem predmetu, pri enem delu . . .

Prvikrat sem občutil strašno globino, zevajočo v moji razdvojeni duši, takrat, ko sem izbojeval sijajno svojo zmago v dolgotrajne polemiki s profesorjem G. — Gotovo ti je še živo pred očmi, kako sva podajala drug drugega! . .

»Seveda, seveda! — bila je to prava pravcata entremangerie proffessorale«, je pritrdil Krešimir, puhnil gost oblak dima proti

buteljki ter otrl s trabuke kapico pepela ob rob skoljke, ležeče na mizi.

»Moja duša št. I. je tedaj govorila z neodoljivo silo — in dokazal sem z jekleno, uničevalno doslednostjo, da so trditve G.-jeve »o človeški nravnosti« nezmiselne, da, pravzaprav obstanku človeškega roda skrajno nevarne. Dokazoval sem tedaj z največjo vervo: da poedinec ne potrebuje nravnosti ter da je sploh ni zmožen, da se moralni čut šele tedaj razvije, kadar se združi več atomov v celoto — torej da je nositelj nravnosti le družabni organizem in njeno bistvo razmerje med posameznimi udi, da je G.-jev individualizem identen z živalskim bojem za obstanek ter da izgine tudi moralnost, ko zapre oseba oči, nasprotno pa, da je le družba neumrljiva . . .

Ko sem bil poslal ta svoj protest proti suhoparnim naukom golega egoizma v dežel, tedaj so zagnali rokoplosk in od vseh strani je odmevalo priznavanje, trušč in odobravanje . . . Hkratu pa se je zbudila duša št. II. in udarila moje »idealno prepričanje« po zobeh, zagrmevši z orjaškim glasom: „Prazne pene! . . poslikane laži! . ." — Duša št. I. si je oberočki zatisnila ošesa in bežala, bežala . . . v meglo neskončnosti. — „Kaj blebetaš o morali, o egoizmu, o altruizmu! . . vse je ničevo, vse nezmiselno! . . Vi kramarji, vi skrunitelji lončenega svetišča! . . Za domovino umirate, ker bi radi, da govore o vas pozni rodovi —, razcapancu stiskate v roko krajcar pa mislite: „Ej, kupil sem si vstopnico za ložo v nebesih! . ." „Tega-le predrzneža bi brljuzgnil po čeljugah, pa jaz sem honeten človek . . . kaj poreko ljudje! . ." Noč in dan posedate za pisalno mizo, da si spišete nevenljivo slavo . . . seve, v blagor celokupnosti — in tako ste splezali na častno mesto v življenju, žrtvovali ste se za svoj rod, kupili ste si vstopnico za nebeško zabavo, zapisali so vas v zlato knjigo spomina — in potem? . . potem zlezete z lestve ter ležete v grob! . . A človeštvo? — tudi ono zleze z lestve in leže v grob! . . In to so vaši principi, to je vaša morala! . . Oj, vi skrunitelji lončenega svetišča, vi kramarji, vi lažnivi kramarji! . .

Vidiš, takole sta se lasali moji duši dan na dan. Razloček med njima je bil le-ta: duša št. I. je imela dokaj zaveznikov. Ti so bili predsodki okolice, mehanično delovanje iz navade, briga za ljubi kruhek . . . Zdela se mi je nekakšna vseobča, vulgarna duša. Duša št. II. pa je plavala visoko pod oblaki, gledala je na svet ko na mravljišče, rogala se je mojemu lastnemu telesu, ki je klamoterilo in se spotikalo ob krtinah na zemlji . . . bila je to nekakšna trans-

cendentalna duša. In kadar me je obvladala ona, kadar sem letel od središča zemlje tja v neskončnost, tedaj mi je dostikrat zmanjkalo sape, nikjer nisem imel opore, zaslombe . . . Da bi me razumeli mravljinci globoko pod mano, se mi je zdelo nemogoče — čutil sem vso težo zapuščenega človeka v puščavi in dejal sem si: „Takole bi se počutilo bitje, živeče na Martu ali katerem drugem svetu, ako bi stopilo med nas na zemljo . . .“

»Prav kakor je čutil Ovid«, je segel v besedo Krešimir in pripomnil: »Sicer pa menim, da se tudi drugim zemljanom dogajajo take revolucije v duši . . . Tudi meni je že večkrat zavrelo v prsih — to je pač menda naša življenska filozofija, naša refleksija, naša resignacija . . .«

»Poznam to, doktore, prav dobro poznam! Tudi jaz sem imel pred svojo krizo s seboj na potu tabatièro, polno življenske filozofije . . . in ponjuhal sem iz nje zdaj od dolgega časa, zdaj zbok malega nahoda — večkrat sem jo ponudil tudi v družbi, da si je vzel iz nje vsak po en ščepec. Toda poleg tega sem plaval lepo zložno s svojimi sosedi, ril sem previdno na površje, izogibal sem se, da ne dregnem tovariša na desni preobčutno pod rebra, da ne stopim nikomur na kurja očesa — zjutraj in zvečer pa me je klical muezin: „Ne pozabi, kaj poreko ljudje! . .“ Vse polno obzirov kvišku, naprej in nazaj — dolžnosti napram svojemu poklicu, človeštvu in samemu sebi, med njimi pa nekoliko refleksije: in prav zlagoma se je korakalo skozi življenje — — —. Divjaki ne vedo, da je zrak, in vendar ga tudi dihajo; drugim je sicer znano, da jim vzduh napaja prsi, da jih krepi, a jim zanaša tudi smrtne kali, toda to, da sestoji zrak iz dušika in kisika, je bila dokaj časa skrita resnica. Kakor drugi ljudje, tako sem tudi jaz dolgo vrsto let čutil v svoji notranjosti, kako se vrši duševno dihanje; vendar svojega duševnega ozračja nisem razkrajal v poedine drobce, in bil sem zdrav. Šele ko se je duševna atmosfera razdružila v dele, tedaj sem zbolel in postal nenormalen ali, če hočeš, genialen . . . Bil sem sposoben, da izvršim najpožrtvovalnejši čin, a dostikrat bi bil udaril s frivolno roko po svetinjah človeštva kakor po muhi, ki ti je sedla na roko . . .

Da sem bil blazen? . .

Hm, mogoče! Toda meni se zdi, da ne. Sicer, kdo pa je pravzaprav neumen? — Ako stopaš oprezno, kakor vidiš druge, ako govoriš, misliš in gledaš, kakor so te naučili drugi: tedaj si pameten, — ako pa stopiš iz ojnic, kamor so te vpregli, ako govoriš v jeziku, ki ga drugi le težko razumejo, ker prihaja tvoja govorica iz glo-

bočine tvojega srca, tedaj ti poreko: nespametnež! . . In če se celo osmeliš in si ustvariš nov svet, ki je neznan kratkovidnežem, če si sezuješ težke lesene cokle in si pritrdiš kreljuti, tedaj bodo kazali za tabo in vpili: „Primite ga, držite ga! . . to je nevaren človek! . . . blazen je! . ." Poglej mu pa natanko v obraz, in priznaš morda: prepameten je! . .«

»Du sublime au ridicule il u' y a qu' un pas!« je podrezal dr. Smetana po stari navadi govorico.

»Prav govoriš, Krešimire! Kjer se je pokazala moja transcendentalna duša iz brloga na plano: hej, kako je završelo okrog mene! .. Vrane, šoje, srake so me obsule . . . vlekle me za nos . . . kljuvale me v ušesa . . . pa kavkale in krokale: norec, norec! — A ko se je zbudila moja vulgarna duša, bi bil najraje pljunil samemu sebi v obraz.

Pri »Treh črnih gavranih« je bil shod političnega društva. Ne vem že, po kakšni naključbi sem zašel v to družbo, ki mi je že od nekdaj presedala. Jaz — pa politika! . . Politika? — Kričeča reklama na visokih berglah! . . Govorili so navdušeno in prepričevalno. — „Treba je reform, korenitih reform! . . preveč dela, premalo počitka! . . premalo kruha! . . Desettisočniki naj bi uživali, nam pa ne dado niti drobtinic, ki padajo raz mizo . . . Svoboden duh . . . zdrobite okove — oni stiskajo telo — tlačijo duha na zemljo . . ."

Prav tiste trenotke je vladala v meni transcendentalna duša. In ko je bila jela govoriti, je metala ogenj in žveplo na osuple zborovalce: „Več kruha, to je vaš smoter? — No, in ko se najeste in napijete vsi, vsi čiherni do grla — tedaj boste legli in prebavljali boste — in pasli lenobo?! . . Kraljestvo lenuhov naj živi! — Že voham smrad iz vaše države . . . trupla čehnijo, duše trohnijo . . . Ali ni delo, trud, skrb naše življenje? — Počitek, mir: to je smrt! .. Pa svobode je treba, treba je prevrniti žrtvenike in razbiti malike? .. Vse razbijte, avtoriteto razsujte in jo poteptajte, na razvalinah pa sezidajte tempelj svojemu truplu . . . svoj želodec posadite na oltar . . . in zlata nasujte vanj! . ."

Tako je bruhalo tedaj iz mene.

„Doli ž njim! . . Norčuje se iz nas!"

Nastal je krik in vik: „Vino mu je zlezlo v lase! . . Dajte mu mrzle vode! . ."

Tisti hip je bila splavala na površje moja vulgarna duša. In hkratu sem se zavedel vseh neprijetnih posledic, ki jih utegne pro-

vzročiti ta moj nastop. „Smejalo se ti bo vse mesto . . . disciplinarno preiskavo ti natvezejo . . . po časnikih te razčešejo . . .“

In besedovala je vzbibana vulgarna duša: „Eh, gospoda, to je bila samo šala, nedolžna šala . . . pa letošnje vince ima nekaj strupenega, sarkastnega v sebi . . . kaj menite, gospoda slavna? . .“

Razdor med dušo št. I. in dušo št. II. je postajal od dne do dne neznosnejši. Nekaj časa je vsaj med tem, ko sem izpolnjeval stanovske svoje dolžnosti, molčala brezobzirna transcendentalna duša. Naposled pa je dosegla tako moč, da me je celo pred gojenci obvladala in me med poukom vzdignila iz kolesnic.

Prav živo še pomnim: izpraševal sem o vojni med Sabinci in Rimljani. Vprašanec: „. . . . in hči Tarpeja je obljubila Sabincem, da jim odpre po noči vrata na kapitol, ako ji vojaki podarijo to, kar nosijo na roki — Mislila je namreč na zlate zapestnice in prstane... in . . . in . . . ko se priplazijo po noči sovražniki . . . zagogočejo gosi v templju Juninem ter zbude... Manlija in njegove tovariše...“

Hohot, razlegajoč se po vsem razredu, mu je zaprl sapo. Siromak je pomešal napad Brennusov, ki se je vršil nekaj stoletij pozneje, z vojno sabinsko.

Gojenci so se hohotali in smejali, a v meni se je zbudila transcendentalna duša. — „Ej, saj ni take sile, če se zmotimo za dvesto, tristo let! . . Večnost je vendar tako dolga . . . naše časovne mere so le solnčni praški . . Sicer pa se zgodovina včasi tudi sama zmoti: ali se ne prodajajo še dandanašnji domovina in drugi ideali za zlate zapestnice in prstane? — Saj Tarpeja še živi! . . Kako oblastno koraka po boulevardih, kako spletkari po zbornicah! . . In zgodovina? . . Zgodovina je tudi Tarpeja! . . Ali nas ne uči, kako človek najlaže človeka vara — kako se more splaziti narod drugemu narodu na hrbet in mu zlesti za tilnik — kako se dado izpodnesti noge najvišjim, da stopijo zalezovalci na prazno mesto? — Zgodovina je hudomušna... igra se s človekom, da, z vsem človeštvom ko mačka z miško . . .“

Po vsem razredu so vprli začudeni oči vame. Vulgarna, delavniška duša je s silo butnila navzgor in podrla transcendentalno, da je padla bliskoma vznak v nedoglednost . . . „Človek, kaj si zopet učinil!“ mi je šinilo v glavo. Treba je bilo popravljati in razložil sem gojencem, da sem zgodovinsko nezmisel, ki jo je bil izblebetal njih součenec, speljal — ad absurdum.

Med mojima dušama je na ta način raslo nasprotstvo, prepad med njima je postajal vedno širji in globočji — že se mi je včasi

zavrtelo v glavi — in bil sem v nevarnosti, da se mi izpoddrsne ob robu ter da zdrknem v zevajoče brezno — v svojo dušo . . . Ves svet se mi je priskutil, zdel se mi je velika šala, in sicer še povrhu prav neotesana, neumna šala . . . Kakor propadejo najboljši glediški igralci najlaže, srednje vrste umetniki pa se prav lahko prerinejo do uspehov: tako se mi je zdelo, da tudi jaz zdajinzdaj omahnem v svoji igri . . . Že se mi je vsiljevala misel: kaj je boljše — jesti, piti in životariti — ali pa se pogrezniti v nič . . . . v nirvano! . . .«

Profesor Marcel Mozgovrt je povesil za nekaj hipov glavo, kakor store navadno ljudje, ki se zamaknejo v samega sebe. Pa ne, da bi bila to žalost: tudi kadar gledamo pretresljivo tragedijo, lijo nam solze ginjenosti, toda ta ginjenost je naša slast, gorak dež v silni suši.

Dr. Smetana pa se je zagugal v svojem rocking-chairru ter deklamoval: »To be or not to be, that is the question! . . Ej, Hamlet se je zaman mučil s svojim »biti ali ne biti«, in tudi jaz in ti ne rešiva te zagonetke. Ne pozvedujmo, kaj neki piše Stvarnik v knjigo! . .«

Iz salona je odmevalo enakomerno cepetanje plesalcev, šumela svilena obleka in gospica pl. Jelenova je v enoličnem mezzofortu drevila v nekoliko prenaglem tempu Glinkovo »Žizen za carja«.

Po glavi Mozgovrtovi pa je zvenela sferna godba in menjavale so se dolge vrste pisanih slik . . . Gledal jih je z zanimanjem, kakor bi stal v panoptiku — in molčal je gigantske resnice in duhovite misli.

(Dalje prihodnjič.)

V tihi noči.

Breskrbno, ljubček, snivaj . . .
v kabini duh je moj!
Naj ziblje rahlo morje
te v sladkem snu nocoj!

Privabi v snu si čolnič —
v čolniču ti in jaz . . .
midva najboljše volje . . .
nikdo ne ve za nas!

Z nasmeškom snivaj, dragec,
o dneh in o nočeh,
ki so ti bile svete — — —
kot so nekterim greh . . .

Mara Gr.

V mraku.

Mrak se v celico njegovo zgrinja,
mrak objema ulice samotne.
On pa tam pri oknu tiho moli,
moli . . . »in ne vpelji nas v skušnjavo.«

Doli pod njegovim oknom tihim,
doli v ulicah samotnih, mirnih
tudi nekdo šepeta, oh, morda
moli . . . »in ne vpelji nas v skušnjavo.«

Pa pogleda pater, kdo šepeče,
pa pogleda skozi okno svoje,
pa se strese v duši in zaprosi:
»Reši nas, Gospod, skušnjave, reši!« —

Srci sta se našli v mraku tihem,
in topita duši se v poljubih,
ustnice šepečejo si srečo.
On pa moli: »Reši ju skušnjave!«

Enkrat vendar bi še lahko gledal
in pogledal tujki v lepo lice . . . .
Toda pater je močan: »Proč misli!
Reši, Bog, oh, reši ju skušnjave!«

Toda, enkrat le poglej še, pater,
enkrat le še, potlej pa nikdar več! . .
Tiho odpre okno in pogleda
pa pozabi: »Reši nas skušnjave!«

Tisti hip poljubita se zadnjič . . .
Oh, poljub, poljub goreči, zadnji!
Kaj li ne zveni svarilno patru:
»Tebe reši naj Gospod skušnjave!«

Stanko Stanič.

Manes v Hagenbundu.

Spisal I. Vavpotič.

(Dalje.)

Zapuščam kiparje in prehajam k slikarjem. Umotvorov, ki bi dosegali Suchardov načrt za Palackega spomenik, tu ni, monumentalnih del iščite tu zaman — morebiti pripoznate »Kupki« in Kalvodi monumentalnost, a vendar je tudi v teh intimnih slikah in risbah, ki apelujejo skoro vse le na srce, zbranega toliko prvomestnega umetništva, da prekaša tudi slikarski del Manesove razstave daleč, daleč vse naše obligatne dunajske razstave. Imena, kakor Kupka, Uprka, Švabinský in Hudeček postajajo že danes, ko je preteklo komaj dve, tri leta, kar so prvič zaslula, internacijonalna! In kdor ve, kaj to pomenja, ve tudi, kako strogo in ostro je merilo, s katerim meri svetovna kritika umetništvo redkih izvoljencev.

Zato se tudi ne čudimo, da očitajo Uprki ravno oni kritiki, ki so ga še nedavno imenovali slovanskega Milleta in Segantinija, ki pa tudi še danes v svojem notranjem prepričanju prisegajo na njegovo umetniško nezmotljivost — stagnacijo, monotonost, da, celo nazadovanje.

No, meni se vidi Uprka tudi danes oni veliki Uprka, kakor ga poznam že nekaj let. Gotovo, najboljših stvari nima tu — in kdo bode pa tudi redno samo najboljše slikal — kaj pa je potem najboljše?!

Pa pustimo to, povedem vas rajši k tem življenja kipečim umotvorom!

Že v osprednjem traktu nam prihaja stari, veseli in odkriti prijatelj nasproti. Kako prisrčna, globoko verna, verna z ono le Uprki lastno ljubeznivo sentimentalnostjo, kako lirično ubrana je njegova Marijina legenda! In oni dečko, ki si je mirno zapalil pipo in legel v strnišče, da si privošči siesto kakor gospod! Ti krepki, siti modri toni in ta verva, s katero je vse to slikano! Zdi se mi, da vidim Uprko samega, kako slika tega »chlapíka«, v ustnih, vedno se smehljajočih, debelo smodko in, kadar jo odloži na stran, si zažvižga najveselejšo slovaško »Ej, ej, ja te Mařenku — —«.

Povšeč pa mi ni, da se je spravil nad akvarel, ne, ker morda ne obvladuje te tehnike, marveč, ker izgublja v tem materijalu barva

ona barva, ki je vsem Uprkovim slikam življenski element, svoj solnčni žar. Ta živa, sita rdečina in to smaragdno zelenilo, ki kar uka iz njegovih oljnatih slik, izgubljata v akvarelu svojo moč in postajata prsteni, težki — —. Ti živobojni in smejoči se slovaški ornamenti na naših, vezeninah, katerih kar mrgoli na njegovih slikah, zavedejo pa pač tudi umetnika, da prične mestoma — in morda res enotnemu vtisku na kvar — stilizovati. Taki sta n. pr. videti ravno omenjena slika in pa njegov chef d'oeuvre »Slovaška Madona«, slikani v dveh tehnikah, ki se naravnost ubijata. Zlasti v »Slovaški Madoni«, ki je vrhutega — morda brez potrebe — deljena v triptihon, čutimo neprijetno to disharmonijo, če si smem dovoliti Uprki nasproti ta izraz. Obrazi v polni luči so izraženi popolnoma impresijonistno, krila, avbe in rute pa je umetnik stilizoval, kakor da tekmuje z Walterjem Cranejem. Kljub vsem tem »nedostatkom« pa je ravno ta Madona, ali boljše »Marijina pesem«, kakor je označena tudi v katalogu, eno iz onih umetnikovih del, v katero je položil Uprka vse svoje veliko znanje in vso svojo globoko čutečo dušo. Nad vso to živobojno, pestro množico, ki se je verna zbrala k Marijini pobožnosti, nad tem veselim zelenjem doni kakor v daljavi izgubljajoča se pobožna pesem ona monotona, tožeča, vedno povračujoča se pesem, oni pristni izraz priproste kmečke duše, vdane v svojo neizprosno usodo.

Kako se ume vglobiti umetnik v mišljenje in srce svojega ljubljenega priprostega naroda, govori še prepričevalneje slika »Na dan vseh svetih«, brezdvomno najboljša slika tu. Večer na vaškem pokopališču; ob grobih slovaška dekleta, ki prižigajo lučice; v ozadju, ki drhti v onih nepopisnih umirajočih tonih večernih mrakov, kakor jih ume le Uprka pričarati na platno, izgubljajoče se postave, silhuete križev in pomnikov, nebroj bledih in rdečih lučic — vsa poezija tega svetega večera, kakor jo je že vsakdo občutil ta dan na vaškem pokopališču, se razliva tu v neskončno lepo pesem o ljudskem srcu in umirajočih jesenskih večerih —.

Imenoval sem že K u p k o; kdor je intenzivneje zasledoval umetniško in razstavno gibanje zadnjih let, temu pač Kupka ni več novinec. Poleg Muche, Radimskega in prerano umrlega Marolda je tudi Kupka eden izmed onih čeških umetnikov, ki so si priborili kruh in slavo šele v tujini, v sveti Mekki vseh modernih umetnikov, v Parizu.

In vsi so postali pravi Parižani; Radimský, Mucha, Stretti v svoji eleganci, vervi in lepoti linije, Kupka pa v neusmiljenosti, brez-

obzirnosti one montmartrske satire, ki uspeva le v onih visokih, belozastrtih ateljejih, ki — črez dan delavnice, na večer kabareti, pozno v noč venerina svetišča — vznemirjajo etična in lojalna čuvstva mirnih meščanov s »Place blanche« in »Place Pigalle«, one vse linhujoče satire, katere slavni reprezentantje se danes imenujejo Leandre, Willette, Steinlen, Jean Veber in v najnovejšem času tudi naš Kupka. Kot sotrudnik znanega lista »L' assiètt' au beurre« je stopil v te vrste in v Manesovem mladem krogu se predstavil menda sedaj prvič z obsežno kolekcijo svojih del dunajskemu občinstvu.

Jaz ne vem, kaj si misli to občinstvo ob Kupkovih radirankah, toliko le vem, da se gnete pred njegovimi slikami in da ga žge ta ciklus (»Denar«, »Glas tišine«, »Upor«, »Blazni«) v dno srca, da ga revoltuje.

Njegov »Denar« govori glasneje in strašneje nego Beblov evangelij. Mamon v vsem svojem demonstvu, ta strašni malik, ki gazi v krvi proletarijata, da, celega človeštva, s kako grozovitim, satanskim humorjem ga karikuje umetnik! Borzijanec, titan med človeštvom, prestilizovan iz napihnjene žabe v ta človeški in nečloveški stvor z izbuljenimi očmi, s trebuhom, ki ga je neizprosni vivisektor izpremenil v velikansko, vzbočeno in prozorno posodo, ki hrani — nikomur pristopne — milijarde svetlih, žarečih dukatov, s ključalnico na mestu popka — tako je stal mamon umetniku za model.

In isti mamon, sedeč na zlatem prestolu, v svojem pošastnem titanstvu segajoč do oblakov, s svojim gnusnim zlatožarečim trebuhom — si je zavaroval svoje tiranstvo s hlapci, ki so obstopili kakor železen obroč, mož ob možu, konj ob konju, top ob topu, vsi v orožju pošastni prestol, vsak trenotek pripravljeni, da pogazijo v krvi delavsko »sodrgo«, ki hiti v dolgem izprevodu v delavski halji s krampom in kladivom, na licu bedo, v očeh obup, v srcu upor — ob grozečih bajonetih in črnih žrelih topov po svoji križevi poti na goro Kalvarijo. —

Ali — kako strašen sarkazem reži iz slike, na kateri diktuje mamon zakone v imenu »človeštva«! In dalje, ona slika, tako zelo aktualna, ki mi ne gre več iz spomina: na visokem odru, zastrtem z ogromnimi plahtami, »rešuje« ljudstvo, ki posluša z idijotskim izrazom v očeh — izvajanja svojega »pastirja«, fanatičnega meniha, bosonogega, v vihrajoči kuti. Ob njegovi strani se vzpenja križ s Križanim, in na vsega krvavega, s trnjem venčanega kaže menih z iztegnjeno levico v patetični govorniški pozi; pod boso njegovo nogo pa je zdrknila bela preproga in usuli so se rumeni, okrogli dukati, zlatnine,

dragotine in nediskretna plahta je prikazala krasno cizelovano zlato skrinjico — z napisom »Petrov vinar« —!

In ona večja slika, katero še enkrat imenuje »L'argent«, na kateri pokleka gnusni mamon pred surovim, mesenim, vse preje nego estetičnim ženskim aktom — ki naj pač predstavlja prostitucijo — kaj naj še glasneje govori za umetnikovo osebnost?

Njegovi »Blazni«, mojstrsko završena guache, ki zamenjava vlogo komedijantov z vlogo občinstva, ta drzna satira je vzbujala že pred dvema letoma na svetovni razstavi splošno senzacijo. Do žgočega in vprav bestijalnega humorja Schwaigrovih »Novokrstiteljev« se pač Kupka v tej sliki še ni povzpel; Schwaiger mu je tekmec, kateremu težko da bode kos. Žalibog, da ni moči obeh umetnikov na licu mesta primerjati, ker Schwaiger ni razstavil.

Satiriki so vedno globoko čuteči ljudje, pa tudi globoki misleci — in Kupka druži v sebi oboje. V tem divjem revolucijonarju, ki stiska v svetem srdu pesti, vztrepečejo včasi strune tako rahlo, tako nežno, da se strme vprašujemo, je li to oni silni Kupka, je li to njegova pesem —?

Iz lastnega portreta umetnikovega odseva jasno ta dvojna duša. Te globoke, otožne oči, ki gledajo kakor iz brezdanjih globin, in to razorano temno čelo pa ta poteza okrog usten, ki se zdi zlobna, ironična — a trenotek pozneje že mirno, bolestno usmevajoča se: kdor je videl ta obraz, ga ne pozabi in razumel bode tako osebnega umetnika. Ne vem, ali je res samo moja fiksna ideja, da vidim v Kupki Jeana Veberja — in narobe, ali da si ne morem misliti satirika Kupke brez Veberja? Naj bo stvar taka ali taka, duševnega sorodstva z Veberjem tudi Kupka sam ne bode tajil; meni ugaja pač osebnejši Kupka, Kupka brez Veberjevih naočnikov in brez Veberjevega noža, Kupka v svojem liričnem elementu.

Zato pa dajem tudi prednost njegovim tako globoko občutenim in krasnim radirankam, zvanim »Glas tišine«.

Te aleje sfinks, neme, molčeče, ti dolgi, brezglasni hodniki: živega bitja nikjer, le tam daleč, daleč, kjer poljublja zvezdnati obok tropične noči v mrakih izgubljajoče se obzorje, odmeva umirajoče zadnji korak samotnega potnika. Bilo je to pred stoletji, tisočletji — sfinkse molče, a iz te grobne tišine vstaja, se vzdiga glas, komaj slišen, a rastel bode, rastel v neskončnost, rastel v orkane in bobneli bodo ti hodniki in rušili se bodo strahu ti pravečni spomeniki . . .

V sliki, v kateri je ponovljen eden teh motivov, v oni sliki »Upor«, ki vpliva skoro monumentalno, izraža ta — kako bi dejal

— čisto psihični motiv — strah, ki sluti grozo pretečega upora, onega upora, ki ga ni še nikjer, ki se še ne javlja nikjer, a ki raste nevidno strašneje in strašneje — tako genijalno, da me spominja nehote na Mäterlinkovo psihično umetnost, še več, da se mi vidi ta »Upor« prvi srečni prenos visoke umetnosti tega modernega anatoma duš v — slikarstvo. Prvi poskus pač to ni bil; prvi poskusi so izza časov Carlosa Schwabeja, onega slavnega mistika in »templarja« iz reda »rose et croix«, ki je s Sar Pelladanom postal ustanovitelj moderne francoske simbolistične šole.

Še popolnejši se mi vidi Kupka v tej čisto psihični umetnosti, še bliže Mäterlinku, v mali kolorirani radiranki, pred katero občinstvo pač zaman zmajuje z glavo! Samo o tej, vsekakor zelo dekorativni sliki, bi se dala napisati dolga in široka razprava, dasi ne vem, je li umetnik tudi hotel to, kar čutim jaz ob tej sliki.

Tu stoje ljudje in kritiki pred lotosom v azurni modri luči. Iz lotosa raste nevidno nekaj; iz slike je le razvidno, da se preminja ta neznana stvar v krasno rožnato rozeto, ki se zdi, da kroži in prehaja v transparenten, komaj viden krog, v katerem se ziblje nekaj nejasnega, belega — in gledate li natančneje, zazdi se vam embrio rodečega se človeka.

Tudi jaz sem stal dolgo pred to zagonetko in se vpraševal. Sicer ni lepo, da umetnik slika zagonetke, pa tudi ni lepo, da se gledalec vprašuje: kaj, zakaj? — A ta slika je tako čisto drugačna nego druge slike, da mi pač dovoli mojster Kupka, da izrečem tudi jaz svoje mnenje.

Lotos — absolutna lepota poraja lepo misel in ta večnolepa misel, ki hrepeni po združenju vsega lepega in ki je lepota sama, rodi ljubezen, oni veliki abstraktum, ki je cilj in konsekvenca vsega lepega, oni abstraktum, ki prehaja v konkretnost z združenjem bitij, ki so hrepenela po drug drugega lepoti življenskih sil in form — duše in telesa, onih bitij, o katerih pravimo, da se ljubijo. In kadar se združijo v tesnem objemu ta bitja, ki so hrepenela po združenju, vstajajo iz objema neznane, pramočne in brezmejne sile in iz večnolepe misli, večnolepe ljubezni stvarjajo te sile nove lepote, nova bitja — stvarjajo — človeka . . .

Morda nisem tolmačil popolnoma prav, a mojster Kupka mi to odpusti!

Tak psihičen motiv je tudi njegova velika slika »Veselje«. Je li to brezskrbno, glasno veselje, ki ne pozna več mej, marveč postaja brutalno, razuzdano, izrazil s tako nedosežnim realizmom kakor

Maljavin v znanem »Smehu«, ne bodem razpravljal, pač pa je tudi Kupkova slika, na kateri se smeje vse: morje in rožnato pobrežje, ti nagi, rožnato-meseni dekleti, čepeči na konjih, ki rezgečeta za stavo s svojima tolstima jahačicama — v stanu raztegniti lica in usta tudi najčemernejšemu hipohondru.

Kadar pa stopi Kupka iz vrtoglavih višin svojega duševnega proizvajanja in se loti vsakdanjega motiva, kakršen je pač njegov portret »dame s psom«, postane čisto majhen, neznaten slikar, trd, neokreten v barvi — a vedno briljanten risar kakor velika večina Manesovcev.

Ne smem se posloviti od Kupke, da se ne spominjam tudi Panuške, nekako sorodne mu duše — sorodne, no, kar se tako imenuje.

Panuška je menda tisti mož, ki se je s Schwaigerjem hotel »učiti strahu«. Iz »Zlate Prahe« vam bodo vsem gotovo znane njegove bajke in pravljice, v katerih kar mrgoli strahov in pošasti pa zakletih mrtvih mest in gradov.

Škoda le, da je to pot prinesel tako malo novega pa — recimo tudi — dobrega. Njegov »Roparski brlog« in grozno-komična risba »Premagani velikan« nikakor ne ilustrujeta Panuškove zelo osebne umetnosti. Mnogo boljša in značilnejša za tega modernega pripovedovalca bajk o strahovih je njegova krajina, ki noče biti drugega kakor priprosta krajina s samotnimi hišicami, mimo katerih pa si ne bi upal v pozni temni noči; za temi drevesi se skrivajo grozne črne pošasti in v teh hišicah gospodinjijo strašne in zlobne čarovnice.

Ta Panuška, ki je že danes nekak češki Behmer, pa ima še dolgo, prav dolgo pot pred sabo, da postane tudi drugi češki Schwaiger ali vsaj drugi Kupka. —

(Konec prihodnjič.)

Izgubljeni raj.

Če v jasne gledam ti oči,
zrem v njih svoj izgubljeni raj
in vsa očarana želi
mi bolna duša tja nazaj.

A v mojem srcu ni več nad,
pogreznjeno v temo, veli,
da laž je v solnčnih teh očeh,
da raja ni . . . da raja ni! —

Vlado Levstik.

Reinkarnacija.

Cefir akacij vitke stase boža,
po nebu riše solnce zgodnji dan,
in sred akacij, v žarkem svitu solnca
zamišljen stopam črez zeleno plan.

In kroginkrog življenje poje himne
in kroginkrog preži zavratna smrt —
Akacije duhtijo v mokro jutro — —
na tleh umira hrast, od viher strt.

In kjer povprašajo zvedave misli,
»Življenje! — Smrt!« glasi se tuintam;
in moji duši misli šepetajo:
»Življenje! — Smrt! — Odkod hitiš — in kam?« —

»Glej jutri zopet vstane mlado solnce,
življenje novo vžge se z novim dnem —
in spet ugasne, znova prerodi se — —
in kadar ti ugasneš — kaj potem? . .
. . . .«

»Ah, zopet zaduhte akacije,
zasije solnce tisočžarki dan,
zamišljen stopaš spet črez širno plan —
— igrača si reinkarnacije! . .«

P. Grošelj.

Ne vprašaj!

Ne vprašaj me, zakaj da plakam,
pogledi raje mi v oči
in v solznih biserih izvedi,
kaj v prsih dušo mi teži.

Na srce moje se nasloni,
zakaj da plakam, ti pove.
Le s tabo pač bi bila srečna,
brez tebe meni je gorje! —

Gorska.

Mati.

Spisal A. Sever.

ozni jesenski veter je vlekel že nekaj dni strupeno in skeleče preko hišic v predmestju in vse je bilo kakor izumrlo. Tista ubožna domovja so se stiskala še bolj plašno nego običajno ob cesti, a na prostem ni bilo videti žive duše; le redkokdaj je priropotal kak voz doli iz mesta.

Nekaj malega je še bilo do adventa. Črez noč se je bilo nasulo snega iz oblakov toliko, da so napravili komaj gazi. Dimniki se s streh skoro niso videli čisto nič, le luknje so se poznale po snegu, kar sta ga odtopila gorkota in dim. Snežinke pa so se usipale še vedno tako na gosto, da neba ni bilo razločiti, a kdor je pogledal po cesti, ki se je vila ven na kmete, zagledal je edino goste kosmiče, ki so gomazeli pred očmi, da se je zdelo, kakor bi bila zakrila gosta tančica razgled v božji svet ter ga odmaknila ljudem. Po hišah je bilo temačno celo dopoldne in otrok je bilo kar strah, sneg pa se je le kopičil in kopičil in ponekod so pričakovali že s strahom, da se udero strehe vsled preobilne teže ter jim razruši revne domove.

Tisti dan zjutraj se je prebudila v predmestju stara ženica in prižgala luč. Čudno se ji je zdelo, da ni toliko časa čisto svetlo, čeprav so odšli že vsi sosedje na delo. Spravila se je iz postelje ter sedla k ognjišču, ki je stalo v kotu v sobici, in podprla je glavo s koščenimi rokami. Lasje so ji bili beli ko sneg in bila je že napol plešasta. Lice ji je bilo uvelo, a oči, one velike oči, ki so se svetile pred leti polne ljubezni, v katerih so se poznale pozneje moreče skrbi, ko je gospodinjila možu, so bile ravno tako velike ko v prejšnjih časih, ali bile so zatekle in rdečkaste, kakor da so vnete; obraz ji je bil poln gub in upadel, kakor bi se bil skrčil, nalik cvetju, če pade nanj slana.

Odprla so se vrata in vstopila je ženska srednje starosti.

»Katra, ali bo popoldne mogoče iti k Sv. Martinu?« jo je vprašala starica.

»Nič ne bo, nič, mati, saj vidite, da je sneg na debelo zapadel, — ne boste mogli iti na pokopališče danes, ne!«

»Sneg je zapadel?« je dejala starica. »Tako? — Mogoče pa ni tako hudo, mogoče pojdem vse eno.«

In zamislila se je; postalo ji je hudo in nikakor ni mogla verjeti, da bi ne mogla od doma. Vedela je sicer, kakšna so pota in da ji je bilo še po leti težko priti daleč onostran mesta, kjer je bilo pokopališče sv. Martina skrito pod hribom. Bila je vdova, stara vdova, ki je živela tu doli v predmestju prav beraško. Imela je sina po možu, in dasi je ležal Janezov oče že v grobu, ko je dečko komaj shodil, ga je vendar vzredila z zaslužkom svojih rok. Dolga leta so bila, ko je skakal Janezek okoli hiše, pa slednjič je le odrastel in hodil je delat v skladišče na kolodvoru kakor oče; v začetku je bil navaden težak in je skladal zaboje na vozove, sčasoma pa so ga sprejeli v redno službo in bil je nastavljen za paznika. Tisti dnevi so bili zanjo velik praznik in pričakovala jih je s hrepenenjem. Janez je hodil domov v modri obleki in čepico je imel na glavi, nekoliko postrani, tako, da je vidno kazal ponos. Ustavila je potem vsako znanko in komaj je čakala, da ji pove, da je postal njen sin železniški paznik. Ravno v tejle sobici v predmestju sta prebivala in ničesar ji ni bilo treba delati, le skrbela je za sina. Včasi pa, takole popoldne ji kar ni dalo strpeti doma; na skrivnem je šla za hišami tja proti progi, da bi je za gotovo ne videl nihče, in tam je gledala sina, ki je koračil ob vozovih semintja, seveda tako, da je ni videl; vsa je bila iz sebe, da bi bila kar vzkliknila na glas, a če bi bil kdo stopil k njej, pokazala bi mu ga bila in ne bila bi ga pustila proč: moral bi ga bil gledati ž njo vred.

Bilo pa je pred nekaj leti, ko je Janez začel naenkrat pokašljevati in lica, ki so mu bila prej rdeča in sveža, so mu bledela; vsak dan so bila bledejša, ko je zjutraj vstal ter šel na progo. Obraz mu ni bil nič več okrogel, kosti so silile na dan, pa oči so mu postajale vodene. Če je zavil za oglom, je kašljal ter se napenjal, pa nič več ni hodil tako pokoncu in moško kakor včasi. Zvečer je prihajal domov, a držal se je kar v dve gubi, noge je komaj prestavljal in dihal je težko. Materi je to trgalo srce, vsa se je tresla in prečula je cele noči ter poslušala, ali spi; vprašati si ga niti upala ni, je li mu slabo, ker je vedela, da mu postane še hujše, če mu omeni bolezen.

V pozni spomladi, ko je zacvetla rž tam na polju, je Janeza vzela jetika. Ona dva dni, ko je ležal sin na odru, je pravzaprav tudi sama nehala živeti; vedela ni, kaj se godi okoli nje. Noč se je naredila okoli nje, temna in mrzla. Govoriti ni mogla in tudi jokala ni, še solze ni potočila, ko je ležal na odru Janez.

Tedaj, ko so krsto že bili zagrebli, se je šele zavedela. Utrgal se ji je vzdih iz globočine prsi ter ji napolnil z grenkobo vso dušo. V srcu je čutila stotine ostrih mečev zasajenih. Bila je to povest o stari, ljubeči materi, ki je imela sina in ki ga je izgubila, povest, ki se je vršila na tihem in neopaženo že toliko in tolikokrat in ki so jo pripovedovali že tisoč in tisočkrat, katere pa še ni nihče popisal dovolj dobro in resnično, ker je ni mogoče.

Od takrat je živela težko in zato je vzela kakšno žensko k sebi, da je izhajala za silo. Včasi je tudi šivala za ljudi, kolikor je pač mogla, toda napenjati je morala oči na vso moč. Hodila je slednji dan gori k Sv. Martinu, da je videla vsaj gomilo sinovo, in ni zamudila dneva vse leto.

Danes pa je zapadel sneg in nikamor ne bo mogla. Ali je moralo ravno danes zamesti pota? Bog pomagaj, vsaj to naj bi ji bilo dopuščeno, ko že drugega nima na svetu! Starica je mislila in mislila ter se včasi prijela za glavo, potem pa se je podrsala od ognjišča k oknu. Zrla je skrbno tja ven: morda bi vse eno lahko šla — kaj, če je zameteno, saj po mestu je itak odmetano in iz mesta proti Sv. Martinu bo morda tudi. Čemu ne bi šla, ko je hodila tudi že v dežju, pa je tudi prišla in obiskala je Janeza ravno tako — nič hudega se ji ne zgodi!

Opoldne, ko je odšla po kosilu Katra nekam na delo, se je zavila v veliko ruto, ki je bila že vsa ob barvo, ter je počasi odhrecala po veži.

Dolgo je hodila do mitnice, ki je stala tik pred mestom. Čuvaj je stopal gori in doli s kosmato kapo na glavi, ki jo je imel potegnjeno črez ušesa. Nad kolibo je visel na okrogli deski drastično naslikan cesarski orel, ki je bil napol zasnežen. Sneg je ponehal, zato pa je začela pihati burja tam od severovzhoda. Prešla je več ulic in zavila je proti zahodu. Noge so se ji tresle in bilo ji je, kakor da je pijana, in najrajša bi bila kam sedla; toda nekaj jo je gnalo naprej, kar naprej: kmalu bo že kolodvor in odtod ni več daleč na pokopališče. Napravila se je bila na pot in zakaj ne bi šla do konca? Mora iti! Tam na strani se že čuje premikanje voz po progi, glej, in komaj sto korakov je še do kolodvora. Veliko poslopje, s kupolo na sredi, stoji začrnelo in okajeno in ljudje hodijo ven in noter ter se pehajo z rokami v stran; vmes se čuje vpitje izprevodnikov in strežajev iz hotelov. Tod ob progi je tolikokrat stala ter čakala sina, ko mu je prinesla kosila v jerbaščku!

Komaj je že stopala in vendar je šla naprej. V oči jo je rezala ostra burja in skelele so jo, da ji je postajalo vroče po vsem obrazu.

Blizu kolodvora je držala preko proge široka cesta, ki je peljala naravnost pod hrib, pod katerim je bilo mestno pokopališče. Ob lepih dneh se je videlo odtod naravnost pred pokopališka vrata, nad katerimi je stal velik bronast angel s trobento v roki, vabeč k vstajenju mrtvece. Starica je postala, predno je šla preko proge, ter počakala, če ne prisopiha kak vlak. V glavi ji je bilo težko, kakor bi ji bil vlil svinca kdo vanjo, roke pa so ji bile čisto otrple, tako da je komaj tiščala ruto ž njimi k sebi.

Tedaj jo prime nekdo za ramo ter jo vpraša: »Mati, ali greste k Sv. Martinu?« Bila je znanka, s katero sta bili doma iz iste fare. »Danes je zaprto, veste, ves dan — bila sem tam.«

»Zaprto?« je rekla preplašeno ter se stresla.

»Kar domov pojdiva, mati; veste, ni nič.«

Starica je prikimala z glavo; razumela jo je. Zaprto je pokopališče in ne bo mogla obiskati sina; niti h grobu ne bo več mogla. Morda ga ne bo videla nikoli več, saj skoraj pride tudi ponjo smrt z bridko koso in potem bo vsega konec. Pogledala je po cesti, toda doli po hribu je nosila burja sneg in bilo je videti kakor bel oblak; nič se ni razločilo. Janez pa spi tam gori, Janez! Starka se je naslonila na pregrajo, ki je bila spuščena, v očeh so se ji pokazale solze in zmrzovale so ji sproti po obrazu.

Nekaj čudnega jo je obšlo. Stroj je zaropotal mimo in dim se je vlekel ob strani prav na gosto. Glej, glej! Tamkaj med relsami se bliža nekdo. Čepico ima postrani in pokoncu gre in moško. Dim izginja pred njim v nič. Vlak se mu je umaknil v stran ter počakal, da gre on mimo; ali on gre počasi, komaj da se prestopa, skoro kakor da stoji. Drevesa ob progi mole gole veje tako spoštljivo proti nebu, kakor da bi ga pozdravljala. Čeprav je mraz, ima jopič odprt in čepico postrani. Janez je, Janez! V roki pa nese rdečo zastavico, ki plapola v vetru, ki ga je vzdignil vlak. Kako plapola zastavica, vsa rdeča, pa čimdalje večja postaja in že se vleče kar za njim, pa ga je že ovila vsega.

Starica bi se bila zgrudila, ali v tistem hipu jo je prijela ona znanka pod pazduho. Nekaj ljudi se je ustavilo, pa so se kmalu razšli, češ, stara babnica! Znanka jo je peljala proti domu ter jo ves čas nadlegovala z vprašanji. Starica je molčala na vse, topo je zrla predse in omahovala semintja. Vedela ni za gotovo, je li res

videla sina, ali se ji je samo dozdevalo, vendar pa ji je bilo mehko pri srcu in ves njen žalostni obraz je sijal nekakšne radosti.

Bila je potem doma. Boleli so jo vsi udje, da jih je komaj čutila, in zdelo se ji je, kakor bi se ji včasi zapodila po žilah ledena mrzlota, ki jo je vso pretresala. V glavi ji je kar šumelo. Menila se pa ni veliko za to; čutila se je tako osamljeno kakor še nikoli. Nihče se ni zmenil zanjo, kajti Katra je odšla zjutraj na delo in vrnila se je šele zvečer, le kak otrok je priletel k njej in jo zrl zvedavo, ona pa ga je gladila po kuštravi glavici. Odrekla se je že, da pojde to zimo še kdaj obiskat gomilo sinovo, češ, saj molim tudi doma lahko za pokoj njegov in izdalo bo ravno toliko. Navdajala je ni le žalost, tista neizmerna žalost, ki jo more občutiti le zapuščena mati, nego tudi želja, da bi zasnula na veke.

Tiste dni, popoldne navadno, pa ji je postajalo slabo; vršalo ji je po možganih in bolečine je čutila sredi njih. Videla ni skoro nič in bilo ji je, kakar da ima očesne jamice prazne. Tuintam jo je zbodlo, kakor bi ji bil zabodel kdo iglo v oko, pa hkratu jo je uščipnilo tudi v možganih. In čeprav jo je popustilo, se ji je vendar zdelo, da vidi vsako uro manj, da se ji vedno manj svita pred očmi. Krevsala je k oknu, kjer je bilo bolj svetlo, in tedaj se ji je nekoliko posvetilo in zableščalo, kakor bi bil švignil blisk mimo nje, potem pa se ji je zdelo, da vidi vse v sami rdečkasti luči. Ta luč pa se je polagoma zopet izpreminjala v temo, ki je bila čisto črna, in šele črez dokaj časa je zopet razločevala stvari okoli sebe. Mučno ji je bilo in rada bi bila koga vprašala, če bi se dalo pomagati, ali ni si upala; pa bi ji tudi nihče ne bil hotel pomagati in na svetu je itak ni veselilo nič več.

Toda ob taki priliki jo je prevzel strah, če bi se tema ne hotela nič več ne razvleči izpred oči. Kaj, če bi vedno ostalo tako! Ta misel ji je hipoma šinila v glavo. Prenehala je šepetati molitve in tudi Janez, katerega je imela vedno pred očmi, ji je izginil za hip iz spomina. Prav tako ji je bilo kakor nekaj časa, predno ji je umrl mož; zdelo se ji je, da se bliža nekaj, nekaj hudega. V duši ji je ležala slutnja kakor greh. Hotela se je iznebiti takih misli, ker so se ji zdele izkušnjave, ki jo odvračajo od molitve.

Nekega dne se je domislila, da jo je včasi ravno tako zbadalo in grizlo po očeh. Bilo je pred leti, tedaj, ko je Janezek ravno blebetal prve besede. Delala je po moževi smrti po cele dni zunaj, po noči pa je sedevala ob lojeni sveči in šivala belo perilo zato, da je mogla preživiti Janezka. Spala ni skoro nič, dostikrat je oma-

gala popoldne ter zadremala za nekaj časa. In takrat, ko je toliko noči prečula o bolezni sinovi, so jo zopet začele boleti oči prav močno, pa si jih je umivala z mrzlo vodo, da bi si jih ozdravila. Boljše je bilo, toda zdravih oči ni imela več; a videla je še.

Tako je premišljevala starica. Potolažila se je nekoliko, ko se je spomnila sina. Pa bo mogla videti še kdaj tiste šmarnice in naglje, ki mu jih je nasadila na grobu, da so mu cvetli in dišali, da mu ni bilo dolgčas samemu? Saj bo boljše!

O, pomagala ji bo Mati božja, kraljica nebeška in mati samega Odrešenika! Kolikorkrat se ji je priporočila in ji razkrila težave, vselej jo je uslišala čudodelna Mati božja tam v mestu, v stranskem oltarju, kjer je skoro tema in pred katero gori toliko svetilnic in ki ima tron ves okovan z dragimi kameni, na glavi pa zlato krono. Koliko tisoč kristjanom je že pomagala in njej bo gotovo tudi! Zaupati mora v njeno pomoč, pa jo usliši, ker je neskončno usmiljena.

Sladek up je obšel ubogo, staro mater. Samo v cerkev pojde, in ko se vrne, ne bo je več tako ostro bodlo v očeh, videla bo, kakor je včasi, ko je pestovala Janezka, prav tako.

Jutri pojde. O — pa še Janezov god bo! In skoro bi bila pozabila, skoro, da bi ne bila zanj celo pri sveti maši. Marija sama jo je spomnila na to, glej!

In šla je od doma drugo jutro vsa slabotna, toda zeblo je ni, ker so jo obladovala blažena čuvstva; upanja in veselja je bila polna. Ozirala se ni ne na desno, ne na levo, tako z iskrenim srcem je šla v cerkev. Pred vrati, kjer so hodili verniki ven in noter, bi jo bili skoro podrli, da ji ni pomagala deklica, ki je rila pred njo. Drsala je pred oltar za prižnico, ki je bila neznansko razsežna in vsa polna kipov in stukatur. Zgrudila se je v klop in vesel nasmeh ji je prešinil ves obraz. Tako nekako ji je bilo, ko je romala še s svojo materjo na božjo pot na kakšno visoko goro, ko je dospela na vrh. Bila je obrnjena proti oltarju ter je venomer kimala z glavo. Ko je mašnik pristopil, ga skoro ni videla, le toliko je razločila, da se je pričela maša. Kadar je strežnik pozvončkal, vselej se je udarjala s koščeno ročico po prsih in molila je za sina in sebi za zdravje, ki ga ji bo podelila bogorodica v oltarju. Pri povzdigovanju pa je naslonila trudno glavo na klop in ni privzdignila obraza; zdelo se ji je, kakor pripoveduje ljudska povest, da pridejo takrat duše vseh tistih, za katere moli kdo pri maši, v cerkev, da se klanjajo Zveličarju. Gorko ji je postalo pri srcu in vsa je bila zadivljena. Sedaj,

pri povzdigovanju pridejo tudi angelci iz nebes in se vesele. Zdelo se ji je, da obdajejo ves oltar krilatci, majhni kakor otročički, smejočih se ličec in zlatih las, prav kakor je bil Janez tiste dni po smrti očetovi. Vsi imajo perotnice in zibljejo se okoli oltarja in čudodelne podobe. Molila je očenaš še njim v čast pa jih prosila, naj bi bili prijazni njenemu sinu v nebesih, in kar iztegnila je roke same radosti in slišala ni ničesar več.

Takrat ji je padel molek iz rok in šele, ko je minila maša, ga je pogrešila. Ljudje so odšli že večinoma iz cerkve. Začela je iskati molek. Strmela je predse, ali videla ni ničesar. Vse ji je zopet vršalo po možganih. Bil je molek, ki ga je držal Janez v roki ob zadnji uri. In kolikokrat je bil blagoslovljen! Čudno! Saj ni prosila le zase in za svoje zdravje, saj je molila za Janeza tudi, tako pobožno, pa se ji je izgubil molek! Ihta jo je popadla: priporočila bi se sv. Antonu, ki je priprošnjik, če kdo kaj izgubi — toda ni ji dalo. Samo strmo je gledala predse pod klop, a v očeh so se ji delale kar pege, skloniti se pa ni upala. Hipoma se je spomnila zopet sina in potolažila se je: molila je zanj in naj izgubi, kar ima, kaj ji to! Angelcem ga je priporočila in morda so mu ti nesli molek tja v raj, da bo imel kaj od matere. — Naj ima Janez, saj bi dala zanj tudi življenje, če bi bilo treba.

Izplazila se je iz cerkve, oprijemaje se stene. Skozi vrata je našla le po naključju, ker je ravno takrat stopil iz cerkve star gospod in ji vrata podržal odprta. Tavala je kar naprej, le to je vedela, da treba odtod. Nekaj grenkega in sladkega jo je prevzemalo obenem, mislila pa je le na sina in vesela je bila, da je bila zanj pri maši. Šla je po ulicah naprej. Vse je šumelo in vriščalo in vpilo. Šele, ko je zavpil nekdo nad njo, naj pazi, ter se zadel obnjo, se je zavedela. Postala je in privzdignila staro glavo in se obrnila za dotičnikom. Pa ni mogla nikogar uzreti, samo zdelo se ji je, da se nekaj premika okoli nje. Takrat jo je zaskrbelo in sesedla bi se bila, da se ni naslonila na neka vežna vrata. Res, šla je v cerkev, da bi si izprosila pri kraljici rožnivenški zdravja, in podeli ji gotovo, da bo zopet videla. Zopet ji bo dala mati božja zdrave oči. — Pa, kako, da ne vidi še nič bolje nego prej? Nekako mede se ji vse, nekako tako, kakor bi se prebudila, pa bi ne mogla izpregledati. Skoro ne sveti se ji že nič več pred očmi, le nekaj še gomazi pred njo. O, pa ji bo pomagala Mati božja s tisto svetlo, zlato kronico na glavi! Imela je tudi sama sina, samega Odrešenika, in stala je pod križem in videla ga je, ko je na njem umrl; zato ve, kako

je hudo zapuščeni materi, in zato se je bo usmilila. Domov pride in videla bo vse kakor včasi; videla bo.

Dolgo je hodila, da je pricapljala tja doli v predmestje. Cesta je bila vsa zamrzla, vrtovi so bili zapadeni s snegom in gosta, bela megla je ležala povsod. Solnce se je kazalo v njej krvavordeče ter narejalo silno žalosten vtisk in zamrzle luže so se motno svetlikale. Bila je že preko mitnice. Hitela je, kar je mogla, in napenjala je oči, pa se ji je zdelo, da že skoro niti ne gomazi več pred njo.

Med tem je zazvonilo poldne. Delavci so udrli iz tovaren in cesta se je napolnila; zavladalo je po njej življenje, vse se je gibalo.

Starici pa se je takrat zazdelo silno dobro. Zvonjenje se ji je zdelo tako veličastno; zdelo se ji je, kakor da Mati božja govori v njem in jo tolaži. Postalo ji je toplo; v možganih je začutila gorkoto, ki jo je vso prevzela, pa bilo ji je, kakor da se ji tla izpodmičejo izpod nog in da plava v zraku. Malo je omahnila in ležala je na tleh.

Delavci in delavke so se hipoma nabrali okoli nje. Poznali so jo. Spravili so jo domov, sosede so se zbrale pri njej — Katre ni bilo doma — in šele popoldne so se poizgubile ter jo pustile samo.

Bilo je vse tiho. Vsa sobica je bila svetla in nekam praznična, kajti sneg, ki je ležal po strehah sosednjih hiš, se je bleščal skozi okno in stene, ki so bile sicer nekoliko posivele, so se svetile v čisti belini. Starka je ležala na postelji kakor mrtva, vsa bleda in prepadla, komaj da je dihala; zmučena njena glava je počivala na blazini in po čelu se je poznalo nekaj kapljic krvi vsled padca; srebrnobeli redki lasje so ji obdajali tisto čelo, na katerem je bilo začrtano nešteto bolečin, kakor glorijola. Bila je v nezavesti. Pod večer je prišla Katra domov; vedela je že vse. Pustila jo je v miru, samo lučko je prižgala in jo postavila na stol poleg postelje.

Storila se je noč, temna zimska noč, starko pa so objele lepe sanje. Stala je na vrtu pod cvetočo jablano, ki je razpenjala nad njo veje, tako jablano, kakršno je videla le včasi v mladosti tam na vasi. In Janeza je zopet videla. Bil je že čisto odrastel, velik in kar naenkrat se ji je prikazal: poslala ga je sama Mati božja iz nebes. Tako prijazno se je držal in smehljal se je, v roki pa je imel na bleščečem se krožniku dvoje očes, kakor jih ima sveta Lucija v oltarju. Bil je v modri obleki, pa zdelo se ji je, da prihaja neka svetloba od njega. Ali vse eno ga je poznala in kar za roko ga je prijela. Janez pa je pokazal na srebrni krožnik, in ko je pogledala tja, ni čutila nobene bolečine več v očeh. Janez se je sklonil in jo

poljubil na čelo, takrat pa je potegnil veter in jablana je zašumljala in rdeče cvetje se je usulo raz veje, a Janez je izginil. Od nekod pa je zaslišala zvonjenje, tako lepo kakor o Veliki noči, ko zvoni k vstajenju.

Pozno se je prebudila drugi dan. Čudno ji je bilo, nič ni vedela, kje je, samo Janeza se je spominjala in pa da je govorila ž njim. Katra je bila že odšla. Vzravnala se je na postelji in tipala je okoli sebe. Počasi se je malo začela spominjati. Zdelo se ji je, da je že silno dolgo, kar je spala. Kaj je še vedno noč, še vedno? Poklicala je Katro. Če je noč, mora Katra biti doma in oglasiti se ji mora. In še enkrat je poklicala, še glasneje. Nič! Noč ne more biti, Katre ni doma. Ali je potem dan? . .

In vstala ji je črna slutnja v duši. Zdelo se ji je, da je prišlo tisto, česar se je tako bala, na kar se niti spomniti ni upala. Vedno strašnejši in resničnejši se ji je dozdeval oni strah. Dan je! A okoli nje je noč, temna, temnejša nego kdaj poprej! Tipati je začela zopet okoli sebe preplašena, potem pa je dvignila roke proti nebu . . .

Bila je slepa. —

Menih.

Sameva v vrtu samostanskem lipa,
sloni pod lipo star menih,
v naročje mu dišeče cvetje vsipa
pomladnje sape mehki dih.

»Obstati ni mi bilo v celi tesni
med stenami tam štirimi;
prišel sem ven, roko poljubit Vesni,
— kako srce se širi mi!

Zaman, zaman . . . Dišeče cvetje,
ki zdaj se name vsulo je,
to cvetje mojih mladih let je,
ki brez sadu minulo je.«

Narjan Pretko.

Na Silvestrov večer.

Polnoč je v zvoniku odbilo,
odmeva še glasni udar . . .
Ah, leto, ki zdaj si minilo,
kar sreče si ti potopilo,
ne vrne se več mi nikdar!

Ne želi mi, ljubica, sreče,
in vino iz čaše izlij!
Napolni jo Lete peneče,
da srce umirim goreče,
pozabim da tvojih oči.

In vendar, saj nisi lagala,
neverna mi ljubica ti,
roko si mi belo podala,
»ne zabi me!« si mi dejala,
pogledala si mi v oči.

Dejal sem, ko sem te poljubil,
da ljubim te kakor Boga.
Ah dekle, Boga sem izgubil,
a tebe sem ljubil še, ljubil,
ti sama si Bog mi bilà.

In misel se mi je rodila,
da bajen življenje je sen;
tako sva se takrat ločila,
a ko si se zopet vrnila,
si bila ko kamen leden.

In vendar, saj nisi lagala,
neverna mi ljubica ti,
saj nisi mi takrat dejala,
da bodeš mi zvesta ostala,
ko najin se pot razdeli.

Mladen Mladenov.

Črna knjiga.

Rad imam te, dragi Stanko!
Sladko v kleti spi ti vino,
ki mi v zimi greje žile,
ki hladi mi v letu srce.
Rad zahajam k tebi, Stanko,
dobra duša bil si vedno.
A trepet in strah mi vzbuja
tista tvoja tolsta knjiga,
tolsta knjiga v črni vezi,
iz katere mi prebiraš
vsekdar, kadar sem pri tebi —
svoje stihe . . .

Vojanov.

Zemljiškoknjižni izpisek.

Spisal Ivo Šorli.

Košan je stopal počasi po položni, nekoliko raskavi cesti navkreber, počasi, a z dolgimi, umerjenimi koraki, kakor hodijo hribovci, kadar pridejo na cesto.

Ustavil se je in ozrl nazaj na dolino pod seboj. »Ka poklonu« so pravili ljudje temu ovinku; odtod so se poklanjali v slovo Mariji Vnebovzeti v dekanijski cerkvi sredi trga, predno so zavili za brdo na vzhodno stran.

Košan je privzdignil klobuk, nerodno pripognil koleno in se prekrižal. Ni mu bilo mar v zadnjih solnčnih žarkih blesteče se planjave, ki se je raztezala doli do italijanskih mejnih gora, ni ponosne hribovske metropole, ni divnomodre Soče, ki je valila prav po sredi doline svoje čudovito čiste valove. Prekrižal se je, poklonil in se obrnil počasi za brdo.

S sklonjeno glavo je korakal pod gosto streho košatih bukev. Misliti je moral zopet na to, kar mu je rekel prijazni, debeli gospod na zemljiški knjigi. Položil je bil svoj beli kazalec z velikim prstanom na ono stran, kjer so bili zaznamovani dolgovi na njegovem premoženju, in ga pogledal. »No, poglejte, Košan, že pojde, že pojde,« je rekel. »Tu gori na vrhu je že čisto, in če boste pridni, lahko zbrišete v desetih letih vse te madeže. Tako, vidite — švrk! — pa bo bela cela stran!« In potegnil je pri tem naglo s svojim debelim prstom čez knjigo.

Košan je prikimal z glavo in se nasmehnil. Bi že bilo, ako bi šlo tako hitro, kar tako — švrk! —, a veliko jih je, veliko teh dolgov, od vrha do tal pokrivajo vse njegovo premoženje. Samo en košček je izčistil s temi petsto kronami, samo en majhen košček. Hm, hm . . . tako v desetih letih, je rekel oni gospod. Premoženje je vredno pet tisoč kron, in ravno toliko je bilo dolga, ko je prevzel. Petsto ga je že manj! Ostane torej še štiritisoč petsto. Deset let — vsako leto po štiristopetdeset bi plačal, pa bi bilo. Hm, hm . . .

Prikimal je zdaj z glavo in zdaj spet odkimal. Ni mogoče, ni mogoče! A zakaj bi ne bilo mogoče, ako se res potrudi! Tako premoženje vendar nekaj nese!

Proti večeru je dospel do zadnjega ovinka, in pred njim se je odprla domača dolina, ozka in temna, in na obeh straneh visoki

zeleni hribi, skoro do neba. Košan se je ozrl na svojo hišo daleč gori tik pod slemenom levega rebra. Še celo uro je imel odtod v hrib do doma. Izognil se je farne vasi sredi grape, iz katere je peljala glavna pot k njegovi hiši, in začel plezati kar odtod po ozki stezi navzgor.

Bilo je že temno, ko je prisopel do klopice pred svojim domom. Iz hleva je stopil krepek fant in ga pozdravil.

»Dober večer, Matija!« je rekel. »Hotel sem ravno oditi. Živini sem že položil, da te ne bo skrbelo. Dolgo te ni bilo, dolgo!«

»Kaj boš, ko naredijo gospodje, kakor sami hočejo. Šele pod noč sem opravil in blizu tudi ni!« je odgovoril Košan in si otrl pot z obraza.

»No, pa z Bogom in lahko noč! Meni se mudi!« mu je prikimal mladenič in hotel oditi.

»Lahko noč! Hudič, človek je truden, pa naj si še večerjo sam kuha!« je zaklel Košan.

Fant se je ustavil.

»Saj ti pravijo vsi, da se oženi! Kako boš pa sam vse!«

»Saj bi se, a z babnicami, veš, tudi ni nič!« je zagodrnjal Košan. »Sam križ je ž njimi!«

»Križ, križ, in še Boga ni na njem!« se je zasmejal fant in se spustil skoro v teku navzdol. Čez kratek čas se je razlegal njegov vrisk s hriba v hrib.

Košan je obsedel na klopi. »Ti lahko vriskaš!« je zamrmral. »Prokleto, da sem se moral tega lotiti! Kako lahko bi bil živel!«

Stresel je z glavo in odšel v hišo. Bil je hudo lačen.

Skuhal si je skledo močnika, skadil v tem pipo tobaka in legel spat.

Proti jutru se je zbudil. Prva misel mu je bila debeli gospod na zemljiški knjigi in kako je potegnil s svojim belim prstom čez njegovo stran. Nekaj novega mu je šinilo v glavo, česar se ni mogel več otresti.

Ob osmih je korakal že zopet proti trgu, in ura je bila v zvoniku ravno devet, ko se je odkril in pripognil »na poklonu« koleno v pozdrav Mariji Vnebovzeti. Ob desetih pa je stal pred vodjo zemljiške knjige.

»Kaj bi pa danes radi? Ali bomo spet brisali?« ga je vprašal prijazno debeli gospod.

Košan je zmajal z glavo.

»Ne, gospod! Ampak tako bi prosil, da bi mi naredili ... tako podobo, kakor je v vaših bukvah . . . tako od tu do tu . . . tako črez . . . vsako posebej . . . tako . . .« je razlagal nerodno Košan in risal pri tem s svojim okornim, kakor obtolčenim prstom neko sliko na mizo.

Vodja ga je gledal izprva začudeno, potem se je pa veselo zasmejal.

»Aha! vas že razumem. Zemljiškoknjižni izpisek želite. Tako, kaj ne?« — pri tem je vzel pol pole papirja predse. — »Vidite, to razdelimo na osem oddelkov s počreznimi črtami in v vsak oddelek zapišemo ime dotičnega upnika in dolžni znesek. Tako, kaj ne?«

Košan je zmajal zamišljeno z glavo.

»Devet, devet bi jih moralo biti, devet oddelkov. Pečar mora biti tudi zraven! Tako . . !«

Poskušal je razložiti zopet s prstom, kako da hoče on.

»Pečarja ste vendar včeraj izplačali!«

»Nič ne de! Tako spodaj mi naredite prostor zanj, gospod, pa nič ne zapišite, da bo bel tisti kos papirja; Kobala, ki je drugi za njim, pa na njegovo mesto pomaknite! Tako . . . Veste, gospod, kadar njega izplačam, pride pa Podoreh na njegov prostor, spodaj bo pa več belega. Tako . . .«

In zopet je razlagal s prstom, kako da misli.

Debeli gospod se je zasmejal iz vsega srca.

»Razumem, razumem!« je kimal veselo. »Potiskali jih bomo počasi drugega za drugim navzgor. Vi ste pameten človek! A povejte mi, čemu boste rabili to?«

»Bom že rabil, bom že rabil!« se je nasmehnil Košan naivno-premeteno in se odkašljal.

»No, pa pridite ob štirih zopet sem, do takrat bo že. Z Bogom! — Kaj takega pa še ne!« se je obrnil vodja nemški do mlajšega uradnika, da ga Košan ne razume. »Takega čudaka še nisem videl. No, pa naredite mu vse eno, kar želi. Videti je pošten človek. Kaj hoče za vraga s takim izpiskom?«

Košan je odšel in ob petih popoldne je stopal zopet proti domu. V roki je držal kos papirja in ga gledal neprestano. Kako lepo je vse izdelano, in debeli gospod ni hotel niti vinarja!

Solnce je ravno zahajalo, ko je prispel do doma. Prva pot mu je bila v hlev, kjer je mukalo troje kravic. Revice niso dobile cel dan ničesar.

Položil jim je krme in pripravil tudi sebi borno večerjo. Nato pa se je vrnil spet na klop pred hišo in vzel še enkrat svoj papir iz žepa, dasi se je že skoraj popolnoma stemnilo.

Dolgo je trmel vanj, ne da bi ga čital. Služil mu je le kot podlaga njegovemu razmišljanju. In njegova duša je postajala bolj in bolj samo odtisk tega papirja, razčrtana v devet oddelkov, obtežena z osmimi bremeni, in spodaj pod njimi bel predalček, oproščen svojega madeža.

Izza nasprotnih gora se je dvignila počasi velika, krvavordeča lunina obla in polagoma je polzela nje bleda svetloba nizdolu proti grapi, iz katere je šumela daljna reka gori do njega. Iz vasi globoko doli ob vodi se je svetlikalo nekaj medlih lučic . . .

Košan je vstal. Počasi je stopal proti visoki skali pod hišo. Bogve, odkod se je bila privalila; stala je tu že od pamtiveka. Stopil je nanjo, prvič, odkar je bil doma. Pod skalo je zijal globok prepad, zato je bila zaradi otrok nekdaj vedno ograjena. Toda, odkar je bil odrastel on, ni bilo treba več plota in le še par trhlih kolov je štrlelo v zrak.

Košan se je ozrl okrog sebe; s te skale se je videlo celo njegovo premoženje, segajoče doli do Murovčevega senika in gori do slemena, od Nežine bajte do gozda na levi. Bilo je to lep kos sveta. Gladke senožeti, celo brdo njiv in okrog hiše daleč tja na levo lepi travniki. Samo tako strmo vse in tako daleč od sveta in zato tako malo vredno. »Da bi bilo vse to na oni strani v dolini!« je vzdihnil Košan. »Ali pa vsaj prosto, čisto da bi bilo!« In zazdelo se mu je naenkrat, da je ves ta njegov svet podoben kosu papirja v njegovem žepu. Tako na devet oddelkov je razčrtan, osem jih je omadeževanih s samimi števiikami in tujimi imeni in samo spodaj od Murovčevega senika gori do onegale hrasta je vse čisto in belo. Bilo mu je, kakor da sveti mesec samo na oni del, kakor da je na vsem drugem črna, umazana tema.

Obrnil se je in se zagledal na gorenjo stran proti slemenu. Zdelo se mu je, kakor da je Pečarja potisnil tja nekam črez rob tam gori, baš črez ono črno črto, ki je ločila zemljo od zvezdnatega neba. In tako potisne vse, drugega za drugim, najprej Podoreha, potem pa druge po vrsti tja črez, in ves ta lepi svet bo čist in bel, ko bo sijala luna nanj . . . Polagoma, polagoma je pronicala v njegovo okorno dušo kapljica za kapljico bajne poezije okrog njega . . . In zahrepenel je, da bi bil ta lepi kosec zemlje njegov in da bi mogel kdaj mirno sedeti na klopici pred hišo in se hladiti

brez skrbi po težkem delu v takih hladnih, mehkih nočeh . . . In pridno ženico bi imel, ki bi mu kaj skuhala in ga oprala, in ograjo bi naredil zopet na skali zaradi otrok, da bi ne padel kateri pod njo...

Vzdihnil je globoko, segnil nehote po papir v žep in ga razgrnil. Veselo, bodreče se mu je svetil v mesečini deveti predalček pod drugimi . . . Imena in številke so se mu zdele v nerazločni luči kakor črne, umazane packe . . .

Vzdihnil je še enkrat in se vrnil počasi proti hiši. Zadovoljno mu je obstalo oko na njej. Bela, ponosna je stala pred njim in okna v nadstropju so se lesketala . . .

In zakaj bi se ne ženil! Bogatih ne sme vprašati, a Zanjivarjeva Francka bi ga lahko vzela. Čedno dekle je in pridno in okroglih tisoč kron bo tudi imela! Ustavil se je in pogledal po svojem svetu navzdol. Podoreha bi izplačal. Tako skoro gori do hiše, do tegale jesena, ki ga človek lahko s kamenom zadene, bi bilo potem vse njegovo. Vzel je zopet papir iz žepa. Hm, da, do tu bi bilo potem vse belo. Položil je roko na dolenji rob in meril. Pet celih prstov! Koren in Bukovec sta potem itak le vsak za en prst. Samo po dvesto kron! Hm, da, ta dva bi izplačal v enem letu, če bo dobra letina, pa bo že pol belega.

In zakaj bi se ne mogel oženiti! Vsi ljudje vedo, da je priden in pameten človek. Cela dva tisočaka si je prihranil v treh letih pri drvarjih, ko sta se bila sprla z materjo, ki mu ni hotela prepustiti premoženja, in je zato odšel v svet. Kaj more on za to, ako se je potem vsekal in porabil v bolnici vse razen onih petih sto, ki jih je moral takoj izplačati svojemu prvemu in najbolj trdnemu upniku Pečarju! Pravzaprav bi bil storil še bolje, ako bi bil po nenadni materini smrti, ko so ga poklicali domov, vrgel vse skupaj upnikom in odšel zopet med drvarje pa začel kako trgovino, ko bi si bil enkrat dovolj prihranil. Toda, kar je, to je! Nazadnje pa med drvarji, ob sami slabi hrani, v krajih, ko človek ne more cele mesece k službi božji, v vedni nevarnosti, da te polomi drevo ali da si presečeš žile, tudi ni bogve kak raj. Če Bog da srečo, si že opomore tudi tu. Vsaj doma je in streha nad posteljo je njegova! Oženi se, nakupi si še par prasičev in ovec, pa že pojde kako! In ko bo vse izplačano, ne bo zadnji v fari!

Da, da, Zanjivarjevo Francko bo treba vprašati! Saj jo je gledal že v nedeljo, kako rdeče in močno dekle je. Njemu pa se tudi ni treba skriti pred vsakim frkavcem! Petintrideset let, kaj bo tisto! Najboljša leta!

Vstal je in pogledal zadovoljno po sobi. Košan je vedel, da ni napačen.

... Pipa mu je bila ugasnila in vzel je iz žepa žveplenke, da bi jo iznova prižgal. A naenkrat jo je vrgel daleč od sebe, da se je jedva še slišalo, ko je padla črez skalo v prepad.

»Tudi tega ni treba!« je zamrmral in izginil v hišo. Ključ je zaškripal, in nobenega glasu več. Samo iz doline je šumela voda tiho in svečano . . .

* * *

In dva meseca pozneje je bila Zanjivarjeva Francka Košanova žena. Branila se ga ni ne ona ne njen oče, saj ga je vse hvalilo zaradi njegove pridnosti in varčnosti.

Po poroki so šli maloštevilni gostje kakor običajno v gostilno, a že pred nočjo sta se napravila novoporočenca domov.

Teden dni pozneje je bil tudi že drugi predalček odspodaj na Košanovem papirju čist in bel. Suhi pisar v prednji sobi na zemljiški knjigi mu je naredil novega, in Košan mu je dal celo krono zanj.

V skritem kotičku za veliko omaro pa je izdolbel Košan, ko je bila žena na polju, luknjo v zid in dal prvi dve kroni za Podoreha v njo. Ko jih bo dvesto, mu jih ponese, in na njegovem papirju bo zopet en predalček več bel in čist. Zadelal je zopet odprtino in pokimal z glavo. »Okolo Šmihela morda, če Bog da srečo in dobro letino!« je zamrmral.

In delal je on in delala je žena brez počitka in pokoja.

»Matija, jaz ne morem vsega sama. Vsaj za najhujše delo bo treba še kake ženske, da ne zaostanemo. Kako naj bo človek povsod sam, doma in na polju!« se je pritožila nekega dne.

»Kako delo pa imaš! Mene poglej, vse sam opravim, pa še v dnino hodim. Babnice niste dandanašnji prav za nič več! Še jesti si ne zaslužite!« je zagodrnjal in šel iz hiše.

Ona pa mu ni rekla ničesar več, trpela je in molčala in stradala. Privoščil ni ne njej ne sebi ničesar. Sam je nosil maslo in jajca v vas na prodaj in sam je prinašal tisto malo, česar ne more nobena hiša pogrešati.

O Šmihelu je izplačal Podoreha in o sv. Jurju Bukovca. Močnik ima šeststo kron na premoženju, a v enem letu, če se dobro upre, morebiti pojde. Prodal je tele in skril štirideset kron v luknjo za omaro.

O kresu je nekega večera ogradil skalo . . . Zabil je v tla pet kolov in pribil nanje gosto drugo pri drugi debelih prekel, da bi se

ne mogla niti mačka izmuzniti skozi nje, kaj šele otrok. Sitno je, da je prišlo ravno zdaj, ko je največ dela in bo moral vzeti vsaj za en teden kako ženščino v hišo, a vedel bo odslej vsaj, za koga se muči. No, in kadar nekoliko dorastejo, so otroci tudi za pomoč.

Drugi dan v mraku je žena legla in o polnoči je prišlo mrtvo dete na svet.

»Varovala bi se bila, baba!« je zaklel in zaloputnil vrata za seboj.

Vstala je še, a za delo ni bila nobeno več. Kakor senca. Skuhala je še še, z veliko težavo, a iz hiše ni mogla več. »Okrepčati se morate! Kaka kokošja juha včasi, kaj takega, to vas spet poživi, in z delom se nikar ne trudite!« jo je opominjal stari župnik, ko jo je prišel obiskat.

Nasmehnila se je trpko in molčala. Okrepčati se, da, ko je prežal ves dan na ognjišče! Še močnika ji ni več privoščil. Ven in noter je hodil iz hiše in v hišo in mrmral je nekaj nerazločnega, a ona je dobro vedela, kaj hoče reči. In želela si je smrti, kakor ji jo je pač želel on.

A dolgo je ni bilo smrti, celo leto je je že čakala. On pa je škripal z zobmi in preklinjal, ne njej v obraz, a vedno zdaj za to, zdaj za ono steno, zdaj je zaloputnil ta vrata, zdaj proklel ono orodje z najdivjejšo kletvico. Ne, njej v obraz ni rekel ničesar; če jo je ogovoril, ogovoril jo je osorno, a očital ji ni z besedami ničesar. In to je bilo še strašnejše. Samo enkrat je zrohnel spričo nje: »Zdaj bi bil Močnik lahko že izplačan, a s tvojim prokletim poležavanjem —«. Zadnje besede je izgovoril že v veži in zaloputnil je besno hišne duri za seboj.

Nekega dne pa, ko se je vrnil s senožeti, jo je dobil v postelji.

»Z mano je pri kraju!« je vzdihnila. »Pojdi mi po gospoda in očetu povej, da naj pridejo k meni, in kako žensko dobi, da nekoliko pospravi po hiši, predno pridejo z Bogom.«

Košan je obstal sredi sobe. To bo zopet nekaj stalo in on nima niti vinarja. Pač je ležalo že štiristo kron v luknji za omaro, a ti so za Močnika, teh bi se ne dotaknil, za samo zveličanje ne!

»Matija, za božjo Kristusovo voljo, hiti!« je vzkliknila bolnica strastno.

Ozrl se je po njej. Bila je strašno bleda in upadla. »Zdaj je konec!« si je mislil. In bilo mu je, kakor da mu je težko pri srcu...

»Ali boš kaj jedla?« je vprašal tiho.

»Oh, jaz nikoli več!« je zmajala šibko z glavo. »Samo hiti, Matija, za božjo voljo!«

Snel je molče jopič z obešalnika in si ga ogrnil. Postajalo mu je bolj in bolj tesno.

»Le potrpi, saj pridemo kmalu!« jo je potolažil in izginil naglo. Slišala je še njegove trde korake okrog vogla navzdol, potem pa jo je zapustila zavest.

On pa je hitel k najbližjemu sosedu, Potokarju, in prosil gospodinjo, naj bi malo pogledala k ženi, potem pa se je podvizal proti vasi.

Ko so bili z Najsvetejšim baš sredi pota, je prišel Potokarjev deček povedat, da ni več treba.

Drugi so se vrnili v vas, Košan pa je stopal sam počasi navkreber proti domu. Bilo mu je, kakor da nese težko breme . . .

Črez dva dni je bil pogreb, tako skromen, kakor da je bila pokojnica beračica. In ljudje so se zgražali in dolžili so ga vsi, da jo je on, brezsrčen skopuh, spravil v grob.

On pa se je vrnil domov. Sedel je pred hišo. Skoraj da se je bal iti v njo. Zdelo se mu je vse tako prazno . . .

Za koga naj se še trudi? Toda le za hip mu je prišla ta misel in takoj jo je odgnal. Vzel je iz žepa svoj papir in se zatopil vanj. Najprej mora biti to čisto, potem bomo videli! Vstal je, se preoblekel, vzel sekiro in odšel na polje.

Še enkrat pozneje se je spomnil na ženitev. Trpinčil se je sam vendarle preveč! Vprašal je Potokarjevo Jero, ki je imela že črez trideset let in niti beliča, a zavrnila ga je tako, da ni poskusil nikjer več. »Ali bi radi še eno odrli?« ga je pognala jezna.

No, nič ne de! Delal je in delal in o Šmihelu šestega leta je prinesel iz trga polo papirja z devetimi praznimi oddelki. Suhi pisar se je zasmejal, ko je čudak Košan, za kar so ga imeli vsi, zahteval tudi danes nov »izpisek«, a Košan ga je hotel imeti in položil je zanj pred pisarja celih pet kron. In vsi gospodje so prišli k njemu in se šalili ž njim in mu čestitali, in Košan je bil neizrečeno srečen in ponosen.

Zvečer pa, ko se je vračal iz trga z belim in čistim papirjem in ko je prišel do zadnjega ovinka, odkoder se mu je odprl pogled na domači kraj, se je ustavil in se ozrl na svojo hišo visoko pod slemenom levega hriba. Črez dolino se je ulegal že mrak in le-tam gori pod vrhom je sijalo še zlato solnce. Kar bleščala se je v njem njegova hiša, in njegove njive in senožeti so bile brez pege, brez madeža . . . Zavriskal bi bil sreče in zadovoljnosti.

In odtod ní zavil po ozki, strmi stezici navkreber proti domu, kakor vedno doslej, nego krenil je po ravni cesti proti vasi.

To so ga gledali ljudje, ko so ga videli stopiti v Dolenčevo krčmo. Nekateri so prišli celo iz radovednosti za njim. Košan pa je naročil četrt vipavca in potem še eno. In ker ga ni bil vajen, omamilo ga je vino kmalu, in postal je zgovoren in glasen in mogočen.

»Tu poglejte!« je kazal svoj papir. »Vse čisto, vse izplačano! In vse to iz lastne moči, z lastnim trudom. Ali sem še komu kaj dolžan? Nobenemu človeku niti vinarja. Vse sem plačal in še dvesto kron mi je ostalo!« — pri tem je vrgel novo listnico na mizo. »Hej, vina gori za vse! Zdaj bomo živeli tudi mi!«

Pozno v noč se je prizibal domov. Drugi dan se je zbudil ob navadni uri, a poležal je še nekoliko, toda kljub temu se je počutil ves dopoldan slabega in bolnega. Sedel je dolgo pred hišo in gledal predse. Potem je stopil na skalo in se ozrl okrog. Nič več ga ni hotela prav veseliti zavest, da je vse to, kar vidi, njegovo. Čemu mu bo! Tuji ljudje bodo uživali sad njegovega napora. Bacnil je z nogo že nekoliko trhlo ograjo, da se je prekopicnila v prepad . . .

Kositi se mu ni ljubilo. Čudno, poprej neznano praznoto je čutil v sebi in vedel je, da to ne izvira samo od vina. Brez pomena in namena se mu je zdelo vse to njegovo težko dosedanje življenje in še bolj brez pomena in namena vsako nadaljnjo trujenje.

Rekel si je, da gre iskat poslov, a ostal je zopet pozno v noč v krčmi in se vrnil po polnoči nekoliko vinjen domov. In tudi nocoj je sijala luna na njegovo hišo in njegov svet kakor tedaj pred mnogimi leti, ko se mu je zdel jasen in svetel samo oni koščEk od Murovčevega senika do onegale hrasta, ki ga je bila predlanskim razčesnila strela, da je molel le še črn parobek iz zemlje. Natanko se je spominjal še onega večera. Nocoj pa je bilo vse jasno in čisto gori do slemena, a obenem vendar vse tako prazno in pusto. In v njegovi duši je tudi vse jasno in čisto, a vendar vse tako prazno in pusto. Baš kakor na papirju. Vzel ga je iz žepa in ga razgrnil. Vse belo, samo tistih deset črt počrez . . . Čemu tudi to! Obrnil je papir nehote na drugo stran, kjer ni bilo nobene črtice. Pusta in prazna se je bleščala bela pola v bledi mesečini . . .

Začutil je v sebi neko plehkoto, ki je ni poznal nikdar prej. Zazehal je in spravil malomarno papir zopet v žep.

Počasi, s sklonjeno glavo se je spravil spat. Prvikrat v življenju mu je bilo dolgčas . . .

* *
*

Oni dan je hotel po kosilu sodni adjunkt Bremec iz gosposkih sob v hotelu »Triglavu« skozi vežo, polno kmečkih ljudi, na prosto, ko je zaslišal za seboj ponižni: »Dober dan, gospod adjunkt!«

Ozrl se je in nasmehljal prijazno. Adjunktu je ugajal originalni možakar z malimi, prekanjenimi očmi, ki so se videle edine poleg malega, nekoliko zardelega nosu izmed črnega, tuintam že nekoliko osivelega, na vse strani štrlečega bodičevja in nizko nad nje poveznjenega okroglega klobučka. Dasi ni imel ž njim ničesar opraviti na sodišču, seznanil se je bil ž njim vendar že kmalu, ko je bil došel sem, ker so vsi uradniki govorili o njem kot izrednem čudaku.

»Bog daj, Bog daj, Košan! Vas je pa pogosto videti tu!« se mu je nasmehnil.

»Človek ima zmerom kaj opraviti!« je odgovoril Košan, vesel, da vidijo drugi, kako ga gospoda spoštuje. »Ali bi ne sedli malo sem, gospod adjunkt, le sam sem danes!« ga je povabil nato in porinil lesen stol iz kota poleg sebe.

»Veliko časa nimam, a da se vam ne zamerim, naj bo!« je odgovoril adjunkt in sedel.

Ni se mogel ubraniti kozarca, ki mu ga je Košan ponudil; silil ga je, dokler ni trčil ž njim. Adjunkt je zapazil šele zdaj, da se ga je kmet že precej nabral, zato mu je hotel uiti čim prej.

»Najbrže ste imeli pri davčnem uradu kaj opraviti?« ga je vprašal in pogledal pri tem na uro.

V tem hipu se je ustavil nekdo za Košanom.

»Ali greš ali ne, Košan? Mi te ne moremo več čakati. Pojdeš pa sam!« ga je silil.

»Pusti ga, pusti! On bo itak čakal lune!« se je oglasil nekdo in več kmetov je odšlo iz gostilne.

»Eh, kaj se meni mudi!« je zagodrnjal Košan nevoljno. »Za koga naj se neki še trudim? Vse sem plačal, glejte — — —«

In privlekel je, kakor vedno, kadar je bil vinjen, iz žepa vse polno papirjev, vse razdeljene v devet predalčkov. In razkladal je adjunktu, ki je o teh papirjih že prej slišal in sledil zato z živim zanimanjem Košanovi povesti, kako je plačeval in čistil madeže s svojega premoženja.

»Vidite, ta tukaj, ta je pa že čist, takrat sem ravno plačal zadnji vinar!« je razgrnil in zgrnil naglo predzadnjega, kakor da ga nič prav ne mara. »A ta tukaj je pa zadnji. Vidite, gospod, zdaj gre pa spet doli, od vrha doli pojde in prej, ko pridem do tega zadnjega, do devetega predalčka, me Bog pa že vzame. To je še precej

dela, hihi! Tu, kadar pridem do osmega, da bi umrl, bi bilo najbolje, da bi ostalo še kaj za pogreb in svete maše, a ne vem, kako Bog obrne. Zakaj bi se drugi za mano trgali!«

»To je že res, a pazite! Navzdol gre lože kakor navzgor!« ga je posvaril dobrodušno adjunkt.

Košan se je prekanjeno nasmehljal. »Nič ne skrbite, gospod! To že razumem jaz. Ej, bom že znal zatvarjati že, ko bi hotelo preveč drčati! Ali že greste?« je pogledal adjunkta obžalujoče, ko je ta vstal in mu nudil roko v slovo.

»No, pa z Bogom! Pa zame se le nič ne bojite!« je rekel, ko se je adjunkt opravičil, da mora iti. Odkril se mu je nerodno in se priklonil. Potem pa je zopet sedel in gledal zamišljeno predse na mizo. »Že razumem jaz to, nič se ne bojte, nič se ne bojte! Ej, vi ne poznate Košana! Če bi bilo treba, pa še enkrat navzgor!« se je nasmehljal zadovoljno.

Sirota.

Vihar! vihar! Kako drevi,
kako se mimo hiš podi . . .
Dekle brez doma, brez imetja
po mestu išče si zavetja.
V palače vežo je stopila,
za hipec le se oddahnila —
»Vlačuga, v noč nazaj, nazaj!«
srdito zarohni lakaj.
In šla je . . . Gori zazvene
kozarci, čaše zdaj zlate,
v prostrani, jasni so dvorani
nocoj visoki gostje zbrani.

— — — — — —

Potihnil nočni je vihar
in spet je vzhajal solnčni žar,
visoki gostje zadremali,
v blazinah mehkih so pospali.
A v reke kalnih je vodah
sirota našla tihi krov,
zaspala je na dnu valov.

Kristina.

Karla Kovařovica opera „Psoglavci“.

Spisal dr. Vladimir Foerster.

Zabučale so burje, zaječali so gozdi, zdelo se je, da se vrača pomlad, da se vrnejo zlati, zlati časi izgubljene svobode — a utihnilo je, zavladala je grobna tišina: usmrtili so jim Kozino in ž njim ves ponos; izgubili so Chodi svojo veliko pravdo! —

Imeli so v svojem grbu pasjo glavo »Psoglavci«, svobodni češki kmetje kraja Chodskega, to v znak, da je in bodi Chod vsekdar bdeč stražnik svojega kralja. Zaslužili so si hvaležnost in stare listine na pergamenu »majestati« so glasile, da so jim priznali češki kralji Karel IV. Veliki, Juri Poděbrad, Matijaž in Rudolf podaniške privilegije, pravo prostosti in samoupravo.

Minili so ti časi; po splošni kmetski vstaji l. 1683. je zrušila gosposka vse podaniške privilegije in tudi svoboščine Chodov, ki so to občutili kot kruto krivico, ko se niso usodne vstaje udeležili. Morali so se vdati premoči, tolmačil jim jo je Maksimilijan Laminger pl. Albenreuthski, glavar okrožja plzenskega, sedanji njih neposredni gospod.

A v dušah Chodov je tlel spomin na nekdanjo prostost, negovali so ga stari in učili so se ga spoštovati mladi, budilo se je poželjenje po povratku ugrabljene svobode. Bila pa je med Chodi posebno Kozinova rodovina, v kateri ni nehalo biti srce za svobodo; hranila je v svoji hiši skrinjo z zakladom starih listin, ki so jamčile pravice Psoglavcev. Vdova Kozinova je nositeljica ideje osvoboditve, zbira okoli sebe može, ki jim zaupa. Med temi pa ni njenega sina Jana, kajti njemu ne prisoja več potrebne neupogljivosti, odkar se je vrinila med njo in sina le-tega žena Hanči. »Vzela je sinu srce njegova žena,« trdi mati, »vabi ga v svoji ljubezni k mehkužni popustljivosti.« »Vzemi kuhalnico, zibaj otroke!« se roga nekoč mati sinu, videč ga v objetju z ženo. Zato je dala neko noč skrivno prenesti skrinjo z zakladom listin iz Kozinove hiše v kočo, v kateri je prebivala ona na preužitku, da bi bile svetinje chodskega ponosa bolj na varnem.

Toda krivična je bila taka nezaupljivost: sin trpi, videč, da mu niti lastna mati ne veruje, njemu, ki so mu ljudske pravice tako svete kakor najboljšemu drugih Chodov. Poželjenje po osveti mu je

vcepil sam rajni oče, ki se je s solznimi očmi tolažil, da okov ne bodo večno nosili, kajti nekoč pride nekdo, ki prične, in potem poteče kri. Ta up očetov se je vtisnil sinu globoko v srce in postavil si je sin kot svojega življenja cilj, da postani on tisti, ki uresniči očetov up.

Bilo je predpustni čas. Vaščani slavijo »voračke«, ob zvokih dudov se zbirajo k maskeradnemu izprevodu. To priliko uporabi Adam Ecl in izpregovori zbranemu ljudstvu, drameč ga k uporu proti Lamingerju. Navdušujoča beseda vname hitro misel nezadovoljnežev, izvršitev nakane pa prepreči Laminger, ki pride s svojimi vojaki, da vzame svojim podanikom ono, kar jim razgreva misel, da jim upleni, kar jim je najsvetejše: listine o izgubljenih pravicah. Ob tej priliki splošne zbeganosti stopi na plan mladi Kozina Jan Sladký, edini, ki ga ne zapusti v odločnem trenotku ravnodušnost. Smelo nastopi nasproti Lamingerju kot branitelj in zaščitnik ljudskih pravic, on, ki so ga do zadnjega še smešili sosedje kot odjenljivega mehkužneža.

S tem smelim nastopom se prične Kozini obrat v življenju ter ga hitro dovede na trnjevo pot mučeništva. Lamingerju je Kozina upornik in nositelj one ideje, ki jo hoče on zatreti. Kot upornika ga odvedejo v zapor, potem ko se je posrečilo Lamingerjevim vojščakom iztakniti pri Kozinovi materi skrinjo z listinami. Le dve najvažnejši listini je mati v zadnjem trenotku na sinov nasvet vzela k sebi.

Na prigovor Lamingerjeve žene Katarine z Lobkovic se vrne Kozina iz ječe. Toda listine, ki so dvigale Psoglavcem misel, sežge Laminger vpričo Kozine in drugih, v to svrho priklicanih mož, le zastavo s pasjim grbom vrne Laminger Psoglavcem s pozivom, naj jih uči grb, da jim je biti gosposki zvestim ko pes gospodu.

Sel iz Prage donese v tem vest, da je na pritožbo Chodov dovoljen dan pred apelacijskim sodiščem v končno presojo, so li še veljavne njih svoboščine. Priti da je zato sedmim možem k sodbi v Prago. Ko žarek pomladnega solnca povzdigne ta vest Chodom misel, in vihteč nazaj dobljeno zastavo, kličejo vzradoščeni: »Še žive nam naše pravice!«

Odpravi se v Prago sedem mož; vodi jih k sodbi Kozina. Polni nad se poslove od domačinov, prepričani, da se vrnejo svobodni možje. Le Přibek ne sluti nič dobrega, uverjen je, da je moči boljše prihodnosti učakati le od lastne pesti. Vendar pa obljubi, da počaka z uporom toliko časa, dokler se ne vrnejo odposlanci od sodbe.

Pred apelnim sodiščem splava Psoglavcem hitro vsa nada. Sodniki so jih neprijazno sprejeli, njih pravic ne marajo priznati, odposlanci ne vzmorejo nič niti ne z onima dvema pred Lamingerjem rešenima listinama, ki ju predloži Kozina. Zvedo pred sodiščem, da so izgubile njih listine moč, ker so razveljavljene. In da ne razgrevajo več listine misli ubogega kmeta, prestrižejo jim sodniki tudi poslednji dve listini. Pozivu, naj se uklonijo oblasti in naj prisežejo vdanost, se pa upro odposlanci kakor en mož, pred vsem Kozina. In ker je došel do sodišča še Laminger, tožit Chode, da so se ob odsotnosti odposlancev uprli njegovi moči in da so napadli in ubili njegove ljudi, proglasi sodišče Kozino za upornika-voditelja, ki ga je ukrotiti s smrtjo.

In obglavili so ga, usmrtili so Kozino v Plzni l. 1695. V ječo zašije Kozini pred smrtjo še zadnji žarek ljubezni, ko ga pridejo obiskat zvesti prijatelj Jiskra, žena Hanči z otrokoma in mati. Jiskra donese vest, da so došli v Plzen zastopniki vseh občin chodskih; vzeli so s seboj otroke, da si vcepijo le-ti ob Kozinovi smrti v spomin krutost, s kakršno se maščuje krvoločni volk. Tudi Laminger obišče Kozino v ječi, obetajoč mu priprošnjo v pomiloščenje, ako izjavi, da se pokori. Kozina se ne mara pokoriti, ljubša mu je smrt nego sužnost, ljubši pravi rabelj nego rabelj — Laminger. A nastopajoč zadnjo pot, zakliče še Lamingerju v slovo: »Ob letu te pozovem k sodbi pred stol božji!«

Obetanje to se izpolni. Laminger umrje ravno leto dni pozneje v veseli družbi, zadet od kapi v trenotku, ko se roga Kozinovim zadnjim besedam.

Pretresljiva ta kmetska drama je snov zgodovinskemu češkemu romanu Alojzija Jiráska, odnosno po romanu spisanemu opernemu libretu Karla Šipka. Libreto je učinljivo sestavljen, snov je v njem za opero kaj prikladno prikrojena. Dramatiška moč klije posebno iz prvega dejanja, v katerem nas dovedejo ljudski prizori kaj hitro v osredje pripovesti. Ostala dejanja kažejo epizode, življenjapolne slike, ki predočujejo razvoj in zvršetek drame.

Skladatelj Karel Kovařovic je našel v libretu ono, kar ni vsakemu opernemu skladatelju dano, dobro, prikupljivo besedilo, ki zanima po svoji vsebini, ki vpliva že samo na misel. Kaj hvaležen tema je, ki se nam predočuje v »Psoglavcih«, drama ljudstva, ki se bori za ideal, za svojo svobodo, ki pa podleže s svojimi težnjami vpehano in zbegano nasilni premoči; le otožen spomin mu ostane

na lepšo preteklost in pa na onega, ki je kot mučenik v vzletnem navdušenju za stvar žrtvoval svoje življenje.

Otožnost, ki jo budi vsebina pripovesti, glasi tudi Kovařovičeva glasba, z otožnostjo je podbarvana, resnost ji je temeljni značaj. Le v predpustnem prizoru »voračky« so vmešani veseli popevki, smes narodnih, ki si jih zapoje ljudstvo, da se vda brezskrbnemu vaškemu rajanju. Pri vsej otožnosti pa ne zaide Kovařovičeva muzika nikdar v sentimentalnost, ostane marveč krepostna in izrazovita; odušev1jeno delo velikega muzika je vseskozi.

Moč Kovařovičeve glasbe tiči v orkestru, orkester je glasnik skladateljeve duše. Blesteč v pridobitvah modernega skladanja, je orkestralni del pripovedovalec neodoljive moči, poln fantazije, poln melodike. Ni pač vsiljiv pripovedovalec Kovařovic in zato prezre poslušalec, ki čuje prvič njegove glase, bogatost njegove govorice, kakor prezre oko cvetoči detajl, omamljeno od razkošne bogatosti divno vabeče, bujne narave. Tudi ni Kovařovic mož, ki bi izkoriščal svoje melodije in jih razpletal v učinljivejšo zaokroženost, prebogato mu vre fantazija. Ni mu za efektne arije, oživlja le svojo partituro s cvetočimi mislimi, z žarki duhovitega slikanja.

Služijo mu pa značilne melodije, da koncentrira ž njimi svoje mišljenje, povračajo se mu, da budi ž njimi spomin, kot vodilne teme se pojavljajo in ponavljajo, kadarkoli to veleva besedilo ali njega vsebina, in skoraj se dozdeva, kakor da je vsa operna glasba vzgrajena na nekolikih glavnih motivih. Tako se povrača prelepi sladki motiv Hanči, ljubeznive žene Kozinove, prestrašenega golobičjega bitja, ki mu je le za tihi mir domače sreče; dalje sanjavi, gorko občuteni motiv, ki spominja zaklada zlato prostost jamčečih listin, vzletni, razvnemajoči motiv Kozine, ali pa cerkveni motiv njegove matere, motiv ljudstvo preganjajočega vojaštva Lamingerjevega i. dr.

Velikega mojstra se kaže Kovařovic v tem, da ustvarja glasbo vsekdar v tonu, primernem situaciji. Drugače mu poje struna v kmetskih prizorih, drugače v kabinetu Lamingerjevem (opozarjamo na fino francosko gavoto, ki jo poje Lamingerjeva žena ob spremljevanju klavirja), zopet po svoje doni v resnobi dvorane apelacijskega sodišča in pa v salonu Lamingerjevem v zadnjem prizoru, kjer nas očarata menuet in lahkotni konverzacijski ton. Najlepše se razvijata Kovařovicu fantazija in melodika, kadar biva med priprostim narodom; tu mu zaigrajo barve v pestrosti simfoniškega slikanja in Kovařovic postane poet. Toploto širi takrat njegova glasba, podaje nam bisere vaškemu življenju povzetih idil.

Vtisk, ki ga budi delo v duši, je merilo, po katerem mu prisojamo stopnjo vrednosti; »Psoglavcem« pa priznavamo svoje simpatije, naj se že bavimo ž njimi, igrajoč klavirski posnetek, ali pa jih uživamo zadivljeni vprizorjene na odru. Dramijo in bude nam misli, prevzemajo nam dušo in čutimo, da smo priča dela, ki nam ga je ustvaril pravi mojster velike, neodoljive umetnosti.

Iz ostaline Dragotina Ketteja.

Popotnica.[1]

Na postelji leži bolnà
prelepa mlada deklica.
Ah, več ne gleda v mladi svet,
ne sluša sladkih več besed,
kot jih je slušala popred.
Ne sluša jih, ne govori,
le v sveto luč strmi, molči . . .
Kar pride k njej duhovnik mlad
obhajat jo poslednjikrat.
»Zakaj, oj, deklica bolna,
za dušno zdravje ni ti mar?
Oj, neobhajana nikar
ne pusti belega svetá!«
Upre vanj žalostne oči
in z bridkim smehom govori:
»Nikar ne bodi pregoreč,
nikar ne trudi se preveč;
ti si mi srčno zdravje vzel,
še dušno zdravje sam imej!
Obljubil si in se zaklel
zvesto ljubiti me vselej . . .«

In obrnila se je preč
in ni pogledala ga več.
Ah, ustne se zaprle so,
sladke oči umrle so.

[1]) V rokopisu je nad pesmijo datum 12. aprila 1896. Kette je ni hotel priobčiti. Menimo, da nismo onečastili pesnikovega spomina, ako smo pesem objavili.

Potresna povest.

Spisal **Podlimbarski.**

(Dalje.)

III.

rvo, kar je na tem božjem svetu zagledal, je bila njegova Jera, ki je hitela mimo njega s škafom po vodo. Gledal je nekaj časa za njo, pa svoje misli ni pripojil k njej, ampak k tolarjem, ker sanjalo se mu je o srebrnem denarju, da ga polno vrečo nese po semnju in da kupuje junce, kakršnih še ni videl. Že je bil izvlekel srebrnjak iz žepa, da bi ga nekaterekrati vrgel ob mizo in bi prisluškaval, kakšen cvenk gre od njega, ko zasliši zdolaj pri kozolcu Cijazovko klicati na pomaganje. Dvignil se je s klopi ter hitel preko trate. Z druge strani je prispelo ženi na pomoč čvetero oseb, gredočih iz cerkve, namreč sin Tone, hči Lenka, berač Devs pa vaški tesar Krulčev Peter. Vsi so obsuli Cijazovko. Deloma v smehu, dedeloma v strahu je pripovedovala žena, kako je padlo Bog ve odkod, najbrž pa z neba nekaj belega pred njo v mejo in se ji trkljalo pod krilo, kako jo je ob tem pogledu zgrozilo, tako da ji je v tisti slabosti ušel škaf z glave. Ko pa je obležala stvar pod mejo, je spoznala, da ji je svetel tolar pričinil takšen strah. In nikjer ni bilo človeka, ki bi bil pomagal! Navzočni so ob tem pripovedovanju strmeli v tolar, ki se je svetil v travi. »Čudno je to, da se taka stvar teklja človeku pod noge!« je dejal berač Devs ter se okorno sklonil, iztegnil roko in pobral denar.

Pa Cijazovec ga je ustavil rekoč: »Pobirati jih smeš; ker pa padajo na moji zemlji, odšteti jih moraš meni.« Devs je potopil glavo v bridke misli ter podal Cijazovcu tolar.

»Odkod se res jemljejo!« je momljal gospodar, kakor bi govoril sam s seboj in tehtaje denar v roki. »Marsikaj posebnega se sliši na svetu, kaj takega pa nikdar ne. Poprej je pa na Jančka padel eden.«

Te besede so močno presenetile navzočne.

»Jaz se pa nič nisem ustrašil, mama!« se je oglasil Janček, ki je prinesel svitek, ki je bil Cijazovki s škafom vred zdrknil z glave. »Kar takole mi je tunknil ob klobuk — tunk — pa na ramo, pa na tla.«

»Jaz sem pa tudi enega našel poprej, ko sem šel v cerkev; tukaj pod kapom je ležal. Pa sem mislil, da ga je kdo izgubil«, je rekel Tone in pokazal najdeni tolar. Njegove besede so seveda še povečale vseobče strmenje in nedoumenje. Vsi so gledali v različnih smereh v višek, iščoč razvezila čudni uganki. Tesar Krulec, ki ga prištevajo starim, dasi ne najmodrejšim ljudem gabrovškim, je bil vselej ves goreč na ono, kar je prikrito s plaščem teme. »Kaj ti pravim, Cijazovec, ta denar je od vraga, in dobro storiš, če se ga ne dotakneš,« je dejal, ko se mu je zazdelo, da je spravil na pravi tir svojo misel.

»Od vraga ne more biti, ker vrag je v peklu in od tam je daleč do Gabrovca,« je govoril Cijazovec, gledaje v tepko.

Krulčev Peter je naredil dolg obraz ter gromko kihnil, nato pa je istotako gromko vzkliknil: »Naj bo za verne duše v vicah!« Gabrovčani so tako pobožni ljudje, da kihajo in tudi kolca se jim za verne duše v vicah.

»A treba bo pogledati v kozolec, kaj je gori novega«, se je oglasil Tone. Udaril je z vso silo dvakrat s čevljem v steber. Nič! Le zdelo se mu je, da je zaškrtalo nekaj gori v križu. »Kakšen zlomek škrta pod streho!« je viknil v višek. Slekel je suknjo, zavihtel se v kozolec, v hipu je bil pri križu pod streho. Oprezno je pogledal v križ, iztegnil roko, hoteč otipati, kaj je za stebrovjem, ali precej jo je odtegnil, ker dve veliki podgani sta skočili cvileč izza križa v streho. Pojav te ostudne živali ga je tako oplašil, da nikakor ni maral dalje iztegati roke in brskati po podganjih gnezdih. Širil je oči in ostril, a videl ni ničesar: cela mreža gostih pajčevin je razpeta med pokončnim in poprečnim stebrom in med streho in tema je za križem, kakor bi gledal v dimnik. Duh strešnega prahu, pomešan z drugim nerazločnim duhom mu bije v nos. Ugibaje, kaj bi storil, je čepel nekaj časa pod streho skljućen, prhaje z nosom in globoko dihaje.

Kar ga je poklical Cijazovec. »Pusti, Tone, za danes kozolec, Velika nedelja je! Podganji namrkaj vendar ne prideluje v kozolcu tolarjev, da bi jih metal na zemljo. Sam Bog ve, odkod se jemljo!«

Berač Devs pa se je domislil, da je prišla zdaj njegova ura. Sladkobno gledaje na Cijazovčeve ljudi, je naredil kratko propoved, v kateri jim je slikal satana, kako preži na nas in na naše duše, kakor so baš danes na leci pripovedovali gospod župnik, in z nekim tajnim uščipkom Cijazovca je zavpil, da to ni denar od Boga, ampak da peklenski kralj tako izkuša človeško lakomnost. Povedal je tudi,

kako se najlože odžene izkušnjava, namreč, ako se da tisto, kar ni pošteno pridobljeno, gospodu župniku, naj obrnejo v božje namene. »Istotako veljavno in dobro delo storite pa tudi, ako oni denar podarite revežem, zakaj pisano je: kar ste dali siromakom, to ste podarili meni. Če ga daste meni, je to isto, kakor če bi ga prinesli v dar Bogu, in molil bodem zanj do konca svojih dni in pa za zveličanje vaših duš bom prosil ne vseh božjih potih«.

Tako je končal Devs svojo propoved ter si otrnil imaginarno solzo.

Cijazovka in Lenka sta odprtih ust strmeli v berača, Krulčev Peter pa je odobrovalno prikimaval. Njegov zaključek se pa ni prikupil Cijazovcu, ker mož je imel svoje gospodarske misli, ki se ne ujemajo vselej dosledno s svetim evangelijem. Zamrmral je Devsu, da človek, ki sam pobira od hiše do hiše davek, ne potrebuje denarja in da je tudi pisano: Ne želi svojega bližnjega blaga! In ne meneč se za berača, je vtaknil oba tolarja v žep ter se napotil proti hiši. Ostali so se razkropili vsaksebi.

Prišel je tisti blaženi velikonedeljski poldan, ko skoraj na vsako gabrovško mizo priroma skleda ogromne obsežnosti, v kateri se kadi neka gosta deža, podobna sivemu morju, kadar ga pokriva tanka meglica. In kadar veseli mornarji drzno vlečejo včasi some in druge roparje globočine iz morja v svoje ladje, tako so tisto opoldne Gabrovčani zadovoljnih obrazov vlekli krhlje od svinjskih ušes iz onega sivega morja in jih zalagali v usta. Imeli so zanimivo snov in gradivo za svoje pogovore, kajti vest, da padajo pri Cijazovčevem kozolcu tolarji z neba, se je bila že raznesla po vasi.

Čim bolj premišljujete svet, tem prej spoznate, kako modro je ustvarjen in da je neka globoka modrost dala vsakemu svoje. Na primer: v vasi se ne tiskajo novine, tudi hiše niso zvezane s telegrafsko ali telefonsko žico, in vendar gre novica po bliskovo od hiše do hiše. Pojdite se solit, vi izumitelji novih občil in pred vsemi drugimi ti bahavi in slepce za nos vodeči Edison! Vaše iznajdbe so si prilastili mogočneži, da nas laže nadzirajo, vladajo in zatirajo, drugega pomena pa za nas vaščane nimajo. V vasi prav lahko izhajamo brez vaših vražjih naprav, ker je v vsaki vasi neka višja previdnost nastavila več oseb, da z neznansko hitrostjo razneso to, kar mora po božji volji postati last vse soseske. V Gabrovcu je višja previdnost za raznašalce novic v prvo vrsto postavila berača Devsa. Ta apostol resnice je tisto popoldne otresel prah z nog svojih in sopihal v hribovske predele gabrovške župnije. Od hiše do hiše

pobiraje kolač in pirhe, je oznanjeval z gorečo besedo čudno novico strmečim hribovcem. Po dolini pa so razširili vest o čudežu Cijazovčevi ženski in pa tesar Krulec, ki je kosil v Smoletovi gostilni.

Zasnovali so se torej pogovori o čudnem dogodku po vseh gabrovških hišah; vaščani so se posebno še zato tako zelo zamaknili vanj, ker so imeli lepo priliko pripletati k njemu današnjo župnikovo propoved o hudiču in peklu, ki prepletata vse misli gabrovških vernikov. Nekateri liberalni Gabrovčani — tudi taka ljuljka se že nahaja v vasi — so sicer trdili, da to vse skupaj nič ni, da se ni prigodil nikakršen čudež in da hudič ni tako kosmat, kakor ga slikajo; pa ti so ostali v ogromni manjšini in še ozmerjani so bili za razkolnike in krivoverce.

Če smo poprej rekli, da so kazali Gabrovčani pri kosilu zadovoljne obraze, se to nanaša skoraj edino na ono, kar je bilo v skledi, in deloma na župnikovo propoved, nikakor pa ne na Cijazovčeve tolarje: nekateri so jih prav zavidali Cijazovcu, posebno pa so bili hribovci nejevoljni, da pada denar šele pri dolinskem kozolcu na zemljo, ko ima po človeškem razumu z nebes k hribovskim kozolcem vsekakor dosti bliže.

Nočemo doslovno beležiti teh pogovorov, ker nismo kos podati jih v njih narodni obliki; ko bi jih v književnem jeziku zapisali, bi se ne glasili tako prvobitno kakor iz gabrovških ust, ki umejo vse obenem: hrustati hrustanec in čebljati. Zadostno se nam zdi, če povemo, kar smo že povedali, namreč, da je dogodek pri Cijazovčevem kozolcu razburil vse vaščane.

IV.

Tisto popoldne je Tone po kratkem premisleku ukrenil, da se denarja, ki ga sme po vseobčem mnenju brez kvara vzeti cerkev, berač in cesar, tudi krčmar Smole ne bo branil. In kar gnalo ga je v gostilno. Za vino sicer ni maral, pa je videl davi, da je prišla Daničeva Rezika iz Ljubljane na velikonočne praznike. Z Reziko že ni govoril, kar ju je onega jesenskega večera zasačil njegov oče. Da bi mogel danes v gostilni govoriti ž njo, tega se ni nadejal, ali vsaj videl bi jo rad od blizu in pozdravil s pogledom. Tone je bil glede denarja navadno popolnoma na suhem, in naj sede v gostilni za vsako mizo same rusalke, on ne bi mogel tja, ko bi ne bil našel dopoldne pri domačem kozolcu tolarja. V onem dogodku je videl skoraj prst božji, ki mu kaže k Smoletu. Vendar za dne ni maral iti tja: ljudje bi stikali glave in govorili neumnosti o tolarjih in

njegov prihod v gostilno bi z ono rusalko spravili kako v dotiko. Čakal je rajši noči.

Trden mrak, zavratno skrivajoč v svojih krilih strašno gorje, je ležal že dolgo na zemlji, ko je prestopil Tone prag Smoletove gostilne. V hiši je naletel na pet pivcev, ki so se ločili po tem, kar je kdo pil, v dve gruči: dva možaka sta sedela v kotu za mizo za litrom vina, drugi trije pa pri majhni mizi poleg peči pri žganju. Tone na velikonočno nedeljo ni pričakoval toliko gostov; nekako presenečen se je ozrl po sobi, ko je zapiral vrata za seboj, in trenotek je postal, kakor bi ugibal, ali bi šel naprej ali ne. Nenavadnemu gostu je hitel Smole obrisat vogel velike mize, kjer sta sedela zalitrska prijatelja.

Smoletova je prinesla vina. Tone je sedel in radovedno pogledal po družbi, kakor bi hotel s pogledom poprositi: Odpustite mi, ljudje božji, da sem tudi jaz tukaj. Vse goste je poznal, vsi so bili zgolj Gabrovčani.

Poleg njega je sedel župan Martan, štiridesetletnik poštenega in umnega obraza. Ta mož velja v Gabrovcu za jako premetenega in mnogo ugleda uživa v dolini. O njem govore, da čita po zimi knjige. Navadno pred vsakoga ne trosi biserov svojega uma — zapetost je lastna premetenim ljudem — in le včasi postane široke volje in zasoli besedo, da bi se ob njej zamislil sam Salomon. Dve lastnosti ljubi nad vse: poštenje in pravičnost. Ti čednosti naj dičita vsakega človeka — tako se ume izražati Martan — potem izgine ves prepir in vsa nesloga s tega sveta, upokoji se človestvo in vsem bo dobro na svetu — takšno filozofijo uči Martan. Njegova samozavestnost sega tako daleč, da je že večkrat rekel, da je škoda zanj, da ga oče ni dal v višje šole, zakaj ko bi bil on postal dohtar, marsikaka krivica bi morala potegniti s sveta. Nasproti mu sedeči prijatelj in sosed Maren je zelo ponošen, potrt in iztrkan kmet, ki se Martana drži kakor senca, dasi ni niti senca njegove modrosti. Od zafrakeljskih gostov pri peči smo Krulčevega Petra videli že dopoldne pri Cijazovčevem kozolcu; druga dva gosta sta hribovca Luka Kozlevčar in mladi Anžič. Anžič ima tehtne vzroke, da pohaja dolino. Prvič ga mika Cijazovčeva Lenka, drugič je pa godec in pri cerkvenih slavnostih gode na koru v cerkvi, zarad česar je ugleden tudi pri dolincih. Nekoč v svojih pastirskih letih je našel kraj ceste staro trobento, ki so jo po gabrovški dolini potujoči vojaki odvrgli ali pa izgubili, in na to se je naučil toliko trobiti, da so ga vtaknili h godbi, ko je bil zaprisežen na vojaške postave.

Tam je veljal večinoma za »slepega« godca, to je za takšnega, ki ne sme trobiti, ker bi izkazil harmonijo, ampak se postavi v vrsto zato, da jih je več, čigar naloga je edino ta, da ob godalu napihuje ustnice in lica ter markira. Kot sin premožnega kmeta se peča z godbo le po zimi, po leti pa sodeluje samo pri posebnih cerkvenih svečanostih. Tretji zafrakeljski gost, Luka Kozlevčar, tisti, ki je bil že hribovski kandidat za županski stol, visok in krepak gorjanec zabuhlega obraza in silnih ramen, glede ostroumja gotovo dožene Martana, četudi se ni šetal po šolah in knjig ne čita. Nocoj je kazal ves razburjen obraz kakor človek, ki mu nič ne ugaja današnji pogovor.

Jedva je Tone sedel, ko se je dvignil Kozlevčar, vrgel nekaj krajcarjev pred Smoleta na mizo ter zaklical Martanu: »To ti povem, Martane! Nizko boste sedli dolinci, ker kočete visoko letati. Šiba božja vas zadene, ker ste prevzetni in krivični in nimate v sebi trohe poštenja in pravičnosti. Vi hočete biti prvi v soseski, zato vas bo udaril Bog, ki nas je ustvaril vse enake.«

Oh, kako trdo ume govoriti Kozlevčar! Srce zaklopoče nasprotniku in duša mu zdrhti v prsih. No, tudi Martan ni iz onega korena, ki se poklada živini; glasovito in zložno odrine besedo, kakor bi jo dvakrat podčrtal, in nasprotniku, če ni Kozlevčar, zaledeni na duši in odgovor mu zamre na ustnicah.

»A v čem je naša prevzetnost in krivica, to mi dokaži, Luka, prosim!« je vzplamtel Martan, in Tone je po tem govoru spoznal, da le-ti ljudje obdelujejo široko polje domačega prepira.

Kako sta se trkala velmoža iste soseske! »Ne boš Luka!« tako je zabrusil nasprotniku Martan. »Nikdar ne boste hribovci ravnopravni z nami dolinci. Vi ste bili v soseski od nekdaj rep in to ostanete na vekov veke!«

Ob takih strašnih besedah je Kozlevčarju za hip zastala pamet in ničesar ni golknil. Vzel je svojo palico in odhajajoč je stopil kakor v omotici k vratom.

Ko je Martan videl, da ga je premagal, je zavil svojo misel v mirnejše besede ter rekel: »Prav praviš, Luka, da smo ustvarjeni vsi enako, ker vsak pride gol na svet in vsak mora umreti. V začetku in koncu je ravnopravnost, med tema mejnikoma je pa ni. Vsak izkuša goloto, katero je prinesel na svet, pokriti, kakor more. Vi jo hočete pokriti na našo škodo. Čudno, da se še niste domislili, naj delimo z vami po zakonih ravnopravnosti svoje travnike, ker v vaših hribih travnikov ni. Ampak to povej, Luka, svojim hribovcem:

Prej pride antekrist in prej bo sveta konec, nego mi jenjamo le za bilko od svojih pravic. To ti povem jaz, ki sem župan te soseske. Zakaj tega vam ne pozabimo nikdar, da ste vodo spuščali na naše njive.«

»Mi nismo stražniki nebeških vod in vaših njiv«, tako je zaklical Martanu Kozlevčar, stoječ pri vratih, »torej tudi nismo krivi hudega poplava, s katerim vas je Bog hotel kaznovati in vas še bo. Bog je poslal hudo uro, kakor je vsul v starih časih žveplo in ogenj na pregrešna mesta. Ker pa imenuješ antekrista, rečem ti, Martan: ne kliči pošasti, da se ti ne odzove! Bog ve, če ne stika že po dolini in če se ne bliža dan, ki stori konec vašemu napuhu. In ker sva prišla danes skupaj pod eno streho, ti povem še to: S takšnim brezbožnim zarodom, kakršen ste vi dolinci, hribovci ne maramo nobenega stika več, ni v duhovskih ni v posvetnih stvareh. Naša pota morajo iti na veke narazen. Če je Bog v starih časih dovolil stiskanim Izraelcem, da so se odtrgali od Davida in Salomona, ki sta bila božja maziljenca, onda tudi nam hribovcem ne bo štel za greh, ako pri naših postavnih oblastvih zahtevamo razdelitev občine in svoje lastno županstvo za hribovske dele naše soseske, ako obrnemo hrbet tebi, ki si tukaj župan, pa te ni mazilil Bog, ampak —«

Nismo si upali zapisati poslednjih Kozlevčarjevih besed, ki jih je izustil že med vrati. Tako trpke in ostudne izraze sta rodila domači prepir in nesloga! Ne trde zastonj učeni ljudje, da je domači prepir obogatil gabrovško narečje z mnogimi psovkami. Tako sta se ruvala velmoža iste župnije!

Kozlevčar je ves v ognju zaloputnil vrata za seboj in Martan si je pogladil glavo, kakor da jo hoče očistiti nesnage in potolažiti, ker je nametal Luka toliko sramote nanjo.

»Fej, kakšen zarobljen gobec je to, kakšen dehor gorjanski!« je vzkliknil Maren, da bi olehčal Martanovi glavi. »Takšnega šuntarja ni več na svetu.«

»Naš položaj je tak, da se ne moremo odpovedati našemu ugledu, ako nočemo biti deležni posmehovanja in zasramovanja,« je razlagal Martan z glasom razjarjenega velmoža. »Če je Kozlevčar klical na pričo sveto pismo, onda se tudi jaz lahko sklicujem na Mojzesa in postave. Ali veste, kako je Mojzes rekel Izraelcem? „Ako nočete biti glava, postali boste rep“ — to jim je rekel. Tako bomo postali tudi mi dolinci v naši soseski rep, ako ne bomo odločno stali za svojo čast, ako bomo zdaj v tem, zdaj v onem prijenjevali hribovcem.«

Maren, ki se je nekoliko zadolbel v preudarek, kako sitno bi mu bilo, ako bi postal v soseski rep — on je bil prvi ključar pri gabrovški cerkvi — je pritrdil Martanu. Ostali gostje so molčali. Tone je izobrazil prijazen nasmeh na licu kakor človek, ki stoji rad nad strankami in sam v sebi premleva svojo lastno modro sodbo. In imel je priliko delati modre primere. Za časa svojega enoletnega bivanja na Češkem je nekoliko spoznal češkega kmeta, izobraženega, zavednega človeka, ki v svesti si svoje veljave ponosno dviga glavo, v kateri že tli iskra, ki se imenuje jasna misel in ki sama more pomoči do jasne bodočnosti. Zato ni več gledal s tistim zanimanjem na slovenskega kmeta kakor prejšnje čase, ko je smatral vse za originale, katerim bi bilo škoda vzeti njih konservativnost ter jim vcepiti modernejšo misel v glavo. Sedaj je celo s pomilovanjem zrl na te preplašene obraze, katere veninven begajo srednjeveški nazori ter strah pred nečim strašnim, neznanim, skrivnostnim . . .

Da bi pregnal neprijetni molk, ki ni tovariš pivskih bratov, in prepeljal govorico na kaj mirnega, kar bi vsem ugajalo, je pohvalil umni Smole gabrovške godce, kako lepo so igrali včeraj pri izprevodu in danes pri službi božji.

»Srce človeku poskakuje veselja, če jih sliši,« je potrdila Smoletova, ki živi vedno v kristjanskem soglasju s svojim možem.

»Naš Anžič ta pa ume, ni se zastonj šolal pri vojakih,« je pritaknil Smole, da bi popravil neprijazni izraz, ki je bil razlit mlademu hribovcu po obrazu. Anžič je pogladil brke in nalahno nagnil glavo, ker pogodu mu je bila hvala.

»I glej ga ti, mladi Anžič,« se je oglasil Maren, da bi razvedril sebe in prijatelja Martana, »tam pri vojakih pa vem, da si godel visoki gospodi, a?«

»Generalom sem godel pri kosilu in pri večerji,« je kratko odgovoril slavljenec z umetniško samozavestjo.

»To pa že . . . da . . . vem . . . ho!« je momljal Maren ter prižigal pipo, uvažujoč bolj s čuvstvom nego z besedami visoko umetnost. In pogledal je na Martana, kakor bi ga vprašal, ali je prav, da se meni s hribovcem.

»Kaj, ti Anžič,« je vprašal zdajci Krulčev Peter, ki je prijatelj poštenega pomenka in sovražnik prepirov, »ali generali tudi kaj molijo pred jedjo in po jedi?«

»Vojaku ni treba moliti.«

»Kaj mu ne treba moliti!« se je Peter čudil.

»Zato mu ni treba moliti, ker je Bog nune ustvaril za to, da molijo zanj, ki drugega dela nimajo,« je pojasnil Anžič.

»Anžič rad kako obrovsko pove,« je pošepnila Tonetu Smoletova, zadovoljna, da se je pogovor speljal v tako gladke kolesnice.

»Anžič,« je povzel tesar, ki je poleg molitve tudi ljubitelj godbe in o priliki rad pozvedava, kako se kaj živi po svetu, »Anžič, saj vem, da sam nisi godel, ampak da vas je bilo več, morda trije ali pa štirje, ali pa nemara še več.«

»Po štirideset nas je bilo.«

»Joj, to ste pa piskali in godli, da je bilo strah! Kaj so vam pa dali tisti generali za to? Ali so vam kaj pustili v skledi?«

Anžiču se ni zdelo vredno odgovarjati priprostemu človeku. Zato se je Maren obregnil na tesarja ter ga poučil, da pri vojakih ne godejo za ostanke v skledi in da general ne sedi tako za mizo kakor »ti ali pa jaz« in ne puli s prsti solate iz sklede, na kar je Peter ugovarjal, da general istotako kakor »nas kdo« muli in guli solato.

Temu prepiru je z modro besedo naredil konec Martan, rekoč, da se pri vojakih ne gode za ostanke v skledi, ampak za »naše davke«. Ta namek na davke je provzročil dolg pogovor o davkih in o državni in deželni upravi. Ob njem se je Tone preveril, da se mnogočesa nista domislila Likurg in Solon, ko sta krpala svoje zakone. Tone je z najumnejšimi očmi gledal v pošteno družbo in kolikor mogoče spajal tok svojih misli s pomenkom pivskih bratcev; po drugi strani pa je moral imeti nekoliko pozornosti tudi za mater Smoletovo, ki je sedela poleg njega in mu to in ono povedala.

Tem pomenkom je naredil konec nekak šum v veži. Pivci so dvignili obraze in poslušali. Zaškrtala so in se zaprla oddaljena stranska vrata, zaslišalo se je tavanje po veži, sunek v nekaj votlega lesenega, tipanje po vratih in pritajeno žensko hihikanje.

»Naši punci sta!« je dejala Smoletova in šla odpirat vrata.

Tone se je popravil na stolu in vtaknil desnico za telovnik, pod katerim mu je silno zabilo srce.

(Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

Dr. Ivan Geršak. Ormoški spomini. Ljubljana, 1902. Založila Ormoška posojilnica.

Mehanično jemljemo dandanašnji nove knjige v roko; le lok naše logike se napne, naša čuvstvenost pa molči. »Ormoški spomini — kletarsko društvo — slike — Davorin Trstenjak —«, to je teklo mimo mojih oči, predno sem razrezal knjigo. Začel sem jo čitati odzadaj in sem pričital na ta pri ocenjevalcih nenavadni način do posvetila, ki ga je napisal izdajatelj dr. I. Geršak, notar v Ormožu, svojemu bratu, misijonarju v Solunu. In postajalo mi je nekam nemirno srce. Odložil sem kritiško tehtnico, kajti tukaj je treba le zreti, nič premotrivati, le poslušati, kakor pač poslušaš izkušenega moža, ki se bliža oni dobi, ko živijo zanj skoraj le spomini . . . Dr. Geršak je imel in ima v svojem tridesetletnem delovanju v Ormožu nasprotnike; tu se brani proti njim, poročajoč o svojih uspehih in neuspehih. To njegovo kramljanje je toli prijetno, da ga poslušamo prav radi. Sam je na svetu. »Ko sem se l. 1871. selil iz Ptuja,« pripoveduje, »je bil krasen solnčen jesenski dan! Bili smo trije: moja ljuba ženka Marjeta in moj angelček Olga. Ni ju več! . . Obe sta me zapustili leta 1895., ko je listje padalo.« — Mož, ki tako in le toliko govori o potopu vse sreče svojega srca, postane takoj naš ljubi znanec.

Prvi del knjige so Geršakovi spomini. Drugi del, »Književniki«, prinaša črtice o življenju in delovanju onih mož, katerim je tekla zibel v ormoškem okraju. In vredno je, da se jih spominjamo. Res se je rodilo na oni grudi precej znanih, tudi znamenitih mož, kakor Modrinjak, dr. Kočevar, Stanko Vraz, Božidar Raić, Davorin Trstenjak, izmed še živečih dr. Dečko, A. Trstenjak, Fr. Ks. Meško, dr. F. Simonič, R. Vrabl i. dr. Opisal jih je večinoma B. Flegerič — tudi ondotni rojak — kaki trije so se pač brezimno opisali sami. — Vsi odstavki se odlikujejo s podrobnim poznavanjem krajevnih in osebnih razmer in imajo marsikako drobtino za slovstvenega zgodovinarja; pisani so poljudno, tuintam z malce naivno samozavestjo, to pa stvari ne škoduje nič; doslovni citati iz ugodnih ocen kakega lastnega dela so pa vendarle preslastna lokalnopatriotična začimba. — Skratka: knjiga prinaša marsikaj zanimivega iz pretekle in polpretekle, pa tudi sedanje dobe, je pisana v prikupljivem tonu. Želimo, da bi vsak okraj izdal slično, za kulturno zgodovino važno knjigo!

Dr. Jos. Tominšek.

Evgenij Kumičić. Slučaj. Broj 84. i 85. Crn Božić. Tri pripoviesti. Naklada knjižare Lav. Hartmanna (Kugli i Deutsch). Zagreb 1902. M. okt., 176 str. Ciena 1·50 K.

Prva povest je prvenec znanega pisatelja, ki si je s poznejšimi deli pridobil dober glas in ugled med hrvaškimi pripovedači. Da je povest prvenec, vidi se pač skoro na vsaki strani. Zakaj se povest imenuje »Slučaj«, ni prav jasno — menda zato, ker dotičniku umreta nevesta in mati. — Spretnost svojo je pokazal v opisu prirodnih prizorov in duševnih pokretov, a početnika izdajajo nepotrebni potopisi, rodoljubni vzdihi brez pravega povoda, naivno-romantično

trgan govor, gomiljenje epitetov (n. pr. »uzmem ju za toplu ruku i pritisnem liepu ruku«). Da duša šepeče, mi ni znano. Dvakrat se ponavlja fraza, str. 1.: »Pariz može se opisati jednom rieči, a ta je »Pariz« in str. 9.: »Što sam uviek osjetio, kad sam pomislio na Dubrovnik, neda se, ne može se izreći nego jednom rieči, a ta je: Dubrovnik«. —

Broj 85. in 86. je pretresljiva slika nesrečnih Slovačkov, katere grabijo Madjari svojim roditeljem ter jih nameščajo pri madjarskih kmetih, da le-ti iz njih često s surovim postopanjem napravijo Madjare. Dva dečka, ki dobita od družbe, ki pospešuje razpečavanje Slovačkov, številki kakor francoski obsojenci, pobegneta ter se vrneta domov.

‚Crn Božić' slika nesrečo, ki je zadela obitel odvetnika dra. Ante Kovačića, kateremu se je potemnil um in ki je ostavil svojo družino v največji bedi. Kumičić je spisal to pripovest, da izpodbode plemenite duše na milosrčnost proti bedni obiteli pokojnikovi.

Knjiga je elegantno opremljena in obsega štev. 333.—338. H(rvatske) B(iblioteke).

R. Perušek.

Галицко-русская Матица, Научно-литературный сборникъ za l. 1902., dva zvezka s štirimi knjigami. — Ako govorimo o avstrijskih Rusih, mislimo običajno na takozvane Maloruse, Rusine ali Ukrajince, ki pišejo v svojem južnoruskem, od knjižne (veliko-) ruščine dialektično različnem jeziku. Kdor stoji z nami vred na stališču neoborive resnice, da je cepljenje knjižnih jezikov zapreka velikemu razvoju, obžaluje separatistne težnje Ukrajincev in se veseli, da je i med gališkimi Rusi močna struja za edinost knjižne ruščine. In ta (veliko-) ruska struja ima v Lvovu svojo Matico, ki izdaja »Naučno-literaturni zbornik«. Po svoji vsebini je to izdanje najsorodnejše Letopisu novosadske Srpske Matice ter obsega poleg leposlovja tudi znanstvo. V zmislu svoje temeljne ideje prinaša ta letnik znanstvene članke o preporodu ogrskih Rusov v prvi polovici XIX. veka, ki se je izvršil v znamenju (veliko-) ruskega jezika, o Rakovskem in Levickem; broječ med svojimi sotrudniki ognjevitega zastopnika vseruske misli, urednika »Slavjanskega Věka«, Verguna, ki je to pot priobčil pesmi »Iz dnevnika ljubvi«, se ozira osobito na pisatelje in pesnike, ki ne pišejo »na jazykě Ševčenka«, ampak »na jazykě Puškina i Gogolja«. Radi jubileja njune smrti sta v tem letniku na vrsti Gogolj in Žukovskij. O poslednjem je znamenit članek Zamotina: »Goluboj (= modri) cvěok« vъ poeziji Žukovskago«; ta »modra cvetka« je Žukovskemu kakor nemškemu romantiku Navalisu simbol idealne ljubavi, ki vidi v svojem predmetu, v devi »mikrokozem svojega svetovnega naziranja, vesoljni svet v okrajšani podobi«; tej romantični ljubezni Žukovskega nedostaje sedanjosti; »ostal je le drag spomin o prošlosti in up v bodočnost — tam v zagrobnem svetu, nada na zlitev s sorodno dušo za grobom« ... Prim. ljubav romantikov Stanka Vraza in Prešerna, »ki z Bogomilo up sreče onkraj groba v prsih hrani«.

Dr. Fran Ilešič.

Mali vitez Pan (Volodijevski). Tega znamenitega Sienkiewiczevega romana, ki ga je poslovenil Podravski in ki izhaja v založništvu tvrdke Kleinmayr & Bamberg, je izšel I. zvezka 2. sešitek. Povest se čita prav dobro.

Talija. Zbirka gledaliških iger. Ureja Fr. Govekar. V Gorici. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček. Dozdaj so izšli štirje zvezki te zbirke. Vsak zvezek obsega po eno enodejanko. Naslovi teh enodejank so: »Pri puščavniku«, »Starinarica«, »Bratranec« in »Medved snubač«. Namen zbirke je praktičen: čitalnice in različna druga društva naj bi prišla v položaj, nabaviti si po ceni takih iger, za katerih vprizoritev ni treba niti kdove kakih prizornic in prizorišč, niti ne posebnih predstavljalcev, skratka za deželo primernih iger. Vsekakor ustreza izdavanje te zbirke vprav živi potrebi. Cena vsakega zvezka je samo 40 h. *—k.*

Prešeren v Rusih. Zanimanje Rusov za druge Slovane raste od dne do dne. Tudi pri Rusih zmaguje čimdalje bolj prepričanje, da je vsak duševni proizvod kakega slovanskega naroda skupna last vseh Slovanov. Neka posebna ljubezen se kaže pri Rusih zadnje čase do našega Prešerna. Tako je spisal nedavno zopet o tem duševnem velikanu našem A. J. Stepovič razpravo v zborniku »Ežegodnik kollegii Pavla Galagana«, ki izhaja v Kijevu. Služil je pri tem pisatelju Koršev prevod Prešernovih pesmi. »Izvestija St. Peterburgskago slavjanskago blag. obščestva« jako hvalijo to razpravo. *—k.*

Vera Haruzina: Krajna. Očerk. Moskva. Universitetskaja tipografija, Strastnoj bulvar. 1902. Vel. okt., str. 49. V zadnji »Zvonovi« številki smo izpregovorili par besed o knjigi »Avstriskaja Krajna«, katero je izdal ruski dostojanstvenik, g. Al. Haruzin. Zdaj pa nam je omeniti knjige, ki jo je spisala sestra njegova pod gori navedenim naslovom. Bavi se pisateljica z življenjem in gospodarjenjem našega kmeta, popisuje naravne krasote Kranjske dežele, govori o nošah, običajih itd., se dotika zgodovine in posega celo v prazgodovinsko dobo. Knjižica je pisana s toplim čutom in pristnim zanosom.

—k.

Glasba

Januarski koncert »Glasbene Matice«. Z dvema virtuozinjama češkega rodu nas je seznanila »Glasb. Matica« v zadnjem svojem koncertu, uvedla je pred nas mlado hčerko slavnega svojega častnega člana dr. Antona Dvořáka, koncertno pevkinjo Magdo Dvořákovo, in pa hčer češkega pisatelja, virtuozinjo na goslih, Marijo Heritesovo, V glasno pohvalo, ki sta jo obe koncertantinji želi vpričo ljubljanskega občinstva, sta se združila prisrčni pozdrav njima, ki sta nam bili ljuba gosta, pa tudi priznanje vrlin onega, kar sta nam podali kot umetnici. Samosvestni nastop, s kakršnim je gospodična Dvořákova očarala, je spričo odličnih svojstev njenega znamenitega glasu docela opravičen. Z lepim, mogočnim glasom obdarjena, polna živega temperamenta, se vdaja z vso dušo hvaležni svoji nalogi, povzbujati svoje občinstvo za program, ki si ga je zbrala. S skladbama svojega očeta »Lahko noč« in arijo iz opere »Rusalka« se je uvedla kaj srečno v občutnem, dovršeno niansovanem prednašanju, prirojeno svojo nagajivost pa je prisrčno uveljavila v prelepih priredbah »Libickih pesmi« J. V. Novotnega. Čudesno dete bi imenovali gospodično Marijo Heritesovo, mlado virtuozinjo, ki kaže v mnogem detajlu še mar-

sikaj one ljubeznive naivnosti, ki nas miče pri mladini. Koliko je tu še lahkomiselnosti, ki je ne štejemo v zlo mladeži, ko vendar ni sama kriva, da ni še dozorela v zdrav sad, vendar pa že slutimo iz neštevilnih pojavov, da se nam obeta talent, ki je srečno vzgojen, ki je na pravem tiru, po katerem naj dospe k višjemu cilju. Danes občudujemo le redke talente, ki silijo na dan, in nadejamo se mnogo popolnejšega, kar še pride, ko dozori i mladi duh, ko dospe do one spretnosti v pojmovanju, kakršna je danes že v drobnih prstih virtuozinje.

Neoporekljivo vzorno je bilo proizvajanje zborov, katere sta podala to pot ženski zbor, ki je zapel tri »Moravske dvospeve« Ant. Dvořáka, in moški zbor, ki se je odlikoval v novem, mogočnem zboru Ant. Foersterja »Povejte, ve planine« in v nežnem, melodije polnem zboru Ant. Nedvěda »Pod oknom«. Oba zbora sta nastopila virtuozno, skrbno pripravljena po svojem vodji gosp. Mateju Hubadu. Skladbe so bile izvedene blesteče; seval je iz njih sijaj, v katerem vidimo radi našo »Glasbeno Matico«.

Dr. Vl. Foerster.

Slovensko gledišče

Slovensko gledišče. *A.* Drama. »Quo vadis?«, drama v štirih dejanjih, oziroma devetih slikah, ki jo je spisal na podlagi Sienkiewiczevega romana Anglež I. Barret, je pokazala ono privlačno silo, na katero se je računilo. Napolnila je dne 23. in 26. decembra p. l. in dne 3., 6. in 11. januarja t. l. gledišče. Toda zdi se, da je mikalo bolj to, kar se je čulo o Sienkiewiczevem romanu nego drama sama.

Jaz se nisem čudil malo, ko sem slišal prvič, da se je Sienkiewiczev roman dramatizoval. Skoro zavidal sem dramatizatorju njegov pogum in zmožnost. Ne da bi bilo Sienkiewicza samo ob sebi težko dramatizovati; on ne razmotriva in ne analizuje kdovekaj, temuč navaja dejstva. Pri njem ljudje delujejo in govore, a iz teh dejanj in govorov mora čitatelj sam snovati njih mišljenje in čustvovanje. Vidi se, kakor bi se bili v tem oziru nekateri mlajši pisatelji naši baš pri Sienkiewiczu učili. Pri Sienkiewiczu je torej že poskrbljeno za dialog in dejanje. Treba je samo zbirati. A drugo vprašanje je, kako odbrati iz tako velikega romana, kakor je »Quo vadis?«, baš tisto, kar spada po bistvu drame na oder! No, I. Barret si baš ni mnogo ubijal glave. O kakem razvijanju dejanja ni v drami ne duha ne sluha. Človeku se zdi skoro, kakor bi gledal v kaki panorami skozi steklo posamezne prizore iz Sienkiewiczevega romana — seveda ne vseh, ker najefektnejših iz tehniških razlogov na oder spraviti ni mogoče.

Kar v prvi vrsti otežuje dramatiziranje romana »Quo vadis?«, je to, da v njem ni nobene take osebe, okoli katere bi se moglo osredotočiti dramatiško dejanje. Nerona je že Sienkiewiez malo karikiral. Sicer nam ga je napravil kakor morda še nikdo pred njim verjetnega, vendar se čuti, da tudi on še ni pogodil vseh psiholoških momentov v značaju tega čudaka. Dolgo smo bili navajeni videti v Neronu samo zločinca nenaravne, naravnost peklenske zlob-

nosti. Verjeli smo slepo, kar se je pripovedovalo o njem slabega in hudega. V novejšem času postaja zgodovina tudi Neronu nasproti bolj pravična. Znano je, da se dandanes ne smatra več za dognano, da je Nero res zažgal Rim. Stvar je nekako tista, kakor s požarom v Moskvi ob Napoleonovem prihodu, glede katerega trdi Tolstoj v svojem slovitem romanu »Mir in vojna«, da je nastal le vsled neprevidnosti in da nima patriotizem ž njim nič opraviti. Toda tega ne zamerimo Sienkiewiczu, da nam slika Nerona kot požigalca, kajti nam vsem je prešlo že v meso in kri, da si ga mislimo kot takega, in pisatelju zgodovinskega romana se ni ravno treba oklepati — gole istine. Pač pa je nagib, vsled katerega je Nero po Sienkiewiczu zažgal Rim, tak, da ga težko več pripisujemo človeku zdrave pameti. Ta nagib je v prekričečem nasprotju z zgodovinskim dejstvom, da je Nero po požaru storil vse, da bi mesto čim više dvignil, in da je pokazal pri tem naravnost velik razum in dalekovidnost. Vsekakor je torej Nero, kakor že omenjeno, v Sienkiewiczevem romanu malce karikiran in baš zato malo sposoben za dramskega junaka. Nič bolj dramatiški pa niso tudi druge osebe, ki bi mogle priti tu v poštev. Vinicij je dokaj pasiven, še bolj seveda Ligija-mučenica, ki že vsled te svoje lastnosti ne more igrati nobene posebne aktivne vloge. Še najbolj krepko poseza v razvitek dejanja Petronij. No, tudi v igri stopi Petronij, zlasti v smrtnem prizoru, tako zelo v ospredje, da se človek nehote vpraša, zakaj se drama pač imenuje »Quo vadis?«. Morda delam dramatiku Barretu v kakem oziru krivico in mogoče, da je drama napravila na tiste, ki Sienkiewiczevega romana niso čitali, boljši vtisk nego name. Vsekakor pa ostane istina, da roman dramo ne samo kar se tiče umetniške vrednosti, temuč tudi učinka, daleč nadkriljuje. In poglavitni vzrok za to? — No, Sienkiewiczev roman ima junaka, ali bolje, junakinjo, katero je dramatizator ali prezrl, ali je pa na oder ni znal spraviti. Ta junakinja je krščanska ideja! In zato je roman bolj dramatiški nego drama! V romanu imamo konflikt med krščansko in pagansko idejo, v drami imamo posamezne prizore, a nikakega konflikta! Če je hotel I. Barret doseči z dramo to, kar je dosegel Sienkiewicz z romanom, bi bil moral začeti vse drugače. Težka stvar to, vsekakor. Ali šlo bi bilo morda pa vendarle! —

Dne 9. in 15. januarja se je predstavljal na našem odru kot noviteta »Anatolov dvojnik« (»Le coup de fouet«), burka v treh dejanjih, spisala Maurice Hennequin in Georges Duval. Burka nižje vrste, ki ne dela posebne časti francoskemu imenu, dasi je dejanje duhovito zasnovano in izumljeno! Igra se pogreza semtertja brez potrebe in pravega zmisla v podlosti, če ne gre devati morda tega in onega na rovaš prelagatelja ali pa celo posameznih igralcev! . . .

Razen tega smo imeli še sledeče dramske predstave: dne 28. decembra popoldne se je vprizorila poleg »Krojača Fipsa« drugič »Rdeča kapica«, zvečer istega dne tretjič burka »Brez denarja«, na novega leta dan popoldne »Lumpacij Vagabundus«, dne 17. in 25. januarja so se ponavljali našemu občinstvu toli priljubljeni »Rokovnjači«, a dne 20. januarja popoldne je bila na vrsti »Ljubosumna kuharica« — drama v 3 dejanjih, spisal Aleksander Dumas ml., igra, kateri se gorenji predpustni naslov le slabo prilega.

B. Opera. Opera nam zadnji čas ni prinesla nič novega, deloma zaradi tega ne, ker je bilo po vrsti več opernih moči bolnih in se je moralo vsled tega nekaj opernih predstav opustiti. Peli so se dne 30. decembra in 6. januarja

»Psoglavci«, na novega leta dan zvečer smo čuli četrtikrat v sezoni »Prodano nevesto«, dne 11. januarja petič »Maričon«, a dne 23. in 25. januarja se je vprizorila po daljšem premoru zopet enkrat opera »Faust«.

Dr. Fr. Zbašnik.

»Psoglavci« na našem odru. O izvajanju velike in težke Kovařovičeve opere »Psoglavci« v našem gledišču smo prejeli sledeče vrstice, katere priobčimo tem rajši, ker svedočijo, kako izborno opero imamo letos.

Proizvajanje »Psoglavcev« na ljubljanskem opernem odru svedoči o resni vnemi za veliko češko delo. Podalo se je vse, kar moremo in smemo zahtevati pri svojih razmerah. Te so pač take, da ne moremo zahtevati vsega, kar obsega pojem vzornosti; krivi so pred vsem tesni, le majhnemu orkestru odmerjeni prostori. Majhen orkester pa seveda ne zadostuje moderni operi, ki sloni na orkestru, kajti malemu orkestru manjka onih proporcij, ki so skladatelju bile na misli, ko je ustvarjal. Če smo pa že pri orkestru primorani, reducirati svoje zahteve, smemo biti ponosni, da se vsaj v solistovskem ensemblu naših pevcev kosamo z večjimi odri. In ravno letošnja sezona je v tem oziru posebno ugodna. Pohvaliti nam je kar najbolj tenorista g. Vlčka (Kozina), ker nadkriljuje daleč tenorje provincijalnih odrov. Milino in krepkost druži njegov junaški tenor in dragocenost glasu mu še povišuje inteligenca, ki oduševlja njegovo prelepo igro. Odličen par mu je sopran gospe Hanusove-Svobodove (Hanči), pevke umetniški umerjenega, vsekdar simpatičnega glasu. Gospod Král (Laminger) ima vsa odlična svojstva za baritonove vloge, krepko svežost in blagoglasno polnost. V tem oziru zadovoljuje v izredni meri tudi sopran gospice Procházkove (Katarina pl. Lamingerjeva). Simpatična pevca imenujemo basista g. Aschenbrennerja (Přibek), vrlega rutinerja v igri in petju, in altistinjo gospodično Glivarčevo (Kozinova mati) in s toplim priznanjem se spominjamo g. Hašlerja, ki zmaguje, dasi po poklicu dramski igralec, z veliko spretnostjo nemalo basovsko vlogo Jiskre. Mlademu tenorju g. Hajku je dana tu lepa prilika, pokazati lepoto liričnega glasu v vlogi Ecla, dasi je ta vloga manj primerna njegovemu značaju. Spretno je izvršil svojo vlogo zbor, prav dobro tudi režija, ki se je potrudila vprizoriti opero s potrebnim bleskom. Postavila je na oder kar najobilnejši personal, pomnožen z vsem dramskim osebjem v velikih ljudskih prizorih.

Kapelnik gosp. Benišek in dramatični odbor sta dosegla z vprizoritvijo uspeh, ki ga je iskreno pohvaliti.

Dr. Vladimir Foerster.

Petindvajsetletnica. Član slovenske drame, gospod Danilo, praznuje letos petindvajsetletnico svojega igralskega delovanja. Gospod Danilo je eden najporabnejših domačih moči naše drame. Kreiral je lepo vrsto vlog. Kdo ne pozna njegovega »Obloškega Tončka«? Odlikoval pa se je zlasti vselej v bonvivantskih vlogah. Tu je on res mojster. »Dramatično društvo« mu je dovolilo v priznanje njegovih zaslug časten večer.

Brez dvojbe bode naše občinstvo tem povodom storilo svojo dolžnost ter se primerno spominjalo zaslužnega igralca.

Splošni pregled

Pera P. Gjorgjević. V Belgradu je umrl 2. decembra (19. novembra) l. 1902. državni svetnik in senator Pera P. Gjorgjević v 47. letu. Prerana smrt tega čislanega državnika je velika izguba za srbski narod, posebno za njegovo znanost in književnost, kajti pokojnik je bil izvrsten tajnik Srpske kraljevske akademije ter neumoren delavec njenega »Etnografskega odbora«, vzoren predsednik »Srpske književne zadruge«, ki bi lahko poleg »Matice Hrvatske« izpodbujala tudi naše prvo književno društvo k živahnejšemu delovanju, in z Ljubomirom Stojanovićem, duša odbora za državno izdajo vseh del Vuka Štef. Karadžića. Za nas Slovence je posebno važno njegovo delovanje v tem odboru, saj je naš Kopitar ustvaril v pravem pomenu te besede vsega preporoditelja srbskega jezika in slovstva, kar je pri Srbih bolj znano nego pri nas. Za boljše poznavanje obeh velikanov je pa položil pravi temelj Pera Gjorgjević s svojo prekrasno kritično izdajo »Skupljeni gramatički i polemički spisi Vuka Štef. Karadžića« (Beograd, knjiga I. 1894, II. 1894—1895, III. 1896; IV. še ni izšla). Tukaj je Gjorgjević poleg večjih spisov zbral tudi vse po raznih časopisih in časnikih raztresene Vukove članke in ž njimi, kar je posebno važno, tudi dotične članke njegovih nasprotnikov, tiskane z manjšimi črkami, tako da imajo slovničarji, književni in kulturni zgodovinarji pred seboj vse gradivo, ki bi jim drugače bilo večkrat popolnoma nedostopno. Prepričan sem, da bo enako vzorna tudi izdaja Vukovih pisem, katero pokojnik pripravlja za tisk; težko je pričakujemo, ker šele potem bo mogoče prav opisati in oceniti življenje in delovanje očeta nove srbske književnosti ter veliki vpliv, ki ga je imel nanj Kopitar.

Kdor pa je tako dobro preštudiral vse delovanje Vuka Karadžića kakor pokojni P. Gjorgjević, je gotovo bil tudi sam poln njegovega duha. Zatorej je popolnoma verjetno, kar trde rojaki, da doslej ni nikdo tako dobro poznal srbskega jezika kakor Pera Gjorgjević. Lepe dokaze za to imamo v njegovi šolski knjigi »Teorija književnosti« (Beograd 1901, prej sta posebe izšli Stilistika in Retorika, ki sta sedaj združeni s Poetiko), katero toplo priporočam tudi učiteljem slovenščine, in v znanstveni razpravi »O redu reči u srpskom jeziku« (Glas srpske kr. akademije LIII). s katero je P. Gjorgjević vstopil 4. febr. 1896. l. v srbsko kralj. akademijo. Nadalje je zbiral narodne pesmi, pripovedke, pregovore in drugo narodno blago, katerega pa na žalost ni mogel več izdati, ali poroča se nam, da bo njegova zbirka narodnih pesmi v nekem oziru bolj značajna in na vsak način večja od Vukove.

Iz vsega se vidi, da P. Gjorgjević ni učakal sadu svojega neutrudnega, obširnega in natančnega delovanja; njegov energični duh je prebival v preslabem telesu. Težko ga bodo pogrešali znanstveni in književni zavodi, v katerih je dramil in sam največ delal; izvrstnega učitelja in iskrenega prijatelja so izgubili mlajši pisatelji in učenjaki.

Zanimivo je, da si je P. Gjorgjević pridobil svoje temeljito znanje in svetovno obzorje doma na Srbskem. Narodil se je 21. junija 1855. l. v Kragu-

jevcu, tam se je učil v gimnaziji do IV. razreda, potem v Belgradu, kjer je končal na »Veliki školi« filozofsko fakulteto l. 1874. Po kratkem službovanju v Belgradu je bil deset let suplent in profesor na gimnaziji v Kragujevcu, l. 1885. pa je prišel v Belgrad, kjer je bil tudi honorarni učitelj srbskega jezika na višji ženski šoli. Leta 1890. je postal tajnik, l. 1891. načelnik v ministrstvu prosvete, 1. aprila 1892. l. pa član državnega sveta. Razni prevrati v mladi kraljevini so vplivali tudi na njegovo usodo (kot državni svetnik je bil l. 1894. upokojen, l. 1899. pa reaktiviran), vendar resnobni in marljivi delavec na književnem polju ter značajni mož v politiki (v stranki »radikalne demokratije«) si je ohranil vedno in povsod spoštovanje in veljavo, tako da je spadal tudi med najodličnejše člane novega srbskega senata. Lep spomin zapušča P. Gjorgjević tudi v slovanskem znanstvenem svetu, posebno pri Hrvatih, s katerimi je bil zvezan po vsem svojem književnem delovanju in kot dopisni član Jugoslovanske akademije v Zagrebu. *Dr. M. Murko.*

Stoletnica rojstva K. Vinařickega. Dne 24. januarja je preteklo 100 let, kar se je v Slanem rodil sloviti češki rodoljub, buditelj svojega naroda, pedagog in pesnik Karel Vinařický. Umrl je v Pragi dne 3. februarja 1869. leta.

Službena petindvajsetletnica. Gospod Vatroslav Holz, uradnik banke »Slavije«, ki je spisal v teku let za razne politične časopise nebroj zanimivih feljtonov in ki je priobčil marsikaj lepega tudi že v našem listu, je praznoval pred kratkim petindvajsetletnico svojega službovanja. To omenjati smemo tem bolj, ker je baš na svojih službenih potovanjih dobil največ takih vtiskov, ki jih je potem kot pisatelj porabil. Vrlemu rodoljubu in pisatelju kličemo: še mnoga leta!

Stjepan Ilijašević. † Dne 3. januarja t. l. je umrl v Varaždinu nestor odličnih Ilircev, Stjepan Ilijašević, v visoki starosti 89 let. Rajnik je bil znamenit pesnik, a še večji ljubitelj svojega naroda.

Louis Leger, tudi nam Slovencem dobro znani francoski slavist, je praznoval dne 13. januarja svoj šestdeseti rojstni dan. Vsi slovanski rodovi so se ta dan s hvaležnostjo spominjali slavnega in požrtvovalnega prijatelja Slovanov. Nieden inozemec si ni pridobil morda toliko in tako trajnih zaslug za slovanstvo kakor Louis Leger. Z resnično požrtvovalnostjo, za katero mu ostanejo večno hvaležni vsi slovanski rodovi, in z neko posebno ljubeznijo do stvari se je lotil dela, ki mu vsaj spočetka nemara ni obetalo mnogo priznanja, a s katerim je zbok svoje žilavosti in jeklene volje dosegel popolno zmago. Francozje, ponosni na svojo moč in slavo, se dolgo niso kdovekaj brigali za druge narode, zlasti pa za Slovane ne. Vsekakor so se nahajali glede Slovanov v hudih zmotah. Te zmote je razpršil Louis Leger popolnoma. Objavil je o Slovanih nepregledno vrsto spisov, ki temeljijo vsi na lastnem opazovanju. Lahko se trdi, da je Louis Leger kakor noben drugi gladil pot tistemu pobratimstvu, ki je zavladalo v novejšem času med Francozi in Slovani in ki je za oboje ne samo največje politične, temveč tudi kulturne važnosti. Vezi, ki jih je spletla diplomacija, bi bile kaj rahle in nezanesljive, če bi ne spajalo obeh mogočnih narodov medsebojno spoštovanje in medsebojna ljubezen. Tega spoštovanja, te ljubezni pa ni nikdo bolj podžigal nego Louis Leger s svojimi znamenitimi spisi. Naj bi bilo jubilarju dano, še mnogo let veseliti se uspeha svoje izredne trudoljubivosti! *Z.*

Javna predavanja. Zadnje čase smo imeli v Ljubljani več javnih predavanj. Na večer 26. novembra min. leta in 8. januarja tega leta je predaval v »Ruskem kružku« vseučiliščni profesor dr. Šercel, in sicer o svojem potovanju po severni Rusiji. Prvikrat je pravil mnogo zanimivega o Samojedih, drugikrat pa nam je očrtal z jasnimi potezami življenje v sibirskih rudokopih. — Jako številno je bil obiskan večer s predavanjem, katerega je priredilo dne 21. decembra p. l. splošno izobraževalno žensko društvo v veliki dvorani »Mestnega doma«. Predaval je gospod prof. Macher o »fiziki v kuhinji«. To zelo instruktivno in obenem interesantno predavanje je izvalo pri navzočnih glasno pohvalo. — Isti predavatelj je govoril dne 10. januarja v »Slovenskem planinskem društvu« o ledenikih. — Omeniti nam je dalje še jako važnega predavanja, katero je priredila »Slovenska šolska matica« dne 27. decembra l. l. v mali dvorani »Narodnega doma«. Govoril je o prezanimivem predmetu, namreč o analizi dušnega horizonta (obzorja) otroka gospod ravnatelj Schreiner iz Maribora. Iz vsega predavanja je bilo posneti, da govori o stvari pravi veščak in temeljit poznavatelj otroške duše. Končno opozarjamo na predavanja gospoda ravnatelja Iv. Šubica o plinovih in električnih motorjih. Ta predavanja bodo obsegala dobo šestih do osmih tednov. Vrše se vsak četrtek zvečer v Zatiškem dvorcu v Ljubljani med 8. in 9. uro.

»Vojtěh Žák«, drama v 5 dejanjih, spisal Ladislav Stroupežnicky. Ob otvoritvi prenovljenega ljudskega gledišča »Urania« v Pragi so vprizorili nedavno prvikrat rajnega dramaturga narodnega gledišča v Pragi, Ladislava Stroupežnickega, petdejansko satirično dramo »Vojteh Žák«, in sicer s prav povoljnim uspehom.

Rostand »nesmrten«. Pisatelj slavnoznanega »Cyrana«, Rostand, je bil izvoljen pred kratkim med »nesmrtne člane« francoske akademije.

Jan Kubelik odlikovan. Mladi, a slavni umetnik Jan Kubelik je dobil od carja, pred katerim je nedavno igral, red sv. Ane.

Nove češke opere. Slavni češki komponist Dvořák izdeluje tretji čin velike štiridejanske opere »Armida«, katere besedilo je spisal Jaroslav Vrchlický. Vrchlický pa piše baš zdaj libreto, ki ga namerava prepustiti skladatelju Oskarju Nebdalu. Nadalje se poroča, da je zložil profesor Trneček novo opero, katere naslov je »Kupec benátský« in katere tekst je tudi spisal Vrchlický.

—š—

Veliki knez Konstantin Konstantinovič, pesnik. Da je ruski veliki knez Konstantin Konstantinovič pesnik, je menda obče znano, a da ni kot pesnik — diletant, temveč resničen umetnik, izpričuje dejstvo, da se prevajajo njegove poezije tudi v tuje jezike. Tako je izšel nedavno nemški prevod njegovih »Izbranih pesmi«. V teh pesmih se razodeva toplo čuteče človeško srce, a melanholija, ki je razlita po njih, jim daje znak pristnega slovanstva. Nekatere se odlikujejo tudi po globokih mislih. Zlasti pa je veliki knez, kar se tiče oblike, pravi mojster. *—b—*

Ljubljanski Zvon

Nadežda Gareva.

Macedonska drama.

»Odhajaš že od mene proč?
Sneg mete, temna pada noč!

»Volkovi z Nerečke planine
deró zdaj trumoma v doline.

»Oh, Konstantin, predragi moj,
ostani tukaj vsaj nocoj!

»Ne ljubiš več neveste svoje? . . .«
»»Nadežda, sladko dekle moje,

»»kako te ljubim, Bog vé sam! . . .
A drug zdaj glas me kliče tam!

»»O Macedonija prekrasna!
Kdaj pač svobode zarja jasna

»»zasije tudi tebi, kdaj?
Kdaj sužnosti bo tvoje kraj?

»»Ah, raja tvoji smo sinovi,
železni naši so okovi!

»»Vsak branijo nam prost korak . . .
In kamor se obrneš, mrak . . .

»»A zdaj budijo se trpini!
Bojijo že se nas Turčini!

»»Nocoj je počil vstaje čas . . .
Hajduk, to veš, sem tudi jaz!

»»Rojaki čakajo že name,
zadeli puške so na rame!

»»Ná roko, ljubica, v slovó!
In če me več nazaj ne bo,

»»Nadežda, preveč mi ne plakaj,
hajduka-ženina ne čakaj!««

»Le pojdi, dragi Kosta moj,
le pojdi za svobodo v boj!

»Če me ne moreš vzeti s sabo,
pa srce moje pojde s tabo!

»Gorjé mu, kdor te vjame mi!
Gorjé mu, kdor te vzame mi!

»Maščujem zate se, maščujem!
Življenje zate jaz žrtvujem!

»Poljub poslednji daj mi vroč!
Smrt Turkom! . . . Tebi — lahko noč!«

* *
*

To bil je lov, to bil je lov!
Ujel hajdukov sem glavarja,
ujel predrznega Bolgarja!
O pasja vera! Sto volkov!
In sredi sela Krušorada
ujel strupenega sem gada!

Tá Kosta Popov! Noč in dan
tam ščuval mi je hrib in plan,
vznemirjal mi Florino samo!
Ujet je tiček in zaprt,
in jutri že ga čaka smrt . . .
Imamo danes ga, imamo!
Zaščitnik Turkov, dobri Allah,
stotisočkrat ti srčna hvala!

No, kaj je, sluge moji, hej!
Kaj gledate! Vaš Arif-bej,
kaj ne, je prava korenina!
Ponaša se z menoj Florina.

Še v Carigradu sultan moj
sam zadovoljen bo z menoj!
O, jaz pokažem jim gospoda
tem džavrom! In moj jatagan
iz glav prežene pusti san
jim, ki mu pravijo: svoboda!

Kako sem danes vam vesel!
Kaj bi od radosti počel?
Kaj mi je čibuk, kaj mi kava!
Od rakije bolí me glava . . .
Zabave boljše si želim,
vi, črne duše saracenske!
Po nečem slajšem hrepením!
Kaj dobra volja je brez — ženske!
Ste li, vi záptije,[1]) za kaj?
Poznate mesto, naš okraj?
Poznate kje kaj mičnega,
dekleta gladkoličnega?
Med Macedonkami se včasi
dobí kaj lepega na vasi . . .
Dekleta mladega, hehè,
kristjanko nežno, vitko, belo,
cvetlico bujno razcvetelo,
želí si drevi mi srcé!
Razumete? Brž, brž na pot!
Vaš Arif-bej ni skop gospod!

* * *

»Cekinov žoltih nam naštej!
Privedli nekaj smo ti, bej!
Stvar mlada, sveža je, kipeča . . .
Za harem vsak bi bila sreča!

»Ah, kakšne njene so očí!
To kar gori in se iskrí!
Za kmeta bilo bi je škoda;
rojena je le za gospoda!

[1]) turški žandarji.

»Na cesti, daleč ne odtod,
nam sama prišla je naprot.
Tam blizu Nerečke planine
smo srečali jo sred ravnine.

»In ko smo vprašali jo: kam?
jokaje pravila je nam,
da ženin njen je po nesreči
zaprt v Florini v temni ječi.

»Pa smo ji rekli: Še nocoj
te videl bode ljubček tvoj!
Ta pot naravnost k njemu vodi . . .
Haha! Zdaj tí njen ženin bodi!

»»Naj vstopi deklica! Naprej! . . .««
»Tu je nevesta, Arif-bej!
Nocoj boš v rajskih slastih plaval!
Tako še nisi se zabaval!«

* * *

»Ej, lepa moja golobica,
naj gladka ti pobožam lica!

»Kako je rožnat tvoj obraz,
kak vitek tvoj deviški stas!

»No, sedi tu ob moji strani!
Ne boj se me in se ne brani!

»O ti deklè, o ti deklè,
kako ti sladko je imé?

»»Nadežda Gareva!«« . . . »Prekrasno!
Bolgarka torej! To je jasno!

»Huríske v raju lepše ní,
ko moja si, Nadežda ti!

»Pa, kaj si resna in molčeča?
Zadela mar te je nesreča?

»Ti iščeš ženina! . . . Nocoj
naj rajši jaz bom ženin tvoj! . . .«

»»Ne! Tvoja nisem jaz nevesta!
Le Kosti Popovu sem zvesta! . . .««

»Haha! Hajduk je ženin tvoj!
Tvoj Kosta zdaj jetnik je moj;

»on za zaklenjenimi vrati
zdaj sanja o svobodi zlati! . . .«

»»Ti vzel si mi ga, Arif-bej!
O, daj mi ga pri priči tej!

»»Brez njega nočem več živeti!
Kaj čem brez Koste jaz na sveti? . . .««

»Ah, pusti prazne té skrbí!
Ljubiva se! Glej, čas beží!

»Udaj se mi, deklè cvetoče!
Nadežda, kak te ljubim vroče! . . .«

»»Črtim te, zaničujem! Fej!
Kje Konstantin je moj? Povej! . . .««

»Haha! Ne jezi se, ne plakaj!
Do jutri zjutraj še počakaj,

»in ženina ti izročím!
Poprej pa sam ga ustrelím! . . .«

»»Tí umri prej! . . . Ná, zver pijana,
moj handžar v prsi! . . . To je rana!

»»To tvoja je pohotna kri,
tiran! . . . Kako vrti očí! . . .

»»Vstopite, Turki, le vstopite!
Gospoda več si ne vzbudite!

»»Tu sem! Poglejte mi v obraz!
Jaz vam zabodla sem ga, jaz!

»»Tu sem! Sladkó po tej osveti
zdaj z ljubčkom vred mi bo umreti!««

A. Aškerc.

Heautontimorumenos.

Spisal Jos. Jeranov.

(Dalje.)

Profesor Mozgovrt je vzdihnil iz globočine kakor somnambul, ki se je pravkar zbudil, a nato je nadaljeval:

»Prav tisti čas, ko je po meni vihrala najhujša burja, je posetila mojega hišnega gospodarja njegova nečakinja. Nastanila se je v traktu, ki je bil baš nasproti mojemu stanovanju, in ker je bila njena soba v istem nadstropju kakor moja, se je videlo naravnost v njeno novo domovanje. Spodaj pri tleh se nahaja — kakor ti je znano — med obema deloma hiše le majčken vrtič s hobato lepenasto muzo na sredi in z jasminovim grmičjem, raznoterimi vrtnicami ter zeleno hladnico ob straneh.

Prve dni sem bil še precej zadovoljen s svojim vizavijem, zakaj bilo je to živahno, vedno veselo dekle: prepevala je z zvonkim, prijetnim glasom ... zabrnel je klavir za nekaj hipov v jasnih melodijah — dolgočasnih etud ni bilo slišati nikdar — in smejala se je prostodušno ko grlica.

Nekako novo življenje se je pričelo v naši hiši. Vsi domači so bili — dejal bi — praznične volje in veselo je odmeval odslej pogostokrat klic: »Zlata! Zlata!« — tako ji je bilo namreč ime. Kakor da se je razlil čaroben opojen duh po zraku, tako je leglo tudi meni včasi na prsi in zdelo se mi je, da je stopila neka mlačna tekočina v moje žile ... da se zgrinja proti srcu in ga hladi kakor morski vetrič poletnega večera.

Bilo je neke nedelje dopoldne ... Slonel sem na oknu in, srkajoč svežo jutranjo sapo, prebiral dnevnik, ki ga je bil pravkar prinesel pismonoša. Pregledal sem v hitrici brzojavna poročila, ozrl se na naslov podlistka in uvodnega članka pa vzdihnil čemerno: »Se že zopet lasajo ... da bi vas deselj odnesel! ..«

Zgenil sem časnik med žugalec in sredinec na desnici, ki se je obesila nizdolu, ter se ozrl v okno svoje sosede. Zlata si je prav tisti čas prirejala toaleto za cerkev. Odložila je svojo jutranjo vrhnjo obleko à la princesse pa se ustopila pred zrcalo ... Bila je gotovo zadovoljna s svojo vitko, vilinsko zunanjostjo: ljubko se je

nasmehljala svoji podobi v ogledalu . . . Popravila si je frizuro, pomaknila z grebencem nekaj zlatih kodrčkov črez drobni ušesci in segla po bel lonček poleg medenice . . . Privihnila je malce ustni, da sta se zasvetili dve vrsti drobnih belih zob, doteknila se z nežnim prstovim butcem crème-celesta v lončku pa pomazala ž njim spodnjo ustno, kjer je bržkone opazila kako razpoklinico od vetra . . . Nadela je nato bordeaux-rdečo svileno spodnje krilo, a čreznje je opasala modro . . . Korzet je zadrgnila močneje, da so se snežnobele grudi vzbočile na kvišku in se beneške guipure-čipke pri srajci napele . . . Ko si je nadela še jopico, iste barve kakor vrhnje krilo, se je zadovoljno ozrla po sebi pa se zavrtela ko vrtalka ter zapela: »Škrjanček poje, žvrgoli, se bel'ga dneva veseli . . . .«

Meni pa se je prav v tistem trenotku izmuznil časnik izmed prstov, zafrfotal po zraku, padal polagoma, polagoma ter obvisel na jasminovem grmu.

Zlata je gotovo občutila senco, letečo nizdolu, in zaslišala šum, ki ga je provzročal po zraku se preobračajoči papir. Sklonila se je hipoma in okrenila glavo proti oknu, kjer sem slonel jaz.

Ko me je opazila, jo je oblil črljenec do ušes in notri pod visoki moderni ovratnik

Je li mislila, da sem hotoma spustil časnik iz rok in da hočem triumfirati kakor tat v zavetju? . . Mogoče, da je mislila to — vsaj spočetka, ko jo je polila kri.

Toda v prihodnjem trenotku je že opazila na meni iste značilne črte in kretnje, ki so znamenje zadrege in ki ne uidejo nobenemu izurjenemu ženskemu očesu. In sedaj je triumfirala ona: kje na svetu najdete pač žensko, lepo mlado žensko, ki se zaveda svoje krasote, pa ne bi čutila v sebi tihe radosti, da je s svojimi telesnimi čari omamila oči moškega — posebno pa še, če je tisti trde, resne zunanjosti, kakor sem bil jaz! . . Priplazite se oprezno po prstih v bližino nezakrite lepote ter ne napravljajte vika in nikakršnih škandalov — in sprejela se bo vaša pazljivost za galanten poklon, pa bodisi, da vas zadene tudi strela iz oči ali se vam zabrusi pikra beseda v obraz! . . .

No, presenečena Zlata ni poslala proti mojemu oknu niti žareče strele, niti pikre besede, pač pa se je nasmehnila, tako nedolžno nasmehnila, kakor se je znala le ona, nato pa zakrožila s hudomušnim poudarkom: »Dobila sem pisemce, žalostne šriftice . . .«

Mene je bilo sram, da nikdar tega, in vrhutega se mi je še hkratu zbudila transcendentalna duša in mi jela očitati: »Tega ti je

še treba, čelešnik ti, da bi se vedel kot petošolski ljubec! — Kaj pa je neki takale lepa ženska? . . Cvetica na polju, in nič drugega! Metulji se smučejo okrog nje, in ko so raznesli njen cvetni prah, tedaj sleče svojo svatovsko obleko ter zgrba mehko svojo kožo pa uvene . . . In njena lepota? . . Pobeljena laž, sama pobeljena laž! . In to pobeljèno, liskasto laž nosijo na prodaj — na trge, v gledišča, na plese . . . in pobeljena laž kriči po vseh koncih: »Kupite me, kupite! . . glejte, kako sem gladka, kako sladka! . .« Moški z zlatimi ideali in kremenitimi nazori pa hitijo kupovat — vse svoje ideale in nazore zmenjajo v drobiž pa si kupijo lepo igračko . . . Ko pa jo pogledajo doma pri luči, takrat šele zapazijo, da so si kupili laž, prav navadno laž. — In žal jim je zlatih idealov in dragocenih nazorov, ki so jih brezskrbno zapravili . . . zato pa hite h kložnjarju kupovat ponarejenih nazorov in votlih idealov pa si jih zopet obešajo v gumbnice, devajo okrog vratu, zatikajo za klobuk . . . Na tako pot hočeš kreniti tudi ti, ki kažeš vsemu svetu osla? . . . Naposled se še preleviš v babjega gregorja — ti slabotni durè ti! . . .«

Za tisti dan je ostala transcendentalna duša zmagoslavna: zaprl sem okno, da ne bi slišal njenega petja in zvonkega smeha, in vglobil sem se v knjige. Toda že naslednjega dne se je oglasila vulgarna duša: »Če gledaš stotero in stotero ženskih, ki te srečujejo na ulicah, čemu bi se potem izogibal baš tej-le? Naposled bi se še domišljevala, da te je včeraj preplašila s svojo lepoto in da se je sramuješ! . . Saj je pač vseeno, ako ogleduješ njo ali pa slike v galeriji . . . Sicer pa so žive lepote vendarle originali, a slike samo kopije . . . boljše in slabše kopije . . . V gozde zahajaš tako rad in poslušaš ljubko petje krilatih pevcev; čemu bi si torej mašil ušesa, ako ti zapoje in zažvrgoli devojka? . . Nima li ona popolnejšega glasu in ne izraža li plemenitejših čuvstev nego pa priproste živalce? — Odpri srce, odpri oči in ušesa, pa se veseli življenja! . .«

Tako je govorila vulgarna duša, a v globokem brezdnu med obema dušama sem občutil neko gibanje, kakor bi v globini na dnu prepada nekaj oživelo in raslo in raslo . . . Čutil sem, da se to, kar se je bilo rodilo v meni — a česar še nisem poznal — oprijemlje moje vulgarne duše, da opleta gole pečine kakor bršljan ter jim daje oporo in moč. Odpor transcendentalne duše pa je postajal tem hujši, tem brezobzirnejši . . .

Nekega večera sem sedel v glorjeti na vrtu, hladeč se v senci vinske loze in prebirajoč neko knjigo . . . Naenkrat so se začuli

drobni koraki in završelo je žensko krilo. Ko sem se sklonil, sem zagledal pred sabo — Zlato.

Bila je v tem trenotku res prava »zlata«: zahajajoče solnce je s poslednjimi svojimi žarki poigravalo po dolgih gubah svetle njene obleke — rumenordeči žarki so poskakovali po njenih skodričenih laseh, spuščali se in polzeli po zlatih svedrcih in po sencih — na licih pa so vžgali dva mala kresova, da je žarelo od žametastega podbradka pa do belega vratu . . .

Osupnila je prvi trenotek, ko je zagledala mene, a brž nato se je hitela opravičevati:

»Oprostite, gospod profesor! . . Motila sem vas . . . nisem vedela, da ste tu . . .«

A jaz sem storil, kakor je to sploh običajno pri odgovorih, ki se jih navadimo ko papige; prikinil sem svoje čtivo sredi stavka, a vkljub temu sem zagotavljal:

»O prosim, prav nič me ne motite, gospica, res, prav nič!«

Ona mi pa v zahvalo za mojo konvencionalno laž, seve, tudi ni mogla obrniti hrbta.

»Ako res ne motim, dovolite, da prisedem,« je dejala in pričela nadaljevati svoje ročno delo.

Meni pa je tedaj leglo nekaj težkega in obenem tudi prijetnega na prsi. »Treba je začeti kakšen razgovor,« sem dejal sam pri sebi in strmel v odprto knjigo na mizi, »toda, kaj bi sprožil, da bi bilo prav?« Šinilo mi je v glavo: napravi ji poklon o njeni lepoti, ki si jo občudoval v nedeljo . . . »To bi bilo nespodobno,« sem si dejal, »izpregovori o prijetnem hladu tule v hladnici,« . . . pa spomnil sem se Prešernove ». . . kdor peti kaj ne ve —« in propadla je tudi ta misel. »Nekaj boš pa vendarle bleknil, ti burklež burklasti! . .« sem se jezil sam nad seboj in si mislil: »Vidiš, takole človek odreveni, če nikdar ne pogleda iz svoje lupine; koliko sem pa že pravzaprav občeval v svojem življenju z ženskami? . . Z materjo se govori povsem drugače nego z drugimi ženskami, sestre so mi zgodaj pomrle . . . kot dijak sem pač pomagal z dekleti norce briti, intimneje pa nisem ž njimi občeval nikdar . . . no, in potem . . . potem sem se zakopal v papirje . . .«

Iz tega neprijetnega stanja me je rešila Zlata sama; vprašala je namreč:

»Gospod profesor, vi imate gotovo dosti zanimivih romanov, ker vedno čitate, kajne?«

Razveselilo me je to vprašanje, osobito ker je bilo tako naivno, tako priprosto.

»Gotovo, gospica, bogato knjižnico imam . . . tudi romanov je v njej v izobilju. Ali radi čitate povesti in romane?«

»Oh, z največjo slastjo. Pa tudi naše pesnike prav rada prebiram. Pred kratkim sem dobila v roke Kettejeve poezije. Kako prisrčkano piše . . . kakor iz šopka diši vam nasproti iz njegovih poezij . . .«

»Katera izmed njegovih pesmi vam je posebno ugajala?«

»O vse, od konca do kraja . . . posebno pa tista: »O Jurček, Jurček, ta otrok nevgnan . . . pomagaj nam, o sveti Florijan . . .« in pa ona — ne vem več prav na pamet — »Nežica . . . ima drobnega mopsa . . . sladek gospod nosi ji v žepu roks-dropsa . . .««

Tako je čebrnjala še dalje, neprisiljeno in priprosto . . . Tudi meni se je razvezal jezik, da sem se čudil samemu sebi. Govorila sva še mnogo o slovenski literaturi, o gledišču, koncertih in godbi. Potekal nama je čas bliskoma, in že se je mračilo, ko sva bila stopila iz glorjete.

Mlačen večerni hlad, nasičen s prijetnim vonjem vrtnic, je žamoril in pihljal nad grmičjem.

»Ah, kak omamljiv vonj!« je vzkliknila ona in potegnila sapo globoko v prsi, da so se visoko vzpele in pri upadcu valovito zazibale.

»In vam prav pod okno kadijo svojo vonjavo,« sem pripomnil jaz.

»Res, dostikrat mi v sobo pridišijo! . . Do vašega okna pa je nekoliko predaleč . . . Ali si kdaj natrgate šopek?«

»Nisem si ga še nikoli!«

»Ali niste prijatelj cvetic?«

»Nasprotno, ljubim jih zelo . . .«

»Pa se jih ne dotaknete!«

»Nočem kvariti veselja vašemu stričku!«

»Kaj še, on sicer zelo pazi na svoj vrt, vendar tega vam bi pa ne zameril, če si utrgate eno ali dve . . . No, če pa že res nočete, vzamem jaz greh na sebe . . . in vam jih natrgam.«

Povila mi je šopek žoltih, opojno dehtečih tej — a ko mi jih je izročila, je skremžila svoj obrazek pol na jok, pol na smeh ter vzdihnila:

»Oh, sedaj pa pridem v vice . . . zaradi vas! . .«

»Da bi vi trpeli v vicah? . . Zame? . . A jaz bi se zadovoljno gugal na fotelju v nebesih . . . Naka! Rajši grešim tudi jaz! . .«

In utrgal sem najkrasnejšo, črnordečo »Prince Camille de Rohan« ter jo poklonil Zlati.

Poslovila sva se prisrčno kakor stara znanca.

Tisti večer je z vso svojo silo prevzela vulgarna duša moje bistvo... Šopek sem skrbno vtaknil v wedgewood-žaro pa vzbiban korakal po sobi gori in doli. — »Kako priprosto se vede . . . kako neprisiljeno ti kramlja! . . Ljubka čečica to! . . Pa njene oči: dva smaragda, dve potočnici . . . In kako se je razveselila podarjene vrtnice! Kar k nosku pa k ustom jo je pritiskala. — Pa da se nisem tedaj izčajmal in ji napravil poklona: »Vaša ustna . . . kakor vrtnica...«, ali pa: »Saj ni resnica, kar pravijo: duh cvetic provzroča hripo . . . vi vendar prepevate kot škrjanček v mladem jutru . . .« Res, njen glas je čist in mehak, kakor bi napel solnčnih žarkov na harfo . . . In njena samorasla sodba o slovstvenih pojavih, o godbi! . . Naj reče kdo, kar če: dražestno dekle to, zala čečica! . .«

Taka kodrcija mi je blodila po glavi, a na prsi mi je leglo nekaj kakor mora . . .

Otožne, črmožljive misli so me obšle: »Kolika razlika med tabo in njo! Ona se veseli življenja kakor škrjanček belega dne . . . ti pa vrtaš in riješ po možganih kakor krt . . . a kam pririješ navsezadnje? — V krtovo deželo! .. Kam hočeš z vsemi visokimi mislimi? Na grm jih boš obesil pa legel v grob! . . Žeja me, po kapljici vode mrem . . . moje srce je žejno . . . moje srce je suha goba. . . O Bog, vzemi mojih možganov, a porosi moje uvelo srce le z eno kapljico —«

Kri mi je plala v glavo, da sem žehtel kot razbeljena peč. Razgreto lice sem pritisnil na mrzlo šipo . . . Žaluzije na njenem oknu so bile tesno zatvorjene; le tuintam je brlela svetla iskrica v razpoki in je pritrepetal rumen pramen skozi presledek ... pa temna noč je prežala zunaj in ga hlastno posrkala v svojo brezdanjo grod.

»Kaj neki počenja sedajle?« mi je butilo v glavo. »Ali sedi sklonjena ob mizi ter čita? . . Misli li celo name! . .«

Zamahnil sem z roko, kakor da mi nagaja sitna muha.

Ko sem legel spat, se mi ni dalo zadremati.

Čumel sem in gledal samo njo — Zlato. V jutranji obleki à la princesse je pospravljala po moji sobi . . . razmetane knjige je devala na kupček . . . zakrožila je veselo pesem . . . pobrisala prah s pisalne mize . . . zavrtela se na peti kot žvrklja, pričvržila k meni in mi pogladila gube na čelu — a jaz . . . jaz sem jo poljubil, strastno poljubil . . .

Prestrašen sem se vzkolebal v postelji in hušknil: »Jezero modrasov! Človek, ti si zaljubljen! . . Krvavo zaljubljen!«

Zleknil sem se zopet v postelji in tuhtal: »Kaj naj počnem?.. Ali ji naj razodenem svoja čuvstva? . . Pa kje in s katerimi besedami? . . Ali se mi ne zasmeje v lice in mi podrobi pod nos: »Ženilo se vas prijemlje? .. Ah, kako ste hudomušni! . . Padli boste iz vic v pekel« — »Ne . . . ne . . . da bi se mi ona rogala — da bi se mi jezik zapletal — da bi kekljal in zardeval . . . Nikoli! . . . Napišem ji pismo, razložim ji pismeno vse do pičice . . . prepričevalno . . . ognjevito! . . .«

Razbral sem vse natanko, kako ji razložim svoja žareča čuvstva, in sklenil sem v poluspanju za trdno: »Da, da, napišem ji pismo — pisma ne jecljajo, pisma ne zardevajo . . .«

»Epistola non erubescit,« je potrdil dr. Smetana, brž ko je opazil vrzel, kamor se je prilegal Ciceronov kratkorek.

(Konec prihodnjič.)

Spomini.

V majski noči plava iz višave
lune svit;
mlačni zrak opajajo dišave
rožnih mit;
zemlja v sanjah spava,
skozi sanje plava
bajka v majsko noč;
grmi in cvetlice
slušajo pravljíce:
. . . Bilo je nekoč . . .

Z lipami, z zvezdami
tudi jaz bedim,
v bajni svet nad nami
omamljèn strmim;
tudi moja duša
sluša skozi noč:
. . . Bilo je nekoč . . .

Da, nekoč je bilo,
bilo, pa minilo —
bajka še živi . . .
Duh mi bajko shvača,
moj spomin se vrača
v odprhnjéne dni! . .

tb.

Manes v Hagenbundu.

Spisal I. Vavpotič.

(Konec.)

Govoril sem nekaj o risarjih; ne sme se me razumeti tako, kakor da slikarjev v pravem in prvotnem pomenu besede ni tu; poleg Uprke jih je še celo lepo vrsto samih odličnih krajinarjev.

Hudeček v svojih barvnih simfonijah, svojih prekrasnih nokturnah, — Kalvoda v svojih monumentalnih, tako zelo dekorativnih krajinah, — Houza v svojih intimnih jesenskih večerih in jutrih, — Slaviček v svojih sanjavih pastelih: komu naj dam prednost?

Meni osebno pač najbolj ugaja Hudeček in od njegove marine, te čarokrasne slike, sem se le težko ločil. Ta nepopisno mehki, svečani in tožni akord, v katerem igrajo čarobni toni, modri in zeleni, prehajajoč iz jasnih kobaltovih modrin, iz prozorno blestečega smaragdnega zelenja v globoke, site indigove sence, ta tropično-krasna, sanjava noč, ki lega črez te daljne šumeče vode, to morje, ki vzdiha zadnjič, predno leže k počitku — kako naj o vsem tem pripovedujem!

Pač prav je imel gospod Aškerc, ko je tožil, da se slovenski slikarji ne menimo za to večnolepo morje, to morje, ki je tudi naše, to morje, ki je večna poezija, večna glasba in večna slika, — da ni bilo na II. slovenski umetniški razstavi niti ene marine!

Nič ne de, da spominja ta slika nekako vsiljivo na Knüpferjeve marine; tako čarobnih modrih in zelenih tonov nisem videl pri Knüpferju še nikjer.

Še lepša, še globlje občutena je sosednja slika: »Večer na ribniku«, morda poleg Uprkove slike »Vseh svetih dan« najboljša slika na tej razstavi. Ta globoka modrina, tako sanjava, tako sugestivna, ti mehki, srebrno-rjavi zvoki, drhteči iz lahno silhuetiranega pobrežja, ki v temnih, nepremičnih sencah zrcali svoje vrhove v sanjajočih, modrih vodah, srebrina mesečnega odseva v tem veličastnem, širokem modro-rjavem akordu: vse to je tako nepopisno krasno, da nisem imel drugega občutka kakor željo, postati kar mahoma majhen milijonar, da si kupim to sliko —. In vedno, vedno bi jo gledal in nikdar se je ne bi nagledal.

Modro-zelena simfonija kakor gori omenjena marina je tudi njegov »Kamenolom pri Sirakuzah«.

Kako mojstrsko obvladuje tudi plein-air, je dokazal s sliko »Po leti«, in da omenim še neizrečno mične »Po solnčnem zahodu« s svojimi zlatimi oblački, sem povedal o umetniku dovolj.

Ne slabši, a povsem drugačen temperament je Kalvoda. Njegove krajine so tako zelo osebne, da res ne poznam umetnika, ki bi stvarjal podobno. V tem Kalvodi vstajajo sile, tako nove in življenja vesele sile, da bode treba prihodnjim kritikom ž njimi računati. Koliko krepke, sveže in odkrite individualnosti je v teh monumentalnih in dekorativnih krajinah, začutimo šele, ko si umetnik nekoč ustanovi svojo »šolo«.

Ti hladni, srebrni in vendar solnčni toni v drznem kontrastu z valovitimi, težkimi sencami na njegovi impozantni sliki »Pred nevihto«, ta krepka, rezka tehnika v izražanju viharju klanjajočih se vrhov, podečih se oblakov, ta povsem originalna tehnika, ki obvladuje vse s silno, da, predrzno začrtanimi linijami, vse to je pač glavni karakteristikon za Kalvodovo umetništvo.

Slike, kakor »Osat« s svojim delikatnim, bledo-zelenim obzorjem, »Po solnčnem zahodu« ali pa »Noč« in »V močvirju« spominjajo po svojem dekorativnem, linearnem načinu na moderne angleške tapete. —

Da slika umetnik večkrat kar neposredno na surovo platno, znači pač jasno njegov krepki in drzni način, ki je pač popolno nasprotje sanjavega Hudečka.

Hudečku bližji je Jan Houza. Kakor slika Houza megleno jesensko jutro, tako ga ne slika za njim nihče! Te goste in vendar tako prozorne megle! Ti čudno-modri mrakovi vzbujajočega se dneva ali pa te večerne sence v še intenzivnejši modrini! Na prvi pogled se zdi, da so te skrivnostne megle ena sama velika modra ploha — a ko se vglobite v te modrine, vstaja pred vami vasica s cerkvijo, visokim zvonikom, drevjem in poljem, mična priprosta krajina. Isti motiv ponavlja umetnik tudi na drugi sliki »Ob solnčnem zatonu«.

Nehote sem se spomnil meglenih jesenskih juter in tistih brez na naši slovenski umetniški razstavi — pa rajši molčimo; le nekaj bi rad na tem mestu poudaril!

Manesovci so gotovo moderni in najmodernejši, a da bi prišel kdo k občinstvu pa zahteval, da naj se oddali od vsake slike vsaj 25 korakov (vsaj tako je nekdo, če se ne motim, nekje poudarjal), če hoče imeti od nje pravi umetniški užitek — ni prišlo pač še nikomur na um. To stališče je morda umestno pri plakatih. Slike pa so vendar namenjene v prvi vrsti, da krase človeku dom, da mu napravljajo

bivališče prijetno in udobno, da se mu ob njih izpočijeta oko in duša po trdem delu, trdi borbi za vsakdanji kruh. In kdo pa prebiva po dvoranah, ki merijo 25 korakov v širini in dolžini? Kaj naj si ogleduje svoje težko in drago priborjene umotvore z ulice skozi odprta okna, ali imamo pri nas mar tako prostorne galerije — ali kaj? — Uprka in Kalvoda, Hudeček in Kupka in ž njimi več drugih slikajo ob vsej svoji modernosti tudi za domače penate — in zato pa tudi za normalne oči — pa čemu vzbujati neprijetne spomine! —

Bogato je zastopan Antonin Slavíček. Kakor sem že omenil, nastopa tudi ta umetnik v vrstah krajinarjev, in v kolikor je pastelist, ga smatram tudi za najboljšega zastopnika te pri nas tako malo kultivirane tehnike.

Najboljša njegova slika je pač »Deževen večer«, v svoji lilasti intonaciji tako mehko, tako lirično ubrana jesenska velikomeška slika, da jo smemo prištevati najboljšim na tej razstavi. »Noč« s svojim čarobnim, zvezdnatim nebom nikakor ne zaostaje. »Ob keju« bi bila prav tako krasna slika, da ne bi motilo nedelikatno zelenje pobrežnih dreves.

V oljnatih slikah pač ni tako srečen; sicer so tudi vse te slike, kakor »Vaška steza«, »Gorska vas«, zlasti manjša »Oblak« jako lepe in mične stvari — a vse nekam hladne v barvi, nesigurne v tehniki ter niti od daleč ne dosegajo Slavičkovih pastelov. »Gozd«, tudi pastel, je prav tako krasna, sanjava slika, samo da ima to veliko hibo, da ni Slavíček, marveč Böcklin, da je kakor kopija onega večnolepega »Schweigen im Walde« s to razliko, da prihaja skozi gozdno tišino mesto samoroga in gozdne vile zelo prozaična krava — liska.

Navesti bi moral pač še več slikarjev, ki so izključno koloristi, tako n. pr. visoko nadarjenega in elegantnega Böttingerja ki je razstavil nekaj zelo ljubeznivih stvari, kakor n. pr. tako diskretno sličico »Kopajoči se dekleti« in ono ljubko, v svojih intimnih, gorkih tonih tako prikupno študijo »Dame z boo«, dalje bi moral posvetiti nekaj vrstic tudi Hofbauerju, znanemu plakatistu, ki pa je donesel le dve mali impresijonistni študiji: akvarel »Na snežcu« in interesantno koloristno študijo v pastelu, predstavljajočo slavno igralko »Sada Yacco« v zadnji sceni japonske tragedije »Kesa«; — par vrstic tudi še Milošu Jiránku, enemu iz najmlajših, a blestečih talentov, ki le prerad zahaja k Špancem v vas in ki se ni še otresel vseh trdosti. Neprijeten postaja tudi njegov nekako umazan kolorit, kateremu bi se bil na slikah, kakor »Festball« in

»Na plovu« pač lahko ognil. Mnogo boljši je njegov interijer iz kovačnice, kjer so ti umazani toni na mestu.

Kar sem rekel o Jiránku, velja tudi o mladem Karlu Myslbeku, sinu slavnega češkega kiparja.

Homoláč je razstavil dva damska portreta, katerih eden mi v priprostosti in eleganci poze zelo ugaja; prijeten je kontrast, ki ga tvorita živordeči okrasek na klobuku in diskretno osenčeni pikantni profil.

Škoda, da je zastopan znani Dvořák z edino sliko »Poljska steza«, ki pa druži v svoji svežosti vse vrline v Francozih že dolgo priznanega umetnika.

Jelínek in Wiesner sta razstavila dva portreta; Wiesnerjev »Materin portret« je morda čisto dobra stvar, da ne bi spominjala tako zelo na znane »Gartenlaubne« slike, še bolj pa na plakate za Kneippovo sladno kavo.

O Pollakovem, naravnost neukusnem damskem portretu pa pač ne vem, kako da je zašel med te prvovrstne umotvore.

In sedaj še Šimon in Preisler! Dva rutinirana umetnika, mimo katerih pač ne morem kar hitrih korakov, dasi se bojim, da že dolgočasim cenjene čitatelje.

Alegorija je v današnjem slikarstvu ona panoga, ki se, dasi davno preživela, še največ kultivira, kultivira v oni čudni mešanici modernega plein-airja z angleškim prerafaelizmom. Te neoromantične alegorije, naslanjajoče se zdaj na Wattsa, zdaj na predstoletne benečanske figuralne dekore, postajajo danes že fadne in spričo Preislerjevih slik je kritiška ocena težka stvar.

V kolikor je Preisler neosimbolist, res ne vem, kaj da naj počnem ž njegovimi nejasnimi pasteli; to je neko otroško jecanje »barv«, ki mi pa kar prav nič ne gre do srca. Sličnih igračic sem videl tudi na drugih razstavah že polno — a trdil ne bodem, da sem se kdaj ž njimi sprijaznil. V kolikor pa je neoromantik in zlasti v kolikor slika »l'art pour l'art«, mu pa nikakor ne odrečem priznanja. V krasnem dečku iz dekorativnega panoja »Pomlad«, ki sanja pod drevesom pomladni sen, sen vzbujajoče se prve ljubezni, je toliko duše, toliko nežnega in globokega čuvstvovanja, da mu rad odpuščam ostale ekstravagantnosti. Dražestna je tudi njegova mala sličica, predstavljajoča rožnat, v vertikalnem stebru rastoč oblak, pač ena najinteresantnejših zračnih študij na tej razstavi.

Mnogo globlja in senzitivnejša osebnost je Šimon. Tudi Šimon je na vnanje nekak alegorist, v istini pa mehek, sentimentalen lirik,

kateremu ne manjka velikih in monumentalnih potez. Tudi je dekorativnejši od Preislerja ter spaja v sebi vse lastnosti dobrega slikarja.

Skoro na Segantinija spominja njegovo »Večerno solnce«. Ti zeleno-rumeni toni, drhteči na tem velikem in jasnem nebu, v tehniki in sili barve — brezmadežni Segantini!

Morda se bode zdela marsikomu primera s Segantinijem pretirana in neumestna — brez vzroka nisem tega napisal. Polna diskretnih zračnih valerjev je njegova elegantna slika »V loži«, krasen njegov zeleno-višnjevo ubrani plakat za to razstavo, a najlepša pač in ena iz najlepših sploh dekorativna »Simfonija«. To so zadnji zvoki iz Beethovnove zadnje simfonije, ki umirajo, noseč s sabo novo veliko življenje, v daljini, neznani, nepristopni — in deklica se je sklonila nad svoje gosli in še enkrat utriplje srce z zadnjim trepetom strun, ki so izdrhtele; tem strunam je izvabila vse, vse, kar ji je sami prekipevalo v srcu, sen o večni sreči, večni lepoti, večni pomladi in večni ljubezni — in to hrepenenje jo obkroža in ji boža lice, tako mehko — že davno so izdonele strune — a v njeni duši odmeva silneje in veličastneje visoka pesem ljubezni. Vse naokrog jesen, listje pada, zamrl je zadnji veliki akord —.

Toda čas hiti — požuriti se je — ogledati si je treba tudi naše risarje. Ti risarji dajejo razstavi še prav posebno lice in vsi družijo v sebi le najboljše kvalitete.

Pred vsemi Švabinsky! Kdo že danes ne pozna Švabinskega, tega portretista par excellence, ki si je znal v tako kratkem času priboriti ne le priznanje svojih somišljenikov, marveč — in to pri modernih, in zlasti če so mladi, ni lahka stvar — priboriti si celo priznanje oficijalnih krogov. Švabinsky stoji danes v prvih vrstah in brezdvomno je največji sedanji češki portretist.

Pirnerjev ljubljeni učenec se je kmalu otresel vseh akademičnih spon in v teku dveh, treh let kar skokoma povzpel se do umetnika, okrog katerega se zbira danes vsa češka umetniška in literarna mladina. Kot portretist ni samo psiholog z Lembachovimi vrlinami, marveč tudi kot tehnik izvrsten virtuoz, ki je s svojo široko in energično risbo in svojimi koloriranimi perorisbami ustanovil popolnoma novo, svojo tehniko, morda tudi svojo šolo. Kar je drugim čopič, to je Švabinskemu pero, in kadar riše ta veliki umetnik, čigar tragičnih začetkov se bode tudi marsikateri izmed Ljubljančanov, ki so ga svoječasno podpirali, spominjal — tedaj ne riše več, marveč slika.

Kako krasni, kako temperamentni in zaglobljeni so njegov portret starca, portret sedeče dame — umetnikove soproge — kako

markanten portret profesorja Masaryka, kako sugestiven in energičen portret pesnika Kaminskega in kako vznesena, da, monumentalna »inspiracija Rodinova«, ki jo je poklonil »Manes« velikemu mojstru v spomin na praško razstavo . . ! Samega sebe pa je prekosil v portretu stare dame, ki ga smatram pač za najboljše njegovo delo.

Kako obvladuje tudi krajino in njene čare, je pokazal v solnčni sliki, — imenujmo jo sliko — »Košnja«.

Edina oljnata slika, »portret dame v rdečem«, spominja preveč na vsiljiv plakat. Morda so ti rdeči in zeleni valerji mogoči, a delikatni v svoji sestavi gotovo niso, in skoro da bi bilo boljše, da umetnik te slike ni razstavil.

Tudi Parižan Stretti je eminenten risar, ki pa se bavi skoro izključno le z radirankami. In v teh je popoln Parižan. Elegantnejšega in delikatnejšega si ne morem misliti nego njegovo »Notre Dame v Parizu«, njegov genijalno začrtani portret, ali pa »Večer« »Drevesno skupino«, »Zdenčo« in »Slovaško kočo«.

Stretti pa pozna tudi pristno monakovsko »Bierlaune« in v takih srečnih trenotkih, ko se mu smeje srce notranjega zadovoljstva, so se porodile one mične, vesele slike, kakor »Stara Praga« v »Biedermeierjevem stilu«, ali pa novelistično zabarvana cestna arhitektura iz pariškega »Quartier latin«. Eleganten in poln humorja je njegov portret prijatelja, pravega montmartrskega bohemijena, samo da je več Zuloaga nego pa Stretti. Pa odpustimo mu to!

Rudolf Bém, ki menda prvikrat debutuje, je razstavil le malo stvari, ki pa so vseskozi umotvori. Kar je Švabinskemu pero, to je Bému oglje in s tem primitivnim materijalom ume pričarati na papir obraze, tako mehko in vendar krepko modelovane, da se strme vprašujemo, ne tiči li v tem mladem Bému več kiparja nego pa risarja. Pravi biseri so »portret umetnikovega očeta«, »Kristova glava« in psihološko kakor barvno interesantna študija v pastelu »Rdečelaska«.

Če omenjam še enkrat Preislerja, ki mi kot risar gotovo bolje ugaja nego pa Preisler-slikar, Zdenko Braunerovo, ki je razstavila mično radiranko »Iz stare Prage« in končno še elegantne keramike Ane Boudove iz umetniškega obrta — menim, da smem končati.

Le nekaj mi je še na srcu: Kdaj se tudi naša slovenska umetnost povzpne tako visoko, da stopi kolektivno pred dunajsko kritiko — in ta je tudi že svetovna — če ne že v Hagenbundu ali Secesiji, vsaj pri Mietkeju ali pa v salonu »Pisko« . . .?

Ščip.

O bledi ščip, ki svojo luč mehkó
z neba sanjave liješ nam višine,
sodrug nam zvest razsvitljaš pot temno,
ko solnca nam dobrotni žar premine!

V domovih tvojih vlada smrt in mraz,
tam kal ne vzklije, cvet se ne oplodi:
a jasen je in mil je tvoj obraz
in tih smehljaj odziv tvoj zli usodi. —

Po trdem tlaku v nočni, gluhi mir
korake zadnje mrak odvel je kasne,
nekje v daljavi sanja še klavir,
za oknom okno razsvetljeno gasne.

Tačas doma me tvoj poseti žar
in tja na skromno mizo, tja po stolih
srebra nasuje svetlega mi v dar
in cvetnih stke preprog po stenah golih.

Na postelje prisede moje kraj,
in želj breznadnih trudna bol poleže
in v dušo tvoj prisije mi smehljaj,
tak zmagovit in prost vse zemske teže . . .

Ivan Prosekar.

Roža.

»Cvète roža krasna, cvète,
čudno moč imá;
ž njo dekletu vžgeš ljubezen
sredi mladega srcá.« —

Hvala, selske modrijanke,
tó le rad bi znal:
kje v prirodi široširni
klije bajni roži kal?

Dejte, žene, in povejte
ta mi kraj zemljé!
Rožo vašo čudotvorno
položim njej na srce! —

Ivan Kavčič.

Trenotki iz učiteljskega življenja.

Spisal Josip Dolinar.

I.

Učitelj Idolnik je imel svoj prvi dekret v žepu. Ponosno in s prazničnimi čutili je stopal prvič proti vasi, ki bi mu imela postati novo domovje, torišče njegovega blagonosnega delovanja za narod in domovino. Danes si je torej hotel ogledati kraj, ki bo v njem gotovo užil mnogo sreče, mnogo veselja. Hotel je videti in spoznati ljudstvo, ki mu bode kdaj hvaležno za njegov trud, za njegovo požrtvovalnost. Saj to je dobro vedel, da se bode trudil in pehal in žrtvoval do skrajnosti za to ubogo ljudstvo, ker mu je to narekovala njegova ljubezen do lepih slovenskih tal. Toda to ne bode trud, to ne bode pehanje in žrtvovanje, to bode slast njegovega življenja, to bode veselje njegovega veselja!

Bilo je še zgodaj. Jesensko solnce se je pravkar prikazalo na obzorju in njegovi rumeni žarki so se gnetli in lovili po presledkih med košatimi bukvami, ki so v gostih, nerednih vrstah rasle po obronkih ob cesti. Na robidovju, gabrovju, leskah, na črnem in belem trnju se je svetlikala rosa v debelih kapljah in semtertja se je katera utrnila in težko zdrknila v obcestni prah. Visoko gori v vrhovih se je čulo tožno jesensko ptičje petje, vmes se je mešalo hripavo krokanje vran, ki so krožile nad vrhunci najvišjih dreves in so s svojimi velikimi perutnicami metale črne sence po orumenelem listju.

Tamle pred njim je črez cesto skočil zajec. Postal je na sredi, prisluškal, potrepal z nogo ter nato izginil v goščo. A iz daljave se je glasilo klepanje kos, ki so jih brusili k pogrebu visoki, gosti otavi.

In solnce je lezlo više in zrlo je s svojim zlatim obrazom veselo navzdol ter vzbujalo toploto v vsakem bitju, v vsaki stvarici.

Cesta pa se je vila dalje in vedno je bila bolj bela, vedno lepša, kolikor bolj je zapuščala ozko dolinico, kolikor bolj so se ji umikali ob straneh smehljajoči se griči. A glej, tam v daljavi, tam na koncu jo je hipoma zastrl griček in na njem je zablestala bela cerkev. In pozlačeni križ in jabelko sta odbijala svetlobne pramene in bleščala sta v sijajnem blesku daleč po dolini. Okoli cerkve se je gnetlo drevje daleč navzdol in izmed njega so se svetlikale male hiše s pobeljenimi svojimi zidovi.

Idolnikovo oko je zažarelo in noga se mu je ustavila. Hkratu se mu je storilo milo in v srcu se mu je nekaj mehčalo.

»Ah, to je gotovo Vrbje, moj cilj in konec!« je viknil skoro glasno in še vedno je strmel tja gori.

Izza ovinka mu je prihajalo nasproti kmetiško dekle. Lahko je stopala kakor srna, na desnici ji je visela debela rjuha, a levica je nosila srp. Njene oči so se za hipec vprle v mladega moža in pozdravila ga je z zvonkim glasom.

»Ali ni to Vrbje, deklica?«

»Je.«

»Aha, to je Vrbje,« je ponavljal Idolnik ter zrl za odhajajočo. »Ni napačno, da sem srečal najprej mlado kmetiško krasotico. To pomeni nekaj dobrega!«

Pospešil je korake in hitel je, da bi bil prej tam gori, da bi prej mogel seči v roke temu in onemu, ki bode imel pozneje ž njim opraviti. Vse okoli njega je bilo svetlo, vse se je zrcalilo v najjasnejših bojah. In ta bela cesta pred njim, ta je prava podoba njegove življenske ceste, ki mora ostati vedno tako lepa, tako ravna, brez kamenja in jarkov, ki bi se ob njih spotikala noga njegova.

Dalje!

In prišel je pod hrib. Vznožje mu je pral bister potoček in okoli njega je plul svež, duhteč vzduh, vzduh, ki širi prsi in krepča živce, vzduh, ki bi moral ozdraviti napol mrtvega človeka. Potokovo dno je bilo čisto, na njem se je videl sleherni kamenček, se je zrcalil drobni pesek, zibajoč se lahko pod rahlimi valovi.

Kreniti je bilo treba z velike ceste črez mali most nad potokom in nastopiti drugo pot, ki se vije strmo proti vrhu. In Idolnik je veselo stopal više in više . . .

Pred hišami so se igrali otroci, bosi, gologlavi, manjši v samih srajcah. Večjidel so mesili kupe blata ter zidali iz njega hiše in delali možičke z debelimi glavami in kratkimi nogami. Pri neki taki gruči je nehote obstal. Opazoval je otroke od blizu ter iskal med njimi talentov, ki je slišal praviti o njih, da se baje nahajajo pod vsako slamnato streho. In glej, tamle oni je gotovo talent! Majhen je sicer še tako, da sega največjemu komaj do prsi, a napravil je možičku v usta pipo, ki je bila res pipa, kakršno so nosili med svojimi brezzobimi čeljustmi nekdaj kmetiški dedi, a je danes prišla ob vso svojo veljavo. Idolnik je pristopil k njemu ter ga pogladil po rami.

»Ti si res bistroumen fantek, ti,« mu je dejal prijazno ter hotel povedati še kaj lepega.

Toda fantič se je stresel, odprl usta na široko ter opazoval nepovabljenca z izbuljenimi očmi. Takoj nato je zagnal kepo blata, ki jo je imel še v rokah, na tla, da se je razletela ter oškropila Idolnikov površnik. Hkratu pa je zakričal na vse grlo ter zbežal v hišo, kjer je skrit za vrati glasno vpil še dolgo. Prav tako so jo za vogale popihali tudi drugi ter izza plotov škilili po nenavadnem gostu.

Idolnik se je napravil dalje.

»Je že šel,« je zavpil nenadoma z močnim glasom najstarejši deček ter se pokazal izza vogla.

»Je že šel,« se je glasilo od vseh strani.

In zbirale so se glave skupaj, kakor se zbirajo vrabci, ki so bili prej preplašeni po nenadnem strelu.

»Ali je res že šel?« je jokaje vprašal oni bistroumnež — za vrati. Toda bil je previden in ni prišel takoj ven. Skozi razo v vratih je gledal po poti navzgor. In šele, ko je zagledal dolgo suknjo visoko gori na poti, je smuknil med druge ter počenil na kolena...

Vas je ležala vsa v rebri, ki je bila proti cerkvi vedno strmejša. Nekako v sredini se je ločila na dva dela, ki sta se razprostirala proti jugu in proti severu, tako da so posamezne skupine hiš tvorile velikansko ptico z razpetima perotnicama. To se je posebno opazilo z zvonika, ki je stal s cerkvijo vred na najvišjem mestu griča. Ta lega je Idolniku takoj toli ugajala, da se je ni mogel dolgo nagledati izpred cerkve, kamor je bil pravkar dospel. Takoj ni hotel k predsedniku krajnega šolskega sveta in tudi vprašati ni hotel prej po nobenem »možakarju«, dokler se ni nekoliko orijentiral.

In ko je tako opazoval okolico in povzdignil oko više ter motril svoj obzor, tedaj je videl, da je kraj, ki mu je bil odločen v prvo delovanje, po svoji legi, okolici in razgledu pač med najlepšimi na Kranjskem. Dolgo, dolgo se ni mogel ločiti od valovite ravnine, ki se je razprostirala proti jugu ter se zibala kakor v polsnu pod sanjavim, s čudovitimi bojami posutim nebesnim obokom. In te boje so se pod njegovim pogledom sleherni hip izpreminjale, ginevale, prihajale, kakor bi jih v tem hipu metala na velikansko platno roka genijalnega umetnika. A ko se je odtrgal od te pokrajine in se obrnil proti severu, tedaj so prav pred njegovimi očmi kipele v nebo v lahne meglice zavite sinje gore s strmimi, tožnimi vrhunci. Semtertja so na njih pobočju črnele temne lise, znamenje

jelovih gozdov, ter temnele podolgaste navpične črte, znamenje strmih jarkov in prepadov.

Idolnik je bil zamišljen in neka hvaležnost mu je prevevala dušo, hvaležnost do Boga, do ljudi, ki so ga poslali v ta kraj, do vseh, ki so količkaj pripomogli, da je bil sedaj tukaj. Idolnik je bil mehka, pesniška narava, poln plemenitih čutov, plemenitih teženj. Kako se bode dalo na tem kraju tako tiho sedeti, občudovati to lepo zemljo, pisati . . . pisati . . . kajti je vedel, da mora postati poleg svojega poklica tudi imeniten pisatelj, pisatelj, ki bodo njegove knjige krasile vsako slovensko salonsko mizo, pisatelj, ki bode s svojimi deli povzdignil tudi ugled — učiteljskega stanu, stanu, ki je po njegovem mnenju najlepši in najčastitljivejši na zemlji. —

V take in enake misli se je vglabljal Idolnik. Po vzduhu mu je na ušesa vršelo enakomerno pritrkavanje mlatičev, ki so na vasi mlatili pšenico, nad glavo mu je šumelo listje stare lipe, a vejevje je včasi zaškrtalo in ta šum se je glasil kakor porogljiv smeh, ki je za hipec osupnil celo Idolnika.

A tedaj se je spomnil, da bo treba ogledati tudi šolsko poslopje in posebej tudi novo stanovanje. Prej je sicer vso pot mislil na to, toda zdaj ga je razgled tako zamaknil, da ni imel čuta za kaj drugega. Šele zdaj mu je začelo oko iskati med hišami hiše, ki bi bila šola. Da ne bo daleč od cerkve, si je mislil. Zato se mu je oko pomudilo nad ono skupino hiš, ki so čepele takoj pod njim.

Toda v tem hipu je zaslišal hreščanje stopinj v pesku za seboj.

Ozrl se je in tedaj je zagledal pred seboj postarnega duhovnika. Stopal je počasi po peščeni stezi z brevirjem v roki. Idolnik je takoj uganil, da ima pred seboj vaškega župnika. Ker je bil namenjen tudi k njemu, mu je bilo prav všeč, da sta se sešla že tukaj.

Župnik je postal ter se ozrl na neznanca. Ta pa je pristopil ter se mu predstavil.

»A, a, a, veseli me, veseli me! To ste torej vi! Čakajte, takoj!« Segel je z roko v žep ter nečesa iskal. Kmalu je potegnil na dan velik ključ, ozrl se vnovič v Idolnika ter nadaljeval:

»Sam sem doma, zato sem vse zaklenil. Toda pojdiva!«

Obrnil se je po stezi navzdol, a v tem hipu se je premislil ter dejal:

»Ali čakajte, ker ste že tukaj, pojdiva prej v cerkev! Saj boste vendar poskusili orgle! Vidite, moji farani mnogo več drže na dobrega orglalca nego na dobrega učitelja. Ako to znate, potem ste na konju, ne bo vam manjkalo kolin. Ah, saj veste, vse se porabi!«

Še vedno je govoril in korakal počasi dalje.

Stopila sta v cerkev. V njej je bilo vlažno in dišalo je še po kadilu, ki se je zjutraj zažigalo. Kakor lahka meglica je plulo nad velikim oltarjem ter ovevalo višek pozlačenega razpela nad njim. In nemo so zrli kipi z oltarjev na prišleca, a Idolniku se je videlo, kakor bi ga pozdravili stari znanci, ki se je ž njimi sešel črez dolgo vrsto let. Vendar pa so mu šumele po ušesih besede: Vidite, moji farani mnogo več drže na dobrega orglalca nego na dobrega učitelja. Ne morda, da bi Idolnik ne bil znal orglati in bi bil spričo tega razžaljen, ne, saj je celo veljal za izvrstnega v tej stroki, toda vendar mu nekaj ni bilo všeč in polotila se ga je neka komaj zadrževana nezadovoljnost. In šinilo mu je celo v glavo: Morda je pa župnik oni, ki drži več na orglalca nego na učitelja, a to podtika sedaj svojim faranom, da je stvar nekoliko lepša videti. No, sitna je bila ta misel, toda Idolnik jo je kmalu odpodil. Čemu bi si kalil veselje in srečo, ki mu je danes polnila srce, spričo takih nemotiviranih pomislekov. Župnik je videti navzlic temu jovialen mož in dalo se bode živeti ž njim v prijateljstvu. In ko je sedel za nedavno novimi orglami, ki jim je župnik z lastno roko polnil mehove, ko so veličastno donele v polnih in vzvišenih akordih po praznem prostoru, tedaj je pozabil na vse. Njegovo srce se je zibalo v svetih čutilih, njegove misli so bile nekje visoko gori nad oblaki, on sam je bil vzvišen nad vsako sedanjostjo.

Ko je končal, je stal župnik nemo za njim. Njegov obraz je bil resen, a miren. Molče je stisnil roko Idolniku ter se obrnil. Idolnik je stopal za njim. — Spodaj v cerkvi se je bilo nabralo nekoliko ljudstva, ki so ga bili privabili svečani glasovi, uhajajoči v svetli dan skozi odprta okna. Njih oči so bile radovedno vprte v mladega moža, ko je stopal z župnikom iz cerkve. Zunaj se je obrnil župnik proti njim ter dejal, pokazavši na Idolnika: »To je naš novi učitelj!«

Idolnik je zardel. Začutil je v sebi neki ponos, saj je bilo prvič, da ga je kdo nazival učitelja, nazival pred drugimi »našega učitelja«. Zanj je bil to slovesen trenotek, trenotek, ki ga ni pozabil nikdar več, trenotek, ki je o njem v poznejših časih govoril najrajši.

»To je naš učitelj!« . . .

Župnik je pozval Idolnika, da si ogleda šolo, predno se vrne kuharica domov in ju lahko postreže.

»Bodete videli, kako čedno poslopice je! Spodaj je vaše stastanovanje in ima dve precej prostorni sobici, kuhinjo in čumnato.

Toda klet, klet! Ta je pa velika, da spravite vanjo vse pristno vipavsko vino, kar so ga letos pridelali. Glejte, tamle je!«

Idolniku je pred očmi zablestelo izza malega ovinka belo šolsko poslopje z rumenimi vrati in rumenimi poletnimi okni. Nad vrati je bil velik črn napis: »Šola«. Ob strani je stala srednjevisoka lesena ograja, ki se je za njo razprostiral šolski vrt.

»Prav zadosti za zelenjad, kolikor je bodete potrebovali,« je razkladal župnik, kažoč na vrt. »Pokojni Lisjak jo je še prodajal, dasi jih je bilo vsak dan po trinajst pri mizi.«

»Kaj? Toliko otrok je imel ta revež,« je viknil Idolnik.

Župnik se je nasmehnil ter se postrani ozrl na Idolnika. »Hm, ali niste še slišali o učiteljih in — otrocih? To so nerazdružni pojmi! — Sicer je bil pa Lisjak jako pošten mož!«

Idolnik si je s komaj prikrito zadovoljnostjo ogledaval vrt in poslopje, ki sta prav tačas stopila vanje.

»No, dandanes ste učitelji gospodje,« je nadaljeval župnik. »Lepo vas prosim, stalna plača, kakršne mi nimamo! Vsak mesec lepe denarce, lepo brezplačno stanovanje, lep vrt in pa stranski zaslužki! Pomislite, samo pri nas imate sto goldinarjev na leto za orglanje. Morda vam celo pripade služba občinskega tajnika, ki tudi nosi kakih petdeset goldinarjev. In zraven so ljudje zelo dobri, vse vam bodo stavili na razpolaganje, prav vse.«

»Ah,« je vzdihnil zadovoljno Idolnik.

Prav tačas sta stopila v njegovo stanovanje. Kuhinja je bila res tako majhna, da sta se z župnikom komaj obračala v njej. Kvečjemu se bode dala vanjo postaviti majhna mizica, ki se zelo potrebuje za pripravljanje jedil. Toda to nič ne de, bo vsaj po zimi bolj gorka, in tu se bode dalo tako prijetno razgovarjati z materjo in sestro, ki se nastanita pri njem. In pri tem se bode bolj varčevalo z drvi!

Prva soba je bila obrnjena proti severu in je imela razgled na zadnji del vrta, kjer je nad majhno, zdaj že nekoliko orumenelo trato samevala velika, starikava hruška. Pogled skozi okno na vrt je bil nekam tožen. Župnik pa je ves čas govoril glasno in veselo ter prepričevalno hvalil udobnost in prikladno ležo te tako pripravne sobice. In Idolnik mu je pritrjeval ter si v mislih razvrščal svoje skromno pohištvo, ki si ga je bil pred nekoliko dnevi naročil v mestu. Tu bode stala materina stara postelj, tu sestrina, tu nova omara za obleko, tu . . . toda tu je hipoma zagledal na desni steni

veliko, temno-umazano liso, ki je segala od tal do polovice stene na visoko.

»Ali, gospod župnik, ta stena je vlažna,« je viknil hipoma preplašen.

»Vlažna? Kaj še! V naši vasi so vse hiše take. To ni od vlage, pač pa so hiše zidane s takim kamenom, ki je vedno poten. Toda to ne škoduje. V župnišču bodete šele videli, kaj dela ta kamen!«

Idolnik je zmajal z glavo. Tega župnikovega razlaganja ni mogel prav uvideti. Toda, kdo si bode kalil srečo tega dneva s takimi malenkostmi? Morda res nič ni.

Druga soba, ta pa je bila obrnjena proti jugu in je imela tri okna. Da, ta je bila lepa, zračna in svetla. Skozi eno okno se je videlo naravnost pred cerkev, a skozi drugi dve je bil razgled tja daleč črez belo cesto, črez oni blesteči ovinek, daleč, daleč. V tej bode njegovo pravo stanovanje, njegovo veselje, njegovo bodoče življenje. V njej se obistinijo veliki njegovi načrti, iz nje bode izhajala gorkota in pohoten ogenj, ki bode polnil srca njegovih sobratov, ko jim bode govoril on — on.

»No torej, dajte glas od sebe, kako vam je všeč?« je vprašal župnik, ko sta šla v prvo nadstropje, da bi Idolnik videl i učilnico.

»Hvala, hvala, prav dobro mi ugaja,« je odgovoril Idolnik, in že sta stala v šolski sobi.

Ni bila sicer Bog ve kako velika, v njej so bile še stare klopi, šolski tabli sta čepeli še po starem na podprtih stojalih, podobe v omari so bile oguljene in obrabljene, toda skozi srednjevelika okna so se vsipali solnčni žarki v vsem svojem zlatu, v polnem svojem blesku in začarali tudi Idolnika, da je obstal kakor priklenjen. Soba se je pred njim polnila z mladimi, nadobudnimi obrazi, vanj so strmele blesteče, poželjive oči, proti njemu se iztegale drobne roke drobnih poslušalcev, a on se jim je smejal in sejal v njih dovzetna srca seme, ki je iz njega imelo zrasti drevo, polno zrelega, sladkega sadja. In tu se je čutil Idolnik takoj domačega, kakor bi bil preživel vse svoje življenje v tem prostoru.

Le težko se je ločil od tu ter stopal navzdol.

»Še klet si morava ogledati,« je dejal župnik. »In, ako vam smem svetovati, vam svetujem, da prav storite, ako si takoj napolnite sodček in ga postavite tja notri. To je polovica življenja trudnemu človeku!«

»To bi bilo malce prehitro,« se je smejal učitelj.

»Zakaj? Dobra stvar že itak rada sama prepozno pride!«

Klet je bila res velikanska in obokana, kakor bi bila pripravljena za veletržca z vinom. V njej je bilo hladno in temno — torej vsi pogoji za vzdržavanje dobre kapljice.

»A propos,« je dejal župnik. »Jaz imam za letos res nekoliko preveč vina. Prav rad vam ga odstopim nekoliko, ako hočete. Saj plačati ni treba precej, počakam vas, da potegnete plačo.«

Idolnik ni vedel, kaj bi na to ponudbo odgovoril. Da bi imel takoj pri svojem nastopu tudi že vino v kleti, mu je laskalo. Ne bode treba iskati ga okoli, saj včasi ga mora vendar človek pokusiti. Toda, da bi si vino kupil na upanje, da bi vino prej izpil, nego bi ga mogel plačati, to mu je bilo sitno in videlo se mu je nedostojno. Zato je župnikovo ponudbo prijazno odklonil. Ali oni mu je odgovoril:

»Eh, nič ne bodite škropulozni, morda . . .«

Stavka ni končal, samo pogledal je po strani Idolnika ter umolknil. Ta ga ni razumel.

Idoč proti župnišču sta se vendarle domenila. Idolnik se je omehčal ter obljubil, da plača vino takoj ob prvi plači . . .

Župnikova kuharica je že bila doma. Župnik ji je velel, naj napravi nekoliko zajutreka. Toda ona se je naredila gluha in začela je nekaj brisati brez vsake besede. Tedaj je bilo treba, da je župnik ta svoj nalog tudi opravičil.

»Barba, to je naš novi učitelj!«

Barba je pustila roki navzdol, da sta ji viseli mimo bokov, ter natančno motrila došleca.

»Barba je prva pevka na koru, gospod učitelj,« je dejal župnik.

»Ah, tako, tako, me veseli,« je hitel Idolnik presenečen.

To je bil menda prvi mrzli curek, ki je današnji dan brizgnil na prejasni njegov obraz. In pokvaril mu je precej veselja.

Barba pa je tedaj slišala in je takoj odhitela, da bi kaj pripravila za zajutrek.

Ko je Idolnik bil v župnikovem stanovanju in mu je ta razkazaval svoje sobe, tedaj je nehote primerjal te sobe z onimi, ki so bile odmenjene v njegovo bodoče stanovanje tam doli v šoli. Kakšen razloček! Njegovo oko je zaman iskalo na teh stenah enake velike vlažne lise, kakršna je temnela tam doli v zadnji sobi, je zastonj iztikalo za onim »potnim« kamenom. Nikjer nič, vse belo in čedno! To ga je neprijetno dirnilo. Neko želo nezadovoljnosti ga je pičilo. Že je hotel župnika opomniti na to. Toda tačas je

prinesla kuharica na mizo steklenico stare slivovke in dve drobni čašici.

Pogledala je vnovič Idolnika in videti je bilo, da ji je bil všeč. In to je pomenilo mnogo.

Idolnik je popil prvo čašico in župnik mu je takoj nalil drugo. In tudi to je moral naglo izpiti.

Župnik je govoril in izpraševal razne neznamenitosti, vmes se je mešala kuharica, a Idolnik je večinoma molčal ter poslušal. Ali nenavadna pijača mu je črez nekoliko časa razvozlala jezik, žile so mu utripale nagleje in njegova domišljija se je razvnela.

Nazadnje je bilo videti, da so vsi trije drug z drugim zadovoljni in da se bode dalo v bodočnosti prav dobro izhajati.

Po kosilu sta stopila z županikom k načelniku krajnega šolskega sveta, posestniku Cvetniču. Njegova hiša je stala na širokem prostoru sredi vasi in je bila ograjena z visokim zidom, oklepajočim prostorno dvorišče. Mož je bil videti premožen in je bil tudi v resnici, kakor se je pozneje prepričal Idolnik sam.

Bil je doma. Ko mu je Idolnik stopil nasproti, tedaj je moral pogledati kvišku, ako mu je hotel videti v oči. Tako velik in močan je bil ta mož. Ko mu je župnik predstavil učitelja, se je nekoliko sklonil, pomolil mu desnico ter dejal enostavno:

»Pozdravljeni!«

Nato ju je vodil v hišo in je postavil steklenico vina na mizo. Pili so in se razgovarjali do poznega popoldneva.

Bilo je že proti večeru, ko se je Idolnik odpravil iz Vrbja proti domu. Vtiski, ki jih je dobil ta prvi dan v Vrbju, so mu ostali neizbrisni. Z radostjo v srcu in z veselim obrazom je stopal zopet po oni beli cesti ter se večkrat oziral nazaj proti prijaznemu griču, ki mu je ž njega migala tako ljubo v pozdrav bela vasica. Na ovinku, kjer je bil zjutraj srečal ono mlado žanjico, se je še zadnjič ozrl tja gori ter glasno zaukal.

Nato je stisnil rameni, potegnil si klobuk niže na čelo in utihnil. Sivi mrak se je jel spuščati na zemljo ter vase zavil tudi naglo dalje korakajočega mladega moža. In spuščal se je še niže in iz njega se je samo še razločevala kakor svetla črta ona bela prašna cesta . . .

Ob pustu.

Pa glej jih no, glej jih — vsi plešejo.
Ej, pravcate šeme to!
Našemljena vriska, glej, cela vas!
No — zrelo pač seme to! . .

Iz slame spletenega Kurenta
ti pokopujejo,
a poleg kot turške opice
ti poskakujejo.

I mršavi kosmatinec ni
tako plesati znal,
ki ga je oni stari Hrvat
po leti v vas prignal.

V nebesih nebeščani morajo se
smejati na ves glas,
ko doli na zemljo pod sabo zró
plesati celo vas.

I naj, i naj nedolžna vas
se pusta veselí,
veselo raja in pleše naj —
ko vendar ves svet se vrtí! . .

Samo Vasiljev.

Pismo.

Pred mano pismo je duhteče,
ki ti ga napisala si . . .
In slika zraven tu je tvoja,
ki v njem mi jo poslala si.

Pravilno lice, nežna brada,
na čelu kodrov par . . . lepó!
A lice tvoje je otožno,
žalobno gleda ti oko.

In dalj ko ogledujem sliko,
bolj pravi mi notranji glas,
da bil obraz bi ta jasnejši,
če bil bi takrat blizu — jaz. —

Ivan Romanov.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

V.

»A glej jih, česa sta se spomnili! Prav tako! To se spodobi danes!« je dejal Smole, odjemaje deklicama krožnika; — prinesli sta vsaka po zvrhanem krožniku velikonočnega kolača.

»Saj sem jima jaz naročila poprej, pa si tako dolgo nista upali. Zdaj pa le posedita nekoliko pri nas!« Rekši je Smoletova sedla k mizi, ki je stala precej pri vratih, menda za berače in druge sramežljive ljudi. Deklici sta se namestili ob njej. Rezika je sedla kraj tete, kateri je položila roko na ramo. Brezskrbno so se smejala njena ustna, svetle oči so zvedavo zabežale po sobi, kakor bi jih vse zanimalo, kakor bi jim bilo vse novo in čudno. Ustavile so se na Tonetu in rdečica je sramežljivo vzpihnila na njenem licu. Odkod ta smelost! — mislil si je Tone. Take Rezike še nikdar videl ni: zrasla je in iz pohlevne cvetice se je razvila v bujno rožo. Poglobil je svoje oko pod njenim žarnim pogledom in čudno in prijetno mu je bilo na srcu in sam ni vedel, kaj se godi ž njim. Kmetje so nategnili vratove in pogledali na deklico, hoteč razbrati, kakšna je sedaj; no, kakor bi bili zadeli ob bleščeče solnce, odtegnili so precej oči in jih vprli v svoje nosogrejke. Polonica je stopila pred sestrično, da bi jo prikrila zvedavim očem.

Navzočnost ženstva je provzročila pri pivcih molčanje. Blažen mir se je razgrnil po sobi, kjer je še malo poprej vihral prepir in buren razgovor. Tako se za časa kratkih noči stemni včasi nebo, bobni grom, udarja strela, prolivno lije dež in že pesek naletava v okna borne kmetske hiše; pa še predno je preplašeni kmet pri vžgani luči odmolil molitev za odvrnitev hude ure, je potegnila nevihta že za daljnje gore, in lep prizor se prikaže skrbnemu očancu, stopivšemu na prag domače hiše: razpenja se nad prijaznimi gorami sinje nebo južne noči, luna se smehlja na nebosklonu, za krajem blišči večernica in miglja še kakšna druga mična zvezda.

V tem ko so kmetje molčali in bolj ali manj sramežljivo segali po kolaču, se je razvilo v gruči za vrati nežno, pretrgano šepetanje. Rezika je privlekla iz žepa kos potice in jo dala teti. Umna krčma-

rica je začutila potrebo, vseobče strmenje nadomestiti z nečim in izliti svoja čutila v besede, ki bi njej sami dale utehe in bi sprijaznile z novim pojavom pivce in bi ugajale deklicama.

»Obe sta naši,« je govorila na vseznanje, »obe sta zrasli pod našo streho, obe imamo enako radi. Ta je bila po Svečnici stara sedemnajst let (Smoletova je popravila svoji hčerki šopek las, ki ji je ušel na lice, nazaj za uho), ta jih bo pa tam o svetem Mihelju devetnajst (Smoletova je pogladila Reziko po glavi in jo pritegnila še bliže k svoji rami). Poldrugo leto sta narazen. Obe sta pridni, uboga pa še raje ta iz mesta nego naša kmetska.«

Rezika je po mačje z licem in nosom povela po tetini rami v zahvalo izkazanega odlikovanja. Polonica je sklonila glavo k sestrični, češ: ne zavidam ti tolike ljubezni! — in materi je pošepnila: »Ali jaz pa ne ubogam? —«

»Včasi tudi katero preslišiš; posebno pa vodo nerada nosiš in tam po zimi te nikakor nisem mogla pripraviti, da bi poskusila presti.«

»Vedno tisto veste, da nočem presti,« je jeknila Polonica. »Kdo pa zdaj prede? Vse plete kite, kar je dosti prijetnejše. Vi me pa tudi niste uslišali, ko sem vas prosila, da mi kupite na semnju o svetem Matiju za kočomajko križasto, kakor jo ima Martanova Rozara; in obljubili ste mi jo . . . ste rekli, kadar boste prodali teličke . . .« In neka nežnožalna senca, tista, ki je bila izražena v naglasu njenih besed, je legla na njeno gladko, okroglo lice.

»Ti in pa tvoji telički!« ji je pogrozila Rezika in jo lahno uščipnila v laket pod rokavcem.

Polonica se je naklonila k sestrični in obe sta se smejali od duše.

»Oj, otroci ste otroci in s takimi so vedno nadloge. Kar vidite, vse bi radi, tega pa ne veste, kako težko se kupuje,« je vzdihnila Smoletova.

»Jaz pa že nisem več otrok, teta!« je Rezika pošepetala Smoletovi za ramo in pogledala na Toneta.

»Kaj pa si? Naš otrok si, Polonica je pa še večji otrok. Obe sta še nedoletni mladenki; pa tudi za vaju kolo časa ni zavrto, tudi vama se nabere let kakor otroku jagod na mavro, da sami ne bosta vedeli kdaj in kako.«

Deklic ni plašila misel, da se jima nabere let; igraje sta si jeli našeptavati imenitne tajne reči na uho.

Zdajci pa so zapustile Martanove tanke ustnice kadečo pipo in osokolivši se je togotno pljunil pod mizo, češ: vrag vzemi vse

te nepotrebne otroške nežnosti! Pa je nekako razgnevljen poklical vina. Klic po pijači je razvozlal jezike tudi ostalim gostom in vsi so se pokorili zgledu modrega moža. Urni Smole je vsem ugodil. Nastal je hrup v sobi, ki je mahom nadkrilil šepetanje za vrati. Smoletovina pozornost se je vedno bolj nagibala od deklic k gostom, ki so začeli pomenek o kitarstvu, koliko in komu nese dobička, ali ga bo kdaj konec ali nikoli, in kam li gre toliko slamnikov.

Pokazalo se je tedaj, da so mladi ljudje — otroke jih je imenovala Smoletova — res zelo izvedeni v porabi vsake prilike, ki se jim ponudi, da morejo za hrbtom starejših, če ne z besedami, pa vsaj z očmi povedati si svoje skrivnosti. Ko je Tone videl, da so kmetje zadolbeni v pogovor o kitah, se je ohrabril in pogledal za duri. In divno je bilo to, kar je videl: izza Smoletovine rame je kukalo nanj dvoje jasnih, živih oči izpod belega čela; in smejale so se te čudovito izrazne oči in njemu se je smejalo od njih na duši. No, precej je skromno potopil svoj pogled, ker koketstvo ni bila njegova najkrepkejša stran.

Takšen štor! — vzklikne morda nevoljno naša prekrasna bralka, ako Bog nagradi naš trud s katero. Zato moramo povedati, da je Toneta tisti večer še večkrat zapeljal njegovega srca glas, da je pogledal tja za duri in da je vselej zagledal tam dvojico leskečih zvezdic, ljubo strmečih vanj. Naposled je temu igranju naredila konec Polonica; menda se je naveličala stati in je spanec že zahteval svoje: podrezala je sestrično in ji namignila na vrata.

Rezika je vstala.

»Ostani še pri nas, če se ti poljubi!« je dejala Smoletova z laskavim glasom, in Rezika je zopet prisedla na kraj klopi. Z belimi prsti je pobirala drobtine po mizi in redkokdaj je še pogledala na Toneta, ki je, igraje se z butico svoje palice, s svetloumnimi očmi gledal v pivsko družbo.

Kmalu se je pa tudi Rezika naveličala zatohle sobe.

Ali si že zaspana?« je vprašala teta. »No, pa pojdita spat in pazita na luč, da ne zatrosita ognja!«

Deklici sta tiho, skoraj po prstih odšli. Odpiraje vrata, sta seveda še enkrat dobili priložnost, pogledati nazaj po sobi.

»Pa s ključem se zaprita!« je klicala za njima Smoletova.

»Da naju volk ne ukrade,« je odgovoril tanki dekličji glas v veži.

In šli sta po stopnicah v podstrešno sobo, veselo hihikaje, kakor bi bili završili prav zabavno ekspedicijo.

Kmetom je nekako odleglo, ko so se čutili proste ženskega vpliva. In nagnil je Maren glavo na stran, kakor bi poslušal svojo lastno misel, pa je momljal, grudeč kolačevo skorjo: »Ljudje božji... Cijazovec . . . ta bo pa lahko plačeval davke . . . a?«

Tone se je pomel na stolu, češ, zdaj pride pa naša zadeva na vrsto.

Ni se motil, ker precej se je obrnil Maren do njega, rekoč: »Tone, ne zameri mi, če te vprašam, ali je res, kar se govori po vasi, da pri vašem kozolcu tolarji padajo z neba? Krulčev Peter pravi, da je sam videl, in tudi drugi govore tako. Menili smo se poprej o tem, ali jaz tega ne morem verjeti in ne verjamem.«

»Le verjemite, oče! Vse je res, kar pravijo ljudje, in pa še več,« je pohitel Tone ter si nalil vina. Dasi je ljubil in čislal kmete in uvaževal pravilo, ki pravi, da bodi v cerkvi s svetniki, v krčmi pa s pijanci, mu vendar kmetska vsiljivost ni šla vselej k srcu.

»Pa to nam povej, kaj to pomeni, ker kaj takega se ni slišalo še, odkar svet stoji!«

»Kaj bo pomenilo? Bog nas je spoznal za vredne in je videl, da potrebujemo, pa je odprl svoje okno. Danes kaplja, jutri pojde morda curkoma.« Tone je moško dvignil glavo, odpil in hitro pogledal po pivcih, razbiraje, kakšen učinek so vzbudile njegove besede. Široko odprtih ust so gledali pivci vanj, le Martan je zrl v mizo.

»Ne zavidam Cijazovcu, če kaj pobere, česar ni sejal,« je rekel Maren ter se z rokama oprl ob mizo in sklonil nevoljen, da ni zvedel, kaj pomeni ono čudo pri kozolcu. »Vsak bi rad pobiral takšno cesarsko svetlost. Cijazovec dosti pridela, pa mu tudi dosti ven gre.«

»Pač je tako pri nas kakor povsod na kmetih: z vozom not, z vozom ven!« se je odrezal veselo Tone.

Ta veselost pa še ni prestrigla Marnu nameravanega pozvedovanja. »Tako bi jaz rekel, da tisti denar le ni od Boga, ki pade meni nič, tebi nič človeku na nos. Zakaj Bog nas je obsodil, da v potu svojega obraza jemo svoj kruh, in on že ne pripusti, da bi od strehe kapalo tisto, za kar treba trdo delati.«

»Bog nam daj obilo takih okroglih, ker le od njega morejo biti, ko padajo z neba,« je hladnokrvno odgovoril mladenič.

»Oj, tudi je mogoče, da vrag preobrača tam svoje kozolce,« je menil Maren ter pogledal na modrega Martana, iščoč pri njem pomoči.

»Naj jih preobrača, da se mu siplje le denar iz žepa!« je dejal pikro Martan, prebudivši se iz globoke misli. Na tihem je zavidal

Cijazovcu takšno dobroto. Tudi modrost, kolikor je nje na svetu, ni prosta zavidnosti.

In zopet so se pokorili kmetje prvaku Martanu in, pustivši vnemar pregrešne Cijazovčeve tolarje, so izpregovorili o drugih zgolj prijetnih in poučnih stvareh. Pogovorili so se o velikem snegu pretekle zime, o zimskem posevu, ki ga kaže podorati, ker je pozebel, o Cuckovem kožuhu, ki je edini vseh gabrovških kožuhov šel včeraj v izprevodu. Le mladi Anžič se za vse te pogovore že nič ni menil. Smatral bi ga kdo za moderen kip, v naglici izklesan, predstavljajoč bednega in mršavega socijalnega demokrata, tako nemo, mirno in prihuljeno je sedel pri Krulčevem Petru. Nič ga ni zanimalo, ne pomenek, ne deklici, ne pijača; kakor bi prebavljal hvalo, ki so ž njo poprej obsuli njegov godčevski talent, ali kakor bi neka globoka misel, neko neutešeno hrepenenje zavladalo njegovemu bistvu in pahnilo njegovo življenje v notranjost. Pa tudi zanj se nihče ni zmenil, nihče ga ni ogovarjal. Samo enkrat ga je Smole vprašal, o čem tako trudno premišljuje, na kar je Anžič globoko segel po sapo in se zamolklo odrezal: »Bog ve, po čem so letošnjo pomlad prasci v Štajerski!« Smoletu se je zdel ta vzdih tako čuden, da si ni upal ničesar več vprašati hribovca.

Prvi izmed gostov je vstal Anžič. Stopil je k Smoletu ter mu šepetal nekaj na uho, menda mesto plačila, kajti krčmar je, prisiljeno se smehljaje, kimal z glavo in Smoletovke skrbni pogled je letel od moža na »vero« na vratih in obratno. Kmalu za njim se je odpravljal Tone. »Pobodi še pri nas, saj se ti ne mudi!« mu je dejala z vabljivim izrazom Smoletova. No, mladeniču se je mudilo. Skrbelo ga je, kako pride k domačinom v hišo, ker vedel je, da so že precej davno upihnili luč. Voščil je lahko noč in odšel.

VI.

Imel je le malo korakov do domače hiše. Gredoč okoli vogla Smoletove gostilne, se je oziral kvišku, kjer je v podstrešni sobi brlela še luč. Postal je poleg vodnjaka, ki stoji na koncu gostilne, in glej, okno se odpira in prikaže se dvoje dekliških glav.

»Tone,« se je razdal smejoči, pritajeno proseči glas Poloničin v gluho noč, »Tone, daj, navleci nama vode, glej, pozabili sva —«

Tone se je zazrl v okno, odkoder se je spuščala steklenica, privezana na motvoz, navzdol. Nekako svečano je prijel za steklenico in stopil bliže k vodnjaku. Zacvilil je škripec od vodnjaka in

voda je pritekla. Ob smehu mladih ljudi je romala polna steklenica nazaj v okno.

Polonica se je zahvalila in se odmaknila nazaj v šobo.

»Tone!« je tiho izpregovorila Rezika.

»Kaj je, Rezika?« se je mehko odzval mladenič.

»Hotela sem ti nekaj povedati . . . že davno sem ti hotela povedati, pa te ni bilo od nikoder. Ali se še spominjaš tistega večera, ko so naju zalezli tvoj oče?«

»Spominjam se. Glej, kakor Jakob stojim tu pri vodnjaku in na uho bi ti rad povedal to, kar leži v mojem srcu menda od najinih pastirskih časov. Ali si se ti kdaj zmislila name?«

»Mnogokrat; saj prijatelja ne poznam drugega.«

»Ali sem ti samo prijatelj?«

»Bodi mi pravi prijatelj! Kaj je lepšega nego prijateljstvo!«

»Vse sem ti, kar želiš. — Ali reci, kaj si mi hotela povedati?«

»Nocoj ne morem . . . potrpi do jutri. — Glej, kako krasna noč!«

»Zame najkrasnejša, kar sem jih doživel! Davno, davno se mi zdi, kar nisem govoril s teboj. Govori, duša, kaj mi imaš povedati, dobro ali slabo?«

»Nekaj, oh, nekaj! Jutri, morda še dopoldne zveš vse . . . zdaj ne morem. Oprosti! Lahko noč!«

Prijetno razburjen je prišel na konec kozolca. Zmislil se je, da mora doma dolgo trkati, predno mu pridejo odpret, in še nevoljni bodo nanj. Kaj, ko bi poskusil spati izven hiše. Ob poletenskih počitnicah je ležal najrajši nad konjušno na senu in prijetno se mu je zdelo poslušati, predno mu je spanec zatisnil oči, fantovske pesmi, žuborenje studenca kraj hleva, ptičje čebljanje za plaščem v strehi in v meji nad studencem. Včasi je zvečer prostrl suknjo po tratini pred hišo, legel in dolgo gledal v mrgoleče zvezde. Pa zdaj so noči še mrzle in gorka postelja se dobro prileže telesu. Ali kako priti v hišo? V tem je zagledal pod kozolčevim plaščem voziček, na katerem se je hotel peljati Cijazovec drugi dan v Domžale po denar za kite, ker bil je prekupec za to blago. Na vozičku je bil otep slame pripravljen za sedalo in koš sena. Tonetu se je vse to zdelo kakor nalašč za posteljo. In sklenil je prenočiti na taki postelji. Zadosti smel se mu je zdel poskus, spati pod milim nebom, in baš zato ga je mikal. Za odejo si je prinesel iz hleva koc.

Pritegnil je voziček na konec kozolca — baš tamkaj je hotel prenočiti, kjer vrag preobrača svoje kozolce. In jutri bo babjevernim kmetom pravil, kako je opolnoči prirogovilil sam hudir k njemu.

in mu pogledal pod brk. Ker je bil ondi pot nagnjen, viseč proti Smoletu, je izluščil iz meje tri kamene in jih trem kolesom podložil. Potem je zrahljal po dolgem po vozu otep slame. Brrr! — nočni hlad ga je izpreletel, ko je slekel suknjo, pa ujunačil se je. Zlezel je na voz, napravil si vzglavje, pokril ga s telovnikom in ruto. Sebe je pokril s kocem in povrh še s senom. Podložil si je sklonjeni roki pod glavo in poln lepih misli je gledal v sinji nebeški svod. No, kmalu je skril roki pod odejo, katero je pritegnil bliže k nosu. Navdala ga je dobrodejna gorkota; prijetneje se ne čutita ne sultan ne šah v svojih mehkih pernicah.

Prevzela ga je prva dremota, a boriti se je morala še s hladom, ki mu je vel v obraz. Pritegnil bi si bil lahko na glavo suknjo, ki je ležala poleg njega, toda zaspati še ni hotel. Naj leze dremota nanj, on noče še zaspati nocoj. Tako lepe misli so mu zablodile po glavi, da se mu jih škoda zdi, ko bi se pogreznile v mrakovih prvega spanca. Obrazi iz Smoletove gostilne so mu vstali pred duševnim očesom in obrazek nenagledne Rezike se je nerazločno spojil ž njegovo mislijo. Kaj mu pove jutri! Zdelo se mu je, da čuti v sebi srebrn potok ljubezni do prijateljice mladih let; in ta potok teče, teče, teče in se širi v brezmejno morje ljubezni do vsega človeštva. In splavale so njegove mehke, pesniške misli v morje vesoljnosti. Tam so se nekoliko zamotale, pa kako bi se tudi ne v takem prostranem labirintu! Da, on ljubi vse človeštvo, on je bil vsekdar pripravljen objeti vesoljno človeštvo v svojem srcu, tudi beraču Devsu bi rad pomagal in kri bi prelil za domovino! Oj, ko bi bilo nekaj tisoč takšnih — ne, toliko jih ni potreba! — ko bi bilo tisoč takih z vso silo svoje duše ljubečih mladeničev, pomagano bi bilo domovini! Da, ko bi bili vsi tako požrtvovalni! (Dasi zelo ljubimo svojega mladega junaka, vendar moramo resnici na ljubo povedati, da on do danes še ničesar ni žrtvoval za nikogar; razen roditeljev žrtev še tudi nihče ni zahteval od njega.)

Razburjenost se ga je polastila, na spanje ni bilo misliti. Legel je postrani, dvignil glavo in jo oprl na komolec. Ogromnemu oceanu podoben, se razprostira nad njim nebosklon. Globoka tema se skriva po zemeljskih kotih, bleda svetloba se lije z nebeškega svoda. Zvezde mrlé na njem, kakor bi na pol razsvetljenem baletnem prizorišču plesalo legijon angelov; eno luč še vidi v vasi. Za ono lučjo biva njegova ljuba, za onimi zvezdami se kuje njegova sreča. Kako razkošje diha iz zemlje, prebudivše se iz zimskega spanja! Duh prvega cvetja mu udarja v nos, na drevju poka mlado popje, semintam se

je razvilo že kilavo smolnato perjiče, zgodnji murin žene svoj enakomerni čirčir v mehki travi, ptiček cvrči nekje v meji tožno in pretrgano. In zdi se mladeniču, da ga od vseh strani vabi stvaritev k uživanju, da on ume pomen te stvaritve, da ve ceniti veličastno prirodo, da njemu ni ostal nerazumen pesnik, ki je znal ceniti vse, kar nudi mlado življenje (— lehke noge, lehko srce! . . je jel recitirati —), da se temu pesniku, kar se tiče poznanja samega sebe in vesoljnosti, že sam približuje.

Ugasnila je luč v Smoletovi podstrešni sobi. Tone je položil trudno glavo na vzglavje, naredil križ, hoteč se posloviti od burnih misli. Pritegnil je suknjo na glavo. Podgana je zacvilila v kozolcu. Nekaj kovinskega je zadelo ob kolo in cvenknilo. Kaj vraga . . . ali res namrkaj podganji meče denar iz kozolca, ali kdo? Dvignil je glavo izpod suknje kakor želva izpod svojega okostja. Strmeč v temo, je zapazil, da se nekaj črnega plazi okoli domače hiše. Kaj bi to bilo? Ali gredo oče gledat v hlev, ali rokomavh stika okoli poslopja in gleda, kaj bi ugrabil, ali res izkušnjavec seje denar, kakor verujejo kmetje?

Tone je zvesto gledal, ali nič pravega ni mogel razbrati. Po postavi in po hoji je uganil, da to oče niso. Prikazen je pogledala za hišo, kjer je ležal kup desek in druge lesene šare, ozirala se po dvorišču in hlevu, kakor bi iskala nečesa. Potem je stopila k češplji pod pristrešno okno, za katerim je ležala Cijazovčeva Lenka. Prikazen je lahno zakašljala, a ne kakor od prehlajenja, in Tone je spoznal, da tu hoče fant v vas k Lenki in da bi rad dobil lestvo. Ker temni neznanec zarad nedostatka lestve ni mogel priti bliže do svojega posvetnega raja, je poskusil s tistimi kolikor toliko vezanimi besedami, ki se v Gabrovcu imenujejo »fantovske litanije«, privabiti dekle k oknu. »Al spiš — al kar tako ležiš — al se name kaj jeziš?« S temi krilatimi besedami je temni mož šepetaje ogovoril ljubo Lenko in Tone je precej po govoru spoznal, da tod rogovili mladi Anžič.

»Slog ni slab«, je dejal ali mislil Tone, ki je začutil včasi v sebi poklic ostroumnega kritika. »Dikcija je narodna. Takoj iz prvih vrstic se vidi, da pride na dan nekaj, nekaj, nekaj . . . Da bi le tako neznosno ne rimal na same glagole. Pa nas je učil nekdo, da sta alkohol in nikotin na veke zatrla vir dobre narodne pesmi!«

Anžič je gledal v okno, pričakujoč, kakšen učinek je napravil njegov ogovor. Lenkino okno se ni ganilo in moderni trubadur je iznova napel zvonko pevsko žilo. Slaje ne grguka v spomladanski

dan golob golobici, nego je žgolel Anžič, milobno gledaje v zaprto okno. Njegovo srce je splavalo v morje ljubezenskih želja. No, kakor bi prileteli hudourni oblaki na jasno nebo, se je omračilo duševno obzorje njegovo, pa je udaril na drugo struno, ker je videl, da prilizovanje nič ne izda. »Če se ne boš oglasila, se ne boš nikdar omožila!« je šepetal. Tone se je zavzel ob takem grobijanstvu. »Bom tako zavpil — da se bo dom razril — samo tista dilca bo ostala, ki boš ti na nji ležala!« —

»Viž ga!« je dejal Tone ob taki grožnji. »Ta Anžič je gorjača, pomazana z medom: najprej udrihne, potem da oblizati, izprva požuga, potem potolaži in poboža. Nekateri kritiki so takšni. Potrpljenja treba ž njimi. Pri Smoletu je pa dejal, da premišljuje o prascih. O slovečem Talejranu trde životopisci, da je umel s črno nakano v srcu kazati odsev svetosti na licu. Takšen lisjak!« —

In z nekako vznesenostjo je zaklical trubadur v zaprto okno: »Bom tako zaukal, da se bo krov zasukal — — —«. Dalje že več ni mogel — z a b u č a l a j e z e m l j a i n s e s i l n o z a z i b a l a. Anžič se je prijel za češpljo; na smrt bled je stal poleg nje, gugaje se, kakor da pleše in mu smrt odplesava. In suče se ž njim dom in krov in ves svet. Lasje so mu stali pokoncu. Še predno je mogel razbrati, kaj to pomeni, se mu je zaprašil kos ometa na glavo in ga omotil. Nikdar še ni izmolil tako hitro očenaša, kakor se je vse to prigodilo.

Tudi radovednemu Tonetu je ob podzemskem bučanju zamrgolelo v glavi. Položil je glavo na slamo in strmel v vrh. Kozolec je zaškripal, ko da se hočejo preklati mogočni stebri od vrha do tal. Zdelo se mu je, da se vse: hiše, kozolec, drevje in gora ziblje in trese liki rž, kadar jo maje veter. Natanko je slišal, da je padlo več tolarjev poleg kozolčeve babice na tla; dobro je razločil njih beli migljajoči blesk. Ponehalo je zibanje, le neko votlo grmenje mu je šumelo še po ušesih, kakor buči zadnji akord kratko odsekane, mogočne simfonije po velikolepi dvorani. Domislil se je zagrebškega potresa, o katerem je toliko čital, in strahoma je pogledal na domačo hišo, na onega pri češplji in na Smoletovo okno. Bog ve, kaj dela ona zdaj? Ali je tudi nje groza? Njeno okno je temno. Pri domači hiši se odpirajo vrata. Morda se je kakšna nesreča prigodila, in on leži na vozu in ne pomaga! Koliko nesreč se je prigodilo v Zagrebu, koliko ljudi je bilo tam ranjenih! Brž si je nategnil suknjo, nataknil klobuk — pa nov sunek ga vrže nazaj v voz. Obenem se usuje cela ploha kovinskega denarja na tla in tudi

nanj je padlo nekaj komadov. Pa ta trenotek že ni utegnil pogledati okrog sebe, ker zdajci je zdrdral njegov voz, ki so mu kolesa bila prišla ob silovitem sunku izven podloge, po močno nagnjeni trati proti Smoletovi gostilni. Vse je zaplesalo okrog njega ob godbi strašnih podzemskih demonov. Zdelo se mu je, da drevesa skačejo drug k drugemu in zopet nazaj na svoje mesto in sam da se ziblje v vozu, ko da je v leteči zibelki. Voz je letel kakor ptica, zadel ob vogel gostilne, odskočil, obrnil se v stran in zavil na travnik pod cesto, kjer se je ustavil.

VII.

Eden naših prijateljev, ki je preživel nekaj let na Ogrskem, nam je pravil, da se je nekoč peljal ob hudi uri preko »puste« in kraj njegove poti da se je pasla velika čreda konj. Grmelo je in treskalo, da je bilo groza, in hiše ni bilo videti na široki ravnini nikjer nobene. Kar udari strela v čredo: dve živali sta se zvalili na tla, ostalo krdelo se je v divjem diru med gromom in treskom razpršilo po nepregledni planjavi. Bedni čikoš (konjski pastir) se je hotel zavihteti na svojega konja, da sam poleti kakor vihar po polju in z bičem uganja in kroti neposlušno brzonogo druhal; ali njegov iskri konj je bil nemiren in ni dal sesti nase; neprenehoma se je vrtel na mestu in plašen odskakoval. Urni zarjaveli sin »puste« je gibčno skakal na konja, ali ta mu je vselej odskočil. Ko se je naposled po velikih naporih vzpel na preplašeno, zbegano žival in, nagnivši se k vihrajoči grivi, zagnal se v daljo, izginilo je bilo bežeče konjsko krdelo že za mejami obzorja. Tako po priliki se godi nam, pišočim to povest: velikonočni potres je zbegal krdelce oseb, o katerih pripovedujemo, in potrti in oplašeni se zaganjamo na suhega konjička svoje borne domišljije, raz katerega z mrkim očesom motrimo, kdo iz razkropljenega krdelca se pokaže prvi našemu vidu.

Lahko si je pridobil priznanja — in privoščimo mu ga — izborni pripovednik, ki je opisal milansko lakoto in kugo; lahko je razgrnil pred svoje neštevilne bralce kos zgodovine svojega velikega rojstnega mesta in jo mojstrski spojil z osebami svoje imenitne povesti, ker kamor je pogledal, tja je lahko tudi segel po vzroke onih strahovitih šib božjih. Kje je nam iskati vzrokov kranjskega potresa, ko so skriti v kamenenih skladih zemlje in še ne do kraja razjasnjenem delu prirode. Nepričakovano, nenadno, kakor strela z jasnega neba je zadel veliki potres nesrečni rod slovenski.

Le učinke tega strašnega pojava prirode moremo po vrsti narisati, kolikor se tičejo oseb, ki so nam znane.

Na mah je podzemski demon prebudil vso vas, ki je sladostno dremala po velikonedeljskem slavju. Vse je bežalo iz poslopij, vse je šumelo in kipelo, kakor v mlinu vse na mah oživi in se zasuče, kadar mlinar spusti zatvornico in zaklopočejo kolesa, stope, vretena in sita, nekatera počasno in tiho, druga hitro in glasno. Malo je bilo takih ljudi, ki jih ni minila ob katastrofi mirna hladnokrvnost, mnogo pa je bilo takih, ki so odvrnili svoje misli od posvetnih stvari in izkušali kakor si bodi sprijazniti se z večnostjo in potolažiti strogega sodnika. Mnenje, da bo treba zdaj zdaj storiti samo en skok iz časnosti v večnost, mnenje, da je prišel sodnji dan, se je ukoreninilo pri lahkovernih Gabrovčanih. In tudi vsa znamenja so kazala na to. Že po dnevi je nekatere najbabjevernejše vaščane prevzela misel, da vrag stika pri Cijazovčevem kozolcu. Če si je že po dnevi upal na božji svet, kaj bi si po noči ne, saj noč je po gabrovških nazorih nalašč ustvarjena za črne pošasti. Vera, da bo imel kralj pekla na sodnji dan mnogo opravila, je naslikala v domišljiji temu in onemu to peklensko seme, prežeče na pogubljenje kristjanske duše. Pokazalo se je, da Gabrovčani niso samo veliki sovražniki tega pasjega bitja, ampak da se ga tudi zelo boje. Marsikdo se ga je spomnil, seveda ne več v kletvi, ampak v babjem strahu, tako da nič preveč ne porečemo, trdeč, da je tisto noč v peklu vsemu rogatemu rodu zvonikalo v levem ušesu, nekaterim dostojanstvenikom repatega plemena pa se je poleg tega nemara tudi kolcalo.

Več dogodkov kaže na to, da je tisto noč pravi pravcati satan komaril po vasi, marsikomu viden. Najpoprej povemo o Anžiču, o katerem ste že slišali, kako neprijeten poljub je dobil od Lenkinega okna doli, stoječ kraj češplje. Pogledal je ljubezni potrebni mož okrog sebe, ali ga ni nemara zasačil kakšen tekmec in mu nasul peska na glavo, ker ni imel pri rokah izdatnejših sklestkov in polen. Ljubosumnost je vsega zmožna! Pri tej priči zagleda temno, na vse strani mahajočo in lovečo se postavo, ki se je speljala brez konja od kozolca preko vasi, in to od onega kozolca, o katerem je toliko slišal črez dan in zvečer. Vedel je Anžič, da so se v starih časih godili na svetu čudeži, verjel je, da se čudeži gode tudi dandanes, dasi tajno in nevidno za nas, ali da je to, kar se je baš zgodilo pri kozolcu, čudež od Boga, tega mu njegova utrjena kristjanska zavest ni potrdila. Sploh pa o čudežih tisti hip ni utegnil natančneje premišljevati, ker, še predno je zadel voz z neznanim voznikom ob

Smoletovo gostilno, je udaril Anžič v noge in dirjihal preko drni in strni domov, kjer si ni upal iti v hišo, ampak je legel v hlevu pod kravji žleb. Tu ga je začela peči vest in očital si je, da je on zakrivil jezo božjo, ki je ob takih ogromnih pojavih za kazen poslala vraga na svet, zakrivil s tem, da je na velikonedeljsko noč molil Cijazovčevi hčeri fantovske litanije. Mari bi bil čakal ponedeljka ali pa prihodnje sobote. In tem bolj ga je zapekla vest, ko je začelo iznova bobneti pod njegovim ležiščem, ko je hlev zahreščal nad njim, ko mu je kravica bolestno zamukala v obraz, kakor bi mu tudi ona očitala veliko krivdo. Odpustimo siromaku njegove grehe in pustimo ga, naj v potu svojega obraza pod žlebom dela pokoro, moleč lavretanske litanije!

Ko sta bila zapustila Anžič in Tone Smoletovo gostilno, se je preselil Krulčev Peter od zakotne mize pri peči k zalitrskima prijateljema Martanu in Marnu. Peter in Maren sta začela razpravljati važno vprašanje, kakšno oblast ima vrag do človeškega rodu. In morda bi bila spravila na dan imenitnih stvari, vrednih, da se natisnejo v knjigo, da ni naredila prirodna sila, tajno delujoč pod zemljo, vsem pogovorom, kar se jih je vršilo tisto trudno in pozno uro, nepričakovan konec. Martan po svoji navadi ni govoril dosti, le namežiknil je včasi dobrovoljno se smejočemu Smoletu, češ, kako neizobražena moža sta ta dva. Ko pa se je prigodil prvi sunek in so se jeli gugati in priklanjati kozarci in se je podstavek z lučjo vred, kakor bi bil pijan, zavrtel na mizi in je jelo pod mizo bučati in je tam nekaj zarenčalo, tedaj so se vsem zježili lasje in vsi so pohiteli pogledat pod mizo, kaj bi to pomenilo. Tja se je bil zvečer tajno priplazil Martanov pes Čokelj, ki je bil že vajen iskati svojega gospodarja po gostilnah in ga spremljati po noči domov, kjer sta skupno povečerjala mlečno kašo, ki ju je čakala v skledi na peči.

Težko se je vdolbsti v pasjo misel in premalo smo vajeni brskati po tujih možganih, zato nismo mogli dognati, zakaj je zarenčal Čokelj ob prvem potresnem sunku: ali je hotel izraziti svojo nevoljo, da ga je motilo sladko dremajočega, ali je zinil zgolj od dolgočasja, kakor zija gospoda ob večernih urah v gledališčih in klubih, ali se je že naveličal čakati gospodarja in ga je hotel opomniti, da prestana kaša ni dobra: naj bo to tako ali tako, kmetje so pogledali pod mizo baš v enem trenotku, ko je Čokelj široko zinil in zdehaje pomolil dolgi jezik v podobi zakrivljenega strgala na dan.

Ko so se očanci vgledali v odprti pasji gobec in v žareče pasje oči, jih je prešinila strahovita misel, da preži hudič pod mizo in voha

po krščanskih dušah, ki bi bile godne za njegovo pasje kraljestvo. Takemu pogledu niso mogli odoleti. »To je hudič!« sta zastokala složno Maren in Krulčev Peter. Smole in Smoletova sta plašno strmela na stensko uro, ki je obstala, kakor bi hotela reči: Potekla je vajina ura in več ne bosta prilivala ob pozni uri božji kapljici vode! Očanci so skočili izza mize, ta gologlav, drugi pozabivši suknjo in — daj nam Bog lahke noge! — ubrali so svojo pot. Pred gostilno so postali in pogledali na nebo in v temni svet, kaj je tam kaj novega. »Slabo vreme se nam obeta,« je jecal modri Martan in že je hotel utemeljiti svojo sodbo na podlagi nebeških prikazni, da bi prikril svoj strah, ko se zdajci iznova in še huje potrese in pridirja voz brez vprege. »Oh, Kristus se nas usmili . . . antekrist, antekrist!« je javknil Martan v nepopisnem strahu, ko je vršel mimo grozni voznik, in vsa družba se je, mahaje z rokami, razkropila po vasi. Kar plotovi so se udirali pod bežečimi očanci. Dasi štiridesetletnik, je tekel Martan brzo, kakor bi bil šele lansko leto doslužil vojake. Za njim je priskakoval in tulil njegov Čokelj, vesel, da se je njegov gospodar naposled ganil izza mize. No, Martan Čoklja ni spoznal za svojega. Kam se je dela njegova modrost! Menil je, da se mora ob takem podzemskem grmenju odpreti zemlja in ga požreti in da je pošast, ki se plete preko plotov za njim, sam vrag, ki ga potegne nocoj na dno pekla, ker je pred letom baš ob tej pozni uri skrivaj in zločinski premaknil mejnik na svoji njivi za celo ped v zemljo soseda Poreneta. Dospevši domov, se je zavihtel mož na osek ter se zaril v slamo, kjer je goreče molil za srečno zadnjo uro. Čokelj je nekaj časa usmiljeno gledal za njim, potem se je namesto večerje obliznil pod nosom in s krulečim želodcem potepel pod napušč v listje, odkoder je tisto noč večkrat javljal svoj nemir in svoje razočaranje gabrovški vasi.

Tudi Maren je v velikem strahu sopel domov. Ko so vaški psi sredi vasi zaslišali Čokljev glas, so vsestranski odgovorili z razrivnim lajem, ki je votlo odmeval po hribih. Marnu se je zdel pasji laj nenavaden in strahovit in njegova pamet ni mogla drugega nego ukreniti, da je to peklenska gonja, ki se bo vršila na sodnji dan, kakor je slišal nekoč v pridigi. Ko je prisopihal v svojo vežo, je našel ženo čepečo na tleh, ni živo ni mrtvo. Marnulja je po prvem potresnem sunku iz postelje zbežala v vežo. Tu se ji je pojavilo nekaj groznega: na sredo veže je skočila mačka Bog ve odkod v bledo svetlobo, ki se je lila skozi okno. V hiši niso imeli nikdar mačke, odkod se je torej vzela? In obstala je žival v tisti bledi

svetlobi, sukljala rep, bliskala z očmi in poredko je tiho mijavknila, kakor bi tožno vprašala nekaj. Marnulji se je vrezala obupnost v srce, ker se je spomnila, da je slabo opravila velikonočno izpoved, ko je pozabila povedati, da je preteklo zimo prevarila svojega moža za dva mernika pšenice, katero je skrívaj prodala žitnemu prekupcu, denar pa potrošila za svoj priboljšek. Žena se je ob takem spominu sesedla groze; ker zdajci je mačka jela godrnjati tako čudno.

»Oh, Neža — antekrist . . . antekrist razgraja s svojo druhaljo po vasi! Obžaluj svoje grehe in moliva!« tako je zakričal Maren, ko je planil v vežo.

»Oh . . . tisto pšenico . . . saj veš . . .« je ihtela žena.

»Kakšno pšenico meniš?« je poprijel, pozabivši drugih nadlog, živahno Maren, ko je bil zaslišal o pšenici.

»Tista dva mernika, ki si ju bil pogrešil po zimi . . .«

»Kje sta, Neža? Govori!«

»Oh, jaz sem ju vzela in prodala.«

»Ljuba moja, naj ti Bog tako rad odpusti tvoj greh, kakor jaz lahko pogrešam tista dva mernika!« je dejal Maren, pomagal Neži na noge in jo peljal na trato pod oreh. Zadovoljen nasmeh je ogrnil njegov obraz, ker dobro se mu je zdelo, da je še pred smrtjo zvedel, kdo mu je kradel v shrambi. Niti ob smrti ne moremo svojih misli do kraja vkopati v večnost, četudi se nam smejejo onostran groba najsijajnejša nebesa: vedno je še nekaj za nami, kar nas mami in slepi. Zvedeli smo, da je Marnu pozneje, ko se je polegla potresna burja, postalo žal, da je tako poceni odpustil Neži.

Smole in njegova žena sta se rila po prvem sunku za pivci iz gostilne. V vseobčni zmešnjavi sta bila še zmožna misliti o tem, kar jima je bilo drago in milo. Obema sta prišli na skrb deklici v podstrešni sobi. Ko pa je gospodar zaslišal Poloničin glas na dilah, je menil, da se deklicama ni prigodilo zlega, in šel je pogledat okoli poslopja.

(Dalje prihodnjič.)

Plamenčki.

I.

V mladem jutru za gorami
za gorami sivimi
so mi vstali, vztrepetali
zlati solnčni plamenčki.

Poljubili so gorico,
poljubili vrt
in odgnali raz gredico
tiho, mračno smrt.

In sedaj na vrtu mojem
zopet, zopet vse cvete,
rdečekrili tulipani
in deviške lilije.

Solnčece pa jih poljublja,
ljubko ž njimi kramoljá,
solnčece — oči so tvoje,
vrt — je moja dušica.

II.

Rdečekrili tulipani
mehko trepetajo,
ko plamenčki jasno-čisti
ž njimi ščebetajo.

Ko jim pravijo pravljice
rajsko-lepe, mične,
k lilijam deviškim nežne
dvigajo glavice.

In jih vabijo proseče,
da bi se sklonile,
da na rdeče tulipane
bi poljub dahnile.

Lilije so zadrhtele,
se sklonile,
tulipane, tulipane
poljubile.

III.

Oj, povej mi, solnce moje,
kje si se kopalo,
kje plamenčke zlate svoje
si opralo?

Po srebrnih rekah mari?
Mari v temnem morju?
V mladi rosi, ko si vstalo
na obzorju?

»Plulo sem po nebu sinjem,
božalo gredice,
v kelihih srebrnih lilij
si umilo lice.

Pilo sem ljubezen toplo,
čisto — nepoznano,
iz rudečih tulipanov
tu pod mano.«

Utva.

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenec.

Gozd vedno govori,
po zimi
in kadar zeleni!

Neka posebnost naše domovine mineva, posebnost naših gozdov. Ne rečem, da gozdove pri nas uničujejo, ne; bolj skrbe sedaj zanje nego nekdaj. Skrbe tudi, da se popravi, kar je uničila neskrbnost prebivalcev in nemarnost oblastev. Posebno lepo napreduje pogozdovanje kraških tal in bi lahko še bolj, ko bi se potrošilo toliko za potrebne reči kakor se za nepotrebne.

Posebnost, o kateri hočem govoriti, se tiče minolih časov, ko gozd pri nas še ni imel določenih postav, ko je bil še bolj skupen gospodarju in številu upravičenih in neupravičenih užitkarjev. Ravno o poslednjih, ki jim je doba domalega minila, hočem zabeležiti, kar sem sam doživel in kar sem rad poslušal in si zapomnil, ko sem prišel ž njimi v dotiko.

Še pred petdesetimi leti so se pri nas nahajala pragozdna tla. Jelenov, mogočnih kakor malokje v Evropi, je bilo kar trumoma po gozdih. Zimska doba je izgnala iz njih krdela volkov, in zgodilo se je večkrat, da je medved preplašil otroke, ko so šli jagod nabirat. Pa še bolj nego ti mogočnjaki gozdnih tal ostanejo zanimivi za našo domovino posebne vrste gozdarji, kakor polharji, gobarji in kunarji. Nikar pa ne mislite, da so se vrste teh gozdarjev druga od druge ločile. Pravi gozdar, ki se je znal ob gozdu živiti po zimi in po leti, je bil pravi »magister omnium bonorum silvae«. Znal je rabiti tudi pušo in raznovrstne pasti, ki si jih je večinoma sam napravljal. S takim možakom po gozdu pohajati, je bila prava slast prijatelju narave. Nemogoče bi bilo, da se nisi kratkočasil ž njim, ako se nisi nameraval pomenkovati o Linéjevem sistemu ali o prirodoznanstvu s kemičnega stališča. Vsako drevo, vsako večje zelišče, tudi prav male cvetice, vse je poznal po imenu in po pomenu za gozdno življenje. Nobene stopinjice v snegu ali še tako malo znatne v blatu ali v prahu in še celo po listju ni prezrlo njegovo oko. Ravno tako natanko so bili registrovani tudi vsi glasovi, ki se v gozdu čujejo, bodisi po dnevi ali po noči.

Naši gozdovi, ki stoje na kraških tleh, nimajo studenčin, zato se je v letnem času silno bati hude žeje. Gozdar pa ve v velikem krogu za vsako skalbo, ki hrani vodo, za vsako votlo drevo, ki vodo »drži«, in za vsako podzemsko jamo, v kateri se nahajata tudi v poletni dobi sneg in led.

Neizogibni za vsakega gozdarja pa sta bili in sta dve reči: ogenj in tobak. Ogenj slovi med gozdarji za najboljšega prijatelja, in če se mu pridruži še tobak, potem je mogoče vendar še prestajati glad in žejo. Ponavljam besedo tobak, pod katero ne spada kako drugo kadivo, na primer smodke. Prigodilo se mi je, da sem imel, ko sem šel na petelinji lov, osem veržink s seboj. Ko smo se prvi večer najedli in tudi zadostno zalili, sem dal trem svojim spremljevalcem vsakemu po eno veržinko, pa niti eden je ni prižgal, ampak je z menoj vred posegel po svoji lulici, jo natlačil, prijel za glavnjico, odkrhnil ogeljček na tobak in vzdihnil, kakor kadar se človeku izpolni najboljša želja in se za kratek čas počuti tako, da si ne želi nikake izpremembe. Ko smo šli tretji dan iz gozda, sem imel s seboj še pet veržink, spremljevalci pa še vsak svojo, eden jo je pa po poti zrezal, da jo je iz lule pokadil.

Brez ognja pa v gozdu ni biti. Eno samo noč sem domalega prebil brez njega v gozdu, pa ne bi si želel tega nikdar več doživeti.

Imel sem opravek drugega dne visoko nad dolino. Odpravil sem se opoldne od doma, pa nisem mogel dobiti spremljevalca. Šel sem na Javorje, kjer je še stala koliba, v kateri je dalje časa nočeval zemljemerec. Pušo in psa sem imel s seboj, živeža in pijače dovolj in torej vsega zadosti. Toda, še predno sem dospel na Vrh, je jel pihati jug in kmalu potem je začelo tudi deževati. Psa sem zgrešil že sredi pota, pa misleč, da je šel za kako srno, sem se nadejal, da pride h kolibi za menoj. Ni ga bilo, pač pa je padal dež gost in vedno bolj izdaten; bil sem skoro že premočen, ko sem prilezel do kolibe. Toda malo sem se zmenil za vse to, ker sem le mislil na dobrega prijatelja, ki me bo osušil in kratkočasil. Nekoliko drv in suhih ogorkov je bilo še v kolibi in hitro je zagorel prijazni ogenjček. Kadilo se je pač, ali menil sem, da takoj poneha, ko se koliba razgreje. No, motil sem se! Zmerom silnejši jug je udrihal ravno proti vhodu kolibe in tlačil dim nazaj. Preložil sem ognjišče, ali pomagalo ni nič. Prepričal sem se, da v kolibi ni moči prebivati z ognjem, in stopil sem pod veliko, gosto hojo, ki je rasla tik kolibe, iščoč si prostorčka, kjer bi zakuril. Nemogoče; kapalo je skozi vejevje kakor s strehe. Da sem imel sekiro s seboj, odbil bi bil par

desk od kolibe, da jih vprem proti deblu in postavim na kole. Tudi tega pomočka ni bilo in vrnil sem se v kolibo.

Še je bilo nekoliko dneva, še sem se nadejal, da pride pes za menoj in da z mrakom vred poneha dež, ali varal sem se docela. Noč se je zagrnila, jug je bučal, veje so škripale in koliba se je stresala. Zopet sem zakuril, da bi imel vsaj toliko svetlobe, da bi mogel použiti, kar sem s seboj prinesel, pa tudi to sem storil le stoje, ker me je dim preganjal iz kota v kot. Da ni bilo take teme, da roke pred očmi ni bilo videti, vrnil bi se bil v dolino k ljudem, ali še misliti ni bilo, da bi pri belem dnevi poldrugo uro dolgo pot v taki noči premagal in ne zašel.

Strašna noč je to bila. Ako sem hotel biti miren, jelo me je zebsti, ker sem bil že od hoje poten in domalega premočen, utrujen pa tudi toliko, da sem že težko stal in po kolibi prestajal. Sreča je bila, da sem imel obilo vžigalic pri sebi, kajti vsako četrt ure sem zopet zakuril. Enkrat me je celo popadla misel, da bi požgal kolibo, da bi se vsaj ogrel. Marsikdo, ki sem mu to pravil, mi je že rekel: »Prijatelj, vsaj si imel tobak pri sebi!«. Da, tobak sem imel pri sebi, pa jaz spadam v tisto vrsto ljudi, katerim ne diši tobak, ako dima ne vidijo, in torej v temi ne kadijo.

Bilo je okolo polnoči, ko sem se dodobrega utrujen stisnil v kot kolibe in zadremal. Predramil me je silni občutek mraza in bobnenje. Skočim pokoncu. Strah in groza se me poloti, kar deroče je dež udrihal po kolibi. Posvetim si z vžigalico, da pogledam na uro. V tem trenotku se zablisne, da je bilo kar jasno po kolibi, in potem zagrmi, da se je vse streslo. Na mah sem bil zopet ves pri sebi, blisk in grom sta me oživila. Takoj sem spoznal, da se je sapa obrnila; skozi vhod ni več bučal jug. Kar sicer človeka potre in ga stori malodušnega, to je bilo zame znak odrešenja. Spoznal sem, da bom mogel zakuriti in s tem si premeniti neprijetni položaj. Za par minut pa je žarel bister ogenjček po kolibi. Kar je še bilo drv v kolibi, pometal sem jih na ogenj. Potem pa parkrat, ko je blisk posvetil, sem se zapodil po drva pred kolibo, da sem si napravil dober ogenj in imel kaj pokladati. Joj, kako dobro je dela gorkota! Kadilo se je od moje obleke kakor iz meglene jame in zmerom bolj me je obhajala gorkota. Tudi pipico sem potegnil iz torbe in si jo prižgal. Ali še predno sem jo izkadil, sem se iztegnil po tleh poleg ognja, in ko sem se prebudil, je sijalo solnce in ptički so se glasili.

Torej brez ognja ni življenja v gozdu, to ve in pove vsak gozdar. Ne samo, da ogenj greje in služi za pripravljanje hrane, kot

dober prijatelj služi tudi za kratek čas v gozdu. Kot najhujše zlo bo omenil gozdar to, da takrat, ko je bil s pušo ali sekiro v gozdu in se je moral umikati pred nadležnimi logarji, še ognja ni smel kuriti, da bi ga dim ne ovadil. Kjer se ogenj naredi, tam je takoj dom in bivališče v gozdu. Kar je na poti, vse se požge. Prostorček postane mahoma suh in posnažen. Po bližnjih drevesih se hitro napravijo kljuke po odsekanih vejah, po katerih se povesijo puše, torbice in druga prtljaga. Posebno varno se hrani, kar je steklenega, kajti vsaka kapljica postane tem imenitnejša in, dejal bi, dragocenejša, kolikor dalje je prinesena od doma.

Središče naših gozdov je, bi rekel, Snežnik na Notranjskem. Od postojinskega Javornika in daleč doli v Hrvaško in nekdanjo Granico je zmerom gozd, ki se razteza po severnih in južnih rebrih. Kot jelovina premaguje hoja; smreke so bolj redke in si navadno delajo krajevno ime, na pr. Smrekovec, Smrekova dolina i. t. d. Prevladovala pa je vse drugo drevje, posebno v prejšnjih časih, bukev. Okolo tega drevesa se suče, rekel bi, vsa gozdna romantika, kajti nje sad, žir, živi medveda, polha in na njej raste goba. Seveda mora biti med bukovimi mogočnjaki tudi kaka starodavna hoja, ki košata in mogočna tudi debelemu snegu ne pusti do tal in je tudi pri hudih nalivih precej časa dober dežnik. Ako si ni kak dogar ali ogljar stesal in napravil kolibice, ki se je, ako je na primernem kraju, poslužuje potem vsak gozdar, se navadno opro štirje koli na košato hojo. Ti koli se zvežejo s povprečnimi koli in vrh teh se zložijo široke treske in . . . dom je ustanovljen. Ako si bil le noč in dan pod tako strešino, nikdar več ne pozabiš mirnega ognja, ki te je grel, sladkega spanja, ki te je okrepčalo, in ptičkov, ki so te prvi ob dnevi pozdravili.

Ne morem si kaj, da bi pri tej priliki ne izpregovoril nekoliko več o ptičih. Te živalce so mi pravzaprav obudile misel, da sem pred svoje črtice postavil motò. Prvikrat sem prenočil na visočini v debelem gozdu, ko sem bil star okolo 18 let. Bil sem na lovu za divjim petelinom in že pred dnevom na nogah. Vodil me je star lovec, ki pa ni več dobro slišal in, kakor sem se pozneje prepričal, ko sem se za ta lov dodobrega izuril, tudi ni bil prav kos svoji nalogi. Petelina sva preplašila že ob zori. Toda, ko se je jelo daniti, sem se kar zavzel ptičjih glasov. Od mladih nog sem bil na deželi ter kakor vsak otrok na kmetih ptiče zalezoval in lovil, jih poslušal zgodaj na jutro in tudi na večer; ali dokler nisem bil prvikrat po dnevi v debelem gozdu, nisem vedel, koliko teh živalc je na svetu

in kako različno se glasijo. Seveda slavčkov in penic ni bilo med njimi, toda drozgov, ščinkavcev, raznovrstnih sinic, detlov, žoln, taščic, kukavic, lešnikaric in nad vse veselih kraljičkov pa toliko, da se je čivkanje in žvrgolenje, kukanje in žvižganje kar mešalo in sem, ker tega še nikdar nisem slišal, starega spremljevalca povprašal, kaj da to pomeni. Mož je bil sploh proti mladini osoren in tisti dan še posebno slabe volje, ker sva petelina preplašila, in odrezal se je na kratko: »E kaj, ptiči so, v gozdu imajo mir, ker ni otrok!«

In bil sem črez 20 let zopet na istem kraju nad petelinom. Kar sem med tem časom opazoval, o tem sem se tudi tukaj prepričal. Ptiči minevajo. Kolikor jaz pomnim, jih je komaj petino nekdanjih, in to so mi priznali tudi možje, o katerih nameravam pripovedovati. Gotovo je ptičev po leti, ko so se že izlegli, več v gozdu nego na spomlad, toda v letni dobi zanje ne veš toliko, ker so bolj mirni in ne pojejo, mladiči pa tudi tega še ne znajo; vendar bi vsak, ki je to izkušal, trdil, da je ptičje zborovanje v gozdu spomladi, da jih je takrat več zbranih nego pozneje, ko so se že pomnožili. Ko je jasna noč in polna luna, se ti oglaša kukavica še po noči. Kosa sem v taki noči že večkrat slišal, ko je med enajsto uro in polnočjo žvižgal kakor fant na vasi, in tudi taščici se večkrat na glas sanja. Gozdarji, ki se ne dado prepričati, da se za gozd in drevje dandanes bolj skrbi nego nekdaj, pravijo, da z gozdom minevajo tudi ptiči in da svet ni več »ta pravi«.

Razen kosa in zajca je bil polh med gozdnimi živalmi ena prvih, ki me je zanimala. Nekdaj je imela tudi Senoževška loza — tako se imenuje gozd, ki pripada k senožeški grajščini — svoje velike bukve in take, da je samo ena dala pet voz drv brez vej! Polha je bilo torej v tem gozdu dovolj. Vendar jaz ne pomnim, ko so ondod polhe lovili še na stave. Za mojega časa se je po tem gozdu le »duplalo«. Temu smo se bili privadili tudi otroci. Okrog tega gozda in po lazih je bilo še obilo starih bukev in hrastov, ki so imeli votline, in take votline so bile, kadar je bil polh, malokdaj brez njega. Rekel sem, kadar je bil polh; zakaj? To razložim pozneje. Ako si v tako votlino ali duplo z ravno ali nekoliko zakrivljeno šibico ali paličico podrezal, odzval se ti je prebivalec takoj: »drgen, drgen«. Ako si ga le nadlegoval in, ako je bilo treba, tudi s kljukico nase vlekel, dobil si ga iz dupla. Pravi duplarji, ki so se v jesenskem času pečali z lovom, so pa imeli s seboj tudi sekirico in železno žico in s to pripravo so hodili po gozdu in po lazih in so polhe duplali. Sekirica je služila prvič v to, da se je ž

njo, ako drugače ni bilo mogoče polha izgnati, luknja povečala, drugič pa tudi za to, da se je ž njo po drevesu, v katerem se je bilo polha nadejati, spodaj dobro potolklo, potem pa uho na deblo naslonilo in poslušalo, ako se je že vsled potresa polh oglasil. Za duplanje sta se zedinila navadno po dva lovca. Prvi je drezal, drugi je imel roko pred izhodom nastavljeno, da je polha takoj zgrabil, ali bolje rečeno, stisnil, ko je z naglim skokom hotel pobegniti. V ta namen je obkrožil luknjo s palcem in kazalcem, da je takoj stisnil za glavico ali vrat; kajti kdor je polha bolj zadaj prijel, tega je neusmiljeno ugriznil. Pravi nastavljači rok so bili imenitni tudi radi tega, da niso izpustili polha, ako jih je še tako v prst ugriznil. Tak lov seveda ni bil izdaten, pa vendar si v jesenskem času, posebno ob nedeljah nahajal obilo polharjev, ki so prehajali po gozdu in lazih.

Gozdov in starih dreves ni več po Krasu in tudi polharstvo je v teh krajih že domalega ponehalo. Silno dosti polha je bilo nekdaj na Nanosu in v Vipavskem gozdu. V kolikor sem jaz poskušal ta lov, najbogatejši plen sem domov prinesel iz tega kraja; mogoče, da radi tega, ker Vipavci se s polharstvom niso nikdar pečali. Na Nanos in v Vipavski gozd pa je speljal mene in mojega tovariša mlinar, ki se je bil preselil iz Ribniške doline v naše kraje.

Polhovo leto ali »kadar je bil polh« ni bilo in še sedaj ni brez pomena za naše gozdne kraje. Polh daje dober živež, dosti masti in s kožicami dober zaslužek. Polh je pa le takrat, kadar bukev rodi, to je, kadar ima žir. Polh gre tudi za sadjem, posebno za kostanjem in za lešniki; ali to ni merodajno za množico, kakršne je treba za polhovo leto.

Polh se pokaže kasno spomladi, kadar se drevje in posebno bukev muži. Takrat objeda lubje, da pride do soka in ga liže. Kakor hitro pa bukev jame cvesti, onda je polh za poletje preskrbljen: cvet in sad bukovega drevesa ga preživita. Ako pa cveta ni na bukvi, potem polh izgine. Kam? O tem ne vedo naravoslovci ničesar povedati. Čital sem več naravoslovnih knjig, posebno Brehma, in izreči moram trdo obsodbo, da ti gospodje vedo dosti več povedati o ameriških in avstralskih živalih nego o nekaterih domačih, med katere spadata tudi polh in medved.

Spomladi pridejo na dan izprva sami samci, kasneje pa samice, a oboji tako tolsti, kakor so jeseni, ko izginejo. Ko se pokaže cvet, se začne ženitev in polhi mahoma shujšajo. Bukev pa rodi komaj vsako tretje leto. Vprašanje torej nastane: Kje so pa polhi dve in tudi tri leta in kako, da ves ta čas ohranijo svojo tolščo? Dosti sem

povpraševal in govoril o tem tudi s knezom šneperškim, ki ga je stvar zelo zanimala. On je trdil, da se polhi umičejo, kadar ne najdejo živeža v kakem kraju, vedno naprej, dokler ne pridejo do cvetočih bukev in tako do svoje hrane.

Sam sem bil dosti po gozdu in povpraševal sem najstarejše in izurjene gozdarje, ali nihče ni vedel povedati, da bi bil on kdaj zapazil kako selitev polhov, bodisi že po dnevi ali po noči. In to bi se moralo opaziti, kajti selile bi se trume in to ne le par ur daleč, ampak iz cele Kranjske in še sosednje Hrvaške. Kajti žir, kadar je, je navadno povsod, le po posameznih krajih je malokdaj. Kaj je torej s polhi, kadar ni žira, in odkod se zopet prikažejo, kadar je žir? Ali se plodijo ali ne, kadar ni žira, in kako je to, da so vselej tolsti, kadar se zopet prikažejo?

Ker se bomo z medvedom večkrat srečali, ko bomo hodili za našimi gozdarji, hočem tudi o tej živali staviti uganko našim prirodoslovcem. Medvedka rodi že meseca februarja in tudi še poprej. Ni pa res, da bi si medved kaj živeža v brlog nanosil. Bil sem že v dosti brlogih, pa niti najmanjšega znaka ni bilo opaziti nikjer o kakem živežu ali njegovih ostankih. Medvedka pa pride s svojimi mladiči šele v začetku aprila na dan; o tem sem prepričan, ker poprej ni nikdar videti sledov te živali po gozdu. Vprašanje torej nastane, kako je mogoče medvedki preživiti svoje mladiče približno dva meseca, ne da bi sama kaj uživala? Res je, da proti svoji velikosti nima nobena žival tako malo zaroda kakor medved, vendar se vidi zagonetno, da bi dojila žival, ki sama nič ne uživa, posebno, ko je dokazano, da medvedka rodi po več mladičev. Vem, da so jih našli petero pri medvedki, ki so jo iz brloga pri učebranskem Jarmovcu pregnali in ubili. Jaz bi menil, da jih precej veliko pogine lakote, posebno v dolgi zimi, ko medvedka ne more do tal. Kajti prva nje hrana so samo mravljišča. Da bi medved sneg razkopaval ali drugo divjačino lovil, nisem nikdar slišal, dasi sem o tem dosti poizvedoval.

No, naj bo dovolj te modrosti. Naši gozdarji, o katerih hočem govoriti, so pač bolj ali manj častilci narave in nje krasote. Filozofov pa, ako ne v šaljivem pomenu, sem med njimi našel malo, tem več pa vernikov vraž in gozdnih prikazni, ki jih jim pa ne bo nihče izgovoril.

(Dalje prihodnjič.)

O Korytku in drugih prognanih Poljakih.

Priobčil dr. Fran Ilešič.

jubljanski Zvon je leta 1899. sprožil vprašanje o času dohoda Poljaka Emila Korytka v Ljubljano. Stanko Vraz nam je sporočil leto 1837., a Kolberg je trdil, da je bil Korytko radi političnega prestopka l. 1834. ali 1835. interniran v Ljubljano.

Sedaj je pač nedvomno, da je pritegniti Vrazu. Odkod pa potem Kolbergova trditev?

Po zatoru poljske vstaje l. 1831. so poljski svobodnjaki baš iz Galicije preplavljali poljsko zemljo z revolucijskimi brošurami in knjigami. Tiskale so se tajno v Osolinjskega zavodu in dijak Emil Korytko jih je mnogo razpečal med levovske knjigarne. To se je razkrilo l. 1833. Začele so se preiskave in Korytko je bil obsojen.

Kakor Korytko je bil že l. 1833. v Levovu zatvorjen Mihael Giersza, a l. 1837. poslan v Kufstein na Tirolsko. Sploh se je tega leta začela s Poljaki nova akcija; tega leta so bili v Kufstein poslani: Ljudevit Kempinski, Marcelli Kropiwnicki, Gaspar Ciśglevicz, Štefan Mutkowski, Stanislav Marinowski, Fortunat Stawnicki, a od leta 1833. je bil že v Kufsteinu Leopold Biatkowski (Białkowski?).

Pomladansko solnce l. 1848. je raztopilo »črevelj debela železna vrata« groznih zaporov kufsteinskih in Poljaki so zopet dihali dolgo pogrešani vzduh.

Dne 8. aprila l. 1848. so bili že na Dunaju. Večer tega dne — bila je nedelja — se je zbralo v Sperlovi dvorani kakih 300 Slovanov, da bi slišali kabinetni dopis o čeških peticijah, ki ga je mislil čitati poznejši poslanec Trojan. Kabinetni dopis je bil hladno sprejet. Nato so govorili razni Slovani, izražajoč Čehom hvalo in svoje upe o bodočnosti.

Že se je zbor hotel raziti, kar stopi upognjen starček na govorniški oder in v poljskem jeziku spomni mrtvaškega prta ostrolenškega. »Vendar vse ni padlo«, je dejal, »oni, ki jih je premeteni državniški račun zatvoril za mreže kufsteinske, še žive in žive v vaši sredini, kličejo sedaj z vami, med vami, v tej dvorani pozdrave dolgo zaželjeni domovini, ki so jo smatrali za izgubljeno!«

Vsi so zahtevali videti poljske jetnike kufsteinske. Desetero žalostnih upognjenih postav: oko žari se živo, a bled jim je obraz.

Stopijo na oder. Tedaj objame govornik enega izmed njih, postavnega moža srednje velikosti, ki mu je pobelila lase tuga, ne starost, ter vzklikne s tresočim glasom in s solzami v očeh: »Zatiwski, o Zatiwski! Takega Te zopet vidijo Tvoji Poljaki!« Ob teh besedah je govornik padel pred prerano osivelim možem na tla, sklonil svojo glavo do tal in vzkliknil: »V Tebi pozdravljam Poljske na novo vstalo svobodo; v Tebi molim tisoče junakov, ki so pred osemnajstimi leti v najplemenitejšem boju brez ploda prelili svojo kri.«

Globoko ganjen je bil ves zbor in vsako oko se je solzilo.

Zatiwski (Zaliwski?) je bil polkovnik v poljski armadi, eden izmed najodločnejših borilcev za svobodo. V Slovanih l. 1848. je moral tem bolj zbuditi sočutje, ker so se vsi bali — Palacký jim na čelu — ruskega absolutizma.

Deseti jetnik je bil Leopold Kmietowicz, svečenik, ki je bil malo mesecev prej, ker se je udeležil vstaje l. 1846., že na smrt obsojen in ji je ušel le po pomoči svojega škofa. (Prim. zagrebško »Luno« z dne 6. maja l. 1848.)

Kufsteinske ječe so bile pač za hujše krivce. Naš Korytko je očividno kazen zapora prestal v domovini in je bil šele po prestani kazni l. 1837. interniran v Ljubljano. Tu je plodovito deloval kakor njegov rojak Gregorowicz pred l. 1848. in še tega leta v Zagrebu.

Kolberg je sigurno vedel, da je bil Koritko zatvorjen že l. 1833., oz. 1834., tudi, da je bil interniran v Ljubljano, ter je pomotoma oboje spojil.

V samotnem drevoredu.

Na zemljo pretiho sneg pada . . .
V aleji ob zmrzlem kostanju
slonita zaljubljenca mlada,
v očeh jima solnčni sijaj . . .

»Ah, mene je strah te noči!« —
»»Le bliže se k meni privij,
na prsih se mojih počij,
krog naju je mraz, a tu maj!«« —

. . . Ljubezen, ljubezen, Bog znaj,
kako je zašla sem v ta kraj? . . .
Na zemljo pretiho sneg pada
in pada na ljubljenca mlada.

Petruška.

Književne novosti

Anton Aškerc: Balade in romance. 2. izdaja. »To je Aškerc: pesnik z velikanskim obzorjem, najblažjo dušo, nedosežen pripovedovalec; na zunanje včasi malo trd in robat, toda to spada k njegovemu značaju; da bi postal hipoma prav polzno gladek kakor Stritar, to bi se začudil vsakdo, in marsikdo bi bil celo nezadovoljen. Prerokujejo mu, da ne postane popularen, in prav pravijo. V narodu, čigar »estetiki« zahtevajo, da njegova literatura vsaj za petdeset let zaostaja za sosednimi, v takem narodu ne more biti popularen pesnik, kakršen je Aškerc« — tako je končal Cankar svojo študijo o Aškercu v XVI. letniku »Zvonovem« (l. 1896.), ko so izšle njegove »Lirske in epske poezije«. Letos pa je šele 12 let, odkar je zagledal beli dan prvi zvezek Aškerčevih pesmi, in pa tisto leto, ko so se popolnoma razprodale ter je založnik priredil drugi natisk. Enake usode je učakal pri nas edino le še Gregorčič. Drznil bi se torej vprašati, je li Aškerc popularen ali ne? Sicer je čisto vseeno, če je umetnik priljubljen pri občinstvu ali ne, in dejstvo je, da največjih umetnikov sodobna publika ni oboževala, ker stoje izven nje in hodijo tako daleč pred njo, da jih spozna in takorekoč najde šele poznejši rod. Ko je Cankar zapisal zgornje besede, je mislil najbrž reči, da Aškerc ne stvarja po okusu občinstva, gotovo pa ni menil, da bi si ne mogel priboriti priznanja. Kakor vidimo, priboril si ga je v kratkem. Realist ruskega kova, kar je v resnici Aškerc, se je seveda razlikoval od drugih sladkih, lirskih poetov, ki so tedaj prevladovali. Že slog Aškerčev je bil nekaj posebnega. Med pripovedovalci, ki so nastopali tedaj, ni bilo umetniških individualnosti, bili so gladki leposlovci. Aškerc pa je nastopil z lapidarno dikcijo, ki je plastična, kakor iz kamena izrezana; krepki verzi, polni pestrih barv, brezobzirno tekoči, kakor je Aškerc sam brezobziren, dičijo »Balade in romance«. Nietzsche je dejal nekje, da je stvarjanje pravega epika podobno umetnosti kiparjevi, v kiparstvu pa, ki se bliža arhitekturi, je potrebna pred vsem skladna kompozicija in skladna izvršitev. Prav radi završenosti in skladnosti bi imenoval Aškerca kiparja v pesništvu, vsled česar so njegove pesmi tako jasne in v bistvu tako priproste.

Brez dvoma najboljše Aškerčevo delo je baš njegov prvi zvezek. Krasne so »Lirske in epske poezije« in tudi v »Novih poezijah« se nahajajo mnogi biseri, n. pr. »Za služboj« in drugi, toda »Balad in romanc« vobče poslednja zvezka ne dosegata. Stvari, kakor so »Dvorski norec« ali pa »List iz kronike Zajčke«, treba iskati z lučjo opoldne po svetovnih literaturah. Sploh je težko soditi, za katero stran bi se odločil človek, kajti cela knjiga se sveti lepote. Težko pa tudi in nepotrebno se mi zdi, iznova poudarjati vrline pesnikove, ker se je o njem že pisalo pri nas in drugod toliko, da ga pozna vsak, kdor se količkaj zanima za slovensko poezijo.

Bistveno Aškerc druge izdaje ni izpremenil, niti ni dodal nobene nove pesmi, niti ni izpustil kakšne prejšnje. Črtal je n. pr. drugo kitico pri »Vaški lipi«, popravljal pač tuintam dikcijo ter jo ponekod tudi v resnici popravil, tako v »Poslednjem pismu« in v »Zmaju« (Stara pravda, III.); čudno pa je, da je v »Črnošolcu« izpremenil v četrti kitici rimi besàn — stràn v tiran — stran.

Prav tam je spravil v predzadnjih stihih »žaluzije« v kmečko hišo, vsled česar gotovo ni »Črnošolec« postal boljši; radi neznatne besede trpi včasi ves umotvor, če se razdere »nastrojenje« (Stimmung), in v našem primeru se je gotovo razdrla priprosta kmečka slika, ki jo je hotel tudi v novi izdaji podati pesnik: »Pa pride tja na kraj vasi — tam bela hišica stoji«. »Trem pticam« tudi ne bi bilo v škodo, če bi ne bilo dveh novih verzov. V ostalih pesmih pa ono malce pile — veliko je v istini ni bilo treba — ni nič škodovalo. Pred vsem je črtal slovniške napake, kar se jih je vrinilo v prvo izdajo: opisani futurum (z »bom«) je iztrebil ter ga nadomestil z blagoglasnejšo, okretnejšo dovršniško obliko. Popravil je tudi nekatere zastarele samostalniške končnice in pisal je po novem pravopisu. Dalje se je oziral po rimah in prelil zlasti nekaj tekočih »Gregorčičevih« v krepke moške.

Krasni so bili in krasni so ostali ti stihi; preko njih je razlita lepota moči. Strune, iz katerih so pozveneli, niso strune lirne, ki segajo mehko do srca, ampak strune na harfi, ki pretresajo dušo in pojo v jasni dan, poln solnčnega žara. V »Baladah in romancah« Aškerc ni še eminentno socijalen pesnik, ali tudi tu se že prikazujejo bledi, izstradani obrazi in žuljave roke. V prvem Aškerčevem zvezku prevladuje klic po svobodi slovenskega naroda, ki se je razvil v »Stari pravdi« v grandijozen protest. Pa li ni ta motiv pravzaprav občečloveški? Meni vsaj se zdi, da je spojena pri Aškercu s svobodo naroda tudi svoboda človeka; poleg nedosežnih balad, za katere je izumel Aškerc svoj lastni način in ki imajo le umetniško misel, je vendar tudi »Prva mučenica« in tudi sicer se razlega klic po svobodi duha. Pozneje šele je postal v prvi vrsti socijalen pesnik ter nam ustvaril umotvore, ki ne izgube nikdar svojega bleska. Da ni Aškerc spesnil ničesar drugega kakor le »Balade in romance« in bi nam ne zapustil niti ene pesmi več, živel bi vendar nesmrten v svojih delih.

Knjiga stane 2 K, elegantno vezana 4 K. *A. Sever.*

Aleksandrov. Pesmi in romance. V Ljubljani 1903. Založil Lavoslav Schwentner. Krasna knjiga kakor po vsebini, tako po zunanjem licu! Razen del pokojnega pesnika prinaša obširno, s toplim in globokim čutom pisano oceno pesnikovega delovanja in pa njegov životopis iz peresa g. dr. Iv. Prijatelja. O knjigi izpregovorimo pozneje kaj več. Za danes jo samo kar najbolj priporočamo v nakupovanje! Cena broširanega zvezka je K 3·50, po pošti K 3·70, elegantno vezana pa stane knjiga K 5, po pošti K 5·20.

Družba sv. Cirila in Metoda je izdala ravnokar »Vestnik«, v katerem poroča o rednih skupščinah svojih, ki so se vršile od l. 1898.—1901. v Ribnici, na Vrhniki, v Radovljici in v Mariboru. Ima nekaj pomena to, če izdaje družba »Vestnik« za več let skupaj, ker se da na ta način laglje presoditi njen razvoj. Žal, da iz podatkov, ki pred nami leže, ne moremo posneti tistega trajnega napredovanja te najkoristnejše družbe naše, ki si ga želi vsako v resnici rodoljubno srce! — Obenem z »Vestnikom« je izšel tudi 14. zvezek »Knjižnice družbe sv. Cirila in Metoda«. Zvezek prinaša nabožne in slovstvene liste, katere je v prid družbi zbral župnik g. Ivan Vrhovnik. Nadalje je izšla pripovedna pesem »Tarbula«, speval Janez Bilc, ter črtica pokojne pisateljice Lujize Pesjakove: »Smrt pravičnega«. Te tri knjižice z »Vestnikom« vred razpošilja družba društvom in posameznikom ter izreka nado, da nobeden adresat ne vrne prejetih knjižic brez novcev. Vse štiri knjižice skupaj

veljajo samo 1 K, a mi želimo odkritosrčno, da bi vsak prejemnik ta znesek vsaj podvojil. *Z.*

Ročni kažipot po Goriškem, Trstu in Ljubljani in koledar za navadno leto 1903. Sestavil Andrej Gabrščček. IX. letnik. V Gorici. Tiskala in založila »Goriška Tiskarna« A. Gabrščček 1903. Cena K 1·60, s pošto 10 h več. Zelo vestno sestavljena, pregledna, praktična knjiga, kakršne Slovenci dozdaj nismo imeli. *—k.*

Mali vitez (Pan Volodijevski). Tvrdka Kleinmayr & Bamberg je razposlala 3. in 4. sešitek slovenskega prevoda tega slavnega Sienkiewiczevega romana.

Slovensko-amerikanski koledar za leto 1903. Izdalo in založilo uredništvo »Glasa Naroda«. IX. letnik. Cena 25 centov ali 1 krono. New York. Odkar so se začeli naši amerikanski bratje duševno probujati in organizovati, ne vidi se nam izseljevanje našega ljudstva v Ameriko več tako tragično kakor spočetka. S koledarjem za leto 1903. so amerikanski Slovenci iznova dokazali, da se duševno gibljejo, in ni se nam torej treba preveč bati, da bi potonili v morju drugih narodnosti. Koledar je prav čedno opremljen in obsega razen strogo koledarske tvarine več različnega leposlovnega berila. Nekateri spisi, kakor na pr. »Na pragu nove domovine«, bi utegnili nas v Evropi bolj nanimati nego amerikanske Slovence same, ki so vse to, kar se ondi popisuje, bolj ali manj sami okusili. Osupnilo nas je v navedenem spisu dejstvo, da se omenjajo v njem Rusi v nekakem protislovju s — Slovani. Kakor bi Rusi Slovani ne bili! Mogoče, da se je pisatelj le nerodno izrazil! Tudi slovenske slovnice bi se morali naši amerikanski pisatelji malo bolje učiti! — Koledar priporočamo v nakup, prvič, ker je zanimiv, drugič, ker je iskreno želeti, da dobe naši amerikanski bratje, ki si prizadevajo ohraniti svojo narodnost v novem svetu, nekoliko opore v svoji stari domovini. *—b—*

»Škrat«. V založništvu tiskarne »Edinost« v Trstu je začel izhajati ilustrovani šaljivi list »Škrat«. »Škrat« izhaja vsako soboto in stane celo leto 6 K, za pol leta 3 K in za četrt leta K 1·50. Posamezne številke se dobivajo po 10 h.

»Das nationale Leben der Windisch-Bücheln im Jahre 1848/49«. To je naslov male knjižice, ki jo je v samozaložbi izdal kot poseben odtisk iz »Südsteierische Presse« gospod dr. Fran Ilešić in katero je dobiti v Schwentnerjevi knjigarni za 20 h. Knjižico je smatrati po izjavi gospoda pisatelja kot popolnilo večjega dela, ki ga pripravlja o letu 1848. Podaje pa mnogo velezanimivih podrobnosti izza časa našega narodnega probujenja. Kdor jo je vzel v roke, je ne odloži, dokler je ni prečital do konca. Želimo, da bi dobila mnogo naročnikov. *Z.*

Stanko Dušić. Myrrha. Drama u tri čina. Prag. 1902. Vlasnik i nakladnik Vladimir Jelovšek. Tiskao Em. Stivín. M. 8^{0}. 50 str. Cijena 0·50 kruna. — Ta drama je peti zvezek »Zbornika pouke in zabave«, katerega je urejal in izdajal znani hrvaški pesnik in pisatelj najmodernejše struje, Vladimir Jelovšek. Zbornik je prinesel v prvem letniku: I. Br. Drechslerja spis »Prvi hrvatski pjesnici. II.—III. Przybyszewskega »Zlatno runo«. IV. Dr. F. Drtine »Ideale uzgoja« in V. Stanka Dušića »Myrrho«. S tem zvezkom je ustavljeno nadaljnje izdavanje tega zbornika. Po besedah urednikovih »uz materijalne razloge ima žalibože još više moralnih, koji sile na ovakvu odluku«.

Snov drami je vzeta iz 10. knjige Ovidijevih metamorfoz (298.—502.); isto snov je obdelal tudi Hyginos (Fabulae). Kinyras in Kenchreïs (Dušić piše nedosledno »Kinyras«, pa »Cenkreida«) sta imela hčer Myrrho, ki je bila tako lepa, da se je mati njena bahala, da je njena hči lepša od same Afrodite. Razdražena boginja se je maščevala s tem, da je v snu zapovedala Myrrhi, da naj rodi rodoskvrno z očetom Kinyrasom sina, ter ji zato obečala večno nagrado. Vžgala je v njej grozen ogenj poltne ljubezni do očeta. Myrrha se je hotela obesiti, zabranila pa je to dejanje dojilja, kateri se je Myrrha končno izpovedala, kaj ji je v snu Paphea (= Afrodita, pravilna oblika je »Paphia«) naročila. Žena Kinyrasova je bila ob neki svečanosti dalj časa z doma; to priliko je porabila dojilja, upijanila je starca ter mu dovedla hčer. Ko je spoznal Kinyras, kdo je bila deklica, s katero se je spečal, jo je hotel usmrtiti; ona pa je zbežala ter izprosila od bogov izpremeno v myrrho (neko drevo, iz katerega teče sok, nazvan z istim imenom).

To snov je porabil pisatelj in priznavamo, da je delo, kar se tiče dikcije in tehnike, uspelo (neke malenkosti izvzete). Drugo vprašanje pa je, ali je drama uspela glede na nravstveni princip, katerega očividno zastopa pisec. Predno opisuje Ovid gori opisani dogodek, poziva matere in hčere, da naj se oddalijo in ne poslušajo groznega čina, ali pa naj ga ne verujejo; in če ga vendarle verujejo, naj verujejo tudi k a z e n, katera je zadela Myrrho za svoje zločinstvo. In ako je narava dopustila tak greh, blagor deželi, kjer se kaj takega ne zgodi in ki je daleč od onih iztočnih dežel. S peklensko baklo je podžgala Myrrho furija. Tako govori Ovid. Naš pesnik pa nič ne omenja sovraštva Afroditinega zaradi bahatosti Myrrhine matere, ki vsaj nekoliko pojasnjuje vražji naklep njen, nego brez vsakega povoda daje devici takele nauke: »Neka te ne smetu (m. pravilnega »smeću«) zakoni ljudski: oni su nepravedni i sebični, oni su prolazni. Ljepota i ljubav su vječne: samo je ono grijeh što njima ne služi«. — Myrrha se sicer dolgo ustavlja, a ne izkuša se osvoboditi nesrečne strasti s tem, da si jemlje življenje, kakor pri Ovidiju, nego ona zameta tudi dobre svete dojilje, katere le-ta daje, dokler se ne odreši pomoči Myrrhi, da zadovolji svoji poželjivosti. Tudi oče Kinyras ni upijanjen, ko sprejme svojo hčer v svoj oder. In nobena beseda pri Dušiću ne da slutiti kazni, ki je zadela Myrrho. — To nas upravičuje misliti, da tudi pesnik Dušić pritrja onemu principu, izraženemu od Afrodite, ki se še večkrat ponavlja v drami in ki stoji celo kot gaslo na čelu drame »Sve za ljubav i ljepotu, Myrrha! Neka te ne smetu itd.« — Ako smo prav razumeli te besede kot gaslo in vodilo, potem moramo resno obžalovati, da je nravstveno čuvstvo modernega pesnika daleč zaostalo za čuvstvom lahkomiselnega Rimljana. To ni napredek kulturni, nego je korak nazaj k živalski morali. — *R. Perušek.*

V. N. Korabljev. Nikola Vasiljević Gogolj (1809+1852—1902). U Novom Sadu. Štamparija srpske književne braće M. Popovića. 1902. V. 8⁰. 65 str. Preštampano iz letopisa Matice srpske. (V cirilici.) — Knjiga je prevedena iz ruskega originala Korabljevega, ki razpravlja v tej zgodovinskoliterarni sliki o značaju ruskega društva v 30 letih, o Gogoljevem rojstvu, o roditeljih, učenju njegovem, značaju pesnikovem. V drugi glavi govori o Gogoljevem bivanju v Peterburgu, prvem neuspehu in o nevoljah njegovih v službenem in privatnem delovanju. Tretje poglavje govori med drugim o »Revizoru« in drugih delih ter o poslednjih letih življenja, ko je Gogolj se potikal po svetu. Četrto poglavje pa raz-

pravlja o »Mrtvih dušah«, o Gogoljevem humorju itd. Knjiga je pisana prav gladko ter jo priporočamo Slovencem, veščim srbščini, ki se žele poučiti o važnosti Gogoljevi v ruski literaturi ter jim niso pristopni spisi v ruščini.

R. Perušek.

Matica Hrvatska je naklonila svojim članom i letos prekrasen knjižni dar. Razposlala je sledečih deset del: 1. Stjepan Miletić: Hrvatski kraljevi. Pentologija. Prvi dio: Tomislav. Historija u 5 čina. 2. Ivo Vojnović: Dubrovačka trilogija. Zabavna knjižnica, svezak CCLVIII.—CCLIX. 3. Tugomir Alaupović: Probrane pjesme. (Od 1891.—1901.) Zabavna knjižnica, svezak CCLVI. — CCLVII. 4. Živko Bertić: Ženski udesi. Tri pripovijesti: Paraskina sreća. Sirota. Udala se. 5. J. E. Tomić: Udovica. Pripovijest iz XVIII. vieka. Zabavna knjižnica, svezak CCLII.—CCLV. 6. Djevojački sviet. Izabrane pripoviesti českih spisateljica. S češkoga preveo i uvodom o kulturnom radu češke obrazovane ženske popratio Stjepan Radić: Slavenska knjižnica, knjiga X. 7. Koloman Rac: Život starih Grka. (Sa 66 slika u slogu.) Knjižnica za klasičnu starinu, knjiga VI. 8. Milorad Medini: Povjest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku. Knjiga I. XVI. stoljeća. Črtice iz hrvatske književnosti. III. 9. Ferdo Šišić: Vojvoda Hrvoje Vukšić Hrvatinić i njegova doba (1350—1416). S jednim tlorisom i zemljevidom to s četiri rodoslovne table. 10. Fran Milobar: Izabrana poglavja iz narodnoga gospodarstva (političke ekonomije). I. svezak. Obči dio. Poučna knjižnica. Knjiga XXVII.

Kaj več o teh lepih knjigah pozneje! *—k.*

Slovensko gledišče

Slovensko gledišče. *A.* Drama. Tako malo koncesij se ni delalo predpustnemu času v našem gledišču menda še nikoli kakor letos. To je veselo znamenje in sicer tem bolj, ker je videti, da se občinstvo popolnoma strinja v tem, kajti obisk gledišča je bil tudi v tem kritičnem času vseskozi povoljen.

Dne 27. januarja smo videli prvič na našem odru iz češčine prevedeno »Morsko deklico«, veseloigro v treh dejanjih, spisal dr. Jos. Štolba. Dobra igrica kozmopolitičnega sujeta! Kaj takega se dogodi lahko povsod in se bolj ali manj v istini tudi dogaja. Vse delo preveva zdrav humor in tudi brez dovtipov ni v njem. Dejanje se razvija naravno, skoro vsakdanje in je brez onega duhovitega zavozlanja, ki izzivlje često naše občudovanje v francoskih igrah. Tuintam je malo pretiravanja, toda nikjer toliko, da bi ga ne prenesla veseloigra. Vsekakor prekaša glede vrednosti to češko delo marsikatero nemško igro te vrste.

Ponavljala se je dne 2. in 22. februarja.

Dne 31. januarja in 10. februarja se je vprizoril v našem gledišču kot noviteta Maksa Dreyerja »Poskusni kandidat«. O tej igri bi se dalo kaj več izpregovoriti, žal, da nedostaje prostora v to. »Poskusni kandidat« je nekako nadaljevanje O. Ernestovega »Lanovca« — tu ljudski učitelj, ondi učitelj srednjih šol! Treba samo še drame, katere junak bi bil vseučiliški profesor, pa bi imeli nekako trilogijo iz učiteljskega življenja! Ne da se tajiti, da sta si

»Lanovec« in »Poskusni kandidat« jako podobna, ne samo kar se tiče ideje, temveč tudi kar se tiče značajev, ki nastopajo v obeh igrah. Človek bi dejal, da je obe igri spisala ena in ista oseba. Prednost, ki jo ima »Poskusni kandidat« pred »Lanovcem«, je ta, da se konča Dreyerjeva igra mnogo naravneje in verjetneje nego Ernestova. Tendenca obeh dram je vsekakor lepa. Kdo bi se ne ogreval za ideje, za katere se ogrevata Ernest in Dreyer? Kdo ne čuti ž njima, da je duševno suženjstvo bridkejše od vsakega drugega suženjstva? Vendar se mi zdi, da nima ni ena ni druga teh dram posebno veliko absolutne pesniške vrednosti. V obeh se nahaja nekoliko tiste znane Marlittine oslade, ki je menda prirojena Nemcem. Obema nedostaje tiste moči, ki bi segala preko krajevnih in časovnih mej. Obe je prištevati k umotvorom one vrste, ki učinkujejo samo tam, kjer se njih upravičenost dejansko čuti. Drugi kraji, drugi časi, druge razmere in veljava drame — se izniči! — Navzlic temu seveda je staviti kakor Ernestovo tako Dreyerjevo delo visoko nad vsakdanje pojave dramatične literature.

V proslavo 25 letnega delovanja g. A. Danila pri slovenskem gledišču se je igral dne 6. februarja prvič v sezoni »Deseti brat«. Pri tej priliki je naše občinstvo pokazalo na sijajen način, kako zna ceniti zaslužne člane našega igralnega osebja. — »Deseti brat« se je ponavljal kot popoldanska predstava dne 8. februarja.

Dne 17. februarja je gostoval v Anzengruberjevem »Krivoprisežniku« gosp. Ig. Borštnik iz Zagreba. O veliki nadarjenosti tega našega rojaka smo prepričani vsi in bilo bi odveč, naštevati njegove umetniške vrline, ker so predobro znane. Le semtertja se nahajajo v njegovi igri še nekatere praznine. Če bi se mu posrečilo odpraviti še te, potem bi bil Borštnik igralec, kakršnega bi morali iskati!

Razen navedenih nam je omeniti še sledeče dramske predstave izza zadnjega časa: Dne 2. februarja popoldne se je predstavljal spet enkrat »Revček Andrejček«, dne 22. februarja tretjič »Morska deklica« popoldne, zvečer istega dne »Njen korporal«, 24. februarja (pustni torek) pa »Lumpacius Vagabundus«.

B. Opera. Operno noviteto smo imeli zadnji čas samo eno, in sicer so se pele dne 12., 14. in 20. februarja »Hoffmanove pripovesti«, fantastična opera (s prologom in epilogom) v 3 dejanjih, besedilo spisal Jules Borbier, godbo zložil Jaques Offenbach. Vsebina te »opere« je originalna, a tudi precej — čudna, godba pa pač — Offenbachova: lahka, pikantna in često frivolna!

Dne 29. januarja so se peli četrtič: »Psoglavci«, dne 8. februarja tretjič v sezoni »Faust«. *Dr. Fr. Zbašnik.*

Med revijami

»Zvonček«, ta slovenski mladini namenjeni ilustrovani list pod spretnim uredništvom g. Engelberta Gangla, vidno napreduje. Letos dobivajo mladi naročniki list v ukusnih platnicah. Podobe, ki jih donaša, so jako čedne, čtivo vseskozi primerno in raznovrstno. V nobeni narodni hiši, kjer se nahaja deca, bi ne smeli pogrešati tega lista.

Prava hrvatska misao. Smotra za politiku i knjigu. Izlazi prvoga i petnaestoga svakoga mjeseca. Izdavatelj i odgovorni urednik Dinko Politeo. Upravu vodi g. Ante Polić. Godina I. Broj 1. 1. siečnja 1903. Ciena: Za cielu godinu 12 kruna, za pô godine 6 kruna; za tri mjeseca 3 krune; za mjesec krunu. Svaki broj napose 60 para. Uredničtvo i uprava nalazi se u Medulićevoj ulici br. 2. U Zagrebu. Tisak C. Albrechta (Jos. Witasek). v. 8⁰. 44 str.

To je najnovejše glasilo čiste stranke prava in je naperjeno proti »Hrvatski misli«, ki je po izreku urednika nove smotre »per eminentiam« nagodbena. V vodilnem članku 1. številke razpravlja urednik smotre o »programu iz leta 1894.«, katerega je sklenila hrvaška zedinjena opozicija, stoječ na temelju državnega prava in narodnega načela, in po katerem hoče z vsemi zakonitimi sredstvi delati na to, da se narod hrvaški, ki stanuje v Hrvaški, Slavoniji, Dalmaciji, na Reki z okrajem, v Medjumurju, Bosni, Hercegovini in Istri zediniti v eno samostalno državno telo v okviru habsburške monarhije, ter podpirati z vso silo tudi prizadevanje bratov Slovencev, da se tudi slovenske dežele pridružijo temu državnemu telesu. — II. Istotako bode delala zedinjena opozicija, da se uredi kraljevina Hrvatska kot pravna država ustavno in svobodno, tako da bode narod po svojih zastopnikih v vseh vejah državnega življenja po načelih parlamentarne vladavine vršil v hrvaškem »saboru« zakonodavno oblast sporazumno s kraljem. Na čelu parlamentarne vlade stoji ban kraljevine Hrvatske. III. Posle, skupne celi monarhiji, ki izvirajo iz pragmatične sankcije, bode reševala kraljevina Hrvatska, ravnopravno kraljevini Ogrski z ostalimi deželami Njegovega Veličanstva. IV. Delovala bode vobče, da se ustava, svoboda in zakonita neodvisnost kraljevine Hrvatske oživotvorijo z vsemi zakonitimi sredstvi, naposebej s svobodoumnim izbornim redom, s pravico združevati se in shajati se ter s svobodo vesti, govora in tiska. V. Provedenje tega programa se poverjava eksekutivnemu odboru, ki more dovoliti sodelovanje v tem delu tudi drugim rodoljubom, četudi niso članovi stranke.

Urednik »Prave hrv. misli« razpravlja potem o tem, da priznava program edino ime za narod, ki stanuje v Hrvaški, Dalmaciji, Slavoniji, Reki, Medjumurju, Bosni, Hercegovini in Istri, in to je hrvaški narod. V drugič trdi, da je vse zemljišče od Drine do morja in na jugu do Bojane hrvaško. Za program so Dalmacija, Hrvaška, Slavonija, Istra in Herceg-Bosna integralni del hrvaške države. — Hrvaško državno pravo in narodno načelo se raztezava na Hercegovino, Bosno in Dalmacijo ter Istro, kakor na Hrvaško in Slavonijo. To je prava narodna in državna hrvaška misel, ne nagodbena. Nobene druge misli ne sme biti v hrvaških zemljah. Hrvaška misel skriva eno misel in odtod važnost hrvaškega imena. Ta program torej razumeva pod hrvaško državo vse hrvaške dežele, navedene v programu. Oživotvorjenje tega programa reši Hrvaško in ne dovoli, da bi jo pogoltnila katerakoli druga državna misel. Borba za državno pravo pa ne sme odvračati od teženj za gospodarskim blagostanjem. Ali v ime gospodarskih koristi ne sme se napustiti borba za oživotvorjenje hrvaških idealov. Prva zahteva je torej, da se ne smejo nobeni časoviti slogi na ljubav pojmovi motiti, niti situacija prepletati. Ena stranka mora imeti eden program, eno misel. — To je vse prav lepo, samo če bi se ta program dal zvršiti!

Drugi članek je »Hrvatski jezik i hrvatska književnost«. Kaj je mislil pisatelj, ko je napisal vrstico: »To su zemlje, kojima su prošli seleći se arijevci i Napoleonove vojske; Skiti i Sarmati kao i skandinavski čo-

pori; Byzantinci, Turci i Nihilisti s poslednjimi »Nihilisti«, ne umem. V »Galeriji« slika izdajatelj dve ličnosti pravaške stranke: drja Šandorja Brešćenskega in Evgenija Kumičića. Slednjič razpravlja v »Listku« o različnih stvareh.

Časopis priporočamo onim, ki se hočejo pobliže seznaniti s težnjami čiste pravaške stranke hrvaške. *R. Perušek.*

»Vienac«. Uredništvo »Vienca«, tega najstarejšega hrvaškega beletrističnega lista, ki ga je dozdaj izdajala »Matica Hrvatska«, sta prevzela z novim letom znana slovstvenika hrvaška gg. Ksaver Šandor Gjalski in dr. M. Dežman-Ivanov. Dosedanje številke, ki so izšle pod novim uredništvom, se reprezentujejo v vsakem oziru prav ugodno. List bode prinašal zdaj poleg navadnih ilustracij tudi umetniške priloge v barvotisku. Razen tega ima »Vienac« prilogo, v kateri bodo izhajala v prevodu najznamenitejša dela moderne literature. Cena listu je ostala stara. Upravo je prevzela »Dionička tiskara« v Zagrebu. Uredništvo se nahaja v Dalmatinski ulici br. 13.

»Luč«. Kakor se nam javlja, začne z dnem 1. marca t. l. izhajati v tiskarni Janka Dujaka v Sisku nova književna smotra »Luč« s prilogama »Djevojačko srce« in »Gospojinsko ogledalo«. Iziti ima vsakega četrtletja po en zvezek. Izdavatelj in urednik smotre bo g. Šandor Lovašen. Naročnina znaša za celo leto 8 K, posamezni zvezki stanejo 2 K.

Българска сбирка, мѣсечно списание за книжнина, исторически і обществении знания. — V Sofiji izhaja letos že deseto leto ta literarno-znanstvena revija, ki jo urejuje St. Bobčev. Med njenimi leposlovnimi sotrudniki se odlikujejo Kir. Hristov, Iv. Arnaudov, Iv. Vazov; seveda odmeva v prošlem letu v njih pesmih šipčenska slavnost. Smotra dela v dodatku reklamo za ruske liste, n. pr. za »Njivo« in za ruska leposlovna ter tudi znanstvena dela; v »letopisu« sledi za Bolgarijo na prvem mestu Rusija. Vse to kaže, kako blizu je Bolgarom Rusija. *Dr. Fran Ilešič.*

»Slavjanski vek« je prinesel v svoji 60. številki sliko in životopis gospoda dr. Ljudevita Jenka, ustanovitelja in predsednika »Ruskega kružka« v Ljubljani. Spominja pa se tudi zaslug gospe Terezine dr. Jenkove za ustanovitev »Ruskih kružkov«, katerih imamo zdaj petero, in sicer razen v Ljubljani še v Idriji, v Celju, v Trstu in v Gorici. V ravno tisti številki »Slavjanskega veka« nahajamo prevod Blaž Potočnikove pesmi »Kdor ima srce« in Cegnarjeve »Rojakom«. Prevod je oskrbel N. Novič.

»Slovanski Obzor«. V Pragi je začel izhajati pod navedenim naslovom nov tednik, ki ima približno tisti smoter kakor »Slovanský Přehled«. Izdavatelj in urednik je g. Jaroslav Rozvoda. List stane za celo leto 20 K, za pol leta 10 K, za četrt leta 5 K. Posamezne številke se dobivajo po 50 h. Redakcija in administracija: Praga, Reznická ul. č. Ia. (parter).

Splošni pregled

Jaroslav Vrchlický, ta čudovito plodoviti, svetovnoznani pesnik češki je praznoval dne 16. februarja svoj petdeseti rojstni dan. Čehi so se primerno spominjali tega dne, a spominjali so se ga spoštljivo tudi drugi narodi, da, celo

Čehom vsekdar sovražni Nemci. »Ljubljanski Zvon« je prinesel že lansko leto iz izbornega peresa g. Jana Vobornika temeljito študijo o Vrchlickem, na katero opozarjamo ob tem pomenljivem jubileju.

Naj bi ohranilo nebo našim bratom Čehom in nam vsem, ki smo ponosni na velikega slovanskega genija, še mnogo let tega pesnika-prvaka!

Slovenija se klanja Ljubljani, nova alegorična slika naše sedaj v Sarajevu nastanjene slikarice Ivane Kobilčeve. Umetnica, ki je pred nekaj leti za mestni dom naslikala krasno dovršen portret biskupa Strossmayerja, je izdelala sedaj po naročilu ljubljanskega mestnega sveta s podporo istega mecenata za magistratno posvetovalnico namenjeno alegorijo. Podoba je jako prikupljivo izvršena. Kar pa krasno delo naše umetnice posebno odlikuje, je to, da je vse na sliki pristno domače; umerjena polnoudnost in brdka lepota, družeča se z zdravo zastavnostjo, sami krepkostni slovenski tipi, primerni predstavitelji skromnega a zdravega slovenskega naroda.

Obširnejše strokovno poročilo priobčimo, ko bo slika postavljena na svojem pristojnem motrišču.

Novi dopisujoči člani imperatorske ruske akademije v Peterburgu V zadnji seji te akademije so bili izvoljeni za dopisujoče člane naš rojak, profesor slavistike na graškem vseučilišču, dr. K. Štrekelj, dalje prof. zagrebškega vseučilišča dr. Milivoj Šrepel in izredni prof. dunajskega vseučilišča, dr. Milan Rešetar.

Leonid Andrejev. Hitro za Maksimom Gorkim, pisateljem ruskih »bosjakov«, ki si je v tako kratkem času zadobil svetovno slavo, se je v ruski literaturi pojavil nov pripovednik, Leonid Andrejev, ki je skoro še hitreje nego Gorkij opozoril nase tudi inozemstvo. Pred letom dni je bil še čisto nepoznan žurnalist, a danes ga imajo za najnadarjenejšega mladih ruskih pisateljev in njegove povesti se prodajajo na deset tisoče.

V nobeni drugi deželi ne hrepene tako po novem literarnem talentu kakor v Rusiji. Kar koprne po njem, ker ima vsak talent poleg svoje umetniške naloge izpolnjevati še drugo važno misijo. Kjer je vse duševno gibanje pod morečim pritiskom, tam velja talent kot edini zastopnik svobodnega mišljenja. V produktih leposlovja si je potlačeni ruski duh ustvaril bojevito sredstvo, s katerim protestuje; pred tem orožjem se tresejo mogočniki, ker jim je zadal že marsikak udarec. Kaj je v tem pogledu v Rusiji mogoče, za to je Tolstoj živa priča, ta velikan, ki za duševni razvoj moderne Rusije morda še več pomeni nego enciklopedisti za Francijo, ker Tolstoj korenini močneje nego ti v svojem narodu in deluje širše na ljudske mase.

V zadnjih dveh desetletjih je izvzemši Tolstega ta literarni protest, ki se je v petdesetih in šestdesetih letih minolega veka čul najmočneje, polagoma utihnil. Talent je na videz v Rusiji izumrl; Gljeb Uspenskij je zapadel blaznosti, mnogo obetajoči Garšin je končal s samomorom, Korolenko se je umaknil na udobno žurnalistično polje, tenkočutni Čehov je bil za Ruse premalo tendencijozen. Čvrsti, kljubujoči protest se je našel zopet pri Gorkem, in sicer zveni pri njem polno in drzno, da se rado pozabi na vse male, zunanje pomanjkljivosti, ki so lastne proizvodom tega genijalnega pisatelja.

Leonid Andrejev je kakor Gorkij mojster novele in kratke povesti. Gorkij je tudi nanj vplival nemalo, dasi je v mnogih stvareh od njega popolnoma

različen. Motivom, ki jih Andrejev obdeluje, manjka one dražesti, ki se nahaja v snovi sami in ki je lastna Gorkemu. Ljudje, ki jih Andrejev opisuje, so prav vsakdanji, in situacije, v katerih nam jih predočuje, niso vedno originalne. Ali posebna dražest leži v načinu njegovega predstavljanja, v nadrobnem slikanju in fini psihološki analizi, ki kaže pravega pesnika in mojstra jezika.

Mračni motivi so Andreju posebno ljubi; skoro vsaka druga povest obdeluje problem smrti. On rad opisuje svoje sujete v mistični svetlobi. Posebno se javlja ta mistični element v skici »Molk«, ki je doslej ena najpopolnejših njegovih črtic, in ga kaže na vrhuncu originalnega ustvarjanja. — Iz življenja dijakov in dijakinj jemlje Andrejev posebno rad svoje snovi. Vendar poseza tudi v milieu meščanskega filistra in delavca. Vedno ve izreči svoje posebnosti v mameči obliki. Andrejev se je pokazal kot izviren, samonikel talent, ki se zna poglobiti v svoje snovi in ki ima čudovit dar za opazovanje in slikanje. Rusi upajo, da postane eden največjih ruskih pisateljev. Od njegovega nadaljnega razvoja je odvisno, v koliko se jim te nada izpolni.

C. G.

Novi ruski pripovedniki. V. Vensajev in Ivan Bunin sta dva nova ruska pisatelja, katerih imeni sta zadnji čas zasluli preko mej ruskega carstva.

Julij Verné, znameniti francoski romanopisec, je obhajal dne 10. februarja 75letni rojstni dan.

Nova drama Gorkega. V »Malem gledišču« v Berlinu so predstavljali nedavno novo dramo Gorkega: »Prenočišče« (»Na dnu«). Dasi »Prenočišče« ni drama v navadnem pomenu besede — Gorkij sam imenuje svoje delo »Prizore iz nižin življenja« — je napravila predstava vendar najglobočji vtisk in to na občinstvo, kateremu je rusko življenje docela tuje in neznano. Tu se je pokazala pač spet enkrat moč poezije! *—k.*

Kipar Rendić. Najnovejše delo hrvaškega kiparja Rendića je kip pisatelja Evgena Kumičića. Kip je izgotovljen v naravni velikosti. Razstavi se aprila meseca v Pragi.

Društvo čeških umetnikov »Manes«, ki je priredilo nedavno na Dunaju razstavo, o kateri je poročal »Zvon« natančneje na drugem mestu, je izdalo svoje izvestje. Tu se pritožujejo moderni slikarji češki, da ne najdejo doma nikake prijaznosti. Dočim je dosegla na Dunaju njih secesijska mer mnogo priznanja, jim doma tudi »Češka akademija za znanost in umetnost« odreka podporo. Kakor znano, izdaje društvo jako odličen umetniški list »Volne směry«.

—š—

»Društvo sv. Jeronima«, ki vrši v bratih Hrvatih tisto nalogo kakor »Družba sv. Mohorja« pri nas, je imelo za l. 1903. svoje glavno zborovanje dne 12. februarja. Iz dotičnega izvestja posnemljemo, da so dobili člani družbe lansko leto štiri knjige in da se jim obeta za letos ravno toliko knjig. Vseh članov je imela družba lani 15.878 — v primeri z »Družbo sv. Mohorja« jako malo! Če se vpošteva, da ima »Družba sv. Mohorja« med 120.000 koroškimi Slovenci, kjer so razmere skrajno neugodne in kjer se Slovenci v šoli v materinem jeziku niti čitati ne uče, nad 6000 udov, potem je pač naravnost neumevno, da »Društvo sv. Jeronima« bolje ne napreduje. Zdi se, da imajo oni, ki bi društvu lahko koristili, premalo vneme! Da se dosežejo taki uspehi,

kakor jih ima »Družba sv. Mohorja«, je treba pač tudi žrtev, in sicer velikih žrtev od posameznikov! Ljudstvo, kjer je zanemarjeno, kjer nima zmisla za napredek in prosveto, treba izpodbujati, treba bodriti. V tem oziru se ne sme strašiti nobenega truda! Ako prigovarjanje izpodleti devetkrat, desetič se morda posreči! In kjer je ljudem preveč plačati neznatno udnino, treba jo zanje tudi založiti! Polagoma začno potem uvidevati dobrote, ki jim jih donaša čitanje knjig, in radi žrtvujejo naposled tiste novce. Tudi naše ljudstvo je bilo treba šele vzgajati. Naj bi se bratje Hrvatje učili enkrat pri nas, kakor se mi v drugih zadevah radi učimo pri njih! Kajti le tedaj bode hrvaškemu narodu eksistenca zagotovljena, ako bodo tudi nižji sloji njegovi docela prešinjeni od narodne zavesti. In potem šele, ko bode tudi priprosto ljudstvo z veseljem čitalo v materinem jeziku pisane knjige, zadobi tudi »Matica Hrvatska«, ki tako krasno procvita in katero bomo vedno stavili naši »Matici« v zgled, pravi pomen.

—i—

Nove češke opere. Zadnjič smo poročali o novih čeških operah. To poročilo nam je popolniti danes. Opero »Kupec benatsky«, katere besedilo je spisal Jaroslav Vrchlický, zlaga I. B. Foerster v Hamburgu. Profesor H. Trneček pa izdeluje opero »Mastičkař, h kateri je tekst spisal znani kritik, prof. Ladislav Dolanský. *—š—*

Rusko predavanje. Dne 5. februarja je predaval v »Ruskem kružku« pred številnim občinstvom gosp. Grigorij Andrejevič Iljinski o Gogolju. Razpravljal je zlasti o Gogoljevih odnošajih do drugih tedanjih književnikov, zlasti do Puškinovega kroga in do romantične struje.

Andrej Rovšek, znani podobar, je umrl pred kratkim v 68. letu svoje dobe v Gabrju pri Moravčah.

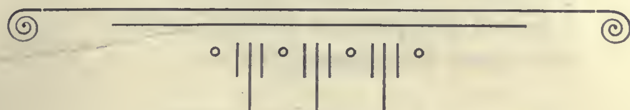
Dvestoletnica Peterburga. Zadnje tri dni letošnjega leta bodo obhajali v Rusiji na slovesen način dvestoletnico glavnega mesta Peterburga. Način, kako se namerava ta jubilej obhajati, je povsem vreden idej, ki so napotile Petra Velikega, da je zgradil novo prestolnico. Peterburžani nameravajo tem povodom zgraditi več krasnih poslopij, novo vseučilišče, veliko bolnico, mestno hišo in dvajset drugih šol. Stroški so proračunjeni na dvanajst milijonov rubljev.

—k.

O »Ljubljanskem Zvonu« se širijo zadnje čase razne neistinitosti, ki imajo menda vse en in isti vir in namen. Najprej se je trdilo, da »Ljubljanski Zvon« več izhajal ne bo. To je bila gola izmišljotina. Potem se je začela trositi vest, da so »Zvonu« odpadli vsi sotrudniki. Tudi to je bila neresnica, kakor svedočijo dejstva. A zdaj se pripoveduje »zaupno« okrog, da ima »Zvon« samo še 500 naročnikov. Baš taka laž, kajti »Zvon« ne čuti niti kake najmanjše konkurence! — Toliko se nam je videlo potrebno omeniti, da se ne poreče morda: »Qui tacet, consentue videtur«. Sicer pa se zaradi takih stvari prav nič ne razgrevamo.

Ljubljanski Zvon

Ašoka.

(259—222 pred Kr.)

»Poslušajte me, dragi Indi moji,
ki prišli v Girnar ste iz daljnih dalj
pred grad moj peš, na slonih in velblodih!
Jaz, Ašoka, vam govorim, vaš kralj!

»Vzor moj najvišji Buddha je Gotama!
On mojster moj je in učitelj moj!
Vanj vpiram jaz očí duševne svoje
in k njemu pot jaz uravnavam svoj.

»Kateri duh razkril nam je smeleje
vso temno bitja našega skrivnost?
Čigava usta kdaj pač razodela
globočjo nam življenja so modrost?

»Čast mu in slava večna! Buddho
Gotamo obožavam in slavím . . .
A jaz, kralj Ašoka, brahmanov naših
zato ne zaničujem, ne črtím.

»V dno duše vselej smili se mi človek,
ki mu očí zastira večni mrak.
Kako naj slepec vodi druge slepce?
Saj sam ne vidi poti, siromak!

»Vse vere indske meni so enake.
Najboljšo vero, mislim, pa imá,
kdorkoli rad pomaga bratom svojim,
kdor ljubi bližnjika iz dna srcá.

»Brez cene vsi obredi so zunanji!
Kaj modrijanu je lupina mar!
Nevednež nikdar, žal, ne vidi jedra.
Ni pa resnice jedro glavna stvar?

»Je vredno zbok lupine se črteti,
prepirati se in se dražiti?
Je prav li, žreci vi in vi menihi,
preganjati se in sovražiti?

»Ne! Mrak umiče jutranji se zarji
in solncu se umiče črna noč . . .
Resnice luči se umiče zmota,
in laž umakne se s svetá nekoč . . .

»Svobodo misli dajem in besedi!
In mnenju vsakemu je pot odprt!
Le da se ljubite med sabo, bratje,
da src vam ne zastrupi srd in črt!

»Tó, Indi moji, jaz sem vam govoril,
jaz, Ašoka, buddhist, vaš stari kralj!
Besede moje vdolbite si v srca
in vsekajte jih z dleti v stene skal!«

Zapomnili besede so si modre,
odišli tiho vsak na svojo stran,
in vdolbli[1]) so gredoč jih v skale trde, —
in Ind jih čita še današnji dan . . .

A. Aškerc.

[1]) Cunningham: Corpus Inscriptionum Indicarum. Vol. primum. — XII. edikt kralja Ašoke.

Tinica.

Spisal Ivan Cankar.

I.

Ko je okreval od težke in grde bolezni, je ubežal preteklosti. Skril se je v neznano predmestje, kjer je živel kakor puščavnik. Izbica, ki si jo je bil najel, je bila pač skromna in tesna, ali bila je prijazna, svetlo pobeljena in pohištvo ga ni oviralo, kadar se je izprehajal. Skozi okno je videl človek daleč preko črnih in rdečih streh, preko umazanih dvorišč in oprašenih vrtov.

Tako se je udomačil in je bil vesel sebe in svojega novega življenja. Nič več ni bilo skrbi, svež je bil in zdrav, kakor da bi se bil po prečuti noči, po obilnem in nelepem uživanju izkopal v mrzli vodi.

Spomlad je bila in vsak dan — v tistih čudojasnih svetlobe polnih dneh — je praznoval svoje vstajenje. In nebesa sama so ga blagoslovila. Odprla so se namreč duri in v sobo je prišla Tinica in mu je prinesla na krožniku kos kolača. Začudil se je ves in se razveselil neizmerno.

Tinica je imela takrat dvanajst let; njen obraz je bil še čisto otroški, oči so sijale, Bog vedi, kakor sama Velika noč in ustnice so bile rdeče, sladkosti polne. Glava je klonila malo nazaj, tako težka je bila kita plavih las. Držala je v roki krožnik in se je smehljala, njemu pa se je zdelo, da je zadišalo vsenaokoli po pomarančah in po spomladi.

Darovala mu je mati, dobra ženska, kos rumenega kolača, pečenega Tinici za god, in on se je poklonil Tinici in se je zahvalil. Že so se zaprle duri, on pa je stal sredi izbe in je držal v roki krožnik in se je smehljal — z njenih ustnic se je bil preselil smehljaj na njegove, prav tako nedolžen in vesel je bil.

Nebesa so blagoslovila njegovo vstajenje. Darovala so mu dom, kamor se je vračal s čistim hrepenenjem, kadar je bil ostavil predmestje z veselo razmišljenimi koraki ter blodil zunaj, kjer so se že svetili od daleč travniki pod velikim solnčnim nebom. Truden in skesan, še trepetajoč in plašen od sramu, se je bil napotil v lepše življenje, ki mu ni poznal cilja. Samo drugam, kamorkoli. Ali zdaj

je hodil naravnost, svetla pot se je odprla pred njim in ni se bal, da bi zašel.

Kakor se je spremenil sam, tako se je spremenil tudi umetnik v njem. Njegove misli so bile drugačne, njegove sanje in njegove oči. Tako so se barve drugače svetile, pele so združene drugačno pesem in celo črte so govorile drugače. Delal je mirno, s tihim veseljem v srcu, nič več ni dvomil nad seboj. Tudi se ni žalostil, ker ni mogel doseči lepote, ki so jo videle oči in ki jo je čutilo srce še jasneje; vedel je, da je ne doseže nikoli, in vesel je bil, če se je svetil na platnu en sam žarek, en sam nežen odsev resničnega življenja, ki ga je ustvarila njegova čista ljubezen pred njegovimi očmi.

Vedel je, kako velika in lepa je njegova naloga; zato se je ni lotil lahkomiselno. Najprej je narisal Tinico z ogljem. Samo obraz. In vse črte so bile iste, prav tako jasno so gledale velike oči, prav tako tihonedolžno so se smehljale ustnice. Ali vendar je bil tuj obraz, malo podoben Tinici, ki je sedela ob steni na visokem stolu, roke v naročju, skoro čisto nič podoben tistemu obrazu, ki je bil v njegovem srcu in ki ga je gledal, koderkoli je hodil.

Ali veselja mu ni obsenčilo, hvaležen je bil tistemu komaj vidnemu, nestalnemu žarku, ki je trepetal na podobi; vesel je bil lepe dolge poti, ki je bila še pred njim.

Zmerom večji je bil njegov pogum in zmerom bolj se je bližal resnični lepoti. Slikal je Tinico v profilu. Čudovito fina črta se je skoro spajala z zrakom. Ustnice so bile nekoliko odprte, glava je klonila malo nazaj — ista Tinica je bila, ki se mu je bila prikazala prvikrat. In ko je odložil čopič in je pogledal na platno, je videl, da še ni bila ista Tinica. Pretrde so bile črte, preneokretne, barve so bile preglasne. Ali na ustnicah se je treslo, v očeh se je svetilo blaženstvo tistega blagoslovljenega trenotka.

To je bila Tinica v profilu.

Nato je slikal Tinico, ko je imela pisano ruto na glavi in je gledala naravnost. Nikoli in nikjer na svetu ni bilo takih oči — veliko čisto zrcalo in v zrcalu romantično življenje, čudopisan svet, lepi vitezi v bleščečih oblekah, solnčne pokrajine in razsežni parki, mlada, komaj zavedna ljubezen, vzcvetela že v marcu, še izpod snega, neokretni, željnoboječi poljubi . . . To je bila Tinica v pisani ruti.

Nato je oblekla Tinica rdečo bluzo in je ogrnila glavo z rdečim šalom, malo zadaj, ob desni, pa je zelenel rožmarin. Mehka, trepetajoča boja, ki je padala na obraz, na oči od rute in šala, veseli kontrast med to solnčnorazposajeno rdečo pesmijo in tihim zelenim

rožmarinom je skoro že razodeval, pač še jecljaje, šele polrazumljivo, tisto mlado ljubezen, vzcvetelo v marcu, ki je je bila izba polna, zato ker je bilo premajhno njegovo srce, da bi jo obseglo. Že se je skoro spajal v eno umetnik in človek.

Ali ni se ustavil; dolga in lepa je bila pot pred njim in hodil je hitro. Spoznal je, da je bilo povsod njegovo srce — ne samo na njenem obrazu, v njenih velikih očeh, na smehljajočih ustnicah. Ista mlada lepota, mlada ljubezen je bila povsod, v njenem glasu, v njenih kretnjah, v gubah njene obleke, na njenih belih drobnih rokah, na njenem belem vratu, ki se je zasvetil včasi, kadar je nagnila glavo in se je odpel zgornji gumb na bluzi. Tako je slikal njene roke in glej, živeli so drobni beli prsti kakor bitja zase. Odpel je zgornji gumb na bluzi in Tinica je položila glavo na blazinico in je slonela mirno; zatisnila je trepalnice, ali svetilo se je smehljaje in vprašujoče izza temnih vejic in tudi smehljajoče rdeče ustnice so povpraševale. Slikal jo je in ko se je ozrl na platno, se je ozrlo tudi nanj s platna, izza temnih vejic in on se je stresel, kakor da bi se bil domislil nečesa strašnega iz polpozabljene preteklosti. Pogledal je na zofo z dolgim, prestrašenim pogledom; slonela je Tinica, gledala nanj izza temnih vejic smehljaje in vprašujoče; v enem samem trenotku so mu upadla lica, zarezale so se od oči do ustnic grde gube.

»Idi, Tinica, dovolj je!«

Odprla je oči in se je začudila. Malomarno kakor prej je visela ob zofi drobna bela roka.

In on se je bližal z nerodnimi, težkimi koraki, z nerodno in težko roko se je dotaknil njenih belih prstov in se je sklonil in jo poljubil na ustnice. Suhe in žareče so bile njegove ustnice.

Vstal je, zibalo se mu je motno pred očmi.

»Idi, Tinica, dovolj je!«

II.

Blodil je po ulicah, stopal je hitro, s sklonjenim životom, zadeval se je ob ljudi. Postal je hipoma, ozrl se je in se je prestrašil. Pet mesecev, da, pol leta in več že ni hodil tod. Ali kraji so mu bili znani, ulice so ga pozdravljale, nasmihali so se mu celo obrazi. Postal je in je ugibal. In tedaj je spoznal in ko je spoznal, se je zasmejalo grohotom vsenaokoli. Smejale so se sive hiše, ozke puste ulice so se smejale.

»Ali si se vrnil, spokornik?«

Zašel je v deželo svoje preteklosti, v domovino svojih pozabljenih grehov in življenje, ki mu je bil ubežal, ga je pozdravljalo z veselim škodoželjnim smehom.

»Ali si se vrnil, spokornik? Zapisano je bilo, da se povrneš, ni mogoče ubežati.«

Bežal je, ali noge so se mu tresle . . . Ni gledal, ni mislil — toda glej, hodil je kakor na vrvi, vodilo ga je kakor slepca in prišel je naravnost v deželo svoje preteklosti. Priklenjen je bil za večno; na katerokoli stran je bežal, vsa pota so vodila v domovino njegovih grehov . . .

Truden je bil, stopil je v kavarno, da bi si odpočil. Osvobodil bi se rad težke groze, ki je bila legla na njegovo srce, rad bi odgrnil motno zagrinjalo, ki se mu je bilo spustilo pred očmi od neba do zemlje.

Kaj se je zgodilo, fant? Kaj se je moglo zgoditi v enem samem trenotku?

Zdrznil se je, doteknila se je bila roka njegove rame in znan obraz se je sklonil k njemu.

»Ej, gospod Golob, ej Francek, po tolikem času?«

Smehljajoč obraz pollepe, malo izžite, malo umazane ženske.

Sedla je k njemu.

»Kako da si se povrnil? Mislila sem, da te ne bo nikoli več.«

»Tudi jaz sem mislil, da se ne povrnem več.«

Strah ga je bilo in stud mu je segal do grla. Ali sam ni vedel, kako je polagoma in prijetno tonil v preteklost; stud mu je segal do grla, v studu samem pa je bila že slast, je bilo poželenje.

»Kaj si počel tako dolgo? Ali se še spominjaš — —!«

Spominjal se je; vse se je odprlo pred njim, lepo in strašno je bilo. Upijanil se je bil, sam ni vedel kdaj, in že se je tresel, da se ne strezni nikoli več. Toda streznil se je in bežal je, ves še umazan od blata, bolan in truden, ali poln veselega upanja, iz kesanja in spoznanja porojenega.

»Mislila sem, da te ne bo več. Ali kakor da bi te pričakovala — kadar so se odprla duri, sem se ozrla.«

Govorila je še, ali on je vstal, opotekel se je kakor pijan in je šel.

Začudila se je in je gledala za njim.

»Bolan je, siromak!«

Nato je sedla k drugemu gostu, ki je dremal pijan pred dolgo vrsto praznih steklenic . . .

Golob je hitel, mudilo se mu je, zgrešil je ulico, vračal se je na levo, bežal naravnost, kakor da bi taval po noči v kolobarju.

Odprl se je svet, zasvetilo se je solnce, prijazno mu je dihnila v lice spomladanska toplota in vzdramil se je.

»Sanje! Sanje!«

Tiho se je zaprl grob; mrtveci se ne vračajo, komaj spomin še gloje v srcu. Preteklost je mrtva, samo grenak spomin še gloje v srcu.

Z urnimi koraki se je vračal proti domu, proti večernemu solncu, ki je oblivalo z rdečo bojo nebo nad daljnim holmom. Tudi na njegovih licih, v njegovih očeh se je svetila čudovita mirna luč večernega solnca. Grde sanje so vzburkale srce, ki je bilo šele komaj okrevalo, narahlo so se zibali še poslednji tihi valovi; sladka utrujenost je legala v srce, utrujenost večernega solnca.

Stopil je v izbo. Vsa je bila v mraku, samo bujen žarek svetlobe je padal na platno, kjer se je svetilo dvoje belih nežnih rok izpod čipkastih rokavov. Gledalo je nanj dvoje smehljajočih, izprašujočih oči, polskritih pod temnimi trepalnicami. Vse so bile blizu njega in so gledale nanj: Tinica v profilu, Tinica v pisani ruti, Tinica v rdeči bluzi, Tinica z belimi rokami . . . Gledale so nanj in so izpraševale in so vabile . . .

Tako se je bilo nenadoma zasvetilo, prišlo je k njemu v nedolžni in čisti podobi, ali zdaj je spoznal nenadoma, da se je bila odela v nedolžno in čisto podobo davno umrla preteklost. Kamor je šel, mu je prišla naproti; oblačila se je zmerom drugače; hodil je lahko in veselo, ali nenadoma in strahoma je začutil, da hodi ona ob njegovi strani, prav tako lahko in veselo, ter se ozira nanj z velikimi izprašujočimi očmi.

Zasvetilo se je nenadoma in minilo je.

Komaj še so segale iz mraka bele nežne roke, ko je vstal, vzel paleto in čopič ter se spravil na delo. Uničil je vse po vrsti, kakor so bile prisijale iz mrtvega platna: Tinico v profilu, Tinico v pisani ruti, Tinico v rdeči bluzi, Tinico z belimi rokami. Umirale so mirno, kakor otroci. Tudi on je bil miren, komaj se je zavedal, kakor da bi uničeval ponesrečeno pokrajino. Ali ko je nehal, je bil truden in je legel na zofo. Zdaj je bilo v izbi tiho in mirno; in tudi v njegovem srcu je bilo čudoprazno, zato ker je bil uničil v njem vse po vrsti, celo tiste nežne bele roke, ki se niso zdaj nič več svetile iz puste teme . . .

Tiho se je zaprl grob, nikoli več se ne povrne preteklost.

Nikoli več!

Stal je pri durih — nikoli več se ne povrne preteklost — in njegov glas se je vzdignil iz njegove krvi — nikoli več se ne povrne — in je zaklical in on sam je čul škodoželjni grohot, ki je bil v njegovem glasu:

»Tinica!«

III.

Franc Golob je imel tiste čase šestindvajset let, ne dosti več. Suh je bil in dolg, obraz mu je bil prezgodaj zgrbljen in razbrazdan; če je bil pijan in so mu lica globoko upadla in oči zatekle, je bil podoben starcu. Včasi se je spremenil za par dni, bolj rdeč je bil in v oči se je povrnila mladost; to je minilo vselej precej hitro. Kakor v pijanosti, tako se je postaral ob vsakem silnejšem čutu, ob vsaki močni želji, če ga je obvladala nenadno, sključil se je, omršavel je in se postaral v srdu, v nemiru ljubezni. Prijazen je bil njegov obraz samo, kadar je sanjal in je bil sam.

Bolj nego divje življenje samo ga je rušil strah pred tem življenjem: gledal je, kako so se rezale gube v lica, kako so padale oči globoko v jame, in ko je gledal, je rezalo še globlje v lica, so padale oči še globlje . . .

Živel je nekdaj kakor v omotici in ko se je vzdramil, je videl, da se je postaral in da je veliko izgubil, veliko zapravil. Lepa spomlad je bila zunaj, on pa jo je prepil, prespal; in zdaj se je solnce že nagnilo, prišel je prepozno, jesen je bila zunaj . . .

Strah ga je bilo tistih noči, ko je prepil in prespal lepo spomlad. Vso dušo mu je obvladal ta strah, ležal je kakor velika senca na vseh njegovih mislih, gledal je celo iz njegovih del, kar jih je bila ustvarila roka, trepetajoča od strahu.

Osvobodil se je bil za lep trenotek. Zazdelo se mu je tedaj, da še ni zašlo solnce, da še ni minila spomlad. Daleč je bila preteklost, komaj še se je je spominjal s tiho grozo. Legel je takrat na postelj, položile so ga nanjo tiste divje noči; in ko je okreval, se je oddahnil, pogledal naokoli in zazdelo se mu je, da je zunaj še zmerom spomlad. Zmerom je glodal še strah v njegovem srcu, ali prevpilo ga je glasno veselje nad svetlim božjim solncem, ki je zdaj sijalo, in preglasilo ga je zmagoslavno zvonjenje Velike noči, ki jo je praznoval . . . Lep trenotek je bil in minil je čudovito hitro, še predno so veneli prvi listi na kostanju . . .

Zdaj je bila izba prazna, utihnilo je velikonočno zvonjenje zunaj, komaj da je še sijalo solnce. In prazne stene so gledale z velikimi

belimi praznimi očmi in groza ga je bilo, kadar se je nagnil dan in so prihajale sence iz kotov, plazile se bliže ter segale proti njemu . . .

Strese se včasi bolnik, pozabi siloma bolezni, igra se vedoma z lepo mislijo, kako vstaja, hodi svobodno pod velikim nebom, ozira se za lepimi ženskami — ali spodaj, spodaj pod prijazno mislijo, gloje bolezen, gloje skrb, že je prebila tenko skorjo, razlije se, preplavi vse srce in bolnik zavzdihne, zagrgrale so prsi, kri se je prikazala na ustnicah . . .

Hej, čisto življenje, brezskrbno življenje, in delo, in mladost! . . . Zardela so mu lica, zasvetile so se — oči. Ali že pod ognjem na licih, za plamenom v očeh so vstajale nečiste podobe, vračala se je prežeča neumrljiva preteklost. In še sredi veselja, še sredi želje, da bi razpel platno ter se skušal s Stvarnikom, se je vdajal nemočen, poželjiv in skritostrasten bujnim sanjam, ki so prihajale iz tistih davnih noči, božale mu čelo z gnusnomrzlimi rokami, stiskale so se k njemu, šepetale mu na uho. In kadar se je zavedel, kadar jim je pogledal začuden in prestrašen v lica, je videl samo en obraz — Tinico v profilu, Tinico v pisani ruti, Tinico v rdeči bluzi, Tinico z belimi rokami . . .

Komaj so šele veneli prvi listi na kostanju, komaj pol leta je bilo, odkar je praznoval vstajenje. Ali Tinica se je spremenila v tem času; prej še otrok, je legla zdaj že senca na njen obraz, je prepregla vlažna koprena brezskrbno svetlobo v očeh; bluza je bila še otroška, krilo je bilo kratko, ali že so bile kretnje bolj mehke, že je stopala mirneje in tišje; še so se smehljale ustnice, ali smehljaj je bil drugačen, ne več glasen, ne predrzen, v smehljaju samem je izpraševalo in je že skrivalo . . . Morda se je spremenilo vse ob tisti uri, ko je slonela na zofi in so opazovale izpod polzaprtih trepalnic radovedne in začudene oči, ob tisti uri, ko se je bil nagnil k nji bled in trepetajoč ter jo poljubil na vlažne ustnice. Zgenilo se je bilo v njenem srcu in sanjala je nemirne sanje vso noč, tako da se je vzbudila vsa trudna in žalostna . . .

Nekaj lepega, solnčnega je bilo na njegovem obrazu takrat, ko je praznoval vstajenje. Stisnila se je k njemu s komaj polzavedno, še vso otroško ljubeznijo. Ljubila ga je, zato ker jo je bil prvi poljubil. Ali tista čudovita spomlad je minila hitro in že so veneli prvi listi na kostanju. Sunkoma, siloma se je dramilo v njeni duši. In kakor je spoznavala duša, so se odpirale tudi oči, ugledala je globoke brazde na njegovih licih, rdeče žilice, ki so prepregale njegove

motne oči; pogledala mu je nekoč naravnost v lice, ko se je nagnil k nji, da se je skoro dotaknil z ustnicami njenega čela, in zgenilo se ji je v prsih kakor stud . . . Spomladi ji je bil prinesel včasi bonbonov in oklenila se ga je okoli vratu z obema rokama; zdaj je čakala mirno, da se je sklonil sam ter jo poljubil na ustnice; rdeče pege so se prikazale tedaj na njenih licih in nelep je bil njen smehljaj . . .

Vračal se je nekoč domov, mračilo se je že. Šel je skljućen, klobuk na čelu, obrvi strnjene. Med vrati se je ozrl ves prestrašen; zazibalo se mu je pod nogami in naslonil se je ob zid. Tam je stala Tinica in mlad fant je stal pred njo. Smehljala sta se obadva; on je imel rdeč, svež obraz; brki so se komaj šele prikazovali, veselo so se svetile oči. Segla sta si v roke in dolgo je ostala roka v roki. Govorila nista več, gledala sta si v obraz in sta se smejala obadva. Že sta se poslovila, ločila sta se, ali vrnila sta se hkratu in spet je ležala roka v roki; molčala sta, obema so rdela lica, smehljala sta se v zadregi; in tedaj sta se stisnila tesno drug k drugemu in sta se poljubila, narahlo, hitro, skoro strahoma ter sta se poslovila brez besede, obadva z vročimi lici in bleščečimi očmi.

»Tinica!«

Tinica se je ozrla; suh, zoprn glas jo je bil poklical. Ozrla se je in je šla molče in počasi po stopnicah navzgor.

Golob se je vrnil v mesto. Prišel je domov šele pozno zjutraj, oči upadle, rdeče obrobljene, ves bled in umazan.

IV.

V velikem svojem trpljenju se je oklenil misli, ki je vedel sam, da je bila zlagana, ali ki se ji je vdal z veseljem in ljubeznijo.

»Dobro je, da se je končalo tako nenadno; namesto da bi se rešil sam in da bi ob tem pač zakrvavel do smrti, me je rešil blagi golobradi fant in prav in dobro bi bilo, da bi mu poljubil roko v znamenje hvaležnosti.«

In še dalje je mislil in obšlo ga je kesanje.

Kako je bilo prej to življenje vse polno spomladi in nedolžnosti in kako se je spremenilo v blato! Kakor začaran je bil: oblatil je, česar se je dotaknil, lilije same bi začrnele, če bi se ozrl nanje. Kako je sijalo spomladansko solnce, — še tedaj je sijalo, ko je slikal Tinico v profilu in se je spajala neizrekljivo fina črta s solnčnim žarkom. To je bilo tedaj, ko še ni čutil sladkoskeleče rane na roki, če se je dotaknil slučajno njene obleke.

Zaželel si je, da bi se vrnilo tisto življenje. Lahko bi se vrnilo in zdaj je čas, ko se je vse tako nenadno končalo, ko je prerezal rdečo vrvco med njima smehljajoči mladi fant . . . Vdrugič se ga je domislil in vztrepetal je vdrugič. V srcu je rezala bolečina, ustnice pa so se smehljale: »Prav in dobro bi bilo, da bi mu poljubil roko v znamenje hvaležnosti . . .«

Hotel je siloma priklicati tisto kratko spomlad, ali na dnu srca se je zavedal z žalostjo in skoro s studom smešnosti svojega početja. Kakor da bi hotel ustvariti spomlad, z umetno lučjo, z umetnim zelenjem. Trudil se je malo prehlastno, malo prenemirno, da bi sezidal, kar se je bilo tako nenadno porušilo. In nepokoj sam je izdajal dvom in strah njegovega srca.

Govorila sta, kakor da bi se nič ne bilo zgodilo, samo oči so gledale nestalno, senca je bila med njima.

Razpel je platno, ali roka se je tresla; oči so gledale, ali komaj so prodrle skozi senco, ki je bila med njima.

Slikal je Tinico, kakor je bila doma: v lahki bluzi s širokimi rokavi, tako da se je zableščala bela polt, če je vzdignila roko. Senca, ki je bila med njima, je legla tudi na njen obraz, na izraz njenih ustnic, na svetlobo njenih velikih oči. Stal je pred njo in je gledal nanjo, lica so mu gorela od vročine, ali kapljice krvi ni bilo v njih. Zdrznil se je, kakor da bi se hotel otresti nečesa, kar mu je ležalo težko na ramah ter ga tiščalo k tlom . . . Domislil se je siloma spomladi, ki je minila, toda podoba, ki si jo je želel, se ni zasvetila iz megle. Ozrl se je nanjo, da bi našel v njenih očeh spomlad, ki je minila, ali minila je tudi v njenih očeh.

Narisal je z ogljem z velikimi drznimi črtami obris do kolen. In ko je risal, se je prestrašil: ni se bil dotaknil obraza, niti oči ni naznačil, ena sama površna črta je oklepala ves obraz; toda od obraza doli, od vrata doli je risal natančneje; ogel je bil predrzen, roka se je tresla, ali risala je odlično, s slastjo, skoro hlastaje; odvila je najprej ovratnik, vzdignila je široke rokave do ramen, slačila je bluzo, že je odpenjala belo čipkasto srajco . . .

»Tinica, danes nič več . . .«

Stopil je korak, da bi se obrnil od nje, ali noga je stopila sama proti nji. Tinica je vstala in se je odmaknila. Sklonil je glavo, bled je bil in slab, jezik je bil težak in je jecljal.

»Zakaj si mi to storila, Tinica?«

Stresla je z glavo, da so zapluli preko ramen razpleteni lasje. Komaj ozrla se je nanj in ga je ostavila . . . .

V tistem trenotku mu je bušila kri v obraz, skočil je, da bi odprl duri, da bi stopil prednjo, da bi jo udaril s pestjo v obraz... udaril s pestjo na polne mlade rame, na prsi . . . butil jo ob tla. S surovo roko je zgrabil za ključalnico, duri so se stresle, ali niso se odprle. Izpustil je takoj, čuden nasmeh je šinil preko spačenega obraza: bilo mu je, kakor da je videl skozi duri. S plašno, malo trepetajočo roko je bila zaklenila duri pred njim, narahlo, da bi ne čul, in zdaj je stala pred durmi, malo sklonjena, kakor pričakujoča, pol prestrašena, pol vesela in radovedna . . .

Tudi tisto noč je bil zunaj in se je vrnil šele pozno v jutro, ves bled in umazan.

V.

Samo malo časa je še trajalo hrepenenje po čisti spomladi; bilo je samo na površju, zakrivalo je komaj nagoto njegovega poželenja, ki ga je bilo vse srce polno.

Prinesel ji je rož; kupil ji je klobuk z veliko rdečo rožo in sinjim trakom, ki je padal zadaj na kito; kupil ji je rokavice, ki so segale do komolca, in brošo, in zlato verižico-zapestnico. Tinica je bila jako vesela in komaj se je branila, če se je sklonil ter jo poljubil na ustnice mirno in nedolžno. Tudi njegove besede so bile mirne in nedolžne, samo iz oči je gledala nagota divjega poželenja.

In nekoč jo je spremil v gledišče. Ob pozni jeseni je bilo, mračilo se je. Šla je poleg njega in začudil se je, kako je bila majhna in šibka, vsa še otrok; z drobnimi koraki je hodila, govorila je neprestano, pripovedovala bogvekaj ter se ozirala po ulici. Prišel je mimo visok lep mlad fant in okrenila se je z vsem telesom ter se ozrla za njim. On je stopal hitro, mudilo se mu je, gledal je v tla; nekaj zoprnega se mu je bilo oglasilo v srcu, vse veselje je minilo, žal mu je bilo, da se je bil napravil na to smešno pot. Tinica ni videla njegovega obraza; oklenila se ga je včasi za roko, da se je vzdramil ter se ozrl nevoljno.

»Čakajte malo, gospod Franc, zakaj tako hitite?«

In držala ga je za roko in je postala pred izložbo, stisnila mu je roko ter se je ozrla z velikimi, vlažnimi očmi za slokim oficirjem, ki je stal na trotoarju.

Gledišče je bilo žarko razsvetljeno, vse pozlačeno in belobleščeče. Tisoč šepetajočih, mrmrajočih, polglasno se smejočih glasov se je spajalo v prijeten nerazločen šum. Vsa omizja so bila polna; zvenčali so kozarci, natakarji so hodili s tihimi koraki po preprogah,

od mize do mize so hodile lepe parfumirane smehljajoče ženske in so ponujale rože. Vzdignilo se je zagrinjalo; nastopila je najprej ženska z lepim predrznim obrazom, krilo komaj do kolen, roke gole, samo tenek trak je držal na ramenih globoko izrezano bluzo. Ženska je pela in plesala, pomežikovala je, zamahovala z rokami; Tinici je bilo neprijetno, zoprna ji je bila tista ženska in oddehnila se je, ko se je zastor spustil . . . Potem pa je bilo vse lepše in Tinica bi bila ostala do polnoči, do jutra. Prišel je pevec, črno oblečen, ves lep in prijazen. Pel je zaljubljene pesmi, gledal je sladko z velikimi črnimi očmi in Tinica je vztrepetala in prebledela, ko se je ozrl nekoč nanjo ter se nasmehnil. Strmela mu je v obraz, vabila je njegove oči, ali begale so drugod, zmerom sladke in polne ljubezni. Tinica je videla, kako so tudi druge ženske strmele vanj in pričakovale njegovega pogleda; težko ji je bilo pri srcu; od bridkosti in od čudne, globoke radosti so se ji orosile oči . . . Nato so nastopili telovadci; rjave silne mišice so igrale na golih rokah, obleka je bila tesna in tenka, da so se tresli krepki udje . . . Kadar so se poklonili, malo utrujeni, malo potni, ljubezniv nasmeh pod majhnimi črnimi brki, so se Tinici skoro zasmilili, ali lica so ji gorela in plameni so ji trepetali v očeh . . . Šumelo je okoli nje, zvenčali so kozarci, kakor čudolep, čudosvetel, ali od prebleščeče svetlobe le polrazločen sen je bil ves večer in minil je kakor sen . . .

On je govoril spočetka, ali odgovarjala mu je malomarno, skoro nevoljno in tako je utihnil. Gledal je nanjo ves večer, pričaran je bil na njen obraz in silna žalost, silna groza mu je ležala na duši. Kakor da bi mislila glasno in kakor da bi bilo od prozornega stekla njeno srce, je slišal po vrsti vse njene misli, čutil je vse njene čute, ki jih je razumela komaj sama . . .

Hladna nočna sapa mu je dihnila v lica in delo mu je dobro, hipoma so se umirile vroče misli.

»Zavij se, Tinica, stisni se k meni!«

Tinica je ogrnila dolg črn plašč, na glavi je imela svetlopisan šal. Šla sta hitro in oba sta molčala. Noč je bila mrzla in jasna, zvezde so bile na nebu. Sklonil se je včasi, pogledal ji je v obraz. Rad bi bil govoril, veselo, ljubeznivo, toda čakal je strahoma in hrepeneče, da bi vzdignila obraz, da bi se ozrla nanj, da bi se nasmehnila; čutil je, da je daleč od njega in žalosten je bil.

Sredi poti ga je obšel strah. Samo še sto, morda dvesto korakov in vse bo minilo, minil bo večer, brez veselja, grd in poln grenkobe. Ali Tinica je hodila hitro, hladno ji je bilo in ni se ozrla nanj.

»Tinica!«

Položil ji je roko okoli vratu, hotel jo je stisniti k sebi. Ali zdrznila se je, sklonila, šla je hitro, korak pred njim, in ni se ozrla nanj.

»Zakaj se mi umikaš, Tinica? Daj, da te poljubim . . . ljubim te, Tinica!«

Že so bile ulice samotneje, temneje, pot se je vila navkreber, sredi pustega predmestja. Samo petdeset korakov morda, komaj še sto. Zdelo se mu je, da že vidi tam visoko črno hišo, strme stopnice, mrzlo gluho izbo — in minil bo ves večer, grd in poln grenkobe.

»Ne še domov, Tinica . . . idi z mano, prezgodaj je še . . . Glej, saj gore še svetiljke, komaj je šele noč . . .«

Objel jo je trdo okoli pasu in vzbudila se je napol iz sanj, vročih in svetlih, vzbudila se je nevoljna, kakor otrok ob zori v gorki postelji, ozrla se mu je v obraz s kratkim pogledom in je hitela dalje.

»Hladno mi je in dom je že blizu in mati čaka.«

Med njunima sencama, prej tesno spojenima na trotoarju, se je prikazala dolga svetla proga; senci sta bežali, omahovali, nista se strnili več; kakor ugasujoč plamen je bila njegova senca: vzrasla je hipoma, šinila preko ulice, vrnila se, zaplapolala v stran ter skoro umrla; lovila se je s smešnim brezuspešnim trudom za senco, ki se ji je umikala; ni je dosegla nikoli, niti v smrti . . .

VI.

Morda je bilo tisto noč, ko so zazveneli poslednjikrat in narahlo velikonočni zvonovi ter utihnili za zmerom.

Franc Golob si je mislil v svojem srcu:

Ko sem bil ves umazan na telesu in na duši, na telesu in na duši ves bolan, sem proklel preteklost in sem hotel praznovati spomladansko vstajenje. In to je bilo hinavstvo. Ni ga na svetu človeka, ki bi ne bil umazan, na obrazu se jim pozna umazanost in bolezen, v očeh, v besedah. Moji grehi niso nič manjši in nič drugačni od grehov drugih ljudi. Razloček je samo v večji ali manjši meri hinavstva. In moja mera je bila velika. Namesto da bi bil grešil z mirno dušo, ker je grešiti treba in ker greše vsi in ker ni treba, da bi človek še govoril o tem, sem bil ustanovil sodnika v sebi samem ter sem se križal vsako uro posebej, za vsak greh posebej. Tako se je zgodilo, da je bil moj obraz prezgodaj razbrazdan, da so bile moje oči tako nemirne in plašljive ter so razodevale svetu

stvari, ki ne brigajo nikogar in so grde samo tedaj, kadar jih človek pokaže, in samo zategadelj, ker jih pokaže na očitnem kraju . . . Hinavstvo je bilo moje vstajenje. Obsodil sem bil svojo preteklost in sebe v preteklosti, ali obsodba še ni spremenila nikogar in zato je bila tudi obsodba hinavstvo. Lepo rejen bi bil danes, rdeč in vesel, če bi se ne bil ukvarjal sam s seboj, temveč če bi bil živel z ravnodušno zavestjo tisto vsakdanje pregrešno življenje, ki mu je prijazna človeška natura . . .

Ozrl se je na sliko, ki je visela na steni, ter je pljunil prednjo.

Naslikana je bila Tinica in slika je bila podobna na prvi pogled starim svetim podobam v pravoslavnih cerkvah. Obraz je bil čudomiren, kakor svetla tenčica je plaval na njem mehak nedolžen izraz; tiho so gledale velike oči, samo rdeče ustnice so žarele iz čiste beline lic. Ozadje pa je bilo glasnobarvno, pozlačeno, modro, živordeče in istotak je bil široki okvir; na sliki sami so bili pozlačeni celo lasje, v Tinice tenkih belih rokah pa je bila zlata posoda za kadilo; nedolžnoplašno je gledal obraz iz bujnozlatega, rdečekričečega bogastva.

Zasmejal se je in je pljunil pred podobo.

Tudi slika je bila hinavska, iz hinavskega čuta porojena. Kako so se svetile rdeče polne ustnice, kako opolzka in pregrešna je bila belota ozkih rok! Iz zlagane čistosti in nedolžnosti je gledal greh, da, gledal je celo iz tistih oči, ki so začele mežikati in se smehljati, če je gledal srepo vnanje . . . To ni bilo njegovo delo, tuja stvar je bila, tako tuja, kakor tisto spomladansko vstajenje. Njegov je bil samo greh, ki je mežikal laskavo izza hinavske odeje. Bizantinsko je bilo glasnobojno ozadje . . . obraz je bil Whistlerjev . . . Khnopffov . . . samo greh je bil njegov; nikoli ni slikal Whistler takih ustnic in Khnopff ni nikoli slačil svojim bledim ozkoličnim modelom bluze ali rokava, celo ovratnika jim ni odpenjal . . .

Zasmejal se je in je pljunil naravnost v tihonedolžni obraz. Zazdelo se mu je, da so v tistem hipu oči veselo pomežiknile in da so se zgenile bujnordeče ustnice . . .

Šel je in se je napil ter se je vrnil na večer pijan domov. Bled in razoran je bil njegov obraz, nemirno so gledale oči. Opotekel se je, ko je stopil v izbo in v izbi je bila Tinica. Kakor v megli je bila pred njim, zibala se je, umikala; šel je proti nji z razprostrtimi rokami, omahnil je in je padel prednjo na kolena.

»Ti, ki si se vrnila po tako dolgem času . . . pozdravljam te! . . . Ti moja preteklost, polna greha in sladkosti! . . . Kakor angel si

prišla, mlada in lepa! . . . Pridi k meni po tako dolgem času! Vsa moja duša k tebi hrepeni, vsa moja kri . . .«

Jezik je jecljal polrazumljive besede, poželjivo so se napenjale penaste ustnice, ovil se je z rokami njenih nog . . . Začul je kakor v divjih sanjah prestrašen krik, zibala in rušila se je izba pred njim, zgrudil se je z obrazom na tla.

* * *

Napravil se je, ko se je komaj danilo. Šel je in se je izgubil in je poginil . . . Ne pred njim, ne za njim — v njegovem srcu je bila »preteklost« in večna je bila.

Lahko noč . . .

Lahko noč,
ti ljubo dekle!
Na tvoje srce
naj božji blagoslov
in svetle sni
ta noč rosi . . .

A jaz sem truden tako,
in vendar miru
mi ta noč ne bo dala;
ko boš sladko spala,
bo nemir
ves ta silni večer
v moje duše dnu.

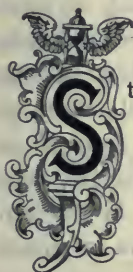
Spavaj, sanjaj
do belega dne,
oj lahko noč,
ti ljubo dekle! . . .

A. Gradnik.

Fragmenti.

Napisal Franc Derganc.

Strah pred filozofijo. Z nekakim strahom navda navadnega izobraženca beseda filozofija. Nekateri se še toliko ojunači, da jo izpregovori pred svojim prijateljem, hoteč mu imponirati, a sam pri sebi vendar čuti svojo onemoglost in zapuščenost. Ta strah je popolnoma utemeljen, prvič za izobraženca, drugič pa tudi za tistega, ki hoče biti sam filozof. Leta in leta je premišljeval filozof, različne razmere so vplivale nanj, predno je napisal svoje misli; in bralec prihaja čisto iz drugega kroga, ni navajen tako ostro in v isti smeri misliti, včasi si pod istim pojmom predstavlja vse kaj drugega, in tako gresta bralec in filozof drug mimo drugega, ne da bi se videla in spoznala. Z večjimi težavami ima opraviti samotvorni filozof sam: mora si prinesti z rojstvom dar bistrega mišljenja, analize in sinteze, mora poznati podrobnosti in rezultate posameznih ved, iz tega ogromnega gradiva sezidati vseobsežno palačo svoje filozofije.

* * *

Sestavina duše. Kant našteva tri sestavine: razum, čuvstvenost, voljo. Čuvstva, nagoni, volja spadajo v isto skupino, dasi zveza ni še popolnoma jasna. Tako ostaneta samo dve sestavini: razum in skupina čuvstev, nagonov in volje. Razum obsega vse tisto, kar je vsem ljudem in naravi skupnega, a druga sestavina ono, kar tvori individualnost posameznega človeka. Ta druga sestavina je prvotna kal človeka, a razum nekaj sekundarnega, pridobljenega. Ti dve sestavini si sežeta večkrat v lase. Nagoni človeka ženejo v greh, razum svari, opominja, a človek sledi kakor zaslepljen svojemu nagonu, svoji pogubni strasti. V tej drugi sestavini je morda obseženo tudi tisto, v čemer vidi budizem bistvo človeka in kar imenuje z besedo »tanhâ«, žeja (po individualni eksistenci), ali kar je posnel in prikrojil po svoje Schopenhauer »Wille zum Leben«, torej nekak principium individuationis. Zanimivo je vprašanje, v čem se razodeva človeška kultura, ali v tem, da se razvija do vedno večje popolnosti vlada razuma ali vlada individualnih nagonov? Odgovarja apatija stoikov, ataraksija epikurejcev, nirvana budistov. Individualnost v mladem človeku je kakor sladki, kalni, kipeči mošt, ki se v zrelem možu učisti v kristalnojasno, močno in mirno starino. Cilj

kulture je torej — vlada razuma, hladnokrvnosti; od druge sestavine ostane le močna volja v službi absolutnega razuma; cilj človekov je, kakor čitamo v »katekizmu za budiste« (Henry S. Olcott), nirvana: stanje popolnega miru, v katerem ugasne koprnenje po individualnem uživanju, utihne vihar strasti in zavlada sladka tišina resnice, razuma. V istem zmislu pravi Spinoza: beatitudo nihil aliud est quam animi aquiescentia. To izpričuje tudi zgodovina: največ so storili za kulturo trezni, hladnokrvni narodi z močno voljo, torej Angleži in Nemci, najmanj vročekrvni, strastni Španjci in Italijani. S kulturo ne smemo zamenjati umetnosti, domene čuvstva in strasti.

* *
*

Več in boljše inteligence! Pogledal sem v lansko šolsko poročilo c. kr. velike gimnazije v Novem mestu in čital, da je bilo v VIII. razredu 7 (čitaj: celih sedem) dijakov; od teh so izdelali samo 4, eden je dobil drugi red, dva sta ponavljala izpit. Lepe razmere, lepa tolažba za davkoplačevalce in očete. Osem let vzdržujejo dragoceni aparat gimnazije, a namesto minima 30—40 abiturijentov vzgoji teh osem let samo 4! — To je posredni in neposredni rezultat tistega krivega sistema, po katerem se poučuje po naših šolah. Krive niso posamezne osebe, kriv je sistem! Kljubu dragim drž. šolam smo zaostali daleč, daleč za bogatimi, svetu vladajočimi Angleži. Kako bore malo se uči na Angleškem, in vendar kaki možje, državniki, strokovnjaki! Ali duh je drugačen (pr. L. Wiese, Deutsche Briefe über Englische Erziehung)! V učnem programu angleških šol se blesti na prvem mestu v velikih zlatih črkah: vzgoja značaja! Globoko pod to točko stoji na drugem mestu ravnodušno zapisana besedica: znanosti! Po istem načrtu bi se moralo vzgajati po naših gimnazijah: gimnazija vzgajaj narodu inteligentnih delavcev, in sicer pred vsem tako, da bodo ti narodni delavci zanesljivi možje, poštenjaki in zvesti, požrtvovalni sinovi svojega naroda. To je glavni namen! Strokovna izobrazba pride šele v drugi vrsti v pošteν. Le odkritosrčni bodimo in pomislimo, koliko nepotrebnega smo se učili in kako malo potrebujemo od tega za svoj poklic. In še v tem poklicu odločuje kasneje večjidel moški značaj in zdravi, naravni razum, ki se ne more naučiti na nobeni šoli, pri nobenem profesorju. Pravzaprav mora veljati edino merilo: narod potrebuje inteligentnih delavcev, učiteljev, profesorjev, uradnikov! Naši profesorji so ces. kr. državni uradniki, a pri tem ne smejo pozabiti, da so in ostanejo vendarle Slovenci, ki jih vlada plačuje zato, da delujejo v blagor

svojih bratov. Odgovorni so vladi kot državni uradniki, odgovorni kot Slovenci slovenski javnosti. V prepornih vprašanjih naj se ravnajo po svoji moški, narodni vesti! Da je organizirana slov. javnost silna moč, to morajo čutiti, tega se zavedati pri vsakem koraku? Izrečno pa poudarjamo, da ne zahtevamo od svojih profesorjev, naj izpuste na slepo vsakega dijaka, če je le Slovenec. To bi bila za nas največja nesreča! Narobe, naša zahteva se glasi: več in boljše inteligence! Pota k temu cilju pokažemo morda drugikrat.

* * *

Čuvstvo in strast. Fiziološki zakon pravi: redna vaja ojači in olajša, precizira funkcijo. Isto velja o čuvstvih in nagonih. Človek prinese s seboj na svet samo kali čuvstev in nagonov, izmed katerih se nekateri po vzgoji in posebnih razmerah bolj razvijejo nego drugi. Vsled rednega ponavljanja zadobe posamezna čuvstva in nagoni moč strasti; če se zbude v človeku, prevzamejo ga s tako silo, da ravna kakor slepo orodje strasti. Tako nastanejo strastni pijanci, kadilci, pohotneži itd. Pameten pedagog bo razvijal samo plemenita in potrebna čuvstva, škodljive nagone bo moril in dušil kakor plevel. Človeku je prirojeno tudi nacionalno čuvstvo, čuvstvo narodne celohotnosti, pri Slovencih le medlo tli to plemenito čuvstvo. V sedanjih razmerah je v obrambo naroda potrebno, da naši govorniki in časopisi raznetijo in razpihajo to iskrico v narodu do plamena strasti.

* * *

Dve korenini moči: delavnost in omika. Noben vihar ne izruje naroda, ki je priklenjen s tema dvema koreninama na zemljo. To sta dva ideala, dva cilja narodne vzgoje.

* * *

Železna doba. Kulturni zgodovinarji pravijo, da živimo v železni dobi. Naivni kmet ti takoj pritrdi: pokaže okovane črevlje, železni plug in morda še železnico. Pa tudi v krvi imamo železo. To vedo zlasti zelenoblede devojke, ki morajo jesti železo. Da pride železo tudi v misli in čuvstva, to je prorokoval vaški vedež: »Težko bo živeti na svetu, kadar bodo švigale po zemlji železne kače, kadar bodo letali po zraku železni ptiči, takrat obstanejo samo ljudje z železnimi glavami in srci!« Železne kače — železnice — že imamo, železni ptiči — zrakoplovi — se nam obetajo; samo o železnih glavah in srcih noče svet še nič slišati. To se pravi, noče slišati, dokler uganja svojo hrupno burko v naši kulturi hebrejska strahopetnost ki se skriva za sentimentalno besedo: humaniteta! Dosti manj zla

bi se godilo na svetu, ko bi dali večkrat zobati raznim zločincem železnega zrnja; ko bi naše misli odločno rezale kakor svetlobrušeno, zveneče jeklo; ko bi imele naše mišice moč in prožnost jekla, naši živci jekleno trpežnost in potrpežljivost, naša kri več železa, da ne bi strašilo po dnevi toliko skeletov brez mišic, toliko voščenih kož brez krvi.

* * *

Nova definicija psihologije. Avenarius in Mach pravita, da je predmet psihologije vse tisto, kar je odvisno od posameznika, a predmet naravoslovja vse tisto, kar ni od njega odvisno. Če je *b* odvisen od *a*, se spozna po tem, da se tudi *b* izpremeni, če se izpremeni *a*. Ta ločitev med naravoslovjem in psihologijo ni srečna, kajti naposled je vse odvisno od *a*, namreč od človeka, kakor dokazuje zakon o specifičnosti živcev, psihiatrija in nekatere živčne bolezni, ali kakor pravi Tomaž Akvinski: quidquid recipitur, recipitur per modum recipientis.

* * *

Poskus fiziološke razlage teorije o spoznavanju. Beljakovine so tiste kemične sestavine, po katerih se razločujejo organična telesa od neorganičnih. Beljakovina je jako komplicirana in labilna sestavina, odlikuje se po visoki intramolekularni toploti, to se pravi, atomi se živahno gibljejo, vsled česar molekuli vedno razpadajo in se spet sestavljajo. Telo obstoji iz celic in celice iz teh gibljivih sestavin. To gibanje, snovanje v celici je življenje celice; to gibanje je presnavljanje (Stoffwechsel); če si to gibanje predstavljamo v obliki valovanja, je vstajajoči del vala asimilacija, padajoči disimilacija, celi val presnavljanje. To gibanje se vrši vedno, neprenehoma v vsaki živi celici, ali v vsaki celici drugače in v tej drugačnosti presnavljanja temelji specifičnost energije celic in organov. V možganih razločujemo skorjo in sredico; v skorji deluje to, kar imenujemo dušo, in sicer v celicah skorje, v takozvanih ganglijskih celicah. Torej presnavljanje ganglijskih celic je tisto delovanje, ki je ekvivalentno dušnim procesom — ki je duša, tega ne moremo reči; sicer pa ne spoznavamo duše kot substance, ampak samo kot neko delovanje. Skorja je razdeljena na posamezne dele, v takozvana središča in v vsakem središču kažejo ganglijske celice drugo presnavljanje, tako imamo v možganski skorji središče za gibanje jezika (govor), za gibanje nog in rok, središče za spomin govorjenih besed, drugo središče za spomin pisanih besed itd. itd. Tako imamo na pr. ganglijsko celico za rdečo barvo, presnavljanje te celice se od-

svita v naši duši kot občutek rdeče barve. Pozorni bralec me opozori: Čakaj, prej si rekel, da živi celica samo tako dolgo, dokler se vrši v njej presnavljanje; v živem in zdravem človeku se celica za rdečo barvo vedno presnavlja, torej bi moral človek vedno videti rdečo barvo. In še en pomislek: če je rdeča barva samo posebno presnavljanje celic, potem sploh ni nobene rdeče barve zunaj mene, ampak samo v ganglijski celici moje možganske skorje, torej samo v meni!

Glavno vlogo igra v dušnem življenju zavest (Bewußtsein); zavest je nekako čutno obzorje naše duše, enkrat je na široko odprto, kakor bi človek ob belem dnevi z visoke gore gledal po daljnem svetu: tedaj pravimo, da človek bedi; drugikrat je ozko, kakor bi gledal iz globoke, temne doline: tedaj pravimo, da človek spi. Samo to, kar priplava iz dna temnega morja na svetlo površino, na svetlo obzorje, samo to občutimo. Mejo med temoto in svetlim obzorjem imenujemo prag podražaja (Reizschwelle); kar je nad pragom je zavest, kar pod pragom, podzavest (Unterbewußtsein). Vsak podražaj mora imeti gotovo moč, da lahko priplava iz podzavesti na površino zavesti, v obzorje čuteče duše. Navadno presnavljanje celic se vrši v podzavesti ter naša duša ne ve o njem. Tudi ribe plavajo vedno na dnu morja, a naše oko jih ne vidi; le če se katera s posebno silo požene do površine, jo zagledamo. Tako je tudi v podzavesti: duša občuti le tisto presnavljanje, ki se ojači črez navadno mero; duša zagleda le takrat rdečo barvo, če se presnavljanje v njeni ganglijski celici iz kateregakoli vzroka pospeši; ta vzrok pride navadno iz takozvanega zunanjega sveta, pravimo mu podražaj (Reiz). Človeška podzavest vidi torej vedno rdečo barvo in duša (zavest) vidi rdečo barvo — z rdečo barvo, če prestopi rdeča barva prag podražaja. Po znanstvenem izvajanju smo prišli do naziranja, katero je izrekel že grški filozof Empedokles (490 pr. Kr.): spoznavanje enakega z enakim. Isto je učil Tomaž Akvinski v svojem stavku: cognitum est in cognoscente per modum cognoscentis. Tudi Goethe (Gespräche mit Goethe) je izjavil to misel 26. februarja 1824. l., rekoč: ko ne bi imeli nobene luči in barve v lastnem očesu, ne bi mogli tudi zunaj nas kaj takega videti. Mimogrede omenjam, da je bila na principu enakoenakosti zgrajena medicinska struja homeopatije, ki se vrača v moderno medicino v obliki imunizacije in serumterape.

(Konec prihodnjič.)

Na božji poti.

Na božjo pot k Mariji gor
sva z majko se vozila,
da ona mi pri Jezusu
bi milosti sprosila.

Ah, da bi s pota ne zašel,
ki pred oltar popelje,
ah, da bi novo mašo pel,
so bile njene želje.

— Iz svile tkani mašni plašč
in štola posvečena
in alba čista, angelska,
monštranca pozlačena. —

Da, to bi bil ves njen ponos,
in kaj za to bi dala!
Dve mošnji šmarnih tolarjev,
križavcev pol bokala!

Ah, majka, ne zameri mi —
za vse prelepa hvala,
— ne branim šmarnih se petic —
a maša — to ni šala!

Kakó naj stopim pred oltar,
li spremljaj me devica?
Saj molim in slavim le njo
in njena rajska lica.

Ah, ljubica edina le
kraljuje v srcu mojem
in njej zažigam miro v čast
in himne svete pojem.

Dospela sva v Marijin hram —
No, to si ti — Madona!
Res, lepa si, vsa zlata si
vrh vzvišenega trona!

A tudi ona lepa je,
četudi nima trona,
četudi nima lilije,
ne srdi se, Madona!

Da bil bi sinko njen gospod,
to majka je prosila,
jaz molil sem, da deva bi
na veke moja bila. —

Selim.

Heautontimorumenos.

Spisal Jos. Jeranov.

(Konec.)

isma ne žardevajo, pač pa rubinastí vöslavec v najinih čašah,« je poudaril po kratkem premoru še enkrat dr. Smetana in vzkliknil:

»Izprazniva ga čašo na čast Erosu!«

Zazvenelo je brušeno steklo . . .

»Sine Baccho friget Venus!« . . .

»Prav praviš, Krešimire, nežnopolto Venero kaj rad čam obletí, če je ne osveži žirovna rosa Bacchova — ali kaj sličnega . . . Tudi mojo mlado ljubezen je po prvi vročinski noči izpreletela mrzlica — in legla je na bolniško postelj.

Ko sem se bil namreč zjutraj prebudil, je ležala moja duša pred menoj, trepetajoč, drgetajoč . . . Iz brezna med vulgarno in transcendentalno dušo je vzrastel hobat bršljan, opletajoč in preprezajoč zevajočo globel . . . Po vulgarni duši se je že razpredlo bohotno bilje po vseh razpoklinah in goležih ter poganjale so ponekod cvetice, živobojne, sočnate, vonjave . . . Hobati bršljan pa je iztezal dolge svoje roke nad breznom, in sto in sto prstov je grabilo za transcendentalno dušo, da jo objamejo, oklenejo in privijejo k sebi. Duša pa se je vzpenjala, odmikala in napenjala vse sile, da se ubrani stoterim dolgim prstom.

»Zaljubljenih čenč in prismojenih pisem, tega je še treba!« je vzrojila transcendentalna duša. »Pokleknil boš torej pred to žlobudravo devetkelo, ki še ne ve, čemu živi; ki sploh — ne živi! . . . Ali je to življenje, kali: papkati, čebrnjati in žgoleti pa spančkati? . . . Tako živi tudi muca na peči in šoja na orehu! . . . Pa zarod človeški? — Bak! Za to že skrbi pohotna pouličná žlota! . . . Ljubimska pisma, ha, ha, ha! . . .«

Transcendentalna duša me je obladala z vso silo, toda vzdrževala se je le z največjim naporom na površju. Nepretrgoma je bahljalo iz globine . . . čuvstva so silila navzgor.

»Pogledam samo, če je že odprla žaluzije!« mi je molnilo v glavi.

Na široko je bilo že odprto njeno okno in na konzoli je bila videti črnokrvava vrtnica »Prince Camille de Rohan« v živoposlikani

japonski vazi. »Da bi vedel, če me ima tudi ona rada . . . le trohico . . . ali me vsaj spoštuje . . .«

Kakor da bi me bil pičil gad, sem se okrenil od okna ter se kajal! »Sem res že črnožolčni Werther, kali? . . . Preneumno! Kaj mi je neki mar to liskasto členkalo? Mrzko mi je že ob tem glupem muhovanju! . . .«

Povesil sem glavo in molče hodil po sobi v melce . . .

Misli vulgarne in transcendentalne duše so igrale po moji glavi slepe miši. Bilo mi je čelarno, da nikdar tega. . .

Mozgal sem in mozgal, a nikjer nisem prišel do pravega konca, do tehtnega zaključka . . . kakor da bi mi bila vrana možgane izpila... Po glavi se mi je kresalo, da nisem bil sposoben za resno delo. Svoje lekcije sem izpraševal po šabloni . . . izogibal sem se le, da bi ustrelil katero z motovilom.

Kadar sem bil doma, me je vleklo k oknu in na vrt. Bežal sem z doma na ulico, na izprehajališča — pa mrzost mi je bila za petami: povešeni židovski nosovi so mi kavkali v lice . . . Kathreinerjeve punice, srebajoče vročo kavo, so se mi hudomušno rogale s plakatov ter čekljale: saj te poznamo — tudi ti jo boš kmalu srebal . . . toplo . . . dišečo! . . . Ofrakani komilfotniki so privzdigali svoje zlikane cilindre . . . na plešah pod njimi pa je ljubezen plesala kankan . . .

In ubral sem jo zopet domov.

Da je ljubezen slepa — pravijo! Kaj še! Vedno in vedno me je vlekla k oknu ter zvedavo pogledovala v njeno sobo, na vrt . . . Zavezal sem ji oči: zaman, videla je skozi kakor Röntgen skozi človeka . . . zastrl sem ji okno, pa nasmehljala se mi je: »Take drobne detke se vendar ne bojiš! . . .«

Šinilo mi je v glavo: prestavi si svojo omaro tja pred okno! Ah, ne, ne, rogala se mi bo, češ, ustrašil se me je, zalizal se je kakor polž. Saj nisem pesjanka, da ga pohrustam s kostmi in kožo in njegovimi nazori vred!

Le izredka se je razlilo čuvstvo opojne ljubezni nepomešano z grenkim žolčem po žilah; a v takih hipih mi je bilo nepopisno prijetno, lahko . . .

Nagnil sem se nad šopek tej; žolte glavice so že nagrbančile malce svoja baršunasta lica, a dihale so iz sebe tem prijetnejši vonj. Zdelo se je, da dehtijo pred svojo smrtjo najblažji, najopojnejši duh, ki so ga skrbno shranjevale za poslednje trenotke. Po žilah mi je plala kri burneje, nekaj mehkega, opojnega je legalo na srce.

Drhtel in člel sem po nečem prekrasnem, sladkem, česar še nisem okusil nikdar . . .

Tedaj pa se je zbudila transcendentalna duša: mrzel bahorin je zadrevel na cvetno livado . . . Zagrabil sem wedgewood-žaro s tejami pa jo treščil za peč, da je zapela vaza ko zvon in se razletela na drobne črepinje. Ko se je vihar nekoliko polegel, sem pobral zmečkane in mokre vrtnice: kadile so mi še blažje dišave nego poprej — meni, ki sem jih omadeževal, oskrunil . . .

Kodrcija v moji glavi je postajala od dne do dne neznosnejša — vlačil sem se kakor megla brez vetra. A naposled je dozorelo v meni: treba je, da pridem na čistec, pa najsibo, kar hoče . . .

Sklenil sem, da odpovem stanovanje in se nastanim kjekod daleč proč, na nasprotni strani mesta.

Silno težko sem se odločil za ta korak: od svojega prihoda v v mesto sem bil nepretrgoma stanoval v tisti prijazni, tihi sobici, in bilo je to lepo vrsto let. Stranke v hiši so se naseljevale in izseljevale; menjavali so se obrazi, srečavajoči me po hodniku, po stopnicah in v lopi, a jaz sem ostal zvest svojemu tihemu ždiču. Prirastel sem bil nekako na svojo neposredno okolico, in zdelo se mi je, da mi bo zakrvavela nova rana, ako se siloma odtrgam od svojega ozadja. — In hišni gospodar, ki mi je bil tako naklonjen, tako dober! . . . S čim naj mu podprem svojo odločitev? — Zaskelelo me je globoko, ako sem si predstavljal njegovo osuplost, njegovo bridko presenečenje.

Toda vkljub vsemu temu je dozorela v meni misel, da je preselitev moja edina rešitev. Sklenila je tako prevladujoča transcendentalna duša, ki se je že deloma zapletla v bujno zelenje, segajoče sem iz vulgarne duše . . . Uvidela je, da ji preti pogibel, da utegnejo vezi silno porajajočega se čuvstva prikleniti veličastne njene misli, po vsemiru plavajoče, na odrevenelo, filistrsko zemljo.

Nataknil sem bil rokavice in se oglasil gospodarju.

Sprejel me je ljubeznivo, kakor se sprejemajo najintimnejši znanci.

»Kam bi neki zapisal, da ste nas po tako dolgem času zopet posetili!« je vzradoščen vzkliknil. »Zelo me veseli, res, neizrečeno me veseli!«

Sreča mu je sijala na obrazu in videlo se je, da niso govorila samo usta, ampak da je prihajalo od srca.

Meni pa se je zdelo, da stojim pred človekom, ki me boža in poljubuje, a jaz segam po oster nož, da mu ga porinem v prsi . . .

V vratu se mi je zagatilo in bilo mi je nemogoče, da bi golsnil le eno besedo in obrazložil namen svojega obiska.

Postregel mi je z najboljšo kapljico iz svoje kleti in sploh z vsem, kar je bilo dobrega pri hiši. Pridružila se je tudi njegova soproga, in govorili smo o tem in onem ...

»Saj res, gospod profesor, seznaniti vas moram s svojo nečakinjo — že nekaj tednov je pri nas,« se je spomnila gospodinja ter hitela klicat po enfiladi:

»Zlata! Zlata!«

»Fletna punčka to, boste videli,« je zatrjeval on.

Pridrobnela je brž nato in viknila: »Evo me, tetica! Kaj pa —«

Osupla je obstala med podboji in ahnila:

». . . . gospod profesor! . . .«

»A tako, vidva se že poznata!« je vzkliknil stric in dostavil, nama hudomušno žugaje: »Le čakajta! . . . Ali se z očmi lovita skozi okna, ali kaj? — Ej, ti koketka ti mala! . . .«

Njo je polila gorčica po licih, in s tresočim glasom je prav podrobno opisala, kako sva se seznanila na vrtu.

Dotlej sem še malo upal, da se mi posreči vplesti v pogovor moj sklep zastran preselitve, ko pa se je pojavila ona, je šlo vse po vodi.

Rekel sem sam pri sebi: »Opravim pa drugikrat, ko se nanese ugodnejša prilika, to sitno, kočljivo delo . . .«

Kramljali smo prisrčno, in meni je bilo prijetno kakor že dolgo ne. Zlata je čebljala in čebljala, a jaz sem presrečen poslušal in bleknil tudi kako šaljivo vmes: vse trdne sklepe svoje transcendentalne duše sem korenito pozabil.

Zdelo se mi je, da se je razdvojena duša zopet združila v harmonično celoto in da neka skrivna, magična moč vse moje bistvo ogreva in napaja s slastjo.

Striček in tetka sta me z najljubeznivejšimi besedami povabila, naj ostanem kot njih gost pri obedu. Ker ni nikakršno opravičevanje prav nič izdalo, sem se naposled vdal.

»Kratkočasi nekaj hipov gospoda profesorja!« sta dejala Zlati in šla pripravljat, kar se jima je zdelo treba, da me izredno pazljivo pogostita.

Zlata mi je med tem razkazovala svojo zbirko razglednic in zaigrala na klavirju nekaj odlomkov iz »Prodane neveste«. Razpletel se je vsled tega med nama pogovor, kako čudni so nagibi, ki zdru-

žujejo srca, čeprav povsem nasprotna, in kako večkrat zlobna usoda razdruži bitja, ki mro drugo po drugem.

Tedaj pa je ona vprašala z nekako otroško naivnostjo:

»Ali niste prav nič otožni, ker samevate dan na dan v svoji sobici? — Oh, meni bi bilo silno dolgčas! . . .«

V meni pa je vzkipelo in zadnji okovi so popokali... Vzhičen sem ji razložil vse svoje duševne viharje, ki jih je provzročila ona. — Poslušala me je presenečena, povešala glavo in zardevala . . . . na licih pa se ji je zrcalila globoka resnost. — Zamolčal ji nisem ničesar: ves duševni razkol, vse vzvišene in neumne misli, ki so drevile po meni, ves notranji boj — vse sem ji razložil, natanko, brez pridržka . . .

Mogoče, da ni razumela s svojo priprosto pametjo vseh mojih besed, toda na njenem obrazu sem bral, da jih je pojmila s svojim srcem, da je proniknila s prirojeno žensko senzitivnostjo mojo notranjo tragedijo.

In kaj potem? . . .

Potem se je zgodilo to, kar se godi dan za dnem — od pamtiveka. Razlika je bila le ta, da smo praznovali en in isti dan sedmino in svatovščino: zagrebel sem svojo transcendentalno dušo — včasi me še pride po noči strašit — in nastopil sem pot v novo življenje.«

». . . Pastetenreste vom Leichenschmaus zur Hochzeit kalt serviert!« je citiral dr. Smetana; nato je sočutno stisnil profesorju desnico in rekel:

»Dokaj si pretrpel, amice! Trpel si muke, ki se nam drugim — ki smo »die Viel zu Vielen«, dejal bi Nietzsche — kažejo le v sanjah . . . temu megleno, drugemu bolj jasno. — Bil si pravi pravcati „heautontimorumenos“!«

»Zadel si jo! Bil sem res to, kar pravi tvoja seskvipedalna beseda: bil sem mučitelj samega sebe« — je pritrdil profesor Mozgovrt in dostavil: »Na mogočnih kreljutih sem se že vzdigaval nad brozgo vrtinca življenskega . . . nad oblaki pa me je razžarila neodoljiva sila ljubezni, — in prevzetni Ikar je strmoglavil v morje filistrske zadovoljnosti . . . plebejske sreče! . . .«

»Naturam expellas furca, tamen« —

»Res, res, človek sem, človek prav takšen, kakor »die Viel zu Vielen« — in po žilah mi utriplje vroča kri, osemintrideset gradov vroča kri . . .«

— — — — — — — — — — — — — — —

Prestalo je rsanje plesalcev in klavir je utihnil. Iz spalnice je prinesla gospa Zlata Mozgovrtova belo povito detetce.

»Ah, moj Vladko!« je radostno kriknil profesor in brzo poskočil ter poljubil svojega sinka na čelo.

Plesalci in plesalke, tete in prijateljice — vse čiherno se je zgrnilo okrog Zlate in Vladka, ki je nepremično zrl v svetlo luč sredi sobe.

. . . Izpod sinjega neba pa je priplavalo veselje, izkopalo se je v večerni zarji . . . pomazililo se z etrovim parfumom, trepetajočim po vsemiru . . . v lase si je vtaknilo rubinasti žarek iz zvezde aldebaranke — in prhutalo je s svojimi mehkimi, snežnobelimi kreljutmi ter pihljalo v razbeljena lica in utripajoča srca blaženost in srečo.

Tri dolge dni . . .

Tri dolge dni —
in ni te ni . . .
Zastonj te čakamo;
jaz, rožice
ubožice
za tabo plakamo.

Tri dolge dni —
in rožic ni.
A jaz deklè lepo?
Tri dolge dni —
obraz bledi
in solzno je oko,
četrti dan,
četrti dan
zvonovi mi pojó.

*

Pa tega nikar verjeti, ljudje!
Zvonovi so pač zvonili
in tja so v grob jih spremili
moje nade in moje željé. —

B. Baebler.

Črtice.

Spisala Zofka Kvedrova.

I.

Govorili smo nekoč o velikem tujem mestu, središču lepih umetnosti, ki je znano celemu kulturnemu svetu.

Poljaki in Čehi so sedeli okrog mize in pripovedovali o nadarjenih svojcih, ki so živeli tam v tujem mestu v slavo in čast svojega rodu.

In takrat sem se oglasila tudi jaz: »I eden naših živi tam. Slavljen in priznan je in njegove slike so med najboljšimi po izložbah. Poznate ga, zakaj ni mogoče, da bi poznali to mesto, a ne vedeli o njegovem imenu.«

»Kako se imenuje?«

Z zadoščenjem sem rekla njegovo ime.

»Velik umetnik je!« so vzkliknili.

Ali nekdo se je začudil: »On je vaš rojak, Slovenec?! Tega nisem vedel!«

In takrat so se vsi spogledali in se čudili: »V resnici, tega nismo vedeli! Govorili smo ž njim, dobro smo ga poznali, ali to slišimo danes prvič, da je Slovenec. Slišali smo pač, da je Avstrijanec, ali da je Slovan, Slovenec, to nam ni bilo znano.«

Obmolknili so, a meni je bilo mučno.

Doma smo se ponašali ž njim, a glej, zunaj v svetu ne ve nihče, da je naš; ne ve nihče, da je naš, ker on molči in nikomur ne reče: »Tam ono maloštevilno ljudstvo med gorami na jugu je moje, jaz sem njegov sin, sin tega malega, tlačenega naroda.«

In dolgo nisem mogla zaspati oni večer.

Toliko imamo talentov, nadarjenih umetnikov, a razkropljeni so po svetu kakor pest pepela, ki ga raznesejo vetrovi na vse strani. Utonejo v tujini, v mrzli in trdi tujini, a domovina ne ve o tem, ne zaplaka nad svojimi sinovi, ki so jih pomandrali v cvetju in mladosti tuje pete. Samo, če kdaj kateri zmaga, če se izvije iz krutih rok bede do zmagoslavnega vrha slave in priznanja, takrat se spomni domovina in kliče: »To je bil moj sin!« —

Ta je bil njen sin, a ni več! Prerevna je bila, da bi mu bila dala kruha, ko jo je prosil, in zdaj je ne pozna več! Odšel je in tuja krušna mati mu je dajala jesti, tuja mati ga je odgajala s trdo

roko in brez ljubezni. Ali bil je vendar kruh, ki mu ga je dajala, kruh potreben za življenje. In zato ji je dal sad svojega življenja, sad svojega dela in svoje duše, in zdaj se ona, tujinka, ponaša ž njegovo slavo.

Morda se spomni on kdaj daljne domovine, spomni se, kakor se spomni razvajeni rejenec visoke, bogate gospode svoje matere delavke. V beli palači se spomni rejenec svoje prave matere, ki ga je pred davnimi leti dala bogatim, tujim imenitnikom, da ga odgoje v večjo srečo, nego bi ga mogla odgojiti ona, uboga delavka in beračica. In pošlje ji daleč v zagorsko vas bogat dar, da ne bi stradala in trpela pomanjkanja. Kraljevski se zdi materi ta dar, a on potroši toliko v dveh mesecih za smodke in cvetlice! . . .

Take misli sem imela tedaj pozno v noč.

— — — — — — — — — — — — — —

Na izložbi slovenskih umetnikov sem videla neveliko sliko: tiho in melanholično pokrajino naše domovine. Slika je bila krasna, prepojena s pravo aristokratsko umetnostjo velike duše.

Pogledala sem, kdo je avtor te lepe slike.

In čitala sem ime umetnika, rojenega Slovenca, slavljenega v v velikem tujem mestu, njega, o katerem smo govorili tistega davnega večera . . .

Spomnil se je svoje matere . . .

II.

Vsako leto se oblecite v črnino najlepši dan, ko je polno rdečega makovega cvetja v zlatem žitu, ko so naši gozdovi zeleni in dehteči, ko se naše vasi belé v solnčnem žaru, ko je nebo modro in neizmerno! Takrat, ko je vse lepo in krasno in srečno in ko vam hoče srce vriskati od veselja, tisti dan se oblecite v črnino vsi, ki ste slovenskega rodu in ga še niste pozabili! In zapojte žalostinke, da bodo kakor orkan zagrmele proti visokemu obnebju! In popadajte na kolena in žalujte! In vaš miserere naj bo glasnejši in mogočnejši nego molitve vseh kristjanskih cerkev na praznik mrtvih. Narod umira ob mejah, naš narod! Po Koroški in Štajerski in Primorski in po vseh naših deželah. Tujinstvo ga gonobi kakor strupena kužna bolezen. Kakor valovi se zgrinja tujina na nas in vsako leto umiramo na stotine in tisoče. Vsaka ribiška vas praznuje vsako leto spomin onih, ki so med letom za vse veke izginili na širokem morju. Vsaka družina obhaja v črnini smrtni dan očeta, matere, sina, hčere. Naš narod spi in ne ve, kdaj so se mu izgubile stotine izpod

okrilja. Vsako leto se kopljejo grobovi, žalostni grobovi naših bratov, in na tisoče grobov je pripravljenih za nas proti severu in jugu, okroginokrog. A mi niti ne vzkliknemo, ne žalujemo in ne dvignemo pesti v kletev nad grobovi.

Vsako leto se oblecite v črnino najlepši dan, vsi, ki ste slovenskega rodu! In zapojte žalostinke nad našimi grobovi, da bodo grmele do neba, in dvignite pesti v mogočno kletev nad mrtvimi našega rodu, da bo donela preko naših mej v obraz naših vragov!

III.

Megla je ležala po ulicah. Ni bilo solnca, ki bi razširjalo mir in veselje. In še pustejši mi je postalo v duši. Morile so me skrbi za kruh in stan, dušile so vse načrte, vse misli v moji glavi. Mučni notranji nemir me je razjedal že tedne in vedno je še rastel in mi zatiral vse veselo, sveže ustvarjanje. In toliko načrtov, toliko novih idej je prihajalo vsak hip in izginjevalo, predno so se mi vtisnile v dušo. In nisem si jih mogla osvojiti, umikale so se mi kakor prazne sence v noči. Nekaj težkega mi je ležalo na ramah, da sem hodila upognjena.

Srečal me je znanec. Vzravnala sem se.

»Kako vam je?«

»Slabo, jako slabo,« sem odgovorila v smehu, ali oči so se mi orosile trpkosti.

»Ah, pozna se vam,« se je smejal. »Oči se vam svetijo od zadovoljstva — in danes je megla! Kako imate srečen temperament, vreden zavidanja.«

In še enkrat sem se zasmejala, ko sva se razšla.

Zmučena in žalostna sem prišla domov. Bilo je pod večer in bila sem lačna, kajti samo malo kave sem pila opoldne. Ali nisem imela niti krajcarja v žepu. Na mizi je stal lonček mleka in koščck kruha je ležal poleg. Moja mala je zavriskala, ko sem vstopila v sobo.

»Mam mami rada!« mi je zatrjevala in me poljubovala, ko sem se sklonila k njej.

Potem mi je prinesla pismo, ki je ležalo med njenimi igračami.

»To je mamino! Dal listonoš.«

Vzela sem pismo in sedla, mala mi je sama zlezla v naročje in skupaj z menoj je gledala v list.

»Piše,« je konštatirala modro.

»Ljudje te ogovarjajo,« mi je pisala znanka. In zopet sem se nasmehnila kakor prej na ulici. Nehote so se mi zasolzile oči. Boli, ako te ogovarjajo oni, ki te poznajo, — ki bi te čislali, ako bi bili pošteni sami pred seboj.

»Ne jokaj, mami!« me je tolažila moja mala in srce mi je zatrepetalo v sreči.

Tako majhna je moja dušica, dekličica, ali vidi in čuti, kadar se mi zakale oči.

In potem sve večerjali. Mleko in kruh je bilo moje male. Ali ona je z drobnimi prstiči odščipavala kruh in dajala tudi meni, da jem. Ko se je prvikrat oddahnila, ko je pila mleko, mi je ponudila: »Češ, mamino?« Ali kako bi ji mogla izpiti njeno večerjo . . . Vendar je pustila par kapljic mleka v lončku: »To je mamino!« Ovlažila sem si usta . . .

Moja mala je šla spat. Zunaj je nastala noč, ali jaz sem še vedno sedela pri oknu in gledala na pusto, ozko dvorišče. V umazani hiši nasproti so se vžigale luči, ali jaz sem ostala v temi. Čemu, da prižigam? Sedela bi pozno v noč pri mizi nad papirjem s peresom v roki, ali ničesar, ničesar bi ne napisala. Vzdihala bi od nemira, črne misli bi odgnale poslednjo možnost za delo in vedno bolj bi se me polaščalo ono grozno čuvstvo, katerega se toliko bojim: nevera v sebe, obupavanje nad svojimi močmi, nad svojo zmožnostjo, nad svojim talentom... In to je strašno! Nikoli ničesar ne dosežeš, nikoli ne dosežeš cilja, nikoli ne ustvariš dela, o katerim sanjariš, ne napišeš knjige, o kateri bi dejala v svoji duši: zadovoljna sem, srečna in ponosna nad tem delom!

In vedno bolj se je zgoščala noč in ura je minevala za uro. Lačna sem sedela pri oknu, v skrbeh nad jutrajšnjim dnevom, ogovarjana, žalostna, nezmožna za dela in ustvarjanje, po katerem sem toliko hrepenela. Neizmerna grenkost mi je napolnjevala dušo, topo so mi strmele oči v noč, bilo mi je prebridko in pretežko, da bi imela solze.

Tedaj je zazvenel srebrn smeh po sobi.

Ali ste slišali kdaj smejati se otroka v snu? — Ni sladkejšega zvoka!

Moja mala se je smejala veselo, prisrčno in ta sladki, nedolžni smeh mi je hipoma pretresel dušo kakor rajska godba.

Iz posteljice je donelo med srebrnim zvonkljanjem tega ganljivega otroškega smeha polglasno šepetanje: »Mami, manimo, mam rada! Zelo rada, mami!« In zopet smeh in tiho . . .

Vstala sem. Pozabila sem na glad in na skrbi in na težke misli. In visoko sem se vzravnala. Česa mi manjka? — Malo denarja! Zato vse skrbi, zato vse zdvajanje, zato ta topost in ves nemir, ki mi goni vse misli iz glave, ki mi niči zaupanje v se! Saj sem srečna! Ali ni to smešno: malo denarja! Ah, dokler je samo to, sem srečna! Težki dnevi morajo biti, ali minejo! Zakaj srečna sem! Pozabila sem na svojo srečo od skrbi. Ah, ko bi ne bila srečna, ne otresla bi se jih nikoli, zadušile bi me! Ali moja sreča se me dotakne in vse težko in bridko izgine kakor mučen sen. Zopet verujem v svojo moč, v svojo zmožnost in v svojo voljo in vem, da ne omagam pred ciljem!

Oddihnila sem se globoko, nažgala luč in napisala to črtico.

Prijatelji.

Gostijo priredil godovno je knez.
Žvenkljanje je čašic zvenelo
med družbo gosposko veselo
in strune ubrane donele so vmes.
To slastno je bilo veselje.

Dva žepa priboril si smodk je baron,
grofiči so jeli in pili
in radosti vsi se svetili.
Zakaj ne, ko vse je na mizi zastonj
in redko tak dan se praznuje.

Za govorom govor se dolg je vrstil.
Časteč in slaveč velikaša,
kar venomer pela je čaša.
Godovniku hlinjeno vsak je kadil
in dela proslavljal njegova.

»Knez mili, presvetli naš častni meščan,
oj, biser Ti našega mesta,
vsa družba se klanja Ti zvesta!«
je s hripavim glasom besedil župan
pa pot si obrisal raz čelo.

Od gosta do gosta šel knez je nató,
pozdravil župana in škofa,
barončke in svetlega grofa
pa vsakemu stisnil prijazno rokó,
uljudno v obraz se smehljaje.

In če jim povedal je puhel dovtip,
zavrelo je hrumno veselje
v dvorani kakor na povelje
in vzdignil prisiljen grohot se na hip
pa ploski so glasni doneli.

A norec je grajski v ozadju ostal.
Od družbe sladko razuzdane
sred svetle prostorne dvorane
le on se ni knezovim šalam smejal —
edini pač knezov prijatelj . . .

Vojanov.

Moja pesem.

Ni himna radostna, ne pesem sloveča,
to mojega srca pesem ni . . .
Prisega je živa, želja hrepeneča,
ljubiti tebe vse žive dni! —

Pozabljenja viri pač srcu so znani . . .
— a s srcem vsi moji spomini živé —
in če so vsi upi mi v njem pokopani —
ob dragih mrličih živi mi srcé . . .

A kadar umrje z menoj — hrepenenje . . .
zapre se za tebe srcé in okó,
pozabljeno bodi, da moje življenje
daritev je bila — za tebe samó! —

M. P. Nataša.

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenec.

(Dalje.)

olhi postanejo godni meseca septembra. Polhar se potrudi, da za kvatrni teden tega meseca vse pospravi s polja, potem pa poišče v podstrešju večjidel zelo okajene skrinjice ali samostrele, se prepriča, ali so zmeti prav gibčne, in ako ni drugače, izdolbe in sestavi še novih pasti. Vžigalic v dobri shrambi in še posebe povitih, teh sosebno ne sme pozabiti. Te, lula in meh s tobakom pridejo na život, pasti, koruzna moka, lonec ali kotliček in kos slanine v vrečo in sekirica v roko.

Ako je obrodila tudi leskovina, prične se lov bolj za krajem gozda, kajti na ta sad so polhi kaj lakomni in se ob njem tudi poprej zrede. Ta lov pa ni posebno izdaten in polhar se ga loti bolj iz začetka tudi radi tega, ker lahko odide proti večeru in se povrne zjutraj domov. Po kvatrnem tednu in dokler polhi ne izginejo, pa ne opravi v eni noči, takrat je že treba zgodaj po dnevi od doma, da še ob času poišče pravega prostora, si napravi prenočišče in uredi stave.

Pravi prostor ali dober kraj za uspešen lov se presodi po tem, kako polhi mečejo. Koder ni dosti izdolbenega žira po tleh, tam ni pravi kraj. Kjer so goste dorasle šibe, kakor navadno imenujejo bukev, bolj v zatišju, v kaki obširni, skaloviti dolini, tam je pravi prostor ali kraj. Da je še kaj vode kje blizu, potem je le še treba ugodnega vremena.

Lejte si! Kakor smo bili previdni, odhajaje od doma, vendar bi bili kmalu pozabili ene najpotrebnejših reči: vade. Za vado služijo dobro dišeča jabolka, suhe hruške, kutine, rožiči, tudi smokve, zlasti pa si je treba omisliti stekleničico lepo dišečega olja, n. pr. pergamotnega ali rožnatega. S tem se pribeli vada, da prvič polhu že od daleč zadiši in drugič pa tudi zato, ker je žival slastna za to posebnost; kajti ako ti kane kaj takega olja na stavo in je v njej že polh ujet, obgrize za njim došli polh vendar še oslaščeno mesto na stavi.

Prva skrb, ko je prostor odbran, so drva. Drv mora biti dosti in dobrih, ne jelovih, kajti jelova pokajo in mečejo iskre in torej

ni varno ležati blizu ognja. Drv je sicer obilo v gozdu, ali pri rokah morajo biti. Noč je že dolga jeseni in po noči ni, da bi človek okoli lazil in drva znašal. Še tako ima polhar dovolj opravka, ako se lov speši, in proti jutru je mraz kaj občuten. Dober in izdaten ogenj je treba takoj tudi radi tega napraviti, da se pri njem svečava ali luč osuši. Za luč se izcepijo debele leskove ali javorove palice, za silo tudi bukove. Da ne razpadejo, se tudi s trticami potisnejo in zlože na kljuke preko ognja, da se dodobrega osuše in opalijo.

Hitro, hitro, zmerom bolj se mudi! Kje so pa ražnji za stave? Za ražnje je treba dolgih, bolj tenkih palic liki fižolove prekle. Nanje se natikajo stave, ki se nastavljajo od tal po drevju. Tudi ražnji so napravljeni. Zdaj pa stave v roko, da se naprožijo. To delo tudi ne gre kar tako od rok, kakor bi kdo mislil. Zmeti morajo biti trdne, vendar pa prav na rahlo naprožene. Stave, skrinjice ali samostreli so kvadratni, po pol črevlja dolgi in nekoliko manj široki leseni zlogi. Sprednja deščica nosi jekleno zmet in steka po razah ob kraju. Na klinček se dene z oljem pribeljena vada in se vtakne v votlino stave tako, da mora polh z glavo poseči vanjo, da doseže vado. Ko pa jo poprime, klinček popusti in pade na dno stave, zmet pa stisne sprednjo deščico navzgor in polha za vrat. Ako zmet ni silna, zamudi, in torej treba krepkih prstov in dobre vaje, da se pravilno proži. Recimo, da je 30 stav, pa je treba dodobrega poldrugo uro, da so vse naprožene. Sprednji deščici nasprotna je daljša ter ima na podaljšku luknjo za raženj. Vsako naproženo past nese polhar v roki do mesta, kjer jo misli nastaviti. Tam jo dene na raženj in potem skrbno od tal v rogovilo, kjer ima stati. Ako se stave pokladajo bolj na daleč od ognja, se prožijo vsaka na svojem mestu, in to je tem bolj mučno.

Ko bi ti, ljubi bralec, mogel sedaj predstaviti četvero ali petero dobro izvežbanih polharjev in bi potem jaz sprožil debato o pravilnosti mesta, na katero je skrinjice postavljati, slišal bi dosti besed in tudi ostrih, kajti o tem debata še ni končana in menim, da ne bo nekdar dognana, dokler bo še kaj polha in polharjev. Temu pritrdi vsak, da polh ne pleza rad po gladki šibi navzgor, in tudi to velja vobče, da ga baje ni boljšega mesta za stave, nego na nizki hojici ali smrečici ali tudi na drugem mladem drevesu, ki raste ob visoki šibi. Kjer sega vejevje mladega drevesa ob prve veje šibe, tja postavi ali obesi skrinjico, in gotovo bo večkrat v eni noči držala. Kaj pa potem, ako ni takih drevesc? Kam staviti, ako je sapa, kam pred polnočjo, kam po polnoči, kam o deževju, kam spričetka lova,

kam kasneje, ko postanejo polhi že bolj debeli? Kdor si upa največ starcev ujeti, ta je bolj premeten, kajti le-ti odločujejo dober plen pri štetvi.

»Vidiš, Miha,« poreče stari Luka, »jaz sem lovil nekoč že kasno jeseni, ko so drugi le še par repov prinesli domov, pa sem jih privlekel domov celo butaro, pa kakšnih, pa niti ene stave nisem imel od tal, le po skladah sem jih pokladal pa po prelazih. Ali to treba znati, živali treba vedeti navado!« — »Kaj boš govoril,« ga zavrne Miha, »enkrat se ti je ravno posrečilo. Kadar polh že po tleh pobira, takrat je bolje, da doma ostaneš pri svoji stari. Skoraj bi ti tudi ne verjel, da je bilo v butari, kakor ti praviš, kaj mastnih; kake zakasnele pritlikavce si pobiral.« — Vmes posegne potem še Hlepov Janez in ni ga več konca celo nedeljsko popoldne in tudi, ko so mati gostilničarica že luč postavili na mizo in voščili dober večer, ne prenehajo veščaki. Ko je kaj cvenka, pokliče si ga še vsak eno merico in čim dalje v noč, tem debelejši postajajo polhi in tem več jih je. Mati gostilničarica morajo tudi še eno škatlico vžigalic postaviti na mizo.

No, pa kaj se bomo sedaj razgovarjali, mrak se že dela in mi smo že dodobrega utrujeni, lačni pa, kar se da. Pot v gozd je bila dolga. V reber smo hodili in še precej nesli in dobrih šest in tudi sedem ur nismo ničesar užili. Prav prileže se nekoliko počitka in še bolj to, kar se dene pod zob. Požirek takega, ki nekoliko strese, tudi ne škoduje, in na vse to pa nekoliko dima iz lulice, ki smo jo najprvo osnažili še za celo noč. Prve zvezde se prikažejo in najbolj radovedna sova se oglasi ne daleč od nas. »O, kaj si že vstala?« ji odzdravi kak zgovornež. »Le drugam pojdi, tukaj bomo mi lovili!« Čeprav ni najmanjše sapice, vendar jame po listju šumeti. Vežbano uho to sliši.

Ne traja več dolgo in od dreves in tudi prav tik ognja prične kapljati. Ne! niso vodene kaplje, polhi so že po drevju in mečejo žir. Ne vemo, ali se mu je od ognja pokadilo ali ima nahod, eden je tudi že pričel kihati. No, sedaj se pa nisem motil: en klinček je že padel v skrinjico, ta drži. Kdor je nestrpen, kakor sem bil jaz za svojih mladih dni, bi šel kar pobirat, pa izkušen polhar ne dopusti tega, češ, žival se ne sme oplašiti in do jutra bomo še pobirali, da se bomo naveličali. Da je jasna noč in je tudi brez luči videti, kam naj se stopi, je pobiranje do polnoči prav kratkočasno. Toda po polnoči in ko si že dobro zadremal, je pa precej hudo stopiti zopet na noge, ko te tovariš dregne in reče: »No, pojdimo zopet!«

Ako so stave na pravih mestih, je prvo pobiranje navadno najbolj izdatno, pa tudi zelo zamudno. Noč in tema vse predrugačita. Ko si stavil, si dobro pazil na vrsto in na krog stav, zato meniš, da ni mogoče, da bi kako zgrešil. Toda, ko stopiš od bleščečega ognja in jameš previdno stopati naprej, je hitro podnevna slika izpremenjena. Slabo je, ako luči niso dobro osušene in je treba večkrat ž njimi mahati, da se zopet ogore.

Stopimo do prvega ražnja. Z lučjo posvetimo kvišku. Rep visi doli po stavi; ta že drži. Doli z ražnjem, polha v malho! To je dobro mesto. Zopet se stava naproži in postavi na isto mesto. Naprej! Ne toliko na levo, bolj na desno je druga. Oh, kaj še! Vidiš, tukaj je druga, ta tudi drži. Dober pričetek! Danes pa bo, danes! Zopet naprej in naprej okolo vseh stav!

Vzemimo, da jih je trideset in da se nismo nič motili, pa je potekla dobra ura, da se vračaš z ostankom luči zopet k ognju. Ako si pa zabredel in jameš po stavah iztikati, ako jih dosti ne drži in jim poiščeš drugo mesto, ako luč ni prava in moraš čakati, da se ti zopet ogori, ako ti pri postavljanju še klinček pade iz rok in se ti zameša v listje, lazil si tudi dve uri, predno si zopet pri ognju.

Ako si dosti nabral in plen preštejeÅ¡ in se pri tej priliki s težkanjem vsakegu komada posebej prepričaš, da so polhi dobro godni in da je tudi še par starcev vmes, ne čutiš nič truda, ogenj popraviš in naložiš drv, poprimeš za lulo in tobak in prične se gost razgovor. Vse živo je okrog tebe. Do tleh šumlja, pogostoma kaplja od dreves. Ko se ogenj razgori in osvetljuje bližnje drevje, zagledaš še kakega polha, ki se je že napasel in se guglje na koncu kake veje. Tudi kihajo že bolj pogostoma in semtertja se po dva tudi spoprimeta, ko se srečata na povprečni veji, ki služi za stečino od drevesa do drevesa. Lop, eden je celo doli padel! Kar mahoma vse utihne in ne bi vedel, zakaj da se ti ravno nad glavo na visoki šibi ne oglasi ukajoča sova. To je polhov strah. »Boš šla!« zavpiješ. Ona se pa malo zmeni za to in kakor bi se hotela s teboj prepirati, postane še glasnejša in na pomoč ji prihite še druge. »Ne boste nič opravile!« jim poveš. »Polhi niso samo za vas; razgrajate, ker ste že site.« Kakor došle, tako prošle; niti ko so priletele, niti ko zopet odletijo, ne čuješ niti najmanjšega flofota. To so prave coprnice in noč jim daje vso oblast. Ah, kaj pa to? Ta pa ne pride tolikanj blizu ognja in je bolj stanovitna na svojem mestu. »To je velika sova; ta se jih je že naužila in sedaj pa poje,« pristavi kak šaljivec.

Čuj! Kaj pa je to? Po robu doli šumi; še pes, ako ga imaš pri sebi, in ki leži v kolač zavit za ognjem, privzdigne izprva samo glavo in mahoma celi prvi konec in voha proti kraju, od koder prihaja šum. Srne so. Sedaj so zapazile ogenj in za trenotek obstanejo. Takoj zašumi in v dolgih skokih odlete od tega kraja. Kakih sto korakov pa se zopet pristavijo in koza voditeljica jame rjuti. Ako še nisi slišal tega, menil bi, da je to glas strašanske zveri.

Čas je, pojdimo zopet okoli stav! Ogenj popravimo, luč prižgemo in zopet je treba hoditi, plaziti se, s kake stene tudi poskočiti, da preidemo okolo vseh stav. Glej no, kaj pa je to, stava je sprožena, polha pa ni! Raženj in stavo deneš k tlom, deščica ni stisnjena do kraja. Ko jo odprožiš, najdeš le polhovo glavico. Sova je polha odščipnila pri vratu. Ne doni ji slava radi tega, ampak slišala bi hude psovke, ko bi bila v obližju; tatica še ni najhujša beseda, ki se ji privošči. Deščico moraš dobro osnažiti, kajti krvava je in krvi se polh umiče. Pravili so mi polharji, da so sovo na ta način tudi že ujeli, ko je krempelj vteknila v votlino stave, odkljuvala vrat ter je život polhov doli padel, glavica v skrinjico, zmet pa je deščico obenem potisnila še više. In konec te pripovedke je bil navadno ta, da ob polhih prav debela sova je dala drugi dan prav dobro juho in mehko, okusno meso kakor vsake kokoši.

Recimo, da greš ob treh ali štirih zadnjikrat pobirat, potem pa imaš tudi povsem zadosti, in ko prideš zopet do ognja, se še toliko potrudiš, da zložiš še ostala debela drva vrh oglja in ogorkov, se iztegneš po tleh in odeneš, ako imaš kaj takega pri sebi, in zaspiš. To spanje je »spanje poštenjaka«. Kdor tega ni poskusil, ta za vse sladkosti tega sveta še ne ve. Že mogoče, da se enkrat nekoliko odmakneš, ko se ogenj preveč razgori in te preveč greje, ali da se enkrat preobrneš, ko te jame po eni strani preveč zebsti, toda ti presledki blaženega počitka in spanja so pravi navržek dobrega počutja, in da teh ni, niti vedel ne bi bil, kako dobro se ti je godilo.

Solnce je že posijalo in ogenj je pogorel do tal, ko si ti ali kateri tvojih tovarišev prvi oglasi in pove, da je že skrajnji čas vstati, da se kaj pospravi po »hiši«. In kako hitro je vse opravljeno! Enkrat se dobro pretegneš, poprimeš se, kjer te je kak kamenček ali kaka vejica nekoliko obtiščala, poprasneš se po glavi, potegneš roki črez obraz, in odpravljen, umit in počesan si do kraja. Ako si pravi tobakar, sežeš po lulici, ako si pa bolj potrpežljiv, se pa pridružiš tistemu, ki se ogleduje po tem, da pride kaj pod zob. Šele

potem, ko se ti je tudi želodec pomiril in si se pri boljšem in popravljenem ognju dodobrega ogrel, pa pride na vrsto vse oslajšujoči dim in razgovor o nočnih dogodkih, vmes pa se tudi plen prešteje in ukrepa in ukrene, kako in kaj za prihodnjo noč, ako se bo treba daleč ali le malo premestiti. Če so lovci združeni za plen, vlada lepa složnost, ako pa lovijo vsak zase, je pa složnost morda tudi nekoliko kaljena po lovski zavisti, vendar ne pride med izkušenimi lovci do pravega nasprotja. Skoraj bi bil pozabil omeniti, da med tem, ko se prvi ali drugi pobrine za ogenj in zajutrek, stopi tretji še za stavami in jih znese skupaj, seveda tudi tisto, kar se je še nalovilo. Ako je tudi ta navržek še izdaten, je to odločilno, da se dosti ni premakniti od tega mesta.

Že smo se dodobrega razmajali in dela je dovolj, da se še bolj pripravimo za prihodnjo noč. Ako že vemo za polšine v tem kraju, si jih ogledamo. Ako so uglajene, nastavimo pred nje tulce. To so izdolbene ali zbite lesene votline z luknjo, ki se postavijo ravno pred polšine. Ako ni svet trd in kamenit pred polšino, treba ga je utrditi in povsod okoli pregledati, ako nima več odduškov ali izhodov. Kajti predno poleze polh iz polšine v tulec, se vendar nekoliko premisli o tej nenavadni poti, in prav je, ako ima tulec na nasprotni strani k polšini pridejane votline tudi nekoliko z debelo žico prepežene svetlobe, pri kateri meni priti na prosto. Oddušek pri polšini pa mora liki mišnica na notranjo stran imeti žice, ki zabranjujejo izhod. Da se tulec pravilno nastavi, ako ni svet ugoden, za to treba več ur časa, pa se še prigodi, da je drugo jutro tulec prazen, tik njega ali v njegovem okrožju pa na novo izdolben izhod. Ako se je pa tulec sponesel, mrgoli v njem 20 in še več polhov, po katerih drugo jutro lahko grabiš in jih preobračaš, kakor ti drago, ne da bi te kateri ugriznil. Ali gorje ti, ako bi par zadavljenih ne pustil v tulcu, predno se zadnjega še živega lotiš! Poprime te in makari skozi prst ti potisne ostre zobe.

Ako čas dopušča, se po dnevi tudi dupla in nastavljajo zboji. V to svrho se naproži ploščat, precej težek kamen z vado. Ako se polh vade poloti, pade težki kamen nanj in ga ubije.

(Dalje prihodnjič.)

Slovo.

Pa z Bogom! — Grem in ne pridem več!
Ljubezni mi je dovolj!
Ljubezen je za otroke le,
za moške je moštvo zgolj.

A tvoje oči presladke so
in strupene tako,
in v njih poguba moja leži
in moje, moje nebo.

Ah, s sabo bi vzel ti solnci dve,
da bi mi svetili na pot,
da bi goreli mi noč in dan,
da čuvali vseh bi me zmot.

E. Gangl.

Na poti.

Odela detétce je v krilce lahnó —
in k cerkvi ž njim speje po vasi . . .
Od stida poveša žareče okó,
igrajo ji v vetrcu lasi.

Smejé jo mladeniči zrejo povsod,
mežikajo tajno z očmi si . . .
Poredno smeji osiveli se rod,
češ: prva in zadnja ti nisi . . .

Po strani dekleta jo vaška tam zró.
O, čuti poglede te mračne — —
pri sebi pa misli si ona tako:
»Saj niste, saj niste drugačne . . . . . .«

Od stida poveša žareče oko,
ko stopa z detétcem po vasi.
Pri srcu ji je hudó in težkó . . .
Igrajo ji v vetrcu lasi. —

Dolinski.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

VIII.

Tone je bil srčen mladenič. Tudi ob oni nevarni vožnji ni izgubil poguma. Ko se je bil ustavil na travniku, je skočil z voza in obul črevlje. Iz vasi je slišal klike in odpiranje in zapiranje vrat. Videl je posamezne luči migljati med poslopji in v nekaterih hišah. Prepričal se je že od daleč, da se domačinom ni prigodila nesreča, kajti dve osebi, v katerih je spoznal starše, je videl pred hišo, tretja oseba je baš skočila črez prag, nesoč obleko pod pazduho, in samosrajčnik Janček se je tiščal materinega krila.

Ker je videl domače ljudi na varnem, je zavil k Smoletu. V podstrešni sobi je še vedno tema, deklici torej nista več v sobi — tako je sodil Tone. V veži je zadel na Smoletovko, ki je vsa bleda in tresoča se z lučjo v roki stopila s stopnic, ki so vedle iz podstrešja.

»Oh, Tone, ali si ti? Bog te nam je poslal, pomagaj nam!« je viknila žena z glasom človeka, ki obupava.

Tone je skočil na stopnice, da bi hitel na pomoč, pa Smoletovka ga je zgrabila za suknjo, rekoč: »Od te strani ne moreš, vse je podrto . . . od one strani . . . skozi okno . . . Pod napuščem je lestva.«

Tekel je po lestvo in jo pristavil k zidu. Nad njim se je odprlo okno in Polonica je zavpila: »Pomagajte! Rezika . . .« Groza ji je zadušila besedo. Tone je lezel navzgor s tako silo, da so se mu pod nogo upogibali lestveni klini. Polonica ga je spoznala. »O križani Bog,« je zavpila, »Rezika leži sredi sobe, brez zavesti leži kakor mrtva! Nekaj je padlo nanjo. Tone, imaš li žveplenke?«

Mladeniču je zastal glas v grlu, tako ga je prevzel strah za deklico. Silna želja pomagati mu je zadušila besedo. Zavihtel se je v sobo, prah od ometa mu je udaril v nos in ga dušil. Prižgal je luč. Rezika je ležala na tleh z ranjeno glavo, nezavestna. Razleteli kosi debelega ometa so pokrivali podnice. Dočim je Polonica popravljala njeno nočno obleko, je pokleknil mladenič z lučjo v rokah k njej, da bi pregledal rano. Zagledal je precej dolgo krvavo prasko od čela navzdol proti ušesu.

»Polonica, vode, vode in brisalko!« je viknil in postavil luč na tla. Mrka bojazen ga je davila, bode li mogel rešiti deklico ali ne. S podloženo roko ji je lahno dvignil glavo. In začutil je, da se še bujno življenje pretaka po tem plemenitem telesu, in njega samega je prešinilo novo življenje in postoterila se je želja, spraviti na noge omamljeno deklico.

»Oh, kako naju je bilo strah!« je potožila Polonica, ko je prinesla vode. »Ko se je tako gugalo in pokalo v stenah, sva se stisnili v kot. Rezika je pa skočila po jopo in takrat jo je zadelo. Moj Bog, moj Bog, saj menda ni umrla!«

Poslušal jo je kakor v sanjah. V naglici je zmil s praske kri, namešano s peskom in glino, namočil čelo in obrisal. Polonica je pokleknila k njej in ji stirala z las pesek in smeti. Zazrl se je v svojo nenagledno deklico. Boja starinskega marmorja na dekliškem obrazu se noče umakniti živejši boji; ko da so iz voska, leže ob straneh čudovite roke; tesno zakrivajo s temnimi resicami obrobljene trepalnice oči, kakor bi stražile spanec; znova beži svetla strujka krvi z obraza na labodji vrat; kaplja tudi njemu kane na roko. Zopet umiva rano in moči čelo. In glej — ustnica zatrepeta, trepalnica se zgane, deklica odpre oči; sramežljivo se ji nasmehne mladenič ter se ugleda v to luč življenja.

»Rezika, duša moja, ali še živiš?« se je obveselila Polonica in z obilimi solzami je močila sestričnine lase.

Tone je videl, da v sobi ne smejo ostati. Pogled okrog sebe ga je prepričal, da se lahko zgreznejo razkopane stene ali pogrezne odrti strop. Med durne podboje se je že udrl velik kos zida in zaprl izhod. Le en izhod je ostal odprt — skozi okno.

»Deklici,« je dejal ves razburjen, »ta kraj moramo zapustiti! Vsak čas se vse to lahko podere na kup. Ne mudimo se! Polonica, vrzi vso obleko in posteljno opravo skozi okno! Ti sama lahko greš po lestvi doli, Reziko ponesem jaz.«

Zdaj se je Rezika zavedala nevarnosti, v kateri se nahaja. Skozi temo neizvestnosti so ji vstajale rezke podobe resničnosti. Hotela je planiti pokoncu, ali njene moči so bile preslabe. Tone jo je prestregel v svoje naročje. »Ne boj se in ne sramuj se! Sama ne moreš iti,« ji je govoril, naklonivši glavo k njenemu ušesu. »Trenotek rešitve je blizu. Okleni bele roke okoli mojega vratu in položi svojo glavo na mojo glavo, da te ponesem iz teh razvalin. On, ki pozna najini čisti srci, nama bo pomagal, ker on me je poslal. On me

je navdal z nadčloveško silo in močjo. Brez tebe poginem, le s teboj je zame rešitev!«

Nesel jo je k oknu; zlezel je na lestvo in s Poloničino pomočjo si je otovoril drago breme. Komaj so bili dobro na trati, sprožil se je nov silovit sunek. Gost oblak prahu se je privalil iz okna, od koder so baš kar prišli. Izza ogla hiše sta pristopila Smoleta, brišoč z rokavi zasolzene oči. Oba sta hvalila Boga, da sta rešeni deklici izpod strehe, in blagodarjala silnega Toneta. Smoletovka je napotila mlade ljudi na vrt.

Spešneje in krepkeje ni korakal Enej, ko je nesel svojega očeta iz goreče Troje, nego je hitel Tone s svojim dragim zakladom od podirajoče se hiše. Deklica se mu je zganila v rokah, kakor bi se hotela oprostiti lahkih spon in postaviti se na lastne noge, pa Tone je ni hotel pustiti bose v vlažno travo in tem krepkeje je stisnil k sebi svoj sladki plen. Zavest, da se nahaja v rokah ljubljenega človeka, ki jo je rešil smrtne nevarnosti, ji je odvzela vsako lastno voljo in ni se mu ustavljala. Brezsilno se je naslonila s komolcem na njegovo ramo, brezsilno je nagnila glavo na njegovo glavo. Razsuli so se ji močni lasje, usuli se po plečih in prsih in ogrnili mladeničevo ramo in tilnik. Živi tovor se mu je zdel kaj lahek in bodro je stopal pod njim. Ves prejšnji strah mu je zamrl, ko je čutil nad seboj milo oko, zroče vanj, in dih svojega dekleta. Obema sta silno utripali srci. Tiho moleč, je šla Polonica za njima ter nesla polno naročje obleke in posteljne oprave. Ali tudi to, kar sta čutila onadva, je bilo podobno vroči, v nebo kipeči molitvi. In prosila je tista brezslovna molitev, naj še prizanese človeškemu rodu Vsemogočni, ki je ustvaril mladost in ji dal toliko dobrote in lepote.

Tone se je ustavil v kotu vrta in položil Reziko na posteljo, katero je razgrnila Polonica pod jablano. Deklica je molče slonela na pernici in podpirala glavo z desnico. »Obvezal ti bom glavo, Rezika,« je dejal mladenič s tresočim glasom. Pokleknil je k njej in sklonila mu je glavo. Jel jo je prevezavati z ruto, rahlo popravljajoč njene bujne lase in dotikajoč se njenega gladkega lica. Prijela ga je za roko, ki je usmiljeno opravljala samaritansko delo ljubezni, in gledala ga je začudeno in sramežljivo, še vedno brezsilno in kakor v spanju. Ali čut hvaležnosti in ljubezni jo je krepil vidno. Slabo je brlela svetiljka v rokah Polonice, ki je čepela na drugi strani postelje, ter z velikimi vlažnimi očmi zrla na dvojico. Ni si upala izpregovoriti besede, kakor bi ji bil jezik začaran in kakor bi se poleg strahu tudi ona zavedala tega, kar polni dušo onih dveh. Bledi

potok svetlobe se je lil naravnost Reziki v obraz. Zopet se je svetilo njeno oko, zarudele so ustnice, izginila je z lica prejšnja belorumenkasta boja. Divna in nenagledna se je zdela mladeniču in v vek bi tako klečal pred njo.

Ko je dovršil obvezo, je dvignila Rezika glavo; njena levica se je vzravnala po životu. »Oh, kako sem se prestrašila!« je izpregovorila s slabotnim glasom. »Ti ne veš, Tone!«

»Verjamem ti, draga!« je tiho odgovoril. Ta naziv ji je segel v srce in odzvala se mu je: zopet je segla po njegovi roki in hvaležno oko se je vnovič vkovalo v njegov bronasti obraz.

»Ti si mi pomagal, Tone, ti si me otel . . .«

»Ne veš, kako sem to rad storil!«

Odvrnila je oko od njega in nepremično zrla v nebesne višave, kakor bi tam iskala plačila za svojega rešitelja. On ni vedel česa odgovoriti; jedva zaveden je pritegnil njeno roko k sebi. »Hvaležnost sem ti dolžna na vseh potih svojega življenja. Oh, in hvaležna ti bom, kolikor more biti človek!«

»Nisem zaslužil tolike hvale,« je dejal Tone prosto in blaženosti ves omamljen, »ker storil sem le svojo kristjansko dolžnost. Vsakemu sem dolžan pomagati, kako ne bi tebi?«

Iz vasi je bilo slišati zamolklo govorjenje, kakor da se pogovarjajo v razmerni daljavi v gluhem, temnem gozdu ljudje in besede se izgubljajo med gosto šumo in le nekak jek je slišen od nasprotnih lesov in pretrgano huhukanje.

»Tone, kaj je to bilo, da je tako silno hreščalo in se gugalo?« je vprašala Polonica.

»Potres je bil, zemlja se je tako močno stresla.«

»In medve sva mislili, da se podira hiša.«

»Bog ve, ali je bil tudi drugod kakšen potres?« je bolestno vprašala Rezika.

»Ne ve se, kje je bil osredek tega zemeljskega gibanja. Morda je bilo tu najhujše, morebiti pa so drugi kraji še bolj prizadeti,« je odgovoril Tone.

»Moj Bog, moj Bog, kaj delajo sedaj moj oče sami, če je bilo tudi v Ljubljani tako?« Vzravnala se je in solze so ji prišle v oči.

»Precej, ko se zdani, morajo oče napreči in se peljati k stricu. Saj v Ljubljani ni bilo tako,« je tolažila Polonica.

»Jaz se bom peljala ž njimi. To mi je za kazen, da sem silila sama iz Ljubljane, da jih nisem hotela čakati do ponedeljka. Neka

tajna moč me je gnala naprej v Gabrovec in zdaj me žene nazaj k očetu, da jim vse povem . . .«

»Ne boj se, Rezika!« je miril Tone. »Če se v Ljubljani trese, bodo oče kmalu prišli sem na deželo.«

»Bog . . . če se jim ni prigodilo kaj hudega! Pojdi, Tone, k stricu in reci jim, naj precej, precej naprežejo. Pojdi in reci, da jih prosim . . . oh, saj sama lahko grem . . . kaj za to, če sem obvezana. Meni se vse zdi —«

Rezika svojih slutenj ni mogla do kraja izraziti. Prigodil se je nov silen sunek in vsi trije so groze planili kvišku. Tone se je naslonil ob jablano in pritegnil k sebi deklici. A ni se treslo samo na zemlji, zdelo se jim je, da se tudi na nebu zibljejo in gugajo maloštevilne zvezde, ki so še gledale iz nastopajočih oblakov. Takrat se je povalil dimnik Cijazovčeve hiše, kakor bi se bil pogreznil v streho. Deklici sta si zakrili lice. Ihteč je prosila Polonica: »Idi, Tone, in poglej k vam, če se ni prigodilo komu kaj žalega! Spotjo poglej tudi k nam in povej materi, da sva tukaj. Bog ti stotero povrni pomoč, ki si jo nama izkazal v tej strašni noči!« Tej prošnji se je pridružila tudi Rezika, ponovivši, da se popelje sama iskat očeta. Tone jo je tolažil, rekoč, da ona ne more na pot, da se bo pa sam peljal po gospoda profesorja Daniča, ko bi se ne mogel nihče Smoletovih. »Precej pošljem sem Smoletovo mater in očeta,« je pristavil in stekel preko vrta.

IX.

Cijazovčeva Lenka je bila šla tisti večer zgodaj spat. Zaspala je kmalu, ker se ni nadejala poseta. Prebudil jo je pesek, ki je priletel iz Anžičeve roke v šipe. Vedela je, da se za tako brzojavko kmalu oglasi nočni vasovalec, zatorej je dvignila glavo.

»Hihihi!« se je zasmejala. »Kdo neki zopet rogovili pod oknom? Naj bo, kdor hoče! Takšen rokomavh ni vreden, da bi se menila ž njim. Še volk ne mara zanj.«

In na videz nevoljna pa tudi zaspana, je položila glavo na vzglavje. Precej za peskom je zaslišala pritajene besede. Takšno našepetavanje ji je v poletnih nočeh pri odprtem oknu prijetno donelo na uho, nocoj, žal, ji ni moglo pričiniti naslade, ker je bilo okno zaprto.

»Oh, kakšni so fantini, da še na veliko nedeljo ne dajo miru! Kako da se ne boje gospoda župnika, ki vedno pravijo v pridigah, da tako ni prav in da tako ne! Kaj mislijo, da sem res takšna!«

Vzdihnila je ter se dvignila na postelji. Spanec jo je silno žgal v oči.

»Ko bi bil pa Peregrin, ali Anžič, ali pa Barončekk?« Položila je prst na nos in zvesto je vlekla na uho, vprši oči v gluho temo. Po glasu ni mogla razločiti, kdo bi bil. »Eden teh treh je in pognala bi ga rada cigana.« —

Vstala je in šla po prstih k oknu. Srce ji je tolklo kakor cerkvena ura. Toda častilec njenih lepot je stal v taki temi, da ga ni mogla spoznati. Globoko se je zamislila ob veliki izkušnjavi. »Ko bi bil Peregrin, bi ga vprašala, kam pojde jutri k maši, ko bi bil Anžič, bi mu povedala, po čem so prasci v Štajerski, kakor mi je naročal davi trojanski poštar ... za Barončka mi pa res nič mari ni.«

Po teh besedah je začutila votlo bučanje pod seboj. »Oh, Anžič je z godalom!« je vzkliknila ter si pomela od spanja omotene oči. »Kako to buči in hrka, da se kar hiša trese. Saj res, jutri je moj god in meni je prišel gost. Kar odprem, dasi je velika nedelja.«

Nekaj časa je premišljevala, ali bi res odprla, ali ne. Potem je natančneje pogledala na trato pod češpljo. — »Godala pa le ne vidim; ali ga je pogoltnil, kali!«

V tem se je tako potreslo, da jo je vrglo od okna. — »Pa je le norček, Anžič, da tako neznansko hrka. Oh, kaj bodo rekli naš oče?« —

Vrtoglavila je nazaj k oknu in ga odprla, hoteč prositi godca, naj utihne. Strmela je v temo in glej — pod oknom ni nikogar več, od kozolca pa se pelje voz brez konja in na njem se zvira in razmahava pošast.

»Izkušnjava, izkušnjava!« je zaklicala pogumna deva skozi okno. In križaje se, je jela izkušnjavo zagovarjati, rekoč: »Beži pošast v svojo temno past! Nesnaga si, nesnaga boš, pa duše moje ne dobošl« Dela je palec desnice med kazalec in prstenec in pokazala proti kozolcu. S tem je bil izkušnjavec odbit in jenjalo je tresenje, utihnilo bučanje.

Izza ogla hiše je stopil Cijazovec in poklical hčer. Očetov glas jo je dodobra predramil. Brž se je oblekla in hitela iz hiše na trato. Spotoma se je obljubila na božjo pot k Novi Štifti in pridejala je svoji obljubi, da pojde tja na nedeljo, ko ne bo shoda tam in bo na potu brez druščine, torej brez izkušnjave.

Cijazovca sta stala z Jančkom na trati. Lenka se jim je pridružila. Ko jim je kmalu zatem skoraj pred nosom padel dimnik njih hiše na tla, so pričeli glasno moliti. Tako jih je našel Tone, ki je pritekel domov, ko je bil obvestil Smoleta o Reziki in Polonici.

Goreče je molil ž njimi. Ni si mogel kaj, da ne bi včasi zvesteje pogledal na grešnico Lenko, ki je v molitvi rezko naglašala odstavek: Ne vpelji nas v izkušnjavo!

Ko so odmolili, je Cijazovec vprašal hčer, če so na dilah razpokane stene, ali če se je naredila kakšna druga škoda.

»Na dilah ni škode, ampak glejte, pod kozolcem nam je napravil škodo!«

»Kdo?«

»Ne vem, kdo je bil. Morda zmaj, antekrist, ali Bog ve kaj? Okoli oglov je iztikal, in ko je tako zabobnelo, se je speljal od našega kozolca na vozu in brez konja. Le poglejte, da našega vozička ni več pod kozolcem; na njem se je peljal, to sem natanko videla z okna.«

Tone je debelo gledal na sestro, kakor bi hotel reči: avša, tebi se menda blede. Rekel pa ni ničesar.

»Na mojem vozičku se je peljal?« je vprašal Cijazovec, gledaje proti kozolcu. Ko je pogrešil voziček, se je jel hudovati: »Naj se poln voz pogubljenih duš zvrne na vraga, če ga je res on ukradel. Kako to, da se rogač tako ob nas zadeva!«

»Jože, tista dva tolarja, ki si ju spravil v omarico, pa le na gnoj vrzi!« je svetovala Cijazovka. »Tisto je izkušnjavčev dar.«

»Jaz se ju ne dotaknem, nocoj že ne. Naj bosta, kjer hočeta! Torej tista dva goldinarja mi je pustil, pa za tak pripraven voziček. Saj so me sami žreblji veljali dva goldinarja in kolarju sem plačal osem goldinarjev in ves les sem sam dal. Kaj pa kovač?... Berdija mi pusti pa dva goldinarja! Ne ve menda hudir, kako dragi so kolarji in kovači v Gabrovcu in po čem je železnina. V peklu je nemara vse ceneje.«

Zdajci je Lenka zapazila, da na zvoniku gabrovške cerkve ni več strehe. Že drugi sunek jo je bil snel in spravil na tla. Vsi so v strahu strmeli proti cerkvi.

»Oh, ali niso to tista čudna znamenja, ki so o njih govorili gospod župnik na sredopostno nedeljo v pridigi, da se bodo pokazala na nebu in na zemlji, predno napoči sodnji dan! Kristjani, kristjani!« je javkala Cijazovka, krileč z rokama. »Viž, kaj je naredila gospodu župniku peklenska pošast zato, ker nas v pridigi tako lepo svare pred njo!«

»Takšen pripraven voziček, pa mi ga pošast ukrade!« je mrmral gospodar ter se praskal po tilniku. »Naj si kosti polomi na njem, škode ne bo!«

Tudi on je iz teh čudnih znamenj sklepal na konec sveta, to pa ga ni oviralo, poskrbeti še o posvetnih stvareh. Ukazal je Lenki, naj prinese drv ter zakuri na zelniku, ker to noč ne gre več v hišo. Toneta je prosil, naj gre pogledat, kako se godi stricu.

Različne misli so se križale Tonetu po glavi, ko je korakal po stezi preko njive. Kakšna strašna in čudna noč je to! Ljudje prorokujejo konec vsega življenja in tudi sam se je zelo prestrašil, ali zdaj se mu dozdeva, da mu je šele nocoj prišel razsvet življenja, katerega je že davno slutil v svojih tajnih mislih. Devica rajske milobe je stopila pred njegovo oko, ni se je še nagledal dosti in glej — ljudje že napovedujejo konec sveta! V ušesih mu zvoni Lenkino govoričenje, kako abotni so tukaj ljudje. Ako natanko ne vidijo, kaj tiči za kakšnim pojavom, precej ga smatrajo za nadnaravnega. On jih je nocoj tako silno preplašil. Posmejal se je, ko se je domislil, kako se bodo ljudje prijemali za glavo, ko zvedo resnico. Svojim domačim ljudem bi bil rad povedal, kako je bilo s tisto pošastjo in kje je zdaj voziček, pa ni hotel, ker si je mislil: čim plašneje bodo gledali h kozolcu, tem varnejši je zaklad, ki leži pod njim. Ali tega pa tudi sam ne more razumeti, kaj je s tistimi tolarji, ki so se usuli pri drugem sunku poleg njega na tla. Odkod so se vzeli? Najbrž so bili v kozolcu v strehi, in strehe ni preiskal. Zdaj jih gotovo leži vse belo po tleh. Škoda je take mane, ako izgine. Kdor jih bo zagledal, sede k njim in jame se jih tlačiti v žepe in ne bo vprašal svoje vesti, ali jih je posejal po trati vrag ali kdo drugi in ali bo nocoj sveta konec ali še ne. Tak blagoslov pa ne sme priti v tuje roke. Zato je sklenil, da pojde precej, ko mu bo mogoče, pobirat tolarje, ne zase, ampak da konca ne vzamejo. Drugi dan oglasi pri župniji in županstvu, da se je našel tak in tak denar; če se kdo zglasi zanj in dokaže, da je njega gospodar — dobro, ako ne . . . in zopet se je zmislil Rezike. On jo je rešil, in ona mu bo na veke hvaležna. Postal je in se ozrl na Smoletov vrt pod ono jablano, in glej, tam gori ogenj in okoli njega razloči ljudi. Kako usodna in strašna noč! Tudi oče so nocoj mehko govorili ž njim, ko so ga poslali k stricu; to je bil očetovskega srca glas, ki dobro de človeku, ako ga že davno ni slišal. Omečili so se, pozabili bodo njegovo neposlušnost, potres jim je pretresel srce in še mu bodo pomagali.

Korakal je dalje, gledaje v tla, z rokama skrižanima na hrbtu. Zdajci se mu je potreslo pod nogama tako, da se je opotekel in se mu je pričinilo, ko da se delajo jame pred njim. Ali ta sunek je bil

kratek, proti prejšnjim rahel, pojemajoč, in Tone je zahvalil Boga, da se ta potres, po vseh pričinah soditi, konča tako kakor zagrebški. Mnogo škode, mnogo strahu, tuintam je koga tudi strezoval, njemu pa je odprl novo obzorje. Ali to se mora reči, da je osnovan nocojšnji strah. On je trdnega ogrodja in ne strahopetnež, pa skraja, ko se je peljal na vozu, mu je mrgolelo po vseh kosteh in čutil je na licu, kakor bi mu bil kdo natrosil tja vresja in pezdirja. Kaj šele drugim ljudem, ki prirodnih sil ne poznajo! In ko bi jih poznali, kaj bi jim to pomagalo, če jih ne morejo krotiti. Kdo pa jih more spoznati na prvi hip ob takem groznem pojavu, ki zaduši vsako trezno misel, ko le strah in prazna vera in vraža dvigajo peroti!

Skočil je preko plota in kmalu je stal pred stričevo kočo.

(Dalje prihodnjič.)

Črez drugo, črez tretje pogorje.

Črez drugo, črez tretje pogorje
do mene zvonovi zvone,
črez drugo, črez tretje pogorje
želi si moje srce.

Tam mesto je s cerkvico belo, —
v njej deklica mlada kleči;
tik nje ves rádosten ženin
nevestinih išče oči.

Kako njen obraz je obzarjen,
kako ji oči plamene,
kako na to sladko veselje
veselo zvonovi zvoné! . . .

Ah, sreča — kako se usiplje
na njo iz nebeških višin! —
Kako ji je v srcu usahnil
na mene mladostni spomin! . . .

Črez drugo, črez tretje pogorje
zvonovi otožno pojó,
kot z grobov bi speli glasovi
po zadnje, po zadnje slovo! . . .

Roman Romanov.

Macedonija.

Spisal Niko Zupanič.

ikvidacija turškega gospodstva je pred durmi. Vsak dan željno povprašujejo omikanci, kako se razvija ta svetovno važna zadeva. Ali gre tu samo za kos ozemlja, ki se lahko odda, ali gre samo za čisto materijalno, skoro bi rekel, kupčijsko stvar? Kaj je jedro macedonskega problema in v koliko opravičuje nade, ki jih goji ves izobraženi svet že desetletja?

V kratkem izreče omikani svet svojo sodbo, da v izlamu ni kulturne ideje, ni moči, da bi se kulturno razvil, ampak da je bolehav, perverzen in krvoločen, kar se lahko razvidi iz primerjajočega veroznanstva in verske zgodovine.

Žalibog ovira še nekaj drugega zmago kulture, in to je stališče velemoči, politike razbrzdanega koristolovstva, vsled katere se kupčuje z narodi in deželami. Pri tej kupčiji pa se činitelji ozirajo edino na interese posameznih držav. In kdor se informira iz židovskih časnikov, se morda strinja s »kupčijo, ki jo nameravajo skleniti na Balkanu«, in to tem bolj, ker ga od koristolovne politike mastno plačani članki slepe in mu ne dajo mirno razmišljati. Kako brezvestno je to židovsko časnikarstvo, ki si s ponosom trka na prsi, češ, mi razširjamo kulturo, je spoznati najbolj iz tega, da imenujejo — mislim namreč one edine razširjevalce kulture — krščansko, za človeka vreden obstoj se borečo rajo razbojnike in jo pitajo z roparskimi tolpami.

Turek se ne more vzdržati dalje, in naj nas interesirane moči še tako motijo s svojimi reformami in avtonomistnimi težnjami.

V Turčiji je a priori nemožna vsaka reforma in avtonomija. Ves izobraženi svet je o tem trdno prepričan, le brezmejna bojazljivost diplomatov in ž njimi zvezano časnikarstvo noče o tem nič vedeti. Ali je morebiti to le strah pred kupčijskim riskiranjem? Vsekakor nevredno moža, naroda, države!

Ako privoli sultan v reforme, podžge s tem največje sovražnike kulture; oboroženi mohamedanec komaj čaka prilike, da bi pokazal svoj verski fanatizem in svojo krvižeLjnost, komaj čaka trenotka, da bi planil na kristjane in začel mesarsko klanje. Ako pa ne privoli padišah v reforme, vzbudi jezo vseh kristjanov in ves kulturni svet

jim pojde navdušeno na pomoč. Vsaka reforma je torej izključena; eventualna avtonomija bi se izpremenila v kratkem v »anatomijo in vivo«.

Približno sliko turških razmer nam podaje nemški učenjak G. Weigand, ki je imel priporočilna pisma in so ga spremljali turški vojaki na potovanju po Macedoniji. On piše: »Boj z duševnim in s pravim orožjem, boj za politično, kulturno in versko nadvlado, boj za življenje in premoženje se bije v onih krajih ljuteje in brezobzirneje nego kjerkoli v Evropi, in le slaba občila, malo razvito časopisje in strogo nadzorstvo turških oblasti ovirajo, da se razgrne le zdajpazdaj zastor, za katerim zagleda Evropa za hipec grozno bojišče. Zdaj, ko živim zopet v kulturni deželi, se z grozo spominjam one nesrečne dežele (namreč Macedonije); manjka mi besed, da bi dostojno orisal sramotne odnošaje, ki strašijo v zasmeh Evropi še dandanašnji v Albaniji in notranji Macedoniji, v deželah, kjer triumfirata samovolja in fanatizem nad najnaravnejšim pravom, kjer sužnost in surovost zatirata vsakršno prosto gibanje, kjer dan za dnevom nedolžne zapirajo in preganjajo, kjer ni nihče varen svojega življenja, odnošaje, za katere niso odgovorni samo Turki kot taki, ampak celi pokvarjeni vladni sistem in nestrpni fanatizem mohamedanov, Turkov in še hujših Albancev.«

Strašna slika, in to tem strašnejša, ker je je kriva obotavljajoča se evropska diplomacija!

Turčija se razdelí, a vprašam: kako?

Vsak omikanec je dolžan pospešiti končno rešitev balkanskega vprašanja. Macedonija je zadeva vsega omikanega sveta, tu gre za čast evropske kulture.

Svobodna mora biti Macedonija, svobodna lepa dežela, ki je rodila Aleksandra Velikega! Iz hvaležnosti, da nam je dala moža, ki je storil toliko za kulturo, bi morali poseči vmes! In mi Slovenci, šibka veja, ki jo zajeda že od vseh strani bujno nemško hrastovje, ali ne razumemo mi znamenja časa? Ali ne vemo, da gre pri balkanskem vprašanju za obstoj vseh Jugoslovanov? Če ne pride Macedonija v jugoslovanske roke, smo izgubljeni i mi Slovenci!

In da ne pride, je nevarnost velika! Kdo ne vidi, kako iščeta Viljem II. in njegov kanclar Bülov ceste preko jugoslovanskih dežel v Malo Azijo? Je li to zgolj le slučajno, da se namerava prepustiti reformiranje Turčije nemškim generalom in oficirjem? Če bodo reformirali ti, postane južna Macedonija grška in ves vilajet Kosovo

albanski! Edina rešitev je, da macedonski komite ne odjenja, da Bolgari ne vržejo puške v koruzo pa da se sporazumejo s Srbi. Bolgari naj odstopijo Srbom Macedonijo s Solunom do omejene črte, sami pa naj se pobrigajo za turško Tracijo in Carigrad — saj je ta dežela do Zlatega roga po jeziku bolgarska.

Književne novosti

A. Aškerc: Balade in romance. Drugi, pregledani natisk. V Ljubljani. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1903. Str. 156. — Cena broš. eksemplarju 2 K, elegantno vezanemu 4 K. — To knjigo navajamo iznova, ker se zadnjič ni bila naznanila z ono točnostjo, ki je dandanes pri enakih naznanilih običajna.

»O zori« se zove zbirka Cankarjevih novel, ki izide v kratkem v založništvu tvrdke Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani.

Mali vitez (Pan Volodijevski). Tvrdka Kleinmayr & Bamberg je razposlala 5. in 6. sešitek slovenskega prevoda tega znamenitega Sienkiewiczevega romana.

Iz Zakutka. Pjesme Milana Pavelića. Cijena 50 fil., poštom 56. 1902. Dionička tiskara u Zagrebu. 8°. 69 str.

Pesnik je, kakor se vidi iz različnih mest v njegovih pesmih, mlad svečenik, ki je po raznih peripetijah se uklonil v mirno zavetišče duhovniškega stanu. Obzorje njegovo torej ne more biti široko. Nekaj lirskih pesmi kaže otožno čuvstvo, n. pr. »U svijet«, »Kraj Jadrana morja«. — Da opeva pesnik domovino, toži o nesrečni prošlosti njeni ter prorokuje boljšo bodočnost, da slavi Boga, rod, se spominja svojcev, posebno matere, se samo o sebi umeje. Priznati moramo, da veje iz vseh pesmi iskreno, toplo čuvstvo. (»Pjesmo moja«, »Pjesnikovo blago«; Dom: »U dolini«, »Stara pjesma« — »Krvavi ćvor« se nanaša na narodna junaka Zrinjskega in Frankopana. Isto tako »U staroj kuli«. Rad se spominja otročjih let (U zavjetarju, Priča, Pod gorom). Precejšnji del knjige zavzemajo pesmi, v katerih se obrača do prijateljev, stanovskih bratov, v katerih poziva svoje drugove, naj čvrsto korakajo na potu ljubezni do vere, domovine in ljudstva, katero jim je voditi (Hristovoj zaručnici, K cilju, Luciju, Braći travanjskih konferencija. Ti me zoveš, Naprijed, Molitva, Na rastanku). V tem omejenem okviru se krečejo čuvstva in misli, izražene v lepi, gladki obliki. *R. Perušek.*

Jugoslovanska akademija v Zagrebu razpošilja ravnokar dvoje knjig: »Rad jugoslavenske akademije znanosti in umetnosti«, knjiga 150., razredi filozofijsko-historijski i filozofijsko-juridički, in »Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena,« knjiga VII. Zadnja knjiga prinaša tudi dva spisa znanega slovenskega pisatelja in našega sotrudnika gosp. dr. Fr. Ilešiča. Natančnejšo oceno obeh knjig priobčimo pozneje.

Muka Ernst dr. — Wjela Jan Radyserb, Přisłowa a přisłowne hrónčka a wusłowa Hornjołužiskich Serbow. Zběrał a zhromadźił Jan Radyserb Wjela. Dorjadował a wudał dr. Ernst Muka. Budyšin. Z nakładom dra. E. Muki 1902. XIV + 314. Cena 5 M. — Prvi duševni odličnik med lužiškimi Slovani je dandanes dr. Ernst Muka, izdajatelj navedene knjige. Ta vsestranski plodoviti mož, profesor v saskem Freibergu, je leta 1891. izdal veliko znanstveno delo »Historische und vergleichende Laut- und Formenlehre der Niedersorbischen Sprache« in pred par leti osobito natančno, na avtopsiji utemeljeno statistično delo o broju lužiškega naroda. Kdor je kakor Muka v svrho tega svojega statističnega dela prepotoval svojo domovino od sela do sela, jo prehodil od hiše do hiše, si je s tem pridobil zanimanje in sposobnost za izdajo »Poslovic, poslovičnih izrekov in pregovorov gornjelužiških Srbov«.

Ta »štož možno dospołneje zběrka« je po Smolerjevih »Pěsničkah hornych a dolnych łužiskich Serbow« (Grimma 1841 in 1843) najvažnejši plod na polju lužiško-srbskega narodopisa in je sad dolgoletnega truda. Že v štiridesetih letih preteklega veka je Smoler nagovarjal mladega pesnika-učitelja Jana Wjelo (s psevdonimom Radyserb), da bi se lotil nabiranja narodnih poslovic. Wjela se je poprijel tega posla in je leta 1894. kot plod 50letnega dela izročil dr. Muki bogat zaklad narodnega modroslovja, da ga izda, češ: »Prepisovati, primerjati in urejevati, to bi bilo delo, ki bi se ga jaz, star mož — Wjela je 81 let star, Nestor srbskih književnikov — bal.« Zasluge za to delo imajo po takem: 1) blagopokojni Smoler, ki je dal pobudo, 2) Wjela, ki je pol veka nabiral gradivo, 3) dr. Muka, ki je gradivo uredil in ga izdal v svoji nakladi.

Sprva je dr. Muka gradivo hotel razdeliti po vsebini v več manjših oddelkov, a je uvažil, da bi na ta način mnogo pregovorov moralo stati v več rubrikah, da bi se nadalje pri mnogih ne dalo reči, v kateri oddelek da vobče spadajo in da bi se končno radi lažjega iskanja vendarle moral podati abecedni pregled — za vse to pa izdajatelj ni imel prostora; zato je vse gradivo razvrstil abecedno in ga spravil v tri oddelke: A) nerimane poslovice, B) rimane, C) izreki — primere. Med tiskom se je nabralo še nekoliko gradiva; to so »Dodawki«.

Besedo »přisława« je vzeti tu v najširšem pomenu besede, po katerem je »přislowo« tudi vsaka primera, kakor »Słowo kaž worjech« (beseda kakor oreh), ali izrek: »Zdi se mu, da mu kralj pase svinje«.

Vobče se lahko reče, da je med temi »narodnimi« pregovori mnogo ponarodnelih, a v posameznih primerih je težko določiti mejo med narodnim in ponarodnelim slovstvom.

Srbi so »ratarski lud«, zato se v njih pregovorih zrcali osobito selsko in poljedelsko življenje, a »ze všitkich dichaše pócćiwi duch!« Zelo pogosto naletimo v njih svetopisemske osebe in kraje; na pr.: »Biblija je Boža studźeń (studenec). — Biblija wšitke postilije a prědaŕke wuči (pridigarje). — Biblija njech wostwanje, hdyž so wšě knihi na swěće spala (ako se vse knjige na svetu spalijo). — Biblija žórli njebjeski napoj (izliva). Biblija je boža lěkaŕnja. — Bibliju drje (= pač) w hłowje ma, we wutrobje rapaka (= vrana)«. To si je tolmačiti pač s protestantskega stališča.

Knjiga se je tiskala od l. 1895. do 1902. Sprva je bila »Maćica Serbska« obljubila, da prevzame naklado knjige, a radi nedostatka gmotnih pomočkov

ni vedela, kdaj in kako bode mogla to obljubo izpolniti; zato je Muka založil knjigo sam; »to pak sem rad učinil, ker se nadejam, da najde ta s trudom in ljubeznijo zbrani in izdani »srbski pregovornik« kot živo vrelo ljudske modrosti ne le pri mojih ljubih zemljakih, temveč tudi zunaj pri slovanskih narodopiscih in znanstvenikih ljubezen in pripoznanje.«

Istina, vse pripoznanje in občudovanje zasluži požrtvovalnost moža, ki ob ogromnih težavah rešuje vsaj znanosti kos slovanstva in se pri tem ne boji ne truda ne stroškov.

Dr. Fran. Ilešič.

Dva ruska koncerta v Ljubljani. Dva dni zapored, dne 6. in 7. marca t. l., je vabila ljubljansko občinstvo ruska glasba v koncertno dvorano: došla je v goste pevska družba Nadine Slavjanske, drugi dan pa ruska komorna pevka Marija Ivanovna pl. Gorlenko-Dolina, ta pod pokroviteljstvom »Glasbene Matice«, prva pod pokroviteljstvom velikega renomeja, ki si ga je priborilo ime Slavjanskega širom sveta. Dobri ta renome je bil pač v korist gmotnemu uspehu, ne pa tudi umetniškemu, kajti zapustila je Slavjanske družba po sedanjem nastopu trezno prepričanje, da je le še odsev onega, s čimer si je stari Slavjanski, oče Nadine, priboril svetovni ugled, in da je le še malo tudi onega, kar je Nadina še pred nekaj leti podajala. Blagoslovljena je bila vznesena vnema, s katero se je zavzel stari Slavjanski za rusko narodno glasbo, podajajoč njeno poezijo v imponujoči mogočnosti gorečega apostola; sedanjemu zboru, skrčenemu na število 24 mož in dečkov — pevk v njem razen Nadine Slavjanske ni več — je ruska pesem le še tržni predmet, ki mu je dolga raba pobrala vso svežost in mu zatemnila sijaj intimne izvirnosti. Še podaje zbor svoj ruski narodni spored virtuozno, toda neprisiljenosti ni v njem in ne prisrčnosti, manjka mu toplote, ki jo odseva oduševljenost, manjka mu duše kakor njegovim balalajka-instrumentom, s katerimi je zbor nastopil tudi kot orkester.

Zaželjeni užitek je pa došel poslušalcem v izredni meri pri koncertu Gorlenko-Dolinove. Veličastni glas proslavljene ruske pevke se druži z umetniškim pojmovanjem in vročim čutom. Mogočni, za vsako stopnjevanje pa tudi za nežne nianse enako usposobljeni in dovzetni glas oživlja prisrčnost, ki seva iz pevkine duše. Ob polni zavesti svoje zmagovitosti podaje Gorlenko-Dolinova svoje pesmi z neoporekljivo lepoto okusno in ljubeznivo, z zanosom umetnice, ki spoštuje ne le skladatelja, ampak tudi občinstvo svoje. Bogati njen spored je obsegal skladbe Glinke, Čajkovskega, Smetane, Korzakova, Kjuja, Kalinikova, Dargomyžskega in Grečaninova, lepo vrsto zanimivih opernih arij in pesmi izbrane vrednosti in mnogovrstnega značaja, ki so dale koncertantinji priliko, izkazati se v vseh registrih svojega oduševljenega temperamenta, ki mu je temeljni znak veselje do dobrodušne šegavosti.

Koncerta se je udeležil tudi moški zbor »Glasbene Matice« pod vodstvom koncertnega vodje g, Mateja Hubada. Podal je le eno točko, Brucknerjevo skladbo »Sen in resnica«, to pa z dovršenostjo, ki opravičuje sodbo, da je uvrstil zbor s to točko v lavorjev venec svojih uspehov najlepši, najsijajnejši sad vzorne svoje marljivosti. *Dr. Vladimir Foerster.*

Novi akordi, letnik II., štev. 4. in 5. Januarska številka »Novih akordov« prinaša sliko prof. Frana Gerbiča, marljivega muzika in skladatelja, čigar ime sega v prve početke slovenske glasbene literature. Gerbič je tudi »Novim akordom« uglajal pot med Slovenci, katerim je neposredno pred njimi dve leti izdajal prvi slovenski glasbeni list »Glasbeno Zoro«. Kot skladatelj je uvrščen Gerbič v januarski številki z obsežnim ženskim trospevom »Rožmarin«, s prijazno, po dobro doneči melodijoznosti stremečo skladbo. Peti sešitek pa prinaša sliko pri Slovencih in Čehih uspešno akreditiranega skladatelja modernih nazorov, Josipa Procházke, ki mu je priznanje doneslo že več daril od češke akademije in glasbeno-literarnih družb. O produktivnosti Procházkovi svedočijo tudi »Novi akordi«, ki imajo v njem izbornega, vsakemu dobro došlega sotrudnika. Tudi zadnja dva sešitka objavljata tri nove skladbe: sveže in gladko pisano klavirsko skladbo »Impromptu« ter »Poslednja noč« in »Bolne rože«, dva v poetiškem razpoloženju ustvarjena speva za en glas ob spremljajočem klavirju. Pevcem solistom podajeta novi skladbi še R. Savin s temperamentno svojo »Predsmrtnico« in dr. G. Krek s svojim mogočno zasnovanim, učinljivim spevom »V brezupnosti«. Zborno literaturo pomnožujeta za lep, blagoglasen mešan zbor isti skladatelj s svojo sladko nadihnjeno kitično pesmijo »Povejte, ve planine«, dr. Anton Schwab pa z mehko občutenim moškim zborom »Slanica«. Drobna dva zbora podaje Hinko Druzovič v harmonizacijah narodnih »Je pa davi slanca pala« za moški in »Žalost« za mešan zbor. S svojim mešanim zborom »V gozdu«, ki je uporabljen v njem ugodno ponavljajoči se lovski motiv, je Emil Adamič vsekakor simpatičnejši nego s klavirsko skladbo »Spominski list«, ki bi jo imenovali raje suhoparno »etudo«. Dobro pa dojde pianistom Viktorja Parme krepka in z vervo ob hipni srečni invenciji koncipirana koračnica »Ne vdajmo se!«, ki je par njegovim popularnim »Mladim vojakom«. Končno sta med bogato vsebino obeh zvezkov še dve orgelski skladbi, dr. Gojmira Kreka »Slavnostna predigra«, svojemu značaju primerno glasno šumeča fantazija, in Emila Komela »Fugirana predigra«.

Dr. Vladimir Foerster.

Slovensko gledišče

Slovensko gledišče. *A.* Drama. Gledška sezona se nagiblje, a na odru ni zaznati še nikake utrujenosti in z veseljem opažamo vedno nove pojave nenavadne energije, ki se razodeva letos v gledškem vodstvu. Vedno zopet kaka noviteta! Kot novost nam je omeniti dne 28. februarja in 3. pa 22. marca uprizorjeno Shakespearjevo romantično bajko v petih dejanjih »Sen kresne

noči«, h kateri je godbo zložil Mendelssohn. »Sen kresne noči« — poetičen naslov za poetično vsebino! To delo Shakespearjevo spada še v njegovo mladostno dobo, a se mora navzlic temu prištevati k najpopolnejšim proizvodom njegove muze. S to dramo je Shakespeare prvič dokazal, da je tudi v veseloigri nepresežen mojster. Kakor včasi celo v tragedijah, združuje Shakespeare posebno rad v veseloigrah različna dejanja v eno celoto. To je storil tudi v drami, o kateri je govor. S tem doseže, da je na odru zmeraj vse živahno, da se vedno mnogo godi, da se gledalec ne hipec ne dolgočasi. A poleg različnih dejanj je podal pesnik v tej igri še nekaj drugega — v tej igri se družita realizem in romantičnost, pa kako lepo, složno! Dandanes gotovi kritiki vsako delo z bogatim dejanjem a priori odklanjajo, in bodisi tudi poleg tega morda duhovito. Sumi se takoj, da je hlepel pisatelj, ki je spisal tako delo, po senzaciji in prav nič se ne vpošteva, da je tudi domišljija dar, ki ga ne gre zametavati. Taki kritiki naj bi se spomnili večkrat Shakespearja, ki je zadel instinktivno, kaj spada v umotvor, kakor nihče drug ne pred njim ne za njim.

»Sen kresne noči« bi vplival seveda še bolj, če bi mogel gledalec slediti vsem bliskom pesniškega duha, če bi se mogel poglobiti zadostno v duševno stran umotvora in zavedati se krasote, ki se razodeva zlasti v govoru nastopajočih oseb. Pa tudi še z nekoliko večjo lahkoto in gracijoznostjo bi se morala vprizoriti ta bajka, nego se je pri nas, da bi mogla pronikniti človeku v dušo vsa ona mehka nežnost in prelestna lepota, ki je razlita kakor pomladnji vonj po tem delu. — Vsekakor je želeti, da ostane ta igra stalno na repertoarju našega gledišča.

Dne 8. marca popoldne se je predstavljala prvič v sezoni otroška igra »Sneguljčica in škratje«, istega dne zvečer pa je gostovala gospa Irma Polakova iz Zagreba v znani glumi »Brez denarja«.

Dne 14. marca je bila po daljšem premoru zopet na vrsti Pailleronova veseloigra »Miška« (La souris), vseskozi zabavna igrica z gladkimi dialogi in dobro karakterizacijo, a bolj plitvo psihologijo. To zadnje se je občutilo tem bolj, ker gospodična Kreisova in gospod Danilo, v katerih rokah sta bili glavni vlogi, nista priskočila pisatelju dovolj krepko na pomoč.

Dne 19. marca popoldne se je ponavljal »Deseti brat« — a dne 22. marca zvečer se je vprizorila prvič v sezoni Schillerjeva vedno efektna »Devica Orleanska«, in sicer na čast odlični naši umetnici, gospodični Rückovi.

B. Opera. Dne 26. februarja so se pele četrtič in zadnjič v sezoni »Hoffmannove pripovesti«.

Dne 10. marca se je pel prvič na našem odru »Azrael«, velika opera v 4 dejanjih, besede spisal Ferdinando Fontana, uglasbil Alberto Franchetti, poslovenil A. Funtek. Pela se je opera na korist zaslužnemu opernemu režiserju in izbornemu basistu našemu, gospodu Edvardu Aschenbrennerju.

Podrobno oceno o tej operi, ki se je ponovila dne 12. marca, prinašamo iz peresa kritika-veščaka spodaj.

Dne 17. marca se je poslovil od nas velepriljubljeni tenorist naše opere, g. Fr. Vlček. Peli so se odlomki iz štirih različnih oper. Gosp. Vlček je tenorist, kakršne naklanja manjšim odrom od časa do časa pač le slučaj.

Gotovo je bilo marsikomu težko pri tem slovesu, in kdor je vnet za napredek našega gledišča, se ni mogel iznebiti neke skrbi za bodočnost.

Dne 24. marca pa je imel svoj častni večer marljivi kapelnik naše opere, gosp. Hilarij Benišek. Pela se je z velikim uspehom prvič na našem odru nova Parmova opereta »Amazonke«.

Obširna ocena tega najnovejšega dela našega Parme nam je na razpolago, a smo jo morali radi nedostajanja prostora odložiti za prihodnjič.

Dr. Fr. Zbašnik.

Azrael na slovenskem odru. Vsebina te zanimive romantiške opere, katere dejanje se vrši v XIII. veku, je ob kratkem sledeča: I. dejanje. Demoni privlečejo v pekel v boju z Luciferjem ujetega angela Azraela, ki ga je Bog zavrgel, ker je Luciferju verjel, da je bil tudi Bog premagan. Azrael toži po sreči in blaženstvu, katero je v nebesih užival z angelom Nefto, in prosi Luciferja, naj mu dovoli za leto dni iti zopet na zemljo, za to da ugrabi za plačilo eno dušo nebesom ter mu jo privede. Satan privoli in zagrozi Azraelu, da neha biti demon in mu bode pretrpeti vse muke navadnih prokletih zemljanov, ako ne izpolni obljube črez leto dni. Azrael se vrne na zemljo. V nebesih prosi angel Nefta, obdana od trume nebeščanov, Marijo, naj sme za Azraelom na zemljo, da ga s svojo ljubeznijo reši preteče pogube in privede zopet v raj. Po priprošnji Marije usliši Bog prošnjo Nefte, ki se vrne kot nuna Klotilda na zemljo. — II. dejanje. Za hčer kralja brabantskega, za Lidoro se išče snubec. Lidora je magikinja in čarovnica, bliska njenih oči se je dosedaj še vsak ustrašil in zdaj že sedem let ni nobenega snubca. Kralj je že star in sili Lidoro, naj si izbere moža. V gozd skliče vso okolico, da si Lidora iz množice zbranih moških lahko izbere pogumnega snubca. Pride tudi Azrael v obleki plemiča in premaga Lidore dozdaj neznosni pogled. Izvoljen je zaradi tega za Lidorinega moža. Dado mu prstan, ki ga pa on odkloni, ker ve, da ga Lidora ne ljubi, ampak sovraži. Azrael se zaljubi v ciganko Loretto. Žalilca kraljeve hčere nameravajo zgrabiti, Lidora pa si ga hoče s silo prisvojiti. Tedaj pride nuna Klotilda in izkuša duhove pomiriti, a Azraelov glas se ji zdi tako znan. »K tlom meče!« zakliče demon Azrael, ko ga naskočijo, in med gromom in treskom popadajo vojaki in kraljevo spremstvo na tla, Azrael pa odide nato z Loretto in cigani. — III. dejanje. Na bregu reke Schelde prepeva ciganka o ljubezni dozdaj še neznanega junaka — demona, katerega ljubi. Približa se ji Lidora, ki je s čarovno umetnostjo dognala, da je Azrael demon. Užaljena, ker ne ljubi nje, ga hoče ugonobiti. Da torej Loretti čarovno tekočino in ji veli položiti Azraelu roki na srce, ga poljubiti na oči, ko zaspi, češ, da ji izda tako v spanju svojo skrivnost. Nato naj ga oblije s tekočino, da mu izgine peklenski čar. Azrael pride — Loretta stori po nasvetu Lidore — Azrael izda govoreč v sanjah svojo skrivnost — Loretta ga polije in iz Azraelovega telesa izgine med gromom in treskom peklenski čar — brez moči in zavesti obleži. — Klotilda z nunami spravi ranjenega Azraela v samostansko bolnico. — IV. dejanje. Azrael pride iz bolnice. Leto se bliža koncu — ali naj se vrne brez obljubljene duše v pekel? Klotilda ga zadržuje — ker ga ljubi — in se izda, tudi Azrael jo ljubi in bi jo odvedel rad s seboj v pekel. Klotilda mu obljubi, da gre ž njim, kamor hoče, ali prej naj ž njo moli pred oltarjem Matere božje. Angeli molijo za oba — in slednjič pripravi Klotilda Azraela do molitve. Ž njim klečeč moli: »Ave, Maria . . . .«

Za njo jeclja Azrael molitev in kliče: »Jezus! Jezus!« Rešen je. — Zastor pade, a ko se zopet dvigne, sta Azrael in Nefta med angeli v nebesih. —

Franchetti, dasi Italijan, ima v glasbi malo italijanskega duha, kvečjemu še dosti melodijoznosti, drugače se popolnoma razlikuje od Verdijeve in Mascagnijeve muze; on je kot operni skladatelj moderen in si je izbral Wagnerja za vzor.

Njegov »Azrael« je moderno operno delo srednje vrednosti. Predstavljal se je že večkrat v Italiji, v Pragi — tudi v Ameriki — na večini večjih, svetovno znanih odrov pa še ne. Besedilo »Azraela« daje skladatelju vse ugodnosti za glasbene efekte in kontraste v obilici. Arije so vobče še dosti lepe in melodijozne. Najboljša je nastopna arija ciganke Lorette v III. dejanju, opevajoče ljubezen do Azraela. Prav lepa je vloga Klotilde v IV. dejanju z Azraelom in zanimiv peterospev v II. dejanju. Zbori, osobito v nebesih, so pač glasbeno lepi in efektni, a misterijoznega, vzvišenega, rajskega imajo malo na sebi, ker so harmonično le predebelo pobarvani z moškimi glasovi in ni pogojen religijozni duh pesmi. Orkestralno deluje Franchetti z vsemi modernimi sredstvi in je v tem oziru še najboljši. Lepa in karakteristična je glasba, ko se Nefti v I. dejanju prikaže Marija in v IV. dejanju. Vodilnih motivov v Wagnerjevem zmislu Franchetti nima, pač pa ponavlja precej posamezna temata. V harmoničnem oziru se precej drži mej glasbene estetike, kontrapunktno je dosti zanimiv, sploh dober instrumentator, ki razume mojstrsko spajati barve raznih godal v nove interesantne efekte. Vendar je orkestralno spremljevanje vobče preobilno, megleno in ne posebno zanimivo. Kar se tiče lepih, do srca segajočih arij, znamenitih novih motivov in markantnih, dejanju prikladnih, izrazovitih zborov, Franchetti ni baš bogat!

O priliki vprizoritve opere »Germania« je pisal P. Marsup v glasbenem časniku »Musik« (maj 1902) iz Milana: »Kakor si Franchetti ni pridobil priznanja neodvisne kritike ne z »Azraelom« in »Columbo«, tako si ga tudi z »Germanijo« ne bode. Odvisna kritika se mu klanja in dobrika. On je večkraten milijonar in bi kot »mecen« bil več koristnega storil, da niso v njem zbudili častihlepnosti po lavorikah komponista«.

Tudi »Rivista musicale italiana«, anno IX, fascicolo II, piše kaj hladno o njem, med drugim pravi: »— — — — mnogo je govoril mrzli inteligenci, a nič za srce — — — —«

Izvajala se je pri nas opera dokaj dobro. Pohvaliti nam je soliste. Gospodična Prochazka se je odlikovala kot Nefta in je krasno uspela kot Klotilda v IV. dejanju. Gospa Hanus-Svobodova je bila krasna Loretta v igri in petju. Gosp. Glivarec — Lidora, gospod Vlček — Azrael, gosp. Aschenbrenner — Lucifer in brabantski kralj so častno rešili svoje vloge. Zbor v II. dejanju je še zadostoval, v I. dejanju v nebesih jo je pa popolnoma zavozil. Prejšnje čase je bil zbor dika in opora slov. gledališča, zadnje čase je pa večkrat res o v i r a uspehu opere. Pel je brez vsakega čuvstva.

Orkester je bil vobče preglasen, še dosti siguren, a v izvajanju zelo površen. Kdor je hotel uživati orkestralno glasbo, se je ni mogel dosti naužiti. Godci seveda niso krivi, ker vojaška godba z morda dvema vajama ne more delati čudežev.

L. Pahor.

Upodabljajoča umetnost

»Slovenija se klanja Ljubljani«, alegorijska slika gospodične Ivane Kobilce.

Vladika J. Juri Strossmayr, znani slovanski rodoljub in mecen, je že večkrat dokazal, da se zanima ne samo za napredek svojega lastnega naroda, ampak da gori njegovo srce za vse Slovane sploh, zlasti tudi za nas Slovence. Pred kratkim se nas je zopet spomnil in nam pokazal svojo naklonjenost s tem, da je podaril večjo vsoto za izvršitev slike, ki naj bi krasila ljubljansko »mestno dvorano«.

Izvršitev se je poverila znani slovenski slikarici gospodični Ivani Kobilci. Bilo je to jako umestno, kajti gospodična Ivana Kobilca je skoro edina med slovenskimi umetniki - slikarji, ki je vrhunec svoje umetnosti že dosegla. Vsi drugi slikarji, rojeni na slovenskih tleh, se svojemu cilju šele bližajo, še iščejo in tavajo v bodočnost. Gospodična Ivana Kobilca je dovršena umetnica, ki je ljubljanskemu občinstvu že večkrat nudila priliko, občudovati proizvode njene umetnosti; toda — razen onih dveh na prvi slovenski razstavi izloženih večjih podob (»Pleskarice« in v »V zelenju«) je pokazala doslej le manjše kompozicije in portrete. Zdaj pa je imela priliko dokazati, da je zmožna izvršiti vsako, kakršnokoli ji dano nalogo. In res — ta podoba priča, da imajo tudi Slovenci umetnike, ki so sposobni, proizvajati največje kompozicije, ki se lahko merijo s sličnimi proizvodi tuje umetnosti. Zato je ljubljansko mesto to sliko z veseljem sprejelo in kritika ljubljanskih listov je navdušeno izrekla svoje priznanje.

Moje misli pa se ne strinjajo popolnoma s to kritiko, in rad bi tudi jaz podal občinstvu vtiske, katere sem dobil pri motrenju te slike.

Kakor ima vsaka stvar na svetu svoje namene, istotako jih ima tudi umetnost sploh in posamezni proizvodi umetnosti. Kakim namenom pa naj služi slika: »Slovenija se klanja Ljubljani«? V prvi vrsti ji je krasiti ljubljansko mestno dvorano, torej mora kazati odločno svoj d e k o r a t i v n i značaj. Dalje je njen smoter: navdušeno slaviti mesto Ljubljano kot kulturno središče slovenske zemlje, predočevati občinstvu Ljubljano kot kraljico, kateri se klanja vsa Slovenija. Torej — čista alegorija! Drugih namenov ta slika nima. Vendar je pri takih podobah vpoštevati še nekaj jako važnega, kar je že marsikaterega obzirnega umetnika za vedno umorilo: slika mora ustrezati zahtevam naročnika, mora ugajati množici. To sicer ni namen umetnosti in ni nikdar bilo, a je važen pogoj, kateremu se mora dotičnik, ki je naročilo sprejel, ukloniti. Gospodična Ivana Kobilca ima dovolj okusa in gotovo tudi dovolj izkušenj v uporabi umetnosti, da ji to menda ni delalo preveč težkoč, kajti kritike kažejo, da se je spretno izognila vsemu, kar bi moglo vznemirjati miroljubne živce občinstva; pravih namenov pa s sliko ni dosegla. Kakor že omenjeno, je tej sliki namen, krasiti mestno dvorano, slika je torej dekorativna in se mora harmonično strinjati z dvorano. Dvorana je zgrajena nekako v renezančnem slogu: nje stene so svetlorumenkasto pobarvane, lesena oprava je svetlorjava; kontrasti teh tonov so jako nežni in barve imajo splošno gorek značaj — zato deluje dvorana —

mirno. Na sliki gdč. Ivane Kobilce pa prevladujejo bolj mrzle, težke barve; kontrasti med senco in svetlobo so nekoliko premočni v tonu kakor tudi v barvah; zato napravlja ta podoba nekako težak in nemiren vtisk.

Alegorija! Alegorija se je najbolj gojila za časa propadajoče umetnosti. Bila je posledek propada človeškega duha. Ko se je bilo človeško telo prenasitilo nenaravnih, plitvih užitkov, je oslabel človeški duh tako, da se ni mogel poglabljati v skrivnosti narave, da ni mogel uživati naravnega življenja. Polenil se je, poplitvil in zato je imel zmisel le še za lahke in plitve proizvode umetnosti. Plitva fantazija in rafiniran okus sta morala nadomestiti silo človeškega čuta in duha. In kakor je vsebina alegorije znak »lahke umetnosti«, tako se strinja ž njo tudi zunanja oblika podobe. Tehnika je lahka, kompozicija teatralna, prazna duha in naravnega čuta, toda polna rafinirane elegance.

Ti časi umetniškega delovanja so za nas minili. Alegorija se je preživela, legla je k počitku. Zasijalo je solnce z divjo močjo in vzbudilo zaspano dušo človeštva v novo življenje. In vendar se človeštvo noče še popolnoma vzdramiti, obupno se drži starih, ukoreninjenih navad in šeg in v spominu živi napol še v tistih srečnih, lepih časih, ki so za nas že davno minili! Le tako je umevno, da si želi nazaj tudi tisto umetnost, ki je za nas mrtva. —

Človeku pa, ki ne čuti historično, ampak živi s telesom in duhom v sedanjosti, je težko nazaj korakati v tisto lahkomiselno preteklost, ki nima nikakršne podobnosti s sedanjostjo; težko mu je zatajevati svoje hrepenenje po spoznanju. In te težave berem jaz iz slike gospodične Ivane Kobilce. Kompoziciji primanjkuje tiste lahkote v proizvajanju, ki je značilna za alegorijsko podobo, tehnika v slikanju pa je razmučena. To skoraj že ni več alegorijska slika. Ljudje, klanjajoči se Ljubljani, niso reprezentanti raznih stanov: pred menoj stoje osebe — gospodične in gospodje, večinoma v kmečkih kostumih, in se klanjajo neki drugi, na kamenitem prestolu sedeči gospodični. Še eno napako ima slika, katere pa ni zakrivila gospodična Ivana Kobilca: dimenzije slike so za dekoracijo mestne dvorane premajhne.

To so moje misli; sploh je vse, kar sem tu napisal, le moje subjektivno mnenje in nikakor ne kaka kritika. Naj bi imel istotako vsak drug gledalec svoje naziranje, potem bi ne bilo treba nikdar več ne kritik, ne dolgočasnih fraz! —

Umetniki imajo včasi nazore, ki drugim ljudem morda niso umevni. No, tudi jaz sem umetnik — čeprav še nezrel. Zato mislim, da te moje besede nikakor ne morejo škodovati sliki gospodične Ivane Kobilce; pazljiv čitatelj pa vendar lahko najde tudi v teh vrsticah kako zrnce resnice.

Rihard Jakopič.

Med revijami

»Kolo«, književni in naučni list, ki izhaja v Belgradu pod uredništvom Dan. A. Živaljevića, je v svojem četrtem letošnjem broju iz peresa slavno znanega švedskega slovanoljuba Alfreda Jensena (prim. o njem Aškerčev spis v »Zvonu« 1899, str. 28. sl.) prineslo članek »Panslavizam. Nekoliko istoriskih

i literarno-lingvističkih beležaka«, kjer se istina meša s predalekosežnimi trditvami: Duh jezika in literature Rusov, Poljakov in Srbov priča o osobitih slovanskih individualnostih, ki so vsled svojih svojstev zapadu često neumljive. Hrvati, Slovenci in Čehi pa so »moderni, zapadni«. »Duh jezika čini veću razliku izmedju Srba i Hrvata nego fonetska odstupanja u dijalektima«; ta trditev pač ne stoji; milieu srbskega življenja je različna od hrvatskega, vir kulture je različen, a duh jezika je isti; nekaj turških besed ne da jeziku še drugega duha. »Način mišljenja, rečenica kod modernih Čeha ne čini mi se da je originalna slovenska, nego je — bile mi ove strašne reči oproštene na onom svetu! — nemački kulturni produkat. Mislim, da je isto tako i sa novoslovenskim (slovenačkim) jezikom, koji ima tolike predaka. Dva tako odlična pesnika kao što su Svatopluk Čeh i Anton Aškerc, koje ja i literarno i lično mnogo cenim i volim, kao što je poznato, izraziti su panslavistički pesnici i o iskrenosti njihovog slovenskog uverenja ne može biti sumnje. Pa ipak — u njihovom slovenskom jeziku nema ničega naročito slovenskog; njihove misli mogle bi se isto tako izreći i na švedskom jeziku . . .« Tu je pač vsaj o Aškercu preveč povedano; baš v njegovih baladah in romancah, ki jih je Jensen sam l. 1901. v izboru izdal v švedskem jeziku (»Zvon« 1901, str. 787.), je toliko narodne dikcije in »ruske« plastike, da v tej točki ne moremo pritrditi velespoštovanemu našemu prijatelju. Istotako ne pristajamo ob Jensenovo trditev: »Jedan jezik u opšte je nemoguće uništiti silom — osim ako se baš istrgne materama jezik iz usta«; jezik se uniči s silo, ker ni samostalen organizem, ampak funkcija govorečega človeka; po Jensenu nestaje jezika iz historije, kadar se je kultura onega naroda preživela; kaj pa, ako je nasilje preprečilo, da se kultura kakega naroda vobče ni mogla razviti? Lužiški Srbi ne izumirajo zato, ker se je njih kultura preživela, ampak ker tuje gospodstvo (»sila«) njih življu ni pripustilo razvoja. Politične samostalnosti ni treba narodu, ako naj se razvija, a duševne in jezikovne svobode mu je treba.

Jensenove besede: »Kad je jedan narod mali a njegov literarni jezik mlad, jedva ako se može smatrati za kulturni dobitak, što se taj jezik, manje ili više veštački, bogati novim, domaćim izrazima« se dobro dado uporabiti zoper vse naše prijatelje zakotnih samoslovenskih lokalizmov.

Jensen pač loči več po duhu jezika in kulture različnih slovanskih individualnosti, a Slovencev od Hrvatov ne more ločiti in ne loči.

Dr. Fran Ilešič.

»Berlinskij listok« je naslov novemu ruskemu časopisu, katerega prva številka je ravnokar izšla. Odgovorni urednik in založnik temu listu je dr. V. Putzykowitsch, Berlin-Friedrichsfelde, Prinzen-Allee 30, II., kamor je pošiljati naročnino. List stane za Nemčijo in Avstrijo na leto 5 mark.

Splošni pregled

Dr. Frančišek Ladislav Rieger †. Dne 3. marca proti eni uri popoldne je izdihnil dušo eden največjih sinov, kar jih je rodila mati Slava, probuditelj in prvoboritelj naroda češkega: dr. Frančišek Ladislav Rieger. Ves češki narod plaka ob grobu tega moža in njim se pridružujemo mi Slovenci,

ki čutimo vsak srčni utrip bratskega nam naroda, ki smo od nekdaj navajeni tugovati in veseliti se ž njim.

Od narave razkošno s telesnimi in duševnimi vrlinami obdarovan, je bil Rieger pravi Mesija svojemu narodu. Ves politični in kulturni preporod naroda češkega je tesno spojen ž njegovim življenjem in prizadevanjem. Kakor orjak je zastavil ob neugodnih razmerah svoje nenavadne moči za blagor svojega naroda in z ono sveto strastjo, brez katere je domovinska ljubezen fraza, je šel v boj zoper češkemu življu sovražne elemente. Pokazal je pri tem energijo, ki se nam vidi skoro nadčloveška. Delal je neumorno vedno na dve strani: izkušal je priboriti svojemu narodu na zunaj tisti ugled in tisto veljavo, ki mu gre, a na drugi strani mu je bila neprestana skrb, da bi se njegov narod kulturno čim više povzpel ter se tem vrednejšega izkazal onega odličnega mesta, ki mu ga je hotel priboriti v vrsti narodov. In baš v tem njegovem dvojnem delovanju se razodeva velikost njegovega duha, baš v tem tiči velikost njegovih zaslug.

Vsega ni dosegel, kar je nameraval. To, kar se je posrečilo Cavourju in Deaku, se njemu ni posrečilo. Ali tega ni bil kriv on, krive so bile okolnosti. Mogoče tudi, da ni bil tolik diplomat, kakor sta bila ona dva. Bil je pač poštena slovanska duša, mehka navzlic onemu slovitemu »Ne dajmo se!«, blaga, zaupljiva. Toda v ljubezni do naroda ga ni presegel nihče in nedoumno je, kako je sploh mogel kdo dvojiti o tej njegovi ljubezni.

Vsega ni učakal Rieger, kar je želel svojemu narodu. A kdo ve, če ni njegova zapuščina boljša in trajnejše vrednosti nego Cavourjeva in Deakova! Kaj vidimo tam? Zunanji sijaj poleg notranje trhlobe! Tu pa narod čilih, neustrašenih sokolov, poln prekipevajoče, nevzdržne moči, poln življenske sile in neupogljive volje v boju za človeške ideale, poln najgorečnejše ljubezni do lastnega naroda!

Rieger ni bil samo politični voditelj svojega naroda, on je bil tudi njegov učitelj in vzgojitelj.

To je njegova zasluga!

Dalo nebo še več takih vzor-mož narodu slovanskemu! —

Dinko Politeo †. V Zagrebu je umrl odlični hrvaški politik in časnikar Dinko Politeo v starosti 49 let. Pokojnik je bil ognjevit zagovornik pravic svojega naroda. Sodeloval je pri raznih listih. Blag mu spomin!

Matija Ban †. Sredi marca meseca t. l. je umrl v Belgradu leta 1818. v Dubrovniku porojeni znameniti pisatelj srbski, Matija Ban. Rajnik je napisal celo vrsto dram, katerih nekatere so trajne vrednosti in se prištevajo k najboljšim dramatičnim proizvodom jugoslovanske literature.

Dr. Karel Štrekelj, c. kr. vseučiliški profesor v Gradcu, je predložil cesarski akademiji znanosti na Dunaju razpravo, naslovljeno »Zur slavischen Lehnwörterkunde«, s prošnjo, da bi jo akademija sprejela v svoja sejna poročila. V seji dne 18. marca pa je akademija odločila, da se sprejme ta razprava med akademijske spomenice. Gotovo lepo odlikovanje našega rojaka in častno priznanje njegovemu delu! *—k.*

Aškerc v ruskem prevodu. Krasno Aškerčevo odo »Ruskí jezik« je prevedel v ruščino dr. Vergun, urednik »Slovanskega veka«. Prevod je prinesel najprej ta časopis, pred kratkim pa ga je objavil tudi maloruski list »Živaja misel«. *—k.*

Splošno slovensko žensko društvo je priredilo zadnje javno predavanje v letošnji sezoni dne 29. marca, in sicer kakor po navadi v veliki dvorani »Mestnega doma«. Predaval je gospod profesor R. Perušek »O položaju žene v različnih oblikah družine«. Zanimivo predavanje izide v našem listu.

Rusko slovstvo. Maksim Gorkij piše, kakor se poroča, novo dramo. Sujet ji je vzet iz življenja revnih ruskih židov in bo imela baje naslov »Žid«. Istega pisatelja zbrane povesti in romani so izšli že v četrtem natisku. Korolenko, o katerem se je mislilo, da je že popolnoma utihnil, je priobčil nov zvezek novel in črtic. Veresajev, katerega smo omenili v »Zvonu« že zadnjič, je pridružil prvemu in drugemu zvezku svojih povesti še tretjega. Od P. Boborykina, ki je eden najplodovitejših sedaj živečih ruskih pisateljev, izhajata od novega leta kar dva romana. Dalje sta ob novem letu zagledala beli dan tudi dva nova proizvoda Leonida Andrejeva, katerima pa prereka kritika marsikaj. *Fr.*

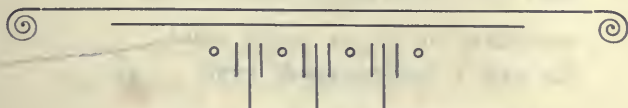
Šeststoletni rojstni dan Petrarkov. Arezzo, rojstni kraj Petrarke, se pripravlja, da primerno proslavi šeststoletni rojstni dan tega največjega lirika italijanskega. Tem povodom se odkrije pesnikov spomenik v njegovem rojstnem mestu, obenem pa se izda nova kritična izdaja vseh del njegovih. Patronstvo vsega slavja je prevzel kralj italijanski sam. *—k.*

Iz poljske literature. Znani »satanist« Stanislav Przybyszewski, ki je spočetka pisal nemško, a se je pozneje zavedel svoje poljske narodnosti, je izdal pod skupnim naslovom »Mrtvaški ples ljubezni« štiri drame. Przybyszewski je tudi v teh dramah še precej teman. On je v prvi vrsti psiholog, a napravlja često vtisk, kakor bi psihologija, ki se nam razodeva v njegovih delih, ne bila vseskozi istinita in v človeški naravi utemeljena. Prsybyszewski spada še vedno k tistim pisateljem, ki podirajo, a ne gradijo. — Henrik Sienkiewicz piše nov zgodovinski roman »Na polu chwati« iz dobe slavnega junaka poljskega Jana III. Sobieskega. Ko dokonča to delo, pa namerava Sienkiewicz spisati velik roman, katerega glavni junak bode veliki Napoleon. Nekaj časa že zajemajo poljski pisatelji sploh radi svojim umotvorom sujete iz Napoleonovega časa. Tako je skončal Wojciech Gonsiorowski ravnokar drugi del izmed treh velikih romanov, ki jih misli izdati pod naslovom »Napoleon«. Štefan Zeromski je podal iz iste dobe roman »Popioly«, a znana dramatiška pisateljica Gabrijela Zapolska piše dramo, v kateri bosta imeli glavni vlogi Napoleon in lepa Poljakinja gospa Walewska. Ista pisateljica je spisala zelo efektno dramo »Jesiennym wieczorem«. *—š—*

Društvo čeških umetnikov »Manes« je otvorilo pomladno razstavo dne 14. marca v Pragi v novem umetniškem paviljonu, ki ga je zgradil arhitekt Kotěra. Razstava obsega dela najboljših čeških modernih umetnikov, *—i—*

Ljubljanski Zvon

Kovač.

(Naroden motiv.)

»Poj, kladivo, le poj, le poj!
Težaven, tužen stan je moj.

»Saj rekel sem že dostikrat:
Življenje takšno vzemi škrat!

»Let trideset sem že kovač
v samoti tej-le, star berač . . .

»Ko vse počiva, vse že spí,
ognjišče moje še gorí.

»Tam zunaj črna, pozna noč,
a jaz še kujem tu na moč.

»Težkó se trudim za svoj kruh,
a baba psuje me: »Lenuh!«

»In name noč in dan regljá
ko satan huda, brez srcá!

»Znoj poškropí mi grižljaj vsak . . .
Življenje takšno vzemi vrag! . . .«

»»Hoj, odpri brž, kovač, mi, čuj!
Tu vranca mojega podkuj!

»»Pot dolga skoz viharno noč . . .
Zbosíl se konj mi je gredoč.

»»O, daleč še imam odtod!
Oj, dolga, strahovita pot!

»»A jahati več nisem kos.
Moj iskri konj je skoro bos.

»»Podkuj mi ga na nogah treh!
Jaz sam ti bodem gonil meh! . . .««

»O, dober vêčer! Pred moj prag
vsak dan ne pride jezdec tak!

»Tak imeniten, fin gospod
vsak dan ne jaše mimo tod!

»Takoj podkujem vam, takoj!
To lep zaslužek bo nocoj! . . .«

V žerjavico že piha meh
ko burja zunaj po vrhéh.

Ognjišče se žarí, žarí . . .
Ko v peklu oglje plamení . . .

Čimdalje huje piha meh,
da trese koča vsa se v tleh . . .

»»Kuj, kuj podkove, hitro kuj!
Konjiča bosega obuj!

»»Mudi se mi naprej, na pot! . . .««
»Vaš konj je podkovan, gospod! . . .«

»»No, zdaj, kovač, pa le z menoj!
Po tebe prišel sem nocoj!

»»Hudič sem! . . . Saj si sam me zval! . . .
Z menoj, z menoj! Kaj bi se bal! . . .««

»Rad grem s teboj, gospod hudič!
O, pekla ne bojim se nič!

»Le skromen stavil bi pogoj:
Smem ženko vzeti še s seboj?

»Brez nje bi daleč tam pri vas
nemara dolg me mučil čas!«

»»I, ljubši sta mi duši dve
ko ena sama! To se vé!

»»Pokliči brž jo, če že spí! . . .««
»Hej, ženka dobra moja tí,

»vrag prišel póte je nocoj,
da vzame v pekel te s seboj! . . .«

»»»Kaj?!««« kovačica zakričí —
pred škratom z burklami stoji

razmršenih rujavih las.
Žari se suhi ji obraz.

Ko čarovnica gleda nanj,
vsa besna zakadí se vanj:

»»»Kaj hočeš, ti peklenski vrag?
Poberi se mi brž črez prag!

»»»Če ne, izpraskam ti očí
in vse polomim ti kostí! . . .«««

»»Saj grem, saj grem že, o gospá!
Ostani brez skrbí domá!

»»Ko vzel bi v pekel te s seboj,
vsi bratje moji pred teboj

»»pobegnili bi od strahú! . . .
Čemú si klical me, čemú,

»»kovač?! Saj ga imaš domá
svoj živi pekel! Hahaha!

»»Ne kliči več me! Lahko noč! . . .««
In sam odjahal vrag je proč.

A. Aškerc.

Mira.

Spisal A. Sever.

Balkon je bil odprt, da je skozi steklena vrata pihljala dopoldanska sapica, ki jo je dvignilo znad travnikov gorko solnce. Na dvorišču je bilo tiho, za vrtovi pa je že vršalo mestno vrvenje in nervozni šum se je lovil v salon ter se tresel neprenehoma v istih niansah.

Mira je prišla iz spalnice. Malomarno je imela ogrnjeno vijoličasto nočno haljo, ki se ji je ohlapno spuščala proti tlom in delala za njo dolgo vlečko. Zavihtela je široke rokave, obrobljene z belimi čipkami, kakor da so ji v nadlego, potem pa je stopila na balkon. Nobenega oblačka ni bilo na nebesnem svodu. V ozadju so se dvigale v modrino visoke strehe kakor glediške kulise in ogromna cerkvena kupola z zvoniki se je veličastno dotikala neba, ki je bilo kakor umito.

Miri se je zazdehalo in šla je nazaj. Stopila je pred ogledalo, ki je stalo nasproti vrat, ter potegnila z belimi, afroditskimi prsti preko čela, da si je uravnala bujne temne, ob straneh proti ušescem spuščajoče se lase. Zdelo se je, kot bi se divilo blesteče steklo, ki je segalo od stropa do tal, ter občudovalo njeno krasoto in se bliskalo radosti, kakor da so se oni baročni obrazi, tiste smehljajoče se ovčarke s širokokrajnimi slamniki iz zavozlanimi pentljami, ki so bile razvrščene po zavitem, vijugastem okviru, spogledavale in bi se pregibali beli, pozlačeni, umetno izrezljani listi. Mira pa se ni smehljala; črne oči so ji bile preprežene s prozorno tančico in svoje podobe skoro opazila ni. Okoli ust ji je ležal prezirljiv izraz, ki je pričal, da se je zavedala svoje lepote. Zamižala je, a nato je zopet privzdignila leno in z aristokraško lagotnostjo dolge obrvi in hipoma ji je švignil smeh po bledem, interesantnem obrazu. Pogledala je pozorno v ogledalo in vse je zatrepetalo v njej; vse mišice so se ji napele in prsi so se ji začele burno gibati pod vijoličasto svilo. Zakrila si je lice z rokami ter se zasmejala na glas. Vsa kri ji je šinila v senca in pohitela je v kot, kjer je stala velika garnitura, prevlečena z belo svilo, pa se spustila na zofo; glavo je naslonila na pozlačeno naslanjalo in se začela igrati z dolgimi, ozkimi čopi,

ki so ji viseli na nočni halji. Oči je vprla v strop, poln težkih, baročnih okraskov, a prsi ji je pretresal v presledkih zvonek smeh, da je odmeval po salonu.

Mira je bila najbolj oboževana dama cele družbe v mestu. Zaničevala je nebrojne kavalirje, ki so se zbirali dan za dnem okoli nje v domači hiši. Nekako le iz navade je sprejemala z materjo, bankirjevo vdovo, posete in najodličnejše člane »jeunesse dorée« je odlikovala s prijaznostjo samo navidezno. Prisiljeno je poslušala poklone ter jim odgovarjala čisto formalno, kakor je bilo vse formalno, kar je bilo okoli nje. Za moške se je zanimala toliko, kolikor se je zanimala za različne mode, ali docela lahko bi prestala brez vsake mode in brez vseh dvoriteljev. Najrajša je videla, če se je drznil kdo poskusiti, da bi postal ž njo intimnejši; zavrnila ga je prešerno in notranje veselje jo je obšlo, če je kdo pokazal tako svojo resnično nrav, in strastno se je radovala ob njegovi zadregi. Taki trenotki so ji ostali v spominu in vedno jo je veselilo, da je ponižala ljubeznivega viteza; bil ji je to triumf, ki ji je nudil neizčrpljiv užitek.

Mlada je bila in krasna, toda živela je že veliko. Družbo je poznala, ko je nosila še kratka krilca, ker je stopila na parket že tedaj, ko se navadnim meščankam o njem komaj sanja. Nasičenost je nosila vsled tega v sebi, ki ji ni dala, da bi se vrgla sreči in veselju z odprtim srcem v naročje. Težko ji je bilo spočetka prenašati vse vezi, ki jih ji je nalagalo stališče staršev vsled ogromnega bogastva, ali polagoma se jih je tako privadila, kakor se privadi pivec absintu, ki mu je zoprn, pa sčasoma ga ne more več pogrešati, ker mu postane zoprni okus nekak užitek. Za napoko bi imela, če bi kdo prestopil določene meje, katere so se ji zdele sicer smešne, a ki jih je hotela ravno radi tega. Neumne so se ji zdele soareje, ki so bile večer za večerom v materinski hiši, in vsi sijajni plesi, ki jih je posečala, so se ji videli nepotrebni, a ugajala ji je ona napetost, ki se zdi vsem neutemeljena, ki jo pa negujejo vsi hote in nalašč. Otročja ter prostaška ji je bila odkritost in prostodušnost in zdela se ji je radi tega nekako odurna in komična. Ljubezen in iskrenost sta ji bili tuji; zamorila je srce; stopil je na njegovo mesto razum; zato pa se je zavedala vedno in povsod, da nadkriljuje okolico. Mrzlo je bilo vse okoli nje, kajti toplote ni marala; mraz ji je prijal in ugajal njeni prenasičenosti.

Dva večera zapored pa je igral na klavir pri soareji virtuoz, ki ga je uvedel neki aristokrat. Prsti so mu švigali po tipkah, da

jih skoro ni bilo razločiti, in košati kodri so mu vihrali, potem pa je ostal miren ter sviral kakor okamenel. Sveče so mu metale odsev na bledi obraz, da se ji je zdel silno žalosten, če ga je pogledala. Ko je končal, so mu vsi gostje, kar jih je stalo okoli njega, glasno klicali: »Bravo, bravo Emanuel!« Virtuoz pa je vstal ter šel njej poljubit roko; slonela je na fotelju in mu ploskala. Gledal je v tla, a ko se ji je ozrl v obraz, je videla v njegovih očeh nekaj tako krotkega in vdanega, da ji je zbudilo pozornost in da ga je opazovala neprestano, ko je nadaljeval. Niti trenil ni, ko so mu vreli glasovi izpod prstov, in zdelo se ji je, da plava tudi Emanuel v njih ter jim kaže pot in jih vlada kakor kralj.

Jutro potem ji je bilo vse skupaj smešno; kakor junak v operi se ji je dozdeval Emanuel. Nehote si ga je predstavljala v našemljenem triko-kostumu, z mečem ob strani, z levico na srcu, z desnico pa visoko zakrivljeno v zrak.

Sinoči so se sestali zopet in virtuoza je pripeljal prijatelj s seboj. Mira se je norčevala iz kavalirjev in ko se ji je poklonil Emanuel, se mu je poredno nasmejala v lice. Ta je vidno zardel ter odšel v stran. Igral je navadne stvari, lirične pesmi in sonate. Le enkrat so mu zavihrali kodri in takrat se je skoro vzpel s sedeža, pa hipoma je sedel spet nazaj, kot bi se bil streznil, a glasovi so mu tekli dalje nalik mirni reki. Naposled je prekinil nenadoma ter stopil nazaj. Ko so šetali po salonu, približala se mu je Mira sama, da se mu zahvali za ljubeznivost, ker je počastil hišo s posetom. Emanuel se je ves stresel pred njenim samozavestnim in zmagujočim pogledom, potem pa ji je ponudil roko, da se ga je prijela. Govoril je malo in na vprašanja ji je odgovarjal le na kratko, nekolikokrat pa se je ozrl tako, da je osupnila, prav kakor bi pogledala skozi okno ter bi se ji odprl čisto neznan, nov svet, in stisnil ji je roko, da je čutila, kakor bi švigale iskre vanjo. Ko so se poslavljali prvi gostje, je bila Mira v sprednji sobi, in prišel je Emanuel mimo nje, pa mu je dejala: »Na svidenje!« On se je stresnil in tako naglo jo je poljubil na rame, da niti sama ni vedela kdaj, a čutila je kot žgočo liso njegov poljub na mehki, beli koži.

V tem je izginil skozi vrata. Na pragu se je obrnil še enkrat, a potem je odšel brzo po hodniku.

Miri je postalo čudno. Zravnala je elastični vrat, kakor bi se ozirala za kom, in stisnila je ustnice. Bila je vsa ostrmela, s cipelico pa je udarila ob tla. In odšla je, ne da bi se ji videla razburjenost, nazaj v družbo, a dala je gostom razumeti, naj se poizgube . . .

Zjutraj, ko je vstala, je šla takoj v salon, kjer se je vršila prejšnji večer soareja. Na zofi se je zazibala v sanjarjenje in nič več se ni razlegal zvonki smeh med stenami. Spočetka se ji je zdel tudi danes Emanuel smešen. Smešni so ji bili vsi kavalirji in vsakega moškega je vpoštevala Mira toliko kot lakaja, ki je sedel zadaj na sedežu, kadar se je vozila s svojimi belci na izprehod. Ljubezen se ji je zdela igrača puhlih deklet, ki čitajo rdeče vezane sentimentalne romane, ko še ne poznajo različnih športov z žogo.

Pa kaj je neki ta Emanuel? Plah človek je, ki se mu laskajo znanci, ker je umetnik, ki pa menda ne pozna niti običajnih fraz. Čudno, da jo ta pianist toliko zanima, da ga mora toliko vpoštevati. Kakšen izraz ima v očeh, kako vse vre v njem! Kakor kakšnemu demonu se mu svetijo oči; v njih gori nekaj, nekaj, kar se ne da razložiti tako lahko. Podoben je hipnotizerju, ki dobi človeka bliskoma v oblast, ne da bi se mu mogel ustavljati.

Šla je k zajutreku. Vsa je bila vznemirjena, pa je odprla okno ter zrla na ulico. Ne more ga pozabiti! Da bi ga dobila, da bi ga mogla premotriti tega umetnika docela! Razljutila bi se skoro nad njim in nekakšna maščevalnost jo je vlekla k njemu. Demon!

Popoldne, po kosilu, se ni ganila Mira z doma, niti ni sprejemala posetov dopoldne. Zaprla se je v spalnico, da bi čitala francoske časnike. Pa kaj, čitala je vrsto za vrsto, ali nič je ni hotelo zanimati. Pričela je drug članek, ali tudi ta ji ni ugajal. Mislila je že poslati pismo Emanuelovemu prijatelju, naj privede jutri zvečer umetnika zopet s seboj. Premislila se je in raztrgala vse skupaj, toda skoraj ji je postalo zopet žal. Videti mora še enkrat tega čudnega človeka in govoriti ž njim. Obšla jo je čudna strast in stopnjevala se ji je s tako silo, da jo je prav peklo v vsej notranjščini, kakor če bi ji tlelo oglje v telesu.

Prišel je večer čisto neopažen. Mrak se je storil in modro nebo se je polagoma bolj in bolj temnilo, in ko so se sence raztegnile, prižgale so se visoko v temi zvezde ter zagorele z nemirnim svitom pomladanskega večera.

Mira je postala nestrpna; kri ji je besno plula po žilah. Bilo ji je, kakor da je v vznemirljivi, topli kopeli. Emanuela mora dobiti, mora govoriti ž njim! Kako je sedel za klavirjem, kakor kralj, in vreli so mu akordi izpod prstov, a črni, košati kodri so se mu stresali okoli čela! V očeh mu je plamtel čuden, nadnaraven ogenj. Je li bila to ljubezen? Poljubil jo je na ramo, in poljub se ji je vsesal v meso. Bila je ljubezen!

Vsa omočena je bila, polna opojnega veselja. Nič več ji ni bilo prestati na mestu. Ven mora, ker so ji pretesne sobane in saloni. Sama pojde, oprezno, da je kdo domačih ne opazi ter da ne zbudi pozornosti in začudenja, ker je že mrak. Morda sreča na promenadi Emanuela ali pa vsaj kakšnega znanca njegovega, da mu naroči, naj ga povabi zopet na soarejo.

Vse polno ljudi se je šetalo po cesti, svetiljke pa so gorele na kandelabrih tako veselo, da je bilo svetlo kakor po dnevi. Mira je hitela. Hotela je napraviti vtisk, kakor da ima nujen opravek. Smeh se je razlegal okoli nje in glasili so se veseli pogovori, po sredi pa so se vozile kočije v lahkem diru.

Motrila je pozorno šetalce, toda nikogar ni poznala. Prišla je do aleje, ki se je razprostirala sredi med visokimi poslopji. Dolgi, snežnobeli češuljasti cvetovi akacij so viseli raz veje med zelenimi, drobnimi peresci, med drevjem pa so gorele luči jasno in svetlo. In beli cvetovi, ki so bili videti kakor srebrni, so se vrstili daleč tja doli in na strani in opajajoči vonj akacij se je širil po vzduhu, a nad alejo je sanjalo temno pomladansko nebo.

Vse je vriskalo v njej; neizrečeno slast je čutila v sebi. Tako lepa kakor pomladna noč in tako opojna kakor balzamski duh akacij je ljubezen. Podobna je sanjam, ki priplavajo o polnoči, ko sijejo zvezde v pestrobojnih slikah v dušo.

Vrnila se je domov. Zdelo se ji je, da gori zelena ampola v budoarju tako svečano in kakor da je postala večja, v salonu pa da poje klavir sam tako lepo in prijetno kakor pri soareji.

Jutri bo zopet sviral Emanuel! Ko se naredi noč, pride skozi vrata in okoli čela mu bodo vihrali kodri, temni in gosti . . .

Spati ni mogla nič, le v polsnu se je zibala. Ko se je mesto zbudilo iz spanja, je bila že v obednici pa je gledala doli na vrtove. Potem je mislila pisati pisma in vzela je v roko časnik, ki ga ji je prinesel lakaj. Čitala je pazljivo, naenkrat pa je izpustila list na tla. Ves krasni obraz ji je postal trd in čutila je na njem ledeno krinko. Časnik je naznanjal, da je virtuoz Emanuel odpotoval.

Mira je vstala s fotelja. Vijoličasta nočna halja jo je bohotno odevala. Alabastrske roke so se ji krčile krčevito, da so se široke, fine čipke na rokavih kar tresle. Iz oči, ki so bile polne ponosa in prezirljivosti, ji je švigala jeza in ogenj, ki je bil strašen kakor strela, ki se zažene iz oblakov. Potem pa je planila kvišku nalik tigrinji, v prsih pa se ji je nekaj utrgalo. Sopla je težko. Bila je videti, kakor

da se je vzdignila od tal, in zdelo se ji je, kot bi se zibal ves salon ter se majali fotelji okoli nje. Pesti je stisnila pa skočila naprej.

V kotu je stala na stolcu velikanska porcelanasta vaza ob rdečih tapetah in v njej so cvetle bele, tanke lilije z zavitimi cvetovi na vitkih steblih, podobne vestalkam v deviških oblačilih. Zgrabila je vazo ter jo zavihtela visoko nad glavo in jo treščila ob tla, da je zadonelo in se je razbila na tisoč koscev.

Lilije so ležale na tleh, kakor bi plakale ob izgubi svoje krasote. Mira pa je stopila nanje in jim pohodila bele kelihe; potlačila jih je in uničila popolnoma!

Potem pa je bila v trenotku mirna. Strežaj in dekle so prihitele v obednico, ona pa je odšla počasi v salon.

Stopila je pred veliko baročno ogledalo z zakrivljenim, vijugastim okvirom, ki se je raztezalo od tal do stropa, in se pogledala vanje. Stala je kakor kip pred steklom. Poteze v obrazu so se ji poglobile. Neki neizrekljivo prezirljiv izraz se ji je naselil na lice. Črne obrvi, ki so se ji zanosno vzdigale nad očmi, so se zbočile visoko. V duši ji je pa bilo, kakor da se je zbudila iz opojnih sanj, in čudila se je sama sebi. Zdelo se ji je, da so ovčarke s širokimi slamniki in zavozlanimi pentljami pod brado na okviru ogledala odprle široko oči ter strmele vanjo. Stala je tako nekaj časa. Nato pa je sklonila klasično glavo z bujno, črno frizuro nazaj in ciničen, samozavesten smeh se je razlegal po salonu. —

Nate mislim . . .

Kot veselo šepetanje
gre skoz mojo tiho dušo
vsak spomin na tvoj obraz.

In ko hodim po aleji,
koder lani sva hodila,
postojim tam pod kostanjem,
kjer sva se brez solz ločila.

In če zvon večerni poje,
ko si ti molila ave,
molim v svoji tihi duši,
molim iskrene pozdrave.

P. Grošelj.

Fragmenti.

Napisal Franc Derganc.

(Konec.)

Amerika in Slovenci. Slišijo se tožeči glasi, da je Amerika prava nesreča za Slovence; na drugi strani pa zvene navdušeni slavospevi o srečni, svobodni Ameriki. Kako premostimo — morda le dozdevno — nasprotje? Amerika je res nesrečna za navadnega Slovenca, a krive so samo njegove razmere. Navaden Slovenec ne ume angleščine, za silo piše in bere, o drugi izobrazbi ni govora. S tem znanjem res ni za drugega, nego da koplje v rudnikih in dela v tovarnah kakor črno živinče, slepo za vse, kar se godi okoli njega, slepo za napredno američansko kulturo. Tako se večkrat zgodi, da se vrne Slovenec iz ameriških gozdov in rudnikov nekako podivjan. Mislečemu rodoljubu se milo stori ob teh razmerah! Kako malo napora bi stalo, da bi navadnega moža usposobili za boljše delo, da bi Amerika postala res druga, boljša domovina Slovencev, iz katere bi prihajala v staro materijalna in kulturna pomoč. Dobro pisati in računati, nekoliko angleščine (angleščina je desetkrat lažja od nemščine) in gospodarske izobrazbe — in od narave nadarjeni, spekulativni Slovenec bi sijajno uspeval v Ameriki. Šest let ljudske šole bi vendar lahko nekaj storilo. In naš kmet bi spoznal blagoslov ljudske šole in jo čuval, hranil kakor zvezdico lastnega očesa. Saj pa tudi spozna ta blagoslov, a vselej šele v tujini in vselej prepozno. Tudi naši časopisi bi se morali več pečati z Ameriko in nje kulturnimi razmerami ter dobivati stalnih poročil od rojakov. Eden najboljših in najzanimivejših člankov v »Ljublj. Zvonu« lanskega leta je bil članek g. Valjavca o ameriških Slovencih. Sploh bi se moralo organizirati naše izseljevanje in skrbeti za narodno in gospodarsko organizacijo naših malih kolonij.

* * *

Ilnati človek z železno srajco. Sv. pisma prva knjiga »Genezis« nam pripoveduje, da je upodobil Bog prvega človeka iz ila. Il je mehak in se mesi kakor testo; daš mu obliko, kakršno hočeš. Ilnatega izvora človek ne more zatajiti, kajti med organizmi je on najbolj plastičen in obličen; človek se najprej prisposobi novi okolici. Svobodno bitje človek se celo sužne verige tako privadi, da jo poljubuje kot simbol sreče. Vse napravi iz človeka navada,

kateri pravi ljudska modrost železna srajca. Drugo ime tej železni srajci je vzgoja, ki privadi človeka gotovemu načinu življenja, kakor se vidi vzgojitelju najboljše zanj in za družbo. Vzgoja je tista moč, ki upodablja človeka kakor umetnik il; kakršna je vzgoja in vzgojitelj, tak je naraščaj. — Slovencem je treba nacijonalnih pedagogov, ki oblečejo mlado generacijo v železno srajco narodne vzgoje in discipline.

* * *

Najslajši trenotek v življenju. Pogovarjal sem se z izobraženim starcem o smrti! Motne oči se mu zasvetijo, glas oživi in s kipečim naglasom mi seže v besedo: »Neumno ljudstvo, smrti se boji! Jaz sem že kot deček najrajši opazoval, če je kdo umiral; celo grobov se nisem bal po noči. Mati se je večkrat čudila, kje sem vzel to divje srce. Meni je prirojena slutnja, da ni smrt nič tako strašnega, kakor nas uče v mladosti ali kakor se nam zdi v naših predsodkih. To slutnjo mi je neštetokrat potrdila moja izkušnja ob umirajočih. Trenotka, ko se človek spočne in ko spet umre, ugasne, sta najslajša v človeškem življenju, le s tem razločkom, da je spoček še pravi pelin proti trenotku smrti. Kako je sladko zaspati, če leže človek po dolgem in težkem delu! Smrt je kapital moči, nobena ideja ne zmaga brez mučenikov! Sladkost smrti je pa tudi postulat zdrave logike, celega toka v naravi. Le premišljujte, mladi prijatelj!« Teh besed sem se spomnil, ko me je opozorila neka strežnica: »Tega si ne morem nikakor razložiti; videla sem umreti na tisoče bolnikov; če je bolnik trpel prej še take bolečine, ko je izdahnil, mu je šinil črez obraz blažen in srečen sijaj . . .« Ta misel o sladkosti smrti je tako originalna, da je vredna pozornosti vsakega izobraženca. Bila bi namreč važen element v vzgoji pogumne, podjetne, požrtvovalne, vse nevarnosti prezirajoče generacije. Morda je strah pred smrtjo res le prazna, v neumnosti prigojena vraža!

* * *

Filozofija dela. Kaj spoznavamo pravzaprav? Samo svoje občutke; pojem materije, substance je samovoljna tvorba brez vsake dejstvene podlage. Ako te svoje občutke analiziramo, jih v nastanku zasledujemo, vidimo, da je njih bistvo gibanje. Samo to spoznavamo, kar se giblje. Razlikujemo mehanično, kemično itd. gibanje. Sploh pridemo po natančnem premisleku do starega Heraklitovega stavka: πάντα ῥεῖ, vse se giblje. To je prva in splošna resnica! Stavek v tej obliki diši po dualizmu. Vse se giblje, — kaj je tisto vse? Moderno, monistno bi bilo, ko bi rekli, da je gibanje, čisto gibanje brez materije bistvo in prvotnost. Seveda si je težko predstavljati tako čisto

gibanje brez materije; olajšajo nam to predstavo moderni elektroni, elektrodinamični atomi. Lord Kelvin pravi, da so atomi etrski vrtinci. Tako prvotno, čisto gibanje vzame ves pomen dualizmu s tem, da odpade potreba primi moventis. Žal, da je to čisto gibanje samo intuitivna slutnja. Filozof, ki bi jo dokazal in človeštvu pojasnil, bi bil nov Buda (razsvetljenec), nov odrešenik: gibanje bistvo vsega, gibanje namen vsemu! To gibanje, preneseno na človeka, pomeni močno voljo in delo, torej samo delati in močno hoteti je človekov namen. Edina vrednost je delo; pravico do obstanka ima le tisti, ki dela. Tako bi zavladala v življenju filozofija dela: trpini bi zavriskali, lenim in bogatim dedičem bi odbila zadnja ura.

* * *

Enakopravnost dela. Mati narava se vselej zasmeje, kadar sliši blazno vprašanje: katero delo je najimenitnejše in največ vredno? Poglejmo samo človeško telo! Kateri organ opravlja najvažnejše delo? Vsi enako, kajti če le en organ premine, se telo ne more ohraniti. Isto velja o vsemirju, vsak atom je nujno potreben; ko bi se izgubil samo en atom, podrla bi se veličastna zgradba neskončnega vsemirja. Povsod v naravi vlada torej dosledna enakopravnost. Samo v človeški družbi se šćeperi domišljava klasifikacija, samo človeško družbo je razdrapalo samoljubno kastovstvo, in sicer v tem krivičnem razmerju, da ima tisti, ki nič ne dela, vso moč in dobroto življenja, a pošteni delavec nima ničesar. Taka krivična cenitev stanov se je izlegla iz nečloveškega, brutalnega egoizma. Marsikaka puhla in domišljava glava pravi: »Kaj praviš, da naj občujem s tem nizkim, umazanim delavcem? Sicer sem tudi jaz delavec, a delo in delo, nebotičen razloček!« A mi bi mu odgovorili: »Prijatelj, ti nimaš tu nobene zasluge in prednosti! Narava sama uveljavlja princip delitve dela: temu je dala talent za matematiko, drugemu za muziko, onemu samo talent za takozvana nizka dela, in vsakateri od teh samo uporablja in razvija, kar je dobil od narave brez lastne zasluge. Pred naravo so vsi talenti enakopravni, ker vsi enako potrebni.« Ura dela je povsod enoliko vredna, bodisi, da tačas rešuje učenjak najtežje filozofične probleme, bodisi, da tolče kamenar na cesti kamenje. Za uro vsakega dela velja enolika vrednost, imenujemo jo konstanto; k tej moramo vselej prišteti drugo vrednost, ki se menjava po razmerah in ji pravimo varijanta; varijanta sestoji iz več sumandov, n. pr. iz vsote časa, ki ga je porabil kdo za pripravo za stan; iz nevarnosti dela, iz časa že izvršenega dela itd. Čuvstvo bratstva in medsebojne ljubezni se razvije samo tedaj, če se prizna enakopravnost dela.

* * *

D o l ž n o s t s t a r i h i n h v a l e ž n o s t m l a d i n e. Vedno se trobi slovenski mladini: samo to je vaša dolžnost in naloga, da molčite in spoštujete avtoriteto starejših! Pri tem pa se kaj rado pozabi, da je dolžnost medsebojnost. Otrok ima dolžnosti proti očetu. a tudi oče ima dolžnosti do otroka. Slovenska mladina je torej slišala, kaj je njena dolžnost? Čujmo še dolžnosti starih! Življenje ni nič prijetnega, in to je gotovo, ko bi človek sam in s polnim razumom odločeval o svoji eksistenci, bi se črtal iz prezenčne liste. A ker drugi odločujejo o tem brez najmanjše naše vednosti — zadeva odgovornost in dolžnost roditelja, krivca. Ta dolžnost narekuje roditelju, da vsaj deloma poravna zakrivljeno nesrečo življenja s tem, da priskrbi otroku pogoje in možnost boljše eksistence. Ali splošno rečeno: generacija starih mora priskrbeti generaciji mladih pogoje in možnost boljše eksistence. A kako skrbe Nemci in Italijani, kako Slovenci za svojo mlado generacijo? Slovenski uradnik, ti si od narave posebno nadarjen in sposoben, tudi priden, v revščini si končal svoje študije. Kakšno plačilo te čaka za tvojo nadarjenost, pridnost, prestano bedo? Da plesniš kot večen adjunkt v kakem malomestnem gnezdu. In ti slovenski umetnik, ali se nisi toliko trudil, ali niso tvoja dela toliko vredna kakor dela tvojih nemških prijateljev? Zakaj potem stradaš? In ti slovenski duhovnik, po svoji disciplini in strokovni izobrazbi prvačiš med katoliško duhovščino, tlačaniš Rimu v prvotnem pomenu besede, žrtvoval si Rimu svoje človeške pravice — za plačilo doboš kaplanijo v nepristopnih hribih, a v Trstu, v Gorici in drugod žanjejo tujci brez napora, kar si ti sejal z največjim trudom. Ob kratkem rečeno: generacija starih, takozvanih skrbečih je priskrbela take pogoje, da gre mladi Slovenec s trpko resignacijo na delo, z obupno zavestjo o zaprtih vratih.

* * *

T o m a ž A k v i n s k i — p r v i s o v r a ž n i k k l e r i k a l i z m a. Zakaj? On je prvi filozof, ki je ločil filozofijo od teologije, oziroma krščanskega razodetja; v filozofiji deluje razum, a »impossibile est per rationem naturalem ad cognitionem divinarum personarum pervenire«. Naši rimski doktorji pa ne mešajo samo filozofije s specifično teologijo, ampak celo politiko z vero. Sicer pa je nujno treba, da tudi naša posvetna inteligenca pogleda malo v Tomaža in primeri original s tolmačenjem rimskih doktorjev. Naš kmet bi jih zavrnil: »Ne boste mi kazali meseca v vodi!«

Rudeče rože.

1.

Med rožami duhtečimi
si ob oknu stala
in me pričakovala
z rokami hrepenečimi . . .

Med rožami duhtečimi
ko solnce si se smehljala
in vsa duša mi je trepetála
pod tvojimi poljubi gorečimi.

A to je bil davni čas! . . .
Prišel je v deželo mraz
in rože so vse vsahnile.

Moja pota so teme pokrile,
tiho žalosti so pristopile
in poljubile moj obraz . . .

2.

In zdaj ne vem več nobene poti;
duša plaha po temi krog tava,
noga v blato se mi pogrezava
in nikjer . . . nikjer pomoči . . .

In sto peklenščkov se iz teme reži
in duše uboge čaka . . .
Ah, dvigni me, draga, iz mraka,
teh težkih, brezupnih dni! . . .

3.

Takó lepa si, ljuba, nocoj,
ko lilija vsa bela
in vsa brezskrbno vesela —
a meni je težko nocoj!

Takó si lepa, ljuba, nocój!
Krog tebe moleduje
in se ti prilizuje
gizdavih blazirancev roj.

In vsem se prijazno smehljaš . . .
a kar si ljubila,
si že pozabila
in mene več ne poznaš.

4.

V tiho sobo je plaval večer
in šum mesta je mrl tam v daljavi;
ti igrala si na glasovir
in pela o sreči, ljubavi . . .

Ti si pela in tvoje oči
zrle ven so v noč, trepetále,
kot da bi tam sredi noči,
sredi zvezd one sreče iskále.

Tih in nem jaz ob oknu sem stal
in poslušal . . . a kar sem s silo
v srcu dolgi čas zatajeval,
vse na dan se z močjo je izlilo . . .

V tiho sobo je plaval večer
in duši dve v blaženost raja
sta pluli skoz nočni vsemir
v ljubezni in sreči brez kraja . . .

5.

Čemu se obračaš od mene preč?
Saj jaz te ne prosim ničesar več:
naju ljubezen iz nekdanjih dob
pokriva temni grob . . .

Ničesar več . . . nobene željé . . .
a včasi vztrepeče plaho srcé,
in takrat ko duhovi o polnočí
prihajajo sanje prejšnjih dni
in mi tolažbo v srce lijó.

In takrat so solzne moje oči
in rože rudeče ko srčna kri
na grobu ljubezni moje vzcvetó.

6.

Ko rože rudeče
so te pesmi otožne,
ko bolne duše
molitve pobožne
tak tiho udano
k tebi kipijo
in o moji ljubezni
ti govorijo . . .

Ko jih čuješ, mogoče
te veselijo —
a ti ne veš, da jih solze
in bolečine rodijo . . .

7.

Pod nebom širnim srečala
sta se oblačka dva,
pozdravila, poljubila
in spet narazen šla.

Po nebu širnem semtertja
podil ju je vihar,
osamljena oblačka dva
več nista našla se nikdár.

8.

Veselja in tihe sreče
žaré tvoje črne oči,
žalost ko morje brezmejna
v mojem srcu leži.

Zbogom, zbogom, Ivanka! . . .
V tvojem oknu spet rože cveto,
to niso prejšnje rože,
vsadil jih je bogvekdó.

A. Gradnik.

Josipina.

Spisal Fr. Strnad.

Ti si se nadejala, da pride drugače . . .

Ti si si bila naslikala v svoji domišljiji prihodnost polno prelestnega razkošja, sreče in veselja. Ti si imela svoj cilj, svoj smoter — a jaz . . . jaz nisem mislil na nič!

Jaz sem zrl samo v tiste tvoje velike, temne, krasne oči, občudoval sem tvoje dolge, košate lase, divil se svežosti tvojih lic, a mislil nisem na nič! . .

Ti si čakala nestrpno, kdaj izpregovorim odločilno besedo, besedo, ki te je imela rešiti vseh dvojb in muk, toda jaz sem te ljubil in — molčal!

Včasi sem bil dober in ljubezniv s teboj. Laskal sem se ti, da si lepa, krasna. Čital sem ti pesmi, ki sem jih zlagal o tvoji lepoti . . .

Ah, kako so se ti iskrile tedaj vselej tvoje globoke, skrivnostne oči, kako se blesteli tvoji beli zobje izza tistih rožnih ustnic tvojih, ki jih je obseval smehljaj sreče in veselja! . .

Toda še večkrat sem te trpinčil in mučil!

Nalašč sem te preziral — tebi pa se je krčilo srce . . .

O, vedel sem, da me ljubiš, ljubiš tem bolj, čim bolj te žalim!

Neko čudno zadovoljstvo mi je provzročila zavest, da trpiš zaradi mene.

Trpinčil sem te in mučil, dasi sem te tako ljubil! . .

* * *

Tistega popoldneva ne pozabim nikdar!

Bilo je nekega Marijinega praznika. Sedeli smo na vrtu v senci. Bila nas je večja druščina. Sladko se je počivalo v hladu pri čaši svežega piva. Zrak je bil čist in miren. Samo semtertja je malce zašelestelo nad našimi glavami. Vonj resede je segal z bližnjih gredic notri do nas. Dihalo se je, kakor bi človek vlekel balzam vase. Krasen dan!

Pogovor druščine je bil živahen. A jaz se nisem menil zanj. Zrl sem zamišljen proti cerkvici, ki se dviguje nad skalo sredi mesta. Še nikdar se mi ni zdela tako zanimiva. Komu je pač prišlo na um, zgraditi jo na tem mestu? Kak zunanji povod je bil, da so jo gradili? Oh, kje so že tisti ljudje, ki so se s to stavbo ovekovečili!

Moje misli so se izgubljale v davno preteklost, a pri srcu mi je bilo, kakor bi hodil v mesečni noči ob bistri, šumni vodi . . .

Tedaj si pristopila ti. Natrgala si bila svežih cvetic ter jih povila v dražesten šopek. Šopek si sukala med prsti, a pri tem pritajeno-zvedavo pogledavala proti meni. Vedel sem, kaj si hotela. Pričakovala si, da te poprosim za cvetke. Ti bi mi jih bila podarila rada pred vsemi ljudmi, pred vsemi ljudmi bi bila rada razkrila svoje srce! Meni je bilo mehko pri srcu. Vstal bi bil in te poljubil iz hvaležnosti! Toda pokazati nisem hotel, kaj čutim. Kljuboval sem menda sam sebi. Delal sem se, kakor bi te ne razumel in ne videl. Poprosil te nisem za šopek — morda baš zato ne, ker sem vedel, da je natrgan zame! . .

Naposled si se mi približala in mi ga ponudila sama od sebe. »Vi imate tako radi take rože . . .«

A mene se je lotilo nekaj satanskega. Nekdo je nekaj opomnil in to mi je dalo povod, da sem tvoj dar odklonil.

Da so videli to drugi, te je še bolj bolelo. Zardela si do čela gori in pobegnila. Jaz pa sem zrl za tabo, dobro vedoč, da sem učinil nekaj grdega, nekaj nedostojnega. Ali čeprav mi je vest očitala, se vendar nisem kesal in nisem obžaloval svojega dejanja. Meni je menda usojeno, da mučim tiste, ki me ljubijo in ki jih sam ljubim! . .

Včasi te po cel teden nisem pogledal. Ne — tega ne smem trditi! Pogledal sem te, a tako, da ti tega nisi zapazila. Kadar si se zasukala vstran od mene, vselej so te premerile moje oči od nog do glave in naslajale so se ob sladkem ritmu tvoje elastične hoje, ob gibkih kretnjah tvojega mladostnega telesa. A tega ti nisi vedela. Ti si mislila, da mi v istini ni mar zate, in trpela si. Poznalo se ti je na obrazu, kako si trpela. Tvoja lica so bila izpremenjena in tvoje oči so bile vdrte . . . Povešala si glavico in videlo se je, kako se ti prav nič ne ljubi . . .

Ljudje, ki so prihajali v gostilno, so te ogovarjali, a ti si odgovarjala le s težavo. Številni tvoji častilci so se ti laskali in delali dovtipe, ti pa si se posiljeno smehljala. Le z velikim naporom se ti je posrečilo, zadržati solze.

Semtertja te je tudi poprosil kdo, da bi zaigrala na klavir. Ti bi bila najraje odklonila, a tvoja volja se je upognila strogemu pogledu matere, ki ni trpela, da bi gostje česa pogrešali, in ki je zahtevala od svojih hčer absolutno pokorščino. Sedla si torej in pod tvojimi drhtečimi prsti so zaihtele strune . . . Nihče ni vedel, kaj

igraš, a čutil je lahko vsakdo, da odmevajo iz teh zvokov utripljaji tvojega bolnega srca . . .

Pri tem si imela veke poveznjene, da se je zdelo, kakor bi igrala sanjaje. Zdajpazdaj so se ti dvignile one dolge svilene trepalnice in žarek tvojega resnega očesa je priplul trepetajoč in proseč do mene . . .

A prišli so dnevi, ko sva si bila zopet dobra! Tiste dneve štejem med najslajše svojega življenja in nikdar, nikdar mi ne pojdejo iz spomina. Najina ljubezen je bila kakor dehteč vonj ob jutranji zarji vzklilega cveta! Ti si prisedla k meni in zrla sva skup v kako knjigo. Najini glavi sta si dotikali pri tem . . . Jaz vsaj sem občutil mehkobo tvojih las na svojem licu in zdelo se mi je, kakor bi se pretakali po njih liki po žicah električni toki, polni nepopisne slasti. Pa tudi tebi je bilo dobro ob moji strani, kajti vztrajala si, ne meneč se za to, da so molčali okrog naju ljudje in naju opazovali . . .

Uživala sva in se pogrezala v najsubtilnejša čuvstva sreče, katerih je zmožno človeško srce . . .

Ali ti si pri vsem tem mislila, ti si imela svoj cilj, svoj smoter, jaz pa nisem mislil na nič. Jaz sem zrl samo v tiste tvoje velike, temne oči, občudoval tvoje dolge, košate lase, divil se svežosti tvojih lic, a mislil nisem na nič! Tvoje misli so uhajale v prihodnost, jaz sem živel samo trenotku! . . Zato si zaman čakala odločbe. One težko pričakovane besede ni bilo iz mojih ust! . .

Postajala si otožnejša in otožnejša . . .

In tudi ljubosumnost te je morila!

Vedela si, odkod ti preti nevarnost. In jaz sem poznal tvoje skrbi. Nekoč sem bil izrekel vpričo tvoje mlajše sestrice, kateri si zaupala vse skrivnosti svojega srca, nalašč nepovoljno besedo o tvoji tekmovalki . . .

Ah, kako ji je zažarelo lice, tej tvoji sestrici!

»To moram pa Josipini povedati!« je vzkliknila. »To bo vesela, to bo vesela!«

Poskakovala je od tal in ploskala z rokami, potem pa je odhitela v kuhinjo.

Ali si bila res vesela?

Dolgo ni trajalo tisto veselje! Začela si postajati resna . . . Nade so ti ginile . . . Bolj in bolj se ti je v žalost pogrezalo srce . . . Loteval se te je celo obup! . . .

A tega jaz nisem vedel, Bog mi je priča, da ne!

Da imaš svoj smoter, svoj cilj, da pričakuješ nečesa od mene, to se mi je dozdevalo... to je bilo naravno, a da ti gre stvar jako do srca, tega nisem znal! Jaz sem živel v veri, da ne tiči v mojem početju nikaka nevarnost zate. Sicer pa nisem mislil na nič, prav na nič, razen na hipni užitek, ki sem ga imel, naj sva si bila že dobra, ali naj sva si kljubovala . . .

Toda tebe se je loteval obup! In tako je prišel tisti dan, ki se ga spominjam z največjo bolestjo, tisti dan, ko si vzkliknila: »Umrla bi najraje!«

Bila sva slučajno sama v sobi. Sedela sva vsak ob eni strani mize in ti si bila žalostna kakor še nikdar. Bila sva sama, bila je torej najlepša prilika, da bi se bila izgovorila tista tako težko pričakovana beseda. A ko se ni, si nagnila glavo nazaj na zid, prsi so ti zatrepetale in z vibrirajočim glasom si vzkliknila:

»Umrla bi najraje!«

Pri tem so ti begale oči ven skozi okno na ulice, a barva v tvojih licih se je izpreminjala od hipa do hipa.

»Umrla bi najraje!«

Mene je čudno pretresel ta vzklik. A tega nisem pokazal, ampak sem pripomnil ravnodušno:

»Za tako željo pač ni vzroka!«

»O, ga je, ga je!«

Te besede so prihajale iz dna tvoje duše, bile so tako prepričevalne, da sem globoko občutil njih istinitost. In bil sem v nemajhni zadregi! Prenenadoma mi je prišlo vse to, da bi se bil mogel urediti svoje misli, ali celo odločiti se. In kaj naj bi bil storil? Mar to, kar si si tako zelo želela? To ni šlo iz vzrokov, ki ti jih nisem hotel in mogel povedati! Ali naj bi bil rekel mar, da nisem imel nikdar resnih namenov s teboj? Morda bi bilo nekoliko resnice v tem, ker nisem nikdar mislil na take stvari. Toda, ali bi ne bilo to v tvojih očeh toliko, kakor če bi bil rekel, da te nisem nikdar ljubil? To pa bi ne bilo res, kajti ljubil sem te, ljubil! In kako bi te bil mogel tako grozno žaliti? . .

Ah, vedel sem, da bi te bil mogel le na en način potolažiti, a ker to možno ni bilo, sem se izkušal pomagati s praznimi besedami . . .

Tebi pa to ni več zadostovalo! . . Mogoče, če bi ti bil privoščil nekoliko prisrčnejših besed, če bi bil prisedel bliže k tebi . . . mogoče, če bi se bili zopet najini glavi strnili skup kakor včasi . . . Toda tisti trenotek se mi je zdel tako svečan, tako svet in resen,

da nisem imel poguma, storiti kaj takega . . . V mojih prsih se je oglasila nenadoma vest . . . Prišlo mi je hipoma spoznanje, da je bilo moje početje pregrešno, da je bila moja igra zločesta . . . in umolknil sem.

Tudi ti si molčala. Prijela si se samo nekolikokrat za glavo, kakor bi te hudo bolela, potem pa si vstala . . . Hotela si oditi — brez slovesa, ne da bi rekla kako besedo, ne da bi se ozrla še enkrat name . . . Šele ko si storila tri, štiri stopinje po sobi, si si premislila. Zasukala si se in me pogledala tako čudno, tako na dolgo, kakor bi si hotela vtisniti v spomin moj obraz, potem si pozdravila in odšla . . .

Meni je bilo hudo pri srcu, akoravno nisem slutil, da sem zadnjič gledal v tiste tvoje velike, temne, krasne oči! . . —

* * *

Ne dolgo po tistem so pravili, da si bolna. Meni se je zdelo to neverjetno. Videl sem te otožno, a da bi bila bolna?.. Še ko sva bila zadnjič skupaj, si bila videti tako zdrava! Tvoji lici sta žareli liki dve škrlatasti vrtnici v sveži rosi in iz tvojih oči je sijalo iskro življenje . . . Toda bilo te ni nikjer . . . Vprašal sem naposled tvojo mater in ona mi je potrdila, da ležiš. Bilo je torej res!

Še bolj čudno je bilo to, kar se je čulo o vzrokih tvoje bolezni. Nekateri so pravili, da si poljubovala svojo za legarjem bolno sestro, čeprav ti je bilo prepovedano, stopiti k njej . . .

Ta vest, dasi je nisem verjel, me je pretresla.

»Umrla bi najraje!«

Te tvoje besede, ki sem jih čul jaz sam in nihče drugi, mi niso hotele iz spomina! Otresal sem se grozne, pekoče misli, a vračala se mi je venomer. Če bi bilo res storila to namenoma! . . In če bi res umrla! Ah, pa saj ni mogoče! Tako zdrava, kakor si bila! Tvoja sestrica je bila mnogo šibkejša in vendar si je opomogla! Ne, tega se nisem bal, da bi umrla!

Toda zakaj si šla svojo sestrico poljubovat? . .

»Umrla bi najraje . . .«

Iz teh besed je zvenelo nekaj . . .

Pa saj ne umrje, saj ni mogoče, da bi umrla!

Tako sem se tolažil.

A če tudi okreva, mi je šinilo v glavo, ali ni škoda za tiste njene lepe lase, ki jih izgubi? In ne obledé li njena sveža lica, ne ugasne mar tisti poživljajoči ogenj njenega žarovitega očesa? . .

Žal mi je bilo vsega tega in imel sem občutek, kakor ga mora imeti tat, ki ni še popolnoma zadušil svoje vesti, pa naj sem si še tako prigovarjal, da ne zadene mene nikaka krivda! . .

Ah, zakaj nisem bolje premislil vsega, zakaj nisem zatrl v sebi tistega čuta, zakaj sem se vdajal sladki omami in vzbujal s tem tebi nade! . .

Odkar si bila bolna, nisem več zahajal k vam. Toda pozvedoval sem pogosto, kako ti je. Ko bi ti bil vsaj povedal kdo, kako sočuvstvujem s teboj, kako skrbim zate! O, pa ti ni nihče! In menila si morda celo, da niti ne mislim več nate! A jaz sem se te spominjal noč in dan! In vsakega, pri katerem sem upal zvedeti kaj o tebi, sem ogovoril. Zlasti tvojega zdravnika sem povpraševal. No, in kar sem čul, ni bilo ravno neugodno. Čimdalje bolj sem bil prepričan, da okrevaš, in delal sem naklepe . . . —

A včasi so prihajale čudne vesti od tvoje bolniške postelje. S svojo mlado strežnico si govorila večkrat o ljubezni. In naročila si ji, da naj pove vsem ljudem, da si v svojem življenju le enega ljubila. Imenovala si ga in jaz — nisem bil tisti! To je bilo tolažilno, to je bilo pomirljivo zame, naj se je tudi vpiral malce moj egoizem tej vesti. Vsekakor bi se bil smel zdaj otresti skrbi, da sem kaj zakrivil. Ali vest se mi je oglašala vedno iznova! Kaj pa, če bi bila le iz ogorčenosti govorila tako? Kaj, če bi se bila le maščevati hotela? . . Začel sem tudi dvojiti, da si res tako govorila. Saj so ljudje pripovedovali med drugim, da so našli pod tvojim zglavjem moja pisma. In vendar ti živ dan nisem pisal! Razen par granesov, ki sem ti jih nekoč izročil v šali, nisi imela nobene črke od mene. Kje je bila torej resnica? . .

Moje skrbi so postajale večje, ko sem zvedel, da ti noče biti bolje in da te obhaja često strah pred smrtjo . . . Toda tvoja bolezen se je vlekla tako na dolgo, da sem se sčasoma navadil vsega in da nisem polagal na nobeno stvar več posebne važnosti. Prišlo je celo tako, da nisem več tako nepretrgoma mislil nate. In če se je kdaj zopet sukala govorica o tebi in je kdo omenil, da ti je slabo, se mi je zdelo vse to le prazno govoričenje. Obvladalo me je bilo popolnoma prepričanje, da ozdraviš. In v tem prepričanju sem često pozabil celo svojih sklepov in predstavljal sem si v duhu že, kako bom zahajal zopet k vam, kako boš igrala na klavir, kako bova sedela skup ter gledala v knjigo, a najini glavi se bosta dotikali zopet . . .

Sanjal sem lepe, prijetne sanje in vdajal sem se iznova brezmiselnosti. A iz teh sanj me vzdrami tisti neusmiljeni, tisti grozni

dan! Kakor strela z jasnega me je zadelo. Omamljen sem bil, poražen, strt vsled bridkega dejstva! . .

Bil sem tistega dne z doma. Imel sem nekje važen posel. To je bilo vzrok, da sem le malo mislil nate. Bolj čudno je to, da mi tudi potem še, ko sem se po končanem delu vozil že proti domu, ni prišla misel nate. Dobro se še spominjam, kako mi je bilo tistikrat v duši in pri srcu. Utrujen vsled daljšega napora sem živo občutil potrebo, da si duševno odpočijem. Lotevala se me je z neodoljivo silo želja, da bi sanjaril, iznebivši se vseh misli na dnevne skrbi. Naslonil sem se v vozu udobno in se vdajal užitku, ki mi ga je nudil pogled na krasno okolico. Oziral sem se na desno in levo, a največkrat so mi zastale oči na snežnikih, ki so bili skoro prozorni in kakor vdahnjeni na zelenkastomodro ozadje. Teh gorá se nikdar nisem mogel nagledati, a tistikrat bi jih bil v neki čudni ljubezni najraje objel in pritisnil na svoje srce, ako bi bilo kaj takega mogoče. Kakor morda še nikdar, sem se zavedal krasote božje narave in vsak atom v meni je občutil slast te lepote. Voznika sem večkrat opozoril, naj ne vozi prehitro. V tem duševnem razpoloženju bi se bil peljal rad sto milj dalečl . .

Neprijetno mi je bilo torej, ko sem se približal mestu. Izstopil sem, poslal voznika dalje, sam pa sem šel po stezi za hišami proti domu. Imel sem včasi čudno mržnjo do ljudi in mučno mi je bilo, odkrivati se in pozdravljati na vse strani. Zlasti pa tedaj, kadar sem imel svoje misli, kadar sem se potapljal v čuvstva, od katerih sem se nerad ločil, kakor danes . . .

A varal sem se, ko sem mislil, da me na tej poti nihče ne bo motil. Srečal sem tvojo prijateljico Gabrijelo. Zdelo se je skoro, kakor bi me bila čakala. Prav možno, da me je videla prihajati z okna svoje sobe in da mi je prispela nasproti. Začela je takoj z interesantnim pomenkom, a govorila ni o tebi, temveč o sebi. Bil je to nekak doživljaj, katerega ne bi mogel opisavati, da ne bi skrunil svetosti čuvstev, ki me navdajajo ob mislih nate, o Josipina . . . doživljaj, ob katerega spominu me izpreletava mrzko, neprijetno čuvstvo, ako pomislim, da si ti baš takrat umirala! . . .

Prišedši domov, sem šel v svojo sobo. Umil sem se in preoblekel. Opravil sem vse to z neko ravnodušnostjo, ki meni sicer ni lastna. Bil sem nenavadno miren. A ko stopim nato zopet po stopnicah na cesto, zazvoni zvon iz stolpa cerkvice tam sredi mesta s svojim značilnim ječečim glasom. Ta glas mi je pretresel mozeg, v mojih prsih se je pojavila neka čudna disharmonija, pri srcu me

je nekaj zabolelo, toda nate se še vedno nisem zmislil. Nekaj kakor dremota je objemalo mojo glavo, da sem se vsake stvari le napol zavedal . . .

Nasproti mi pride dekla.

»Kdo je umrl?« jo vprašam malomarno.

Ona pa se ustopi predme in vpre ostro oči vame. Bilo je videti, kakor bi se bala, da ne bi česa na meni prezrla. Brez dvojbe se je hotela prepričati, kak vtisk napravi name novica, ki mi jo je imela povedati. Ustnice so ji zatrepetale kakor komu, ki bi rad naglo kaj povedal, pa ga hlastnost ovira, da ne more. Naposled je bruhnilo iz nje:

»Kdo drug naj bi umrl kakor . . .«

Imena ji ni bilo treba povedati, vzdramil sem se in streznil hipoma in vedel sem takoj, koga misli.

In vendar nisem verjel! Verjel nisem, ker se mi je zdelo nemogoče!

Ali dasi nisem verjel, mi je vendar bilo, kakor bi me bi udaril kdo s težko rečjo po glavi, in omahnil sem. Ko sem si spet opomogel, sem videl, kako čudno se je smehljala dekla. V tem smehljaju se je razodevala neka zadovoljnost, ki je bila v kričečem protislovju z mojim duševnim razpoloženjem. Ženska je bila zadostila svoji radovednosti, prepričala se je bila o tem, kar je poprej morda samo slutila, in bila je zadovoljna . . .

A meni je bilo tako strašno pri srcu!

Šel sem v gostilniško sobo in prisedel z občutkom, ki se niti popisati, niti primerjati ne da, k drugim ljudem. Bilo bi me samega groza tisti hip, zato sem si poiskal druščine. Govorili so samo o tebi in kdor je vstopil, je ponavljal vse podrobnosti o tvoji smrti. Jaz sem poslušal vse to in občutil sem bolečino, in vendar nisem verjel! Bilo mi je kakor v nemirnih, razburljivih sanjah, ko človek ne ve, spi li ali bdi . . .

Semtertja me je kdo vprašal, če te pojdem kropit. Jaz sem pogledal začudeno in odmajal z glavo. Odmajal sem z glavo, ker — nisem verjel. In če bi tudi verjel bil, ne, mrtve bi te ne bil mogel in bi te ne bil hotel videti za ves svet ne! . .

In ko sem šel nato ven in sem srečaval ljudi, me je vprašal še ta in oni, če pojdem kropit, a jaz sem molčal in žalostno odmajeval z glavo . . .

* * *

Dve grozni noči sem prebil, potem pa je prišel čas, da te dvignejo in odneso iz preljube domače hiše, kateri si bila to, kar je žlahten cvet vrtni gredici. Zbralo se je ogromno ljudstva, da te spremijo na zadnji poti. Tudi jaz sem bil vmes, tudi jaz sem te spremljal — toda verjeti nisem mogel! . .

»Ne, ne, ne, to ni res!« je vpilo in klicalo moje srce. »To ni res!«

Otožno so peli zvonovi in pretresljivo se je razlegalo mrtvaško petje, ali jaz nisem verjel! . .

Bil je lep, svetel dan, poln krasote, poln življenja, da je bilo le težko verovati v smrt!

Ko smo prišli po poti proti pokopališču do onega mesta, odkoder se vidi na vrt za vašo hišo in odkoder sem te tolikrat opazoval, ko si stregla svojim cvetkam, sem se ozrl kakor vselej, kadar sem hodil to pot, proti oni strani. In kakor drugekrati, kadar te nisem videl na vrtu, mi je šinilo skozi možgane:

»Danes Josipine ni tam!«

»Danes Josipine ni tam« — a tebe so nesli pred mano v beli pozlačeni krsti tja gori, odkoder ni vrnitve!

Pa saj nisem verjel! . .

* *
*

In potem so te spustili navzdol . . . Krsta je zabobnela pod težkimi ilovnatimi grudami . . . a okroginokrog je zavreščalo, kakor bi se bil hipoma dvignil vihar. Ihtenje, ki je prihajalo iz sto in sto prsi, se je spojilo z zamolklimi glasovi zvonov v pretresljivo harmonijo in nebroj svetlih solz se je usulo na zemljo, ki te je imela sprejeti v svoje okrilje.

Ni enega očesa ni bilo suhega. Razjokal sem se tudi jaz. Jokal sem in ihtel kakor kdo, ki se loči za vselej od prisrčno ljubljenega bitja.

Jokal sem in ihtel — toda verjeti nisem mogel!

Kakor v sanjah sem bil! . .

Vrnil sem se s pokopališča in začel sem te iskati. Iskal sem te povsod. Vsak prostorček, kjerkoli sem te videl kdaj, sem poiskal, a našel te nisem nikjer! . .

Od hipa do hipa se mi je zazdelo, da te vidim, da mi prihajaš nasproti . . . Kar nenadoma so mi zastrmele včasi nasproti tiste tvoje velike, temne, krasne oči . . . Razveselil sem se, vzradostil se — a tej moji radosti je sledilo vselej bridko razočaranje!

In začel sem uvidevati, da moja trdovratna nevera ne izsili ničesar . . . uvidevati, da stojim pred grenkim, neizpremenljivim dejstvom! . .

Zavedel sem se . . . In pri srcu me je peklo in bolelo še huje . . .

Tista prva noč po pogrebu je bila strašna . . . strašna . . .

Bilo mi je, kakor bi hodila ti po moji sobi in ihtela . . .

Vstal sem, prižgal luč in šel klicat ljudi . . . Kajti prav razločno sem čul ihtenje!

Le polagoma sem se pomiril.

Toda peklo in bolelo me je še vedno in huje in huje . . .

Iskal sem često tolažbe tam gori pri tebi . . .

Prihajal sem pogosto na tvoje novo domovanje. Najrajši ob mraku, ko se mi ni bilo bati, da bi me spoznale radovedne oči, da bi me kdo ogovarjal in motil . . .

Stal sem ob tvojem grobu in zatapljal se v spomine . . . .

Nekoč pa se je sesedla pred mojimi očmi tvoja gomila, ker se je porušila krsta pod pritiskom prsti. Mene je pretreslo, za hip me je preobvladal strah, da so se mi zašibile noge. Zatem pa me je napolnilo neko prijetno čuvstvo srce. Bilo mi je, kakor bi se bilo naredilo prostora še zame poleg tebe . . .

Vsak dan sem prihajal tja gori — teden za tednom. Sam potreben tolažbe, sem tolažil cvetke, ki so žalostno povešale glavice nad tvojim počivališčem . . .

Včasi sem čul jokati v mraku jesenske sape, ki so se lovile ob tvojem spomeniku . . .

A meni se je zdelo, kakor bi ta jok prihajal iz zemlje, kakor bi od tebe prihajal ta jok gori . . .

Jaz nisem jokal, a srce se mi je trgalo . . .

Potem pa je določila usoda, da sem se moral ločiti od tebe . . .

In zdaj si ti tam, a jaz hodim drugod svoja pota . . . .

Toda vračam se . . . vračam se v svojih mislih dostikrat k tebi . . . V veseli družbi sem včasi, smehljam se in poslušam in odgovarjam, a pri srcu mi je žalostno in moje misli so pri tebi. In često me tudi sanje privedejo v tvojo družbo. Ni ga časa v dnevi, ko bi se ne zmislil nate . . .

Jaz se vračam in vračal se bodem! . .

Notranji boj.

Vedno v meni duh in duša [1])
za prevlado se poskuša,
tó nesreče moje vir:
vedno v meni je prepir.
Ali jaz sem pevče-bore,
dvema vstreči ki ne more —
oj gorjé!
Naj prevlada um li duša,
koga pevče naj posluša?
Ha, prevlada naj srcé!
Bilo mi nikdar ni k sreči,
ali nečem ga zavreči:
k sreči ali za gorje,
v meni vlada naj srcé!

S. Gregorčič.

Ti nisi kraljica!

Ne bodem te, ljubica, v zvezde koval,
ne bodem ti zidal oltarja;
ti nisi mi solnce blestečega dne,
ti nisi mi jutranja zarja.

Ti nisi visoka, ponosna gospa,
ti nisi mogočna kraljica
in nisi kot cenjeni biser morja. — —

Prelestna kot sanje pomladne noči
in sveta kot misel pobožna
in nežna kot cvetje brsteče si ti,
kot tihi spomini — otožna.

In plamen ti v mehkih očeh ne gori,
kot morje so temne, brezdanje,
in kadar se v tvoje zamislim oči,
zamislim v otožne se sanje — —.

P. Grošelj.

[1]) = um in srce.

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenec.

(Dalje.)

oldne je, predno bi si to mislili, in želodec se oglasi. Po jedi zopet sladek počitek z lulico v ustih in dobro urico spanja tudi ne škoduje. Popoldne je treba zopet nanositi drv in se za polno malenkosti pobriniti, in ko se mrak stisne, morajo biti že stave na svojih mestih. Dan ti je minil, sam ne veš kdaj, in giblješ se v dobri nadi, da ta noč bo še izdatnejša nego prva. Ne za trenotek v celem dnevi ti ni bilo dolgčas. Vseh duhomornih vsakdanjosti pozabiš v gozdu. Ko se solnce poslavlja, odpravljajo se k počitku tudi ptiči. Šoje so najbolj glasne, kaka mična taščica zapoje še jeseni. Žolne in pa lešnikarice — te pa te hodijo ogledovat in se nekako tako glasijo, kakor bi te hotele pobarati, kaj da imaš v gozdu opraviti. Ako imaš ogenj in prenočišče blizu kake žolnine, lahko se ti dogodi to, kar se je meni pripetilo, da se vélika, črna žolna z glasnim vriščanjem zakadi proti tebi in do trdnega mraka jadikuje nad teboj, da si ji posegel v njeno že od staršev podedovano posest.

Še predno se vse pomiri, nastane že nočno življenje. Miši so še prej na nogah nego polhi in sova čvinkarica je danes prehitela še navadno uharico. Oj, da je vreme ugodno, jasna noč in tiha, sprejme in odene te gozdna moč narave tako rahlo in toliko se ti prikupi, da jo nosiš s seboj v spominu morda še dalje nego mesečni sijaj nad tiho vasico, v kateri prebiva prelepo dekle!

No, pa za polharja niso take misli. Do prvega pobiranja je še dve uri časa, med tem se rajši kaj pomenimo o lovu! Redkokdaj mine tak razgovor, da bi v njem ne prišel na vrsto »stric Jakob«, »opankar«, »kosmatin«, ako te je hudo prestrašil, »grdoba« — in kdo bi pomnil vsa imena in vse pridevke, katere prenaša medved po gozdu. Najstarejši polharji vedo tudi še katero povedati o jelenih in ne zabijo nikdar pristaviti, da je bilo takrat, ko je ta žival še prehajala po naših gozdih, na svetu še vse drugače, da so takrat po gozdu prehajali tudi še roparji in tolovaji, katerih se je bilo dosti bolj bati nego medveda; da je tudi redkokdaj noč minila, da ne bi bili slišali volka tuliti in risa lajati. Pri takih pripovedkah bi te zamalo še obšla groza, da se beseda ne zakroži nazaj na medveda,

o katerem pa je razgovor vedno bolj dobrohoten, kajti gozdar te živali ne sovraži, ampak jo smatra le bolj za nekakega nepovabljenega gosta. Dosti sem sam prehodil gozdov, prišel tudi v ožjo dotiko z medvedom, slišal pa sila dosti pripovedk o njem, toda niti enega slučaja ne vem povedati, da bi bil kdaj medved kaj žalega storil človeku. Toliko pove vsak gozdar, da se ogni medvedke, ako se snideš ž njo, ko ima mladiče pri sebi, sicer poskočiš pred njo kakor pes pred koklo, vendar o tem pa je složna sodba, da je medved ogrozen, ko človek naleti nanj, in da bi bilo težko reči, se li medved bolj ustraši človeka, ali človek medveda. Stari Polončič nam je pravil, da je nekoč po gozdu prehajal in nasekaval dolgih prekel za slamnato streho. »Saj veste,« je rekel, »da po lepem svetu ljudje vse pobero, zašel sem torej v bolj grd svet. Rasla je košata hoja v skalovju in imela je veje bolj do tal. Ko eno privzdignem, da bi si naprej pomagal, kar privzdigne glavo in zrohni proti meni — medved. Še nikoli kaj takega! Ne pedenj od mojih stegen je bil gobec in še domov sem prinesel na hlačah izbruhnjene sline. Ne vem, kaj sem rekel, vem pa, da sem imel v mislih reči: »Le umakni se, jaz se nimam kam, saj ti nič nočem!« In res se je medved mrmraje obrnil od mene, jaz sem pa še precej časa stal kakor zid, predno sem se pripognil, pobral sekiro, ki mi je bila padla iz roke, in šel naravnost domov.« »Ali verjamete, prijatelji,« je še pristavil stari Blaž, »da dva dni nisem bil za nobeno delo in mi je moja stara očitala, da sem se zlenobil.«

Nasmehljali smo se Blažu, ki se mu je še pri pripovedovanju videlo in na resnem obrazu poznalo, kako ga je bila nenavadna prikazen prestrašila in prevzela. Hudomušni Matevž je še pristavil in rekel: »Da, vidiš, Blaž, zakaj pa nisi potrkal, predno si vstopil pri stricu? Njemu tudi gotovo ni bilo prav, da si mu domalega stopil na glavo.« »Le norčuj se!« odgovori Blaž. »Da se tebi taka pripeti, še hlače bi pral!«

Toda zadosti teh besed! Sove so že vse na nogah in pri jasnem nebu že prav pogosto kaplja od dreves. Pojdimo pobirat! In zopet mine noč in, rekel bi, skoro manj naporna nego prva; kajti dolga pot v gozd prvega dne in bolj utrudljivo delo za vse priprave so nas bile bolj prevzele. Tudi tla okrog vedno gorečega in izdatnega ognja so se dodobrega osušila in tudi prepoten nisi bil, ko si legel, torej ni čuda, da te druga noč ne izdela tako kakor prva. Ako je dovolj živeža, prebije se tudi tretjo noč v gozdu in šele tretji dan se po navadno prav skromnem zajutreku vrnemo proti domu.

Zadnja noč se ni prav sponesla. Bolje bi bilo, da smo se nekoliko dalje prestavili. Vendar pa naštejemo in zložimo v malho do tristo polhov. Proti vrhu se pomičemo bolj počasi. Seveda smo okrog ognja še na vse kraje dobro pregledali, da nismo kaj pozabili. Z vrha navzdol pa stopamo že bolj naglo. Srečamo tudi ljudi, ki gredo z vprego v gozd po drva in drugo lesovje. Vsak nas ogovori in povpraša, kako se je kaj lov sponesel. Že tik prve vasi pa srečamo druge polharje, s katerimi je že daljši razgovor, kod da smo lovili in katera vada je najbolj ugajala. Mi, ki smo bili utrujeni in že blizu doma, se nekoliko dalje pristavimo. Naši nasledniki se pa bolj hitro poslovijo, ker jih skrbi, da bi njih malhe ne bile kos našim, kajti najizdatnejši lov se po končani dobi razglasi po vseh vaseh.

Marsikateri gozdar, ki bo ta moj opis čital ali slišal in je že poslušal starčka, ko je pripovedoval, kaj vse je doživel v gozdu, ter vedno končal z besedami: »Vsaj dandanes pa tega več ni, svet je postal ves drugačen,« — bo odkimal z glavo in rekel: »Temu se je dobro godilo, ko je lovil polhe. Imel je vsega zadosti s seboj in pri lovu pa še lepo vreme. Toda, naj bi bil izkušal, kar se je meni pripetilo, ko se je na večer jelo oblačiti, še pred polnočjo deževati, potem pa je pritisnila še burja, in zjutraj, ko sem se napol prezebel prebudil, me je odeval sneg, potem pa bi le vedel povedati, kako je pri prvem vidu vso svojo pripravo pobral in šel iz gozda proti domu, kakor bi ga sam peklenščak preganjal.«

Vem to tudi jaz in bom tudi o tem še govoril, kako se godi gozdarju, ko ga daleč od doma in v debelem gozdu zasači nevreme. Poznal sem tudi polharja, ki je nesel s seboj samo za dva dni živeža, in to le koruzne moke in nekoliko masti, ostal pa v gozdu še tretji dan in tretjo noč, v resnici nalovil sam do 400 polhov, toda domov grede vsled gladu in ker je že težko nesel, tako oslabel, da mu je jelo črno postajati pred očmi in se je naposled zgrudil. Tomaž je bilo ime temu možu in bil je iz Kozarš. Pravil mi je, da prav sam ni nikdar nalovil toliko polhov kakor takrat, ko bi bil malodane za zmerom ostal v gozdu. »Imel sem s seboj,« je pravil, »do 30 stav. Vreme je bilo pravo, polha pa toliko, da je kar mrgolelo. Ko sem se drugi dan odpravljal, da se vrnem domov, sem pokuhal še ostanek živeža in utrujen, kakor sem bil, potem, ko sem bil snedel, tudi še pri ognju zaspal. Spanje me je okrepčalo. Premišljevati sem počel in samega sebe preveril, da brez živeža se en dan tudi še prestane, in odločil sem se, da bom lovil še eno noč, češ, da tako ugodnega vremena in toliko živali morda ne najdem nikdar več. Po dnevi sem precej spal,

na večer sem postal že malodušen in mislil sem se že odpraviti proti domu. Vendar pa me je premagala strast in jel sem nastavljati. Taval sem kakor omamljen po noči od stave do stave; vzdrževalo me je le to, da je skoraj vsaka stava zmerom držala. Pri belem dnevi sem se prebudil pri ognju, ki je bil domalega pogasnil. Zeblo me je tudi, vendar sem šel še okolo stav in pobral nje in kar je bilo v njih. Pospravil sem vse v malho in jel stopati proti domu. Dasi je star pregovor, da lovec nikdar ne stopa lože nego takrat, kadar težko nese, mi je bila napolnjena malha vendar zelo nadležna in polotila se me je misel, da bi jo skril in od doma potem brata poslal ponjo.«

Kar je tebi na jeziku, ljubi bralec, to je premagalo tudi mene, da sem rekel Tomažu: »Zakaj pa si niste par polhov spekli in se na ta način okrepčali?« Tomaž me je pogledal in vedel sem, kaj mi bo rekel. Pravi polhar bi baje prej gladu poginil, nego si že v gozdu privoščil polha. Ko hitro domov pride in pokaže plen ter prepusti tudi radovednežem in posebno mladini, da preštejejo veliko število polhov, da potem vedo govoriti po vasi in praviti, da toliko jih letos še nihče ni prinesel domov in še tako tehtnih, potem šele postane polhar radodaren. Sam si jih privošči in drugim jih deli. Kdor drugače naredi, ta je sneda in ni pravi polhar.

Tega pravila se je držal tudi Tomaž in se otepal z gladom in trudom do Vratec, od koder se pot nagne navzdol. Tam se je pristavil, da bi počival in se nekoliko okrepčal, pa je od slabosti bolj omedlel nego zaspal. Ko se je zopet zavedel, si je pomagal naprej in malo živ šele proti mraku prišel domov, dasi se od Vratec do doma navadno ne potrebuje črez dve uri.

Tak je in mora biti polhar, ako se hoče šteti med strokovnjake.

Ko pride polhar domov in se okrepča za potrebo, mora takoj na delo, da žival spravi v korist. Prične s tem, da dene polhe iz kožice. Kdor tega ni videl, ne bi verjel, kako spretni so pravi polharji. Parkrat se zablisne nožič, potem pa potegne kožico proti glavi doli in ima v eni roki nagega polha, v drugi pa mešiček. Polhi se kuhajo, pečejo, cvro; ako so tolsti, se mast odliva in spravlja. Domača hiša in sosedje, vse se gosti z mesom in dobro zabeljenim krompirjem ali pa z žganci. Kožice se nanizajo na niti in potem posušijo, predno pridejo v stroj.

Strojenje je zelo primitivno. Več črez trebuh prerezanih kožic se zameša med žaganje in bosi strojar, ki se drži z rokama za kak povprečen količek, skače po njih in jih meša, da ga še po zimi ne

more zebsti. Ostrojene kožice se potem sešivajo v podolgaste, takozvane tablice. V vsako tablico jih gre po šestnajst. Toliko se jih potrebuje tudi za navadno polhovko. Prodajajo se pa tudi table in se potem rabijo kot podlaga mesto druge kožuhovine.

Nekdaj je stala polhovka staro dvajsetico, in odrasli ljudje, ki stanujejo ob gozdih in tudi po drugod po naši deželi, so jih po zimi skoro vsi nosili, v poletnem času pa samosrajčniki, da jih ni solnce peklo v glavo in se je prihranil klobuk.

Najlepšo kožuhovino, recimo table ali kape, dajejo spomladni polhi. Kožice so vse enake, zimske imajo reso in se svetlijo. Toda teh kožic je malo, kajti spomladi ni toliko polhov kakor jeseni. Žival je tudi bolj raztresena in kdor hoče spomladi polha ujeti, mora biti posebno izurjen v tem, da ve kam skrinjico postaviti. Kdor jih ujame 10 v eni noči, je že dober in kdor hoče dobiti spomladanje table, mora se v celem okrožju priporočati. Spomladanje kožice pa imajo to napako, da je skoro vsaka druga oškrbana. Nisem mogel dognati, odkod to prihaja. Po hrbtu namreč, koder je najlepša koža, se nahajajo mesta brez dolge dlake. Vidi se, kakor bi bila izgrizena. Ljudje tudi pravijo, da se polhi, katerih se nabere dosti v eni polšini, grizejo. Ali je to vzrok, ali jih obgrizejo miši, ali se proge naredijo tam, kjer se živali druga ob drugo tiščijo, temu se ni še prišlo do kraja.

Polh se zvije črez zimo v kolač, in če je prav debel, ga je videti kakor kosmato kroglo, iz katere moli kosmati rep kakor čep. Da se prebudi ob času, ko jame zeleneti bukev, sem že povedal.

(Dalje prihodnjič.)

Vse je tiho . . .

Vse je tiho in pokojno
in ta lepa, južna noč
sije doli na poljano
kot v ljubezni dneh nekoč.

Kopljejo se v svetli rosi
lilije tam sred poljá
in meglice lahnokrile
so zaspale vrh gorá.

Vse je tiho in pokojno . . .
v dušo veje tajna moč,
hrepenenje po ljubezni —
vžiga ta prelestna noč . . .

Kristina.

Trenotki iz učiteljskega življenja.

Spisal Josip Dolinar.

II.

»Prav je, da grem po prvo plačo sam,« si je mislil Idolnik prvega oktobra tistega leta zjutraj. »Pri tej priliki se seznanim s kolegi v trgu in to utegne postati zame važen trenotek.«

Nameraval je bil poslati sestro, toda ker je bil ravno četrtek, mu ne bode škodoval dobro uro dolgi izprehod do davčnega urada.

In šel je. Po poti je nehote mislil na prvi denar, ki mu ga polože na mizo, na prvi denar, ki si ga je prislužil v javni službi. Kako bodo lepo žvenketali novci v njegovem dozdaj suhem žepu, kako bode prijetno, ko bode plačeval svoje potrebščine s svojim denarjem! Svoje potrebščine? No, te niso baš velike. Toda, ali nima že nekaj dolga? Dozdaj še ni računal, koliko mu ostane, ako hoče plačati v prodajalni, kjer je začel jemati na mesec. Vraga, zakaj ni že sinoči izračunil, koliko se je tam nabralo! Da bi le ne bilo preveč! Vedel bi prav natanko, koliko mu ostane od meseca. Ta misel mu je bila sitna in mučila ga je vso nadaljno pot. In ta široka, pusta cesta brez grmovja in dreves, ki se je vila proti trgu, mu je postala zoprna, neznosno dolgočasna. Da, vsa drugačna je ona, ki vodi s postaje proti Vrbju! Ali pa ni morda tudi ona malce drugačna, kakor se mu je videla prvič, ko je stopal po njej z dekretom v žepu? Morda . . . ha . . . ha! To je neumna misel! Čemu bi si belil glavo, gotovo je, da je danes tako nesramno nervozen, kakor še ni bil nikdar v svojem življenju. Toda to mora preiti! Dvignil je glavo ter pogledal proti nebu. Tam gori je bilo čisto in vedro, modro in svetlo in videlo se je tako daleč, daleč kakor v neznansko globočino morsko. In Idolniku se je nehote ustavila noga in oko mu je strmelo nekoliko hipov navzgor in iz srca mu je izginila ona temna misel, ki se je bila vanj prikradla tako zavratno. Mehka toplota je zopet ogrela njegove prsi in veseleje je stopal dalje.

Pri davčnem uradu so mu izplačali triintrideset goldinarjev in triintrideset krajcarjev. Z drhtečo roko je vtaknil tri desetake v površnik, a tri srebrne goldinarje v hlačni žep. In ž njimi je tam ostala tudi njegova desnica in med njegovimi prsti so se smukali srebr-

njaki zdaj od vrha navzdol, zdaj narobe, a vmes se je mešal oni preostali drobiž. Nekako ponosno je hodil, ogledujoč si enonadstropne trške hiše z nizkimi okni in lonci pestrih cvetic na njih. In njegova domišljija se je razvnela in za temi cveticami je videl kodraste dekliške glave, zardela lica in črešnjeve, nasmihajoče se ustnice.

Te njegove pesniške občutke je začel motiti želodec, ki ga je opominjal, da je že dolgo, kar je zajutrkoval. Stopil je v prvo bližnjo gostilno ter naročil četrtinko vina. Prinesla mu ga je komaj osemnajstletna mladenka vlažnih, velikih oči in rumenih, svetlečih las. Premotrila ga je naglo in se nasmehnila, vprašujoč, ali želi še česa. In naročil je še dve jajci na mehko ter se nasmehnil i on. Mladenka mu je ugajala, nekaj odkritosrčnega, deviškega je bilo na njej. Bilo je na njenih licih nekaj, kar je spominjalo na jutranjo roso, ki se sveti na rdečem jabolčnem cvetju, še predno so jo drhteče poljubili solnčni žarki. In ta rosa je bila, ki mu je takoj priljubila to neznano mladenko, in ta rosa je bila, ki je udarila v njegovi notranjosti na neko posebno struno, ki dozdaj še ni zazvenela nikoli. Ko se je vrnila z naročenim jedilom, jo je pogledal vnovič v lepe oči. A tedaj se je nekako zdrznil, preletela ga je hipoma neka čudna slutnja, bilo mu je, kakor bi mu nekdo zašepetal na uho: »Ta cvetica ne cvete ne zate, ne za drugega . . . ona je moja . . . ha, ha, moja!«

Prestrašen se je obrnil, toda za njim ni bilo nobenega, v kotu se je zazibala samo senca njegova na beli steni. Iz sobe pa je zopet stopala ona rahlo, komaj slišno, kakor se rahlo ziblje ptica na lahkih svojih krilih . . .

Tedaj pa so se vrata vnovič odprla in šumno je vstopil nov gost. Bil je dolg, suh človek, kratko ostrižen in visokega, obokanega čela. Sedel ni za mizo, pač pa korakal po sobi gori in doli, pozdravivši Idolnika. Kmalu za njim je vstopila zopet ona ter vprašala:

»Četrtinko istrijanca, gospod učitelj?«

Oni je samo prikimal.

Idolnik pa je došleca pogledal natančneje. Njegov nastop mu sicer ni posebno ugajal, a vstal je kmalu ter se mu predstavil.

»A tako, tako — servus, kolega! Torej ti si v Vrbju? A jaz sem tamle gori pri Sv. Ahaciju. Lep hrib to. Kadar grem doli, se zavijem črez ušesa v suknjo ter se trkljam prav do glavne ceste. Kadar se vračam v svojo rezidenco, se pa stoje pasem. Vidiš, za kaj takega ti nisi rojen, kakor kažejo tvoje drobne in bele ročice. Hm, te so namenjene za kaj drugega. Recimo, gladile bi kaka žametasta ličeca, ali pa bi, no recimo — preštevale denar. Ha, ha, ha!«

In smejal se je glasno in šumno, da je odmevalo od sten.

»Toda mojega imena še menda ne veš. To je sicer vseeno. Lahko bi se pisal Rotschild, lahko Kalister, lahko pa — tudi Francek Krtina, to je namreč ime, ki ga nosi oni siromak, ki je kopal kamenje v kamenolomu za našo vasjo, a ga je nekega dne zasulo, da ni nikoli več videl božjega solnca. Revež! Tako se pa pišem Zamuda, Janez Zamuda. In res — alah je velik — zamudil sem vse, kar je količkaj dobrega na svetu.«

Pogledal je Idolnika oprezno, kakor bi hotel uganiti njegove misli, ki bi jih utegnilo v njem vzbuditi tako čudno predstavljanje. Toda Idolnik ni ganil niti s trepalnicami. Oni pa je nadaljeval:

»Ne, zlagal sem se. Nečesa nisem zamudil. To ti hočem povedati. Glej, zdrav sem kakor riba, dobre zobe imam in dober želodec. Vraga, prežvečil in prebavil bi jeklo in rjaste žreblje, ko bi se le dobili — zastonj! In doma imam zdravo ženo in zdravih desetero otrok. In tudi oni imajo dobre zobe in dobre želodce. Prežvečili in prebavili bi ravno desetkrat toliko, kakor jaz zaslužim. Ha, ha ha. Hudič, še danes, ko je prvega, bodo lačni kakor kobilice po toči. Čakaj, na!«

Segel je v žep ter položil mošnjo na mizo.

»Tu vidiš. Petindvajset let sem učitelj, večinoma pri Sv. Ahaciju, a ta ljubi svetnik in patron enega mojih otrok mi ne pomaga, da bi imel kaj več nego toliko. Tu so . . . eden, dva, deset . . . trideset . . . petinštirideset goldinarjev, kolega, črez petindvajset let petinštirideset goldinarjev na mesec! . . . Ali hočeš, da ti kaj posodim? Na, vzemi!«

Bridko se je nasmejal, da so mu stopile solze v oči. Idolnik ni mogel izpregovoriti besedice. Vsaka beseda, ki jo je izgovarjal oni, ga je bila s pestjo v lice, ga je zadevala kakor kladivo.

Zamuda je pograbil novce z mize ter jih zopet zavezal v mošnjiček.

»Toda sediva, kolega! Čemu bi se razgreval? Govoriva kaj veselejšega!«

Sedla sta in naročila še vsak merico vina.

»Kdo je ta deklica, ki nama streže?«

»Aha, torej ti je všeč! No, ni napačna. Ali lepo te prosim, pusti take reči pri miru, ako hočeš kdaj drugače govoriti, kakor ti govorim jaz danes. No, sicer je pa iz dobre hiše, dobra in pridna punca in poštena. To ti lahko povem. Ime ji je Milena. Ako hočeš kaj več zvedeti, moraš že vprašati drugod!«

»Kaj pa kolegi v tukajšnjem trgu? Kje bi jih dobil, da se seznanim ž njimi?«

»Popoldne bodo gotovo tukaj. Počakaj jih! Jaz pa moram iti, sicer . . .«

Stavka ni končal, a gledal je prazno steklenico nekam žalostno. Videti je bilo, da se bori sam s seboj. Ali kmalu je stresel z glavo ter vstal.

»Kolega, ako dovolite, pokličem jaz pol litra . . . takole za prvi sestanek se spodobi,« je dejal Idolnik, ki si je domišljal, da mu vidi v dušo.

Oni ga je pogledal.

»Vidim, da si dober fant in da imaš srce na pravem mestu«, je dejal Zamuda; »toda pazi, to ni dobro! — Jaz pa ne morem sprejeti tvoje ponudbe, hvala ti vseeno!«

Te besede je govoril tiše in z mehkim, izrazitim glasom ter ponudil Idolniku roko.

Ali v tem hipu je bil že zopet prejšnji Zamuda. Zasmejal se je ter glasno in z onim osornim poudarkom nadaljeval:

»Ako bodeš včasi kaj lazil tod okoli, pa se oglasi na vrhu pri Sv. Ahaciju. Videl bodeš, kako živimo. Servus!«

Obrnil se je, da bi odšel. Med vrati je zaklical:

»Ako ostaneš čez poldne, pozdravi kolege!«

Idolnik se je zamislil. Nekam pusto in neprijetno prazno je nastalo v njegovi duši. Ti menjavajoči se občutki so ga plašili in vznemirjali. Vraga, ali res ne more človek biti trd in zavarovan, da ne bi ga vzdramila vsaka beseda ter ga pripravila ob veselje in moško samozavest? Ta Zamuda je izklesan iz vse drugačne snovi nego on, Idolnik. To je pokazal ravnokar in kolikrat je moral kazati v teh dolgih letih mučenikovanja, zatiranja in bede! Ali bo on, Idolnik, mogel čez toliko let stopati tako trdno in ravno, kakor stopa Zamuda?

Segel je v žep. Oni trije goldinarji, ki so tičali tam notri, so se mu začutili pod prsti tako neznatni, tako silno majhni, da so se mu videli kot vinarji in še so se krčili in krčili.

Tedaj je vstopila zopet Milena. Nekaj takega, kakor bi se pokazalo solnce izza črnih oblakov, je posijalo v sobo in razpršila se je za hipec tudi megla, ki se je kuhala v Idolnikovi notranjščini . . .

Popoldne se je Idolnik seznanil s trškimi kolegi. Bili so trije mladi, veseli možje, ki so imeli še vedno to srečo, da so jih starši podpirali od doma, in tako niso še vedeli, kako živi oni, ki je na-

vezan sam nase. Idolnik je našel v njih ljubeznive tovariše, a drugega nič. Nehote jih je primerjal z Zamudo in ta primera je slednjega še bolj povzdignila v njegovih očeh.

Nadučitelja tisti dan ni videl. Sklenil je, da ga poseti ob drugi priliki . . .

Idolnik se je tistega dne dolgo zamudil v trgu. Prigovarjali so mu kolegi, naj ostane, saj nima tako dolgo do doma in saj je prvič, da so skupaj.

Dal se je pregovoriti. Pijača, ki je ni bil vajen, je vplivala nanj in postal je skoro razposajen. Pozno popoldne je vstopil s tovariši v sobano največje gostilne v trgu: »Pri zlati kroni«. Tam je sedelo pri pivu nekoliko uradnikov. Bili so to: sodni svetnik, sodni pristav, advokat, notar in nekaj gospa, oziroma gospodičen. Idolnika so predstavili in sedel je mednje. Prvič v svojem življenju se je nahajal v tako odlični družbi. Kot dijak je sicer semtertja zašel v boljše kroge, toda kot pasiven gledalec, kot statist. Danes je bilo to nekaj drugega. Čutil je, da je treba tu imeti svojo aktivno vlogo, a kakšna bode ta vloga, niti pojmil ni. Zlasti so ga motile dame. Tako čudno, skoro bi rekel indiskretno so se ozirale po njem, da ni vedel, kaj bi začel. Videl je, da nekaj zahtevajo od njega, a kaj bi to bilo, ni mogel uganiti, si ni mogel misliti. Semtertja je opazil, da je katera pošepnila sosedi nekaj na uho ter da se je izpod njenega čela zabliskalo proti njemu. In bilo mu je kmalu nekako nekomodno, nekako tesno med temi novimi znanci, da si je zaželel svežega zraka, zaželel prostosti, da je zahrepenel po svojem mirnem, tihem kotičku v Vrbju.

Razgovor se je vrtel ob navadnih rečeh, a Idolnik je sedel na koncu mize nekako sam zase. Polagoma je uvidel, da ga drugi komaj vidijo, tako nekako, kakor bi bil senca katerega izmed njih, a da se z vprašanji in ogovori obračajo večinoma le do njegovih kolegov, da pa je v teh vprašanjih in ogovorih nekaj milostnega, oblastnega, nekaj tako nizkega, kar se ne da izraziti. A kolegi se smejejo brezskrbno, se čutijo počaščene in vzvišene ter nekako domače med temi visokimi gospodi. To se mu je začelo gabiti in že se je hotel posloviti. A tedaj je nekdo dejal:

»Kaj pa Zamuda, ali ga ni bilo danes tukaj?«

»Da, toda izginil je takoj,« je odgovoril kolega Jaka Maček.

»Ah, torej o pravem času,« se je zasmejal nekdo. »Opoldne ga je lovil po gostilnah čevljar Matko.«

»Kaj nam mari!« je odgovoril kolega Masten.

»Kdo pravi, da nam je kaj mari? Toda priznati morate, da je nekoliko prelahkomiseln. Dolgov ima kot kak »stabsoficir«. Ali bi ne mogel nekoliko bolj paziti in varčiti?«

»Da, da, to je res,« je potrdil Maček. »Malo preveč sramote nam dela. Zato pa smo še vedno zadaj. Eh, taki elementi škodujejo vsemu stanu!«

Tedaj se je pa na svojem sedežu vzdignil Idolnik. Bil je bled kakor vosek. In izpregovoril je glasno in s tresočim se glasom:

»Gospoda, to ni lepo, da opravljate nenavzočnega moža, ki se ne more braniti! Apelujem na vašo poštenost, da opustite take razgovore!«

In zvrnil je naglo ostanek pijače iz kupice, poklonil se ter odšel iz gostilne.

»Vraga, ta je pa idealen!« je izpregovoril advokat. Drugi so se samo molče pogledovali, vsem je sapo zaprlo . . .

Idolnik je stopal iz gostilne ob vrtnem plotu. In tedaj je slišal izza grmovja ta-le razgovor:

»No, ali si ga videla tega novega učitelja? Čeden fant, a neroden, da je smešno.«

»A, kaj me briga takle učitelj, naj bo, kakršen hoče! Posebne duhovitosti pa tudi ni na njegovem bledem obrazu.«

Idolnik se je spomnil, da sta nekoliko pred njim odšli iz sobe sodnikova in notarjeva hčerka. Nasmehnil se je ter stopal dalje. Toda njegova glava je bila težka in klonila mu je doli, kakor bi se bil hipoma postaral za mnogo, mnogo let.

Tedaj pa se je spomnil današnjega dopoldneva. V spominu mu je vstala Milena in nenadoma se mu je zatožilo po njej. In njegova noga ga je obrnila proti oni gostilni, kjer se je sešel ž njo, in v nekoliko minutah je že sedel na onem prostoru, kjer sta zjutraj sedela z Zamudo.

Milena se je začudila, ko ga je zagledala. Toda nasmehnila se je tako ljubeznivo, kakor bi si bila že stara znanca.

V sobi je bilo nekoliko gostov, ki se niso mnogo menili zanj. In to mu je bilo prav. Opazoval je nemoten Mileno, ki se je gibala med njimi ter včasi pristopila tudi k njemu. In vprašal se je na tihem vnovič in vnovič, kaj pravzaprav hoče on tukaj, kaj naj mu bode mari deklica, ki mu je danes slučajno prekrižala pot, čemu naj ga to zanima. Ali dasi ni vedel odgovora, je vendar občutil globoko žalost, globoko zapuščenost v svojem srcu, ko mu je zopet in še razločneje šepetal na uho oni grozni glas: »Ne cvete ne zate,

ne za drugega . . . ona je moja . . . ha, ha, moja!« In zavedel se je, da so te besede zapisane na njenem čelu, da jih je tja zapisala koščena roka, ki ne prizanaša nobenemu, ki ne izbira med starino in mladino . . .

Ko se je poslovil, ji je stisnil roko prav rahlo in mehko, kakor bi jo bil poljubil. Bal se je, da ne bi je zabolelo, saj je bila tako majhna, tako nežna . . .

Bilo je že mračno, ko je odhajal iz trga. Po sredi ceste so ropotali težko obloženi vozovi, vozniki so pokali z dolgimi biči in pod konjskimi kopiti so se ob kamenju kresale iskre. Niže in niže se je spuščala tema in ostra sapa je potegnila črez bližnje hribovje. To je dobro delo Idolnikovemu vročemu čelu, ki so se za njim podile različne mučne misli. Kar je nastopil svojo učiteljsko službo, je bilo danes prvič, da se ga je resno polotil strah pred bodočnostjo. Kruta roka je naglo in neusmiljeno zabrisala svetle podobe njegovih mladeniških sanj in namesto njih so se sivile zamazane motnovlažne lise. Idolnikovo življenje je dospelo do križpotja. Za njim kratka, široka in bela cesta njegove mladosti, posuta s cvetjem in vonjavo, pred njim dolga, ozka in trnjeva steza, vodeča v temo, v črno noč. Danes se je zavedel, dan njegove prve plače mu je prinesel namesto blagoslova prokletstvo, ki ga je poslej preganjalo, koder mu je stopala noga, kamor se je obrnil . . .

Pozno je bilo, ko je dospel v Vrbje. Sestra je že bila odšla k počitku in odprla mu je mati. Bila je to stara ženica. Njen obraz je bil naguban kakor preležano jabolko spomladi, a iz teh gub se je svetilo dvoje dobrodušnih, modrih oči, ki so pomlajale njena lica, kakor pomlajajo solnčni žarki orumenelo listje obpotočnih jelš. Njeni sivi lasje so bili počesani na gladko ter so dajali njenemu visokemu čelu neki svetlojasen odsev. Vsa postava je imela nekaj prikupljivega, nekaj v resnici materinskega.

»Dolgo te ni bilo, Francelj,« je izpregovorila ženica. »Gotovo te je zadržalo kaj posebnega.«

»Nič mati, samo zamotil sem se. V družbi sem bil.«

Pogledala ga je pazljivo.

»Prepadel in bled si, Francelj,« je nato dostavila skrbno. »Nekaj posebnega se ti je pripetilo.«

Sin se je ustavil pred njo.

»Da, mati, res je, nekaj posebnega se mi je pripetilo. Čujte, danes sem izgubil — svojo mladost!«

Prijel jo je za roko ter se nasmehnil.

Ženica je vztrepetala. Morda ga je tačas razumela, morda je uvidela, da se je zgodilo to mnogo, mnogo prezgodaj.

»Lačen si gotovo,« je dejala takoj nato. »Sedi in pripravim ti nekoliko večerje.«

Obrnila se je ter stopila k ognjišču.

Idolnik pa je odložil ter sedel k mizi. Tam je ležala prodajalnična knjižica. Mehansko jo je vzel v roke ter prelistal. Račun za prošli mesec je bil že napravljen.

»Petnajst goldinarjev,« je mrmral Idolnik. »Mnogo denarja je to.«

Takoj nato je segel v žep ter izvlekel denar.

In naštel je samo še trideset goldinarjev.

Od ognjišča ga je opazovala mati. Bila je nekam nemirna, a videti ni bilo tega na njenem obrazu.

»Tri goldinarje sem zapravil, mati,« se je oglasil Idolnik. »In tukaj jih imam še trideset. Zdaj pa petnajst v prodajalnico, deset župniku za vino, ki mi ga je vsilil, en goldinar za časopise . . . koliko mi ostane?«

»Mnogo si zapravil, Francelj,« je dejala mati in strmela na denar na mizi.

In žnjo je molče strmel i Idolnik, kakor bi pričakoval, da se neznatni kupček poveča, da naraste. A vse je ostalo tako, kakor je bilo prej. Trije desetaki in triintrideset krajcarjev je ležalo na mizi ter se stiskalo skupaj, kakor bi jih bilo sram, da tako samevajo. A tedaj se je začelo nekaj dvigati iznad kupčka, kar je videl Idolnik sam. In v ta nekaj je bila zavita dolga, koščena postava Zamudova! In njegov obraz se je sarkastno režal in usta njegova so govorila: Ali hočeš, da ti kaj posodim? Na, vzemi! A takoj je začul druge glasove: Ta mož je nekoliko prelahkomiseln, malo preveč sramote nam dela!

In Idolnik se je zasmejal glasno in odurno, kakor ni bila njegova navada.

»Mati, jaz ne bom večerjal, spravite za jutri! Tu imate denar; plačajte v prodajalnici in župnišču, a ostalo spravite! Moji čevlji so raztrgani, suknja oguljena, vaše krilo je obledelo in Ivankina jopica že ni Bog ve kako nova.«

Odšel je naglo v svojo sobo.

Mati pa se je naslonila pri ognjišču na stol ter se zamislila. Črez dolgo časa je vzela luč ter stopila pogledat k sinu. Videti je bilo, da je zaspal. Pristopila je k postelji ter ga prekrižala. Nato je rahlo in tiho odšla.

Idolnik pa se je dvignil v postelji takoj, ko so se za njo zaprla vrata. Obraz je stisnil v roki ter ostal tako do ranega jutra.

Ko je zjutraj vstal in pogledal skozi okno, je zapazil, kako zunaj naleta prvi sneg. Zvonikov križ je bil pobeljen, pod oknom so se zbirali vrabci.

Stopil je k mizi, da bi se pripravil na pouk. Toda ko je odprl knjigo, mu je vse migljalo pred očmi in ob sencih v glavi ga je tiščalo. In zaprl je knjigo ter stopil k umivalniku. Močil si je glavo ter se drgnil po rokah in prsih. Čvrst je hotel biti pri pouku, zadostiti je hotel na vsak način svojim dolžnostim.

Toda tedaj je zagledal pred seboj v spominu Zamudo, videl je oni neznatni kupček novcev, videl ono »nekaj«, kar se je dvigalo sinoči iznad kupčka in — njegove moči so opešale.

Izmučen in truden je stopil v šolsko sobo. In ta ni bila več tako svetla, kakor je bila vedno doslej, in otroške oči se niso več tako iskrile pred njim kakor še predvčeranjim. Apatično so ga gledali otroci, držali so se leseno in zatelebano.

In ko je začel poučevati, je bil njegov glas osoren in hripav, a otroci so se mu videli sami kmetiški butci z vodenimi glavami in brez možganov . . .

Kako težko je čakal, kako hrepenel, da bi bile ure končane! . . .

Zunaj pa je vedno bolj naletal sneg in vrabci so vedno bolj pritiskali blizu hiš . . .

Spomini.

Ko se po zemlji razgrne noč,
tedaj spomini prihajajo,
v razkošje nekdanje ljubezni
utrujeno dušo zarajajo . . .

Spomini, spomini moji,
kako so sladki in tihi,
prihajajo . . . mirno odplovejo
kot spečega deteta dihi.

Kristina.

O pesmih Aleksandrova.

Oton Zupančič.

A skriti so še v polju klasi . . .

ajti ta knjiga je obet, velik obet, ki ga nam ne izpolni nikdar oni, ki ga je dal. A v njej je korak, ki sili naprej. In ljubši mi je ta obet in pomembnejši se mi zdi za nas nego marsikatera izpolnitev, ki je držala medlo dano besedo; premnogo jih imamo takih jalovih izpolnitev in druga je klavrnejša od prve; a redek je čas velikih obetov in nerazumljen projde mimo množice; v njih je započetek, prvo gibanje spočetja in rojstva, prvo skrivnostno pretakanje mladih sokov, borba in hrepenenje po dalji in po luči. »Tavanje v bodočnost« je imenoval umetnik to borbo in to hrepenenje, ljudje pa hočejo varne in gotove dovršenosti in te jim ne nudi ta knjiga, kakor je ne nudi velika umetnost sploh.

* * *

Naši novejši poeziji se očita, da je slabotna in malodušna, da ni v zvezi z življenjem in njega borbami. Oglejmo si to življenje in njega borbe pri nas in kako se zrcalijo v naši slabotni in malodušni poeziji! Ako je umetnost najzvestejša hčerka življenja in če je slabotna in malodušna, mora tičati vzrok temu prikazu v naših razmerah, kajti kako bi rasla smokva na trnju in kako naj rodi kopina grozd! Na vseh straneh se pojavljajo zahteve po krepki, po narodni umetnosti in da gre na glasovanje, kdaj bi že imeli svojega Bismarcka poezije. »Zahtevaj, nič ne prosi«, princ Mirza, kajti ti imaš pravice! A Muza se smehlja in Pegaz ne gre niti pod ta jarem! Ne na ustih, ne na papirju — pravice svoje nosi vsak v svoji notranjosti, in dokler se ne izpriča s temi, so njegove zahteve jalove in njegove prošnje brez moči.

Kak narod smo pravzaprav mi? Kje je naša preteklost, mati sedanjosti in stara mati bodočnosti? Slava Sama in Ljudevita — tako daljna je, da več niti resnična ni. Duvanjsko polje, kjer je zaplala še enkrat misel skupnosti jugoslovanske, kjer se je dvignil še enkrat visoko narodni duh-orel, hrepeneč po svobodi — prazen zvok si našim ušesom! In potem — noč; stoletja in stoletja je spala misel svobodna in stoletja in stoletja ni odprla svojih oči. In za ves ta

interregnum naj bo dovolj samo Jenkov »tuji meč«? Tudi drugim narodom je gospodoval »tuji meč«. Geografsko neugoden položaj, neodoljiva sila historičnega razvoja — važen faktor, a ne edini, kakor je pri nas v navadi, valiti vso krivdo od sebe, projicirati jo v vnanjost. Še drugi činitelj treba vpoštevati, notranji faktor: naš značaj. Kako je narod reagiral na vnanji pritisk? Kaj se je premaknilo, katera prememba se je izvršila v njegovi duši, da je postal iz bojevnika (slovanska ovčja narava — bajka) narod hlapčevski, brez samozavesti, noseč tuji jarem pokorno in brez odpora? Prešeren, mislim, je odkril nevede in nehote, instinktivno, skrivnost našega značaja: črtomirstvo. Nevede in nehote, brez psiholoških fines je označil naše jedro v dveh verzih:

»Tak se zažene, se pozneje vstavi
mladenič. —«

To je vsa razlaga za Črtomirov preobrat in v teh besedah tiči globoka narodnopsihološka resnica, ako jih obrnemo na značaj našega naroda vobče. Črtomir, naš klavrni junak, to si ti, narod naš:

»Bojuje se najmlajši med junaki
Za vero staršev, lepo bog'njo Živo,
Za Črte, za bogove nad oblaki.«

Kaka krepost v teh ritmih, kak zanos . . . a nazadnje se suho konštatuje:

»V imenu krsti svete ga Trojice . . .«

Pesnik postane proti koncu epa kronist, ki nam ob kratkem našteje nadaljna pota svojega junaka; ob kratkem, vendar skrito sramežljivo — bil je tudi še kot kronist pesnik.

V vsakem Slovencu se ponavlja ta poteza v miniaturi, in naša zgodovina nam kaže v celoti isto črto: veliki, kruti in brezobzirni boji — poraz in konec vsega. S povešeno glavo »čez grob bednega očaka nemo borni vnuk koraka«. Hej, Korotanci, najvernejši pristaši Posavca, vi ste najprej spravili svoje kije in prepustili jeklo rji in ščite trohnobi!

Žive preteklosti nimamo, samo polpreteklost, in kar sega iz preteklosti v naš čas, je vse iz zadnje dobe. Drugi narodi imajo može — kakor jasen signal zveni njih ime po rodni zemlji; ž njihovo osebnostjo je spojen kak važen moment v življenju naroda, ali velik uspeh, ali veliko upanje, ali velika žalost, nekaj odločilnega in mogočnega, brez česar bi narod hodil popolnoma druga pota in kar je delo teh mož. In pri nas? Tudi mi imamo svojega moža: v vsaki gostilni visi na steni Bleiweis. Filister od nog do glave, ki ga je

slučaj zanesel na neko mesto in ki je stal na njem, kakor bi bil stal vsak drugi. On ni nikaka markantna osebnost in velik v nikakem oziru.[1]) Celo majhen ni bil — bil je malenkosten. In tak narod smo mi Slovenci: tega srednjega človeka brez vsake izrazovite črte smo si izbrali za svojega junaka in po filistrsko ga slavimo. Če bi se pod njegovim očetovskim pogledom navdušili resnično in sveto, pozabivši ga za hip — en pogled na steno in zbogom višave in dalje, kajti zapazili bi, da smo ga razžalili in izdali katero onih svetinj, ki jim je bil on čuvar. On, vtelešeni duh reakcijonarstva, bedi nad našimi vzori, vlada naše navdušenje, da ne prekorači mej dostojne priznane srede — in vedno in z lastno mu akribijo vrši že desetletja to sveto opravilo. Evo naše duševne srede, odkoder vstajajte, velike, osvobojujoče misli!

* * *

To je en vir naše poezije.

In drugi: doli na Poljanah za Ljubljanico se dviguje visoka, starinska hiša, mračna kakor srd božji. Prvotno tovarna, sedaj vojaščnica, bila je nekaj let od časa do časa kasarna, večinoma pa napol prazna, napol obljudena od ljudi, ki niso niti kmetje niti meščani. Bolezen in skrb je tu doma in greh in pobožnjaštvo v čudni zmesi. Polna dolgih vež je ta hiša in praznih soban in napol odprtih vrat, ki vodijo bogve v kake prostore, polna tajinstvenosti in groze. Delavci, rokodelci in fabričanke stanujejo tu in sestradani študentje in propali ljudje. To so inteligenca, in ta je v časti — na skrivnem; a Bog ne daj, da bi se hotela dokumentirati na vnanje in zahtevati vidnega spoštovanja! Prijatelj, učen si in znaš brati, a naš si, cukrarnar si! Kadi moj tobak in jaz bom tvojega, kvartaj z mano, pokaj od smeha, kadar ti kvantam jaz, in jaz bom poslušal tvoje pripovedi in si jih bom izkušal zapomniti. In če sem pijan, bodi dober z menoj, in ne zameri mi, če po noči razgrajam, kajti — vse na svetu se človeku vrača. In ako prideš kdaj pozno domov in me najdeš v svoji postelji, položi me na tla, kajti na svoji postelji spati imaš pravico, in prav je, da spim jaz na tleh, če sem se zmotil in zgrešil vrata. — Takole je to tam doli.

Naplavina so ti ljudje, izmetana z dežele in iz mesta tu sem v zadnji pas okrog Ljubljane, in človek, opazujoč njih žitje in bitje, ne ve, ali so začetek ali konec, ali nosijo v sebi kal življenja ali razpad. In odtod je izšel velik del naše mlade literature.

* * *

[1]) O Bleiweisu-politiku ima uredništvo drugo sodbo. *Ured.*

Duševni proletarijat, bohema, ki nosi v sebi hrepenenje po dalji, po rešitvi iz tesnobe, ki ga obkroža in utesnjuje. In pripeti se tekom let, da zaide tak človek, ki je doslej živel čudno samotarsko življenje, v družbo, v našo visoko sredo. Gleda, posluša in se čudi: omamljen je od sreče in zadovoljstva teh ljudi, ki govore z lahkoto o vseh kulturnih vprašanjih in s tako samozavestjo, da morajo imeti prav; kajti kateri srečen in zadovoljen človek ni samozavesten in nima o vsaki stvari svoje končne misli in sodbe, ki stoji tako elegantno-ležerno razkoračena, da ji ne moreš nič! A skoro spozna puhlost lepo zvenečih besed, vidi, da ga ne loči od teh ljudi samo materija, ne samo rod in imetek, ampak da je še večja razdalja med njim in njimi v vsem naziranju in mišljenju. Kmalu spozna njih duševno omejenost ali vsaj nesposobnost za vsak razvoj, njih reakcijonarstvo. Njih nazori so lepi, zaokroženi in dovršeni, in poleg teh ne obstanejo s težavo pridobljene misli, ki nimajo nikake zaslombe nikjer: prišle so iz neznanih krajev po trnjevih in krvavih potih med svet in njih lepe, zaokrožene in dovršene pajdašice jih gledajo kakor gosposka deca neokretno, bosonogo dete, ki ne ve ne za očeta ne za mater . . In k vragu vse občudovanje! Spoznal je mladenič meje srečnih in zadovoljnih ljudi in v teh mejah mora ostati tudi on, akó hoče med njimi obveljati. In zavabi ga tujina, velika, mogočna in blesteča. Domovina mu je dala, kar mu je mogla dati. A to je bore malo za njegovo veliko hrepenenje. Ni se moči razmahniti v njej, ni prostora za svoboden polet. In — tujina je tako blizu: eno noč vlaka — in že imaš dom za hrbtom. In sedaj plane mladenič s poželjenjem in nenasitnostjo barbara v šumno reko, ki se tako bujno vali ob njem: razkošje ga prevzame vsega in on uživa vse, kar se mu nudi, vso visokost in vso nizkost velemesta; zmeša se za hip, in omamljen več ne loči mej, sila vtiskov, navaljujoča nanj od vseh strani, je porušila vse, kar je sezidal v dneh samote in zatajevanja. A ko se iztrezni iz prve omotice, potem se začne veliko in težko delo: čistiti se, izmetati iz sebe blato in ločiti žlindro od drage kovine. Štiri reči na svetu so se zdele kralju Salomonu čudne in neumevne: ladja sredi morja, orel v višavi, cedra na Libanonu in pota mladega moža. A pri nas nimamo Salomonov. Pota mladega moža, tajinstvena velikemu duhu in čudovita v svoji nepreračunljivosti, so našim prorokom jasna, kakor na dlani začrtana.

»Pusti nas, pojdi, odpusti ti Bog,
človek zgubljen si . . .«

To stališče zavzema društvo in Bleiweis s stene ga blagoslavlja. In ko se vrne mladi mož v domovino — »še tujino nosim s sabo« —, je »ko noč tih in tuj.« Čut osamelosti, ki ga je gnal z doma, je sedaj še večji in razdor je še širši. Ako se nočeš zatajiti, izgubiti se v povprečnosti, ne preostaja ti drugega, nego nastopiti boj proti društvu in njega nazorom — ali zapreti se in zaživeti svoje življenje.

* * *

Potop preti, toda:

»Izginila vsa živa bitja tudi niso o potopi . . .
in nekaj še mi drago je na sveti.
To pa ko Noe v deske hočem jaz zapreti,
da rešim in ohranim je.«

To je bila pot Aleksandrova: zapri se, reši, kar ti je še ostalo in živi svoje življenje! Naravno, kajti za boj ni bila njegova priprosta, nekomplicirana narava. Pokazal je hrbet vsemu, kar ga je mamilo doslej, in zagledal se je v širino naših polj in v naše gozdove, pobratil se je s planjavo in z izpodnebnim vetrom, kajti od človeka so

»boljši vetri po polji
in boljše breze na pomolji.«

In zaživel je priprosto in zdravo življenje med gorenjskimi kmeti. Od zemlje same je hotel izvedeti nje zadnjo skrivnost, poslušati nje tajinstveni govor. In tu se je osvobodil vsega naslanjanja, v katero ga je zavajal večkrat prej njegov lahko prilagodni duh. Od zamišljenega Koljcova in svežega Burnsa mu je ostal samo način opazovanja, oko, ki je zasledilo v najneznatnejšem dih poezije in je ujelo v režnem trenotku večni simbol. Zazvenelo mu je polje pod solncem in vznikle so mu iz duše one čudovite pesmi o klasu, o ajdi, o svetem Janezu, kako kresnikuje skozi vas, ki stoje osamljene v naši poeziji, toliko nove, plodne lepote je v njih. To ni literatura, to niso besede in rime, to so doživljaji. In one ženitovanjske pesmi in vsa kmečka pratika s črnimi in rdečimi svetniki! A pesem o ajdi je siloma pretrgana — brez prehoda in brez vse vnanje zveze te iznenadi mračni konec. To so one črne misli, ki pridejo — sam bogve odkod in zakaj. Pesnik sam izprašuje, s strahom in bojaznijo si dela poguma kakor otrok, ki poje skozi mrak grede pesem o strahu, da bi ga ne bilo strah.

»V srcu polno zdravih môči,
kaj bi mi, ve črne misli?
v jasnem je o polunoči!
Kaj bi mi, ve črne misli?

Kdo bilà vam mati?
Kdo bil vam je kum?
ah, vseh skupaj ne oplaši
bodri se pogum!«

A ne more pregnati strahu. Črne misli ga obletajo, kakor jate vranov vreščе nad njegovo pótjo. Nedosežno naivno je izražen ta strah v pesmi: »Pa ne pojdem prek poljan.« »Črna slutnja gre z meno!« To je trpka brašnja iz cukrarne v svet: smrtna kal in strah pred smrtjo za prigrizek!

Vse temnejše so njegove nočne fantazije in vse trpkejši je njegov prezir. S kako sovražnim očesom je gledal zadnji čas v svet in kako je sodil o sladkem človekoljubju, nam kaže najostreje pesem »Ti sam si drag si«. Vse zveze so pretrgane, vsi kompromisi zavrženi: vsak na svoji strani — očito in odkrito si glejmo oči v oči, ne prikrivajmo si, da smo si nasprotniki! In vendar, Damijan, sosed za zidom, nama obema ni nič kaj lahko. In če ti je prav, pošljem ti v tolažbo vina. A meni, Damijan, bo skoro boljše, in takrat, Damijan, ti potrkam v znamenje na zid. A kako bo potem s teboj, Damijan, sosed za zidom? . . .

Je li hotel kaj povedati s svojo zadnjo pesmijo ali ne — povedal je! »Ne bodi vendar preveč bolan!«

In ti — Damijan?!

O tebi sanjam vsako noč . . .

O tebi sanjam vsako noč,
o tebi, Erna sladka —
objemljem te poljubljajoč
s slastjo brez zapopadka. —

Kako v prelestnih teh nočeh
drhtiš na prsih mojih! —
Vso srečo čitam ti v očeh,
v nasmehih zrem jo tvojih . . .

In srce mi zahrepeni
po oni dolgi noči,
ki v groba hladni zemljici
po smrti mi napoči.

Saj sanjal tam bi vekomaj
o tebi sanje sladke —
a tu na zemlji so sedaj
mi te noči prekratke! —

Sergej.

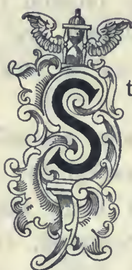

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

XI.

tric Andrej je bil petinsedemdesetleten, zgrbljen, suh in skljućen starček skopuh. Po drugem sunku je vstal iz postelje in prižgal luč. Poskusil je, če se zapah pri vežnih durih ni kako zrahljal, če se okna niso razmaknila in če zatiči niso popustili. Ko je našel tudi svojo skrinjo v redu, je zopet legel. Vzel je molek, ki je visel na steni pri postelji, in je začel moliti. Moleč se je spomnil, da je enkrat že izkusil po jakosti podoben potres, le da je bil takratni sunek krajši. Sedel je takrat v domači hiši na skrinji in skrinja se je nekaterekrati pomeknila pod njim na desno in na levo in obratno.

Začel je razbirati, koliko let je že tega, in pri takem razbiranju mu je zlezla molitev iz srca na ustnice, odkoder mu je kmalu razpuhtela na vse vetrove. Dolgo ni mogel uganiti pravega leta, dasi je imel v spominu ohranjenih dokaj imenitnih dogodkov svojega dolgega življenja, ki so mu pomagali uvrstiti čas tako, da se je pokazal v zgodovinsko-kronološkem redu. Ti imenitni dogodki so se nanašali večinoma na obrodke gabrovškega polja, na navadne in naravne priključke z domačo živino, ali pa na smrtne slučaje. Dolgo se je zastonj ubijal; zastonj je postavil pred svoje duševno obzorje celo vrsto juncev, pomešanih s kravami, ki so jih njegov oče odredili ali pa kupili in prodali; postavil je v kronološki red več nego sedem dobrih in sedem slabih letin, a brez uspeha; uvrstil je tudi blizu deset znancev in sorodnikov, ki so šli pred njim v večnost, pa tudi tu njegov spomin še ni hotel speljati.

In glej, po dolgem duševnem prebavljanju in pripletavanju različnih dogodkov se mu je posvetilo naposled tako na naglem, da se je z roko tlesknil po glavi, češ: kako da se precej nisem domislil tega. Na mah mu je šinilo na um, da se je potres prigodil baš tisti dan, ko so njegova mati pekli pogačo, da jo ponese k Porenetovim. Rajna stara Porenela je rodila tisti teden hčer, kateri so bili njegova mati za krstno botro. In krstna botra mora poslati po starem običaju pogačo novemu zarodu. Tista Porenelina hči, pozneje omožena Cuclja, je umrla letošnji predpust — večna luč naj

ji sveti! — petinpetdeset let stara, torej bo že petinpetdeset let od zadnjega hudega potresa.

Ko je stric Andrej dognal to stvar, je položil radovoljno trudno glavo na blazino in zamižal, kakor počije učeni starinar, kadar je po dolgih naporih do korena utemeljil, iz katere dobe je črepinja, ki jo je našel v zemlji.

Bog ve, kakšne dogodke bi bila prebavljala Andrejeva duša, da ga ni zmotilo štorkljanje pred kočo in zatem trkanje na okno. Prisopel je bil namreč iz vasi njegov prijatelj Krulčev Peter, ki je stanoval v drugem koncu njegove koče.

Tesar se je skril za župniške hleve, ko je bil pobegnil od Smoletove gostilne, ker se mu je zdel kraj okrog župnišča svet in najbolj varen. Videl je, kako je zdrknila streha z zvonika in kako se ziblje župnišče. Hotel je v strahu zakričati na ves glas, pa beseda mu je brez zvoka trepetala na ustnicah. Ko pa so poleg njega zakrulile svinje, so mu vstali lasje pokoncu in zapustil je svoje zavetišče ter zbežal domov.

»Andreja, Andrejka!« je klical Peter in trkal na okno.

»Kaj pa je?« je vprašal nevoljno stric Andrej.

»Oh, še vprašuj, kaj? Ali ne vidiš, da gre narazen svet, da pokajo skale? Moli, prijatelj, in premišljuj, ali si pošteno opravil velikonočno izpoved ali si utajil kaj!«

»Peter, dobro zapri in zakleni v svojem koncu! Ob takem času je vse zmešano in slepo; le tat se kaj rad priplazi in uzma. Le poslušni me!«

Tesarju se je zdelo, da si izvoli boljši del, če izmoli par očenašev za večno zveličanje, nego da se ukvarja s skopim in trdovratnim prijateljem. Zapustil je torej okno, in ker si ni upal v kočo, se je utaboril pri deskah, ki so v skladanici ležale pred kočo. Pokleknil je na rodno mater zemljo, naslonil se s komolcema na skladanico in skrušenega srca je poglobil glavo k deski. Pri vsakem sunku je šklepetaje z zobmi dvignil glavo in pogledal, stoji li še koča na svojem mestu. In ves prepadel je klical v goro, kakor je slišal v narodni pesmi: »Pomagaj, Bog, svet' Valentin in njegov brat, svet' Peregrin!«

Tako ga je našel Tone.

»Kje so pa stric?« je vprašal očanca.

»V koči leži klada kladasta in roke drži na svojem denarju, da mu ga ne odnese tat in ne sne molj. Idi, idi in reci mu, naj pusti posvetne stvari pri kraju in naj prosi nebesa odpuščanja

grehov, ker kdo ve, če ne bomo stali v kratkem vsi pred večnim sodnikom. Zdaj le dobra dela in čista vest kaj zaležejo, vse drugo je ob veljavo.«

Tone je stopil k oknu in potrkal nanj s tako silo, da se je odprlo.

»Dobro jutro, stric!« je klical skozi odprtino. »Prišel sem pogledat, kako se vam godi in če potrebujete česa.«

»Boljše jutro nam Bog daj!« je klical stric, pokašljujoč v postelji. »Živ sem, le hripa me mori, da se Bogu smili.«

»Zakaj pa iz koče niste šli? Kako lahko bi se bilo na vas podrlo! Pri nas nočimo vsi na zelniku.«

»Oh, kam pojdem, ljubi moj? Tvoj oče se ne meni dosti, če mu prav pokradejo v hiši, saj ima dosti polja, lepe travnike in zarasle gozde in teh mu ne more odnesti nihče. Jaz pa nimam drugega, nego kar vidiš tu okoli mene. Če se tat priplazi in mi še to odnese, moram pa res kar gladu umreti.«

»Take sile bi ne bilo, stric.«

»Oh, ti si še mlad, pa še ne veš, kako je na svetu. Lej ga, zapri okno, mraz gre noter! Že tako mi je celo noč, kakor bi me tresla mrzlica, zdaj si pa še odprl okno. Kako, da sem ga tako slabo zataknil!«

»Potres vas stresava, stric, in ne mrzlica,« je dejal Tone in priprl okno. V tem trenotku se je prigodil zopet močan sunek, ne vemo kateri, ker težko jih je bilo šteti ono noč. Slišati je bilo v dalji votlo bobnenje, kakor bi se podirale Kamniške planine. Tone je plaho skočil od koče. Dasi so zaškripali tramovi, se mu je vendar zdelo, da v leseni koči za človeka ni toliko nevarnosti kakor v zidani. Zato strica več ni hotel spravljati pod milo nebo.

Ko se je obrnil, je stal Krulčev Peter pred njim. In tako ga je ogovoril tesar: »Tone, ti si mnogo študiral in do nove maše bi bil lahko pricijazil, da si hotel. Pa ti že veš, zakaj si se z obema komolcema branil belega kruha in kateri stan je zate najboljši. Ali povej mi, kaj ti praviš, kaj to pomeni, ali bo sveta konec, ali nam še prizanese vsemogočni Bog?«

»Kdaj bo sveta konec, tega mi nihče ni vedel povedati v šolah; ali to je pa gotovo, da vse, kar zdaj živi, prej pogine, predno se pogrezne svet.«

Petra je zadovoljila tolika modrost; pritrknil je z glavo in nekako boječe je rekel: »Bog se nas usmili! Jaz tako pravim, da pri tem delu ima tudi vrag svojo roko vmes, ali kaj bi rekel. Ali si videl nocoj kosmatina?«

Tone se je glasno posmejal.

»To ni za smeh, prijatelj!« je dejal užaljeni tesar. »Lahko se pač smejaš, če ga nisi videl; komur je pa dirjal tako blizu pod nosom kakor meni, ta se ne bo smejal izlepa.«

»Ali ste ga vi res videli?« je vprašal neverni mladenič.

»Oj, videl, če ti pravim, videl! Da bi ga ne bil, ljuba duša! Od vašega kozolca se je pripeljal, lomastil mimo Smoleta in dirjihal je dalje po širnem svetu. Oh, kako je hrul! Ne vem, ali je stal na vozu, ali je sedel, to sem pa natanko razločil, da je bil vragu podoben. Ti ne verjameš, prijatelj? Skoprnel bi bil, to rečem, da si na lastno oko videl pošast. Tu ne pomaga nobena učenost.« Tesar je krepko pljunil, ker globoko mu je zamrzela prikazen, ki se ne klanja nobeni učenosti.

»I dajte, povejte, kakšna pa je bila tista pošast, da jo bom tudi jaz poznal, če se kako nataknem nanjo.«

»Kakšna? . . . Takšna, oh! . . . Kosmata od vrha do tal, repata in rogata. Na sredipostno nedeljo sem slišal v pridigi govoriti o takšni mrcini. Oči žerjavica, na rokah kremplji in iz gobca je molel jezik, zakrivljen kakor srp. Tega pa ne vem, odkod je prihajalo tisto škripanje: ali je satan tako škrtal z zobmi, ali je voz škripal tako. Česar za gotovo ne vem, tega ne trdim. A ne želi si srečati nocoj tiste pošasti!«

Tone se je precej začudil svoji fotografiji. »Kako pa ste mogli tako natanko razločiti, kakšen je bil tisti satan, ko je bilo po noči in je tako hitro lomastil mimo vas?«

»Ljuba duša, saj sem peklensko prikazen malo poprej videl pri luči pod Smoletovo mizo; in ona na vozu ni bila nič drugačna: ves tisti pasji gobec. Pošasti so si vse podobne kakor pisarji v nekaterih pisarnah. Bog nas jih varuj zdaj in na zadnjo uro!« Tesar je sklenil roki in iznova pokleknil k skladanici.

XII.

Tone je pustil Krulčevega Petra pri deskah ter se vrnil v vas.

Kam naj bi šel zdaj prej, ali pobirat tolarje, ali naj bi pogledal zopet k Smoletovim? Odločil se je za prvo, da ne bi ga prehitel kdo.

Ko se je bližal domači hiši, je jel oprezovati, ga le nihče ne vidi. Domačini so bili vsi za hišo na zelniku, in od tam se ni videlo h kozolcu. Korakal je počasno dalje, oziraje se na strani. Dasi bi denar krvavo potreboval in bi ga kakor imetek rešil velike skrbi,

se mu je vendar zazdelo, da ima misel na denar nekaj nelepega, nekaj težkega v sebi in kako duševno ubogi so oni ljudje, ki se z vso silo pehajo za denarjem, ki ima le hipno srečo v sebi. In koliko je drugih lepih, vzvišenih misli, ki se ne dajo staviti v eno vrsto z ono nizko mislijo!

Kraj kozolca je zadel ob nekaj zvenečega. Snel je klobuk, pogledal na znamenje. Potem se je sklonil na vse štiri. Tolarjev je bilo res vse belo. Otipaval je oprezno po travi in pobiral v klobuk. Zdajci je zadela roka ob nekaj temnega in kosmatega ob kozolčevem stebru. Zgrozilo se mu je in zgabilo in brž je odtegnil roko, kakor bi se bil spekel. Poiskal je žveplenke, prižgal in pogledal, na kako mrhovino je naletel. Pri luči je spoznal, da leži na tleh kosmat meh, najbrž mačji. Ko je ugasnila žveplenka, je nastala za hip nepredirna tema pred njim. Mraz ga je izpreletel huje nego ob potresnih sunkih. Plašen se je ozrl v daljavo, da bi si poostril in razjasnil oči in se preveril, ali ni nihče opazil njegovega svetila. Nikjer ni bilo videti žive duše, dasi je šumelo in vrvelo v vasi kakor v uljnjaku v poletni noči. Pobral je kamen in prevrnil ž njim tisti meh, in glej — meh ni prazen! Prižgal je zopet žveplenko, in previdno držeč luč pod dlanjo, da ne bi bila vidna na daleč, je ogledaval meh ter ga preobračal. Ko se je prepričal, da se ne javlja nič posebno gabnega na njem, ga je previdno vzel v roko. Oj čudo — do polovice je napolnjen s kovanim denarjem! Na koncu binglja od njega precej debel jermen, pregrizen in prejeden. Tudi meh sam je preluknjan. Pogrelo ga je, ko se je očutil pred tolikim denarjem. »Mačji mehovi ne padajo z nebes,« je dejal sam v sebi. »Tu je skril nekdo svoj zaklad v kozolec, najbrž kakšen tat, ki ga je prinesel sem v temni noči. In živali so ga našle in se lotile tega, kar jim je dišalo. Le prepovršno sem pogledal opoldne v kozolcu za križ. Tu imaš — zdaj je pa potres ves ta zaklad prerahljal in stresel na tla! In meni je, po pravici rečeno, napravil skrbi, mučne skrbi in nemara mi bo treba še k sodišču iti zarad njega. Kam ž njim, da mi ga kdo ne ukrade? . . . Pa da se v Gabrovcu najde v teh slabih časih kar na kupu toliko novcev, to je imenitno. Ampak na tak kraj skrivati tako stvar, to ne kaže posebne iznajdljivosti. Jaz ga hočem bolje spraviti.«

In hitel je pobirati in spravljati v meh. V členkih mu je pokalo in vse ga je že bolelo, tako se je trapil po tleh. Ko se mu je zdelo, da je vse pobral, je vsul v meh tolarje, ki jih je nabral v klobuk. Potem je vstal, stisnil plen pod pazduho in korakal preko

trate z obrazom človeka, ki mu se je važno delo obneslo, pa se ni zvalila še vsa skrb ž njega. Doma je zlezel na osek in tam je s povreslom prevezal in ovil zaklad. »Semkaj sem nosil v otroških letih skrivaj, da ne bi videl hlapec ali kakšen drug lakomnik, trdo in nezrelo sadje v mladivo; tu notri naj čaka mačji meh svojega gospodarja!« In porinil je meh za deščeno ograjo v slamo. Skočil je na tla. Težko breme je padlo ž njega, ko je odložil tuji denar. Začudil se je, kako da je mogel toliko misliti o denarju nocoj, ko bi moral pravzaprav razdeliti svojo dušo na dve plati: ena bi morala plakati z narodom zarad neskončne nesreče, druga bi se morala tajno veseliti luči prve ljubezni. Njegove misli so zavile zdajci v tisti tir, kjer jih je hotel imeti. Predno se je napotil k Smoletovim, je obvestil domače ljudi, da se stricu Andreju ni prigodilo nič žalega.

Smoletovi so bili zbrani na vrtu pri jarko plapolajočem ognju. Tone je postal za vrtnim plotom na poti. Njega ni mogel nihče videti, a on je dobro razločil, kdo je pri ognju. Spoznal je, da stoji pri Smoletovih gospod župnik, zato ni hotel stopiti k družbi: ni župniku in ne Smoletovim ni hotel izdati svoje skrivnosti. Šel je dalje po Gabrovcu. Vsak korak mu je kazal nesrečo, ki je zadela domačo vas. Tej tihi vasi, v katero je tako rad zahajal na počitnice, ki je do konca življenja ne pozabi, ki se mu zdi vedno prijazna in mikavna, kjer pozna vse prebivalce, kjer žive njegovi starši, sorodniki in znanci, kjer se mu zdi zemlja lepša in nebo sijajnejše nego drugod, tej dragi domači vasi preti poguba! In ne samo vasi, morda vsej pokrajini, celi deželi! Kak ponos ga je navdajal, ko se je s šolskimi tovariši pogovarjal o napredku naroda, o razvitku prestolnega mesta, o lepši bodočnosti, in glej — ena sama noč preti uničiti vse nade, vse kratkočasne sanje, prignati temnih oblakov roj na jasno obzorje! Oh, da ima Atlantova ramena, odnesti bi hotel ta toliko ljubljeni narod iz krajev, kjer se je tako kruto oglasil podzemski orjak! A ne samo naroda, ves ta predel zemlje bi moral odnesti odtod, ker brez tega zemskega raja si ne more misliti svojih rojakov. Bog ve, kaj je res z Ljubljano, na katero ga veže toliko spominov in vezi, kjer prebiva njen oče. Ali se tudi tam trese? Ali prestane prestolnica ta strašni pojav prirode? Ali se še pomiri zemlja, ali se kdaj zjasne vremena temu toliko teptanemu narodu?

(Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

Ivan Cankar: Ob zori. 1903. V Ljubljani. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Cena tej že naznanjeni knjigi, kateri je zavitek in okrasje izdelal naš domači umetnik Mat. Jama, je 3 K.

Obširno oceno iz spretnega peresa dr. Iv. Merharja smo morali radi nedostatnosti prostora odložiti za prihodnjič.

Človek in pol, roman, spisal Ivo Šorli. Ljubljana 1903, založil L. Schwentner. Cena K 2·50, po pošti K 2·60.

Eden najljubeznivejših naših mladih pripovednih talentov je brez dvojbe Ivo Šorli. Šorli ima vse one vrline, ki jih mora imeti pisatelj, da si pribori občo priljubljenost, splošno popularnost. Za kake literarne gourmande on ne mara pisati. Zdrav sin zdravega naroda ceni pred vsem zdravje. Pri njem je vse jasno in čisto. On ne ljubi teme, niti ne somraka. On misli in izvaja vse strogo logično. On ne bo nikdar zapisal kaj, kar mu ni popolnoma jasno. Prepošten je, da bi se kazal kdaj za kaj več, nego je. A ni dovolj, da sam razume svojo stvar, on hoče, da jo razumejo tudi njegovi čitatelji. Puščati koga v dvojbah, ni po njegovem ukusu. »Clara pacta, boni amici«, to je njegovo geslo. V njegovih delih ni nič megleno prikritega. In kadar hoče on razgrniti svoje srce, tedaj zazvene polni akordi. Njegove strune ne brne, njegove strune pojo. Tiste prelestne, divne poezije, s katero so prepojena Cankarjeva dela in katere mogočnemu vplivu se ne more nihče ubraniti, ne nahajamo pri Šorliju, a zato ima on humor! Najbolj se bliža Šorli Kersniku, a obeta postati mnogo globočji od njega. Neskaljena vedrina je značilna poteza v Šorlijevih spisih. Kakor kristalna vodna gladina so, na katere dnu razločuješ vsak kamenček . . .

V »Pred- in zagovoru«, ki ga je postavil na čelo svojemu romanu, je označil pisatelj nekako svoje umetniško stališče, svoje umetniško naziranje. Storil je to s pristnim humorjem in fino ironijo. Meni ni treba šele pritrjevati tem nazorom, saj sem podobne misli že opetovano izrekel. Pravilo, da izgini pisateljeva oseba v povesti popolnoma z obzorja, mora veljati le do gotove meje. Tolstoj se malo briga za to pravilo in je vendar velik umetnik! Čemu tudi imeti take pomisleke, ko ni to vendar nič drugega, nego samo prevara! Kajti naposled govori vendar le pisatelj sam, četudi na usta svojih junakov! In včasi je neizogibno, da pisatelj kaj tudi na svoja usta pove. Vzemimo n. pr., da opisuje kdo kmečko življenje, kmečke junake. Tudi v tem, kar vidimo na preprostem ljudstvu, se razodevajo često velike resnice, tudi to nam vzbuja često duhovite misli, globoka čuvstva. In tega da ne bi smel pisatelj izraziti, tega da ne bi smel povedati, samo zato ne, ker nima primernega junaka, da bi govoril za njega? Vsekakor bolje, da govori pisatelj sam, nego da bi govoril duhovito človek, ki po vseh okolnostih duhovit biti ne more!

»Človek in pol« — kak človek je to? Pisatelj odgovarja sam na to vprašanje. Poudariti treba, da »človek in pol« ni kak nadčlovek, o kakršnem govori Nietzsche, ali kakršnega sta imela v mislih Goethe in Dostojevski, ko sta rabila to besedo. Izraz »človek in pol« je nekak sinonim za »vrl dečko«, samo da je prvi izraz bolj pointiran in bolj karakterističen. »Človek in pol« je to, kar bi Nemec nemara označil z besedo: »Ein Prachtmensch«. V Šorlijevi povesti

je ta »človek in pol« Rihard — mož, kateremu je odkritosrčnost nad vse. Iz njegove velike ljubezni do resnice izvira ona brezobzirnost, ki ne dirne neprijetno samo njegovega obližja, temveč često tudi čitatelja. Seveda, ako se zavemo, s kom imamo opraviti, smo mu takoj zopet dobri, in čim bolj se seznanjamo ž njim, tem simpatičnejši nam postaja. Tega svojega junaka se je oklenil pisatelj z vso ljubeznijo svoje umetniško čuteče duše in posrečilo se mu je, ustvariti podobo, ki stoji kakor iz mramorja izklesana pred nami. Samo ena potezica v njegovem značaju se bo zdela nemara marsikomu nekoliko neverjetna. Kako si je razlagati njegovo ravnodušnost in hladnokrvnost spričo dejstva, da se mu je izneverila izvoljenka, če jo je namreč tako resnično in tako goreče ljubil, kakor se mora misliti pri tako vrlem značaju, kakršen je on? Ljubezen stre najmočnejšega junaka! No, spominjam se, da sem čital nekje v Mantegazzu: »Ne bodi ljubosumen! Zaupaj bitju, katero ljubiš, ako pa se uveriš, da te vara, zatri hipoma ljubezen!« Torej je vendar možno, da se ljubezenski plamen tako hitro upihne! Takemu fiziologu, kakršen je slavni Italijan, smemo že verjeti! In morda je baš sposobnost, storiti kaj takega, značilna poteza v značaju ljudi, kakršen je Rihard! . . .

Priznati pa moram, da sem pričakoval drugačnega konca v povesti, nego nam ga je privoščil pisatelj. Začetek XV. poglavja me je nemalo iznenadil. Mislil sem, da Kornelija in Plesich nikdar ne postaneta mož in žena, ampak da bode ono ljubezensko razmerje med njima pač trajalo nekaj časa, pa da Kornelija še o pravem času spozna svojo veliko zmoto. Mislil sem, da uniči Plesicha Rihard sam s svojo duhovitostjo, seveda samo moralno. Potem bi se lahko reklo tudi, da je bila ona ravnodušnost, o kateri je zgoraj govor, posledica samozavestnosti njegove. Tako pa stopi Rihard proti koncu povesti nekako v ozadje. Plesicha ugonobe drugi, in sicer fizično. Na Rihardovo mesto stopi hkratu Julij, čigar kruti značaj se mi vidi premalo motiviran. Ta Julij je pač nekak »nadčlovek« v Nietzschejevem zmislu! In Plesich, na katerega račun bi se čitatelj rad še malo pozabaval, postane iz smešnega naenkrat tragičen junak! Kajti, komu bi se ne smilil, ko se je zaklelo toliko krutih ljudi zoper njega: Julij, gospa Fliederjeva in denuncijant Bratuž?

No, pisatelj je hotel na Plesichu pokazati, da se iz takega slabotneža lahko vse naredi, zato mu je dal tak konec. Sploh ima ves roman idejo, katere pa ni treba šele razkrivati, ker je dovolj jasno izražena.

To, kar se vidi na umotvoru meni napačno, so zgolj malenkosti, ki izginejo spričo mnogoštevilnih vrlin. Saj celo solnce ni brez peg! Vsekakor nam je pokazal Šorli s tem svojim delom, v katerem se nahaja toliko dobrih misli, toliko humorja in dovtipa, toliko sarkazma, grenke ironije, kritike in pereče satire, da nam ima še premnogo povedati in da smemo še mnogo krasnih reči pričakovati od njega.

Ni še dolgo, kar mi je pisala odlična slovenska pisateljica z ozirom na Šorlijeve povesti v letošnjem »Zvonu«: »Tisti Šorli meni tako ugaja«! Tako ali podobno vzklikne pač še marsikdo, ko prebere to največje delo Šorlijevo!

Naslovni karakteristični list knjige je delo našega znanega slikarja J. Vavpotiča. *Dr. Fr. Zbašnik.*

»Slovenska Matica« nam je doposlala sledeče svoje publikacije za l. 1902.:

I. Ant. Knezova knjižnica: Zbirka zabavnih in poučnih spisov, IX. zv. Ta nad 10 pol obsegajoča knjiga prinaša Iv. Cankarjev roman »Na Klancu«.

II. »Zabavna knjižnica«, XIV. zvezek. Vsebina: »Učenjak«, veseloigra v treh dejanjih, spisal dr. Fr. Detela. »Sami med seboj«, dramatični prizor, spisal F. J. Doljan. — III. Zabavna knjižnica. XV. zvezek. Vsebina: 1. »Pogreb«, slika iz življenja koroških Slovencev, spisal F. J. Doljan. 2. »Brez volje«, spisal Pankracij Gregorc. 3. »Črtice«, spisal Fr. Ks. Meško. — IV. Zbornik znanstvenih in poučnih spisov, IV. zv. Za »Zbornik« so prispevali sledeči gg. pisatelji: dr. Ivan Prijatelj, Pavel Grošelj, Ivan Šubic, Ivan Steklasa, Dragotin Wenger, Peter Bohinjec, Evgen Lah. Razen tega nahajamo v tej knjigi dr. K. Glaserjevo »Bibliografijo slovensko«. — V. Letopis »Slovenske Matice« za leto 1902.

Profesorja Orožna knjiga »Vojvodina Kranjska« se je zakasnila, kar je tudi vzrok, da se še ni moglo pričeti z razpošiljatvijo knjig poverjeništvom.

Natančnejšo oceno doposlanih nam knjig prinesemo pozneje.

»Slovenska Šolska Matica« je izdala za leto 1902. sledeče knjige:

1. Pedagoški Letopis, II. zvezek, uredila H. Schreiner in V. Bežek. Vsebina »Pedagoškega Letopisa« je raznovrstna in obsega sledeče razprave: Dr. J. Bezjak: Nemščina kot drugi deželni jezik; dr. Jos. Tominšek: Grščina; L. Lavtar: Računstvo; Fr. Orožen: Zemljepisje; Jožef Schmoranzer: Prostoročno risanje; dr. J. Bezjak: Kernova teorija o osebku in povedku; M. J. Nerat: Statistika ljudskih šol l. 1870., 1880. in 1890.; Jakob Dimnik: Teme in teze pedagoških poročil pri društvenih in uradnih učiteljskih skupščinah l. 1902.; Fr. Gabršek: Poročilo o delovanju »Slovenske Šolske Matice« l. 1902.; nato sledi imenik upravnega odbora in društvenikov. 2. Učne slike k ljudskošolskim berilom. Prvi del: Učne slike k berilom v Začetnici in v Abecednikih, uredila H. Schreiner in V. Bežek. 3. Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah na ljudskih šolah. Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje I. del. Zgodovinska učna snov za ljudske šole, drugi snopič.

O teh knjigah izpregovorimo v našem listu precej kaj več.

Slovanska knjižnica 115—120. Henrik Sienkiewicz: »Križarji«, zgodovinski roman v štirih delih, poslovenil Podravski. V Gorici 1902. Tiska in zalaga »Goriška Tiskarna« A. Gabršček. Cena?

To je drugi veliki roman velikega Poljaka, ki ga je izdala podjetna, s potrebo časa vedno računjajoča »Goriška Tiskarna«. Prevod romanov »Quo vadis?« in »Križarji« je prelepa poklonitev slovenskemu občinstvu in želeti je le, da bi se tega tudi docela zavedalo in pridno segalo po teh knjigah, ki nudijo starim in mladim toliko izrednega duševnega užitka.

—k.

Mali vitez (Pan Volodijevski). Tvrdka Kleinmayr & Bamberg je razposlala 7. in 8. sešitek slovenskega prevoda tega Sienkiewiczevega romana.

Matica Hrvatska za leto 1902. I. Šišić Ferdo, Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.—1416.), IV + 288 str. 8^0. Z enim tlorisom in zemljevidom ter štirimi rodoslovnimi tablami. — Ta zgodovinska monografija nam po arhivskih virih slika velezanimivo in preburno dobo bosenske povesti neposredno pred prihodom Turkov v deželo, ko sta se napoljsko-beneško-italijanska sila in pa moč ogrskega kralja Žige trgali za oblast ob Vrbasu. Tekmeca sta morala računati še s tretjim činiteljem, z domačimi hrvatsko-srbskimi, ponosno-silnimi velikaši in »pravi i vjerni predstavnik moćne

i neslomljive otporne snage onoga naroda, čiji je sin bio, a to je mukotrpni i prostodušni narod hrvatski« je bil Hrvoje Vukčić iz roda Hrvatinićev, gospod »Dolnjih krajev« in zgraditelj mesta Jajca, ki jim je središče. O tem »gordem« mogotcu sredi Bosne, ki ga poljski letopisec Dlugosz imenuje kralja, se je zlasti v Budi budila zavist in mržnja, ker je v istini svojo posest upravljal bolj kakor samovladalec nego kakor vazal; zavistniki so ga krivili »očijukanja« s Turki in kakor Wallenstein je končno bil prisiljen pozvati Turke na pomoč. — Hrvoja je bil, kakor skoro vsa takratna bosenska aristokracija, bogomil »ili dobar Bosnjan« in je leta 1416. umrl s slastjo v srcu, da se je krvavo osvetil svojim dušmanom in ostal nepremagan, toda na krvavem obzorju se je slikala kosovska in nikopoljska katastrofa. Hrvoja je bil ne baš osobito značajen, ali silen človek. —

II. Medini Milorad, Povjest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku. Knjiga I. (16. stoleće). 360 str. 8°. — Obsežno delo ni za učenje, nego za čitanje in je piscu bila glavna zadača, da bode čitalcu jasno vkupno stanje dalmatinske knjige v 16. veku; zato se slika poedinih književnikov gubi v obči sliki in si čitalec mora šele sestaviti popoln pregled književnega dela posamezne osebe. Najbolj se je učeni pisec trudil okoli vzporejanja literarnih del med seboj in z deli drugih književnosti, zlasti italijanske. To je v istini prava pot do proučevanja idej.

Dr. Fran Ilešič.

Radić Stjepan, Češko-hrvatska slovnica s čitankom i s češko-hrvatskim diferencijalnim rječnikom. Drugo, preradjeno i popunjeno izdanje. Tisak Dioničke tiskare u Zagrebu, 1902. 147 str. Cena: 1 K 20 h. — Med najznamenitejše jugoslovanske publiciste spada brezdvojbeno pisec te knjige. Učenec pariške »svobodne šole političnih ved« in praške češke univerze, deluje z neumorno marljivostjo in redko pronicavostjo duha na polju socijalnega in narodnega, oz. socijalno-narodnega slovanskega vprašanja, osobito v praškem »Slovanskem Přehledu«. Stoječ na stališču slovanske narodnosti in jugoslovanske narodne zajednice, kaže neprestano s konkretnimi slučaji, kako nas tujstvu izročata naš liberalno-klerikalni in hrvatsko-srbski spor. Ob lanskih protisrbskih zagrebških demonstracijah je demonstrante pozval, naj obrnejo rajši svojo silo proti madžarskim napisom na zagrebškem državnem kolodvoru, in je bil zato štiri mesece zatvorjen. Meseca februarja se je moral pred sodniki zagovarjati, ker na hrvatskih tleh železniškemu izprevodniku na madžarsko vprašanje ni hotel pokazati voznega listka, a prav zadnji čas smo čitali, da je bil iznova radi političnih demonstracij aretovan. — Kako to, da izdaja tak publicist slovnico? Vešč češčini kakor materinski mu hrvaščini, videč v Čehih vzor slovanskih delavcev, želi z učenjem češčine med nami gojiti istinito slovansko vzajemnost. Slovnico in slovar označuje dobro izraz diferencijalnost. Le tista pravila se podajejo, ki ločijo češki jezik od hrvatskega, a zato se poudarjajo vsi občni zakoni, po katerih se iz čeških besed dobe hrvatske. »Tko se nauči (po teh zakonih) misliti čitajući češki, naučit će češki za mjesec, dva najdulje . . .« Neovržno je, da je samotvornost pri učenju slovanskih jezikov na tej osnovi mogoča, potrebna in koristna.

Dočim obsega slovnica sama le 28 strani, obsega dodana čitanka 58 strani. Ta čitanka pa ni kaka krestomatija češke proze ali antologija češke poezije, marveč vrsta aktualnih člankov narodnostne in politične vsebine, ki vsi pričajo

globoko uverjenost piščevo o posebnosti slovanske duše in o potrebi, jo zbuditi in gojiti. Iz krasnega Radićevega članka »O harmonii slovanské národní duše« iztaknem besede: »Slovanom grozi največja opasnost iz domnevanega nasprotja ideje narodne in humanitetne« — »Karkoli junak stori, naj se Boga boji in v duši svoji ne greši« (izrek preprostega Dalmatinca) — »Ljubezen v rodbini in domoljubje v narodu se mnogim že zdi romanticizem in vendar hočejo ljubiti vse človeštvo«.

Po svoji uredbi in vsebini bode knjiga izvrstno služila vsakemu Slovencu, ki se misli učiti češčine. Cena (1 K 20 h) je zelo nizka.

Dr. Fran Ilešič.

»Slovnik staročeský«, napsal Jan Gebauer. Vidávají »Česká akedemie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění«, a »česká graficka společnost Unie«. V Praze 1902. Nakladem »České grafické společnosti Unie«. Tega znamenitega dela sta izšla 6. in 7. sešitek. Vsak sešitek stane 4 K.

K. Gersin: Macedonien und das türkische Problem. Wien. Druck u. Verlag von Kratz, Helf & Comp. 1903. Str. 50. — Oči vse Evrope se ozirajo sedaj na Balkan, kjer se je začelo odigravati novo krvavo dejanje tiste drame, ki jo imenujejo nekateri tudi — vztočno vprašanje. Pred 25 leti so rešili ruski junaki velik del Bolgarjev izpod turške sužnosti ter jim ustvarili svobodno državo. Srbija je postala samosvoje kraljestvo, Črna gora je razširila svoje meje; takisto si je tudi Rumunija nekaj s svojo, nekaj z rusko pomočjo priborila neodvisnost. Samo takozvana Macedonija je vsled malomarnosti evropske diplomacije ostala neodrešena. Ta krasna dežela je po ogromni večini svojega prebivalstva slovanska. Bolgari in Srbi so tudi tam doma. Čisto naravno je, da slovanski Macedonci ne marajo več prenašati turškega jarma, in če bi ga prenašali radovoljno, bi ne bili vredni, da so ljudje! Borba Macedoncev za svobodo je sveta. Vstaši, ki se bore proti turškemu nasilstvu, niso »bande«, kakor jih psujejo nekateri demoralizovani židovski žurnalisti, nego junaki so; »banda« so le dotični od Turčije podkupljeni tintni kuliji. Zmedene razmere na Balkanu so prava sramota za vso civilizovano Evropo, ki se je genila šele sedaj v prid Macedoncem, ko je v nevarnosti mednarodni »mir«.

Nikakega dvoma ni, da zmagajo Macedonci in da si pribore s pomočjo slovanske Rusije neodvisnost. Ure turškega »gospodarstva« v Evropi so štete, in čimprej se preseli Turek v Azijo nazaj, odkoder je prilomastil, tem bolje! Za sedaj zanima vsakega izobraženca, posebno pa vsakega Slovana položaj slovanskih in krščanskih Macedoncev. Literatura o tej deželi narašča od dne do dne. Ni pa vse čista resnica, kar se piše o njej. Brošura, ki jo je spisal K. Gersin (psevdonim!) je sestavljena po najboljših virih in čitatelj se sme zanesti, da podaje pisatelj resnično podobo macedonskega vprašanja. Če se mu je vtihotapila kje kaka pomota, bi ne bilo nikako čudo, ko vemo, kako vse premalo je še znanstveno preiskana Macedonija. Gersin je Slovan in kot Slovan želi svojim macedonskim bratom skorajšnje osvoboditve, da bodo mogli napredovati v evropski civilizaciji. Gersin je naštel vseh macedonskih Slovanov 2,146.336 duš. Albancev, teh najhujših nasprotnikov vsakih reform, je baje 708.385 duš... Avtor podaje po krepko pisanem uvodu najprej zgodovinski pregled Macedonije v raznih dobah, potem govori o prebivalstvu samem, posebej še o macedonskih Slovanih. Nato opisuje tudi druge narodnosti (Turke, Grke, Albance,

Cincare, Španjole, Cigane i. dr.). Statistični pregled nas poučuje o jeziku in veri Macedoncev ter končava z energično pisanim pagovorom, v katerem prorokuje, ali boljše rečeno, sklepa iz zgodovinskih premis razpad osmanske države v Evropi. »Svobodno, samosvoje jugoslovanstvo je prvi pogoj evropskega ravnovesja in svetovnega miru« pravi avtor na koncu svoje vestno sestavljene, s slovansko krvjo in pravim navdušenjem za zatirane brate pisane študije. Strokovno kritiko moramo prepustiti komu drugemu, ki Macedonije ne pozna samo iz knjig, ampak tudi iz avtopsije. Prepričani pa smo, da pripomore Gersinova brošura mnogo k razbistritvi zamotanega turškega vprašanja, zato jo toplo priporočamo! *A. A.*

Glasba

Oratorijski koncerti Glasbene Matice — P. Hartmanna »Sv. Frančišek«. Nagli in presenetljivi uspehi, ki jih je dosegel s svojima oratorijema »Sv. Petrom« in »Sv. Frančiškom« frančiškan p. Hartmann von An der Lan-Hochbrunn, ravnatelj in profesor konservatorija sv. Klare v Rimu (rojen 21. decembra 1863. l. v Salurnu na Tirolskem), so zvabili tudi našo Glasbeno Matico, da je posvetila svoje moči in svoj trud proizvedbi oratorija »Sv. Frančiška«. Odprla so se Glasbeni Matici za ta oratorij dne 22. in 23. aprila vrata stolnice, dne 24. aprila pa nunske cerkve in došel je sam skladatelj dirigirat svoje ponosno delo. Skrbno je pripravil za to pomembno priliko zbor in orkester profesor Matej Hubad, da bi bil odličen njiju nastop, vreden sijaja, katerega je postal resnično deležen prvi ta cerkveni koncert, ki je nekak senzacijonalen dogodek v zgodovini glasbe v Ljubljani.

Leta 1900. zložen, je bil proizvajan oratorij »Sv. Frančišek« doslej v Peterburgu, na Dunaju, v Bolcanu in v Rimu, povsod z izrednim uspehom. V Ljubljani je bila skladatelju prvič prilika, dirigirati svoje delo v cerkvi, kamor sodi ta proizvod po njegovem čutu. Cerkveno ovzdušje je pa tudi najprikladnejše bistvu Hartmannovega oratorija. Pesniški in glasbeno je oratorij »Sv. Frančišek« popolnoma duhovne vsebine; skrbno je obrušeno besedilo, brez peg, ki bi spominjale na posvetnost, skrčeno in strnjeno je na vrsto lapidarnih, vzoru liturgičnih verzikljev in sentenc posnetih stavkov in stihov, v katerih se predočujejo najznačilnejše poteze iz življenja in delovanja sv. Frančiška, ustanovitelja treh redov. Tako besedilo ne budi fantazije in ji ne daje v ustvarjanje glasbeno slikovitih prizorov tistega krepila, kakršnega si želijo in kakršno so našli skladatelji oratorijev naše in prejšnje dobe, segajoč po poeziji, ki jim druži čar vsekdar zanimive človeške duše in pa idile ali velikosti narave z veličanstvom božanstva ali nadsvetnega blaženstva. Oratoriju »Sv. Frančišku« je vzbujenje nabožnega razpoloženja prvi in izključni namen, vsa njegova vsebina izraža le glorificiranje svetnikove askeze in misijonskega njegovega delovanja.

P. Hartmannova glasba daje besedilu umetniški kras, ki mu uveljavlja uspešnost. Prava cerkvenost navdaja Hartmannovo glasbo, okriljuje jo versko prepričanje in navdušenje za visoki pomen svetnikovih apostolskih činov. Plemenitost dehti iz vsakega izraza, ki ga uporablja p. Hartmann pri ustvarjanju svoje muzike, svoje visoke pesmi v proslavljanje velikega svetnika. O poštenem

prizadevanju priča vsaka podrobnost Hartmannovega dela, poštenost in resnobnost taka pa vzbuja simpatije in uklanja dušo poslušalčevo k spoštljivosti.

Pozornost vzbujajo pred vsem zbori v Hartmannovem oratoriju; v njih se zrcali najbolje moč Hartmannove muze, njegovo visoko znanje, njegovo plemenito stremljenje. Kakor kristal čiste jih podaje v mogočnosti, ki se druži rada s priprostostjo in umerjenostjo. Mirni korali, nežni ko dih, lahni ko zarja, se vrste z zbori velikih oblik, v katerih se izraža sila krepkega življenja. Prave klasične lepote sta končna zbora prvega, oziroma tretjega dela, v katerih izliva skladatelj ves temperament svoje duše, vso moč svojega čutenja. Plemenitost svojega umetniškega mišljenja kaže p. Hartmann tudi v recitativih, ki jih je ustvaril učinljivo in prikupljivo svojim solistom. Ni pač blesteča in tudi ne prebogata njegova melodika, toda blagoglasna je vsekdar in krepka pa zanosna. Manj vpliven je p. Hartmann v instrumentalnih točkah oratorija, v dveh, treh preludijih, s katerimi uvaja posamezne oddelke svoje skladbe, oziroma v intermezzih in interludijih, ki jih uvršča med pevske točke.

S proizvajanjem »Sv. Frančiška« v Ljubljani more biti skladatelj zadovoljen in upati smemo, da mu ostane vnema, s katero sta se lotila zbor in orkester težkega dela, v dobrem spominu. Bila je pač zboru, postavljenemu pod kupolo stolnice, težka naloga, vzdržati se v pravoglasju, ker se je izkazala to pot stolnica, ki je sicer glede pevskega kora vzor akustičnosti, neprikladna za tako produkcijo. Zatopila je ogromna visočina kupole dobršen del moči števílno imponujočega zbora in zavirala je neugodna razvrstitev intimno zvezo med proizvajalci. Da je zmagal zbor navzlic tem neugodnostim častno svojo nalogo, priča o temeljiti pripravi, ki se je izražala v dovršeni uglajenosti in zaokroženi enotnosti glasov.

Kot kapelnik se je izkazal p. Hartmann energičnega vodjo, temperamentno se vdajajočega z vsem svojim bitjem vplivu svoje glasbe. Ekstremen je pa v rabi temp, zavlačuje počasnejše tempe do skrajnosti in prehiteva se v allegrih, to dostikrat v kvar učinku, ki si ga želiš pri objektivnem premotrivanju partiture.

Solistovske partije je opravil skrbno izbran, lep kvartet dunajskih pevk Henriete Kury (sopran), Helene Holeczeck (alt), Zagrebčana Ernesta vit. Cammarotte (tenor) in Dunajčana Alojzija Stejskala (bas). Njih disciplina je vrlo povzdignila oratorij in dovedla kras, ki tiči v Hartmannovih pevskih partijah, do pravega bleska.

Sijaja je bilo prisojenega ljubljanski proizvedbi Hartmannovega oratorija v izobilju ne le v muzikalnem oziru, ampak tudi glede zunanjosti. Nepozabna ostane pač vsem udeležencem mogočnost, ki jo je budila imponujoča notranjost ljubljanske katedrale po svojih visokih oblikah v zmagovitem svitu za to priliko vpeljane elektrike. Mešal se je v ta jasni svit topli ton bogatega slikanja, s katerim se ponaša stolnica, in budil je ono dobro razpoloženje zadovoljnosti, v katerem postane duša le tem pristopnejša krasu glasovnega morja, ki se ji je razodeval iz prezbiterija v vsej svoji čutenje razvnemajoči lepoti. Dodajalo je pa prireditvam sijaj tudi izredno zanimanje, ki se je za nje zbudilo med ljudstvom ne le v Ljubljani, marveč po vsem slovenskem ozemlju. To zanimanje pa more biti uprizoriteljici »Glasbeni Matici« v zaželjeno zagotovilo, da je našla občega priznanja za svoje krepko in samozavestno delo.

Dr. Vladimir Foerster.

Slovensko gledišče

Slovensko gledišče. *A.* Drama. Prav na koncu sezone, t. j. dne 27. in 28. marca, je gostovala v našem gledišču še enkrat gospa Irma Polakova iz Zagreba. Vprizorila se je ta dva večera kot novost »Vroča kri«, velika burka s petjem in plesom v 7 slikah, spisala L. Krenn in K. Lindau, godbo zložil H. Schenk — po ne baš vzornih vzorcih sestavljen dramatiški stvor, katerega edini namen je cenena zabava. No, ta svoj namen doseže igra popolnoma, ako je glavna vloga tako dobro oddana, kakor je bila to pot pri nas. Gospa Polakova ima baš za take vloge izreden talent, a kar ji štejemo v posebno zaslugo, je to, da se drži tudi v najkočljivejših momentih vselej prave meje.

S tem je bila letošnja sezona pravzaprav končana. A na korist dramskemu osebju so bile še tri predstave, in sicer se je dne 3. aprila in popoldne dne 5. aprila predstavljala noviteta »Satanova hči«, vesela igra v 5 dejanjih, napisal Rudolf Kneisl, 5. aprila zvečer pa svetovno znana Scribejeva »Adrienne Lecouvreur«. Satanova hči je zanimivo zapletena, po starejših vzorcih zgrajena zabavna igrica z romantiškim, nekoliko nejasnim in zabrisanim ozadjem. Semtertja je motivacija slabo podprta. Nekateri značaji so dobro risani, drugi spet so skrajno neverjetni. V igri se nahaja dokaj srečnih domislekov in mnogo dobrega humorja, zato se sme igrica vedno nadejati hvaležnega občinstva.

Govoriti o »Adrienne Lecouvreur«, bi bilo odveč. Tvorniško delo, res, toda izborne kvalitete! Če pomislimo, da je bila igra pisana že leta 1849., in vpoštevamo učinek, ki ga ima igra še vedno na nas, moramo priznati, da nikakor ni delo vsakdanjega talenta.

Pri vseh teh treh predstavah se je odlikovalo naše dramsko osebje. Žal, da gledišče ni enkrat ni bilo tako obiskano, kakor je bilo želeti in kakor bi bili zaslužili naši pridni igralci.

B. Opera. Operne predstave so se zaključile s Parmovo opereto »Amazonke«, ki se je pela še 26. in 31. marca.

Strokovnjaško oceno o njej priobčujemo neposredno za tem poročilom.

Dr. Fr. Zbašnik.

»Amazonke«, opereta v treh dejanjih, spisal A. D. Borum, uglasbil Viktor Parma. — Dejanje te operete ima zgodovinsko podlago. Vrši se l. 1787. za časa ruske carice Katarine v južni Besarabiji v Kajduku, v vasi, kjer je bil tisti čas sestanek s cesarjem Jožefom II., potem ko se je bila carica polastila teh krajev v boju s Turki. Knez Potemkin je opisal carici dobljene kraje tako slikovito, da se je odločila za sestanek v Hajduku. Po vojski pa so bile te vasi zelo opustošene, moral je torej Potemkin v vsej naglici spraviti ceste in drugo v boljši stan, da bi njegova poročila ne bila nasprotna resnici. Poslal je vse polno delavcev z inženirji tja, da so popravili cesto in ob njej ležeče vasi. V bližino glavne ceste je pa postavil vasi, kulise (znane »Potemkinove vasi«) iz pobarvanih desk, in tujec je mislil, da vidi krasne vasi pred seboj. Za slavnostni sprejem so v različnih vaseh rabili skoro ene in iste osebe, le drugače opravljene; ta je bil določen za župana, drugi za popa i. t. d., najsi je to v resnici bil ali ne. Najbolj zanimiva pa je bila garda Amazonk, stotnija

ženskih vojakov z moškim marketendarjem (žid Moško), katero je za ta slavnostni sprejem ustanovila sovražnica moških, emancipiranka, mlada vdova Helena Zurandov. Sovraštvo do moških je bila deviza teh Amazonk; a došli inženirji in drugi delavci in vojaki so si znali kmalu izvojevati tudi ta trda ženska srca za Heleninim hrbtom — in tudi ona sama se je nazadnje vdala in vzela Feodora Židanskega, državnega svetnika, ki igra poleg Helene glavno vlogo v tej opereti. Važno in najbolj komično vlogo ima pa židovski gostilničar Moško. Pri uprizoritvi je cenzura prepovedala rabo historičnih imen; nazivati se je smelo le »vladarica« in »inostranski vladar«.

Pod psevdonimom Borumom se skriva libretist A. D., Poljak, ki je posebno znan kot pisatelj za vedo vojaških stvari in odlikovan s svetinjo za znanost in umetnost. Libreto je pisan v nemškem jeziku. Razvoj dramatičnega dejanja v igri je preprozoren, zato je premalo zanimiv, dasi še precej živahen. Živahnosti največ pripomaga prav lepa vloga tipičnega žida Moška, ki nas najbolj zabava in v smeh spravlja; radi gledamo tudi »Amazonke«, osobito, kadar korektno vojaški nastopajo in eksercirajo, in tudi dovtipi posameznih našemljenih popov, županov i. t. d. pri slavnostnem sprejemu niso slabi. Najboljše je v vsakem oziru prvo dejanje v gostilni žida Moška. Priznati je pa treba libretistu posebno spretnost, osobito, v kolikor se tiče besedila za pevske točke; ritmično se kar od sebe zlivajo v valček, polko koračnico. Interpunkcija komponistu ne dela težav, ker prav dobro odgovarja glasbenim odstavkom in perijodam i. t. d.

»Amazonke« so četrto večje glasbeno delo domaćega skladatelja gosp. Vikt. Parme, sedaj okr. glavarja Črnomlju. Z »Amazonkami« nam je ustvaril g. Parma prvo večjo opereto, ki je glasbeno vsekakor boljša od mnogo drugih, že udomačenih nemških operet, in je sposobna, pridobiti si priznanja tudi po drugih večjih odrih. S strogo glasbenega stališča seveda operete ne kaže ocenjati, kajti razen nekaj zborov, molitve »Angelus, angelus!«, pesmi delavcev, slavospeva, dueta o »poljubu«, tria in kvinteta v prvem dejanju so druge pevske vloge koračnice, valčki, polke, kupleti. Pevske vloge so jako ljubke, melodijozne, izvirne, ne presenečajo pa, ker nam je dunajski žaner prinesel že marsikaj podobnega. Ne pogrešamo sicer tudi nekaj slovanskih zvokov v glasbi, a vobče prevladuje tuj duh. Pesem delavcev je še celo deloma prikrojena po naši domači pesmi »Preljubo veselje, oj kje si doma«. Najbolj ugaja dvospev o »poljubu«, ki je tudi umetniške vrednosti, zbor »Angelus« (žal, da ni v pristnem ruskem duhu uglasben), koračnica Amazonk in zbor delavcev.

Orkestralno je opereta prav dobra in se odlikuje na nekaterih mestih po prav efektni uporabi posameznih godal, osobito flavt, klarinetov, oboe, fagota. Jako spretno je spremljevanje slavospeva s samimi trobili (Blechharmonie). Lepo, duhovito spremlja orkester zbor »Angelus«, kjer imajo flavte prijeten part. Orkestralno je seveda overtura najboljši del in gotovo si pridobi na koncertnih sporedih med domačimi skladbami odlično mesto. Nekoliko je pač predolga, tembolj ker je ritmično preenolična in v daljšem drugem delu vsa v hitrem tempu; to jo dela tehnično težko izvedljivo, osobito za goslarje, ki jih mora docela utruditi. Sploh je prvo dejanje dramatično in glasbeno najboljše, dasi s pevskimi točkami preobloženo. Melodramatično spremljevanje orkestra bi se na posameznih mestih lahko opustilo, osobito med govorom vladarice, kajti med govor poseza tako, da misli neveščak, da se orkester na tihem tačas kaj vadi; na enem mestu je pa jako izrazovito in lepo. Posamezne točke so res jako

prijetno orkestrirane, vobče pa manjka v orkestraciji blagodejne razlike med poedinimi točkami, ker je preveč živahnosti v orkestru in ker je uporaba drugih godal poleg goslarjev preobilna; opereti to seveda ne škodi, to velja bolj s splošnega glasbenega stališča. Vsekakor pa sme g. Parma biti ponosen na uspeh »Amazonk« in želeti je, da se opereta ne samo pri nas udomači, ampak da najde mesta tudi na drugih odrih. Opereta se je vprizorila dokaj dobro.

L. Pahor.

Gospodična Vela Nigrinova, sedanja igralka na kraljevem gledišču v Belgradu in bivša članica slovenskega igralnega osebja, je gostovala nedavno v »Narodnem divadlu« v Pragi. Nastopila je v vlogah »Dame s kamelijami«, »Monne Vanne« in »Madame Sans-gene« z izrednim uspehom. —*š*—

Med revijami

»Delo.« List za nauku, književnost i društveni život. Godina osma. Dvadeset šesta knjiga. Januar. Vlasnik i urednik dr. Drag. M. Pavlović. Beograd. Dositije Obradović štamparija Ace M. Stanojevića (Maćedonska ul. br. 40.) 1903. v. 8°. 168 str. (v cirilici).

Srbi imajo nekaj veljavnih smoter, ki prinašajo v dosti razsežnih mesečnih ali polmesečnih zvezkih ne samo leposlovnega gradiva, nego posebne članke politične, ekonomske, socijalne vsebine. Med te je prištevati tudi revijo »Delo«, ki je pred nekaj leti prestala izhajati zaradi političnih homatij v Srbiji, a sedaj zopet izdaje smotro spretni urednik dr. Pavlović. Obsega prva knjiga dosti različno in mnogovrstno vsebino. O pesmih in povestih »Junačko srce« Janka M. Veselinovića in »Pevci« Borislava Stankovića ni da bi mogli kaj laskavega izreči. Beletristovski prilogi sta tudi prevoda po francoskem »U Saint Cyru« Henri Lavedana od M. M. Petrovića in znamenitega Sienkiewiczevega romana »Porodica Poljaneckih«, katerega prevaja iz poljščine Ć. Petrović. Poleg teh leposlovnih prilog je prevedel St. Milićević knjigo češkega žurnalista Josifa Holečka, ki je slavil pred kratkim svojo petdesetletnico, »Bosna in Hercegovina za vreme okupacije«, v kateri neusmiljeno biča avstrijsko birokratstvo in katoliško propagando. Mnogo stvari je resničnih, mnogo graj pa tudi pretiranih in provzročenih po skrajnem stališču, katero zavzema pisatelj v južnoslovanskem vprašanju. M. Gjorgjević iznaša v svoji razpravi »Pred rešenjem maćedonskoga pitanja« želje in aspiracije Srbov. Iz ruskega je prevedel M. K. Dragutinović »Rezultate ruske naučne maćedonske ekspedicije 1900 god.« Obilni so rezultati arheološki v Solunu in njegovi okolici, v Skoplju, Peči, Dečanih, Prištini, Ohridu, ter objavljeni s slikami v »Vizantinskem vremeniku«. Slednjič je med sestavki še »Pismo Vuka St. Karadžića sovjetu«. V »Hroniki« so spisi o 5. internacijonalnem kongresu za primenjeno kemijo v Berlinu 1903. l., »Novijši Teslini ogledi«, ki je na poti, da postane »gromovnik Ilija« na zemlji. »Pozorište«. »Kritika in bibliografija« ter »Beleške« ponujajo silo književnih ocen in manjših vesti. — Slično vsebino ima tudi drugi zvezek, ki je ravnokar izšel.

R. Perušek.

»Kolo«, književni in naučni list belgradski, je v svojem petem letošnjem broju prineslo Aškerčevo pesem »Kraljevič Marko«, ki je izšla v 4. št. »Slovana«, in sicer le v slovenskem izvirniku, ker je »zbog motiva, a i težnje

da bude u duhu srpske narodne poezije, i srpskim čitaocima vrlo lako razumljiva, što nije slučaj kod ostale umetničke slovenačke poezije.« *Dr. Fr. I.*

»Slavjanskij Věkъ« ima v 62. broju rusko pesem Nik. Sokolova »Privětъ Slovencamъ«, kjer se pesnik spominja sinje Adrije, Trsta pa nas Slovencev. *I.*

»Osvěta« je prinesla v 5. letošnji številki pesem z naslovom »Na Bledském jezeře«, katero je zložil Milan Fučík in ki je nov dokaz, kako zelo se navdušujejo Čehi za prirodne krasote naše dežele.

»Sarajevski Glasnik« bo naslov hrvaškega poltednika, ki začne s 1. majem izhajati v Sarajevu in ki se sčasoma pretvori v dnevnik. List hoče gojiti vsestransko slovansko vzajemnost in delovati za probujenje naroda v kulturnem, narodnogospodarskem, političnem in socijalnem oziru.

Splošni pregled

Slovenski pesniki v nemškem prevodu. »Laibacher Zeitung« je prinesla v številki z dne 18. aprila t. l. pod naslovom »Aus der slovenischen Lyrik« prevod Stritarjeve pesmi »Nisem Nemec, dekle lepo«, potem Gregorčičeve »Pogled v nedolžno oko« in Prešernovega soneta »Komur je sreče dar bila klofuta«. Prevedel je vse tri pesnitve z znano spretnostjo gospod prof. A. Funtek.

Zagrebška gelerija slik, katero je ustanovil, kakor znano, veliki mecen Strossmayer, je obogatela kar hkratu za celo vrsto dragocenih slik. Podaril jih je »Jugoslovanski akademiji« marki Štefan de Piennes, posestnik v Vrbovcu. Slike, katerih je okoli 40, so vse delo francoskih umetnikov iz prve polovice prošlega stoletja, zato se bo imenovala dvorana, kjer se shranijo, »Francoska šola«. *— —i—*

Slovanski časnikarski dom. Kakor se poroča iz Peterburga, je podaril car izdatno vsoto 200.000 rubljev za zgradbo »doma slovanskih časnikarjev«. Temeljni kamen se položi ob otvoritvi vseslovanske razstave v Peterburgu.

Vseslovanska razstava v Peterburgu je preložena na leto 1905.

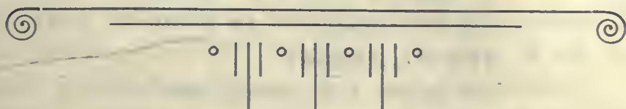
Časnikarski shod. Iz Prage se poroča, da se sestanejo slovanski časnikarji dne 29. maja v Pragi, odkoder se odpeljejo skupaj v Plzen, kjer bo letošnji shod.

Marija Dostalova, velenadarjena slikarica češka, je umrla dne 27. marca t. l. v 24. letu svoje starosti. Njena umetniška zapuščina je jako velika in priča o izrednih zmožnostih te prerano umrle umetnice. *—k.*

»Lesův pán« (Lesnoj carj) je naslov operi, ki se je pred kratkim pela v Pragi v »Narodnem gledišču« in katere pisatelj je Vaša Suk. Vaša Suk je po rojstvu Čeh, a deluje že četrt stoletja v Rusiji, kjer je kot umetnik na gosli, kot dirigent in skladatelj na najboljšem glasu. *—š—.*

Henrik Ibsen je praznoval 20. marca svoj 75letni rojstni dan. Pesnik je še vedno bolan in ni nič upati, da bi poteklo še kako delo izpod njegovega peresa.

Ljubljanski Zvon

Simonu Rutarju.

(Prijatelju in soobčanu.)

In tudi tí pred mano
v deželo si odšel neznano!
Znan ves ti bil je zemlje krog
in kaj na njem se je godilo —
in, davnosti iskalec strog,
pregrebel daven grob si mnog,
iščé, kaj skrito v njem bi bilo.
Ti mrtve kopal si na dan,
ti zgodboslovec slavnoznan,
in mnogo drugih izkopín
pišoč si dal nam za spomin.
Po grobih davnih si se šetal,
v zabavo ne! po njih se kretal.
Ljubitelj davnih ti grobóv
zdaj našel grob si nov,
nov grob, kjer sam boš dolgo spal,
tí narodni naš vrli dninar,
dokler te Večni Zgodovinar
ne bode spet na dan pozvál.
Nov grob si našel, a strašan,
in vanj tí bil si zakopan,
sežgan po šegi starodavni —
ne! bil si živ sežgan

kot mučeniki oni slavni,
ki žgal jih Neron je Rimljan
ko žive baklje — za nebó.
Groznó, strašnó!
Ne zmore solz dovolj okó!
Todà čemu solzé?!
Prebil si zemeljsko gorjé!
Trpljenje pač je — peč ognjena,
kjer čisti se zlató —
Mučenci oni iz plamena
vzleteli čísti so v nebó.
Trpin, i tí v plameni
poln muk in ran tu umorjèn,
kot feniks prerojeni
na vek pač tam si pomlajèn!

S. Gregorčič.

Živeti!

Spisal Ivan Cankar.

I.

Stal je prej kraj poti, kakor jih stoji lepo število, in je gledal, kako veselo je živelo življenje. In mislil je, da zaničuje to življenje. Ali ni ga zaničeval; frazo o zaničevanju je bil pobral iz knjig ljudi, ki so mu bili podobni, ter se je zaljubil vanjo. Treba mu je bilo donkišotskega orožja. In stvar ostane naposled ista, če jo imenuje človek zaničevanje ali hrepenenje ali zavist.

Jakob — tudi imena ga je bilo sram in imenoval se je rajši Radoslav — je bil poet in je nosil umetno zavozlano kravato, pomečkan klobuk, kratke hlače in prozoren havelok, ki je vihral v

vetru. Obraz mu je bil nelep, maloizrazen, skoro top — obraz poeta; sanjavo in zaspano so gledale sive oči, ustnice so bile debele in razpokane. Tako je hodil po svojih potih, dolg, neroden in zakrpan, neumrljiva podoba slovenske literature. Smešna je reč, ako jo pogleda človek od daleč; od blizu pa je ni treba gledati.

Grenkobe poln in zlaganega zaničevanja, je srečal Jakob na ovinku svojega neprijaznega romanja žensko, ki si je osvojila njegovo dušo in vso njegovo kri. Rad je imel Jakob lepe ženske, rad kakor lepo vreme. Tudi zaljubil se je bil že pogostokrat, poljubljal je mnogokatere ustnice in opeval mnogo oči; kadar se je naveličal, se je poslovil ves solzen in z izgovorom, ki je dišal po humaniteti:

»Na mojo pot ne trosi rož dišečih:
temnà in strašna pred menoj leží . . .«

In je šel. Pravili so čudne bajke o njegovem vagabundstvu in bolj češčen od njegovih verzov je bil njegov havelok. On sam je vedel, da je njegovo vagabundstvo neprijetno in grdo životarjenje brez vsake romantike, ali koketiral je ž njim in sčasoma si je nalagal na glavo mučeniško krono. Tudi to je bilo potrebno; potrebno je bilo, da si je domišljal romantiško Golgato, drugače bi bil ugledal dolgočasno vodmotsko blato, ki mu je škropilo do ovratnika. Njegovo življenje je bilo neokusen ragû: nizko vsakdanje trpljenje, namišljena romantika, omahujoča, trepetajoča slabotnost, predrzna samozavest in laž, laž, laž . . .

Ženski je bilo ime Lucija. Gladka in bela je bila njena polt, telo je bilo vitko, polno, poželenje izzivajoče, velike zelenosinje oči so sijale motno za črnimi trepalnicami in so vabile. Lucija je ljubila poezijo in poete, zakaj vse ženske, ki imajo zelenosinje oči, so pokvarjene, njih okus je nenaraven. Tako je prebirala vse slovenske pesnike od Prešerna do Murna in ljubila jih je lepo število; gledala je za Murnom, kadar je stopal po Poljanskem nasipu s pipo v ustih, za Zupančičem, kadar je hodil z dolgimi koraki in vihrajočo suknjo po istem potu in ozrla se je celo, kadar je šla mimo kavarne, kjer je sedel ob oknu Govekar, privzdigal obrvi ter si brisal naočnike . . .

Nebo je gorelo v belem plamenu; mirno, leno se je pripogibalo rumeno klasje — mirno, leno morje daleč do obzorja, kjer so se dvigali nizki holmi kakor zaviti v siv dim. Tu, tam, ob poti, kraj polja, sredi prostranega travnika gruča temnih hrastov, vrsta belih brez. Težka, trudna tišina — od daleč rezki, zvonki žvenk osle ob

kosi, zaspani krik vrane, ki se je bila vzdignila žejna in je letela preko polja.

»Na kakšno pot!« je vzdihnil Jakob. Ustnice so mu bili ožgane, motno so gledale oči.

»Najlepša pot! Rada imam to pokrajino in to vročino . . . in to tišino. Sama sva na svetu, glej!«

Lucija je hodila kakor po mehkem mahu, v kostanjevi senci. Stopala je lahno in prožno, telo se je zibalo, kipelo je pod tenkim batistom. Rdeč solnčnik je senčil obraz in tako je trepetala na beli polti svetlejša nijansa, komaj razločna nenaravno rdeča luč, kakor da bi sijal skozi prozorno kožo plamen iz krvi, iz mesa. Ustnice so bile polodprte, bujne, napete; trepalnice so bile legle niže na oči, ki so sanjale.

Pot se je vila sredi neizmernega polja, razgrapana, osušena; rdeči ilovnati prah je segal do gležnjev.

»Pripoveduj! Kako je bilo s Heleno?«

Jakob je gledal na svoje črevlje; debela plast prahu je ležala na njih; tudi hlače so bile oprašene do kolen. In Jakob je videl, da so bile hlače prekratke, preozke, neizrečeno smešne. Treba je par novih — kako, vraga!

»Nič ni bilo s Heleno! Trubaduril sem okoli nje, dokler se ni omožila. Vzela je mojega prijatelja, ki je pošten človek. Tako se mi godi zmerom; saj nisem za drugega na svetu. Trubaduriti je moja dolžnost in moj poklic, zato sem poet! . . . Ampak toliko takta bi ji bil pa vendarle prisodil, da bi vsaj mojega prijatelja ne vzela. Brigajo se ženske!«

In tudi suknja je taka, da bi jo nataknil na kol ter postavil sredi polja. Klobuk na vrh. O prokleto životarjenje, prokleto življenje!

»Kaj te ni marala?«

»Ne vem.«

»Saj si jo pač vprašal?«

»Nič je nisem vprašal. Nimam take navade, da bi lazil suh po prodajalnicah ter izpraševal: Koliko stane suknja? Koliko stanejo hlače? — Toliko? — Hm! Hvala! Zbogom! — Kaj sem tebe kdaj vprašal?«

»Torej ti je vseeno?«

»Glej, Lucija — govoril bom prav počasi, zato da se ne zlažem. Tako sem navajen lagati, da se laže jezik sam, če ne pazim nanj.«

In že je čutil, da se laže.

»Nečem te vprašati, Lucija, zato ker te ljubim, kakor še nikoli nisem ljubil ženske. Če mi odgovoriš, da me ne ljubiš tako, kakor hočem jaz, da me ljubiš, kaj je potem zame drugega na svetu kakor žalost in klavrno obešanje? Tista kapljica življenja, ki je v meni, je vsa tvoja, brez tebe bi bila nepotrebna in bi mi bila samo v nadlego. In če porečeš, da me ljubiš — Lucija, kaj je potem zame na svetu kakor žalost in klavrno obešanje? Ali želiš, da ti zapojem tisto pesmico? ‚Na mojo pot ne trosi rož dišečih — temnà in strašna pred menoj leži . . .‘ Ni potreba, saj veš, kako je. Zatorej: malo oh in malo ah . . . in srcé — gorjé . . . in slovo in prijatelj in konec.«

To bi bil konec dolgega in neprijetnega romanja in konec sanj in časti in slave, konec vodmotskega blata in konec Golgate. Zaspan miserere na grobu, filisterij pa bi živel veselo dalje in bi se pasel po sočnih zelenih pokrajinah lepe domovine. Vsa Golgata brez pomena in brez smotra. Izprezi, prijatelj, izprezi nemudoma, ali pa švrkni veselo ter poženi tja na sočne poljane! — Kaj se je oglasilo? Kdo je govoril? — Doli, filister, doli!

Lucija se je privila k njemu, vitka, kipeča, vroča. V tistem trenotku ni bilo več kapljice potu na njegovem čelu, lica so bila razpaljena, upala in ustnice so se tresle. Poljubljal jo je na lase, na lica, na ustnice, dihal je težko — polje se je zgenilo tam, zazibalo se je od vzhoda do zahoda . . .

Solnčnik ji je padel na tla v rdeči prah; spogledala sta se z motnimi očmi in sta molčala.

Tam, sto, dvesto korakov od poti je stala sredi travnika gruča hrastov. Ni se zgenilo težko, temno listje, na tleh je bila mehka črna preproga, solnce je tkalo vanjo bele rože.

Lucija je pokazala z roko; on se je ozrl z velikimi, oteklimi očmi, jezik mu je bil suh in okoren, kolena so se mu šibila.

»Ne, Lucija!«

In je stopil s poti na travo. Lucija se je oklepala njegove roke, zdelo se mu je, da se ga oklepa z vsem vitkim, mehkim, kačjim telesom. Šla sta počasi, noge so bile nerodne in so se spotikale ob krtinah.

»Vroče je, Bog vedi!« je izpregovoril on in sram ga je bilo neumnih besed; v glavi mu je bilo topo in trudno.

»Vroče je!«

Njene ustnice so bile odprte, da so se svetili drobni ostri zobje. Oči so bile suhe in vroče kakor nebo nad njima.

Tam je bila mehka temna preproga; težko hrastovo listje je molčalo v poletnem snu; velika muha je brenčala v širokem kolobarju, utihnila je in je izginila.

II.

»Ali bi šel, ali ne bi šel?« si je mislil. Ženiral se je tovarišev, sam ni vedel zakaj. Zdelo se mu je, da mu je zapisano na čelu, kar se je godilo v njem in ž njim.

Stopil je v krčmo in je ugledal obraze, ki so se mu posmihali. Troje prijateljev je sedelo v kotu za nepogrnjeno mizo. Pili so in kartali.

»Ali te je ujela?« ga je vprašal dolgi, jetični Greben. Imel je v ustih kratko pipo in, kadar je govoril, jo je porinil v kot, ki se je globoko povesil, tako da je napravil obraz zabavljiv in ironičen vtis.

»Ujela me je!« je odgovoril Jakob mirno in je prisedel.

Večni jurist Krničar je odložil karte; ni se mu več hotelo. Ko je bil vstopil Jakob, se je ozrl nanj s čudnim, pol zasmehujočim, pol pomilovalnim pogledom. Tudi Krničar je bil jetičen; majhen, suhljat človek sivkaste polti in redkih besed. Oženjen je bil, imel je precej beraško službo pri magistratu in se je pripravljal neprestano, da bi študiral dalje; ali izgovarjal se je le bolj samemu sebi, na tihem je vedel, da je dovršil študije in življenje. Nekoč je bil kos poeta, ali zdaj ni maral govoriti o tistih časih, ko je igral lepo vlogo nadobudnega mladeniča in veliko obetajočega talenta. Če ga je kdo vprašal, mu je odgovoril na kratko, da se mu je muza obesila. »Je že vedela zakaj!«

»S tisto Lucijo hodiš?«

Krničar je pogledal Jakobu naravnost in skoro srepo v obraz, tako da je Jakob umaknil pogled in mu je šinila kri v lica.

»Ž njo hodim. Kaj ti ni prav?«

»Ni mi prav!« je odgovoril Krničar trdo. »Varuj se! Ta punca je — vedomec . . .«

Jakob se je zdrznil, začudil. Presenečena sta se ozrla na Krničarja tudi dolgi Greben, ki je vzel pipo iz ust, in debelušni, leni Pasar, literat, ki je pisal feljtone, kadar ni imel za tobak, in ki je drugače sanjaril po dolge dni udobne lene sanje in snoval načrte, o katerih je vedel, da jih ne dovrši nikoli. Začudil se je Pasar in nato se je zasmejal široko in zadovoljno.

»Vedomec — dobro si jo krstil. Samo vedomci imajo take oči.«

Jakob je pogledal temno in resno.

»Vedomec torej, če hočete! Vedomec je moja nevesta!«

Krničar je udaril ob mizo, da se je prevrnil kozarec; skočil je k Jakobu in ga je zgrabil za prsi.

»Ali se ti blede?«

Jakob mu je strmel v obraz.

»Če se ti blede, te vprašam?«

»Pusti mi telovnik! Ni mi do šale.«

Krničar se je obrnil počasi in je sedel. Sivobled je bil v lica in oči so se mu svetile v čudnem plamenu. Ali plamen je ugasoval, na ustnice se je vračala zasmehujoča in pomilovalna poteza. Pil je, in ko je nato izpregovoril, je bil njegov glas spet miren in skoro hladen.

»Torej si se naveličal tega življenja?«

»Do grla!«

»Če je tako, seveda! In v službo misliš?«

»Da. Prav zdaj mi je prilika ugodna, da dobim službo, ki je zame kakor nalašč. Žurnalist sem vendarle rajši nego uradnik; neumno bi bilo, če bi se zakopal v urad brez izpitov. Nobene prihodnjosti! Tako pa sem v tesni zvezi z dnevnim življenjem, z literaturo, s politiko, in preostaje mi tudi še časa, da študiram, če se mi bo hotelo . . . Sit sem tega življenja!«

Končal je hlastno, kakor da bi se bil izpozabil predaleč.

Debeli Pasar se je smehljal; svetila so se mu žarko tolsta lica.

»Drugače si govoril včasi. Takrat bi se bil prej zakopal v urad nego v uredništvo. Če si cesarski kraljevi, ali deželni, ali mestni hlapec, ti živa duša ne more očitati ničesar. Prodal si za pošteno ceno samo svoje priučene zmožnosti. Prepričanje ti je še zmerom kolikor toliko svobodno, posebno če ga hraniš za zaklenjenimi durmi. Drugače pa je z žurnalistom. Prodal si samega sebe. Tam se ne pravi zamolčati prepričanje, zakleniti ga za varne duri; — na semenj ž njim! Zgodi se lahko, da ti je na poti ob vsakem koraku, zgodi se lahko, da moraš pljuvati nanj . . . Tvoje so te litanije, kaj se ne spominjaš več?«

»Če so litanije moje, tedaj mi jih pusti; opravim sam!«

Umolknili so; nekaj hladnega in neprijaznega je bilo stopilo mednje.

»Kaj delaš zdaj?« je vprašal Krničar, pol namenoma in pol zato, da bi prekinil molk.

Jakob je imel navado nekaterih poetov, da je govoril rad in ob vsaki priliki o svojih delih in načrtih. Odgovoril je hitro in gorkeje.

»Nimam zdaj nič posebnega. Sami načrti me ovirajo, da bi delal, neprestano so okoli mene kakor živa bitja. In bojim se zmerom, da bi ne začel prezgodaj. Kadar je delo pred mano, tedaj šele spoznam, da še ni bilo dozorelo v meni; in ta čut je zelo neprijeten.«

»No, kaj nameravaš? Povej nam o svojih načrtih!«

Jakob se je začudil, zakaj Krničar drugače ni maral takih razgovorov.

»Zasnoval sem dramo iz kmečkega življenja na Dolenjskem... in tudi z neko zgodovinsko tragedijo se ukvarjam . . . naposled pa me zelo vznemirja in vabi snov, ki bi bila pripravna za roman: obširna in pisana slika naših političnih razmer . . .«

Govoril je zmerom bolj počasi in naposled je umolknil v zadregi. Krničar je ob njegovem pripovedovanju gledal na mizo in se je smehljal zmerom bolj zlobno. Nato se je ozrl Jakobu v obraz in se je zasmejal grohotoma.

»To vse, praviš, da dovršiš?«

»Vse!« je odgovoril Jakob neodločno, pol jezen in pol začuden.

Krničar se je sklonil k njemu in se mu je smejal v lice.

»Ničesar ne boš dovršil! Ničesar ne! Niti besedice ne boš napisal! Si že obsojen! Vedomec te je zgrabil in te ne izpusti več! Nikoli več, verjemi!«

»Ljubim jo,« je dejal Jakob kakor opravičujoč; nato pa je nadaljeval hlastno in glasno, v presekanih stavkih:

»In prav je, da jo ljubim, in čas je bilo! Do grla, sem dejal, da sem sit tega življenja, in zdaj šele vidim, kako ostudno je. To ni življenje in jaz nisem bil človek. Senca, vrag vedi, mrtvec, ki je bil ostal pomotoma na zemlji in straši zdaj po ulicah! In če bi bil v tem sanjarjenju napravil bogve koliko lepega, bi vse skupaj ne bilo vredno ene same ure resničnega življenja. Živeti hočem kakor drugi ljudje, med njimi in ž njimi. Kaj filistri! Zaviden sem jim bil, ker žive, kakor je bil Bog ustvaril ljudi in živali, da žive. Ne maram več stati ob poti in zabavljati, ko mi je srce polno zavisti in vsega hudega. Živeti hočem!«

Razgrel se je bil, in ko je govoril, je mislil sam, da je govoril iz srca in iz prepričanja. Krničar pa se je bil zamislil. Izpregovoril je šele po daljšem premoru:

»Povedal bi ti, dragi moj, ali usta so mi zaklenjena z devetero ključalnico. Kaj misliš resnično, da boš živel?«

»Živeti hočem!«

»Ali na svetu so ljudje, ki ne morejo živeti. Ne smejo živeti, ker jim je usojeno, da stoje ob poti. Kakor kljuseta, vprežena v voz: zaželi se jim na zeleni travnik, toda bič švigne, nategnejo se vajeti ... Doslej si sanjal, blodil kakor muha v poletnem solncu in dobro ti je bilo. Komaj si vedel, kaj ti je usojeno. Živ človek si bil v grobu, spal si in sanjal prijetno. Zdaj pa si se vzbudil, ali iz groba ne moreš. In to, dragi moj, je neprijeten položaj . . .«

Pričeli so kartati. Krničar ni izpregovoril več besede, ves večer mu je bil obraz teman in osoren.

Stopil je v gostilnico mlad, še skoro golobrad fant. Oblečen je bil v dolg vihrajoč havelok, na glavi je imel pomečkan klobuk, kravata je bila malomarno zavozlana in umazana. Smejal se je veselo, malo otročje in je prisedel.

»Kaj mislite, koga sem srečal?«

Ozrli so se brez zanimanja.

»Lucijo!«

Osupla in kakor prestrašena sta mu pogledala v obraz Jakob in Krničar.

»Da, Lucijo!«

Zavzdihnil je skoro ter se pogladil z roko po čelu.

Krničar, ki je mešal, je položil karte na mizo in se je nasmehnil prav z istim nasmehom, s katerim je bil pozdravil Jakoba.

»Ali nisi morda že sit tega življenja?«

Mihélec je pogledal nekoliko osupel, nato pa je odgovoril zamišljen:

»Sam ne vem . . . Res se mi zdi že pusto in rad bi živel . . . Ali kako si uganil? Pravkar mi je bilo prišlo na misel in komaj sam sem se zavedal.«

Krničar je mešal karte in ni odgovoril.

(Konec prihodnjič.)

Mlada lira.

Ustvarjeno je.

Nebo ustvarjeno je zvezdam
in zvezde zlate za nebo . . .
Ustvarjena je ptica logu
in log ustvarjen je za njo! —

Ustvarjena je vrtu roža
in roži je ustvarjen — vrt . . .
Ustvarjeno življenje smrti —
ustvarjena življenju — smrt!

Ustvarjena je srcu ljubav,
srcé ustvarjeno za njo . . .
Brez nje pokoja, tihe sreče —
ne da mu zemlja — ne nebó!

Srečanje.

Glej, srečala sva se nekdaj
na tisti lepi stezi,
ki vodi ljubav v blažen raj —
in srca k sladki zvezi . . .

Glej, srečala sva se . . . razšla,
v radosti ti — jaz v boli
in več ne srečava se pač
na stezah teh nikoli. —

Videla davi sem tebe . . .

Videla davi sem tebe, o dragi,
videla tvojo prelepo gospo . . .
Z milim pogledom, sladko smehljajočim
si ji pogledal globoko v okó! —

Bog ji ohrani te jasne poglede,
radost v očesu, na ustnicah smeh!
Zvesta ljubezen i Bogu je draga —
varati srce vseh grehov je greh! —

Nebo napojilo je rože . . .

Nebó napojílo je rože
z rosámi v tihotnih nočeh . . .
Zasanjale mlade so rože,
zasanjale — s solzo v očeh.

Pač sladke ljubezni so sanje,
ni dan jim besedni izraz —
O, rada spominjam se nanje,
kakó sem jih sánjala jaz! —

Kaj plakate, rože dehteče?
Kdo vkrade vam srečo — o kdo?
Nemara mladenič na vasi
že kleplje in brusi kosó? —

Le plakajte v tihi bolesti,
saj sladke so take solzé:
»V poljubih jih solnce popije
pa vlije vam ljubav — v srcé.« —

Polnoč . . .

Pod nebom neskončnim je plavala
zvezd jasnih ozarjena noč . . .
in misli je moje srečavala
in pesmi večerne gredoč.

Uprla je svoje veliko okó,
pogledala mi je v srcé . . .
»Tu notri je mračno, mračno takó,
na nebu pa zvezde žaré!«

In vlila mi v dušo je novih sanj
in v srce nádej mi nebroj!
Polnoč! — A v duši mi vstaja dan!
Mir božji povsod — a v njej nepokoj!

Kadar med zvezdami zvezda ugasne.

Kadar med zvezdami zvezda ugasne,
kam pač odplava v brezdanji vsemir?
Kdaj se povrne med sestrice jasne,
ali ugasne, izgine za zmer? —

Kadar med rožami roža povene,
kdaj pač umrlo zbudi novi maj? —
Kadar ljubezni kdo srce zaklene,
kdo da mu vero in upe nazaj?! —

M. P. Nataša.

Karel vitez Scherzer.

Spisal **Bogomil Vošnjak.**

Prodesse mundo.

Mož, ki je pred nekaterimi meseci umrl v solnčni Gorici, je bil eden izmed najimenitnejših avstrijskih potopiscev in narodnih gospodarjev. Znanstvenik in politik najde njegovo ime zabeleženo v zgodovini razvitka avstrijske trgovine in prometa. Predolgo je živel. Ako bi bil umrl pred desetimi, dvajsetimi leti, odmevalo bi njegovo ime po vseh domačih in tujih listih, ki bi na dolgo in široko poročali o njegovem življenju in delovanju. Šablonski in suhoparni so bili izpiski iz naučnega slovarja, ki so se objavljali ob njegovi smrti v večjih dnevnikih. Nemci onostran meje so se nekoliko bolj zanimali za plodonosno in naporno delovanje znanega pisatelja, nekateri veliki nemški dnevniki so prinesli nekoliko površno pisanih feljtonov. Umrl je, ko je že zdavno odklenkalo gospodarski struji, katero je on zagovarjal in katere goreč pristaš je bil. Onega leta, ko je bila na Dunaju svetovna razstava, je vzkliknil neki dunajski list: »Kdo ne pozna Scherzerja?« Odslej je sicer njegova priljubljenost med veliko množico ginevala, pač pa je njegov ugled naraščal med znanstveniki. Ni napisal nam edino le cele vrste knjig, ki zavzemajo prvo mesto v nemški potopisni literaturi, ampak on se je tudi izkazal kot kapaciteta na narodnogospodarskem polju.

Scherzerjev oče je bil ugleden in premožen dunajski meščan. Želel je, da bi postal njegov sin po dokončanih šolah uradnik. Sinu pa to ni bilo všeč. Tedanji ravnatelj državne tiskarne je mnogokrat prihajal v Scherzerjevo hišo in ni čuda, da se je mladenič začel ogrevati za črno Gutenbergovo umetnost. Zljubilo se ni mlademu Scherzerju sedevati pri kodeksih rimskega in kanonskega prava ter se zakopavati v poznejših letih v suhoparne, prašne akte. Kot navaden stavec je vstopil v državno tiskarno. Nekoliko let pozneje se ga je polastila želja, spoznavati tujino in se izpopolnjevati v svoji stroki. Leta 1838. je šel na potovanje. V poštnem vozu je potoval mladi, podjetni stavec v Lombardijo in na Benečansko. Prepotoval je nadalje Nemčijo. Posebno v Lipsiji je temeljito proučeval nove naprave v tamošnjih tiskarnah. Na Pruskem se je seznanil z Elizabeto Fry, ono znano plemenito Angležinjo, katero so imenovali

Nemci »den Engel der Gefängnisse«. S to filantropsko ženo je obiskoval pruske ječe ter ji pomagal razkrivati bedo kaznjencev. Elizabeta Fry mu je dala priporočilna pisma, ki so ga pozneje uvajala v najodličnejšo angleško družbo. Predno je pa stopil na angleška tla, prepotoval je Belgijo, Nizozemsko in Francijo. V Parizu se je mudil dalj časa. Odločilnega pomena za poznejšega narodnega gospodarja je bilo njegovo bivanje v Londonu, kjer se je seznanil z merodajnimi činitelji javnega življenja. Žalostna čuvstva so gotovo navdajala mladega moža, ko je primerjal tedanjo Avstrijo z Anglijo. V Avstriji je neomejeno vladal Meternichov absolutizem. Občna opasna stagnacija je bila posledica tega nesrečnega sistema. V Angliji je pa mogel mladi mož opazovati, kako blagodejno je vplival krepko ukoreninjeni tradicijonalni angleški parlamentarizem na vse panoge državnega življenja. Angleška industrija, ravnajoča se po naukih Smithove šole, se je ravnokar sijajno razvijala. Ni treba se nam čuditi, da se je mladi Scherzer skoro začel navduševati za angleško ustavo, gospodarsko življenje in posebno pa za Smithove gospodarske nauke. Tem vtiskom v mladih letih je treba pripisovati, da je Scherzerja pozneje vedno prešinjal pravi entuziazem za svobodni politični razvitek, prosto trgovino in Smithove gospodarske nauke.

Vrnivši se na Dunaj, je hotel ustanoviti tiskarno z najnovejšimi napravami, ali prisiljen je bil opustiti to namero. Ni mu bilo usojeno, da bi on knjige tiskal, ampak imeli so drugi njegove knjige tiskati. Odslej se je začel temeljito pečati z narodnim gospodarstvom, izpopolnjeval svojo izobrazbo ter se bavil z raznimi jeziki. Hude preglavice mu je delala l. 47., ko se je že vse pripravljalo na ono strašno burjo, cenzura, ki je šele po dolgem obotavljanju dopustila, da se natisne njegov prvi spis »Über das Armthum«. Burno leto 48. je tudi Scherzerja sklicalo na poprišče. Zapustiti je moral pisalno mizo in svoje knjige ter kreniti na ulico. Med demagogi ga pa meseca marca ne vidimo. Dasi so bili voditelji liberalne stranke njegovi znanci in prijatelji, dasi je bil njegov brat načelnik meščanske straže, vendar se ni posebno udeleževal politične borbe. Šel je na ulico in si poiskal somišljenike, svoje nekdanje vrstnike, stavce. Zbiral jih je okoli sebe, izkušal jih je vzgojevati in izobraževati ter jim raztolmačiti, kaka naj bode prava svoboda in človeška enakopravnost. Govorilo se je pri teh sestankih o vedi, politiki in tiskarski stroki. Ali si moremo misliti lepšo sliko, nego je ona, katero so nudili ti sestanki? Okoli visokoraslega in lepega, mladega moža so zbrani stavci, ki so ravnokar prihiteli iz tiskarne, dovršivši svoje

delo. Pol ure prej so še stali pred tiskarskim strojem, in sedaj se že raznašajo po dunajskih ulicah še mokri in po trokovnem črnilu duhteči iztisi, ki javljajo najnovejše novice in kličejo v boj za svobodo proti kamarili in birokraciji. Z napeto pozornostjo poslušajo mladega moža stavci v dolgih, modrih predpasnikih, z rokami, zamazanimi od tiskarskega črnila. V svesti si je govornik, da govori onim, ki največ pripomagajo, da se ideje neverjetno hitro razširjajo med množico. Scherzer je izprevidel, da je treba organizirati stavce, in še tistega leta je ustanovil »Gutenberg-Verein«. Njemu se imajo stavci zahvaliti, da se je mezda povišala in da se je vpeljal nedeljski počitek. Ustanovil jim je tudi knjižnico, da bi imeli stavci priliko, popolnjevati svoje znanje.

Solnce se je brzo skrilo za črnimi oblaki. Absolutizem je zmagal v Avstriji. Za Scherzerja radi tega ni bilo več obstanka doma, pobegnil je v svobodno Britanijo. Novič je prepotoval Nemčijo in Francijo, da bi si širil obzorje. Neprijetno iznenadenje je čakalo Scherzerja doma. Komaj se je bil vrnil in že je bil pozvan pred vojaški sod, ker se je udeleževal delavskega gibanja ob času revolucije. Vojaški sod ga je oprostil. V Meranu se je seznanil s slovečim znanstvenikom in prirodoslovcem Moritzem Wagnerjem, stricem znanega berlinskega profesorja narodnega gospodarstva, Adolfa Wagnerja. Sklenila sta prepotovati centralno Ameriko in jo znanstveno proučiti. Vlada severnoameriške unije je bila prizadevanjem in težnjam obeh učenjakov vrlo naklonjena. Scherzer je prepotoval Nikaraguo, Kostariko, Guatemalo, Konduras in San Salvador. Prehodil je kraje, kjer se še ni prikazal človek bele polti. Izkopaval je indijanske spomenike, zbiral gradivo za gospodarske in naravoslovne študije. Marljivost in delavnost obeh učenjakov je presegala vse meje. Tekom tega potovanja je nastala zbirka, obsegajoča štiridesettisoč nevretenčarjev. Tudi Jamaiko, Haiti in Kubo sta obiskala pri tej priliki. Temeljito se je Scherzer že tedaj seznanjal z neznosnimi odnošaji zanemarjenih in izsesanih španskih kolonij, ki so stokale pod jarmom povsem gnile španske uprave. Že ob onem času je bil Scherzer prepričan, da Španija ni zmožna reformovati svoje uprave in da mora prej ali slej izgubiti te rajske otoke.

Na lastne stroške je potoval Scherzer. Samoumevno je, da pogoltne tako znanstveno potovanje po krajih, koder ni nikakih prometnih sredstev, velikanske vsote. Bil je pravzaprav vendar idealist, ki je hotel priboriti domovini ugled tam preko morja v centralni Ameriki

in učiniti, da bi vezale domovino s temi prekmorskimi kraji skoraj krepke trgovinske vezi. Prepotoval je tudi Meksiko. Pri tej priliki je proučeval španski narodni značaj in je spoznal, da temu degeneriranemu plemenu ni zaupati. Ko ga je nekega dne več let pozneje vprašal nadvojvoda Maksimilijan v Miramaru, ali naj sprejme krono meksikansko, odsvetoval mu je najodločneje. Poznal je predobro razmere.

Na Dunaju niso imeli zmisla za Scherzerjeve patriotske težnje. Radi nedovoljene odsotnosti je bil pozvan pred vojaški sod in obsojen na osem dni hišnega zapora. Sodeloval je potem več let pri staroslavni avgsburški, pozneje monakovski »Allgemeine Zeitung«, kateri je še dopisoval več desetletij pozneje. Njegovo pero je bilo ostro in nekateri njegovi članki so vprav razburkali javno mnenje, da ga je izdajatelj Cotta sam svaril, naj piše oprezneje. Silno osupnil je Scherzerja nekakega dne poziv finančnega ministra Brucka, naj pride k njemu. Scherzer se je bal zasledovanj, ali kako se je začudil, ko ga je minister prijazno sprejel. Pred seboj je imel Bruck zemljevid celega sveta. V treh dneh je Scherzer sestavil obširno spomenico o nameravani znanstveni ekspediciji okoli sveta. Peljal se je nato v Trst k Maksimilijanu, s katerim se je dolgo posvetoval o ekspediciji. »Denarja, kolikor hočete, vam je na razpolago«, mu je zaklical Maksimilijan, ko se je poslovil. Scherzer se je z vso vnemo poprijel dela, potoval na Nemško k Liebigu, Ritterju in Humboldtu, s katerimi je pretresoval, kako se naj ekspedicija pripravlja na potovanje. Posebno Humboldt se je silno zanimal za to znanstveno podjetje. Scherzer je bil imenovan za historijografa ekspedicije. Dne 30. aprila 1857. l. je odplula fregata Novara iz tržaške luke, kamor se je vrnila, dovršivši svoje potovanje okoli sveta, dne 28. avgusta 1859. l. Avstrija je bila premagana na italijanskih bojiščih, Francozi in Piemontezi so bili zmagovalci nad našimi polki Po vojaškem pravu bi se bili Francozi lahko polastili fregate Novare, ki se je tedaj vračala po Sredozemskem morju domov, ali Napoleon je zaukazal, da se ne sme nobena vojna ladja bližati fregati in je nadlegovati; na fregati se nahajajo znanstveni zakladi in veda je mednarodna, radi tega naj bode fregata nevtralna. Pravi smoter potovanja fregate Novare je bil sklepati trgovinske zveze s tujimi narodi in državami. Scherzerjeva naloga je bila, popisati celo potovanje. Prva izdaja je bila takoj razprodana. Nemški knjigotržci se niso spominjali, da bi se bila kaka knjiga razpečala kdaj v tolikih iztisih. Bil je to pravi dogodek za nemško knjigotrštvo.

Znani belgijski narodni gospodar Laveley je v dolgem in duhovitem esêju ocenil silno laskavo to znamenito Scherzerjevo delo. V sedemintridesetem letniku »Revue des deux mondes« sem našel njegovo zanimivo oceno. Na prvi pogled spoznamo, da jo je pisal Francoz, tako živahno, globokoumno in duhovito je pisana. Laveleyu je knjiga dokaz, da je intelektualno življenje v Avstriji oživelo. Nova konstitucijonalna doba je provzročila, da je nastal ta preobrat. Doslej se Avstrija ni posebno odlikovala na znanstvenem polju in je v tem oziru zastajala za Nemčijo. Knjiga, kakršna je »Potovanje fregate Novare«, je dokaz občne regeneracije avstrijske države. Scherzer ni samo narodni gospodar in prirodoslovec, ampak tudi umetnik.

(Dalje prihodnjič.)

Samotarju.

Ne spusti se v vrvenje,
ne boj se ga nikar:
glej, kak smehlja se jasno
nad tabo solnca žar!

V poročnem krilu cvetnem
pozdravlja ves te svet,
ljubav obeta sladko
mnog žarek ti pogled.

Naprej, dokler je dan še . . .!
Ne bodi len in pust:
po cvetkah sezi rdečih,
pij nektar ženskih ust!

Kaj to, če med cvetovi
preži kak zloben trn,
če v očkih spi nedolžnih
prevare demon črn!

Zamiži pa udaj se . . .!
Saj mlad si, čil in zdrav
in pameten — si tudi,
za srečo ravno prav . . .

Življenje v čaši svetli
skrivnosten je napoj:
svet hoče, da si vzameš
i ti požirek svoj

in da si las ne beliš,
pil strup si li, pil lek! —
Tako možak ugleden
končaš dni svojih tek . . .

Ivan Prosekar.

Črtice.

Spisala Zofka Kvedrova.

IV.

oja mala stoji v kotu.

Kadar jo kaznujem ali kadar je žalostna, pa gre v kot. Majhen kotiček je to med omaro in zidom, prav kakor pripravljen za njeno malo, drobno osebico.

In tiho me gleda od tam.

Spočetka niti ne opazim. Pišem zatopljena v misli, kakor da je ni niti v sobi. Ali njene oči, te velike, tople, temnomodre oči, me gledajo brez prestanka. Zganem se. In zdaj šele jo opazim. Velike solze ji vise na onih njenih krasnih, dolgih trepalnicah, rožasto lice je še mokro, a male, sladke ustnice so rdeče, stisnjene v žalobi.

Nekaj me prešine in zardim. In hipoma me je sram pred temi pametnimi, lepimi očmi.

Pred četrtjo ure je bilo. Pisala sem. Ona je prišla k meni, hotela je, da jo poljubim. Poljubila sem jo površno in v naglici. Odšla je, ali takoj se je vrnila. In zopet sem jo morala poljubiti. Storila sem to, ali nevoljna, da me moti.

»Ravno čas imam za to!« sem vzkliknila.

Igrala se je nekaj časa, a kmalu je bila zopet pri meni.

»Mama!«

»Kaj?«

»Mama rada!«

»Eh, pusti me! Mama mora pisati!«

»Mama!«

Nisem je hotela slišati. Ali ni se dala odgnati. Potezala me je k sebi in z roko me je izkušala pogladiti po obrazu. To me je razjezilo.

»Če ima človek kdaj mir! Na, tukaj imaš!« In udarila sem jo po roki.

Nič ni zajokala, samo odšla je in jaz se dalje nisem zmenila zanjo.

Ali ti žgoči pogledi so me predramili. Žalostni so bili ti otroški pogledi in očitajoči.

In sramovala sem se hipoma.

Še zdaj je bila njena ročica rdeča. A iz njenih mokrih, velikih oči me je gledala ta njena dveletna, nežna, uplašena dušica z nekim žalostnim začudenjem, očitajoče in vprašujoče.

Zakesalo se mi je v srce in zabolelo me je v prsih. Žal se mi je storilo nad njo. Pokleknila sem k njej in poljubila to mehko, malo, rdečo ročico, kajti bilo mi je, kakor da sem jo oskrunila s svojim nepravičnim udarcem.

Kako je možno udariti tako milo, otroško ročico iz jeze, iz nizke, slepe strasti?! Taka majhna, nežna ročica, ustvarjena, da se je človek veseli, da jo ljubi in boža!

»Ti moja mala, odpusti mi! Odpusti, da sem tako brezčutno ranila tvojo nežno, mlado dušico!«

Govorila sem ji te in še druge besede. Ni razumela mojih izbranih izrazov, ona, dveletna; ali moja čuvstva je razumela. In ko sem ji dejala, kesaje se in žalostna nad seboj: »Mama ni dobra!« mi je odgovorila hipoma in radostno: »Mama je dobra!« in se me prisrčno oklenila okrog vratu. Iz njenih toplih, lepih oči je izginila vsa žalost in vsi očitki in sama ljubezen mi je sijala iz njih.

Otroci odpuščajo lahko in z vsem svojim bitjem. Mi veliki ne znamo odpuščati, — ne pozabljamo!

Ali zaobljubila sem si ono popoldne: kadarkoli bom nepravična, moja mala, vselej pridem k tebi in ti porečem: »Odpusti mi!«

O ti moja zlata, ljubljena, odpuščaj mi, prosim te, vselej tako rada, iz vsega srca, popolnoma in brez pridržka, kakor si mi zdaj, tudi ko boš že velika in ko tvoja duša ne bo več tako mehka in zaupljiva! —

V.

Utrujen je sedel mladi učitelj pri svoji mizi. Utrujen in zmučen je bil od tega suhega, vročega leta, ki je leglo po vseh poljih in ravninah naokrog. Vse je bilo velo, utrujeno, zaspano in leno. Tiho je ždela vas v plitki dolini kakor nema, medla starka ob potu. Samo muhe in mušice so plesale v velikih rojih okrog hiš. In tudi v šoli so brenčale, kjer je bil zrak še bolj dušljiv in vroč nego zunaj.

Učitelj je povzdignil glas, da se iznebi te mučne toposti, ki mu je mrtvičila vse ude in vse bitje njegovo. Zaspano in brez zanimanja so ga poslušali otroci. In še nikdar se mu niso zdeli njih obrazi tako neumni in brez vse inteligence kakor danes. Tihi so bili in mirni in samo njegov glas je nekako tuje in preživahno donel

po sobi in odhajal venkaj v prazno, pusto vas. Vse te oči, ki so štrlele vanj, so se mu zazdele mrtve in kakor steklene. Nič ni živelo, nič se ni zazibalo v njih, bile so kakor slepa okna opuščenih hiš.

»Kaj nimajo duš!« si je mislil. »Čemu vse to? Čemu se mučim in jim govorim! Saj je vse smešno in brezuspešno!«

Obmolknil je in zdaj se ga je utrujenost še bolj polaščala, taka topa utrujenost, brez misli, neprijetna in težka. Iz vseh teh topih oči je prihajala, zoprna in dušeča.

In mislil je, da ni utrujen samo od danes. Od celega leta je utrujen, odkar je prišel jeseni sem, mlad, čvrst in poln sanj o svojem poklicu.

»Vse te mlade duše se bodo budile pod mojimi rokami. Rahlo, rahlo se jih bom dotikal in cvetle bodo bogato!«

To je mislil, ko je prišel v ta kraj, v ta zapuščeni, surovi kraj, kjer ni duš, ker so že vse pomendrane, bolne in ubite. Mrtve so in zastonj jih budiš.

Sejal je vso jesen in vso zimo, in zdaj v letu se ne zlati niti eden klas. Niti ene od teh mnogih oči ga ne gledajo toplo in pazljivo, niti ene ga ne poslušajo z zanimanjem. In vse, kar znajo, kar jih je naučil s trudom, vse je brez duše, trdo in hladno, kakor kadar naučiš kaj papigo ali škorca ali drugo žival.

Postal je žalosten. Žal mu je bilo teh mnogih izgubljenih dni, žal mu je bilo svojih praznih sanj, žal mu je bilo teh otrok, topih, lenih, brez duš in brez inteligence.

Hkratu se je spomnil, da je njegova dolžnost, da jim pripoveduje, da jih uči. Dolžnost!

In zopet je začel.

»Poslušajte!«

Vzdramili so se malo in on jim je pripovedoval o konju. Trudil se je, da bi bilo njegovo pripovedovanje zanimivo, vpletel je smešnico vmes, da bi se otroci zasmejali in ga poslušali bolj pazljivo. Ali niti zasmejali se niso.

In resignirano je nadaljeval svoje pripovedovanje.

»Konj je pametna žival, zelo pametna žival. Svoj hlev pozna in vsa pota, po katerih je kdaj hodil. Sam najde domov, sam se ogne, ako voznik ne pazi ali spi, in mnogo več nesreč bi se zgodilo, ako bi konj ne bil tako pameten kakor je.«

Pripovedoval je, ali otroci so spali z odprtimi očmi.

In naenkrat ga je razjezilo, da so otroci tako topi. Udaril je z ravnilom po mizi.

»Ne spite! Prebudite se!«

Začel jih je izpraševati, kar po vrsti, od prve klopi.

»Kaj sem pripovedoval?«

Nekateri so molčali, drugi so odgovarjali nerodno in zmedeno. Bil je že ves zmučen od njih toposti. Poklical je najpametnejšega od vseh, ki se vsaj bal ni in je govoril, če je kaj vedel. Odgovarjal mu je dovolj povoljno.

»Poznaš ti konja?«

»Kaj bi ga ne; saj ga imamo doma.«

»In je pameten?«

»Pameten. Vsak teden, kadar gremo v trg, nas pripelje sam domov. Vse tri, mene in očeta in mater.«

»Kako to, saj ga oče vodijo?«

»I seve! V krčmo gremo, pa se ga malo napijemo. V trgu je žganje za en krajcar ceneje pri fraklju nego v naši vasi. In oče pravijo: Pijmo ga, saj je ceno in za zdravje je! Na potu domov pa se uležemo na vozu in zaspimo, naš belec nas že sam pripelje v vas!«

»Sedi!« mu je rekel učitelj in težko je izgovoril to besedo, kajti v grlu ga je dušilo.

Ali naj pove šoli, da je žganje škodljivo, da je pijančevanje grdo in gnusno? Iz početka jim je še pripovedoval take reči, zdaj pa že dolgo ne več. Vsa vas pije, vsa župa, ves kraj. Ženske pijejo in otroci.

»V nedeljo sem bil pa pijan!« se bahajo med seboj in ponosni so — pijani so bili otroci in odrasli.

Utrujen in zmučen je bil mladi učitelj, ki je imel toliko smelih in lepih sanj jeseni. Zmučen je bil od teh dolgih mesecev, ko je budil te mlade, zastrupljene in tope duše. Ali nihče več jih ne prebudi, mrtve so, zadušene so bile v kali.

In videl jih je vse te tope in lene otroke, ki so sedeli pred njim, videl jih je velike in odrasle, in vsi so bili slabi ljudje, pijanci, ljudje z gnilimi telesi, neumni in omejeni, brez duš in brez zdravja.

Zunaj je ležalo leto, težko, dušeče in suho leto, ki pije vse soke iz rastlinja in ljudi. In sililo je v šolo in še globlje so se pogrezali otroci v svojo topost in vedno bolj se je polaščala mladega učitelja lena in moreča resignacija. In bilo mu je, kakor da ti vroči, dušeči dnevi nikoli ne minejo, da izpijejo in izsesajo vse soke iz vsega in tudi iz njega, da se nikoli več ne vrne dež in hlad in zdrava, sočna svežost.

Tiho je ždela vas v plitki dolini, težko je ležalo razpaljeno nebo nad krajem in v šoli so sedeli otroci in učitelj s praznimi, topimi očmi, mirni, tihi, brez misli, kakor učarani.

Kip.

Oj deklica lepa, deklica zala,
zakaj ti vsak dan poljubljaš ta kip?
Saj solnčece nisi,
ki vsak dan ga greje.
Saj vetrček nisi,
ki nanjga zaveje.
In tička ti nisi,
ki k njemu prispeje.
Še manj pa ščip,
ki zvečer se mu smeje.
Če je kip tvoj patron,
pa ga prosi za kaj,
a poljubček, poljubček
pa meni daj,
ki čutim gorko . . .
Le poskusi srčnó!
Če ti žal bo, seveda,
pa — mož beseda —
dobiš ga — nazaj!

Fran Valenčič.

To hipi so . . .

To hipi so, ljubec moj ti,
ko s tabo v gorečem objetju,
ko s tabo v pijanem zavretju
se duša mi vroča smeji . . .

In večnost spomini so — ah,
življenja steze izgrešene . . .
V noč žalosti neutešene
radosti sijaj je to plah . . .

A cilji so moji drugod . . .
V poljubih se mojih ogrevaj,
za svoje priseg ne zahtevaj,
v slovo daj smehljaj mi na pot! —

Vida.

Vodnikovo šolsko poročilo iz l. 1812.

Priobčil A. Aškerc.

Da je bil Valentin Vodnik za časa francoskega medvladja v Ljubljani tudi ravnatelj takozvanih primarnih (ljudskih) šol — ecoles primaires[1] — je znano. V mestnem arhivu sem našel doslej v svežnjih iz francoske dobe, ki imajo, mimogrede rečeno, brez dvoma najzanimivejšo vsebino med vsem arhivskim gradivom, par aktov, napisanih od Vodnika samega deloma v nemškem, deloma v francoskem jeziku. Vsi ti Vodnikovi rokopisi se tičejo njegovih »ecoles primaires«. Pisal jih je kot voditelj teh šol. Na nemških listinah se podpisuje »V. V., der zeitliche Primair-Schulen-Direktor«, na francoskih pa: »Directeur des ecoles primaires«.

Naj objavim tukaj Vodnikovo šolsko poročilo z dne 28. marca 1812. l.[2])

To poročilo je zanimivo, prvič, ker je Vodnikovo, in drugič, ker nam podaje verno sliko tedanjih »ecoles primaires«.

Poročilo se glasi v prevodu:

---

[1]) Inicijativo za organizacijo šolstva v novem kraljestvu »Ilirskem«, katerega glavno mesto je bila naša bela Ljubljana, je bil dal slavni maršal Marmont leta 1810. Vse šole so razpadale v Ecoles centrales, Gymnases ter Lycées. V vsaki občini naj bi bila po ena primarna (ljudska) šola za dečke, v vsakem kantonu (okraju) pa po ena za deklice. Gimnazij naj bi bilo v vsej Iliriji 25. Liceja v Ljubljani in v Zadru sta bila organizirana kot centralni šoli (vseučilišči), kjer naj bi študenti sosednjih provincij dovrševali svojo izobrazbo.

Učni jezik v primarnih šolah naj bi bil po Marmontovem načrtu slovenski.

Francozi so bili torej veliki prijatelji naše narodnosti in posebej zasluži blagi, visokoizobraženi Marmont, da ga Slovenci nikdar ne pozabimo! Sedaj, ko se bliža stoletnica francoske vlade na Kranjskem, bi bilo pač primerno, da se izkaže glavno mesto bivše Ilirije, naša Ljubljana, hvaležno Francozom za njih naklonjenost slovenskemu narodu, n. pr. s tem, da se krsti vsaj kaka nova ulica na ime Marmontovo ali Napoleonovo, ali da se imenuje kaka nova ulica naravnost »Francoska« ulica, če se že ne more postaviti Francozom v Ljubljani poseben spomenik . . .

Pisec.

[2]) Mestni arhiv. Francoska doba. Fasc. 3., akt 13.

»Ljubljana, 28. marca 1812.

Slavna municipalna komisija!

Podpisanec predlaga poročilo o tukajšnjih primarnih šolah in pričakuje ukrepov, ki se imajo izvesti, da se bo mogel pokorno po njih ravnati.

Šolskih sob je petero. Ena je namenjena »elementaristom«, v drugi je nameščen prvi razred, v tretji in četrti drugi razred, peta pa je risalnica.

Učni predmeti so: 1. v elementarni šoli: poznanje črk, zlogovanje, čitanje, poznavanje številk in njih vrednote, abc-pisanje, in početki v veroslovju; — 2. v I. razredu (primarnih šol): gladko čitanje nemškega, francoskega in **deželnega**[1]) jezika, nadaljevanje v verouku, gramatična umetnost v **deželnem jeziku**, na katerega podlagi naj se uče drugi jeziki, potem lepopisje z latinskimi in nemškimi črkami ter računstvo na pamet; — 3. v II. razredu: francoska in nemška gramatika, lepopisje in pravopisje, vera in aritmetika; — 4. v III. razredu: francoski in nemški jezik, aritmetika, geometrija, zemljepisje, pravopisje, lepopisje, spisje in slog; — 5. risanje, ki ga obiskujejo učenci III. razreda v posebnih urah.

Učiteljev je petero: Golob Jožef v III. razredu, Dorfmeister Vincenc v risalnici, Strohmayer Friderik, učitelj lepopisja v dveh razredih, Vinšek Jožef, katehet, Jesenovitz Urban v II. razredu. Poleg teh sta še dva kateheta: Kopitar Andrej in Klander Matevž za I. razred in elementarko.

Število učencev: 1. v elementarki 61, v I. razr. 55, II. razr. 91, III. razredu 62. Navadno se imenujejo gori našteti razredi: prvi, drugi, tretji, četrti šolski razred ter risalnica.

Bivši učitelj IV. razreda, Sicherl Juri, je bil povišan za profesorja na liceju. Na njegovo mesto so se pomeknili drugi učitelji po razmerju svojih službenih let. Sedaj bi imel priti provizorni učitelj Kopitar Andrej na mesto šestega učitelja, ako ostane dovoljeno število 6 učiteljev — kar je želeti, da se bo mogel ob bolezni stroj naprej pomikati. —

Med 269 učenci jih je plačevalo dosedaj učnino samo 220 na leto po 10 frankov. To sicer ne zadostuje, da bi bila učiteljem

[1]) Slovenski jezik imenuje torej tukaj Vodnik še »deželni jezik« κατ' ἐξοχήν, t. j. samo slovenščina je bila na Kranjskem deželni jezik prebivalstva, ljudstva; nemški jezik pa še ni bil »deželni«, kakor se per nefas naziva dandanes. Znano je, da je tudi Valvasorju deželni jezik samo slovenščina. *Pisatelj.*

zagotovljena letna plača po 400 frankov, toda brez dvoma se pomnoži število učencev po Veliki noči, vsled česar se doseže potrebna vsota za plačo učiteljstvu.

Dosedanji ravnatelj (namreč Vodnik sam. Op. poročevalčeva) je služil poldrugo leto, požrtvovavši mnogo časa, truda in dela, čisto brezplačno, čeprav ve, da ima (enak) ravnatelj v Trstu na leto 1000 frankov plače v poslednjih letih. Da bi si odtegnil tistih iz octroi-ja dovoljenih ter od 1800 frankov preostalih 200 frankov drugim slabo plačanim učiteljem, to se mu ne zdi spodobno. On (Vodnik) pa tudi kot licejski profesor ne more služiti pro honore; svoje svobodne ure lahko porabi kako drugače. Pripravljen je sicer, da vodi šole še nadalje za remuneracijo po 200 frankov, toda prepušča slavni komisiji, če hoče morebiti izročiti ravnateljstvo najstarejšemu učitelju Golobu. Podpisanec ostane seveda zavodu vdan. —

Račune, kataloge in druge imenike vodi dosedanji ravnatelj tako, da jih more vsak dan izkazati, če treba, tudi predložiti.

Dne 21. t. m. pod njegovim predsedstvom izvršeni polletni izpit ga je prepričal, da so učitelji delavni in vneti in da je velika večina šolske mladine dobro napredovala tudi po sedanjem izpremenjenem šolskem sistemu. Ta uspeh mu daje upanje, da pokaže šola tudi na koncu leta povabljeni izpraševalni komisiji zrelih plodov mladinske izobrazbe ter da zadobi za to laskavo priznanje zadovoljnosti.

Ko bi utegnilo število plačujočih učencev vkljub najugodnejšemu pričakovanju v današnjih razmerah vendarle pasti, misli podpisanec, da naj bi se z imenovanjem novih učiteljev še počakalo, dokler se ne poleže preteča nestalnost. Medtem pa naj bi ostala dva šoli koristna »repetenta« (učitelja) ter si delila svoje dohodke. —

Da pa se pomore šoli ter da bi se učiteljem o prihodnjem Jurjevem zvišala stanarina, prosi podpisanec: Slavna municipalna komisija naj nakaže in izplača iz octroi-ja dovoljene vsote za drva, manjše šolske potrebščine in odškodnine za učiteljska stanovanja. Te vsote so od 1. januarja pa do zadnjega marca potekle. Ravno tako naj se učiteljem izplača za oktober in december leta 1811. zaostala plača v znesku 978 frankov 31 centimov.

Začasni ravnatelj primarnih šol
Valentin Vodnik s. r.«

Vse prav!

Vse prav je tu vrejêno —
za vse povsod ne raste eno:
na njivi plod rodi se zlat,
na pušči trnje in osát . . .
Na svetu vse pač mora rasti
in stvar se slednja mora pasti:
žival koristna in prijetna,
razumna čbela, srna spretna,
a tudi óselček uhát,
mož moder, oj, takó čelát!
Vse prav! a prvi in pa drugi
dobe naj pašo po zaslugi
in sam si hodi vsak jo brat!
A vam se zdi to neverjetno,
kar jaz sem gledal tisočkrat:
osliček žrl je s tolstih trat
nezmerno, slastno in prevzetno,
a umna si žival je v tugi,
kar že zavrgli vsi so drugi,
pobirala bodeč osát . . .
In gledam — kaj? Žival to ni —
na paši vidim le — ljudi!

S. Gregorčič.

Šinile so plašne sence.

In z večerom sladke ure
so prispele k meni v vas —
Ah, na srčno zadovoljnost
pesem pojem si na glas . . .

Ali kaj je tam v daljavi
vzdihnilo takó? —
Šinile so plašne sence,
zašumelo je drevó . . .

Mar je zapuščeno dekle
čulo pesmi glas?
Mar je solza svetla tekla
črez njen žalostni obraz? . . .

Šinile so plašne sence,
zašumelo je drevó . . .
Pesem tiho, izgubljeno
vmirala je za goró . . .

Roman Romanov.

Legenda o ženski sreči.

Napisal Kazimir pl. Radič.

stvari Bog lepo žensko telo, a predno mu vdihne nesmrtno dušo, reče:

»Zdaj pa položimo še lastnosti, kakor so odločene vsaki posamezni ženski po njenem spolu in namenu, v primerne ude in dele!« In zakliče v etersko kraljestvo idej in na rožnih oblakih, v opojnih, vonjivih sapicah priveslajo lastnosti. To je šumelo in šuštelo, hihitalo in skakalo okoli Boga razposajeno pleme! Ta je hotela priti prva na vrsto, drugi ni bilo mesto po volji itd. Posebno trdovratno se je upirala svobodo ljubeča ljubezen in zahtevala čisto resno, da naj ji Bog odkaže za bivališče — jezik (odsehdob nosijo menda res nekatere žene ljubezen samo na jeziku).

»O ti zvijačno motovilce«, jo dobrohotno zavrne Bog oče, »sam ogenj te je in gibanje. Ti spadaš na mokro, ali veš, na mokro, da se malo pogasiš . . . v kri te denem, v krvi je sedež ljubezni.«

Naposled se Bogu vendar posreči to sitno delo in vse srečno porazstavi in naseli, na pr.: kovarnost v možganih in zatišju koščene lobanje; zapeljivost v očeh; jezico v žolču in jetrih itd. Nato si oddahne in obriše čelo, po katerem so stale debele znojne kapljice.

»Kam pa mene?« se zasliši droben, nežen glasek.

»Dete, odkod si se pa ti vzelo? Ti si sreča, kaj ne?«

»Ni bilo lepo, Oče, da ste me pustili čakati do zadnjega.«

»Pa res ni bilo prav, hčerka draga, zdaj niti ne vem, kam bi te dejal? Vse oddano, razprodano . . . Brez sreče pa vendar ne morem poslati ženske po svetu. Ali, kaj naj storimo, dete zlato? Prostora ni! Čakaj, glej, ustnice so še proste. Kaj praviš, na ustnice...«

»Ah, ustnice, lepe so res, ali tako očitne, vsak jih vidi, vedno so v nevarnosti kakor cvetni prah na roži in . . .«

»No, in . . .«

Sreča zardi in pokrije si sramežljivo obrazek z rokama:

»In prvi moški poljub me vzame . . .«

»Le potolaži se, zato bo pa tudi vsaka ženska svoj prvi poljub varovala kakor svoj edini in najdražji zaklad; kajti srečna bo samo tako dolgo, dokler bo nosila srečo na svojih nedotaknjenih ustnicah . . . S prvim poljubom žrtvuje svojo srečo možu in družini, do smrti bo zato trpela bolečine in težave.«

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenec.

(Dalje.)

II.

Kadar se jame bukev razsipavati in ptički vsi pojo, takrat se odpravi tudi gobar na svojo težavno pot. Menim, da dandanes že malokateri več. Gobarstvo je dajalo nekdaj dober zaslužek in je živilo dosti ljudi v naših gozdnih krajih. Gozdov, kakršni so bili, ni več. Goba je izgubila svojo vrednost in gobarji, katere sem jaz še poznal, večinoma same starčke, menim, da so bili zadnji, ki so se še veselili in trpeli po naših gozdovih.

Vem, da marsikateri bralec čudno pogleduje in se povprašuje, kake gobe so to bile, ki so se že tako zgodaj spomladi nabirale in celo le po velikih gozdih in pragozdih. Da ne boste predolgo domnevali, vam takoj povem, da gobe, o katerih bom govoril, ne rastejo po tleh, ampak le po drevju. To je tista goba, katere je imel kdaj vsak pravilen tobakar dober koščak v žepu in zraven pa še kresilen kamen in kresilo ali pa nožiček z dobršnim kosom jekla na hrbtu. Še pred petdesetimi leti so bile vžigalice prav redka stvar. Ko sta se takrat možakarja srečala na kaki ozki bližnjici, daleč od ljudi in vasi, se je dostikrat prigodilo, da sta imela oba mrzlo pipo v ustih. Eden je izgubil kamen, drugi je pa v naglici doma pozabil kresilo, in oba sta se radostno drug drugemu nasmehnila, ko sta se dogovorila, da si moreta drug drugemu pomagati, da bosta zopet uživala sladki dim. Gorje pa, ako je bilo vlažno in deževno vreme! Takrat se je pa tudi primerilo, da sta možakarja kar po celo četrt ure stala skupaj; eden je držal klobuk, drugi pa udrihal s kresilom po kamenu, vihtel gobo in pihal, da bi vendar ena iskrica oživila gobo. Tačas tudi po krčmah ni bilo mičnih priprav na mizi, v katerih so nagnetene vzplamljive vžigalice. Mesto celo sobo razsvetljujoče petrolejke je brlela na mizi tenka lojenka, ki jo je bilo treba vsak čas snažiti. Pri taki priliki je večkrat ugasnila in gospodinja je hitro prijela za svečnik in skočila v kuhinjo, tam poprijela za glavnjo in na njej zopet prižgala luč, a ne vselej takoj; včasi je bilo tudi treba v glavnjo pihati, da je obgorela, in s tako silo, da so gospodinji še bolj rdela lica in so se ji od dima oči solzile. Mesto

vžigalic so bili na mizi zviti kosci papirja, ki so se prižigali pri lojenki in s temi potem pa tobak. Sešli so se pa tudi gostje, od katerih si je vsak rajši ogenj ukresal, nego bi prižigal papir; s tem se je navadno tudi onesnažila luč in napravil slab duh, posebno ako je bil papir pivkast, drugega pa je bilo takrat še malo.

Da je pa tega že precej časa, se izprevidî tudi iz tega, da naši mlajši pripovedniki in novelisti, n. pr. celo naš Kersnik, ne vpletajo v svoje pripovesti prižiganja tobaka z gobo in dostikrat prav karakterističnega kretanja možakov veljakov pri tem opravilu. Naši mladini tudi gotovo ni znano, da še pred štiridesetimi leti ni bilo kramarije, v kateri bi ne bili prodajali gobe in kresilnega kamena. Ako si šel in hodil po beli Ljubljani in posebno po tedanjih Slonovih ulicah, je skoro pri vsaki prodajalnici bilo videti na najbolj vidnem mestu gobo in kresilno kamenje. In mi takratni mladiči in vsi naši pastirčki, ako smo hoteli krompir peči, smo si morali preskrbeti gobo, kamen in kresilo, sicer ni bilo ognja in ne pečenega krompirja.

In kakor pri nas na Kranjskem, je bilo tudi drugod po svetu. Povsod so rabili gobo in kresilo, da so si prižigali tobak in narejali ogenj.

To je pa sedaj docela minilo in kresilno gobo pomnijo in poznajo samo še starejši ljudje. Britve, ki bi imela na hrbtu kresilo, v trgovini ni več videti. Jaz sem si jo kupil pred šestintridesetimi leti in jo še hranim. Nosil sem jo vedno s seboj, ko sem še hodil po gozdovih, in si ž njo rezal krušne in mesene koščke, ko sem počival ali nočeval v gozdu, in ž njo sem tudi zaklal marsikatero srno.

Nikar ne bodi nevoljen, ljubi bralec, in ne očitaj mi, da sem jaz, ki pišem o gozdu in gozdni lepoti, kar zašel med navadni svet in celo v mesto! Bili so to, ko smo še ogenj kresali, za nas še lepi časi. Mladi smo bili in krepki in teh časov se človek rad spominja. Radi se spominjamo tudi možakov, ki so nam pravili o jelenih in košutah, o Francozih in tistih časih, ko še nihče ni vedel za vžigalice, in pri tej priliki večkrat ukresali ogenj, da so zopet prižgali tobak.

No, pa vrnimo se na gozdna tla in h gobarjem! Povedati moram le še, da to, kar se je gobe rabilo za ogenj, to je bila le mala reč in da radi tega ne bi bila stala nikdar po šestnajst goldinarjev cent, kakor je ob svojem času. Gobo so nabirali in jo oddajali prekupovalcem, ki so jo potem pošiljali na Angleško. Tam so bile tovarne, ki so izdelovale nekdaj najbolj imenitno blago za pokrivalo in obleko. Tudi domači obrtniki so narejali izdelke iz gobe in na Kranjskem je imel skoraj sleherni krčmar gobovo kapico z zelenim »čufkom«

na vrhu, za katerega je prijel, da je pozdravil kaj bolj imenitnega gosta. In ako je imel gobar srečo in je bila letina za gobo dobra, je je nabral v enem tednu za cel cent čistega blaga. Takega zaslužka je bilo nekdaj malo in ni čuda, da so ob gozdu ljudje gmotno bolje izhajali nego ob veliki cesti, na kateri je bil pa tudi obležal ves dobiček.

Z gobarstvom so se pečali le bolj revni ljudje in taki, ki niso imeli dosti opravka pri domu. Ko hitro je gobar svojo njivico posejal in krompir posadil, se je odpravil v gozd. Odšel je navadno na vse zgodaj, da dan ni bil izgubljen, kajti že po poti je iztikal in gledal po drevesih, ki so mu bila že znana, da imajo gobo. Taka drevesa so pa le bukve. Le na trdem lesu zraste prava goba, goba iz jelovega lesa nima nikake vrednosti. O hrastu in drugem drevju, ki je trdega lesa, pri nas ne more biti govora, kajti takih gozdov pri nas ni kaj obilo. Bukov gozd pa sega od postojinskega Javornika mimo kranjskih in hrvaških snežnikov tja doli v Granico in ga je brez presledkov črez 200.000 oral skupaj. To hribovje in posebno debeli gozd po Snežniku in okrog njega so bili kdaj eldorado za naše gobarje in so, kolikor so še, za polharje in kunarje. Goba se pa ne nahaja samo po rastočem drevju, ampak raste tudi, in to po največ, po kladah, to je deblih, ki sta jih starost in vihar položila na tla, ali jih je pa dogar posekal in popustil, ker niso bila za rabo. Takih klad bolj ob kraju gozda ni bilo dosti. V nižji legi sta tudi prevladovali hoja in smreka in zatorej pravim, da se bolj ob kraju ni mudil gobar in le više naprej silil v debeli gozd. Vendar pa pred večerom ni dospel do bajte. Utrujen seveda je bil do sile, kajti proti večeru je nosil tudi že precej nabrane gobe v vreči na hrbtu. No, si mislimo sedaj, tam se je pa oddahnil in poživil. Ne še takoj. Gobarska bajta, dragi bralec, je čudna prikazen. Najbolj bi se dala primerjati strahu, katerega ni na okoli nič in je na sredi votel. Kdor je prvi na spomlad prišel k njej, ni našel od nje navadno ničesar drugega, kakor še kak kol pokoncu, streho in druge stebre je pa sneg črez zimo na tla potlačil. Torej je bila prva skrb utrujenega gobarja, da si je »hišo« zopet popravil. Včasi je bilo treba celo še sneg odmetavati, potem so se šele zopet postavili koli, ako so bili še za rabo; sicer je bilo treba nasekati še novih in jih za rabo pripraviti. Za zadnjo steno je služila debela bukev ali hoja. Na to je poprečno bil pritrjen drog in njega sta na sprednji strani, za katero je služil zopet drog na dveh kolih, vezala dva droga, na katera so poprečno bili položeni manj debeli drogi ali polena, po teh pa bolj

velike špelte in iveri ali kake skažene doge. Taka je bila gobarska bajta na Mezališču pod Snežnikom, ki sem jo jaz poznal in večkrat v njej prenočil.

Za Snežnikom proti jugu je bila še ena. Ime kraja sem pozabil. Sestavljena je bila enako. Ko sem prvikrat prenočil v njej, sem povprašal, ko smo že kadili in se razgovarjali, starega gobarja Iskro, kdo je napravil načrt za hišo. Nasmehnil se mi je, ne da bi bil cevko vzel iz ust, in šele črez nekoliko časa je izpregovoril: »Dober mojster je bil, kajti jaz jo poznam že črez petdeset let in moj oče so bili stari črez osemdeset let in so pravili, da jo poznajo zmerom enako in na istem mestu«. Da je v resnici stala že veliko let, je svedočilo pa tudi to, da je imel ves prostor okrog bajte in na sežnje okoli posebno črno prst in na površju gobove obrezke. V stotini let in še več se je dosti gobe obrezalo in iz obrezkov je nastalo dosti prsti.

Pozabil sem povedati, kaj je gobar vse s sebej nesel, ko je šel spomladi prvikrat v gozd: lonec ali kotliček, ponvico, nekoliko funtov koruzne moke, ne preveč špeha in par pesti soli. Ako je doma pozabil žlico, je pa kar s kuhalnico obiral žgance ali pa tudi z obeljeno paličico. Ko je šel drugikrat v gozd, ga je živež že manj nadlegoval, kajti kuhinjska oprava je ostala črez leto v gozdu. Neobhodno potrebno orodje za gobarja pa sta bila sekirica in pa nož. Sekirico je rabil tako spretno, da bi bil še las precepil, in kdor tega ni znal, je zamudil dosti časa in si delal tudi škodo. Nikdar pa gobar tudi ni pazabil pipe in tobaka, gobe in kresila, kajti ko je šel od doma, si je gotovo ukresal še ogenj in prižgal tobak.

Ko je gobar povečerjal in si ga privoščil še eno pipico, je šel spat, ne da bi še enkrat prestopil. Sezul je črevlje, ogenj raztegnil bolj na široko, slekel kamižolo, iztegnil se ob ognju in, odevši se s kamižolo, kaj hitro zadremal. Zdajpazdaj se je prebudil, kajti razen najhujšega poletja je bilo treba večkrat ogenj popravljati in nanj na novo drv nalagati, pa ne preveč, da bi plamen ne dosegel strehe in ne požgal hiše. Za ponočni ogenj so služila po navadi bolj debela drva in čokiči, ki so počasi tleli in goreli in napravljali ogrevajočo žerjavico.

Ob prvi zori je bil gobar že na nogah. Njegovi znanci in prijatelji so ga od vseh strani pozdravljali. Kraljiček ali palček, ki se je bil udomačil črez zimo v razdrapani bajti, se je prišel prepirat prav na prag in povpraševat, kaj da pomenijo te izpremembe v njegovem domovanju. Najmanjši je ta ptiček, pogumen pa tako, da

je meni nekoč, ko sem se pred hudim meteżem potisnil v dogarsko bajto, sedel na črevelj in se nad menoj repenčil. Toda spomladi se dolgo ne obotavlja in ne prepira za podrtino; rajši se pridruži drugim vrstnikom, skoči na bližnji hlod in tam tako glasno zakroži svojo ljubko pesmico, da še gobar prvikrat pregovori, rekoč: »Ej, kje se to jemlje?« Taščice, žolne, ščinkavci, sinice vseh vrst, vse to se glasi in žvrgoli. Kukavice pa od vseh strani naglašajo, da so one tudi že prikukale. Gobar pozna vse ptiče in jim ve tudi lastnosti in se rad o njih razgovarja. Toda pri taki priliki nikoli ne pozabi pohvaliti drozga, ki se ga je tudi prijelo ime »šprahovec« ali »devetovižnik«, češ, da ta ptič najlepše poje in zna vse ptice in tudi druge živali oponašati.

Pa gobar ne utegne sede in mirno pokaditi prve pipice tobaka. Ž njo v ustih pomije najprvo svojo kuhinjsko posodo, v kateri se je črez noč grela voda. Nato pristavi sveže vode, da si za zajutrek in kosilo skuha žgance. Prvo jutro in morda še drugo se prigodi, da gobar, še predno dene cevko v usta, segne v pristranski žep telovnika, in prikaže se na dan majhna steklenica z belo tekočino. Naglo, kakor bi se bal, da bi ga kdo ne videl, si privošči en požirek, in nazaj v žep izgine steklenica. Ta priboljšek je potrata, ti bo rekel gobar; kupčija z gobo ne nese več toliko, da bi ga človek, tudi za potrebo, večkrat okušal. Ko so žganci kuhani in zabeljeni, si jih privošči polovico. Drugo polovico pa zavije v čedno ruto in spravi v malho. To polovico ima opoldne za obed. Sedaj še pospravi in kar je kaj vrednega, tudi dan poprej nabrano gobo, poskrije vse v bližini. Vsak gobar ima za to svoje skrivališče. Kje, to ve sam on. Poskrito mora pa biti vse, kajti povsod, kamor zahajajo ljudje, so tudi hudobneži med njimi. To je bolj ali manj domalega vsak gobar izkušal in zatorej si poišče dobro skrivališče in od časa do časa ga tudi preloži. Še ogenj zavaruje toliko, da bi kaka sapa ne postala opasna hiši, ki tudi zavarovana ni. Še enkrat se ozre na vse strani in končno pogleda tudi proti nebu, kaj da bo z vremenom, in se odpravi na pot.

Rekel bi, da so starejši gobarji, ki so hodili štirideset in tudi petdeset let v gozd, poznali domalega vsako drevo okrog Snežnika. Zdravo drevo nima gobe, in čeprav je šiba tudi ravna in gladka in še raste in zeleni kakor vsaka druga, ko hitro ima gobo na sebi, ni več zdrava. Tako drevo raste še dosti let in je pravi zaklad za gobarja. Bolj ko je drevo še trdno, boljšo gobo daje. Najimenitnejši so tisti izrastki, ki se prvikrat pokažejo. To je kar samo meso in se imenuje

celt. Gobar si ogleda torej vsako drevo, ali nima že sadu zanj, stika tudi za tistimi, ki jih že od prej pozna, da se jih je prijela goba. Briga se tudi za vsako klado, kajti tudi posekana in potem posušena debla imajo gobo. Grji ko je svet, bolj slabotno ima drevje, torej ima tudi ponajveč podrtin in na takih mestih je tudi največ gobe.

Dragi bralec, ako nisi še hodil po celem gozdu, po skalovju in strminah, potem ti je težavno dopovedati, s kakimi zaprekami ima gobar opraviti. Lansko leto na pr. si črez ta jarek ali to strmino še prišel. Ko pa letos prideš do najhujšega prelaza, najdeš edino kozjo stezico zapečeno s strašansko klado, ki se je podrla črez zimo. Ni drugače, kakor da moraš iti daleč naokoli odzgoraj ali odspodaj, ali pa da si napraviš pot na ta način, da posekaš nasproti štrleče veje in si napraviš pripomočke; le tako splezaš črez deblo, ki samo na sebi meri črez poldrugi meter in je še oprto na veje, ki se niso do kraja polomile. Dobro se spominjam, da sem hodil po takem gozdu za petelinom, in ko sem bil že utrujen, sem se take pot ovirajoče mogočne klade kar ustrašil in se tudi usedel, predno sem se spravil preko nje.

Vidite, po takih tleh je prehajal gobar, kajti po lepi ravnini in prostih tleh je prehajal vsak, ki je nabiral gobo, in tam ni bilo kaj nabirati. In te potlešne mučne težave, to še ni bilo najhujše, kar je moral gobar prestati. Kar je bilo gobe pri tleh in po kladah, ta se je kar odsekala in je bila hitro v vreči. Ali do gobe, ki je bila od tal in na visokih gladkih šibah, do te je bilo pa teže priti. S črevlji se težko pleza, torej črevlje z nog! Ta šiba je predebela, ni je moči objeti; treba je torej druge pomoči. Odsekati je treba dolg drog, napraviti po njem stopinje in ga prisloniti k drevesu, da prideš do vej ali do tanjšega debla. In ko si prišel do gobe, si objel deblo z eno roko, z drugo si držal sekiro in odsekaval trdo priraslo gobo, pa tako, da nisi ranil debla, kajti s tem bi bil izpridil tudi celtove korenike. Kar je padlo, se je valilo včasi daleč doli po strmini in tudi zamešalo v listje. Paziti si moral torej tudi, kje da pobereš tako težko prisluženo gobo. Zato sem pa že prej omenil, da gobar je moral biti pravi strokovnjak za rabo sekirice. Debla ni smel preveč raniti, mesa pa tudi ne presekati, kajti kosi gobe so morali biti kolikor mogoče veliki in celi. Ko je bil zopet na trdih tleh in je svoj plen spravil v vrečo, je moral tudi drog skriti, da ne bi vsak drug nabiralec že od daleč zapazil goborodnega drevesa. Vsak gobar je imel kolikor toliko takih dreves, za katera je vedel

on sam, in ko je zapazil, da jih je tudi kdo drugi zasledil, je bil to zanj vselej majhen udarec. Tudi s skale na drevo si je gobar napravil pot, ako ni bilo drugače mogoče priti do gobe. In čim dalje je šel, več je nosil, vesel pa je bil tem bolj, čim teže je nosil. To je vsak gobar pristavil, ko ti je pripovedoval, in meni nasproti je navadno še rekel: »Saj ste lovec in veste, da lovec ni nikoli bolj truden nego takrat, ko gre prazen domov.«

(Dalje prihodnjič.)

Luč.

Iz podstrešne sobe mrzle
revež zadrevi obupno
se v palačo razsvetljeno,
kjer doné akordi zvonki,
kjer se brati smeh z zdravico
in bleste se v zlatu kamni . . .
»Čujte, žena mi umira!
Lakote mi mrje silne
na bodečih, mrzlih deskah . . .
Le še žrebljev potrebujem,
pa ji zbijem rakev tesno.
Pest krepčila mi vrzite
za družico!
Kaj, gospod, če jaz poginem!
Ona pa je mati — mati —
Voščenic je polno tukaj,
dajte eno, milostivi,
da ženici mroči
stisnem v roko ji koščeno.
Lepo prosim — na kolenih.
Le pred Bogom poklekujem!
Danes pa mi žena mrje . . .
Vidite me . . . na kolenih . . .?«

»»Proč, berač, ne kali danes
gostom svetlim lepih uric!

Skoro še za nas premalo
bo sladčic do zore zlate.
Svečo rad bi? He, ne vidiš,
da premalo še v dvorani
je žareče razsvetljave?««

Ulice so polne šuma.
Vpitje v zimsko noč prodira,
lizajoč se plete plamen
iz palače bogataške,
kjer je vrela radost hrumna.

Iz podstrešne sobe gleda
skozi temno lino revež,
kako šviga plamen k nebu.
Lahko gladi mrzlo lice
svoje drage mrtve žene
in v temò šepeče blazen:
»»Luč prižgal sem ti, družica,
luč za uro tvojo smrtno
in pomogel skopim vragom
do žareče razsvetljave . . .
Hahaha . . .««

Vojánov.

Ljubica in morje.

Ob morju je ljubica moja doma . . .
Z menoj kakor morje z valovi igra se,
v naravi se njeni vpliv kaže morja,
ki šest ur pojema in šest ur spet rase.

A ladjica moja prav lahka je stvar
nestalnega, gladkega, drznega teka . . .
K predragi jo žene le plime udar,
od nje pa jo tira ljubavi oseka.

Márica II.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

ri kapelici sv. Jeronima pred župnijskim vrtom je naletel na druhal ljudi. Baš so eden za drugim klekali na vlažno zemljo. Začeli so moliti litanije. »Kriste, usliši nas, Kriste, usmili se nas!« Taki kliki so doneli Tonetu na uho v najrazličnejših glasovih in vsi ti glasovi so bili razcviljeni. Snel je klobuk in se pridružil verni gruči. Dolgo so molili glasno in goreče, ko se je pa prigodil nov sunek, je bilo spoznati, kako se tem bornim ljudem trga in meša njih molitev: eden je na začetku litanij, drugi na koncu, tretji bruha iz sebe pobožne vzklike, ki se ne nahajajo v nobenih litanijah, a četrti brezslovno giblje ustna in plaho gleda na nebo. Marsikateri misli, da zdaj zdaj treba storiti oni strašni skok iz časnosti v večnost. In ko poneha valovanje zemeljske skorje, vse zopet udari v redno, družno priprošnjo. Ko so odmolili, se je Tone tiho odtrgal od gruče, nadel klobuk in šel dalje po vasi. Povsod je videl ljudi na tratinah ali na njivah kraj hiš. Nekateri so bili v zimskih oblekah, drugi le površno oblečeni, ker si niso upali iti nazaj v hišo po obleko. Matere so zibale, tešile in dojile otroke, ki se niso dali izlahka upokojiti v takem nenavadnem položaju, možje so na vozovih pripravljali ležišča za deco, mladina je nosila skupaj drva in kurila ognje. Poleg človeka je taborila plašna živina, ker mnogi gospodarji je niso pustili v hlevu. Vsak je izkušal tako prilagoditi in izkoristiti okolnosti, da si spričo kljubujoče prirode ohrani življenje. Milo se je storilo Tonetu, ko je videl toliko nesrečnih ljudi. Obrnil je svoj pogled k nebu. Mirno se razprostira nebosklon nad njim, nastlan je tamintam z rahlimi oblaki, ki se mestoma kopičijo že v težke svinčene gruče; neobjetno leži nad njim nebesni svod in prespokojno, kakor bi se na tej borni zemeljski kepi ni las ne krivil božjim bitjem. Strašna, nepozabna noč! Razburilni sluhi lete po vasi, pri vsaki trumi ljudi se povečajo. Če se ustavi za gručo vaščanov, ki niso v molitvi, že sliši besede: sodnji dan, konec sveta in izraze, ki se nanašajo na pogibelj zemlje in človeštva. Iz neke hiše je slišal uro biti dve. »Bog, kdaj bo konec te dolge noči? Ali si je nadel čas svinčene peroti?« je dejal sam v sebi in že se mu je prijavil nov prizor.

Na gorenji strani Komarjeve hiše, ki stoji sredi vasi, tam, kjer se slamnata streha skoraj dotika zemlje, je zapazil nekaj ljudi. Ti ljudje so vpili, mahali z rokami, nemirno se kretali, tako da je bilo od daleč vidno, ko da pleše v nočni temi zbor čarovnikov, ki se prepirajo. Tonetu je precej šinilo v glavo, da se je Komarjevim prigodila nemara kakšna posebna nesreča, zato je podvojil korake. Ko je prišel bliže, je videl, da obupno krdelce le vpije in kriči v streho, h kateri je prislonjena lestva. V treh skokih je bil za hišo. Spoznal je oba stara Komarja, njega in njo, ki sta stala zdolaj pri lestvi, in dva možaka iz soseščine, ki sta se bila baš spravila po lestvi na streho. In slišal je starega Komarja klicati v streho in staro Komarko javkati. Izpod strehe pa je donel votel odgovor mladega Komarja in pronikav otroški jok je bil slišen od tam in kurje kokodakanje. Tone je slišal, da se je tudi tukaj kakor pri Smoletovih porušilo zidovje in zaprlo izhod prebivalcem. Možaka na strehi sta ga pozvala, naj pride pomagat. V hipu je bil po lestvi pri njih. Vsi trije so jeli trgati streho. Po kratkem naporu so zagledali skozi odprtino brlečo svetiljko na dilah in družino mladega Komarja. Mladi gospodar je stal nepremično, stolpu podoben, držeč se poprečnega trama. Njegove velike in svetle oči, značeče grozo in strah, so se ujele s Tonetovimi. Poleg njega je stala desetletna Micka, hčerka po njegovi prvi ženi, v belem krilcu, razkuštrana in objokana. Videl je Tone, da se je obok nad stopnicami sesul, pogreznil in zaprl pot v vežo onim, ki so spali pod streho, videl je v kotu jato kokoši, ki so nemirno dvigale čopaste glave in po strani gledale na to, kar se godi v njih sicer tako mirnem bivališču, in kar ga je globoko presunilo, zapazil je na tleh podstrešja mlado Komarko ob tramu, z detetom v naročju; le pročelje njenega obraza je bilo videti izpod gostih las, ki so se usipali v naročje in pokrivali malega dojenčka, čigar v plenice zavite nožice so molele izpod take gorke odeje. In dlan materine desnice je pokrivala, kolikor je presegla, in grela pretanki povoj. Kakor bi hoteli greti nedostatno oblečeno telo, ki jim je dalo življenje, in da bi sami sprejeli od njega gorkote, tiščalo se je troje otrok svoje matere: najstarejši je stal za materjo, oklepal z eno roko njen vrat, z drugo si je trl in mel oči, plašno zroč preko materine rame na glavi v strešni odprtini; še en fantek in deklica, oba v samih srajčicah, sta se držala vsak na eni strani matere, rila glavi v njeno obleko in jokala. Materina levica je brezsilno ovijala deklico. Podobne slike usmiljenja in ljubezni Tone še ni videl nikdar.

»Hoj, Komarjevi, zdaj se pa le podvizajte, da vas spravimo na tla, predno se podere svet!« je vpil eden možakov na dile. A drugi, vaški krovec, je pristavil: »Ne bodi hud name, Komar, da smo ti razbrskali streho. Nismo ti preluknjili pokrivala zato, da bi mesec svetil tvojim kuram. Še to pomlad ti ga zopet lepo ogladim, če nas večni Bog ne pokrije s svojo večno streho. Prebudi ženo, da je ne pozobljejo kure! Hoj, Špelka, če si živa, čivkni besedo!«

Pa so začeli spravljati mlade Komarje izpod strehe. Stari Komar, ki nikdar poprej ni maral jemati v naročje vnukov, češ, to je babje delo, pritiskal jih je nocoj gorko in goreče na svoje prsi, predno jih je oddajal ženi. Najstarejšega, ki je prišel poslednji na vrsto, ki ga je smatral in tudi že uvaževal kot prihodnjega gospodarja svoje Komarjevine, je podržal nekoliko časa na svojih prsih in celo toliko se je bil raznežil starček, da je svoji ustni pritisnil na njegovi objokani očesci. Komarjevi so bili že na tleh, a Tone je še sedel na strehi, kakor bi bil pozabil, da tu gori zanj ni več posla. Naslonil je komolec ob streho, glavo v dlan in gledal, kako se razpolože Komarjevi na njivi. Njegov pogled je letel večkrat preko vasi, kjer je plapolal na več krajih ogenj, poleg katerega so se premikale človeške postave. Kaj bi dal, ko bi se mogel zjutraj prebuditi na svoji postelji, bdeč sanjati dalje o svoji sreči, vse drugo pa, kar je doživel in videl to noč, odbacniti kot strašne, a prazne sanje! Ali si opomore še kdaj narod, če je ves prizadet? Iz takih misli ga je zbudila temna postava, ki je prišetala na njivo. V njej je spoznal gabrovškega župnika.

XIII.

Gospod župnik je bil tisti večer zgodaj zaspal. Čudne sanje so mu blodile po glavi. Sanjalo se mu je, da je umrl in šel k sodbi božji. Stal je pred odprtimi nebeškimi vrati ter gledal v raj. Ves zamaknjen v rajske lepote, je hotel že stopiti skozi vrata, da bi užival večno veselje po tolikem trpljenju in bedi, kar zagleda daleč tam v zraku nad neštetimi nebeškimi prebivalci frčečega človeka. Frči tisti človek, kakor bi poigraval z zračnimi valovi, pa se ustavi v zraku in obvisi v sinji višavi; a župnik ga gleda ter se čudi, češ: tu gori imajo uganko zrakoplova že rešeno in dognano. Pa tudi temu se čudi, da dobiva oni v zraku čimdalje bolj znane znake in poteze, po katerih spozna naposled v njem samega svetega Petra. Jedva je prišel do tega spoznanja, pa se spusti sveti Peter iz višav naravnost proti njemu. V gromu in blisku leti, in ko stopi na tla, se potresejo

nebesa od vrha do tal in rajska vrata šklepetajo kakor v silnem viharju. In tako zarohni svetnik na preplašenega župnika: »Kaj iščeš tod ti, ki si barantal za maše!« Župnik je strmel: »Oh, kako hribovski zarobljeno govori . . . Olikanega Slovenca sveti Peter gotovo nikdar ni čital.« In spomnil se je, da sta s sosednjim župnikom tovarišem, ki ima pri svoji cerkvi toliko ustanovljenih maš, da sam vseh ne more opravljati, delala kupčijo za svete maše, tako da jih je prevzel nekaj on, ki nima pri gabrovški cerkvi plačanih maš, ter dobil od tovariša za sveta opravila enkrat talar, ki je postal sosedu preozek, drugikrat sta se pobotala še za nekaj manj imenitnega. Sklonil je bedni župnik glavo in dvignil pogled, proseč milosti. In zelo se je prestrašil: sveti Peter ima silno oduren obraz, na eno oko miži, drugo tako ostro in srepo vpira vanj, kakor bi mu hotel pogledati v vse žepe. Ker na prvo vprašanje ni bilo odgovora, je svetnik v drugo vprašal: »Zakaj paseš svoje ovce v takšni duševni temi?« Tu se je župnik osokolil, povzdignil glavo ter ponižno odgovoril: »Saj stoji pisano: Blagor revnim na duhu . . .« Dalje ni mogel, ker že se je sveti Peter obregnil nanj, rekoč: »Slabo vam razlagajo pisma v vaških zavodih!« Pa je svetnik zaloputnil prav pred župnikovim nosom nebeška vrata s toliko silo, da se je potreslo vse okoli, zahreščalo in zagrmelo. Župnik se je v veliki grozi zbudil in skočil s postelje. Ali vse se še ziblje in giblje okoli njega, v steni nekaj poči, vrata se sama odpro in zunaj nekaj završi, ko da se podira cerkev. Precej je uvidel, da se je prigodil hud potres. Bil je to že drugi sunek, o prvem je sanjal pred rajem.

Ves bled je tekel iz župnišča. Zapazil je, da se je zgreznila streha z zvonika. Nekaj časa je stal pred cerkvijo in ukrepal, ali bi šel pogledat v hram božji, ali ne. Naposled se je osrčil in vstopil s cerkovnikom, ki mu je svetil. Videl je v cerkvi dosti razdejanega: tuintam se je zganil kakšen svetnik ter se zaobrnil na stran ali naslonil na oltar; sveta brata Ciril in Metod v stranskem oltarju sta se zbližala, kakor bi se hotela združiti, da skupno pomagata slovenskemu narodu v veliki stiski; na nasprotni strani sta se sveta Kozma in Damjan zasukala eden na desno, drugi na levo, ko da hočeta ogledati ves svet in izlečiti vse velike bolezni in nadloge, ki se ga drže; sveti Tomaž se je užaljen obrnil proti svoji blaženi Indiji; le sveti Florjan v velikem oltarju je gledal usmiljeno kakor drugekrati na župnika, ko da hoče reči: Ljubi moj Janez, za potrese pa jaz nisem, žal, žal! Pa dolgo župnik ni gledal na krdelo svojih lesenih svetnikov. Izprevidel je, da je tukaj vsaka pomoč za sedaj nemogoča

in nepotrebna, in spomnil se je, da nocoj z besedo tolažbe lahko pomaga svojim nesrečnim županom. Zapustil je torej svetišče ter se napotil v vas. Na svojem potu je našel do kraja zbegane ljudi, ki so govorili najneumnejše reči o Antikristu, koncu sveta in sodnem dnevu. Nekaterekrati se je spomnil svojih nocojšnjih sanj, kako mu je sveti Peter očital gabrovško duševno temo, in našel je nekaj zmisla v njih. Preveč je s prižnice govoril ljudem o zadnji sodbi, o hudiču in peklu in skoraj nikdar jim ni razlagal bolj bližnjih stvari: kako deluje Bog v svoji prirodi. Pa tudi tega se je spomnil, da mu je sveti Peter očital tiste maše, ki jih je opravil za obleko, in zapeklo ga je, da so materijalni pogoji njegovega življenja uravnani tako, da mora vzeti za mašo denar ali pa stvar, ki ima denarno vrednost.

Spominjal pa se je tisti večer tudi neke majhne krivice, ki jo je naredil pred leti enemu svojih župljanov — Komarju — dasi ni bila krivica v pravem pomenu besede. Kdo drug bi bil to že davno pozabil. Pred leti, ko je umrla mlademu Komarju prva žena, zapustivši mu triletno hčerko, je prišel mladi Komar v župnišče prosit, naj se mu za mladoletno hčerko po prejemščini prepusti sedež v oni klopi gabrovške cerkve, ki je v njo hodila njegova pokojna žena. Prejemščina znaša za sedež en goldinar. Dasi je Komar prosil in prosil, župnik mu ni hotel dati klopi po prejemščini, češ, deklica je premlada in ne potrebuje sedeža. Svetoval mu je, naj pride k dražbi, če hoče že na vsak način ono klop za triletnega otroka. Na dražbi je potem Komar res dobil ono klop za deset goldinarjev. Nesel je desetak v župnišče ter ga položil na mizo, rekoč: »Tu imate, gospod župnik! Ampak to vam povem, kaj se meni čudno zdi: meni se čudno zdi to, da je bila moja Micka za en goldinar premlada, za deset jih pa ni.« Od tistega dne se je župnik vselej razjezil nase, kadar se je spomnil Komarkine klopi. Uvidel je, da je Komar povedal pravo besedo, dasi po svoje zarobljeno, da mu je, držeč se stare, od svojih prednikov sprejete navade, storil nekoliko krivice, ker mu klopi ni prepustil za prejemščino. Oni denar, kar ga dobi za klopi, potrebuje za cerkvene potrebe, no on da cerkvi rajši iz svojega, nego pa da bi nalagal kmetom takšna bremena, ki v njih vidijo krivico. Ugriznilo ga je na duši, kadar je videl Komarjeve, in mnogokrat je premišljeval, kako in kdaj poravna ono zadevo.

Nocoj se mu je ponudila prilika. Na svojem potu preko vasi je prišel tudi h Komarjevim. Spoštljivo so ga sprejeli. Z mnogimi vzdihi so mu na dolgo in široko potožili svojo nesrečo. Dolgo je stal pri njih in tolažil, kolikor je mogel. Ko je zagledal za Komar-

jevimi stati Cijazovčevega Toneta, ga je pozdravil in pohvalil, da ga je najti povsod, kjer treba hitre pomoči. Naposled je položil mlademu Komarju roko na ramo ter mu rekel: »Rad bi ti pomagal, prijatelj, rad bi ti odprl svoje sobe, ali glej me — sam sem brez strehe. Potrpi do jutra, potem pregledamo vas in nadejam se, da pridemo vsi pod streho, četudi ne vsak pod svojo.« Tiho pa je pristavil: »Tistih deset goldinarjev za Mickino klop ti bom nazaj dal... saj veš... da se poravna star madež«. Ko je bil tako olehčal svojo vest, se je obrnil k Tonetu ter ga povabil s seboj po vasi, ker mu ima nekaj nujnega povedati. Šla sta po stezi na cesto.

Ko sta bila za hišo, je izpregovoril župnik: »Danes ste pa povsod hitro pri rokah. Tako je prav. Vi ste nesli Daničevo hčer izpod strehe?«

»Nesel, gospod župnik,« je odgovoril mladenič. On bi rajši prenašal ponesrečence po strehah in lestvah in jim otimal življenje nego govoril o takšnih stvareh. Župnik je pomolčal in Tonetu je prišlo na misel, da mu bo treba stvar vsekakor nekoliko razjasniti, ker strogi čuvaj gabrovških duš še ne more vedeti, kako se je pripetilo, da je bil s svojo pomočjo tako hitro pri rokah in ga nemara na tihem sumniči, da je sinoči po fantovski navadi oglaril pod Smoletovimi okni.

»Rešili ste morda obema deklicama življenje, in velika sreča je, da ste prišli o pravem času k njima v sobo,« je izpregovoril župnik.

Tonetu je ugajala takšna hvala in odprla se mu je zatvornica mladeniške zgovornosti. Da bi izgladil vsak sum glede tiste pregrešne fantovske nerodnosti — tako je župnik v svojih propovedih bičal ponočno oglarjenje — je s kratkimi besedami razložil, kako se je zgodilo, da je bil za časa največje nevarnosti že pri Smoletovi hiši. Tudi o tolarjih je pravil. Župnik se je posmejal, ko je slišal o Tonetovi vožnji; a precej se je spomnil govoric, ki jih je slišal po vseh krajih vasi, in zmračilo se mu je lice, pa je rekel: »Hvala Bogu, ki je poslal tako vrlega rešitelja; ali povedati vam moram, da je pričinil vaš pojav na vozu ljudem grozen strah. Po vsej vasi govore, da se je peljal Antikrist in ne vem kdo še mimo Smoletove gostilne. Vsak ga je videl na svoje oči. Ljudje žive pri nas res v veliki duševni temi. Vsa moja zgovornost je skoraj bob ob steno: nekateri si ne dado dopovedati, kako neosnovana in prazna je njih vera v podobne prikazni.«

Tone si je grizel ustnice, ker žal mu je bilo, da je prizadel siromakom toliko nepotrebnega strahu. Župnik ga je prosil, naj to noč

kolikor mogoče z besedo nasprotuje tej praznovernosti, ker ob ljudski zmoti ne smemo molčati in se ji smejati, ampak preganjati jo treba. Tone je rad obljubil, da stori vse, kar bi ljudstvo pomirilo.

Župnik ga je prijel za roko in mu govoril: »Še nekaj vam moram povedati. Od treh bližnjih župnikov so mi došla sporočila, da imajo tudi oni potres kakor pri nas. In ona dva proti Ljubljani mi javljata hujšega nego oni na štajerski strani.«

Za hip je umolknil, segel po sape in nadaljeval v presledkih: »Bojim se, da nas je zadela v Ljubljani še večja nesreča nego tukaj, da je morda padlo pribežališče naše narodnosti. Če je padla Ljubljana, padli smo vsi. Zato bi rad vedel, kaj je ž njo. Ali so ji prizanesli jezni podzemski viharji, ali so ji ugasnili luč prosvete, katero je poklicana izlivati po vsej slovenski zemlji? Verjemite mi, da to z moje strani ni prazna in puhla radoznalost. Do brzojavnega urada imamo uro daleč in kdo ve, če je ob tem času mogoče dobiti točnih sporočil. Vsi imamo v Ljubljani znance in prijatelje, ljudi, katerih usoda nam je pri srcu. Pri Smoletu imajo tam brata, strica in očeta, ki je moj prijatelj. Zato vas prosijo Smoletovi in tudi jaz vas prosim, da si daste napreči Smoletovega konja in se peljete v Ljubljano po profesorja Daniča. Smole sam ne more, ves zbegan je in treba je gospodarja pri domu, jaz tudi ne morem in moj hlapec je bolan. Če se v Ljubljani trese, misli Danič z vso silo svoje duše na Gabrovec. Morda ne more iz mesta, ljudje so tam med zidovjem še bolj preplašeni nego pri nas, in jedva čaka trenotka, da dobi tolažnega sporočila od nas. Idite torej, kakor sem vam naročil, najpoprej po vasi in povejte ljudem o tisti svoji vožnji; vam bodo prej verjeli nego drugim. Ko se prične daniti, pa zapreziti in hitite in pripeljite nam iz Ljubljane profesorja in pa dobro novico, da iz polnega srca zapojemo zahvalno pesem Bogu; in če že mora biti ... ako je božja roka udarila ves narod, prinesite nam žalostno novico, da molimo k Bogu, naj zopet dvigne narod, ki mu služi vekov veke.«

Župnik se je obrnil in si otrnil solzo. Bil je zelo dobrega srca in ves vnet za blagor svoje nesrečne domovine. Ta globoka skrb ob mogoči vsenarodni nesreči je silno ganila mladeniča. In ne samo ganila, vse njegovo dosedanje bitje je prevzela in napolnila ta skrb. Ta nežni čut, klijoč že poprej v njegovem mehkem slovenskem srcu, ga je osvojil sedaj popolnoma, tako da niti besede ni mogel govoriti, ko se je poslavljal.

(Dalje prihodnjič.)

Za ljudsko prosveto.

Spisal Adolf Ribnikar.

Ni še preteklo pol stoletja, kar sta spoznala slavna Angleža Stuart in Roberts, da je prava izobrazba nedostopna večini ljudi in zato da zija v človeški družbi med izobraženci pa maso tolik prepad. Danes je že skoraj ves svet o tem preverjen.

Nižje šole — ako bi jih tudi vsi ljudje obiskovali — so pomanjkljive in nam nikakor niso porok, da ohranimo to, kar smo se v njih naučili, celo življenje, ne da bi se še nadalje izobraževali.

Srednje in visoke šole obiskujejo ponajveč premožnejši dijaki, kajti le malo jih je, ki bi lahko zmogli gmotne žrtve. To pa je najvažnejši dokaz, da žive še danes ljudje, ki so mnenja, da sme biti izobrazba dostopna le najmanjšemu utrinku človeštva, a ljudstvu ne.

Kakor so malone vsaki stvari ljudje naklonjeni ali nasprotni, tako je tudi z ljudsko izobrazbo. Nekateri so se vzlic močnemu odporu zavzeli zanjo in jo začeli širiti. Na ta način se je porodila na Angleškem takozvana ljudska univerza. To ime je zadobilo šele v najnovejšem času pravi pomen. Ljudska univerza je slična našim visokim šolam, a dostopna je vsakomur. Nje delovanje obsega ponajveč ustanavljanje ljudskih knjižnic in prirejanje poljudnih predavanj. Knjižnice in predavanja naj sistematično izobražujejo moške in ženske, ne da bi zanemarjali vsakdanja opravila. Boj za obstanek je vedno težji in ljudje morajo že v najmlajših letih »s trebuhom za kruhom«. Zato je razširjevanje vsestranske izobrazbe med ljudstvom, ki je prestaro in prerevno, da bi hodilo v šolo, največje važnosti.

Danski zgodovinar, pesnik in teolog Nikolaj Gundtvig, ki ni nič manj slaven kot pedagog, meni, da je doba od 18.—30. leta najpripravnejša za učenje. »Ta čas šele lahko uživamo duševno hrano brez škode, pa jo tudi lahko z lastnimi mislimi obdelujemo in v istini porabljamo. V tej dobi je fantazija najživahnejša. Vzbujajo se želje, vrivajo vprašanja in vsakojaki nagoni preobladujejo naš duh.« Zato treba ravno v teh letih sredstev, s katerim lahko zadoščamo notranjim nagonom; a takih sredstev treba ne le bogatašem in premožnejšim ljudem, marveč tudi kmetom, obrtnikom in delavcem, moškim in ženskam. Dati treba odrasli mladini priliko, in zbirala se bode radovoljna v množicah okoli učitelja, občevala bode ž njim, razširjala si znanje, ojačevala se v samozavesti!

Že nekaj desetletij je opazovati živahno poljudno delovanje v naprednih državah. Več tisoč zavodov — bolj ali manj popolnih ljudskih univerz — so ustanovila društva ali posamezni prijatelji ljudstva in vzdržujejo se z državno ali občinsko podporo.

Vsem tem zavodom, vsemu temu gibanju je namen, vzbujati ljudem čut za potrebno samoizobrazbo, nikakor pa jim ni vzgajati učenjakov, tudi ne zapeljevati ljudi srednje nadarjenih, da bi se ločili od posla, ki jim donaša primerno veliko dohodkov, in obrnili k stanu, v katerem vidijo le prevaro. Ne! Dati hoče ljudem vseh stanov, ljudem, katerih življenje stremi že po popolnoma gotovem cilju, večje ideale o življenju in jih učiti razumeti delo, učiti lože, bolje živeti.

Kakor ogenj se je širilo to poljudno gibanje po vsem svetu — najeklatantnejši dokaz, da se je rodilo iz žive potrebe in ne morda iz fikcije. Ljudska univerza, bodisi, da je delovala s poljudnimi predavanji ali knjižnicami, bodisi tudi še s kakimi drugimi sredstvi, napaja danes malone že vse narode s čistim virom vsestranske izobrazbe. Posebno se odlikujejo Angleška pa Ameriške združene države, kjer obiskuje na leto nad 100.000 slušateljev poljudna predavanja in kjer si ljudstvo izposoja na leto po 40—50 milijonov knjig iz javnih knjižnic.

Vprašamo, bi li ne bilo umestno, bi li ne bilo za naš narodič pravzaprav blagodejno in naravnost potrebno, da presadimo to cvetko, ki je vzcvetla tako hitro malone po vsem svetu, tudi na naša slovenska tla?

Neovržna resnica je, da je blagostanje našega naroda splošno piškavo. Vsakdo lahko vidi — seveda, ako trezno gleda — da je žalostna prevara mnenje in govorjenje, da napredujemo skokoma; kajti skoraj na vsej črti padamo, če že ne absolutno, pa vsaj relativno.

Naše ljudstvo potrebuje vzgoje. A vzgajati moramo vse ljudi, vse stanove; kajti le taka vzgoja lahko izpremeni naše ljudi v olikane, samozavestne, navdušene Slovence.

Ako povzdignemo duševno stanje našega naroda, povzdignemo obenem tudi gospodarski položaj. Brez dvoma je šolanje v neposrednji zvezi z gospodarstvom, brez dvoma je dobra šola podlaga dobrega gospodarstva.

Danski narod, ki šteje dva in pol milijona duš, stoji danes na visoki stopinji kulture in njegovo blagostanje je vsestransko ugodno. Smelo trdimo, da so ga dovedle do sreče ljudske visoke šole — poljudna predavanja in javne knjižnice.

Navadno izpodbude narode velike nesreče k delu, in to je bilo tudi pri Dancih. Ko se je polegla burna vojna v letu 1864., so začeli

Danci resno misliti na narodni obstoj. Ugibali so vsakojako, a končno jih je dotekla sreča — poljudno delovanje nedaljne Anglije se je udomačilo tudi na njih zemlji. Da, ko bi narod ravno s poljudnim delovanjem ne bil zadobil velikanske moči, bi bil moral poginiti v dobi od 1870.—1880. leta, za časa strahovite gospodarske krize radi žita. Vsestransko izobražen, duševno močan, po telesu zdrav, se je lotil Danec samozavestno vsestranske gospodarske organizacije, ki se ni le mahoma ukoreninila, ampak je postala toli pomembna, da obračajo še danes vsi evropski narodi nanjo svojo največjo pozornost.

Predno se more kak narod organizovati, je torej pred vsem neobhodno potrebno, da so vsi udje naroda duševno toliko razviti, da stoje absolutno na precejšnji stopinji kulture. Ako je ljudstvo izobraženo, izobražen je ves narod.

In kako je pri nas? Mi vidimo, da manjka narodu izobrazbe, in ljudstvo samo čuti, kaj ga mori, zato pa tudi hrepeni po izobrazbi! Zato naš priprosti narod kaj posebno rad bere, sam, iz lastne volje. Baje pri drugih narodih ravno to dela poljudnemu gibanju veliko ovir, ker ne morejo ljudi privaditi čitanju. Da bi pa ljudstvo iz lastne volje, brez prigovarjanja — kakor Slovenci — čitalo, to je baje kar izključeno.

Uverjeni bodimo, da naše ljudstvo ravno radi tega hrepeni po izobrazbi, ker ve, da je to oni zaklad samostojnega mišljenja, ki nam omogočuje v vseh slučajih življenja, povsod in vsekdar lastno sodbo, pa tudi omogočuje, da po tej lastni sodbi delamo sklepe ter si po teh ravnamo in lajšamo delo! Ta zaklad pa moramo pridobiti in dati našim ljudem, ki ga nimajo in ga sami iz sebe tudi nikdar ne dobodo.

Prepričani smemo biti, da se poljudno delovanje, ki je bilo povsod šele potreba časa, tudi pri nas vidoma ukorenini. A ravno vsestransko organizovano poljudno delovanje naš narod prerodi, ono mu da moč, da se kulturno povzpne in bo korakal vsaj z drugimi narodi, ono pa mu podeli tudi moč, da se gospodarsko ojači. V delu, samo v delu leži boljša bodočnost!

Akcija za slovensko univerzo se je enkrat izjalovila. Pa saj nimamo niti popolnih srednjih, ponekod celo slovenskih ljudskih šol ne! Zato pa moramo učiti narod sami! Vsi narodi, ki imajo univerzo, imajo danes že tudi ljudsko univerzo. A kaj naj storimo mi? Mar naj čakamo, da nam dado univerzo, mar naj čakamo, da nas popreje utope v germanskem in lahonskem morju, predno se začnemo zavedati?

(Konec prihodnjič.)

Mlada ljubezen.

Spisal J. Gostič.

Vroči poletni dnevi so vstajali vsako jutro z žarečim solncem; bilo je stanovitno vreme že ves mesec in zrak se je vsled žgočega solnčnega plamena tako razgrel, da se niti po noči ni mogla ohladiti zemlja. Rosa ni padala in poljske ptice so žeje medlele po razsušenih grudah. Žito je dozorelo in suhe bilke so vršale po njivah, kadar je potegnil veter pod bledim, brezbarvnim nebom.

Bil je čas žetve in kmetom je bilo pogodu suho vreme. — Na Melharjevi njivi so želi oves; med ženjicami sta bili dve domači hčeri, starejša, že omožena Liza in mlajša, ravno v najlepših letih cvetoča Katrica. Bila je kipečega telesa in močnega, lepega stasa, kakor so naša gorenjska kmečka dekleta. Imela je robec potegnjen na čelo, da ji je senčil gladko, rdeče lice pred solnčnimi žarki, ki so jo žgali neusmiljeno po zagorelem vratu, kolikor ga niso krili lasje, ki so se ji v dveh dolgih kitah pletli vrhu glavice. Ženice so molčale, nobeni se ni dalo govoriti, ker sta bili domači dve preveč zamišljeni. Katrica je bila v mislih pri svojem ženinu, ki se je nahajal v bolnici v mestu.

Krčevito je stiskala ustnice, kakor bi se bala, da se kak vzdih ne prikrade iz njenih ust. Silna tesnost ji je legla na srce, ki se je ranjeno topilo v žalosti in bolno utripalo. V zadnjih dneh jo je tako vso prevzela tuga, da ni mogla več tajiti svojih čuvstev. Ne vede kdaj ji je zatrepetal vzdih na ustnicah, in v njenem vzdihovanju je bilo toliko obupa, kakor da se ji trga srce. — Njen ženin, Zakotnikov Janez, se je pred dvema tednoma ponesrečil v gozdu; pri sekanju ga je zadelo padajoče drevo in malone ubilo. Onesveščenega so prepeljali v mesto.

Pred tremi dnevi je bila pri njem v bolnici, in spomin na ta obisk ni hotel zatemneti v njenem srcu. V možgane so se ji vcepile mračne misli in na nič drugega ni mogla misliti kakor na ženina, ki zapuščen ječi v daljnem kraju. Starinska mestna bolnica je napravila nanjo mračen vtisk. Vse, kar je videla, je bilo zanjo tako tuje; obhajala jo je groza na visokih, razhojenih stopnicah in na dolgih, temnih hodnikih. Zaduhli bolnični zrak, nasičen z ostrim, zoprnim vonjem, ji je legal težko na pluča in navdalo jo je neznano, tesno

čuvstvo. Na hodniku je visel v kotu na steni velik začrnel križ in na njem je bil pribit že strohnel Bog; truplo mu je bilo razjedeno, neizmerna tuga je sijala iz njegovih oči in poteze Kristusovega obraza so izražale neskončno bol.

Trepetajočih korakov, burno drgetajočega srca je stopila v bolniško sobo, kjer je ležal Janez. Ni vedela, kje je njegova postelja, zato je šla od bolnika do bolnika. Povsod so jo zrli nasproti izmučeni, tuji obrazi, ki so jo gledali presunljivo in proseče. Prišla je do konca sobe; tu je bil ob steni postavljen oltarček in rdeča luč je visela izpod stropa. Med suhimi rožami je sedela na prestolu Mati sedmih žalosti; v njenih steklenih očeh se je zrcalilo bolno čuvstvo in srce je imela prebodeno s sedmimi meči. Okolo altarja je klečalo v dolgih, rjavih plaščih več bolnikov; bili so kot spokorni menihi upadlih, vdrtih obrazov ter zamaknjenih, mrtvih oči in zdelo se je, da se jim ustnice pregibljejo same od sebe, brez njih volje.

Šla je dalje kraj zidu in obstala pred posteljo ravno tik okna. Bolnik se ji je zdel popolnoma tuj; obličje mu je bilo rumeno, le oči, ki so sijale v motnem blesku globoko iz jamic, so se ji zdele znane. Spominjale so jo lepih, solnčnih dni. A zdaj so strmele nanjo tako boječe, da se je naslonila ob zid, polna tajne groze in moreče slutnje. Čim dalje je gledala bolniku v obraz, tem bolj so se ji zdele znane te poteze. Naposled so blede ustnice bolniku zatrepetale in začul se je iz njegovih ust slaboten klic: »Katrica!«

Zdaj ni več dvojila; to je bil Janez, ali kakšen! Pred njo je ležalo trhlo in izsesano telo, bil je zdaj komaj še senca poprejšnjega zdravega njenega ženina. In nehote so ji stopili v spomin jasni dnevi njene ljubezni. Ah, kako ponosno je korakal včasi ob nedeljskih jutrih njen ljubček po vasi! Šop rožmarina se mu je košatil za klobukom in lici sta mu kar igrali zdravja in žuborečega veselja.

»Janez, ti si?« Da bo videla svojega ženina v tako žalostnem stanju, tega se ni nadejala; bila je presenečena ter hudo zadeta v dno srca. Pritisnila je robec na usta in iz grla ji je privrelo pretresljivo ječanje; solze so se ji ulile iz oči in vse telo je trepetalo strašne bolesti. Tako neizmerne žalosti doslej ni poznala; moreča bol ji je razjedala srce, ki je divjalo v prsih. Sklonila se je na posteljo in krčevito ihteč pritisnila vroče čelo na njegovo roko.

»Katrica, kmalu me ne bo več; ti si edina, ki sem te hotel videti še enkrat.« Govoril je počasi in hropeče, kakor da je v grobu. Katrica ga je gledala z izrazom neskončne ljubezni v očeh; hotela bi vanj vliti vso svojo moč, da bi bil zopet kakor nekdaj, ko je še plulo

življenje po njem v svežih, čvrstih tokih in so kipele zdrave sile mogočno ter bujno. Govorila ni dosti ž njim; vse tolažilne besede, ki bi mu jih lahko rekla, so se ji zdele puste in prazne.

Vsa omamljena in skoro nezavestna je odšla po težkem slovesu — vedela je, da Janeza ne vidi več nikoli — in stopala počasi proti vratom. Tam se je ustavila in okrenila; malone bi se zgrudila silne bolesti. Janez se je sklonil pokoncu in zrl s čudovitim, obupnim pogledom za njo. Umela je sijaj njegovih oči: Poslavljal se je od nje za večno! . . .

Od teh vtiskov opojena, je stopila na mostovž; čutila se je slabo in onemoglo. Njena duša je koprnela v mračni tugi, kakor da ji je razdejano življenje, kakor bi ji glodala v prsih smrtna bolezen. Zdelo se ji je, da mora leči, da ne vstane nikdar več. Neutešno je zaihtela ter se naslonila v kotu na križ. Pribiti Bog je zrl medlo predse kot vedno; isti neskončno bolestni izraz mu je počival na licu . . .

Katrica se je vrnila domov, in po onem dnevu je spomini na bolnico niso zapustili niti za trenotek; ni se jih izkušala otresti, temveč je mrla v takšnih tožnih mislih. Na njivi pri žetvi so ji blodile misli po krajih, kjer je bila kedaj s svojim dragim; z duhom je bila vedno odsotna, a roke so se gibale iz navade in vršile vsakdanje delo.

Ženjice so doželе že do sredi njive; pred njimi je še stal nepožet oves, šumel ter se zibal v rahlih valih vetra. Solnce je ves čas žgalo, da je zrak trepetal, kakor bi se imel vneti in zaplapolati z rumenim žarom. Na meji, sredi goste trave so žgoleli in vriskali cvrčki. Suha vonjava po prsti je vstajala iz zemlje; dišalo je po uveli travi in suhem klasju. Znoj se je cedil ženjicam po obrazih in soparica jim je kar jemala sapo. Že večkrat so hotele pričeti razgovor; hudo jim je bilo vsled dolgočasnega molčanja, zato bi se rade malo porazgovorile. Zdaj je vzdihnila ena in pogledala proti nebu, tožeč vroče solnce, zdaj je zopet druga zajavkala vsled potu, ki jo je ščemel v krvavih, motnih očeh.

Tedaj se je oglasil v cerkvi sv. Štefana nad vasjo veliki zvon; začelo je zvoniti mrliču z vsemi tremi. Kar hkratu so ženjice skočile pokoncu in se spogledale. »Kdo je umrl?« Začele so misliti, kdo je bil zadnji čas bolan, kdo je bil na vrsti, da ga obišče koščena žena. Kričale so, vihtele srpe in bulile krmežljavih oči proti cerkvi, odkoder so se usipali doneči zvoki črez prostrano polje.

Ko je Katrica zaslišala zvonjenje, jo je objelo nekaj težkega, topega; črna slutnja ji je legla na srce, nekaj ji je govorilo z go-

tovostjo, da je on umrl . . . A njegovega imena si niti v duhu ni upala izreči; zvonjenje ji je bilo jekleno trdo na ušesa in jo rezalo v dno srca.

Ženjice so se obračale na pot, ki je peljala konec njive, da bi videle, če kdo prihaja, in povprašale po novici, ki jih je tako vznemirjala. Primajal se je šepavi berač Špeh, in v hipu so vse kričale nad njim: »Kdo je umrl?« Berač se je ustavil in počasi izpregovoril: »Dober dan vam Bog daj, dekleta; no ta vročina me bo res skuhala. Hentajte, no!« In z zamazanim rokavom si je začel brisati pot raz rjavi, razkrižani obraz.

»Ali veš, kdo je umrl?« Ženjice so pihale nestrpnosti in vihtele srpe proti njemu.

»No, kdo bi bil tako nepočakaven! No, ta je umrl iz Drage, Zakotnikov, ki je bil v bolnici, no, Janez se mu je dejalo.« Vzdignil e palico in s hropečim glasom zapel:

»Sveti Peter nosi ključe
in odklepa sveti raj;
če pravična duša trka,
duri odpre na stežaj!

Kaj ne, dekleta, to je lepo? No, temu je tam gori že boljše nego meni tu doli; še skuhala me bo ta vročina, ali me pa zadene ‚božji žlak‘ na možgane!« In odšepal je proti grmovju, ki se je vleklo ob potoku za njivami.

V Katrici je vse zastalo; tuga ji je zaprla jok in solz ni bilo iz njenih oči.

*

Drugi dan potem se ji je žalost razlila v solze; po cele ure je tugovala in vso noč ni mogla zatisniti očesa; prekladala se je po ležišču in vzdihala za svojim dragim. Drugekrati je bilo Katrico strah, ako je umrl kak znanec iz vasi, a Janeza je ni bilo kar nič groza. Iztegala je roke in ječala, naj bi vsaj še enkrat prišel k njej, da bi ga še videla. V gluho noč je izrekala njegovo ime in ga obupno vabila k sebi. Umrla bi najrajša, da bi bila tam, kjer on. A noč je bila nema in brezčutna za njene vzdihe; mrtva tema se je zgrinjala naokrog in glasu ni bilo, da prekine tajno tihoto.

Domači so se je ogibali, kakor bi bili nekaj zakrivili in bi jih bilo sram pred njo. Nikdo je ni tolažil in nikdo govoril ž njo. Žalost jo je storila topo in nepremično je včasi po cele ure strmela predse.

V nedeljo proti večeru je Katrica sama sedela doma v izbi; postajalo je somračno. Zunaj v veži začuje znano govorico; nekdo

je izrekel njeno ime in stopil k vratom. Bila je Janezova mati, upognjena ženica; telo ji je trepetalo kot vrba v jesenskem mrazu in gube so ji bile zarezane v prijazno obličje. Prišla je k njej, in ne da bi izpregovorila, začela z visokim, ihtečim glasom jokati. Katrica je pogledala njen od žalosti ves izpačeni obraz in privrele so tudi njej solze.

»Katrica, glej, Janeza sva izgubili!«

»Mati, če bi vedeli, kako je meni hudo! Nikdar ga ne pozabim.« Vrgla se ji je okoli vrata in jok je postajal skoro blazen.

»Vidiš, to ti dam, ker ti Janeza dati ne morem.« Razmotala je velik rdeč robec in razvila iz njega zlat prstan. »Kupil ti ga je za poroko, a zdaj se ti je izneveril.« —

* * *

Katrica ni mogla pozabiti svojega ženina, in njeni dnevi so bili žalostni. Brez prestanka je čutila v srcu težko gorje in ni se mogla iznebiti neznosne bolesti, ki ji je kot mora ležala na duši. Včasi so se ji za trenotek povrnile misli na vsakdanjost, a vseeno ji je ostala v srcu moreča bolečina. Naj je mislila karkoli, ni se je mogla iznebiti, kakor da ima srce res prebodeno, kakor da je vanj zapičena ostra ost.

Tako ji je hitel čas. V spomin si je klicala dogodke, ki so bili sicer popolnoma vsakdanji, ali vendar tako dragi njenemu srcu, ker jih je preživela z Janezom. Spominjala se jih je s slastjo in ljubeznijo ter bila prepričana, da je Janez z duhom pri njej, da ve vse njene misli in pozna njeno vdanost. Zvečer v postelji se je pogosto tako živo zamislila v kak dogodek, da se ji je zdelo, kakor bi bil Janez navzočen in se pogovarjal ž njo. Vsak hip je menila zaslišati njegov glas, ko jo bo poklical po imenu z onim njej tako dragim glasom.

Posebno ni mogla pozabiti nikdar one noči, ko je bil prišel zadnjikrat pod njeno okno. Zunaj je divjala vihra, bliski so križali nebo, da se je zdelo včasi, da gori s krvavim plamenom celo obzorje; brez prestanka je grmelo in bučalo, kakor da se lomi nebo. In v tej grozni nevihti je prišel k njej; glas se mu je tresel od mraza, ko jo je poklical. Ona se ga je prestrašila, zdelo se ji je nemogoče, da bi mogel to biti on; a potem ga je spoznala. Šla je k oknu, in ob blisku je videla njegov obraz. Svetlo in jasno se je zasvetil, v očeh pa mu je brala ljubezen. Po onem večeru ga ni bilo k njej nikdar več. Teden kasneje ga je v gozdu dohitela poguba. —

(Konec prihodnjič.)

Književne novosti

Ivan Cankar: Ob zori. — Ljubljana 1903. Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. — Ako pričakuješ, zorna bralka, od te Cankarjeve knjige z goljufivim naslovom mnogo tiste bajne zore, ki se poraja v neoskrunjeni naravi, daleč od morilnega šuma in hruma surovega človeškega življenja, tedaj se precej motiš. Ne, tudi v tem Cankarjevem spisu ni tiste mirne, tolažeče harmonije, ki spoprijaznjuje človeka s samim seboj in z življenjem. Tudi ob čitanju teh črtic boš čutila, kako se ti zabada v dušo skeleč trn, ki te bo ali bodril k pravemu, duševnemu življenju, ali pa bo zapustil le bol nesoglasja in obupno praznoto, kakor je slučajno ustvarjena tvoja duša. Gotovo pa se ti bodo vzbudili v duši akordi, ki bodo sorodno zveneli s pesnikovimi, zavedala se boš, da vsaj za hip zopet živiš »resnično življenje«, in poleg vseh boli boš hvaležna umetniku za to sveto uro. Okvir pa je vendar le jasnejši in svetlejši, kajti v preludiju nam razvija umetnik pozitivne ideje o življenju in umetnosti, kakor zaključuje zbirko z jasno sliko, polno novih upov, svetlega življenja in ljubezni, akordi, ki so pri Cankarju drugače dovolj redki. Dasi sicer niso posamezne številke te zbirke zvezane po notranji ali zunanji vezi, vendar imajo vse tako plastično izvršeno tisto posebno potezo, ki je veleznačilna za Cankarjeve proizvode, tisto iskanje resnice, ki povzdiguje človeka nad vsakdanjost. Gotovo so tudi te črtice prav tako fine »nijanse« bogate pesnikove duše, kakor smo jih občudovali že v prejšnjih podobnih zbirkah ali tudi v večjih njegovih umotvorih. Cankarjeva umetniška osebnost je ena, »nijanse« njegove umetnosti pa se prelivajo v neštevilnih barvah druga v drugo kakor kamenčki pestrega rimskega mozajika. Naj nastopa pesnik v fantastični subjektivnosti ali pa v odmerjeni objektivnosti, vselej se nam kaže veliki njegov dar opazovanja in še večja spretnost izražanja in pripovedovanja. Osnovne ideje njegovega umetniškega in filozofskega naziranja so tudi v naših črticah iste, kakor so nam znane že izza prejšnjih njegovih spisov: umetniška njegova in menda občečloveška volja hoče kvišku, hoče živeti pravo življenje, katero istoveti z umetnostjo (5), ali surova vsakdanjost, ki se hrani od težke zunanjosti. t. j. materijalnosti, ga vleče k tlom in sili, da ji »daruje devetindevetdeset odstotkov svojih dni« (5). Ako priznava, da ga je ime Maeterlinckovo elektrizovalo, tedaj vemo, kaj pomenijo te figure. Zato so Cankarjeva lica ljudje, ki streme proti vseosrečujočemu solncu resnice, ali ker imajo na nogah svinčene uteži materijalnosti, zato je njih vzletanje le slabotno in včasi smešno frfotanje, frfotanje netopirjev; ako je bil kdo izmed njih rojen ob sveti uri, tedaj kmalu izleti iz te trde, masivne srede v nedogledne višave, ker ga življenje stare. Ako je bajna noč vzbudila v njih duši sveto spoznanje, tedaj so srečni in studi se jim vsakdanji svet (Ob zori); ali tudi drugi slučaji lahko odpro izvoljencem pogled v bojni svet, ali potem jim ni več živeti v mrzlem, mračnem, pouličnem življenju (Mimi.). Koliko sestric ima pač ta uboga Mimi! Meni se zdi, da ljudje, ki s tolstorejenim obrazom prihajajo obedovat v boljše gostilnice, puščajo doma na polici svoje človekoljubje. Kako bi se torej dali motiti od slabo oblečenega otroka, te Tončke, ki prodaja žveplenke, ki jih nihče ne rabi. Ali je pa ni pobožal tisti gospod le radi tega, ker je imel slučajno s seboj — človekoljubje! Vendar se je temu izvo-

ljenemu detetu naenkrat odprlo oko v neznane svetove, zato odslej hrepeni in sanja o lepših ulicah, drugem življenju, zato pa ni več za to pusto predmestje. — Druge sestre pa niso tako srečne. Morda jim je kak hudi duh odprl pogled v raj ljubezni, a ko se razkadi ta ponarejena fatamorgana, tedaj hodi razočarano bitje tem topeje, tembolj mehanično po trdem tlaku sužnjega življenja. V črtici »Šivilja« je C. naslikal s poznano spretnostjo tako predmestno dete, obenem pa tudi lice, ki se v puhli svoji domišljavosti prišteva tisti družbi, ki živi vsakdanje življenje, ki je »slučajna, surova in nevredna posoda resničnega življenja« (5). Ali je potem pravi greh grešiti proti tej »nevredni posodi«? Menda ne radi družbe, pač pa je greh radi sebe in radi tistih bitij, ki se dvigajo iz te srede. Mnogo jih je, ki čutijo perje po svoji koži in se izkušajo dvigniti, ali blato, ki od vseh strani leti na nje, jih ostraši, vzame jim moč in pogum. In ti bledi junaki se ozirajo le na blato, kadar skrbno pazijo na javno mnenje, na vsakojake mode in na — karijero. Je pač nerodno razmerje med 99% in 1%! Slavni suplent, c. kr. adjunkt in junak črtice »Pred gostilnico« so pač bratje, ne li? Gotovo so vsi trije lepo pogojeni, dasi je pri vsakem kaj posebnega. C. kr. adjunkt je pač le v objektivnosti prelit, s humorjem retuširan junak omenjene črtice, kjer je umetnik pokazal na eni strani fin dar samoosebnega opazovanja, na drugi strani pa nam je ustvaril plastično izveden lik kmetskega dekleta slovenskega. V obeh črticah pa je nekoliko pristnih poetičnih mest, kakor veje v lapidarno in nekoliko površno izvedenem »Sestanku na Rušah« neka težka, zadahla sapa, kakor jo čutimo prav često v črticah Čehova; sploh se mi zdi razlita nad to črtico nekaka tragična senca, ki je priplavala nad ljudi, a se preletela, morda ker se je zmotila nad ljudmi. — Najobširnejša črtica je »Smrt kontrolorja Stepnika«, ki mora s svojim mrzlim, mrtvaško-mračnim koloritom pretresti živce vsakemu čitatelju, ki bo sploh hotel čitati to mučno berilo. Umiranje jetičnega človeka bi ne bila naposled taka tragika, ali Cankar je napravil iz te smrti pravo tragedijo — življenja. Stepnik je seveda neozdravno bolan, zato je čisto v redu, da umrje; ali on se maščuje prav mrtvaško nad življenjem zaradi življenja. Psihologično je utemeljeno, da se njegova žena, zdrava in mlada kri, odvrača od tega živega okostja; bilo bi tudi razumljivo, da ljubi zdravega moža, a opravičljivo ni s stališča socijalne morale, zato je treba pokore, trde pokore. Z živimi barvami slika Cankar satansko maščevalnost Stepnikovo, in ta je, ki nas v prvi vrsti zanima. S svojim votlim glasom, s svojim steklenomodrim očesom je takorekoč hipnotiziral bolnik svojo ženo, da je iz nje postala mrtva duša v zdravem telesu. Tragika napreduje tako daleč, da se Stepnikova žena po moževi smrti za vedno poslovi od človeka, po katerem je hrepenela ob prepovedanem času. Cankar stoji v tej črtici na spirističnem stališču, zato tudi razumemo, zakaj ne igra verski moment nikake vloge. Sicer pa pisatelj sam smatra ta svoj proizvod za nekako neveren poskus, in res je dvomljivo, če more v resnici v takih hipih tako zelo prevladati eno samo čuvstvo (škodoželjna maščevalnost) vse druge strani dušnega življenja. Zdi se mi torej, da ni samo tehnična fraza, ko piše Cankar: »Prebral sem rokopis do konca in reči moram, da se mi zdi stvar nekoliko čudna . . . « (166). Da je imel pri tej črtici priznane vzore pred očmi, to je gotovo, vendar je tudi tukaj spet pokazal, kako zna opazovati življenje in kako ima slovenski jezik v oblasti. S to disharmonijo v bralčevi duši pa ni smel zaključiti pisatelj, zato je postavil na konec subjektivno pisan zagovor, ki ga smemo smatrati morda

za malo izpoved. »Prišla je v moje srce ljubezen, tista ljubezen, ki je edino dovolj močna, da vzdigne človeka iz groba. (169) . . . zakaj ni je bolj sladke in rodovitne ljubezni od ljubezni sinov, ki nimajo od svoje matere drugega nego to sladko in rodovitno ljubezen . . .« (174). In ako poslušamo pesimistične ugovore njegovega prijatelja in pa pisateljev pozdrav domovini, kateri poklanja dar svojega duha, tedaj se nam zdi ta zaključek kakor nekak odgovor njegovim »Tujcem«, t. j. če je bil on kdaj tujec, poslej noče več biti, črpati hoče iz rodnih tal. To seveda ne gre po dekretih, ali Cankar ima dovolj duševnih sil, da se čim dalje bolj otresa, četudi polagoma tujih vplivov, saj ve, da le tisti umetnik ustvarja trajna in velika dela, ki je sam s seboj v soglasju in ki daje človeštvu kaj posebnega; naša zemlja pa je še malo rodila, zato gotovo počiva v njej še veliko plodnih snovi. Ponosni orel, ki se samozavestno dviga z vzhajajočim solncem nad morsko gladino, naj bo simbol tega zmagonosnega napredovanja. Kako razumeva Cankar življenje in kako ga vselej in povsod slika, to nam kaže tudi krasna slika na platnicah, katero je, kakor vse druge, narisal akad. slikar M. Jama; življenje je boj z nestvorom, obstoječim iz raznih delov, a glava tega čudesa je vendar človeška; ako so najdrznejši borilci za napredek vezani kot ljudje po naravnih sponah, tedaj se jim je vendarle najbolj braniti proti človeški družbi, ki je v svoji topi lenobi sovražna vsemu napredku. Ali pa napoči kdaj zlata doba, o kateri sanjamo? Mi upamo, zato — pride. Poleg obeh pomenljivih simboličnih slik je narisal gosp. Jama po vzoru podobnih publikacij drugih narodov na čelo vsaki črtici svojo sličico v modernem slogu. Nekatere so humoristične, kakor na strani 57. in zlasti 75., druge pa so bolj ali manj vsebini primerne. O sličici k črtici »Odložene suknje« pač nihče ne bo trdil, da je duhovito izvedena (str. 83.); miza iz secijske dvorane z ostudno sesušenim jetičnim telesom bi bila, da je slika večja in v barvah, gotovo — ostudna, raje še vendar vidim okostnjak (str. 109.), dasi ne morem reči, da je najsrečnejši izraz za idejo, izraženo v črtici. *Dr. Iv. Merhar.*

Zabavna knjižnica. XV. zvezek. Založila in na svetlo dala »Slovenska Matica«. Ljubljana 1902.

I. »Pogreb. Slika iz življenja koroških Slovencev. Spisal F. J. Doljan.« — V dobi feljtonizma smo. Občinstvo ne utegne čitati, pisateljstvo pa ne spisovati obširnih povestnih spisov: zato so postale zelo priljubljene »slike«, »črtice«, »obrazi«, »utrinki« . . . ali kakor se že imenuje ta slastni in hlastni drobiž. — »Pogreb« se res sme imenovati »slika«, tu so barve, ki govore same; ta slika je krepka, zdrava, vse diše v njej pravo življenje; ni bajna in bujna kakor Makartova, ali resnična in plastična, kakor bodo umotvori slovenskega Defreggerja. Kdor pozna in ljubi našega grčavega gorjanca, ki se za svoj ljubi kruhek vedno bori z brezobzirno prirodo, gorjanca, ki mu vsled tega obdaja srce trpka in trda skorja, pod katero tli gorko čuvstvo le prikrito, ta obnovi v tej sliki prijateljstvo s pravim takim tipom, verujoč pisatelju, da se skriva pri takem gorjancu med gubami na obrazu in za tem pogledom, vajenim, zreti daleč tja po dolinah in visoko gori na večni sneg, mnogokrat cel roman. Res, »ne samo po velikih hrupnih mestih . . . se dogajajo romani; mogoči so povsod . . ., tudi tam gori v najbolj zapuščenih gorskih krajih!« Da, dogajajo se, ali pripovedovati jih ni lahko — še za svoj roman ne najdeš pravih besed! Doljan zna pisati; on piše lahkotno in gladko, a vendar ne plitvo, prisrčno, pa ne jokavo, živo — včasi celo z drznimi sredstvi — in vendar ne fantastno . . . Izmed

številnih njegovih krajših spisov mi ugaja baš ta slika, nemara subjektivno zato, ker ljubim njen milieu, življenje gorjanca — pa saj je vsaka kritika ipak subjektivna! — Prvi del povesti je lepa idila. Nehote začutimo, da imamo na levi strani v prsih še nekaj več nego kos trdega mesa, ko opazujemo Jurčka, kako skrbi za pogreb svoje Urške; sicer vsebine ne bom pripovedoval! — Le dvoje bi »sliki« prirekal: na strani 11. bi se Jurčkovo duševno stanje ne smelo risati v neposrednem dopisu do bralca in povod za pripovedovanje njegove preteklosti je nekoliko šablonski.

II. »Brez volje . . . Spisal Pankracij Gregórc.« — Brez volje? »To bo pa nekaj filozofije«, sem se ustrašil, ker taka napoved pomenja običajno fiasko. Pri kakih dveh, treh prilikah se naglašuje, da je »sedanji čas brez volje«, tudi sicer so raztresene po spisu slične »iveri«, ali vse, kar bi naj služilo v dokaz tej resnici, je ponesrečeno. Predočujejo se nam namreč večinoma take osebe, ki nikakor niso »brez volje«, ampak so imele in še imajo prav drzno energijo, in te osebe so slikane vse bolj ali manj — nesimpatično, od rudniškega ravnatelja, ki je bil dovršil le domačo trirazrednico, pa do »varčljivca« Repavsa; tako pobija pisatelj samega sebe. In dalje! Slavni junak Pavel Pregelj, na katerem se naj uresničuje pravilo o brezvoljnosti našega časa, pa je slikan kot — simpatičen nesrečnik, ki ga le pisatelj peha semintja, ne pa osebe, ki imajo »voljo«! Tako se pisatelj zopet pobija. Pod tema pogojema se glasi prav čudno njegov poziv na koncu spisa: »‚Ne mislite, da ljudi poboljšate, ako jim ne okrepite volje‘, zaviknila je Vila, podobna misli(!) človeški.« — — Pri izvršitvi posameznosti kaže pisatelj dokaj fantazije, ali žal, da jo je napel najbolj v ta namen, da je nanizal na motvoz glavne vsebine kopo neverjetnih in neutemeljenih situacij in čudnih opazk ter si vrhutega skoval dikcijo, ki bi rada bila izvirna in visoka. Le nekaj paberkov navedem. Neumestne, nekaka profanacija, so na str. 46. besede o dokazu, »da je Bog«. — Izmed čudežev, ki se gode v spisu, omenim najhujšega: Julija se je ponesrečila; padla je namreč z voza in je z glavo »zletela na kilometrski kamen, ki je prav tam kazal številko 13«!! Sploh je ves ta prizor pravcata karikatura; Pavel, Julij in ljubček, ki je seveda prišel v pravem trenotku na kraj nesreče — pa ne da bi se spotaknil ob nesrečni kamen št. 13 — «jo rahlo prime za roke in jo privzdiguje, da omogoči umetno dihanje(!); spremljevalki odpirata korzet(!!)« i. t. d. Ljubimski sestanek med Pavlom in Julijo na str. 59. pa si poglejte sami! — Zapomnimo si še nekatere izreke: »O, magični raport dišav«, tako nazivlje zaljubljenec — vijolično milo! »Gleda ga, kakor bazilisk z mokrotnimi očmi«. »Njegova duša cveti pri Juliji«. »Pavel jo (namreč Julijino roko) prime in vidi, da se njeni prsti pravilno zožujejo proti koncu« — pa mislim, da je dovolj! — Pisatelj navaja v izvirniku na nekem mestu Homerja; naj se spomni še Horacija, ki pravi v izvestnem zmislu: nonum prematur in annum!

III. Fr. Ks. Meško. »Črtice«. — Tri so; vsaka je zasnovana zase, in vendar so v notranji zvezi. Prvi dve sta preludij, iz katerega že često zazveni motiv, ki gospoduje v tretji črtici in naposled predoni vsak drugi glas; le en akord je ta motiv, ali šele na strani 190. se tudi imenuje izrecno: »Vzemi to življenje, čemu mi je!« Ko bi kdo tako rekel v trenotnem afektu, bi si mislili: zdaj nisi sam svoj gospod, iz tebe govori žalost, obup, potrta nada; ko pa prideš do zavesti o svoji človeški dolžnosti, pahneš od sebe to črno obupnost. — Ako pa kdo kakor Meško dosledno gori za ideal, ki itak nikomur

ne odide, za smrt, se nam to zdi — dasi si ne prisojamo veljavne pravice, soditi o tem — greh, v resnici greh. Potemtakem bi imelo življenje le namen, da se konča, ali z drugimi besedami: rojeni bi bili le zato, da umrjemo? To pa ni res in ne bo nikdar res; ampak ker sem rojen, moram enkrat umreti, nisem pa rojen zato, da bi koprnel po smrti. Ne! Človeštvo je postavljeno v svet in dobi pač tudi svojo nalogo, da jo izpolnjuje na tem svetu, naj že ima ta ljubi svet kaj sreče, kakor sodimo mi, ali naj tudi ne pozna nikake sreče, kakor sodi Meško na koncu druge črtice. Med rojstvom in smrtjo mora še nekaj biti, in to je življenje, ter baš na ta del, na življenje so navezane vse človeške dolžnosti, kar mu jih je sploh izpolniti; saj njegovo rojstvo ni odvisno od njega in smrt bi istotako nikdar ne smela biti odvisna od njega. Ta človeku prirojeni del, življenje, često ni prijetno — to vemo, ali ustvarjeni smo živi in prijeli smo nalogo, da živimo . . .

Prav iz srca in z vso dušo uvažujem Meškov zadnji vzklik: »O Bog, ti si zadnji cilj mojega hrepenenja!« in vem, kaj in kako globoko čuti blagomisleči pisatelj-pesnik pri tem vzdihljaju, tudi si res z bolestjo predočujem ves njegov položaj, ki ga je privedel v eterske višave breztelesne dušnosti; ali prav tako je dolžnost, da naglašam: oni zadnji »cilj hrepenenja« obstoji za vsakega človeka, ne samo za njega, kar ravnim potem pa se tja ne da priti! Vse naše življenje je lahko k temu cilju le predstopnja, ali vendar predstopnja! Samo hrepenenje je po našem človeškem razumu brez vsebine, brez vrednosti; treba se je truditi, delati, ne sme se zaradi blaženega, prijetnega cilja obsojati trnjeva pot, ki pelje do njega. V vsakem premagovanju ovir leži nekaj sreče in čim dalje je naše življenje in čim več trnja smo morali iztrebiti, tem jasneje se nam bo svitala luč, ki vede k cilju. Edino pokazovanje cilja je mrtvilo. Naš in Vaš klik bodi: »Na delo!« Fer patienter onus, fac sapienter opus!

Mnogo mi je še na srcu, ali treba bi bilo napisati študijo, prostor pa mi je omejen. Le nekaj konkretnih opazk naj še pristavim. Pri Meškovih sedanjih nazorih o življenju je značilno, da se tako navdušuje za otroško dobo, torej za dobo, ko se človek še samega sebe ne zaveda; tudi mi se spominjamo radi otroških let, dasi po naših mislih prava sreča ne leži v nezavednosti: taka sreča je le negativna. Zlasti pa nam ni jasno, kako bi spravil pisatelj v soglasje to težnjo po mladosti z onim veseljem do smrti.

V prvih dveh črticah podaja pisatelj slike iz lastne mladosti, ali vse le v zrcalu svojih sedanjih nazorov; mnogo lepega je tu, otroškega malo. — Tretja — najdaljša — črtica ima krasna mesta, ali nje zasnova ni srečna. Najbolje popisano je vobče vagabundstvo, kar ga je — nekatera mesta (n. pr. na strani 122., 127.) se čitajo, kakor bi bila vzeta doslovno iz Cankarja — in pa stara mati — krasna slika! Glavni junak, na katerem uveljavlja pisatelj svoje ideje, ni prav izbran; to je slabček, kakor so jih rodili nezreli dekadentski očetje, in še celo sin zblaznelega očeta; v brezzavestnih halucinacijah pred smrtjo razodeva in sprejemlje ta mladič pisateljeve misli — slabo priporočilo za njih veljavnost med človeštvom! Izmed realnih dogodkov vzbuja v vsakem, ki je med svetom malo izpolnil vrzel med otroško in predsmrtno dobo, ljubezen onega mladiča do svetnice(!) Olge le smehljaj; resno pa moramo v obrambo človeštva pripomniti, da bi na vsiljiv napad tega negodnega junaka dala primeren odgovor tudi druga dekleta, ne le ta nadčloveška Olga. — — —

Žal nam je, da je Meško zdaj postal dekadent bolezni in smrti, a iskreno želimo, da postane zdrav, v vsakem oziru apostol zdravja!

Dr. Jos. Tominšek.

Slovenska Šolska Matica. Izmed že v zadnjem broju »Ljubljanskega Zvona« kratko naznanjenih knjig tega pedagoškega društva naj tu izpregovorim par besed o »Pedagoškem Letopisu« (II. zvezek); imena njegovih sotrudnikov (dr. Bezjak, dr. Tominšek, Lavtar, Orožen, Schmoranzer, Nerat) pričajo sama ob sebi o tehtnosti vsebine, ime prof. V. Bežka o dovršenosti jezika, a ravnatelja Schreinerja o iskrenosti pedagoške vneme ter o veličini smeri, ki so za naš razvoj prepotrebne. V tem zadnjem oziru nas osobito veseli, da je društvo brž v začetku svojega obstanka iskalo zvez s pedagoškimi društvi drugih Slovanov, pred vsem Srbo-Hrvatov (str. 178.), da je celo vprašalo »Hrv. pedagoško-književni zbor« v Zagrebu, pod kakimi pogoji bi dobivali Matičini člani knjige »Hrv. pedag.-knjiž. zbora« in nasprotno (str. 180.). S tega stališča nam je takisto milo, da se je društvo potegnilo za to, naj se Orožnovemu »Zemljepisnem atlantu«, ki nima slovenskega Malega Štajerja, doda še ta kos slovenske zemlje, nadalje, da se je društvo obrnilo na pristojno mesto radi končne ureditve slovenskega pravopisa.

Slovenci smo kakor v drugih strokah tako tudi v pedagogiki odvisni od Nemcev; drugače vzpored obstoječih političnih razmer niti ne more biti; vkljub temu bi od slovenskega »Ped. Letopisa« pričakovali več ozirov po slovanskem svetu, katerega znanost naj bi se nam polagoma otvarjala. Tako se mi n. pr. zdi zelo važno, da je vzhodno slovanstvo že pred nami uvaževalo pomen geografije, glej »O pouku slov. jezika« str. 97.—98. in »Rad jugoslavanske akademije znanosti i umjetnosti«, knjiga 150. str. 121. sl. . . .

Najtemperamentnejše izmed izvestij je brez sumnje izvestje gosp. dr. Tominška o grščini. Ta predmet je pač predmet dnevnega boja, odtod topla vnema gosp. poročevalca, ki je sam uverjen, da protivniki grškega pouka »v današnjih časih« ne bodo utihnili. Gosp. dr. Tominšek je zastavil veliko silo razlogov, ki jih je nanesla nemška filološka literatura, pa vso moč svoje lastne oduševljenosti, da bi nas uveril o neizogibnosti grškega pouka, ter očividno ni zadovoljen z ukrepi ruske učne uprave, ki krči mero grščini, dasi je slovanska Rusija dedič grškega Carigrada.

Najsi je človek za pouk grščine ali proti njemu, sigurno ne more pristati ob nekatere razloge, ki gosp. pisatelju morajo braniti težko stališče. Tu le eno, dve.

Istina je, da je enkrat (v začetku novega veka) staroklasiški humanizem preporodil svet, rešivši »človečanstvo«, ki v srednjem veku ni moglo na dan. Toda iz tega ne sledi, da bi v iste svrhe i dandanes morali sezati tako daleč v pradavnost; med tem so novi narodi razvili toliko — morebiti še preveč — »človečanstva«, da si ob njem svobodno razvija svoj samočloveški »jaz«, komur je tega mar. Razvoj slovanskih narodov spada v dobo ne staroklasiškega humanizma, marveč novega »samočlovečanstva«, in zato se ni čuditi, ako se Slovani, med njimi zlasti Rusija ne vnemajo toliko za klasične jezike.

Osobito mi Slovenci bi se ne smeli presilno ogrevati za latinščino in grščino; v »homerski in herodotski« naivnosti ne vidimo, da nam zemljaki le opeko nosijo polirju — tujcu, ki hišo zida klasično izobraženim »narodovim izvoljencem«.

Gosp. dr. Tominšek priznava, da grški pouk ne doseže mnogo, a vzrokov išče v slabih učiteljih in pa v tem, da je — to naglaša najodločneje — »nesposoben za višji pouk velik del gimnazijske mladine«; zato zahteva, naj gimnazija »vedno ostreje naglaša svojo nalogo kot vzgajališče višjih duhov ter **brezobzirno** odklanja vse tiste, ki ne sodijo vanje« (str. 18., prim. še str. 30.). Ta »brezobzirnost« dirne; zakaj znano je, da često enostranski nadarjeni otroci uspevajo v poedinih predmetih manj; ali naj jim radi slabših uspehov v grščini zatvorimo gimnazijska vrata? Saj se vendar pogosto celo od maturanta zahteva, da pokaže le v nekaterih predmetih, ki so že nekako njegova stroka, osobito znanje. Ako za kak predmet ni najti sposobnih učiteljev niti sposobnih učencev, potem je žrtvovati predmet, ne mladine; kajti tedaj je v predmetu iskati vzrokov neuspešnega dela.

Skoro bi prekoračil meje odmerjenega mi prostora. Dr. Tominškova razprava daje pobudo in je med Slovenci že zato zanimiva, ker je malo takih učiteljev grščine in latinščine, ki bi se kakor dr. Tominšek oduševljali za idealno stran teh učnih predmetov. Želim »Ped. Letopisu« obilo čitalcev med našimi profesorji, katerih veliko število pogrešam med društveniki vrle »Slov. Šolske Matice«. *Dr. Fran Ilešič.*

Janka Kersnika zbrani spisi, uredil dr. Vladimir Levec, zvezek III., sešitek I. »Rošlin in Vrjanko«. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1903. Cena K 2·50, po pošti K 2·60.

Ali je to domišljija, ali je res — meni se zdi, kakor da naše čitajoče občinstvo vsakega novega zvezka Kersnikovih povesti nestrpno pričakuje. Naravno bi bilo pač, če bi bilo tako! Saj imamo le malo pisateljev, iz katerih proizvodov bi odsevalo tako jasno in neskaljeno naše življenje kakor v Kersnikovih. Vsekakor se nam ne vidi potrebno, podžigati naše občinstvo, da si kupi Kersnika. Želimo le, da bi ga imeli že skoro celega skup v lepi Schwentnerjevi izdaji.

Z.

Grščina ob prehodu v 20. stoletje. Ponatis iz »Pedagoškega Letopisa«. II. zvezek, 1902. Spisal dr Jos. Tominšek. Brošurica, o katere vsebini prinašamo na drugem mestu oceno, se dobiva pri L. Schwentnerju po 50 h komad. Ta razprava je pisana s toli toplim čuvstvom in tako iskreno vnemo za stvar, da jo bo s pravo slastjo čital celo tisti, ki morda ne pritrjuje povsem načelom gosp. pisatelja. Zato kar nič ne dvomimo, da bode zaloga te knjižice, ki ni preobila, hitro zasežena.

Zaščitnikom Levčevega pravopisa v novič v preudarek. Spisal profesor V. Bežek. Pod tem naslovom je izšla v Celju v tiskarni D. Hribarja brošurica, ki obsege svoje dni v »Ljubljanskem Zvonu« in »Popotniku« natisnjeno polemiko proti profesorju dr. Štreklju in p. Škrabcu zaradi slovenskega pravopisa. Vprašanje, katero razpravlja tu prof. Bežek, je tako važno in aktualno in za nas vse tolikega pomena, da se mora temeljito seznaniti ž njim pač vsakdo, ki se prišteva k inteligenci. Zato bi bilo odveč, priporočati to delo šele v nakupovanje. — Cena?

Dr. K. Hinterlechner: O petrografskih svojstvih nekaterih hribin iz zapadnočeškega kambrija in iz sosednjega ozemlja. Separatni odtisk iz »Věstnika kral. češke družbe znanosti v Pragi« 1902. Predloženo v seji dne 30. maja 1902. Praga 1903. Str. 58. —

Dr. K. Hinterlechner: O nekaterih tujih hribinah iz refelinovega tefrita kunětiške gore pri Pardubicah na Češkem. Separatni odtisk iz »Věstnika kral. češke družbe znanosti v Pragi« 1902. Založništvo »Královské České Společnosti náuk«. V komisiji pri Fr. Řivnaču. Str. 10.

Ti dve znanstveni razpravi iz geologije je napisal naš rojak, g. prof. kandidat dr. Hinterlechner. Oceno prepuščamo strokovnjakom. Tukaj naglašamo in zabeležujemo samo zanimivo dejstvo, da je češka akademija sprejela tudi ti dve **slovenski** razpravi našega rojaka. To dokazuje veliko ljubezen Čehov do nas Slovencev, to priča, da stoji češka akademija na slovanskem stališču. Mi Slovenci, ki nimamo ne gimnazij, ne univerze, ne akademije, moramo biti hvaležni svojim bratom, da sprejemajo znanstvene spise naših rojakov pod svojo gostoljubno streho. Da bi sprejela dunajska »Akademie der Wissenschaften« slovensko pisane razprave, to bi bilo naivno misliti, in vendar bi jih pravzaprav morala sprejemati, ker ni ustanovljena samo za Nemce in ker je ne plačujejo samo Nemci. Poleg češke akademije bi menda samo še zagreška in belgrajska akademija sprejemali slovenske razprave.

Vsakega Slovenca, ki piše strogo znanstvene razprave, moramo občudovati in zato občudujemo tudi g. Hinterlechnerja. *A.*

Trstenik. Prispevek k zgodovini župnij v ljubljanski škofiji. Spisal dr. Fr. Pernè. V Ljubljani 1903. Založil pisatelj.

Tam pod strmim Storžičem, ki ga je tako rad opeval Kračmanov Matija Valjavec, leži ob holmcu, ki ga diči prijazna cerkvica, lična vas Trstenik. Tujec zaide redkokdaj v ta kraj; pač pelje tu mimo steza tja prek gora na Koroško, ali kdo bi ubral to skrito pot, ko sta tako blizu Ljubelj in Kokra! In vendar je ime Trstenik znano širom naše domovine: »oče slovenskega naroda«, dr. Janez Bleiweis, si je izbral za viteški pridevek ime po bivališču svojih očetov (»Trsteniški«), kajti pri »Frjancu« na Trsteniku so imeli njegovi predniki — ljudstvo je izgovarjalo njih ime »Plajbes« — svoj dom. — Drug in v drugem zmislu glasovit mož pa je umrl na Trsteniku; l. 1855. je namreč tu izdahnil kot 94letni starček svojo skesano dušo — rokovnjaški poglavar Veliki Groga. — Med drugim so tudi taki podatki vestno zbrani ter vdelani v snov, ki je v ožjem pomenu vsebina te v prikupljivem jeziku pisane knjižice.

Dr. Jos. Tominšek.

»Knjižnica za mladino«, urejuje Engelbert Gangl. Knjiga 27. in 28. — julij 1902. Vseletna naročnina K 3·20.

Ta dvojnata knjiga ima sledečo pripovedno vsebino: Ivo Trošt: »Dobrota in hvaležnost«, F. O. Rebrčan: »Blago srce«, Juraj Pangrac: »Čopkeni«, Andrej Rape: »Ukane Matjaževega Groge«, Tone iz Gošče: Bodi pošten« in Ivan Stukelj: »Hud ‚štrbunk'!« Založništvo (Goriška tiskarna A. Gabrščček v Gorici) naznanja, da ne more letos radi nedostatne podpore od strani občinstva izdati nobene knjige več. Naravnost žalostilno je, da se za tako podjetje v celi Sloveniji ni dobilo več nego 424 naročnikov!

Mali vitez (Pan Volodijevski). Tvrdka Kleinmayr & Bamberg je razposlala 9. in 10. sešitek slovenskega prevoda tega Sienkiewiczevega romana.

Zabavna knjižnica Matice Hrvatske. Tugomir Alaupović. Probrane pjesme. (Od 1891—1901.) Ciena 1 K. U Zagrebu. Naklada »Matice Hrvatske«. 1902. m. 8⁰. 161. str. Hrvatska Matica se trudi zadovoljiti najrazličnejšim potrebam in zato podaje svojim naročnikom vsako leto književne darove iz vseh

strok lepe književnosti. Med poezijami izdala je letos pesme mladega bosenskega pesnika Alaupovića, ki je, ako se ne motim, profesor v sarajevski gimnaziji. On pripada starejši pesniški šoli, ki speva v mehkužnem slogu vsakdanje predmete ljubavi do žene, dece, domovine, čednosti, kreposti, prijateljstva. Kakih originalnih predmetov iščeš zastonj in vendar bi baš življenje njegovih rojakov v Bosni podajalo mnogo gradiva za pesniško obdelovanje. Le redko se dotika bratskega razkola, ki deli po veri prebivalce Bosne in takrat skuša prikrivati rane in priporočati pozabljenje starih razmeric. Ljubezenske pesmi so vse mirnega značaja, tu ni nikakršnega izraza živejše strasti, vse teče nekako osladno tužno. Tudi pesniške slike in metafore, sicer bogato upotrebljane, se dosita često ponavljajo: »tajni duh, tajne uspomene, cvijeće, srebro, zlato« itd. — Nikjer ne opaziš krepkejših akcentov; neka seta leži nad vsemi pesmimi; toži o hudi sreči, a kaj se mu je zgodilo, nihče ne more iz pesmi posneti. Ako nas ne zanima vsebina pesmi, moramo pohvaliti tečnost jezika in šarenost dikcije. *R. Perušek.*

Ivo Vojnović. Dubrovačka trilogija. U Zagrebu. Naklada »Matice Hrvatske«. 1902. m. 8⁰. str. 158. — Ivo Vojnović, sam član dubrovniškega plemstva, slika nam v prvem delu, »Allons enfants« imenovanem, propast Dubrovnika, ki je bila tedaj gnila država, podorana z onimi idejami, katere je razširjevala francoska revolucija. Na čelu vlade je stal knez s senatom, ki je bil sestavljen iz članov najukočenejše aristokratije; ljudstvo si je želelo svobode ter je mislilo, da mu jo prineso francoski bataljoni maršala Marmonta. Senat je sklenil, da se prepusti v mesto francoska vojska. Zastonj se je trudil Orsat Veliki, da se ukine ta sklep senatov, nego da se očuva stara plemenitaška republika; časa je bilo še dosti, da se mesto ubrani navalu francoskemu in da se zbero pomočne čete ruske, črnogorske in turške. Ali večina senatorjev je bila protivna tej nameri, da bi Vlahi in Turki in Grki (= Rusi) rešili samostojnost Dubrovnika. Onim je bilo več do mirne udobnosti, do književnega uživanja, nego do resnega dela. Narisana je v igri vsa praznota velikašev, visoko svojo glavo nosečih, kakor n. pr. podobe tete Orsatove, Ane Menze-Bobalićeve in raznih senatorjev. Orsat je zaljubljen v svojo rojakinjo Dješo Palmotico, a ona, premda ga ljubi, se noče venčati ž njim, ker noče, da bi bila njena in Orsatova deca to, kar sta imela postati ona, namreč roba tuje vlasti. Francoska vojska prihaja v Dobrovnik sprejeta z veselimi vzklici in življenje se ni izpremenilo v mestu, nego je ostalo isto, čeprav je bila izpremenjena vlada. Orsat spozna, da je njegov trud zastonj.

Kdor hoče to dramo razumeti, mora natančneje poznati zgodovino dubrovniške, okupacije po Francozih in vse diplomatske finoče, kar se od navadnega, četudi sicer izobraženega človeka ne more zahtevati. Kdo ve, kdo so bili Fonton in Sinjavin itd.? Treba mu je poznati tudi lokalne razmere, ako hoče umeti različne fraze, n. pr. »Glasovi (čeljadi najegjene, nestalne, nemirne). U svojoj si kući! Mahnit je! Sad? — na dvadesetčetiri ?! ne! — ne! —« Kdo more zahtevati, da bi kdo razumel, da je to isto, kar italijanski »alle venti quattro« (scilicet »ore«)?« In tako se vrsté taki lokalizmi in infinitum in otežujejo razumevanje spisa. Tudi obče neznanih besed mrgoli vse polno.

Slog je vzhičen, a drama sama bi se težko dala predstavljati. Kdo bi n. pr. mogel prikazati tele napotke v oklepajih v »Allons enfants«, str. 26.: »Gospodje (prihajajo). (Med njimi so stari, mladi, srednji, debeli, ukusni, ne-

šesni(?), ali vsi, ta bolj, oni manj, nosijo znake starodavnih plemen in oblike ljudi, ki so od vekov zapovedovali in drugim pravico krojili. Tisočletna oblast in nešteti red brezprikornih aristokratskih zakonov so jim vtisnili znamenje posebne, čeprav črvotočne, ali vendar povsem ostre individualnosti. Med njimi so čudaki v hoji, v kretanju, v nošnji; med njimi so starci še z vlasuljo Louisa XVI., mlajši so vsi po najnovejšem empire-odelu, v formi las in zaliscev; ali vsak je za sebe oseben tip. Posebno zdaj, ko so med seboj, ko jih nihče od ljudstva in priprostih ljudi ne motri in ne sodi, sedaj ko usodni historijski čas odkriva tajne pege in skrivne razpokline izcejenih karakterjev in istiskanih duš. Sedaj ima vsak mig, vsak šepet, vsak poluglas svoje markantno, nezmotno značenje. Velika burja potresa suho listje prastare republikanske dôbe in nam pokazuje pomalo vse zglobe, vse zaveze, vse rupe jadnega izumrlega debla njegovega, razgaljuje mu vso golotinjo razpečenih (pomehkuženih), oguljenih, prebitih patrkljev (debel brez listja). Kostur (kostnik = smrt) se že kesi (reži) pod prosušeno kožo trhle starosti.«)

Ako še pomislimo, da je ves dialog presekan in poln stvarnih in jezikovnih lokalizmov, bode dosti jasno, da je drama Nedubrovničanu težko umevna.

Drugi del trilogije Suton (— zahod večernega solnca) igra leta 1832. — Zadnji ostanki starih vlastelinov se tolažijo s svojo prošlostjo in izkušajo zakriti svoje siromaštvo, svojo ničevost z umišljenim dostojanstvom. Celo Pavla, najmlajša hči gospo Mare, ki je zaljubljena v Luja, pomorskega kapetana, sina bivšega kmeta Marinega, odbija ponudbo Lujino, ker noče zapustiti topeče se ladje plemenitaštva. Pavla si odreže kite in stopi v samostan. Tipi so tu izborno prikazani, igra jasnejša in odreditejša. —

Tretji del je »Na Taraci« (terasi) in se dogaja leta 1900. V njem so popisani poslednji potomci stare vlastele. Eni so ohranili svoje stare tradicije in čakajo v neomajenem ponosu smrti, drugi so okuženi po tujcih in provajajo svoje življenje v razkalašenosti — obsojeni tudi oni na propast. Ida grofica Luccari, rojakinja imenitnih Menčetičev, sprejme mesto začasne učiteljice, da ni treba stradati njej in njeni materi. Gospar Luksa pa ženi svojega nezakonskega sina Vuka z Jelo, kmetico ter ga pošilja v Ameriko, odkoder se je vrnil Lujo Lašić kot bogataš in baron. —

R. Perušek.

Hrvatske narodne ženske pjesme (muslimanske). Svezak prvi. Sabrao i uredio Mehmed-Dželaluddin Kurt (hafiz mostarski). Mostar. Hrvatska dionička tiskara. 1902. v. 8°. 233 str. Neumrlom hrvatskom otadžbeniku dru. Anti Starčeviću prijatelju islamskoga naroda u znak najdublje harniosti posvećuje sabirač. — Ukusno uvezano, krone 3·60, nevezano 2 kroni.

Na prvih 16 straneh predgovora se hudo toži skupljač na srbske zbiratelje narodnega blaga, imenoma na Vuka St. Karadžića, kateremu očita, da je nabral mnogo ženskih pesmi islamskega sveta, pa premenil imena, n. pr. »Meho« in »Fata« s srbskima »Jovo« in »Mara«, ali pa tudi islamske pesmi iz narodnega šovinizma presadil v svoj vrt pod slavno »srbsko« ime, da tako svetu oči zaslepi. Ta posel nadaljujejo volčiči, ki so se izlegli od starega »Volka«. — Mi se ne smatramo pozvane, da ta prepir med »Srbi« in »Hrvati« razsodimo. Po našem prepričanju »peccatur intra et extra muros Iliacos«. — Knjiga obseza 88 pesmi, katere je zbiratelju narekovala njegova mati. Dva bodoča zvezka hoče napolniti s pesmimi, ki so mu jih narekovale druge muhamedovske žene

njegove rodbine, ki se ne skrivajo njemu. Te pesmi niso samo lirske vsebine, kakor bi mogel kdo sumnjati po imenu »ženske pesme«, nego so večinoma pripovedne vsebine. Od strani 203. do 233. je »Tolmač turskih, arabskih, perzijskih in manj poznatih riječi«, žal, da dosti pomanjkljiv. Takoj v prvi pesmi »miza materina« se besede nahajajo »miza, pirga, fistan, bećar«, katerim zastonj iščeš značenja v rečniku. — Vsebina pesmi so ljubavni dogodki, pri katerih igra, običajem onega naroda primerno, uboj in kri imenitno ulogo. Mož ubija neverno ljubo; ljuba se ubija, ker se noče spuščati v ljubkanje z deverom, mladenič se ubija, ker ne sme vzeti Fate za ženo, mačeha namerava otrovati moža svoje pastorke, ali se po opreznosti le-te njen mož odreče prvenstvu in odstopi ponujano prvo čašo svojemu svekru; ljubimec otimlje nevesto, beg ubija otimača. Sicer je vsebina teh ženskih pesmi še sila in gorje, ki ga provzroča ljubezen, moč ljubezni nad bogastvom, mladosti nad starostjo, trpljenje in osveta nesrečnih žen pri pijanih in divjih soprogih ter hudobnih svekrvah itd. itd. Povsod je ljubezen razumeti v senzualnem zmislu, kjer je o njej govora. Isti predmeti in motivi se večkrat ponavljajo, n. pr. 5. »Vjerni vojno« in 8. Osman beg i Hana Kapetana, 11. Dvije polusestre in 18. Prokleta svekrva, 17. Neće cura oca nego sina in 38. Neće cura stara, nego mlada, 81. Gondža Meho i Abegzada ter 82. Mudra djevojka. Posebne lepote ni nobena pesem, pač pa so nekatere izmeđ prijavljenih etske vrednosti, n. pr. 3. Vjerna ljuba, 5. Vjerni vojno, 6. Osmanbeg i Hana Kapetana, 9., 15., 16., 22., 35., 37., 56., 57., 64., 67., 69. — Bogato žetev imata tu pričakovati iz teh pesmi etnograf in psiholog, ker se javljajo v njih najrazličnejši običaji in stari ukoreninjeni in samorasli nazori. Pesem 78. je očividno zvarjena iz dveh različnih, ker govori prvi del o pomajki, drugi o lepi deklici. Pesem 6. »Nemilosna majka« nas živo spominja »Asan-Aginice«. Ta pesem je dokaz, da se Vuku ne sme očitati, da je prodajal islamsko blago kot pravoslavno-srbsko. Kdo bi se čudil, da so se iste pesmi razširile med istim narodom, ki govori isti jezik, čeprav je različne vere? Saj žive na mnogih mestih ljudje vseh treh zakonov pomešani. Kdo pa more potem trditi, pri katere vere pripadnikih je nastala prvotna pesem? Da se je pesem na svojem potu tudi glede na narečje premenila in da so se ijekavske pesme premenile v ikavske in ekavske ter narobe, je ravno tako naravno, kakor da so muhamedovci prvotna krščanska imena izpremenili v muhamedovska, ali pa kristjanje zapadne ali iztočne vere prvotno muhamedanska v krščanska. Kdo pa more prvotnost enih ali drugih dokazati?

Popolnoma se strinjamo s trditvijo izdajatelja teh pesmi, da je »ikavsko« narečje hrvatsko. Dokaz temu je tudi faktum, da so »ikavci« po pretežni večini katoličani in muhamedanci in da so torej prvotnemu čakavskemu plemenu hrvatskih ikavcev pripadali tudi sedanji štokavski ikavci, kjer je neoporečni vpliv štokavščine premenil na skrajni meji prvotno ikavsko čakavščino. Da se meja med različnimi narečji ne da natanko odseči, je pri tako bližnjih sosedih, katerih niso delile niti prirodne, niti državne meje, povsem umljivo in zato smemo ne glede na poedine izjeme smelo trditi: »ikavci« so Hrvatje, ijekavci in ekavci so Srbi.

To knjigo priporočamo ljubiteljem narodnih umotvorin najtopleje.

R. Perušek.

Novi akordi. Ta po svoji zunanjščini elegantni in po svoji vsebini tako bogati in odlični zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo, katerega urednik je gospod dr. Gojmir Krek, nastopi svoje tretje leto. Vsebina II. letnika je bila kaj raznovrstna. Prinesel je 12 skladb za dvoročno igro na klavirju, 11 skladb za en glas in klavir, 1 skladbo za en glas, gosli in harmonij ali klavir, 1 skladbo za gosli in klavir, 3 skladbe za orgle, oziroma harmonij, 2 skladbi za čveterospev, 6 skladb za mešan zbor a capella, 1 skladbo za mešan zbor in orgle, 4 glasbe za moški zbor in 1 skladbo za tri ženske glasove in klavir. Sodelovalo je pri listu v tem letniku 18 skladateljev. Veliko število priznanih glasbenikov, ki sodelujejo pri listu, je porok za to, da bode i vprihodnje izvrstno uspeval. Vsekakor zasluži to podjetje, da ga vsestransko podpira naše izobraženo občinstvo. Naročnina za celo leto znaša 8 K, za pol leta 4 K 50 h. Naročnino sprejema založništvo L. Schwentner, Ljubljana, Dvorni trg št. 3.

»Planinke«, pesmi za sopran, alt, tenor in bas. Uglasbil Janez Laharnar, organist. Opus 10. Cena 1 K 20 h. V Ljubljani. Založil skladatelj. Tisk J. Blaznikovih naslednikov 1903. Te skladbe, o katerih izpregovorimo prihodnjič kaj več, se dobivajo pri skladatelju Jan. Laharnarju na Št. Viški gori (pošta Slap ob Idriji) po gori navedeni ceni.

Koncert »Pevskega in glasbenega društva v Gorici«. Po zaslugi gospoda dr. Henrika Tume se je ustanovilo l. 1900. v Gorici »Pevsko in glasbeno društvo«, ki stremi za istim smotrom kakor »Glasbena Matica« v Ljubljani. Že leta 1901. se je začela pevska in glasbena šola za violino, klavir in petje ter sta se konštituirala moški in ženski zbor. Jeseni l. 1902. pa se je posrečilo društvu pridobiti izbornega glasbenika gosp. Josipa Michla, enega najboljših gojencev praškega konservatorija in posebej dr. Dvořaka. Pod njegovim vodstvom je priredilo društvo prvi koncert dne 8. decembra 1902, drugega pa dne 16. maja t. l. Bogati spored zadnjega koncerta, pri katerem so se izvajale skladbe raznih slovanskih glasbenikov — med drugim se je pela ena Puškinova pesem v originalu — je že sam na sebi dokaz za to, da ima društvo visok cilj pred očmi, a izvajanje samo je pokazalo, da mu je tudi resno na tem, doseči ga.

Nastopila je pri tem koncertu kot gost absolventka praškega konservatorija, gospodična Jaromila Gerbičeva iz Ljubljane, ki je dala s svojo umetnostjo koncertu sijajno lice. Gospodična Gerbičeva je ena onih umetnic, ki sicer ne razpolagajo z velikim glasovnim organom, ki pa že po nekoliko taktih vsilijo občudovanje in priznanje tudi najstrožjim poznavalcem glasbene umetnosti. Kdor more dati svojemu glasu toliko nežnosti, poezije in umirajoče boli, kakor je storila omenjena gospodična, izvajajoča arijo Mařenke iz opere »Prodana nevesta«, kdor tako krasno in brez vseh motečih odlomkov modeluje iz fortissima v pianissimo, sme z vso pravico reči, da je spoznal in obvladal pravo umetnost. V treh pesmih, ki so sledile tej ariji, je dokazala umetnica v polni meri vsestranost svojega umetniškega talenta. Pesem K. Hoffmeistra »Jak to pad' na siné moře« je bila polna ciganskega ognja in žara, pesem F. Gerbiča »Kakor dih na polju mladem«, polna sveže poezije in nežnega sklada, a razkošna Neb-

dalova pesem »Oči« sta učinkovali na občinstvo tako, da je bila umetnica prisiljena zapeti še eno pesem istega komponista: »Dudak«.

Gospod Michl je nastopil s fagotom v Weberjevi skladbi »Koncert za fagot, a) Adagio, b) Allegro«. Izvežbal si je bil spremljevanje za orkester sam ter žel zasluženo pohvalo. Izkazal se je redkega mojstra na fagotu in je izvel naporne točke tako, da mu je v čast kot učitelju in mojstru.

Tudi moški in mešani zbor sta se odlikovala ter vzbudila najlepše nade za prihodnost. »Pevsko in glasbeno društvo« si je zagotovilo s tem koncertom priznanje kot glasbeni zavod, ki je v narodnem oziru prevelike važnosti in zasluži pozornost gotovo vsega slovenskega naroda. *—a.*

Splošni pregled

† **Simon Rutar.** Dne 3. maja zvečer je preminil na tragičen način profesor Simon Rutar. Vnela se je na njem obleka in umrl je vsled groznih opeklin.

Profesor Rutar je bil rojen v Krnu na Tolminskem in je učakal svoje 52. leto. Bil je po dovršenih študijah suplent v Gorici, potem je služil več let kot profesor v Dalmaciji in sicer v Kotoru in Spletu, a leta 1881. je prišel v Ljubljano, kjer je bil najprej profesor na realki, od l. 1890. pa na II. gimnaziji.

Simon Rutar je bil vsestransko delaven mož. Med našimi najpopularnejšimi in najznamenitejšimi znanstveniki in zgodovinarji zavzemlje on častno mesto. Bil je tudi sotrudnik »Ljubljanskega Zvona«. Zlasti v starejših letnikih našega lista srečujemo često njegovo ime. Oglašal se je k najraznovrstnejšim vprašanjem in povsod se je pokazal izredno bistroumnega veščaka. Tudi zdaj še, ko je bil že bolehen, mu je bil »Ljubljanski Zvon« pri srcu in ni dolgo, kar nam je obetal svojo pomoč. — Žal, da nam te obljube ne izpolni nikdar!

Večja samostojna dela njegova so: Zgodovina Tolminskega, Domoznanstvo, Slovenska zemlja (Goriška in Gradiščanska, Trst in Istra), Zemljepis za srednje šole itd. V »Izvestjih Muzejskega društva« je objavil med drugim slovensko arheološko terminologijo. Rutar je bil tudi konservator centralne komisije za ohranitev umetnin in zgodovinskih spomenikov. Kot človek je bil Simon Rutar v pravem pomenu besede blag in plemenit značaj. Narod, katerega sin je bil, je ljubil vse svoje življenje s plamenečo dušo.

Trpka mu je bila usoda! Malo mu je nudilo življenje veselega. Nosil je tiho svojo srčno bol s seboj, a končno je umrl, kakor poje o njem v uvodni pesmi denašnjega lista njegov slavni rojak, »kot mučenik«! — Bodi vrlemu možu blag spomin!

† **Dr. Robert Bežek.** Dne 17. maja ob 3. uri zjutraj je umrl po daljšem bolehanju c. kr. notar dr. Robert Bežek. Rajnik se je že v svojih gimnazijskih letih intenzivno bavil s proučevanjem raznih slovstev. A tudi godba ga je izredno zanimala. Bil je fin estetik in temeljit kritik in nič manj dober jurist. Njegove globiške ocene, ki jih je pisal svoj čas v »Laibacher Zeitung« in še v letošnji glediški sezoni v »Slov. Narod«, so vzbujale pozornost. Bodi mu zemljica lahka!

† Grof Karel Snoilski. Iz privatnega pisma gospoda dr. Ivana Prijatelja, ki se mudi v svojih studijah zdaj na Finskem, posnemljemo, da je umrl nam Slovencem dobro znani švedski pesnik grof Karel Snoilski, katerega pradedom je tekla zibelka na slovenski zemlji. Podlegel je neki operaciji. Rajnik je praznoval 8. septembra leta 1901. svojo šestdesetletnico, katerega dogodka se je spominjal tudi naš list. Daljšo razpravo je prinesel »Ljubljanski Zvon« o tem znamenitem možu, na katerega smemo biti ponosni tudi mi Slovenci, leta 1898. v oktobrski, novembrski in decembrski številki, na kar opozarjamo ob tem žalostnem povodu naše čitatelje.

Za slovensko univerzo. Naši akademiki so se izkazali zopet enkrat zveste in pazljive čuvarje naših narodnih pravic. Dejstvo, da se nameravajo dati Italijanom glede vseučiliščnih predavanj neke koncesije, je bilo slovenskim akadedemikom na Dunaju v povod, da so se iznova energično zavzeli za slovensko univerzo v Ljubljani. Na shodu, ki se je vršil dne 14. maja na Dunaju v »Ressource« ob navzočnosti več državnih poslancev, se je sklenila velevažna resolucija, ki se sporoči po posebni deputaciji naučnemu ministru. — Ni nam treba šele poudarjati, da so vse naše simpatije na strani za narodne pravice tako vnete mlade naše inteligence in da vseskozi odobravamo njeno postopanje, kajti prepričani smo, da le tedaj, ako vedno in vedno in neustrašeno zahtevamo, dosežemo kaj!

Slovenski pisatelji v nemškem prevodu. Praška »Politik« je prinesla v svoji številki z dne 3. maja nemški prevod Cankarjeve črtice »Na večer«.

Shod slavistov v Peterburgu. Nedavno je bila v peterburški akademiji pripravljalna seja za shod slavistov. Predsedoval je veliki knez Konstantin Konstantinovič. Navzoči so bili: Vatroslav Jagić, Vladimir Lamanskij, S. M. Lukjanov, A. N. Veselovský, V. V. Nikitin, grof I. I. Tolstoj, N. Dubrovin, D. Kobeko, Vl. Spasovič, A. N. Pypin, A. Budilovič i. dr. Častni predsedniki so bili: Baudouin de Courtenay iz Peterburga, Drinov iz Harkova, Kočubinskij iz Odese, Florinskij iz Kijeva in Srb Stojan Novaković. Predsedniki so: Vatroslav Jagić z Dunaja, Vl. Lamanskij in A. Pypin. Tajnik je Jastrebov. Shod bo imel šest odsekov: 1. organizacija shoda slavistov, 2. slovanska enciklopedija, 3. cerkvenoslovanski slovar, 4. slovanska bibliografija, 5. izdajanje cerkveno-slovanskih spomenikov, 6. književne zadeve. Razpravljalo se bo v ruskem jeziku.

Smetanova zapuščina. Šele zdaj se je zasledilo, da se nahaja v zapuščini slavnega Smetane cela vrsta dragocenih, doslej neznanih skladb. Razen površnih skic in odlomkov se je našlo namreč nad petdeset popolnoma dovršenih, za tisk pripravnih kompozicij med njegovimi papirji. Umevno je, da čakajo umetniški krogi z neko nestrpnostjo, da izidejo na dan i ta dela genijalnega glasbenika. —*k.*

Aleksander N. Pypin, znameniti ruski kritik in literarni historik, je praznoval pred kratkim svojo sedemdesetletnico.

Pavel Heyse je spisal novo dramo v 5 dejanjih, »Svetnik«, ki pa v umetniški vrednosti daleč zaostaja za njegovo »Marijo iz Magdale«, glede katere je imela cenzura toliko pomislekov.

Pohadke o Kryšpínovi. To bajko v sedmih podobah, ki jo je spisal Karel Želenský, so vprizorili nedavno kot noviteto v Pragi v ljudskem gledišu »Urania« z lepim uspehom. Igra bi ugajala morda tudi našemu občinstvu in bi bila nemara pripravna za popoldanske predstave. —*i*—.

Zoper Tolstega. Malo je bilo na svetu pisateljev, ki bi bili že za življenja želi toliko priznanja, toliko neomejenega občudovanja, kakor Tolstoj. Nizkotni ljudje, neznatni pisuni so se ga lotevali, veliki duhovi pa so govorili o njem vedno z največjim spoštovanjem. Ne da bi se bili strinjali popolnoma ž njegovimi nauki, ne da bi ne bili ugovarjali mnogim njegovim nazorom, a videli so v njem vselej to, kar je: umetnika-velikana, grandijoznega misleca in najblažjega človeka, kar jih nosi zemeljska površina. Zato pa je knjiga »Anti-Tolstoi«, ki jo je spisal Samson Himmelstjerna in ki je izšla konec l. 1902. v Berlinu v založništvu knjigarja Herm. Waltherja, nekaj posebnega radi tega, ker se temu nasprotniku Tolstega ne more očitati, da bi se ne bil poglobil v spise velikega Rusa. Njegovo delo znači namreč velika resnost. Vendar pa se pokaže naposled, da je Himmelstjerna velik nasprotnik Rusov in da je njegovo sovraštvo do Slovanov nemalo krivo, da marsičesa ni videl dovolj bistro in da je često prezrl na Tolstem baš one poteze, ki tvorijo njegovo velikost in mu zagotavljajo nesmrtnost. In tako tudi ta naskok na slavo velikega Slovana ne bo imel nikakega uspeha. *—a—*

Dimitrij Sergevič Merejkovskij je nova svetla zvezda na obzorju ruskega slovstva. Njegova dva romana »Smrt bogov« (Julij Apostata) in »Vstajenje bogov« (Leonardo da Vinci) sta vsled grandijoznih idej, ki jih razvija v obeh pisatelj, zaslula hipoma po vsem širnem svetu. Želeti je, da se i mi Slovenci v kratkem kaj bolj seznanimo s tem novim genijem ruskega naroda.

—b—

Znameniti mrtveci. Dne 14. marca je umrl v Utrechtu v visoki starosti 88 let holandski pesnik Nicolaas Beets. Njegovo najbolj znano delo je »Camera Obscura«, zbirka novel in črtic, ki je bila epohalna za holandsko literaturo.

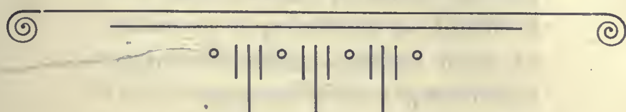
V Florenci je dalje umrl pred kratkim amerikanski pisatelj in jezikoslovec Charles Godfrey Leland. Zaslovel je bil z vrsto balad, katere je pod naslovom »Hans Brectmamis ballads« priobčeval med letom 1869. in 1880. V prvi vrsti pa se je bavil Leland z narodoznanstvom in je napisal v tem pogledu mnogo temeljitih študij.

Na Rivieri pa je umrl dne 24. marca najstarejši ruski častni akademik, A. W. Suhovo-Kobylin. Rojen je bil leta 1820. v Moskvi. Posvetil se je bil filozofiji in je mnogo potoval. S Francoskega je bil pripeljal lepo mlado Francozinjo v Moskvo, ki je bila kmalu nato umorjena. Sum je letel na Kobylina in zaprli so ga. Šele po dolgem trudu in velikih žrtvah se mu je posrečilo, izkazati svojo nedolžnost. V ječi je Kobylin začutil svoj satirični talent in je spisal ondi svojo prvo komedijo, ki se je dolgo ohranila na ruskih odrih. Imel je še enkrat nesrečo: ogenj mu je uničil plodove mnogoletnega trudopolnega dela. Zadnje čase je živel stalno v južni Franciji. *— —k.*

Rusi in Francozi. Vedno bolj se bavijo Francozi z rusko literaturo, vedno bolj jih miče, seznaniti se z duševnimi plodovi svojih političnih zaveznikov. Tako je začetkom marca prinesla »Revue de Paris« razpravo o Vladimiru Korolenku. Prevod Maksima Gorkega drame »Na dnu« je objavila v treh zvezkih (14., 21. in 25. marca) »Revue Bleue«. V listu »Revue Latine« pa je napisal Emile Faguet studio o Tolstem in Dostojevskem. Tudi Leonida Andrejeva Francozi že prevajajo.

—š—.

Ljubljanski Zvon

Prišel je vlak . . .

Noč. Sam sedí v čakalnici in dremlje
v baržunastem fotelju. Iznad stropa
razliva luč električni lestenec
po vsej dvorani tihi. Zdajpazdaj
napade suh ga kašelj, da se strese.
V zrcalu stenskem vidi pred seboj
obraz svoj bledi. Zunaj na peronu
cingljajo zvončki pesem monotonsko.
In vlaki požvižgavajo in s hrupom
kateri prisopiha na postajo.
Vratar prikaže se za hip, naznani
smer vožnje z basom svojim ohripelim
pa spet izgine ko ponočni duh
med vrati . . . Ah, kdaj pride vlak njegov,
ki ga ponese proti severu
domov, domov! . . . In spet zakašlja votlo.
Še celo uro čakati bo treba
na tej postaji — celo dolgo večnost!
Zakaj ne more poleteti kar
črez gore in doline, da bi prej
pokazal se nevesti svoji dragi,
da skoro čisto zdravega se čuti . . .
In zopet kašelj . . . Pa saj to ni nič!
To le tako spomini so poslednji
bolezni hude, ki pa je minula.

In pa sprememba zraka vpliva nanj;
povrhu danes je deževen dan.
Prehladil se nemara spet je malko
na dolgi vožnji . . . Nič posebnega . . .
Popolnoma se čuti zdravega . . .

O, morje, morje! Ti si lek najboljši!
Ti delaš čudesa. O, zlata Nizza!
Kako se človek tamkaj prerodí!
Tik na pobrežju, pod košatoj palmoj
posedal dan na dan je. Pod nogami
valovi butali so ob skalovje
in brizgali visoko bele pene,
veselo, razposajeno šumeč.
In bolj ko se počutil je bolnika,
čim slabše volje sedel tam je kdaj
na klopi svoji, tem živahneje
pred njim je pljuskalo, bučalo morje,
baš kakor da bodriti ga je htelo,
preganjati iz glave mu obup
in črne, smrtne misli iz srcá.
In včasi zdelo se mu je celó,
da kliče plima mu naraščajoča:
»Pogum, pogum, prijatelj, le pogum!
Ozdraviš, ej, ozdraviš prav gotovo!
Povrne prejšnja se ti čila moč.
Glej, svet je krasen kakor božji sen,
in ti premalo vžil si ga doslej . . .«
Kako je dihal vase morski vzduh
okrepčujoči, aromatični!
Kako pregrevalo je južno solnce
premrle, hladne mu, otrple ude!
In glej, povračala se mu je moč,
in zdelo se mu je, da mu po žilah
že kroži nova, pomlajena kri . . .
Živeti, ah, živeti bi še hotel!
Živeti, vživati in delati,
boriti še bi hotel se na svetu
s tirani za pravičnost in resnico . . .
In tam ob morju na Rivieri rajski

začel je nadejati se na novo.
Tam okrog njega plulo je življenje
po ulicah in po buljvarjih pestrih —
a on si uživati ga upal ni . . .
Najrajši le posedal je ob morju
na svoji klopi tam v samótnem kotu.
Poredkoma je prišel mimo kdo.
Pač! Zadnje dni je šetala onod
prelestna črnolasa Rusinja
pa čitala — seveda Gorkega! —
ter vsakikrat ozrla se je nanj
pomilovalno . . . Da, ta Rusinja!
Še zdaj jo vidi živo pred seboj . . .

Kdaj pride vlak, kdaj pride vlak njegov?
To čakanje! Ah, to je cela večnost!
Kazalo se pomiče na polnoč. —
Še četrtinko ure! . . . Na peronu
cingljajo zvončki, sicer vse je tiho.
Še četrtinko — in' potem naprej
ponese že domov ga brzovlak . . .
Kakó mehkó sloní se tu v fotelju,
kako mu dobro deje nočni mir!
Kako se čuti lahkega nocoj!
Nič več ga ne duší, ne bôde v prsih.
Le spanec sili na očí mu trudne.
Zazdí se mu, da spet sedi ob morju.
Zdaj — tista Rusinja stojí pred njim
v obleki beli . . . Da, da, to je ona!
In zdaj je položila mu na čelo
desnico svojo hladno kakor led,
pa mu zašepetala na uhó:
»Tvoj vlak je prišel ta trenutek! Vstopi!
Popelje v domovino te, v Nirvano!«

A. Aškerc.

Živeti!

Spisal Ivan Cankar.

(Konec.)

III.

inilo je par mesecev, da ni videl Jakob svojih tovarišev. Ni jih pogrešal. Živel je v vročih, bujnih sanjah. Tisto življenje, ki si ga je bil zaželel in ki se ga zdaj ni zavedal, kakor se ni zavedal zraka, ki ga je dihal. Odprl je bil oči in je ugledal vso lepoto naokoli, lepoto tistega malega življenja, ki ga je tako lahko in sladko živeti. Tiste majhne vsakdanje skrbi, tiste majhne zabave in malomestni prepiri in opravljanja in intrigige — vse je bilo tako lično, otročje, pol smešno, pol prijetno. In razgreval se je ob tem, žalostil in veselil, čisto resno, iz srca; bil je del tiste pisane gneče, ki jo je gledal prej samo od daleč in ki jo je sovražil zato, ker je hrepenel po njej. In vse to je bilo kakor pozlačen okvir za njegovo ljubezen, ki je bila tega življenja središče in vsebina . . .

»Zbogom, Lucija!« je dejal, ko se je napravljal v uredništvo in je bil že na stopnicah.

Ali nje ni bilo več med durmi. Začudil se je in bi bil se vrnil. Toda stopal je kakor mehanično po stopnicah navzdol in neprijetno mu je bilo pri srcu. Tudi ko je šel po solnčni cesti, kjer je srečaval ljudi, ki so imeli vesele in zadovoljne obraze, se ni razvedril. Pogladil se je z roko po čelu, ali sence ni odgnal.

»Zakaj mi ni odzdravila? Vrnila se je v izbo, kakor da bi se ji bilo mudilo . . .«

V uredništvu je bil še slabše volje. Preklinjal je Macedonijo in ves Balkan. »Naj jih pobijejo, saj niso za drugega. Kolikor manj jih je na svetu, tem bolje. Ni jim treba, da bi se obešali sami — bolj komodno je tako . . .«

In prestrašil se je, ko se je zalotil na takih mislih. Norčeval bi se, ali ni se mogel, izprevidel je precej, da se laže samemu sebi.

»Če je bilo treba le tako na rahlo potrkati, da je prišlo na dan, je to pač znamenje, da je bilo že zdavnaj v srcu in da je samo čakalo trenotka . . . In vendar: zakaj ni počakala med durmi, da

bi se ozrl in da bi mi odgovorila? Saj je vedela, da sem tega navajen; napravila je torej nalašč tako. Zato ker se je naveličala . . . Pa že prej, že prej . . .«

Prihajali so mu v spomin malenkostni dogodki, tako malenkostni, da je bilo treba bistrih oči in kakor struna rahlega čuta, da bi jih opazil in da bi mislil nanje. Kako mu je bila nekoč prezgodaj odtegnila roko, samo za sekundo morda, ali natanko za tisto sekundo jo je odtegnila prej nego navadno. Zadnjič je bila pozabila zapreti okno v kabinetu, predno se je vrnil. Nikoli ni pozabila tega, zato ker je vedela, da ne mara imeti odprtega okna v kabinetu, kadar je doma, in da mora biti zaprto vsaj pol ure prej, zato da se spet razlije po izbi vonj pomaranč, razvrščenih na polici. Nikakršnega opravka ni imela; samo pozabila je, zato ker ni mislila nanj. Na kaj je pač mislila? Na kaj? Na koga?... Nenadoma se je zdrznil. Kakor da jo je ugledal šele zdaj. Prej se je oblačila drugače, njemu se je oblačila; zdaj se doma ni brigala za toaleto in tudi za frizuro ne. Ni mislila nanj — ni mislila, ali mu ugaja ali ne. Kdaj se je to zgodilo? Kako se je zgodilo, da ni opazil ničesar? . . . In zdaj brž domov! Zaželelo se mu je silno, da bi stal pred njo, da bi jo pogledal z vsem pogledom, presodil z enim samim pogledom, kaj se je zgodilo ž njo. In tudi svojo izbo bi rad videl, tudi tam se je bilo pač mnogo izpremenilo, ne da bi bil kaj opazil. Bilo mu je v tem hipu, kakor da nikoli še ni videl žene in ne svojega stanovanja . . .

Zabolela ga je glava, položil je pero na mizo, in da bi si oddahnil, je izpil kozarec vode. Ozrl se je na tovariša in si je mislil: Kaj bi mi pač odgovoril, če bi mu razložil svojo stvar? »Tepec!« bi ti odgovoril. In kakor da je slišal njegove misli, se je tovariš v tistem trenotku zlobno nasmehnil. Jakoba je izpreletelo; pozabil je, da se tovariš sploh nikoli ni smehljal drugače nego zlobno; imel je ustnice nerodno ustvarjene . . .

Skoro tekel je, ko se je vračal na večer domov. Drugače je hodil počasi, postal je tu, tam, stopil je včasi mimogrede v kavarno, če je ugledal ob oknu znan obraz, vesel je bil samega sebe in ljudi in ceste in vsega sveta. Ali zdaj je tekel in ni videl ničesar, spoznal ni nikogar. Pred hišo je postal, sopel je težko in v prsih mu je utripalo močno in glasno, kakor s hitrim majhnim kladivcem.

»Morda pa je vse to neumnost? Slabo sem morda večerjal sinoči, morda sem slabo spal in zdaj mi prihajajo na pamet reči, ki ne sodijo nikamor . . .«

Ali srce je utripalo, ko je stopal počasi po stopnicah.

»Kakšno obleko pač ima? Kakšno frizuro? Na prvi pogled se bo videlo, če me je pričakovala . . .«

In bal se je, da bi mu ne spoznala misli na obrazu. Čutil je, ne da bi se bil pogledal v ogledalo, da mu je obraz upadel in da so se bile prikazale grde gube.

Vstopil je z neodločnim korakom, postal je ob durih.

»Kje si bila?«

Stala je pred ogledalom še v cestni obleki, lica rahlo zardela, oči vlažne in vesele. Rokavice so ležale zmečkane na mizi, kakor jih je bila zalučala ob prihodu, in tudi klobuk je bil še na mizi.

»Tako zgodaj?« je odgovorila mirno in se je ozrla nanj v ogledalu.

»Kod si hodila?«

Zasmejala se je brezskrbno.

»Kaj bi doma? Izprehajala sem se.«

»Kod?«

Majhna guba se ji je prikazala na čelu, okrenila se je.

»Tod in ondod.«

Odpenjala si je bluzo, ko je šla mimo njega, in ne da bi se ozrla nanj, je stopila v kabinet in je zaprla duri za sabo.

Videl se je v ogledalu: lica so mu bila sivobleda, oči so gledale topo. Ali si to ti, prijatelj? — Kaj bi počel ti zdaj, ko bi bil živ človek? Zgrabil bi jo za lase, za dolge, mehke, svetle lase, vlekel bi jo za sabo, iz kabineta v sobo, iz sobe v kabinet, butal bi ob steno, ob mizo, ob stol tisto lepo belo glavo, da bi izkrvavele zelene, hudobne, poželjive oči, da bi curljala gorka rdeča kri črez belo polt, da bi osinjele kipeče ustnice in se vile; vzdignil bi in butil ob tla in tenki batist bi se trgal, zasvetila bi se bela poželjiva polt, zasvetila bi se in kakor studenci bi pritekli rdeči curki od vrata doli, preko pleč, preko prsi . . . lovile bi in prosile drobne roke, iztegali bi se tenki prsti . . . Bij! Bij vedomca, ki ti je izpil kri in življenje! Bij! Bij! . . .

Stal je pred ogledalom in obraz mu je bil skoro vesel. Nategnile, povesile so se vesele gube okoli ustnic in so dobile ostuden, zaničljiv in zaničevalen izraz.

»Lepo novelo sem napisal . . . zelo zanimivo in efektno . . .«

In precej se je domislil:

»Porabim jo za feljton . . . tako imam vsaj nekaj od svoje mizerije. Glej, kako prihajajo človeku snovi . . . ni mu treba niti na cesto . . .«

Lucija se je vrnila v sobo, v lahki, precej obnošeni domači obleki, ki je skoro izzivajoče odkrivala polne oblike telesa.

»Glej, zdaj sem se razpravila. Sedi na divan in izprašuj dalje!«

Jakob jo je gledal začuden.

»Nimam te vprašati ničesar.«

Šel je počasi preko sobe v kabinet in se je zaklenil. Tudi večerjati ga ni bilo.

IV.

Ko je zaklenil duri za sabo, je pomislil in odprla se mu je na stežaj vsa resnica.

Ali je res živel kakor drugi v tem kratkem času, ko je mislil, da se je bil rešil v življenje? Ni živel kakor drugi; v svojem srcu in v svojih najskrivnejših mislih je stal še zmerom ob poti. Samo varanje, domišljija je bil ta kratki poskus življenja. Treba je bilo najneznatnejšega povoda, da bi se vzdramil. Zdaj se je vzdramil in povod niti ni bil tako neznaten.

Vedel je, kako žive drugi in kako mislijo; v najbolj skrite kote njih navad in nazorov je bil posvetil. To je bilo znamenje, da ni mislil in ni živel kakor drugi, da so bili njegovi nazori, kolikor jih je imel, drugačni od nazorov drugih ljudi. Ko bi jim bil enak, bi se ne brigal zanje, bi ne premišljeval o njih navadah in nazorih, bi dihal ž njimi isti zrak in bi se ne zavedal, da ga diha, bi govoril kakor drugi in bi se ne zavedal svojih besed. Tako pa jih je gledal natanko in jih je sodil, zato ker je stal ob poti in so hodili mimo njega . . .

Noč je bila, svetiljke so že gorele, ko je hitel po izumrli cesti. Zrak je bil svež, malo hladen in ga je božal prijetno po čelu in licih. Hitel je in njegova pot je bila vse druga nego navadno. Ògibal se je širokih ulic; znanci so ga čakali v veliki svetli gostilnici in ni ga bilo. Čakali so ga samo ta večer, nato so ga pozabili, kakor pozabijo sorodniki na mrtveca, kadar prespe sedmino.

Krčma je bila vsa zakajena, slabo razsvetljena. Debela, rdeča natakarica se je začudila in začudili so se tudi tovariši, ki so pili in kartali.

»Odkod pa ti?« je vprašal debeli Pasar in dòlgi, jetični Greben je vzel pipo iz ust in je privzdignil visoko rdeče obrvi.

Krničar pa se ni bil začudil; ozrl se je samo postrani in se je nasmehnil s svojim navadnim, pol pomilovalnim, pol zaničujočim nasmehom. Tudi Jakob se je nasmehnil, ali gledal je v zadregi in si ni upal ozreti se nikomur naravnost v oči.

»Iz življenja prihajam, iz življenja!«

»Kako pa je tam?« je vprašal Krničar mirno, s šaljivim naglasom. In Jakob se je trudil, da bi odgovarjal istotako mirno in šaljivo.

»Ej, slabo je, prijatelj, slabo! Dolgčas! Skoro bi rekel, da je boljše biti pošten mrtvec, nego se siliti po nepotrebnem v tisti pisani kolobar ter se lagati neprenehoma . . «

»Saj sem rekel, pa nisi verjel . . . Kaj pa vedomec?«

»Kaj bi? Kar je njegova dolžnost in navada!«

»Pozna se ti, siromak! Pa bi mi bil verjel, ki imam izkušnje! Nevarno se je pečati z vedomcem. Kogar zgrabi, ga ne izpusti več, dokler mu ne izpije zadnje kapljice. Izgubljen si, prijatelj, žalibog! Zaradi tega ti vino še zmerom lahko tekne. Ostal bi bil, kjer si bil — tako pa siliš drugam in zdaj si priklenjen. Ne moreš ne nazaj in ne naprej. Vedomec te ne izpusti nikoli več. Konec! Amen!«

Jakob je mislil sam nekako podobno, zato se ni ne čudil, ne vznemirjal.

»Je že tako!« je odgovarjal vdano. »Božja kazen. Kdo bi se upiral!«

»Koliko pa si napravil v tem času?« je vprašal Krničar dalje. »Kaj je s tvojimi načrti? Drama — tragedija — roman . . .«

Jakob je odprl oči na široko in je gledal Krničarju nem in osupel v lica.

»No, da!« se je smejal Krničar. »Saj si pripovedoval tisti zadnji večer, ko si se tako čemerno poslavljal! Drama — tragedija — roman — kje so?«

Potrkal je s prstom ob mizo.

»Drama — tragedija — roman — sem ž njimi!«

»Nič nisem napisal!« je jecljal Jakob. V tem hipu šele se je zavedel, da res ni bil napisal besede; ves osupel in prestrašen je bil.

Krničar pa se je smejal na glas.

»Kaj ti nisem pravil? Pa mi tudi tega nisi verjel! — Prideš in pripoveduješ o življenju, o vedomcu, pa še sam ne veš, kaj je bil napravil iz tebe! — No, ali imaš kaj novih načrtov?«

»Nič jih nimam!« je priznal Jakob, nato pa se je domislil.

»Ali pač, potrpi! Napisal bi novelo — zelo zanimivo in efektno —«

Krničarju so se zasvetile oči.

»Novelo? No, brž, pripoveduj!«

»Sam še ne vem natanko. Kar mi je v mislih, v srcu, je šele nerazločen čut, nekaj nejasnega, ampak groznega, okrutnega . . .

čudna vrsta bolečine, ljubezni, blaznosti . . . Iz tega nejasnega čuta mi je treba šele zajeti, da dobim osebe in dejanje . . .«

Krničar je poslušal napeto, naslonil je komolca na koleni in je vprašal:

»En prizor pa je že gotov, že čisto jasen? Glavni prizor!«

»Da, glavni prizor je že čisto jasno pred mojimi očmi!« je odgovarjal Jakob in se je nekoliko začudil.

Krničar pa je vprašal dalje in njegov glas je bil rezek, njegove oči so se svetile.

»Glavni prizor torej? . . . Glej, tudi jaz že dolgo nisem napisal besede, tudi načrtov nimam. Eno samo novelo bi napisal, dasi vem, da je ne napišem nikoli. In tudi jaz še nimam nič jasnega, določnega. Vse, kar je v mojem srcu, v mojih mislih, je šele nerazločen čut . . . nekaj groznega, okrutnega . . . posebna vrsta bolesti, ljubezni, blaznosti . . . Ampak glavni prizor stoji že čisto jasno tudi pred mojimi očmi . . .«

Jakob ga je gledal plah in vznemirjen.

»Kakšen je ta prizor?«

Krničar se je naslonil udobno in je pripovedoval z mirnim, malo tišjim glasom.

»No — on in ona, kakor zmerom. Bog sam vedi, kaj je bilo med njima — ali resnica je, da je bil njegov obraz smrtnobled, upal in razoran in da so se mu svetile oči kakor blaznemu človeku. Sklonil se je, težko so sople prsi, roke so se iztegale in prsti so se krčili, trepetajoči, belega mesa in tople krvi željni kremplji. Ona je stala ob durih, ki jih je mislila pravkar odpreti. Oblečena je bila še v cestno obleko, bluza je bila na prsih polodpeta. Njen obraz je bil prej tako miren, narahlo zardel, na ustnicah je bil hudomušen, malo zlovoljen nasmeh — ali glej, že je obraz bledel in se je pačil v silni grozi, oči so se širile in vsa luč je izginila iz njih; glasu ni bilo iz grla, dasi so se odpirale in krivile osinjele ustnice. In tedaj je planil, jo je zgrabil z okrutno silo. Zakopali so se kremplji v dolge, mehke, svetle lase, ob steno, ob mizo, ob stol je bila uboga lepa glava in rdeči curki so curljali črez belo polt ——«

»To je moj prizor!« je zakričal Jakob.

»Kaj misliš, da sem plagijator?« ga je vprašal Krničar s šaljivim, malo zlobnim nasmehom na ustnicah.

»Odkod ti je ta prizor? Zakaj ima tista ženska zelenosinje oči?«

»Saj sem rekel, da je vedomec!« je odgovoril Krničar mirno in je posegel po kartah . . .

Lepa noč je bila, ko sta blodila po ulicah Krničar in Jakob. Nebo je bilo čisto blizu, tako da bi se roka skoro doteknila zvezd, ki so sijale mirno.

Krničarjev obraz je bil skrit v ovratniku, pomečkani klobuk se je skoro dotikal obrvi. Hodila sta tiho, misli so se spajale v misli, brez besed. Prišla sta mimo velike hiše, kakor mrtve slepe oči so bila brezštevilna okna.

»Tudi tamle gori jih je umrlo dvoje,« je izpregovoril Krničar, »Še o pravem času sta umrla — drugače bi ju bil izsesal, izpil vedomec . . .«

Jakob se ju je spomnil, mladih duš, polnih hrepenenja in želja in silnega upanja. Težko mu je bilo pri srcu in strah ga je bilo Krničarjevih besed.

»Ali v njiju je bilo življenja brez mere . . . onadva nista bila mrtva. Ni mi mogoče, da bi mislil na smrt, kadar mislim nanju.«

Krničar se je nasmehnil.

»Kakšno je tisto življenje, ki si bil zahrepenel po njem in ki ga zdaj uživaš, prijatelj, v naročju vedomca? Kaj ima to življenje kaj opravila s tistimi sanjami in s tistimi nadami, ki jih poznaš in ki sta jih bila onadva tako polna? Tudi onadva sta stala ob poti in blagor jima, da sta se odpočila o pravem času . . . Tam, prijatelj, so še okna razsvetljena in kozarci zvenče. Vstopiva, če si žejen!«

V.

Jakob je živel, kakor jih živi brez števila, življenje, podobno žalostnemu, topemu, dolgočasnemu tiktakanju stenske ure. Tako je legel tudi na njegovo zunanjost tisti žalostni, topi, dolgočasni izraz. Že je bil podoben Krničarju, jetičnemu Grebenu in nekoliko tudi debelušnemu Pasarju, ki je bil drugače prelen in predebel, da bi se mogel čutiti nesrečnega.

Jakob se ni vdal v prvem trenotku. Ko je spoznal svoje stanje, se je branil, grizel je v vajeti, da so se penila usta.

Sedel je dolgo v noč, glavo sklonjeno, roke zakopane v laseh. Mučil se je, da bi ukrotil misli, da bi jih prisilil na pot, ki jo je bil začrtal. Že so se misli vdajale, trepetaje je posegla roka po peresu — toda glej, vzdignile so se misli kakor jata golobov, razpršile so se na vse strani. Na čelu, na sencih, na vsej duši njegovi je ležalo breme in preslab je bil, da bi ga vzdignil, treščil ob tla . . . Kaj niso bile osebe že čisto jasno pred njim? Kaj ni videl drame že

dovršene na odru, slišal ljubeznivih in trpkih, nežnih in surovih besed, živahnih dvogovorov, slišal korakov ljudi, ki so odhajali in prihajali? Da, vse je bilo že pred njim, ali izginilo je, spustilo se je zagrinjalo, samo črne, nerazločne sence so se še premikale tam zadaj. Spustilo se je drugo zagrinjalo in tudi senc ni bilo več . . . Obrvi so bile naporno skrčene, globoke gube so se rezale v čelo . . . Torej od začetka, od začetka! . . . Priklical je predse znane osebe, da bi govorile in čutile in živele po njegovem ukazu. Prišle so — ali glej, to niso živi ljudje, to so strašila iz cunj; topo strmé mrtve oči, ne pregibljejo se ustnice . . . Stran, strašila! . . .

Zasmejal se je. Čemu pač to, čemu jih kličem? Kaj je to res moje opravilo? Kaj je moja dolžnost, da se ukvarjam ž njimi, da zapravljam po nepotrebnem udobno noč?

Čemu bi se mučil, da bi stvaril življenje, ko ga lahko živim?

Ko lahko živim življenje — to ostudno, ostudno življenje! . . . Takoj so bili vsi pred njim, ki je občeval ž njimi, ki je bil navezan nanje službeno in družabno. Vsi so bili pred njim in pred njim so bile tudi vse ure njegovega vsakdanjega življenja. Tujec je bil med njimi. Malenkostno, brezpomembno, nizkotno in smešno je bilo tudi njih življenje, ali razloček je bil velik. Razloček je bil, da so smatrali svoje malenkostno, vsakdanje življenje za zelo resno, pomembno in potrebno, da so smatrali sami sebe za bolj ali manj imenitne, važne in neobhodne. On je hodil med njimi in je živel prav isto življenje, ali smatral ga je za nepotrebno in neumno, sam sebe za nepotrebnega in nevažnega . . .

Izgubljen za zmerom, priklenjen na življenje, na vedomca . . . Ali grizel je v vajeti in usta so se penila . . .

Sedeli so v gostilnici in tedaj je prišel mladi Mihelec in je prisedel v družbo. Njegov klobuk pa ni bil več pomečkan, tudi kravata ni bila več tako malomarno zavozlana in prozornega, vihrajočega haveloka ni imel. Vlažno so se svetile oči, ustnice so bile napete, vesele.

»Kaj pa je s tabo?« je vprašal Krničar. Jakob pa se je skoro prestrašil, spreletelo ga je in ni vedel kaj.

»Kaj je s tabo?« je ponovil Krničarjevo vprašanje z rezkim glasom in kakor strah in srd se je zasvetilo v očeh.

Mihelec pa se je smehljal, ni vedel, kako bi odgovoril.

»Sit si tega življenja, kaj ne?« se je nasmehnil Krničar.

»Sit do grla!«

Jakob je prebledel.

»Potrpi, prijatelj, zdaj te pa nekaj vprašam. Kje si bil danes?«

»Izprehajal sem se.«

»Ob tako vročem dnevu? In zunaj mesta? In po ravnem polju, po razpokani, razgrapani poti? Ko lije kakor goreča ploha?«

Mihelec se je čudil zmerom bolj.

»Kako veš, kod sem hodil?

»Izkušnje, prijatelj!«

Takrat se je vžgal čuden plamen v njegovih očeh, obraz mu je bil razoran kakor sedemdesetletnemu starcu.

»Ne boš se izprehajal več!«

Hotel je dostaviti še nekaj, toda obmolknil je. Krničar pa je napeljal razgovor na druge stvari.

»Pomisli, Jakob!« je pripovedoval, »kaj se mi je sanjalo nocoj. Bili smo tam, Bog vedi kje, mi vsi: ti, Greben, Pasar, Mihelec in jaz in še par drugih. Tako smo bili zanikarni in malovredni, da bi nas še pes ne bil oblajal. Sedeli smo okoli velike sklede in smo izbirali lečo. Neumno delo, in mene je bilo skoro sram, tebe pa tudi. Pa kaj, še godrnjati nismo smeli! Tam je stal namreč kmet v irhastih hlačah, veliko pipo v ustih in je gledal zaničljivo na nas. Kadar je le kdo malo zagodrnjal, je vzel iz ust dolgo pipo in je zamahnil: »Ali boš tiho, nesnaga ti ničvredna! Izbiral boš lečo, dokler ne boš pameten! Če se mi še enkrat zacmeriš, ti nategnem uhlje, da boš samega sebe z oslom zmerjal!« — Vrag vedi, da me je bilo sram, ampak pomagati si nisem mogel. Življenje pa je bilo vendarle in v svojem srcu sem spoštoval tisto klado robato . . . Proklete sanje!«

Jakob ni poslušal veliko, trd in sivobled je bil njegov obraz.

»No, čemu odhajaš?« je klical Krničar: »Jaz sem prav danes tako vesel, kakor da bi se bilo nekaj zgodilo z menoj. To je bila tista leča! . . . No, ostani!«

»Zbogom!« je odgovoril Jakob in, ko je šel mimo Mihelca, je še dostavil: »Ne boš hodil več po ravnem polju ob tako vročih urah! . . . . .«

Žal mu je bilo mladega fanta.

»Ne, vedomec, njega ti ne dam! . . . Njega ne in ne sebe in nikogar več, vedomec!... Nisem še umrl, še je v meni kapljico krvi.«

Skoro vesel je bil, ko se mu je zdelo, da je spoznal vse tako jasno in da je rešitev tako lahka. Ena sama odločna, urna kretnja in vedomca ni več in življenja ne . . .

Tiho je odprl duri, hodil je po prstih in prestrašil se je, če je zaškripalo, zašumelo. Ležala je mirno, gole roke na odeji. Trepalnice

so bile malo odprte, zdelo se mu je, da se svetijo hudobno zelenosinje oči . . . Za hip se je zdrznil, je pomislil, zabolelo ga je v glavi, v srcu . . . Ali takoj je bilo vse jasno, zavedel se je svoje dolžnosti.

Narahlo je odgrnil odejo, zasvetile so se bele gole prsi. Sklonil se je.

»Bog se te usmili, vedomec! . . .«

Zakričalo je, zamahnilo, nato je bilo tiho. Na odejo, na rjuhe, na tla je lila kri iz njenih in njegovih prsi . . .

Ne bom ti stopal pred oči . . .

Ne bom ti stopal pred oči
in motil, kar osoda je združila . . .
naj misli mož tvoj, da ljubila
le njega si vse svoje dni.

Ne bom ti stopal pred oči . . .
vendar, predraga, kar je bilo,
ne zabiš nikdar, name s silo
boš mislila do konca dni.

V nočeh naslade in strasti,
v nočeh, ko boš strasti pijana,
mladost vsa moja razdejana
bo vstajala ti pred očmi.

Takrat se duša ti vzbudi,
ki je črez dan brezskrbno spala —
in duša tvoja bo jokala
vse tiste blažene noči . . .

A. Gradnik.

Karel vitez Scherzer.

Spisal Bogomil Vošnjak.

(Dalje.)

jegovi popisi tropične narave niso nič manj izborni nego Humboldtovi in Saint - Pierrovi. Kakor Montesquieu v svojem »Esprit des lois« je tudi Scherzer proučeval vse narode na svetu. Kaki so vzroki občnega narodnega blagostanja, to je problem, katero izkuša rešiti politični ekonom. Gospodarski napredek provzroča vpliv vere, običajev, političnih institucij, tradicij, moralnega in filozofskega verovanja. Potniki se ne zanimajo za gospodarske razmere, narodni gospodarji pa ne potujejo daleč po svetu. V tem oziru je Scherzer redka izjema, on je potopisec in povrhu še narodni gospodar. Redki so potniki, ki bi sodili o tujih državah brez predsodkov. Premnogokrat odločuje globoko ukoreninjena antipatija ali simpatija. Scherzerjeva sodba je pa vedno nepristranska in pravična.

Vrlo častno se je izrazil o njegovem delu Liebig, pišoč Scherzerju, da je njegova knjiga pomnik nemške vede in duha.

Predno je Maksimilijan sprejel meksikansko krono, je poklical Scherzerja brzojavno z Dunaja v Miramare. Nadvojvoda je želel, da bi ga Scherzer spremljal v Meksiko. Pogovarjala sta se dolgo v pisalnici, podobni kajiti. Scherzer je govoril zaničljivo o Louis Napoleonu in mu slikal gnile meksikanske politične razmere. Bival je dve leti v centralni Ameriki in ni čuda, da je kot dober opazovalec in poznavatelj ljudi in razmer slutil, kaka nevarnost grozi nadvojvodi onostran morja. Nenadoma je pa stopila v sobo vladoželjna Charlota in nevoljno pretrgala razgovor.

Velikih zaslug si je pridobil Scherzer pri ustanovitvi avstrijskega poslaništva v Pekingu. Bil je vodja trgovinsko - političnega odseka ekspedicije, ki se je odpravila leta 1868. v vzhodno Azijo. Predno se je pa sešel v Singaporu s svojimi tovariši, se je ustavil v Suezu, kjer mu je Lesseps sam razkazoval to ogromno tehnično podjetje in mu dajal informacije za poročilo, katero je Scherzer sestavil na zahtevo trgovinskega ministrstva. V Siamu, na Kitajskem, v Japanu in v Guatemali je sklenila ekspedicija z ondotnimi vladami ugodne trgovinske pogodbe. Ker je Scherzer vsled prevelikih naporov začel bolehati, se je vrnil preko Zapadne Indije v domovino.

Več let je bilo že preteklo, odkar je Maksimilijan — to se je zgodilo dan pred odhodom z Dunaja — najtopleje priporočil Scherzerja trgovinskemu ministru. Leta 1872. je bil imenovan Scherzer za generalnega konzula v Smirni. Odločno je nastopal v prid avstrijskim podanikom. Vkljub odločnemu protestu francoskega nadškofa in apostolskega vikarja v Mali Aziji je dal pritrditi na stolp nove katoliške cerkve v Magnoziji avstrijsko zastavo. Plod njegovega bivanja v Mali Aziji je bila knjiga »Smyrna«, ki jo je vse evropsko časnikarstvo brez izjeme hvalilo in jo imenovalo vzor monografije. Neki slavni narodni gospodar se je izrazil, da bi poznali ves svet kakor svojo domovino, ako bi imeli mnogo takih izvrstnih monografij. Ob dunajski svetovni razstavi so pisali časniki, da postane Scherzer generalni komisar razstave.

Služboval je Scherzer v Londonu, Lipsiji in Dženovi. Za njegovo plodonosno pisateljevanje so bila ravno ta leta največjega pomena. »Westindustrien« je naslov knjigi, ki jo je napisal v Londonu. Cesarjevič Rudolf je potoval leta 1878. po Angliji, da bi se seznanjal z angleško industrijo. Scherzerjeva naloga je bila, Rudolfa spremljati in mu razkazovati najvažnejša angleška industrijska podjetja. Pri tej priliki, ko je vse tekmovalo, da bi avstrijskemu prestolonasledniku podali sijajno sliko o narodni industriji, je bilo pač Scherzerju omogočeno mnogo več videti, nego vidi priprost zasebnik. Štirideset let prej je že potoval po Angliji in se navduševal za vse, kar je angleško. Ni čuda, da je ta izvrstna knjiga presenetila vse strokovnjake. Znani nemški jurist Holtzendorff je pisal v »Jahrbuch für Gesetzgebung«, da v nemški literaturi menda ni niti ene knjige, ki bi se lahko primerjala s tem delom. Čitatelj res misli, da je pisal to knjigo kak sloveč Anglež ali Francoz, a ne Nemec, kajti Nemcem manjka onega daru, feljtonistično in zanimivo razpravljati o znanstvenih stvareh. Knjiga je skratka mojstrsko pisana. V uvodu poudarja Scherzer, da je bil začetek angleške industrije silno skromen, ali da se je angleška industrija od nekdaj zanimala za gmotni in duševni napredek delavstva. Na marsikaterem mestu opažamo, da je bil oni, ki je pisal te vrste, navdušen prijatelj svobodne kupčije. Anglija je pa tudi bila od nekdaj klasična država svobodne kupčije. Kralji in parlamenti so v Angliji neprestano podpirali razvitek obrtne tehnike. Nizozemci, Francozi in Nemci, izgnani radi verskih homatij iz domovine, so se naselili na Angleškem, in ti tujci so bili, ki so položili temeljni kamen angleški industriji in jo pravzaprav ustvarili. V poslednjem stoletju šele so si priborili Angleži veljavo in vpliv v sve-

tovni trgovini. V zadnjem poglavju svoje knjige pa je zapisal Scherzer besede, ki bi morale tudi nas Slovence tolažiti in bodriti: »Za mlade narode je tolažilno, da zadostuje primeroma kratka doba v narodni zgodovini, ki ustvarja obćno blagostanje.« Nekoliko plemenitih mož je žrtvovalo vse svoje sile v to svrho. V siromaštvu so umrli ti heroji angleške industrije, upajoč, da bodo njih napori vnukom v blagor. Zadnja dva odstavka Scherzerjeve knjige pričata, da je bil naklonjen delavstvu in njegovim težnjam. Z velikim priznanjem govori o prizadevanju angleških delodajalcev, poboljšati gmotni položaj delavca, kateremu v prid se ustanavljajo posojilnice, društva, knjižnice in podporne blagajne, da, on še celo omenja »opravičene zahteve delavstva«. Svojo knjigo zaključuje z željo, da bi nastali prijazni odnošaji med delodajalci in delojemalci.

V Genovi je spisal knjigo »Das wirthschaftliche Leben der Völker«, ki je sicer po svoji vsebini prej omenjenemu delu podobna, a je mnogo obširnejša in nam daje pregled v vso svetovno trgovino in industrijo. Zanimivo je za slovensko literarno zgodovino dejstvo, da je ravno to epohalno delo dalo povod prvi temeljiti slovenski razpravi o svetovni trgovini. Dr. Josip Vošnjak je v letopisu »Matice Slovenske« za leto 1887. priobčil gospodarsko razpravo »Kaj človeštvo prideluje in uživa«. Največ gradiva je posnel za to razpravo iz Scherzerjeve knjige. Jako težavno je gotovo bilo pisatelju zbirati to ogromno gradivo in razporejati nebroj statističnih podatkov, da ne bi čitatelja preveč utrujali. Oster gospodarski članek proti Bismarckovi politiki je bil vzrok, da se je Scherzer silno zameril največjemu nemškemu državniku, ki je zahteval od avstrijske vlade, naj ga kazensko zasleduje. Scherzerjeva knjiga, o kateri sedaj govorimo, je pa tako ugajala velikemu Nemcu, da je zaukazal, naj si jo nabavijo nemški trgovinski uradi in konzulati, ter je pisal Scherzerju jako laskavo pismo. To je bilo pač veliko priznanje, izkazano od nasprotnika nasprotniku.

Ako bi hoteli našteti vsa Scherzerjeva dela in omeniti njih vsebino, bi silno narastel naš skromni življenjepis. Zadostuje pač, ako pristavimo, da je napisal šestnajst knjig.

Scherzer je bil mož dobrega, da, zlatega srca. Pomagal je, kjerkoli je mogel. Ljudje z omejenim obzorjem bi mislili, da je mož, ki se je pečal vse svoje življenje le z narodnogospodarskimi dejstvi, s produkcijo in konsumom, hladno gledal na bedo človeško, da ni imel zmisla za vse to, kar tare človeštvo. Kaka zmota! Vkljub temu, da je Scherzer vedno le pisal o gmotnih vprašanjih, je bil vendar

idealist, kakršnih je malo. V Genovi je imel mnogo prilike, opazovati bedo iz Brazilije se vračajočih izseljencev. Na vse kriplje je delal, da so mogli nadaljevati svojo pot v domovino. Ko so ga prosili izstradani, osleparjeni izseljenci pomoči, je čutil v sebi dolžnost pomagati, ne radi tega, ker je generalni konzul, ampak ker je človek. V Londonu pa je priskočil na pomoč osebi, katere ime je bilo znano po vsej Nemčiji. Bil je to Hegelijanec in nemški pisatelj Ruge, nekdanji zastopnik Breslave v frankobrodskem parlamentu. Konspiriral je z Mazzinijem in drugimi revolucijonarci v Parizu, odkoder je moral pobegniti v London, kjer je živel v veliki bedi. Scherzer se ga je usmilil in mu izposloval pri berlinski vladi lepo letno nagrado.

Tudi pozneje, ko je Scherzer že stopil v pokoj in se naselil v Gorici, ni prenehal delati in se baviti s predmeti, ki so ga od nekdaj zanimali. Jedrnati so bili njegovi članki o avstrijskem prometu in novih železniških progah, objavljenih v raznih vplivnih časnikih. Svojo posebno pozornost je obračal na projekte o drugi železnični zvezi s Trstom. Že leta 1882. je pisal v »Allgemeine Zeitung«, da samo pomanjkljiva železnična zveza s Trstom ne dopušča, da bi naš trgovinski emporij napredoval; največjega pomena za Trst da bode Bohinjska železnica, ki zveže našo važno luko z velikimi trgi srednje Evrope. Dvajset let pozneje je razpravljal zopet o važnosti železnične proge črez Ture v zanimivem gospodarskem članku. Slučajno sem iztaknil članek iz l. 1877. v nekem strokovnem časopisu, ki je radi tega zanimiv, ker v njem člankar dokazuje, kako zanikarni so tržaški trgovski krogi. Prepričal se je, da bi trgovci na daljnem vzhodu kaj radi uvažali svoje pridelke preko Trsta v Evropo, ako bi bilo potrebnih parobrodnih zvez. Trst bi bil lahko glavno skladišče za pridelke otokov Jave in Sumatre. (Konec prihodnjič.)

Ni moj greh . . .

Ni moj greh, nebeški Oče,
da ne molim kot nekdaj . . .
Oh, da mogel, rad priklical
dneve tiste bi nazaj.

Ni moj greh — njen greh je Oče,
da ne molim kot nekdaj —
mi nebesa je kazala,
jih odprla na stežaj . . .

Mi nebesa je kazala,
jih odprla na stežaj —
jaz pa sem se peklu bližal,
sam ne vem kako in kdaj.

B. Baebler.

Trenotki iz učiteljskega življenja.

Spisal Josip Dolinar.

III.

Idolnik je napravil drugi izpit, izpit za učiteljsko usposobljenost in je bil sedaj v Vrbju definitivno nameščen. Vrbje se mu je bilo v tem času zelo priljubilo spričo svoje lepę lege, zlasti pa spričo dobrih, nepokvarjenih ljudi. Čemu bi torej silil kam drugam, saj so bile plače, kakršno je mogel v sedanjih razmerah doseči on, skoro povsod enake. Povsod bornih štiristo do štiristopetdeset goldinarjev! A v Vrbju je bilo vendar tudi za orglanje sto goldinarjev, dočim je bilo v drugih krajih v ta namen samo od petdeset do osemdeset goldinarjev. Sklenil je torej počakati na tem mestu, dokler bi se ne pokazalo upanje, da dobi kje kako nadučiteljsko službo.

Ljudje so imeli Idolnika radi. Pod njim se je povzdignila šola, otroci so se naučili marsikaj, kar se ljudem pod pokojnim Lisjakom niti sanjalo ni, in tujci, ki so zahajali prej in sedaj v to hribovsko vasico, so povsod naglašali izpremembo v vedenju otrok zunaj šole med prejšnjimi in sedanjimi časi. V cerkvi se je pelo lepo in na vasi sami je nastal pevski zbor, ki je prepeval z veseljem umetne slovenske pesmi, dočim se je pred Idolnikom glasilo hripavo krokanje klanfarskih poskočnic po vse noči. Včasi je ta pevski zbor izletel celo v sosednje vasi in celo v trg in je tam našel vselej priznanje. Pa tudi v nekem drugem oziru se je precej izpremenilo na boljše. Pred Idolnikom je imela družba sv. Mohorja v Vrbju komaj deset udov, a sedaj jih je štela šestkrat toliko. Povsod se je bralo z veseljem in zanimanjem. In v Vrbje je sedaj dohajalo tudi precejšnje število slovenskih dnevnikov in po njih je Vrbljanom zasijalo nekaj, česar so v drugih vaseh še vedno pogrešali. V šoli sami pa je bilo večno gibanje, zlasti ob nedeljah, ko so ljudje imeli čas in so zlasti možaki prihajali radi k Idolniku.

Idolnik bi bil torej lahko srečen, lahko bi bil s ponosom zrl na zgradbo, ki jo je zgradil v razmeroma tako kratkem času z velikim naporom in trudom. In res se je včasi tudi njegovo oko zasvetilo v zadovoljnosti in sreči, neka harmonija se je razlila po njegovi notranjščini, toda to so bili redki, redki trenotki. Čestokrat je njegova glava težko slonela v dlaneh, njegov duh je bil potrt,

njegove misli žalostne. Čestokrat je posedal pozno v noč, ko je odpravil težavne svoje posle, v skromno opravljeni sobi ter razmišljal in razmišljal. Njegova postelja je bila nedotaknjena, napol odgrnjena, kakor jo je bila sleherni večer odgrnila mati ali sestra. Čestokrat je sklonjen pisal in pisal. A ko je nazadnje prebral svoj izdelek, je prijel papir in ga raztrgal od vrha do tal. Neka notranja sila ga je silila, da bi pisal; v njem je dozorovalo vedno več načrtov, ki bi bilo v njih izvršitev potrebnih več človeških življenj nego eno samo in to še tako kratko, kakršno je bilo prisojeno Idolniku. A ko je sedel in začel pisati, ga je vselej prevladala neka osebna bol, ki se ga je tesno oklepala, ki ga ni hotela zapustiti, in na papir so se izlivale besede polne sentimentalnosti in osladnosti. Vse, kar je napisal, je značil pečat one subjektivne boli, je bilo nezrelo in neužitno. In pisal je zopet in zopet in trgal je zopet in zopet. A nazadnje je odložil pero in sklenil je počakati, da se izboljšajo časi, da se iznebi one moreče malodušnosti in malenkostne občutljivosti.

Gmotne razmere Idolnikove so bile jako žalostne, ali urejene. Dolgov ni imel, toda drugega tudi ni imel. Zahajal ni nikamor in z materjo in sestro so živeli često po več dni ob samem krompirju in vse to spričo tega, da ni bilo treba hoditi na posodo. Vina že davno ni bilo več pod njegovo streho, od onega časa, ko je župniku tako težko plačal zanj dolžni desetak. A to tudi ni dobro vplivalo na njegovo zdravje. Bil je slaboten in bled, često so ga napadale slabosti, da je moral posedati . . .

Od onega dne po prvi plači, ko so se mu šolski otroci prvič videli sami kmetiški butci z vodenimi glavami in brez možganov, ko je tako težko čakal in hrepenel, da bi bile ure končane, od onega dne se je moral čestokrat grozno premagovati, da se mu ni pripetilo zopet kaj podobnega. Idolnik je imel veliko energije; to, kar je že toliko učiteljev pokopalo, kar je učinilo, da se jim je pristudila šola in ljudstvo, to je on slednjič premagal. Kolikrat je potem še stopil v šolsko sobo plah in izmučen, kolikrat so se pred njim vzdigale zopet apatične glave, kolikrat se ga je zopet loteval obup in gnus nad vsem, kar je bilo okoli njega! Toda vselej je pomislil: ali so krivi ti nedolžni otroci tvoje bede? ali hočeš tako ostati zvest svojim idealom? In stresel je z glavo, nekje v veliki daljavi se je zazibal svetel žarek, bližal se je in bližal in obvisel je na njegovem bledem licu. In ta žarek je bil tudi gorak. Njegova gorkota je silila v Idolnikovo dušo, tam je raztajala led in razpodila meglo. Idolnik je dvignil svoj glas, o početku še tresoč in negotov, a

vedno čistejši, ljubeznivejši in prepričevalnejši. In izginili so iz klopi tepci in butci in sedeli so v njih sami nadarjeni otroci s simpatičnimi obrazi, s svetlimi pogledi in hrepenečimi dušami. In v šoli je bilo veselo kakor prve dni, živahno je bilo in učilo se je samo ob sebi. Idolnik pa niti občutil ni izmučenosti in utrujenosti in zadovoljen sam s seboj je sedel k bornemu kosilu . . .

Idolnik je bil zvest tovariš, toda navzlic temu ni mnogo občeval s svojimi kolegi. Ako ga je pa kdo posetil, je vselej rad videl in postregel mu je z vsem, kar je premogel. In preživel je ob takih prilikah vselej srečno urico. Med vsemi kolegi se mu je najbolj prikupil Zamuda. Toda videla sta se od onega dne samo še pri okrajnih učiteljskih konferencah. Navadno sta tam sedela skupaj in med njima je nastalo neke posebne vrste prijateljstvo.

Nekega prostega dne v majniku se je Idolniku zahotelo, da bi šel kam daleč ven pod milo nebo, da bi se izprehodil in razvedril, da bi se naužil čistega zraka ter okrepil svoje oslabele živce. In spomnil se je, da bi morda lahko obiskal Zamudo gori pri Sv. Ahaciju.

In res se je odpravil tja gori. Bil je krasen dan, kakršnih je malo. Vzduh je bil čist in svež, nasproti je pihljala rahla sapa. Okoliinokoli pa vse sočno in temnozeleno! Idolnik je stopal lahko kakor že dolgo ne. Njegovo lice je pordelo in njegovo oko je zadobilo večji blesk. Čutil se je prostega, kakor bi bil po dolgem času zapustil temne zidove neprostovoljne ječe. Čutil se je srečnega, vse je izginilo za njim, kar je bilo črnega v zadnji dobi njegovega življenja, vse se je zabrisalo, vse završilo.

Ko je zagledal pred seboj trški zvonik, se je spomnil onega dne, ko je prišel prvič v trg po plačo. In spomnil se je hkratu Milene. Kolikrat je že moral nehote misliti nanjo! Od onega prvega srečanja se mu je vsiljevala njena podoba često pred oči, zlasti prve čase. Pozneje se je sicer dogajalo to redkeje spričo težkih razmer, a vendar je bila njena slika na varnem mestu v globočini njegovega, srca, in trebalo je samo tja notri nekoliko pogledati in dvignila se je in od nje se je razširjala prelestna svetloba na vse strani.

In dvignila se je tudi danes, dvignila sedaj.

»Bog ve, ali je še doma? In kakšna je? Tako dolgo je že, kar je nisem videl — dve leti in že črez!«

Pri teh mislih se je pa začudil, kako je to, da ni nikdar več potem zašel v trg do nje. Saj bi bil vendar moral iti, saj je imel pravico do nje, ki se je bila naselila v njegovem srcu! In ali ni morda tudi ona včasi zahrepenela po njem, dasi sta se videla samo

tisti dan, samo tiste kratke hipe? Ali je ravnal prav, da jo je pustil samo tako dolgo, tako dolgo? Srce se mu je stisnilo ob tej misli in hkratu se je pojavila v njem ona misel od prvega dne: »Ne cvete ne zate, ne za drugega . . . ona je moja . . . ha, ha, moja!« Slišal je zopet tisti šepetajoči glas, ki mu je govoril te besede prvič, in videl je zopet ono temno svojo senco na steni, ko se je ozrl. Noga se mu je nehote ustavila, stresel se je in vest mu je očitala glasno, zakaj se ni nikdar več pobrinil za to, da bi jo obiskal. Nekaj težkega je leglo na njegovo dušo, a hkratu se mu je izvilo iz prsi:

»Ne, ne, ona gotovo še živi, mora živeti!«

A navzlic temu mu ni bilo lažje. Pospešil je korake, hotel je stopiti kolikor mogoče hitro v gostilno, kjer jo je videl prvič. Toda pred hišo se mu je noga zopet nehote ustavila, neki glas ga je svaril, naj ne prestopa praga. In pomišljal je.

Tedaj se je pa ozrl kvišku. Na vratih je visel mrtvaški list. V njegovi sredi so pod križem temnele velike črke: Milena Volčič.

Idolnik ni imel časa premišljati. V tistem hipu so začeli prihajati od raznih strani ljudje in ustavljali so se pred gostilno. Govorili so med seboj napol tiho in nerazločno. Idolnik je stal nepremično na mestu. Težak kamen mu je tiščal noge k tlom, da se ni mogel premakniti. A čutil je poglede ljudi obrnjene nase in bilo mu je mučno. Navzlic temu se ni mogel prestopiti, moral je čakati.

Zazvonili so zvonovi in prikazal se je na voglu črni križ in za njim duhovniki. Iz hiše so prinesli belo krsto, ovenčano s prvim pomladanskim cvetjem, začulo se je mrmranje molitev in po vzduhu se je razširil vonj po kadilu. Štirje mladeniči so vzdignili krsto na močne rame, zazvenelo je žalostno petje in vrsta se je začela premikati izpred hiše. Idolnik se je prestopil, njegova noga je zavila med pogrebce in stopal je za krsto s sklonjeno glavo in krvavečim srcem.

Ko so stopali mimo šole, je zagledal Idolnik kolego Mačka. Stal je ob vratih s klobukom v roki in vihal si je kratke svoje brčice. Ko je zagledal za izprevodom Idolnika, je povzdignil obrvi in z izbuljenimi očmi strmel vanj kakor v kako prikazen.

Idolnik pa je rahlo nagnil glavo v pozdrav ter jo zopet povesil. In stopal je dalje za množico.

S pokopališča se je razšla množica, na novem grobu je ostala le stara ženica. Pokleknila je na rjavo prst in sključila se je v dve gubi. Okoli osehlih prstov je imela ovit molek in ustnice so se ji začele premikati.

Idolnik je hotel pristopiti k njej, toda ko je videl, kako je ženica vglobljena sama vase, kako se ne briga za nobeno stvar okoli sebe, se je ni upal motiti. Zadnji pogled na sveži grob in odkorakal je proti izhodu. Po glavi pa mu je zdaj vrvela samo še misel: »Kako da je umrla prav sedaj, kako da me je prav danes zanesla noga v ta kraj, da sem jo spremljal k večnemu počitku? Ali ni bila morda njena duša okoli mene zadnje dni, sinoči, ali me ni vabila, naj se pridružim njenim spremljevalcem na zadnji poti? — Ali ni morda njena duša koprneč že dolgo bivala v moji bližini, klicala me in vabila k sebi, a jaz je nisem slišal?«

Kakor je bilo vse to neverjetno, vendar si je Idolnik vedno bolj domišljal, da ga je Milena ljubila, da je hrepenela po njem, da ga je klicala in morda celo umrla zaradi njega, ki jo je bil tako zanemaril. Njegova domišljija je bila razgreta in bolna; ta nenavadni slučaj ga je zmešal in potlačil, da je mučil samega sebe z neko satansko vztrajnostjo. In že je hotel obrniti zopet v trg, sam ni vedel čemu in zakaj. Moral je vnovič obiskati one prostore, kjer jo je videl prvič, moral je izvedeti marsikaj, kar ga je mučilo in peklo. Z neodoljivo silo ga je vleklo tja, ga je sililo in pehalo.

Ali v tem trenotku je zablestela pred njim v daljavi zelena gora Sv. Ahacija. Nekaj svežega in čistega je dihala iz sebe in nad njo se je razprostiralo jasno, globokomodro nebo. In Idolniku se je videlo, da stoji tam gori Zamuda ter ga vabi k sebi z razprostrtimi rokami. Spomin na Zamudo ga je hipoma zdramil. V njem je videl Idolnik vso moško krepost, žilavost in vztrajnost v boju proti usodi. In že samo spomin na njegovo ime ga je dvignil, da se je vzpel iz svojega gorja ter moško klonil glavo navzgor.

Tudi sedaj se je hipoma otresel svoje žalosti, nova moč ga je prešinila in krenil je v reber.

Okoli poldne je dospel Idolnik do cerkve sv. Ahacija. Pot je vodila vedno strmeje in strmeje, da bi se bil lahko ugriznil v kolena. Ali to Idolnika sedaj ni oviralo, to ga je še bolj raztreslo, da skoro ničesar mislil ni. Dospel je bil na vrh, da skoro sam ni vedel kdaj in kako. Šele, ko je bil gori in je potegnila ostrejša sapa, se je zavedel, da je premočen skozi in skozi. Curkoma je lil pot po njegovem životu, a okoli hrbta ga je mrzelo. In šele tedaj je videl, kakšno pot je napravil, in šele tedaj se je spomnil Zamudovih besed, ko mu je pravil, kako se pride od Sv. Ahacija v trg in kako zopet k Sv. Ahaciju. Potegnil je ovratnik svojega jopiča kvišku na vrat in stopal je naglo od cerkve navzdol na bližnjo pot, kjer je bilo videti

nekoliko hiš. Med njimi je bilo večje poslopje in Idolnik je ugibal, da je gotovo to šola. Toda ko je dospel bliže, se mu je povedalo, da je to župnišče in da je šola nekoliko niže v rebri.

Napravil se je tja. Pot mu je kazal neki otrok. Hipoma postoji deček pred nizkim, pritličnim poslopjem s slabimi durmi in poškodovano streho. Nato se naglo obrne ter steče zopet, odkoder je prišel. Idolnik pa je stal pred šolo. Ozrl se je okoliinokoli in si ogledoval zanemarjeno poslopje. Videl je, da je bila vsaka kmetiška hiša v trgu mnogo čednejša in lepša nego šola pri Sv. Ahaciju. In kako čudno je dišalo tod okoli! Njegova šola v Vrbju ni bila sicer nič posebnega, toda s to napol podrto kolibo se niti ni dala primerjati.

Na koncu šole je bil plot in za njim se je razprostiral šolski vrt. To je nekoliko ublažilo slabi vtisk, ki ga je vse drugo napravilo na Idolnika, in nekoliko mu je odleglo.

Tedaj se pa pokaže izza plota kuštrava glava Zamudova. Nekoliko časa postoji in gre proti Idolniku. Ko ga spozna, se zavihti Zamuda črez plot in z enim samim skokom je bil pri Idolniku.

»Duša, kaj te je prineslo? — Dobro došel!«

In zgrabil je Idolnika in ga objel.

»Lepa rezidenca, kaj ne? — No, prijatelj, ne boj se, tebi se gotovo ne bode treba nikdar plaziti po takih potih in stanovati v takih palačah, kakršna je tale. Zadnjič sem že nekaj slišal, kaj nameravajo s taboj. Čestitam, dobro si zapisan!«

In vlekel je Idolnika za seboj.

Prestopila sta prag in nahajala sta se v dolgem, temnem hodniku. Na obeh straneh so bila vrata. Zamuda odpre oprezno zadnja na desni ter pomoli glavo noter.

»To se mora delati jako previdno,« pravi nato smeje se Idolniku. »Le poglej noter in vedel bodeš zakaj!«

Idolnik pogleda za vrata in se nehote zasmeje.

Za vrati je bila cela gruča otrok in se je valjala po tleh. Bili so obojega spola, stari od enega do osmega leta, a vsi debeli in vabečelični. Zdravje je sevalo raz njih obraze.

Zamuda nato odpre vrata nekoliko bolj in vstopi naprej. Idolnik se vnovič ozre po gruči otrok in jih prešteje.

»Ali tu jih je samo pet, kje so pa drugi«, vpraša nato šaljivo Zamuda.

»Potrpi, duša! — Kmalu ti bode vse jasno!«

Ko so otroci zagledali očeta, so se bližnji privili k njegovim nogam in spenjali so se po njem ter se mu dobrikali. In Zamuda jih je vzdigoval visoko gori nad glavo in spuščal jih zopet na tla, enega za drugim. In nastal je vrišč in veselo vpitje se je razlegalo po kuhinji.

»Še mene, ata! Še mene!«

»Dovolj za sedaj,« je dejal Zamuda in jim zažugal s prstom. »Sedaj pa tiho!«

Otroci so takoj umolknili in pririli so zopet drug do drugega ter se igrali mirno kakor prej.

Iz sosednje sobe se je slišal skozi odprta vrata ropot šivalnega stroja.

Tja je vedel Zamuda tovariša.

Idolnik je stopil v majhno, nizko sobo z dvema oknoma. Ob enem oknu je stal šivalni stroj in pred njim je sedela ženska, s hrbtom obrnjena proti došlecema.

»Moja žena — gospod Idolnik,« je predstavil Zamuda še vedno za njenim hrbtom.

Ona se je obrnila in naglo vstala. Bila je majhna, suha ženica že nekoliko nagubanega čela in lica. Njen obraz je imel na sebi nekaj prikupljivega in iz njenih živih, modrih oči je odsevala sama dobrota.

Na njenem sedaj zardelem licu se je čitala neka zadrega. Videti je bilo, da skoro ni vedela, kaj bi rekla. Tako malo je bila vajena boljših ljudi, tako malokdaj se je kdo prikazal pri njih. Podala je Idolniku roko ter vprašujoč pogledala moža.

Zamuda ji je dejal:

»Tovariš bo kosil pri nas.«

V tem se je Idolnik ozrl po sobi. V temnem kotu ob daljši steni je stala postelj in na njej se je premikalo pod odejo nekaj živega.

Zamuda je videl, kaj opazuje tovariš. V tem, ko je odhajala žena v kuhinjo, je prijel Idolnika za roko ter dejal:

»Stopiva bliže postelje!«

Idolnik je začutil, kako so za hipec vztrepetali Zamudovi prsti ob njegovi roki, kako so se je krčevito oklenili. Toda le za hipec in zopet je bila mirna in hladna ta težka in velika roka.

Zamuda je izpustil Idolnikovo roko ter stopil k postelji. Privzdignil je rahlo odejo ter se ozrl v Idolnika.

Ta se je zagledal na posteljo. Kri mu je oledenela v žilah in prsi so se mu stisnile.

Na postelji je ležala deklica, ki je imela morda deset let. Toda na njej je bila edina še glava, ki je kazala nekaj človeškega. In ta glava je bila vsa Zamudova. Iste poteze, isto čelo, iste oči, celo isti lasje! Toda vrat pod to glavo je bil tako ozek, tako izsušen, kakor ne bi spadal sem, in pod njim navzdol ves trup in vsi udje gola kost in koža. Vse je bilo mrtvaško, kakor bi bilo ležalo že dolgo časa pod zemljo.

»Tako leži že dve leti,« je izpregovoril Zamuda in zopet zagrnil grozni skelet.

Idolniku je zastajala sapa. Nobene besede ni mogel izpregovoriti. Ko sta odhajala od postelje, se je Idolnik vnovič ozrl v kot. Od tam so jima sledile velike, žalostne oči, kakor bi jima hotele očitati, da sta se tako hitro odstranila. Idolnik se je naglo obrnil ter stopal za Zamudo . . .

V drugi sobi takoj zraven prve je imel Zamuda svojo spalnico. Poleg njegove postelje je stala še druga in potem še v vsakem kotu po ena. Tudi ta soba je bila nizka in zaduhla in dišalo je v njej po plesnobi.

»Kako moreš tukaj stanovati?« je viknil Idolnik.

Zamuda se je ozrl vanj ter dejal resno:

»Vidiš, da si še zelo mlad, sicer ne bi vprašal takih reči. — Toda oprosti, ti ne spadaš med nas, zato ne moreš razumeti!«

Idolnik je bil skoro razžaljen ob teh besedah. Toda v tem hipu je pomislil na svoje dozdaj tako malenkostne boli in na bedo, ki se je ščeperila v teh prostorih, in vsaka žal misel do Zamude je hipoma izginila iz njegovega srca . . .

Šla sta na vrt. Bil je še precej velik in po posameznih gredicah je komaj jela poganjati različna zelenjad. Vse je bilo še tako majhno, tako pritlikavo, a videti je bilo zastarelo in uvelo.

»Nobena reč noče letos prav rasti,« je opomnil Zamuda. »Sicer pa tudi druga leta ni nič posebnega.«

Vprek zadnjega plota je bila gredica in na njej nekaj letos cepljenih divjakov, ki pa še niso nič poganjali.

»Lansko leto sem oddal sto lepih jablan, seveda skoro zastonj. A letos tudi to, kar sem cepil, noče uspevati. Ali je moja roka že nezanesljiva, ali kaj! Vidi se mi, kakor bi vse pojemalo, kakor bi šlo nekam navzdol, nekam daleč, daleč in vedno hitreje in hitreje.«

Idolnik je vedno molčal in samo poslušal Zamudove opazke. Vse, kar je tu videl danes, šolsko poslopje, Zamudova obitel, vrt in kar je raslo na njem ter celo Zamuda sam, vse se mu je videlo nekam tuje, nekam nenaravno — in prisiljeno. — Zlasti zadnje Zamudove besede so ga zadele tako čudno, da se mu je videlo, kakor bi jih ne bil izgovoril on, kakor bi bile prihajale iz bližine od nevidnega, po vzduhu plavajočega bítja.

Na sredi vrta je imel Zamuda iz kolov zbito vrtno lopo in v njej primitivno leseno mizo. Okoli so bile klopi lastnega izdelka. Tja sta zavila in sedla.

»Kako obiskujejo otroci šolo?« vpraša Idolnik.

»Razmeroma dobro.«

»In kakšni so uspehi?«

»Prav dobri. Pozneje ti lahko pokažem zvezke, morda se bodeš čudil!«

V tem je že prišla na vrt Zamudova žena. V roki je nosila bel prt in ž njim je pogrnila mizo.

»S posebno dobrim kosilom vam ne morem postreči, morate že oprostiti. Ako bi bili vedeli prej, bi bilo seveda drugače!«

»Ali nikar se ne trudite, gospa, jaz sem zadovoljen z malim. Par krompirčkov ali malo žgancev, pa je dovolj.«

»Saj vemo, vemo,« se je zasmejala, »to se le tako govori! Toda počakati bodete morali še nekoliko trenotkov, mi smo namreč že pokosili in pripraviti je treba sedaj kaj drugega. Vina pa prinesem takoj.«

Naglo je izginila in istotako se je naglo vrnila s steklenico vina in s krožnikom kruha.

Idolnik se ni branil in vzel je takoj kos kruha in izpil čašo vina. Ni bilo Bog ve kako dobro, toda pilo se je.

»Kje kupuješ vino?«

Zamuda ga je pogledal od strani.

»Kje ga kupujem? — Prijatelj tega glagola v tej obliki jaz ne poznam. Vino samo včasi kupim, na priliko takole trikrat v letu: o Božiču, Veliki noči in na svoj god. Pijem ga pa zraven še sam, kadar grem v trg ali kam drugam, ker drugače ne more biti. Sicer pa to vino prodajajo tam le gori pri cerkovniku.«

»Ni napačno,« je dejal Idolnik, samo da bi kaj odgovoril.

Zamuda pa je vnovič nalil kupici in trčila sta. Predno je bilo kosilo na mizi, sta izpraznila steklenico in Zamuda je takoj poslal po drugo.

»Prijatelj, ne škoduj se!«

Zamuda se je zasmejal.

»Kaj? Ali ne veruješ, ako ti rečem, da je danes zame večji praznik, nego so Božiči, Velika noč in celo moj god?«

Vino je obema razvozlalo jezik in začel se je med njima prav živahen razgovor. Razpravljala sta raznovrstne reči in Idolnik se je nehote čudil, ko je videl, da je Zamuda vešč marsičemu, o čemer si ne bi bil mislil.

Kmalu potem je Zamudovka prinesla na mizo kosilo. V skledi je plavala rumena obara ž rižem in iz nje so štrleli belkasti kosi tolstega piščanca.

»A vraga, to je vse kaj drugega nego krompirček. Čemu vse to?«

»Jezik za zobmi, duša! Kaj sem ti povedal prej?«

Zamudovka je napravila zatem še ocvrte piščance s solato. Vse je bilo pripravljeno izborno, kakor bi bila kuhala najboljša gosposka kuharica.

Idolniku pa se je milo storilo. Bog ve, koliko časa bodo morali stradati Zamuda in njegova družina, predno se poravna to, kar je danes potrošil zanj. Toda reči si ni upal ničesar, da ne bi razžalil predobrega tovariša.

»Kje pa so tvoji štirje odrasli otroci?«

»Eden je v Trstu v prodajalni, eden je že pri vojakih, dva se pa učita v Ljubljani za knjigoveza.«

»Ali nisi dal nobenega v šolo?«

»Poskusil sem, toda ni šlo. Prijatelj, mi nismo za to. Naposled sem si pa mislil: Saj drugega bi ne bil nikoli, kvečjemu, ako bi zmogel toliko, da bi postal učitelj. In kaj bi bil potem? Ali ne stradam že dovolj jaz, čemu naj bi še moji sinovi? Za pošteno delo se dobi povsod poštenejše plačilo nego pri učiteljstvu, bodisi pa makar pri konjedercih!«

Zamuda se je razgrel.

»Prijatelj, povem ti, včasi me zgrabi neka jeza. In tedaj bi zalučal od sebe vse te suženjske spone, ki mi ovirajo prosto dihanje, ki mi vežejo in žulijo roke, da niti ne morem ganiti ž njimi in svojim otrokom pripraviti bodočnosti, kakršno bi jim v vsakem drugem stanu lahko pripravil. In del bi roke navzkriž in sedel bi ter zrl v višnjevo nebo in opazoval, kako se beli oblački brezskrbno preganjajo po rahlem vetru in sanjal bi o davno minolih časih in pustil bi te paglavce, naj pasejo lenobo ali naj delajo, kar hočejo.

Saj za to, kar dobim, bi bil komaj plačan za trud, ki mi ga daje to, da naučim otroke šteti do deset.«

Hipoma je sklonil glavo ter nekoliko časa umolknil. Potem je pa nadaljeval tiše in skoro otožno:

»Toda, kaj se hoče? Ali so otroci česa krivi? Ko jih zrem takole pred sabo, ko so njih blesteče oči vprte vame, ko nestrpno čakajo vsake mojih besed, ali naj tedaj sedem na stol ter zaspim? Ali naj se vdam lenobi? Ne, prijatelj, nekaj me vselej ob takih slabotnih trenotkih privzdigne, neki notranji glas mi zakliče: Na delo, v delu je spas! In tedaj zabim vsega, kar je okoli mene, zabim svojih skrbi in žalosti, svojega truda in svojega in svojih gladu! In moje moči rastejo in sleherni dan sem čilejši in čvrstejši.«

Vzdignil je čašo ter trčil z Idolnikom.

»Kaj bi pa bilo, ako bi se vdal lenobi? Kaj bi bilo, ako bi samo vzdihoval in tarnal? Ali bi ne bilo to že davno razjedlo mojih živcev, izpodkopalo mojih moči? Ali bi ne bil morda že davno visel na kaki vrbi, ali bi si bil prestrelil srce? In kaj bi bilo potem z mojo družino? — Toda, prijatelj, pustiva taka razmotrivanja! Jaz poudarjam, pravim, navzlic vsemu, kar me je že zadelo in kar me še čaka: možu ne sme kloniti nikdar glava, vztrajati mora do zadnjega na mestu, ki mu ga je odločila usoda! In na to lahko vnovič pijeva!«

Idolnik ni mogel drugače, nego da je Zamudo resnično občudoval. In pri tem si je moral misliti, kako je to, da je tako delaven mož in vedno na tako slabem mestu, na takem hribu, kako da si ne pomaga kam na boljše. In vprašal je Zamudo, čemu ne poizkusi, da bi prišel na bolje plačano službo.

Zamuda je dejal:

»Prijatelj, to bi bilo vse zastonj. Jaz sem slabo zapisan. Lahko ti pravim z mirno vestjo, da bi bil vsak tak poizkus zame blamaža. In to, kar bi imel izdati za kolke, pač lahko kje drugje porabim. Dolgo je že temu, kar sem napravil neko mladeniško neumnost, lahkomiselnost. In tega mi niso pozabili in mi ne bodo nikdar!«

Po obedu je pa nekoliko časa prisedla k njima Zamudovka. Idolnik je spoznal v njej, dasi ne Bog ve kako olikane in izobražene žene, vendar ženo, ki bi se bila znala pridobiti spoštovanje povsod, kamor bi bila prišla, zlasti je spoznal v njej nesebično, ljubeznivo mater. In v tem oziru je moral blagrovati Zamudo in jo je moral postaviti na mnogo vzvišenejše mesto nego mnogo, mnogo znanih žen iz premožnih in veleuglednih mestnih družin.

Pozneje sta si ogledala učilnico. V njej so bile stare, preperele klopi in po stenah in v omari le malo učnih pripomočkov.

»Kako pa to, da ne vplivaš na ljudstvo, da bi vsaj šolsko poslopje in kar je treba drugega, imelo v boljšem stanju?«

»Prijatelj, prav imaš. Nekoliko bolje bi lahko bilo povsod. Toda, ako bi ti vedel, kako ubogo je to ljudstvo in kako ga še od vseh strani izsesavajo in izžemajo različne pijavke, potem vem, da ne bi niti ti silil na izboljšanje in bi se zadavoljil samo z najpotrebnejšim, kakor se zadovoljujem jaz . . .«

Naglo je minevala ura za uro in Idolniku je bilo treba misliti na odhod. Ko je zapuščal to slabo šolsko poslopje, ko se je poslavljal od družine Zamudove, mu je bilo tesno, a hkratu nekako praznično okoli srca. Na vrtu sta bila z Zamudo izpila zadnjo čašo, a nato sta prišla v sobo, kjer je že zopet sedela Zamudovka za šivalnim strojem. Smehljaje mu je sedaj podala roko ter ga povabila, naj jih še kdaj obišče. S postelje v kotu so ga pa začudeno pozdravljale velike oči, ki so zrle za njim, dokler ni izginil za vrati. Zamuda ga je spremil daleč doli v reber ter se nazadnje vrnil, ko je obljubil Idolniku, da i on njega obišče, kakor hitro utegne.

Idolnik je stopal zdaj še hitreje, bal se je, da ga ne zasači noč. Njegova prejšnja občutljivost in malodušnost ga je minila in v njem je dozorel trden sklep, da se otrese one neprostovoljne sentimentalnosti, naj velja, kar hoče.

Ko je stopal mimo pokopališča, kjer je zjutraj stal še tako potrt in uničen, se je spomnil Milene. A ta spomin ni bil zanj več vir bridkosti in trpljenja, spominjal se je nje samo še kot nečesa neizrekljivo lepega, kar se je nenadno prikazalo, a prav tako nenadno izginilo na poti njegovega življenja.

Stopajoč v trgu mimo gostilne, kjer se je prvič sešel s trškimi svojimi tovariši, se je spomnil tudi, kako so tačas obirali Zamudo zaradi dolgov. Pri spominu na to se je nasmehnil ter si mislil: Vsi, ki ste se tačas znašali nad njim zaradi tega, niste toliko vredni kakor on, dasi vas ne love čevljarji, niti krojači, niti trgovci. —

Že dolgo, dolgo ni Idolnik tako dobro spal kakor nocojšnjo noč.

Morje.

Pokoncu skoči ribič mlad,
denar na mizo vrže zlat:
»Kaj vraga? Hej, še vina daj,
krčmar, da bo veselja kaj!
Prišel ti nisem od pogreba,
slaviti ni sedmine treba.
Veselje vas, mornarji, diči,
hej, kvišku, kvišku, morski tiči!
Vse noč na morju danes bil,
sem čoln rib žlahtnih nalovil:
na trgu davi — ha! — vesele
meščanke so denarce štele.
Goslar, zasviraj in zapoj,
da se možem z morja nocoj
veselje in srce zbudi,
po žilah se otaja kri!«

Ne vidi slepec, ali zna,
kaj gre mornarju do srca,
kaj oživi mu kri in žile:
zapoje slavo morske vile,
kako v tihotnem, nočnem časi
zvene ob morju njeni glasi.
In kdor je slišal v slepi zmoti
nje pesem o morja lepoti,
željan miru zaman se trudi
zaspati na domači grudi;
umre srce za zemljo rodno,
za ženo, detece negodno;
oko po morju hrepeneče
na zemlji več ne najde sreče . . .
Mornarjem v lica šine žar,
iz prsi buhne jim vihar:
poljubi, petje, vrisk in smeh,
navdušenost plamti v očeh!
Le ribič miren, tih ostane,
veselje splošno ga ne gane.

Domov se vrne v pozni uri,
odpahne tiho, rahlo duri:
po sobi snu tišina vlada
in dete spi in žena mlada.
Zaman le ribič spanja čaka.
Kako, da se nocoj pretaka
mu v žilah kri tako nemirno,
vse misli vro na morje širno?
In skozi okno ščip posije,
po sobi tiho luč razlije.
Mož stopi k postelji ženice,
poljubi njeno zvesto lice
in sineku obraz cvetoči;
in kakor da za vek se loči,
drhte mu nema solza kane,
obupno vzdihne, venkaj plane.

Morje visoko vale meče,
srce k obrežju njega vleče;
pozabi dom in drage svoje,
ob morju spet mu vila poje.
Zadivljen ribič prisluškuje,
k obali črna barka pluje.

Kazimir pl. Radič.

Za tvojo ljubezen . . .

Za tvojo ljubezen mi je žal,
kot bel golobec je plavala
v snu mojem — in me opajala
kot vonj žametnih rož.

A brezdno med nama zije zdaj . . .
cvetovi rož žametnih so zveneli,
odselil iz mojih sanj se golobec je beli . . .
za tvojo ljubezen mi je žal!

Kristina.

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenec.

(Dalje.)

koli poldne si je privoščil gobar nekoliko počitka. To po največkrat, ako je bilo nebo jasno, na kakem vzvišenem kraju, od koder je videl in gledal v daljavo. Človek bi dvomil, da je utrujeni in za vsakdanji kruh boreči se gobar gojil tudi take misli in gledal z višine črez velikanske gozdove in motril daljavo. Toda resnico govorim, ako pravim, da domalega vsak gobar se mi je razodel kot velik častilec narave in da nisem poznal nobenega, ki se mi ni pohvalil, da je bil že večkrat na vrhu Snežnika, dasi po goljavi, ki obdaja Snežnik za več nego poldrugo uro hoda, ni imel kaj iskati. Ob počitku si je privoščil tudi ostanek zajutreka — mrzle žgance. Kaj ne, to ni bilo nič posebnega in še tega ni bilo dosti, da ni moka prehitro pošla.

Uro je vsak gobar nosil s seboj, toda ne v žepu, ampak v glavi. To sem moral večkrat slišati s pristavkom, da take ure ni treba navijati in da se nikoli ne ustavi; da pri lepem vremenu kaže prav natanko, pri slabem pa da pade tudi v želodec in celo v noge; da potem ni več tako zanesljiva kakor takrat, ko glava in oči povedo, na kateri skali Snežnika stoje kazalci v podobi solnčnih žarkov.

Pa ne samo uro, tudi vremenjak je nosil gobar s seboj. Tega je baje še bolj potreboval, kajti ob slabem vremenu ni bilo za gobarja nič ali pa le malo zaslužka. Najhuje ga je zadel v pomladnjem ali jesenskem času sneg in že ime dokazuje, da se okrog Snežnika rad prikaže ta gost. Ni kazalo drugega, ko oprtati si vrečo in iti domov. Jeseni je romala ob taki priliki še kuhinjska oprava na svoje staro domače mesto, da se ni toliko obrabila, kakor če bi ostala v gozdu lisicam in volkovom. Za vremenjak pa ni služil samo Snežnik in meglica ali oblak nad njim. Sapica, ki je pihala po tej dolini gori ali doli, je še prej povedala, je li pričakovati solnca ali slabega vremena. Ptiči, posebno stržek, taščica, zlasti pa črna žolna, to so bili izvrstni vremenski proroki. Najbolj nevešča v tem oziru je kukavica. Še pol ure, predno je jelo mesti, je letala in kukala po gozdu, kakor bi imela zidan grad in v njem vse polno živeža. »Veste, gospod,« mi je rekel stari Pirec, ki mi je pravil te reči,

»ko bi tega ptiča ne gnalo še v poletnem času doli v gorke kraje, bi ga ne bilo že več na svetu, kajti pomlad in sneg jih ugonobita na tisoče. Na vreme se prav nič ne spozna in si tudi ne zna nič pomagati. Noč jo vzame, ako je huda.«

Da je istina, kar mi je stari Pirec razodeval, tega sem se kasneje sam prepričal. Hodil sem za petelinom po Čubranskem Jarmovcu. Kukavic je bilo tisto leto toliko, kolikor jih nisem slišal ne prej, ne slej. Malo sem postal pod drevesom in pet jih je bilo v istem času na njem. Tri so se kar naenkrat priteple na bukev in se preganjale po njej. Tudi moj spremljevalec Lovro Belar, ki je bil star 52 let pa ni poznal zime v naših krajih, ker je 45 let zaporedoma hodil črez zimo v šumo na Hrvaško in Ogrsko, mi je pravil, da toliko kukavic on ne pomni. Iz gozda me je pregnal sneg, ki je nenadoma zapadel, pa izginil tudi v par dneh. Ko sem črez osem dni zopet prišel v gozd, sem opazoval in pričakoval, da se zopet oglasijo kukavice. Pa zaman. Le daleč naokrog se je še kaka oglasila. Ko sem šel črez par dni zopet iz gozda in se oglasil pri Pianeckovih v Kozaršah, sem zvedel, da je bilo nevreme toliko te ivali prignalo v vas, da so kar po hišah sedale in cepale. Kukavica je silno požrešna in se živi le od mrčesov. Naravno je torej, da jo sneg in nevreme hitro pokončata, ko se živež zarije in poskrije, in tudi pogine, če pritisne mraz, ki ga lahkoživka ni vajena. Nočem si lastiti pravice, prištevati kukavico škodljivkam; naj ji bodo raje vsi grehi odpuščeni, da se nam le še oglaša na spomlad in nam ponavlja, kar smo že tisočkrat slišali, kar nas pa vendar prešinja z z največjo radostjo in nam priča, da smo prestali temino in mraz in se selimo v svetlobo in gorkoto. Komur zelenje in kukavica ne služita več v prebujo in radost, temu je življenje le še puščoba, ali ga pa nikdar vesel ni bil.

Ko se je gobar odpočil in za silo okrepčal s suhimi žganci, zavrne se navadno proti domu, to je proti bajti. Seveda ne po isti poti, ampak naokrog, po višjem rajši nego po nižjem svetu — to radi tega, da mu že polne vreče ni nositi na večer še navzgor, ko so ga domalega tudi moči popustile.

Imel sem jih priliko opazovati, ko so se vračali malo pred mrakom k ognjišču. To ti je vzdihljaj, ko vrže mož vrečo raz sebe in se najprej premakne do kaliča, da se odžeja. Dobro mu de, ko najde pri ognju tovariša, ki se je tudi že potrudil za drva. Kake pol urice si privošči le počitka, potem pa mu postane želodec že tolikanj nadležen, da je treba skrbeti, da si ga uteši. In zopet se

mešajo žganci in pičlo zacvro z zabelo. Ne štejte mi v lastno hvalo, ako povem, da nisem nikoli pozabil na kak priboljšek za svoje znance, kadar me je peljala pot do gobarske bajte. Morda pa nikdar noben gobar ni bil v gozdu na Mezališču tako postrežen kakor stari Zetek, ki je nekoč ostal črez nedeljo v gozdu. Hotelo se je, da se nas je ravno za tisto nedeljo odpravilo črez 30 znancev iz Loške doline na Snežnik. Imeli smo s seboj do 20 nosačev in za noč smo se utaborili na Gašperjevem hribu, t. j. kakih deset minut hoje nad Mezališčem. Ni mi namen pripovedovati, kako smo noč prebili. Povem le, da smo imeli jasno nebo in različne pijače toliko, da nam je ostajala še drugi dan. Zetek kot bližnji sosed je bil naš gost in je prenočil pri nas. Ko smo se po dolgotrajni poti dodobrega okoristili z jedjo in pijačo, se je pričelo petje in tudi za godbo je bilo preskrbljeno. Zetek je vedno le ponavljal: »Oh, še nikoli kaj takega v gozdu in tudi na nobeni »ohceti« ne!« Na vse rano smo odpotovali na Snežnik in proti enajstim dopoldne smo se vračali k taborišču. Golaš se je v kotlu kuhal in bilo ga je toliko, da ga je domalega eno četrtino preostajalo vsem udeležnikom s prištetimi nosači. Z godbo in petjem smo se poslovili popoldne od taborišča in pri gobarski bajti dali Zetku toliko ostankov, da je napolnil domalega vso kuhinjsko posodo svojo in svojih tovarišev. Ko sem se drugi teden sešel z Zetkovim sinom, ki je bil tudi gobar, me je s smehom pozdravil in mi pravil, da so oče še spali, ko je v ponedeljek prišel k bajti, dasi je bilo že blizu poldne, in da je kar strmel, ko je videl okrog očeta toliko loncev in steklenic, kakor da bi bili dan poprej vsi gobarji na svatbi. Pravil mi je nadalje, da se je tudi on še naživel kakor nikdar prej v gozdu in da še drugi dan sta z očetom nabrala malo gobe, ker je bilo le preveč opravka pri hiši z dobrim življenjem. Vem, da se še dandanes hrani v Zetkovi hiši spomin na pogostovanje, ki so ga stari oče doživeli na Mezališču, in ta spomin gotovo med ljudstvom preživi tudi vse takratne udeležence, katerih že itak pogrešamo marsikaterega.

Ko se gobarji na večer vrnejo k bajti in se okoristijo vsak s svojo borno večerjico, pride na vrsto obrezovanje nabrane gobe. V to služi oster nožiček, s katerim se odrezuje od gobe lesovina, takozvani obrunki. In teh obrunkov se v teku let, kakor sem že prej omenil, toliko nabere, da je na sežnje okrog bajte le obrunek in strhlina. Pri tem delu pridejo na vrsto tudi vse bolj zanimive dogodbe, ki jih podaje gozdna narava. Ko sem bil jaz gost gobarjev, se je razgovor podaljšal tudi črez obrezovanje; pušil se je tobak iz

malih pipic, kakršne služijo gobarjem, in kar sem imel s seboj za priboljšek, se je vrstilo v krogu. Skoro največ sta vedela povedati stari Pirec in pa stari Storšek, ki sta bila tudi lovca ob svojem času. Pirec ni nikdar pozabil povedati, kako je v Pogači nad Ložem ustrelil jelena: »Še mlad in krepak sem bil in imeli so me bolj za poganjača. Nekega dne pa, ko se je zanesla vest v mesto, da je jelena slediti v Pogači, smo se naglo zbrali, kar nas je bilo za to, in tudi jaz sem dobil staro enocevko, ki se je še na kamen prožila. Menili so, da bom jaz kar tako za strah in da ne znam nič pomeriti, ker niso vedeli, da sem semtertja izmaknil očetovo pušo in ž njo pohajal in streljal po Pogači in Sredi. Pustili so me na robu, kjer se vežeta Pogača in Sreda, in ko je bilo proti vrhu zastavljeno, so se oglasili poganjači. Komaj se to zgodi, že zagledam jelena, ki ni zavil po strani in proti vrhu, kakor se je ukrepalo, ampak nesel se je naravnost proti meni. Privzdignem pušo, in ko je prišel kakih trideset korakov vštric mene, sem mu nameril naravnost na pleče in stisnil. Velik skok je naredil in zavil na levo. Le malo sem obstal, in ko je izginil, sem šel pogledat na strel in že po prvem skoku sem zapazil krvav sled na snegu. Zaklical sem tovarišem, šli smo za sledom in v hrastju nad Mavrovo dolino je že ležal jelen.« — »Res je bilo tako,« je pristavil stari Storšek; »jaz sem bil takrat za pogoniča in ta, ki je nad menoj poganjal, se je prehitro oglasil, in zatorej se je jelen premaknil navzdol, a ne proti vrhu, kjer so stali stari, izurjeni lovci.« — »Saj je prav prišel,« smo rekli mi poslušalci v zadoščenje Pirčevi nekoliko užaljeni zaslugi in v pomirjenje Storškove vidne pikrosti. Pirec in Storšek sta si bila oba kot tihotapska lovca drug drugemu dostikrat na poti.

Razgovor o jelenih je bil, posebno zame, zanimiv in kar po malem sem dihal, ko je jel praviti Iskra, kaj se je njemu s to živaljo pripetilo: »Prehajal sem pod Tivro v žlebu; nad menoj proti vrhu je bil drug gobar. Kar začujem šum, kakor bi bil ves Snežnik proti meni dihnil, in obenem sem bil sredi ubeglih košut in jelenov. Že sem mislil, da sem vse prestal, kar se pridrevi naravnost do mene jelen s strašanskimi rogovi. Šele tik pred menoj me zapazi, in ne da bi se bil pristavil, je planil kvišku in črezme, da sem kar vsega nad seboj videl.« — »Jelena se vendar nisi bal,« omeni Pirec proti pripovedovalcu, ki mu je še spomin obudil znake prestane osuplosti, in vsak se je nekoliko namuzal skoraj da oprovrgljivi opazki Pirčevi in zavestni obrambi Iskre, ki je omenil, da ga ni človeka, ki ne bi se nekoliko prestrašil take kar nepričakovane prikazni v gozdu.

— »Res je, res,« je pristavil Opek; »čudno je videti jelena, ko se spusti navzdol in po kakem šibju z rogovi po hrbtu, da mladovje kar vihra, in čudno je, da se žival ne zaplete. Proti meni sta se nekoč podila dva taka rogača po Lepem dolu in že precej sta bila od mene, ko je šibje še vihralo in se čulo še sopenje, a živali že ni bilo več videti. Pa kaj bo jelen, to je plaha žival in človeka le preseneti, toda meni se je pa druga pripetila: Bilo je na Velikem Mogočnjaku, ko sem po nakleščenem drogu si pomagal na visoko šibo in do gobe. Že spehan sem bil in hotel sem se ravno doli spustiti, kar začujem rohnenje pod seboj, in ko pogledam doli, zapazim medvedko z dvema mladičema. Oprimem se debla še bolj in poslušam mrmranje. Kar se kosmatinka poprime debla in se vzpne, kakor bi hotela zlesti k meni. Čudno mi je postajalo pri srcu in z vso silo sem jel vpiti: »Kje hoj! kje hoj!« in udaril sem s sekiro po deblu. Malo je to pomagalo, kajti zver je toliko odnehala, da se je polotila mojega klobuka pa črevljev, katere sem bil pustil pod drevesom, in še bolj sem se zbal, da bi moral bos in gologlav se vrniti proti domu. »Kje hoj! kje hoj,« sem jel zopet vpiti, ker so me tudi že moči zapuščale, ko sem visel na objetem deblu. Ne vem, kako bi se bila stvar končala, da se nista mojega silnega vpitja zbala mladiča in se jela pomikati v goščo, za njima pa medvedka. Potan sem bil do niti, ko sem zlezel zopet do tal, in brez obotavljanja sem odnesel črevlje, klobuk in vrečo v drug kraj. Šele črez precej časa sem šel pobrat tudi gobo.«

Glasen smeh je spremljal konec Opekovega pripovedovanja, ki je še vedno mrmral: »Ti pošast grda, kako me je prestrašila!«

Seveda je s to pripovedko preskočil razgovor na medveda. Vsak gobar ga je že dostikrat srečal in videl, pa nobenemu ni še storil nič žalega. O tem so bili pa vsi edini, da medvedke z mladiči se je kar ogniti.

Zasukala se je beseda tudi na to, kako da se živali med seboj spoznavajo in porazumevajo, in Storšek je pravil, kako je opazoval srno, ki je mladiče zvajala črez precej strm plaz, ko je njega začutila v bližini. To me je napotilo, da sem tudi jaz povedal, kar sem doživel in opazil o živalski ljubezni in sporazumljivosti: »Bil sem na Cerkniškem jezeru nad labodi. Z menoj je bil tovariš. Pokojni Čopič, rojak cerkniški, ki sem se ž njim nekoč v Ljubljani razgovarjal o jezeru in labodih, mi je pravil, da njegov pokojni oče, ki je bil učitelj v Cerknici, je izkušal, da strelec labode, ako so v tropu in na ledu, zasači najbolj na ta način, da se pripogne in

sproži kroglo po ledu proti tropu. To sva izkušala tudi s tovarišem in med labode, ki so jih fantiči nagnali nad vrh jezera, ustrelila na ta način, da sva legla. Ves trop se je dvignil po pokih, le en labod je obsedel. Še ne trideset korakov daleč je trop odletel, kar se vrne dvoje labodov z glasnim vikom proti obsedelemu. Primakneta se mu vsak od svoje strani in kar vanj sta silila z glavama in krikom, da naj se privzdigne in otme opasnosti. Težko se je dvignil in le nekoliko preletel, pa zopet počenil, in dasi sva se s tovarišem hitro približevala, nista uboge živali zapustili tovarišice in ji le prigovarjali, da se je zopet dvignila, in čeprav težko, pa vendar med njima letela nazaj proti širini. In tudi v zraku sta ji bili še vedno vsaka na svoji strani in nepretrgano, prav govoričenju podobno zglasovanje je vzdrževalo ranjenko, da si je do sredi jezera pomagala in šele tam se zopet spustila do tal. Hud mraz in skeleča burja sta pognala naju z jezera, ker nam je vešči Starec Miha prigovarjal žival pustiti, da pogine in da pojdejo fantiči ponjo.

V resnici smo se pri Vragovih ogreli in okrepčali in potem sta Starčeva fantiča šla zopet po ledu in proti labodom. Šele črez par ur in domalega ozebla sta se vrnila in pravila, da sta večkrat prihajala in prav za par korakov do ranjenke, da pa je tudi tovarišici nista zapustili in jo vselej zopet odvedli, predno sta jo mogla prijeti. Hotela sva se s tovarišem vkljub vedno hujši burji in metežu odpraviti za živaljo, toda Miha nama je zabranil, češ, da na večer žival gotovo po strugi priplava gori pod vas in pogine črez noč, on da je to že večkrat izkušal. Mrak se je že delal in vdala sva se Mihovemu prigovarjanju. Na vse zgodaj drugega jutra je šel Miha pod vas in nama dokazal resničnost svoje trditve z labodovimi kreljutmi v rokah; žal, da je v noči zasačila vidra lepo žival in jo razmesarila.«

Ogenj se je popravil in pipice se še enkrat iztrebile in zopet natlačile, češ, da danes še ni čas za spanje, in tudi jaz sem posegnil zopet po steklenici, da smo si ga vsak privoščili še kozarček, čeprav me je moj spremljevalec pogledal, kakor bi bil hotel reči, da bo jutri tudi še en dan. Še dosti je bilo razgovora o živalih in gozdnem življenju in hudih težavah, ki jih prestane gozdar, ali zaključek je bil pa vendar le ta, da v gozdu najhitreje mine čas in da kdor se je gozdu privadil, ga le zmerom rad obišče. Stari Iskra je vzdihnil globoko in rekel: »Gospod so še mladi in bodo še dosti poskusili, jaz se bom pa moral posloviti od gozda. Mojih je črez sedemdeset in noge mi odpovedujejo.« — »To smo že večkrat sli-

šali,« ga zavrne še krepki Opek, »vendar se vsako leto še najdeva na Mezališču, in vem, da bova prihodnjo pomlad tudi kukavico še pri bajti poslušala.« — »Ne vem, če bo tvoja veljala,« odgovori Iskra, »doma pa le ne bom ostal. Ko začne po dolini zeleneti, menim, da bi me dolg čas vzel, ko bi več ne zahajal v gozd.« In res sem še drugo leto srečal Iskro, ko je s polno vrečo šel iz gozda in proti domu. Obgovorila sva se in jaz sem ga opomnil na Opekove besede, in on se je namuzal, rekoč: »Huda je, gospod, huda! S toliko robo, ki jo danes nesem, sem prejšnje čase v štirih urah prišel z Mezališča domov, danes pa lezem že sedem ur in nisem še doma.« Gledal sem za njim in od Starega trga do Loža je v resnici še dvakrat počival.

Moč prirode je res zapeljiva in kdor se je gozda privadil, njemu se na pomlad in jeseni godi kakor ptici selilki. Nazaj mora še enkrat v pomladno veselje in posloviti se mora od jesenske obilnosti, ko ima gozd polhe in še marsikaj, kar si zna gozdar prilastiti. »Prva pomlad je glad,« sem že slišal reči, toda ko hitro jame v gozdu iz tal kaliti, se nahajajo naravni priboljški, ki se jih okoristi vsak gozdar. Mavrah se jako dobro prileže, da je le slan in na oglju pečen. Polh se vsako leto prikaže ob soku in kaj dobro prebeli suhe žgance. Potem pa pridejo na vrsto jajca različnih ptic in tudi posebno izdatna divjih kokoši, katerih je eno gnezdo za dva dni zadosti. Pa tega ne pravim, da bi hotel koga ovaditi, ali zvedel sem pri svojih znancih marsikaj, česar sam sebi in najemnikom lova nisem smel povedati. Zatorej o teh priboljških tudi ne bom nadalje govoril.

Povem naj o gobarjih le še to, da za največjo nalogo so imeli pot okrog Snežnika v enem dnevu. Mlajši so se je še lotili, starejši so pa pripovedovali, da so jo dostikrat naredili. Črez Tivro mimo Treh kaličev, črez Grdo drago, Zátrep, Mogočnjak in nazaj na Padežnico in črez Deščenico zopet na Mezališče je dobrih osem ur hoda po grdem svetu, in kdor naredi to pot in prinese še napolnjeno vrečo k bajti in po poti lazi še na drevje, je gotovo korenjak. Kot v tedanjem času najbolj krepkega sem spoznal Opeka iz Loža, ki je od bajte onkraj Snežnika v enem dnevu prinesel domov poltretji cent. Tudi doma gobar ni še imel pravega počitka. Še enkrat je moral kose do prav čistega mesa osnažiti, posamezne kose ploščeno stolči in na solncu posušiti, da so bili potem za tehtnico in za prodaj.

(Dalje prihodnjič.)

† Grof Karel Snoilsky.

Spisal A. Aškerc.

»Ljubljanski Zvon« je že naznanil v zadnji številki s par besedami smrt največjega švedskega pesnika Snoilskega. Ker pa sem leta 1898. v članku: »Švedski pesnik — po rodu Slovenec« v tem mesečniku slučajno jaz razpravljal po inicijativi gospoda Alfreda Jensena o zanimivem dejstvu, da so bili predniki dne 19. maja preminulega grofa Snoilskega slovenski protestanti Znojilšeki, zato naj se poslovim od slavnega švedskega pesnika še s kratkim nekrologom . . .

Grof Karel Snoilsky se je bil porodil leta 1841. Nekaj časa je služil kot diplomat, potem pa ga je bil imenoval kralj Oskar, ki je sam izvrsten lirik, za državnega bibliotekarja. Bil je tudi član švedske akademije znanosti.

Jedro njegovega življenja pa je bilo pesništvo. Snoilsky je bil najnarodnejši in najdomoljubnejši švedski pesnik. Njegove poezije so lirske in epske. Snovi svojim baladam in romancam je zajemal iz švedske zgodovine. Po prepričanju je bil, čeprav aristokrat, skozinskoz — demokrat ter svobodnomislec. Izdal je celo vrsto krasnih pesniških zbirk, katere mu ohranijo nesmrtnost. Zato pa je smrt Snoilskega, kakor mi piše moj prijatelj Jensen, tajnik Nobelove knjižnice pri švedski akademiji znanosti in umetnosti, zavila v žalost ves švedski narod. Pogreb Snoilskega je bil veličasten, kakršnega že dolgo niso videli v Stockholmu. Izprevod je bil dva kilometra dolg. V cerkvi sv. Jakopa mu je govoril slovo profesor in akademik Rudin iz Upsale. Krsta njegova je bila vsa pokrita z venci iz vse Švedske, med drugimi z venci kralja Oskarja, švedske akademije, pisateljskih in časnikarskih klubov itd. Vsi švedski časniki so prinašali nekrologe. Gospod Jensen mi je n. pr. poslal dnevnik »Göteborgs handels- och sjöfarts-tidning«, v katerem je več člankov o Snoilskem; v enem članku piše sam Jensen o slovenskih prednikih pokojnikovih. Krasni ilustrovani ženski časopis »Idun« pa je prinesel tudi več slik o pogrebu Snoilskega.

In ta znameniti, v marsikaterem oziru prvi pesnik švedski sedanjosti je bil slovenskega pokolenja, katerega ni tajil, nego se je ž njim še ponašal!

Kak nadut nemški poetaster bi me bil brez dvoma prezirljivo zavrnil, če bi ga bil poprosil za podatke o njegovih morebitnih slovenskih prednikih, Snoilsky pa mi je z največjo vljudnostjo pojasnil svoj rodovnik, ki ima svoje korenine v slovenskih Snoilshekih. Ti Znojilšeki so bili po trditvi pokojnega pesnika trije.[1]) Dva sta bila učena bogoslovca in predikanta, ki sta študirala v Wittenbergu, in eden teh Znojilšekov je bil napisal celo slovensko nabožno pesem. Ker sta bila protestanta, morala sta bežati pred fanatičnimi protireformatorji na Nemško. Tretji Znojilšek je bil vojak, tudi protestant. Ko sem zaradi končnice *-sky* v nekem pismu dvomil, da bi bili predniki grofa Snoilskega Slovenci, je bil pokojnik skoro razžaljen ter mi je obširno razložil, da se opira na stare listine svoje familije, ki je zmerom trdila, da izhaja švedski rod grofov Snoilskih s Kranjskega. To svoje slovensko pokolenje je opeval Snoilsky tudi v neki popotni pesmi, posvečeni naši Ljubljani!

Tako je bil značajni Snoilsky po čudnem zgodovinskem naključju nekak poetičen most med švedskim severom in našim slovenskim jugom, med Ljubljano in Stockholmom. Ko je pred dvema letoma praznoval svojo 60letnico, čestital mu je v ruskem jeziku ljubljanski župan, gospod Hribar. Pesnik je bil nato poslal Ljubljani v spomin svoj najlepši zbornik »Svenska bilder« (Švedske slike). Par strof, ki sem mu jih bil poslal za njegov jubilej in ki mu jih je bil g. Jensen prevedel na švedski jezik, ga je bilo jako prijetno iznenadilo. Dotična pesem se je glasila:

»Švedskemu pesniku,

grofu Karlu Snoilskemu

za 60. rojstni dan, 8. septembra 1901.

Nad temnoj domovinoj našoj
bil nekdaj žar je zasijal . . .
O slavni čas, ko Primož Trubar
nam luč je svetlo bil prižgal!

Poglej, povsod življenje novo,
veselo gibanje povsod!
K svobodi genij naš nas vodi,
naš Trubar, drugi naš Metod.

Pomlad duševna naša klije
in zelenita hrib in plan,
vse cvete, raste v solncu novem,
rodil se nam je jasen dan . . .

Slovenec je v jeziku svojem
začutil, spoznal svojo moč;
po svoje molil je in mislil,
boril se zoper zmote noč . . .

No Ahriman, zavistnik stari,
je vzdramil se, ščit vzdignil svoj
in vse sovražnike svetlobe
naščuval zoper nas je v boj.

[1]) Glej »Ljublj. Zvon« 1898, oktober, november, december.

In kdor položil ni orožja
in kdor boječ se ni udal,
dom moral svoj je zapustiti,
ločiti se od rojstnih tal . . .

A mnog rojak ostal je trden,
ostal značajen je junak,
ostal je zvest zastavi luči
in neomajen korenjak.

In mnog rojak ostavil rajši
svoj dom je, stari zavičaj,
odšel s solzami je na licu —
in ni ga bilo več nazaj.

Praded Tvoj takšen bil junak je!
Na sever nesla ga je pot,
na hladni sever, kjer svobodi
goreče vdan prebiva rod.

In Ti poet, sin zemlje naše,
po duhu, po mišljenju Šved,
zdaj s pesmimi tam navdušuješ
Svoj novi dom, nam daljni svet . . .

Poj, saj pesniška slava Tvoja,
imena tvojega sijaj
ozarja tudi dom slovenski,
pradedov Tvojih rojstni kraj!«

*

Grof Snoilsky je bil, kakor mi kaže njegov portret, ki mi ga je bil podaril pred petimi leti, krasen mož.

Grof Snoilsky priča, kaj je prava kultura, prava omika. Ponašal se je s svojimi slovenskimi predniki, čeprav seveda sam ni razumel našega jezika. Koliko pa je še dandanes Slovencev po vseh slovenskih pokrajinah, ki jih je porodila slovenska mati, ki so jih podpirali slovenski očetje, ki pa se sedaj sramujejo svojega slovenstva ter hodijo med nami z efijaltskim obličjem in s črno izdajalsko dušo . . .

Grof Snoilsky je bolehal le malo časa, pa za hudo želodčno boleznijo, zaradi katere je bil operiran. V Ljubljano smo zvedeli njegovo smrt precej pozno; naznanil mi jo je g. Jensen. Ljubljanski župan je omenil smrt Snoilskega v javni občinski seji dne 9. junija in vrhu tega je poslal stockholmskemu županu sožalno pismo v ruskem jeziku.

Večen spomin velikemu poetu in plemenitemu značaju Snoilskemu med Švedi in med Slovenci!

Mlada ljubezen.

Spisal J. Gostič.

(Konec.)

Črez rjava strnišča je že pihala hladna jesenska sapa. Preteklo je po ženinovi smrti že več mesecev, a njej se je zdelo, da je minilo komaj par dni, in žalovala je za njim še vedno strtega srca.

Ob nedeljah popoldne je hodila redno v cerkev k nauku. Kako lepi so ji bili včasi nedeljski dnevi, ko se je še ljubila z Janezom! Tako praznična čuvstva so jo polnila vselej, kadar je stopala v svetlem krilu proti cerkvi; tu jo je pričakoval pred zvonikom ljubček. Veselo se ji je vselej nasmehnil, in ona je odšla zardelih lic v cerkev. Po opravilu je hodila domov skozi senčnat brezov log in Janez jo je spremljal. — Nikoli ni opustila sedaj tega pota, saj jo je vse spominjalo nanj. Tajna mahovita pot, hladna, tiha mesta, kjer je tolikrat šepetala s svojim dragim, kako so ji bila ljuba! Z velikim veseljem se je zlasti spominjala onega popoldneva, ko je stopal kakor po navadi Janez ob njeni strani skozi ta gozdiček in je tekal vso pot pred njima po mahu in travi na žoltih nožicah kos. Neprestano je bil pred njima; le ako sta se mu preveč približala, je smuknil v grm poleg pota. A kadar sta se ustavila, je skočil zopet na stezo, glasno zažgolel in brzel naprej. Slednjič je odletel v nizko smrečje in zadrobil tako jasno, tako zveneče, da je človeku v srce segalo. Divna srebrna pesmica mu je kipela iz grla, a onadva sta slonela pod gibko brezo, poslušala in se topila v teh glaskih ter sanjala o ljubezni, o sreči . . .

A zdaj ženina ni več, in brezov gozdiček turobno otresa svetlo listje. Pred cerkvijo stoji zdaj na njegovem mestu ob nedeljah drug mladenič. Nikdar se še ni ozrla nanj, a vseeno je opazila že često po strani njegov iskreči se pogled in čutila je na sebi topli ogenj blestečih se oči.

Zadnji čas jo je začela spremljati mati, kadar je šla skozi brezov gozd v cerkev, in to jo je motilo v njenih mislih. Govorila ji je mati le o ženinih, o porokah in o svatbah, naštevala mladeniče po sosednjih vaseh in jih opisovala, kateri se zde njej posebno vrli in dobri. Včasi jo je to čudno prevzelo. Ali ne, naj tudi mati hvali druge mladeniče, Janeza ne pozabi ona nikoli!

A zoper njeno voljo se je zgodilo semtertja, da ni mogla več misliti nanj tako živo in bistro kakor prejšnji čas. Često si ga je že težko poklicala v spomin kot lepega in zdravega mladeniča; laže se ga je spominjala umirajočega, kakor ga je videla v bolnici. In ob večerih se je včasi celo toliko zazabila, da sploh ni več mislila nanj. Drugič zopet se ga je spominjala z nekako grozo. Njegove roke, ki so jo poprej objemale tako gorko, trohne v zemlji . . . Če se je domislila tega, navdal jo je celo gnus in zaprla je oči. A prav tedaj je zasijal pred njo vroč pogled; videla je črne obrvi in naslikala si je v duhu lepo mladeniško lice, le napol ji znano, kot je je videla ob nedeljah — tam pred cerkvijo. In nekoč si je zaželela, da bi si malo bolje ogledala lepega neznanca. Saj to ni greh, če se ozre na prijaznega mladeniča, ki jo opazuje vedno tako iskreno in vdano.

Polagoma, kakor se zaceli brazda, vsekana v rožno drevo, je ginila njena srčna žalost in spomin na umrlega ljubimca je bledel. Zvečer ni več tako pogosto mislila nanj kakor poprej; zarojile so ji po glavici druge misli. Bila je polna kipečih, zdravih sil in zato se je nagibala od mračnih misli k solnčnemu, mlademu življenju. In ko je minilo iznova več mesecev, se je spominjala Janeza sicer še z bolestjo, a že kot napol tujca.

Neke nedelje pred cerkvijo je zopet čutila na sebi oni bliskajoči se pogled; nehote so se ji ustnice zaokrožile na smeh in ozrla se je proti oni strani, kjer so se iskrile oči. Topla rdečica ji je zalila lica, zavalovale so ji prsi in sklonjene glave je odhitela v cerkev.

Listje je plesalo po zraku in neprijazen veter je gibal na vrtu črno drevje. Katrica je sedela v hiši in gledala skozi okno; njej nasproti je slonela mati. Govorila je ž njo o vsakdanjih stvareh, a videlo se je na njej, da nekako prisiljeno. Hotela bi govoriti o drugih stvareh, imela bi ji povedati nekaj važnega, a kakor da si ne bi upala. Katrica se je ozrla včasi radovedno na mater.

»Ti, saj res! Vidiš, kmalu bi bila pozabila!« Mati je začela s hitrim glasom, kakor bi se bala, da je Katrica ne prekine.

»Mladi Dolinček je bil včeraj pri nas, pa ni povedal, po kaj je prišel. Dejal je, da bi rad govoril s teboj.«

Ko je mati izrekla njej znano ime, ji je zadrhtelo srce in pred njo je zasijal v toplem ognju oni pogled, ki ga je nosila v duši, odkar se je ljubeče prvikrat vprl vanjo pred cerkvijo. — Globoko je dihala in gledala skozi okno.

»Katrica, kaj misliš?« Te besede so bile izgovorjene tako žalostno, da se ji je mati zasmilila.

Srce ji je navdajalo neko posebno čuvstvo. Sama ni vedela, kaj se godi ž njo, in zazdelo se ji je tako pusto na svetu. A nekoč je bilo vse lepo . . . Bilo je tako veselo in krasno, kakor da je ovito z rožami, bilo je tako svetlo, kakor posejano z zlatimi žarki. A zdaj jo je objela takšna žalost in negotovost. Bog ve, ali se vrnejo še kdaj oni veseli časi!

»Saj vem, kaj bi rad Dolinček, a ne morem, mati, zdaj ne morem.« Govorila je tiho in tiščala zardeli obraz v dlani.

Zunaj je umirala narava; rumeno listje se je lomilo z vej, se lovilo nekaj časa po zraku in potem tožeče splavalo na tla. Včasi se je dvignil veter in poplesal z listjem po zraku. Solnce se je skrilo za gozdom in nebo je rdelo.

*

Po onem dnevu je živela Katrica dolgo časa v silnih dvomih; v njenem dosedanjem čuvstvovanju se je nekaj premenilo. Srce ji je bilo kakor raztrgano; z vso silo je še bila navezana na preteklost, ki je stopila v grob z ženinom. Živela je spominom, iz katerih pa je dihala smrt mračne misli. Minulost v njenem srcu še ni bila pozabljena, a že je trkalo in siloma zahtevalo vhoda prerojeno življenje. Razdvojene so bile njene misli in želje; kipeča narava je hotela ljubezni, ki bi jo navdihala z veselimi, živimi čuvstvi.

Nehote in nevede kdaj se ji je pojavila pred očmi zdrava, čila postava, zasijal je pred njo znani obraz vedrih oči in lepih lic. Ostro ji je vstajal v spominu oni mladenič, ki ji je vdan v tihi ljubezni in ki bi se ga sicer oklenila z vsem srcem, da se ni dvigalo zadaj kakor iz groba bledo lice nesrečnega umrlega ženina.

Sneg je zapadel zemljo in nastali so megleni zimski dnevi. O božičnih praznikih je prišel h Katrici mladi Dolinček. Pri dekletih je bil zelo priljubljen; željno so se ozirala za njim, kadar je stopal po cesti ponosno vzravnan, veselega obraza in bistrega pogleda. Kadar je šel po noči vasovat, je vselej odmevalo po vasi lepo petje in doneči vriski so prihajali deklicam po mirnih kamricah na uho; marsikatera si je vroče želela, da bi se oglasil pod njenim oknom.

Katrici je burno čuvstvo vznemirjalo prsi, ko je sedel poleg nje in ji začel razposajeno pripovedovati, kako sta nekdaj vasovala z Janezom. Pravil je o zvezdi, ki sta jo lovila po noči iz krčme grede; raz nebo je bila zašla na zemljo, in ona dva sta lučala klobuka vanjo, a zvezda je le bežala pred njima, dokler se ni slednjič zopet obesila na nebo. —

Poslušala ga je rada, saj je bil tako kratkočasen, nič manj nego Janez, in mislila je o njem, da gotovo ni hudoben človek, če je bil Janezu prijatelj. Ob spominu nanj pa ji je zopet postalo tako čudovito pri srcu. Tudi Dolinček je obmolknil, in ko se je poslovil, mu je segla Katrica solznih oči v roko.

In po tistem dnevu se je zgodilo večkrat po noči, ko se je vozil mesec po nebu in so nemirno trepetale zvezde, razsejane po sinjem obokanem nebu, pred njegovim svetlim, kot od jeze bledim obrazom, da se je razlegalo ubrano petje po vasi. In Katrica je vselej vedela, kdo poje; a tedaj ji je postajalo hudo pri srcu. Videla je skozi okno čisto nebo, ki se je tako krasno razpenjalo nad zemljo. Tudi včasi so bile takšne noči; tedaj je prihajal Janez pod njeno okno. Ni ji bilo mraz, če je po cele ure slonela ob njem, ni ji zatiskal spanec oči, a zdaj je to minilo. Le noč, zimska noč je takšna kot poprej. Divno je nebo, kjer tako srebrno gore zvezde, tiha je vas, kot da spi, odeta s sneženo haljo. A Katrica ne more spati; burno ji bije srce, misli ji plavajo bogvekod, zdaj se zataplja v prošlost, pa zopet izkuša prodreti v bodočnost, in očesci se ji kar svetita v temi.

Poskočni pust je razburil vasico; kot bi zvenela v zraku čarovna piščalka, je razsajala mladina in čakala samo prilike, da se zopet zavrti ob piskanju glasne harmonike. Ob nedeljah zvečer so prihajali kričavi, doneči glasovi iz vaške krčme in nizke bajtice same je prešinjalo besno veselje. Kadar so razgreti fantje, objemaje sladke ljubice, stopili iz hiše na prosto, so strmeče zrli na koče, ki so, zahaljene v snežne kožuhe, plesale in poskakovale . . .

Na večer predpustne nedelje je prišel po Katrico mladi Dolinček, da jo odpelje na ples. Najprej se je branila, da ne pojde, da ne more iti nikakor, a ker so ji vsi prigovarjali in je rekla mati, da gre ž njo, se je začela odpravljati na ples.

Dolinček je bil veselja ves raz sebe; med vsemi je bil v krčmi najživahnejši, radost mu je odsevala raz lice, ko je rajal s Katrico. Vroče jo je objemal in drgetal strastne sreče, ko se je naslanjal na njeno lepo telo. Le ž njo je plesal in dajal bogato v gosli, da so igrali godci z večjim ognjem.

Katrica se ni mogla razigrati na plesu; samo za trenotke se je vdala razkošnemu rajanju, a zopet jo je objela mračna tesnost. Misli na nepozabljenega pokojnika so jo motile, ko je okrog nje žuborela glasna razposajenost.

Še pred polnočjo je potožila svojemu plesalcu, da jo boli glava in bi šla zato rada domov. Dolinček je hotel ustreči vsaki njeni želji, in čeprav je želel še ostati s Katrico do jutra na plesu, je ni zadrževal in jo spremil domov. Smilila se mu je in vso pot jo je tolažil, da črez noč bolečina gotovo izgine. Odgovarjala mu je le malo, in ko je bila sama v svoji sobici, je zaihtela . ...

Spomin na ženina, ki spi v grobu, je na novo silneje oživel. Nenadoma ji je vstalo pred očmi njegovo milo lice, oživljeno z gorko ljubeznijo, in bilo ji je prijetno v mladi duši, kot bi jo tolažil, češ, ne bodi žalostna, ti si mi ostala zvesta, dokler nisem jaz zamenjal z grobom poročne postelje. Ljubil sem te in še te ljubim, a zato ti želim sreče. — Pogledala je skozi okno na visoko nebo, vse pretkano z zvezdami. Tudi od tam ji je plula tolažba v dušo, polnil jo je mir in sladka zavest čistega srca. Objel jo je pokoj in spanec je zatisnil rahlo njene vlažne oči. —

In zopet se je zalesketalo nebo na vzhodu v jutranjem zlatu. V plamenečih valih je lila zora od obzorja vse dalje po nebu in krasno je zagorelo solnce tam nad gorami, nad lesovi.

Katrica se je zbudila iz sanj; okrog ustnic ji je igral smeh in po vsem obrazu je bila razlita blaženost. Sama ni vedela, kaj je ž njo, da se tako veselo počuti. Ali jo je tako vzradovalo solnce, ki se smeje na nebu in od katerega kar prše žareči žarki? Igrajo se ji po obrazu in vsipljejo po vratu v nedrija, kjer se bohotno razcvitajo labodje grudi. Ali to je ni moglo tako razblažiti. V glavi ji je tako jasno kakor že zdavnaj ne; vsa mračnost zadnjih mesecev je izginila in srce se ji širi veselja. Hipoma se spomni svojih sanj, tako živih, kakor bi se vse godilo v resnici.

Sanjalo se ji je, da se napravlja k poroki, in ženin je Janez. Zal je kot nekdaj, rjavi kodri se mu pletejo ob gladkem čelu in velik, rdeč šopek se mu žari na prsih. Tovarišice ji ovijajo glavo z belim vencem in potem posedejo na vozove, ki zdrče proti cerkvi. Sedela je skupaj z Janezom, in ta jo je gledal ves čas tako veselo in razposajeno, kakor bi se hotel ž njo šaliti. Pred njo se je peljalo na vozu veliko godcev in vsi so imeli dolge, zlate trobente, prav takšne, kakršno ima v cerkvi angel nad stranskim oltarjem. In čudovito lepo so svirali, tako lepo, da se svatje niso mogli vzdržati in so kar medpotoma začeli plesati. Smehljaje se obrne k ženinu, a s strmenjem opazi zdaj, da sedi na njegovem mestu Dolinček; presenečena mu pravi: »Saj nisi ti, Janez!« In izkušala je stopiti z voza, oni pa jo potisne nazaj na sedež: »Saj sem Janez,

samo malo drugačen sem, saj veš, da onega ni več.« Glas je bil res njegov, in zato se je pomirila. Potem je še dejal: »Katrica, kako si čudna; vesela bodi, saj si nevesta.«

Govoril je še nekaj drugega, a nič več se ne more spominjati, kaj je to bilo. Le to ve, da ji je pravil nekaj veselega, kar jo je vso razbistrilo in ji pregnalo vse dvome. — Ko se je zbudila, ji je še nasmeh plaval okrog ust in srce je bilo tako vedro.

Odslej je bila Katrica popolnoma mirna; vsa razburjenost jo je minila in spominjala se je umrlega ženina z vdano ljubeznijo in svetim čuvstvom. Tiha žalost je ostala v njenem srcu, a to ni bil več pekoči, grenki jad. Žalovala je za svojo prvo ljubeznijo, ki ji je dala toliko sreče v mladostnih dneh, toliko v radosti kipečih ur, a ki se je tako tožno in nepričakovano končala. Sedaj pa se ji je zdelo, da gine noč, v kateri je tavala njena duša zadnji čas; vstajal je nov dan in zmeraj češče se je spominjala lica, katero je videla v sanjah.

*

Zopet je pela prepelica med žitom, vaška dekleta so si spletla vence iz pšeničnega klasja, in Katrica je bila nevesta. Bilo je na dan poroke; svetlo je bilo nebo, tam na vzhodu se je bleščala mavrica v jutranji zarji in vsa vas se je topila v gorki luči.

Pred hišo so že stali usnjeni in iz protja spleteni koleslji, pripravljeni za odhod. Svatje so se nemirno presedali po sedežih, šumna govorica se je polegla in vseh se je prijemala nestrpnost; ura poroke je že bila zamujena, solnce je stalo visoko na svodu in kazalo, da je že pozno dopoldne. Tuintam je obrnil kak svat liki petelin, kadar zapoje, glavo proti nebu, zavriskal zamolklo in se neskladno vmešal med veselo piskanje in bučanje godal. Konji so se vzpenjali in stresali z glavami, da so zvenčale svetle medene plošče, navešene po komatih, ter so frfrale rdeče in modre pentlje, vpletene konjem v grive. Katrice, mlade neveste, še vedno ni bilo iz hiše.

Ni se mogla ločiti od matere, curki solz so ji prali razvneto obličje, in menila je, da umrje silne razburjenosti. Vila je roke in ječala: »Janez, tvoja bi bila, vedno tvoja, oh, kaj si me zapustil!« — Sklanjala je glavo, da ji je venec zdrknil raz lase in je mati obupno silila vanjo, naj bo mirna.

Umrli ljubček se je še enkrat vzdramil z vso silo v njenem srcu; na novo se je porodilo v njej vse veselje, ki ga je preživela v dneh prve ljubezni, vsa žalost po umrlem ženinu je šla skozi njeno

dušo. Dekliški stan se je poslavljal od nje; vsi solnčni in mračni hipi mladih let so oživeli v njej in divji nemir jo je pretresal.

Njen ženin, Dolinček, je stal ves zbegan sredi sobe; znoj se mu je svetil na licu in ves čas je prekladal baržunasti klobuk, okrašen s svežim nageljnom in rožmarinom, iz roke v roko. Nevesta je naslanjala obraz na materine rame, a kakor bi se bila zbudila iz sanj, se je hitro sklonila pokoncu in stopila k njemu: »Ne boj se, saj mi je dejal Janez, naj bom tvoja!«

Ko se je pokazala ž njim na pragu, so svatje vnovič zavriščali; že polegla radost se je vseh polastila in bas je mogočneje zabučal. Stopila je na voz in si zbrisala solze raz lice. Začutila je, da se ji naseljuje v srcu pokoj, postajala je mirna, kakor bi bila pila iz vira pozabljenja. Ves obup, vsa žalost jo je minila; pokopana je bila mlada ljubezen, in bilo je gotovo, da ne vstane nikdar več.

Vso pot so ukali svatje, vihteli z rdečimi šopki obložene klobuke, godba je hrumela in konji so burno drevili po cesti. Dospeli so do cerkve, nevesti je pomagal ženin raz voz in svatbeni izprevod je krenil v božji hram.

Po cerkvi so plavali zveneči glasovi, raz oltar so se smehljale cvetlice in solnčni žarki so švigali Katrici po licih.

Duhovnik je stopil svečano pred mladi par. —

Zavela je burja.

Zavela je burja po kraških čereh,
jesen je v naročju nosila,
ledene solze je solzila,
rodila po cvetih bolesten je smeh.

Poljub nje hladan in pekoče leden
moril je jesenske cvetove,
pustošil je mrtvih grobove;
le eden je cvet še ostal razcveten!

Ta cvet je poln upa, ta cvet je poln nad,
nad grobi bedi, on ne spava . . .
Ljubezen — ti cvetka sanjava,
kdaj sine, kdaj sine spet mrtvim pomlad?

Tihozor.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

IV.

Tone je precej začel izvrševati župnikovo naročilo. Kjer je po vasi slišal govoriti babjeverne ljudi, je pristopil in vnet razglašal resnico. Ali težak posel si je naložil. Nekateri ljudje so bili tako zbegani, da si vere v satana nikakor niso dali vzeti. Še zmerjali in oštevali so Toneta kot nevernika. Posebno trdokrvne so se kazali tisti, ki so mislili, da so na lastne oči videli peklenskega kralja. Niso si dali izlepa dopovedati, da je sedel na vozu in otepaval z rokama Cijazevčev študent. Gručo takih trdokornih mož in fantov, stoječih na cesti pred Smoletovo gostilno, je prepričal o neosnovanosti njih abotne vere s tem, da jim je pokazal in pripeljal s travnika voz, na katerem je hotel prenočiti, ter ga postavil zopet pod domači kozolc. No ljudje, ki še niso pozabili najhujšega strahu, so si neradi dali izbiti visoko nad vse druge vaščane jih dvigajočo misel, da so videli nekaj čudovitega, kar se ne prikaže vsako leto in vsakemu zemljanu. Pa res, kako imenitno bi se jim zdelo in kako prijetno bi jim bilo ob zimskih večerih veličati strah tiste noči in pripovedovati pri Smoletu ali pa doma kite pletočim babam, kako so videli na lastne oči hudirja, ki takrat — hvala Bogu! — še ni imel v žepu pisane pravice do človeškega rodu.

Na njivi za vasjo, jedva sto korakov od Andrejeve koče, se je razpoložila gruča ljudi okrog ognja. Bili so tu večinoma zbrani posli iz vasi in taki, ki doma ničesar niso imeli izgubiti. K njim je stopil tudi Krulčev Peter, ko je zagledal njih ogenj, ker naveličal se je bil že skladanice in rožnega venca in začutil je bil, čepeč na rosni zemlji, kako mu postajajo prsti čimdalje okornejši, da je ves trd od mraza, in kako se celo njegova molitev polagoma ohlaja. Čveljev Marka je bil tej gruči za krčmarja. Dočim je Krulčevega Petra silni pojav prirode tako preplašil, da se ni dosti več zmenil za ta svet, je ostal v Čveljevem Marku čut dobičkarstva neizpremenjen: dajal je svoj kontrebant kuhani brinovec in borovničevec »na brado«, kolikor je kdo hotel, znamenje, da je imel veliko zaupanje v obstanek človeštva. Poznalo se je, da so ti tako hipoma v cigansko življenje za-

bredli ljudje že dokaj prizadeli steklenicam postrežnega točaja. Sedeli so na deskah in na slami. Nekateri je bil dobro oblečen, drug le za silo, nekaterega je že prevzela dremota, drug je po tihem molil, ta je topo zrl v ogenj, drug je svojo desko pritegnil kolikor mogoče blizu ognja, da bi bolje grel premrle ude.

»Krulec, prijatelj, kaj povešaš glavo, kakor bi bil ploh padel nate. To ti povem, s teboj ne pojdem na oni svet, ker si preveč čemeren in žalosten. En glažek ga boš, da se razvedriš, a?« Tako je Marka silil v Petra, ki si je podpiral glavo ob dlan, ležeč na slami poleg ognja.

»Meni se ne ljubi, pusti me, Marka!« je odgovoril tesar s težkim glasom. »Mera grehov je polna in kazen božja —« Krulec ni odgovoril. V tistem trenotku je med brinjem po rebri doli nekaj tako čudno bobnelo in vršalo, da so vsi oblegalci ognja hipoma in hrumno skočili na noge. Strmeli so v temo, groze buljili oči, ali videli niso ničesar; le bobnenje so slišali, kakor bi kdo v prav kratkih presledkih udarjal na velik boben. Kaj je pa to? To vprašanje je bilo brati na vseh obrazih. Tisti bognasvaruj, ali kaj je bilo tisto, je skočil preko meje, zahreščal, zakadil se v trnje, kjer je rohneče zalajal pes, zatesal se v hosto — in ni glasu ni bilo več od prikazni. Hribi so prespokojno stali nad Gabrovcem kakor poprej, v gori je zaskovikala neka žival tako tožno, kakor bi kdo življenje vil iz nje, in tožno je viselo nebo nad goro, ko da je nataknjeno na njo.

»To je satan!« je vzkliknil Krulčev Peter.

»Antekrist je v hosti. Le pijmo ga še nocoj, saj ne vemo, doklej ga imamo!« je vnemal Čveljev Marka. In ta in oni je plašno pogledal proti hosti, predno je zvrnil glažek.

Na svojem potu je Tone naletel tudi na to krdelo. »Plaz zemlje se je menda odtrgal v gori in se zakadil v hosto,« je dejal, ko so mu bili povedali o groznem pojavu.

»Beži, beži, kakšen plaz! Od kod bi se vzel plaz!« mu je ugovarjal hlapec s Frtice, ki je po svoji velikosti za pol glave nadkriljeval druge. Ta človek je imel mesto suknje omotano žensko krilo črez ramena in prsi. »Svet pod Planjavo ni takšen, da bi se tam trgali plazovi. To ve vsak, kdor ne gleda v bukve. Le meni verjemite, plaz to ni bil, ampak najbrž je vrag nesel Planjavčevega psa v peklo, tistega hudega. Ali niste slišali, kako je zalajal, predno se je vdrl v zemljo?«

»O, prav je storil, če je nesel res tistega,« se je oglasila s pojočim glasom postarna ženska iz krdela. »Mene je na pepelnično

sredo, ko sem šla v Planjavo po slame za kite, tako šavsnil v nogo, da se mi še zdaj pozna, tako me je šavsnil.«

»A, čemu bi nosil pse v peklo!« je zanikaval Tone, uporno obrnjen k hlapcu s Frtice, in smeh izobraženega, marsikaj vedočega človeka mu je bil razlit na obrazu.

»Gospodo bo tam mučil ž njim: brezverce, oderuhe in pisače.«

»To so neumnosti misliti, da bi bil to vrag ali antikrist.«

»Neumnosti niso. Ni vse neumno, kar se skuha v naši glavi. Poprej je po vasi rogovilil . . .« je menil užaljeni hlapec in se porogljivo nasmehnil, »češ, tudi mi nekaj vemo.

»Ni ga bilo na vasi in ne v Planjavi.«

»Kaj boš to trdil, če sem ga pa sam videl na vasi.«

In trdo bi se bila zbesedila Tone in frtiški hlapec, da ni zdajci pristopila k ognju nova oseba, gospodar Planjavec. Planjavec ima nekaj minut nad vasjo svoje precej razsežno posestvo, ki se imenuje Planjava. Peča se zlasti z živinorejo in sadjarstvom. Živi sam zase, kakor bi bil že istinit planinščak, in v vas pride malokdaj. Pri vaščanih velja za modrega moža in umnega gospodarja in z nekako spoštljivostjo gledajo k njemu. Na njem se vidi, da priuči včasi osamelost človeka globokih in stvarnih razsodkov.

»Frtiški, pusti Toneta, naj pove svojo!« je miril Planjavec hlapca s Frtice, ki si ni dal dokazati, da je bil Tone oni, ki se je samotek peljal na vozu. »Tone je bil po svetu in je kaj videl, ti si se tiščal vedno le gabrovških peči, Tone se je učil, ti si kosil in krompir okopaval, torej več ve nego ti.«

»Zdaj lahko vsak tako pravi, ampak kar sem videl, to je kakor pribito in ni ga študenta na svetu, ki bi me mogel prepričati, da bi bilo tako, pa je amen besedi.« Hlapec s Frtice se je lagal, zakaj dokazano je, da ni mogel videti namišljenega antikrista, ker je bil ob drugem potresnem sunku predaleč od Smoletove gostilne; ali imenitno se mu je zdelo veličati sebe za pričo takega groznega dogodka.

»Ali če ti pravim, da sem bil jaz tisti,« razvnel se je Tone. »Glejte, to se je dogodilo vse po naravni poti; tudi nastanek potresa se da lahko razjasniti . . . tu ni nič čudežev. Zemlja se krči, leze proti sredini, takorekoč sama v sebe . . .«

»Kdaj si pa ti to videl? Ti nemara tudi slišiš, kako trava raste?« je vprašal hlapec.

»Da se zemlja krči, seveda nevidno za nas, to so spoznali in dokazali učeni možje. Zato nastanejo včasi pod zemeljsko skorjo

prazni prostori, nad katerimi vise težke grude skal, ki z vso svojo težo silijo v praznino. Tiste podzemeljske grude ali plasti drži včasi le kakšna primerno majhna zagozda ali podlaga, da se ne pogreznejo niže v prazne prostore, kadar pa tista podlaga ali zagozda popusti, recimo, da jo moča izpodje in zrahlja, takrat zbobne grude in plasti z neznansko silo v praznine in svet se potrese, kakor se meja ne vdere vsa naenkrat, ampak spelje se navzdol plast, za njo zopet druga, morda manjša, ali pa drči samo še zrahljana prst in pesek v dolino, tako se godi tudi z grudami in plastmi pod zemljo: zdaj se počasi sesedajo, drugikrat hipno zdrče. In glejte, kakor se je zgodilo nocoj v ogromnem z zemeljsko grudo, ki je zakrivila ta hudi potres, tako se je zgodilo v malem z našim vozom. Podložil sem ga z debelim kamenjem in potem sem legel nanj spat. Potres je podlogo zrahljal, na stran pomaknil ali odbil, in tako je zdrdral voz z menoj po vasi, kamor svet visi. Glejte, to se je zgodilo in v tem ni nobenega čudeža; ljudje pa trde: antikrist se je peljal po vasi. Ali ni to neumna babja vera?«

Planjavec je umno poslušal Toneta, opiraje podbradek na palico; odobrovalno mu je pritrjeval. Tudi v krdelu so nekateri verjeli njegovi učenosti, pokoreč se Planjavčevi mirnosti. Drugi so se mu posmehovali. »Ti si izmed krivih prorokov, kakor se bere v svetem evangelju, da bodo nastopili pred sodnjim dnevom,« je prerekla baba z ugrizeno nogo razlagalca potresov in drugih stvari. »Ti si peti evangelist, ki bo nastopil pred sodnjim dnevom, kakor so nam pravili gospod župnik.«

»Gospod župnik sam ostro obsoja in graja vašo prazno vero. Baš to uro sem govoril ž njim o teh stvareh.«

»Tone ima prav!« je kričal Čevljev Marka. »Svet se počasi krči. Le poglejte, kako se je Koritnikn skrčil grunt, tako da kmalu ne bo imel toliko sveta, kolikor ga potrebuje človek, da sede nanj. In — ali veste, kako je nastal potres? Zemlja gre v se in peklo postaja vedno manjše. To pa jezi peklenskega kralja, ki zato otepava in brca okoli sebe, da bi si napravil več prostora. In od tega brcanja se trese svet. — Kaj boste izvolili, Planjavčev oče, brinovca ali borovničevca?«

»Pa mi daj brinovca lunek, ker me zebe. Ti preklicana reč ti . . . hude čase smo doživeli,« je dejal Planjavec. »Hišo mi je menda pohabilo in si ne upamo noter. Tudi pri nas nočujemo zunaj. No, hvala Bogu, da so nam le udje ostali zdravi, pa si bomo škodo na poslopjih še popravili z božjo pomočjo in če bomo pomagali eden drugemu.« (Dalje prihodnjič.)

Za ljudsko prosveto.

Spisal Adolf Ribnikar.

(Konec.)

resnici ni tako težavno ustanavljati, recimo, knjižnice. Glavno je, da se s tem sploh začne. Samo ob sebi je umevno, da ne more nihče brez izdatnih podpor ustanoviti knjižnice, kakršna je n. pr. dunajska centralna ali prototip amerikanskih knjižnic, bostonska. Slovenec se mora pač z malim zadovoljiti. Gotovo je pridno obiskovana knjižnica v skromnih prostorih veliko več vredna nego slabo obiskovana v palači ali dvorani!

S poljudnimi predavanji je dokaj težav v zvezi. Drugod jih prirejajo skoraj izključno le vseučiliški profesorji. Gotovo je učitelj-predavatelj jako važna oseba, ker mora imeti ugled in zaupanje pri poslušalcih. Vendar ne smemo misliti, da brez vseučiliških profesorjev kaj takega ne bi šlo.

Naj navedem le, kaj piše Mr. Ellis Edwardo: »V malem mestu nekje na Angleškem so priredili skupino predavanj o kemiji, katerih so se udeleževali tudi nekateri ljudje sosednjih krajev. Ker se je pa v teh krajih zanimalo za predavanja več ljudi, ki niso imeli niti časa niti denarja, da bi se vozili v mesto vsak teden, so sklenili si doma prirediti predavanje. Nabavili so si knjig in potrebnih aparatov in malo dni nato, ko se je predavanje v mestu nehalo, je začel vaščan, ki je poslušal kemijo z veliko marljivostjo v mestu, predavati v vasi. In glejte! Njegovi učenci so se oglasili konec predavanja pri profesorju v mestu ter napravili pri njem izpit in sicer vsi, dva celo z odliko!«

Ko bi nobenega drugega zgleda ne imeli za to, da niso izključno vseučiliški profesorji poklicani za taka predavanja, zadostovalo bi navedeno! Resnično smo v tem pogledu lahko brez skrbi ne le, ker imamo univerznih profesorjev, ki bi prirejali predavanja, ampak tudi, ker vemo. da je med nami precej drugih dobrih predavateljev. Mnogo bi se jih pa še vzgojilo; saj celo naši nasprotniki poudarjajo, da je naš narod talentiran in se da dobro šolati.

Naravno je, da bi bilo treba našemu narodu v marsičem drugega pouka nego drugim narodom. To je odvisno od interesov, ki jih imamo, in se izpreminja po potrebah z ozirom na politiko, narodno gospodarstvo, intelektualno življenje pa religijo. A vse kaže,

da je treba vsaj v začetku v vsem največje primitivnosti. Ustanoviti bi bilo treba pred vsem društvo, ki bi se bavilo edino le s kulturnimi nameni in ki bi bilo dostopno vsakomur. To izobraževalno društvo naj bi ustanavljalo ljudske knjižnice, prirejalo poljudna predavanja, glediške predstave, poljudne koncerte, zabave itd. ter naj bi izdajalo tudi poljudne brošure in spise.

Javna knjižnica je zavod omike. Nikomur ničesar ne vsiljuje, a da rada vsakomur, kdor išče omike. Knjižnica je najboljša metoda, razširjati dobro berilo, in vsled tega najbolj varno sredstvo, da se iztrebi ljulika na literarnem polju. Ne le, da je že brezštevilnim nepremožnim, a nadarjenim mladim ljudem bila edino sredstvo za pridobitev večjega znanja, tudi veliko ljudi je že obvarovala lenobe in zanikarnosti. Za nas tudi ne bode take težave, ustanavljati knjižnice. Ako pridobimo za javnost vse dosedanje knjižnice različnih društev in če pridobimo še ves oni mrtvi kapital, ki leži v knjigah pod strehami in v zaprašenih omarah — že to bode veliko! A mi upamo več. Poleg stalnih bibliotek naj bi obstajale tudi potujoče, ki bi krožile ob določenih časih po vsej Sloveniji.

O predavanjih ni treba veliko govoriti, ker jih ve vsakdo ceniti. Mimogrede pa bodi omenjeno, da naj bodo predavanja istinito poljudna in vsaj v začetku taka, da so praktične vrednosti pa v neposredni zvezi z življenjem. Naš narod, ki se hoče pred vsem naučiti, kako bi laglje živel, se bode veliko bolj zanimal za predavanje, ki govori o testamentu ali o zdravju, nego predavanje, ki morda suhoparno tolmači francosko literaturo. Osobito v tem oziru bode treba ukreniti marsikaj, da se takoj zagotovi ideji bodočnost.

Na Angleškem in tudi drugod je že mnogo ljudskih domov, kjer se prirejajo zabave in razvedrila. Sestanki z mešanim programom, poljudni koncerti, glediške igre itd. privabijo na tisoče ljudi; preresni programi bi imeli le malo uspeha. Na ta način se narod vzgaja higijensko in nravstveno, kar se je kaj dolgo zanemarjalo.

Poljudnih spisov naš narod sploh nima veliko ali nič. Vsekakor bi bilo jako potrebno, izdajati primerne brošure in spise. Vso organizacijo si pa mislimo izraženo v centralnem izobraževalnem društvu pa v filijalkah ali krajevnih odborih. Centrala bodi društvo z ustanovnimi, podpornimi in izvršujočimi člani, ustanovljena na podlagi pravil, ki dovoljujejo kar najprostejše gibanje. Prva njena skrb bode, dajati, oziroma pridobivati sredstev za akcijo. Upajmo, da bi se vendar dobilo že v začetku nekaj mecenov, ki bi stvar dobro podprli. Brez denarja in brez stalnih podpor bi društvo le težko uspevalo.

Nadejamo se vsekakor lahko deželnih in državnih podpor, ker je država še vsako tako akcijo podpirala. Če bi ne bila pri Slovencih zopet — izjema!

Ako se dobi dovolj podpore ne le od članov, marveč tudi od raznih korporacij, ustanovi se lahko že v kratkem času v Ljubljani popolna ljudska univerza. Dasi pa ne bi društvo dajalo predavateljem nikakih podpor, bi bili upravni stroški vendar dokaj veliki. Že knjige in demonstracijska sredstva bi stala veliko. Seveda bi se vse le polagoma razvijalo. Pa ne le finančno vprašanje bi reševala centrala, marveč skrbela bi tudi, da se ustreže vsestranskim željam, v prvi vrsti, da se dobe dobri predavatelji za ona predavanja, katera bi ona določila.

Med centralo in ljudstvom naj bi posredovali krajevni odbori, ki bi morali vzbujati zanimanje in pridobivati ljudi za stvar ter skrbeti, da bi bil obisk vedno večji ali vsaj, da ne bi pojemal. Člani krajevnih odborov bi pisali tudi po potrebi zapisnike, sprejemali predavatelje in jih poučevali o krajevnih razmerah. Krajevni odbori niso majhne važnosti! V vsakem oziru so lahko centrali v veliko pomoč. Bili bi zlasti tudi varuhi krajevnih knjižnic.

Nekoliko slično organizirana je družba sv. Cirila in Metoda, osobito v finančnem oziru.

Ni naš namen, spuščati se v podrobnosti organizacije, a opozoriti hočemo društvo, ki bi se morda v tem zmislu ustanovilo, da naj se ozre tudi na dijaštvo in ga radovoljno sprejme v svoje okrilje kot jakega delavca. Ne le kot agitatorji lahko koristijo dijaki veliko društvu in stvari, marveč tudi kot predavatelji. V poljudno gibanje posegajo in so posegali že zdavnaj akademiki drugih narodov in ne brez malih uspehov! Ideja, da je dolžnost, dati revežem ne le materijalnih dobrot, ampak tudi bogastvo znanja in omike, se je razširjala med akademično mladino angleško, češko, poljsko. Eden za drugim so hodili med narod, gledali na lastne oči njegovo trpljenje in ga ob tej priliki poučevali pa razveseljevali. Naj omenimo le dijaško zvezo v Kopenhagenu, ki uči svoj narod že od leta 1882. dalje. A danski dijaki imajo seveda zmisel za resno narodno delo, danski dijaki imajo tudi resno voljo, posvetiti vse moči v to, da odpravijo prepad, ki zija med maso ljudstva in inteligenco. Oglasilo se je precej spočetka 1500 učencev, ki so se zavzeli za stvar. Privatne šole in drugi zavodi so prepustili lokale, 500 članov je dalo podpore v denarjih, in delo se je pričelo takoj na široki podlagi. Dijaki so se izkazali, da imajo ravno oni močno razvit talent za učenje drugih!

Naše dijaštvo, ako hoče storiti tak korak v javnost, se mora za stvar dobro pripraviti, tako da bode že s prvim nastopom pobilo vse morebitne predsodke. Menimo pa, da naj bi vse slovensko dijaštvo imelo nekak klub, v katerim bi bili zastopniki vseh akademiških društev, ki bi hotela v tem zmislu delovati. Ta klub naj bi pošiljal nekaj zastopnikov v centralni odbor. Seveda bi se morali zastopniki dijaštva smatrati za enakopravne z drugimi odborniki. Zastopniki akademiških društev bi imeli dolžnost, med letom v svojem društvu voditi »klub za ljudsko prosveto«. Člani tega kluba pa naj bi izvrševali naloge, ki bi jih jim nalagala centrala, in se na ta način pripravljali za delovanje o počitnicah. Za časa počitnic bi se lahko oziralo dijaštvo v klubu zastopnikov društev, ki bi prirejal sestanke in skrbel za vajo članov.

Ne vemo, seveda, koliko bi se med dijaštvom dobilo uporabnih, dobrih moči za predavanja. Upati pa je, da precejšnje število. Žalostno bi bilo, če bi se jih ne, saj so se za časa akcije za slovensko univerzo izkazali vsi tako navdušene!

Prepričani smo lahko, da je stvar, o kateri je govor, dobra, kajti obnesla se je povsod prav izborno. Z ozirom na to je upati izdatne pomoči od vseh odličnih Slovencev, a manjkati pa tudi ne sme energije in treznosti slovenskega dijaštva!

Ob tej priliki nam prihajajo na misel besede prof. dr. Reyerja, neumornega razširjevalca ljudske izobrazbe, ki je dejal: »Tiho in brez velikih zahtev se razvija naše delovanje. Visoka politika pa mogočni dnevniki, ki zastopajo interese vladajočih krogov, komaj sprejemajo poročila o naših vprašanjih. Bogataši se vedejo do nas mrzlo ali vsaj odurno. A čas ni daleč, ko bodo obračali kulturni zgodovinarji na to socijalno strujo vso svojo pozornost!« —

Književne novosti.

Ivan Cankar: Na klancu. — Knezova knjižnica IX. Izdala »Slovenska Matica«. 1902.

»Ej, mati, majka, življenje moje, vseh mojih misli, vsega mojega nehanja začetek in cilj! Kako so žuljeve in zgrbljene tvoje uboge svete roke, — blagoslovi me, sina, z ubogimi svetimi rokami!« ». . . ni je bolj sladke in rodovitne ljubezni od ljubezni sinov, ki nimajo od svoje matere drugega, nego to sladko in rodovitno ljubezen, vredno prostega doma in vse te široke in ponosne ceste.« (Ob zori 173, 174).

Tako je pisal Cankar v svojem zadnjem delu, jaz pa sem slutil, da vre v njegovi umetniški duši, da se čisti nemirni pesnikov duh, a nisem vedel, da

je med tem že vzklila iz njegovega rodovitnega srca cvetka, katero je hotel položiti okoli senc materi, ki nosi drugače trnjevo krono; in mati je vesela tega plemenitega sinovega daru. Ali je umetnik prinesel ta dar iz tujine, ali je natrgal to cvetje po domačih livadah? »Hodil sem«, izpoveduje se pesnik, »neznanec brez doma, moje srce pa se je stiskalo in širilo od velike, bolečine in radosti polne ljubezni do matere, ki nima doma.« (Prav tam 173.) Ko so se bila mlademu orlu razvila krila, poletel je visoko v zračne višave in zagledal čarobo tujih svetov; omamil ga je blesk tujega bogastva, rodno gnezdo se mu je zazdelo borno, preozko za njegovo široko srce. Letal je s tujimi orli in se le od časa do časa vračal domov k materi. Ljubil je vendar svojo mater, ali poleg domačih glasov je dajal od sebe tudi tuje, bratom nerazumne zvoke, bratom, ki niso nikoli tako visoko leteli. Jeli so ga gledati z neprijaznim očesom, ker so menili, da se je odtujil materi, ker so menili, da prezira ta drzni brat njih medlobo. In res je preziral te junake v domišljiji, ki merijo neizmernost po vatlih, ki imajo Rožnike in Golovce za Himalajo. Ta smeli orel pa je mislil, da je njegov ves svet, da se lahko povzdigne do solnca, in letel je više in više. Ali zazeblo ga je v srce, začutil je osamelost in jel se je približevati zemlji, svoji rodni zemlji. Da pustim podobo in povem naravnost: Cankar se je razvijal čisto naravno in organsko, primerno svoji veliki tvorni sili in našim umetniškim in družabnim razmeram. On je res dolgo hodil za tujimi vzori, in marsikdo z manjšo tvorno silo bi se bil pogubil, izkrvavel na teh opasnih potih, Cankar pa vendar nikoli ni docela izgubil stika z domačo zemljo; on je dovolj zgodaj stopil vsaj s svojimi satiričnimi spisi na trda slovenska tla in odtod si je začel na vse kraje osvajati ozemlje. Poleg tujih glasov, ki so zveneli iz njegovih umotvorov, je bil prav to glavni vzrok, da je bilo čitajoče slovensko občinstvo hladno proti mlademu umetniku; da niso preveč ostro brneli satirični glasovi njegovih strun na »rodoljubna« slovenska ušesa, gotovo bi se bil kljubu vsemu temu priljubil tudi širšim krogom. No, on sam tedaj tega ni hotel; bili smo v dobi, ko so se tiskale moderne reči v 333 izvodih. Med tem pa se je nasprotje nekoliko ublažilo, občinstvo samo se je privadilo tudi taki hrani, umetniki - neboborci pa so postali zopet ljudje in so jeli risati in predstavljati zopet ljudi. Tudi Cankar je z drugimi sčasoma spoznal, da so le tisti umotvori stalne vrednosti, ki so v resnici izraz svojedobnih družabnih razmer; kar je resničen odsev kake določene narodnostne skupine, to mora biti v gotovem oziru tudi odjek vseobče človečnosti; umetniki pa, ki hodijo obratno pot, ti navadno zaidejo v shematizovanje, ki utegne služiti gotovi časovni struji, ali nima zdravih življenskih pogojev.

Ako odgovorim sedaj na gornje vprašanje, moram še enkrat opozoriti na to, da je Cankar krepka osebnost, v čigar bogati duši se zrcali ves svet, ki ga obdaja; njegovi umotvori pa so najfinejši projekti tega njegovega duševnega sveta. Naj bi on sklenil, da piše od danes zanaprej v tistem duhu in po načinu, ki bi ugajal veliki večini slovenskega občinstva, gotovo bi uspel, ali ne mogli bi več govoriti o Cankarju kot umetniku, ampak kot o — tehniku. Že večkrat sem poudarjal, da dela naš umetnik študije kakor kipar in slikar, in te študije razstavlja posebej ali jih pa združi v velike skupine; iz vseh pa nam odsevata Cankarjeva osebnost in posebnost. Zato nikakor ne sodim, da nam je podal v povesti »Na klancu« delo, ki bi bilo mejnik v njegovem stvarjanju. Narobe! ako hočete, vam predstavim v osebah z novimi imeni in iz novih stanov stare

znance. To pa ni napaka, to je razvoj; večje pohvale bi po mojem mnenju ne mogli izreči umetniku. Radi tega opazimo na prvi pogled veliko podobnost, ki je med Cankarjevimi »Tujci« in osebami, ki nastopajo »Na klancu«. Meni se zdi, da bi prav tako lahko imenoval »Klančarje« socijalne tujce, kakor P. Slivarja in njegove drugove Klančarje - umetnike. Mene vsaj prav nič ne moti to, da se vrši dejanje v našem umotvoru vseskozi na slovenskih tleh, dočim žive »tujci« na — tujem. Pa vendar so oboji slovenski ljudje, to so naši slabiči-sanjači. Tudi temu svojemu spisu je dal Cankar najširše ozadje, dasi jih je označil komaj s par površnimi potezami. »Jaz sem bil daleč po svetu«, govori Lojze Mihov (157), »in sem videl naše ljudi: vsi hlapci, vsi siromaki s klanca! Poglej njih zgodovino — tisoč let hlapčevstva! Tisoč let strašnega truda in nič niso dosegli.« In o istem junaku piše: »Gledal je in klanec se je čudovito širil pred njegovimi očmi — od vzhoda do zahoda se je razprostiral, od juga do severa, holmi so se razmaknili. Klanec siromakov je bila vsa prostorna pokrajina pred njim, po vsej prostrani pokrajini so hodili ponižno skljućeni, vdani siromaki, ki jim je bilo siromaštvo v srcu in ki so bili v srcu siromaki, če so se veselo smejali in če so imeli rdeče obraze in pošteno obleko. Neizmeren klanec siromakov je bil pred njim in narod hlapcev je stanoval na klancu.« (159). To so nam prav dobro znani akordi, samo da so vloženi v drugačne muzikalne figure. Tudi podrobnosti tega temnega ozadja, tega klanca siromakov so tupatam slikane z istimi konturami, kakor smo jih videli že v Cankarjevih študijah o predmestnem življenju velikih mest, samo da je tu vse grobejše in plastičnejše, ker ni izglajena vsaka guba. Tu vidimo same Slivarjeve brate, samo da so krojači, čevljarji, pisarji, kmetje, katere je vrglo valovje življenja na breg, da se posuše, izstradajo ter poginejo; to so značaji, o katerih pravi pisatelj, da so zmerom dovolj močni, da snujejo načrte, ali nikoli tako močni, da bi jih izvršili (64). To so zastopniki naroda, ki biva na klancu siromakov: krojač Tone Mihov, glavno moško lice, pisar in čevljar. (Konec prih.)

Dr. Iv. Merhar.

Ljudska knjižnica. Zvezek I. I. S. Machar: Magdalena. S pesnikovim dovoljenjem prevel Ant. Dermota. Cena 2 K. Ljubljana 1903. Založili »Naši zapiski« (Jos. Breskvar in tov.). Oceno tega dela znamenitega češkega pesnika prinesemo pozneje.

Mali vitez (Pan Volodijevski). Tvrdka Kleinmayr & Bamberg je razposlala 11. in 12. sešitek slovenskega prevoda tega Sienkiewiczevega romana, s katerim sešitkom je završen drugi zvezek tega dela.

Navod za knjigovodstvo in poslovanje slovenskih raiffeizenskih posojilnic, spisal Svetoslav Premrou, uradni vodja »Centr. posojilnice v Gorici«. Gorica. Samozaložba pisateljeva. Tisk Narodne tiskarne 1902. Cena mehko vezani knjigi 5 K. Ta dokaj obširna knjiga bo zanimala one, ki se brigajo za gospodarsko življenje našega naroda in za socijalno rešitev našega kmečkega stanu.

»Die Pfarrkirche St. Ruprecht in Unter-Krain und ihre Restaurirung«. Ta spis iz peresa rajnega profesorja Ivana Verhovca so priobčile »Mittheilungen der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historirchen Denkmale«, XXVIII. zvezek, pag. 63—72. *—ar.*

Djevojački sviet. Izabrane pripoviesti čeških spisateljica. S českoga preveo i uvodom popratio Stjepan Radić. (Slavenska knjižnica. Izdaje Matica Hrvatska. Knjiga X.) Zagreb, 1902.

»Matica Hrvatska« izdaja v novejšem času v svoji »Slavenski knjižnici« prevode znamenitih del iz slovanskih slovstev in skrbi za to, da se izbero kolikor mogoče proizvodi, ki zastopajo cele struje. Tako se bralcu širi pogled. Naslov lanske »Slav. knjižnice« velja le za prevod izbranih črtic iz dveh — doslej edinih — letnikov češkega almanaha za odrasle deklice, »Dívčí Svět (iz l. 1892. in 1900.). »Hrvatski »Djev. sviet« bit će — kakor pravi prelagatelj — obsegom jedva tolik, kolik je jedan svezak češkoga«. Izbranih in prevedenih je 10 črtic, ki so jim slavna imena pripisana: Jelisava Krásnohorská, Božena Kunětická, Vlasta Pittnerová, Sofija Podlipská, Gabrijela Preissová, Bogoslava in Vilma Sokolová ter en moški — ta pa je Svatopluk Čech, ki je prispel kratek spomin iz lastnega življenja.

V gladkem prevodu se čitajo vse te lepe stvarce tako, da jih priporočamo vsakemu Slovencu in vsaki Slovenki. — Nismo poklicani, da bi izrekali o njih sodbo ocenjevalca, saj so bile že drugod in prej ocenjene; z zgolj umetniškega stališča pa bi dal jaz prednost izborni realistični črtici »Radi savršene toilette« in pretresljivi, nežni sliki »Ulovljena zraka«, ki ju je napisala znana prijateljica Slovencev, Gabrijela Preissová; te sodbe ne izrekam zaradi simpatije, ki jo imamo iz navadnega vzroka do nje vsi, tudi ne iz osebnega ozira, ker sem slavno pisateljico slučajno videl in slišal — pod Grintavcem, ampak zato, ker vpliva zlasti Preissová ublažujoč na človeško srce edino z umetniškega in splošno človeškega stališča in s tem nečutno in neslutno — to velja tudi za »Starega stražarja« (napisala B. Kunětická) in za klasično alegorijo Vilme Sokolove »Ljubav« — prikriva ono tendenco, ki po naslovu knjige samem kot megla ali pa kot bleščeč solnčni žarek moti miren in jasen pogled na prevedene črtice. Ostalim se včasi malo preveč pozna, da so namenjene — in usum Delphini. — Ali Bog ne daj, da bi hotel s tem kaj prirekati onim sličicam kot takim! Saj se nam kar srce smeje, ko zremo, kaj počenjajo ti škrateljčki, te navihane gospice: le malo protinaravno samostalno postopajo včasi te junakinje in — kakor je sicer ideja blaga — marsikak spis bi sodil bolj med »dopise« v časnik! Mari niso bili ti in taki razlogi tudi nekaj vzrok zunanjega neuspeha pri almanahu?

Pred prevodom je na 60 straneh uvod, ki ga je spisal prelagatelj. V njem je opisano kulturno delovanje češke izobražene žene; po kratkem predgovoru govori pisatelj o začetku gibanja češkega ženstva, ki je odvisno od »dveh zvezd predhodnic češkega naroda«, od Božene Němcove in Karoline Světlé. V zanimivem drugem poglavju se razpravlja o čeških ženskih društvih in listih. Izmed stotine takih društev navaja Radić le tri, katerih delavnost in vplivnost je velikanska: »Ženský výrobní spolek český v Praze« deluje z aparatom, da kar strmimo; društvo vzdržuje trgovsko, risarsko in druge strokovne šole, ima v Pragi svojo trgovino in izdaje že 29 let časopis »Ženské listy«. Društvo »Minerva« vzdržuje znano privatno žensko gimnazijo v Pragi, iz katere so izšle prve abiturijentke že leta 1896. Obe društvi pa prekaša »Vesna« v Brnu; ona je ustanovila in preskrbuje dekliški licej, višjo dekliško šolo, obrtno šolo, kuharsko šolo, popoldanske tečaje in vrhutega največji češki penzijonat. — Čeških ženskih listov je več, z raznimi smermi: »Ženské listy«, »Ženský Svět«, »Ženský Obzor«, »Ženský list«, »Česká žena«, »Časopis Učitelek« — Slovencem pa je umrl to leto edini, ki smo ga imeli! Potem opisuje Radić posamezne za književnost znamenite češke žene; poleg onih, ki

so zastopane v prispevkih za »Djev. sviet«, so imenovane n. pr. šc: R. Svobodová, T. Nováková, R. Jesenská, I. Geisslerová, P. Maternová, I. Šoltésová (največja slovaška pisateljica). Po nepotrebnem in netočnem odstavku »Češkinje prema Njemicama« še sledijo slovstveno-zgodovinski podatki o češkem izvirniku »Djev. svieta«. *Dr. Jos. Tominšek.*

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 150., razredi filologijsko-historijski i filosofijsko-juridički (1902), ima sledečo vsebino: Jadransko pomorje IX. stoljeća u svjetlu istočno-rimske (bizantinske) povijesti. Dio prvi. Napisao dr. Gauro Manojlović. — Život i književni rad Pavla Solarića. Napisao dr. Nikola Andrić. Prva obsežna monografija o Solariću (r. 1781 v Veliki Pisanici med Verovitico in Belovarom), vrlem srbskem rodoljubu in književniku po poklicu, filologu, etnologu, filozofu, publicistu, pedagogu; prim. kar sem o njegovem bukvarju pisal v spisu »O pouku slovenskega jezika« str. 98.—99. — Pojam vlasnosti u današnjoj pravnoj nauci. Napisao dr. Ivan Strohal (svršit će se). — O rječniku pravnoga nazivlja hrvatskoga. Napisao Vladimir Mažuranić. Pisatelj misli tu na zgodovinski slovar hrvatskega pravniškega nazivlja, ki naj bi se pocrpalo iz pravnih spomenikov. Do konca XVIII. veka je od Kotora do Istre, po Bosni in Dalmaciji najti sledov hrvatskemu službenemu jeziku, posebnemu pravnemu shvačanju. Na podlagi teh spomenikov bi se skinile tuje nagrde pravniške terminologije. Od velikega akademijskega rečnika bi se ta pravniški slovar razločeval po juridičnem tolmačenju in primerjanju z drugimi pravi. Med zgodovinskimi spomeniki nas zanima: »Naredbeno odredjenje svrh baštinske pravice itd. god. 1774. Izdanu za vojvodinu Kranjsku u čistom hrvatskom jeziku. Možda, da je pisac Matija Krušić, tada kraljevskoga dvora slovinski tomačnik.« Stvar bo zanimala juriste, kakor zanima akademijo, ki se misli, kakor je razvideti iz članka, z vnemo lotiti rečnika. *Dr. Fran Ilešič.*

Ljetopis društva hrvatskih književnika u Zagrebu za godine 1900—1903. Uredio i izdao odbor društva. Sa 7 slika. 1903. Dionička tiskara u Zagrebu. Str. XLIII + 100 vel. četrt. To je prvi letopis, katerega objavlja »društvo hrvatskih književnika« v zmislu § 9. svojih pravil. Pridejan je letopisu kot II. del popis »četiristogodišnjice hrvatske umjetne književnosti u Zagrebu«, ki se je obenem z Marulićevim slavjem v dneh 12., 13. in 14. novembra 1901. leta v Zagrebu na tako slovesen način praznovala. Knjigi na čelu je slika Ivana viteza Trnskega kot prvega predsednika društva hrvatskih književnikov, daljnjih šest slik je pa v zvezi z omenjenim slavjem. Med temi zanimlje pred vsem doprsna podoba slavnega Marka Marulića in pa slika njegove rodne hiše. Knjiga je opremljena kar najlepše.

Letopis Matice Srpske, knjiga 217, sveska 1., za godinu 1903. U Novom Sadu. Izdanje Matice Srpske. 1903. V 8^0. 146 str. Cena 1 Kr. (V cirilici).

Ta knjiga, tiskana z velikimi razločnimi tipi in na lepem papirju, prinaša na prvem mestu zgodovinsko razpravo »Ko je kraljica Jelena?« iz peresa Čede Mijatovića, v kateri dokazuje pisec, da je bila kraljica Jelena od roda francoskih kraljev. Vrlo zanimiv je drugi članek »Česka literatura u novije doba«, ki jo je spisal dr. Josif Karasek in jo posvetil Jaroslavu Vrchlickému. — Uvod razpravlja o priznanju, katero je našla češka književnost v najvišjih krogih ter nadaljuje s kratkim pregledom novejše češke literature do sedemdesetih, let prošlega veka; potem navaja posebej delovanje Nerude, Halka in drugih, s

katerimi se začenja pomlajena književnost. Zatem govori o Boženi Nemcovi, Viteslavu Halku, Pflegerju Moravskem, Janu Nerudi, Adolfu Heyducku. Sledi nepričakovani procvit češke literature in pomen Svatopluka Čecha ter Jaroslava Vrchlickéga. Slovencem, ki niso vešči češčini, pač pa srbščini, a bi se hoteli na kratko poučiti o najvažnejših pojavih češke literature, je ta razprava, ki se dovrši v prihodnjem zvezku, prav dobro došla. — »Cvijeta«, novela Iva Cipika, ima tole vsebino: Sirota Cvijeta se je seznanila s Spasojem pastirjem, ki odpotuje v Ameriko, postane imovit krčmar in piše svojemu gospodarju, naj mu pošlje fotografije različnih deklet, da si izmed njih izbere nevesto. On izvoli Cvijeto, ki se odpravi z Lazom, drugim zemljakom njegovim, v New York. Ko pa prispe tja, je Spasoje več ne mara, ker so ji lice razgreble ospice. Zato se vrne Cvijeta domov in životari tu do smrti. Ta mršava vsebina napolnjuje 25 strani velike osmine; seveda je množina takih stvari, ki nič ne spadajo v povest. A ona je dokaz, da je Srbom dobro došel vsak mediokri pisec, ki ni pravoslavne vere, a se štuli med Srbe. Dobri glas, katerega uživa Cipiko med Srbi kot pripovedovalec, je malo utemeljen in opravičen. — V oddelku »Književnost« so ocenjene različne knjige. Posebno zanimiv je oddelek »Rad na domaćoj istoriji u g. 1902«, kjer se omenjajo in ocenjajo vse knjige, vsi poedini članki, ki se tičejo srbske in hrvaške zgodovine. Tako podjetje bi bilo tudi Slovencem koristno, da bi poznali svojo strokovno literaturo. Izborno pravi dotični izvestitelj: »Preterano osetljivi patrijotizam u Crnoj gori i štetan nacijonalni razdor izmedju Srba i Hrvata u Dalmaciji utiču štetno na istorijski rad u tim krajevima«. Iz peresa Srbina ne bi pričakovali tako iskrene izjave. Ta pregled je spisal Jovan Radonić. — Na koncu knjige so še kratke beležke.

Knjiga 218. istega zbornika prinaša historijsko sliko dra. D. Pavlovića »Kultura i ratovi«, povesti Milana Budisavljevića: »Plemić Adam Matejić« in Sv. Ćorovića: »Ibrahimbegov ćosak«, zgodovinsko razpravo o črnogorskem vstanku v početku morejskega rata. Med ocenami omenjamo one o Milorada Medinija »Povesti hrv. književnosti u Dalmaciji«, v prikazih je Belić naznanil Karla Brugmana. »Kurze vergl. Grammatik der indogerm. Sprachen«, potem »Rad na domaćoj istoriji književnosti« od Tih. Ostojića. — Knjiga 219. pa prinaša nadaljevanje in konec Karaskove češke literature, Tomićevega »črnogorskega ustanka« in Pavlovićeve »kulture in ratovâ«, poleg pa književni esej Marka Cara o »Ljubomiru Nenadoviću« in Djukića »tri pisma patrijarha Arsenija III. Crnojevića.« Vsi trije zvezki imajo bogat listek z ocenami, prikazi in beležkami. *R. Perušek.*

Chrysanthem VIII. Em. Šl. z Lešehradu. Jas a Stín. Črty a Nálady. 1903. Tiskem Em. Stivina v Praze. Nákladem vydavatelstva. Cena? O tej knjižici izpregovorimo precej kaj več.

Narodopisna mapa uherskych Slováků na základě sčítáni lidu z roku 1900, vydal dr. Lubor Niederle. Praha 1903. Nakladem národopisné společnosti českoslovanské a s podporou akademie pro vědi, slovesnost a uměni. Velezanimiva, z veliko natančnostjo sestavljena knjiga o narodnostnem gibanju v ogrski državi! Žal, da statistični podatki, ki jih nahajamo v knjigi, ne govore ugodno za slovanski živelj. Najbolj napredujejo na Ogrskem Rumuni in Nemci. Pač so tudi Slovaki v zadnjem desetletju pridobili za 106 občin več, nego so jih izgubili, toda skoro ves njih dobiček gre na škodo Rusinov, dočim so njim samim izvili iz rok Madjari celo vrsto občin. Spričo tega dejstva je torej jasno, da Slovanstvo na Ogrskem le nazaduje. Precej neizpremenjena je ostala last

Slovenčev v dobi med predzadnjo in zadnjo ljudsko štetvijo. Prešlo je namreč pet občin Madjarom v posest, a predobili so od njih tri. Knjigi je pridejanih 20 zemljevidov. —i—.

Z nad Drawy, Sawy i Soczi je naslov knjigi, katero je napisal dr. Kazimir Ostaszewski-Barański v spomin na lanski časnikarski shod v Ljubljani. Pisatelj opisuje natanko vse kraje, po katerih prebivajo Slovenci, in omenja tudi trdega boja, ki ga imamo Slovenci prestajati z navalom Germanstva. Iz vse 207 strani obsežne knjige veje gorka ljubezen do našega naroda in Slovanstva sploh. —š—

Glasba

»Planinke« op. 10, pesmi za mešani zbor, uglasbil Janez Laharnar, organist. Založil skladatelj; tisk J. Blasnikovih nasled. v Ljubljani. Cena 1 K 20 h.

Izmed 10 pesmi, katere prinaša ta zvezek, je še najboljša, oziroma precej dobra »Pomladna«. Druge so nezanimive, manjka jim umetniške duhovitosti. Melodično ne prinašajo nič posebnega, harmonično so skoro šablonsko prirejene, modulacija je borna. »Trugschluss« skladatelj še največ rabi, skoro v vsaki pesmi enkrat, kar dolgočasi, tembolj, ako je vedno eden in isti — glej št. 2, 3, 4, 5, 6, 8 in 9. Tudi postopanje glasov je mnogokrat zelo dolgočasno, bas precej len, kar se tembolj občuti, ker vsi glasovi ritmično enakomerno pojo. Tenor v 6. taktu št. 7. ne postopa pravilno glede na »Vorhalt« v sopranu. Tudi drugih hib in nepravilnosti v strogem stavku bi se lahko navedlo, kar bi sicer bilo odpustno in postranska stvar, da so pesmi drugače lepega umetniškega vznosa. Naravno je, da zahtevamo danes že boljših skladb, saj tudi pri nas glasbeno napredujemo, »Planinke« pa daleč zaostajajo za tekom časa, in ž njimi s tega stališča glasbena literatura ni pridobila. Sicer bodo manjšim vaškim zborom »Planinke« še dobro došle, ker so lahke in polnodoneče, besedilo prikupljivo in ker se je stari repertoir lahkih pesmi že skoro izpel. Želeti pa je, da zborovodje izbirajo tudi med novejšimi modernimi skladbami — da zanesó med pevce in pevke tako tudi čut za umetniško lepo petje. Razliko med zastarelo in novodobno glasbo bodo tudi pevci takoj spoznali. *L. Pahor.*

Slovenske narodne pesmi. V c. kr. dvornem založništvu muzikalij Julija Karolusa na Dunaju je izšlo pred kratkim 14 slovenskih narodnih pesmi, predelanih po Karlu Jeraju. Zbirka je posvečena kneginji Elizabeti Windichsgrätzovi ter ima poleg slovenskega tudi nemški tekst. *—a—.*

Med revijami

»Tajinstveni Sviet«, mjesečnik za proučevanje supernormalnih psihičkih fenomena, uređuje dr. Gustav Gaj. Zagreb, knjigotiskara Franja Rulica, Juršičeva ulica 7. Tistim, ki prisegajo na špiritizem, ali ki se hočejo natančneje seznaniti ž njim, se nudi v tem listu vsekakor mnogo zanimivega.

»Vienac« je začel prinašati v svoji 9. letošnji številki serijo člankov o Cankarju, ki se še nadaljuje. Študijo je napisal g. Milan Marjanović. V listku

iste številke tega uglednega hrvatskega beletrističnega časopisa smo čitali tudi simpatično pisano oceno Murnovih poezij.

»Tamburica«, to je naslov novega hrvatskega mesečnika, ki ga namerava izdajati s 1. julijem počenši g. J. Stjepušin v Sisku. List bi znal zanimati, v kolikor posnemljemo programu, pred vsem tamburaška društva. Cena listu bode za celo leto 8 K, za pol leta 4·50 K, za četrt leta 2·50 K, a posamezni zvezki se bodo prodajali po 1 K.

Splošni pregled

Za Prešenov spomenik. Par let že bi se moral dvigati Prešernov spomenik na kakem javnem prostoru naše bele Ljubljane. Razkritje spomenika se je žal, zakasnilo, ipak je spričo naših žalostnih razmer še veselo, da se ta zadeva ni pustila iz vida in da trenotek ni več daleč, ko izpolnimo Slovenci eno največjih svojih dolžnosti, ko izkažemo Prešernu ono čast, ki mu gre. S posebnim zadovoljstvom in zaupanjem pa mora navdati vsako rodoljubno srce dejstvo, da so v prvi vrsti naše narodne dame, ki se zavzemajo s sveto vnemo za uresničenje lepe namere. Naj bi prinesla velika veselica, ki jo prirede s pomočjo nekaterih gospodov v ljubljanski »Zvezdi« na korist Prešernovemu spomeniku dne 5. julija, njih požrtvovalni trudoljubnosti obilno zadoščenja, naj bi bil uspeh te veselice dokaz, da naše občinstvo ve ceniti taka prizadevanja, obenem pa tudi dokaz, da ve ceniti svojega Prešerna! Kajti naj se je Prešeren še toliko hvalil pri nas, prehvalil ga doslej — to trdimo z mirno vestjo — ni še nihče. Poznati treba svetovno literaturo, primerjati treba Prešernove poezije s poezijami slavnih pesnikov drugih narodov, da čutiš in se zavedaš, kolik je vreden vsak Prešernov granes! Veliko nam je zapustil navzlic drobni knjižici! Zato pa je sveta naša dolžnost, da v proslavo njegovega imena žrtvujemo vsak po svojih močeh!

Razstava ženskih ročnih del v »Mestnem domu«. Prizadevanju nekaterih odličnih narodnih dam, katerih ni treba šele imenovati, ker so vedno na čelu vsem podobnim, napredek našega ženstva pospešujočim podjetjem in jih torej vsakdo pozna, se je posrečilo prirediti razstavo ženskih ročnih del, ki vzbuja splošno pozornost. Ne samo, da zasluži vsa uredba izložbe neomejeno priznanje, je tista tudi z ozirom na veliko število in dragocenost razstavljenih predmetov zares nekaj posebnega, nekaj, česar v taki popolnosti dozdaj v Ljubljani še ni bilo videti. Posebno zanimiva je razstava zaradi tega, ker se nam razodevajo v premnogih razstavljenih predmetih domači motivi, ki pričajo o tem, da je v naši umetnosti vendarle tudi nekaj samobitnosti in izvirnosti. Vobče pa je visoka stopinja znanja, ki se nam kaže v razstavi povsod, tisto, kar nas navdaja z odkritosrčnim občudovanjem. *—k.*

Tolstoj pri Italijanih. Temeljito študijo o Tolstem prinaša italijanski list »Rivista Moderna«.

Knjig se je tiskalo v Rusiji leta 1901. vsega skupaj 58,529.480.

Gorkega drama »Na dnu« v Peterburgu ni tako uspela kakor malo prej v Moskvi in v Berlinu. Občinstvo jo je sprejelo hladno in tudi dnevna kritika se ni izjavila nič kaj pohvalno o njej. *—k.*

Nove poljske drame. Nobenega slovanskega naroda dramatična literatura ni tako bogata kakor poljska. Celo pri Rusih, ki ne ponašajo s celo vrsto uglednih in priznanih pisateljev, so drame nekaj redkega. Poljaki pa so, kakor v marsičem drugem, tudi v tem oziru podobni Francozom, da proizvajajo izredno mnogo na dramatičnem polju. Najnovejše poljske drame so »Wyzwolenie« (»Odrešenje«) od Stanislava Wyspianskega, »Dyktator« od J. Zulawskega in pa »Na zawsze« (»Za vedno«) od poznanega dramatičnega pisatelja Lucyana Rydla. Zadnji se zelo trudi za to, da bi se ustanovila kmečka gledišča, in je pisal o tem predmetu jako zanimivo razpravo, ki jo je v svoji marčni številki prinesel »Przegląd powszechny«. —*b*—

Mlada Poljska zoper Sienkiewicza. Henrik Sienkiewicz je ob nekem povodu obsodil dela najmlajših dramatikov poljskih, očitajoč jim nemoralnost in pohujšljivost. Zoper to težko obsodbo se se dvignili zdaj »mladi«. Zlasti nekateri mlajši kritiki, kakor Nalkovski, A. Miller in St. Kuharski, hudo zdelujejo Sienkiewicza in njegove umotvore. —*b*—

Edmond Rostand v »Académie Française«. Francosko časopisje je pozdravilo faktični vstop Edmonda Rostanda v francosko akademijo, o čigar izvolitvi med »nesmrtnike« smo poročali že v februarski številki, z največjim navdušenjem. Odlični slovstveniki in poetje so ga ob tej priliki proslavljali kot najbolj nadarjenega moža na Francoskem. Da Rostand to slavo zasluži, je pokazal tudi s svojim nastopnim govorom, ki se je odlikoval po prekrasnem, blestečem slogu in divni poeziji.

Ph. Traheme je ime angleškega pesnika iz šestnajstega stoletja, čigar dela dozdaj še niso bila natisnjena in so bila sploh neznana. Izdal jih je pred kratkim Bertram Dobell. Traheme je živel baje od leta 1636. do 1674. Njegove poezije so jako dovršene in se odlikujejo po izvirnih, za tiste čase, v katerih so nastale, nenavadnih mislih. —*a*—

Prešernove sohe v velikosti 42 *cm* je dal izgotoviti ter jih prodaja po 7 K komad gosp. Jernej Bahovec, trgovec s papirjem in pis. potrebščinami v Ljubljani na Sv. Petra cesti 2. Ondi se dobivajo tudi kipi Vodnika, Slomška, Jurčiča, Kersnika, Levstika in Tolstega po 3 K in kipca Simona Gregorčiča in Jenka po K 1·80.

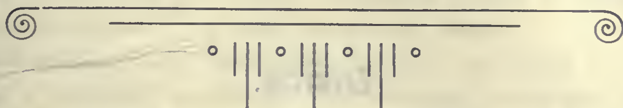
Dvestopetdesetletnica New Yorka. Letos je poteklo 250 let, odkar se je naselilo na kraju, kjer se razprostira New York, ki je zdaj eno najmogočnejših mest na svetu, nekoliko Holandcev, preprostih trgovcev s kožuhovino. Spomin na to dejstvo se je nedavno v New Yorku slovesno praznoval. Kako majhna je bila prvotna naselbina, je razvidno iz tega, da še leta 1616., t. j. po štirih letih svojega obstanka, ni štela več nego 30 prebivalcev. Tudi leta 1656. ni bilo v sedanjem svetovnem mestu več nego 1000 stanovnikov. Čudoviti razvitek New Yorka govori kot malokaj za istinitost prislovice, da »iz malega zraste veliko«! —*n*—

Jelačićeve razglednice. V založbi trgovca Jerneja Bahovca v Ljubljani so izšle nove, času primerne razglednice s sliko Jelačićevega spomenika v Zagrebu. Jokajoča žena, ki vpira svoje objokane oči v junaka na konju, in moški, ki čepi, ob vznožju spomenika ter drži hrvaški grb v roki, karakterizujeta pač dobro sedanje razmere na Hrvaškem, toda umetniško delo nista.

Tiskovne hibe. Na strani 384. čitaj namesto Dimitrij Sergevič Merejkovskij — Dimitrij Sergevič Merežkovskij.

Ljubljanski Zvon

Refleksi.

Umrl je utrujeni dan
in barve opojne je vdahnil nebesni višini,
ozračje drhti — sanjav polumrak —
in pesmi drhteče iz prsi kipé vijolini.

Ah dragi, živi spomini
budé se v glasovih teh;
kaj ne da, ti poješ pesem
o davno ugaslih dneh! —

In v tiste čase se potapljam ves,
ah v čase, ko smo še veseli
od greha do kesa hiteli,
a slednji, vedno slednji — bil je kès.

Glasovi trepetajo v tiho noč,
nebo posluša tvojo melodijo,
o dnevu sanja, zvezdice na njem
— blesteči se spomini — že gorijo.

P. Grošelj.

Zorica.

Spisal Samo Vasiljev.

Zorica zlata, Zorica mila! —

Na vedrem nočnem nebesu je zasvetila ter se nato hipno v neskončnost zopet skrila bleščeča zvezda. Zaman je zrl ob odprtem oknu sloneči osiveli davkar Rogovec v nebo. Zasvetila je in šla je in ne bode je več . . . nikdar več! Toda on je še vedno čakal in čakal, trudne vodene oči so zrle še vedno navzgor nekako upajoče ter brezmejno hrepeneče po predragem ugaslem sijaju . . . Črez kratko pa so se tiho dvignili pod nebo temni oblaki ter naglo razpeli pod srebrnotkano jasnino črn, neprosojen zastor. In moreča tema je padla na zemljo, moreča tema na davkarja. Oči njegove so se zaprle, glava je omahnila v tresoči se roki, a iz prsi so prihajali vzdihi globoki, mučni in težki — vzdihi umirajočega . . . Ah, ne bode je več! . . . nikdar več! . . .

*

Zorica zlata, Zorica mila! . . .

Ti si bila nedolžna, lilija čista in bela v vseh svojih štirinajstih letih, lilija vseskozi izza hipov, ko te je prvič poljubil beli dan. A vendar si deklica čista, nedolžna ti edina kriva, da je jel umirati tvoj dobri oče . . .

Danes zarana je bilo, ko si zaprla oni jasnomodri, neizmerno ljubki in ljubeči očesci na veke. Tedaj je tudi oledenela tvoja topla ročica v tresočih se rokah očetovih in iz nje se je izlil po žilah njegovih k srcu strupen mraz, ga zastrupil in z zastrupljenim srcem je jelo umirati življenje.

Ah Zorica, Zorica! Zakaj si morala zapreti očesci na veke?!...

Nato pa so prišli oni mrki možje v črnih opravah in zavili mladostno telesce, katero je naglo oblekla postarna služkinja Špela v belo obleko, v ravno tako bel, a tančičast ovoj, in odšli so ž njim v rano pomladno jutro. Na vzhodu se je ravno rdela jasna zora in vabila in zvala vesoljno stvarstvo k vstajenju in življenju; ah, vse je budila in obudila, samo nje nič več, samo nje! . . .

In položili so jo na neznaten oder neznatne trške mrtvašnice in ob njej je zagorelo par visokih voščenk medlo in otožno, poleg dveh napol orumenelih tuj edini siromašni okras.

V mrtvašnico torej, kar takoj z doma, kar takoj iz rok ljubečega otca, v nenadni, prestrašni boli ječečega, mročega! Kleta zavratna škrlatinka, ki je oropala telesce življenja, mu je tudi zabranila počivati v domači sobici. Zaman bi bile vse prošnje, vsa prizadevanja! Hišni gospodar je imel mladoletne, še zdrave otroke, zatorej vse zaman!

Osirotelemu Rogovcu so se na mah pobelili lasje in dolga brada, lica so mu obledela, upadla ter se prepregla z razami in gubami bolesti in život njegov se je zgrbil ter klonil k zemlji. Slaboten, skljućen starček, ki pojde nemara kmalu za hčerko, ki ga že vabi zemlja v svoje naročje.

Starček — a mož je živel pravzaprav šele šestnajst let!

Da, šestnajst let! . . .

Mladost mu je minila neveselo, dolga in temna, brez svetlih žarkov, polna naporov, skrbi in bridkosti! Brez otca in majke, brez bratov in sestra, brez vseh dragih, ljubečih svojcev in prijateljev ter brez doma že izza najnežnejših let — sam, vedno sam. Le neki bogat stric v bolj daljnem sorodstvu se je tuintam malce zmenil zanj ter ga borno podpiral nekaj let do svoje smrti; nato pa je ostal osamljen na trnjevi poti. A glad mu ni vzel žilave vztrajnosti in po težkem trudu je prišel kmalu do poštenega kruha.

Toda svetli žarki, ki bi ga mogli dvigniti iz mrtvila, v katero ga je okovalo mračno samsko življenje, še dolgo, dolgo niso padli nanj. Zaživel je šele pravzaprav pred šestnajstimi leti, ko je prišel že kot star davčni kontrolor v Mirni trg, v katerem biva še sedaj. Tu v trgu je cvetla mlada, nežna Zorka, sicer ubožna hčerka samotnega, na smrt bolnega diurnista, a polna najmilejših duševnih in telesnih krasot. Tu je začutil Rogovec prvič v žitju svojem objem svetlih žarkov, ki so zmagonosno vstali izza svinčenih megel — čisti, oživljajoči, topli; začutil je neizmerno srečo, presladka vez brezmejne ljubezni ga je združila z Zorko in vzniknila je zanj doba življenja.

Ta doba pa je bila kratka. Smehljala se je le šestnajst let, kratkih kot presrečni trenotek, kot utrip v sladkem čuvstvu vzdrhtelega srca. Samo v drugem letu te jasne dobe je enkrat zagrozila noč . . . tema se je borila s svetlobo . . . solze s smehljajem . . . z radostjo bolest. Prišel je usodni dan črnega obupa, a obenem sladko

blestečih nad: mala Zorica je odprla prvič svoji jasnomodri, globoki, ljubezni polni očesci v hipu, ko je zaprla mamica njena prav taki dve na veke. Rogovec je vil v obupu roki ter mrl nad mrtvo soprogo, a v tem mu je vzplaval zopet in zopet pogled na pisano zibko in na smehljajoče se bitje v njej in v mroče srce mu je jel liti krepilni, rešilni lek. Ta sladki, drobni obrazek . . . ti jasnomodri očesci . . . ti mali ušesci! Ah, ženka ni umrla, ona se je prerodila ter je vstajala v zibki k novemu življenju! In kadar je pritisnil novorojenčico na prsi ter potapljal žejno dušo v sinjo globino njenih očesec, pil je kar dvojno ljubav, ljubav prerojenke in še drugo novo, še nepoznano in še nežnejšo.

Detece milo, Zorica mala je ozdravljala in ozdravila tedaj bolno srce; in vstajali so zopet dnevi jasni in srečni in ona je ob dragem otcu klila, se razvijala in cvetla naglo, žlahtno, nedolžno — kot lilija na vrtni grudi. Časi življenja pa so po bliskovo hiteli in zbežali, zamorila jih je nenadna smrt in ne vrnejo se več . . . nič več . . .

Toda pač! Vračali so se in vračajo se z žarkimi smehljaji zopet in zopet že ves današnji dan — hipna fata morgana v obupno sedanjost. In osušili so bridke solze, zato pa razvneli tem strašnejšo bol: bol umirajočega, zastrupljenega srca brez edine utehe — brez solza! . . .

Ah časi! Vi ste se vračali in se vračate le še v pekočem spominu!

*

Iz prsi so prihajali vzdihi, globoki, mučni in težki — vzdihi umirajočega. Zavest obupnotemne sedanjosti je zgrnila nanj črno senco in sklonila osivelo glavo, da je zdrknila v tresoči se roki, ki sta sloneli ob odprtem oknu; k tej zavesti pa se je dvignila sedaj kmalu nekako tolažilno druga — da umira že tudi sam . . . Bil je preverjen, da nikakor ne more preboleti krutega udarca, in čutil je določno, da mu vedno bolj pojemajo moči, da pada nanj čimdalje bolj mameča slabost . . . in da pojde že skoro za hčerko Zorico. Dasi je pa čutil že v vsem telesu težko, jedva še premagljivo onemoglost, vendar mu niso še hoteli ugasniti v trudni glavi živi spomini na smehljaje umrle sreče ter zaspati in zamreti nebrojne misli, ki so ga, vračajoč se zopet in zopet, mučile, vznemirjale ter tuintam tudi za hip tolažile že ves današnji dan — prej do večera ob odru rajnice, sedaj doma ob oknu sobice njene, iz katere so jo bili odnesli ob jutranji zori. —

Ako skoro umrje? . . . Onkraj groba mu mora vzcvesti vendar toliko večja sreča, saj se ima združiti v večnem veselju ne samo z Zorico, temveč tudi z ženko svojo! Vest njegova je lahka: živel je vedno pravično in pošteno življenje in ženka in hčerka sta bili skozi celo svoje mlado življenje angelskočisti, brezmadežni.

Vendar pa se mu je zdelo novo življenje onkraj groba nekako nedosežno in daljno in misel nanje ga je sicer tolažila, a mu ni mogla vliti popolne tolažbe . . .

Toda zakaj je padel sedaj ta strašni udarec?!

Koliko let bi še lahko živela Zorica zdrava in vesela, da je ni napadla ta kleta škrlatinka! Zaman je čuval ubožico bolj nego zenico v svojem očesu, kruta bolezen je prišla vseeno kar zahrbtno ter z neumevno naglico.

A zakaj je usmrtila ravno Zorico, zakaj žive in se zaporedoma ozdravljajo vsi drugi mladoletni bolniki in bolnice Mirnega trga, ki so tudi oboleli za isto boleznijo? Zakaj je padel ravno na njegovo hišo ta strašni udarec?! . . .

In ravno v njegovi hiši se je živelo vsekdar najkrepostnejše življenje v celem trgu! Ali nima ravno ta še toliko večje pravice do sreče?! . . .

Ob tej misli je prešinil Rogovca trpek, bolesten čut, da ni ravnalo nebo ž njim pravično. Kolikrat ga je že prešinil ta čut v teku današnjega dneva! In kakor vsakokrat je začul tudi sedaj kmalu šepetati znani blažilni glas v tem hipu neznanega mu znanca, ki ga je bil prišel tolažit v teku dneva: »Potolažite se in ne obupujte! Nebo je vzelo razcvitajočo se nežno lilijo, da ne bi nikdar očrnili nje čiste beline zli, sovražni viharji! Morda bi se bili že kmalu zbrali na jasnem obzorju! . . . Tako pa ji je bilo celo mlado življenje le sladek sen, od katerega se je poslovila s srečnim smehljajem, ki ji še vedno igra okrog ustnic!« . . .

V tem hipu mu je živo vdihnil spomin podobo ležeče Zorice s smehljajem okrog drobnih ustnic, a z zaprtimi vekami. Ustnice se pač smehljajo, toda, ali je ta lahni nasmeh okrog njih res srečen, ali ni razlita v njem neka skrivnostna bolest? Ne počivajo li okrog zaprtih očesec, nekdanjih jasnih odsevov čistě sreče in radosti, tudi neke bridke poteze, ki jih je začrtala tista bolest? — — —

A čudo . . . čudo! . . . Kaj je to?! . . .

Prihaja li sen . . . sladek sen? . . .

Glej! . . . To je nasmeh rajske radosti . . . tu ni bolesti, ni gorja! — O čudo, čudo! . . . Očesci sinji sta odprti ter se smejeta

vanj živo, veselo . . . v lici se zliva rudečica . . . vse telesce se pregiblje . . . in — sedaj je nenadno vstalo pred njim naglo in lahko . . . ah, Zorica je zdrava in živa! — In glej! že drobní proti njemu . . . v ročicah in v slamniku na glavici pa ji cveto bujni šopi zvončkov, resja, trobentic . . . Gotovo je bila v bližnjem gozdu z ljubljeno strežnico Uršo ter je nabrala pomladanskih cvetic za mamičin grob in zanj . . . In sedaj ga hoče poljubiti ter obdariti s cvetkami: ljubko napeti rdeči ustnici že vabita k poljubom . . . ročici se prožita . . . ah, sedaj, sedaj zagore poljubi . . . ah, sedaj — — —

Toda, o groza! . . . Gorje!! — — Črni možje se dvigajo po bliskovo iz kotov v sobi kakor zle, sovražne pošasti . . . v njih rokah se zvijajo bele kače in . . . glej, — že se vzpenjajo ter ovijajo okrog nje . . . gorje, . . . umore jo, zaduše jo! . . .

Rogovca je pretresel silen mraz in, ves prevzet od tajne groze in strašne slutnje, se je naglo dvignil, odprl oči, razpel roki . . . toda oči so se zagledale v prazno temino, roki zakrilili v temno praznino . . .

Črez kratko se je vzdramil iz polsna, ki ga je bil premagal ob živem spominu, in težka senca obupa se je jela zopet zgrinjati nanj . . .

Skozi odprto okno so nenadno zabrneli zamolklo, a razločno udarci daljne cerkvene ure.

Ob teh udarcih se je naenkrat zganil; zazdelo se mu je, da brne v brezkončnost. Prikradla se mu je slutnja, da je že silno pozno, in pri tem mu je bilo, kakor bi čul v zamolklih zvokih karajoče opomine na nujno, že malce zamujeno, bridko dolžnost.

Jel je počasi tavati v temini ter kriliti z rokama predse; kmalu je prilezel do vrat, otipal kljuko ter odprl.

V jedilnici, v katero je stopil sedaj, je jasno gorela svetiljka ob stropu. Svetloba ga je zaskelela v oči, da je moral pripreti trepetajoče veke; ko pa se je črez par hipov privadil žarke luči, je ugledal na mizi pod svetiljko pripravljena, še nedotaknjena jedila. Sedaj se je spomnil, da ga je klicala kuharica Špela že opetovano k večerji.

Dasi je čutil, da ima prazen želodec, vendar ni bil kar nič gladen. Duh jedil, ki je prihajal do njega, mu je sedaj celo presedal.

Ne meneč se za večerjo, je odstopical polagoma kar naravnost k stojalu, ki je stalo na levi poleg glavnih vrat jedilnice, snel ogrtač, si ga ogrnil ter segel nato še po svoj veliki črni klobuk. Pri tem se je domislil tudi male steklenice, katero je hranil v omarici ob steni tik bližnjih vrat, ter jel preudarjati, bi jo li vzel s seboj ali ne. Slednjič se je odločil ter stopil ponjo.

Predno pa jo je vtaknil v žep pri ogrtaču, je odprl zamašek ter jo nastavil za trenotek na usta. Par kapljic konjaka ga je malce okrepilo.

Ko je stopil nato nekoliko laglje v mračno prednjo sobo, v kateri je motno brlela mala obstenska svetiljka, so mu pritavali na ušesa glasni ženski vzdihi; ti vzdihi, prihajajoči skozi priprta vrata družinske sobice, so mu pohiteli k srcu ter vzbudili z novo silo pekočo bol.

To je ječanje bolne služkinje Urše, nekdanje dojke in pestunje Zorice! Gotovo vzdihuje sedaj po njej, po svoji ljubljenki! . . . Reva je zbolela tako močno brezdvomno le radi nje! Saj se ni genila od postelje ves čas, odkar je mlada sirotica obolela! Niti po dnevi niti po noči je ni hotela ostaviti, dasi je že sama hudo bolehala! In vzdržala se je, dokler ni prišel oni grozni trenotek, ki ji je vzel vse moči, da se je onesveščena zgrudila na tla poleg postelje, na katero se je bila ravno prikradla zavratna smrt . . . Bog vedi, kako je sedaj revi?! . . .

Nekako neodločno je krenil davkar proti družinski sobici ter odprl priprta nizka vrata na lahko na stežaj.

Ob Uršini postelji, katero je medlo obsevala deloma zapažena svetilnica, stoječa na dolgi skrinji vštric postelje ob nasprotni steni, je zdajci vstala s stola tovarišica bolničina — kuharica Špela ter pohitela k vratom.

»Kako je Urši?« jo je vprašal davkar potihoma.

»O ti moj Bog!« je zašepetala urno ona in sklenila roki kakor k molitvi. »Ali že zopet odhajate, gospod? . . . Ali ste vendar kaj večerjali?«

»Kako je Urši?«

»O ti moj Bog! Gotovo niste zopet ničesar zaužili! Oh, saj pravim! Slabo vam postane, slabo! Pomislite, gospod: že ves božji dan ste malone tešč in ako vam ne bi bila prinesla opoldne, ko niste hoteli priti domov h kosilu, ono malce juhe gori k —!« . . .

»Ne mučite me! Vzel sem konjak s seboj! — Ali je Urša zbujena?«

»O ti moj Bog! Zbujena, zbujena! Pa slabo ji je, gospod! Oh, da je moralo vse tako priti! Ne vem, kaj bode ž njo. Že ves čas, odkar se je prebudila — in to je že dobre četrt ure — se ji blede... Sedaj je malce utihnila. Morda ji je bolje!« . . .

»Špela! Špela!« je zaklicala zdajci nenadno bolnica na glas ter se premaknila na ležišču.

Špela se je naglo obrnila in vrnila k postelji. »Le mirna bodi, Urša! Ali želiš česa?«

»Kje je — Zorica? Povej mi! Za Boga! Povej!« . . . je hitela bolnica z bolestnim, drhtečim glasom in odprla široko tope, kalne oči. Kar opazi davkarja, ki se je bil tudi približal postelji. »O gospod, gospod! Prosim vas! Za Boga! Povejte mi! — Kaj ne, da se ji ni pripetilo ni-i-ič?«

»Gospodični Zorici je dobro, Urša! Pomiri se! Verjemi mi!« je zašepetala kuharica pomirljivo.

Rogovec pa je molčal ter iskal primernih besed. Opazil je bil takoj, da se bolnica ne zaveda povsem prebridke nezgode. Jel je preudarjati, bi ji li razodel s pomirljivimi besedami resnico ali pa jo tolažil z lažjo . . . No — tolažiti jo je treba vsekakor, toda z lažjo? In s kako lažjo! . . . Besede kuharičine so se mu zdele zelo primerne.

Toda Urše niso pomirile, temveč prosila je, kakor bi jih bila preslišala, venomer z drhtečim, ječečim glasom: »Gospod, gospod! Povejte mi! Usmiljenje! Povejte mi! Kako je Zo-orici? . . .«

In zopet ji je odgovarjala sama tovarišica: »O ti moj Bog! Ali ne verjameš, Urša! Nič se ni pripetilo gospodični! Bog vedi, kaj si sanjala med spanjem!«

»Sanjala . . . . sanjala . . . .«

Sedaj se je oglasil davkar tiho in mirno: »Le pomirite se, Urša! Sanje . . . da . . . sanje so vas nadlegovale. — Ali vam je kaj bolje?«

»Bolje . . . bolje,« je zajecala bolna žena komaj slišno in nekako brezbrižno; nato pa je vzkliknila nenadno vsa vznemirjena na ves glas: »Gospod, gospod! Ali čujete?! . . . Ali čujete?! . . . Ta sladki, mili glas! O, ta prihaja iz nebes! Ali čujete? . . . Vstala bode in ozdravela — ljubica zlata, mala! . . . Mati božja usmiljena mi šepeče . . . Vstala . . . ozdravela! Radost bode zavladala v hiši! . . .«

In smeh je zaigral v razgretem obrazu bolničinem in glasni vzkliki so zamrli v polglasno, sladko šepetanje. »Sedaj mi je bolje! Vstala bode in ozdravela! Da, vstala . . . ozdravela!«

»Da vam je le bolje, Urša,« je jeknil črez nekaj časa Rogovec trpko ter se napol obrnil od postelje. »Sedaj pa moram k njej . . . k Zorici. Dolžnost . . . dolžnost me zove zopet k njej! Zato pa z Bogom, Urša! Želim vam mirno in lahko noč!« Obrnil se je proti vratom ter šel počasi iz sobice.

»Gospod, povejte ji, da je prišel glas iz nebes! . . . Vstala bode in ozdravela!« se je glasilo za njim . . .

Špela je sledila gospodu do vrat in skrivnostno zatarnala na pragu: »Oh, blede se ji, blede! Oh, saj pravim! Jutri mora priti zopet zdravnik! — — Gospod, ali se vrnete kmalu?«

Davkar je odkimal z glavo ter vzdihnil.

»Gospod, pri vseh svetnikih vas prosim, ne ostajajte predolgo! O ti moj sveti Bog! Kako rada bi šla z vami! Oh, saj pravim! Nesreča za nesrečo! . . . Urše pa sedaj res ne smem pustiti same, pa je ne smem! Sicer — oh!«

»Le pazite na revo! Sedaj pa zaprite, prosim, vrata za seboj, da — da je ne vznemiri morda škrebetanje ključa v stopniških durih!«

»Ali hočete, gospod, da vam posvetim po stopnicah?«

»Teh sem pač že vajen. Ni treba! Ta ključ vzamem s seboj, da veste! Saj imate še onega v kuhinji!«

»Naj vas potolaži Vsemogočni ob odru rajnice! Da se vrnete skoro! Srečno, gospod! Oh —! Moliti hočem za vas!«

Špela je zaprla vrata, Rogovec pa si je nekoliko oddahnil ter zavrtel ključ, za katerega je držal že nekaj trenotkov.

Ko je lezel preko temnih, brezkončnih stopnic doli iz drugega nadstropja, zazvenelo mu je nehote zdajpazdaj v ušesih: »Vstala bode in ozdravela!« A spomin na Uršine besede mu je izvabljal le neznaten, trpek, ironičen smehljaj. O srečna Urša, ki ti vlivajo iluzije sladke nade, ki te dviga bolezen nad strašno sedanjost! . . .

Iz veže je stopil na glavno trško ulico ter odšel po njej; bila je mračna, le tuintam je zasvetilo v njo jasno ali motno izza odprtih ali z rdečkasto zaveso zastrtih oken. Po vsem trgu tišina; prekinjalo jo je le drsanje njegovih kratkih korakov. V obraz ga je nežno božala sveža in krepilna sapa. —

In zopet: »Vstala bode in ozdravela!« Kakor bi bil zašepetal sedaj lahen pihljaj vzduha te besede.

Vstala . . . Vstala! Ah! . . . Kako? . . . Njeni ročici sta ledenomrzli, žila ne utriplje več, srce ne bije več . . . Kolikrat je prijel v teku dneva, mroč ob odru, za njeni nad prsmi sklenjeni ročici! A zazeblo ga je vsakokrat in nikdar ni začutil niti najmanjšega utripa žile. Parkrat je celo razmaknil oni ročici in pritisnil glavo nad srce in poslušal; a srce je bilo vsekdar mirno, tiho, mrtvo . . . In ko je prišel slednjič še doktor Trs, izboren zdravnik ter dober znanec njegov, proti večeru v mrtvašnico ter na njegovo prošnjo še enkrat skrbno preiskal otrplo telesce, je zmajal zopet z glavo kakor zjutraj, predno so jo odnesli z doma, ter dejal resno: »Prijatelj, sprijaznite

se z usodo! Tu so brezpogojno izključene vse iluzije! To vam ponavljam z mirno vestjo!«

Da, ona je mrtva . . . mrtva! Tudi mamico njeno so deli tako naglo in nenadno na mrtvaški oder in tudi ona se ni vzbudila več! Nikdar več! Ah! . . .

Vzdihnil je globoko in glasno, saj ni bilo živega bitja na ulici, ki bi moglo čuti in morda zasmehovati vzdih, neumljiv tujemu srcu. Pri tem je zavil iz glavne ulice v stransko; pot se je vzdigovala poslej v neznaten klanec.

Skoro bode pri njej, skoro zagleda zopet nje mili obraz . . . Še ga zagleda! Ni se zaprl nad njo tesni pokrov črne krste, ni je še zakrila groba noč . . . Nocoj bi pač še lahko prosto vzdihala, še bi se lahko premaknila in dvignila v njegovo naročje, jasnomodri očki bi se še ozrli vanj . . .

V krsto pa jo polože in zabijejo šele jutri! — Toda zakaj pravzaprav šele jutri?! —

»Do tedaj je še čas!« mu šine kot blisk skozi možgane.

V tem pa začuje trde korake pred seboj, ki so se oglašali vedno bliže. To so bili prvi tuji koraki, ki jih je začul doslej. Bil je ravno pri zadnji trški hiši ob tej poti, ki je tekla poslej popolnoma osamljena tja do cerkve in pokopališča.

Kdo neki prihaja? . . . Pa od te strani! . . .

Neka nenadna burna slutnja se je dvignila v njem in obstal je kakor pribit na mestu. Iz nezagrnjenega hišnega okna v pritličju so se ujeli žarki svetiljke na njegovi dolgi sivi bradi in na voščenem obrazu, v katerem so se široko izbuljile vodene, motne oči.

Prišlec je takoj spoznal davkarja, obstal tudi sam par korakov pred njim ter jeknil malce v zadregi: »Moj Bog! Gospod davkar! Vi ste! . . .«

Rogovec pa je spoznal ob silnem presenečenju glas Kočarja, katerega je bil najel za varuha ob odru Zorice. »O Bog! Kočar! Kaj se je vend —?« — V prsih mu je zamrl glas, v razgreti glavi pa mu je švigalo kot bliskavica: Od nje prihaja . . . iz mrtvašnice! . . . Zakaj prihaja? . . . Morda je celo — zadihala?! . . . Morda se je prebudila?! — In pognal se je v temo proti Zoričinemu varuhu in vzkliknil grgraje: »Ali je živa?!«

Kočar, osupel vsled davkarjevega razburjenja, ni mogel izpregovoriti izprva nobene besede; bil je preverjen, da ga hoče davkar pokarati ali ozmerjati, ker je ostavil mrtvašnico. Šele sedaj se mu je posvetilo in takoj se mu je razvezal jezik: »Za Boga! Gospod!

Živa? Kdo? Gospodična? . . . Kaj pa mislite?! Kakršno ste ostavili poprej, ko vas je gospod zdravnik izvabil iz mrtvašnice, taka je tudi sedaj! Prav taka, gospod davkar! Tiha, mrtva, smehljajoča . . .«

Rogovca je prešinil za hip čut, kakor bi mu bil Kočar usmrtil iznova oživelo Zorico; a le za hip, nato pa je bridko razočaran, a še vedno razburjen vprašal s slabotnim glasom: »Zakaj pa prihajate sem in . . . in puščate deklico samo? . . .« Glas se mu je tresel, ves život je trepetal in kri je plula še vedno burno, da so se čuli utripi srca.

»Oprostite, gospod davkar! Ne zamerite mi! Ko ste odhajali poprej zvečer okoli sedme ure z doktorjem iz mrtvašnice, ste mi pošepetali, da greste samo večerjat domov in da se vrnete takoj. Zato sem sklenil počakati ter poprositi vas pozneje, ko se vrnete, za dovoljenje, da stopim za trenotek domov, okrepčat se nekoliko za dolgo noč. A vas, gospod, ni bilo nazaj in vas ni bilo. Ura je bila že deset· —.«

»O Bog! Revež! Na vašo večerjo pa res nisem mislil!« je jeknil davkar sočutno.

»Nič ne de, gospod! Dasi je pozno, večerjo že še dobim! Toda sedaj vas hočem prositi le odpuščanja, da nisem pustil pri gospodični nobenega namestnika. Ako bi prihajali ljudje kropit, bi gotovo ne odšel proč, naj bi bil tudi brez večerje. Tako pa ni itak nobene žive duše gori. Vrata mrtvašnice sem pa zaprl vseeno dobro. No — ako bi bila moja žena zdrava v nogah, bi me ona gotovo namestovala, saj ne pozna strahu, kakor jaz ne. Poleg nje pa res ne najdete človeka niti v Mirnem trgu, niti v daljni okolici, ki bi me mogel ali hotel namestovati po noči v mrtvašnici, — niti za drag denar ne! Torej ne zamerite mi, gospod davkar! Svojo dolžnost sem izpolnjeval vedno natančno! Morda se še spominjate, kako sem bedel vestno ob odru rajne gospe — Bog ji daj nebesa! Štirinajst let je od tega, a meni se zdi, da smo zagrebli blago rajnico včeraj!«

Rogovcu je naraščala med dolgim Kočarjevim govoričenjem razburjenost, a poleg tega je prihajala nanj težka utrujenost, ki mu je morila misli in slabila telo, da je že parkrat mehanično zakrilil z rokama v temo, da bi otipal kako oporo. Večino Kočarjevih besed je preslišal, dasi je čul njegovo govorjenje; šele pri zadnjih besedah je postal pozornejši, se vzdramil iz otopelosti ter se oglasil zamolklo: »Ničesar vam nimam odpustiti — ničesar, le jaz vas moram prositi odpuščanja, ker nisem držal besede! . . . Oh, sam ne vem, kako sem se mogel tako zapozniti! Večerjal itak nisem nič, samo sedel

sem doma in čas mi je prebežal kot blisk. Kar pojdite sedaj, Kočar!«

»Bodite preverjeni, gospod davkar, da se vrnem takoj! Bog z vami!« . . .

Kočar je odšel jadrnih korakov v trg, Rogovec pa je krenil počasi dalje v nasprotno stran. Takoj mu je vstalo vprašanje, kako se je neki zgodilo, da se je bil tako strašno razburil ob Kočarjevem prihodu. Neumestna, neumljiva so se mu zazdela ona hipna domnevanja . . . Kako je bilo sploh možno, da se ni domislil najprej, da mora ubogi mož večerjati in da se je odpravil radi tega v trg?! In Zorica . . . oživela?! . . .

Rogovec je jel stopicati čimdalje hitreje in hitreje. Stara bol se mu je vračala s podvojeno silo. Okrog njega je bilo temno kot v rogu, le nekoliko v stran od ravne smeri, po kateri ga je vodila pot, se je lesketala v nezagrnjenem oknu župnišča svetla luč, kateri je prihajal vedno bliže.

Ko je med urno hojo za hip postal, da bi se mu umirila sapa, ki ga je jela že malo dušiti, ter dvignil napol sklonjeno glavo više, je zapazil v višini pred seboj, ne baš več daleč — motnosvetel in velik polkrog. To je bilo okno visoke, samotne trške cerkve, katero je obsevala večna luč.

Bil je torej že prav blizu cilja in kmalu nato je na lahko zadel ob nizko cerkveno obzidje ter stopil na tlak pred glavna vrata.

Kar mu nehote zopet zazvene v ušesih besede služkinje Urše: »Ali čujete, gospod? Ta tajni, mili glas! Mati božja usmiljena šepeče: Vstala bode in ozdravela!«

Naglo je snel klobuk z glave, se zatem zopet pokril ter krenil izprva na levo, a nato na desno. Mrtvašnica je stala ravno sredi vzhodne strani pokopališča, zvezana z ondotnim obzidjem, in on je, prišedši od zahodne strani, zavil sedaj na severno. Jel je tavati zelo počasi, kajti na vsem tem delu pokopališča je bilo tako temno, da nikakor ni bilo moči razločiti niti visoko štrlečih nagrobnikov, kaj li gomil.

Ko je lezel tako polagoma v temini dalje, zazdelo se mu je nenadno, da je začul nekje na nasprotni strani cerkve neki ječeč glas ob gluhem ropotu, ki pa je zamrl zopet takoj. Vendar ni verjel povsem svojim ušesom; zato tudi ni obstal, pač pa je bil še pozornejši ter je taval še hitreje naprej.

Prispel je ob severovzhodni ogel cerkve. Na desni, precej v stran pred njim, je zasvetil živo lep nagrobni križec. Za trenotek

se mu je ustavil korak, a v tem je že spoznal, da počivajo na tem križcu, ki žari skrivnostno iz temine, rumeni žarki, ki se vsipajo nanj izza mrtvašničnega okna.

Da, to je križec poleg mrtvašnice! . . . In ni li to nagrobnik njegove ženke? Ni li to oni pomnik, poleg katerega izkopljejo jutri zarana iznova jamo, da polože vanjo tudi Zorico?

Kar začuje ravno tam, kjer je po njegovem mnenju stala mrtvašnica, zopet tajno, bolestno ječanje, a poleg njega ropot, kakor bi bil kdo potrkal ali močno zaškrebetal na lesena vrata.

Vztrepetal je po vsem telesu, nogi sta mu zastali, v prsih ga je jelo dušiti. Kaj bi bilo to? . . .

In zopet črez kratko ta jokajoči glas, to škrebetanje, to trkanje!

»Ona je!« mu je švignilo skozi možgane. Prejšnja burna slutnja se je dvignila v njem, kakor bi trenil, ter ga premagala in prevzela v trenotku. V spominu se mu je zasmejal za hip obraz bolne Urše: »Vstala . . . ozdravela! . . .«

O Bog! . . . Kaj? Ko bi pa vendar —?! . . .

Opotekel se je nevede malce v stran; sedaj pa je ugasnil nenadoma — blesk kamenitega križa.

O sveti Bog! . . . Kaj pa je zopet to? . . .

Ali so se upihnile sveče v mrtvašnici? — — Ta ropot! — — Kaj, ko bi bila — o groza! — padla z odra in . . . Pognal se je onemogel ter do skrajnosti razburjen naprej, toda trčil je pri tej priči ob trd, robat predmet. Stresel se je! Pred očmi se mu je zavrtelo brez števila zvezd . . . nogi sta se močno zašibili . . . omagali . . . vse moči so po bliskovo pojemale . . . in s krilečima rokama se je zgrudil na zemljo. — A sedaj svetloba, jasna, blešččeča . . . in v njej Zorica s slamnikom, s cvetkami — živa, sladka, smejoča . . . v hipu pa zopet noč, strašna noč . . . nenadna, krčevita, dušeča bol okrog srca . . .

Grgrajoči, umirajoči glasovi so vznemirili zrak, nato vse tiho . . .

* * *

Črez pol ure se je vrnil Kočar, odprl mrtvašnico, obstal med vrati ter obstrmel; davkarja ni bilo tu. — Neumljivo! . . .

Kaj, ko bi se mu pa bilo kaj zgodilo?! . . . Mož se je spomnil voščenega obraza, širokih, motnih oči, drhtečega glasu, onega silnega razburjenja . . . Kaj, ko bi se mu pa bilo res kaj primerilo?! . . .

Obrnil se je na mestu in kliknil med gomile: »Gospod davkar!«

A med gomilami skrivnostna tišina, le na bregu za pokopališčem enakomerno cvrčanje murnov.

Naglo se je zopet obrnil, skočil v mrtvašnico, prijel za visok, okoren svečnik z gorečo voščenko ter pohitel ž njim v noč nad grobovi. Tukaj je zapazil za velikim pokopališkim križem z razpetim Kristom del človeškega telesa, hitel na mesto in ves vzdrgetal.

»Gospod davkar! O usmiljeni Bog! Gospod davkar!«

A pod križem je ležalo vznak mirno davkarjevo truplo in dvoje brezizraznih, mrtvih očes je zrlo iz zasinjelega obličja navzgor.

Kočarju je padel svečnik iz rok in, prevzet od tajne groze, je zdirjal črez pokopališče proti župnišču. — — — — — — — —

Skoro nato sta se dvigala v tesni mrtvašnici dva odra in vzporedno z ljubljeno hčerko svojo je ležal — ubogi davkar . . .

Svidenje.

Z nekdanjo svojo ljubico
iz polpozabljenih let
po kolikem času, oh, sam ne vem,
sešel sem bil se spet.

Uljudno tuj pozdrav bil moj
in tuj bil njen odzdrav:
ah, dolgo že mrtva najina
nekdanja je ljubav.

In vendar, ko po cesti tja
hitél sem mimo nje,
trenotek sentimentalna bol
mi padla je v srcé.

Trenotek duh moj splaval je
v minole zlate dni,
ko bil mi je življenja pol
smehljaj iz teh oči.

No, temu je zdaj dolgo že . . .
Tačas brstel je maj
in s cvetjem ponašal bujnim se
vsak travnik je in gaj.

Klobuki okrašeni ž njim
in gumbnice bile so vse
in polne bile so vaze ga
in polne ga — cesté . . .

Ah, zdi se mi, da takšen cvet,
pohojen v prah in strt,
bila i najina ljubezen je,
rojena le za smrt.

Ivan Prosekar.

Karel vitez Scherzer.

Spisal Bogomil Vošnjak.

(Konec.)

akšen pa je bil Scherzer v javnem življenju? Na to vprašanje nam je še odgovoriti. Scherzer ni pripadal nobeni stranki, nobeni kliki, ki bi ga po smrti slavila. Bil je liberalec stare šole, pravi liberalec l. 1848. in je ostal tak do poslednjega trenotka svojega življenja. Stara nemška liberalna stranka se je silno predrugačila, ona je svobodo, katero je nekdaj razglašala po Avstriji, naravnost diskreditirala. Stari Scherzer je pa ostal, kakršen je bil. Krepko so se mu vtisnili v spomin oni burni, ali zlati dnevi meseca marca 1848. leta, ko je ljudska volja razbila v drobne kosce fevdalno-absolutistni državni stroj in ko se je razlegal po dunajskih ulicah urnebesni klic: »Svoboda, konstitucija!« Spominjal se je teh zlatih dni in pozabljal one, ki so v njih izrabljali ideje leta 1848. v najumazanejše namene, da bi pospeševali interese enega naroda, enega sloja in ene klike. Povzpel se je visoko. Tuji vladarji so ga odlikovali s premnogimi visokimi redi, cesar ga je imenoval za poslanika in mu dal naslov pooblaščenega ministra. Da, njegov naslov je donel celo nekoliko bombastno. In evo! Vkljub temu, da je Scherzer nosil ministrski frak, posut z redovi, so ga vendar njegovi nekdanji tovariši, stavci, in ga je vse organizovano delavstvo čislalo in ljubilo. Srd in zasmehovanje budi ministrski frak navadno socijalno-demokratskemu delavcu. Glede Scherzerja pa velja v tem oziru izjema. Stavci niso nikdar pozabili, kako se je potegoval leta 1848. za njih pravice in zahteve in kako se je spominjal delavskega stanu v svojih delih tekom dolgih desetletij notri do svoje smrti. Skoraj nobeden dunajski dnevnik ni objavil daljšega članka ob smrti tega izrednega, zaslužnega moža, edino »Arbeiterzeitung« je s toplimi besedami poročala o njegovem delovanju. Drug strogo socijalno-demokratski list »Vorwärts« pa je pisal: »Plemenit mož je bil Scherzer . . . Njegovo zlato srce je bilo naklonjeno delavstvu«. Kdor bi površno prečital posnetek iz njegovega življenjepisa, mislil bi, da je umrl birokrat, ki je napisal nekoliko knjig, dvorjan, kateremu je edino prijalo dvorno ozračje. Ali kako bi se varal! Ko je bil še leta 1878. dvorni svetnik in načelnik statističnega odseka v trgovinskem ministrstvu, je izpre-

govoril na občnem zboru podpornega društva dunajskih tiskarjev in stavcev sledeče, za njega silno značilne besede: »Dvajsetletne izkušnje me učijo, da oni, ki izkuša dvigniti duševno in gmotno stanje delavcev, napravlja na ta način veliko uslugo državi. Vkljub temu, da sem dvorni svetnik, hočem vendar z vsemi silami svobodnega meščana sodelovati pri rešitvi velikih socijalnih vprašanj, ki so gibne sile našega časa.«

Scherzer je bil celo svoje življenje goreč pristaš ideje večnega miru. Že leta 1850. je govoril v Londonu na shodu prijateljev večnega miru proti militarizmu. Navdušeno je pozdravljal nekoliko desetletij pozneje snovanje podobnega društva na Dunaju. Bertha Suttner je pred dvema letoma prosila najimenitnejše pristaše ideje večnega miru, naj ji sporočijo, ali so zadovoljni z dosedanjimi uspehi vsega gibanja. Odgovorili so ji Passy, Schönborn, Szell, Constant, Björnstjerne Björnson in Scherzer, ki je z vzhičenimi besedami izražal željo, da bi mir in svoboda združila vse narode sveta v eno celoto. Ta misel je venomer prešinjala plemenitega, idealnega kozmopolita, kateremu je bil zoprn vsak narodni šovinizem. V Genovi je nekoč pri banketu nemške kolonije v razkošnem hotelu »Du parc« napil bodočemu zedinjenju vseh narodov.

»Prodesse mundo« je bilo geslo, katero si je izbral, ko je bil povišan v viteški stan, in celo svoje življenje se je ravnal po tem geslu. Človekoljubna tendenca se pojavlja v vseh njegovih spisih. Delavcu je treba pomagati, treba ga je vzgajati in izobraževati, treba mu je graditi snažne, svetle hiše. V vseh strokah se je Scherzer odlikoval. Blagodejne učinke kokaina je on prvič spoznal in na lastne stroške je poslal v Evropo za znanstvena raziskovanja potrebno količino kokovega listja.

Nikdar ni bil Scherzer vpisan na kakem vseučilišču in nikdar pač ni v mladosti prestopil praga kake Alma mater. In vkljub temu je dosegel doktorsko čast. Na prizadevanje Liebiga ga je giessensko vseučilišče imenovalo za svojega častnega doktorja. Ko je odšel iz Lipsije, je profesor Holtzendorff bridko obžaloval, da se Scherzer ni habilitiral na lipskem vseučilišču za državne vede in da vseučilišče samo ni storilo ničesar v to svrho.

Avstrijski parlamentarec Fischhof si je dopisoval do svoje smrti s Scherzerjem, ki je ocenil leta 1885. v »Allgemeine Zeitung« knjigo tega znanega politika: »Die Sprachrechte«. Vsa ocena je značilna za Scherzerjevo politično mišljenje. Na koncu svojega referata omenja, da so v Avstriji vsa plemena močno pomešana in da Nemec, ki

zabavlja proti Čehom, ne ve, ali ne zabavlja morda vnukom svojih pradedov. So li bili mar nemškega plemena Chlumetzky, Schmeykal in drugi? Izborna misel, ki pač ni tuja nobenemu mislečemu človeku!

Nemška liberalna stranka ima premnogo političnih grehov na svoji vesti. Najhujši, najusodnejši pregrešek je pa ta, da je bila njena večna želja, podvreči Nemčijo avstrijskemu vplivu, akoprav je na ta način nasprotovala naravnemu razvitku naše države. Nemški liberalni politikastri so se silno protivili oni veliki državotvorni misli, ki je od Maksimilijana I. počenši prešinjala vse Habsburžane, oni misli, da se naj Avstrija širi proti jugovzhodu, a ne proti severozapadu. Nemci v Avstriji so pa plavali proti struji in želeli, da bi bil Dunaj težišće cele Nemčije, ki je pa bila že podvržena berlinskemu vplivu. Iz tesnosrčnih strankarskih razlogov so bili avstrijski Nemci dosledni in odločni nasprotniki balkanski politiki, kakršna bi edino ustrezala pravim državnim interesom. Liberalna stranka, ki je bila Avstriji v pogubo toliko časa, ne more šteti Scherzerja med svoje zveste pristaše, kajti v tej temeljni točki je bil drugega mnenja nego ona. L. 1877. je pisal v »Monatsschrift für den Orient«, da Avstrija nima ničesar več iskati v Nemčiji, odkar je bila premagana pri Ladovi, ampak da je njena naloga, širiti civilizacijo in napredek na Balkanu. Bilo je to istega leta, ko je liberalna stranka z vsemi silami izkušala preprečiti okupacijo Bosne in Hercegovine.

Scherzer je bil poosebljena ljubeznivost. Prava radost mu je bila, napisati priporočilna pisma, ako je kak znanec odpotoval na vzhod ali drugam v tujino. Marsikateremu diplomatu, ki je sedaj v visokih službah, je on gladil karijero. Odlikoval ga je izredno fin takt in nekoliko pretirana dvorljivost, ki je pričala, da se je mnogo gibal v dvornih krogih.

Ni ga več tega plemenitega moža, ki je bil tako markantna prikazen, da so se ozirali ljudje nehote za njim, ako je hodil po goriških ulicah. Bil je visoke, ali sključene postave, vedno diskretno, črno oblečen; njegova obleka je bila vedno istega kroja, niti starinskega, niti modernega; črna svilena ruta mu je bila zavozlana pod visokim ovratnikom. Beli zalisci, globoke, nekoliko mežikajoče, ljubeznive oči s košatimi belimi obrvmi in lepo, veliko čelo je spominjalo na znanstvenika. Dobrohotnost in dobrosrčnost se je zrcalila na njegovem licu, včasi pa se je pojavil na njem hipno izraz fine ironije in sarkazma. Govoril je perfektno celo vrsto jezikov, še celo španski in kitajski, poznal je pa samo dve slovenski besedi: »živio« in »vhod«, ki je bila napisana na vratih vile Judit, kjer je stanoval. Zanimal

se je za vse narode sveta, a za Slovane pač premalo. Vendar to ni značilno samo za njega, ampak za celo družbo, v kateri je vzrastel, se razvijal in živel. Trikrat je potoval okoli sveta, prenašal v tropskih pragozdih in na oceanu največje opasnosti in napore, in šele potem se je zavedal, da bodočnosti avstrijske države ni treba iskati na daljnih morjih in samotnih otokih, ampak da je slovanski Balkan stokrat večjega pomena nego najbogatejše prekomorske pokrajine.

V svoji oporoki je določil, da mora biti njegov izprevod preprost in da naj se njegovo truplo sežge v krematoriju v Goti. Ni želel, da bi mu sledili za krsto državni dostojanstveniki in drugi velmožje, ki hlinijo svojo žalost. Njegova želja se je izpolnila. Stavec je umrl, a ne minister in poslanik, čigar sobane so krasile dragocene, prelestne in pestre perzijske, smirenske in turške preproge. Nihče ni nosil njegovih redov na svileni blazini za mrtvaškim vozom drugega razreda, kateremu sta sledila le dva navadna dvovprežna voza . . .

Moja njiva.

1.

Že zori mi črno klasje,
drevi pojdem žét,
ko ječé razpne peruti
sivi mrak črez svet.

Ostro jeklo bo zvenelo,
tekla srčna kri,
kot na polju smrt kosila
bi o polnoči . . .

2.

Ne šumi, klasje, ne šumi,
in solnce zlato, ne sij,
oj, polje jasno, ne vriskaj
veselih si melodij!

Na licu žalost in solze
mi vroče plaka srce;
iz duše, težke in mračne,
mi bolne pesmi kipe.

Na moji njivi je trnje,
gomile tam se vrsté —
sem ne zaide škrjanec,
ne žarki jasnega dne.

Jaroslavič.

V hribih.

Spisala Zofka Kvedrova.

To so vam majhne vasi v hribih.

Majhne, raztrgane vasi daleč v hribih, ki so porasli z gostimi gozdovi. Samotna pota se vijejo iz dežele v stran v te zapuščene, daljnje kraje.

Na kakem holmu stoji ubožna cerkev, nekaj hiš se tišči okrog nje, a dalje od nje je samota. Revne njive, siromašni travniki, peščeni pašniki, a naokrog gozd.

In v teh tihih dolinah, po teh neprijaznih bregovih so razsejana človeška bivališča kakor gnezda plahih, samotarskih ptic.

Po petnajst, dvajset hiš je široko narazen postavljenih ob slabi, od hudournikov razriti cesti. Vsak zase živijo ti ljudje in hiše se vedno bolj odmikajo ven iz vasi. Ure hodiš po gozdu, pa nenadoma naletiš na par koč sredi bornih ograd, kakor bi se skrivale pred svetom.

Tiho je po teh krajih. A po zimi, kadar zapade sneg, obmolkne, pritaji se vse. Če se zgane veja v gozdu, sliši se daleč in dolgo. Temno stoje gozdovi, nepregledni, brezkrajni. Težko pripognjeni stoje pod debelim snegom, ki se neprestano siplje izpod sivega, čemernega neba. Vasi in koče dremljejo v globokem zimskem molku.

Vsak teden ali vsakih štirinajst dni enkrat se vozi pošta mimo po zameteni cesti in še dalje v hribih hodi samo poštni sel skozi molčeče gozde. Nevarni zameti krijejo pota; malokdo si upa v sosednjo vas. Ni sledu na belem snegu, in če dohiti prezgodnja noč potnika v samoti, je izgubljen. Mnogokrat ga šele pomladi najdejo kje ob potu.

Ljudje samotarijo tod okrog. Molčeči so in kratkih besed. Njih kretnje so počasne, vedno isti izraz leži na njih obrazih. Kdor jih ne pozna, bi mislil, da so topi in zabiti.

Ali niso. Če jim pogledaš v oči, vidiš, da so nekako neprisotne, obrnjene bogve kam. In čelo jim je namršeno kakor pri težkih mislih. Vedno so vtopljeni v razmišljanje. Upognjeni hodijo, kakor bi nosili težko breme na ramah.

Kaj tuhtajo, kaj razmišljajo?!

Čudne so njih misli, ti jih ne uganeš. Zamišljeni so in temni pri delu, še bolj zamišljeni so v cerkvi; njih ljubezen je zamišljena in njih veselje. Ti čutiš, za vsako njih besedo se skriva kdo-

ve kaj; in za tem njih življenjem, ki ga vidiš, živi še drugo življenje v njih mislih, zagonetnejše, temnejše, viharnejše.

Poznaš jih in jih ne poznaš. Živiš med njimi, govoriš ž njimi, a daleč so ti, tuji, kakor da jih nisi videl nikoli. Misliš si: ni ga mirnejšega človeka pod solncem, ni ga pohlevnejšega; a neki dan zveš, da je zbil tega ali onega skoro do smrti, da ga je zaklal brezčutno kakor živinče.

Pa tvoj sosed. Starejši mož je, pameten mož. Kakor iz jekla je, kakor brez čuvstva je. Ta ni nikoli koga pobožal, žena trepeta, otroci beže pred njim, trd je, kamenitega srca. Ali umrje mu žena — tista žena, s katero prej ni govoril kakor s človekom sebi enakim — in zdaj leži na kolenih pred njenimi parami in joka mehak in v solzah kakor dete.

Nekaj je v teh ljudeh, nekaj prikritega, tajnega, kar slutiš, ali ne poznaš. Vsi nosijo v sebi to moč, to silo, ki privre na dan nepričakovano, divje in zmagovito. Vsega človeka premeni v dobro ali v zlo, vse lastnosti poveča ali uniči, vse bitje, vse dotedanje življenje vrže iz tira.

Ne vselej. Mnogokrat ostane ta moč vedno zaprta v njih dušah; nikoli ne pobesni, nikoli ne vzplane. Ali ti čutiš, na očeh jim vidiš: vsi imajo to v sebi, nekaj temnega, neznanega, velikega; česa se moraš bati, kaj moraš spoštovati — sam ne veš.

Bilo je dekle v vasi. Mlado dekle, veselo, površno. Ne misli nič, živi brez glave, živi, kakor nanese slučaj. Prazno dušo ima in prazno srce, misliš. Omožiti se hoče, pa se posvetuje, koga bi vzela: vdovca, ki je bogat, fanta iz domače vasi ali od drugod. Vzela bi tega, pa ji ni dosti visok, vzela bi drugega, ali tisti ima rdečkaste lase. Misli, da ima vse rada, pa nima nobenega.

Nekoč pridejo komedijaši k župi. Sv. Genovefo igrajo in pasijonske igre. Vse hiti gledat. Dva, tri dni ostanejo in odidejo. Za kak dan pa zažene tisto dekle krik. Poleti na vas, bije se ob prsi in kriči: »Srce mi pogasite! Gorim! Kje je, kam je odšel?! Dušo mi je vzel, začaral me je! Tu notri me boli, tu v prsih me žge!«

In vsa podivja, vsa pobesni kakor od velike bolečine. Mirijo jo, ali ona jih ne sliši. Solze ji teko iz široko odprtih oči, ki se svetijo in gledajo nekam daleč; z rokami maha in tolče okrog sebe, pada na zemljo in se zopet dviga in venomer kriči: »Kje je, kam je šel?!«

Morajo jo zvezati in odpeljati v Ljubljano.

Zaljubila se je v tistega mladega komedijanta, ki je bil najlepši od vseh in ki je igral Krista.

In moški pridejo ob pamet od ljubezni v teh krajih. Mislil bi: ničesar ne čutijo, vseeno jim je to ali ono, ne brigajo se za nič. Skoro ne govore z dekletom, katero imajo radi; ali če se nasmehne drugemu, razlije se ljubezen kakor goreča lava iz njih srca. Obole, pobesne, ob pamet prihajajo in umirajo od ljubezni.

Čemerno žive z ženo leta in leta, imajo otroke ž njo, mirni so in topi. Ali nenadoma jih nekaj zaloti; obmolknejo še bolj, potope se v čudna, temna razmišljevanja. In neki dan zažgo hišo nad seboj, s sekiro beže za ženo, da jo uničijo, ker ji ne verujejo več. Zvežejo jih in odpeljejo. Črez leta prihajajo nazaj, tihi, s čudnimi, temnimi očmi — črez leta, ali nikoli več.

Taki so ljudje v teh krajih. Vsako leto pride kdo na vrsto v teh vaseh. Mlad fant ali star mož, dekle ali žena. Začudijo se sosedje, pozabijo in žive dalje tihi, molčljivi, zamišljeni.

Proroki vstajajo med njimi, oznanjajo pokoro, razkladajo božje postave s čudnimi, zmedenimi besedami. Ljudje so, ki imajo prikazni med njimi, svetniki, žene, ki so zamaknjene.

Ljudstvo ima smešek na ustnicah: »Zmešalo se jim je!« Ali v očeh jim čitaš, da so se vse te besede, strastne, vroče, zmedene in nejasne, doteknile njih src, da so padle v njih duše kakor seme. Nekatero seme pade na kamen, ali na cesto ali v grmičevje, drugo pade na pripravljeno zemljo, raste in dozori. In tako taki ljudje, taki zasmehovani in vendar češčeni proroki ne izginejo nikoli v teh hribih.

Včasi je, kakor da so se misli, stare stoletja, zastavile v teh hribih in živele v teh dušah od očeta do sina, vse do danes. Brzojavne žice so napeljane ob cestah, ali po močvirjih gore po noči še vedno luči čarovniške nad ukletimi zakladi. Kmet je učen, čita in piše, ali črnih mačk ga je strah, če jih sreča na večer. Peklenske oči imajo in ne daj Bog, da bi zalučal kamen vanje: sto bi jih skočilo iz tal in raztrgale bi ga na kose. Stare babe, čarovnice, tod še vedno uklinjajo živino; mrliči hodijo po skednjih in samotnih potih in prosijo za maše; ob ovinkih preže o polnoči goreče pošasti in mrtvaške rakve leže preko steze, kadar se kdo zakasni v krčmi.

Zato imajo take oči ti ljudje, take posebne, odsotne oči kakor s starih slik. Mnogo reči so že videli, ki se dandanes nič več ne vidijo zunaj v svetu.

Če bi prišel mož v te kraje, mož silnega glasu in velikih, gorečih oči, in bi jih z močnimi besedami zval s seboj, šli bi ž njm kamorkoli. Mohamed ali Križarji, nemški Luter ali hrvaški Gubec,

vsi bi našli tukaj pristašev. Ali danes ni več takih silnih prorokov in zapovedovalcev, četudi je še okrog po hribih ljudstva, ki bi jih umelo in poslušalo.

Ni še dolgo, kar se je nekdo obesil v teh hribih. In še tisto pomlad so se obesili še trije drugi iz njegove vasi. Nikdar prej se ni čulo v teh krajih, da bi bil kdo sam od sebe napravil svojemu življenju ta konec. Ali zdaj je prišlo nekaj kakor bolezen in štirje so se obesili eno pomlad.

Eden je videl sorodnika, ki je že mesece ležal v grobu, hoditi po noči okrog njegove hiše in za štirinajst dni ga ni človeka v vasi, ki bi ne srečal tega mrliča na vasi ali za vasjo, na polju ali kjerkoli.

Prenasičeni so z duhovi in prikaznimi od mladih nog; z maternim mlekom pijejo v se pravljice o čarovnicah, o zakletih živalih, o peklenskih pošastih in mrtvaških spominih in ni ga štiridesetletnega moža, ki bi že ne imel strašnih halucinacij, o katerih govori samo s pritajenim glasom in z grozo v očeh.

Bila sem takrat še doma. Prišla sem iz mesta in nisem verovala v vraže. Šla sem sama po noči na pokopališče in sem prinesla rož z grobov, da dokažem, da se ne bojim ničesar; o polnoči na vernih duš dan sem šla okrog cerkve in nič me ni bilo strah. In kadar so možje pri nas zvečer pripovedovali svoje strašne nočne doživljaje, polne duhov in pošasti, sem se smejala.

Nekoč smo govorili o kužnih boleznih, o črnih kozah, o koleri in o kugi. Strašne reči so pripovedovali vsi in nehote so vsi, ki so govorili, nekako poosebili te krvoločne bolezni. Čutila sem, kako so delovale vse njih besede name. Kadar so rekli »kuga«, se mi je srce za hip zaustavilo in mrzla groza me je obšla, kakor da bi začutila nekaj strašnega poleg sebe, neko pošastno, veliko in grozno žensko bitje. Bilo me je sram te groze, in da sama sebi dokažem, kako smešno je to čuvstvo, sem odšla ven na vrt. Bila je hladna in temna noč, tiha in brezglasna. Šla sem po travi, ki je bila mrzla in rosna, in s prsti sem se dotikala drevja, ki je raslo naokrog. Še vedno mi je srce nemirno bilo. In da se otresem tega neprijetnega čuvstva, sem se glasno zasmejala. Čudno je zazvenel moj prisiljeni smeh v temno noč in v tistem hipu sem odrevenela od nepopisne groze. Nekaj strašnega mi je zavreščalo v ušesih, nekaj mrzlega in mrtvaškega se je doteknilo mojih lic. Zakričala sem in zbežala proti hiši. Veje so mi razpraskale čelo, na ograji sem si odrla roko, krilo sem si raztrgala, ali ničesar nisem videla. Planila sem v hišo, smrtno bleda in tresoč se. Dali so mi vode, in ko sem prišla k sebi, me je

bilo sram. Rekla sem, da sem mislila, da je neki človek na vrtu, zato sem se tako zbala.

Danes vem, da je bilo takrat prvikrat, ko so me dobili oni črni, samotni hribje v oblast; ona divja, zapuščena okolica, ki ima tako moč nad ljudmi, me je bila omamila.

Ne, ljudje, ki so rojeni, ki so odrasli v teh hribih, v teh groze in straha polnih pripovestih, v živih predstavah raznih strahot, oni ne morejo biti drugačni, nego so. Čudne moči spe v njih, lastnosti, ki jih ni pri ljudeh v prijaznih, svetlih in cvetočih ravnicah. Vsak kraj ima svoje ljudi in ta kraj ne more imeti drugačnih, nego so ti ljudje s sredovečnimi instinkti v dušah, ki žive tudi svoje samotno življenje, življenje, ki krije neznane moči v sebi kakor tihi tolmun v vaškem potoku.

In še enkrat se je doteknila ta neznana, nevarna in zla moč, ki je razprostrta preko teh pustih, odljudnih hribov, ki vlada zastrta ali vedno živa v ljudeh teh krajev, še enkrat se je doteknila mojega bitja.

V tisti vasi je živel mlad človek, ki ni bil zdrave pameti. Zamišljeno je hodil okrog, z nikomer ni govoril, za nobeno stvar se ni brigal. Včasi ga je kdo vzel, da je nažagal in nasekal drv, drugega ni delal in tudi ni znal. Tisto popoldne je bil pri kmetu sredi vasi. Tudi gospodar sam je sekal drva, in ker mu je bilo dolgčas, prišla mu je neumna misel in začel je fanta dražiti. Porinil mu je klobuk z glave, dregnil ga je v stran, potegnil ga je za rokav, in če je fant, Miha mu je bilo ime, pogledal kvišku, je napravil nedolžen obraz, kakor da se ne bi bilo nič zgodilo. Smejal se je natihoma začudenemu in jeznemu obrazu fantovemu in ni se mogel premagati, da bi svoje šale ne nadaljeval. Mihi so se že parkrat oči zabliskale, parkrat je zaškripal z zobmi, in ko ga je kmet zopet sunil s pestjo v rebra, je čudno in kratko zakričal, pograbil poleno in ga zalučal kmetu v glavo, da se je hipoma zgrudil na zemljo. Potem je pobral drugo poleno in ga hotel vreči na ležečega, ali priskočili so ljudje, ki so šli po poti mirno in zagnali krik.

Kmalu je bila vsa vas pokoncu. Nori Miha je še bolj pobesnil in komaj so ga ukrotili in ga zvezali. Vsi kmetje so bili razjarjeni in so fanta tepli, suvali, vlekli za lase in ušesa, da je bil vedno bolj rdeč v lice in vedno bolj besen. Gospodarja so kmalu pripravili nazaj k zavesti, ali moral je leči v posteljo, ker se mu je še vedno meglilo pred očmi.

Norega Miho so trdno zvezali in ga vrgli pred hišo na tla. Škripal je z zobmi, bele pene je imel okrog ustnic in oči so mu

sijale kakor žerjavica. Vedno bolj gosto so se rinili ljudje okrog njega, klofutali so ga in nobenega ni bilo, ki ga ni vsaj z nogo sunil.

»Hudoba! Ali vidite, kako peklenske oči ima! Obseden je!«

In še bolj so ga tolkli. Ženske so prinesle vodo in so ga polivale ž njo. V obraz so mu škropili in on je vselej čudno zarjul. Kmetje pa so se smejali in videlo se je na vseh obrazih, s kako slastjo ga tolčejo in gnjavijo, s kako slastjo bi ga mučili, tako da bi tekla kri, do smrti.

Jaz sem stala zraven in tresla sem se po vsem telesu. Ali ni me bilo groza in nič se mi ni smilil fant, ki je imel že ves zatekel obraz in mokro, zamazano obleko. Nekaj rdečega mi je zamigljalo pred očmi in prešerna želja se me je polastila, da tudi jaz pristopim tja in ga udarim s pestjo v obraz. Ustnice so se mi raztezale v smeh in zla in razkošna misel mi je bušila v glavi. Zakričali so jo drugi, isto misel, glasno: »Ubijmo ga!«

In čutila sem, da bi mi bilo mogoče z drugimi, hladnokrvno in z uživanjem ubiti tega norega človeka, ki meni ni storil ničesar. Groza me je bilo samo nad seboj, ali vendar me je ta divja misel vso prevzela in neko čudno razkošje me je objemalo, ko sem gledala, kako drugi vedno bolj besno pretepavajo zvezanega in rjovečega fanta. Bil je divji prizor in meni je bilo, kakor da se je vsa divjost in besnoča teh ljudi okrog mene zgrnila name. Šele črez par minut sem se prevedela in od straha in groze sem se razjokala.

»Pustite ga!« sem zavpila in nekateri so z začudenjem pogledali v moje izpremenjeno lice.

Zdelo se mi je, kakor da se je prelomilo neko temno prokletstvo, kakor da je hudobno in peklensko čuvstvo, ki nas je za neki čas vse obvladalo, hipoma popustilo. Nikomur nisem pogledala v oči, bilo me je sram in zazdelo se mi je, kakor da se vsi sramujemo eden pred drugim.

Nikoli ne pozabim tega prizora in še danes mi je tesno in mučno, kadarkoli se zmislim na to.

Čudne moči so v človeških dušah, čudne in strašne. Velike so in divje in ne poznajo mej in ne mere, kadar privro na dan.

A tam v onih daljnjih hribih, kjer prehaja vse iz stoletja v stoletje nekaljeno, neoslabljeno, kjer ne vlada razum, ampak le prirojeni in vzgojeni instinkti, tam so te moči še jačje in strašnejše, uničujoče. Če ugonobijo samo človeka, iz katerega so vzplamtele, če se ne vržejo pohlepno tudi na druge, je še sreča. Kakor lačni plameni segajo okrog sebe in gorje, kogar omamijo in zvabijo! —

Dva izleta na Rusko.

Črtice s potovanja. Spisal A. Aškerc.

»Я тамъ былъ, медъ, пиво пилъ,
да усы лишь обмочилъ.«
Пушкинъ.

potovanjem je nekaj posebnega. Kraji so, mesta in dežele, ki te zanimajo samo enkrat, prvikrat, katerih pa drugikrat izlahka ne bi šel več gledat. So pa zopet kraji in koti na naši pisani zemlji, ki te vedno in vedno privlačijo k sebi. Marsikje je tako krasno, prelestno in prijetno, da bi najrajši kar tam ostal, ko bi — mogel in smel. Privlačnost kakega kraja ima svoje različne vzroke, ki jih ni vselej lahko analizirati. Včasi so taki vzroki čisto individualni, osebni, odvisni od razpoloženosti popotnikove. Marsikak kraj, ki nam je v mladosti sila ugajal, ne napravi na nas v starejših letih morebiti nikakega posebnega vtiska več.

Švica je brez dvoma ena najzanimivejših dežel v Evropi. Kdo bi ne občudoval njenih visokih planin, med katerimi se zrcalijo zelenomodra jezera! Na najvišje gore se pelješ lahko zložno po železnicah in na vrhovih, nad 2000 *m* visokih, stanuješ v palačam podobnih hotelih. Kamor se obrneš v svobodni deželi Tellovi, povsod sama ugodnost, sam komfort. Nosijo te tako rekoč na rokah, seveda za denar, saj je tukaj turist bolj nego kje drugje, najdragocenejše — »blago«. Švica je dežela, v kateri je »fremden-industrie« na vrhuncu razvoja. In vendar — vsa čast poštenim Švicarjem! — nalašč ne bi šel več na Rigi, ne na »Jungfrau«, ne na Pilata . . .

Ali Carigrad — to je kaj drugega! Ko bi imel časa in denarja, ne rečem dvakrat, da ne bi hotel še pogledati s hriba Bulgurlua nad Skutarijem v Mali Aziji tja preko Bospora na čarobni Bizanc, izmed katerega moli proti sinjemu nebu stotina belih, vitkih minaretov.

Kajpada bi še rad kdaj gledal tudi z Džambas-tepéja v Plovdivu po Mariški ravnini in šetal se po modernih buljvarjih sofijskih. Takisto še upam kdaj uživati prelepi razgled z belgrajskega kalemejdana po ponosnem Dunavu . . .

Kdo bi mogel pozabiti klasično Italijo, če jo je prepotoval tja doli do Vezuva in Caprija? To je dežela, ki ji na svetu ni para. »Vedere Napoli, e poi — mori!« je sicer šaljiva besedna igra, ki pa

v hiperbolski obliki izraža hrepenenje vseh tistih tisočev in milijonov ljudi, ki so že kdaj videli naravne in umetniške krasote Apeninskega polotoka in jih želijo še večkrat videti in zopet videti. Benetke, Florencija, Rim, Neapolj, Pompeji, Capri to so po geografiji sicer italijanski kraji, ali po pomenu, ki ga imajo v evropskem duševnem življenju, v vsem našem mišljenju in čuvstvovanju, so ti kraji mednarodni, so svojina vsega kulturnega sveta ... Da, rad bi še gledal izpred Michelangelovega spomenika tam gori pri S. Miniatu doli na brezprimerno lepo mesto ob Arnu; hotel bi še naužiti se večnega Rima tam izpred monumenta Garibaldijevega na Janikulu; hotel bi še enkrat diviti se z morja amfiteatralno razprostirajočemu se Neapolju; hotel bi še kdaj videti otok Capri in mesto Sorrent; hotel bi še pred vrati mrtvih Pompejev piti rujne »lacrimae Christi« . . .

*

Leta 1901. meseca septembra sem bil napravil svoj prvi izlet na Rusko. Rusija ni Italija. Rusko nebo ni tisto modro, čisto nebo laško. Potovanje po Ruskem samo na sebi ni niti iz daleka tako prijetno kakor po Apeninskem polotoku ali kakor po Švici. In vendar sem moral takoj drugo leto (1902.) zopet na — Rusko! Nekaj me je gnalo nazaj »črez mejo«. Kaj je bilo to? Nekaj je bilo, česar drugod nikjer nisem našel niti občutil.

V Italijo in v Švico sem bil potoval kot človek, na Rusko pa pred vsem kot Slovenec, kot Slovan. In Rusija je slovanska država.

Vsakega zavednega Slovana mora pač zanimati, kakšna je ta največja slovanska dežela, kjer je Slovan sam svoj, — v pravem pomenu besede — absoluten gospodar. To zanimivo deželo videti, je bila tiha želja moja že na šolskih klopeh.

Da pa me čitatelji ne bodo krivo razumeli, moram jim kar iz začetka podreti neko iluzijo. Slovenec, ki potuje na Rusko, naj nikar ne misli, da ga bodo Rusi bogve kako prijazno sprejemali, ker je Slovenec in Slovan. Ne! Rusi se ne zavedajo svojega slovanstva v tisti meri kakor n. pr. Čehi. Tudi so nam glede plemenskega sorodstva bližji Hrvati in Srbi, ki so, mimogrede rečeno, tudi bolj goreči in temperamentnejši nego Rusi. Ali vendar se čutiš, če potuješ med Rusi, doma. Že zavest, da vlada in zapoveduje na Ruskem edino le Slovan, napolnjuje tudi skromnega Slovenca s ponosom. Kot Slovan se čutiš z Rusi vred enorodnega. Povsod ti zveni na uho krasni, blagoglasni in mogočni, našemu narečju tako sorodni in po-

dobni ruski jezik, ki ga govori nad 85 milijonov naših bratov! V območju tega jezika se počutiš tudi kot Slovenec popolnoma domačega. To je naš bratovski jezik, ki vlada vso ogromno prostranstvo od Visle do Tihega oceana, od Ledenega morja pa do Indije! Moč in oblast tega bratovskega jezika, v katerega čarobnem krogu se nahajaš, bržko prestopiš rusko mejo — to je v prvi vrsti tisto, kar mora vsakega Slovenca privlačiti, da potuje med brate Ruse. Temu momentu pridružujejo pa se potem seveda še topografske in etnografske posebnosti Rusije, njeno narodno življenje, literarne in umetniške znamenitosti in sploh vse, kar ima sestra Rusija za Slovenca narodno izvirnega in zgodovinsko znamenitega v svojih velikih mestih na severu in jugu.

Bil sem torej dve leti zaporedoma na Ruskem. Videl sem najvažnejša mesta od Petrograda do Tiflisa. Ako pak pričakuje čitatelj, da najde morebiti na teh listih obširen potopis, se moti. Saj sem že povedal, da sem bil tja dvakrat samo — izletel. Kar morem podati, to so samo površne črtice z mojega hitrega potovanja, ki je oboje skupaj obsegalo samo približno osem tednov.

Govoriti hočem samo o tem, kar sem sam videl, sam doživel. Kdor hoče Rusijo natančneje spoznati, mora potovati tja sam, povrhu pa še poučiti se o njej iz obširnih in temeljitih »potovoditeljev«. Pred vsem pa bi bilo treba poznati zgodovino in literaturo ruskega naroda.

I.

(Varšáva. — Skt.-Peterburg. — Moskvá. — Kijev.)

»Haben Sie was zu wechseln?« — s temi praktičnimi besedami me je sladko pozdravil na poljski postaji Trzebinia dne 2. septembra zvečer krivonos, v dolg, talarju podoben kaftan oblečen potomec očaka Abrahama, bržko sem stopil iz kupeja. Sivobradi Hebrejec je menda ovohal, da se popeljem odtod proti Granici na Rusko, zato mi je ponudil svojo menjalnico, katere pa nisem več potreboval, ker sem bil že na Dunaju zamenjal goldinarje z rublji.

Toliko da sem imel časa povečerjati, pa smo že oddrdrali proti ruski meji, ki ni bila daleč.

Bila je že temna noč — okoli devete ure — ko je obstal naš vlak na prvi ruski postaji, v Granici.

Nisem bil prvikrat stopil črez avstrijsko mejo. A vsakikrat, kadar stopiš na »tuja« tla, prevzame te nehote neko posebno čuvstvo radovednosti. Z največjo napetostjo pa sem pričakoval prve ruske

postaje. To se pravi: v Granici stojimo na poljski zemlji, samo država je ruska.

In na prvi ruski postaji je najnujnejše opravilo — passeport ter pregledovanje prtljage. Ko je dovršeno to, potem smeš šele večerjati ali misliti na daljno vožnjo. Pri nas se pripovedujejo včasi strašne bajke o drakonskih propisih glede potnega lista in glede revizije kovčegove vsebine. No, kar so mene tiče, sem prestal vso proceduro brez strahu in slabe vesti. Oddavši svoj »pasuš« pri vratih stoječemu žandarju, sem vstopil v veliko, električno razsvetljeno mitniško dvorano, kjer so nam pregledavali financarji naše stvari. Ker v trebuhu mojega skromnega čemodana (ruski izraz za kovčeg) ni ležalo nič »prepovedanega« razen obleke in perila, sem lahko prestal mejni izpit; a kje je moj — potni list?

»Pojdite v miru božjem pit čaj v restavracijo! Ko zaslišite »tretji zvonók« (t. j. ko pozvoni za odhod vlaka tretjikrat), vstopite v vlak — in tam se vam vrne passeport!« Tako so mi rekli v mitnici. Harašó! Sedel sem dobri dve uri v velikem in lepem »buffetu«, pil čaj ter opazoval in gledal. Granica je vas, a kolodvor je precej velik in prostran. Kar me je iznenadilo na prvi hip, to je nenavadna snažnost, ki sem jo videl povsod, kamor sem se obrnil. Že prvi korak v Rusijo napravi na »zamejca« v tem oziru najugodnejši vtisk.

Okoli sebe slišim govoriti ruski, poljski, nemški in vmes francoski. Potnikov ni baš veliko. Pijem čašo za čašo narodne ruske pijače in vsaka mi diši bolje, zlasti, ker je zunaj hladno, deževno vreme.

Tretji zvonók — in že sedim prvikrat na ruskem vlaku. Sedim in čakam, kdaj se pomaknemo proti Varšavi. Toda, kje je moj potni list?

Aha, je že tu!

»Vi ste g. A. A.?« me vpraša policijski uradnik pred kupejem, držeč v svoji mapi debelo zbirko potnih listov raznih držav in barv.

»Da!« — in passeport je spet v mojih rokah. Hvala Bogu, zdaj imam spet pri sebi črno na belem potrdilo o svoji identiteti! Naj se predrzne kdo dvomiti, da jaz nisem — jaz! Kaj mi niso v Ljubljani potrdili, da sem jaz tisti, čigar »lepa« zunanjščina je tako imenitno točno in plastično opisana v tej važni knjižici? Starost, stan, bivališče, oči, lasje, nos, usta . . . vse se ujema, prekrasno! In če bi morebiti še sam kdaj »въ минуту жизни трудную« podvomil, sem li jaz v resnici — jaz, treba mi je samo pogledati v svoj potni list — in vera v samega sebe se mi povrne. Vrhu tega pa je tudi ruski

generalni konzul na Dunaju vse to potrdil s svojim podpisom in pečatom ter s tem izjavil, da sme A. A. potovati v Rusijo. Vse je torej v najlepšem redu. — »Plackarto« sem si tudi kupil pri blagajni, tako da mi mojega sedeža v II. razredu ne more nihče vzeti. Konduktor mi je prečaral sedež v postelj, na katero položim svoje trudne kosti, in — lahko noč! Brzovlak že leti v črno noč . . . Zbogom, Evropa! Zdaj smo v Rusiji . . .

Legel sem, a spati nisem mogel več nego kaki dve uri. Najzanimivejše postaje pred Varšavo, Čenstohova ž njegovo slavno božjo potjo, nisem mogel videti, a ko se je začelo svitati, smo leteli preko monotonske ravnine, po kateri so se vrstila ob progi dolga razorana polja z gozdi in naselbinami. Majhne, neznatne postaje, pred katerimi stoje zaspani, zehajoči uslužbenci, švigajo mimo nas. Tupatam se zabliska ob robu brezovega gaja kak plemiški gradič, samotna farma kakega poljskega žlahčiča. V daljavi moli proti nebu po kak cerkven zvonik. Čimbolj pa se bližamo Varšavi, temveč je videti modernih »tornjev«, tovarniških dimnikov, iz katerih se vije melanholsko sivi dim, zlivajoč se v zraku z jutranjo meglo. Tupatam se dvigajo jate vran in drugih mi neznanih ptic. Po globoko zarezanem blatnem kolovozu se guga tod in onod kak kmečki voz . . . Zadnje večje mesto pred Varšavo so Skierniewicze, kjer je stoloval v prejšnjih časih primas-nadškof poljski. Tukaj je velik grad familije Paskiewiczev, sedaj carjeva last . . . Fabriških dimnikov je videti čimdalje več — in ob polsedmih zjutraj smo dospeli v dvorano takozvanega dunajskega kolodvora v stolici kraljestva Poljskega, v Varšavi.

Ob široki Visli, ki nosi tod že parnike, leži kraljevska Varšava. Tu so stolovali poljski kralji, dokler ni zapisala brezčutna Klio na najtemnejši list poljske zgodovine: »Mene, tekel, fares!« Čeprav pa čitaš na vseh uradnih pečatih samo Варшава, ostala je Varšava vendarle — Warszawa, poljsko mesto par excellence. Največ slišiš govoriti poljski.

Poljaki so žilav narod s krepko razvito individualnostjo. Ruska vlada dela svojim najbližjim bratom brez ugovora veliko krivico, ker jim ne dovoljuje poljskih šol, a vkljub hudemu pritisku tudi v Rusiji Poljaki ne nazadujejo v narodnem oziru. Varšava je duševno središče poljskega življenja ter je neprestano v kulturni zvezi s Krakovom in Lvovom. Poljski pisatelji, pesniki in upodabljajoči umetniki uživajo svetoven ugled. Vse to lahko tolaži poljski narod ob pogledu na izgubo politične samostalnosti.

Ulice, ki imajo po večini čisto zapadno lice s širokimi asfaltovanimi trotoarji, so zelo živahne, saj šteje Varšava nad 600.000 duš, med katerimi je nad 200.000 Judov! Ulični napisi so rusko-poljski. Ker sem se bil na ponočni vožnji precej prehladil, nisem hodil posebno dobre volje po Varšavi. Tukaj sem kaj težko pogrešal naših kavaren. Zajutrkoval sem v neki cukrarni in si zdravil puntarski želodec s črno kavo in s konjakom. Ogledal sem si potem mesto sam, ker nisem nikogar našel doma, kogarkoli sem iskal. Vseučiliški profesor g. F. se je bil povrnil par dni pozneje iz Prage... Najrajši sem hodil po velikih ulicah: Nowy Świat in po krakovskem predmestju. Ob poslednji ulici stoji v majhnem parku spomenik Mickiewiczev, umotvor kiparja Godebskega; na koncu te elegantne ulice pa je pred novim gimnazijem monument slavnega astronoma Kopernika.

Cerkev ima Varšava seveda vse polno; v novejšem času se množijo ruske. Najlepša ruska cerkev je nova Aleksandrovska z velikansko pozlačeno kupolo. Ko smo sedeli na gimnazijskih klopeh, nam nemški profesor geografije ni mogel dovolj proslaviti tistega »goldenes dachl« v Innsbrucku. Ko bi naši nemški pedagogi, ki jim tako strašno imponuje majhna pozlačena strešica v tirolskem glavnem mestu, potovali po Rusiji, potem bi šele vedeli, kaj so pozlačene strehe! Na Ruskem je ni imenitnejše cerkve, ki bi ne imela zlate kupole . . .

Na Kraljevski ulici sem si bil popoldne ogledal permanentno umetniško razstavo v posebnem poslopju. V neki drugi ulici pa sem videl v nalašč za to zgrajenem velikanskem stolpu panoramsko sliko »Golgota«, ki jo je naslikal Jan Sztyka.

Sicer pa so varšavske ulice že same na sebi neprestane žive razstave, kjer najbolj razveseljujejo zdrave moške oči dražestne Poljakinje. Nikjer na Ruskem nisem videl več lepih žensk nego v Varšavi.

Parkov ima Varšava zelo veliko in to prekrasnih. V mestu je najelegantnejši »Saksonski vrt« (»ogród Saski«), zunaj mesta pa je zanimiv botaniški vrt z velikim gozdom, sredi katerega stoji prelestni grad Lazienki, ki ga je bil dal postaviti kralj Poniatowski; sedaj je carska last.

V mesto nazaj grede srečam vojake, ki so marširali z vežbališča. Ruski vojaki! Neki Varšavljan mi pojasnjuje, da moštvo tega polka ni vse slovanske narodnosti, pač pa da so častniki sami Rusi. Med poslednjimi, ki večinoma jašejo, so skoro sami lepi ljudje, marcijalne postave. Na sebi imajo sive plašče, a na glavi široke, ploščnate

bele kape. Nekaj novega sem videl pri tem marširanju. Koraka niso markirali trobentači ali bobnarji kakor pri nas, nego v določenih razdaljah sta piskala v vrstah gredoč po dva vojaka na leseno — piščalko, kar se sliši sila idilično. Za civilna ušesa pa je taka diskretna piščalka na vsak način prijetnejša nego kričeča, vsiljiva in grmeča trobenta . . .

Varšavo veže preko Visle železni most Aleksandrovski s predmestjem Prago, kamor sem se bil odpeljal na Peterburški kolodvor.

»Kako daleč še imamo do Peterburga?« vprašam kar tako za kratek čas nekega Rusa v čakalnici.

»Только сутки!« (samo 24 ur!) se mi odreže flegmatično.

Samo 24 ur! Ta odgovor je za Rusa preznačilen. Kdor še sam ni videl ogromnega prostranstva ruske države, ta si je sploh ne more predstaviti. Zemljevidi, in še naši zemljevidi, so glede Rusije jako površni. Šele na Ruskem spoznaš, kako tesno sta spojena med seboj pojma prostor in čas. Nam je vožnja iz Ljubljane v Trst že precej dolga, Rusu pa je pot iz Varšave — samo 24 ur, только сутки! Čeprav smo se vozili do Neve »samo« 24 ur, minila je vožnja vendar naglo, saj mi je bilo vse novo. Bil je krasen, topel jesenski dan. Pokrajina je iz začetka enolična, šele proti Vilni je svet tupatam gričast in okoli Vilne je več z gozdi obraslih holmov. Rad bi bil tukaj izstopil, toda čas me je gnal dalje. V Dvinsku (Dünaburg) smo večerjali, a kmalu potem nas je zavila v svoj temni plašč hladna severna noč. Moj edini sopotnik je bil neki inženir iz Petrograda, jako prijazen mož, po imenu Poljak, ki me je šaljivo dražil, če imam s seboj — kožuh, kajti v Peterburgu da je meseca septembra že mrzlo. No, četudi kožuh še ni bil baš potreben, vendar je bilo v sopotnikovi šali nekaj resnice.

Ko se zjutraj prebudim, smo se že bližali severni Palmiri. Nad ravnim brezkončnim poljem se je dvigala lahka megla. Po njivah je ležala požeta rž.

Gačina je zadnja zanimiva postaja pred Peterburgom. S kolodvora je videti ne veliko, pa jako čedno mesto. Sredi obširnega parka stoji carski grad. Na obzorju se prikaže na nekem hribu veliko belo poslopje: to je znana zvezdarna Pulkova. Še malo časa in tirišče se začenja širiti in širiti. Ob levi in ob desni se sumljivo množe razna zakajena poslopja — in vlak obstoji.

V Peterburgu smo! Ura kaže 7; v Ljubljani je obsorej šele 6.

*

Če sploh kateri vladar zasluži pridevek »veliki«, zasluži ga brez ugovora car Peter I. In ko bi ta genijalni Rus ne bil drugega storil, kakor da je ustvaril ob izlivu Neve v morje novo prestolnico, morali bi ga imenovati po pravici velikega. Tukaj je hotel imeti okno, skozi katero naj bi sijalo solnce evropske kulture v njegovo veliko slovansko poslopje — Rusijo. V Petru se spajata v prekrasnem soglasju genijalnost in energija; v njem je veliki načrt in izvedba tega načrta eno.

Kjer stoji sedaj ponosni Peterburg, cepi se široka Neva, ki pravzaprav ni drugega nego odtok Ladožkega jezera, v več rokavov in tvori vsled tega v svojem ustju več velikih otokov, med katerimi sta največja: Vasiljevski in Peterburška stran. Poglavitni del velemesta, brojećega poldrugi milijon duš, se razprostira ob levem glavnem iztoku Neve, drugi mestni kvartali pa leže na imenovanih dveh in drugih otokih ter ob finski obali Neve. Pa tudi tisti del mesta, ki leži ob levem bregu Neve, je ves izpresekan z raznimi večjimi in manjšimi kanali, po katerih vozijo mali parniki. Največji tak kanal je Fontanka, potem so še važni: Obvodni in Jekaterinski kanal ter Mojka in drugi.

Kaj je torej pravzaprav Peterburg? Nič drugega kakor v velikanskem merilu povečane — Benetke! A dočim se vijejo skozi jadranske italijanske Benetke tako ozke in tesne ulice, da se v nekaterih komaj človek izogne človeku in da stanovalci iz višjih nadstropij lahko preko ulice drug drugega vlečejo za nosove, presekavajo ruske Benetke ob Nevi široke, zračne ulice. Poglavitne ulice imenujejo Rusi ne samo tukaj nego po vsej državi prospekte, ožje so ulice in kračje ter take, ki samo vežejo prospekte in ulice, pa pereulke.

Hej, »Nevski prospekt« n. pr.! Dolg je tako kakor ljubljanska »Dunajska cesta« od pošte do Save, 5 *km*, širok pa je 35 metrov. Dunajski »Ring« je pač slikovitejši, lepši in raznoličnejši, ker je zasajen z drevoredi, a Nevski prospekt napravi na gledalca na prvi hip večji vtisk, ker je raven (prem). Ko pa sem se vozil prvo jutro po njem, sem parkrat prav po slovensko — zaklel. Na kolodvoru sem bil naročil nekemu izvoščiku,[1] naj me popelje v hotel »Dagmar« na Sadovoj.[2] »Vsjo zánjato!« pravi mož, t. j. tam je že vse polno.

---

[1]) Beseda izvoščik je ruska, zato mislim, je najpametneje, da jo pišemo tako kakor Rusi, t. j. izvošč*i*k, gen. izvošč*i*ka, ne pa morda: izvoščeк - »izvoš*čka*«, kar se niti izgovarjati ne da. *A.*

[2]) Rusi ne pravijo: Sadovaja ulica, Puškinskaja ulica, nego samo Sadovaja, Puškinskaja, Morskaja itd. Tudi pri napisih je izpuščena beseda ulica . . .

Dobro, rečem, torej kam drugam, n. pr. v Severni hotel (Сѣверная гостинница)! Nisem si bil izbral dobrega fijakarja. Namesto v hôtel me je bil zapeljal po Nevskem prospektu na dvorišče neke velike hiše, kjer so oddajali меблированныя комнаты, t. j. meblirane sobe za tujce. Ogledam si sobo, ki pa mi ni ugajala, ker je bila preumazana, ter vzamem takoj drugega izvoščika, s katerim se odpeljem iskat hôtela Dagmar. In tukaj sem se prepričal, da me je bil prvi fijakar povrhu še nalagal, ker je rekel, da je pri Dagmari[1]) vse zasedeno...

Nevski prospekt, do katerega sem imel od svojega hôtela samo nekaj korakov, mi je sicer imponiral, toda jaz sem hotel videti Nevo! Kar me je pa spet malko jezilo, to je bil počasni konjski tramvaj, s katerim sem se peljal tja doli do Aleksandrovskega vrta. Nevski prospekt pa — konjski tramvaj! Brr! Ta ulica je kakor ustvarjena za električno železnico. Zdaj pa ta anahronizem! Nisem se mogel premagati pa sem vprašal kondukterja, zakaj nimajo v Peterburgu električne železnice. »Zato, ker ima družba konjskega tramvaja do tega in tega leta koncesijo, pa hoče še izkoristiti dni svojega životarjenja.« O, Peter Veliki bi takim reakcijonarnim akcijonarjem že posvetil! Če bi se mu ne vdali, vrgel bi jih nemara še v trdnjavo sv. Petra in Pavla, kamor sem se jaz baš odpravljal, da vidim znamenito katedralo, v kateri so pokopani ruski carji.

Ko stopam proti Admiralitetskemu nabrežju, da bi se prepeljal s parobrodom črez Nevo, ter mislim gredoč na carja Petra in na njegove načrte — koga zagledam pred seboj na nekem velikem trgu? Carja Petra Velikega! Na ogromni granitni skali jaše iskrega svojega vranca. Konj stoji samo na zadnjih dveh nogah, a sprednji vzpenja kvišku, kakor da se hoče smeli jezdec popeti še više in više v svojih zamislih. Ta spomenik je najlepši, kar sem jih videl kdaj v katerem mestu; stal je pol milijona rubljev.

Prepeljal sem se bil na Vasiljevski otok, in ko izstopim, videl sem pred seboj vseučilišče. Sploh je na tem otoku cela vrsta znamenitih poslopij. Nekoliko na levo od univerze stoji akademija lepih umetnosti, na desno pa akademija znanosti s knjižnico; na rtu tega otoka pa je borza. Na trgu izpred borze je na takozvanem pobrežju »Strjelka«, čudovit razgled po sredini ogromne Neve. Na desni imaš pred seboj tam onkraj reke ponosno »dvorcevo« nabrežje z rdečkastim Zimskim dvorcem. Ravno nasproti Strjelke se dviga na drugem otoku slavna Petropavlovska trdnjava, izmed katere moli proti nebu trdnjavske katedrale najvišji (120 *m*) zvonik v vsem Peterburgu.

[1]) dansko ime Marija.

Po široki kalni reki švigajo semintja urni parniki, prevažajoč ljudi in blago. Kaj je beneški Canale grande proti Nevi, ki je tukaj niti vse ne vidiš, nego samo njen najširji rokav! Mostov je črez Nevo jako veliko. Največji in najlepši je brez dvoma gigantski »Troickij« most, ki so ga letos otvorili.

Ogledal sem si Petropavlovsko katedralo, stoječo sredi trdnjavskega trga. To cerkev stražijo vojaki noč in dan; v njej vise nad krstami rajnih carjev in caric dragoceni srebrni in zlati venci.

Ne daleč od trdnjave stoji na Petrovski ulici hišica Petra Velikega, ki si jo je bil pred dvesto leti sam postavil. Hišica je lesena, a je obzidana okroginokrog ko dragocena relikvija. V tej hiši je stanoval prve čase car Peter in odtod je vodil gradnjo svoje nove prestolnice. V eni sobi se vidi še orodje, ki ga je car sam rabil, v drugi pa je zdaj kapela. V veži prodaje duhovnik razne spominske svetinjice in knjižice, v katerih je opisana zgodovinsko znamenita Petrova koča. Rusom je car Peter heroj in svetnik v eni osebi.

Drugega dne sem se vozil po mestu ter iskal nekaterih Rusov, s katerimi sem bil bodisi osebno znan, bodisi da sem poprej ž njimi korespondiral. No izmed petero takih znancev sem našel doma samo enega in še ta pravzaprav ni Rus, nego je francosko - poljskega pokoljenja, namreč vseučiliški profesor, g. Baudoin de Courtenay, ki pa govori gladko tudi slovensko in je najboljši poznavalec beneških Slovencev. Žal, da sem govoril ž njim samo na domu; pozneje se nisva več sešla. Vsi drugi mi znani Rusi so bili še ali »za granicej« ali pa na dačah (na letoviščih). Rusa najdeš namreč najbolj gotovo »doma« šele takrat, kadar je Neva (Njevá) zamrznila, ko švigajo sanitrojke po škripajočem snegu, ko mete, da se dela ob belem dnevu tema ter padajo vrabci od mrazu na tla. Po ulicah hodijo tedaj zaviti v tople kosmate kožuhe (šube), na glavi nosijo astrahanske kape, potegnjene preko ušes. Roke vtikajo v mufe; po bradi in po brkah pa jim visi ivje. Takrat je »visoka sezona« na Ruskem; takrat, pri zakurjenem kaminu se počuti Rus najbolj srečnega . . .

No, ogledaval sem si torej Piter[1]) sam. Pred vsem sem si ogledal znamenite umetniške zbirke in muzeje, katerih je tam vse polno. Eremitaža ima takšne zbirke, kakršnih ne najdeš nikjer drugje. Še bolj nego njena slikarska galerija so me zanimale tukaj izkopine starogrškega mesta Pantikapeja, ki je stalo v bližini današnje Krči ob Azovskem prelivu. Izkopine iz tega mesta, ki se lahko imenuje ruski Pompeji, so sila dragocene. Tu vidiš umotvore

[1]) Narodno ime Peterburga.

iz keramike pa tudi bronaste, srebrne in zlate stvari, kakršnih nima noben drug muzej na svetu. Niti v znamenitem »Museo Nazionale« v Neapolju nisem videl takih antik. Sila važen za študiranje ruskega in evropskega slikarstva in kiparstva je tudi muzej Aleksandra III... V »Konnogvardejskem manežu« je bila tiste dni pa tudi razstava slik društva ruskih umetnikov. Največji umetniki ruski so bili izložili svoje slike. Kaj bi našteval imena? Že tukaj pa tudi potem v Moskvi in v Kijevu sem se prepričal, da imajo Rusi svoj umetniški svet. Ruski upodabljajoči umetniki so tako veliki, da Rusi ne potrebujejo Evrope niti v umetniškem oziru. Poleg velikih modernih pisateljev in pesnikov se tudi upodabljajoči ruski umetniki smelo kosajo s svojimi tovariši na zapadu . . .

Z vsem sem bil zadovoljen v Petrogradu, samo z vremenom ne! Pa saj je tudi že Puškin zabavljal na grdo podnebje peterburško, češ,

»наше сѣверное лѣто
каррикатура южныхъ зимъ«.

Skoro ves dan sem moral imeti na sebi površnik. Pihal je hladen veter in često je pršel droben dež. Solnca nisem veliko videl ob Nevi. Da, da, za kakih 10 geografskih stopinj se je bil ipak uštel genijalni car Peter. Nekoliko južneje bi morala ležati severna Palmira — pa kaj se hoče, ko ni šlo drugače! In še eno željo bi imel jaz ob dvestoletnici Peterburga: Da bi se prekrstilo njegovo nemško ime! Če so prekrstili Dorpat v Jurjev, zakaj pa bi Peterburg moral imeti nemško kapo! . . . Pa tudi vsi tisti Schlüsselburgi, Oranienbaumi, Kronstadti, Peterhofi, Jekaterinburgi in Orenburgi so prava persiflaža na slovanski značaj Rusije! . . .

Ne bojte se, da bi vam še dalje opisaval znamenitosti peterburške, samo dve najlepši cerkvi moram še omeniti. Lepe so rimske cerkve, ali kaj takega, kakor je I z a k o v a k a t e d r a l a, nisem še videl nikjer. Granit in marmor, bron in zlato! To je nekaj čudovitega! Na vrhu pa zlata kupola! Cerkev je stala okrog 25 milijonov rubljev. Manjša je K a z a n s k a k a t e d r a l a — Rusi pravijo takim velikim cerkvam соборъ (sabór) — pred katero stoji kolonada, podobna oni pri cerkvi sv. Petra v Rimu. Bil sem tudi pri službi božji v obeh soborih ter občudoval prekrasno cerkveno petje. V ruskih cerkvah slišiš samo petje; orgel ni v nobeni.

(Dalje prihodnjič.)

Hvaležnost in ljubezen.

Spisal Fr. Strnad.

»Kje je Hedviga? . . Dolgo je ni danes z izprehoda! . . Se ti ne zdi tudi, mama?«

»Da, lahko bi bila že doma! . . Toda privošči ji nekoliko prostosti!«

»Ali mama, saj ji privoščim vendar! . . Ti me umeješ popolnoma krivo! . .«

»Ne, ne, dragi Artur, umejem te prav dobro! . . Vem, da je pogrešaš samo radi tega, ker jo ljubiš! . .«

»Oh da, mama, ljubim jo tako, samo ko bi —

»Samo ko bi zdrav bil, kaj ne da?«

»Jaz upam, da bom še kdaj . . .«

»Tudi jaz upam, dragi moj sin! . . Toda dolgo traja že to, dolgo . . . Saj bo kmalu dve leti, kar si storil tisto nepremišljenost . . .«

»Nepremišljenost imenuješ ti to, mama? . .«

»Kako pa naj rečem drugače? . .«

»Ne, mama, nepremišljenost to ni bila . . . Nerodnost mi morda lahko očitaš . . . Da, neroden sem bil, da sem pal s črešnje ter si pretresel hrbtenico, kakor pravi zdravnik, toda nepremišljeno to ni bilo, da sem splezal na drevo . . . Pomisli, da sem bil tistikrat šele dva meseca oženjen, in česa ne stori mlad mož za ljubljeno ženo? . . Ali naj bi ji bil odrekel malo željo? . .«

»Torej je želela Hedviga, da si splezal na drevo? . . Tega nisem slišala do danes niti od tebe niti od nje! . .«

»Ne, mama! . . Poslušaj! . . Stvar je bila, kakor sva ti jo že pravila oba . . . Ona ni izrekla nikake želje, a jaz sem domneval, jaz sem sklepal iz vsega, da ji ustrežem tako . . . Ah, ti ne veš, mama, kako je bilo lepo! . . . Bil je krasen dan — prav tako, kakor je danes . . . Jaz in Hedviga pa sva se preganjala po vrtu . . . Bila sva razposajena kakor dva otroka . . .«

»Saj sta tudi bila otroka . . .«

»Ona še ni bila prav dopolnila svojega osemnajstega leta.«

»No in ti si bil le osem let starejši . . .«

»To je že nekaj! . . Toda spričo njene otročje veselosti sem bil postal tudi jaz otročji . . . Podila sva se kakor neumna semintja; kar obstane Hedviga pod ono veliko črešnjo sredi vrta ter začne vzklikati: »Artur, Artur, ali vidiš tam gori — kako krasen in poln

grozd! In kako zrele so že črešnje na njem!« — »Ali bi jih zobala?« jo vprašam. »Da, sklativa doli ta grozd!« — kako naivno, kaj ne da? No, jaz ji odvrnem: Klatijo se jabolka in hruške, po črešnje pa se hodi takole, vidiš! — Izrekši, se oklenem črešnjevega debla ter začnem, ne meneč se za novo obleko, ki sem jo imel na sebi, plezati kvišku . . . Saj veš, kako izvrsten plezalec sem bil! . . . Ona mi je branila, o, kako branila, a jaz sem baš iz tega posnemal, da ji imponuje moja podjetnost in nisem odjenjal . . . Bil sem kmalu pri lepem grozdu in kmalu sem ga imel tudi odlomljenega. »Ali ga vidiš?« ji ga pokažem veselo, toda v tistem hipu, ko se ozrem nizdolu, se mi zavrti pred očmi . . . To še vem, kako so zahreščale veje, skozi katere sem priletel, kar pa je sledilo, je znano tebi, mama, bolj nego meni! . .«

»O, znano, znano!«

Mati, dobro ohranjena žena petdesetih let, vzdihne globoko pri teh besedah in si obriše solzo.

»Ti si še vedno žalostna, mama!« pripomni sin.

»Hudo mi je — zate! . .«

»Ko bi vedela, mama, kako slabo vplivajo name tvoje solze! . .«

»Zakaj vendar! . . Mati sem tvoja in komu naj se smili sin, če ne materi! . .«

»Baš usmiljenja ne prenašam, mama! . . . Kadarkoli te vidim otožno in kadarkoli opazim, da me pomiluješ, se mi vzbuja sum, da mi nekaj prikrivaš in da veste vi drugi o meni več nego jaz sam . . . Da, mama, kadar te vidim, da si brišeš solze, vselej me prešine neprijetna misel, da morda ne ozdravim več . . .«

»Ali, Artur, kaj takega vendar ne smeš misliti! . .«

»Saj navadno tudi ne mislim . . . Le tvoje solze imajo tak učinek name. Toda, kadar se mi porode take misli, sem nesrečen, grozno nesrečen, mama! . . Rad bi še živel, rad bi bil zdrav! . . Pomisli, mama, tako lepo, mlado, ljubeznivo ženko imam — ali ni hudo, biti bolan in ji biti nadležen . . .«

»Saj ozdraviš, prav gotovo ozdraviš, moj sin! . . Ko bi bila vedela, da so moje solze krive . . . Ne, obljubujem ti, nikdar več ti ne bom s svojo neumestno žalostjo vzbujala takih temnih misli . . .«

»Veš, mama, med boleznijo ima človek dosti časa za premišljevanje in včasi mi prihajajo res čudne stvari na um . . . Danes zjutraj, ko nisem mogel spati, zmislim se naenkrat, kaj bi počela Hedviga, če bi jaz umrl . . . Bi se li omožila še enkrat! . . »Najbrž!« sem si moral odgovoriti na to vprašanje . . . A ob tej misli se mi

je vzbudila grozna bol v srcu . . . Ne, mama, Hedvige ne privoščim nikomur več! . .«

»Ali kake misli so vendar to! . . Artur, za takega bi te ne bila imela! . .«

»Za takega nespametneža, kaj?.. O, le govori naravnost z mano, mama! . . Saj to mi je samo v tolažbo, ako me imenuješ tako! . . In veš li, kaj me drži pokoncu pred vsem v teh urah bridkosti, kaj me krepča in poživlja? . . Požrtvovalnost, s katero skrbi moja ženka zame!.. To je vendar nekaj čudovitega, ali ne: tako mlado, lepo, živo bitje, pa čepi po ves dan poleg mene! Razen te ure, ko gre vsak dan na izprehod, je vedno in vedno na moji strani! In si že opazila kdaj, da bi se ji bila čitala nejevolja na obrazu? . .«

»Ne, nikdar! . . Jako ti je hvaležna za oni nesrečni grozd . . .«

»Hvaležna? . . Kaj si rekla, mama? . . Hvaležnost je to in drugega nič?« . .

»Oh, dragi sin, ne bodi vendar tako natančen in ne polagaj vsake besedice na tehtnico! . . Jaz sem pač rekla tako . . .«

»Ne, ne, mama, to ni hvaležnost! . . Ali misliš, da je to hvaložnost — povej, mama!«

»Kako pa bode zdaj zopet tuhtal in preudarjal! Ne bodi tak, Artur, in ne obtežuj si brez vzroka srca! Jaz ti zagotavljam, da ni imel še nikdar noben mož boljše žene, nego jo imaš ti!«

»Da, mama, tega prepričanja sem tudi jaz! O, ženska ljubezen je nekaj posebnega, nekaj tako blagodejnega, za nas moške tako osrečevalnega! . . Toda, mama, ali ne bodo zdaj kmalu spet črešnje zrele? . . Dolgo, dolgo nisem bil že na vrtu . . .«

»O, seveda bodo zdaj kmalu zrele! . . Čas je za to . . . Se ti jih mar ljubi? . . Če hočeš, pošljem slugo na vrt. Morda dobi toliko dozorelih, da si utešiš želje . . .«

»Ne, ne, mama, do tega mi ni! Samo pod milo nebo me sili srce . . . in črešnjo bi rad videl, je li kaj zelo polna . . . je li taka, kakor je bila tistikrat? . . Oh, mama, danes se počutim tako nenavadno dobro . . . prav lahko bi šel na vrt! . . Pokliči, pokliči, prosim, Ivana, da me spremi doli! . . Sam bi skoraj lahko šel, tako trden sem! toda varneje bo, če me bo podpiral kdo . . .«

Mati pozvoni slugi, ki je bil kmalu tu.

»Oh, mama, to bo presenečenje za Hedvigo, kadar pride domov!« vzklikne bolnik ter izkuša vstati sam s stola, obloženega z blazinami. Toda moral ga je vzdigniti sluga.

»Le pusti, Ivan, le pusti!« se je branil, kakor bi ga bilo sram tuje pomoči. »Danes sem krepak, šel bi lahko sam in le zaradi varnosti sem te velel poklicati... Oh, mama, kaj, to bo veselje!.. Pusti jo, mama, naj me išče nekoliko časa, potem šele jo pošlji na vrt! ..«

»Bom, bom, Artur, samo ne utrudi se mi preveč!«

Mati je zrla žalostno za sinom, ki se je ob slugovi roki kakor senca plazil proti vratom. Ko pa so se bila vrata zaprla za njim, zdrkne v naslanjač in, zakrivši si z rokama obraz, se razjoka na glas.

»Revež, ko bi vedel, kako sodbo so izrekli zdravniki o tebi! .. Nikdar, nikdar ne boš več zdrav! . . A če ostaneš še nekaj časa pri življenju, kdo ve, kaj še doživiš! . . Hedviga je res vzgledna žena, toda . . . Občudovanja je vredna v svojem zatajevanju, a kaj potem, če ji prej ali slej poidejo moči? . . Tako lepa je, tako mlada in tako koprneča po življenju! . . Kdo zna, ji ne daje li moči sama nada, da bode kmalu vsega konec! . . A če ne bo? . . Ubogi sin! . . Boljša bi bila smrt, nego da bi okusil še to grenkost! . . In kako je občutljiv! . . Kako se je čutil precej zadetega, ko sem rekla, da mu je hvaležna . . . In vendar, kaj hoče biti to drugega nego hvaležnost, vdanost? . . Ubogi, ubogi Artur! . .«

Sin pa je s pomočjo strežnikovo počasi lezel proti velikemu, prostranemu vrtu. Vzdigoval je noge takisto visoko kakor vsi bolniki, ki hirajo za hrbtenično boleznijo. Zdajpazdaj je izpustil roko slugovo, hoteč dokazati in menda tudi samega sebe prepričati, da bi brez pomoči lahko hodil, toda vselej se ga je moral spet naglo oprijeti, da ni omahnil.

Prišla sta bila s težavo do male lope na vrtu, ki je bila okroginokrog prepletena z raznimi plezalkami ter od dveh strani gosto obraščena. Tu notri je hotel sesti. Ne toliko radi tega, ker je bila vročina in si je želel sence — o, gorkoto bi bil prenašal lahko in morda bi bilo zunaj na kaki klopici prijalo njegovemu suhemu, izpiskanemu truplu bolje nego tu, toda hotel je, da bi ga žena malce iskala in da bi bila tem bolj iznenadena in vesela, kadar bi ga dobila . . . Bil je še vedno otročji in navzlic svoji bolezni pripravljen za razposajenosti, prav kakor v svojih najsrečnejših časih . . . Samo ko bi ga ne bila motila ter mu vzbujala v srcu nesoglasja ona nesrečna beseda, ki jo je bila tako nepremišljeno izrekla mati! . . »Hvaležna... hvaležna« — ta beseda mu je vedno zopet zašumela v ušesih... Zaman je stresal z glavo. Kakor se vrača sitna muha tem trdovratneje, čim bolj jo odbijaš od sebe, tako je bilo z ono besedo — za hipec jo je pozabil, toda takoj se mu je vrnila zopet v spomin . . .

Iz lope je videl naravnost na ono drevo, s katerega se je bil ponesrečil ... Črešnje so res že zorele in sladko čuvstvo ga prešine ob spominu na one čase, ko je bil še zdrav. Kako lepo je bilo še tistikrat, kolikrat sta se podila on in njegova mlada žena okrog tega drevesa — dokler ni napravil on tiste neumnosti! .. Da, zdaj je uvideval sam, da je bilo nespametno, plezati na drevo in izpostavljati se nevarnosti! ... O, ob koliko srečnih trenotkov se je pripravil s svojo nepremišljenostjo! .. Dve leti bode že od tistihdob! .. Mraz ga pretrese pri tej misli ... Dve leti, najlepši dve leti njegovega življenja bosta minili, minili tako žalostno ... Kolika izguba! .. Čudno, do danes mu še nikdar ni bilo prišlo na misel, ob koliko se je del s svojim nezmiselnim činom, šele danes se je prav zavedel, kako drago ga je stala ta njegova bolezen ...

A za to pa mu je žena hvaležna! .. Ha, hvaležna! — Proč, proč s to čudno besedo! ..

In iznova se je trudil, da bi se ubranil neprijetnemu spominu...

»Ne, ne, Hedviga me ljubi, kakor me je ljubila!« si je dejal. »Prepričan sem, da me ljubi! Le ljubezen je tako požrtvovalna, hvaležnost nikdar! .. O, kako ji bom vračal to ljubezen, kadar ozdravim, kako ji bom stregel, kako bom ... Toda — če ne ozdravim? .. Če umrjem? .. Čigava, čigava bo potem Hedviga? ..« Pretreslo ga je in srce se mu je stisnilo. »Pa saj ozdravim, prav gotovo ozdravim! — — A če le ne bi? ..« Misli so se mu čudno menjavale. — »Hvaležnost — ljubezen ... Po čem se pravzaprav razločuje hvaležnost od ljubezni? .. Kaj je hvaležnost, kaj ljubezen? .. Hvaležnost vzbujajo pač usluge, a ljubezen? .. Kaj je vir ljubezni, kaj jo budi, podžiga in krepi? .. Ali ne mar ...«. Stresel se je. Prešinila ga je hipoma zavest, da njega žena ljubiti ne more. »Toda zakaj ne, ko pa ve, da ozdravim, ko ve, da bodem spet, kakršen sem bil, zdrav, lep! .. Bi mi bila mar tako dobra, če bi me ne ljubila? .. Ali me ne tolaži venomer, mi li ne gladi čela, mi ne poljublja oči, lic, ust? Ali niso to dovolj jasni dokazi njene neusahljive ljubezni? .. Ali je mogoče, da bi se mi kazala tako vdano iz gole hvaležnosti? .. Hm, ljubezen — hvaležnost ... — —«

Pojmi so se mu začeli mesti, glava mu je postajala težka, trudna in neka čemernost se ga je lotevala ...

Skozi gosto zelenje so prodirali v lopo do njega posamezni prameni solnčne luči. Nešteto sicer nevidnih prašnih atomov je plesalo v solnčnem svitu kakor nebroj živih bitij. Zdelo se je, kakor bi ti solnčni žarki tkali ... tkali in snovali življenja preprogo ...

Začel ga je zanimati ples teh prahov. Odkar je bil priklenjen na stol in ni bil pristopen tolikim vtiskom, je osredotočeval mnogokrat na malenkosti svojo pozornost in zanimale so ga stvari, na katere zdrav niti mislil ne bi bil. In to je bilo še dobro zanj. Pri takem opazovanju je često pozabil svojo nezgodo. Tudi zdaj je bil že na tem, da se iznebi prejšnjih neprijetnih, po dvomih zbujenih mu misli, ko začuje hitre, lahke korake in vesel, zveneč smeh . . . Razstre nekoliko zelenje, ki je obdajalo njegovo skrivališče, in vidi, da prihaja Hedviga, ž njo pa njegov prijatelj, ki ga je često obiskaval.

Malce krvi mu je šinilo v suhi obraz, ko ju je videl prihajati, ne da bi bil vedel zakaj . . . O, kako lepa, kako mladostna, kako polna življenja je bila ta njegova Hedviga! Dolgo je že ni videl v promenadni obleki. Prihajala je z izprehoda naravnost semkaj na vrt, ne da bi bila šla prej pogledat k njemu gori. To se mu je zdelo malo čudno . . . In kako je bila vesela, srečna danes in kako je žarela v obraz! Njene noge so se komaj dotikale tal, tako na lahko in gracijozno je stopala. Bila je tako ljubka kakor tistikrat, ko jo je videl prvič . . . Kar nič ni bila podobna omoženi ženi, kakor deklica je še bila . . . To dejstvo ga je čudno zaskelelo.

»O Bog, o Bog . . . —«

Mrzel pot mu vstane po čelu in grozno mu je bilo v prsih. Skrije se spet za zelenje, da bi ga onadva ne mogla uzreti precej . . . Bila sta že čisto blizu, tako da je natanko razumel, ko je opomnil njegov prijatelj:

»Kje imate torej tiste svoje tako proslavljane vrtnice? . .«

»Precej, precej bova pri njih,« je odgovorila ona in oči so se ji iskrile. »Jih vidite tamle?«

Šla sta mimo lope ter se ustavila pri gredici, ob kateri so žarele vsakovrstne vrtnice ter duhteli raznobarvni košati nageljni. Hedviga je bila nenavadno dobre volje. Vsaj on je ni videl že dolgo take . . . Od kdaj že ne? . . Začelo ga je mučiti zdaj zopet to vprašanje! . . Od kdaj torej, od kdaj? . . Saj se je vendar vsak dan smehljala, vsak dan kazala veselo lice, in vendar, vendar, kak razloček! . . Ha, zdaj se je spomnil, da ni vsak smehljaj izraz veselja in da se kdo lahko kaže veselega, ne da bi v resnici bil! . . Z izredno bistroumnostjo je razločeval zdaj med pristnostjo in nepristnostjo . . . Torej od kdaj je že ni videl take? . . Ali je mogoče, da od tistega dne ne več, ko ga je bila doletela nesreča? . . Kako je mogel biti tako zaslepljen? . . — —

»Katera cvetka bo torej moja?« je čul vprašati svojega prijatelja.

»Izberite si, katero hočete!«

»Ne, vi mi jo morate izbrati!«

»Dobro torej! Kake barve — ali belo, ali rumeno, ali rdečo? . .«

»Tudi to prepuščam vašemu ukusu!«

»Med rdečimi imam posebno krasne eksemplare . . .«

Zardela je sama pri teh besedah. Tako vsaj se je zdelo njenemu možu . . . Vsi njegovi čuti so bili nekam poostreni. Vsako potezico na licu svoje žene jo natanko razločeval in vsak gibljaj njenega obraza in života se mu je zdel pomenljiv . . .

Izbrala je bila po daljšem iskanju krasno, napol razvito rožo. O, kako srečen bi bil, če bi jo bila dala njemu! . . Enkrat se je že hotel oglasiti, a spametoval se je še o pravem času . . . Po vsem životu drhteč, je opazoval še naprej in čital iz zategljajev njenih usten in iz odseva njenih sladkih, velikih oči, kaj se godi v njeni duši . . Videl je, kako je izročila njegovemu prijatelju žlahtni cvet, videl, kako se je — mogoče da nehote — doteknila njena roka njegove in kako sta se zganila pri tem oba . . .

Morda ni bilo vse to nič, in vendar, vendar . . .

Zašumelo mu je po ušesih in prešel mu je za par hipov sluh, potem pa je čul spet, ko je on zaprosil:

»Malo se še pomudite tukaj! . .«

Presrčno ga je pogledala in on je hipoma vedel, kaj sije iz tega pogleda! O, kako dolgo že ni njega tako gledala! . .

»Malo se pomudite še,« je ponavljal prijatelj, ona pa je odgovorila:

»Ne morem . . . ne smem! . . K Arturju moram, vem, da me že težko pričakuje . . .«

In povesila je oko in žalost ji je obvela lica . . . Pri spominu nanj se je — užalostila! . . Oh, vse je vedel zdaj, vse! . . To, kar je odsevalo njemu nasproti iz njenega pogleda, je bilo sočutje, je bila hvaležnost, vdanost, ali bodisi že karkoli hoče, samo to ne, česar si je on tako želel! . . Ne njemu, onemu nasproti je žarela ljubezen iz njenih oči . . .

Prijatelj in žena sta odhitela spet mimo lope, ne da bi ga bila zapazila, njemu pa se je stemnilo pred očmi, tako nekako kakor tistikrat, ko je padel s črešnjevega drevesa, in nezavesten se je sesedel skup . . . — —

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenec.

(Dalje.)

III.

Gozdarjem, katerim je treba žilave vztrajnosti in junaške kreposti, je prištevati kunarje. Že za Valvasorja je slovela naša dežela radi obilnosti in kakovosti kožuhovine. Na ljubljanske semnje o sv. Pavlu, januarja meseca, so dohajali kupovalci kož iz daljnih krajev in celo iz severne Nemčije. Že takrat, v dobi Valvazorjevi, je imela koža kune zlatice vrednost manjše krave in celo postava je določevala stanove, katerim je bilo dovoljeno s to kožuhovino se ponašati. Leta 1873. so plačevali nabiralci kožuhovine na licu mesta kožo zlatenke s petnajstimi goldinarji. Ni torej čuda, da so ljudje ob gozdu in v zimskem času od nekdaj zasledovali živali, ki dajo kožuhovino, in da se pečajo s tem še dandanes. Tudi lisica, jazbec, posebno vidra, dihur in, kakor sem že omenil, polh dajo dober zaslužek, ko pridejo v past in pest. Ali prva je kuna, za katero so se izvežbali v naših gozdih pravi strokovnjaki. Kunar je vsak bolj ali manj tudi lovec za drugo zver in domalega zna vsak rabiti tudi puško — s pravico ali brez nje, tega ne bom preudarjal; jaz nisem nikoli nobenega vprašal, ima li orožni list ali privoljenje za lov. Ko hitro smo stopili v gozd, smo bili tovariši, »doma pa vsak svoj gospod«. Poznal sem ljudi, ki so na jesen premišljevali, bi li šli črez zimo na Hrvaško za zaslužkom kot drvarji, ali bi ostali doma in se pečali s kunjim lovom. Ako je zima ugodna in ima kožuhovina dobro ceno, je tudi doma dober zaslužek. Ugodna je pa zima takrat, kadar pogostoma zapada sneg, pa ne predebel, ker to daje sled in ne prehude hoje. Vztrajen pešec pa mora biti kunar in snega in mraza se ne sme zbati, in zatorej sem že skraja omenil, da kunar mora biti cel korenjak.

Kun je dvoje vrste: so belice in zlatice. Prva je bolj znana, ker se nahaja povsod po naši deželi in celo po poslopjih se ugnezdi ali jih pa obišče po zimi. Zlatica je pa gozdna žival. Kjer ni debelega, širnega in skalovitega gozda, tam zlatice ni. Ona rabi velik hlev, kakor pravi svet, in ji ni nič za to, ako preišče eno noč tudi več stotin oral gozda. Belica ima belosivkasto podlanko in črnikasto

reso, na vratu pod glavico pa snežnobelo liso. Zlatica pa ima zlatorjavkasto podlanko, bolj rjavo nego črno reso, na vratu pod glavico pa krasno, bolj ali manj rumeno liso, ki se v resnici žari kot zlato in ji daje ime zlatica. Imenujejo jo tudi žlahtnico, ker je nje kožica, čeprav manjša od beličine, vedno precej dražja. Tudi bolj vitka je zlatica od belice in po drevju je bolj poskočna kakor veverica, kateri je največji strah, ker njena gnezda ji dostikrat služijo za posteljo, nje život pa ponajveč za hrano. Brehm pripoveduje, da je prešinjajoče gledati, kako veverica bega z drevesa na drevo pred zasledujočo jo zlatico, kako s trepetajočim glasom oznanjuje svoj smrtni strah, da se upehana kar z vrha drevesa vrže do tal, da bi si otela življenje, da pa zlatici le redkokdaj uide, ko jo je zasledila. Jaz to Brehmu verjamem, ker sem se sam prepričal, da je veverica, koder prehaja zlatica, zelo redka, in po mojem mnenju so ta, polh in pa miši glavni živež zlatici. Zakaj, to že povem. Belica ne hodi rada po drevju, ponajveč se umakne na drevo le, ko ji preti nevarnost, n. pr. pred psom. Veverico, miši in polha pa zasleduje tudi ona, pobira pa tudi sadje in pri poslopju je tudi kuretini zelo nevarna.

Kune se lovijo v pasti in z zasledovanjem. Za pasti služijo železa, takozvani ključi, in pa kladice. Železa in kladice se pokladajo po skalovju in po gozdu, koder ima kuna navado prehajati. Za vado se najraje stavi perutnina. Ključ je stava od tal iz dveh pripognjenih dreves, ki skup stisneta, kadar žival poprime za vado. Kladica je za kuno najbolj navadna stava in obstoji iz več kosov lepo obdelanega lesa. Sredi stave se dene vada. Ključ je preveč vidna stava in zatorej ne priporočljiva. Kladici pa škodujejo miši in ptiči, n. pr. šoje, ki se lotijo vade in s tem sprožijo stavo. Kdor namerava loviti na stave, privaja žival že jeseni s tem, da razmeta vado po mestih, po katerih bode stavil. Kladičar postavlja tudi že zgodaj jeseni kladice, ki jih pa ne naproži, da se jim žival privadi. Kladice se nastavljajo po izpodmolih in skalnatih votlinah, kajti kuna, ki zasleduje miši in druge živali, ki se ogibljejo snega, iztika seveda po takih prostorih, ki so zavarovani za sneg. Kar velja za kladico, velja tudi za stavo želez. Pri obojih stavah mora pa biti lovec zelo previden, da ga lastni sled ne ovadi, kam da stavi, sicer dobi hitro pomagača, ki skrbi s tujim trudom za svoj žep. Gorje, ako se pri tem delu stavec in nabiralec srečata! Nabiralec mora imeti lahke pete, da se otme srditosti in maščevanju stavca.

Pravi lov se prične šele potem, ko zapade prvi sneg. Sled živali kaže lovcu, kod prehaja in kam je torej najprimerneje staviti.

Sled je pa tudi kažipot za lov po zasledovanju. Ta lov pravzaprav vzbuja strast v naših gozdarjih, ki se pečajo ž njim, da jim ni prestajati doma, ko se navadni ljudje stiskajo le bolj za peč. Sneg in sled ovadita vse. Niti ganiti se ne sme žival, da bi pravi gozdar ne vedel kam za njo. Nikar ne mislite, da je to kar tako samo ob sebi in da more vsak, ki ima zdrave oči, kar tako za živaljo kakor za črto na papirju! Žival prehaja semtertja in večkrat skriža svojo pot. Zahaja tudi po goščavi in po grdem svetu, kuna posebno še iztika po votlinah, po katerih večkrat preide daljno pot in stopi na dan na precej oddaljenem mestu. Zlatica lazi tudi po drevju in pride do tal po daljšem presledku.

Pa kaj bom o tem govoril! Kdor je količkaj po snegu hodil za živaljo, je izkušal, da še zajca, ki se tako značilno loči s svojim sledom od drugih živali, je težavno doslediti in določiti, od katere kljuke je šel na lož. Pravi kunar pa ve ločiti večerni in jutranji sled, bodisi v prhkem, bodisi v južnem snegu. Celo sled zlatice loči od sleda belice. Dihur ali veverica ga ne smeta nikdar zmotiti. Gorje prvencu, ki se da preslepiti veverici! Ta ostane začetnik in nevednež še dolgo let. Kar sem poznal kunarjev, bolj sposobnega za sled nobenega ne nego mlajšega Pangreta iz Podcerkve. Ta ni sledil pravilno samo po snegu, tudi po blatu, prahu, listju, travi mu je vsaka najmanjša izprememba, ki je navadno oko niti ne zapazi, služila, da je žival zasledil in ukrenil, v katero smer je prešla. Jaz sem se mu nekoč čudil, ko mi je nagnal srnjaka, in to po samem listju. Prav do mene je prišel po ravno istem tiru kakor srnjak. Vprašal sem ga, kako je to mogoče, in rekel mi je: »Pripognite se, gospod, pa glejte nazaj! Ne vidite li črtice, ki je označena s privzdignjenimi listki?« Kar sem pa jaz zapazil šele potem, ko sem se spognil, to je bilo Pangretu vidno kakor divjaku Indijancu. Vsako najmanjšo izprembico na listju je zapazil Pangre in tudi takoj razložil, je li od ptiča ali od živali, ki po tleh prehaja. Pangre je vedno gledal po tleh in okolo sebe in zapazil vsako malenkost, dasi je tako mirno prehajal in, rekel bi, malomarno se kretal, da bi spremljevalec mislil, da kar dremlje po poti. Njegov oče, že sedemdesetleten starček, pa tudi še dober pešec in boljši strelec nego sin, je bil vse bolj živahen od sina in se je večkrat jadikoval ob sinovi počasnosti, vendar v dvombi, kam je žival krenila, kje se je pristavila, kako zastaviti, od katere strani pognati, je po največkrat obveljala beseda mlajšega Pangreta. Puška se je pa pri njem malokdaj zaman oglasila. Pangre ni pomeril, če se žival ni pristavila, in ne vem, ali zlobnost ali re-

snica mu je prisojala tudi to, da Pangre vselej poklekne na eno koleno, predno pritisne na zmet. Le govorite, kar hočete, jaz pa pravim, da zasledovalca in priganjača nisem poznal, kakršen je bil mirni, redkobesedni Pangre!

Kunar se odpravi v gozd, ko hitro zapade sneg. Najugodnejši sled daje sneg, ki zapade z burjo, kajti ta sneg ne obvisi na drevju in je prhak. Da ga zapade pedenj visoko in na zmrzla tla, potem je prava ura za gozdarja lovca. Ljudje, ki se spoznajo, odhajajo pri prvem vidu od doma. Navadno ima vsak sekiro, malho ali torbico ob strani, v njej pa železa ali sak, ogenj pa kaj za pod zob. Družijo se po trije, tudi štirje in eden med njimi nese tudi pušo s seboj. Pušar odhaja iz vasi po vrtih in za hišami in najrajši še pred dnem. Kjer se neha polje in se pričnó pašniki in potem gozd, tam je na gotovem mestu sestanek. Potem se lovci razidejo, še prej se pa domenijo za mesto, kjer se zopet snidejo. Eden gre navadno ravno pot, drugi po straneh na okrog in na novem sestanku si dopovedo, kaj so presledili. Ako je kunji sled v obhojenem svetu, potem se pričnе razgovor, v kateri kraj je držal sled. Ako sled ne drži iz obhojenega sveta, potem se ve, da je v krogu, in prične se žival »krajdati«. Te besede si jaz nisem mogel prav raztolmačiti. Pomeni le toliko, kakor žival v kraj deti, ali črez, da je v krajdi, t. j. v krogu, ki je s kredo zaznamenovan? Beseda se rabi različno: Okrajdali smo žival, v krajdi smo jo imeli, dolgo krajdo smo naredili, hitro je bila v krajdi. Vzemimo, da žival zasledi lovec, ki prihaja na levi strani kroga, da je pa tisti, ki je šel po sredi, ni prisledil, potem je gotovo, da je v prostoru, ki sta ga obšla ta dva lovca. Ako jo je lovec, ki je šel skozi sredo obhojenega sveta, tudi presledil, potem določi lovec, ki je obšel desno stran, je li žival se upokojila v presledenem svetu, ali pa je še naprej odšla. Vzemimo, da se dogodi poslednje, potem se prične nov krog, toda ta že z manjšim okrožjem, kajti nadejati se je, da le predaleč ni odšla. Srednji sledilec gre potem navadno že za sledom, posebno ako je po kraju in po navadi živali se nadejati, da se v tej okolici rada upokoji. Ko je žival naposled vendar že dosledena in okrajdana, potem se prične lov. Kjer se prične sled mešati in križati, tam se navadno ugiblje, da si je kuna že iskala postelje.

Lovci gledajo pogostoma na košate smreke in hoje, ko ne bi zagledali kakega veveričinega gnezda. Če ni po sledu očividno, da je žival šla na drevo, potem se na deblo le potolče, in ako je kuna v gnezdu, hitro skoči iz njega in se pomakne proti vrhu med veje

in lovec s pušo ji nameri in jo sklati z drevesa. Ako pa sled pelje naravnost na drevo, na katerem je gnezdo, potem se pa kar v gnezdo ustreli in kuna se iz njega prekucne, če ni ranjena prav do smrti, sicer pa obtiči kar v gnezdu, ki je treba potem do njega splezati in jo dobiti.

Kakor je mogoče, da je žival v gnezdu in na drevesu, do katerega ne pelje sled, tako se tudi dogodi, da je ni v gnezdu in na drevesu, do katerega drži sled. Eno in drugo, ker kuna zlatica, kakor sem že omenil, tudi po drevju prehaja, gre od tal po oddaljenem drevesu in se v gnezdo spravi šele po daljnem potu po vejah in drevju. Dogodi se tudi, da kuna zalezava gnezda, da bi zasačila veverico, in da jo, ne da bi jo bila zalotila, samo prežene. Potem se prične lov po drevju in se konča daleč proč, posebno kadar luna sveti in je jasna noč. Prigodi se pa tudi, da daleč naokrog ni več sledu do tal in da ni gnezda, in čeprav so, kune le ni v nobenem. Šla je v duplino. Išči sedaj šuplje drevo. Takih je v debelem gozdu več in nahajajo se tudi taka drevesa, katerim se spodaj ne pozna, da imajo visoko gori in med kako rogovilo dovolj dupline, da se kuna vanjo potakne. Istina je, da kunar pravi, da je kuna že v rokah, ko je na drevesu; to pa le z ozirom na to, da je zmerom bolj gotovo jo dobiti, ako je od tal, nego da je v tleh. Da je kuna v šupljem drevesu, jo preženeš iz njega, če biješ po njem, pa tudi z dimom, in potem pride na vrsto zopet strelec, ki ima pa težko nalogo, ako se žival ne prestavi, ampak kar naprej drevi po drevju in je po grdem svetu ni moči dohajati. Vem pa tudi še poseben slučaj, ko je kuna šla na popolnoma zdravo drevo, in vendar je ni bilo na njem in ne na kakem drugem drevesu naokrog in do tal tudi ni bilo sledu. Ko pride na vrsto mož, o katerem bom pozneje govoril, pojasnim ta slučaj po njegovih besedah. Sploh velja pri kunarjih pravilo, da kune, ki je odnesla pete, ko je bila pregnana z drevesa ali iz tal, ne kaže tisti dan več preganjati. Pregnana žival se redkokdaj upokoji in vedno bolj kaže, pobriniti se za drug sled. (Dalje prihodnjič.)

Ob Krki.

Krka, otožna Krka!
Kakor vode tvoje
tihe sanjava očesca
ljubice so moje.

In kot očesca njena
tudi ti si lažniva;
nikdo ne ve, kaj v tajnih
globinah vaših se skriva.

A. Gradnik.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

»Tri dni bo zdaj tema, pravijo po vasi. Nič ne bo solnca in jutra ne bo, ne opoldneva, ne večera,« je zaropotala baba z ugrizeno nogo.

»In žgancev ne bo, ne soka, ne kaše,« jo je postrašil ironist Marka.

»Kaj menite, Planjavčev oče, ali bo res, ali ne?« je vprašala baba.

»To ni nič. Jaz že čutim, da mi bije jutranja sapa v nos. Dolgo ne bo, in imeli bomo zopet dan. Solnca menda ne bo, ker na Čemšeniški planini vise mokri oblaki.« Jel si je napravljati tobak. »Ampak tega pa še ne veste, kaj se je prigodilo na Kolovraškem?« je vprašal mirno.

»Ničesar še nismo šlišali,« so odgovorili iz krdela.

»Kaj ste bili sinoči na Kolovraškem?« je vprašal hlapec s Frtice.

»Bil, bil. Kakšen strah je pa tam — oj!«

»Povejte nam, oče!«

»Le poslušajte! K bratu sem bil šel včeraj popoldne pogledat v kolovraške hribe in nazaj sem se vračal pozno v noči. Ali to pa rečem, da groze sem pa toliko prestal, po nepotrebnem prestal, da nič ne vem, kako sem prišel nazaj v naš graben. Le to vem, da je včasi zavihral gozd okrog mene kakor ob velikem viharju.«

»Saj smo se groze tudi mi naužili — oh!«

»Potres sam bi me ne bil toliko preplašil, ali tisti Urijčkov Matija, ki je cunje pobiral tudi po grabnu in ga vsi poznate, tisti me je tako prestrašil, da se ga bom spominjal vse žive dni, in tudi naši otroci bodo govorili o njem.«

»Pa so pravili popoldne pri krščanskem nauku, da je umrl.«

»Umrl . . . smrt ga je stisnila . . . Bog mu naredi milostivo sodbo! Večkrat se je norčeval: umrjem tedaj rad, kadar bo v raju izpraznjeno mesto cunjarja, kajti drugega ne maram biti gori. Tako se je bil navadil svojega posla. Zdaj pa stoji siromak pred božjim prestolom in Bog sodi, v čem je grešil.«

»Večna luč naj mu sveti! I kaj . . . ali vas je mrtev tako strašil?«

»Mrtev . . . še na parah se je pošalil z nami. On bi bil to noč kmalu od mrtvih vstal.« Iz krdela so se čuli obupni vzkliki k raznim nebeškim mogotcem. Gospodar s Planjave je nadaljeval: »Matija je tolikrat prenočil pri nas v Planjavi in nam delal druščino, pa sem si dejal sinoči, ko sem šel mimo hiše, kjer leži na parah: moraš mu tudi ti zadnjo noč tovarišiti kratek čas. Bilo je že po enajstih, ko sem stopil v tisto hišo. Ljudi je vasovalo tam dosti. Pokropil sem mrliča in pomolil. Ko tako stojim pred mrtvaškim odrom in molim, zabobni pod zemljo in udari ob stene s tako močjo, da je vse skočilo na noge. Mrtvaška leščerba na steni je padla na klop, luč na mizi se je zazibala, okno nad mrličevim vzglavjem se je samo od sebe odprlo in mrlič se je začel gibati pod rjuho, kakor bi se bil že naveličal ležati na hrbtu.«

»O prežalostna mamka božja, prosi za nas zdaj in na zadnjo uro!« je zahrumela baba z ugrizeno nogo in vprav blazna je stekla po vasi razglašat to novo znamenje sodnjega dneva.

»O Jezus Nazarenski!« je viknil berač Devs, ki je bil tudi v krdelu, in zašepal je za babo. Za njim jo je udaril Krulčev Peter.

»Ali je vstal?« je vprašal nekdo iz krdela.

»Kako bi vstal? Le postrašil nas je Urijčkov Matija. Nihče še ni vstal od mrtvih nego Kristus in tisti, ki jih je on zbudil. Tega vam ne morem dopovedati, kako smo koprneli ob tem pogledu, kakšen vik in krik je nastal po izbi. Vse se je rilo k durim, tako da jih tisti, ki so bili prvi, nikakor niso mogli odpreti, kar je še bolj pomnožilo zmešnjavo. Jaz sem bil še tako pri zavesti, da sem skočil k oknu za durmi in jih odprl; ali tako so se zagnali prestrašeni ljudje za menoj, da sem se s težavo skobacal skozi okno na trato. In bežal sem, kolikor so dale noge, drugi pa za menoj. Kar se tiče mrliča, je bil ves ta strah prazen: Urijčkov Matija je mrtev in prej ne vstane nego na sodnji dan; le potres ga je toliko zasukal, da se je obrnil na stran. In tako leži morda še zdaj in čaka prsti. Ali strah nam je naredil velik.«

V krdelu so izpregovorili o tem čudnem dogodku. Da je prinesel isto novico kakšen mlečnozobnik ali človek, ki še ni utrdil svojega ugleda pri vaščanih, pa bi jo bili razteptali na široko in vsak po svoje, ali to, kar je povedal možak, so vsi verjeli in nihče se ni drznil razvijati drugačne ali nasprotujoče misli. Polegli so zopet mirno na svoja ležišča ter vpirali poglede na gospodarja s Planjave.

Planjavec se je sklonil k ognju po utrinek. »Hudika . . . po vasi bo nemara tudi dosti škode«, je dejal, z gorečim utrinkom lahno se dotikaje duhana in obrnjen k Tonetu.

»Oče, vse narobe je v vasi in kvara bo menda mnogo«, je odgovoril mladenič, zadovoljen, da more izpregovoriti z razsodnim človekom.

»Da bi le tresenje pojenjalo in bi nam pomladanska setev lepo vstala in bi nam Bog dal obilo letino, pa bo še vse dobro. Hiše bomo že popravili, saj les rad raste v naših gorah in kamen in pesek tudi«, je menil ravnodušno gospodar in bacnil utrinek nazaj v ogenj. Začel se je ozirati po njivah, kakor bi hotel razbrati, kaj je tam posejanega. Ker pa iz svita ni mogel videti, je stopil nazaj v temo in od tam se je oziral po rebru in po hosti, kakor bi iskal nečesa in bi hotel zapustiti družbo.

»Planjavčev oče,« je zaklical zdajci za njim Frtiški, »ali imate svojega hudega psa še na verigi?«

»Psa še imam, hiše pa menda nimam, hiše«, je odgovoril Planjavec. »Še otrok ne vem kam spraviti. Kad, dobro novo kad z močnimi, železnimi obroči sem bil privalil izpod napušča, da posteljejo vanjo otrokom, pa hudik vedi, kako to, da mi je na vrtu ušla iz rok in zbobnela v dolino. Gori-le med brinjem bo nekje, če se ni zavalila noter doli v ono hosto.«

»Aha, sedaj pa vemo, kaj je poprej tako vršalo in hrumelo po rebri doli«, je vzkipel Tone. »Viž, Frtiški, kako modra glava si ti! Glej, kakšni so tvoji antikristi! Planjavčev oče, vaša kad je v hosti, tu-le bo skraja v češminju. Pomogel bi vam je iskati, ker je potrebujete, pa ne utegnem. Pojdi ti, Frtiški, in pomagaj očetu iskati! Kako si trepetal pred tisto kadjo, siromak!«

»Noč ima svojo moč in po noči se vse narobe vidi. Zjutraj, ko se dan zazna, bomo sodili že marsikaj drugače in tudi naše hiše se nam ne bodo zdele tako razdrte,« je govoril Planjavec v temi.

Hlapec s Frtice se je jel nekoliko sramovati svoje strahopetnosti. Vstal je in se pridružil Planjavcu, dasi nerad. Oprezno je stopical za gospodarjem ter globoko premišljeval. Ukrenila je njegova glava, da kad bo morda res kad, pa kako lahko se v njo skriva cela pošast. Malodušnost ga tudi tedaj ni zapustila, ko je valil s Planjavcem posodo v reber: skrbno se je oziral na kad in na brinove grme, ali se ne dvigne od tu ali tam kakšna prikazen, prežeča na njegovo kristjansko dušo.

Ostala družba pa v antikrista ni več verovala.

Tone je šel dalje po vasi, vršeč župnikovo naročilo.

XV.

Krulčev Peter je bežal domov. Povest ob Urijčkovem Matiji mu je zadala takšen strah, da ni vedel, ali je živ ali mrtev. Taka groza ga je obhajala, da ni hotel iti v svojo sobo. Potrkal je na Andrejeve duri. Nerad mu je šel stric Andrej odpirat. Šklepetaje z zobmi je stopil tesar k prijatelju.

»Ali si dobro zaprl vrata za seboj?« je vprašal stric Andrej, ko je bil zopet legel v postelj. Peter si je z dlanjo obrisal mrzlični pot z obraza in prikimal.

»Le bi pogledal, Peter, v svoj konec . . . Glej ga! Po kaj si prišel sem? Le meni verjemi: tat nikdar ne miruje.«

»Oh, kaj mi more vzeti! Orodje imam pri Porenetu, drugih stvari pa ne najde pri meni.«

»Ker vse zapiješ,« je pokaral Andrej.

»Gol sem se rodil, gol pojdem s tega sveta! Naj se zgodi sveta božja volja! Oh Andrej, mrliči vstajajo iz groba!«

»Ti si se ga menda zopet nalezel. Kje vstajajo mrliči iz groba?«

»Urijčkov Matija je vstal.«

»A — saj še pokopan ni. Čemu tvezeš take neumnosti! Ampak v svoj konec idi! Tat ti lahko vzame kožuh. Pri Koritniku so lansko leto pokradli vso obleko, naj je bila kaj vredna ali nič. Le posluhni me in poglej, če je vse zaprto in pa če si dobro zapahnil za seboj! Ti rad pozabiš.«

»Oj Andrej, ne bodi tako nezgubečen! Ne boj se tako za svoje zaklade, v večnost jih ne poneseš s seboj!«

»Kaj brbljaš vedno o zakladih, ki jih nimam! Kolikokrat sem ti že rekel: naredi nov zapah iz hraščine, bukov ni za nič; ti pa vselej pozabiš.«

»Pusti črvom in moljem, kar je minljivo, in obljubiva se v samoto pokoro delat, zakaj prišla je velika žetev in angeli poneso v božje shrambe dobro pšenico.«

»Pozebla je pšenica to zimo. Kako bodo ljudje plačevali obresti!« je vzdihnil Andrej, ki ni dosti pazil na tesarjeve opomine.

»Prijatelj, vsa znamenja na nebu in na zemlji kažejo, da se nam bliža nebeško kraljestvo. In glej, nobena zapirka ne bo držala bogastva in odvzete ti bodo vse minljive stvari, naj tudi ležiš na njih.«

»Na čem ležim, avša neumna! Vsak praznik se ves dan potepaš po vasi, zvečer pa tukaj rogoviliš. Bolan sem, pa me tako žališ.«

»Naj bom neumen, če sem. Tisti hudo učeni ljudje, ki nam pošiljajo novine in bukve, ne bodo deležni nebeškega zveličanja.

Priprosti, ponižni ljudje pridejo tja, kjer vsak dobi plačilo. Ampak, Andrejka, ti ne veš, kaj se godi po vasi. Ljudje molijo in jokajo v dva cepa, hiše škripajo, dimniki se gugajo, mrtvi vstajajo in z našega zvonika je padla streha na tla.«

»Stara je bila tista streha. Moj rajni oče so pravili . . .«

»In čudeži se gode po vasi, kakršnih ne pomni živ človek.«

»Kakšni čudeži?« je vprašal malomarno Andrej in zazeval.

»Tolarji so padali včeraj na zemljo.«

»Kje?« je vprašal stric, zabrnil glavo k tesarju in razširil oči.

»Pod Cijazovčevim kozolcem. Oh, to so znamenja!«

»Tolarji praviš? . . . Kakšni tolarji?« je zakipel hipno Andrej z velikim zanimanjem za ta čudež.

»Pogoldinarski, okrogli . . . na videz pošteni, cesarskega kova.«

»Na zemljo so padali? Iz Cijazovčevega kozolca?« Postelj je zaškripala in krčevito se je dvignil bolnik, kakor bi se bila sprožila neka tajna sila v njem.

»Ali so padli iz kozolca, ali iz neba, ali jih je vrag iz zemlje vrgel ven, tega ne ve živa duša. Najbrž jih je metal izkušnjavec.«

Stric je te besede v živo poslušal. Obrnil se je na postelji in podprl težko glavo v roko. Grozne misli so ga burile. Noge je premetaval pod odejo, kakor bi ga pikale vanje strupene živali. »Poprej si rekel, da so padali, zdaj pa praviš, da so padli. Enkrat praviš, da jih je vrag vrgel, potlej pa, da jih je metal. Ali jih je bilo več in večkrat?« je vprašal po kratkem premolku.

»Eden za drugim so padali, če niso prišli iz zemlje. Tvoj brat Jože je našel enega zjutraj, enega pa opoldne na trati pod znamenjem.«

»Poprej si rekel, da pod kozolcem!« se je vzburil bolnik ter ostro vprl oči v Petra.

»A kaj vem, kje je bilo! Prišel sem prepozno h kozolcu in sam nisem videl, kje so padli in odkod. Tolarja sem pa oba videl v Cijazovčevih rokah. Kakor sem kupil, tako ti prodam.«

»Dva torej!« je zastokal stric Andrej. Zgreznil se je vznak v posteljo in sklenil roki. Zelenkasta bledost se je razlila po njegovem velem obrazu, iz katerega se je svetilo dvoje sivkastih, globoko vdrtih oči. Nekaj časa je otrpel ležal, strmeč v zakajeni strop. Ko se je osvestil, je zopet dvignil suho postavo, naslonil se na komolec in milo je zaječal: »Oh, Krul — Krul — Krulčev Peter . . . idi gori . . .« Tu se je premislil in s posiljenim kašljem si je prestrigel besedo. Zopet je ležal liki mrtvo telo in hropel. Visoko so se mu dvigale prsi, ker huda ura je razsajala v njih. (Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

Ivan Cankar: Na klancu. — Knezova knjižnica IX. Izdala »Slovenska Matica«. 1902. (Konec.)

Črevljarjev lik je risan naravnost klasično; zdi se mi, kakor da bi bilo pod to trdo skorjo skrito tisto slovensko srce, ki bi utegnilo sčasoma zravnati tiste neprijazne, s kamenjem posute, s trnjevim grmičjem na redko poraščene rebri slovenskega klanca, ako bi bilo prav vzgojeno in trdno vojeno. Ko sem poslušal možate besede tega pijanca, gledal njegovo odločno dejanje, tedaj sem se začudil, kako je prišel tudi ta med te suhe, sanjave slabiče na klanec; žal mi ga je bilo, kakor je človeku hudo pri srcu, ko gre po rodovitni, a zanemarjeni ledini, ki rodi le osat in trnje mesto zlatoklase pšenice. Ta nasilni, a v srcu vendar pošteni črevljar je menda robati gorenjski Slovenec, ki mu ni sužnji jarem toliko upognil vratu kakor drugim njegovim bratom, a je kakor oni stoletja pogrešal blažilne skrbi modrega vzgojitelja; zato je zaostal, ker ni napredoval. To je menda tista vrsta ljudi, o katerih govori učitelj Krivec in na katere zida svoje upe: »In ti (L. Mihov) niti ne veš, kakšno je naše ljudstvo. Če si videl ljudi pijane v krčmi, so se ti zastudili — poluberači in popolni berači, ki pijo in preklinjajo in propadajo kakor živina; kar jih je boljših, beže v Ameriko, na Nemško, v Bosno, a pijani berači, ki so prelahkomiselni in preleni, da bi si pomagali, ostanejo doma . . . Tako si morda videl ljudstvo in tako si ga sodil. Jaz pa sem ga spoznal in ni ga boljšega na svetu.« (153) Kadar govori resno, ne sebe in drugih zbadajoče, tedaj izražajo njegove premišljene besede prirojeno nadarjenost; kadar kdo apeluje na njegovo možatost in prijateljstvo, tedaj za hip zablešči s silo zadušena srčna dobrota, ki se kaže bolj v dejanju nego v besedah. »Nič ne skrbi zame, prijatelj . . .« govori T. Mihovu, ki mu obeta preskrbeti v tujini službo. »Da bi se ti godilo najboljše! Ampak kadar boš ležal v jarku in boš umiral brez prijatelja, takrat se spomni, da ti nisem svetoval na pot.« (83). To je ganljivo in pristno narodno; to je ves drugačen značaj kakor glavno moško lice Tone Mihov, krojač v trgu, slabič brez trdne volje, ki ga je prvi naval življenja podrl na tla, da se ne dvigne nikoli več. To so ljudje, ki druge vlečejo k dnu, kakor potegne človek, ki ne zna plavati, dobrega plavača v rupo, da oba utoneta. Mihov je človek, o katerem pravi učitelj: »Uboštvo je veliko, toda inteligenten človek si ve pomagati, duševni siromaki pa so dvakrat ubogi — skrijejo se in pričakujejo konca« (154). Vsa njegova omika mu je bila bolj na kvar nego na korist; kaj mu je pomagalo, da je govoril pri čitalniških veselicah svoje govore, da je čital tudi nemške liste in romane, ko tega ni mogel prebaviti. Ko pride v trg tekmec, ki se je česa naučil od sveta in življenja, tedaj Mihov stoji kot okamenel in je v prvem hipu prepričan, da mora podleči; mesto krepkega dejanja postavi tujcu medlo jezo in bledo zavist nasproti, sam pa pripoveduje svoji ženi povesti in romane ter sanja z odprtimi očmi kakor bolno dete, ko zija v njegovo hišo pomanjkanje in siromaštvo. Kakor Slivar naposled prizna ženi, da jo je goljufal, ali vendar ji še obeta zlate gradove. Na klancu postane popoln žganjar, ki za-

piva prisluženi ali priberačeni denar ženin. In tako pada od stopinje do stopinje: v njem se razvije tisti beraški ponos, ki je tem ostudnejši, čim objestneje nastopa, iz njega pa se razvije naposled sovraštvo do žene, češ, da je ona kriva njegove nesreče, sovraštvo, ki ga spodi nazadnje od doma. Mihov sicer ne gre v prostovoljno smrt, ali on gre — med svet — umirat; »odkar ni imel doma, se je vzbudil popotnik v njem, tisti popotnik, ki živi v vseh slabičih, v vseh sanjarskih in vseh nesrečnih ljudeh«. (80) Ali središče dejanja ni on, marveč njegova žena Francka, ki stoji, navidezno slaba, kakor skala sredi morja in ob njo se zaganjajo razljučeni valovi življenja, trgajoč ji košček za koščkom njeno mehko, požrtvovalne ljubezni polno srce. Ob tem liku je razvil Cankar vso svojo veliko umetnost v risanju značajev. S tem nam je ustvaril tip slovenske žene, kakor ga doslej ne pozna slovenska knjiga. Ona je pasivna junakinja, ona ne vodi s krepko roko svoje družine skozi opasne vrtince skrbi in pomanjkanja, ali ona je nepremično središče družine, ona je vir ljubezni, ki nikoli ne usahne. Naj teče ta draga tekočina zastonj, naj jo ta in oni lahkomiselno zapravlja, Francka ljubi in daje z vedno enako ljubeznijo. To je križev pot borne slovenske žene, naslikan s srčno krvjo pesnikovo, poln bridkosti, a prekipevajoč trpke poezije. Samo tri postaje ima ta dolgi križev pot, a vse tri dihajo pravo slovensko življenje, v vseh treh živi pravi pesniški duh. Francka je ves čas svoje mladosti pogrešala sladke materinske ljubezni, in čim bolj je je pogrešala, tem večji reservar se ji je nabral v bogati njeni duši, zato je mogla iz njega dajati vse do svoje smrti. Ko je bila Francka še doma, jo je mati sovražila radi njenega očeta, kateri jo je bil zapustil nezakonsko mater, sovražila jo je, »otroka, ki je bil ves plah in zbegan, ker nikoli ni poznal ljubezni in ker ni bilo nikogar, ki bi ga kdaj pobožal. In senca tega sovraštva se je zagrnila črez vse življenje njeno . . .« (72.) To dete pa je živelo tem bogatejše duševno življenje; svet njene fantazije je rastel in je bil čimdalje pestrejši, njeno dovzetno dušo je prevzelo sladko koprnenje po nečem neznano lepem. Njeno telo je ostalo sicer drobno, a duša je letala med čarobami pravljičnih dežel; sanje mladostnih let zanjo niso bile samo sanje, ampak ona je našla v njih uteho za trpkosti resničnega življenja, ali čim bolj je spoznavala življenje, tem bolj je doživljala razočaranja tudi v svetu svojih sanj, ki so se zgostile v prave vizije in halucinacije. Te sanje mlade deklice so posebnega pomena za vse poznejše Franckino življenje; to je tudi del v povesti, ki je deloma nejasen, a poln hrepeneče poezije, kakor je prepojena tudi prva slika — Franckina božja pot na romarsko goro — z resnično in globoko poezijo, ki diha slovenski zrak, ki kaže obenem, kako dobro pozna Cankar otroško dušo. To je prva postaja tega bridkega kriŽevega pota Franckinega življenja. Druga nam jo predstavlja kot trpečo in prav tako vdanopokorno zakonsko ženo, kakor je bila prej pokorna svoji trdi materi. Ona, slabotna ženska, je žena možu, katerega mora rediti, ker je padal na trdi cesti življenja in nima moči, da bi se dvignil in kljubovalno nadaljeval pot. Ko ga je videla pred seboj prepadenega, uničenega, tedaj se ji je zasmilil. »Začutila je, da ji je leglo na ramena strahovito, težko breme, ki ji je potisnilo život skoro do tal, začutila se je mater in varuha, in ta čut je bil sladak in strašen obenem.« (58). Ona pa ni padla, hodila je, dokler je čutila v sebi kaj sile, vsi pa so se naslanjali nanjo, moč pa je črpala iz brezmejne ljubezni, ki jo je čutila do teh slabih stvorov, saj je vedela, kak revež je človek brez ljubezni. In obenem ko je delila mednje,

se je temno zavedala, da zastonj daje, da ne priteče nikoli do tistega svetlega sveta, o katerem je sanjala nekdaj. Ta družina je imela le mater; ko je odhajal v svet njen neokretni mož, smilil se ji je, ker je vedela, da se nikoli več ne vrne. In sedaj se pričenja tretja postaja tega strašnega križevega pota. Otroci so rasli, mati pa jih je gojila s srčno krvjo, ali slutila je s temno zavestjo, da tudi ti ne dotečejo sreče, ako bi tekli do konca sveta, saj so bili njeni in Mihovega, a bolj njegovi nego njeni; od nje so imeli le mehko, po ljubezni hrepeneče srce. »Vsi drug za drugim so odhajali, vsak si je odrezal koščck njenega srca; in vračali so se bolni in ubogi, legli so in so umrli. Kri je izpilo iz njenih rok, luč je izpilo iz njenih oči, srce ji je razsekalo, da je bila ena sama velika rana.« (163). Šla sta sinova, šla je hči. Sinova sta posnemala očeta, hči pa je doživela to, o čemer je mati nekdaj sanjala in je bila tako razočarana. Kakor da bi bili ti otroci odtiski staršev! Ponesrečeni študent Lojze se zadnji vrne in prinaša s seboj cinični uk, s katerim ga je bilo življenje popolnoma sprijaznilo, da je v svetu vse pravično urejeno. »Nikoli še ni rodil osat žlahtnega sadu; raste samo zategadelj, da ga populijo osli.« (158). Naravnost pretresljiv je prizor ob materini smrtni postelji, ko se vrne Lojze in spozna mati, da je prišel tudi on domov umirat. Čitatelju se zdi, kakor bi šel od neba do zemlje strašen disakord, kateremu sledi grobna tišina. — Tako konča ta pretresljiva tragedija ene družine tam na klancu; recimo tako, ne verujmo, da umremo tako vsi — klančarji, to je prestrašna misel. Glej! »V trgu se prižigajo luči . . . Tam doli se je zasvetilo, majhna, rdeča luč je trepetala, rasla je in plapolajoča rdeča iskra se je izpremenila v mirno, jasno belo svetlobo.« (163. 164.) To je učiteljevo okno. Ali je ta skromni, pošteno misleči učitelj, ki noče reševati sam vsega naroda, ampak le en del njega, ki se ne baha kot reformator, ampak hoče hoditi po ravnih cestah, delati pot spoznanju, sporazumenju in samozavesti, ali je ta človek mož prihodnosti? Lojze se mu v začetku smeje v obraz radi njegovih namenov, učitelj pa je miren, ker ve, kaj hoče in more. In vendar spozna oni izgubljeni človek ravno po učiteljevih besedah, da je prišel po lastni krivdi med obsojence, da se je sam obsodil »v tistem trenotku, ko se je domislil prvikrat, da je osojen in so mu omahnile roke in mu je omahnilo srce.« (158.) Pač, iz daljave slišimo nekako podkupljivo godbo, a je še ne razločimo dobro; na vzhodnem nebu se menda hoče zoriti, a svetli pas je še ozek in medel. V srce se nam selijo nejasni upi, ki so še slabi, ali od nas je odvisno, če vzkipe in nas potegnejo za seboj za krepkim delom. Cankar ni še povedal zadnje besede, vendar pa nam je rekel še dve možati slovenski, za kateri smo mu od srca hvaležni. *Dr. Iv. Merhar.*

Janeza Trdine zbrani spisi. I. knjiga. Bahovi huzarji in Iliri. V Ljubljani 1903. Založil L. Schwentner. Cena K 3, po pošti K 3·20. Trdinovih zbranih spisov smo že vsi nestrpno pričakovali. Natančnejšo oceno knjige prinesemo pozneje.

Zofka Kveder. Iz naših krajev. V Ljubljani 1903. Založil Lavoslav Schwentner. Cena K 2·50, po pošti K 2·60. O tej lepi knjigi plodovite naše pisateljice izpregovorimo prihodnjič.

»Slovenska Šolska Matica«. Realna knjižnica, I. del. Zgodovinska učna snov za ljudske šole, 2. snopič. V Ljubljani 1903. Poleg zgoraj navedenih naslovov nam pojasnjujeta še dva druga, da naj služi pričujoča knjiga ljudsko-

šolskim učiteljem kot pomožna knjiga pri pouku v zgodovini. Toda marsikak učitelj bo v njej zaman iskal gradiva, ki bi ga uporabil pri pouku. Učni načrt določa, da mora biti na nižji stopinji v ljudskih in tudi srednjih šolah temelj zgodovinskega pouka pripovedka, šele na višji stopinji moramo vpoštevati pragmatično neksijo posameznih dogodkov. Zato bi bilo bolje z ozirom na položaj slovenskega ljudskega šolstva, da bi bil pisatelj te avstrijske zgodovine navedel več pripovedek, kakor je to storil Krones v svoji zadnji knjigi za mladino. Potem bi bil moral seveda nekoliko skrčiti politično zgodovino, kar bi bil lahko storil tudi v sedanji knjigi pri nekaterih odstavkih. Tudi za pouk na višji stopinji ne zadostuje ta knjiga, ker nepopolno navaja vzroke in posledice nekaterih dogodkov. Veliko zaslugo bi imela »Slovenska Šolska Matica«, ako bi izdala tako avstrijsko zgodovino, kakršna je Fr. M. Mayerja »Geschichte Österreichs« in ki bi bila preustrojena za slovenske potrebe, posebno ker nimamo razen nekoliko starih poskusov še nobene dobre slovenske avstrijske zgodovinske knjige. Tako knjigo bi potem lahko rabili vsi učitelji.

V Apihovi avstrijski zgodovini bodo gotovo vsakemu najbolj ugajali odstavki o kulturi, kakor o vitezih, samostanih in srednjeveških mestih, ki so pisani zelo umljivo in priprosto, poleg tega pa tudi stvarno. V tem delu se ozira, kjer je le mogoče, na slovenske dežele.

Politična zgodovina je zelo nerazmerno pisana. Omeniti hočem le dveh vzgledov. Najprvo so nekateri deli o križarskih vojnah predolgi; potem so tudi vzroki teh vojen nepopolno navedeni, ker ni samo verska navdušenost odločevala, da sta se papeža Gregor VII. in Urban II. s tako vnemo poprijela ideje križarskih vojen, ampak tudi posvetne namere so jako vplivale na njiju dejanja. (Primeri spise Kuglerja in Röhrichta). Dalje ne omenja niti z besedico investiturnega boja v Avstriji, a nemške razmere razpravlja precej obširno.

Omeniti moram še, da pisatelj ni porabil povsod vse literature, zato je v knjigi precej napak. Ni moja namera, da bi navedel vse pogreške, navesti hočem le nekatere. V avstrijskem privilegiju cesarja Friderika bi morala biti druga točka natančneje označena. — Pisatelj je prezrl Dopschev sestavek: Über die »tres comitatus« bei der Erhebung Österreichs zum Herzogthum (1156) v »Mitteilungen des Institutes f. österr. Geschichtsforschung» XVII, 296, zato se mora opomba na str. 102. predrugačiti. — Na str. 122. je omenjeno o priliki tretje križarske vojne, kako je nastal nižjeavstrijski grb, kateri je potem tudi popisan kot rdeč ščit z vodoravno belo prečnico. Toda to ni nižjeavstrijski, ampak avstrijski grb in se nahaja še v sedanjem državnem grbu. Razen tega je pa Karabacek dokazal, da je ta vezni ščit res orijentskega izvora. — Nemški knezi so izvolili Rudolfa Habsburškega za nemškega kralja ne 29. septembra, ampak 1. oktobra 1273. l. (Huber, Gesch. Österreichs I, 584; Böhmer — Redlich, Regesta imperii VI, I.). — Rudolf Habsburški je podelil med 17. in 23. decembrom svojima sinovoma ne samo Avstrijsko, Štajersko in Kranjsko, ampak tudi Koroško in Slovensko marko; listina ima sicer datum 27 decembra, toda, kakor je dokazal Zeissberg, sta dobila Rudolfova sinova omenjene dežele pred tem dnevom. Mimogrede omenjam, da ima to napako tudi Orožen, Vojvodina Kranjska IV./2, 49. (Zeissberg, Rudolf v. Habsburg u. der österr. Staatsgedanke v »Festschrift zur sechshundertjährigen Gedenkfeier der Belehnung des Hauses Habsburg« 18; Huber, Gesch. Österr. II, 6; Böhmer — Redlich, Reg. imp. VI, 382; Dopsch, Die Kärnten-Krainer Frage v »Archiv f. österr. Geschichte« 87,

45). — Margareta Tirolska ni dobila priimka Maultasch radi svojih velikih ust, ampak, kakor so novejše preiskave dokazale, po svojem enako imenovanem gradu. — Prve naselbine na Kočevskem so bile po Elzejevi trditvi že l. 1339. — Pri poglavju o delitvi habsburških dežel bi moral pisatelj razločevati posamezne delitve, ker niso imele vse istega značaja. — »Bulla« se ne imenuje zlata škatlica, ampak cesarjev in pogosteje papežev pečat (Bresslau, Handbuch der Urkundenlehre, 939), potem se imenujejo tudi listine, na katerih vise svinčeni ali zlati pečati, bulle. *Fr. Komatar.*

Žnideršić Franz, k. k. Professor: Zur Pflege der slovenischen Schriftsprache an österreichischen Gymnasien. (Separatabdruck aus dem LIII. Jahresberichte des k. k. Staatsgymnasiums in Görz), 1903. — V svojem spisu, ki ga je izdala minolo leto »Slov. Šolska Matica«, »O pouku slov. jezika. Njega dosedanje smeri in bodoča naloga«, sem poudarjal med drugim zlasti tudi potrebo preustrojbe učnega načrta za slovenski jezik na naših srednjih šolah. Da bi pa tam ustanovljene teze ne ostale mrtve besede, sem že v lanskem »Popotniku« naznanil, da mislim sklicati anketo, ki bi se bavila z omenjeno preosnovo, ter poprosil učitelje slovenščine, naj javijo o tem svoje misli. Zasebne moje skrbi so krive, da se je stvar zavlekla. Doslej se ni oglasil nihče z obsežnejšim predlogom. Radi tega je pozdraviti spis prof. Žnideršića, ki je prvi posegel v to brez dvojbe aktualno stvar. Za presodbo posameznosti njegove razprave — ki bi si jo pa želeli slovensko — nam tu ne gre, a z veseljem poudarjam, da stoji g. profesor glede na staro slovenščino na mojem stališču: staro slovenščino iz učnega načrta, srbohrvaščino vanj!

Letos o Božiču bode zborovala »Slov. Šolska Matica«. Te prilike srednješolski učitelji ne moremo lepše porabiti, nego da se tedaj zberemo v Ljubljani v prijateljski sestanek ter izvolimo ožji odbor, ki naj bi sestavil o stvari referat.

Dr. Fran Ilešič.

Sokolska ideja in Slovenci je naslov brošurici, katero je spisal ob štiridesetletnici »Sokola« v Ljubljani podstarosta »Sokolov«, g. dr. Vladimir Ravnihar. Brošurico, ki prinaša v velikih, markantnih potezah zgodovino sokolstva ter govori o lepem, idealnem smotru, ki ga ima, bode čital z zanimanjem vsakdo. Tople besede, s katerimi je pisana, navdušijo brez dvojbe za sokolsko idejo marsikoga, ki se dozdaj morda ni ogreval zanjo. Brošurica se dobiva v Ljubljani pri Jerneju Bahovcu na Sv. Petra cesti po 20 h.

Mali vitez (Pan Volodijevski). Tvrdka Kleinmayr & Bamberg je razposlala 13. in 14. sešitek slovenskega prevoda tega obširnega Sienkiewiczevega romana.

Šolska izvestja. Došla so nam razna šolska izvestja. Žal, da se radi prepičlega prostora ne moremo baviti z vsakim posameznim, dasi nudi to in ono kaj zanimivega. Naj omenimo samo nekatera. V izvestju c. kr. cesarja Franca Jožefa gimnazije v Kranju smo čitali interesantno in temeljito študijo »Narečje v Bočni in njega sklanjatev«, katero je spisal gospod profesor dr. Josip Tominšek in o kateri prinašamo strokovnjaško oceno na drugem mestu. Dalje prinaša izvestje c. kr. državne gimnazije v Ljubljani toplo pisano životopisno črtico o rajnem profesorju Vrhovcu iz peresa gosp. prof. Rajka Peruška, a v izvestju c. kr. II. državne gimnazije ljubljanske je prijavil gosp. profesor dr. Dragotin Lončar životopis Simona Rutarja

ter pregledno naštel vsa njegova dela. Tudi ta životopis je izšel v posebnem odtisku. — Zadnji dve izvestji izzivata pa tudi še v nekem drugem oziru našo pozornost. Pogledali smo nekoliko v štatistiko obeh ljubljanskih gimnazij in pri tem naleteli na nekaj, kar nas je naravnost konsterniralo. Vzemimo najprej I. državno gimnazijo. V nemškem oddelku 1. gimn. razreda je uspelo še dokaj primerno število učencev. Drugače pa je v obeh slovenskih oddelkih. V teh je bilo s početkom leta vsega skup 111 dijakov, a sposobnih za višji razred jih je bilo konec leta samo 43!! Tudi na II. gimnaziji v tem pogledu ni nič bolje. Tu je bilo v dveh oddelkih prvega razreda, ki sta oba slovenska, začetkom leta skupaj 128 dijakov, od katerih jih je izdelalo le 49. Tudi tukaj torej jako nepovoljen uspeh! Kaj je tega krivo? Ni davno, kar smo čitali v nekem nemškem časopisu članek o tem, kako neumestna je v prvih gimnazijskih letih, ko se talentje še razvijajo, prevelika strogost. Želeli bi, da bi bil prišel ta članek mnogim pred oči! In zakaj se baš v slovenskih oddelkih tako postopa? Saj inteligence vendar še nimamo preveč! Vsekakor priporočamo izvestnim krogom gorenje številke v resen preudarek!

Narečje v Bočni in njega sklanjatev. Spisal dr. Jos. Tominšek. Ponatis iz »Jahresbericht des k. k. Kaiser Franz Joseph-Staatsgymnasiums in Krainburg, 1902./03.« 27 strani. — Odkar ni več Oblaka, tega odličnega graditelja naše historiške in dialektološke slovnice, je slovničarsko delovanje na tem polju precej zaostalo, in da bi ne bilo na platnicah »Cvetja« imenitnih jezikoslovnih črtic našega Nestorja-slavista, bi moral reči, da je celo zaspalo. Ni ga, ki bi dalje gradil na temeljih, ki jih je osnoval Oblak: proučevanje jezika naših starih piscev počiva in narečja se nadalje motajo, ne da bi kdo zabeležil njih stanje. Zato moramo tem prisrčneje pozdraviti dialektološko študijo dr. Tominška. V njej razpravlja o narečju svojega domačega kraja, žal, da le samo o sklanjatvi. Marsikdo bi rad izvedel tudi kaj o spregatvi in o skladnji; posebno zadnja stroka je nam Slovencem takorekoč še ledina in uspešno delo bo imel, kdor jo bo začel orati.

Tominškova razprava je vseskoz zanimiva in v marsičem poučna. Za vodilo mu je očividno bila Oblakova temeljita razprava »Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen« — saj se sam tudi čestokrat nanjo sklicuje — in tako je zabeležil vse sklanjatvene posebnosti narečja, ki se govori v Zadrečki dolini tam gori v jugozapadnem kotu Štajerske med Kranjsko in Koroško, mimogrede pa podal marsikaj prineskov k slovenskemu naglasju in glasoslovju. Tako n. pr. določuje za svoje narečje štiri naglaske, slično kakor v srbščini, v tem ko se v slovnicah vpoštevajo le trije. Navaja tudi, da se njega narečje zelo ogiblje ultima-naglasu in da daje prednost paenultima-naglasu. Kako nasprotje krepkemu gorenjskemu naglasu na zadnjem zlogu! Druga posebnost je ta, da ostaja naglas redno na istem zlogu, kjer ga ima beseda v nom. — Nadalje konstatira Tominšek dvojnost polglasnikov, da živita namreč v tem narečju dva prav ostro ločena polglasnika, eden trd, eden mehak. Za tenkoslušno uho dialektologovo je gotovo to fino razlikovanje velezanimivo, tembolj, ker nahaja v njem lepo analogijo za stslov. polglasnika. Omenjeno narečje tudi pozna zlogotvorni »l« in »n«, zlagotvorni »r« mu je pa tuj.

Tem naglasnim in glasoslovnim opazkam sledi glavni del razprave, deklinacija samostalnika in zaimka. Tu razmotriva pisatelj vse glasovne in oblične (morfologične) pojave in jih razlaga ali potom fonologije ali po analogiji. Kakor

drugod se kaže tudi v tem narečju nagib k izenačevanju. To narečje ne pozna n. pr. gen. končnice na *-ú*, tudi ne nom. plur. na *-je* in *-ove*, ne dat. sing. na *-ovi* in *-evi*. Gen. sing. masc, se končuje dostikrat na polglasnik -ъ, n. pr. nom. sâd, gen. sȁdъ, istotako loc. sing. in celo instr. sing.: z bràtъ. Tudi instr. plur. ima pri tej sklanji za končnico polglasnik -ъ, ki je pač oslabeli organski *-i*: z brâtъ. In tako konstatira pisatelj pri vsaki sklanjatvi nje posebnosti in jih tudi razlaga.

Težaven je bil tisk razprave, ker je težko označiti subtilne razlike raznih glasov že v pisavi, kaj še v tisku, kjer je treba s podvojeno močjo paziti na razna diakritična znamenja. Vendar ni opaziti bistvenih pogreškov, in kar jih je, jih pazljivi bralec lahko sam popravi. Motijo le bosniški (str. 5.), »dob*er* četrt ure« (str. 6.) in »nikdra« (str. 7.). Obliki »onegati« (str. 24.) bi se jaz nikakor ne čudil, saj se rabi tudi »onegaviti« v istem pomenu in celo pridevnik »onegast«.

Ob kratkem! Dr. Tominšek nam je podal jasno in markantno orisan obrazec sklanjatve svojega domačega narečja, nov plod svoje izredne marljivosti in razboritosti. *I. W.*

Katekizem za Slovence videmske nadškofije na Beneškem. Udine, tipografia pontif. del patronato 1903. Izdanje tega katekizma je majhen, neznaten pojav v duševnem življenju beneških Slovencev, ki nas pa ipak veseli, ker priča, da ono Slovenstvo, ki ga tako radi pozabljamo ter smatramo že za popolnoma izgubljeno, vendar še ni utonilo v italijanskem morju. Čas bi bilo, da bi se začeli spet malo bolj brigati tudi za naše beneške rojake. Kako gledajo mnogoštevilni Nemci, da bi jim ne šlo v izgubo 15.000 Kočevcev, a nam maloštevilnim ni nič, ako se potujči še enkrat toliko beneških Slovencev!

—k.

V spomin nove maše. Udine, tip. pont. del patronato 1903. Pod tem naslovom je izdal znani pisatelj beneških Slovencev, prof. Ivan Trinko, govor, ki ga je govoril novomašniku Nataliju Monkarju dne 7. junija t. l. in ki se odlikuje po toplem čuvstvu za blagor beneških Slovencev.

Kraljević Marko i musa Kesedžija. Komedija u 5 čina. Izveo Ivo Dobržanski. Cena 50 h. O tej igri, ki se dobiva v »Dionički tiskari« v Zagrebu, izpregovorimo nemara kaj več, ko jo prečitamo.

Ljapunov B. M., Něskoljko zaměčanij o slověnsko-německomъ slovarě Pleteršnika (Nekoliko opomb o slovensko-nemškem slovarju Pleteršnikovem). Odessa, 1903, 8°. 72 str. — Ljapunov razpravlja v tem spisu na podlagi gradiva Pleteršnikovega slovarja o razvoju Pleteršnikovega ę (= ie), ki je izvečine refleks starega nosnega e, o razvoju Pleteršnikovega ǫ, ki odgovarja nosnemu o.

Boris Mihajlovič Ljapunov, vseučiliški docent v Odesi, ki nam je še v milem spominu izza svojega poseta Ljubljane, se je lotil tu težavnih vprašanj, ki jih uspešno rešuje le, kdor pozna narečje. S pohvalo omenjamo, da se Ljapunov ne zanima le teoretično za naš jezik, marveč se ga je že tudi praktično naučil dovolj dobro. Ugodno znamenje je to, da se Rusi ob svojih bogatih dušnih silah brigajo vedno bolj za manjše slovanske narode. Slavisti kajpada i tu najlaže utirajo pot.

Prvo razpravo na osnovi Pleteršnikovega rečnika je napisal Rus!

Dr. Fran Ilešič.

Knjižnica za klasičnu starinu. Knjiga VI. Život starih Grka. Sastavio Koloman Rac. (Sa 66 slika u slogu). Cijena 3 K. U Zagrebu. Izdanje »Matice hrvatske«. 1902. 8⁰. 347 str.

Hrvaška Matica si je postavila lepo nalogo, da omogoči vseučiliškim dijakom, pa tudi sicer izobražencem, da se v svojem jeziku pouče o staroklasičnih narodih, Grkih in Rimljanih. Poleg lepega broja dobrih prevodov klasičnih del je izdala doslej izborno Musićevo »Zgodovino grške književnosti«, I. i II. del ter Racov »Život starih Grkov«. Drage volje priznavamo, da je na primerno omejenem prostoru 347 strani ogromno gradivo grških starožitnosti tako spretno, pregledno in v toliki meri opisano, kolikor zadostuje znati vsakemu izobražencu, pa tudi učiteljski kandidatje izvedo zadosti za izpit, ker jim ponuja knjiga tudi spisek dotičnih virov v svetovnih literaturah. Želeli bi samo, da bi se poedina področja ne bila omenjala samo na dotičnih mestih, kjer je govor o različnih predmetih (n. pr. o pravosodju, financiji, itd.), nego da bi se bilo rekapituliralo tudi pri poedinih činovnikih vse njih področje. Knjiga je razdeljena v te-le glave: I. 1. Državno urejenje. Razvitek ustavnega života grškega. Dolazek Grkov na Balkan in njih kulturni napredek. Država pri Homerju. Prehod od kraljestva na različne vlade. II. Sparta. Dorani v Peloponezu; prebivalstvo v državi španski, državna oblast, financije in sodstvo. Propadanje Sparte. Zveza lakedemonska. III. Kreta. Historijski pregled. Prebivalstvo. Ustava in pravo. IV. Atene. Postanek države atenske; najstarše urejenje atensko. Drakon in Solon. Pisistrat in Klejsten, Temistoklej in Periklej. Atene za peleponeške vojne. Atene do leta 322., in po letu 322. V. Slika demokratske ustave atenske. Prebivalstvo. Podeljenje zemlje in meščanstva. Svet in areopag. Narodna skupščina. Činovništvo. Financije. Sodstvo. Zveza atenska. VI. Internacijonalni odnošaji. Amfiktijonije. II. Bogočastje. Svetinje in božji službeniki, svečeniki in bogočastni činovniki, vrači in proročišča. Bogočastna dela. Zazivanje bogov, zavetni dari, žrtve, čiščenje in misterije. Svetkovine. Velike narodne igre. Panateneje. Atenske Dionizije. III. Vojništvo. Najstarejša doba. Mikenski vek. Bojna sprema pri Homerju, boj pri Homerju; Sparta in Peloponez, Atene, Novosti do leta 362. Vojništvo po letu 362. Vojevanje na trdnjave. IV. Privatno življenje. Porodično (družinsko) življenje. Odgoja. Mladeniška doba. Stan in urejenje v njem. Hiša, pohištvo, obleka in lepšanje telesa, pokrivanje glave in obuča, lasje in nakit. Negovanje telesa, bolezen in smrt. Hrana, kopanje in gimnastika, zdravljenje, pokop. Gospodarstvo, obrt, trgovina, mera in novci. — Podobe so skrbno izbrane in zadoščajo povsem zahtevam, katere moremo stavljati taki knjigi.

Jezik je izbran, tudi Slovencem lahko umeven; neprijetno sta me dirnili obliki »arhon, Xenofon« m. arhont, Ksenofont. *R. Perušek.*

Em. Šl. Lešehradu: Podpora života. Drama ve 3 jednáních. 1903. Nakladem knihkupectví E. Weinfurtra v Praze. Cena? Oceno te drame prinesemo pozneje.

»Slovník staročeský«, napsal Jan Gebauer. Vydávají »Česka akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění«, a »česká graficka společnost Unie«. V Praze 1903. Nákladem české grafické společnosti »Unie«. Tega obširno zasnovanega dela sta izšla 8. in 9. sešitek. Vsak sešitek stane 4 K.

Glasba

Novi akordi, zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo, urednik dr. Gojmir Krek, založništvo L. Schwentner v Ljubljani. Ta za naš napredek velepomembni zbornik je nastopil svoje III. leto. Žal, da to, kar omenja založništvo ob izdaji 1. številke III. letnika, ni nič kaj veselo. Tudi to lepo podjetje komaj da životari in če se naše občinstvo ne vzdrami, je po zatrdilu založništva gotovo, da prihodnje leto »Novih akordov« ne bode več. Cilj in namen »Novih akordov« je vsekakor lep in hvalevreden. »Mi hočemo dati skladateljem priliko, da objavljajo svoje kompozicije, in s tem vzdigniti muzikalno plodovitost naših glasbenikov; mi hočemo pri občinstvu vzbuditi veselje do slovenske umetnosti, ki je dosedaj niti merodajna društva ne gojijo. Zastonj nam je vse stremljenje po najvišjih umetniških ciljih, ako naša muzika bodisi ustvarjajoča, bodisi izvršujoča ne stoji na narodno-slovenski podlagi. Izvršujoči umetnik umre in ž njim tudi njegova umetnost. Če Slovenci prednašamo tuja dela, s tem naša umetnost niti najmanje ne napreduje. Duh mora biti naš . . . samo če gojimo ustvarjajočo slovensko glasbo, se približujemo kulturnim ciljem narodne umetnosti.« S temi besedami pošilja založništvo 1. št. »Novih akordov« v svet in mi tem besedam popolnoma pritrjujemo. Da bi jih vpoštevalo tudi naše občinstvo! O tej številki, ki ima na čelu krasno sliko našega dičnega Parme, prinesemo strokovno oceno prihodnjič.

Upodabljajoča umetnost

Umetniške razstave v Pragi. Pisala sem v začetku tega leta o izložbi francoskih impresionistov, ki jo je priredilo društvo »Manes«. Od tedaj so bile še mnoge druge razstave, ki pričajo o intenzivnem delovanju čeških umetnikov, osobito mladega društva »Manes«.

Kakor povsod, tako morajo tudi na Češkem umetniki s premnogimi žrtvami pripravljati pot vseobčemu poznavanju in uvaževanju umetnosti. A gotovo nikjer niso umetniki tako požrtvovalni, tako neumorni v širjenju umetniškega razumevanja, v odgajanju občinstva za umetniške interese kakor tu v Pragi. Za kratko dobo enega leta je priredilo društvo »Manes« razen izložb na Dunaju, v Krakovem, v Kraljevem Gradcu, v Mor. Ostravi, v Melniku in v Taboru v Pragi sami pet umetniških razstav: 1. Rodin, 2. francoski impresionisti, 3. Aleš, Hudeček in francoska grafika, 4. češka umetnost in 5. Manes. Kdor je te razstave sam videl, ve šele prav oceniti vso razsežnost neumornega dela, ki se je razkazalo v teh izložbah. A še večjega občudovanja so vredni ti neumorni umetniki ob dejstvu, da so se vse prve štiri razstave v Pragi (— Manesova izložba se je šele pred kratkim odprla —) zaključile s skupnim deficitom 17.000 K.

Mladenu društvu, ki ima tudi s svojim prekrasnim umetniškim mesečnikom »Volné Směry« velikih stroškov, ta vsota gotovo ni indiferentna, a vendar ne omaguje in deluje dalje z močno nadejo za končni uspeh.

Ničesar brez boja in brez žrtev! — Ako to kje velja, sigurno v prvi vrsti v umetnosti. Mikulaš Aleš, čigar petdesetletnico so Čehi slavili letos po zimi s toliko prisrčnostjo, s tolikimi dokazi resnične ljubezni in priznanja, je tudi moral izpiti to grenko kupo do poslednje kaplje. Ta izmed vseh čeških umetnikov-slikarjev najbolj češki umetnik, danes ljubljenec svojega naroda, je moral svoj čas ilustrirati sanjske bukve, — da ne umrje od glada! Leta 1886. se je pisalo o njegovih krasnih, danes priznanih in občudovanih risbah h Kraljedvorskemu in Zelenogorskemu rokopisu v »Narodnih Lystih: »Čudimo se v resnici, kako more starejši umetnik stopiti s takim delom pred javnost in s podobnimi zmazki ponižati svoje ime ter razžaliti ž njimi občinstvo . . .«

Že leta 1895. so šteli njegovih del do 2700! Vse je moral delati, vsakemu ilustriranemu časopisu se je moral ponujati — za kos kruha. Freske na hiše, male risbe na koketne pahljače, diplome, okraske na reklame vinaren, srafite, oljnate slike, monumentalne lunete in slikano pohištvo! Taka je bila njegova pot k cilju.

Po zimi ga je častil ves narod in ni ga Čeha, ki bi se ga ne spominjal s ponosom in ljubeznijo; zakaj Aleš je umetnik, ki ga moraš ljubiti. Videlo se je to na izložbi njegovi v »Manesovem« paviljonu. Vsak je nekaj našel iz njegovih del, kar je bilo kakor nalašč risano zanj in za njegovo čud. Otroci ga imajo radi in odrasli. Dobrodušni humor in priprosta, a zato tem bolj v srce segajoča tragika — vse je na njegovih kartonih. Risar je izvrsten, s par potezami karakterizira ono tipično enakomerno češko krajino in njene ljudi. A največji mojster je, kadar ilustrira češke narodne pesmi. Njegove risbe in češka pesem so eno. Ravno s tem je ustvaril Čehom veliko kulturno delo, ki za vedno proslavi njegovo ime. On ni slikar sploh, ali češki slikar, češki »mojster Alša«, kakor mu pravijo. In v tej »češkosti« je največja njegova moč, vsa bodočnost in neminljivost njegovega imena in njegovih del.

Skupaj z Aleševimi deli so bile izložene sanjave Hudečkove slike in bogata kolekcija francoske grafike, ta elegantni cvet rafinirane kulture.

Hudeček je krajinar, slikar somraka, jutranje megle, mesečnih noči, čistih poetičnih sanj. Njegove slike so pesmi, lirične pesmi, polne tihe, polzastrte lepote, neznanih čarov, mehke sanjajoče melanholije. Njegove barve so čudovite, poetične; kakor strune se spajajo v prelepe harmonije. On poje v barvah, njegovi zeleni parki, samotni, osvetljeni z lučjo polnočne lune, so kakor stihi in kakor neznane, sladke melodije. Take so njegove slike, da pojo, kadar jih gledamo, in njegove barve so kakor nadahnjene s čudovito poezijo. On je eden najboljših čeških krajinarjev in najposebnejša, najpoetičnejša individualnost od vseh.

Večjih kontrastov si je pač težko misliti, nego so bili na tej izložbi: priprosti Aleš, sanjavi Hudeček, ki je poleg vseh modernih tonov svojih slik vendar prava slovanska duša, — in kipeča francoska bujnost. Reprodukcijska tehnika

se je danes povzpela do nepričakovane dovršenosti in ona je danes glavni činitelj v popularizaciji umetnosti. Ni ga skoro modernega umetnika, ki bi ne obvladal ene od teh reprodukcijskih tehnik, a osobito so tu Francozi nedosežni, virtuozni mojstri. Primerna brzina ustvarjanja dopušča ravno v teh odborih ono pravo živahnost življenja, eleganco linij, lahkoto in gibljivost, ki se pri velikih oljnatih slikah ne posreči tako lahko. Osobito razni barvni lesorezi in kovorezi dosegajo sijajnih učinkov. Moderna eleganca dam, smele karikature francoskih politikov, huda beda delavcev, pa parki, Seina, pokrita s stoterimi parniki, tihe idile zunaj mesta, gracijozne baletke, zamišljeni otroci s pametnimi, starimi očmi, lahkomiselni galani in perice s trdimi obrazi, pripognjene in trudne od dela. Vse to narisano z dovršeno umetnostjo, z onim neopisnim espritom, ki je znak stare, skristalizirane francoske kulture. — Čemu imena?! Premnogo jih je in za nas bi bila le ton, ki zamre v vetru. Daleč so nam in tuji. (Dalje prihodnjič.)

Zofka Kveder.

Med revijami

»Kolo«, belgradski književni in naučni list, je v svojem letošnjem 9. broju iz peresa gosp. prof. Peruška prinesel članek »Simon Rutar, biografsko-bibliografske crtice«, ki ga prevevata toplo prijateljsko čuvstvo do znamenitega pokojnika ter plemenita vnema za jugoslovansko kulturno zajednico.

—ič.

V »Slavjanskem Věku« (broj 64.) je prevedel Radivoj Petérlin (Odessa, v marcu 1903) rusko pesem »Buda« (K. R.) v slovenščino. *—e—*

»Slovanský Přehled« je prinesel v svoji 8., oziroma 9. letošnji številki razpravo »Slovinci« iz peresa prof. dr. Karla Chodounskega. Kakor znano, je dr. Karel Chodounsky velik prijatelj ne samo nas Slovencev, temveč tudi naših krajev in prav on je bil, čigar prizadevanju se je posrečilo oživotvoriti Češko podružnico »Slovenskega planinskega društva«, ki tako lepo procvita in ki je našemu društvu tako trdna opora. Omenjena razprava je dokaz za to, da sledi profesor Chodounsky z zanimanjem, katero rodi samo iskrena ljubezen do nas, vsem pojavom našega narodnostnega življenja in da naše razmere res tudi temeljito pozna. V svojem julijskem broju pa ima ta list češke prevode nekaterih Gregorčičevih pesmi od dobro znanega češkega prevoditelja Prešernovih poezij, Jaromira Boreckega. *a + e*

»Osvěta«, ta leposlovni in znanstveni češki list, je v sedmi letošnji številki začel objavljati povest »Na jezeru Oževském (= Osojskem), katero je napisal Ferd. Schulz. To je povest o »mutcu osojskem«, vendar je glavni motiv inače zasnovan nego v Aškerčevi baladi.

Dr. Fr. Ilešič.

Splošni pregled

Novo umetniško društvo. Kakor smo čitali v mnogih hrvaških in slovenskih časnikih, so si ustanovili hrvaški in slovenski dijaki upodabljajočih umetnosti na Dunaju svoje društvo z imenom »Vesna«. Z veseljem smo konstatirali, da so se združili ravno Hrvatje s Slovenci ter tako pokazali, kaka lepa vzajemnost vlada med umetniškim dijaštvom te in one narodnosti. Društvo se bo pečalo z jugoslovansko narodno umetnostjo, raziskavalo in uporabljalo bo originalne motive narodne ornamentalne, arhitektonične, keramične, čipkarske i. d. umetnosti, navduševalo bode svoje člane, da uporabljajo pri svojih kompozicijah v figuralnem slikanju domače življenje in domačo zgodovino. Na tak način bode izkušala »Vesna« vzgojevati hrvaški in slovenski umetniški naraščaj v narodnem duhu. — Na vsak način so ti cilji, katere si je stavilo mlado društvo, vredni vsega priznanja in želeti je le, da bi slovensko občinstvo pokazalo svoje simpatije do »Vesne« z obilno moralno in gmotno podporo. Društvu želimo mnogo uspeha! *A—r.*

Prešernova veselica. Veselica, ki se je vršila dne 5. julija na korist Prešernovemu spomeniku v ljubljanski »Zvezdi«, je bila krasna ter je imela sijajen gmoten in moralen uspeh.

Abiturijentski koncert. Abiturijentje obeh c. kr. učiteljišč v Ljubljani so priredili dne 14. julija v veliki čitalnični dvorani »Narodnega doma« v Ljubljani na korist »Učiteljskemu konviktu« koncert, ki je dokazal, da se na naših učiteljiščih tudi umetnost resno goji, in ki bi bil zaslužil vsekakor večji gmotni uspeh, nego ga je nemara imel.

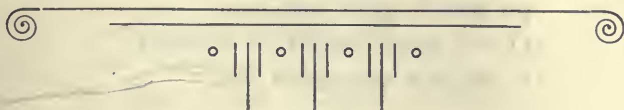
Umrl je v soboto 18. julija v Zagrebu hrvaški književnik in znani časnikar Fr. Folnegović. *—b—*

Nova Dvořákova opera. Slavni Dvořák je dokončal novo tridejansko opero »Armida« ter jo izročil ravnateljstvu narodnega divadla. Opera se uprizori začetkom nove glediške sezone. *—k.*

Husov spomenik. Dne 5. julija so položili v Pragi na slovesen način temeljni kamen spomeniku enega najslavnejših sinov češkega naroda, pogumnega reformatorja Jana Husa. Hus zasluži čast, ki se mu izkaže s tem spomenikom, docela. Njegove zasluge, ki jih ima za Čehe v narodnostnem oziru, so neminljive. A tudi sicer je Hus velik. Dokler se bo pisala in čitala človeška zgodovina, ne bo pozabljeno njegovo ime in vedno bo vzbujala občudovanje njegova markantna osebnost. Velikosti njegovega duha in sili njegovega značaja se morajo klanjati tudi najstrastnejši nasprotniki njegovih prizadevanj. Čisto, neomadeževano je bilo njegovo življenje in iz najblažjih nagibov je izviral oni odpor proti vladajočim razmeram, ki ga je stal slednjič življenje. Njegova odločnost in neupogljivost, ki jo je kazal v boju za svoje prepričanje, je v resnici imponujoča, a vdanost, s katero je vzel nase mučeniško smrt, mora ganiti vsako človeško srce. *—i—*

Glinkov spomenik. Pretekli mesec so postavili v Moskvi na trgu pred Marijinem gledišč em temelj za spomenik slavnemu ruskemu komponistu Glinki. *—a—*

Ljubljanski Zvon

Spomini z Bleda.

Narava moli . . .

Samotna kapelica v logu,
skrivnosten objema te mir,
v zamišljenem logu ko sanja
trepeče lehak zefir . . .

ob slavčevih spevih otožnih,
ob pesmi, ki poje jo slap,
ob sladkih vonjavah rožnih,
ob dihu večernih sap!

Samevaš, kapelica v logu?
In vendar narava drhteč
tu moli molitev večerno
ob svitu nebeških sveč,

Kakor da skrivnostna nebesa
razpenjajo tu baldahin,
molče vsa narava se klanja
in moli pobožno pod njim.

Molče vsa narava se klanja
in nemo mi moli srcé . . .
in sanja, in sanja o sreči
in na nebu mu zvezde žaré! —

Bil čas je rož.

Bil čas je rož, bil čas je cvetja,
bil čas je petja, sladkih nad, —
pozabila sem biti srečna,
ko cvela meni je pomlad! . . .

In na vrtéh jesen žaluje . . .
po nemih gajih hodi smrt. —
O, naj samo enkrat še vstopim
v življenja opustošen vrt.

Poljubila bi rosno cvetje
in dela bi ga na srcé . . .
»Nikar ne plakajte mi, rože,
jesen, jesen že mimo gre!« —

Bil čas je rož — bil čas je cvetja,
a zdaj je čas jesenskih dni . . .
na vrtu žalost se sprehaja
in rosne rožam so oči . . .

Na vrtu žalost se sprehaja
in došla v moje je srcé . . .
»Nikar ne plakajte mi, rože,
jesen, jesen že mimo gre!« —

Izgubljena vera . . .

Ko sem verjela še v lepe večere,
v lepe večere, prepolne luči,
upanja zvezde sijale so meni,
upanja zvezde iz tvojih oči . . .

Ni jih večerov! — In v urah samotnih
ustne te kličejo moje zaman.
Zvezda za zvezdo umira na nebu,
gasne in pada v temán ocean! —

Kam ste mi zašle, ve upanja zvezde,
ali ste padle v globino morja? —
Mar ste mi zašle na tuje prostore,
nádeje sladke in želje srcá? —

In sanjala sva . . .

In sanjala sva sredi rož . . .
Ko minejo tri leta,
iz fanta ti boš — mlad že mož,
jaz žena iz dekleta. —

In sanjala sva — bogvekaj!
V tem lepem rožnem maju
en sam pogled — en sam smehljaj,
in srca se spoznajo.

Sto lepih rož vzbudi pomlad,
a redek je — jeseni sad! —
— — — — — — — —
— — — — — — — —

Prepozno!

Ne sadi si rož več, o bledo dekle,
ne sadi jih v pozni jeseni . . .
Umrle ti bodo . . . Glej, smrt mimo gre,
zapri zdaj svoj vrt in zakleni!

Ne poj mi več pesmi, o bledo dekle,
o sreči — o mladi ljubavi! —
Umrejo ti pesmi — boleha srce
in čas ti ga več ne ozdravi!

Začelo ljubiti si zgodaj — otrok,
ah, v blaženi dobi mladosti —
a kratek ljubezni določen bil rok —
in dolgi so dnevi — bridkosti!

Ne sadi več rož — in več pesmi ne poj!
Glej, taki za te so načrti:
Sadila pač rože za grob ti bi svoj
in himne ti pela — bi smrti!

M. P. Nataša.

O préšcah.

Spisal Ivan Cankar.

V teh časih neutešenega in neutešljivega hrepenenja se spominjam dogodka izza davnih let . . .

Lepo jutro je bilo, ko sem se vzdramil. Solnce je sijalo, redki, nemirni jesenski oblaki so begali po nebu in pod njimi so begale sence preko ceste, preko streh in na polje, črez goro v daljavo.

Oblekel sem se hitro, popil v naglici kavo in nato sem se napravil na pot. Poiskal sem veliko vrečo, v kakršnih nosijo krompir, in sem jo zakrpal, ker je bila razparana. Zunaj je zaklical Lojze in vrgel sem vrečo preko rame, vzel palico v roko ter se napotil.

Deset let mi je bilo takrat, Lojze je bil še mlajši. Ne vem, kakšen sem bil jaz, ali Lojze je bil zelo majhen in slab, bel in nežen je bil v obraz in gledal je srepo z velikimi očmi. Dejal je, da bo slikar — Bog vedi, o čem je sanjal. Zdaj je pač že mrtev, ali pa se je izgubil v svetu, ki je tako prostran.

Postala sva pred sosedovo hišo in prišel je Tone, ki je imel tudi veliko vrečo preko rame. Ž njim je prišla njegova sestra Hanica. Najmanjša je bila izmed nas vseh; veliko materino ruto je imela na glavi in izza rute je gledal zelo drobni, bolehni obraz. Pogledal sem jo in sem mislil, da ne zmore tako dolge poti. Toda šla je.

Sprva se nismo ustavili nikjer, hodili smo hitro in veselo. Po noči je deževalo in blato je cmokalo pod bosimi nogami. Zavili smo si hlače do kolen in Hanica si je izpodrecala krilo. Kmalu se je vzdignil pred nami klanec in pot je bila gladka, izmita. Tone se je zadel z nogo ob kamen, sedel je ter si brisal s travo kri.

Pod nami je bila že vas in še dalje v dolini so se svetile bele trške hiše. Vse je bilo kakor umito, skopano; prazniško se je lesketalo jabolko na zvoniku farne cerkve. Vse okoli nas pa je bila božja samota.

Domenili smo se bili, da ne pojdemo po préšce ne v vas, ne v trg. Tolpe otrok so lazile tam od hiše do hiše, berači, razcapani popotniki. Ljudje so jih gonili od hiše, in če so jim dali kruha, so godrnjali ter loputali z durmi.

Lojze se je bil domislil prvi. Gledal je z velikimi očmi in je dejal: »Tam je vse drugače, tam za hribi. Ne prišli bi domov s praznimi vrečami. Jabolk bi nam dali, hrušk, polne peharje, in tistih koruznih hlebcev, kakor jih pečejo tam; nizki so, rumeni in lepo diše; rjava skorja je razpokana kakor pri pogači . . . Da, kdor si upa tako daleč! . . .«

Zavila se je pot nekoliko navzdol v tiho dolino, kjer so ležale dolge lehe. In tako je izginila ravnina za nami, sami smo bili — nad nami nebo, kjer so begali jesenski oblaki. Razgovarjali smo se prej, ali v tem trenotku, ko je vzrastel hrib med nami in med ravnino, ki je bila naš pusti dom, smo utihnili. Drugačno je bilo vse življenje zdaj in tudi sami smo bili drugačni. Zgenilo se je v meni nejasno in boječe, da bi se vrnili; spogledali smo se, ali šli smo dalje.

Zdelo se nam je, da hodimo že dolgo. Neprestano se je pot vzdigala in se je spet spuščala, zmerom je bila enaka, enaki so bili vsi holmi in lazi in zmerom iste so bile tudi njive in črne tepke, ki so rasle ob poti. Kakor da bi se nič ne premikali in bi bilo vse mirno, začarano. Samo oblaki so hiteli.

Tone je skočil preko trnjeve meje in je pohitel na holm, da bi se ozrl naokoli.

»Tam je vas, zvonik se sveti!« je zaklical.

»Saj sem vedel, da pridemo kam!« je dejal Lojze mirno in šli smo dalje.

Res je bila že blizu vas, ali nismo je mogli videti, dokler nismo bili tam, ker je bila skrita v drevju; samo mala, žalostna cerkev je stala na nizkem, okroglem holmu, krtini podobnem, in je vzdigala zvonik s pozlačenim jabolkom; vzdigal se je zvonik, ali se ni mogel vzdigniti visoko; presegel je komaj visoki oreh, ki je stal na pokopališču.

Ozrli smo se, stopili smo v prvo vežo. Prav za durmi smo ostali in smo se tiščali k zidu; temno je bilo v veži, dišalo je po sveže pečenem kruhu.

Molili smo očenaš, ali slišal se je skoro samo tenki glas Haničin, ki je stala spredaj in je sklenila roke in se ni nič bala.

Odprle so se duri, umolknili smo; neobrita kmečka glava z veliko polhovko je pogledala iz sobe; zagodrnjalo je in duri so se zaprle.

»Počakajmo!« je dejal Tone in se je pomaknil bliže proti pragu. Tedaj pa so se oglasili urni ženski koraki globoko v veži, v temi,

zaškripalo je nekaj in nato je prišla dekla; prinesla nam je pehar suhih hrušk in četvero koruznih hlebov, majhnih, ploščatih in lepo dišečih. Dekla je bila debela, umazana in neprijazna ženska; pogledala nas je postrani, ni rekla nič in se je vrnila. Posedli smo v veži na tla, prešteli hruške in jih razdelili, spravili vse skupaj v vreče ter se napotili dalje.

Vas je bila majhna, zelo blatna in pusta. Hiše so se tiščale na kupu kakor kokoši; in vse je bilo tiho, kakor da bi imeli mrliča v vsaki hiši. Nekje ob vrtu se je prikazal fant, gledal je nekaj časa molče, nato je zaklical nekaj z zategnjenim, smešno pojočim glasom, pobral je kamen ter ga zalučil za nami.

»Lakota beraška je dejal!« se je razjezil Tone, hotel se je spustiti za njim, ali premislil se je precej in je samo zakričal: »Le pridi enkrat doli, ti . . . coklar!« Tone sam ni vedel, kako si je izmislil »coklarja«; zasmejali smo se in smo se napravili v drugo vežo.

Ko smo molili, je stal pred nami širokopleč fant in je opiral roke ob boke. Poslušal je in gledal in se ni ganil. Ali ko smo nehali, se je počasi okrenil, vzel je iz kota debelo palico in stisnili smo vreče ter bežali; noge so se vdirale preko gležnjev v blato.

Obredli smo vso vas, nobene hiše nismo pozabili; imeli smo naposled vsak po dva krajcarja in tudi v malhah je bilo že nekaj. Krajcarje nam je bila dala stara ženica, ali moliti smo morali ves prvi del rožnega venca; Tone pa je bil opazil, da sliši ženica slabo in zato je izpustil veliko števílo češčenamarij. »Saj nimamo toliko časa!« je dejal.

Komaj smo bili spet na poti, se je že izgubila vas v drevju; nobenega glasu ni bilo iz nje, tudi pes ni zalajal; ležala je mrtva tam in kakor na grobu se je svetil nad njo križ na nizkem zvoniku.

Zdaj je šlo strmo navzdol. Pot je bila tukaj široka, vsa razvožena in tako blatna, da je škropilo do suknje, ko smo hodili. Tod so pač gonili živino na vodo. Spodaj, v čudnem, neprijaznem zatišju, pod strmimi skalami, je bila kotlina, polna rumene vode. Pot je vodila mimo v dolgo in ozko dolino, nečkam podobno.

Lepa je bila dolina, vsa zelena, mirna, kakor nedeljska. Na oni strani, tam na rebri, se je svetilo dvoje, troje majhnih belih vasi; prijazno so gledale doli kakor golobje. In prav sredi doline je tekel majhen potok, žuborel je tiho, med vrbami skrit. Tudi pot je bila lepa, gladka, z drobnim belim peskom posuta. Ob poti je stala sredi doline nova kapelica Matere božje in tam smo pokleknili. Prijazno

je bilo vse naokoli in tudi nam je bilo prijetno in lahko, kakor da bi se bil Bog ozrl na nas . . .

Dobro se nam je godilo v tisti dolini. Ljudje so bili kakor svetli zeleni travniki tam doli, kakor bele vasi in nova kapelica ob poti. Niso nas gonili od praga in malhe so se polnile. V neki prostorni veži smo sedeli na klopi za mizo, jedli smo pšeničen kruh in pili mrzlo sladko hruševko. Pred nami je stala debela kmetica in nas je izpraševala.

Ne vem, če je še na svetu tista dolina; zdi se mi, kakor da bi je ne bilo več . . .

Bili smo spet na poti, pod nami je bila dolina; še eno drevo, še en ovinek in nikjer je ni bilo več. Samotna pokrajina se je razprostrla pred nami. Zgodilo se je takrat drugič, da smo postali in smo se spogledali. Ali šli smo dalje, kakor da bi nas bil kdo potegnil za rokav.

Nismo še hodili dolgo, ko smo opazili, da ni bilo več jasnega neba nad nami. Umirili so se bili oblaki, počasi so se še plazili, utrujeni in leni, in zmerom v isti smeri, proti severu. Podajali so si roke in so se spajali, sinjina se je izgubljala, kakor da bi zapirali tam gori svetla okna.

»Deževalo bo!« je omenil Tone.

Lojze in jaz nisva nič odgovorila. Kaj se je godilo v meni ob tistem času, Bog vedi, ali čutil sem, da je mislil Lojze kakor jaz.

»Le dalje, kamorkoli!« je mislil Lojze. »In če dežuje, naj!«

Hanica je hodila zadaj; malo skljućena je bila in sopla je že težko, ali nismo se zmenili zanjo.

Zašli smo bili v čudno pokrajino, tako neizmerno žalostno, kakršne nisem videl še nikoli. Holmi so bili poraščeni z grmovjem in nizkim drevjem; vetra skoro ni bilo več in tako se ni nič genilo; samo tam na najvišjem holmu se je premikalo počasi in enakomerno visoko ogrodje, kakor da bi stala tam smrt in zamahovala s koso. Med holmi so bile zasekane globoke in zelo ozke grape, polne belega kamenja, med katerim se je pretakala rumena dežnica.

Poti skoro ni bilo, hodili smo po blatnih stezah, po kolovozih, včasi smo udarili naravnost črez holm, po strmi rebri, tako da smo plezali včasi po vseh štirih. Ali nikjer hiše, od nikoder glasu — neizmerna in zmerom enaka je bila pokrajina.

»Kaj se nismo izgubili?« je vprašala Hanica. Potna je bila v obraz in ustnice so se držale na jok.

Na visokem grebenu smo bili, videlo se je daleč naokoli.

»Kako bi se izgubili? Tam so sveti Trije kralji!« je tolažil Tone Hanico in sebe. Gledali smo — tam v daljavi, visoko, zraven sivega neba je bila bela pičica, cerkev svetih Treh kraljev.

»Zdaj, otroci, bomo pač kmalu na Holmu; mnogo nas čaka tam. Samo troje hiš je, naokoli pa gozd samega sadnega drevja. Po dolinah, po hribu same jablane — kakor smreke in bukve . . .«

Lojzetu so se zasvetile oči in tudi meni se je zasmejalo srce, Hanica pa je pospešila korake. Same jablane kakor smreke in bukve. Kaj jabolka! Imeli smo jih v malhah dovolj. Ali bilo je nekaj lepega — tako sladko je bilo upanje . . . Ni treba, da so bila jabolka, bilo bi lahko karkoli . . .

Molčali smo skoro vso pot, odkar smo se bili odpravili z doma.

Tone, ki je bil doma zmerom lačen, je mislil na koruzni kruh, na jabolka, na sladko hruševko; tudi Hanica je mislila tako — tepena je bila zmerom, pestovala je ves dan in se ni nikoli najedla; sanjala je pač o belem kruhu, o pisani ruti, morda celo o srebrnih uhanih; zato so bile njene oči tako tihe, kakor da bi gledale in nič ne videle. Šla sta oba v boljšo deželo, kjer so hiše od kolačev in strehe od belega cukra — hodila sta in sta molčala . . .

Tudi Lojze je sanjal. Ali njegove sanje so bile kakor pravljice, čudopisane, tako lepe in tako neverjetne. Nikoli ni okusil belega kruha, toda mislim, da ni sanjal o belem kruhu; lica so mu bila bela in bolna, oči pa so se bleščale kakor dvoje plamenov. Zato, ker je bil tak, se je pač klavrno izgubil, mislim . . .

Postali smo. Tam po onem holmu se je vila bela pot v lepih ovinkih mimo lepega drevja. Šli smo veselo, ali ko smo prišli na pot, ni bila več tako lepa in bela, kakor se nam je zdela prej. Morda je bilo takrat zasijalo nebo izza oblakov. Blato je bilo osušeno samo zgoraj, ali ko je noga stopila, se je vdrla. Tudi trava je bila še mokra in včasi se je stresla veja tam gori in kaplje so se usule na nas.

Velika kmečka hiša je stala tam sredi drevja; spodaj je bila zidana, zgoraj lesena in s slamo krita. Mala okna so gledala neprijazno, tako srepo in lokavo, kakor da bi nas bila zapazila že od daleč in bi nam zdaj hudobno mežikala v hudoben pozdrav. Blizu smo že bili, ali od nikoder ni bilo človeka. Nismo vedeli zakaj, ali bojazen nam je legala na srce.

»No, pojdimo tja, v božjem imenu!« se je osmelil Tone in je stopil počasi.

Tedaj je skočilo od nekod, od hleva ali od klonice, nekaj črnega ter se zapodilo proti nam. Velik pes je bil, toda lajal ni, skočil je z velikim, tihim, mačjim skokom. En sam skok je bil; dolga vrv, ki je bil privezan na njej, ga je potegnila siloma nazaj, tako da se je prevrnil. Nato je zalajal hripavo, pognal se je drugič.

Tone je bil zgrabil Hanico za roko, da je padla, bežal je in jo je vlekel s seboj preko trave in kamenja in blata. Malhe se je odprla in jabolka so se iztresala, tudi koruzen hlebec je padel v blato; sredi bega se je Lojze okrenil, pobral je hlebec in je tekel dalje. Bežali smo, dokler nismo več videli hiše. Zasopli smo bili in potni, ko smo se ustavili, Hanica je bila vsa blatna in opraskana po obrazu in po rokah; toda jokala ni.

Nismo si upali pogledati drug drugemu v oči, tudi govorili nismo nič. Tihi in žalostni smo se napotili dalje.

Pot pa je bila zmerom bolj pusta. Navzdol je vodila zdaj, ali tako strma je bila in spolzka, da smo padali neprestano. Lojze se je zasmejal nekoč, ko je padal, toda umolknil je precej, prestrašil se je svojega glasu. Zdelo se nam je prej, da je ravnina, ki se je razprostirala tam, čisto blizu pod nami, par skokov. Toda hodili smo in padali, konca pa ni bilo nikoli, kakor da bi se pogrezala ravnina zmerom niže. Ozrl se je Tone nekoč in je videl, da sedi Hanica zadaj v blatu. Sedela je in je gledala mirno.

»No, Hanica?«

Vstala je in tako smo šli dalje; zmerom navzdol. Do kolen smo bili blatni, kakor da bi imeli debele sive nogavice.

Sitno je bilo in žalostno, toda Lojze kakor da bi ne čutil žalosti. Dolga je pač pot in neprijetna, ali tudi konec je nekje . . . tista lepa dežela . . . Komaj še smo mislili na préšce in zdi se mi zdaj, da sploh nikoli nismo mislili nanje, že od začetka ne. Nekaj drugega je bilo v nas in z bolestjo čutim, kaj je bilo . . .

V širokem ovinku se je spustila pot v dolino in je zavila potem na levo, vzpenjala se na holme in padala, izgubila se potem za hribom. Na desni pa je bila velika odprta ravan, čisto prazna, z visoko travo poraščena; jarki so se križali na vse strani, samotno drevo je stalo tupatam. In napotili smo se preko ravni.

Vodila nas je ozka in zelo blatna steza, mestoma s travo preraščena, mestoma z globokimi lužami pokrita. Nismo še hodili dolgo, ko smo opazili, kako so se prikazovale na tej, na oni strani ob stezi kakor ribniki velike luže; voda je bila čista, mirna, šopi visoke trave so rasli iz nje in tudi spodaj je rasla trava, videli smo . . .

»Strah me je!« je rekla Hanica zadaj. Tudi v meni se je zgenilo takrat — kako prostrana je bila ravan in kako mirna!

Ali nihče ni rekel, da bi se vrnili, in tudi mislil ni nihče . . .

Razlila se je voda preko steze, mahoma smo stali pred njo, nismo je bili ugledali prej. Od brega do brega so bile položene deske, voda jih je pokrivala in majhni valčki so se igrali, delali so se mehurji in trava je nalahko vztrepetavala.

Lojze je stopil prvi na desko, ali ni si upal precej dalje, deska se je bila pogreznila pod korakom za ped globoko. Tone se je ozrl z resnim obrazom.

»Pojdimo okoli luže!«

Stopil je, ali udiralo se je pod njim, zelo mehko mastno blato mu je lizalo skoro do kolen.

Lojze pa je stopil dalje po deski.

»Če so deske tu, tedaj je to steza. Čemu pa bi jih bili položili?«

Vsi smo šli za njim; Tone je pogledal na Hanico in je šel zadnji tik za njo. Deske so se vdirale globoko, preko kolen nam je brizgala voda. Ko smo bili na sredi, sem se opotekel, ker se mi je bilo zazdelo nenadoma, kakor da je vsa ravan polna vode in da voda pljuska ter se nam bliža od vseh strani. Toda zazibalo se je in streslo, samo luža je bila naokoli in že smo bili blizu brega.

Hodili smo s sklonjeno glavo, trudni, nismo videli neba. Nebo pa se je temnilo zmerom bolj, mirno so viseli oblaki od vzhoda do zahoda. In ko smo bili sredi ravni, je pričelo pršeti. Še bolj pusta in otožna je bila zdaj ravan; pogrebna pokrajina. In skoro mi je, kakor da se je resnično premikal mrtvaški izprevod preko ravni, mimo samotnih dreves, preko velikih tihih luž, pod sivim nebom. Molče se je premikal, črno oblečeni pogrebci so klonili glave, križ se je zibal spredaj . . .

Tako smo mislili: preko ravni pojdemo, okoli holma, ki je tam daleč kakor v megli, in mimo holma drži vélika cesta. Po veliki cesti pa se vrnemo.

Ali zdaj se je vse izpremenilo — čisto drugačna je bila pokrajina in tudi naše misli so bile drugačne. Lojze je gledal srepo in naravnost, oči pa so mu bile rdeče obrobljene. Zakaj tako nam je bilo pri srcu sredi pogrebne pokrajine, kakor da je ni konca in da smo bili zabredli v večnost, kjer ni ne glasu ne svetlobe. Tudi tisti holm, ki je dremal v megli, pač ni bil holm ob véliki cesti. Upanje, ki je bilo tako majhno in nejasno, se je bilo preselilo tja

in zdaj je gledalo čemerno iz daljave. Da, naše upanje, to je bil holm . . . In tudi vélike ceste ni bilo nikjer.

Vsa nas je bila objela ravan, pogoltnila nas je bila. Kakor luža smo bili, kakor blatna, spolzka steza, kakor samotno drevo, ki je izgubilo listje že tako zgodaj; in kakor dež smo bili, ki je škropil tenko, enakomerno od sivega neba . . .

Stal je tam hrast, še ves košat in zelen, malo vzvišena je bila zemlja pod njim. Tja smo šli in smo sedli v mokro travo.

Globoka, trudna malodušnost je bila v nas. Nič nismo govorili, nismo se ozrli drug drugemu v obraz, da bi ne zajokali. Sedeli smo dolgo, utrujenost je lezla od nog navzgor, legla je na ves život in oči se se hotele zapirati. Nad nami je šumelo narahlo, drobne kaplje so bile ob listje . . .

Vstala je Hanica in vsi smo se ozrli začudeni nanjo. Zdela se nam je čudno majhna, upognjena je bila kakor stara ženska, tudi velika materina ruta jo je delala staro.

»Kaj ne pojdemo?« je vprašala in je zadela malho na ramo.

V tistem trenotku je bila večja od nas vseh in zaupali smo vanjo. Vzdignili smo se in smo šli, noge so nam bile neokretne, lesene.

Nižalo se je nebo in je temnelo, z velikimi črnimi očmi je gledalo na nas in bali smo se ga. Deževalo je močneje, v tenkih, ravnih curkih. Luže so bile zmerom večje in zmerom bolj se je udiralo.

»Tam bi bili ostali!« je izpregovoril Tone in je gledal v tla.

Hanica je skoro zakričala:

»Ne! Ne! Ne!«

Čudno je bilo — razumela je njegovo misel, ki jo je komaj sam razumel. Jaz pa sem videl tisto misel tudi v Lojzetovih očeh in čutil sem, kako se je bila vzbudila tudi v meni samem . . .

Zabobnelo je zamolklo, kakor da bi tam daleč, za hribom drdrali vozovi po lesenem mostu. Vsi smo vedeli, kaj je bilo, toda nihče ni izpregovoril in gledali smo v tla. Kmalu nato se je prikazala na nebu žareča bela črta, mirno je stala in je izginila, za goro pa je zabobnelo.

Hanica se je prekrižala.

Tisti holm, ki smo ga videli prej na desni, je izginil. Nebo se je čisto približalo, pogreznilo se je skoro do vrha samotnih dreves, od vseh strani se je zgrinjalo kakor morje. In zdaj ni bilo na svetu nič drugega več nego tiha ravan.

Ko sem se ozrl, sem zapazil, da smo hodili v drugačnem redu: Hanica je hodila spredaj. Z drobnimi, opreznimi koraki je hodila, skljućena je bila do pasu, malho je držala z obema rokama . . . Tako bi pač hodila v večnost, Hanica . . .

Tedaj pa me je čudno izpreletelo po životu. Tone je bil zadnji in postal je nenadoma, vreča mu je padla z rame in zajokal je naglas. Čuden je bil njegov glas, razlegel se je po vsej ravni; podoben je bil pasjemu cviljenju po noči.

Vsi smo postali; Lojze je gledal v stran, ustnice so se mu premikale, kakor da bi hotel izpregovoriti.

Hanicà je pobrala vrečo in jo je zadela na rame poleg svoje; zdaj je bilo breme večje nego Hanica; držala ga je z eno samo roko, in ker je bila upognjena do pasu, bi še držati ne bilo treba; mirno je počivalo breme — kakor da bi sedelo udobno tam na skrivljenem hrbtu, gledalo nazaj ter se nam smejalo hudobno.

Prijela je Toneta za roko in šli smo dalje . . .

Ne vem, kje je zdaj Hanica. Ali zadnjič sem videl žensko v obnošeni in zakrpani obleki; iz suhega jetičnega obraza so gledale mirne oči; v naročju je imela dojenca, dvoje otrok se je držalo njenega krila. Život ji je bil upognjen, šla je preko ceste z drobnimi, trudnimi koraki; ob oglu je postala, gledala je nekam v daljavo... Mislil sem, da je bila Hanica . . .

Zeblo nas je. Od dežja smo bili vsi premočeni, in mraz se je vzdigal iz preplavljene ravni, lil je od sivega neba, napolnil nam je malodušna srca. Tudi strah nas je bilo, tako da se nismo upali ozreti. Že je bila tudi meni zmerom bolj prijetna misel, da bi legel v blato, v lužo ter si odpočil. In spogledala sva se z Lojzetom.

Takrat pa je zazvenelo čudno, kakor da bi zaklenkal sredi pokrajine tenek zvon. Hanica je molila rožni venec.

In hipoma nam je bilo lažje, mirnejši je bil strah in tišja je bila žalost. Bilo je, kakor da je molila pokrajina, dolgo, žalostno molitev.

Umolknili smo, ko smo prišli do jarka. Tam je bil pač konec.

Jarek je bil širok; vsled dežja se je bil nenadoma napolnil do vrha z rumeno vodo, ki je tekla hitro ter pljuskala z velikimi valovi. Preko jarka je bilo položeno tenko deblo, skoro nič obtesano, okroglo in spolzko; opore pa ni bilo. Stali smo pred jarkom in strah je rastel v nas, dvigal se je v grlo, kakor da bi nas grabilo za vrat. Tresel sem se, ko je stopila Hanica na brv.

Stopila je oprezno z drobno, blatno nogo. Stopila je in je šla, počasi, upognjena, prestavljala je noge tako, kakor da bi hodila za

šalo po vrvi. Stopil je za njo Lojze in stopil sem še jaz; vsi smo prišli na breg, ali utrujeni smo bili in noge so se nam tresle, kakor da bi bili preromali večnost, dolgo, strmo in strašno pot. Na oni strani pa je ostal Tone sam. Gledal je topo na nas, roke so mu visele ob životu, kakor da bi mu bile umrle.

»Stopi!« je zaklicala Hanica.

Tone je nekaj odgovoril, zagnal se je, stopil je na brv tako trdo, da je zapljuskala voda preko nje, in je bil z dvema skokoma na tej strani. Nato pa se je opotekel in je padel.

»No, dalje!« je prosila Hanica.

»Kaj ne vidiš, da ni konca?« je kriknil Tone. »Ni konca! Ni konca!«

Ni ga bilo. Dolgo smo že hodili, ali bili smo zmerom na istem mestu. Kolikor se je odgrnilo puste ravni pred nami, toliko se je je zagrnilo za nami. Da, čudo je bilo, pokrajina je hodila z nami. Na vseh straneh se je bilo spustilo od neba doli veliko sivo zagrinjalo, motilo nas je in tako je bilo mogoče, da smo hodili v kolobarju . . .

Kamor so pogledale oči in kolikor daleč so mogle trudne, plašne misli, je bila sama pusta, tiha ravan; vsa zemlja je bila pusta ravan in vse življenje. Mi pa smo hodili v kolobarju in konca ni bilo . . .

Steza se je razširila nenadoma v razvožen, blaten kolovoz.

»Tam je holm!« je vzkliknila Hanica.

Resnično se je bil vzdignil na desni holm, na vrhu se je svetilo nekaj belega izza drevja. Pospešili smo korake, lažje so stopale noge in tudi Hanica se je bila nekoliko vzravnala.

Ali od utrujenosti in od žalosti so bila naša srca še zmerom plašna in malodušna — kakor ujeti vrabci so bila, ki se tresejo, ker se bliža roka, da jim zavije vrat. Srečali smo na kolovozu raztrganega vagabunda in bežali smo preko travnika in preko luž in jarkov, ko smo ga ugledali . . .

Tedaj pa se je zgodilo kakor čudež. Prikazala se nam je široka bela cesta in v tistem trenotku se je zasvetilo na vzhodu, kakor slavolok se je bila vzdignila mavrica od zemlje do neba. In tam v daljavi se je bleščalo kakor veliko belo mesto, vso svojo jasno luč je razlivala mavrica nanj.

Razširila so se nam srca od silnega koprnenja. Lojzetu so se zabliskale oči in vzkriknil je:

»Tja, otroci!«

Zakaj tam je bil cilj. Zdaj smo spoznali, kam je hotelo srce, kadar je bilo polno žalosti. Tam je bila rešitev in je bilo novo življenje, vsa prihodnost je bila tam . . .

Stopili smo, toda glej, noge se niso hotele premikati, privezane so bile na dolgo vrv, morale so nazaj na pusto, neizmerno ravan, kjer je bila smrt. Vsi smo postali, tudi Hanica. Tone je sedel na kanton ob cesti in je položil malho na travo. Lojze je stal sredi ceste in je gledal s široko odprtimi očmi proti velikemu, belemu mestu, ki se je svetilo v mavrici. Mavrica pa je ugasovala, ugasovalo je tudi mesto. In Lojzetu je klonila glava . . . Nazaj, nazaj na pusto ravan!

Trudni smo bili, da nismo mogli več koraka dalje. Na holmu je zaklenkalo žalostno, kakor da bi zvonilo umirajočemu. Lojze je hotel sesti v travo ob poti, da bi si odpočil, toda pokleknil je in je legel nato z vsem telesom. Tudi meni je bilo, kakor da bi stal na gugalnici; zibala se je cesta, zibal se je holm . . .

Mavrica je bila ugasnila, tudi na vzhodu so se spet spojili oblaki in deževalo je. Meni pa se je zdelo tedaj, da smo še zmerom sredi neizmerne, puste ravni in da hodimo . . . hodimo, ali konca nikjer in nikoli ... Ko smo se vozili domov na ropotajočem kmečkem vozu in smo spali, se mi ja sanjalo še zmerom, da hodimo . . . hodimo po neizmerni, mrtvaški pokrajini, ali konca nikjer in nikoli . . .

To je dogodek, ki se ga spominjam v teh časih neutešenega in neutešljivega hrepenenja.

Noč.

V temni halji iz baržuna
šeta noč,
s sabo nosi sanj prelestnih
poln naroč.

Diha mir na sinje morje,
pokoj v svet,
da dremaje podrhtava
v vrtu cvet.

K meni nočca se nagiblje
na srcé,
prisluškava na utripe
mi glasné.

In razsuje sanj prelestnih
ves naroč
meni v dušo o ljubljencu
tiha noč . . .

Utva.

Dva izleta na Rusko.

Črtice s potovanja. Spisal A. Aškerc.

(Dalje.)

Tujcu, ki pride prvikrat v kako rusko mesto, se zdi čudno, da vidi toliko uniformiranih moških. Na prvi hip bi utegnil misliti, da so ti uniformirani ljudje sami — vojaki, ali motil bi se! Na Ruskem nosijo uniforme vsi moški, ki so v državni (javni) službi, in tudi študenti. Po različnem kroju in po barvah se razločujejo med seboj razni uradniški čini. Nevojaka spoznaš lahko tudi po tem, da nima orožja. Nekoč sem vprašal nekega Rusa, zakaj nosijo uniformo tudi študenti. In dotičnik mi je pojasnil stvar tako: »Vidite,« je rekel, »Rusija je velika in v njej prebivajo raznovrstni narodi z raznovrstnimi narodnimi nošami v najbolj pisanih barvah. Sinovi vseh teh pestrih narodov obiskujejo ruske šole, nižje, srednje in visoke. Ko bi prišel vsak študent v svoji noši v šolo, kakšna mešanica bi bila to! Kakor na »jarmarki« v Nižnjem Novgorodu! Ta raznoplemenska mladina bi se gledala med seboj »pisano« in bi se dražila med seboj ter kritikovala mnogotere neukusne in neestetične noše. Tako so pa vsaj na zunaj vsi enaki; ruska oficijalna uniforma jim dokazuje »ad oculos«, da so vsi »Rusi«, pa naj so že res Rusi ali Judje, Nemci, Poljaki, Čuvaši, Čeremisi, Kirgizi, Finci, Estonci, Gruzini ali Tartari . . . Vrhutega je uniforma cenejša nego civilna obleka in traje dalje.«

Moram reči, da je mož pametno obrazložil upravičenost studentovskih uniform . . .

Predno se poslovim od Petrograda, naj še omenim, da sem bil preživel v družbi dveh rojakov par lepih ur. V Petrogradu živi že nad trideset let jako ugleden in bogat slovenski veletržec, g. K—s, kateremu sem bil nesel pozdrav ljubljanskega župana, g. Hribarja. Gospod K—s govori še gladko svoje materno narečje ter se še zmerom z veseljem spominja svojega rojstnega mesta — Ljubljane. Sprejel me je prijazno ter me povabil za drugi dan, ko je bila nedelja, v svojo vilo v Carskem selu. Seveda sem povabilo sprejel ter se odpeljal po železnici dobro uro daleč proti jugu. V svoji lični, sredi brezovega parka stoječi »dači» me je sprejela družina g. K—sa, ki je seveda ruska. Pri mizi sem zalotil tudi našega slo-

venskega slikarja g. Žmitka, ki se ni mogel dosti načuditi, da sva se bila sešla v Carskem selu! Po obedu smo šli šetat po obširnem carskem parku ter si ogledali grad in mesto, ki šteje okoli 20.000 duš in ima med drugimi šolami tudi žensko gimnazijo. V Carskem selu je študiral in se vzgajal, kakor je znano, Puškin ter začel razvijati tukaj svoj pesniški talent. V senčnatem parku ima veliki poet svoj spomenik. Mladi Puškin sedi zamišljen na klopi, oblečen v kadetsko uniformo.

Po slovesu od gostoljubne družine sva se odpeljala z gosp. Ž. zvečer v Piter nazaj, kjer sva še nekoliko »poguljala«. Drugega dne pa sem šel na vokzál[1]) Nikolajevske železnice, da se popeljem v Moskvo.

*

Bil je krasen jesenski dan, ko sem se vozil proti jugovzhodu. Brzovlak Nikolajevske železnice je eden najnaglejših v Rusiji; preleti 60 vrst[2]) v eni uri. Saj pa tudi veže dve poglavitni mesti velike države. Tudi udobnost je na tej ravni progi največja. Vagoni so električno razsvetljeni, dočim se razsvetljujejo vozovi na drugih progah navadno s — svečami. Široka polja se vrste z gozdovi, ob katerih vidimo na več krajih čedne lesene dače. Po njivah dela ljudstvo v svoji pisani obleki: moški v rdečih srajcah, ženske v pisanih sarafanih. Vasi ruske, mimo katerih smo se peljali, pa so ubožne in otožne. Lesene so vse brez izjeme, zato se imenuje v ruščini vas tudi »derevnja« (lesenjača). Tudi cerkve so v takih vaseh navadno lesene.

Pri mestu T v e r i smo se peljali črez V o l g o, ki je odtod plovna in nosi že parobrode. Na zapadni strani se dvigajo Valdajske višine, hribi do 300 *m* visoki. Med njimi leží več manjših jezer, iz katerih izvira Volga. Potem ni nobene zanimive postaje več do glavnega mesta. Kurirni vlak na tej progi ima samo I. in II. razred in vozi s seboj tudi jedilni vagon. Obedoval sem v Mali Višeri, večerjal pa na vlaku. Kolodvorske obednice so v Rusiji opremljene najelegantneje; hrana ni draga, dobi se pa jako ukusna jed. Jaz sem povsod zahteval b o r š č, ki bi se tudi med Slovenci moral udomačiti. Na pesi je vkuhano goveje in svinjsko meso, na to mešanico, ki da izvrstno juho, vliješ še par žlic kisle smetane in — ambrozijski boršč je gotov! Jako pogosto se dobijo ribe. Močnate jedi ruske so tudi

[1]) kolodvor; beseda je iz angleščine.

[2]) versta (верста) = 1·067 *km*.

nekaj posebnega. To so razne vrste pastete, »pirožki« imenovane. Za pijačo se podaje izborno krimsko vino, pivo in seveda neizogibni čaj.

Od Peterburga do Moskve vozi »kurjerski« ravno 12 ur, od $9^1/_2$ zjutraj do $9^1/_2$ zvečer. Bila je trda noč, a matuška Moskvá je gledala na nas s tisočimi očmi, ko smo se pripeljali v njeno okrilje. Veliki »hôtel Kontinental« na Gledališkem trgu me je bil sprejel pod svojo gostoljubno streho . . .

Ne vem, sem li sploh kaj spal ali ne. Noč mi je bila napoti in težko sem pričakoval dneva, ko se mi prikaže matuška »belokamennaja« Moskvá v vsej svoji čarobnosti. Samo Carigrada in Rima sem se tako veselil kakor Moskve, pa Moskve še bolj, saj je naša, slovanska! Toliko da sem utegnil zjutraj popiti čašo čaja, pa sem že tekel v Kremlj, do katerega sem imel samo par minut hoda. Prispevši v Kremlj, popel sem se kar na znameniti, 97 *m* visoki zvonik Iván Veliki, s katerega je čudovit razgled po vsej ogromni Moskvi. Pod menoj leži torej trdnjavi podobno jedro cele Moskve, stari, častiti Kremlj s svojimi cerkvami, samostani, arsenalom, vojašnicami in carskimi palačami. Opasuje ga visok zid v obliki trikota, skoz katerega vodi petero z visokimi, močnimi in arhitektonsko zanimivimi stolpi utrjenih vrat. Okoli Kremlja se širi takozvani Kitaj gorod (»Kitajsko mesto«, kjer pa ni Kitajcev!), okoli tega leži »Bjelij gorod«, potem »Zemljanój-gorod« in ob robu nazadnje leže predmestja.

Kak pogled! V solncu se leskečejo pozlačene in pisane kupole nebrojnih cerkvá, vmes se dvigajo ponosne palače, javne in privatne. Zeleni parki in vrtovi dajejo sliki mehak izraz. Med hišami se vijejo široke in ozke, navadno zakrivljene ulice, med posameznimi mestnimi kvartali pa skrbno izvedeni buljvarji. Na južni strani, skoro tik pod zidom kremljevskim pa se vije v širokem, S-u podobnem krogu počasi reka Moskva, črez katero se razpenja več umetnih mostov. Na oni strani reke leži še velik del mesta, takozvano Zamoskvorječje... »Ruski Rim!« porečeš, ko ti počivajo oči na tej pisani panorami, na tem morju hiš, gradov, saborov in palač. Ne! Rim spaja v sebi pojem zapadnega mesta. Moskva je nekaj drugega: To je ruski, slovanski orijent! Orijent v slovanski obleki. Oziram se s hodnika na vse strani in povsod mi čuti srce: orijent!

Kolika razlika med Peterburgom in Moskvo! Peterburg je zapadnjak, moderen Evropljan, govoreč po ruski; Moskvá pa je narodna Rusinja, bogata, ponosna plemenita gospá. Peterburg je glava

Rusije, Moskvá njeno srce. Moskva je Rusu sveto mesto, ki ga ovija čar davne in slavne zgodovine. Ne v Peterburgu, v Moskvi kronajo ruske carje; tukaj se predstavi narodu svojemu samodržec. Moskva je ruski narodni original, Peterburg je kopija velikih evropskih velemest. Peterburg šteje šele 200 let, Moskva je častita matrona, ki se je porodila že v 12 stoletju. Kaj je vse videla na svetu! Stare, skoro bajeslovne ruske kneze in tatarske kane, ki so jo bili kruto podjarmili; videla je carja Ivana Groznega, poljske kralje in — Napoleona! O, matuška Moskvá ve veliko povedati iz svojega življenja in ponosna je na svojo starost! . . .

Pogled na Moskvo pa je tudi zato zanimiv, ker nam tako nazorno kaže počasni, zgodovinski razvoj mesta. Dočim so ulice peterburške vse premočrtne in se križajo pravokotno, so ulice moskovske kakor letni krogi na prerezu drevesnega debla. Ulice peterburške so bili že sto let naprej določili s svojimi ravnili in merili inženirji carja Petra; stare moskovske ulice pa so se razvijale od slučaja do slučaja po potrebah . . .

Težko sem se bil ločil od Ivana Velikega, v katerem visi 31 zvonov, velikih in malih.

Poleg »Ivana Velikega« leži na tleh največji zvon na svetu; Rusi mu pravijo carski zvon (царь-колоколъ). Visok je blizu 10 metrov, v obsegu meri 20 metrov, a pod njim lahko stoji okoli 200 ljudi. Zvon je, žal, škrbinast. »Koščék«, ki se mu je odbil, tehta samo — 11.000 kil.

Ako se ozremo od tega zvona-junaka po trgu proti reki Moskvi, zagledamo pod kamenitim umetnim baldahinom, ki ga nosijo marmornati stebri, kip carja osvoboditelja, Aleksandra II.

V Kremlju sem si nato še ogledal veliko carsko palačo, kjer stanuje car, kadar biva v Moskvi. Notranjost njena je nepopisno krasna. Dvorana se vrsti za dvorano, ena luksurijozneje opremljena od druge. Poleg te palače jih je še več drugih carskih, ki jih pa nisem utegnil pogledati. Čemu tudi? Izmed cerkev sem videl samo še veliko Uspensko katedralo, v kateri kronajo carje in ki ima prebogato notranjščino.

Iz Kremlja sem šel skozi Spasskija vrata, nad katerimi se dviga visok stolp. Nad vhodom visi na zunanji strani podoba Kristusova, zato se mora pod temi vrati vsak moški odkriti. Kdor bi tega ne storil, učinil bi neodpustno breztaktnost proti stari ruski tradiciji in nemara bi se moral zaradi tega še zagovarjati pred policijo . . .

Ročno ko pridemo skozi ta zanimiva sveta vrata, stojimo na »Rdečem trgu«. Tukaj pa se dviga velikansko moderno poslopje, Trgovski dom (торговые ряды), t. j. bazar, v katerem dobiš vse, česar potrebuješ. Zidali so to palačo, kakršne še nisem poprej nikjer videl, pet let (1888—93) in stala je okoli deset milijonov rubljev. Ne daleč od Trgovskega doma stoji originalna katedrala sv. Bazilija. To je cel konglomerat cerkev, in težko se orijentiraš v tem labirintu. Francozi so bili l. 1812. izpremenili v svoji neverjetni ošabnosti to cerkev v hlev. Vereščagin je na neki svoji sliki iz ciklusa »Napoleon na Ruskem« ovekovečil ta zgodovinski dogodek. Na zunaj je ta katedrala po svojih čebulastih pisanih stolpih morebiti najizvirnejši vzor ruskega sloga . . .

Na trgu, kjer stoji moj »hotel Continental«, je zgrajenih kar troje gledišč, drugo vštric drugega. Tisti teden, ko sem bil prišel v Moskvo, se je bila ravno začela nova sezona. V »velikem« carskem gledišču sem videl nekega večera prekrasen — balet, v drugem, takozvanem »malem« pa Gribojedovo znano komedijo v verzih, »Gorje ot umá«! (Gorjé pametnemu človeku!). V Korševem gledišču pa sem užival neko nedeljo popoldne Gogoljevega klasičnega »Revizorja«. Korševo gledišče je sicer samo na sebi neznatno po zunanjščini, a ima včasi izvrstne umetnike. Ta dan so gostovale v »Revizorju« prve moči. Razume se samo ob sebi, da pri nas ne morejo »Revizorja« nikdar tako dovršeno igrati kakor na Ruskem. Ploskanju ni bilo ne konca ne kraja. Ne bi bil mislil, da so Rusi v gledališču tako temperamentni in živahni. Igralce so klicali na oder na ves glas ter jim metali pred noge cele kupe cvetja . . .

Lepo cerkveno petje sem slišal v Peterburgu, toda še lepše znajo peti v Moskvi v novi cerkvi sv. Spasitelja, ki je, obenem rečeno, najkrasnejša cerkev v Moskvi. Stoji ob levem pobrežju reke Moskve, prav blizu nje na nekem vzvišku ter ima petero pozlačenih kupol. Cerkev je stala nad petnajst milijonov rubljev. Njene notranjščine, ki je vse marmor, granit, bron, srebro in zlato, se ne moreš nagledati. Stene so poslikali prvi ruski umetniki. V nedeljo 15. septembra sem užival tukaj petje, ki ga ne morem pozabiti. Pevcev je stalo na levi strani prekrasnega zlatega ikonostasa okoli 80. Vsi glasovi so zastopani, a pojo samo moški, med njimi tudi dečki. Basi so grmeli, da se je treslo zidovje. Rusija je domovina najglobočjih basov. Tudi svečeniki pred oltarjem se ponašajo ostentativno s svojimi basi . . . Zanimivo je opazovati Ruse pri službi božji. Da bi kdo čital na molitvenik, nisem videl, pač pa se sila pogostoma kla-

njajo in prekrižavajo po trikrat zaporedoma. Nekateri pa kupujejo pri nalašč za to postavljenem duhovniku svečke, jih prižigajo ter jih žrtvujejo raznim svetnikom, katerih pozlačene ikone vise ob stebrih. Kdor ne more sam s svojo svečko do svetnika, prosi druge, da mu jo neso naprej . . . In tako roma blagoslovljena svečka v gneči od rok do rok proti ospredju, dokler ne dospe do cilja, kjer gori potem kaki Božji materi Kazanski, kakemu sv. Vladimirju, Andreju ali drugemu svetniku na čast. Kakor se vidi, je v pravoslavni cerkvi še več čisto zunanje praznoverske »pobožnosti« nego v katoliški . . . Vse tiste teatralne produkcije pri visokih škofovskih mašah na zapadu pa naj umolknejo pred takim cerkvenim zborom, kakršen se sliši v »hramu Hristá Spasitelja«!

Moskva ima poleg vseučilišča[1]) in posebne šole za orijentalske jezike celo vrsto učnih zavodov in umetniških ter znanstvenih muzejev. Zelo važen je zgodovinski muzej, impozantna nova zgradba, v kateri najdeš zgodovinske, etnografske in arheološke zbirke iz vse ogromne Rusije. Zanimiv je tudi Rumjancevski muzej, sezidan v plemenitem renesančnem slogu, spredaj s kamenitim stebrovjem. Pri tleh je knjižnica, v ostalih pa so numizmatične zbirke, galerije slik in etnografske zanimivosti. Tu so tudi noše vseh slovanskih plemen v Evropi. Tudi Slovenci smo zastopani! V neki stekleni omari stoji namreč skupina slovenskih svatov iz Koroške v naravni velikosti. Na omari pa je zapisano: Dar Matije Majarja.

Najvažnejša galerija slik v Moskvi pa je brez dvoma Tretjakóvskega galerija na desnem bregu reke Moskve. To galerijo sta podarila milijonarja brata Tretjakóva s poslopjem vred mestu. Galerija šteje nad 2000 številk. Zastopani so menda vsi važnejši slikarji ruski, zlasti: Vereščágin, Šiškin, Kramskój, Poljénov, Makovskij, Vasnecóv in Rjépin. Da, velika je ruska umetnost, znamenite slikarje imamo Slovani, vzklikneš s ponosom, ko si si ogledal ta slikohram.

Omenil sem, da ima Moskva vse polno učnih zavodov. Kar nas zapadnjake posebno iznenadi, je to, da je v Moskvi veliko število ženskih gimnazij. Za izobrazbo ženskega spola se menda nikjer na svetu ne stori toliko kolikor v Ameriki, v Skandinaviji in na Ruskem. Na univerzo so imele v Rusiji ženske abiturientinje pristop že davno,

---

[1]) Bogoslovske fakultete ruska vseučilišča nimajo. V tem oziru so Rusi naprednejši nego zapadni Evropci. Saj dogmatika, ki je jedro vsakega bogoslovja, itak ni znanost v strogem pomenu. Ruske univerze imajo za to: zgodovinsko-filološko, fiziko-matematično, juridično ter fakulteto za orijentalske jezike . . .

ko so na zapadu šele debatirali o tem, sme li sploh ženska obiskavati vseučiliška predavanja ali ne. Ženskih diplomiranih zdravnic je na Ruskem na tisoče. Takisto se Rusinje rade vpisujejo na filološko-historičnih fakultetah in delajo izpite z uspehom.

Da se Rusi radi kopljejo, je znano. Kopališč je v Moskvi več. Na ulici »Neglinnij projezd« je dvoje velikih kopaliških palač, kjer se lahko koplješ za 1 do 10 rubljev. Kabine so opremljene z največjim komfortom.

Ulice moskovske niso vse ravne kakor peterburške, ker svet, na katerem leži Moskva, sam ni raven, a zanimive so zaradi narodnega ruskega življenja. Ena najlepših ulic je Tverska, ki je dolga gotovo pol ure. Tu so največje trgovine, še pristen Kitajec ima tukaj svoj dučan, kjer prodaja čaj in svilene robce. Vstopil sem v štacuno njegovo, da bi slišal, kako govori ruski. S svojo dolgo kito je sedel mož za »pudelnom« ter me vprašal v gladkem ruskem jeziku, česa želim. Kupil sem si bil za spomin na žoltopoltnega Mongola cenen svilen robec samo zato, ker je dobro govoril по-русски.

Na Tverski ulici je tudi edina kavarna Filipova, kjer sem si mogel oddehniti po kosilu in čitati moskovske in peterburške dnevnike, ki jih leži po mizah vse polno. Najbolj so mi hvalili Rusi značajni dnevnik »Россія«. Razume se samo ob sebi, da je tudi inozemskih listov na izbero. Kaj pa se kaj godi pri nas »doma«, izvedel sem najtočneje iz praških »Narodnych Listov«. Kavarna Filipova je velik, moderen lokal, kjer je proti večeru zaseden vsak prostorček.

Moskva ima več javnih spomenikov. Na koncu Tverske, na trgu pri takozvanih Tverskih vratih stoji na visokem podstavku s klobukom v roki bronasti Puškin ter gleda na guljajoče pod seboj rojake. Na vznožju je vlitih v bron več stihov, v katerih označuje sam svoj pomen v ruskem duševnem življenju. N. pr.:

»Слухъ обо мнѣ пройдетъ по всей Руси великой
и назоветъ меня всякъ сущій въ ней языкъ . . .«[1])

Zaradi ogromne razsežnosti mesta moraš vsak čas sesti na izvoščika, katerih je tukaj na tisoče in ki niso dragi. Tramvaj pa vozi po mestu, žalibog tudi konjski, s polževo hitrostjo. Električna železnica vozi samo od Triumfalnih vrat na zapadni strani do Petrovskega parka preko Chodynskega polja pol ure daleč. V Pe-

[1]) Sluh o meni se (nekdaj) razširi po vsej veliki Rusiji
in nazival me bo (izgovarjal bode moje ime) vsak jezik, ki se govori v njej . . .

trovskem parku stoji lep carski grad, tam je tudi več restavracij. Chodynskoje polje pa vzbuja žalostne spomine. Tukaj je bilo na veselici za časa kronanja sedanjega carja poginilo okoli 1500 ljudi v gneči.

Na južni strani mesta se dvigajo ob reki Moskvi »Vrabčji hribi«, po priliki tako visoko ko ljubljanski Rožnik, kamor vozi iz predmestja kratka lokalna železnica. Na teh gorah je stal nekdaj Bonaparte, predno je vdrl s svojimi armadami v Moskvo.

Kdor hoče živo videti pred seboj tisti čas, ko je prišel Napoleon v Moskvo, ta naj čita Tolstega gigantski epos »Vojna in mir«. Iz te pesnitve izveš več nego iz učenih zgodovinskih knjig. Poleg tega romana pa si oglej še slike Vereščaginove: »Napoleon na Ruskem«.

Razgled z Vrabčjih hribov na mesto je zlasti ob solnčnem zahodu bajevit. Par gostilnic stoji na tej višini, med njimi se razteza naraven park. Sedel sem na neki verandi, pil čaj in gledal tja in gledal na orijentalsko, rusko-slovansko fantazijo — pisano Moskvo...

Še bolj nego v Peterburgu opazuješ lahko v Moskvi pristno narodno življenje. Zato so tukaj v tem oziru zanimive tudi krčme. Mednarodne gostilnice imajo tudi tukaj napis restaurant v ruski transkripciji рестоpанъ, a pristno ruske krčme se zovejo traktir (трактиръ). Niti v restorane niti v traktirje se ne jemlje v jedilni salon s seboj vrhnja obleka (površnik), tudi ne palica, dežnik ali klobuk. Vse to se pušča v nalašč za to urejeni garderobi, kjer stoji na straži poseben sluga, ki ti da, ko te je slekel, znamko s številko. Razume se, da mu mora dati gost potem pri odhodu za to »na čaj«. V jedilnih salonih je vse jako snažno. Natakarji (natakaric nisem videl nikjer na Ruskem!), ki jih gostje kličejo prosto: »čelovjék«! (t. j. človek), imajo narodno, čisto belo obleko, vsaj pa bel predpasnik, »Pri buffetu« si lahko sam izbereš, kar hočeš jesti ali piti, kajti tu je razstavljenih v segretih posodah najraznovrstnejših jedi, zlasti močnatih, med njimi razne »pirožki«. Skoro v vsakem traktirju stoji večji ali manjši, orglam podobenj muzikalni avtomat (orhestrion), ki igrá gostom za zabavo razne ruske in zapadne arije. Namesto v cerkvah imajo torej Rusi orgle v — krčmah!

Kadar sem tako-le sedel v kakem traktirju in opazoval okoli sebe razne goste: kupce, študente, profesorje i. dr., spominjal sem se nehoté raznih tipov, ki jih opisujejo ruski novelisti . . .

Ne samo v privatnih hišah, tudi v vsakem javnem lokalu, v kavarnah, prodajalnah, da, celo v kolodvorskih čakalnicah visi kje v kotu ikóna (podoba kakega svetnika), pred katero gori vedno luč..

Predzadnji dan svojega pohajkovanja po Moskvi sem bil nesel pozdrav Žmitkov neki ruski slikarici-diletantki, stanujoči pri svoji materi. Dami sta me sprejeli jako prijazno ter me povabili na čaj. Moral sem jima praviti o naših krajih in ljudeh. Na mizi pa je stal velik srebrn samovar, iz katerega mi je natakala Julija Mihajlovna s svojo belo roko čašo za čašo sladkega dišečega čaja. Da, da! Poleg ruskega jezika, pravoslavja in ruskega carja-samodržca je samovar bistven atribut ruskega narodnega življenja . . .

Ravno teden dni sem prebil v matuški »belokamennoj«. Slovó ni bilo lahko. Na elegantni ulici »Kuzneckij most« (= Kovaški most), kjer pa ni nobenega mostu, sem si kupil nekaj najbolj značilnih fotografij Moskve. Kadar mislim nanjo, jih vzamem v roke in jih ogledujem. In vsakikrat se me polasti neko domotožju podobno čuvstvo . . .

*

Vožnja iz Moskve do Kijeva traje od poludne do večera drugega dne. Že v Moskvi sem imel v svojem popotnem načrtu — Leva Tolstega. Ko pa smo prispeli proti večeru v Tulo, izvem na postaji, da se je slavni pisatelj pred dobrim tednom odpeljal v Krim. Prva postaja od Tule je Kozlovka in odtod je samo $3^1/_2$ *km* do Jasne Poljane. Moj dnevnik in seveda tudi moj potopis sta vsled tega izgubila najaktualnejšo stran. Po večerji sem legel, vdan v svoj fatalizem. Tudi ves drugi dan sem na vožnji preko neskončne Ukrajne skoro prespal v kupeju. Namesto duhomorne ravnine sem gledal v sanjah Rjepinovo sliko, katere original sem videl v Moskvi. Okoli hrastove mize sede in stoje junaki, ukrajinski brkasti kazaki, in eden piše muhast odgovor nadutemu turškemu sultanu — ne vem, kateremu — ki jim je bil zagrozil z vojno. Hahaha! Vsi se držijo za trebuhe in ne morejo se nasmejati toliki predrznosti! Le pridi, če te srbi hrbet, turški pes! Mi ti ga že namažemo! Hahaha! Taki junaki so bili Zaporožci! To sliko gledam in moram se smejati še jaz. Moja dva sopotnika, dva jaroslavska trgovca, hočeta vedeti, zakaj se smejem. In ko jima povem, smejali smo se potem vsi trije do Kijeva . . .

*

Ako me vprašate, kje bi najrajši živel: v Varšavi, v Peterburgu, v Moskvi ali v Kijevu, odločil bi se za poslednje mesto. Kijev leži blizu sto metrov nad Dnjeprom, ki nosi tod že parnike. Ob reki sami se širi mestni okraj Podol, na višini pa so drugi okraji. Pa niti tu gori ni vse ravno, nego samo najlepša in najži-

vahnejša ulica Kreščátik, ob kateri stoje velike bogate trgovine, razne palače, pošta in hoteli, je ravna. Druge ulice se vijejo po gričih in preko njih. Vsled tega je lega Kijeva tako zanimiva in dražestna. Na vsakem koraku se ti odpre po njegovih holmih nov razglėd — kakor v Rimu.

Kijev je zelo star; njegova zgodovina se začenja že v 9. stoletju, zato ga imenujejo Rusi »mater« — boljše bi bilo reči očeta — vseh ruskih mest ali pa tudi ruski Jeruzalem. V X. veku je vladal tukaj znani knez Vladimir, ki je, sprejemši sam vero Kristusovo, tudi svoje ljudstvo dal pokrstiti. Na nekem griču ima sredi krasnega parka ta slovanski svetnik svoj monument, odkoder gleda tja preko Dnjepra po svoji Ukrajni. Razgled odtod je pa tudi v resnici čudovit ne samo za kneza Vladimira, nego za vsakega turista.

Vseučilišče stoji ob botaniškem vrtu na Bibikovskem buljvarju na griču. Tukaj je tudi več gimnazij, gledišč in umetniških zavodov. Skoro ravno nasproti vseučilišča pa se dviga impozantna nova katedrala sv. Vladimira, ki je močno podobna Spasiteljevi v Moskvi. Ima sedem pozlačenih kupol. Notranjščina pa je pravzaprav galerija najkrasnejših slik, ki so jih po stenah in po stropu ustvarili prvi ruski umetniki, med njimi meni najbolj znani Vasnecóv. Nisem se mogel dovolj načuditi krasoti te cerkve, ki je res pravi umotvor. Sploh pa sem se že na prvem svojem izletu v Rusijo prepričal, da so ruske (pravoslavne) cerkve najlepše — vsaj za Slovana.

Ogledal sem si seveda tudi znani kijevski samostan »Pečersko Lavro«, ki se razprostira na nekem griču nad Dnjeprom. Ta samostan je najuglednejši na vsem Ruskem, in tisoči in tisoči romajo vsako leto semkaj, molit na grobeh starih puščavnikov, katerih ostanki leže v podzemeljskih celicah. Med njimi je pokopan tudi znani kronist Nestor. Menih, ki prodaja pred vhodom v katakombe svečke, me je vprašal, če si hočem tudi jaz ogledati grobove svetnikov, pa sem ponudbo hvaležno odklonil. Hodnik je tako ozek, da se more preriniti po njem samo po ena oseba. Kupil sem si potem pri vhodu v Lavro pri nekem drugem menihu nekaj svetinjic (»odpustkov«) za spomin na »Lavro«. Mož je bil jako zgovoren in šegav, brez dvoma Malorus. Ko mu povem — kar pa je menda že sam uganil — da sem Jugoslovan iz Avstrije, mi reče šaljivo: »Aha, seveda, prišli ste k nam v Rusijo samo zato, da se boste potem doma smejali nad nami in našimi starokopitnimi običaji! . . .«

Pa Kijev sam na sebi je najmanj starokopiten; celo jako zapaden se mi je zdėl. Prijetno me je iznenadil tukaj novi električni

tramvaj, ki ga niti Varšava, niti Piter, niti Moskva nimajo. Zvečer sem bil šel k dramatični predstavi v neko malorusko gledišče. Toda — jako malo sem razumel, kar so govorili na odru, dočim sem v Moskvi vse razumel, kar so govorili v velikoruskem jeziku . . .

Kijev je dražestno, poetično mesto, kjer se da brez dvoma prijetno živeti. Nerad sem sedel na izvoščika, da me odpelje na kolodvor.

Predno pa ostavi popotnik Rusijo, treba mu je zopet paziti na neke birokratične ceremonije, ki se pa opravijo brez težav. Že dan poprej sem bil povedal v hôtelu, da se povrnem iz Kijeva naravnost v Avstrijo. Zato so poslali moj potni list na policijo in ta je zapisala vanj, da »ni nikakega zadržka mojemu odhodu iz Rusije« ter da smem prestopiti rusko mejo . . .

Iz Kijeva sem se vozil do Voločiska na gališki meji vso noč. Ruski vlak vozi do gališke postaje Podvoločiska, kjer nas je prevzel zjutraj avstrijski brzovlak.

Ko pogledam v Podvoločisku skozi okno vagona, je bilo prvo ime, ki so ga zagledale na neki hiši moje srečne oči, Samuel Goldlust & Comp.! . . . .

II.

Odesa. — Po Črnem morju. — Sevastópol. — Jalta. — Kerč. — Poti. — Batúm.

Ni še bilo preteklo izza prvega izleta mojega na Rusko leto dni, že me je peljal izvoščik po široki Puškinski ulici v Odesi v hôtel »Evropa«. Bil je vroč, soparen dan 3. julija, ko sem bil dospel z brzovlakom od Podvoločiska.

Na tem drugem izletu sem hotel videti južno Rusijo: Krim in Kavkaz.

Krim in Kavkaz! Dve imeni, polni vztočne poezije! Kdor je videl samo severno Rusijo, ta je ne pozna vse. Impozantne so švicarske planine, toda Kavkaz jih presega. Krasna je francoska Riviera, toda južno obrežje Krima je nemara še lepše, vsaj izvirnejše je, in pa vztočni čar leži na teh obalah . . .

Pa — ne segajmo za sedaj predaleč! Danes smo še v Odesi; oglejmo si najprej to mesto v največji naglici!

Od svojega hôtela imam samo par minut hoda do Nikolajevskega buljvarja in tukaj šele vidim, kako divno leži Odesa. Ko

stopim na rob buljvarja, zasveti se pred menoj brezkončna planota Črnega morja. Tam doli kakih 50 *m* pod menoj leži obširni pristan odeški s svojimi daleč v morje segajočimi moli, s svojimi skladišči, agencijami, s svojo železnico, s svojimi kopališči in drugimi pristanskimi poslopji. In koliko ladij je zasidranih tam: parniki vseh držav iz vseh delov sveta! Saj je Odesa — Rusi izgovarjajo: Adjésa — največje in najbogatejše trgovsko mesto ob Črnem morju.

In vendar je ta Adjesa skoro za sto let mlajša od svojega severnega brata Peterburga. Leta 1794. je stala tukaj še umazana tatarsko-turška vas Hadžibej, iz katere so Rusi po inicijativi carice Katarine II. ustvarili do danes eno najlepših evropskih mest, katerega široke, ravne in elegantne ulice se križajo vse pravokotno in so tlakovane z granitnimi kockami. Skoro vse širje ulice imajo po dve vrsti drevoredov. Hiše so večnadstropne, zidane v najmodernejšem slogu. Prodajalne sijajne, velemestne. Moderno opremljeni hôteli, impozantna javna poslopja, kakor: dve gledališči, univerza, pošta, tržnica in borza. Izkratka: Adjesa je povsem moderno, veliko primorsko mesto, ki šteje danes že blizu pol milijona duš. Prebivalstvo je zelo pisana zmes raznih narodov: Rusov, Poljakov, Grkov, Judov, Nemcev, Armencev, Tatarov in drugih orijentalcev. Ravno vsled mešane krvi je odeško pleme lepo, posebno med ženskim spolom srečaš baš na Nikolajevskem buljvarju dopoludne in proti večeru pravih krasotic. To izprehajališče ni ravno dolgo, ker ni bilo več prostora zanj, pa najlepše je v vsej Adjesi. Vse, kar je imenitnega, lepega in elegantnega, šeta po drevoredu ali poseda v senci po klopeh. Drugi pijo v modernem restavracijskem paviljonu čaj in druge pijače, čitajo časnike, poslušajo vojaško godbo, ki koncertuje tukaj ob ugodnem letnem času vsak dan, ali pa flirtujejo . . . O, Adješani so bogati pa znajo živeti!

Z Nikolajevskega buljvarja prideš doli do pristana lahko po žičasti železnici-vzpenjači ali pa greš po znamenitih širokih stopnicah, ki jih je bil dal napraviti bivši guverner odeški, vojvoda Richelieu, ki ima sredi buljvarja svoj spomenik. Na zapadnem koncu tega šetališča pa stoji kip Puškinov. Nasproti monumenta se dviga, z razgledom na morje, mestni magistrat (дума), blizu njega pa stoji »Publičnaja biblioteka i muzej«. Ogledal sem si bil oboje. Muzej sicer ni posebno bogat, ima pa nekaj krajevnih redkosti, ki jih drugod ne najdeš. Vhod v knjižnico je brezplačen. Tu so dvorane z omarami za knjige, sobe za uradnike ter velika čitalnica, kjer si ti je treba samo oglasiti pri gospodični bibliotekarici, sedeči na ka-

tedru, in povedati, kaj želiš — in sluga ti prinese na mizo zahtevano knjigo ali časopis.

Javnih knjižnic ima vsako količkaj važno rusko mesto po več. V tem oziru smo mi v Avstriji daleč zadi za Rusijo. In kjerkoli sem prišel v takšno publično biblioteko, povsod sem našel vselej dovolj čitateljev. Uradniki so prijazni in so mi z veliko vljudnostjo dajali vsakršna pojasnila.

Cerkve odeške niso tako znamenite kakor v severni Rusiji, dasi jih je več zanimivih.

Ker je bila neznosna soparica, sedel sem na izvoščika ter mu zaklical: »V Lanžeron!« To je morsko kopališče na zapadni strani mesta. Vozeč se po Puškinski ulici, sem videl enonadstropno staro hišo, na kateri je vzidana marmornata plošča z napisom: »Tukaj je živel A. S. Puškin l. 1823.«

Kmalu sem se pripeljal v obširni Aleksandrovski park in odtod je samo še par minut do Lanžerona. Kopališča so prvega, drugega in tretjega razreda. Kabine, postavljene na pilotih nad morjem, so narejene kakor pri nas. Pri blagajnici se shrani lahko denarnica, ura in druge take stvari. Še boljše pa je, če denar, kar ga ne potrebuješ, pustiš doma v hôtelu. Ko sem zahteval pri blagajnici, oziroma pri perici kopelnih hlač, me je začudeno pogledala, češ, da se tukaj moški kopljejo navadno v Adamovem kostimu. Ko sem rekel, da nisem tukajšnjec, dobil sem po dolgem iskanju hlače. V morju sem se prepričal, žal, na svoje oči, da se v Adjesi — pa tudi še drugod ob Črnem morju — kopljejo moški takšni, kakršne je Bog ustvaril. Če se tudi ženske kopljejo tako, kakor se je kopala svoje dni Afrodita Anadyomene, pa ne vem, ker je žensko kopališče popolnoma ločeno od moškega.

Prve trenotke, moram reči, človeka, ki ni navajen gledati svojega brata po Adamu nagega, ti »modeli« nekoliko ženirajo. Kmalu pa se privadiš golega človeškega telesa in skoro te je sram, da te je bilo sploh — sram zaradi tega. Kultura nas je odtujila prirodi, zato se je nekako »bojimo«. V našem spominu nam je ostalo iz mladih let, da je golo telo »grdo«. Nepravilno zraslo ali bolno telo seveda ne more biti lepo. Da bi bilo pa normalno, močno in zdravo človeško telo samo na sebi brez vsakršne obleke »grdo«, je predsodek, ki izvira iz srednjevečnega nenaravnega asketizma. Dandanes smo čimdalje bolj prepričani, da ni nič lepšega nego priroda sama na sebi. Kaj je starogrška prosveta drugega nego kult večnomlade, večnolepe prirode? Zakaj je starogrška plastika še

danes vzor vsem umetnikom? Zato, ker je odsev nage prirode. In starogrška poezija z očetom Homerjem na čelu — kaj je drugega ko priroda, ko idealizirani realizem? Neprirodni, abnormalni in bolni asketizem je bil ko naval Vandalov pokopal vso to staro in vendar večnomlado lepoto. Šele renesanca nam je zopet odkrila pojem helenske lepote. Ta preporod človeštva v XIV. in XV. stoletju je največje važnosti za kulturni razvoj sveta na zdravi, naravni podlagi. Renesanca je epohalnega pomena v evropski zgodovini. Kaj bi bili dandanes vsi krščanski narodi, ko bi ne hodili v šolo k starogrškim in starorimskim »paganom«? Barbari! . . .

S takimi »filozofskimi« mislimi sem plaval po lanžeronskem zalivu ter se hladil v njegovih mehkih, slanih valovih.

Predno sem se ločil od Adjese, ogledal sem si še najbližji »limán« Kujaljnickij. S kolodvora odeškega pristana sem se peljal po železnici proti severovzhodu do postaje Kujaljnickij limán. In kaj je tukaj? Na prvi pogled jezero, ki pa je pravzaprav rokav Črnega morja, samo da je odrezano od njega z 2 *km* širokim peščenim presipom. Poleg te velike slane »luže« je zgradilo mesto velikansko zdravilišče v ruskem slogu, kjer dobijo gostje stanovanje in vso oskrbo ter se morejo kopati po predpisih zdravnikovih. Okoli in okoli palači podobnega, iz rezanega peščenca zgrajenega zdravilišča je zasajen obširen park, tako da najde človek tudi v največji vročini senčnat kot. Kopališki vlaki so zmerom polni izletnikov, kajti v Kujaljnickem limánu ni nikoli dolgčas. Vsak dan so v sezoni koncerti in druge veselice . . .

Toda mene je čimdalje bolj mikalo Črno morje, ki sem ga gledal z Nikolajevskega buljvarja. Šel sem bil gledat, kaki parobrodi kaj stoje zasidrani tam doli v takozvanem Praktičnem pristanu. In ko sem zagledal ponosno in veliko belo ladjo »Veliki knez Konstantin«, je bil moj sklep gotov. Kupil sem si biljet naravnost do Batúma ter naštel za prvi razred 39 rubljev; s tem je bila plačana vožnja in hrana.

(Dalje prihodnjič.)

Fanatizem.

Vaška slika. Spisal Fr. Strnad.

Poznalo se mu je, da ne bo dolgo . . .

Šestindvajset let je šele štel, pa mu je bil že vtisnjen pečat smrti na licu . . .

Kosti v obrazu so se ostro očrtavale . . . Če je izpregovoril ali če je jedel, se je natanko razločeval sklep njegove zgornje in spodnje čeljusti. Očesni jamici sta bili otli in veliki. Zdelo se je, kakor bi se oči potapljale v jamicah . . . Žila na vratu mu je bila napeta . . . Iz prsi mu je prihajal slaboten, hropeč glas . . . Usta so mu bila vedno odprta, kakor bi se mu bile ustnice usušile . . .

»Jetičen!« . . . so si šepetali ljudje ter skomizgali z ramami.

A on bi še tako rad živel! . . .

Vse, kar mu je kdo svetoval, prav vse je poskusil . . . pelin in slanino . . . da, zlasti slanino! . . . »Slanina mehča prsi in redi! . . .« so mu rekli in on je verjel. Vsak dan jo je moral jesti in naj se mu je tudi že upirala! Če bi je ne bil, mislil bi bil, da mora umreti! . . . Zdel se je vselej sam sebi tako pokrepčanega, kadar jo je jedel! . . .

Bilo je petek popoldne sredi poletja. Komaj se je priplazil še do prodajalnice. Hrbtenica se mu je bila nekamo skrivila in roke so mu segale daleč črez kolena doli. V prodajalnici je bila gospodinja in nekaj pivcev, ki so si preganjali neznosno žejo z — žganjem . . .

»Daj, daj mi malo slanine! . . .«

»Kaj — ali danes? . . . Si pozabil, da je petek? . . .«

Gospodinja se je zgrozila . . . Bila je še mlada in čedna ženska. Primožila se je bila semkaj in vzela postarnega vdovca. A dasi so vsi vedeli, kako je njeno življenje, dasi je bilo vsem znano, kaj se godi med njo in edinim odraslim sinom njenega moža, dasi so si pripovedovali po tihem o njej mnoge nelepe reči, se vendar nihče ni čudil njenemu zgražanju! . . . Seveda, petek, pa mesna jed! —

»Od kdaj pa si tak brezverec? . . .«

»Ah, bolan sem in moram . . . moram . . . če nočem, da . . .«

»Kaj — bolan! . . . Nič nisi bolan! . . . Če bi bil bolan, ne bi pohajal. Doma bi bil in na smrt bi mislil, pa ne . . .«

»Daj mi, daj, res moram! . . . Če ne bi jedel tega, bi umrl! . . .«

»Saj boš tako tudi, hahaha!«

Te surove besede, ki so prihajale iz ust razcapanega žganjarja, so bolnika pretresle . . . Nekaj kakor srd se ga loti . . . Vendar ne odgovori ničesar nato. Pač pa zaprosi gospodinjo še enkrat: »Za dva krajcarja mi je daj, no — čisto malo! . . .«

»Nič! . . . Ven se mi poberi! . . . Nemarnež ti! . . .«

Bolnik se razsrdi še bolj. Lica mu pobarva nenaravna rdečica. Žila na vratu se mu začne dvigati hitreje . . . burneje . . .

»Zakaj ven?« vpraša s hropečim glasom. »Zakaj ven? . . . Ali nimam ravno tako pravice kakor ti — drugi? . . «

»Ne maram takega človeka, takega brezbožneža pod svojo streho! . . . Le spravi se! . . .«

»Sama pojdi ven, pa bo zrak čist!« zahrešči naenkrat bolnik. Premagala ga je jeza . . .

Pivci so zazijali. Nihče ni črhnil besedice... To jim je ugajalo. »Aha, zdaj pa zvemo kaj!« so si mislili.

Gospodinja pa plane razjarjena k bolniku ter zakriči: »Kaj? Ti si upaš! . . . Ven, ven! . . .«

Bila je krepka in močna ženska. Pograbi ga in zdajci je bil skozi vrata . . . Revež je priletel ob kostanj, ki je rastel pred hišo. Drugače bi se bil zvrnil nemara po tleh . . . Hudo je zastokal . . . Vse prsi so se mu pretresle. Onemogel se zgrudi na klop, ki je stala pod drevesom.

»Kaj je?« so izpraševali ljudje, ki so bili slučajno zunaj. »Zakaj to . . . è? . . .«

»Pomislite, ljudje božji, slanine je hotel imeti — danes . . . v petek! . . . Človek se boji, da bi ne treščilo v hišo! . . . Ker mu nisem hotela dajati potuhe, je bil pa še grob! . . .«

»O ti grdin, ti! . . .«

»Takov je kakor dogorela luč, pa se še ne boji Boga! . . . Ves bolan, pa . . .«

»Nič ni bolan, nič, le hudoben je! . . . Sama jeza ga suši tako! . . . Ali vidite, kako se napihuje? . . .«

Bolniku so se res čudno dvigale prsi . . . In res ga je navdajal tudi srd, da so bili taki ž njim . . . Seveda, bil je revež! . . . S kom drugim bi bili počenjali drugače morda . . . Bila sta sama, čisto sama, on in njegov brat — in imela nista nikakega premoženja. Njijno je bilo samo to, kar sta si sproti prislužila . . . In on je delal prenaporno, zato so mu pošle moči, zato je obolel . . .

»Pomagajte!« vzklikne hipoma s slabotnim glasom. V prsih ga je zabolelo . . . Čutil je, da se nekaj pripravlja v njih . . .

A nihče ni pristopil. Nekateri so se celo smijali. Mislili so si nemara: »Čim preje, tem bolje!... Še občina bi ga morala živeti!...«

»Ti grešnik, ti! . . . Torej slanino je hotel jesti danes?« so vzklikale ženice, ki so ga bile obstopile.

»Zato sem ga vrgla venkaj!« je odgovarjala prodajalničarka.

»Prav si storila!«

Bolnik se je tresel . . . Roke, s katerimi je bil oprt v klop ob obeh straneh života, so se mu šibile. Bilo je videti, kakor da se zdajpazdaj zgrudi na tla . . .

Od nekod prisopiha njegov brat. Povedal mu je bil nekdo, kaj se godi . . K njemu skoči in ga prime za glavo . . .

»Kaj je, Matic, kaj? . . .«

»Priletel sem na prsi in pretresel sem se!« je odgovarjal s komaj slišnim glasom. »Pomagaj — oh! . . .«

»Kaj naj storim, povej! . . .«

»Oh, pomagaj, pomagaj — moli . . . moli . . . moli!« —

Videlo se je, kako bi rad zatrl, preprečil nekaj — a ni mogel . . . Nagnil se je in kri mu je bruhnila iz prsi . . .

Nekaterim se je zdaj zasmilil, ker so videli, da jim ne bo več v nadlego. Toda srce jim takoj zakrkne zopet, ko izpregovori nekdo:

»Bog ga je kaznoval! . . . Kaj menite, petek, pa . . . Če ni to kazen božja . . .«

»Očitna! . . .«

»Tako je, vidite, kdor se Boga ne boji! . . .«

»Da, Bog je oster sodnik! . . . Prizanaša dolgo, toda kadar je mera polna . . .«

»Po gospoda naj gre kdo, no, prosim vas lepo!«

Bratu so se usipale curkoma solze po licih, ko je govoril te besede.

Nihče ni odgovoril. Bilo je videti, kakor bi si vsakdo mislil: »Čemu? . . . Njega ne reši nihče več! . . . Prodal se je sam hudiču! . . .«

Toda nekdo je vendar še imel toliko sočutja, da je skočil po duhovnika. Bilo ni daleč do njega in prišel je kmalu, a vendar prepozno . . .

»Zakaj niste prišli prej pome in zakaj ga niste položili v posteljo?« je vprašal okoli stoječe.

Zopet je vse molčalo. Nekateri so imeli toliko sramu, da so povesili oči, drugi so zrli ravnodušno predse . . .

Bolnik je izdihnil . . . Brat ga vzame v naročje ter se napoti ž njim proti domu . . .

»Ali je umrl Matic?« so povpraševali ljudje, ki so ga srečavali . . . »Revež! . . . Kdo bi bil mislil, da ga stisne tako naglo! . . .«

Brat ni odgovarjal. Vedel je, da so to same mrzle besede . . . A ihtel je naglas, ko je nosil s sabo njemu drago breme . . .

Okrog prodajalnice pa so še vedno postajali ljudje in ugibali:

»Če ni tega kaznoval Bog, potem še ni nikoli nobenega! . . . Kaj menite, brez volje božje se ne umrje kar tako . . .«

Nič, ljubica, nič . . .

Umolknil sem . . . In težko glavó
na prsi sem sklonil ti . . .
In vprašala si me z bojaznijo,
kaj v duši se pač mi godi. —

Nič, ljubica, nič . . . To bil je samó
za trenotek bolesten nemir.
Jaz zopet sem čil, jaz zopet sem zdrav
in iti čem novo tir.

Glej, tam nad goro, nad daljno goro
mogočno zarja rdi —
In krog zarje te — znanilke luči —
pač tisoč junakov stoji.

In vabijo me in kličejo me
za prosveto in svobodo v boj —
Ah glej, po poljanah se že je razlil
mogočnih žarkov nebroj . . .

Nič, ljubica, nič . . . To bil je samo
za trenotek bolesten nemir.
Jaz zopet sem čil, jaz zopet sem zdrav
in iti čem novo tir.

V. S. Fedorov.

Trenotki iz učiteljskega življenja.

Spisal Josip Dolinar.

IV.

Počitnice. Idolnik je zadnje tedne šolske dobe vedno hrepenel po njih. Zaželel si jih je kakor Izraelci obljubljene dežele. V šoli je bilo soparno, otroci navadno izmučeni in zaspani, apatični proti vsakemu pouku. A solnce je stalo visoko na nebu, kakor bi bilo pribito, kakor ne bi hotelo nikdar več za obzor. Po klopeh so lazile muhe, semtertja je učenec zamahnil po njih, zaropotalo je, da so drugi začudeno privzdignili glave. Po dolgih dneh, polnih napora in velikega truda, si vsak učitelj želi onih dni, ki bode v njih sam svoj gospod, ko mu ne bode treba šteti vsake minute. Ko so bila razdeljena šolska naznanila in so otroci odpeli cesarsko pesem, se je Idolnik oddahnil, z lahkim srcem je stopal iz šolske sobe.

In zdaj je bil prost. A to prostost je hotel tudi porabiti. Hribi in doline, travniki in gozdovi, studenci in potoki, vse je bilo njegovo, vse je obhodila njegova noga. A ko je zvečer legel k počitku, je zaspal sladko in trdno, kakor zaspi zdrav otrok. In njegova lica so pordela, njegova glava ni bila več tako sklonjena in njegova hoja je bila bolj elastična. Kako je hrepenel, da bi mogel iti kam daleč, da bi si ogledal tuje, neznane kraje, ki jih je dosedaj poznal samo iz knjig, a ki mu jih je njegova domišljija pričarala pred oči v najjasnejših bojah, da mu je srce vztrepetavalo ob mislih nanje. Toda z golo roko se ne love gadi, s praznim žepom se ne pride daleč. Z veliko energijo je potlačil take pojave v svoji duši vselej, ko so pretili, da bi ga preplavili kakor valovi, ki z nebrzdano silo pljuskajo črez bregove. Tolažil se je z bodočnostjo: morda, morda se njegove želje še kdaj izpolnijo, morda zasijejo tudi njemu v tem oziru boljši in milejši dnevi . . .

Tisto leto se je naselilo v Vrbju nekaj letoviščnikov. Bili so Tržačani. Govorili so laško, a za silo so lomili tudi po naše. Povsod jih je bilo dovolj; kjer si hotel ali ne hotel, si jih srečal, pri nobenem koraku nisi bil varen pred njimi.

Idolnik se je seznanil z družino, ki je pravzaprav izvirala iz Vrbja. Stari oče se je bil naselil pred leti v Trstu, imel je majhno trgovino in pomagal si je na noge, da mu ni bilo treba v Vrbju

orati in kopati. Šlo mu je precej dobro in pridobil si je nekaj premoženja. Bil je značajen mož, ki ni nikdar zatajil svojega jezika in si je med tržaškimi Slovenci pridobil mnogo simpatij. Toda že njegovi sinovi so se potujčili in toliko bolj so se potujčili vnuki. Le z veliko silo in skrajnim naporom so lomili slovensko.

V tej družini je bila tudi gospodična, ki je štela morda kakih štiriindvajset let. Bila je sloka in suha, a imela je izredno lepe, bujne temne lase, ki so se izpreminjali na modro. In v okviru teh las je bil tudi njen bledi, podolgasti obraz interesanten, zlasti kadar je široko odprla svoje velike, sanjave oči. Ime ji je bilo Mimi.

Ta družina se je bila nastanila pri gostilničarju, ki je k njemu včasi zahajal tudi Idolnik. In tu se je seznanil z Mimi.

Spoznal je, da je precej izobražena, da je mnogo čitala, a o slovenski literaturi ni imela niti pojma. Začel ji je posojati knjige in prepričaval se je, da je kmalu v slovenščini napredovala.

Idolniku je Mimi jako ugajala. Bila je tiha, mirna in krotka in zelo ljubezniva. Toda, da bi jo utegnil morda še kdaj ljubiti, mu ni prišlo na um.

Mimi je zahajala celo v šolo, a najčešče sta se razgovarjala na vrtu za gostilnico ali pa na izprehodu po rebri. In tedaj se je tudi zgodilo, da je Mimi začela Idolnika ljubiti. Vsaka njena misel je bila pri njem, v vsakem njenem pogledu je kipela ljubezen, vsaka njena kretnja je bila podobna kretnjam njegovim. Nehote ga je posnemala.

Ko je sedevala popoldne v vrtni lopi sama, so bile njene oči vedno vprte na vhod, njene ustnice so bile napol odprte in na njih je trepetalo njegovo ime. A ko je zaslišala njegove korake, se je vselej zdrznila, zardela je do las in le z veliko težavo je mogla skrivati svojo zadrego. Ko je pa sedel zraven nje, ko ji je govoril z zvonkim svojim glasom prepričevalno in s temperamentom, tedaj je bila vsa srečna; ura je potekala za uro hitro, kakor bi jo podil, in nagnil se je dan, da niti ni opazila. A v sanjah je bil slednji večer poleg nje, sedeval je pri njej tesno, da so se dotikale njune roke, da so se družili njuni lasje.

A Idolnik je slutil, kaj se godi v njej, in se je prestrašil. Očital si je, da je bil premalo pazljiv ter ji je sam dajal povod, da se je v njej razvil tako naglo in nenadno ta čut. In razmišljal je, kako bi to popravil, kako bi vse še pravočasno preprečil. Toda nič pametnega mu ni hotelo na misel, nikamor se ni mogel odločiti.

Prav v tem času pa se oglasi v šoli neki sorodnik Mimin, ki je stanoval v Vrbju in ki je bil prav dobro znan z Idolnikom. Po dolgem uvodu, ki mu je bil glavni namen, da bi prepričal Idolnika, kako koristna in potrebna bi mu bila ženitev, je dejal:

»Gospod učitelj, vidite, najlepša prilika se vam nudi sedaj. Mimi bi bila kakor nalašč za vas. Tisoč goldinarjev ima dote in ti bi vam prav prišli, da bi ž njimi morda pridobili še več. Pomislite, tisoč goldinarjev ne priženi vsak učitelj. A vam jih privoščim!«

Idolnik je bil kakor na trnju. V svojem idealizmu ni dozdaj še nikdar niti slutil, da bi se v take zadeve vmešavala tretja oseba. Ljubezen mu je bila presveta, da bi se onečaščala z mešetarstvom. Zato so ga te besede zadevale, kakor bi ga kdo tolkel po glavi, in zgražal se je nad tako brezobzirnostjo.

»Kdo vas je poslal k meni?« je dejal resno.

»Nobeden, sam sem si mislil, da bi tako bilo prav.«

»Govorite, ali vas je poslala Mimi?« je viknil Idolnik.

»Ne, Mimi o tem nič ne ve,« je dejal oni skoro prestrašen po glasu Idolnikovem.

Idolniku je nekoliko odleglo. Samo da nima ona nič pri tem, si je mislil. Oni pa je silil še vedno vanj.

»Le pomislite, take partije ne bi se branil nihče. Ah, koliko jih je imela Mimi, pa nobenega ni hotela. Bili so bogati, celo neki bankir je bil vmes, pa vse je odklonila. Vas pa, mislim, ne bi se branila. In tisti tisočak bi vam pomagal še do večjega ugleda.«

Idolnik je bil mehek kakor vosek. Nobenega si ni upal žaliti, vsakega si je mislil takšnega, kakršen je bil sam. Tudi sedaj je odgovoril mirno, dasi je bil užaljen do dna duše:

»Oprostite, to ne gre tako hitro. Stvar hočem še natanko premisliti, predno vam morem kaj določnega odgovoriti. Z Bogom za sedaj!«

Oni je odhajal, toda na pragu se je še obrnil.

»Pa dobro premislite . . .«

Ko je bil Idolnik sam, se je zamislil. Kar se mu je zdaj pripetilo, mu je bilo skrajno neljubo, ga je razburilo kakor že dolgo nobena reč. Najbolj ga je nadlegovala misel, da je morda vendar vmes tudi Mimi. Ako je to res, potem se je motil v njej, potem je bila tudi ona ženska, kakršnih tava po božjem svetu nebroj. Toda ne, tega si ne more misliti. Kaj naj stori? Ali naj gre še kdaj k njej, ali naj takoj pretrga vsako občevanje? To bi bilo pač najbolje. Morda bi jo to zabolelo, toda rana bi se kmalu zacelila in vse bi

bilo dobro. A tedaj mu je stopila pred oči obupana in potrta in ni se mogel odločiti. Zasmilila se mu je.

In šel je zopet k njej in hodil je potem redno zopet vsak dan. In sam ni vedel, kdaj in kako se je zgodilo, da je i v njegovo srce padla iskra ljubezni. Rodila se je iz usmiljenja.

A tedaj so tudi ljudje po Vrbju začeli že ugibati to in ono, govorilo se je že javno, da se Idolnik oženi. In o tem sta zvedeli tudi mati in sestra.

»Torej zapustiti naju hočeš,« je dejala mati nekega dne sinu. »Toda kaj bi se žalila, enkrat pač mora priti tako!«

Stopila je korak nazaj ter se obrnila. Idolnik je videl, kako je njena roka prijela predpasnik in ga nesla proti očesu. Skočil je za njo, položil ji roke okoli vratu ter jo poljubil na čelo.

»Ne, mama, ne sme še priti, vsaj tako hitro še ne,« je dejal, toda tiho, komaj slišno.

Ona ga je pogledala in je videla, kaj se godi v njegovem srcu.

»Ne, sin moj, odpusti mi, saj nisem mislila tako hudo! Tvoja sreča, moja sreča . . .«

Tačas se je pa v Vrbju pripetilo še nekaj drugega.

Idolnik je imel v cerkvi tudi mešan zbor. Med pevkami je bilo tudi kmetiško dekle, Anica po imenu. Bila je majhna, nekoliko prihuljena, a dosti čednega obraza. Oblačila se je vedno napol gosposko in na roki je nosila prstan. Njeni starši so bili med imovitejšimi v vasi in govorilo se je, da bode imela petsto goldinarjev dote.

Pri pevskih vajah je imela oči vedno na Idolniku, niti v cerkvi jih ni obrnila od njega. Pela pa je svoj sopran lepo in z občutkom. Nihče ne bi bil domneval, da tiči pod tako navadno zunanjščino tak temperament. Anica je bila veselo dekle, nagajivo in šegavo. Povsod je imela prvo besedo, njene sovrstnice so bile daleč za njo.

A sedaj je Anica že nekoliko dni povešala glavo. Pri pevskih vajah je gledala razmišljeno, brezizrazno. Nje oči so bile večinoma obrnjene skozi okno ter so strmele tja v daljavo, a bile sa prazne, vodene. Le redkokdaj in samo za hipec se je ozrla od strani v Idolnika. Ako je nenadoma kaj omenil, kar se je tikalo njenega petja, se je prestrašila, videti je bilo, da je duševno odsotna. Njeno hrbtišče se je še bolj skrivilo, njen obraz se je podaljšal. Najraje je prečepala doma, sedela je v kakem kotu nepremično ter opazovala svoje kratke, nekoliko debele prste. Molčala je neprestano.

»Naša Anica je bolna,« je dejal nekega dne oče Repovš Idolniku. »Poklicati bom moral zdravnika.«

»Tudi meni se vidi zelo izpremenjena,« je rekel Idolnik. »Glejte, da ne zamudite!«

Repovš je samo majal z glavo ter šel dalje . . .

Anica je hirala vedno bolj. Polti je postajala prozorne, oči so se ji večale. Ako je hodila, je lazila kakor senca. Preteklo je komaj nekoliko dni in že jo je tako vzelo.

Nekega dne je šla Anica zjutraj iz cerkve. Po noči je bil dež in zdaj je bilo hladno. Listje na veliki lipi pred cerkvijo je podrhtevalo v sveži sapi, luže na poti so se svetlikale. Anica je zrla v tla in stopala je s kratkimi, negotovimi koraki.

Ko je stopala po stopnicah navzdol, je srečala Mimi, ki je šla v cerkev. Anica se je zdrznila ter obstala. Oči so se ji vsesale v Mimi. Dvignila je roke visoko ter stopila korak proti Mimi. Obraz ji je zardel, oči so se zabliskale. Toda ko je stala pred Mimi, so ji upadle roke, kri je izginila iz njenih lic in glava ji je klonila na prsi. Počasi in kakor nezavestna se je obrnila ter stopila dalje. Njena hoja je bila zibajoča, neenakomerna.

Mimi je zrla za njo, dokler ji ni izginila izpred oči. —

Drugi dan je Idolnik okoli poldne stal ob oknu svoje sobe ter čital. Ko se je slučajno ozrl na pot, je videl, kako je šla Anica proti šoli. Ko je dospela bliže, se je ustavila ter zrla v šolo. Kmalu nato je zapazila Idolnika. Nasmehnila se je ter pokimala z glavo v pozdrav. Videti je bila mirna in Idolniku se je zdelo, da se je popravila.

Pomolil je glavo skozi okno ter vprašal:

»No, kako je, Anica?«

»Kmalu bo bolje,« je odgovorila.

Ustnice so se ji pregibale, kakor bi imele nekaj povedati, toda premislila se je ter dejala ob kratkem: »Z Bogom.«

Idolnika je ta »z Bogom« dirnil čudno. Izgovorjen je bil z nekim posebnim naglasom in slišal se je, kakor bi prihajal od daleč, nekako tako kakor skozi plast prsti. Nekaj tesnega mu je leglo na dušo, ko se je umaknil v sobo . . .

Proti večeru pa je nastala v Vrbju čudna živahnost. Ljudje so letali črez pot, šepetali ter stikali glave skupaj. Stare ženice so sklepale roke nad glavami, otroci so gledali preplašeno, možje so molčali.

Gori po poti pa so nesli na nosilnicah — Repovševo Anico. Ribič Andrej, oni mali zabuhli pijanček, jo je pravkar potegnil iz vode.

Idolnik je vprav hotel obiskati Mimi, ko je naletel na žalostni izprevod. Stopil je k nosilcem ter hotel vprašati, kaj je.

Tedaj je pa stari Repovš stopil k njemu. Prijel ga je trdo za ramo ter rekel osorno:

»Tukaj nimaš ničesar opraviti, poberi se!«

Idolnik se ni mogel premakniti, tako so ga zadele te besede. A videl je Anico, kako je ležala trda in nepremična na nosilnicah. Zavrtelo se mu je v glavi, tema je nastala okolo njega . . .

Še tisti dan se je po Vrbju raznesel glas, da je Repovševa Anica skočila v vodo zaradi Idolnika. Našli so bili v njenem žepu Idolnikovo sliko, zavito v listič papirja. Na njem je bilo baje črno na belem, zakaj da umre. Nastale so razne govorice, ki pa ni bila nobena v prilog Idolniku.

Kakor pena je hkratu izginil Idolnikov ugled, vse je kazalo s prstom za njim, vse je pljuvalo na njegovo čast.

Obsojen je bil. —

Idolnik si ni upal iz sobe. Trpel je grozne muke, ki so se še povečale, ker mu je mati žalosti zbolela. Vedela je, da je vse laž, kar se govori, poznala je svojega sina, a vedela je tudi, kako mu je to hudo. In to jo je potrlo. Sestra pa je lazila nema in tiha po hiši, niti stopati si ni upala glasno.

V teh žalostnih dneh se je Idolniku pristudil ves svet. Samo dve duši je imel, ki sta ga razumeli, a tudi ti dve sta bili zdaj uničeni ž njim vred. Tedaj se je pa spomnil Mimi. Ali je mogoče, da bi tudi ona čutila ž njim? Oj, kako bi mu bilo lahko pri srcu, ako bi vedel, da ga ona ne obsoja. Da, obiskati jo mora, prepričati se mora!

Težko je prestopil prag. S sklonjeno glavo je hitel črez pot tja doli proti gostilni. Čutil je poglede za sabo, neznosno mu je bilo.

A ko je dospel do gostilne, je zvedel, da je Mimi z vso družino odpotovala. Gostilničar ga je gledal, kakor ne bi ga bil nikdar videl. Nekaj porogljivega je ležalo na njegovem obrazu.

Idolnik je naglo bežal iz gostilne. Hitel je tja gori do onega sorodnika, ki mu je ponujal Mimi.

Našel ga je doma.

»Kje je Mimi? Kaj pravi ona?« je hitel.

»Revica, kako vas je rada imela! Silno težko je odšla. A saj razumete, starši vendar ne morejo dati hčere takemu človeku, ki —« stavka ni dokončal, a pristavil je kmalu:

»Morala je takoj od tukaj!«

Idolnik ni poslušal več. Noge so se mu šibile, v glavi mu je razbijalo, ko je hitel proti domu . . .

Zaječal je in se zgrudil na posteljo.

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenec.

(Dalje.)

e je šla kuna v tla in je dognana, potem nastopi prava prilika za sposobnost izvežbanega kunarja.

Iz tal se prežene kuna z dimom. Nastanejo sedaj vprašanja, v katero smer drži podzemeljska votlina, koliko odduškov ima, pri katerem je zakuriti, pri katerih je sake in železa nastaviti, katere je zabiti? Pri tej priložnosti kakor prej pri šupljih drevesih imajo navadno prvo besedo starejši lovci, ki so jim na daleč in daleč znana gozdna tla in drevje in ki so na istih mestih kuno že preganjali. Po krajšem ali daljšem posvetovanju se možje odločijo. Železa se nastavijo v večjo votlino, ki se proti svetlobi založi, in se na rahlo pokrijejo z listjem. Sak se nastavi pri ozkem izhodu, ki se, ako ga popolnoma ne obseže, obloži še s kamenjem. Potem, ko se zakuri in dim z vetrnico ali s sapo poganja v votlino, je paziti, kje naokrog se iz tal kadi. Po dimu se spozna obseg votline in določijo tudi še mesta, ki jih je treba založiti ali pa zastaviti.

Ko je vse to po najboljšem preudarku storjeno, nastane za kunarja mučno ugibanje, se li ni trudil zaman tri in še več ur, da je kuno dognal; jo li prežene izpod zemlje in skoči li žival na železa ali pa v sak in ne odide po nezavarovanem mestu, ali se pa sploh ne da pregnati iz votline, ker je preobširna in ni mogoče na vse kraje vanjo nagnati dima. Vrste se možakarji, ki prihuljeni pihajo v listje in mah. Ta tvarina pa ne sme biti presuha, sicer ne dela dosti ostrega dima. Dim pa sili le nazaj in pihalcu v oči in dušnik. Za pihalnik ni pravega prostora, ker je vhod, pri katerem se kuri, v tesnobi. Ves solzan in zasopel vstane kurilec in prepusti ta posel tovarišu. Pihalnik se napravi iz jelovih vejic in se imenuje futalo.

Tisti, ki niso pri ognju, zvesto pazijo na zastavljene in zamašene odduške. Večkrat kateri nastavi tudi uho na tla, da posluša, če živali ne preganja že dim in se ne sluti, da že prehaja po votlinah. To je na vsak način dobro znamenje in tisti, ki kuri, dobi izpodbujo z besedami: »Le futaj, le futaj, se že premiče!« Kar šklempne. Železa so se sprožila. Težko, da bi držala, preveč jih je bilo slišati. Vendar

se hitro pogleda v votlino, v kateri je bilo nastavljeno. V resnici ne drže. Žival je stopila le na kraj ali na držalo in ni je prijelo. To je vselej slabo. Kuna je še bolj preplašena in se izkuša zariti kamorkoli mogoče in noče nikakor več na dan, večkrat raje zadahne. Železa se prestavijo, kajti k tistemu oddušku, kjer so bila nastavljena, žival ne gre več. »Vidiš jo? Na celem si je prekopala!« Za vitki životek zadostuje mala luknjica, da gre le glavica skozi, život se kar za njo potegne. In ves trud je bil zaman. Seveda najbližji še skoči za njo in jo izkuša s pasjim lajanjem spraviti na drevo. Tudi puška, ako le mogoče, še poči za njo, ali kuna je nagla ko blisk in na grdem svetu in v goščı se lahko prav ne pomiri. Nič ne pomaga; ako je dneva in časa za to, pobero se stave in druga priprava in hajdi naprej po drugi sled in novo krajdo! Toda po največkrat se kuni ne posreči uiti, ko jo dim jame preganjati in mora na dan. Najimenitnejši prizor je ta, ko telebne z vso silo v sak. Predno se utegne obrniti, že plane najbližji na njo. Če pade s celim životom po njej, se ne briga, ako ga poprime za roko, s katero jo pritisne, gorje pa mu, ako bi odnehal — pregrize mu celo prst! Hitro je zadavljena, sak se odstavi in v zrak privzdigne, da vsi vidijo, da je zaželjena sreča v rokah. Za momentno fotografijo bi si želel ta prizor, ko se kuna zakadi v sak in so lovci vsi nagnjeni proti njej, da bi jo potlačili. Iz saka gre iz roke v roko. Vsak jo pretehta in pregleda, ali je velika, stara ali mlada, ali je temnožolte podlanke in črne rese, kajti bolj ko je koža temna, tem več je veljavna.

Če dnevna doba dopušča, so lovci hitro na nogah, da si poiščejo še drugega sleda, ako ne, se obrnejo proti domu. Tudi ena kuna zaleže za dober zaslužek in pot. Dolga in mučna je pa pot proti domu, ako je bil trud brezuspešen. Lovci se navadno razidejo in obhodijo druge kraje, ki jim niso bili na potu, ko so šli v gozd. Ako ne zaslede drugih lovcev, je še zmerom nekoliko nade, da se nazaj grede še kaj obsledi. Če pokažejo stopinje, da so že drugi lovci hodili za sledom, ali pa če ni nič živali slediti, onda se pretrga zadnja rešilna nit vedno upajočega lovca, in kunarji se pogubijo drug od drugega in klavrno pa, kolikor je mogoče, na skritem se potaknejo vsak na svoj dom.

Kdor je sam svoj in dela, kar hoče, se okrepča, kakor more, in leže za peč ali na klop in zaspi, ne da bi ga bilo treba zibati. Toda lovec, ki ima ženo in družino doma, ta še ni prestal vseh nezgod slabega lovskega dneva. Žena, ki se suče po veži, ki je ob-

enem kuhinja, že na prvi pogled ukrene pravo istino, da je bil zaman celodnevni trud. Mesto dobrega večera ga pozdravijo besede: »Ves dan prehajaš, jaz pa se naj ubijam sama doma z otroki, pa naj opravljam še živino. Čas bi bilo, da bi se spametil!« Utrujenec čuti pikrost besed, ali ni mu, da bi odgovarjal. Stopi v sobo, v kateri sede otroci okrog štirioglate mize. Čuli so materino besedovanje in starejši že vedo, kaj da pomeni. Tiho se odmaknejo od mize, da naredijo očetu prostor. Ali najmlajši se oglasi izza peči in vpraša zvedavo: »Oče, kaj ste prinesli?« — »Kaj ti bom nosil, spat pojdi!« odgovori oče, ki je vrgel malho raz sebe, ne da bi jo bil obesil na svoj prostor. Pomakne se na klop pri mizi, izvleče pipico iz žepa in jame kaditi, da bi mu dim odnašal zlo voljo. Vsi molče. Starejša hči si najde na hitro kaj opravka, obesi tudi na skrinjo vrženo malho in odide k materi. Oče so se dima naveličali, posebno ker želodec že silno nagaja, tudi so se za toliko okoristili, da se jim zdi potrebno nekoliko pokazati, kdo je pravzaprav gospodar v hiši, in zatorej reko s precej osornim glasom proti starejšemu fantiču: »Reci materi, naj dado večerjo na mizo!« Že med vrati sreča fantič sestro, ki postavi obilno skledo na mizo in zraven nje položi lesene žlice. Mati so ostali v kuhinji. Ko hitro so se oče najedli, se spravijo na posteljo in se pritisnejo prav k zidu in nekako take misli jim rojijo po glavi, da gozd jih tako hitro več ne vidi. Ali že ob petih zjutraj potrka nekdo na okno in zakliče Janeza. Namesto Janeza se oglasijo mati in to precej glasno: »Kaj bo že zopet? Janez spi!« Toda Janez ne spi in se je tudi prebudil in spoznal Karutov glas. Tudi Karu ve, da ga je Janez začul, in ne da bi se zmenil za materino osornost, izpregovori nadalje: »Ravno toliko snega je zapadlo, da je včerajšnji sled pokril. Pri Hlepovih v Danah te čakam.« Kaj pomaga, da se mati z vso silo odrežejo: »Le pojdi, kamor hočeš, naš ima doma delo!« Micka je že pokoncu, ker ve, da oče ne odnehajo, in jim je treba dobrega zajutreka, predno odidejo. Oče pa stopijo črez dolnji konec postelje na skrinjo in po skrinji do peči, da posežejo po osušene obujke. »Nikamor ne pojdeš!« se mati še enkrat zagrozijo, potem se pa zabrnejo proti zidu, ker dobro vedo, da očeta ne ustavi nobena sila, ako je Karu zvabilec.

Karu je bil orjak. Ob svojem času je služil za dragonca. Dasi posestnik in gospodar in že črez šestdeset let star, je bil še zmerom fant. Sestro je imel pri sebi za gospodinjo in ko hitro je jeseni pospravil polje in nekoliko nastila pripravil k hiši, je jel pohajati po gozdu za polhi, ako je bilo leto za to. Brž ko je zapadel

sneg, je pa hodil okolo stav in za sledom, s pušo in brez puše. Nihče bi ne bil prisodil Karutu šestdesetih let. Lase je imel črne ko kavran, kar izpreminjali so se, zobe pa tako lepe, bele in enakomerne, da takih ne prej ne slej nisem nikdar videl. Oči so bile temne in žive, in kadar je Karu pripovedoval, se ga nisem mogel nagledati in naslišati. Karu je vselej govoril resnico in ni bil gostobeseden, toda v pravem društvu je bil rad in kar je bilo zanj, temu je vselej prikimal, nasmejal se in pokazal krasne zobe. Še takrat, ko sem ga jaz spoznal, je veljal za najjačjega v vasi in v svojih mlajših letih je bil strah vsem zabavljivcem. Sam ni prav vedel in nikdar nisem mogel prav dognati, kako se piše. Tone mu je bilo ime. Pri hiši se je reklo pri Karovih in tudi pri Karlovih sem slišal reči, nisem pa slišal, da bi bil kdo rekel: Karla sem videl, vselej le: Karuta. Jaz sam pri sebi sem ga obsodil za potomca Uskokov. Kaj da je Karu zmogel, naj pove sledeča dogodba, ki tudi dokazuje, kaj je vse prestati kunarjem.

Nekega dne v zimskem času je bilo snega že obilo in še je medlo. Šel sem za vodo na race. Utrujen in upehan sem dospel do Dan, vasi, pri kateri voda, ki se pretaka po Loški dolini, ponicuje v zemljo. Prav dobro mi je delo, ko sem pri mlinu stopil zopet na trda tla in šel po dobro utrjeni poti v bližnjo vas in v dobro Kandaretovo gostilno. Oče Andrej so sedeli v prostorni sobi, ki je imela posebno lep lesen strop, za mizo in so me prijazno pozdravili kot dobrega znanca. Rad sem prisedel. Še dva moža sta bila pri tisti mizi; Žnidaršiča iz Obločic sem poznal. Ne dolgo za mano je prišel pepelar Kukec, tudi strasten lovec in dostikrat moj spremljevalec. Seveda se je pogovor vrtel okrog zime in debelega snega in Kukec je omenil, da vkljub velikemu snegu in težki hoji so šli Podcerkovci v gozd za kuno. Tudi oče Kandare je bil ob svojem času hud lovec in midva sva se skupaj po gozdu prehajala. Naravno je torej, da smo bili takoj v gostem razgovoru o lovskih težavah v debelem snegu, in Kukec je omenil kunarjev, ki so tisti dan šli v gozd, in pristavil: »Da bi se jim le taka ne prigodila kot Karutu, ki je pred petimi leti tri dni taval po gozdu in ni imel s seboj drugega živeža kot pet jabolk.« Kandare je vedel za to in med drugim dostavil, da se je pri njem že marsikdo zopet ohrabril, ko je prišel v snegu in hudem vremenu s Pivke črez gozd ali pa z lova. Jaz sem prosil Kukca, naj pove, kako se je Karutu godilo, in on je pravil:

»Iz naše vasi jih je šlo petero za kuno. Karu je bil med njimi. Kasno na večer sta prišla le dva domov in sta povedala, da so se

s tovariši v hudem metežu in megli razgubili in da je sneg v gozdu že do pasa visok. Ker tudi drugi dan ni bilo nikogar ostalih treh dopoldne domov, smo se zbrali v vasi, da jim gremo na pomoč. Šlo nas je šestero in vedno premenoma smo rinili visoki sneg proti Velikemu vrhu. Ko gremo navzgor mimo Kozarjevca, začujemo glas na pomagaje. Jaz in Lužarček se odcepiva in greva za glasom in našla sva le malo še živega moža, ki je od truda obležal v snegu. Pretresla sva ga in ga nekoliko okrepčala, potem pa z velikim trudom spravila sem do Kandaretovih. Nisva ga izpraševala, kdo in odkod da je, in hitela sva nazaj za tovariši. Srečala sva jih vračajoče se. Pravili so nama, da niso našli drugega sledu nego gaz človeka, ki je pod Kozarjevcem obležal, in da so se z Velikega vrha docela utrujeni vrnili. Noč je že bila, ko smo prigazili domov. Tretji dan nismo šli nikamor, ker je bilo obče mnenje, da, če se niso zaostali trije vaščani rešili kam na Pivko, so pa gotovo že poginili, ker smo vedeli, da živeža nimajo s seboj. Prehajati po gozdu in iskati jih po tolikem snegu pa ni bilo mogoče. Lahko si mislite, kako tarnanje je bilo po vsej vasi, in vedno smo hodili od hiše do hiše, če se ni še nihče povrnil in ako bi se slišala kaka vest o izgubljenih. Že pozno na večer je počil glas, da se je Karu malo živ povrnil, ostalih dveh pa da ni in da on zanja ne ve.«

Med tem pripovedovanjem se je pridružil tudi Storov Matevž, črevljar, ki me je videl iz svoje vzvišene hišice, da sem lazil za vodo, in ki ni mogel odnehati, da je v mraku popustil delo in prišel h Kandaretu na en maseljček. Kako da se je Karutu godilo, povem kesneje, kajti večkrat sva se pomenkovala o tem. Vprašali smo pa Kandareta, kdo da je bil človek, ki sta ga Kukec in Lužarček rešila gotove smrti. Tudi ta ni vedel drugega povedati, kakor da se je človek nekoliko odpočil in okrepčal, potem pa odšel, da bi njegovi ljudje ne bili v prevelikih skrbeh. Nato pa se oglasi Žnidaršič in pove, da je tudi on bil pred nekaj leti po opravku na Pivki in ga je zadelo hudo vreme, da so ga ljudje na Juršičah še svarili, naj ne hodi črez gozd, on pa da si je mislil, poskušal bom vendar, in je odšel. »Že sem se mislil vrniti,« je pravil nadalje, »kar zagledam gaz, ko pridem v Kršičevec in na gozdno pot. Ej, sem si mislil, poti ne morem več zgrešiti in po gazu bom že zmagoval. Gaz je bila pa le do Kobiljaka in še ta tako zametena, ker je le vedno snežilo, da sem bil že docela upehan. Kaj storiti? Vedel sem, da nazaj do Juršič več ne zmagam. Da le še pregazim na Veliki vrh, doli proti Danam morda še zmagam. Z največjim naporom sem si pomagal naprej

proti Velikemu vrhu, večkrat sem obležal in le skrb in misel na ženo in otroke sta me zopet spravila na noge. Na Velikem vrhu me je zapustila zavest. Še dandanes ne vem, kako sem si naprej pomagal. Le to pomnim, da sem se še enkrat obudil in jel klicati na pomagaje, in v resnici so prišli do mene ljudje, ki so me spravili na noge in potem tu sem do Kandareta.«

Pogledovali smo se in enak sum je vsem krožil po glavi. Kukec se prvi oglasi in jame Žnidaršiča izpraševati, koliko let je minilo, odkar se je to godilo, potem za dan, in vse se je ujemalo. Ravno Žnidaršič je bil tisti mož, ki sta ga Kukec in Lužarček pod Kozarjevcem otela smrti in spravila do Kandareta. Gaz, ki jo je Žnidaršič v Kršicevcu zapazil, je bil sled dveh tovarišev Karutovih, ki sta prebila noč v gozdu in potem, ko sta prišla na pot, šla le naprej in se rešila na Juršice, od koder sta se vrnila šele črez nekoliko dni. Ko sta stopila z gozdnega pota in iz Kršičevca, sta po krasah naprej tavala do Juršič in se z Žnidaršičem nista sešla v tej raztreseni vasi. Rekel bi kdo: »Saj po sledu se vendar pozna, pelje li naprej ali nazaj?« Ne, v prhkem, velikem snegu se le pozna gaz in še ta le na potu, nje smer pa ne, ker se stopinje ne vidijo. Tudi pri živali se loči smer sledu šele potem, ko stopi pod kako veliko, košato drevo, pod katerim je le malo snega in so torej stopinje vidne.

(Dalje prihodnjič.)

Obljuba.

Zares sem sinoči obljubil,
na starega leta dan,
da nič več ne bodem te ljubil,
več nosil te v duši zaman. —

Da laske bom zlate pozabil
in tvoje jasne oči,
poiskal si ljubico drugo,
ki tak neusmiljena ni.

A danes sem zjutraj pri maši
spet videl tvoj bajni smehljaj,
in sklep moj je splaval po vodi —
bolj ljubim te nego kedáj! — —

V. Vesnin.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

To je strašno, Peter! Ali si nisi morda sam izmislil, ali si pa napak slišal?«

»Kaj si bom izmišljeval? Vsa vas je govorila o tem. Opoldne je Cijazovčev Tone zlezel v kozolec.«

»Kakšnega gruma je iskal tam?« je zavpil bolnik z ozlobljenim glasom in divje zroč v tesarja.

»Denarja je iskal. Lakomnost ga je zvabila. Pogledal je za streho . . .«

»Za streho?« je siknil bolnik in k steni se je primeknil, da bi bil dalje od tega hudobnega Krulčevega Petra.

»Za streho je gledal, tja noter za križ, pa razen podgan ni dobil ničesar.«

Andrej je globoko segel po sape in stisnil ozke skopuške ustnice. Nekakšna svetloba je za hip šinila po njegovem ozkem obrazu, kakor bi se bil odvrnil sovražnik, ki mu je pretil zasaditi nož naravnost v srce, kakor bi mu bilo odleglo gorje, ki mu je morilo dušo. Precej pa je nabral lice v skrbne gube, megla je legla na njegovo oko in skoraj mirno je dejal: »I kako, da si zlomek upa lesti na tak praznik v kozolec! Ali ne ve, da se ob Veliki noči, Nebohoda dan in Šmarne dni ne sme lesti na drevje, ne v kozolec in ne na streho? Če ni kače tam, so pa druge nevarnosti. Študiran je, vsega pa le ne ve in ne premisli.«

»Vrag je premotil fanta z denarjem; to je največja izkušnjava. Dopoldne je našel tolar.«

»On tudi?«

»Tudi, tudi. Zato je pa zvečer tako moško sedel pri Smoletu za mizo.«

»Tri torej! Bog ve, koliko so jih pa utajili. Poznam jaz ljudi in njih požrešnost in lakomnost. In vse bodo zapili. To je žlahta!« Tako je govoril stric kakor sam zase. Polastil se ga je zopet grozen nemir. Solze so mu stopile v oči. Temni oblaki so se mu prepeljavali po obrazu in dajali gubam še odurnejši izraz. Obračal se je na desno in levo, polagal roko na znojno čelo, z nogama je vlekel

odejo s sebe, z rokama jo pritegal; naposled je urno sedel, kakor bi ga bilo hipoma dvignilo v postelji.

»Peter, prijatelj!« je zaklical milo in s slabim glasom. Tesar je brzo dvignil glavo, ker nekaj posebnega je pričakoval po takem nenavadnem nazivu.

»Peter . . . midva sva bila vedno prijatelja . . .«

»Bila, Andrejka, bila,« je pritrdil tesar. »Le na pustno nedeljo zvečer sem ti pa zameril, ko si me tako ozmerjal in mi očital, da vse zapijem, in si me tako trdo poterjal za najemnino.«

»Odpusti, Peter, in pozabi! Takrat si bil res malo siten. Pijan si bil prišel iz Blagovice. Tam se vselej napiješ.«

»Kako bom pijan! Štiri svinjske lonce sem nesel iz Blagovice, dva za Cijazovko, dva pa za Smolevo in vse štiri sem cele prinesel v Gabrovec. Pa bom pijan? Oh, pustiva minljive reči, prijatelj!«

»Takrat sem se res bal, da ti kdo ukrade denar, ki ti ga je odštel Martan za delo. Dobro sem ti hotel. Jaz sem bil vedno v skrbeh zavoljo tebe in rad sem te imel. Ko si pred tremi leti ležal bolan, ker je bruno padlo nate, ko si pri Cijazovcu pod prepahnil . . . ali ti nisem postregel takrat?«

»Pusti, Andrejka, kar je bilo! Dobrote so zapisane pri Bogu. Ali nocoj sem bil pa malo jezen nate. Bog tako tepe svet, ti pa vem, da nisi izmolil očenaša nad navadno mero.«

»Oh, molil sem, prijatelj moj, molil. Za verne duše v vicah sem molil in za sovražnike,« je odgovoril ravnodušno Andrej; rahlo je položil glavo nazaj na blazino, nepremično zroč v strop, kakor bi imel misli, ki še niso dospele do odločne namere. »Ves večer sem molil . . . in premišljeval sem . . . in domov sem te želel, ljubi moj!«

»In ven sem te klical kakor kokla pišče, ti pa nisi prišel,« je rahlo pokaral tesar. — »Ali slišiš, kako to zopet vrši na nebesih in v zemlji? Usmiljeni Kristus nam prizanesi! To je glas trobente božjega sodnika. Oh, to so tista znamenja!«

Prijatelja sta se pokrižala in Andrej je zlezel s postelje ves tresoč se. »Grozovita noč je nocoj in res je najbolje pod milim nebom,« je govoril prijatelju. »To te prosim, Peter, da mi stražiš kočo, jaz moram precej k Cijazovcu.«

»Kaj boš po noči hodil, saj še po dnevi ne greš!« je ošteval tesar.

»Brat je le brat. Svojega sina je poslal k meni, in jaz bi tudi rad pogledal, kako se mu godi in če ne trpi škode. Le posluhni me in straži! Obresti ti odpustim za pol leta za tisto, kar si mi dolžan.«

Peter ni dosti maral za tako velikodušnost, ker je bil prepričan, da se več ne bodo plačevale obresti na tem svetu. »Sam ne moreš iti, ko si bolan,« je dejal tankočutno, da bi pokazal, da ga je ganila Andrejeva bratoljubnost.

»Dobro se oblečem in sam pojdem z božjo pomočjo in oprt na palico.«

»Jaz bi šel s teboj, da ti pomagam, če te posilijo slabosti. Vkup sva živela toliko let, pa še skupaj stopiva pred večnega sodnika.«

»Ne, Peter, sam pojdem. Ti idi v svoj konec po kožuh in če si moj prijatelj, pazi na dom, dokler nazaj ne pridem. Hodi pred kočo gori in doli in tudi okrog voglov poglej včasi! Ne zaspi nikar! Le kar idi, tukaj bom zaprl!«

Ko je Andrej tako odslovil svojega prijatelja, je segel v slamo pod vzglavje, izvlekel od tam zamazano knjižico, zavito v višnjevo ruto, pogledal plaho na okna, potem v knjižico, ali niso odletele kako iz nje njemu dobro znane številke; potem je odklenil težko skrinjo, ki je stala poleg postelje, in globoko pod obleko je vtaknil vanjo knjižico. Skrbno je pretipal vse stvari, spravljene v skrinji, in ko se mu je zdelo vse v redu, je zopet zaklenil. Tudi ni pozabil poskusiti, če so okna še dobro zataknjena. Potem je oblekel sivo suknjo, nadel polhovko na glavo in potipal v žep, če ima vse ključe. Še enkrat je pomikastil krov od skrinje in ko se nič ni podal, je vzel palico. Stopil je v vežo in zaprl duri; trikrat je povrtal s ključem. Pred kočo ga je že čakal Peter. Ko ga je še enkrat poučil, kako naj straži dom, je stopil na izglajeno stezo, ki je vedla k Cijazovcu.

In počasno se je premikala med ozelenelimi njivami upognjena Andrejeva postava. Peter je bistro gledal za skljućenim, mračnim prijateljem, pletočim se v črni noči po polju. Ko je ta zaprl za seboj leso Koritnikove vrzeli in izginil v temi, je tesar nevoljno zmajal z glavo ter rekel sam sebi: »Kam gre skopuh drugam nego pod kozolec iskat vražjega denarja, če se ga je kaj nakapalo po noči! Pregrešni mamon ga je izvabil. Bog bodi milostiv njegovi duši!«

XVI.

Ko je Cijazovec, po opravkih grede okoli hiše, zagledal zopet svoj voziček pod kozolcem, se ga je obveselil kakor mati novorojenega deteta. Šel je oprezno bliže in bliže in ko je stal poleg vozička in je videl, da je narejena in uležana na njem kaj pripravna

postelja od sena, je rekel: »Viž ga, tudi hudir rad po mehkem iztegne svoja kosmata bedra. Še moj koc si je prinesel iz hleva. Navajen je peklenske gorkote, pa ga je zeblo na zemlji.« In ko je otipal v senu tolar, začudil se je čudom in strahom ter govoril: »Čisto brez srca pa tudi ni hudir: tolar mi je pustil na vozu za nagrado. Tu leži pa še eden in tukaj še eden! Gotovo se je kam daleč peljal, da je imel toliko denarja s seboj, morda na Dunaj po tistega ministra, ki jemlje naše sinove k vojakom in jih pošilja daleč po svetu, kjer pogube dušo in telo, če ne pa onega, ki nam naklada davke in zatira našo slovenščino. Pa tolarji naj le čakajo do jutra; sedaj se jih ne dotaknem. Če bodo zjutraj celi, onda jih vzamem v božjem imenu, dam po Devsovem nasvetu gospodu župniku vse, kar jih je tukaj in doma, vse jim ponesem; naj se berejo svete maše za rajne starše in pa za tiste duše, ki so naše priprošnje potrebne, pa za cerkvene potrebe naj se obrnejo.«

Po tem bogoljubnem samogovoru se je hotel vrniti nazaj za hišo, pa zdajci je zapazil, da gre nekdo po trati proti kozolcu. V došlecu je spoznal sina Toneta. Cijazovca je veselje zaradi najdenega voza do kraja razmehčalo: nobene jeze ni čutil več do sina. Ogovoril ga je mehko, kakor bi ne bilo nikdar nasprotja med njima. Ko je Tone videl očetovo dobro voljo, je začel preganjati njegovo zmoto glede antikrista in hudirja in vse mu je odkrito povedal, kako se je zgodilo z vozičkom, in tudi mu je natanko razložil svojo teorijo o potresih.

»I povej mi, Tone, kaj je pa s tolarji?« je vprašal Cijazovec, ko se je nekoliko potolažil glede potresa in antikrista.

»Ta stvar še ni popolnoma jasna. Najbrž je kdo ukraden denar skril v našem kozolcu in jaz sem včeraj opoldne prepovršno pogledal za križ. Menda se je zemlja že včeraj kolikor toliko tresla, le mi nismo čutili lahnega gibanja, ki je bilo že toliko močno, da je stresalo tolarje izza križa. Ta skrivnost se še danes popolnoma zjasni, le meni verjemite. Tudi v tem ni nikakršnega čudeža. Ko se zdani, nam pride marsikaj v drugačno luč. Kakor so se tolarji usuli s kozolca, tako se sipljejo podzemeljske plasti, če izgube ravnotežje.«

To teorijo o potresih je čital Tone v knjigah in silno mu je ugajala; čimdalje bolj se je vglabljal vanjo.

»Torej meniš, da je denar dober?« je tiho vprašal Cijazovec.

»Denar je dober, le ukraden je po mojih mislih. Na vozu je gotovo še več tolarjev, ki so padli s kozolca. Sicer se bo pa o tem danes še več govorilo po vasi, nego se je včeraj.«

»Kaj pa naj počnemo z denarjem?« je vprašal Cijazovec še bolj tiho.

»Razglasimo, da se je našlo toliko in toliko. Tat se ne oglasi, tisti pa, komur je bil ukraden.«

»Ko bi se pa tudi ukradenec ne oglasil? Morda je že umrl,« je dejal skrbni gospodar. In dvignil je pogled k oblakom, ker sveti raj je zaželela njegova duša onemu nepoznanemu bitju.

»Onda je menda denar naš, ki smo ga našli. — Oče, jaz moram zdaj kmalu zapreči Smoletovo kobilico in se peljati v Ljubljano po profesorja. Ko se vrnem, pride vse na dan . . . še danes.«

»Smole te je že iskal pri nas,« je dejal Cijazovec in oba sta šla na zelnik za hišo. Spotoma se je Cijazovec s prsti počesal po tilniku, ker mu je postalo žal, da je malo poprej ves oni denar obljubil za maše in za cerkvene potrebe, kajti naš možanec je zelo tesnosrčen glede onega blaga, za katerim se peha kristjan in nekristjan. In sklenil je, da pride kmalu preiskat posteljo na vozu, da ga kdo drug ne prehiti. Ukrenil je tudi, da se ona bogoljubna obljuba ni nanašala na vse tolarje, ampak samo na tista dva, ki ju je otipal na vozu, in na ona dva v omarici, ker tolarjev, ki zanje še vedel ni, ni mogel obljubiti. In sploh — kako je mogel obetati one štiri, ko niti vedel ni, ali so njegovi ali ne? Če ostane denar njemu, že da, kar je prav, tako je bila pa obljuba prenagljena, torej neveljavna. — Stvar se je zasukala precej tako, da ogretemu Cijazovcu ni bilo treba ukrepati, kam obrne ono blagodat.

Nista se oče in sin še dobro ogrela kraj ognja na zelniku, ko je prihitela izza hiše Lenka vsa zasopla. »Oče,« je klicala, »oh, poglejte h kozolcu . . . pripeljal se je nazaj!«

»Kdo?«

»Antekrist . . . Vozìček ima zopet pod kozolcem.«

»Beži, baba neumna!« se je razjezil Tone. »Voziček sem jaz pripeljal. Antikrista nikoli ni bilo in ga tudi sedaj ni.«

»I kdo pa leze v naš kozolec?«

»V kozolec leze kdo?« sta vprašala obenem oče in sin ter se spogledala.

»Viž ga, satana, še kozolec nam bo odnesel v pekel,« se je razjezil gospodar. Pa precej je umolknil.

»Tega antikrista bi jaz rad poznal!« je kliknil Tone in v razmahu se je zagnal okoli hiše proti kozolcu.

Cijazovec je stal poleg ognja ves bled in prepadel. Zopet se mu je vtesala v dušo težka misel, da tisti denar le ni pošten in da

mu je menda Bog poslal peklensko pošast zopet na vrat, da ga kaznuje, ker je tako hitro snedel bogoljubno obljubo.

Ko je pritekel Tone na sprednjo stran hiše, je zapazil, da se pomika neka temna postava po kozolčevih prečnicah navzdol. Pospešil je korake, da ne bi mu ušel ponočni gost. Skokoma jo je ubral po trati in baš je bil pri znamenju, ko telebne ona prikazen s kozolca na tla. Slišal je težak rohneč in grgrajoč glas, kakor bi težko umiral človek na trati. Trdo bi bil prijel ponočnega gosta, ki pride morda po krivičen denar, da ni slišal iz temne mase, vijoče se pred njim, tako žalobnega stokanja.

»Če si kristjan, povej, kdo si in kaj iščeš tod?« je vprašal Tone skoraj grmeče, in oni na tleh je s pojemajočim glasom odgovoril: »Bog in vsi svetniki mi pomagajte! — Jaz sem, Tone.«

Neprijeten čut je izpreletel mladeniča po vsem životu, ker po glasu je spoznal svojega strica Andreja. Postalo mu je jasno, da se je tu zarad pogubnega mamona ponesrečil stric. Da leži pred njim kakšen tujec, ne bi bil mislil morda na hitro pomoč, zahteval bi bil brez posebnega sočutja od trpečega človeka točnega odgovora na svoje vprašanje. Tako ga je osvojilo ono nelepo in mračno čuvstvo, ki ob pojavu nizke pohlepnosti hipoma pade v idealno mladeniško dušo. No, stricu Andreju je trebalo brze pomoči. »Oče, pomagajte!« je zaklical proti hiši, kjer so izza ogla gledali Cijazovčevi nanj, na srčnega korenjaka. Gospodarja se je polastila hrabrost in polahkoma je tekel sinu na pomoč.

(Dalje prihodnjič.)

Ostal je kras . . . .

In zdaj mi tuj je tvoj obraz,
kot zdel sem tuj se tebi jaz.

Pogleda tvojega čarobna sila
vso prejšnjo moč za me je izgubila.

Medenih ust ne bo smehljaj
pričaral dni, ne ur nazaj.

Krasan si še moj cvet, a suh,
ostal je kras, izginil duh! . . .

Lojz.

O Napoleonovi Iliriji.

Priobčil dr. Fran Ilešič.

Kdo je Napoleonu narekoval ime »Ilirija«, to dognati je stvar zgodovine.

Lastil si je to čast z dosti naivno domišljavostjo ogrsko-srbski rodoljub Sava Tekeli.

Sava Tekeli (* 1771. l. v Aradu, tamošnjega županstva beležnik, pridvorni tajnik in poročevalec v ilirski pisarni na Dunaju, pozneje zopet v domovini do smrti l. 1842?) je napisal obširno avtobiografijo (ki je objavljena v 119. in 120. knjigi »Letopisa« novosadske Matice Srpske) in v njej poroča tudi o svojih načrtih o Iliriji po milosti Napoleonovi. (Prim. Kulakovskij, Illirizmъ, 151.)

Ker so nam inoslovanske knjige še vedno redko pristopne, zato podam tu »Zvonovim« čitateljem dotične odlomke Tekelijeve avtobiografije.

Letnice je Sava Tekeli pomešal.

* * *

»1803. godine. smislim, gdi su Francuzi bili osvojili Dalmaciju i Horvatsku, da jim dam projekt, da bi načinili ot onih provincija osobljivo kraljestvo, no ponježe tu su Horvati, Kranjci, Dalmatinci i pr., to da ne bi jedan ili drugij narod sebe uvredjena ili podložena drugome mislio, da tome kraljestvu mete se ime Illirija, i tako ja predstavljenije napišem francuskim jezikom, podpišem se Ivanovič, otac bo mi se zvao Joan ili Ivan, i otnesem francuskome Jelčii Šampanji,[1]) onda u Beču suščemu; on je sedio s svojim sekretarom pri astalu. Ja mu predadoh pismo zapečateno tim prošenijem, da ga pošlje Napoleonu Imperatoru i nehotevši pustiti se u razgovor, nego omah poklonivši se izidem.

Kakva je moja radost bila, kad sledujušče 1805. godine Napoleon proglasi Iliričesko kraljestvo. Da je taj projekt moj tako velikij muž primio i proizveo, kto bi to rekao; da je to iz moje glave proizišlo, a ne iz ženijalnago pronicateljstva Napoleona ili koga velikoga ministra, čudila se Evropa nit je mogla providiti uzrok vozdviženija Iliričeskago kraljestva; mnogo su novine pisale o tom

[1]) poslaniku Champagni.

ne izvestnim delu, a meni se duša radovala, kad sam čitao taj nemir Evrope u doznanju povoda i naměrenija Napoleona i nadao sam se, da će za Srbiju ottuda pomoć javno ili tajno biti. Ono je moj cěl bio, a ne Francuze protivo Rossie i Austrije opolčiti. (Str. 23. do 24. v 120. knjigi Letopisa).

1805. godine u zaključeniju mira otuzme se Horvacka ot mora do Save, tako i Dalmacija, Istrija, Karintije i Karniolie velika čast do Klagenfurta i naimenuju se ove zemlje za osnov iliričeskago kraljestva. Grof Julaj, bivši ban, zaključio taj mir. (Str. 25.)

Godine 1813. kad je Napoleon izgnan bio iz Rossie, mislio sam, da bi se moja ideja o vozdviženiju Illirskago kraljestva moti(?) sasvim u dejstvije proizvesti, a ne samo u imenu. Zato sam načinio bio sledujušči projekt dati Napoleonu; hoteo sam spet predati jelčii francuskome, da ga pošlje, ali s druge strane vidio sam, da je vreme kratko, jeli na proleće će se opočeti opet vojska. Dok bi se ono poslalo, dok bi se tamo primilo, dok bi se iztraživalo nuždno, sve mi se činilo dugo vreme; zato sam bio namislio sam iti u Pariz, ali sam se spet sumnjao ot brata moga, koji neprestano meni zlo želio i da je mogao, sve bi mi uzeo . . .[1]) u razmišljeniju tamo i svamo prošlo vreme. Napoleon došao u Saksoniju k vojsci, a da sam bio otišao, bog zna što bi bilo i ot mene i ot kraljestva Illiričeskoga, koje meni tako na srcu ležalo; da bi vidio svoga roda opet slavu, ovo je bilo načinjeno pismo, da predam Jelčii ili Napoleonu.

Kad je Napoleon onaj prvi projekt ot 1805. bez svake nužde primio, kto može reći, da ne bi ovaj primio u nuždi, u kojoj se 1813. godine nahodio, pak što bi bilo onda ot nas! Ne bi se jošće onda Serbija sojedinila s Ilirijom, dokle nisu Turci bili pokorili(?) i kada su Turci bili u sojuzu s Francuzi, i kad bi drugij čovek upravljao sa sojedinitim narodom ilirskim, koji bi imao više sposobnosti, šta bi bilo do sad; meni teke ta uteha sada ostaje, da sam ja bio, koji sam tu ideju dao Napoleonu, koju Nemci u svojih žurnalih i novinah nisu mogli pronjati i pitali se: zašto je Napoleon vozdvigao Ilirsko zaboravljeno kraljestvo, u ono vreme, kad je bio nepobedim? No velikij muž znao je uvažavati svašto, koje u budušče imati može sledstvija, ako mu i nije njegov minister predložio. Istina, kako mi višče (vice?) išpan mošonjske varmedje Németszegy publično pri ručku kazivao, da je feldmaršal Davoust, kad su Francuzi bili pod Požunom, razpitivao, ima li kto ot Tekeline ili Rakocine

[1]) To so njegove zasebne razmirice, o katerih govori Tekeli prav obširno.

familije, da mu je Napoleon naložio to uznati. Ja sam ćutio (šutio?) i malo nasmejao, misleći u sebi, da znaš ti, što ja znam; on jošć jedanput s kletvom Isten úgy segéljen, da je Davoust pitao, pak reče meni: Vi mi niste pali na pamet, hotja smo se poznavali. Mislio sam u sebi: ej moj brajko! da sam ja imao u bratu brata, znao bi se bio i bez tebe pokazati, ali tako riskirati nisam hoteo.« Str. (36. do 37.)

Tekeli je bil pozneje izmed onih redkih Srbov, ki so sprejeli Gajevo ilirsko idejo, in je zagovarjal ilirsko ime kot občejše; tako je grajal Srbe, da so se na cerkvenem zboru leta 1837. v pismu do cesarja podpisali »gr. non uniti«, a ne »fidelissima natio illyrica«.

Leta 1841. pa piše: »Mesca Aprila čitao sam raspru izmedju srbski i horvatski, ovaj sve južne Slavjane hoće da pod imenom Ilira sojedini, a ovaj pod imonom Srbljina; ovde moram spomenuti predstavljenije moje črez Bonaparta odobreno, vozdvigši kraljestvo; ja onda se nisam mogao nadati, da bi se Horvati, Krajnci i pročii rimo-katolici Slavjani mogli pod imenom Srbalja sklopiti u sojedinenje, a Srblji su sve pod imenom Ilira; tako je bila za Srblje deputacija, kancelarija, daže i sobor iliričeskij, dakle ja sam se nadao Srblje skloniti moći pod ime Ilira. Čto sad se priznalo knjažestvo srbsko, mislim, da je slabo čto proizvesti, za to bi ja svetovao, da Srblji ne viću na ime Ilira niti da Horvati presiljavaju Srblje na ime ilirsko; da (ja?) se ne mogu razkajati dovoljno, čto se nisam polzovao Bonapartinim odobrenjem i neću prežaliti, osobljivo 1810. i 1811. godinu, čto nisam daljše predstavljenije učinio, da sebe preporučim, ponježe ime familije nosim, kakvo je Bonaparte tražio, a kod Srbalja primljen i kod Horvata bi bio, ali kako sam kazao, da u slučaju neščastija brata sam se bojao, koji mi vrlo zavidio a neprijateljovao, a i to me udržalo, čto je Bonaperte uzeo carjevu kćer za ženu i mislio sam, da me neće poslušati, neće izdati(?).« (Str. 94.)

* * *

Najsi je res ali ne, da so Tekelijevi načrti Napoleonovemu kraljestvu dali ime, toliko je istina, da je Tekeli s svojo mislijo bil **prednik Gaju** in **vrstnik Vodniku**.

Književne novosti

Zofka Kvedrova: Iz naših krajev. V Ljubljani 1903. Založil L. Schwentner. Zopet nova knjiga od naše marljive pisateljice! Ko dočitaš to knjigo, se ti zdi, da si bil doma, tam nekje v vasi, kjer pojo in vriskajo fantje, glas domače govorice ti doni na uho, pozdravljajo te domači obrazi, med svojci si, doma. — Pristno kmetsko življenje v pravi luči in temi! In prav originalne obraze srečavaš med potjo: To ti je Meta, ki zida kapelico v slavo božjo in v čast sv. Jožefu, da bi Bog rešil vse uboge in nesrečne župljane nadlog in bolezni in vsega hudega — zabi pa zlatega reka Kristusovega: »Kar ste storili enemu izmed teh, ste meni storili.« — Črtica: »V oblasti teme« se mi ne zdi dovolj jasna: Ali je pijanost nesrečnega Žana z življenjem razvita strast, ali je posledica kontrastov med obema zakoncema? Mladi Žan se spominja očeta in lepih časov svoje mladosti, ko so hodili v gozd in na pašnik in ko so vriskali med potom i. t. d., in pisateljica pravi na strani 31.: »Že takrat je pil, o da. Ali redkokedaj in po noči. Žan ga takrat nikdar ni videl pijanega, spal je že prej. Samo drugo jutro ga je videl bolnega, zlovoljnega in bledega.« Sin dijak dojde na počitnice in najde očeta v blazni pijanosti. In nato vprašuje dijak samega sebe: »Kdo je to naredil iz mojega očeta?« — Krepko zasnovana in lepo izdelana pa je črtica »Doma«. Kolikokrat in kako različno so že pisatelji in novelisti rabili ta sujet v naši literaturi — pa ta črtica je nekaj čisto novega! Berite n. pr. tisti mojstrski dialog na strani 62. in 63. Zdi se nam, da smo v sobi in poslušamo razgovor med trdim očetom in sinom. Mnogo grenke tragike veje v teh vrsticah — pisateljica je ubrala elegične strune o življenju naših dijakov. To črtico bo marsikdo rad bral v drugič, v tretjič... V ciklu »Hrvatarji gredo« je mnogo živahnega pripovedovanja in dejanja... odlomek iz življenja naših delavcev! »Vsakdanja tragedija« je živa slika socijalne bede; to je ono pereče vprašanje, apostol ljubezni, Tolstoj, ga polaga malone v vse svoje novejše spise . . . Jezik teh črtic je krepak in bi bil tudi blagoglasen, da ne rabi pisateljica toliko tujk! Želimo, da nam nadaljuje zbirko »Iz naših krajev«, in ko hodi in nas izprevaja po naših vaseh, naj črpa iz žive narodove govorice, ki je tako bogata lepih izrazov! Pripovedovanje je neprisiljeno, pisateljica vidno napreduje . . . Po pravici še lahko pričakujemo jako mnogo od nje. Knjigo priporočamo tudi tistim bralcem in bralkam, ki načeloma ne bero del mlajših pisateljev... Čas je že, da se otresejo vseh neutemeljenih predsodkov, ki so znamenja — slabe volje! — Knjiga je na zunanje prav lična, kakršnih smo sploh vajeni v Schwentnerjevi založbi in Šeberjevi tiskarni.

M. P. Nataša.

Slovenska Matica. Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. Uredil L. Pintar 1902. — Nedavno se je nekdo pritoževal, da se naša znanstvena literatura ne razvija vzporedno z živahnejšim gibanjem na literarnem polju vobče, ki se je v zadnjih desetih letih v resnici veselo poživilo. To pritožbo so hlastno pobrali nemški listi ter slastno prežvekovali neslane trditve, da Slovenci niso zmožni za znanstveno delovanje i. t. d. Da se producira pri nas razmerno malo znanstvene literature, to jo resnica, a to je povsem naravno. Povsod so torišče znanstvenega delovanja bogato dotirane akademije, ker se od trgovcev-založ-

nikov ne more zahtevati, da zalagajo dela, za katera je pričakovati le malo kupcev. Mi pa nimamo niti ustanov, niti društev, ki bi podpirala znanstveno delovanje, in tudi naša Matica je dobila državne podpore bornih 1000 K, dočim znaša običajno najmanjša podpora sličnim društvom vsaj 6000 K! Zato pa iz razmerno skromne znanstvene literature ni izvajati sklepov, da Slovenci nimamo moči in zmožnosti za tako delovanje. Krive so tega pač obče razmere, v katerih živimo, deloma pa morda tudi splošna letargija, ki se je polotila slovenskih krogov iz raznih razlogov in za katero je skrajni čas, da začne ginevati ter se umikati pomlajenemu navdušenju.

Tako je torej »Zbornik« zopet skromen spomenik našega znanstva, dasi bi mogli in morali napolniti vsaj deset takih zbornikov s temeljitimi spisi. To mi prizna izvestno tudi »Zbornikov« urednik, kateremu se je posrečilo za letošnjo izdajo zbrati raznovrstno, tudi za širše sloje zanimivo gradivo.

Pričakovati je bilo, da privabi izdaja »Slovenskih narodnih pesmi«, ki dela nekaterim ljudem toliko nepotrebnih skrbi in preglavic, marsikoga, da začne proučevati v njej nabrano tvarino. Lani je priobčil urednik »Slov. narodnih pesmi«, prof. Štrekelj, sam kratko študijo »Prešeren in narodna pesem«, letos pa je napisal Ivan Prijatelj zanimivo študijo »Psihologični paralelizem s posebnim ozirom na motiv slov. narodne pesmi«. Naslanjaje se na A. N. Veselovskega slični spis o psihologičnem paralelizmu, vidi Prijatelj njegov osnovni znak v naivnem pogledu na prirodo, v katerem se shajata prvotni človek in pesnik. Človek stavlja svoje duševno razpoloženje vzporedno poleg sličnega procesa v prirodi. Psihologični paralelizem je iskanje soglasja, iskanje osebnega v prirodi ter je velik pripomoček poeziji, ki ji daje plastiko. Po splošni označbi psihologičnega paralelizma razpravlja Prijatelj en primer iz slov. narodnega pesništva, namreč motiv o cvetlicah, ki zrasteta iz groba dveh ljubimcev in se združita nad njim. Ta motiv je porabil tudi Drag. Kette v VI. sonetu cikla »Tihe noči«. Pojasnjujoč prvotno simboliko tega motiva, navaja Prijatelj različne paralele iz narodnega blaga srbskega, maloruskega in velikoruskega, nemškega, bolgarskega, švedskega, madjarskega, portogiškega, novogrškega, bretanjskega i. t. d. in pravi, da se nahaja ta motiv skoro pri vseh narodih, da pa je nastal vkljub veliki sličnosti samostojno in da so bili vplivi možni samo pri sosednjih narodih.

Ivan Šubic je priobčil životopis slav. fizika dr. Josipa Štefana, bivšega profesorja dunajskega vseučilišča, in nekaj odlomkov iz Štefanovega dnevnika. Zanimivo je čitati te odlomke, ki kažejo, kako gorko je čutil učenjak za svoj narod, kako je taval med pesništvom in znanstvom ter celo sanjaril, da postane slaven pesnik, pa je postal slaven fizik. Zanimivi so tudi odstavki, ki jih je zapisal Štefan slovenski o svojih znanstvenih študijah in ki nam pričajo, da bi bil mogel Štefan tudi slovenski pisati svoja učena dela. Pesmi se čitajo gladko in prijetno, nekaj je zloženih tudi v narodnem duhu; iz vseh pa veje ljubezen do ljubice in do domovine. Zanimivejši so zapiski v prozi. Značilen je izrek, ki ga je zapisal 10. dec. 1857. leta: »Vsi me vabijo, da bi delal ž njimi, pa še nobeden mi ni rekel, da bi jedel ž njim«. Njegovo zanimanje za slovensko slovstvo kažejo tudi nasledni stavki. Po studiju slovanskega narodnega pesništva je zapisal leta 1855.: »Damit sind aber auch meine slavischen Studien geschlossen, überhaupt endet mit dem Winter zugleich die Thätigkeit auf diesem Gebiete und zwar ganz«. In ko je naštel svoje natisnjene slovenske

spise, pravi: »Ich entsage nun ganz dem Felde heimischer Litteratur, ich schuf nichts und beachtete auch nichts von dem Geschaffenen . . . doch will ich keineswegs für immer von diesem Felde Abschied genommen haben«. In oziraje se na leto 1857. pravi: »Ausserdem presste die Liebe zu meinem Vaterlande manches Liedchen im heimischen Dialekte aus meiner Brust und es geht sogar vorwärts auf diesem Gebiete« . . . . »Vielleicht wird dieses Jahr ob der Entstehung des Glasnik mich mehr auf diesem Gebiete pruducieren sehen, denn auch an diesen werfe ich mich mit derselben Gluth, wie an jede neue derartige Erscheinung im Slovenischen«.

Zgodovino zastopa Iv. Steklasa s svojim spisom »Franc Karol Turjaški, karlovški general«. Steklasa pripoveduje po Lopašićevih »Spomenikih hrvatske Krajine« in po Smičiklasovi hrvatski zgodovini par zgodovinskih dogodkov, zlasti boje okoli Bihaća, v Krajini in v Senju. Franc Karol Turjaški ne stopa nikjer določno v ospredje in njegovo delovanje ni slikano dovolj jasno, kakor bi ustrezalo naslovu spisa, po katerem bi pričakovali natančno obrisane podobe Turjačanove, a ne samo splošne zgodovine. Spis ne temelji na samostojnih raziskavah virov ter nima posebne znanstvene vrednosti.

Letos je zastopano v »Zborniku« tudi pravoslovje. Dragotin Wenger, c. kr. dež. sodni svetnik, je priobčil svoje javno poljudno predavanje »Pravosodstvo nekdaj in sedaj«. Spis je pisan res poljudno, lahko umljivo in vendar vseskozi zanimivo. Strokovnjakom seveda ne pove mnogo ali nič novega, lajiki pa ga bodo brez dvoma čitali z velikim zanimanjem.

Peter Bohinjec je priobčil spis »Semeniška slovenska knjižnica«, ki ga imenuje donesek k zgodovini slovenske književnosti. Da je bila ustanovitev semeniške slovenske knjižnice, ki so jo osnovali leta 1840. slovenski bogoslovci, velikega pomena za tedanje literarne razmere, se ne da tajiti. Zato mi je žal, da Bohinjec ni posegel globlje v to snov ter nam ni obširno naslikal te dobe slovenskega literarnega gibanja. Z naštevanjem raznih imen mož, ki so poslovali za knjižničarje in blagajnike, ter raznih drugih številk nam je pač bore malo pomagano. Po zapisnikih in drugih spominih sestavljena slika tega gibanja in idej, ki so vodile tedanje bogoslovce, to bi nas bolj zanimalo! Nekoliko nejasno je, ko piše Bohinjec: »dijaki . . . so prišli iz karlovške gimnazije in od tam so prinesli s seboj tudi Gajevega ilirskega duha. Boj za pravopis in narečje slovensko v tistem času odseva iz društvenih zapiskov«. Gajev ilirizem in boj za narečje slovensko sta si nasprotni stremljenji, ali pa se je Bohinjec nejasno izrazil. Tudi bi bilo bolje, oziroma natančneje reči, da je bilo društvo slovenske knjižnice osnovano z ilirskim imenom, ne s hrvatskim, kakor kaže ime samo »slavo-ilirsko«. (Konec prihodnjič.) *Dr. Vidic.*

»Jugoslavenska akademija znanosti i umetnosti« nam je poslala sledeče knjige: I. Ljetopis »Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti« za godinu 1902., 17. svezak. II. Rad »Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti«. Knjiga 152. Razredi historičko-filologički i filologičko-juridički, 59. III. Sbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knjiga VIII. svezak 1. Urednici dr. T. Maretić i dr. D. Boranić. Cijena 2·50 krune. Natančnejšo oceno teh knjig prinesemo pozneje.

Živko Bertić: Ženski udesi. Tri pripovijesti. Zabavna knjižnica Matice Hrvatske, svezak 260.—261. U Zagrebu 1902. Cena 1 K.

»Ženski udesi« — ženska usoda? Previsoko doneč naslov je to za one tri povesti! Iz treh slučajev še ne sledi »udes« in to tem manj, če so slučaji očitno enostranski ter omejeni na selsko življenje. »Udesi seljačke žene« — tak naslov bi vsaj po obsegu bil točen, po vsebini pa niti to ne!

One tri povesti[1]) kažejo sicer lep pripovedniški talent, ostro opazovanje in dovzetnost istotako za mehkočutno sentimentalnost kakor za debelo brutalnost, za dve lastnosti, ki se često res čudno prešinjujeta v življenju in čuvstvovanju seljaka. — Razvoj dejanja se vrši pač po duševslovnih, tuintam globoko pojmovanih zakonih, ali ti zakoni učinkujejo preradikalno, preneposredno. Mirna tišina se prehitro prevrže v orkan; vendar moramo pohvalno omeniti, da se tak prevrat pojavlja že prej po znakih, vidnih za pazljivega motrilca, dasi je bilo mogoče, ostro označeno tendenco, ki leži v splošni označbi »ženski udesi«, izvesti v okviru razmerno kratkih povesti le z glavnimi potezami, ne pa v klasiškem umotvoru.

V prvi povesti »Paraskina sreća« se na Paraski, deklici »mladi, friški (sic!), omaleni i okrugli kao lopta«, kaže »ženska usoda«. Ona je bila »sirota djevojka«, ali vendar bi rada stopila malo v svet; zato je »jedva dočekala Janoša, da jo izbavi iz te sirotinje«. Ta Janoš! Mlad pastir je, ki ga je oče držal trdo; ko pa oče umrje, pa kakor bi konja izpustil: vsem deklicam dvorjani, vse ga imajo rade — ali kmalu spozna, da ga ne bi hotela nobena za moža, ker je pastir — »sluga«. Zato vzame ljubko, pa ubožno Parasko. Hej, to je bilo potem življenje med njima — čitajte II. poglavje, ljubko idilo! »Oba lepa, oba mlada!« Vsa okolica je govorila o njuni sreči. — Ali na mah pride strašen preobrat — pri njem. Črez dolgo časa zaide Janoš v gostilno in pri kupici ga zbadajo sodrugi, da »preveč ženo sluša, da on ni več gospodar v hiši«. Pijan prespi noč pred hišo, brez slovesa odide zjutraj za teden dni na pašo. Pač se oglaša včasi vest v njem, ali zaman! Paraskine sreče ni več, nastopila je »usoda«; s podvojeno skrbjo ga izkuša ona privabiti k sebi, misli celo, da je vsega kriva le ona. Zaman! Odslej je ona angel, on zver. Ne zameri mu v svoji nedolžnosti, ko ga najde pijanega v gostilni pri ničvrednih ženskah, on pa jo pobije na tla . . . Ko Paraska drugo jutro rodi mrtvo dete, tudi to ne gane zbesnelca. »Medju njima je bilo sve svršeno . . . Janoš je njoj i dalje dolazio . . . a ona mu bila pokorna«, češ, to ji je usojeno. Janoš pa je pil in pil, pretepaval Parasko in ji očitaval, da pije za svoje; delal ni nič. Dala se je tolči in je delala zanj leta in leta. Neko noč pa so ji ga prinesli mrtvega, ubitega... Ženska usoda! Ubita je zlata sreča, ubito otroško veselje nad življenjem; da, često določuje usodo v človeškem življenju le zlobna, zavistna frivolnost — kdo je tukaj oče te frivolnosti —? Moški! On je — »ženski udes«! —

Drugačno ozadje je v drugi povest »Sirota«; že naslov ga nam pove: »uklet je od neba in zemlje, kdor se je rodil kot siromak«. Siroto Kristo je hudobni Kreša nekje pobral in jo vzel za ženo; ali črez ne dolgo časa jo je izkusil ob belem dnevu umoriti — odurna slika, nepotrebna za dosego namena te knjige. Le slučaj jo reši. Kreša umrje v zaporu, ona pa živi sama zase, plaha in ponižna. Tu se pričně zopet idila — baš te se posrečijo pisatelju izborno —: poštenjak Joško, sam postaren, vzame postarno Kristo za ženo, lepo življenje jima vzklije, celo otročica dobita, dasi pohabljenega. Ali — »ženski udes«! Kmalu stopa Krista za pogrebom svojega moža in kmalu pokoplje sinčka.

[1]) Tujk je v njih mnogo več nego v naših slovenskih knjigah!

Dobra realistična slika je tretja povest »Udala se«. Tu se je pisatelj okanil vsakega pretiravanja, nasprotno pa je razvil vse svoje vrline v slikanju odnošajev, pomakajoč svoje pero nekoliko tudi v redko tekočino, v humor. Nemara se bo sploh povest komu zdela ironija na naslov »Ženski udesi« . . . Kaka ženska usoda se tu uveljavi? Prav suhoparno: usoda, da se omoži! S to usodo ženstvo — baje — navadno ni nezadovoljno, torej se to ne more imenovati »usoda« v onem ožjem pomenu besede. Taka pač postane, kadar se možitev vsiljuje; vse kaj drugega pa je, kadar se deklica, kakor krasotica Evka v naši povesti, hoče omožiti — zato, ker so vse njene vrstnice že omožene. V njenem položaju je to pač neke vrste »udes«: na razpolago ji je namreč le eden »momak«, Aleksa, sicer dobra duša, ali grd, pregrešno grd in neroden ter umazan, čeprav premožen! Tako pride punčka v škripce: omožiti se mora in hoče — ker je najstarejša devojka v vasi, pred Aleksom, edinim, ki bi jo rad, pa se ji gnusi. No, smili se nam Evka, ko je postala žrtva predsodkov, starih šeg; po svojem srcu bi rada izbirala, ali godi se ji, kakor se je njeni materi, ki ji zdaj prigovarja: »Tudi jaz nisem tvojega otca baš, kakor se pravi, ljubila, ko sem ga vzela; pa glej, hvala Bogu, srečno sem ž njim živela. — Kaj je ljubezen — to je le enkratna norost, ki kratko traja . . . Od ljubezni nikdo ne živi.« — Evka pač vidi uspeh, ali razlogi ji ne gredo v glavo. Vsaj enkrat bi rada okusila slast ljubezni — »enkratna norost«! In najde jo hipno pri lepem desetniku Miletu, potem pa sledi svojemu Aleksu, ki jo sprejme z veseljem, dasi ga je v svoji nezavestni razkošnosti varala z Miletom . . . Eh, so tudi — moški udesi! *Dr. Jos. Tominšek.*

Fran Milobar: Izabrana poglavlja iz narodnoga gospodarstva (političke ekonomije). Napisao —. Zagreb. Naklada »Matice Hrvatske«. 1902. Str. VIII + 248. — Dasi je narodnogospodarska veda izmed najmlajših, se vendar opaža, da razmeroma naglo prodira v čimdalje širše sloje, da je prodrla že dokaj globoko v zavest socijalnih bitnosti. Naravno! Saj je ni vede, ki bi neposredno toliko lahko vplivala na človeštva spas in pogubo kakor ravno nacijonalna ekonomija. Ker pa je ta veda še mlada, je zopet umevno, da se je treba lotiti dela z veliko pozornostjo. Ako posežeš po napačnih sredstvih, hoteč si izpopolniti znanstveno podlago za nadaljno, podrobno raziskavanje v okviru narodnogospodarske vede — si že grešil in često potem potrebuješ mnogo let, da spoznaš hibo, popraviš in nadomestiš zamudo s potrojenim delom. Osobito nevarno je, ako se lotiš narodnogospodarske vede poln predsodkov, bodisi, da si zavzet za sedanji družabni ustroj in ga smatraš za nedotakljivega, bodisi, da se navdušuješ za izpremembo sedaj veljavnega socijalnega reda in za nadomestitev z novim, boljšim, čeprav nejasnim, ker doslej še embrijonalnim, — ali pa si želiš nazaj v stare čase in hvališ srednji vek kot zlato dobo vsega človeštva... A pred vsem je treba imeti prosto misel, sicer ne spoznaš, in ker ne spoznaš, oceniš neugodno, netočno.

Če se prezgodaj daš vladati kakšnim — pa bodisi še tako radikalnim, ker navadno agitatorskim geslom; če prezgodaj oddaš dušo kakšni znanstveni struji, ne vedoč, kakšno je bistvo te vede: ne boš mogel delovati pozneje produktivno. Če ne znaš razlikovati teoretične narodnogospodarske vede od praktične, nikdar ne postaneš strokovnjak ni v prvi ni v drugi; ni mogoče. Tu je pa največja nevarnost za začetnika: čim hlastno prečita ugajajočo mu, n. pr. socijalnopolitično razpravo ali celo knjigo, takoj začne sam pisati razprave in knjige — navadno seveda s praktičnega stališča, kar je vse še bolj konfuzno.

Taki diletantje niso nepodobni neki vrsti liričnih pesnikov, ki se jim končno ena pesem natisne, da vsled tega preplavijo redakcijo s povodnjijo novih . . . In končno — če se vztrajno ne zakoplješ v študij nacijonalnoekonomske vede, bo tvoje znanje vedno le fragmentno; najmanj jasno ti bo vprašanje o metodi študija. Brez metodičnega znanja pa nisi nič. Kaj ti pomaga, če nemetodično delaš še toliko, a gradiva ne moreš urediti, torej tudi ne obseči, še manj pa prebaviti! Škoda časa!

Ako si predočiš vse to, priznaš, da je treba zanesljivega, točnega in — razumljivega vodnika — bodisi strokovnjaka ali pa dobre knjige. Osobito je treba takega vodnika v naših slovenskih razmerah — zdaj, ko že na Kranjskem vsak pisari, že bukve vsak šušmar dajè med ljudi o narodnem gospodarstvu sploh in o posameznih panogah te vede posebej; ko imamo že kar četvero časopisov, ki se skoro izključno pečajo z nacijonalno ekonomijo z raznih stališč in z raznimi uspehi, in ko si še vsi drugi časopisi slovenski prisvajajo pravico, bolj ali manj apodiktično govoriti o narodno gospodarskih zadevah. Sicer se nam pripravlja tudi že slovenska knjiga o narodnem gospodarstvu — a bojim se, da bode zopet tako pristranska, kakor je »Socializem«.

Začasno bi pa ne bilo odveč, proučavati Milobarjeva »Izabrana poglavja iz narodnoga gospodarstva«, ako se že ne bi hoteli natančneje informirati baš iz hrvaške literature o tej vedi. Še vedno je vredna knjiga pokojnega prof. B. Zorkovića, da jo človek čita in premišlja. Še večje vrednosti — dasi je cenejša — pa je knjižica prof. dr. Jurija Vrbanića, »Kratka uputa u narodno gospodarstvo«. Ta dva pisatelja sta obdelala teoretični del nacijonalne ekonomije v hrvaščini. Praktično plat so pa razpravljali mnogi pisatelji — bodisi v izvirnih razpravah, ali še več s prevodi iz drugih literatur. Prav lepe narodnogospodarske stvari prinaša zlasti »Hrvatska Misao«, organ mladih hrvaških realistov. Poleg tega je pa še nekaj strogo narodnogospodarskih časopisov hrvaških . . .

Najnovejše delo iz narodnogospodarske stroke so Milobarjeva »Poglavlja«. Pisec je s to knjigo hotel podati sistematiško delo — znanstveno po svoji naravi, a po obliki popularno. — Doslej je izšel prvi občni del. Ta zvezek razpravlja o zgodovini narodnega gospodarstva, o narodnogospodarski vedi in njeni zgodovini, o temeljnih pojmih, o produkciji in nje pogojih, o pomožnih sredstvih narodnega gospodarstva, o razdelitvi narodnogospodarskih imetkov ter v dodatku o populaciji. Drugi zvezek bo obsegal razmotrivanja o poglavitnih vrstah narodnogospodarske produkcije: o agrarstvu, velikem in malem obrtu in o trgovini — torej vrlo interesantno tvarino.

Prvi zvezek sicer onemu, ki se bavi z narodnim gospodarstvom intenzivno, ne prinaša mnogo novega; ne snuje nobenih problemov in jih ne rešuje — a tega v popularno pisani knjigi tudi ni mogoče zahtevati. Toda kot popularno pisana knjiga popolnoma zadošča svojemu namenu, svoji nalogi. In zato jo bo čital vsakdo z veseljem in zanimanjem — strokovnjak in priprost lajik. Ta lahko črpa pravilne pojme o vedi, ki mu je bila doslej neznana, in zajema mnogo naukov za prakso; oni pa se divi v istini popularnemu slogu in lahkoti, s katero Milobar ovlada ogromno tvarino narodnogospodarske vede. Med najzanimivejša poglavja prištevam odstavka o izseljevanju in o populaciji. Ima pa knjiga še po drugi strani nekaj značilnih potez, katerih ne smem prezreti. Karakteristične so za pisatelja in za hrvaške razmere; n. pr. pisateljevo stališče

napram socijalnemu vprašanju in socijalni demokraciji. Ne morem odobravati, ako g. Milobar trdi, »da je socializam u prvom redu pitanje kruha.« (pag. 117.) Nekaj podobnega je trdil že davno metodistični župnik Stephens (leta 1838.) v Menčestru na nekem shodu: »Kartizem (ki se je takrat na Angleškem istovetil s socijalnim vprašanjem) je vprašanje nožev in vilic . . .« A socijalizem pomenja nekaj vzvišenejšega, idealnejšega, socijalizem je v nekih ozirih najidealnejše stremljenje nove dobe. Sicer pa je nazor pisatelja o socijalizmu dokaj ugoden ter ne ošteva socijalne demokracije tako, kakor je na Hrvaškem v navadi. A kako se opravičuje radi tega! Skoro poldrugo stran je porabil za to. Priznavam: če bi se Slovenec drznil tako simpatizirati s socijalizmom, bi se moral opravičevati najmanj na treh straneh! *Ant. Dermota.*

Novi akordi, 6. štev. II. letnika (maj) in 1. štev. III. letnika (julij). Zaključen je drugi letnik in pričet tretji letnik glasbenega našega zbornika. Žal, da se ne more ponašati lepo podjetje dra. Gojmira Kreka s tolikšnim številom naročnikov, kakor si zasluži kot zbornik, ki ga je toplo priporočati in glasno hvaliti kot izdajo, goječo le dobro, okusno in zanimivo izbrano muziko. Če pomislimo, da podajeta prva dva letnika mnogo pravih glasbenih biserov, je tožno čitati v predgovoru k III. letniku, da hira podjetje ob nebrižnosti občinstva, ki ne mara podpirati dobre volje, s katero se je založništvo poprijelo »Novih akordov«. Uro lepega razvedrila podaje vsak dosedanjih 13 sešitkov »Novih akordov«, zakaj jih torej ni več, ki bi se hoteli osrečiti s plemenito zabavo, ki jim jo nudijo ti sešitki z izbrano raznovrstnostjo? Koliko zadovoljstva budi že dejstvo, da se širi krog sotrudnikov v »Novih akordih« in da so prebudili le-ti naše skladatelje k intenzivnejšemu delovanju na polju glasbenega skladanja! Spoznavati naše skladatelje, spoznavati naraščaj skladateljski in se zanimati za razvoj v slovenski glasbeni literaturi je pač tem hvaležnejša naloga vsakega, ko je vendar glasba najprikupljivejša vseh umetnosti, umetnost, ki drami najučinljiveje naša čuvstva in ki nam jo je zato posebno ceniti. Zadnja dva sešitka podajeta posebno mnogo pianistom. Dr. Benjamin Ipavic je zložil dve ljubeznivi fugeti, dr. Gustav Ipavic kadriljo, Viktor Parma je priobčil v koračnici odlomek iz svoje operete »Amazonke«, Risto Savin skladbo na napev narodne »Pobiči mi po cest' gredo«, Srečko Albini pa salonski valček »Serenata« iz zbirke svojih »Arlekinad«. Srečno muzikalno misel nahajamo v Emila Adamiča »Zimski kmetski pesmi«, kratka, a presenetljiva je dr. Gojmira Kreka smela napitnica »Na Tvoje zdravje, Berta«. Prelepa dva samospeva sta Josipa Procházke »O ljubica« in »Tak si lepa«, ob čudoviti lahkotnosti odseva iz njiju sladko razvneta melodija. Ponočni spev blestečega čara, v katerem žari in se ziblje magiška moč, podaje Karel Hoffmeister v dvospevu »Nocturno«. Isti skladatelj objavlja v mešanem zboru »Ko zaspal bom v smrti« vzor konciznega nadrobnega dela. Mešan zbor je tudi dr. Gojmira Kreka »Zvečer«, zborček, ki hoče vplivati ob mirnem, finem izvajanju s svojo nežnostjo. Moški zbor je podal Vilko Novak v skladbi »Ti mirna noč«.

—oe—

Upodabljajoča umetnost

Umetniške razstave v Pragi. (Konec.) »Jednota Umělců výtvarnych« je priredila po zimi pred Božičem izložbo Jana Nowopackéga. Njegovo ime je bilo neznano na Češkem, šestdeset let je bil na tujem. A zdaj je prišel, 81 let star, z belimi lasmi, da pokaže rojakom doma sadove svojega življenja. Dolgo je čakal slave, priznanja. Ob strani je stal molče in šele zdaj, na koncu svojega pota se je oglasil. Ginjeni so bili vsi, ki so gledali njegova dela, stare, davne risbe iz Dalmacije in Italije in poznejše s Slovaškega, zakaj dobre so bile in brez one romantične maniriranosti, ki je bila takrat njegov čas v modi. Spletli so mu lavorike belolasemu starčku, pozno, ali zato odkritosrčne in zaslužene.

V Rudolfinu sta razstavila svoja dela Vaclav Jansa in Emil Orlik. Prvi je znan po svojih slikovitih akvarelih stare Prage, ki so izšli tudi v prav dobri reprodukciji pri znanem češkem založniku Kočiju. Pred kakimi petnajstimi leti je bil Jansa zelo slavljen in veliko so si obetali od njega, danes pa so ga prekosili drugi, mlajši. Emil Orlik je ponos praških in sploh čeških Nemcev. Njega imenujejo, kadar je govor o mladi, zmagoslavni češki umetnosti, ki so ji tudi na Dunaju sami Nemci pripoznali velik napredek pred njeno češko-nemško tovarišico. Osobito bogati nemški praški židje so si izvolili Orlika za svojega posebnega ljubljenca. Oljnate slike, perorisbe, lesoreze, kovoreze, navadne in barvaste, vse vrste kinskega načina, vlaganje draguljev v lak in zlato, one posebne kinske akvarele brez senc — povsod je mojster, vse ustvarja z gracijozno eleganco. Toda premalo osebnega je v njegovih delih, premalo individualne posebnosti. V njem ni one notranje topline, one duševnosti, ki šele umotvor oživlja, ogreva. Njegova razstava je bila inače jako bogata in interesantna, osobito je zanimalo, kar se je naučil od Italijanov za svojega daljšega bivanja v njih solnčni deželi.

*

O izložbi češke umetnosti mi ni treba mnogo novega pripovedovati. Mislim, da so bile večinoma vse stvari razstavljene na Dunaju v Hagenbundu, in je »Zvon« o njih že objavil obširen referat iz peresa gospoda Vavpotiča. Samo o nekaterih koloriranih risbah Švabinskega dvomim, da so bile razstavljene tudi tamkaj, ker bi jih bil drugače g. Vavpotič gotovo še posebej omenil. Nemogoče je, predstaviti si neizmerno delikatnost in »sladko krasoto« — kakor je nekdo dejal, ki je razlita preko teh risb. Enako frapira velika oljnata slika »Pri stavu«, ki je videti, kakor da je risana s peresom, a ne s čopičem. Tudi Uprka ima tu nekaj novih slik, ki so posebno zanimive s svojimi zastrtimi, jesenskimi barvami. Tu ni več onega vriskajočega rdečila, ki je bilo tako karakteristično na vseh njegovih dosedanjih slikah. In reči se mora, da je s temi slikami iznenadil tudi one, katerim je s svojimi prejšnjimi jasnimi, gorečimi toni postajal že skoro malo maniriran.

Čehi so pa bili tudi v »praškem salonu« v Rudolfinu zastopani častno kljub temu, da je bila v istem času odprta posebna razstava češke umetnosti na Kynskem vrtu. Čehi niso v Rudolfinu nikoli radi razstavljali, ker veje tam Nemcem mnogo milejši duh nego njim. Osobito letos so češki Nemci napeli vse sile, da pokažejo najboljše, kar imajo. Gre za galerijo, v kateri

hočejo imeti Nemci enake pravice s Čehi. Ali vsak objektiven človek izlahka spozna, da so jim Čehi v umetnosti ne le sploh, ampak tudi na tej Rudolfinski izložbi za nekoliko naprej, čeprav niso niti kvantitativno niti kvalitativno na izložbi zastopani tako, kakor bi lahko bili. Najlepših čeških imen manjka. Josip Schusser je izložil nekaj dobrih portretov, ali slika praškega kardinala in slika nadvojvode Franca Ferdinanda sta nekako fotografijsko trdi, brez pravega življenja. Tudi Ondrušek, Pollak in Böttinger imajo dosti dobre portrete, poslednji je presenetil z lepo, delikatno sliko »Narava v ženski obleki« vse svoje občudovatelje. Alegorije že dolgočasijo, ali ta je prekrasna. Vse okrog zlatorjavo v prelepih niansah, a ravno tako je lahen zavoj, ki pokriva drobno dekliško telo. Šimon je šel v Benetke; ali čudno, ni mu za stare, stokrat porabljene beneške sujete — v kak kot sede in študira čudovito italijansko mesečino, ki tako trdo in hladno osvetljuje tiho, zapuščeno dvorišče. Pred veliko sliko »Kopana« (Fussball) se skoro vsak ustavi in začudi; živahna je in neposredna. Nje avtor je Miloš Jiránek, ki je bil dozdaj znan kot trd in neokreten krajinar. Kalvodove slike z onimi njegovimi dekorativnimi oblaki in enakomerno in mirno češko krajino so znane. Krajinarjem Karlu Liebscherju, Slabemu in tudi Engelmüllerju, ki so starejše šole, vsem manjka tistega, kar Nemec imenuje »Stimmung«. Izmed Nemcev stoji Orlik na prvem mestu. Poleg Orlika najbolj zanimajo njih radirarji. F. Hegenbart ne ovlada le svoje tehnike izborno, ampak kaže v svojih listih mnogo filozofske globine, August Brömse mu je podoben. Feschner ljubi pravljice, Hugo Steiner ustvarja v svojih litografijah stare, včasi malo pitoreskne idile. Interesantni so Korzendörferjevi portreti. Jakesch vpliva s svojimi bogatimi toni veselo in radostno. Od krajinarjev zanimata skoro največ dve slikarici: H. Ginzkeyjeva in Kubínová. Ta reprezen tativna češko-nemška skupina je povsem precej uboga.

Kolekcija krajin Belgijca F. Courtenza imponira ne le po velikosti njegovih slik, ampak tudi po izredni njegovi realistični tehniki. Tudi on ljubi mrak in mesečino, ali na njegovih slikah ni nič sanjavega in fantastnega. Tisti njegovi pristavi, predmestja in kanali imajo vsi nekaj velikega, a njegova simpatija za sive in žolte boje daje njegovim slikam nekaj resnega in zamišljenega.

Skupino Dancev znači prava umetnost. Njih krajine nas iznenadijo na prvi pogled. Tako je vse sočno, cvetoče, rodovito! Pravi impresionisti so Nils Skovgaard, Thorwald Niss, Jachim Skovgaard. Eden izmed prorokov moderne smeri je Paulsen, a tu so še Ana in Mihal Aucher in mnogi drugi. Danci so se mnogo naučili od Francozov, ali ohranili so si svojo narodno originalnost, in te hiše s širokimi okni, kmečki vrtovi, sobe z onim tipičnim pohištvom imajo tudi svojo narodopisno interesantnost.

Najbolj oblegane so bile Böcklinove slike. Trinajst jih je bilo razstavljenih, ali žalibog skoro sama nedovršena dela, ali prekrasno je bilo tudi to negotovo.

Je še mnogo slavnih umetnikov vseh narodnosti. Ali premnogo jih je, da bi vse naštela. Nekateri so stari moji znanci, ki jih ugledam vselej z novim veseljem. Izmed teh je oni čudoviti poet duše, Sascha Schneider, ki je s svojimi radirankami znan morda tudi komu doli pri nas. Samo eno sliko ima na razstavi, »Noč«, ali ta je taka, da se oči nehote razširijo kakor pri pogledu v globoko, tajinstveno vodo. Poljakinja Olga Boznanska ima »Sestri«, pretresljivo sliko o

delavski bedi. Dekletce s starim, izsušenim obrazom, držeče na rokah v cunje zavitega otročiča. Osobito oči so izrazovite, kakor bi govorile. Kakor je Olga Boznanska znana kot slikarica delavske bede sploh, tako slovi Francoz Const. Mennier kot kipar dela, kot kipar delavcev, njih napora, težav in trpljenja. Izmed plastike so njegove stvari najlepše. Sploh zastopajo plastiko skoro samo Francozi: znani Charpentier, Gardet s svojimi levi in tigri Injalbert s svojim španjolskim pastirjem in mnogo drugih. Od Rusov je izložil knez Trubeckoj jako fino portretno statueto svojega brata. Tudi Hrvat Rendić ima nekaj poprsij, ali mislim, da ta dela niso njegova najboljša.

Pa dosti za sedaj! O Josipu Manesu in njegovi izložbi drugič. Saj se obetata Pražanom za letošnje leto še razstavi Worpswedskih umetnikov in monakovske »Secesije«.

Zofka Kveder.

Splošni pregled

Dr. Simon Šubic. Dne 27. julija je umrl v Gradcu v 73. letu svoje starosti vseučiliščni profesor dr. Simon Šubic. Rajnik je bil rojen v Poljanski dolini na Gorenjskem, iz katere je izšlo že toliko bistrih glav in razboritih mož. Simon Šubic je bil odličen matematik in fizik, a poleg tega neutruden slovenski pisatelj. Njegovih člankov in razprav, izmed katerih so zlasti zvezdoznanske zanimive, je veliko število. »Ljubljanskemu Zvonu« je bil zvest sotrudnik in ima uredništvo še zdaj več njegovih rokopisov, ki doslej niso mogli priti na vrsto. Brez dvojbe bo tudi v njegovi zapuščini kako delo, kajti rajni Šubic je bil delaven do zadnjega vzdihljaja in bi služil baš v tem lahko mnogim izmed nas v posnemo. Bodi vrlemu možu, čigar natančnejši životopis prinesemo v eni prihodnjih številk, blag spomin!

Znameniti mrtveci. V Neapolju je umrl maja meseca znameniti ruski romanopisec Stanjukovič, ki je bil nekaj časa tudi urednik liberalnega mesečnika »Djelo«. Največjo slavo si je pridobil s svojimi pomorskimi novelami. Njegov oče je bil admiral in on sam je opravljal službo pomorskega častnika, zato je dobro poznal življenje, ki ga opisuje v omenjenih novelah. — Istega meseca je preminil v Moskvi vseučiliški profesor Kirpičnikov, mož obsežnega znanja. Predaval je in tudi pisal mnogo o ruskem, nemškem, francoskem, angleškem, laškem in španskem slovstvu. — V Peterburgu je dalje dne 25. junija umrla v starosti 65 let Ana Nikolajevna Engelhardt, ki je preložila mnogo del Spielhagnovih, Zolovih, Maupassantovih, Bret Hartovih itd. na ruski jezik. — Nemcem je umrl pred kratkim v visoki starosti 74 let plodoviti in nekdaj mnogo čislani romanopisec Gregor Samarow, čigar pravo ime je Oskar Meding, a Angleži obžalujejo smrt dne 11. julija preminolega pesnika in kritika Williama E. Henleya. Henley je bil navdušen častilec Burnsov in Byronov.

—i—

Nekaj statistike iz naših srednjih šol. Po poročilih o šolskem letu 1902./03. je bilo ob sklepu na 5 kranjskih gimnazijah 1577 učencev, med temi 1401 slovenske narodnosti, na obeh kranjskih realkah 602 učenca, med temi 337 Slovencev, ali posamez: Ljubljana: I. državna gimnazija 571 učencev, med temi, 471 Slovencev, II. drž. gimn. (7 razr.) 340, oz. 340; Kranj: 362, oz. 357; Novo

mesto: 224, oz. 213; Kočevje: (nižja gimn.) 80, oz. 20; Ljubljana: drž. realka 514, oz. 250; Idrija: mestna realka (2 razr.) 88, oz. 87. Na izvenkranjskih srednjih šolah, koder študirajo tudi Slovenci, je bilo razmerje sledeče: Trst: drž. gimn. 534, oz. 139; Gorica: drž. gimn. 481, oz. 247; Pazin: drž. gimn. (4 razr.) 154, oz. 23; Pulj: drž. gimn. 187, oz. 11; Celje: višja drž. gimn. 282, oz. 76; Celje: slov. vzporednice 185, oz. 185; Maribor: drž. gimn. 473, oz. 332; Ptuj: dež. gimn. 190, oz. 29; Gradec: I. drž. gimn. 490, oz. 5; Celovec: drž. gimn. 386, oz. 86; Beljak: drž. gimn. 236, oz. 18; Št. Pavel: benedikt. gimn. 189, oz. 14. Na realkah pa: Trst: drž. realka 475, oz. 78; Gorica: 372, oz. 110; Pulj: mornar. nižja realka 112, oz. 2; Maribor: 235, oz. 8; Gradec:[1]) drž. realka 534, oz. 4; Celovec: 317, oz. 8. Vseh skupaj je bilo na teh 25 zavodih 2566 slovenskih gimnazijcev in 547 slovenskih realcev, torej pride na 100 gimnazijcev Slovencev le 21 realcev Slovencev, ali okroglo razmerje 5 : 1. Te številke res jasno in glasno govore, da je pri nas vse premalo zanimanja za realne študije. Starši bi morali uvidevati, da je njih sinovom odprta široka pot tudi po dokončani realki. Če že inžener, arhitekt, kemik itd. ne dobi primernega mesta v domovini, saj mu je odprto tudi drugod po svetu polje za njegovo delovanje. To med nami vobče ukoreninjeno mnenje, da obetajo mlademu človeku edino gimnazijske študije lepo bodočnost, bo treba izpremeniti. Poglejmo, kako vse drugače je pri Čehih, ki so nam vzor žilavega, podjetnega, inteligentnega naroda! V srednjih šolah v kraljestvu Češkem s češkim učnim jezikom, kjer so skoro vsi učenci češke narodnosti, je bilo v šolskem letu 1901./02. 9378 gimn. in 8431 realcev; torej pride ondi na 100 gimnazijcev 89 realcev, ali okroglo 10 : 9, na Moravskem (tudi na čeških zavodih) pa 5037 gimn. in 3270 realcev ali 100 : 65. Torej nas tudi v tem pogledu Čehi daleč nadkriljujejo. Seveda imajo oni srednje šole s povsem češkim učnim jezikom, mi Slovenci pa imamo le na gimnazijah nekoliko pouka v domačem jeziku, realke pa so vse nemške razen idrijske. A kljub temu bi pričakovali ugodnejšega razmernega števila, ne pa 5 : 1! To nezdravo razmerje se kaže že na ljubljanski realki, kjer je komaj polovico učencev slovenske nurodnosti (250 : 514), in to v deželi, ki ima 95% slovenskega prebivalstva. Še bolj nenaravno je razmerje na Štajerskem: tam je vseh realcev Slovencev 12, reci »dvanajst«, v deželi, ki ima skoro toliko slovenskega življa ko cela Kranjska. Korošci imajo 8 slovenskih realcev, a deželjanov je ena tretjina Slovencev. Odkod vse to, zakaj tako? Ker naše ljudstvo premalo pozna sestav našega srednjega šolstva in meni, da realka ne vodi in ne pripelje do tistega blagostanja, ki ga želi svojim sinovom. To pa malokdo vpošteva, da trajajo realne študije le sedem let in da vprav latinščina in grščina, ta dva glavna predmeta, često ovirata in celo onemogočita uspešno napredovanje učencev, ki imajo za realne predmete sicer dovolj zmožnosti in tudi veselja. Naj bi torej ljudskošolski učitelji vplivali na to, da bi učenci, ki se kažejo nadarjene za realne nauke, prehajali na realke, in naj bi si dali starši takih učencev dopovedati, da niso edino »latinske« šole pogoj sreče, ki je žele svojim sinovom! *J. W.*

Nova poljska opera. Poljski komponist Statkowski je zložil novo opero »Philoenis«, ki je bila na mednarodnem tekmovanju v Londonu odlikovana in ki se vprizori prihodnjo sezono ondi v Caventgardenskem gledišču. *—a—*

[1]) Na graški deželni realki ter tudi na II. in III. drž. gimn. ni bilo nobenega dijaka slovenske narodnosti.

Ljubljanski Zvon

Sodba.

Sreba kavo Selim, sultan stari,
kavo črno iz preslavne Moke.
Ko dosreba, viha brke ruse,
bije sužnja, ki mu pali čibuk.
Pa ozre na svétnike se mračno
in na modre kadije, vezirje,
zarožlja ob steno z damaščenko
pa z visokim glasom beseduje:
»Abdul Mira, najstarejši kadi,
sodi zopet sodbo mi pravično,
Alahu na čast in v slavo sebi!
Vprašam te in odgovori modro
po zakonih našega korána,
kakšna kazen pristoji Osmanu,
ki poljubil je cvetočo devo?
Dalje vprašam, kadi svetloumni,
kakšno kazen bi prisodil možu,
ki se v mračni temi nepovabljen
drzne v harem tujega seraja?
Mohamed ti k sodbi um razsvetli!
Vidiš tamle črnega Radúfa . . .
Njega sodi! On je to zagrešil!
Pa velim ti ostro ga soditi,
ker poljubil hčer je mojo carsko . . .«

Stari kadi sivo gladi brado,
mračno zgubi se mu čelo belo,
skriža vele si na prsih roke
pa udano sultanu modruje:
»Svetli Selim, sultan veleslavni!

Po korana svetega zakonih
mora biti moslim suženj bitju,
ki poljubil grešno mu je ustni,
vreči treba v ječo pa ga temno,
kdor se v noči drzne v tuji harem.«

Dvorniki vsi v divanu molčijo,
le Radúf, ki sodil ga je Mira,
odgovarja krepko neustrašen:
»Slavni sultan, biser Mohamedov,
rekel sodbo kadi je pravično . . .
Toda Alah zna, jaz grešnik nisem!
Vidiš, Selim, tale ključ srebrni,
ki otvarja vhod palače tvoje?
Dala pismo Agna mi je stara,
v pismu bil pa ta je ključ blesteči.
Vidiš slova na tem pergamenu
in ta pečat, ki stoji pod njimi —
pečat hčere tvoje, lepe Mare?
Pa genila Mare me je prošnja,
splazil tiho sem se do seraja,
pest cekinov vrgel tam evnuhu,
da zastalo v grlu mu je vpitje.
Čakala je Mara lepa v vrtu,
poljubila vroče me na ustni . . .
Sultan! Torej po zakonih tvojih
Mara moja biti mora sužnja,
svilne mora si sezuti čizme,
sneti beli raz obličje jašmak.
Mene ž njo pa v ječo daj zapreti,
z Maro ondi bom imel nebesa.«

Sreba kavo črno sultan Selim,
gleda dvorec skozi okno beli,
ki stoji kraj carskega seraja.
Zvezd leskeče se na dvorcu sedem,
sedem zlatih mesecev blesti se.
Lepše pa ko meseci in zvezde
v dvorcu Mare se blestijo lica
in moža ji, črnega Radúfa.

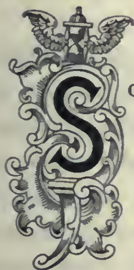
Vojanov.

Greh.

Spisal Ivan Cankar.

I.

Solnce se je bilo skrilo za župniškim vrtom in mračilo se je hitro. Tone se je ozrl na nebo, in ko je videl, da je otemnelo že tudi jabolko na visokem zvoniku svetega Pavla, je odprl duri in je stopil v zakristijo. Temno je bilo v zakristiji in tiho; Tone je bil bos in tako tudi njegovi koraki niso motili tišine. Skozi visoko barvasto okno je prihajala nerazločna, dremajoča luč, bolj tiha in samotna nego noč sama. Nad molitvenjakom je viselo veliko razpelo, ali ni se razločil več križ, svetilo se je samo Kristusovo telo.

Stopil je v cerkev in cerkev se mu je zdela v tej samotni tišini neizmerno prostrana in visoka. Tupatam, na stebrih, na zidu, na klopeh je sameval žarek večerne svetlobe; ti žarki so bili kakor tenki, plašni glasovi sredi tišine; prikradli so se bili skozi presledke v barvastih oknih in so blodili izgubljeni in prestrašeni po tej žalostni, brezkrajni samoti.

Ko je šel Tone mimo velikega oltarja, je pripognil koleno in se je prekrižal. Nato je odprl male duri, ki so vodile na stopnice, in je šel po ozkih, vijugastih kamenitih stopnicah navzgor, kjer so visele od stropa debele vrvi zvonov. Zazibala se je vrv, ko je šel mimo; tipal je po ozkem in temnem hodniku in je odprl duri na prižnico. Velika in tiha je bila cerkev kakor neizmeren grob. Naslonil je komolec na rdečežametno blazinico in je gledal navzdol. Prišla je bogve odkod globoka žalost v njegovo srce; tako je bila tiha in samotna kakor cerkev pred njim. In leglo mu je težko na misli, da ne bo stal nikoli tako na prižnici, v talarju in beli čipkasti srajci.

Vrnil se je na hodnik in je odklenil duri, odkoder so vodile ozke lesene stopnice navzgor, zmerom navzgor, v strmih ovinkih. Prikazala so je medla svetloba; tam je bilo okence, izdolbeno v debeli zid. Pogledal je doli in vas je ležala tam v večernem mraku, vsa že v sencah vtopljena. Gledal je in je razločil tam daleč svoj dom. In domislil se je, da ne bo večerje nocoj in da stoji mati v

kuhinji in joka. A tam daleč, tam daleč se je še svetilo solnce na belem hribu. Tja bi šel človek, tja daleč za solncem . . .

Pozno je že bilo, hitel je po stopnicah navzgor. In polagoma se je svetlilo, razločevale so se sive, prašne stene. En sam ovinek še in stal je pod zvonovi. Na vseh štirih straneh so bila velika okna in pogled je segal v daljno daljavo, kjer se je izgubljala pokrajina v sence in noč.

Potegnil je za vrv in veliki zvon se je pričel polagoma zibati, tam zgoraj se je začulo hripavo škripanje. Počasi in enakomerno se je zibal zvon in kladivo je udarilo. Zabučalo je in bučanje je naraščalo, bilo je kakor morje in zmerom bliže je prihajalo morje in valovi so peli. Čudovita pesem je bila, čudovito živo življenje in Tone je živel v njem, plaval je na silnih valovih, ki so peli, in tudi sam je bil samo val tega morja, glas te čudovite pesmi, brez misli in brez žalosti in brez upanja. Dolgo že ni nič bilo kladivo ob bron, ali donelo je še zmerom, polagoma so se mirili valovi in so peli tiše. Nato je zazvonil Tone z malim zvonom in sredi iz zamolkle, umirajoče pesmi je zastokalo glasno in rezko, čudno bolesten glas, kakor krik človeka, ki se je izgubil in blodi sredi noči in ne ve več poti. In ko se je zvon samo še nalahko zibal, je stokalo še zmerom od daleč in Tonetu je bilo budo in žalostno pri srcu.

Ko je odzvonil, se je naslonil na visoko okno in je stisnil obraz v dlani. V temno daljavo se je širila ravan pred njim, hiše, drevje, vse se je potapljalo v noč, izgubljalo; tuintam je zamigljala plašna luč kakor kresnica v temnem grmu. Nebo pa se je še svetilo, v prelepi oranžni svetlobi je žarelo na obzorju in gore je tam oblival odsev te čudesne svetlobe . . . Tja bi šel človek, tja daleč . . .

Na stopnicah je bila črna tema; ob prvem ovinku je izginila bleda luč, ki je sijala od zgoraj. Tipal je ob zidu, da ne bi se spotaknil na strmih stopnicah; neprijazno, kakor koraki tatu so se glasili v temi plazeči se in drsajoči koraki njegovih bosih nog. Zasvetlilo se je medlo, prišel je do okenca. Postal je, že je stopil korak navzdol, a nato se je vrnil; zdelo se mu je pozneje, da ga je bil nekdo poklical — pritajen glas iz teme; in ubogal je in je šel.

Tam so bile nizke lesene duri, ki so vodile na podstrešje. Odprl je in zadušen vzduh mu je prhnil v lica, duh po netopirjih in kakor po trohnobi in mrtvašnici. V strehi so bila okna, toda steklo je bilo zamazano in vsled dremotne, sive svetlobe v tramovju je bila noč še temnejša in neprijaznejša. Tla so bila valovita, poševna in noge so se vdirale v prah in blato. Na sredi je bila kupola

in v kupoli velika okrogla odprtina; tam je visel lestenec. Tone se je sklonil in je pogledal navzdol; ni se dalo razločiti v cerkvi nič več, samo od velikega oltarja se je svetlikalo zaspano, plapolaje. Prijel je za verižico in veliki, v belo platno zaviti lestenec se je nalahko zazibal — oglasilo se je, kakor da bi brusil nož ob pilo, kakor da bi brusila smrt koso.

V tramovju se je zgenilo, zafrfotalo je Tonetu nad glavo, potem prav mimo njegovega obraza, da je začutil smrdečo sapo. Gledal je, in frfotalo je v velikem kolobarju naokoli po vsem prostornem podstrešju in naposled je izginilo tam, kjer so bile odprte male duri in se je vzdigal zunaj silni kameniti križ nad fasado. Šel je naravnost tja, in ko je bil pri durih, se je sklonil in je stopil z nogo varno na ozko, poševno kositrno streho, da bi prišel do križa ter se naslonil nanj in gledal z višave navzdol. Toda z drugo nogo ni stopil, stresel se je in se je okrenil, zakaj poklicalo ga je bilo zadaj — pritajen glas iz teme. Zdaj je slišal čisto razločno, ni se mu več samo zdelo, da ga nekdo kliče; in kliče s stokajočim, jokajočim glasom kakor otrok, ki se je bil izgubil v temi.

Tone je stopal počasi po razritih, kamenitih tleh; obok se je spuščal na obeh straneh strmo navzdol; povsod jarki, kotline in hribi — kakor pusta, valovita pokrajina tam nad vasjo. Ali zdaj je zaklicalo, zastokalo od druge strani in ozrl se je in se je vrnil. Plezal je navzgor in v zadušnem, gluhem mraku mu je bilo, kakor da pleza mukoma po visokem strmem klancu, ki mu ni konca nikjer. Tako je plezal na vrh oboka, do kupole, in je plezal po drugi strani navzdol. In zaklicalo je od one strani, prav od onega kraja, odkoder je bil prišel.

Bilo ga je strah in žalosten je bil. Kakor je bila tema vsenaokoli, tako je legla tudi v njegovo srce in zastokal bi sam, zajokal. Toda klicati si ni upal; poslušal je, glavo sklonjeno, oči široko odprte.

In tedaj se je zasvetilo na kupoli, prav na tistem mestu, kamor je padal skozi razbito steklo medel žarek od svetlega nočnega neba. Zasvetilo se je in je svetilo mirno.

Tone je plezal gori, in ko je gledal z velikimi svetlimi očmi, mu je gledalo naproti dvoje velikih svetlih oči. Tam je čepelo na kupoli in je strmelo nanj z velikimi svetlimi očmi. Tone je postal in se ni mogel geniti in tudi pred njim je čepelo in je gledalo in se ni genilo.

In ko je spoznal mlado belo mačko, ki je čepela tam pred njim in mu je gledala naravnost v oči, se je zasmejal; toda njegov smeh ni bil vesel in je odmeval zlobno po tišini. Lepa bela mačka je bila, še čisto mlada in nič hudobnega ni bilo v njenih očeh. Zgenila se je, sklonila je glavo in se je bližala plašno in neodločno.

Strah je še trepetal v njem in trepetalo mu je telo. Zamahnil je, toda mačka se ni prestrašila, plazila se je bliže.

»No, idi, vrag!«

Zaklical je pač nekdo drugi, iz teme, iz tišine, zakaj glas je bil surov in moški, kakor glas pijanca. Stal je pač nekdo za njim in je govoril zanj in se je kretal zanj.

»No, idi, vrag!«

In je zamahnil in je stopil bliže. Ali mačka se ni prestrašila; sklonila je glavo še niže, hrbet se je krivil in se je vzdigal, vdano, plašno, tiho so stopale tenke noge in mlado belo telo se je vilo, je trepetalo.

»Odkod je prišel vrag? Zakaj ne gre?«

Kakor je bila tema vsenaokoli, tako je bila tudi v njegovem srcu; nič lepega in veselega ni bilo v njem; bilo je kakor cerkev tam doli, prostrana in neprijazna posoda noči.

Tedaj se je oglasilo, zastokalo je, zaprosilo. Dihal je težko in tresel se je; ko je stopil navzgor, se je spotaknil in je padel na koleno. Nato se je vzdignil hitro, z velikimi, omahujočimi koraki je hitel do vrha, sunil je z vso silo in nato je stal mirno na kupoli, glavo upognjeno, roke ob životu. Tam je padlo zamolklo in se ni več oglasilo. Kakor žoga je bila odletela mačka od kupole, prav do odprtih duri, kjer se je vzdigal zunaj silni kameniti križ nad fasado. Obležala je, toda glej, kmalu se je vzdignila, plazila se je bliže. Velike oči so se svetile, gledale so naravnost nanj in on je gledal naravnost vanje z velikimi svetlimi očmi. Gledal je pač nekdo drugi in nekdo drugi se je kretal zanj.

Kakor se je bližala mačka, tako se je bližal tudi on, ni hitel več in omahoval in tudi tresel se ni več. Počasi se je bližal, s tihimi koraki, glavo upognjeno.

»No, mačka, mačica, pridi!«

In tudi smejal se je, s tihim, hudobnim smehom. Cmokal je z ustnicami in se je trkal rahlo po kolenu.

»No, mačka, mačica!«

In bližala se je z visokim, skrivljenim hrbtom; pol plašno in pol gosposko se je vilo mlado belo telo.

Sklonil se je globoko in je zgrabil s skrčenimi prsti, z obema rokama za mehki židani kožuh in je vzdignil visoko.

Smejal se je in ji je gledal v oči.

»No, mačka, mačica?«

Gledala mu je v oči in je zamahovala narahlo in plašno z belimi tačicami, hotela se je približati obrazu in si ni upala. Spustil je z eno roko, zamahnil je in je udaril s pestjo naravnost na svetle oči. Nič se ni oglasilo, tačice so zamahnile narahlo in plašno. Čisto mlada mačka je bila in strah jo je bilo celo netopirjev. Mlada bela mačka z rdečo pentljo na vratu.

Dihal je težko in je udaril vdrugič, naravnost na oči.

»No, mačka, mačica? Ali nič ne prosiš, ali te nič ne boli? No, mačka, mačica, prosi! Prosi! Prosi!«

Držal je kvišku in je bil, na drobno okroglo glavo, na oči. In mehko belo telo se je vilo, mehke bele tačice so zamahovale plašno in se niso branile, vzdignile so se včasi, da bi zakrile oči.

Utrudila se je roka, vrgel je mačko na tla in obležala je v kotu, ob durih. Ležala je mirno, ali glej, že se je zgenila, vzdignila se je, plazila se je bliže; oči so mežikale, svetile so se kakor prej.

»No, idi, vrag!«

Glej, vzpenjal se je tudi hrbet in se je krivil, mehko, plašno so stopale bele tačice. In tedaj se je oglasilo — tenak, proseč, jokajoč glas.

V njegovem srcu se je vzdigala silna, divja zloba. Kakor da bi se bile odprle durce tam doli v srcu in bi čepela na pragu čudna žival z dolgim mehkim nosom in zelenimi očmi in bi iztegala počasi dolge koščene kremplje. Odpirale so se durce in so se odprle na stežaj.

Zakaj čaka, zakaj prosi? Strašen je tisti stokajoči, proseči glas, človek bi zgrabil, zgrabil, zasekal nohtove, zagrizel z ostrimi zobmi.

»Idi, vrag!«

In se je tresel in se je sklonil, zgrabil je z obema rokama, vzdignil in treščil ob kamenita tla. In je spet vzdignil in treščil, udarila je okrogla glavica ob oster kamen in prikazalo se je nekaj črnega, pricurljala je kri.

Razširjene in svetle so bile njegove oči, videle so kakor po dnevi; kakor dvoje luči so bile njegove oči in so razsvetlile noč, tako da se je vrnil v tramovje vzbujeni netopir.

Butalo je ob tla, enakomerno, zamolklo. Nič ni čutil rok, vodil jih je nekdo drugi, vzdigal jih in spuščal v taktu.

In ni se oglasilo, ni se genilo, kakor mehek bel klobčič je bilo v njegovih rokah in prsti, skrivljeni kakor kremplji, so se zasajali globoko v mehki beli klobčič.

Postal je, sklonil se je globoko, z obrazom čisto k drobni okrogli glavi in je gledal. Roke so počivale kakor šape na plenu. Odprle so se oči, ozrle so se naravnost nanj in so sijale. Zakričal je, zgrabil, vzdignil visoko in zalučil; padlo je na kupolo ter obležalo. Ker je bilo tiho in se ni genilo v vsej prostrani tišini, je začul globoko, zamolklo hropenje in je vztrepetal; spoznal je, da je prihajalo hropenje iz njegovih prsi, in začutil je na obrazu, na vsem telesu mrzel pot. Toda že se je premikalo, že se je vzdigalo.

Vzdigalo se je počasi na kupoli, hrbet se je vzpenjal in krivil — in razleglo se je trepetaje po tišini, zastokalo je, zajokalo.

Tudi njegov glas je bil stokajoč, cvileč, ko je zakričal in skočil na kupolo. Zgrabil je z obema rokama za telo in je bil s trdo okroglo glavo ob kamen. Kakor da bi bil s kladivom, s čudnim okroglim kladivom, ki je bilo samo ohlapno pritrjeno na ročniku in se je vrtelo. Ves umazan je bil že kamen, dlaka se je mešala s krvjo. Izpustil je in se je sklonil.

Ležalo je pred njim mirno, iztegnjeno; ni se genilo in tudi oči ni bilo več, nič se ni svetilo.

Tresel se je, sklonjen, omahujoč je stopil s kupole, šel je naravnost, da bi bežal. Ali domislil se je in se je prestrašil. Tam je ležalo, na kupoli, na očitnem kraju; kdor bi prišel, bi videl od daleč. Vrnil se je in je zgrabil ter zalučil doli po strmem oboku, kjer je bila večna tema. Nato je šel hitro, ne da bi se ozrl.

Toda ozrl se je, ko je prišel do duri; nekdo mu je bil pač okrenil glavo. In tedaj je videl, kako se je premikalo tam doli v temi, oči njegove so slutile strahoma in tako so videle. Premikalo se je nerodno, plezalo je navzgor, kakor pijano je plezalo in padalo, telo se je vlačilo po tleh. Toda glej, že se je hrbet vzpenjal in krivil, plezalo je više, prihajalo je bliže. Zahroplo je najprej zamolklo, a nato je zastokalo glasno, cvileče, da se je razleglo rezko po tišini.

Zahroplo je v njegovih prsih, a nato se je razleglo glasno in rezko po tišini; zastokal je, zakričal.

Ob durih je ležala deska; ležala je v temi, tako da je ni videl, a našel jo je, ne da bi iskal; kratka je bila in široka kakor preklano bruno; vzdignil jo je kakor perče, vzdignil visoko in spustil. Udarilo je zamolklo, zadonelo je po vsem oboku, odmevalo je v cerkvi doli

in netopirji so se prestrašili v tramovju. Vzdignil je in spustil in vzdignil spet, obrnil je desko, tako da je udaril z ostrim robom.

In ko se je nato sklonil in je pogledal, je ležalo tam v prahu nekaj umazanega, brezobličnega, ležalo je in se ni več genilo. Deska mu je padla iz rok, tako težka je bila, da bi je več ne vzdignil; in obrnil se je, da bi šel. V tistem trenotku so se zgenile duri, kjer se je vzdigal zunaj veliki kameniti križ, zgenile so se in so se počasi in škripaje zapirale.

Šel je in je stopal tako težko kakor v sanjah; bežal bi in ni mogel. In tudi svetlo ni bilo več; ničesar ni več videl, tudi duri ne in iztegoval je roke, da bi hodil varno. Prišel je do duri in je stopil na stopnice.

»Samo brž, o Jezus!«

Tresel se je in domislil se je, da bi molil, toda ni mogel moliti. Stopal je hitreje, spotikal se je ter se zadeval z rokami, z životom ob zid. In ko je hitel, se je spomnil, da hiti navzgor, v temo.

»O Jezus!«

Vrnil se je; in bilo mu je, da so stopnice čisto navpične in da strmoglavi navzdol. Prestrašil se je in je sedel, toda vzdignil se je takoj. Tipal je z rokami, stopal je varno; ovinek za ovinkom in konca ni bilo. Postal je in je pomislil: ali plezam navzgor, pa se mi samo zdi, da hodim navzdol? — Zastokal je, glas pa je bil cvileč, proseč, prihajal je od zgoraj, iz podstrešja, od kupole . . .

»Samo brž, o Jezus!«

Zasvetilo se je medlo, prikazalo se je majhno okence v zidu. Luč je bila bleda in neprijazna, neprijaznejša od noči same.

Hitel je navzdol, truden je bil in bolan, da bi legel v kot in se skljućil in zatisnil oči. Omahoval je in se je spotikal in si je ranil noge, da so krvavele. Odprl je duri v cerkev. Pred oltarjem je gorela večna luč; in ko je ugledal veliki oltar in večno luč, se je prestrašil v srcu in je omahnil nazaj in je spet zapahnil duri. Stal je pred durmi in je trepetal.

»Beži!«

Odprl je duri in je skočil; bežal je mimo oltarja s sklonjeno glavo in se ni ozrl, odpahnil je hrupoma duri v zakristijo, kjer je visel na križu razpeti Kristus, in je bežal na cesto kakor Judež Iškarjot, ko je bil izdal Odrešenika in je pobegnil iz svetišča.

(Dalje prihodnjič.)

Dva izleta na Rusko.

Črtice s potovanja. Spisal A. Aškerc.

(Dalje.)

»In stopili so na ladjo in odjadrali na odprto veliko morje« — peva očka Homer.

Bil je vroč popoldan, 5. julija, ko je, vzdignivši težko sidro, odplaval »Veliki knez Konstantin« od svojega mola. Odisej je moral imeti na svoji ladji razpeta jadra, »na klopeh pa so sedeli po vrsti in veslali« njegovi zvesti pomorščaki, da jim je znoj curkoma kapal s čela. Naš »Konstantin« ni imel ne jader ne veslačev, nego moderni vijak ga je gonil dalje in dalje s precejšnjo brzino. Na takem parobrodu bi »častiti trpin« Odisej pa tudi ne bil tako dolgo blodil po morju do svoje ljube Itake, ne bil bi toliko doživel in mi bi danes morebiti ne imeli klasične Homerjeve epopeje — »Odiseje«.

Črn, gost dim se vali iz dimnika, vijak se vrti v zadnjem delu ladje pod morjem na vso moč in ponosni »Konstantin« orje zeleno morsko ledino naravnost proti jugu. Ob obeh straneh se valijo šumeč izpod kilja (podladja) široke, z belimi penami obrobljene morske brazde. Sled, ki si ga s svojimi mogočnimi prsi reže po morju naš »Konstantin«, se pozna daleč za nami. Tam zadi nas gleda še par ur lepa Odesa, potem izgine za obzorjem . . .

Moja kabina leži v drugem nadstropju odspodaj. Okroglo železno okence, ki se da hermetično zapreti, stoji dober meter nad morsko gladino. Postelj je v moji elegantni, belo pološčeni in pedantovsko snažni sobici petero: štiri stoje ena vrhu druge poprek parobroda, a peta je postavljena vzporedno z osjo ladje. Kakor pa vidim, imam za sedaj samo enega sostanovalca.

Prvi razred ima na »Konstantinu«, tako mi pojasnjuje sluga, 25 kabin z 91 posteljami, drugi razred pa 11 kabin z 80 posteljami. Moške in ženske kabine so strogo ločene, tako da se tudi zakonski vidijo samo po dnevi na krovu in v obednici. Koliko je prostora za tretji razred, takozvani medkrov, nisem vprašal. Prišedši na krov, sem korakal od enega konca do drugega in naštel sem 113 korakov, poprek pa je »Konstantin« širok 13 korakov; njegovi stroji imajo 2200 konjskih moči. Naš parobrod spada torej med največje ladje

»ruskega društva za parobrodstvo in trgovino« (русское общество пароходства и торговли), ki ima svoj sedež v Odesi in je najvažnejše in najuglednejše privatno akcijsko parobrodno društvo na Črnem morju.

Skoro vsi potniki I. razreda in nekaj njih tudi iz II. razreda so se zbrali na precej prostrani palubi, nad katero visi velika platnena rjuha, streha, ki nas čuva vročih solnčnih žarkov. Nekateri potniki so posedli po klopeh ob boku, drugi na sredi palube po stoleh; zopet drugi pa stoje ko zamaknjeni in gledajo neprestano tja po brezkončni gladini morski, po kateri trepečejo solnčni žarki.

Morje! Kdo ne bi priklonil kolen pred tvojim veličastvom, ko te zagleda prvikrat! In čimdalje počivajo moje oči na tebi, tem večje si, tem silnejše in ogromnejše. Veličju tvojemu se klanja moja misel in moje srce čuti vso skrivnost tvojega bitja. In moj duh bi rad obsegel tvoje brezkončne meje in rad bi premeril tvoje temne globočine! Tvoja sinja plan se spaja na obzorju z modrim nebom in vajin poljub je večnost. Kaj je tebi človek? Kako majhnega, ničnega se čutim, veliko, veličastno morje, pred teboj! Ko gigant ležiš med svojimi daljnimi obalami in kaj ti mar, če plezamo mi pozemeljski črvi po tvojem širokem hrbtu! Klanjam se ti, sveto božansko morje!

Krasno si morje! Krasno si, ko te pozlačujejo žarki vzhajajočega solnca. Tvoje gladko obličje gori in plameni v zlatem ognju in velika tajnost porajajočega se dne počiva nad teboj. Krasno si, ko te boža solnčni bog s svojega zenita, ko spavaš kakor utrujena bujna odaliska v opoldanski vročini. Krasno si, ko se s poslednjimi zlatimi poljubi poslavlja od tebe večerno solnce, ko pada tihi mrak in ko te obliva s svojo srebrno lučjo bledi mesec, plavajoč med mirijadami zvezd po sinjem nebu. Katera človeška beseda bi mogla izraziti tvoj čar, o morje, kadar sanja nad tvojimi rahlo šepetajočimi valovi tiha, topla zvezdnata noč! Poezija najkrasnejša si, morje!

Močno si morje! Kdo ti je kos, kdo se more meriti s teboj? Na svojem širokem hrbtu nosiš brez števila velikih jeklenih ladij, in gorje jim, če se razljutiš! Ko orehove lupine se premetavajo po tvojih penečih valovih. In kadar se zvežeš z divjim viharjem in butaš ko razjarjen tur ob skalnati breg, trese se zemlja pred gnevom tvojim. Kje ste, vi oblastniki tega sveta, ki ste se bahali s svojo močjo in pozivali sosede v boj? Kje ste in kje so vaša mogočna kraljestva? Kje so vaše silne armade, pred katerimi so trepetali narodi? Ni vas več! Vse vas je premagal čas in vas poteptal v prah! A tvoja moč,

moje sinje morje, ne pojema! Tvoja moč je nepremagljiva in strašna ko pred tisoč in tisoč stoletji! Tvoja moč je večna!

Največji prijatelj in dobrotnik človeštva si, sinje morje! Najbolj oddaljene dežele, najbolj tuje si narode — ti jih spajaš med seboj. Ti seznanjaš antipode z antipodi, šumiš in bučiš ob vseh pristanih in obalah, koder pljuskajo tvoji peneči valovi, večno svojo himno o vzajemnih interesih vsega človeštva, o občem bratstvu in o mednarodni ljubezni. Koliko velikih, svet osrečujočih in razveseljujočih misli si že razoznanilo ob svojih bregovih, ti dobro morje!

Slava ti, veličastno, večno krasno, sveto in božansko, ti močno in mogočno, ti dobrotljivo in blago, ti čudovito morje! . . .

Iz mojega sanjarjenja in zamaknjenja me predrami zvonček, s katerim je tekal po palubi natakar ter nas vabil k — obedu. Bila je ura peta. Popotniki I. razreda smo posedli za mizami elegantnega jedilnega salona, ležečega tik pod palubo na zadnjem koncu parobroda. Pri prvem obedu nas je vseh skupaj okoli 40, moških in dam. Vse govori samo ruski. Med nami sedi tudi kapitan, približno petdesetleten gospod srednje rasti, zagorele zdrave polti ter že osivele brade. Iz majhnih oči mu sije dobrodušnost in energija obenem. Z obraza mu čitaš, da sedi sicer pri obedu, ali njegove misli da so neprenehoma nekje tam gori na vrhu pri krmilu in kompasu. On je naše plavajoče hiše absoluten gospodar, ki pa je tudi odgovoren s svojim življenjem za to, da plava »Konstantin« po natančno propisani poti. Kapitan ne govori veliko, a je vljuden z vsakomer, posebno poleg njega sedečim damam streže po kavalirsko.

Ker je morje popolnoma mirno, komaj čutimo, da ne obedujemo na trdi zemlji. Natakarji nam strežejo v črnih suknjah in na rokah imajo bele rokavice. Imeniten obed! Kakih petero jedi: juha, govedina, asijete, pečenka, sladoled; potem še povrhu pecivo in sadje. Kruha, kolikor ga hočeš. Pred obedom se ponuja — žganje, po obedu pa se servira črna kava. Pijača se mora posebej plačati. Pije se pivo in razna vina. Najpriljubljenejše vino je krimsko iz Alupke v butiljkah. Zlata kapljica, nekoliko podobno našemu ljutomerčanu.

Predstavljati se ni navada. Občevanje med popotniki pa je vzlic temu neprisiljeno.

V salonu visi na sredi na nekem stebru podoba — svetega Konstantina, patrona velikemu knezu Konstantinu Konstantinoviču, na čigar ime je krščen naš parobrod. Mislim, da je ta veliki knez Konstantin tisti, ki slovi v ruski literaturi kot nežnočuteč lirik in ki

je tudi predsednik ruski akademiji znanosti in umetnosti. Naš parobrod ima torej slavno firmo.

V obednici vidim tudi klavir in omaro z majhno knjižnico.

Obed je pri kraju. Prižgemo si cigarete in hajd zopet na palubo! Mirno leži zelenomodra plan morska, s katere hlidi prijetno ohlajujoča sapa, dišeča po svojem slanem elementu. Morski zrak! Kaj je bolj zdravega za človeška pljuča? Pravi balzam je, ki krepi čvrstega človeka in mu pomnožuje življensko moč. Na zadnjem koncu ladje zapazim pričvrščen nekak aneroid-barometru podoben pristroj, iz katerega drži daleč v morje segajoča vrv. Na koncu te vrvi plava v morju nekak vijak. Parobrod vleče za seboj ta aparat in provzroča s tem, da se vijak vrti in ž njim vred tudi vrv, segajoča v pristroj na krovu. Posledica tega enakomernega vrtenja je ta, da se vrti tudi kolesje, in igla kaže na licu ure, koliko milj smo se oddalili od Odese. Ta aparat imenujejo Angleži »loog« . . .

Solnce je zašlo kakor velikanska ognjena obla. Še gori nekaj časa tik nad gladino morsko, potem se pogrezne v globočino. Zmerom v istem južnem kurzu plava »Konstantin«. Mrači se že. In zopet zazvoni znani zvonček; vabi nas — ob osmih zvečer — na čaj, ki zbere popotnike v salonu. Čaja popiješ lahko, kolikor čaš se ti poljubi. Natakar ti postreže tudi s suhorjem in drugim pecivom. Ali spat še ne pojdemo! Sedaj je šele najpoetičneje na palubi. Posedaš tupatam ali pa se izprehajaš. S tem in onim si že napol znan, čeprav se ne poznata po imenu. Govori se o tem in onem, nekoliko reservirano, previdno. Prijetna hladna sapa piha od zdolaj. Ura preteče za uro, toda paluba se še noče izprazniti. Nekateri, bržčas taki, ki so navajeni, da hodijo obsorej doma v svojo gostilno, si dajo prinesti piva, drugi tamle v kotu kvartajo. Dame pletejo nogavice. Človek je pač suženj svoje navade . . .

A »Konstantin« plava in plava pogumno svojo pot. Kapitan ali eden njegovih pomočnikov (помощникъ stoji napisano nad njiju kabinama) koraka tamle gori po svojem zapovedniškem mostu semintja. Visoko na golem jamboru gori velika rdeča električna svetiljka. Pogledam, kaj delajo kaj tam spredaj popotniki tretjega razreda, ki se vozijo po večini tudi po noči na palubi. Polegli so kar po tleh na svojih preprogah in odejah: Judje, delavci, Tartari in bogsigavedi kakšni ljudje. Vmes zajoče poleg speče matere kak otrok. Pomorščaki pa stoje vsak na svojem mestu na straži. V tiho noč šumijo peneče brazde. Nad obzorjem je dvignil mesec svojo radovedno glavo.

Noč na morju — kako si čarobna! Ne beseda lirikova, ne kist slikarjev sama ne moreta izraziti vse globoke poezije take noči! Moral bi se pridružiti še skladatelj, ki bi vlil svoja čuvstva, svojo razpoloženost sredi takšne-le morske noči v mehko melodijo . . .

Bilo je že blizu enajste ure, ko sem legel spat v svoji kabinici. Vštric mene je ležal na svoji postelji že moj tovariš.

Izvrstna postelj, nič se ne da reči — ali kaj, ko moji živci niso privajeni takemu položaju! Mežim in se silim, da bi zaspal, in bolj ko se silim, bolj se mi v polusanjah dozdeva, da ležim kakor prorok Jona v trebuhu velikanske ribe, ki me nosi dalje in dalje. Tudi ladje truplo, čutim, da je živo. Rahlo namreč in zato menda tem občutneje vztrepetava vsled neprestanega gibanja parnega stroja. Tik pod oknom slišim šumenje valov butajočih ob bok: sami nenavadni občutki! Čuden je telesni organizem. Kaj pomaga tu še tako krepka volja? Živci nas vladajo in ker je tem živcem prva noč na morju neljuba, se ne morejo umiriti in nočejo — zaspati. Tako je. No pa na vsezadnje »me« je — t. j. moje živčevje — vendarle premagala utrujenost in zaspal sem bil krepko.

Ko se prebudim, je bilo že svetlo jutro — in »Konstantin« je stal ko pribit. Kje smo? Pogledam skozi okence, in glej, pred nami je ležalo neveliko mesto na popolnoma ravni obali — E v p a t ó r i j a. Naš parobrod je ležal zasidran dober kilometer pred obalo, ker je morje preplitvo zanj, da bi se mogel približati molu. Prišla pa je k nam cela flotila čolnov-»izvoščikov«, čakajoč popotnikov, ki bi šli v mesto. Ne vem, se je li bil kdo izkrcal ali ne. Samo to sem slišal, da so oddali z našega parobroda nekaj blaga. Evpatorija šteje kakih 18.000 duš, med njimi je gotovo polovica Judov karaimske konfesije. Krimski Hebrejci se razločujejo od drugih posebno v tem, da priznavajo samo biblijo (thoro) za podlago svoji veri, a talmuda ne marajo. Drugi Izraelci smatrajo Karaime za krivoverce. Ko sem pri svojem odhodu iz Odese nekega mladega Juda v restavraciji na kolodvoru, kjer je prodajal časnike, vprašal, če je Jud, odrezal se mi je resolutno: Njet, ja nje Jevrej! Ja — Karaim! (»Ne, jaz nisem Jud, jaz sem Karaim!«) . . .

Po kratkem odmoru je plaval »Konstantin« zopet proti jugu, a krimsko obrežje se nam je le še ko rjav trak svetilo na vzhodu. Solnce je vzhajalo više in više. Po sosednjih kabinah so ljudje že vstajali in tudi jaz sem bil kmalu na nogah in pri zajutrku, kjer sem popil čašo čaja in prigriznil s surovim maslom namazanega kruha. Rusi pravijo takemu kruhu tako originalno »бутербродъ« (butterbrod!).

Na palubi je že precej živo. Vsakdo bi se rad naužil svežega jutranjega zraka. Ah, jutro na morju! Človek bi zavriskal, tako prijetno je, dihati vase slano morsko sapo. Danes, 6. julija, je vrhutega še nedelja. Vse se čuti nekako prazniško. Tamle daleč že vidimo nekaj belega. Naš parnik nameri svojo pot bolj proti vzhodu. Ob desetih dopoldne plavamo skozi močno utrjeni vhod v pristan Sevastopolski.

»Ili grmi il' se zemlja trese?
Niti grmi nit' se zemlja trese —
već pucaju topovi!«

Hej, to je grmelo, da se je tresel ves Sevastopol! Vse vojne ladje so bile v zastavah in iz njih ter iz trdnjavskih topov so odmevali po prostrani luki streli, da je bilo veselje! Po nabrežju, kjer je pristal naš »Konstantin«, je bilo vse pisano naroda, vojaštva in civilnih ljudi. Godbe so svirale in iz tisoč in tisoč grl so klicali: »urá«! Kaj je bilo? Rusi so praznovali danes stoletnico rojstva slavnega admirala Nahimova, ki je v krimski vojni (1854—55) hrabro branil Sevastopol, dokler ga ni zadela smrtna krogla v glavo. Blizu vhoda v pristan ima sredi lepega trga sedaj svoj spomenik. Na parobrod prinašajo slavnostno izdajo »Odeškega Listká«, v katerem čitam zanimive stvari iz življenja tega junaka. Francozi in Angleži so se bili spravili nad Sevastopol, da ponižajo Rusijo. Bili so strašni trenotki za oblegance, med katerimi je stal tudi grof Lev Tolstoj, ki je opisal hrabrost ruskih vojakov. Ruski pesnik A. N Apuhtin [1]) peva v svoji »Vojaški pesmi o Sevastopolu« med drugim tako:

»Jaz zapojem ... kak sovragi nebrojni stopili z brodóv
pa so prišli in nas pobedili.
In tako pobedili, da niso nič več
s čelom silili k nam drzovitim,
in da s kislim obrazom popihali jo
in odkurili z nosom pobitim
— — — — — — —
Jaz zapojem, kak rasel junaški je boj,
kak so naši se tam bojevali;
kak so vedeli vsi, da umirat gredó,
kak so sveto umirati znali!

---

[1]) Vesel in Aškerc: Ruska Antologija. 464 str. Natisnil in založil A. Gabrščček v Gorici 1901. (Str. 266.)

Kak mladenke so našim vojakom šle streč
in otirat tam smrtno jim srago,
kak za vsak domovine tam koščck s krvjó
nam poplačal sovražnik je drago.
In granate so pokale . . . Plamen in dim . . .
In ječé in pa težko stokaje
so gradili redute visoke za bran
in okope iz tal na vse kraje . . .
In ednajst vam je mesecev trajal ta boj,
in ednajst vam je mesecev celih
čudotvorna trdnjava zaščiščala dom
in armado sinov naših smelih . . .«

Med najbolj pogumne branitelje je spadal poleg Gorčakova in Todlebena tudi Nahimov, ki se je sila jezil na sovražne »samovarčke« (vojne parobrode), razrušujoče trdnjavske zidove.

Sevastopol je danes največja ruska trdnjava ob Črnem morju. Luka je dolga kakih 7 km in utrjena z nepremagljivimi baterijami. Naj pridejo danes sovražni »samovarčki«, če imajo korajžo!

Pa tudi mesto samo na sebi, broječe 50.000 prebivalcev, je vredno, da si ga ogledaš. Poseben zgodovinski muzej hrani spomine na krimsko vojno. Ulice so snažne in lepe, prodajalne se vrste ob njih. Hiše so zgrajene večinoma iz rezanega rumenega peščenca. Takih hiš vidiš tudi drugod ob Črnem morju. Največ je po ulicah vojaštva, pomorščakov, ki se jim kaj imenitno podaje bela obleka. Tri ure je stal naš »Konstantin« v takozvanem Grafskem pristanu in jaz sem imel časa dovolj, da sem si deloma po električnem tramvaju, deloma vozeč se na izvoščiku ogledal ponosni Sevastópol. Globok vtisk napravi na vsakega človeka takoimenovano »Bratovsko pokopališče«, kjer je v skupnih grobovih pokopanih na tisoče in tisoče Rusov, ki so padli v krimski vojni.

Bilo je že zdavnaj poldan, ko smo odplavali izpred Sevastopola. Pred vhodom v krasno luko stoje zasidrane železne »boje«, na katerih tulijo v presledkih avtomatne »sirene« — pa ne takšne, kakršne je slišal svoje dni na morju »zviti« Odisej — ter svarijo parobrode pred plitvinami.

Naš »Konstantin« plava tako, da imamo na levi zmerom pred seboj krimsko obrežje. In kako zanimiva je južna stran slavnega Krima! Visoke, strme, raztrgane skale štrle iz morja. Tam gori pa vidimo med zelenim drevjem samostane, vasi in posamezne hiše.

Jako pogosto so postavljeni majaki, ker je vožnja tod ob viharju zelo opasna. Pri takozvanih Bajdarskih vratih se privije cesta iz Sevastopolja izmed visokih skal po strmih ovinkih doli bliže morju. Na neki skalnati planoti stoji tam gori nova cerkev in ne daleč od nje grad Foros.

Vsako uro je na nadaljnji vožnji pogled lepši in zanimivejši. Odtod dalje je pobrežje vse poraslo z zelenjem, med katerim je čimdalje več vinogradov. Tak slaven vinski kraj je n. pr. Alupka, vas z belimi vilami in letovišči. Tam gori pa se dviga okoli 1200 *m* visoka skalnata gora Ai-Petri.

Ne, lepšega kraja še nisem videl dosedaj na svetu, nego je to pobrežje! Odtod do Gurzufa — sam raj! Vinogradi, južno drevje, bele, krasne vile. Kdo opiše prelestno lego Oreande, Livadije? Tukaj imajo, kakor je znano, ruski car in nekateri veliki knezi gradove, kakršnih ni nikjer drugje v Evropi. Carski gradovi v Livadiji so največja arhitektonska znamenitost na Krimu. In ob ves ta raj pljuska zelenomodro morje. Kdor se je vozil kdaj ob južnem pobrežju Krima, ne pozabi ga nikoli več. Kaj čuda, da to čudovito deželo tako radi opevajo ruski pesniki. Med poljskimi pesniki je bil prvi Mickievicz, kateremu je vzbudil Krim cel venec sonetov.

Na tej vožnji od Sevastopolja menda nobeden popotnik ni ostal v kabini ali v salonu. Vse je stalo na palubi in uživalo neizrečeno krasni pogled na krimski raj. Ko nas je pozval natakar k obedu, smo se le neradi ločili za uro časa od duševnih užitkov ter jih zamenjali s telesno hrano.

Ob šestih zvečer pa je »Konstantin« spustil svoje sidro pred najlepšim mestom krimskim, pred Jalto.

Pristan je bil poln pisanega ljudstva iz vseh slojev. Parnik je imel mnogo blaga za Jalto in tudi veliko pasažirjev je izstopilo in nekaj novih se je začelo vkrcavati. To je vika in krika med delavci, ki pomagajo nakladati na ladjo! Poslušal sem, pa nisem razumel nobene besede, kar so ti delavci govorili med seboj. To so domačini Tartari, ki govore svoj posebni jezik. Rasti so ti Tartari srednje, močne postave, zagorele polti in črnih las. Kar se tiče njih značaja, slišal sem o njih skoro samo pohvalo. Jako pošteni so in delavni. Pijančevanje in tatvina sta med njimi neznani pregrehi. Pač pa so vroče krvi. Da je na krimskem polotoku prvotni domačin Tartar, pričajo tudi imena mest, rek in gorá. Razume se pa, da znajo izobraženi Tartari vsi ruski. Po vsej Rusiji so priljubljeni tartarski natakarji in izvoščiki. Tartari so Mohamedove vere. . .

Najel sem si izvoščika in hajdi v Jalto, kjer sem imel blizu tri ure časa. Lepa Jalta je vprav čarobna! Široka primorska ulica »Naberežnaja« priča, da je Jalta čisto moderno mesto z rusko-vztočnim koloritom. Velikomestne, elegantne prodajalne, palačam podobni hôteli in pa krasne, iz rezanega kamenja zgrajene vile v originalnih dražestnih slogih! Med hišami pa zelenijo parki, in kar je še lepše, tod zeleni vinska trta in zori grozdje. Tudi v okolici je vse polno vinogradov. Jalta je shajališče ruske bogate in elegantne gospode. Tu vlada skoro večna pomlad. Po leti se ljudje hodijo semkaj kopat, po zimi pa uživat milo, zlasti bolnim prsim ugodno podnebje, a jeseni zobljejo grozdje.

O Jalta, ti si biser Črnega morja! Srečen je, kdor se more dalje časa pomuditi med tvojim zidovjem!

Za mestom se pokrajina polagoma vzdiguje. Vse je kultivirano. Po višinah se belijo dražestne vile in zidanice. Ob vznožju pa pljuska morje ob pobrežje. Parniki leže zasidrani ob molih in ribiške ladje se gibljejo po zalivu. Prelest!

V Jalti sem upal najti na svojem drugem izletu Leva Tolstega in Čehova. Ker pa je že tako usojeno, da Rusa ne najdeš nikoli doma tam, kjer ga iščeš, razume se samo ob sebi, da sta bila oba odšla par tednov pred mojim prihodom — na sever. Iz Jalte do Livadije je samo kake tri kilometre hoda. Kdor si hoče natančneje ogledati južni Krim, pelje se po cesti v Sevastopolj. Vožnja traje ves dan. Škoda, da že zdavnaj ni zgrajena železnica ob pobrežju. Slišal pa sem praviti, da se zgradi v kratkem.

Začel je bil padati mrak, ko sem se bil povrnil na ladjo. Kmalu je zažvižgala parna piščal in odšli smo v mrak in v noč proti vzhodu.

Ko se je komaj svitalo, smo obstali pred Feodozijo, ki pa sem si jo ogledal šele na povratnem potu.

Popoludne ob dveh dne 7. julija pa smo zasidrali »Konstantina« v Kerčkem zalivu. Morje je tukaj jako plitvo in zato smo se, kar nas je hitelo pogledat Kerč, prepeljali na posebni parni barkasi do mesta. Kerč šteje kakih 30.000 prebivalcev ter leži ob prelivu v Azovsko morje. Mesto je utrjeno. V starem veku je stalo tukaj grško mesto Παντικαπαῖον (Pantikapajon). O dragocenih izkopinah, ki so jih našli tukaj, sem govoril že v prvem izletu. V bližini Kerči pa se nahajajo še zdaj jako znamenite gomile, ki jih razkopavajo ruski arheologi. Bržko sem bil stopil na suho, šel sem v mesto, ki se mi je zdelo zelo prazno. Doidem neko gospodično, ki je nesla knjige pod pazduho, ter jo vprašam, kje je mestni muzej. Utegnila

je biti ali kaka učiteljica ali študentka. Drage volje mi je pokazala pot do muzeja ter potem še do stare cerkve sv. Ivana, ki je bila sezidana baje že v X. stoletju. Zahvalil sem se prijazni Rusinji (ali Grkinji?) za spremstvo ter se povrnil v pristan in kmalu smo bili spet na »Konstantinu« Bog ve, ali se mlada Kerčanka še kdaj spominja radovednega tujca, ki ga je vodila lani po Kerči?

Na palubi našega »Konstantina« ima neka odeška knjigarna svojo podružnico. Knjigar je bil mlad Jud, ki je seveda govoril gladko ruski jezik. Na skladu je imel razglednice, ruske knjige, raznovrstne, večinoma sila lahke beletristične vsebine ter časnike, ki jih je dobival po raznih pristanih. V tej plavajoči knjigarni sem si tudi kupil ruskega »vodnika« po Kavkazu in po Krimu. Oba je izdal v ruskem jeziku Grigorij Moskvič (psevdonim?).[1]) Prelistaval sem prav rad obe knjigi, ker sem v obeh našel veliko več nego v nemškem Bädekerju. Ruski »vodnik« po Krimu ima pridejano celo tartarsko slovnico in slovar. Obe Moskvičevi knjigi sta ilustrovani, imata priložene tlorise mest, zemljepise itd. ter sta urejeni jako praktično.

Razvpito Črno morje je bilo doslej popolnoma mirno. Ves čas je ležalo okrog nas kakor ogromno zelenomodro zrcalo. Le kdajpakdaj se je rahlo zgrbančila površina. Skoro sem si že želel doživeti tudi kak viharček. In moja želja se je bila vsaj deloma izpolnila.

Kmalu po čaju, ko smo že plavali spet po odprtem morju proti jugovzhodu, začel je pihati precej hud južni veter. Rusi so ga imenovali вѣтеръ боковой, t. j. veter, ki nas je prijel od strani. In »Konstantin« se je začel zibati z boka na bok, čim dalje, tem huje. To zibanje — Rusi pravijo качка — je zanimalo pred vsem nas, ki smo se vozili tod prvikrat. Dolgo smo kljubovali vetru in se vzlic »kački« izprehajali po palubi, seveda je bilo treba previdno balansirati, da te ni vrglo črez bok. Smejali smo se in tekali gori in doli. Toda jug nas je bil naposled vendarle pregnal v varno zatišje palubne kabine, odkoder vedejo stopnice v salon. Sedel sem tukaj na zofi z nekim Malorusom, ki še tudi ni bil doživel »kačke« na morju. Zunaj je noč. Veter tuli in parobrod niha in se guga enakomerno. Na dveh svetiljkah, visečih nama nasproti, vidiva prav nazorno, kako pleše naš »Konstantin«. Svetiljki se nagibljeta najmanj za 35^0. Vprašava pomorščaka, če pride še huje in če je kaka nevarnost. »Ничего!« (kaj še!) se nama zasmeje. »Kaj še lahko pride, tega sicer

[1]) Grig. Moskvič: Iljustrirovannyj praktičeskij putevoditelj po Krymú. Cena vez. eksempl. 1 rub. Odesa 1902. — Grig. Moskvič: Illjustr. prakt. putevoditelj po Kavkazu. Cena 1 r. 50 kop. Odesa 1902.

ne vemo, toda bati se ni ničesar! »Konstantin« je, čeprav šteje šele deset let, prestal že hujše noči, nego je nocojšnja! To-le zibanje je otročarija!« . . .

Bal se ravno nisem, pa neko neprijetno čuvstvo se polasti človeka.

Stopim venkaj. Jasna noč. Ponosno plava mesec po sinjem nebu. Zvezde se leskečejo tako nedolžno. Tukaj pa tak divji veter! Primem se za ograjo in gledam proti prednjemu delu ladje. Tu so stali v gručah še nekateri popotniki, med njimi par pomorščakov. »Konstantin« je pogumno rezal svojo pot, opotekaje se gredoč kakor malko natrkan korenjak, ki vzlic obilemu vinskemu duhu v glavi ne izgubi ravnotežja. Tukaj zunaj sem na nagibajočem se ogromnem dimniku videl še bolj, kako se ziblje batjuška »Konstantin«. Bilo je že nad deset, ko sem se bil naveličal gledati »kačko« pa se odpravil »domov« spat.

»Ali greste v Rigo?« me vpraša na stopnicah neki sopotnik.

»»Ne razumem vas, kaj hočete reči s tem!«« pravim.

»No, če prime koga morska bolezen, da mu je zelo slabo, tako da si pritisne robec na usta ... pravimo mi Rusi, da mora iti takšen siromak „v Rigo“ . . .«

Ne, »v Rigo« nisem bil šel niti enkrat ne na vsej vožnji po Črnem morju, pač pa sem videl vsak dan druge potnike, ki so silno trpeli vsled morske bolezni. Proti tej zagonetni bolezni priporočajo razna previdnostna pravila, toda radikalnega zdravila doslej še niso našli. Glavna stvar je tudi na morju: zmerna dieta, zdrav želodec in pa normalni živci . . .

V trebuhu parobroda se je občutilo zibanje seveda manj. Vendar sem se to noč prvikrat spet malko pozibal izza tistih zlatih dni, ko me je zibala mati. Kako dolgo me je zibal veter, ne vem. Ko se zjutraj prebudim iz krepkega spanja, bilo je morje spet mirno. Parobrod je stal v luki mesta Novorossijska. Mesto samo sem si ogledal na povratnem potu.

Odtod dalje do Batuma se začenja Kavkaz ter sega prav do Novorossijska. Čisto nov svet, novi narodi, nove šege, novi vtiski! Primorska pokrajina od Novorossijska do Batuma je za Ruse dežela bodočnosti. Že sedaj rasto po tem pobrežju iz tal nova mesta, nova letovišča, zdravilišča, dražestni koti. Mesta: Tuapse, Soči, Adler, Gagri, Picunda, Novy Afón, Suhúm-kalé, Očemčiry . . . se šele razvijajo, saj Rusija nima te dežele še niti sto let v svoji oblasti. V »Črnomorskem Vjestniku« sem čital v Batumu ravno tiste dni ukaz ministrstva »putéj i soobščenja«, da se

ima trasirati železnica ob morju od Novorossijska do Potija (oz. do Batuma). Kadar se dogradi ta železna pot, potem bode ta črnomorska dežela ena najlepših, najbolj cvetočih in najbolj obiskovanih pokrajin ruskih. Klima je tod popolnoma južna kakor v srednji Italiji. Vse južno sadje uspeva. Za trs ni ugodnejšega kraja. Pri zajutrku pa mi pojasnjuje neki Rus z zgovorno besedo, zakaj kultiviranje po tem pobrežju vendar še počasi napreduje.

»Vidite«, pravi, »naši ljudje ne postopajo dovolj racijonalno. Lastniki ozemlja stanujejo navadno v Moskvi, v Peterburgu in drugih velikih mestih ruskih, skrb za svoja posestva pa prepuščajo tujim ljudem. Prva skrb tem lastnikom ni kultiviranje, nego najvišji cilj jim je — hitro obogateti . . .«

Spet drug sopotnik, neki gozdar, pravi: »To primorje hrani v sebi še nedvignjene zaklade premoga in raznih rud. Po gorah se košatijo še pravi pragozdi, koder še ni pela sekira. Tod teko k morju reke in močni potoki, katerih gonilna moč še ni porabljena. Mi bi potrebovali tukaj veliko strokovno izobraženih ljudi, ki bi nam pomagali dvigati vse te zaklade in ki bi obenem deželo kultivirali.« In ko je izvedel, da sem Slovan iz Avstrije, mi še dostavi: »Pošljite nam vrtnarjev, rudokopov in drvarjev! Drvarji bi morali znati spravljati debela debla z gorá v nižave ter iz njih žagati deske, doge in druge stvari. Tudi takih ljudi bi še potrebovali, ki znajo po razumni metodi zasajati vinograde, obdelavati jih in ravnati z vinom. V časnikih sem čital, da imate tudi vi Slovenci več takih sposobnih ljudi. Naj pridejo k nam. Zaslužka bodo imeli obilo! . . .«

Ko smo bili pristali pred naselbino Tuapse, sem videl, da je sinočnji vihar nekaj popotnikov vendar preveč zibal. Neka študentinja s kratko ostriženimi lasmi je bila tako obolela, da je padala iz omedlevice v omedlevico. Slučajno navzočni vojaški zdravnik ji je stregel, kolikor je mogel, pa vse ni nič pomagalo. Navsezadnje kapitan ni pustil, da bi se peljala dalje, pa je ukazal, da jo morajo izkrcati v Tuapse. Ko so jo prenesli v čoln, je še v njem omedlela.

Zvečer, 7. julija, smo prispeli pred dražestno mesto Sočí, kjer se belijo nove vile med zelenim sadnim drevjem. Izstopilo je več letoviščarjev. Po gorah, odrastkih velikanskega Elbrúsa, pa sem videl ležati sneg. Drugo jutro smo stali v pristanu Novega Afóna (t. j. Novega Atosa). Čudovito lepa naselbina! Ruski menihi z gore Atosa so ustanovili tukaj leta 1875. svoj samostan, ki je z morja pravi palači podoben. Ponosna cerkev s pozlačeno kupolo se dviga na nizkem griču. Okroginokrog stoje razna gospodarska poslopja.

Dolge vrste sadnega drevja zelene po kraju. Sila idilski, vesel pogled! In tukaj ne živi nobena ženska. Sami menihi, ki izvršujejo vse gospodarske posle in vse obrte, ki so jim potrebni. Vlada jih podpira, ker so iz pustega kraja ustvarili cvetoč raj . . .

Jako lepo in naglo razširjajoče se mesto je tudi Suhúm-kalé. Ime je turškega izvora, ker so pred okupacijo stanovali tod Turki. Mesto šteje že nad 8000 prebivalcev in ima na zunaj popolnoma moderno lice z belimi zidanimi hišami, vladnimi poslopji, hôteli in cerkvami. Popotniki mu prorokujejo veliko bodočnost, zlasti, da bode to najboljše letovišče, ker je proti severu popolnoma zavarovano z gorami. Vse južno sadje je tukaj najprej zrelo in izvrstna vinska kaplja se rodi v tem srečnem Suhúmu.

Najbolj mi je hvalila Suhúm neka dama. Bila je stara ko zemlja, koščenega obličja, a še živih oči. V pomladi svojega življenja je utegnila biti krasotica. Ne vem, je li bila Rusinja ali kaka inorodka. Kadar ni bila v svoji kabini, je sedela nad vhodom v salon pri stopnicah na zofi. Na mizi je imela pred seboj vselej polno škatlo cigaret, ki jih je kadila ves dan. Bila je bogato oblečena. Nihče se ni menil za njo. Slučaj je nanesel, da sem sedel neki dan v nasprotnem voglu blizu nje. Zapletel sem se bil ž njo v razgovor in refrên vseh njenih besed je bil: »O, Suhúm, Suhúm, to vam je raj! Jaz tam živim, veste. Vsako leto mi ugaja bolj in bolj. O, Suhúm!« Ime »Suhúm« je zvenelo iz njenih ust v globokem altu tako skrivnostno. Kdo ve, če ne igra ta Suhúm kake posebne vloge v romanu njenega življenja? In puhala je dišeči cigaretni dim pod strop. In ko je izkadila eno, vzela je spet drugo papirosko med svoje tenke prste in kadila in kadila . . .

Domačini črnomorskega pobrežja, ki ga ravno opisujem, so Abhazci, poseben narod. Bili so nekdaj kristjani, potem mohamedani in sedaj prehajajo baje spet v pravoslavno krščanstvo. Nekaj takih Abhazcev se je peljalo tudi na »Konstantinu«. Moški so imeli na glavi turbane, ženske pa neko čudno obleko, ki je ne bom opisaval. Med njimi je bilo tudi nekaj izobražencev. Ženske so bile dovolj lepe. Neka mlada Abhaščanka je imela krasne lase, spletene v dolge kite, ko so ji visele po hrbtu. Govorili so med seboj nam povsem nerazumljiv jezik . . .

Popoludne proti trem smo se ustavili v luki Potijski. To je bilo nekaj nenavadnega, kajti morje je baje tukaj največkrat nemirno, tako da parniki ne morejo do kraja. Poti (7000 duš) leži ob izlivu Riona v močvirnati ravnini, kjer je mrzlica doma. Štirje popotniki

smo porabili čas ter se odpeljali v mesto, ki ima sicer ravne ulice, drugače pa ni tukaj nič posebnega. Da bi prestrašili mrzliške bacile, stopili smo gredoč v neki vinski hram ter izpili buteljko ognjevitega kahetinskega (gruzinskega) vina . . .

Ob najlepšem vremenu nas je bil pripeljal ob polusedmih zvečer naš ljubi »Konstantin« v Batúm. Bili smo njegovi gostje od sobote popoludne do srede zvečer — $4^1/_2$ dni. S hvaležnimi očmi sem se še ozrl na lepi parobrod, ki nas je zdrave in vesele oddal na molu batúmskem.

Batúm šteje pravzaprav šele 25 let. Dokler si ga niso osvojili Rusi v zadnji vojni l. 1878., je bila tamkaj umazana turška vas enakega imena. Kaj pa se je vse zgodilo v četrti stoletja! Obširna luka odpira sedaj svoj vhod največjim ladjam. Že ob nabrežju stoje čisto moderne visoke hiše: agencije, hôteli, prodajalne. Ulice so začrtane vse ravne. Hôtel »Imperial«, kjer sem izstopil, je last nekega Francoza in bi lahko stal v vsakem evropskem mestu.

Batúm ima že 30.000 prebivalcev in ruski »putevoditelj« po Kavkazu pravi, da to mesto ne raste »po dnevih, nego po urah«. Tu imajo moško in žensko gimnazijo, ruske, armenske, gruzinske in grške ljudske šole, obrtne šole, razne banke, javno knjižnico in svoj dnevnik »Črnomorski Vjestnik«.

Tvrdke so napisane po ulicah v ruskem, gruzinskem, turškem in armenskem jeziku. Vse nove ulice so razsvetljene električno. Nekatere stare ulice pa so še precej azijatske in tlak je po njih grozen.

Ponos vsega Batuma je Aleksandrovski park z raznimi bujnimi tropičnimi rastlinami, med katerimi se vijejo izprehajališča. Ob morju pa so napravili Rusi skoro pol ure dolg buljvar. To je prekrasen drevored, kjer se šeta na večer sila pisana zmes različnih plemen in noš. V paviljonu igra vojaška godba in v restavracijah si lahko okrepčaš telo, s čimer ti drago.

Tam na jugovzhodu pa se blešči na armenskih gorah — sneg. Morje šumi ob bregove in Batumčani se hodijo kopat v hladu v bližnje kopališče. Hodil sem gori in doli in gledal to pisano množico, govorečo med seboj na vseh evropskih in tudi na nekaterih azijskih jezikih. Blizu tega šetališča so dovrševali ravnokar novo veliko rusko cerkev. Sicer pa imajo tudi druge krščanske konfesije tukaj svoje cerkve.

Batum je močna trdnjava. Mesto je važno posebno vsled železniške zveze z Bakúom, ki ima tukaj tudi svoja velikanska shranilišča za petrolej. V bližini Batuma (v Čakvi) so začeli z uspehom saditi čajevec. (Dalje prihodnjič.)

Trenotki iz učiteljskega življenja.

Spisal Josip Dolinar.

V.

Težki dnevi so se začeli Idolniku, vsak drugi je bil težji od prejšnjega. Pripravljati je bilo treba za začetek šolskega leta, delo se je kopičilo. A Idolnik je bil truden, upehan, po njegovih žilah se je pretakalo nekaj neznosno težkega. Roke je komaj pregibal, noge so bile lene in trde. Loteval se je dela, a komaj je začel, je že nehal. Zamislil se je nekam, njegovo oko je strmelo v daljo, njegov duh je bil odsoten. A tlačilo ga je k tlom, prikovan je bil nanje z močnimi, železnimi verigami. Vsak poizkus, da bi se rešil, je bil zaman, njegov duh se je uklonil, strte so mu bile peroti.

Vsak hipec je stopil v sobo, kjer je ležala mati. Sedel je zraven postelje in zrl nanjo. V njegovih očeh je bila bridkost, iz njih je črnel obup. Navadno nista z materjo govorila ničesar. Prihajal je, sedel in odhajal. Ona se je vedno bolj krčila, obraz ji je ginil, koža se ji sušila. Hitro je šlo ž njo navzdol.

Tudi s sestro nista izpregovorila včasi po ves dan. Ni bilo treba. Dovolj je bilo, da sta se pogledala, in že sta vedela misli drug drugega. In začela sta se celo ogibati s pogledi. Nad vsem je plulo nekaj morečega, strašnega . . .

Tako je napočil prvi dan novega šolskega leta.

Lep jesenski dan je bil. Solnce je sijalo veselo na temnomodrem oboku, drevje je šelestelo v rahlem vetriču, prvi rumeni listi so padali raz drevje na šolskem vrtu. Prijeten hlad je vel mimo šolskega poslopja, kjer so se pred njim zbirali šolski otroci, da bi se odpravili k maši. Vse je bilo živo. Zbirali so se v gručah, stiskali glave skupaj ter polglasno šepetali. Mnogo so si imeli dopovedati, mnogo ugibati, saj jih toliko že dolgo ni bilo skupaj.

Idolnik je nekolikrat pogledal skozi okno. Njegov sicer jako rumeni obraz je kazal nekoliko rdečice, njegovo ugaslo oko je zadobilo nekaj bleska. Ko je videl zopet pred seboj toliko mladih znancev izza prošle šolske dobe, se mu je nekaj omehčalo v prsih. Zavedel se je za hipec, rahel žarek je prešinil notranjost njegovo. Od daleč se mu je zasvetilo upanje, spomnil se je Zamude, v izpolnjevanju svoje težke dolžnosti je upal najti rešitve. Ti otroci ga

povzdignejo, med njimi se naseli zopet mir v njegovo dušo. Kaj ga brigajo govorice odraslih, kaj njih sumničenje in obrekovanje! Srca teh nedolžnih otrok so njegova, vanje se bodo dale položiti kali, ki iz njih poženejo cvetke človekoljubja, resnice in odkritosrčnosti!

Njegovi udje so bili sicer še vedno težki in neokretni kakor v prejšnjih dneh, pregibal se je počasi in z vidnim naporom, a v notranjščini mu je odleglo in iz nje je hotel črpati moč, da si opomore, da vstane iz groba, ki ga je vanj tako nenadoma treščila bridka usoda.

Pri cerkvi je zazvonilo. Zvonov glas se je tresel po vzduhu in razlegal se je daleč tja po dolini. Zvenel je praznično veselo in veličastno. Otroci so se stisnili skupaj, začeli so se razvrščati v pare.

Idolnik je stopil iz veže in mednje. V hipu jih je razvrstil. V začetku dolge vrste se je dvignila šolska zastava in zaplapolala v vetru. Dolgi in rdeči nje trak se je krvavo zabliščal v solnčnem pramenu. Vse je potihnilo, v dolgi vrsti se ni ganil nihče. Tu je zazvenel Idolnikov ukaz, vrsta je oživela, premaknila se in začela se je viti navzgor proti cerkvi.

Zadaj je stopal Idolnik. Pred hišami so stali ljudje, kolikor jih ni bilo na delu, ter opazovali otroke. Idolnika je pozdravil malokdo. Možje so izginjali v hiše, predno je dospel do njih učitelj, a žene so ob njegovem prihodu zrle topo predse ali pa so mu celo obračale hrbet. Semtertja je Idolnik slišal svoje ime. Vselej se je zdrznil, vedel je, da se ne imenuje v dobrem. A potlačil je s silo ta neprijetni občutek, mislil je le na poznejšo uro, ko bode zopet sam v šolski sobi med otroki.

Vrsta se je v cerkvi razdelila na dve strani. Na desnici ob klopeh so se postavili dečki, na levici so stale deklice. Nekaj dečkov in deklic pa je odšlo za Idolnikom na kor. Župnik je pristopil, orgle so zabučale in kmalu so zadoneli po svetišču krepki, mladi, nepokvarjeni glasovi. Doneli so ti glasovi, kakor bi prihajali iz srebrnih piščali. Skozi pobarvana stekla pa so se usipali solnčni žarki, plesali so po klopeh, plezali po oltarjih, poljubljali marmorne kipe, odbijali se od posrebrenih in pozlačenih svečnikov. . .

Ko je bila končana maša, so odšli zopet skupno navzdol. Pred šolo pa se niso razšli, ampak so stopali v razred. Nastal je šum in glasno govorjenje, ki je ponehalo šele tedaj, ko je Idolnik odkazal vsakemu svoj prostor.

Nato je začel ubožnejšim deliti knjige in zvezke. Ko je bilo tudi to delo končano, je nekoliko časa sedel, da bi se odpočil, ker se je čutil zelo truden in upehan.

Solnce je lezlo vedno više in više, a v prenapolnjeni sobi je postajalo soparno. Idolnik si je brisal pot raz čelo, roke so se mu tresle in bilo mu je nekoliko tesno. Sedeti je moral dalje časa, nego je nameraval.

V tem so otroci začeli šumeti in listati po knjigah, pripovedovati si in šepetati.

Idolnik je vstal ter jim začel govoriti. Priporočal jim je, s kakšnimi mislimi in sklepi morajo prvič v šolskem letu prestopiti šolski prag, kako se morajo vesti v šoli in zunaj šole, kako morajo ljubiti in spoštovati starše in učitelje, ki jim izkazujejo toliko dobrot.

Njegov glas je bil tih in nekoliko hripav, a kar je govoril, je govoril izrazito in z občutkom. Otroci so zrli vanj nepremično, oči so se jim svetile, ustnice so se jim pregibale.

Idolnik je bil v svojem elementu. Pozabil je vseh svojih boli, vse svoje bede, živel je v tem hipu samo onim, ki so sedeli pred njim, ki so verjeli njegovim besedam. Pozabil je na soparico v šoli, dasi je težko dihal in se je vse njegovo šibko telo kopalo v znoju. Govoril je še vedno, vmes je koga kaj vprašal in njegov bledi obraz se je vedno smehljal.

Ravno je hotel dokončati in za prvi dan otroke nekoliko prej izpustiti, ko zapazi, da sta si v zadnji klopi dva dečka nekaj zašepetala. Takoj nato eden izmed njiju vzdigne roko.

»Ah, vidva pa nista pazila, o čem smo se sedaj razgovarjali,« je dejal Idolnik mirno, a resno.

Dirnilo ga je neprijetno, da je to opazil.

Deček je še vedno držal roko kvišku. Njegovi prsti so se naglo premikali in drgnili drug ob drugega, kakor bi bili električni.

»Gospod učitelj, jaz pa nekaj vem, nekaj vem,« je klical polglasno.

Njegov tovariš je sedel zraven njega, rdeč kakor kuhan rak. Z desnico je suval soseda, naj molči.

»Tožiti se ne sme,« je dejal Idolnik in hotel govoriti dalje. Toda oni se ni dal motiti, ni hotel položiti roke na klop.

»Gospod učitelj, gospod učitelj,« je še vedno govoril. »Blažon je rekel —«

»No torej, kaj hočeš?«

»Blažon je rekel, da ste vi — lump.«

Nekoliko hipov je nastala v šoli tišina. A tu se je nekdo zasmejal in za njim je prasnil v smeh ves razred.

Idolnik pa se je moral prijeti ob mizo. Bil je v tem hipu bolj podoben mrliču nego živemu človeku. To je bil prehud udarec. Vse se je rušilo nad njim, vse se je vrtelo okoli njega. Vzeli so mu vse, kar je imel, poštenost in dobro ime, a nazadnje so mu vzeli najdražje, so mu vzeli ono, na kar se je opiral, kar ga je še držalo kvišku, vzeli so mu zaupanje in spoštovanje otrok. Stemnilo se mu je pred očmi.

Oni dan, ki mu je obetal rešitve, mu je prinesel zadnji udarec, najhujši izmed vseh, ki so ga zadeli.

Zamahnil je mehanično z roko. Otroci so vstali.

»Molimo,« je dejal tiho, komaj slišno.

Ko so se otroci razšli po vasi, je odmevalo njih glasno gogovorjenje proti šoli, semtertja je celo kdo zaukal, kar se ni prej zgodilo nikdar . . .

Idolnik se je vrnil v razred. Tam se je naslonil na mizo ter srepo zrl predse. Glava mu je klonila nizko, čelo se dotikalo mize. Bilo je vroče in žile na sencih so bile debelo napete. Nemo so ga zrle podobe raz stene, a solnčni žarki so plesali po sobi in v njih so plesale mušice.

Toda čuj, kaj je to? Idolnik se je vzdramil ter privzdignil glavo. Spodaj so zaloputnile duri, nekdo je hitel po stopnicah navzgor. Idolnik je slišal glasno ihtenje. Mera še ni polna, še nekaj se mora zgoditi.

Med vrati se je pojavila sestra.

»Francelj, za božjo voljo hiti!« je viknila in hitela zopet navzdol.

Idolniku so se zašibila kolena, skoro se je sesedel. A hitel je za sestro navzdol.

Ko je stopil v materino sobo, je videl, da je mater zadela kap. Vsa njena desna stran je ohromela. Starka je ležala trdo kakor posekano deblo.

Zunaj pa je bilo vedno bolj svetlo in od daleč se je čulo še vedno vriščanje šolskih otrok. Na vrtu je podrhtevalo listje in padalo v velikih kolobarjih na tla. —

Poletje.

Hej, na polje, na prostrano
pohitim zarana,
v vetru veje polno klasje,
zlata je poljana.

Težko ziblje, težko klanja
zorna se pšenica —
to ponosno se vpogiblje
naših polj kraljica!

Tu so žetve krasni časi,
njiva že je zrela
in ženica — prepelica
bo med žitom pela.

Tabor.

Pesem.

Ko oklenil si se mene
in me prosil: Bodi moja!
pogled moj ti je iskreni
odgovoril: Tvoja, tvoja!

Ptice so prisluškovale
tihi moji izpovedi,
rože v mojem vrtu lahno
klanjale se tej besedi . . .

Zlato solnce pa v dveh srcih
kres ljubezni je užgalo —
in nebo azurno gori
srečo duš dveh blagrovalo . . .

Kristina.

Ej, če bi vedel!

Zvezde so utonile,
rože se poskrile,
dušica moja
tudi bi ušla.

Zunaj mraz ledeni,
zunaj mrak megleni . . .
Kam, ne vem, ah, kam,
dušico naj dam?

Ko bi ji sestrico
znala za družico,
ali bratca, ej!
če bi vedel k njej . . .

Vida.

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenec.

(Dalje.)

Vsak bralec si lahko misli, da smo se tudi mi čudili naključbi, ki nas je združila ravno pri Kandaretu in zopet ob hudem vremenu, in da smo praznovali čudovito Žnidaršičevo rešitev pri dobrem vinu, za katero je dajal Žnidaršič, in se v pozno noč razgovarjali o gozdnih dogodkih v debelem snegu, metežu in megli. Povem še, da je bil Žnidaršič krepak kmet in najboljših let, a je vendar obnemogel že prvi dan, dasi ni šel tešč iz hiše in od ljudi. Karu je pa v gozdu prenočil prvi dan. Drugi dan je taval od vida do vida po gozdu in zopet tam prenočil in šele tretji dan v noči pritaval domov in za ves čas mu je služilo za živež le petero jabolk. Karu sam mi je prilično tako pripovedoval:

»Dosti snega je bilo zapadlo, proti jutru je pa nehalo mesti in odpravilo se je nas petero v gozd. Dasi ni bilo niti po pašniku niti dober kos gozda navzgor nobenega sledu in je kazalo očividno, da žival to noč ni prehajala, smo vendar le rinili naprej proti Velikemu vrhu. Tam smo se ločili, da zajamemo dober kos Kobiljaka, ker navzdol si vendar vsak tudi sam pomaga naprej. Jaz sem šel po poti, ki pelje napošev pod Škodovnikom v Dol. Megla se zgosti in zopet je jelo padati. Ko sem menil, da sem v Dolu, sem se pristavil in čakal. Vedel sem, da je gotovo že dobršno črez poldne, in zatorej sem jel riniti po svojem sledu nazaj. Mrak se stisne in nisem več videl in vedel kam naprej. Še hitro sem si poiskal prenočišča in zakuril. Za večerjo sem snedel dve jabolki. Dolga je bila noč. Da nisem prezebal, sem vedno iztikal za drvmi in si jih tudi nasekaval. Ko bi bil pozabil sekirico doma, še tisto noč bi bil preminil in našli bi me bili spomladi, ko sneg skopni, kajti celo noč je padalo. Ko se je jelo daniti, se nisem vedel kam obrniti. Mojega gazu ni bilo več, snega pa črez pas. Da sem se ogrel, pomagal sem si naprej in po mojem mnenju proti Velikemu vrhu. Nikamor nisem prišel, da bi se bil spoznal, kje da sem. Šele v mraku sem se zopet pristavil in si poiskal prenočišča pod veliko steno, meneč, da sem gotovo v Tisovcu, ker drugod v tem okraju ne vem za tako skalovje. Za večerjo sem pojedel zadnje jabolko.

Kako sem noč prebil, ne vem; menim, da sem bil kar v omedlevicah. Ko se je jelo zopet daniti in sem videl kam poseči z roko, sem dobro zakuril, da sem se dodobrega ogrel in se torej toliko ojačil, da sem začel zopet misliti na rešitev. Ne da bi najmanj vedel, v katero smer da grem, sem taval naprej in videlo se mi je, da imam visok hrib pred seboj. Sklenil sem, da se ne obrnem in da navzdol ne grem, dobro vedoč, da moram premagati hribove, ako hočem priti v rodno dolino ali pa na Pivko. Moči so me večkrat popuščale in obležal sem v snegu. Strašno žejo sem dušil s tem, da sem zobal sneg. Ko sem se le zopet bolj zavedel, sem si pa pomagal naprej. Že se je jelo mračiti ali se mi je pa od slabosti tema delala pred očmi, ko se mi je videlo, da grem navzdol. Rinil sem naprej, in predno se je stisnila noč, sem razločil, da sem prišel iz debelega gozda in da sem na pašniku. Ugibal sem, kje bi bil, in kar sem si želel in domišljeval, je bilo resnica. Bil sem pod Ostrim vrhom. Tega sem se pa zavedel šele potem, ko sem le rinil naprej po bolj odprtem presledku in prišel do Urhove pepelarnice. Premagal sem se, da nisem zlezel pod streho, kajti črez noč bi bil gotovo poginil. Pomagal sem si še naprej do Podcerkovskega mostu in tam sem pa stopil zopet na trda tla, razteptana od živine, ki hodi k napojilu. Doma ni bilo nikogar. Sestre je bilo gotovo strah. Posegel sem v peč in našel sem lonec. Kaj da sem pojedel, še dandanes ne vem. Šele drugi dan sem se zavedel dodobrega in zvedel, da so se rešli tudi moji tovariši. Zvedelo se je, da sta Pangretov brat in Martinek na Juršicah.«

Vem, da mi bo ta ali oni očital, da sem le prepovršno opisal muke in težave Karutove. Naj na to odgovorim, da več od njega nisem mogel poizvedeti. On je le trdil, da se mu je zdelo, kakor bi se boril s težkimi sanjami, da ne ve, kolikokrat je obnemogel in obležal, da si je pa le pomagal naprej, ko sta ga prebujala mraz in žeja. Izpodbujalo da ga je tudi to, ker je večkrat prišel do srn, ki so pa odskočile le za par korakov. To da ga je vselej zopet dodobrega prepričalo, da je še na tem svetu, in mu dajalo pogum, še naprej boriti se za življenje. On sam ja ukrepal in drugi, ki smo se o tem razgovarjali, smo bili mnenja, da je Karu zašel pod Dedino goro in tretji dan od tam pritaval domov. Od te gore v Loško dolino se potrebuje ob dobrem potu tri ure hoda. V takem snegu in v megli, v kakršni je taval Karu, pa ne pride vsak tudi celi dan ne. Torej menim, da vsak prizna, da je bil Karu silen človek, ki je po tridnevnem stradanju vendar še zmagoval do doma.

No, da se vrnemo k Janezu, ki ga je Karu poklical na vse rano, povemo, da se je odpravil od doma, ko hitro je Micka skuhala zajutrek in se je najedel. Pri Hlepovih je našel Karuta. Pridružil se je njima tudi Hlepov Janez, in hajdi v gozd in za sledom! Vsi premisleki prejšnjega večera so se pri Janezu črez noč razpuhteli. Danes je bila sreča posebno ugodna. Malo pod prvim lazom na Javorju stoji v dolinici samotna smreka, komaj tri sežnje od pota. Kunji sled pelje črez pot in naravnost do smreke, na kateri je gnezdo. Brez pomisleka pomeri in stisne Hlepov Janez proti gnezdu, in lepa, črnikasta zlatica se prekucne iz njega v sneg. Malokdaj smo šli mimo te smreke, da ne bi bil eden ali drugi omenil te posebne ugodnosti. In više gori proti Škodovniku so presledili lovci drugo kuno, jo po kratkem krogu dognali in še dopoldne je bila že v saku. Nazaj grede črez Poljanec so presledili pa belico in tudi ta je prišla v past in v roke. Ta dan je bil med kunarji zabeležen v zlati knjigi. Hlepov Janez se je pristavil doma v Danah, Karu in Janez sta pa stopala domov ponosno in kakor bi šla iz gosti. Karu je bil prej doma, Janez se je pa polagoma še za par hiš naprej pomikal in trdo stopil črez prag in v vežo.

En pogled je zadostoval, da so mati vedeli, da je Janez dobro opravil, in dasi je ta moško korakal do sobnih vrat, so mati še vendar hitro izpregovorili: »Janez, kar sedi! Z Vidma sem dobila par klobas, ravno prav bodo zate.« Danes Janez ni malhe položil na skrinjo, ampak snel jo je, kakor bi ga težila, in nekako zalučal na mizo. Otroci so jo poprijeli in vsak jo je hotel izvleči k sebi, tako da so morali oče vmes poseči in reči: »Kaj bo? Še malho mi raztrgate!« Dva repka sta molela iz nje, in ko so jo oče izpraznili, so tri kune ležale na mizi. Vzklik otrok je še mater izvabil v hišo, in ko zagledajo izdatni plen na mizi, povprašajo prav prikupljivo: »Koliko vas je pa bilo, Janez?« Prav polagoma odvrne Janez: »Samo trije.« »No, danes ste pa dobro zaslužili,« rečejo mati s pohvalnim glasom in pristavijo: »Pahek je bil tudi že tukaj in je vprašal, če je kaj kož.« »Že še pride,« se na kratko odrežejo zmagoviti oče in sedejo prav široko za mizo. Med tem so pa kune prehajale iz roke v roko in še Micka se je tako zagledala v lepe živali in v vesele obraze otrok, da se mati, ki so se čutili danes nekoliko ponižane obrnejo proti njej in z navidezno strogostjo reko: »No, kaj nisi še videla kune?« Ko blisk je šinila Micka skozi vrata in mati so šli za njo. Oče so seveda posegli po pipico in prav izdatno potrkali ž njo ob kraj mize in med tem, ko so tobak tlačili, prav dobrohotno

povprašali najmlajšega: »No, Francek, katera ti je najbolj všeč?« »Ta,« izpregovori Francek in privzdigne belico ter pristavi: »Zato ko ima najbolj debel rep.« »O ne,« ga zavrnejo enoglasno starejši bratci in tudi sestrica in vsi kažejo črnodlako zlatico, ki je prva prišla v pest.

Iz veže se zasliši bolj tih tuj glas, potem pa materin glasan odgovor: »Doma, le noter stopite.« Vrata se odpro le za toliko, da vstopi možiček majhne postave, z dolgo suknjo, z bisagico na hrbtu in polhovko na glavi. Tujec sname pipico iz ust, vošči dober večer, in dasi je že pri Karutu zvedel o dobrem plenu in vidi vse tri kune na mizi, vendar, kakor bi ničesar ne vedel, izpregovori proti Janezu: »Janez, imaš kaj zame?« »Ne vem, kako bo,« reče Janez, »imam že z Zgoncem besedo, pa gospod iz sodnije tudi skupujejo »žlahtne« za svojo soprogo.« Pahek — to je bil mož, ki je vstopil — je bil preveč prebrisan, da bi ne vedel, da zna Janez morda ravno tako prodajati kakor on kupovati in da ga bo treba počasi omehčati, in zatorej je le tako mimogrede omenil: »Zgonca ne bo v te kraje, šel je skupovat črez Kočevje na hrvaško stran, gospod pa, menim, da predrago ne plačajo radi.« »O, gospod plačajo,« ga zavrne Janez; »dokler niso prišli v te kraje, še vedeli nismo za pravo ceno. Takrat so bili časi za vas kožarje.«

Med tem je prinesla Micka na mizo obilno skledo rahlih žgancev in vrhu kupa sta se lesketali še dve debeli krvavici. Povabljen je bil tudi Pahek, pa je odklonil, češ, da je že večerjal, in ostal je pri kraju na klopi. Mati so vstopili in položili pred očeta lesen krožnik in na njem ostro nabrušen nož in osti in pristavili: »Janez, ena bo zate, drugo pa, ako hočeš, razreži otrokom.« Oče so pa razrezali obe, poprijeli potem z eno roko za žlico, z drugo pa slučajno za špino najdebelejšega kosa in beseda se je ustavila, dokler niso žlic položili na mizo. —

Zopet sem zašel med svet in iz gozda, pa že samo ob sebi tako nanese, da se človek bavi z ljudmi, s katerimi je bil dostikrat in rad skupaj. Hotel sem tudi bralcu predočiti težke in srečne ure lovca kunarja in zatorej sem ga spremil v vas in na dom. Povedati bi moral seveda še, ako in po kakih ovinkih sta se Pahek in Janez pogodila za kože; toda to bi segalo predaleč, kajti po večerji sta prišla na prijazen pogovor še Hlepov Janez in Karu in tudi Storov Matevž je prišel vasovat, in trajalo je do pozne ure in otroci so že pospali na peči, ko je bila pogodba dognana in je Pahek kupil dve koži. Temne zlatice pa Hlepov Janez ni dal prodati, češ, da mora

ostati za gospoda. Da se pogodba ni dognala le z besedo, ampak tudi s pripomočjo dobre kapljice, se razume ob sebi, in brzonoga Micka je morala trikrat na Videm in še bi bila šla, da niso mati vsemu naredili konca in rekli: »Čas je že, da gremo spat.« Pahek je na klopi noč prespal in zgodaj odšel. Hitro za njim pa se je oglasil Zgonec, ki ni mogel dopovedati, kak lopov da je Pahek, s katerim sta se dan poprej srečala na Blokah in ki je pravil, da ne gre v Loško dolino, ampak črez Loški potok na Markopol in naprej na Hrvaško. Janez ga je potolažil s tem, da mu je rekel: »Tako je: lovec prevari žival, kožar pa kožarja.«

Kar sem dosedaj pravil o kunarjih in o zimskem času v gozdu, to ne bi kazalo, da je gozd tudi v tej letni dobi vabljiv in zgovoren. Priznavam to, ampak le tistemu, ki ni lovec in ki ceni gozd le po dobi zelenja in cvetja in ne pozna dobe, v kateri po navadnem mnenju počiva narava in na videz ne kaže izpremememb za oko in uho. Pravim na videz; kajti komur nista gorka soba in prijateljski in družinski razgovor vsa zabava zimske dobe, kdor si želi tega užitka šele potem, ko se je utrudil, ta gre in hodi po čistem zraku ali sam z zanesljivo puško in zvestim psom, ali pa z ljudmi, katerim enakomerna vsakdanjost tudi preseda. Otrese se življenskih pikrosti, in ko se povrne, je bolj ublaženega mišljenja. Kdor tega ni izkušal, temu bi privoščil, da bi pohajal po gozdu v zimskem času, ko je zapadel na meter debel sneg, ki se je zjužil, potem pa zopet zmrznil, da te drži, kakor bi hodil po podu. Tudi debelejše kamenje je zakrito, gošča pod visokim drevjem pritisnjena k tlom, povsod imaš odprto pot, ni ti treba iskati stez, brez ovir si na visokem vrhu in imaš v solnčnem svitu dosti sveta pod seboj. Zimski zrak je čistejši od poletnega, in česar ti poprej ni nikdar doseglo ali razločilo tvoje oko, to se ti je danes pokazalo. Nič utrujenega se ne čutiš, čeprav si že hodil več ur in dalje prišel nego po talem svetu in v daljšem času. S hriba v hrib zagledaš žival, ki je pri tako jasnih tleh tudi bolj begljiva, in ako hočeš pri takih tleh in ob jasnem nebu loviti, moraš daleč naokoli zastajati, da ne preplašiš vsega, kar si nameraval obkrožiti. In ko se jame solnce nagibati, da zatone v Jadransko morje, katero gledaš domalega z vseh naših notranjskih visočin, povrneš se proti domu kar naravnost in doma si v trdnem mraku ne utrujen, ampak prevetran in željan jedi in pijače. Še po noči se ti sanja, da si plaval po zraku in dohajal s hriba v hrib, kakor bi te nosile nevidne dobrohotne roke.

(Dalje prihodnjič.)

Prepozno.

Spisal Fr. Strnad.

divjo hlastnostjo je strgal ovitek raz pismo. Pisava naslova mu je bila le predobro znana, toda verjeti ni mogel in ni hotel. Povedali so mu bili, da je šla žena z doma v okolnostih, ki niso obetale nič dobrega, in zdaj še pismo njeno — toda on ni verjel . . . on ni mogel verjeti... Kako, kako bi bilo možno kaj takega!

A ko je bil prečital prve vrstice, se mu je skrčilo srce, kakor bi hotelo iztisniti zadnjo kapljo krvi iz sebe, kakor bi hotelo udariti še enkrat, samo še enkrat, potem pa obstati za večno. V glavi mu je zašumelo, pred očmi se mu je zgrnila tema in za hip so možgani v njegovi glavi pretrgali svoje delovanje . . .

Potem pa se je zavedel zopet in grozna, nepopisna bol mu je napolnila prsi. Zazeblo ga je in zobje so mu zašklepetali kakor mrzličnemu človeku, a precej nato mu je vročina izpreletela život. Sredi prsi ga je tiščalo in grlo mu je bilo kakor zadrgnjeno. Opotekajoč se je prestopil k oknu in ga odprl. Zunaj je šumelo in vršelo. Močan veter je stresal drevje, ki se je blestelo v mladem zelenju. Pod oknom se je razprostiral vrt in vonj hiacint in drugega cvetja je dehtel do njega gori. Ta duh in hladni dih sape, ki mu je bril v obraz, ga je okrepil nekoliko. Vrnil se je k mizi in čital dalje:

». . . Če je kdaj grešil mož zoper svojo ženo, si grešil ti! Ta očitek se ti bo zdel neopravičen, vem. Kako bi zagrešil kaj ti, ki te je bila korektnost sama, ti, ki si hodil vedno eno in isto pot, ti, ki nisi krenil od določene smeri nikdar niti na levo niti na desno! . . . Ah, da, tista tvoja korektnost! Žal, da se meni človeško srce tako malo za take stvari, žal, da ima srce mlade, ljubeče žene še druge potrebe, nego si si jih domišljal ti v svoji korektnosti!

Imel si mnogo takozvanih dobrih lastnosti, ne tajim! Ti nisi delal, kakor delajo nekateri drugi možje: ti nisi popival, nisi igral, in odhajal si z doma samo, kadar so zahtevali tvoji opravki tako. Da se je dogajalo to često in da si bil pri svojih poslih tako vesten, da ti je ostajalo le malo časa zame, bi ti utegnili ljudje, ki bodo izrekali sodbo nad nama, šteti celo v zaslugo, kakor si si štel to v zaslugo brez dvojbe tudi sam! O vem, obsodba zadene mene! Saj pozna tebe ves svet kot skrbnega gospodarja in vzornega moža! Da

sem jaz pri vsem tem trpela, kdo se briga za to? Toda bodi! Kako sodi svet o meni, to me ne moti! Saj se tiče stvar končno samo naju in dovolj je, da je pojasnjena med nama! . . .

Ti veš, da sem te ljubila, ti veš, da sem ti bila vdana!

Sicer so različne stopinje ljubezni, kakor so različne stopinje gorkote, a lahko rečem, da sem te ljubila z ono intenzivnostjo, do katere se je moja ljubezen v obstoječih razmerah sploh popeti mogla! Jaz sem si odkritosrčno prizadevala, da bi bila ta ljubezen velika. Moje misli in moje želje so poznale samo tebe! Ah, kolikokrat sem si klicala tvoje vrline v spomin, če mi je srce hotelo postajati hladno, kako sem si prigovarjala, da si najboljši mož na svetu, kako se izkušala prepričati, da si vreden vse moje ljubezni!

Ljubila sem te edinega in v nekem zmislu — neomejeno!

Da je moje srce sposobno še za gorečnejšo ljubezen, tistikrat niti vedela nisem, čeprav sem čutila včasi, da počivajo na dnu mojega srca sile, ki bi se rade razvile in pojavile, da tle ondi iskre, ki samo čakajo, da dahne kdo vanje in jih razneti v velikanski plamen. O da, dostikrat mi je bilo, kakor bi to še ne bilo vse, kar sem imela in kar sem smela, dostikrat mi je bilo, kakor hi morala še vse bolj, še vse gorečneje ljubiti — toda tebe, samo tebe!

O, da nisi hotel!

Zakaj, zakaj si se zadovoljeval s tistimi običajnimi dokazi ljubezni, zakaj nisi zahteval več od mene, zakaj nisi pustil, da bi bila privrela vsa moja vroča ljubezen na dan?!

Čudno razmerje!

Ne samo, da ti meni nisi nudil, po čemer je na tihem koprnela duša moja, ne samo, da sama nisem bila ljubljena, kakor si je želelo moje otročje, ljubezni tako potrebno srce, ljubiti tudi jaz tebe nisem smela! Saj ono bi ti bila še odpustila! Vedela sem in vpoštevala, da ima mož včasi skrbi, katerih žena ne pozna, da on ne more zmeraj tako, kakor bi ona rada. A zakaj nisi dovolil, da bi bila moja roka hladila tvoje vroče čelo, zakaj nisi maral, da bi bila moja navzočnost vedrila tvojo mračno glavo? Ah, s kako malim bi se bila včasi zadovoljevala! . . . .

Toda ne, tudi tega ti ne štejem v zlo! Bil si pač skromen v svojih zahtevah in imel si pač druge pojme o ljubezni nego jaz! Ne! vse to bi nikdar ne bilo odločilo najine usode! Prestrogo — in če hočeš — prebogaboječe sem bila vzgojena, da bi bila zaradi tega storila kaj, kar bi se ne bilo dalo spraviti v skladje z običajnimi nazori o morali. Da nisi umel potreb mojega srca, me je sicer ranilo

in bridko sem čutila, ako si moje koprnenje po tebi označeval kot neumestno ljubkovanje, za kakršno resnemu življenju nedostaje časa; a trpela in prenašala sem vse to in nikdar, nikdar bi se ti ne bila izneverila zaradi tega! Ne, bilo je nekaj drugega, kar je razmajalo in razlahljalo vezi, ki so me priklepale nate — dejstvo, da si bil spričo raznih znamenj, iz katerih si posnel lahko, da se drug trudi za mojo naklonjenost, da se drug bori za mojo ljubezen, tako grozno ravnodušen, tako čisto hladnokrven! . . . —

»Zaupal sem ti,« porečeš morda, »in to je bilo le častno zate!«

Mogoče, da bi kako drugo navdajalo to s ponosom! Ali jaz nisem hlepela niti po časti niti zaupanju, jaz sem hlepela edino le po ljubezni! Najmanjše znamenje tvoje, da me ljubiš, bi mi bilo vredno več nego vse tvoje zaupanje! Da si mi tako brez vse skrbi zaupal in da se nisi prav nič bal zame, mi je bil le nov dokaz, da ti nisem to, kar bi ti bila rada, da me ne ljubiš tako, kakor bi me po mojih mislih moral ljubiti, in da tvoja ljubezen daleko ne dosega ljubezni onega, ki se je tako vztrajno trudil za mojo ljubezen! . . .

Ljubezen je nekaj mogočnega, elementarnega! Težko se ji je ustavljati. Ljubezen ne vpraša, ljubezen zahteva. In da ne nastopi prepovedanih potov, treba jo čuvati!

Jaz sem storila vse, karkoli sem mogla. Ker sem čutila, da sem slaba, zatekala sem se k tebi na pomoč. Toda ti si mi jo odrekel! In to je vzrok, da se je zgodilo tako! V tem tiči tvoja krivda!

Ko sem začela umevati, kaj zahtevajo od mene njegovi željni pogledi, pojmiti, kaj mi razodevajo njegovi trepetajoči nasmehi, ter se zavedati, da je nevarnost velika, sem te naravnost opozarjala na to. Spominjaš se še, kolikokrat sem ti dejala: »Ali nisi nič ljubosumen? Ali se nič ne bojiš zame? Ne vidiš li, kako mi dvori oni?«

A ti si se vselej zaničljivo nasmehnil pa zamahnil z roko, da sem si razlagala stvar lahko tako ali tako. In razlagala sem si jo v istini na različne načine, kakor sem bila baš razpoložena. Včasi se mi je zdelo, kakor bi bil hotel reči: »Kaj zato? Naj te pa ima, ako hoče!« Drugekrati sem bila pač boljše volje in delala nisem takih zaključkov, a bolelo me je to vendar! . . .

Tistikrat, vidiš, je začelo pokati, tistikrat so se začele trgati vezi . . .

Nekoč si mi odvrnil: »Kaka zasluga to, če ostane ženska čednostna, ne da bi imela priliko grešiti? Zlato se pokaže šele v ognju, krepost v borbi z izkušnjavo!«

Vzvišeno stališče, ne prerekam! In morda je res tako! A kdor ve, da se ne more popeti tako visoko, njemu se mora šteti že v zaslugo, ako se izogiblje priliki greha! Jaz svojih moči nisem precenjevala, zato sem se ozirala po opori!

Mogoče tudi, da si si mislil: »Dokler je tako odkritosrčna, se mi ni treba bati!«

Če je tako, potem si se varal! Jaz sem bila odkritosrčna, ker sem imela najboljšo voljo, da bi ostala dobra, a sem se živo zavedala svoje onemoglosti. Ne, jaz nisem govorila iz naivnosti tako, niti ne, da bi ti morda ponagajala malo! Oh, bilo mi je resno, tako resno! Da sem ti pripovedovala take stvari vselej smehljajočega obraza, bi te ne bilo smelo motiti! Kajti sram me je bilo priznati naravnost, da sem slaba. Tudi sem se bala, da bi ne trpel preveč moj ugled v tvojih očeh in da bi me ne sodil huje, nego sem zaslužila. Mislila sem si: dovolj je, da ga opozoriš, vedel bo potem že sam, kaj mu je storiti!

Toda ti nisi hotel umeti, ti nisi hotel uvideti!

O, ti ne veš, koliko sem trpela, ti ne veš, kako sem se bojevala!

Kako, kako sem se tresla vselej, kadar so se začule njegove stopinje, kako sem prosila Boga vsak dan, da bi ga ne bilo! Da, bala sem se ga in groza ga me je bilo, dasi me je vleklo srce z neodoljivo silo k njemu! Bala sem se ga — ker sem vedela, da mi je nevaren, ker sem poznala sama sebe in ker sem znala, da moram omagati brez tvoje pomoči! . . .

A ti si bil slep, ti nisi videl ničesar! Tebi se ni zdelo niti potrebno niti vredno, izpremeniti o čem svojih navad do mene! Ti si se bavil s svojimi stvarmi, čital si pisma, pregledoval časopise — njegove oči pa so med tem počivale na meni, pripovedovale mi, obetale in prosile, ah, da, zlasti prosile . . . prosile tako iskreno, tako goreče! . . .

O, da si tako malo pojmil, kaj je ljubezen . . . o, da nisi vedel, da je z ljubeznijo kakor s cvetom, ki usahne, ako ti ni skrbi zanj! In da si tako malo poznal bitje žensko! . . .

Ženska je po svoji naravi usmiljena, dobrohotna in hvaležna! Vsak pogled se ji vsadi v srce. Če vidi, da kdo koprni po njej, ve tudi, da jo ljubi, in to ji vzbuja zavest, da je dolžnica njegova. Zato pa bi se moral mož neprestano boriti za svojo ženo in vedno, vedno bi moral misliti, kako bo odbijal naskoke na svojo drago last. Ti večni boji in te večne zmage — kajti pri ženski, kakršna sem jaz, bi zmagoval vedno mož — bi bili njemu vir največje blaženosti,

največje slasti in sreče! Pa tudi njej! Na ta način bi se vsak dan iznova pomladila njijna ljubezen, ker bi vsak dan iznova zakoprnela z isto silo, kakor ko so se prvič ujele v ljubezni njijne oči . . .

A tega ti nisi umel in tega ti nisi hotel! . . .

In tako je postajal moj položaj od dne do dne opasnejši! Moje moči so ginile, moja volja se razgubljala v nič . . . Loteval se me je obup. Kajti že se ga je oklepalo vsako vlakence mojega srca, že je silila vsaka kaplja krvi k njemu . . . V hipu skrajne nevarnosti sem se še enkrat zavedela, kaj sem ti dolžna, še enkrat se je popela moja krepost do nenavadne energije in še enkrat sem poskusila rešiti svoje in tvoje dobro ime. Stopila sem pred te in ti rekla:

»Dragec, ne nudi mi toliko prilike . . . Če se zgodi kaj, bodeš ti kriv! . . .«

Moral si čutiti, da govorim z največjo resnobo. Ko si se ozrl v me, si moral opaziti, da so mi lica bleda, prepadla, izmučena od notranjih bojev. Na mojem čelu bi bil videl lahko srage, ki mi jih je iztisnil strah pred tem, kar se je bližalo . . .

Ali ti nisi videl . . . ti nisi hotel videti ničesar!

»Pusti me že na miru s temi abotnostmi, saj vidiš, da nimam časa!« to je bil tvoj odgovor.

Tako so bile vezi potrgane! V tistem trenotku sem te skoro sovražila. Okleniti sem se te hotela, a ti si me pahnil od sebe! Vsililo se mi je prepričanje, da tvoja ljubezen nikdar ni bila iskrena, nikdar globoka, da je visela samo na zunanjostih — obenem pa tudi prepričanje, da te moja izguba ne zadene prehudo . . .

In šla sem strani od tebe — doli na vrt, kjer je klila topločutna pomlad, kjer se je budilo življenje, kjer so poletavali ljubeči se ptičji pari in kjer me je čakal že — on! Sedla sva v hladnici na klop in bila sva si hkratu tako blizu . . . tako blizu! . . . In njegove oči so iznova zakoprnele . . . in začele so iznova prositi, le še silneje nego sicer! V mojem srcu pa je postajalo mehkeje in mehkeje . . . V prsih se mi je pojavil glas, ki mi je rekel, da sem trdosrčna in krivična napram toliki ljubezni in da je neodpustno in neusmiljeno, ako mu še dalje odrekam vse njegove prošnje . . .

In tako je prišlo, da so se dotaknile najine roke, zgodilo se, da je zagorel na mojih ustnicah poljub, ki mi je odprl pogled v novo življenje in ki me je preveril, da sem prinašala tebi večje žrtve, nego jih sme zahtevati mož od žene . . .

In zdaj je končano!

Ne bilo bi mi treba izvajati skrajnih posledic! Ostala bi bila lahko pri tebi. Saj ti bi mi v svoji brezskrbnosti ne stavil nikakih zaprek! Toda prepoštena sem za kaj takega! Ni mi dano, da bi se hlinila! Po vsem tem, kar se je zgodilo, bi ti nikdar, nikdar ne bila mogla pogledati več naravnost v oči. Zato sem šla. Laglje vzamem nase sramoto nego laž! — In zdaj, ko poznaš moja načela, veš tudi, da bi se ne vrnila, tudi če bi mi odpustil, tudi če bi me klical nazaj! . . .

A vprašal bodeš, zakaj ti pišem!

Naj ti odgovorim še na to vprašanje! — Zato, ker te še vedno spoštujem in ker mi je do tega, da se opravičim pred teboj. Žal bi mi bilo, ako bi imel zavest, da si prebil par let svojega življenja ob strani malovrednice, ako bi se kesal, da si živel kdaj skupaj z menoj. Ne, verjemi, jaz sem te bila vredna! In zatrjujem ti še enkrat: nikdar, nikdar bi se ne bilo zgodilo to, če bi se bil ti hotel poglobiti v potrebe mojega srca, ali vsaj, če bi me v nevarnosti ne bil puščal same . . . Lahko bi bil imel v meni pošteno ženo! Toda ti si hotel imeti nemara svetnico, za kar jaz, žal, nisem bila ustvarjena! Tebi bi bilo nemara laskalo, če bi bil vedel, da imaš ob svoji strani vzvišeno bitje, nekak vzor kreposti. A jaz sem bila le slabotna ženska z dobro voljo, a nezadostnimi močmi!

To je psihologija mojega greha, to je komentar o koraku, ki sem ga storila! . . .

Zdaj morda spoznaš, zdaj morda uvidiš, a prepozno!« — — —

Prijel se je z obema rokama za glavo. Vsak stavek, vsaka beseda, ki jo je čital, mu je rezala kakor nož v srce. Zdaj se mu je videlo hkratu vse drugače. Čutil se je hipoma dolžnega, krivega. Zdaj je uvidel, kako strašno se je motil, kako ničeva je bila vsa njegova filozofija, kako smešni njegovi nazori! Vse, vse mu je bilo zdaj jasno . . . a zavest, da je prepozno, ga je delala skoro blaznega.

»Prepozno, prepozno!« je vzklikal obupno, iz oči pa so se mu udirale solze po sreči, ki jo je tako lahkomiselno pahnil od sebe . . . po sreči, ki se mu ne vrne nikdar, nikdar več . . . —

Jan Lego.

Ob sedemdesetletnici njegovega rojstnega dne.

Spisal A. Aškerc.

O slovanski vzajemnosti se med nami že dolgo govori, piše in prepeva, vse premalo pa *dela* zanjo. Mož pa, ki je žrtvoval vse svoje življenje do svoje visoke starosti tej lepi ideji, posebej še češkoslovenskemu pobratimstvu, to je plemeniti Čeh *Jan Lego*.

Naš dobri Jan Lego — kateri izobraženi Slovenec ga ne pozna? Njegovo ime je tako tesno spojeno z našim narodnim preporodom, da ga moramo prištevati svojim največjim rodoljubom, dasi pripada po svojem rojstvu našim severnim bratom Čehom. Naše slovensko narečje govori in piše tako gladko, kakor bi ga bila porodila Slovenka.

Ko sem bil leta 1885. meseca julija prvikrat v zlati Pragi, predstavil sem se po posredovanju tedanjega urednika »Ljublj. Zvona«, gosp. Levca, »slovenskemu konzulu«, gospodu Janu Legu. Že tedaj je stanoval v Žižkovu. Brez težave sem bil našel ulico in hišo. Če se ne motim, sem bil potrkal na neka vrata v tretjem nadstropju. Ko povem svoje ime, pride mi odpirat visokorasel gospod, čigar duhovito in prijazno obličje mi je na prvi pogled vzbudilo simpatijo do njega. Še predno sem utegnil sam odpreti usta, nagovori me g. Lego *po slovenski*! Kako sem se veselo začudil! In povabil me je v svoje stanovanje in pogovarjala sva se o naših domačih razmerah, političnih in literarnih. In zopet se nisem mogel dovolj načuditi, kako dobro je poznal našo Slovenijo, zlasti Kranjsko. Zdelo se mi je, da mi sedi nasproti kak ožji rojak, ki ga je usoda zanesla med brate Čehe v Prago. Ko sem se že hotel posloviti, pravi: »Kaj mislite, da vas pustim kar tako že danes? Midva se morava še kaj več pomeniti. Zato se morate preseliti iz hôtela k meni, dokler ste v Pragi.«

Ugovarjal sem sicer in se opravičeval, toda gospod Lego je šel kar z menoj v hôtel »U zlaté husí« na Vaclavskem trgu, kjer sem poravnal račun in hajd po konjski železnici nazaj v Žižkov! Odloživši v njegovem stanovanju svojo skromno prtljago, sem šel z g. Legom spet v Prago nazaj, koder sva se še — bilo je menda okoli pete ure popoludne — nekoliko izprehajala. Zvečer me je spremil

v »Narodní divadlo«, sam pa me počakal v kavarni. Drugi in tretji dan me je vodil po mestu ter mi razlagal znamenitosti češke metropole, kolikor si jih nisem bil že sam poprej ogledal. In kako mi je razlagal zgodovinske spomenike zlate Prage! Boljšega vodnika bi si ne bil mogel želeti. Ko sva stala na trgu pred magistratom, kjer so brumni katoliški Nemci husitskim češkim plemičem po bitvi na Beli Gori robili glave, so se resnemu možu porosile oči . . .

Tri dni sem bil njegov gost, in ure, ki sem jih prebil v njegovi in njegove blage soproge družbi, so mi še zdaj v živem spominu. Takrat sem občutil razliko med našim in češkim značajem, med našo medlo in češko živahno in energično narodno zavednostjo.

Moram reči, da sem se bil tiste tri dni na Žižkovu veliko naučil...

Tako sem se bil seznanil osebno z našim Janom Legom. Toda to ni tako važno, veliko bolj važno je, kako se je bil g. Lego sam seznanil z našim narodom, kako ga je začel ljubiti in kako ga ljubi še danes.

Jan Lego se je porodil dne 14. septembra 1833. leta v Lhoti pri Zbirovu (na severovzhodni strani od Plzni). Gimnazijo je dovršil v Plzni. Učni jezik na tej gimnaziji je bil še do leta 1848. nemški, a odsorej utrakvisten, dokler je še Lego študiral tam. Po maturi je služil na raznih čeških krajih za uradnika po rudarskih uradih. Povsod je budil ljudstvo z deklamacijami čeških pesmi ter nastopal tudi v diletantskih gledičših.

Leta 1857. je prišel Jan Lego v Kamnik za kancelista pri okrajnem sodišču. Mesečne plače je imel celih 20 gld.(!) V narodnem duhu še neprobujeni uradniki in meščani so ga smatrali za »tujca«. Edini njegov prijatelj je bil učitelj Močnik, poznejši urednik »Učit. Tovariša«. Bili so ti prvi dnevi na Slovenskem žalostni za Jana Lega! V tej službi pa je imel prvokrat priliko spoznavati slovensko ljudstvo.

Leta 1858. ga je pozval namestnik grof Chorinsky k vladi v Ljubljano. V uradu je bil izvrsten delavec, izven urada pa takisto goreč narodnjak in buditelj narodne ideje. Sprijateljil se je z vsemi zavednimi ljubljanskimi rodoljubi, kolikor jih je tedaj sploh bilo. Pomagal je drju. Bleiweisu pri »Novicah« ter peval v filharmoniškem društvu, ki takrat seveda še ni bilo izključno nemško. Jan Lego je takrat nabral tudi nekaj denarja za nagrado prvemu moškemu zboru in vplival na drja. Bleiweisa, da je razpisal v »Novicah« na-

tečaj za najboljšo kompozicijo Koseskega himne »Kdo je mar?«[1]) Konkurirala sta Mašek in dr. Benjamin Ipavec.

Leta 1860. je prišel Lego v Trst k namestništvu. Tukaj je ustanovil prvi slovanski pevski zbor, iz katerega se je pozneje razvila »Čitalnica«. Od namestništva je prišel k pomorskemu uradu. Ves čas je budil tržaške Slovence in občeval z Levstikom in Cegnarjem, kateri poslednji je prevedel po Legovem vplivu Božene Němcove »Babico«.

Iz Trsta je bil prestavljen na Dunaj v ministrstvo. Prosti čas je porabil tukaj, da je poslušal Miklošiča, Šembero in Suessa ter si tako razširjal duševno obzorje.

Pomudivši se nekaj časa na Češkem zaradi bolezni, bil je zopet poklican na jug, v Pulj, kjer je služil v arzenalu, dokler ni stopil kot adjunkt pomorskega komisarijata v pokoj.

Leta 1874. pa se je preselil v Prago, kjer je dobil v muzeju kraljestva češkega službo skriptorja. Lego ureja tam zbirke glasbenega oddelka z njemu svojstveno natančnostjo do danes.

Ali Slovencev tudi v Pragi ni pozabil. Naš zapuščeni in od vseh strani pritiskani narod si je vtisnil tako globoko v svoje srce, da misli neprenehoma nanj. Že kot uradnik na Kranjskem in Primorskem je dopisaval raznim češkim listom in časopisom o naših razmerah ter seznanjal narod češki z našim narodom. S tem je koristil jako veliko. V svoji zadnji stalni službi pa je Jan Lego storil še več za utrditev češko-slovenske praktične vzajemnosti.

Ustanovil je »Česko-slovínský spolek«, čigar predsednik je še zdaj. To društvo goji dejansko vzajemnost med nami in Čehi; podpira slovenske dijake v Pragi in gre tudi slovenskim umetnikom s svetom in gmotno pomočjo na roko.

V »Šoli slovanskih jezikov«, kateri je tudi Lego dal inicijativo, je učil slovenščino več let, seveda brezplačno. A da se je resno pečal z našim jezikom, priča njegova »Mluvnice jazyka slovinského«; ta slovnica je izšla leta 1893. že v drugi izdaji v Pragi. Že leta 1888. pa je bil izdal tudi hrvaško slovnico za Čehe.

---

[1]) Legovi vsoti je bil dodal dr. Bleiwes še toliko iz svoje zbirke, da je znašala nagrada 10 cekinov. Glej »Novice« XX., štev. 20., 14. maja 1862., str. 154. —

Pa zakaj dr. Bleiweis ni predlagal namesto Koseskega bombastne in nenaravne ropotulje »Kdo je mar« rajši Prešernove visokopoetične, ognjevite in večnolepe »Zdravice«? *Pis.*

Posebno k srcu je prirasla Janu Legu slovenska mladina. Zato je že dolgo v tesni zvezi s slovenskim učiteljstvom, katero zalaga s češkimi knjigami, da bi se seznanjalo z bogato pedagoško literaturo češko. A ker ve, kolikega pomena je dobro mladinsko čtivo, pošilja vsako leto »Zavezi slovenskega učiteljskega društva« iz svojega žepa znatne vsote denarja, iz katerega se razpisuje nagrada za najboljši izvirni mladinski spis. Imenujte mi moža izven Slovenije, ki bi bolj ljubil slovensko mladež nego Jan Lego! V vsaki slovenski šoli bi morala viseti njegova podoba!

Jan Lego ni zamudil nobene prilike, da ne bi seznanjal Čehov z življenjem Jugoslovanov, zlasti nas Slovencev. V kateremkoli češkem društvu je v Pragi kdaj stopil na govorniški oder, vselej je govoril o nas, o lepoti naše zemlje, o naši zgodovini, naših zaslužnih možeh, o naši literaturi in o naših borbah za obstoj. Njegova predavanja so bila še vselej mnogobrojno obiskana, kajti Lego zna predavati zanimivo, živo in navdušeno kakor malokdo.

Jan Lego je ali osebno znan s premnogimi slovenskimi rodoljubi, politiki, pisatelji in umetniki ali pa je ž njimi korespondiral.

Omenil sem že, da pozna Lego slovensko zemljo na vse strani. Zato mu ni bilo težko spisati kratkega »vodnika« po Slovenskem. Ta knjižica, prva te vrste v češkem jeziku, je bila izšla v Pragi leta 1887. pod zaglavjem: »Průvodce po Slovinsku«. V Ottovem »slovniku naučném« je opisal Kranjsko. Število njegovih člankov o nas pa je po raznih čeških listih legijon. Baš letos objavlja spet v feljtonu »Narodnich Listov« svoje »Vzpomínky na Slovinsko«.

Slovenci dobro vemo, kaj nam je Jan Lego. »Spominje se Kraljeviću Marko kao dobar danak u godini« pravi srbska narodna pesem, a ime Jan Lego je nam isto kakor dober, odkritosrčen prijatelj, kakor pravi brat, ki nas ljubi samo zato, ker smo mi njegovi bratje, in pa zato, ker je sam videl, kako so nas zanemarili naši — gospodarji.

Jan Lego je častni član »Zaveze slov. učiteljskih društev«, ljubljanskega »Sokola«, »Narodne šole« v Ljubljani in še nekaterih učiteljskih društev na Štajerskem in Primorskem ter častni ud »Slov. Matice«, kateri je daroval že veliko čeških knjig.

Še več! Jan Lego je častni sin vsega slovenskega naroda in obenem naš pravi brat po svojem zlatem srcu!

Ideja praktične vzajemnosti ima sedaj med Čehi že veliko, veliko privržencev. Čehi se čimdalje bolj zanimajo za nas. Prevajajo na češčino naše pisatelje, a na drugi strani se že zdavnaj prevajajo

tudi češki pesniki na slovenski jezik ali pa se čitajo slovenske knjige na Češkem, češke pa na Slovenskem v izvirnikih. Čehi tudi čim dalje rajši prihajajo v naše planinske kraje. Da je to občevanje med našim jugom in češkim severom dandanes tako živahno, za vse to ima pred vsem Jan Lego neposredno ali posredno zaslugo . . .

Dne 14. septembra je praznoval gospod Jan Lego svoj sedemdeseti rojstni god. Fotografija, ki mi jo je poslal pred kratkim, mi kaže častitega ostarelega gospoda. Na njegovo teme je padel sneg sivih las, a njegove oči gledajo še takisto živo in iskreno kakor nekdaj. Njegovega srca pa se starost ni doteknila; to srce je še zmerom mlado in idealno kakor njega dni. Ko bi Slovani imeli več takih idealistov in kremenitih značajev, godilo bi se nam bolje, nego se nam godi v resnici. Nadejamo se, da breme let še ni upognilo njegovega zdravja in da nam ga vsem Bog ohrani do skrajne meje človeškega življenja.

Živio, Jan Lego!

Ana! . . .

Ana, oj Ana!
tebe kliče duša bolna,
od strasti mi otrovana!

Odprì, odprì mi srce,
da odpočijem,
da se nažijem
ljubezni, dókler je čas!

Glej, dolgi viseči most,
pod njim valoví bridkost,
na eni strani ti, Ana,
na drugi Nirvana,
a v sredi sem jaz!

Odpri srce meni,
duši izgubljeni,
duši zdivjani,
dokler je čas! . . .

Petruška.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

Kako se je začudil Cijazovec, ko je spoznal svojega brata, ležečega na tleh. Sklonil se je k njemu in lahno mu je položil roko na glavo in venomer je miločutno ponavljal: »O Andreja, Andreja! Ti siromak, ti! Ali si se kaj pobil, ali te kje boli, ali čutiš kaj bolečine?«

»Oh, čutim, čutim. Noga mi je odpovedala, zvil sem jo ali pa zlomil . . . Vstati ne morem . . . oh! oh!« Tako je tožil stric Andrej.

»Če je noga zlomljena, pošljemo po padarja Boltesa, on jo dene v dilice in vse bo še dobro. Pa kaj te je pripeljalo k nam v tej strašni noči? Povej mi, brate, povej! Ti bore siromak ti!« je govoril kolikor mogoče rahlo Cijazovec, popravljaje bratu razpeto suknjo.

»Oh, Jože, res sem bore siromak. Ob vse sem prišel to noč, vse je izgubljeno,« je javkal stric ter se solzil. »Tistih petsto goldinarjev, ki mi jih je lansko jesen v srebru vrnil Martan, ko so Koritniku prodali grunt, tebi . . . tvojemu sinu Tonetu sem jih hotel zapustiti, kadar umrjem . . . pa glej — vse je proč! Tujemu človeku posoditi jih nisem hotel, saj veš, da posodi in vrni ne ostaneta dolgo prijatelja. Skril sem jih lansko jesen, potem ko so Koritniku ukradli, kar mu je še ostalo, v tvoj kozolec, ker jih zavoljo bolezni nisem mogel nesti v ljubljansko hranilnico. Dejal sem: s pomladjo pride zdravje in potlej jih poneseš v Ljubljano. No, poglej moje gorje . . . tat mi jih je odnesel in ukradel. Naj mu leže še po smrti na njegovi tatinski duši! Zdaj sem pa siromak, da ni večjega na svetu.« Debele solze so polile strica.

»Potolažite se, ljubi naš stric!« se je oglasil Tone. »Vaš denar ni ukraden, ampak spravljen je dobro. Potres ga je stresel s kozolca in jaz sem našel poln mačji meh in ga skril. Bog, ki je napeljal vaše dobro srce na to blago misel, da ste namenili tolarje meni, naredil je tako, da sem jih jaz našel. Naj se zgodi vaša in njegova volja!« Dobro je poznal strica in vedel je, kakšen učinek napravi nanj ta namek.

»Ali si jih res našel, ljubi moj Tone?« se je razveselil starec. »Ali si jih dobro shranil? Oj, prinesi mi jih, da jih poštejeva, če so

vsi, in da greva iskat, če se je kateri izgubil. Prinesi mi jih, oh, saj vidiš, kako zelo sem nesrečen. Ne bo ti žal, če me poslušneš. Vseh petsto dobiš po moji smrti.«

»Bog vam daj še dolgo živeti, stric! Ampak to vas prosim, posodite mi jih štiristo, zelo jih potrebujem, da založim pri pošti. Pošteno vam jih povrnem in obresti vam bom dajal po šest od sto.«

»Po sedem boš dal, Tone. Zavoljo potresa se denar podraži. In pa tisti goldinar, ki si ga sinoči lahkomiselno zapil, mi tudi povrneš.«

Tone je bežal na osek po skriti zaklad. V tem sta prišli tudi Cijazovka in Lenka h kozolcu. Gospodar je pritegnil voziček in nanj so spravili Andreja. Tipaje okoli sebe, je začutil tolarje v postelji. S tresočo roko jih je pobiral in spravljal v žep. Ko je prinesel Tone mačji meh, razjasnilo se je lice stricu in minilo ga je težko, nemirno sopenje. Kakor mati svojega ljubega dojenčka, tako slastno je stiskal k sebi svoj zaklad in nič več ni zdihoval.

In po ovinkih sta peljala Cijazovec in sin Andreja okoli vasi v njegovo kočo. Obema je bilo tesno pri srcu in nerodno se jima je zdelo, da je stric tako nezgubečen, zato nista hotela ž njim naravnost po vasi; bala sta se vsestranskega izpraševanja in tudi roganja, ker neugodna ljudska obsodba zadene onega, ki je vdan skoposti in nezgubečnosti. V koči sta ga položila na posteljo in izročila Krulčevemu Petru. Tudi ta dobri, babjeverni človek se je nekako mehaniški, brez srca kretal okoli svojega prijatelja, ko je zvedel, kje se je ponesrečil.

Cijazovec se je pomudil pri bratu, kateremu so odjenjale muke, ko je preštel tolarje. Padarja Boltesa in dilic ni bilo treba. Tone je hitel k Smoletovim.

Na Smoletovem vrtu je našel Smoletovko in obe deklici. Polonica je pomagala materi, ki je pristavljala lonce za kuho k ognju. Ženske so se ga obveselile in Smoletovka je šla precej naročat možu, naj zapreže. Rezika ga je že težko pričakovala, sedeč s podveznjeno nogo na posteljni odeji in z rokami na kolenih.

»Rezika, zdaj sem pripravljen peljati se v Ljubljano, kakor mi je naročal gospod župnik. Potresna sila pojema in ta dolga noč se nagiba koncu,« je dejal mladenič, sočutno zroč na deklico.

»Idi, Tone, išči jih doma, če nimajo več doma, išči jih po mestu, v cerkvi, gostilni, v kavarni jih išči in pripelji jih sem!« je prosila deklica z glasom, ki mu je globoko segel v srce. »Ti si me rešil velike nevarnosti, ti si bil moj angel varuh . . . pripelji mi še

očeta zdravega! In če v Ljubljani ni tako, povej jim, kako je pri nas. Reci jim, da sem mimo te male praske na licu, ki me pa nič več ne boli, zdrava in da jih željno pričakujem. Kaj si bodo mislili o meni, da jih sama ne grem iskat, če so v nesreči in skrbeh! Povej jim vso resnico: da sem srečno prestala potres, pa da me je prestani strah toliko prevzel in oslabil, da nikakor še nisem za dolgo pot.«

»Trdno sem prepričan, da bom v petih urah v Ljubljani in nazaj. Nadejam se, Rezika, da nas čakajo še veseli dnevi.« Tako je Tone tolažil skrbno dekle.

Prijela ga je za roko kakor v zahvalo za izkazano požrtvovalnost in uteho. Sklonil se je k njej in trepetajoč jo je tiho vprašal: »Duša . . . sinoči si mi rekla na oknu, da mi imaš povedati nekaj. Ali smem vedeti tisto, predno grem v Ljubljano . . .?«

»Ti me še vprašuješ? Oh, da ti moram ob tej uri to praviti! In moj oče, moj oče . . .« Zakrila si je obraz z rokama. Po kratkem premolku je nadaljevala: »O tebi, Tone, sem vedno toliko mislila: če sem čitala v knjigi o dobrih, poštenih ljudeh, sem tebe imela v misli; če sem molila, govoril mi je mojega srca glas o tebi; če sem se učila, si mi uhajal v mojo učenost, kakor bi bilo moje srce od davna slutilo v tebi pomočnika in rešitelja. Včeraj sem ves dan premišljevala: jutri mu vse, vse povem. In pripravljala sem se in bala sem se izpregovoriti. Oh, sinoči nisem vedela, da ti to tako lahko odkrijem . . . Ali še ne veš vsega? Ali ti še ni jasno vse ono, kar mi je ležalo sladko in težko obenem na duši? Ali ne slišiš mojega srca glas?« Vse se je razvezalo v njej: čuvstvo in jezik, in zvenel je njen srebrni glas kakor struna nebeškega pevca. Položila je roko okoli njegovega vratu, pritegnila ga je bliže k sebi, zazrl se je v solzo njenega očesa in vse je vedel.

»Mati gredo!« je pošepetala Polonica, ki je od ognja sem poslušala razgovor src, ki sta ji bili dragi.

»Idi, idi!« je tiho dejala Rezika, stiskaje mu roko.

Nekaj minut pozneje je Tone trenil z vajeti po Smoletovi kobilici in speljal na belo cesto.

XVII.

Polahkoma se je razprostirala čila kobilica po gladki cesti, plašila se ob cestnih znamenjih in ograjah, ostrila ušesa, kadar je zabobnelo pod zemljo, in pazno dirjala, dirjala. Do vratu je zapel Tone suknjo in še uhlje od navratnika si je pridvignil na vrat in

na podbradek, ker sedeč na vozu je začutil kmalu, da od vseh strani sili vanj rezek hlad pojemajoče noči. Na nebu, kjer je zvečer svetila že zelo priščipnjena luna in migljalo nebroj zvezdic, so se kopičili brez prozora vse vprek temnosivkasti oblaki, tisti, ki ne kažejo dobrega vremena. Čim bliže je šlo k dnevu in čim dalje je bilo od Gabrovca, tem bolj se je kisalo podnebje. Sivkaste megle so legle na hribe, razpoložile se po zakotjih in čimdalje bolj pritiskale na polje k cesti. No, Toneta vreme ni zanimalo, zanimali so ga ljudje. Upal je, da se pripelje kmalu iz potresnega predela v vasi, kjer že potresne sile ni bilo čutiti, kjer lahko poreče: tukaj se je potres odtrgal. Pa ta up se ni hotel uresničiti. Povsod isti prizori in iste slike in stiske, povsod hrum in življenje, ko da je sredi dneva. Ljudstvo je povsod pokoncu, luči gore, ognji plopolajo, njih odsvit objema nekaj malega okolice, vse drugo je še gosta tema, ker nastopajoča megla brani zaznanje dneva. Ob cestah, na travnikih ali na njivah se nahajajo ljudje posamič ali v skupinah, in v vsaki vasi vidi isto mrgolenje, iste mračne obrise trpečega človeka. Če se bliža hišam, doni mu nasproti pritajeno govorjenje, kakor bi si ljudje našepetavali skrivnosti sodnjega dneva. Tuintam ga ustavi kdo, ker on je prvi voznik, ki se je pojavil na cesti. In izprašujejo ga: »Odkod si, prijatelj?

»Gori od Gabrovca,« odgovarja mladenič in tudi njemu prosije radovednost na obrazu.

»Ali je tudi gori tako?«

»Oj tudi! Ali veste, kako je v Ljubljani?«

»Nič ne vemo.« In kobilica, ki vselej ve, kdaj mora umiriti svoj beg, vkuje oko v temo in spešno klopota dalje.

Že se je dvignila cesta iz doline, v kateri leži Gabrovec, že se napeto vije po skrajnih gorskih odrastkih, ki od Kamniških planin mole v ravno polje. Zdanilo se je, ali pravega dneva ni: pusto, mračno in vlažno je vse okrog in kakor bi gledala iz vlažne megle surova noč. Peljal se je kakšne četrt ure po samoti. Bog ve, kolikrat je šel že v svojih dijaških letih po tej cesti, a nikdar se mu ni zdela še odurna. Vidijo se ž nje Kamniške planine, v daljavi se svetijo, kadar je zrak čist in prozoren, veličastni vrhovi Triglava, mnogo cerkvic in vasic se vidi na levo in desno, spredaj in zadaj, a danes se črez vse to razprostira nepredirna megla, ko da hoče narava sama prikriti strašno gorje očem človeka, nevajenega njenih najgroznejših pojavov. Na tej samoti stoji hiša kraj ceste. Tone se je radovedno ozrl nanjo: bila je zaprta — prvo bivališče, ki pred

njim ni videl stati ljudi. Precej za hišo pa je zaslišal tik sebe na desni strani otroški klik: »Mož, a . . . mož!« Ozrši se je videl poleg voza teči dečka s prijetnim, suhljatim, temnikastim obrazom, gologlavega in golorokega. Tone mu je smeje namignil, češ: dobro jutro ti Bog daj!

»Huk . . . možiček, levo kolo boste izgubili, poglejte no!« je kliknil fantalin in Tone se je nagnil in ogledal voz od leve plati; pa nobene škode ni zapazil na njem.

»Desno, desno!« je klical deček, in Tone se je obrnil na desno plat, pa tudi tu ni bilo kvara. Vzravnal se je na vozu, vtaknil podbradek v navratnik in, prihuljeno gledaje predse, je mislil o tem, kako bi z bičem ošvrknil drznega fantalina.

»Kam se pa peljete tako zgodaj, a?« je vprašal deček, ki že ni tekel več vštric voza, ampak primerno daleč za njim.

»V pasjo vas po koš klobas,« je mirno odgovoril Tone ter krepko stisnil bič v roki.

»Ali res? Pozdravite mi tam svojega pasjega botra!« je zaklical upehani fantalin, in Tone se je obrnil, da bi ga pripalil. Ta nakana se mu ni udala, ker deček, sluteč nevarnost, je bil že toliko zadaj, da ga ni bilo mogoče doseči. Jezik in osla je še pokazal vozniku, predno je izginil v megli, kakor bi se bil raztopil v njej.

»Hvala Bogu,« je mislil Tone, »tukaj potresa menda že ni bilo. Ljudje so drzni in samozavestni. Ni jih strahovala in potlačila šiba božja.« Zdajci je zaslišal od leve plati votlo bobnenje. Oplašen je naostril posluh: hrumenje je trajalo nekaj minut. »To je južna železnica. Tudi v Gabrovec se sliši včasi tako bobnenje od Kresnic in od Lazov. Svet se še ni podrl, ker železnica še gre. Hi!«

In kobilica je še čvrsteje potegnila. Pri neki podružnici je bila ura pet. Spomnil se je, da to jutro ni slišal še nobene cerkvene ure biti in da nikjer ni zvonilo dneva. Tudi to je smatral za dobro znamenje, da tukaj ure niso obstale. Nada, da potres ni zadel vse dežele in da je morda prizanesel stolnemu mestu, ga je toliko pomirila, da je pozabil bedo, ki jo je zapustil za seboj. A v Gabrovcu ni pustil samo bede — vsa sreča in blaženost njegovega življenja se nahaja tam. Razburjenost se je umaknila blaženi misli, ves se je razmehčal in raztopil. Nepremagljiva utrujenost se ga je polastila, spanec, mučni tovariš popotnih ljudi, mu je silil na oko, obrvi so mu zatrepetale, nagnil je trudno glavo na prsi in dremota ga je prevzela. Cincaje z glavo se je pripeljal v vas.

Glasna molitev ga je prebudila. Dvignil je glavo, začuden pogledal okoli sebe in hipoma mu je padla turobna zavest na srce. Razvedril se je in snel klobuk. Pri majhni in lični kapelici Matere Božje kraj ceste je bilo precejšnje krdelo ljudi, ki so se zbrali, da opravijo skupno jutranjo molitev in priprošnjo. Tone je nategnil vajeti in pustil iti kobilico v počasnem koraku, ker od potu se je kadilo od nje. Oziral se je po ljudeh. Česar po noči v Gabrovcu ni mogel razbrati, je zapazil tukaj: človeka je izpremenila, zgubala in postarala ta dolga strašna noč.

Konec vasi je srečal slabotnega, plešastega starčka. Poleg njega je šel razcapan deček, ki je nesel hlebec kruha v roki. Deček je neprestano gledal v starca, smehljaje se mu; kazal se je silno čilega in bodrega, vsaka žilica se je tresla na njem, očividno od veselja zarad kruha, ker dvigal je tisti hlebec in ga kazal starcu in oči so mu sijale, kakor bi oznanjevale očetu in vsemu svetu lepo novico: Glejte, tudi danes bova jedla! Tone si je mislil: ta človek pripada menda onim nomadom, ki jim pravimo berači. Tako je danes tukaj, jutri tam, vse sliši in vidi in ve nekaj.

Tone se je nagnil s sedeža in vprašal: »Oče, kje ste prenočili nocoj?«

»Pod milim nebom, prijatelj božji, na beli cesti, v sivi megli. Kje bova prenočila z Markcem drugje!«

»Ali kaj veste, kako je tam na savski strani, proti Ljubljani?«

Starček se je s steklenimi očmi ozrl vanj. »Hudo je, da hujše ne more biti.«

»In v Ljubljani?«

»Pravijo, da je tam vse na kupu, vse njih hiše gosposke so se podrle; ni kamen na kamenu ni ostal. In Šmarna gora se je podrla v Savo, in Golovec se je zgreznil v Ljubljanico, in v Grintavcih so popokale skale. Naju so v soboto iztirali iz Ljubljane, ker sva siromaka prosila po hišah vbogajme. Zdaj pa tudi oni nimajo svojih hiš gosposkih, ker jih je Bog udaril zavoljo njih trdosrčnosti. Pa odpusti jim Bog njih dolge in reši nas hudega zdaj in na večne čase! Na Posavju so pa dobri ljudje, prav dobri ljudje so tam. Hlebec kruha so nama podarili, jeli Markec? Bog jim plati zato in reši jih hudega zdaj in na zadnjo uro, amen!«

Solzljiv in ubit je bil glas starčev. Tone je izprevidel, da od človeka, kateremu se menda meša, ne dobi točnih sporočil in da trati čas, mudeč se ž njim. Segel je v žep, vrgel nekaj krajcarjev starcu v klobuk in pognal. A ni še mogel verjeti, da bi bila raz-

padla Ljubljana v razvaline, ker nekaj strašnega je imela zanj ta misel.

Na mostu rečice, ki teče s Kamniških planin, je zapazil, kako mu hiti nasproti mož srednje velikosti, v lahki, elegantni obleki, po kateri bi ga bil štel v gospode, da ni fine obleke tako zelo kazil oguljeni klobuk, izpod katerega so neredno štrleli temni lasje, in da ni nesel precejšnje cule pod pazduho. Mož je uporno gledal v tla in tekel, kakor bi gorelo za njim.

Še predno je bil popotnik vštric konja, je klical Tone nanj: »Ali prihajate iz Ljubljane, prijatelj?«

Popotni človek je prikimal in nekaj zamomljal, hiteč dalje in ne da bi se bil kaj zmenil za voznika.

»Lepo vas prosim, gospod, povejte mi, kako je tam?« je molednil Tone z jako vežljivo, pa razburjeno besedo.

»Brezno solz lije Ljubljana. Vse je proč, proč, proč!« je zavpil obupno popotnik in dirjal dalje, mahaje z roko.

Tone je še nekaj kliknil za njim, pa oni se je že pogrezal v meglo. Stresaval je z glavo kakor človek, ki nerad verjame neprijetnemu sporočilu. Bližal se je mitnici. Tudi tu je pozvedaval. Že to samo dejstvo, da še pobirajo mitnino, mu je vlilo v obupno srce nekoliko tolažbe. Mitničar, kosmat, visok mož, ki je spokojno pušil iz dolge pipe, mu je svetoval, naj vpraša na bližnji pošti, tam vse zve, ker gotovo imajo že brzojavna sporočila iz mesta. Pred poštnim poslopjem je videl kar tri čedne, prijetne in ljubeznive gospice, poštne upraviteljice, katerim so drugekrati gorela lica v sreči in zdravju, a danes so medlela kakor od dolgega posta in ostre pokore. Tone je pozvedaval pri njih. Mlademu, krepkemu junaku so gospice rade odkrile vse tajnosti brzojavne žice: kako že vse jutro deluje brzojavna naprava in prinaša iz stolnega mesta novice, ki se vse ujemajo v tem, da je hudo v Ljubljani. Peljal se je dalje. Tiho je otrnil solzo in potegnil z dlanjo po obrazu. Kako se bo vračal v Gabrovec k župniku z novico, da bele Ljubljane ni več, kako stopi pred Reziko, ako dobi žalostna sporočila o Daniču. Vse momente gabrovškega potresa je njegova domišljija spajala z vsemi mogočimi učinki potresa v mestu in dejal si je, da morajo biti strah, groza in nevarnost med tesnim mestnim zidovjem in med visokimi hišami mnogo večji nego v vasi. Srečal je kočijo. Pazno je pogledal vanjo, če bi Danič sedel v njej. Za zaprtim oknom je sedela ženska, ogrnjena v veliko rjuho in z detetom v naročju. Z drhtečim srcem se je pripeljal v vas, kjer je nedavno razsajal požar. Tudi tukaj so

kočevali ljudje ob cesti. Jedva so si dobro postavili hiše in že zopet bo treba trdo prijeti za delo, ako ostanejo živi. Videl je pred neko hišo na velikem vozu gručo cvetočih otrok. Sredi njih je sedel oguljen starček ter vil iz muževnih vrbovih mladik piščalke. In ves otroški zbor je piskal in se smejal in dobrovoljno se je Tonetu z voza nasmihal starček, češ, poglej, kako modro sem ujel drobnjav, da se je nehala cmeriti! Mladeniču je dobro del ta prizor.

»Hi!« je dejal Tone in odrinil, ker zelo se mu je mudilo.

Vedno več ljudi je bilo videti na cesti. Bili so to beguni, ki so kmalu po polnoči zapustili Ljubljano, boječ se še hujših sunkov in pa zato, ker nikjer ni bilo dobiti varnega prenočišča. Srečavali so ga peš in na vozeh. Ta je bežal k svojim sorodnikom, drug k prijateljem, nekaterega je gnal blazen strah na deželo, dasi ni vedel, kje dobi obstanka. Večina jih je šla brez prtljage, nekateri v oblekah nenavadnega sestava. Tone ni več pozvedaval; molče je razbiral osebe, ni li Daniča na potu. Kakor je on pazno gledal na te popotne ljudi, tako so ga tudi oni motrili z melanholskim, sočutnim pogledom, kajti velika nesreča je nekako zbližala in združila ves rod. Čim dalje se je peljal, tem bolj ga je težila misel, da zdajzdaj se mu razgrne megla in se mračna neizvestnost izpremeni v še mračnejšo gotovost.

Peljal se je po dolgih dobravah. Iz megle se je polagoma jelo svetlikati motnobelo, zidano znamenje svetega Janeza Nepomuka, stoječe na desni strani ob cesti. Pri tem znamenju je v svojih dijaških letih navadno počival, ko je hodil na počitnice. In onostran se je jel rezati iz megle konj in voz in krdelce ljudi, ki so šli kraj voza. Tone ni pazneje pogledal na voz, ki se mu je zdel že od daleč priprost in ne ustvarjen za gospodo, ker ga je premotilo ono znamenje, v katerem je potres zabrnil podobo svetega Janeza na stran, tako da je gledal proti Ljubljani. V tem ko je motril svetnika in se čudil učinku potresne sile, je zaslišal od leve strani klik: »Tone, Cijazovčev Tone!« Ozrl se je in spoznal v postarnem gospodu, sedečem spredaj na vozu, profesorja Daniča.

(Dalje prihodnjič.)

Kam naj grem odveze prosit.

Kam naj grem odveze prosit,
kam naj grem se pokorit?
Ali lahko me odvežeš
grehov, pater jezuit?

Ah, uganka nerazrešna! . . .
»Ljubite se med seboj!«
Tebi pa se zdi pregrešna
ta zapoved — Bože moj!

Saj je nisem prelomila,
sveta mi je pač doslej;
saj močno sem ga ljubila
in ga bodem še poslej.

Treba ni odveze meni —
kmalu zveže dobri Bog
v uri srečni, posvečeni
dvoje src in dvoje rok.

Treba ni pokore dati
za ljubezen — ah, nikdar,
saj dovolj srce prestati
mora za ta božji dar.

M. P. Nataša.

V somraku.

Tam na griču ob vasici
so spomini mojih sanj —
tam se šetam v tihem mraku,
čakam, v duhu gledam vanj.

Vse je kakor v oni dobi
v bajnočarobnih nočeh:
listje tajnostno šepeče,
valčkov mi odmeva smeh.

Mesec z zvezdami na nebu
me spominja sladko nanj —
kamor stopam, kamor gledam,
duh povsod mi vprt je vanj. —

Mara Gr.

Književne novosti

Janez Trdina: Zbranih spisov prva knjiga: Bahovi huzarji in Iliri. — V Ljubljani pri Schwentnerju.

Morda je že deset let, odkar sem bral zadnjikrat Trdinove »Bajke in povesti v Gorjancih«, užival ta najlepši in najzrelejši sad slovenske proze. Deset let je minilo, ali doživel sem malokaj, kar bi bilo napravilo name tako neizbrisen vtisk. Težko je pripovedovati o umotvorih, ki delujejo na človeka kakor življenje samo, kakor natura. Najrajši delam komplimente pollepim ženskam in

samo pollepe ženske jih zaslužijo. V vsaki hvali je nekaj hinavščine; stvar, ki je dovršena, ne potrebuje hvale, zakaj hvala jo ponižuje. Zategadelj bi me bilo sram, nadlegovati Trdino in tiste, ki ga poznajo, z neumestnimi epiteti, ki so jih rabili mnogoštevilni naši kritiki že za ljudi vsake baže in za dela zelo različne vrednosti.

V spisih Trdine, Mencingerja, Levstika, Levca je dosegla umetnost slovenskega sloga svoj vrhunec. Ni treba veliko premišljevati, zakaj prav ta »šola« še danes in posebno danes tako silno deluje na mlajšo generacijo. Razlika med njih slogom in slogom potomcev kaže njih čednost in naš greh. Tudi jaz sem potomec in komaj sem bil zapisal ta stavek, mi je prišlo na um, da bi razliko, ki jo čutim, razlagal in opravičeval. Hudo je namreč, če vidi človek, da navidezni napredek mordà ni vodil po ravni cesti, temveč v barje, na dolgočasna stranska pota. Kjer je bila nekdaj natura, je danes umetnost in iz te umetnosti gleda toliko umetničenja! Kar je napisal Trdina, je vzraslo iz slovenske zemlje, ni moglo biti napisano drugače nego po slovensko. Tukaj je dokument, da je naša zemlja rodovitna; obubožali so, ki so hodili drugam bogastva iskat.

Mirno teče govorica našim starim; tako mi je, kadar jih poslušam, kakor da bi mi šumeli od daleč notranjski gozdovi. Šele zdaj, od tujih zvokov pokvarjen, sem opazil, kako bogat je njih jezik. To bogastvo izvira iz slovenskega mišljenja in čuvstvovanja, ne iz Pleteršnika. Rodila se jim je beseda tako naravno, kakor jo izgovori jezik v prijetni družbi. In pripovedovali so tako naravno: izobraženi ljudje, ki so mnogo doživeli in mnogo izkusili in ki jim je Bog bil dal lepo govorico. Zdi se mi, da nobeden izmed teh naših velikih pisateljev ni mislil »delati literature«, kakor jo delajo dandanes na vse koncih in krajih.

Veliko se je izpremenilo od tedaj. Že Jurčič sam, dasi komaj mlajši, ne stoji več tako krepko z obema nogama na slovenski grudi. In zato, ker se je bil že odmaknil, ker se je bil pač že za senco odtujil, so njegovi kmetje po velikem delu karikature, zelo lepo naslikane in zelo zabavne. Ali če berem Trdino ter se povrnem k Jurčiču, mu ne pomagajo nič irhaste hlače in nič srebrni gumbi. Razloček je ta, da je Jurčič videl slovenskega kmeta, Trdina pa je živel v njem. Lahko je prevajati Jurčiča na katerikoli jezik, Trdino prevajati pa je skoro prav tako nemogoče in nezmiselno kakor Prešerna. Umetniki, ki so se odtujevali, so »študirali« kmeta in iz teh žalostnih študij se je porodila tista primojduševska literatura, ki straši še dandanes po lepi naši domovini in ki jo je bil svoj čas Mencinger tako olimpsko parodiral v »Cmokavzarju in Ušprni«. Pri nas pišejo kritike večjidel ljudje, ki jih ne veže s slovstvom in umetnostjo drugega nič nego šolske knjige. In ta kritika se je bila nalagala občinstvu, da obstoji prava slovenska umetnost v opisavanju kranjskih vasi in kranjskih kmetov. Tako so bili ti oznanjevalci krjaveljščine in primojduševstva zatajili bistvo ter so postavili namesto njega zunanjo obliko. In sadovi nam zore zdaj že v drugič; že v drugič gledamo, kako nam pionirji »narodne umetnosti« dramijo rajnega Krjavlja, kako nas vlačijo spet med rokomavhe in dezerterje ter nas navdušujejo za irhaste hlače in krepko slovensko kletev. Jaz moram priznati, da se mi irhaste hlače nikoli niso zdele estetične in da tudi ne preklinjam ne brez posebne sile. V najbolj grobem Krjavlju ne vidim toliko slovenske bitnosti kakor v najbolj umetnem Prešernovem ali Kettejevem sonetu. Na kratko povedano: zdi se mi, da je tisto retiriranje k »narodni umetnosti«

Andrejčkovega Jožeta in vrstnikov njegovih poleg znamenja onemoglosti in neizobraženosti tudi znamenje odtujenosti. Trdina je bil izobražen Slovenec, Slovenec v vsej svoji krvi in v vsaki svoji misli, zato ni moglo biti drugače, kakor da diši iz vsake njegove besede sočna slovenska prst. To je, kar ga loči od »narodne umetnosti«. Prvi, ki je pričel govoriti o tej umetnosti — menda je bil že Stritar — se je bil odtujil in zahrepenelo se mu je nazaj. Ali vrag vedi: vsi, ki so zahrepeneli in so se ozrli nazaj, so ugledali najprej mlako.

Kar deluje name tako močno in blago, je mirni, čisti slog naših starih pisateljev. Tako zdaj ne pišejo več. (Ne govorim o slogu zastopnikov »narodne umetnosti«: njih slog je siromaštvo, ah, žalost in puščoba sama . . .) Časi so se izpremenili — tam mir in vesela moška resnoba, zdaj hlastanje, umetničenje, ženska nervoznost. In tudi te izpremembe velik del pripisujem duševnemu potujčenju, ki je bilo zalezlo celo naše najboljše umetnike. To morda ni tako čudno, zakaj zdi se mi, kakor da bi se bila potujila tudi že naša lepa zemlja sama, celo tista čudovita ljubljanska ravan, ki legajo nanjo zdajle, ko to pišem, pač že velike večerne sence. —

Zabredel sem že predaleč, zakaj o tisti prelepi dobi naše umetnosti mislim govoriti itak obširneje, kadar izide še par zvezkov Trdinovih spisov. Za zdaj priporočam prvo knjigo, ki se ji pravi »Bahovi huzarji in Iliri«.

Ivan Cankar.

Slovenska Matica. Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. Uredil L. Pintar 1902. — (Konec.) Znani slovenski statistik E. Lah je skrbno sestavil »Črtice o ljubljanskem ljudskem štetju«, za katere je porabil uradne vire zadnjega popisovanja ter jih je primerjal s prejšnjimi; prof. dr. K. Glaser pa je preskrbel »slovensko bibliografijo« od 1. dne januarja do 31. dne decembra 1901. l. Ali je bibliografija popolna ali ne, ne morem reči, a zanašati se menda smemo na prof. Glaserja, ki si je ob spisovanju svoje zgodovine slov. slovstva pridobil gotovo veliko prakso za nabiranje bibliografskih podatkov.

Zbornikov urednik L. Pintar je napisal dvoje člankov. Članek »Iz pozabljenih rokopisov« obsega nekaj Primčevih pesmi za brambovce, ki jih je zlagal Primic kakor Vodnik v francoskih časih in ki so pravi prevodi Collinovih pesmi. Če je pesem »Mifli Brambavza« samo »rudimentarna zabeležba v prvem osnutku,« se mi ne zdi zadosten razlog, da je Pintar ni priobčil. Skrupuloznost tu ni na mestu. Primic ne uživa slave velikega slovenskega pesnika, da bi se s kakim nedovršenim proizvodom škodovalo njegovemu imenu in spominu. Tudi priobčene pesmi menda ne služijo estetskemu namenu, literarnozgodovinsko zanimiva pa je vsaka malenkost. Tudi ostale tri pesmi, ki jih omenja Pintar, bi bil brez skrbi lahko ponatisnil, saj dotične Primčeve knjige ni v vsaki knjižnici in z enim listom več bi se zbornikov obseg tudi ne bil preveč razširil. Vobče vlada pri nas prevelik strah glede ponatiskovanja starega blaga, ki je že kje natisnjeno, in sicer ne glede na to, ali so dotične izdaje lahko dostopne ali ne.

Kar je zamudila »Slovenska Matica« ob Prešernovi stoletnici, ki je prešla brez opetovano obetane spominske knjige, kakor da bi ne bila Matica v prvi vrsti poklicana, proslaviti spomin največjega slovenskega pesnika, to izkuša sedaj polagoma nadomestiti, in letošnji »Zbornik« prinaša kar troje člankov, posvečenih Prešernovemu spominu.

Pavel Grošelj je napisal lepo in zanimivo sestavljeno paralelo med Prešernom in Petrarko, s katero je zamašil važno vrzel v Prešernovi literaturi. Grošelj je vrlo dobro pojasnil razmerje med obema pesnikoma in umel tudi pravično in trezno oceniti njuno veljavo.

Kakor je doba jezikovne in umetniške italijanske renesanse rodila Italijanom Petrarko, tako je tudi nam na pragu nove dobe slovenskega naroda vstal duševni heroj — Prešeren. Pravi sin svoje dobe je postal pravzaprav njen mojster, ker mu je v to pomogla refleksivna stran slovanske duše. Upravičeno proglaša Grošelj Prešerna za prvega modernega Slovenca, to je moža s širokim svetovnim obzorjem, ki je, stoječ sam kulturno na visoki stopinji, izkušal tudi svoj narod dvigniti nanjo. Seveda na vseh toriščih se mu to ni posrečilo, le pesništvo je storilo ž njim korak, kakršnega morda — kakor pravi Grošelj — ne bo več v sto letih. Prešeren se je učil pri Petrarki, a posnemal ga ni slepo, temveč »izognil se je njegovim slabostim in pridržal le dobro, iz lastnega pa je dodal toliko čistega zlata, da ga je kot pesnik nadkrilil.« To dokazuje Grošelj, primerjaje oba pesnika z ozirom na tri konflikte, v katere more priti pesnik v zvezi z zunanjim svetom: občečloveški, narodni in ljubavni, in pokazal nam je v obeh pesnikih — filozofa, Italijana, oziroma Slovenca, in človeka. Kakor se zrcali v Petrarkovih delih njegov duševni boj, ki so ga bili različni svetovni nazori: paganstvo, krščanstvo in moderne ideje, tako odmeva tudi iz Prešernovih strun razpor v njegovi duši, ki mu ga je rodilo spoznanje, da svet ni tako odkrit in pošten, kakor si ga je predstavljal. Le njegov prirojeni humor mu je bil opora, da se ni uklonil nemili usodi. Grošelj pojasnjuje, kako je Prešerna njegova filozofija privedla do idealnega evropskega kozmopolitizma, iz katerega kujejo še sedaj največje očitke zoper Prešerna. Še sedaj mu ne morejo odpustiti, da ni bil politični agitator, pojoč »V boj,« ker so gluhi za kulturno struno, s katero je hotel Prešeren dvigniti svoj narod, to je z izobraževanjem jezika in klicem po tisti prosvetljeni kulturi, ki bi pregnala s sveta ves prepir in vse sovraštvo. Vsa ljubezen, ki jo izvaja Prešeren na tolikih mestih, jim je le fraza in »Zdravica«, Prešernov najzrelejši konfiteor, jim je — osamel pojav! Res, Prešeren ni bil bojevnik, ki bi bil vodil narod z dejanjem, a bil je njegov prorok, ki je z jasnim očesom presodil položaj svojega naroda in mu oznanjal boljšo in lepšo bodočnost.

Tako sta si pesnika slična tudi v narodnostnem oziru; najbolj pa se dotikata v izražanju ljubezni. S filozofskega in narodnostnega stališča sta bila sad svoje dobe, torej kolikor toliko različna, ljubezen, ki je vedno ista, pa ju je skoro povsem zenačila. Grošelj dokazuje sličnost njunega čuvstvovanja in njuno sorodnost, podajajoč »psihično analizo njune ljubezni in sledeč njenim posameznim etapam.« Samo nekaj bi si še želel v tem zanimivem razvoju, da bi bil Grošelj nekoliko globlje posegel v razmerje med Prešernom in njegovo Julijo ter nam pojasnil tudi to stran njegovih poezij, ki je še precej nejasna.

Grošelj je prišel do zaključka, da je Prešeren daleko »prekosil Petrarko, kar se tiče pesniške notranjosti, čuvstvovanja in idej, ter da je v celotni smeri svoje muze večji od Petrarke.«

L. Pintar, eden najboljših poznavalcev Prešernovega teksta, je znesel in nabral marljivo kakor mravlja celo vrsto vzporednih mest za našega Prešerna in nekoliko tudi za naše narodne pesmi. Da je tako proučevanje in raziskovanje jako zanimivo, ni treba posebej poudarjati, in Pintarjevo uvodno opra-

vičevanje je povsem nepotrebno. Seveda je segel včasi predaleč, a v takem poslu se lahko zabrede. Tuintam, kjer je za nepristranskega opazovalca le slučajno par sličnih besed, se pač ne da govoriti o paralelah. Smelo se mi zdi vzporejati nekatere Prešernove verze z Alfijem, Ovidom i dr., ali Prešernovo nemško pesem mladi pesnici s Seidlovo pesmijo slične vsebine, ali uvodni sonet Prešernov z Anakreontom ali Horacem. Tudi Pintarjeva razlaga besede »odlaši« v Prešernovem prevodu Bürgerjeve Lenore me ni mogla prepričati in prednost bi dal še vedno razlagi, da je »odlaši« substantiv. — Ali je bil Prešeren na Moravskem ali ne, še ni dokazano, a po nekaterih mestih v njegovih poezijah je soditi, da je bil tam in da je naravnost od tam prinesel spomine, ki se nahajajo v njegovih poezijah na Moravsko in ki so mu nakopali očitanje, da je na Moravskem videl samo — židinje! Vobče so Pintarjeve drobtinice jako zanimive in so posvetile v marsikak skrit kotiček naše tekstne kritike.

Tretji spis, ki se bavi s Prešernom, je Prijateljeva objava dveh Prešernovih pisem, katerima je dodal dr. Prijatelj zanimiv in temperamentno pisan komentar. Prvo pismo potrjuje Prijateljevo domnevanje glede razmerja med Bleiweisom in Prešernom. Ko so očitali Prešernu, da je pisal navadno nemška pisma, so kazali na Bleiweisa, češ, zakaj pa je pisal ta slovenski! In sedaj čujemo, da je bil Bl. samo »halbkundig« slovenščine, da so mu drugi prevajali spise in da je tudi Prešernu pisal nemški, kakor je dr. Prijatelj že poprej dokazal. V komentarju k drugemu pismu je dr. Prijatelj podal poleg drugih zanimivih pojasnil tudi razlago Prešernovega temperamentnega pisma Vrazu, v katerem poudarja svoje razloge proti ilirizmu. Ti razlogi so tako prepričevalni in tako častni za Prešerna, da bi lahko izpodbili vse argumente, ki se navajajo proti Prešernovemu principu. Toda uverjen sem, da jih ponekod zopet ne bodo hoteli slišati. In zato se povsem strinjam z doktorjem Prijateljem, ki pravi na koncu svojega članka: »Prej ali slej bo morala naša literarna in kulturna zgodovina izreči resno, končno historično besedo o obeh velepomembnih principih, ki sta vodila jugoslovansko literaturo in kulturo v XIX. stoletju, o ideji Vrazovi in Prešernovi . . . Glavno pa je, da si ne lasti te historične besede kak neužiten slavoslovec in še manje kak visok, vse bolje znati hoteč šolnik«. Toliko je jasno že sedaj, da se ne bo obsodil niti Vrazov niti Prešernov princip, ker se mora priznati, da sta imela oba poštene in plemenite namene. Kateri princip je bil realnejši in izvedljiv, pa je dokazal uspeh, ki je ostal zvest Prešernu. Zato je tembolj čudno, če izkuša kdo brez pravega umevanja Prešernove misije izreči nad njim obsodbo za ceno slavo, da je povedal nekaj novega. Morda nam izreče to končno historično besedo dr. Prijatelj sam, ki se je z vso vnemo in njemu lastno temeljitostjo posvetil hvaležnemu študiju našega Prešerna! Želeti bi pa bilo, da izda »Matica« kmalu vso korespondenco Prešernovo, ki je sedaj raztresena po raznih izdajah in publikacijah. Tudi s tem bi »Matica« deloma poplačala dolg, ki ga je zakrivila ob Prešernovi stoletnici.

Fr. Vidic.

Orožen. Vojvodina Kranjska. Zgodovinski opis. Ljubljana 1902. Izdala »Matica Slovenska«. — Slovenska Matica ima mnogo zaslug, ker je začela izdajati znano delo »Slovenska zemlja«, v katerem se opisujejo slovenske dežele v zemljepisnem in zgodovinskem oziru. Nasproti pa mora vsakdo obžalovati,

da se ni izvršil prvotni sklep, izdati skupno zgodovino slovenskega naroda. Ta bi nam kazala ves zgodovinski razvoj našega naroda in ne bilo bi treba segati sedaj po tem, sedaj po drugem zgodovinskem opisu zaželjene slovenske dežele. Zato se morajo po sedanji zasnovi večkrat ponavljati odstavki, o katerih se je govorilo že v prejšnjih delih.

Mnogo pisateljev se je že bavilo z zgodovino Kranjske dežele. Izvečine so pa te zgodovine zastarele, ker se je pojavilo med tem veliko novega zgodovinskega gradiva. Pri vsaki kompilacijski knjigi, ki sloni samo na preiskavah tujih pisateljev, a ne na lastnih arhivskih, moramo veliko strože paziti, da pisatelj porabi če ne vseh, vendar one spise, ki imajo stalno vrednost. Pri Orožnovi knjigi moramo omeniti, da je prezrl marsikako važno razpravo, ki popolnjuje naše znanje o srednjeveški teritorijalni zgodovini, o dobi reformacije in protireformacije in katero bi bil moral vpoštevati. Zato bi se morali nekateri stavki o navedenih dobah drugače glasiti. Splošno se mora pripoznati, da se je Orožen vkljub odmerjenemu malemu obsegu knjige oziral ne samo na politično zgodovino, ampak tudi na notranji razvitek Kranjske dežele. Pri vsaki dobi nahajamo odstavke o ustavi in narodnem gospodarstvu, o znanstvu in umetnosti. Zelo pregledno in popolno so popisani dogodljaji prazgodovinske in rimske dobe. Da bodo specijalisti te ali one dobe dobili v knjigi kako napako, je skoro neizogibno iz vzroka, ki sem ga prej omenil. Toda različne male napake ne zmanjšujejo vrednosti knjige, ki jo odlikuje še posebno preglednost in se razlikuje v tem pogledu od okorne in nepregledne Dimitzove zgodovine.

K.

Bogumil Vošnjak: Zapiski mladega potnika. Gorica. Goriška tiskarna Gabrščekova. 1903. Strani 402. Cena? — Stud. jur. g. Bogumil Vošnjak je bil tako previden, da si je bil izbral ob svojem rojstvu bogate roditelje. Ta okolnost mu je tudi pripomogla, da je lahko potoval lani po Italiji, po Egiptu in po sveti deželi. Spremljal ga je njegov oče, bivši državni in deželni poslanec, g. Mihael Vošnjak. Z Reke je potoval avtor sam, a v Italiji se mu je pridružil oče. Mudilo se jima ni nikjer; ostala sta lahko v vsakem kraju, kakor dolgo sta hotela. To je seveda veliko vredno na potovanju. Srečen je, kogar čas in denar ne gonita prenaglo od kraja do kraja. Bogumil Vošnjak pa ni potoval samo za kratek čas. Na svojem potovanju je imel odprte oči. Povsod je mislil in opazoval. In kar je videl, to nam je opisal v lepi knjigi, ki ji je dal skromen naslov: »Zapiski mladega potnika«. Res da je pisatelj še mlad, toda njegov potopis priča, da je avtor resen mož, kakor sta resna in delavna rodoljuba njegov oče, zaslužen narodni ekonom, in pa njegov stric (dr. Jožef Vošnjak) zaslužen narodnjak in pisatelj.

Začetek potopisa je čisto moderen. Plastično nam riše jutranji prizor v reški kavarni in v pristanu, kjer se začenja razvijati življenje in kjer že stoji pripravljen za odhod parobrod »Strela« (Vilám ?).

Kako velikanski vtisk pa je naredila na pisatelja klasična Italija, dokazuje vsaka stran njegovega potopisa. Saj zavzema Italija sama v knjigi nad 200 strani. Rim, Neapolj, Pompeje opisuje obširno. Morebiti je ob pogledu nekaterih umotvorov, ki jih je videl po tamošnjih muzejih, še pregostobeseden. Saj v potopisu itak ne kaže preveč estetikovati. Čitatelj, ki dotičnih umetniških zbirk ni sam videl, si jih vendarle ne more predstaviti, če mu jih še tako na-

tanko opišeš. Veseli nas pa, kadar opisuje življenje, kadar izraža svoje vtiske. Mislimo, da je to glavna stvar, da nam pisatelj pove, kako se je njemu zdelo to in ono. Takih finih opazk čitamo tudi pri Vošnjaku vse polno, kar se tiče Rimljanov, starih in modernih, kar se tiče rimskih politikov in parlamentarcev, ekonomskega vprašanja itd. Veseli me, da čitam o Pompejih v njegovi knjigi te-le pametne besede: »Pravi cilj, zmisel in vse vrline antičnega življenja se odkrivajo onemu, ki hodi z jasnim duhom razmotrivajoč po pompejskih ulicah.« Iste besede bi se lahko ponovile tudi zastran narodnega muzeja v Neapolju. Ko sem l. 1899. videl Rim, Neapolj in Pompeje, rekel sem sam pri sebi: Sedaj šele vem, kaj so bili Grki in Rimljani! Grški in rimski pisatelji bi se morali razlagati tukaj na teh svetih mestih stare kulture.

Človek, ki študira življenje teh dveh starih narodov samo iz knjig, ta jih ne pozna. Država bi morala gimnazijcem ali vseučiliščnikom dajati posebne stipendije, da bi mogli potovati v Italijo. Potem bi šele vedeli, kak velik narod so bili Rimljani in kaki genijalni, božanski ljudje njih učitelji — Grki. Dobro je torej storil Bogumil Vošnjak, da se je, predno vstopi v resno življenje, najprej poklonil največjemu vzoru današnje prosvete — grško-rimskemu. In pisatelj je po pravici ves navdušen za antični duh. To priča, da ima sam fin okus za vse lepo in vzvišeno.

Iz Brindizija sta se prepeljala z očetom v Aleksandrijo, Port-Said in potem v Bejrut, v Jafo in v Jeruzalem. Večjega kontrasta si skoro ne moremo misliti nego: Italija pa Palestina! Stari duh teh dveh dežel si naravnost nasprotuje. In vendar ima židovsko-turški orijent svoj posebni čar. Stare krščanske tradicije vplivajo na popotnika s posebno močjo. In Jeruzalem in pa Palestina sta naredila tudi na Vošnjaka velik vtisk. Jeruzalem in pa sveta dežela, kakršna sta sedaj, obsevana od svetih legend in starih zgodovinskih dogodkov, v istini pa orijentalsko otožna, romantično umazana in pisana. Gospod Vošnjak je prejahal najzanimivejše kraje v sveti deželi. Orijent je vplival blagodejno na njegovo fantazijo in pero. Partija o Palestini je stilistično najboljša v celi knjigi. Kar je sam videl in doživel, pripoveduje živahno, na mnogih mestih celo poetično. Pisateljev jezik je ravno v tej »orijentalski« partiji najlepši. Slog je beletristen in s pravim užitkom čitaš njegove opise Jeruzalema, Galilejskega jezera in zanimive ježe po Galileji. Ker je avtor tudi amateur-fotograf, je posnel sam mimogrede po kak kraj. Fotografije je porabil v svoji knjigi za okusne vinjete.

Summa summarum: Bogumil Vošnjak je podal s svojimi »Zapiski« lepo knjigo. To je srečen literaren začetek. Morda najde kako kritično oko tupatam kak jezičen ali stilističen »lapsus«. Glagol »griva« me (na strani 402.), n. pr., namesto: žal mi je, ali kesam se — se seveda absolutno ne sme pisati. Take stvari bi mu bil lahko korektor popravil. Toda take hibe ne zmanjšujejo vrednosti »Zapiskov«. Gospod Vošnjak, ki je letos tudi v »Ljublj. Zvonu« objavil lep članek, obeta obogatiti našo literaturo še z mnogimi lepimi in koristnimi spisi. Pogoje za to ima vse, to vem. Dodajemo še, da so »Zapiski« izhajali v feljtonu goriške »Soče«, a sedaj so pretisnjeni v posebno knjigo, ki jo bo čital vsak rojak z veseljem in pridom, saj dobrih potopisov še itak nimamo preobilo.

A. Aškerc.

Slovanska knjižnica 121—127. Henrik Sienkiewicz: Križarji III.—IV. del. V Gorici 1903. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabrščck. S tem je končan veliki Sienkiewiczev roman in naše slovstvo je za eno znamenito delo bogatejše. Ves roman obsega 1038 strani in stane naročnike »Slovanske knjižnice« 3 K 90 h, dočim se prodaja v knjigarnah po 5 K 20 h. — Za drugo leto obeta upravništvo »Slovanske knjižnice« še večji roman istega pisatelja, »Potop«. In tako ne bo dolgo, da bomo imeli prevedena na slovenski jezik vsa večja dela slavnega Poljaka, a glavno zaslugo za to bo imela Gabrščekova tiskarna, kateri želimo pri tem zares slovanskem podjetju, da bi jo naše občinstvo tako podpiralo, kakor docela zasluži. *—a—*

Talija. Zbirka gledaliških iger. Ureja Fr. Govekar. V Gorici. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček. Dozdaj je izšlo deset snopičev te zbirke, od katerih prinaša vsak po eno enodejanko — samo zanimive igrice, ki se lahko tudi po deželi uprizarjajo. Cena vsakema zvezku je 40 h. *—k.*

Pavel Mihalek: Iz nižin življenja. Izdali »Naši zapiski« v Ljubljani. Založili Fr. Rinaldo in tov. 1903. Cena 1 K. Temne, nemara pretemne slike! Solnčni žarki prodirajo tudi v najnižje nižine in tudi najtemnejše življenje ima svetle momente! Pisatelj nam sicer ne vsiljuje nikjer svojih nazorov, a tendenčnost njegovih spisov tiči baš v tem, da so tako enostranski in da se tako izogiblje tega, kar je lepo v življenju. Kdor se zadovoljuje z zunanjim dejanjem, se pri teh črticah ne bo dolgočasil, nikakor pa ne bodo zadovoljile tistega, ki se poglablja rad v dušo človeško. No, pisatelj je še mlad in ne sme se zahtevati od njega preveč! Zato si pa tudi ne dovoljujemo izreči zdaj še končne sodbe o njegovi zmožnosti.

Mali vitez (Pan Volodijevski). Tvrdka Kleinmayr & Bamberg je razposlala doslej 18 sešitkov tega znamenitega Sienkiewiczewega romana.

Die Ursache des Schwundes des prädikativen Instrumentals im Slovenischen und Sorbischen. To je naslov zanimive razprave našega odličnega učenjaka, univerznega profesorja dr. Karla Štreklja, ki je izšla kot poseben ponatisk iz XXV. zvezka Jagićevega organa »Archiv für slavische Philologie«. Spis prinaša na prvi strani sliko pisateljevo s podpisom njegovim. Vsebina mu je raba predikativnega instrumentala v slovanskih jezikih sploh, posebej pa v slovenščini in sorbščini. Kakor še dandanes Poljaki, Rusi, Čehi, Srbi in Hrvati, so tudi Slovenci in Sorbi nekdaj govorili in pisali: postati, biti, izvoliti kraljem; imenovati zastopnikom; smatrati, imeti, spoznati primernim i. t. d. A tako izražanje je minilo že zdavnaj. Uničili ga niso tuji vplivi, nego predikativni instrumental je zatrla ta okolnost, da je slovenščina (poleg sorbščine) v konstrukcijah sploh izgubila instrumental brez predloga. Nahaja se v jeziku le še v prislovnih funkcijah, a ne z značajem sklona, n. pr. križem, mahom ali (podaljšano) mahoma i. t. d. Polagoma se je začel instrumental družiti s predlogom *s* in je ž njim služil nekaj časa tudi za predikativni instrumental, a ker se je ob tej rabi mešal s socijativom, je zmisel postajal nejasen, in jezik se je, logično v to prisiljen, rešil dvoumnosti s tem, da je popolnoma opustil predikativni instrumental in se poprijel izražanja z nominativom ali s konstrukcije z *za* z akuzativom: postati, biti kralj ali za kralja, izvoliti za kralja; imenovati za zastopnika; smatrati, imeti, spoznati za primerno itd. Tako izražanje je torej dandanes edino

pravilno in slovensko, drugačno je grdo spakovanje in neslovensko. Prazen je trud nekaterih »piscev«, da bi zopet uvedli predikativni instrumental v jezik. Slovence je minil čut za to obliko; da je res tako, o tem se lahko sleherni dan prepriča vsakdo, če čita naše časopise in druge publikacije, ki kar mrgole instrumentalnih nestvorov. *M.*

»Filipovićeva slava« se nazivlje knjižica, ki se bavi z življenjem in načeli odličnega pedagoga in ljudskega učitelja hrvatskega, Ivana Filipovića. Čisti dobiček od te knjižice, ki se dobiva po 30 novč. izvod pri Josipu Klobučarju v kaptolski šoli v Zagrebu, je namenjen hrvatskemu učiteljskemu konviktu. *—a—*

»Slovník staročeský«, napsal Jan Gebauer. Vydávají »Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a uměni« a »Česka graficka společnost Unie«. V Praze 1903. Nakladem »České grafické společnosti Unie«. Tega znamenitega dela smo prejeli 7. in 8. sešitek. Vsak sešitek stane 4 K.

Em. šl. z Lešehradu: Jas a stín. Črty a nálady. (Chrysanthem VIII.) 1903. St. 54. — Knjižica, ki bi niti v skromni slovenski literaturi ne prišla razločneje na površje, nego n. pr. Kalanove povesti za slovensko ljudstvo; kaj pa šele v lepi češki literaturi! *A. D.*

Jan Magiera: Wł. L. Anczyc jako dramaturg ludowy. Kraków. Nakładem autora. 1903. (Poseben odtisk iz Sprawozdania Gimnazyum św. Jacka v Krakowie.) Ta razprava govori nekoliko obširneje o življenju, delovanju in pomenu Anczyca kot pripovedovalca in ljudskega dramatika, nego je bilo to mogoče pisatelju g. M—i. v razpravi »Iz zgodovine narodne poljske drame. Delovanje Anczyca« v lanskem letniku »Lj. Zvona«. Razprava je pisana simpatično. Pisatelj na koncu predlaga, naj se osnuje na ime Anczyca zaklad, iz katerega bi se delile nagrade za dobre poljske narodne dramatske proizvode. Anczyc bi imel tako najlepši spomenik. *Ant. Dermota.*

Upodabljajoča umetnost

Vegov kip. Idrijska realka je naročila pri ljubljanskem kamenoseku Tomanu za svoje novo, ravnokar dovršeno lepo poslopje jako primeren in aktualen okras, doprsni kip slavnega matematika Jurja barona Vege, ki je bil, kakor je sedaj dokazano, rojen Slovenec. Kip je izdelal v imenovani delavnici mladi umetnik g. Martin Bizjak v dvakratni naravni velikosti iz istrskega marmorja. Podobo našega znamenitega rojaka je posnel Bizjak po neki sliki znanega Wolfa v ljubljanskem muzeju. Kip je po sodbi strokovnjakov lepo umetniško delo, s katerim se Bizjak lahko ponaša. Mlademu kiparju bi želeli od kod dovoljne podpore, da bi mogel svoje znanje dopolniti na kaki umetniški akademiji. Portret Vegov kaže duhovito in energično individualnost. Za tem visokim čelom so se bili porodili njegovi »logaritmi« in druge matematične skrivnosti. Slovenski Arhimedes! Kolikor je nam znano, je to prvi kip učenega avstrijskega

vojaka, našega rojaka, a idrijska realka se je sama počastila s tem, da bo stal prvi ta Vegov spomenik nad vhodom njenega poslopja. Kakor znano, je bilo lani 26. septembra preteklo sto let, kar so našli v Nussdorfu pri Dunaju mrtvo truplo Vegovo. Ubil ga je bil in oropal neki nemški mlinar.

A. A.

Sv. Ciril in Metod. Trgovec z umetninami B. Kočí v Pragi (Františkovo nabrežje 14) je izdal v barvotisku sliko slovanskih apostolov, Cirila in Metoda. Slika (format 25 × $16^1/_2$) je natisnjena na finem kartonu. Češki umetnik Urban, ki je ustvaril to podobo v originalu, je naslikal slovanska moža v ornatu orijentalskega sloga. Knjiga, ki jo držita v rokah, je slovenski prevod sv. pisma. Slika je resničen umotvor in v okviru bode okras vsake narodne hiše. Ciril in Metod sta in ostaneta slovanska heroja, pa naj se celo učenjaki(?), kakršen je berlinski profesor Brückner, še tako trudijo dokazati, da je bilo življenje in delovanje teh dveh mož škodljivo evropski kulturi in da Slovani ne vemo, zakaj ju slavimo. Besedičenje raznih dvorskih nadriučenjakov ne imponuje nobenemu razumniku, saj vemo, da so ljudje te baže že zdavnaj prodali svojo znanost pangermanskim politikom za svetle »ordne« in pa za mastne nagrade. Dvorsko učenjaštvo pa židovska barantija!

A. A.

Splošni pregled

»Na klancu« v nemškem prevodu. Cankarjev roman »Na klancu« je začela v listku prinašati »Politik«. Prevod je preskrbela naša neutrudno delavna pisateljica Zofka Kveder-Jelovšek.

Družba sv. Mohorja šteje letos 76.058 udov, to je 3988 manj nego lani, ko smo bili dospeli do prečastnega števila 80.046 članov. Posamezne škofije, oziroma kraji, jih imajo, in sicer:

goriška nadškofija	8301	(— 396),
krška škofija	6205	(— 360),
lavantinska	23293	(— 2115),
ljubljanska	30398	(— 915),
tržaško-koprska	4048	(— 220),
sekovska	560	(+ 4),
somboteljska	306	(— 40),
zagrebška nadškofija	423	(— 23),
senjska škofija	188	(— 5),
poreška	102	(— 30),
djakovska	63	(— 3),
Bosna	214	(— 15),
videmska nadškofija	175	(— 8),
razni kraji	472	(+ 50),
Amerika	1119	(+ 137),
Afrika in Azija	191	(— 51).

Ta razkaz kaže, da smo v treh pokrajinah napredovali; zlasti so se odlikovali Amerikanci, ki štejejo letos 137 udov več. Nazadek se kaže v lavantinski škofiji za 2115, ljubljanski za 915, goriški za 396, krški za 360, tržaško-koprski za 220. V družbene »zlate bukve«, v katere se po pravilih vpiše vsak novo vstopivši ud, se je zapisalo 7167 novih letnih udov, namreč od številke 234.722 do številke 241.889.

Družba razpošlje letos **456.348** knjig. Pač častno število za mali in še tako razkosani slovenski narod! Od svojega obstanka je podala družba svojim udom že **9,300.040** knjig! V istini pa je to število še precej višje, ker so tu štete samo one knjige, ki so jih prejeli udje, natisnjeni in izkazani v koledarjih.

Tri nove češke enodejanke. Nedavno so se predstavljale v Pragi v »Narodnem divadlu« tri nove izvirne češke enodejanke, in sicer: Rik. Saudeka »Svědomí dítěte«, Lot. Suchega »Nezabiješ!« in Jos. Jeklerja »Konec«. Najmanj je baje uspela drama zadnjega avtorja.

—*i*—

»Potopljeni zvon« kot opera. Ruski komponist Davidov je zložil opero na tekst, ki je posnet po znani Hauptmannovi drami »Potopljeni zvon«. Opera se uprizori še letos v Peterburgu.

Rusko slovstvo. Duhovništvo na Ruskem kaže vobče precejšnjo mržnjo do prave prosvete. Častno izjemo dela v tem pogledu peterburški župnik Gregorij Petrov. Petrovu je torišče, ki mu ga nudi njegov poklic, preomejeno, njegov živahni duh sili naprej, on piše o vseh dnevnih vprašanjih, in to s toliko prostodušnostjo, da se mora človek res čuditi. Da ima vsled tega pri svojih sobratih mnogo protivnikov in da mu njegovi višji niso naklonjeni, je umevno. Saj bi to tudi pri nas ne bilo drugače! Nedavno je izdal Petrov knjigo, katere naslov se glasi: »O naših pisateljih«. Tu se bavi zlasti z Gorkim jako temeljito. Po nazorih Petrova bi moral biti vsak pisatelj vodnik in učitelj svojemu narodu. On bi moral kazati pot do resnice in razkrivati tajni zmisel življenja. V njegovih delih naj se življenje ne zrcali samo, on naj temveč dela na to, da življenje preustroji, izpremeni. Večina pisateljev je nezmožna za kaj takega in to je Petrovu tragična stran v poklicu modernega, zlasti ruskega pisatelja. Ne da bi vodili, tavajo pisatelji samo. Znajo pač izražati hrepenenje po spoznanju, koprnenje po razrešitvi večne zagonetke, nikakor pa ne znajo tega hrepenenja, tega koprnenja utešiti. K takim pisateljem prišteva Petrov tudi Gorkega. Petrov zahteva od pesnika, pisatelja in umetnika sploh ustvarjajoče moči — ustvarjajoče moči v tem zmislu, da izraža nove ideje, kaže nove cilje ter stavi življenju višje, svetlejše in lepše smotre. — Med ruskimi dekadenti in sicer najmlajšimi se odlikuje v novejšem času posebno Konstantin Balmont. Pred kratkim je izdal novo zbirko pesmi, katere dnevna kritika sicer ni sprejela nič kaj pohvalno, ki pa je vzradostila vse poznavatelje in prijatelje prave lirike. Balmont živi svoje posebno življenje. »Življenje je minljivo, sanje so večne«, to je ena izmed mnogih njegovih originalnih in karakterističnih misli. Svoje fantazije in čute izliva Balmont v verze nepopisnega blagoglasja. Oblika in rima mu ne delata nikake težave; nikdar ne dela jeziku sile, dasi se poslužuje često najtežavnejših oblik. Pač dirne prevelika samozavest, ki se kaže tuintam v njegovih delih, včasi neprijetno, tudi predmeti, ki jih obdeluje, niso vselej simpatični, a navzlic temu je Balmont velik poet. —

Merežkovskij je prijavil nekoliko odlomkov iz svojega še ne dovršenega romana »Peter Veliki«, ki ga je smatrati za zaključek velike trilogije, o katere prvih dveh delih (»Julijan Apostata« in »Leonardo da Vinci«) smo že govorili v našem listu. —*a*—

Vegov spomin. Čuden narod smo mi Slovenci: svojih najslavnejših mož se spominjamo le neradi, kaj še, da bi jih dostojno častili! Kdaj že bi bil zaslužil mož, kakršen je Vega, javen spomenik, a šele zdaj se je začelo nekaj govoriti o tem, da pa se izvrši ta ideja, poteče brez dvojbe še dokaj časa! Prebivalci prijazne Moravške doline so praznovali letos na primeren način spomin na stoti smrtni dan tega svojega velikega rojaka in to jim moramo šteti tem bolj v zaslugo, ker se je ta stoletnica sicer pri nas menda popolnoma prezrla. Povodom tega slavja je prinesel dunajski »Fremdenblatt« o Vegi lep članek iz peresa Fridolina Kavčiča, ki dosedaj ni malo pripomogel do tega, da so se spoznavali naši slavni možje pri nas doma in drugod. —*š*—

Smetanov spomenik. Poročali smo že, da so zasledili v Smetanovi zapuščini mnogo dovršenih skladb, ki so bile doslej neznane. Ž njih urejevanjem se bavi zdaj po naročilu češke akademije znanosti in umetnosti prof. pl. Káan. Izkupilo zanje se porabi za dostojen spomenik slavnemu komponistu.

Ljubljanski »Sokol« je praznoval dne 27. p. m. v majhnem obsegu, a na primeren način štiridesetletnico svojega obstanka. Kako tesno je spojena pri nas sokolska ideja z našo narodno probujenostjo, kolika je zasluga osobito ljubljanskega »Sokola« za naš napredek v narodnostnem oziru, je vsakemu znano. Vrlemu društvu želimo ob tem slavju, da bi tudi v prihodnje procvitalo in se še nadalje kar najlepše razvijalo v prospeh našega ljubega naroda!

Desetletnica »Slovenskega planinskega društva«. Dne 10. in 11. oktobra t. l. bo obhajalo »Slovensko planinsko društvo« na slovesen način desetletnico svojega obstanka. Kratka je doba desetih let, a če je tako plodovita, kakor je bila omenjenemu društvu, se tudi na tako kratko dobo lahko s ponosom ozira. »Slovensko planinsko društvo« je izmed onih naših društev, ki zaslužijo v prvi vrsti naših simpatij in naše podpore, saj nas je šele ono prav opozorilo na krasote naše domovine, ono šele vzbudilo v nas navdušenje in pravo ljubezen za našo rodno grudo, ono tudi tesneje zvezalo Slovence z drugimi Slovani in ono z vidnimi, neizbrisnimi znamenji označilo svetu naše planine kot našo last. Naj bi »Slovensko planinsko društvo« delovalo i v prihodnje z isto vnemo, pa tudi z istim uspehom kakor doslej! —*š*—

Število prebivalstva ljubljanskega l. 1813. je znašalo **11.364** ljudi. Tako izpričuje »Budget de l'an 1813. Commune de Laybach«. (Mestni arhiv, francoska doba, fasc. 11, akt 52.). *Aškerc.*

Ljubljanski Zvon

November.

V srcé zadet
od hladnih puščic morilke slane,
sred sive poljane
téžko glavó
poslednji uklonil je cvet.
Tja v sivo svobodo, tja v nedogled
na krilih molčečih, ko sanje lahnó
toníle črne so vrane.

Vsa širna ravnina spi . . ..
Od nékod le iz dalje neznane
vabi počasi samoten še zvon,
zamolklo monoton.

A širna ravnina spi,
in trudno pojemajoč
umira mu glas v brezzvezdno to noč,
v mrmranje uvelih gubi se trav
življenja zadnji pozdrav
od nékod iz dalje neznane.

In kdor tu stoji
sred sive ravni,
srce mu je v prsih težkó.
črez gluho mu polje sanje gredo
kdovekam v dalje neznane . . .

Ivan Prosekar.

Iz mraka.

Moja mladost okrvavljena
je zakopana —
setve je svetle pogažena
mlada poljana.

Dviga za lesi se temnimi
črna gomila —
vanjo je nade vse hladna mi
prst zagrnila.

Že zatonila je moja mladost,
kot solnce zletela za gore,
nikdar ne vzide več, ne zažari.
Kje dnevi mladostne se zore?

Solnce pač vstane vsak dan iz morja,
zlati se jasno, prerojeno,
kam smo zapravili svojo mladost,
zaman, oj, zaman zaželjeno?

Tabor.

Upi moji . . .

Upi moji — beli cveti
glavice povešajo . . .
— trudni potniki samotni —
bolj in bolj mi pešajo . . .

Kam, korak, si me privedel
v širno, mrtvo to ravan?
Ni ga pota — ni je steze —
a nad njó ta mrkli dan . . .

In kot zli duhovi — misli
moje me preganjajo,
upi moji — beli cveti —
smrti že se klanjajo . . .

— Trudni potniki — zašli so
in zastali sred temé,
ah, predaleč za oblaki
zvezde vodnice blesté.

Kristina.

Greh.

Spisal Ivan Cankar.

(Dalje.)

II.

a klancu pred cerkvijo mu je prišel naproti cerkovnik.

»Pozno si zvonil! Kaj pa si počel tako dolgo tam gori?«

Tone se je ves prestrašil, ni odgovoril nič in je šel hitro mimo. Cerkovnik je gledal za njim in se je čudil.

Zakaj me je vprašal? — si je mislil Tone. — Morda že kaj sluti, morda je kaj slišal. Prav lahko je slišal, saj je odmevalo v cerkvi, tam skozi durce se je glasilo na klanec in po cesti navzdol. Pred hišami so stali, na pragih in so poslušali, kako je cvililo, prosilo in kako je butalo ob tla. Vse so slišali in vse so videli. — Vprašal je samo tako, nalašč, in se je smejal na tihem; zdaj stoji tam in gleda za njim. Ni se ozrl, ali videl je, kako stoji tam, in čutil je na tilniku, na hrbtu njegov porogljivi nasmeh in njegov hudobni, mežikavi pogled. — Samo nalašč je vprašal nocoj, le mimogrede, jutri pa stopi predenj in vpraša naravnost. —

Jasnila se je noč, zakaj zvezde so že zasijale in za hribom je svetil mesec.

Kako lepa je noč! — je pomislil Tone. Nikoli še ni videl noči, ne zvezd, ki so sijale mirno, in ne velikega neba, ki mu ni kraja nikjer in ki je človeku tako čudno pri srcu, če strmi v njegovo neskončnost in ne misli nič. Hiše so bile ob potu in svetile so se belo; tudi hiše so se mu zdele prijazne in lepe kakor nikoli, in ljudje, ki so stali na pragu, so bili prijazni in brez zla. On pa je šel mimo truden in upognjen, zakaj težko breme mu je ležalo na srcu.

Pod klancem so se križala pota in tam je stala pred štacuno debela branjevka; njen obraz je bil širok in prijazen in se je smejal neprestano. Kadar je šel Tone mimo, mu je dala bonbonov, zato ker je bil ministrant. Ugledal jo je pred štacuno in že se je okrenil, da bi se ji ognil, pobegnil preko polja, po skritih stezah.

»Tone! Hej!«

Zdaj je že vse izgubljeno! — si je mislil Tone. Dokler ni bil ugledal branjevke pred štacuno, se ni spomnil, da je bila mačka njena, lepa bela mlada mačica z rdečo pentljo na vratu.

»Kam pa, Tone?«

Bližal se je počasi; sam je čutil, kako so se mu kolena tresla.

»Zvonil sem!« je odgovoril predrzno, ker si je mislil na tihem: če je vse izgubljeno, čemu bi še lagal?

»In potem sem bil na podstrešju!«

Gotovo je čula vse tudi ona, zakaj bi se zdaj lagal in izgovarjal? Jutri zjutraj že pride na dan. Štacuna je bila prav pod klancem, videlo se je odtod naravnost na fasado, na durce za velikim kamenitim križem in tako se je tudi slišalo vse. Slišalo se je, če je potrkal s prstom na zvon, zazvenelo je daleč po klancu, po dolini. Kako bi se torej ne bilo slišalo, ko je kričal in ko je cvililo in stokalo in butalo, ko je odmevalo po cerkvi in v tramovju?

Branjevka se je smehljala, ali Tone ni verjel prijaznemu smehljaju; mežikala je dobrodušno kakor zmerom, ali tudi njenim očem ni verjel.

— Samo igra se z mano, kakor sem se jaz ž njeno mačko, ko sem jo bil po očeh. Jutri pa stopi predme in me vpraša naravnost. —

»No, čakaj, Tone!«

Stopila je v štacuno, Tone pa je pomislil, če bi zdaj brž ne skočil ter pobegnil, predno bi se vrnila branjevka. Toda že se je vrnila ter mu je dala bonbonov, lepo v papir zavitih. Tone je vzel, ni rekel nič in je hitel dalje. Branjevka je gledala za njim in se je čudila; tako majhen in ubog se ji je zdel kakor nikoli. »Bolan je fant!« si je mislila ter se je napravila, da bi zaprla štacuno, ker je bilo že pozno in je občinski sluga že prižigal petrolejno svetiljko na oglu. —

— Vsi že vedo! — je mislil Tone, ko je hitel po ulici. Tam ni bilo več hiš in ne svetlih oken; noč je bila tišja in mirnejša, samo zvezde so svetile. Na desni je bilo odprto polje daleč v temo, do hribov; tudi na levi so bile lehe in ob poti, ob jarku je bila visoka živa meja. Tone se je domislil in je zalučil bonbone preko meje na polje.

»Kdor jih najde, njegovi so!«

Srečal je malokdaj človeka, in kadar mu je prišel kdo naproti, se je ognil daleč v stran in je hitel ob jarku. Bal se je, da bi ga kdo ne ogovoril, sredi prazne ulice in v temi. Ali zdelo se mu je, da se je vsakdo, ki je šel mimo, ozrl srepo nanj, s sovražnim in zaničljivim pogledom.

— Vsi že vedo! Po vsej dolini se je slišalo, zato ker je bil tako tih in teman večer. Stokalo je po vsej dolini in poslušali so in so gledali —

Prišel je po cesti učitelj, napotil se je bil morda v krčmo. Tone ga je spoznal od daleč in je vztrepetal; spoznal ga je tudi učitelj.

»He, kaj pa ti tako pozno? Zakaj se ne odkriješ?«

Tone je stal pred njim in se je tresel in ni odgovoril.

»Kod si hodil?«

Jasno je bilo Tonetu, da ve učitelj natanko, kaj se je zgodilo.

»Zvonil sem!«

— Vse vedo, čemu bi se lagal? —

»In nato sem bil na podstrešju.«

»Že dobro! Idi spat!«

Učitelj je šel in se ni več ozrl, Tone pa je gledal za njim.

— Ni mu še hotel reči; toda v ponedeljek, v šoli, stopi predme in me vpraša naravnost. Kako bi bilo mogoče, da bi ne vedel, kako bi me drugače tako srepo pogledal? Kakor da bi mi bilo zapisano na čelu. —

Ulica je zavila na levo, spet so bile hiše ob potu in okna so se svetila, tam je bil že njegov dom.

Postal je v veži in nato je prijel za kljuko.

— Vstopim v božjem imenu, pa naj se zgodi karkoli. —

Izba je bila velika in neprijazna, stene so bile sive, gole, leseni strop je bil zakajen in črn. V kotu pod razpelom je sedela mati za mizo, svetiljka je gorela zaspano, olje je pohajalo. Tam zadaj, v mraku, je bila postelja na tleh; njegov mlajši brat je spal razgaljen in je smrčal. Od stene do stene je segala vrv in na vrvi se je sušilo perilo. Vzduh je bil gost in težak, dasi je bilo okno odprto.

»Kod si hodil tako dolgo?«

»V cerkvi sem bil.«

Mati ni vprašala dalje; vpirala je glavo ob dlan in je gledala v tla.

»Na mizi imaš kruha.«

Ni se ozrla nanj; Tone ji je poznal na obrazu, da je jokala.

— Tudi ona ve. —

Ustnice so se mu zgenile, izpregovoril je skoro na glas. Mati je vzdignila glavo.

»Zakaj ne ješ?«

»Nisem lačen.«

Pogledala ga je začudeno in plašno, ali takoj so se ji prikazale solze v očeh.

»Potrpi, Tone, vse bo še boljše, Bog bo pomagal . . .«

— Ničesar ne ve! — se je začudil. Ni slišala ničesar, ker je zmerom v svojih mislih in bi ne slišala, če bi kričalo in stokalo pod oknom. In kako čudne so njene misli. »Boljše bo, Bog bo pomagal! . . .« Tone pa je vedel, da ne bo nikoli boljše. Prej je bilo morda mogoče, ali zdaj nikoli več. —

»Ob rojstvu sem te obljubila Bogu in zdaj te ne bo zapustil. Tako mi je pri srcu, da te bom videla pred oltarjem, ko boš novo mašo pel.«

Tonetu je bilo težko, da bi zajokal na glas. Tudi on je oprl glavo ob dlan in je gledal v tla.

— Prej morda, zdaj nikoli več! —

Luč je pojemala, čisto v senci je bil materin obraz, ali kadar je padla solza, se je zasvetilo.

»Ali ne maraš kruha, Tone?«

»Ne, mati; spat pojdem.«

Slekel se je in je legel na tla poleg brata, mati je upihnila luč. Slišal je še, ko je hodila po sobi, s počasnimi, tihimi koraki; in kadar je šla mimo okna, se je prikazala senca, kakor da bi šel zunaj skljućen človek mimo.

— Ko bi mogel zdaj zaspati — je mislil Tone — in ko bi se zjutraj vzbudil in bi bilo vse samo sanje. In potem bi bilo vse boljše in Bog bi pomagal, mati bi bila vesela in vsega bi bilo dovolj. Da, jutri zjutraj že, v nedeljo, bi sijalo v izbo veselo solnce in na mizi bi se kadilo, dišalo bi po kavi, hlebec kruha bi bil zraven z lepo rumeno skorjo; napravljal bi se v cerkev, mati pa bi nalivala kavo in govorila bi o novi maši . . .

Vroče mu je bilo, obrnil se je v postelji in vrgel odejo raz sebe.

— Nič več misliti na tisto, to bi bilo najboljše. Tako živeti, kakor da bi se ne bilo zgodilo in kakor da bi ne bilo nikoli nocojšnjega večera. Zatisnem oči, in ko jih odprem, je vse, kakor je bilo — ničesar ni bilo vmes . . . Morda se motim, nihče ni morda slišal in samo zdelo se mi je tako, da gledajo name in da mi očitajo. Nihče ne ve ničesar in tudi greh ni bil . . .

Zavzdihnil je, zrak je bil težak in vroč.

»Ali ne moreš spati, Tone?«

»Ne morem, mati!«

»Moli, pa boš zaspal; prekrižaj se!«

Tone se je prekrižal, ali moliti ni mogel, ni si upal; kakor da bi oskrunil z ustnicami svete besede in kakor da se je bil Bog obrnil od njega in ga ne mara poslušati. In ko je izpregovoril strahoma prvo sveto besedo, je sam ni več slišal in ne razumel.

— Tudi greh ni bil. —

V tistem hipu pa se je spomnil, kako je ubil Martin mladega psa. Tam zunaj ga je ubil, ob potoku, s kolom je bil po njem. Mlad pes je bil, lepe velike oči je imel in črno pego na čelu. Martin ga je ubil in ga je vrgel v potok, in ker je bil pes brez gospodarja, niso storili Martinu nič zlega, samo črez poldan je bil zaprt... Ali Tone je videl, ko je zamahoval Martin s kolom in je kričal od silne groze in je bežal...

Mahoma se je vzpel v postelji in velik strah ga je izpreletel.

— Kako sem bil nepreviden, za božjo voljo! Tam sem jo pustil, čisto očitno, sredi podstrešja leži. In kdor pride, jo ugleda takoj, še iskati mu ne bo treba... Za božjo voljo! In na kupoli, ob durih je še vse krvavo, vse podstrešje je še krvavo! Tudi deska še leži tam in duri so odprte — kdor pojde mimo, se ozre noter in vse bo videl! —

Vzdignil se je, da bi se oblekel in šel. Ob oknu je bila senca.

»Kam, Tone?«

»Nikamor, mati; spati ne morem!«

Legel je spet in se je odel, ker ga je vročina minila in se je tresel.

— Saj je vse izgubljeno, čemu bi se zdaj mučil? Tudi na hlačah, na suknji je pač še vse krvavo; brizgalo je naokoli in morda se pozna celo na srajci, na rokah, na obrazu. —

In silen stud se mu je vzdignil v životu. Prijel je odejo in tiho, da bi ne slišala mati, si je brisal obraz in roke, drgnil je, da ga je bolelo, in nato je vrgel odejo daleč stran na znožje.

— Lepo sem napravil zdaj, z odejo sem se brisal! In jutri zjutraj bo vse krvavo! Da bi jo kam skril, zakopal! —

Vzdignil se je z životom, ali omahnil je nazaj.

— Zdaj je vse izgubljeno! —

Ležal je mirno, toda kmalu se je zdrznil, oprl se je s komolcem ob odejo in je poslušal. Zastokalo je bilo, zaječalo od daleč — in stokalo je še zmerom, ječalo; bilo mu je, da se bliža, da hiti k njemu.

»Mati!«

Od okna je stopila senca.

»Zakaj ne spiš, Tone?«

Sklonila se je k njemu in ga je pobožala po obrazu.

»Ves mrzel si in poten.«

»Strah me je.«

»Moli, Tone, in zaspi!«

Prekrižala ga je in je vstala.

Tresel se je in slišal je sam, kako so šklepetali zobje.

— Zadremal sem bil že, sanje so bile . . . O Bog! —

Obrnil se je na postelji in je zatisnil oči. Ali komaj je zatisnil oči, se je izvil iz daljave, iz teme stokajoč, proseč glas. Tenak je bil od začetka in trepetajoč, ali bližal se je zmerom bolj in zmerom razločnejši je bil . . .

Strah ga je bilo, ali v strahu je bila že tudi zloba — odpirale so se durce tam — globoku v srcu in na pragu je čepela čudna žival in je mežikala z zelenimi očmi.

Tone je čakal, da bi prišlo bliže; čakal je in je poslušal napeto, s sklonjeno glavo in velikimi svetlimi očmi. Od one strani se je pač bližal glas, tam iz doline, kjer se je pogrezal kameniti klanec v temo. In napotil se je s hriba doli. Lezel je počasi in varno, ker je bil klanec zelo strm in ves posejan z ostrim kamenjem. Dolga je bila pot v temo, truden je bil in žalosten. Postal je, da bi poslušal, toda glej, zdaj se je oglasilo od nasprotne strani, prav od onega kraja, odkoder je bil prišel. In vračal se je trudoma, dihal je težko, zakaj strma je bila pot in vsa posuta z ostrim kamenjem, tako da so mu noge krvavele. Plezal je in je priplezal do vrha. Stal je na hribu, odkoder se je videlo daleč naokoli po neizmerno pusti pokrajini. Samo kamenje, kamenje, nikjer drevesa, ne zelene trave, niti samotnega osata. Pokrajina, ki jo je bil Bog proklel. In na nebu je bila čudna tema, niti zvezde niso svetile, tudi meseca ni bilo — tema je bila, in vendar je videl vse naokoli, kakor da bi bile dvoje svetlih luči njegove oči.

Poslušal je in oglasilo se je na oni strani, pod klancem, zastokalo je, zaprosilo — izgubilo se je bilo in je blodilo po neizmerni pokrajini, sredi noči in kamenja.

Treslo se mu je vse telo od strahu, od zlobe. Napotil se je in je plezal navzdol, stopal je varno, da bi se ne ranil, ker je bila pot strma in vsa posuta z ostrim kamenjem. Ali kakor je plezal navzdol, je bil glas zmerom tišji, komaj še ga je razločil iz tišine. In glas se mu je zdel znan, slišal ga je bil že nekoč — proseč,

stokajoč glas bolnega otroka, ki je lačen in izgubljen in čigar misli so brez upanja, kakor misli starca . . .

Stal je globoko pod klancem, legel bi in se ključil in zatisnil oči. Utihnil je bil rezki glas, ali tišina sama je bila glasna, donelo je zamolklo, kakor doni bron, ko je bilo kladivo že davno udarilo nanj.

Ozrl se je, kakor da bi ga bilo poklicalo, in glej, na hribu se je zasvetilo in hrib je bil hipoma čisto pred njim, iztegnil bi roko in posegel tja. Svetilo se je dvoje velikih oči in oči so gledale naravnost nanj. Sklonil se je niže — strah ga je bilo, od zlobe se mu je treslo telo.

»Idi, idi, vrag!«

Toda oči so strmele nanj, velike in svetle. Njegov brat je sedel pred njim, debel in neroden, in njegove oči so se svetile v čudni luči.

»Idi, vrag!«

Ali glej, oči so pričele mežikati hudobno, razlezel se je obraz in se je smejal prešerno, vse telo je trepetalo od komaj pridržanega smeha.

Tone se je sklonil, zgrabil je za mehki tilnik, polno pest mehke kože, in je udaril z desnico v obraz, naravnost na oči. Udaril je in nato je bil, zamahoval je enakomerno in z vso silo, sopel je težko, kolena so se mu tresla . . . Ali bratov obraz se je smejal neprestano, širok je bil in debel in lica so kipela od smeha.

Utrudil se je in je izpustil; padlo je zamolklo na tla in je ležalo mirno, toda oči so se svetile in obraz se je smejal.

Smejal se je, ali ob istem hipu se je razlegel po tišini stokajoč glas, zajokalo je, kakor da bi bila zajokala noč sama. In zastokal je tudi Tone, zakričal. Zgrabil je telo, ki je ležalo mirno, zasadil je nohtove vanj, vzdignil visoko in zalučil. Letelo je po zraku v velikem kolobarju, padlo, zakotalilo se malo po klancu in obležalo. Stal je in gledal, in ko je gledal, so se mu smejale naproti velike svetle oči. Zakričal je od strahu, od zlobe, skočil je doli in je suval z nogami, sklonil se je in je bil, neprestano, neusmiljeno, dokler niso omahnile roke. Nato je zgrabil telo z obema rokama, vzdignil je in je zamahnil; okrogla glava je bila ob kamen in po kamenu je curljalo, tenek curek krvi je curljal po klancu, napravil si je strugo in je curljal v čudnih ovinkih v dolino, v temo . . .

Ugledal je ta črni potok, ki se je vil med kamenjem, in se je prestrašil in je izpustil razbito telo; padlo je v kri in zabrizgnilo je naokoli. Potok pa je raštel, že so se bočili majhni valovi, kri je padala preko kamenja in kamenje se je premikalo, kotalilo se je

po klancu. Od groze ni mogel premekniti nog, ni mogel kričati . . . Da bi skočil preko črnega potoka, ubežal! . . . A tam, glej, se je zgenilo telo, vzdignila se je glava in zasmejale so se mu v obraz vesele bratove oči . . . Opotekal se je, gazil je po krvi — klicale so ga strašne svetle oči, vabile. Ni se ozrl in ni videl, toda roke so našle desko, široko in debelo, hlodu podobno. Vzdignil je, zamahnil in ostri rob je padel z vso močjo naravnost na čelo, med oči, in bratove oči so ugasnile.

Izvil se je krik iz tišine, proseč in očitajoč; Tonetu so se zašibile noge, vzkriknil je in se je pogrezal v potok . . .

»Zakaj ne spiš, Tone?«

Tone je pogledal materi v obraz in je zajokal.

(Konec prihodnjič.)

Nebo žaluje.

Nebo odelo se je v črno haljo. —
Morda žaluje? Ah, Bog ve zakaj?
Odplavale so zvezde v temno daljo,
ne bode jih, ne bode jih nazaj!

V kopréno črno deva se odéla,
žaluje po ljubimcu — ni ji zvest . . .
In upov zvezda ji je otemnela,
da k ciljem več, ah, k ciljem več ni cest . . .

M. P. Nataša.

Jeseni.

Tam zunaj je tiho in mirno,
tam zunaj diha smrt
in listje pada in krije
naravo v rumeni prt.

Tam zunaj je smrt, a solnce
smehljaje se z neba gre,
kakor ti se smehljaš, ko za tabo
mi strto srce mre.

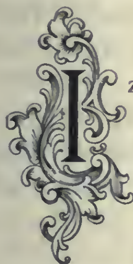
A. Gradnik.

Dva izleta na Rusko.

Črtice s potovanja. Spisal A. Aškerc.

(Dalje.)

Po zakavkaški železnici do Tiflísa.

Iz Batúma sem bil odišel dne 10. julija zjutraj ob sedmih z brzovlakom. Na kolodvoru kaže ura dvojni čas: peterburški in zakavkaški. Moral sem svojo uro zopet pomakniti za 60 minut naprej.

Torej v Gruzijo nas nese vlak. Od kraja se držimo še morja, kmalu pa krenemo na vzhod in po dveurni vožnji letimo po rodovitni dolini reke Rion, ki je menda nekoliko večji nego naša Sava. Ob desni in ob levi se razprostira široko, lepo obdelano polje, po katerem zori razno žito, tudi koruza. Na severni in južni strani obrobljajo ravnino visoke gore, vse zarasle s temnimi gozdovi. Kmalu vidimo z vlaka že tudi vinograde, ki so zasajeni po ravnini kakor v naši Furlaniji. Prekrasen je kraj ob postaji Rion, odkoder se cepi lokalna železnica v staro gruzinsko mesto Kutaís, ležeče ob deročem Rionu. Ne daleč od Kutaísa leži Gelati, kjer kažejo v samostanu krono starih gruzinskih kraljev . . .

Pripeljali smo se torej v staro bajeslovno deželo Kolhido, danes pa se imenuje Imeretija in Mingrelija, ki sta samo del nekdanjega gruzinskega cesarstva.

Tod povsod na južni strani Kavkaza, katerega glavno mesto je cilj naše vožnje, Tiflís, prebivajo Gruzini, ki štejejo več plemen, govorečih vsako svoje narečje enega in istega jezika gruzinskega. Sami sebe nazivajo Gruzini vobče »Khartli«, njih dežela pa se je imenovala nekdaj tudi Iberija. Pokristjanili so se Gruzini že v IV. stoletju in danes so pravoslavni kristjani, ki imajo svojo posebno cerkev in svoj (gruzinski) liturgiški jezik. Gruzini so jako star kulturen narod, po mnenju nekaterih učenjakov so baje celo starejši nego stari Egipčani. Toda — glejmo zdaj skozi okno kupeja!

Pri postaji Šaropan se začenja dolina zoževati in vlak se popenja čimdalje više in vozi jako počasi. Lokomotiva se kuri na tej železnici in še tudi po drugod po južni Rusiji z nafto, t. j. s surovim petrolejem, zato je nekoliko drugače sestavljena in ima n. pr. dva dimnika. Ko se prerijemo skozi deset minut dolg tunel, smo dospeli na postajo Varvárino, kjer je razvodje med Črnim in

Kaspiškim morjem. Pri postaji Malita stojimo 920 *m* nad morjem. Kmalu drdramo zopet navzdol in pri Mihajlovem se nam odpre iznova čudovito krasen pogled po rodovitni, skrbno obdelani Gruziji. Od Mihajlova se cepita dve kratki krajevni železniški progi: ena na sever v mestece Surám, ki ga vidimo z voza, druga pa v kopališče Boržóm proti jugozapadu. Na postaji Mihajlovo sem obedoval. Tudi tukaj na Kavkazu so postajni buffeti ravno tako lepi kakor v severni Rusiji.

Na tej postaji stoji mnogo reservoarjev za petrolej (kerosin), ki ga dovažajo iz Bakúa. Znani lastnik naftovih vrelcev, Šved Nobel, je dal napraviti pred par leti od Mihajlova do Batúma ob progi poseben naftovod iz železnih cevi, po katerih se pretaka do morja v daljavi 216 verst (okoli 250 *km*) surovi petrolej.

Ali je živo ob zakavkaški železnici! Precej čutiš, da si v orijentu. Gruzini, Armenci, Judje, Kurdi, Tartari, Perzi in bogsigavedi kaki narodi se gnetejo ob vlaku. Sredi med temi orijentalci pa stopa samozavestno naš brat Rus ter vodi vso to pisano zmes energično in taktno brez nepotrebnega hrupa. Rusi imajo brez dvoma veliko angleškega organizatorskega talenta, ali, da se točneje izrazim: z orijentalci znajo Rusi še pametneje ravnati nego Britanci, zato pa imajo tudi uspehe . . .

Postaje[1]) ob zakavkaški železnici so sezidane iz rezanega kamenja in marsikatera je podobna majhni trdnjavi. Napisi v železniških kupejih so nabiti v ruskem, gruzinskem, armenskem in perzovskem jeziku. Iz tega se vidi, da Rusi domačinov ne prezirajo in jih ne žalijo tako, kakor n. pr. nesramno žali južna železnica nas Slovence, ker nam namesto napisov v našem jeziku vsiljuje tisti madjarski »ki nem hajolni«! . . .

Kopališče Boržóm sem videl samo — naslikano. Gotovo je dražesten kot Zakavkazja. Takisto znamenito zdravilišče je še dalje proti jugozapadu ležeči Abastuman . . .

Nas pa nese brzovlak dalje po gruzinskem raju, ki ga namaka tod reka Kurá s svojimi pritoki. Lermontov poje:

---

[1]) Naj navedem tukaj po ruskem »Conducteurju« — Офиціальный указатель желѣзнодорожныхъ, пароходныхъ и другихъ пассажирскихъ сообщеній . . . Скт. Пбг. 1902. Strani 683. — nekaj postajskih imen na tej progi, da dobi čitatelj nekoliko pojma o gruzinski nomenklaturi: (Batúm), Čakva, Kobulety, Notanebi, Supsa, Džumaty, Lančhuty, Nigoiti, Sadževaho, Samtredi, Kapitnari, Rion, (Kutaís), (Tkvibuli), Adžamety, Kvirilli, Dzeruli, Mčipa, Gomí, Skra, Grakali, Ksanka, Avčali . . .

»Красы живыя разцвѣли,
роскошной Грузіи долины;
ковромъ раскинулись вдали —
счастливый пышный край земли . . .«

Po polju ziblje veter valove zlatega klasja. Vmes se belijo gruzinske vasi. Po travnikih in pašnikih se paso črede, pri katerih stoje pastirji v pisanih svojih oblekah. Ob desni in ob levi zelené vinogradi. Tako je do mesta Gori, ki šteje kakih 10.000 prebivalcev in leži jako romantično in slikovito. Stari grad, stoječ nad mestom na strmi skalnati gori, venča baje, kakor mi pripovedujejo sopotniki, marsikatera gruzinska legenda.

Skoro bi bil pozabil omeniti svoje sopotnike. Po evropski oblečenih nas je bilo tudi v drugem razredu jako malo. Prevesna večina nosi narodno obleko, ki je kaj slikovita. Meni nasproti sedi približno petdesetleten, visokostas mož z energičnimi črtami v obrazu, s črnimi lasmi in očmi in zagorele polti. Pravi, da je gruzinski vlastelin (grajščak). Bil je svoje dni častnik v ruski armadi ter govori precej gladko ruski. Na glavi ima visoko kapo iz ovčjega runa. Bela volnena suknja (»burka«) mu sega črez kolena. Na prsih pa ima na vsaki strani za okras tiste tipične »patrone«, ki se v gruzinščini imenujejo »kilebi«. Pokaže mi eno tako patrono, ki je srebrna in — prazna. Civilni Gruzini jih nosijo na prsih samo zaradi lepšega. Ubožnejši imajo take okraske iz lesa, roženine ali tudi iz papirmachéja... Vsak Gruzin in tudi drug Kavkazec nosi, če je oblečen v narodni kostim, okoli ledij pripasan kratek meč (kinžal), katerega nožnica ima svojo posebno tradicijonalno obliko in je pri bogatinih jako dragocena. Največkrat je srebrna, ali vsaj jeklena in okrašena s srebrnimi in zlatimi inkrustacijami. Svoje dni se je pečala s takim orožjem posebna domača industrija; sedaj ga izdelujejo tudi fabrike. Tudi pas sam, ob katerim visi kinžal, je pri bogatih Gruzinih jako drag. Često je srebrn ali pa jermenast, na katerem vise razni srebrni umetni priveski. Na nogah ima moj sopotnik grajščak škornje z visokimi, do kolen segajočimi golenicami (obodi). Celotni vtisk gruzinske narodne obleke je jako slikovit in okusen.

Kadar govori moj vis-a-vis s svojimi rojaki, seveda ne razumem nobene besede. Za naše grlo in za naš govorilni organ bi utegnil biti gruzinski jezik[1]) nenavadno težak. Guturali *k*, *g*, *h* jim prihajajo

[1]) Za karakteristiko tega jezika naj objavim nekaj gruzinskih osebnih imen, t. j. priimkov: Berdzenšvili, Džanašvili, Rustaveli, Honeli, Čavčavadze, Čkondideli, Gogitidze. V »Černomorskem Vjestniku«, izhajajočem v Batumu,

tako globoko in tako raskavo od nekod iz grla, da n. pr. besede z h a l i, kar pomenja reko, nisem mogel povoljno dobro izgovoriti.

Sredi etnografskih in jezikoslovnih študij sem komaj zapazil, da smo prispeli onkraj postaje Gori polagoma v čisto drugačno pokrajino. Zelenja je okoli nas čimdalje manj. Gozdovi so izginili v daljavi. Žitnega polja ni več. Vlak drdra navzdol po ozki pusti dolini. Globoko pod nami dere po svojem kamenitem koritu Kurá. Svet je brez vsake bujne vegetacije. Železnica se vije med visokimi hribi. Julijska vročina pa je čimdalje hujša.

Pri postaji M z h e t se soteska nekoliko razširi, ker se izliva tukaj v Kuró reka Aragva, prihajajoča s Kavkaza. Mzhet — Gruzini se mi muzajo, ker besede ne morem dovolj pravilno izgovoriti — je danes dolgočasna vas, nekdaj pa je bilo tukaj glavno mesto Gruzije in gruzinski carji so imeli tukaj svoj sedež. O nekdanji slavi priča samo še visoka katedrala sredi sela, ki je bila sezidana baje že v IV. stoletju. V njeni grobnici počiva veliko domačih vladarjev.

Pokrajina je odtod še bolj pusta. Griči so goli in rjavi. Pravijo, da je spomladi pač zrasla trava po njih, da pa so jo posušili pekoči solnčni žarki.

Toda sredi te puščave leži v ozki dolini ob Kuri cilj moje vožnje, glavno in največje mesto Zakavkaza — T i f l í s. Ura je kazala polosmih zvečer, ko je obstal vlak pred ponosnim kolodvorom, zgrajenim v orijentalskem slogu.

* * *

T i f l í s.

Pisana množica vsakovrstnega potujočega ljudstva se je usula iz vagonov na peron in drugi so spet čakali, da se popeljejo dalje proti Kaspiškemu morju. Komaj sem se preril skozi gnečo proti izhodu.

V T i f l í s u sil Vedno in vedno sem si ponavljal to ime, vozeč se po neznanih ulicah do hôtela. Solnce je bilo zašlo, a ves zrak je bil napojen z udušljivo soparico, da sem se potil kakor v kopeli.

čitam, da so absolvirale v Kutaísu osemrazredno pedagoško šolo naslednje mlade Gruzinke: Bahtadze Nina, Gelovani Aleksandra, Gogoberidze Sofija, Gegelašvili Jelena, Kutateladze Marija, Džidžihija Jekaterina, Džaparidze Vjera, Abašidze Nina, Tavtarašvili Ljubov, Sanodze Marija, Mikeladze Nadežda, Medzmariašvili Jelizaveta, Mdivani Jekaterina, Topuridze Marija, Šanidze Marija etc. Tudi v Tifliških dnevnikih čitam vse polno najlepših gruzinskih imen.

Tiflís! Tako čuvstvo me je napolnjevalo, ko sem se vozil pred devetimi leti prvo uro po carigrajskih ulicah. Že bivši študent sem često sanjaril o Kavkazu in Tiflísu — in zdaj, ali sem v resnici tukaj? Da, hiše imajo sicer skoro vse zapadno lice, in vendar to ni zapad, vse mi govori: »Orient!« Obrazi, noše, govorica — iztok! Res, to je tisti Tiflís, o katerem sem sanjaril že v mladosti. Ali je res isti? Morebiti sem si ga predstavljal v nekoliko pestrejših barvah. Čudno pa je to, da se nam včasi vendarle izpolni želja, ki smo jo gojili leta in leta; slika, ki smo jo nosili dalje časa samo v fantaziji, oživi in se uresniči naposled pred našimi očmi . . .

Dobre četrt ure je minulo, predno me je pripeljal izvoščik na Golovinski prospekt pred hôtel »Orient«, ki stoji palači podoben nasproti nove ruske katedrale. Vratar hôtela je bil Poljak, vse drugo osebje, izvzemši gospodarja Francoza, je bilo gruzinsko. Z menoj so govorili po ruski . . .

Ko stopim po večerji na ulico, so gorele že svetiljke. Po širokem trotoarju se je šetala mimo pisana množica meščanov in meščank. Pomešam se mednje in uživam prve vtiske čarobnega Tiflísa.

Na prvi pogled sem mislil, da gorijo po Golovinskem prospektu Auerjeve plinovke, kmalu pa sem zapazil, da so to le — petrolejke! Kajpada, saj Bakú ni daleč odtod. No, moram reči, da po tej glavni ulici petrolejeve svetiljke skoro ne svetijo slabše nego plinovke. Po stranskih ulicah pa prižigajo lampe menda samo zato, da se bolj vidi — tema.

Po slabo prespani noči sem bil drugi dan na vse zgodaj pokoncu, da si kolikor mogoče še za hlada ogledam nekaj mesta.

Tiflís leži v ozki kotlini ob deroči Kuri ter šteje 180.000 prebivalcev, med katerimi je največ Armencev in Gruzinov, potem Rusov, Nemcev, Perzov, Judov, Tartarov in še nekaterih drugih narodnosti. Mesto je staro nad 1500 let ter je bilo do ruske aneksije stolica gruzinskih carjev. Najslavnejša gruzinska carica je bila T a m a r a (1184—1212), ki jo častijo Gruzini kakor svetnico. Gruzini so imeli jako nevarne sosede, s katerimi so se često bojevali. Poslednji car (knez) gruzinski, Juri XIII., je pozval sam Ruse na pomoč in jim izročil svojo deželo, ki so jo Rusi v začetku XIX. stoletja zasedli in izpremenili v rusko gubernijo. Težava pa je bila z drugimi gorskimi rodovi, ki so bili po največ mohamedanske vere. Ti boji so trajali 60 let — do leta 1856., ko je bil premagan Šamíl na severnoiztočni strani Kavkaza. V spomin zmage nad kavkaškimi rodovi se dviga na Golovinskem prospektu »hram slave«. To je pritlično

poslopje, na katerega vnanjih stenah so vzidane bronaste plošče z letnicami bojev in imeni vseh tistih polkov in polkovodcev, ki so pomagali podjarmiti Kavkaz pod rusko oblast. Odznotraj ima »hram slave« eno samo ogromno dvorano, kjer vise slike, predstavljajoče posamezne prizore iz kavkaške vojne. »Hram slave« — vae victis! Ne! Rusi so izpremenili Kavkaz v kulturno deželo in uvedli red. Za prosveto skrbi že v Tiflísu cela vrsta nižjih in srednjih šol. Gimnazij je šestero: tri moške in tri ženske, realki dve, potem geometrovska, kadetska, kirurška in gospodarska šola, učiteljišče in seveda bogoslovsko učilišče, kajti Tiflís je sedež gruzinskega eksarha.

Na najlepši ulici, na Golovinskem prospektu, stoji blizu mojega hôtela »Istoričeskij muzej«, ki hrani v sebi dragocene zbirke, nanašajoče se na vse, kar se tiče Kavkaza, njegove prirode, zgodovine in njegovih narodov. Poleg muzeja pa je sezidana »Publičnaja biblioteka«, ki šteje nad 30.000 zvezkov raznih jezikov. Čitalnica je odprta vsak dan izvzemši nedelje in praznike. Uradnik mi pojasnjuje, da je bila ta knjižnica ustanovljena leta 1846. na državne stroške. Mesto Tiflís pa ustanovi v kratkem še svojo (»Puškinsko«) knjižnico. Sicer pa sem videl v par ulicah še več javnih knjižnic, ki so jih ustanovili zasebniki ali društva.

Časnikov izhaja v Tiflisu jako veliko in to v ruskem, gruzinskem in armenskem jeziku. Najvažnejša sta ruska dnevnika »Kavkaz« in »Tiflísski listók«. V neki tobakarni sem si kupil tudi gruzinski dnevnik »Iberija«, ki ga hranim kot dragocen spomin na Gruzijo. Tiskan je seveda z gruzinskimi črkami, ki so od daleč nekoliko podobne naši glagolici.

Imena ulic so napisana samo po ruski. Izveske (firmske deske) pa nosijo ruske, gruzinske, armenske, perzovske in françoske napise.

Tiflís ima dvoje velikih gledališč, za dramo in za opero posebej. Obe gledališči stojita ob Golovinskem prospektu ter sta tako krasni, da bi lahko stali v vsakem evropskem mestu.

Da, Rusi so veliko storili za občo evropsko kulturo na Kavkazu, tukaj na meji takozvane Azije. To priznavajo celo Nemci in Angleži. Dokoder sega ruska oblast, do tja sega tudi moderna civilizacija v teh pokrajinah. Pod egido ruskega orla se tudi v centralni Aziji počuti Evropec varnega. In ves ta kulturni napredek se vrši po vseh teh nam zapadnjakom še tako malo znanih orijentskih deželah v znamenju slovanskega, ruskega duha. Naš bratovski jezik ruski je tista duševna vez, ki spaja vse te nam tako tuje narode v novo družino. Kakor se je njega dni zadnji »barbar«, živeč pod

zaščito rimskega orla, mogel in smel udariti na prsi, češ: »Civis romanus sum«, tako se prištevajo dandanes tudi ti pisani narodi čimdalje bolj Rusom v političnem in kulturnem oziru. Izobraženci vseh teh iztočnih narodov govorijo tudi po ruski. Če znaš torej ruski, se lahko sporazumeš na potovanju s polovico Azije. Zavednemu Slovanu se širijo prsi od ponosa, ko vidi po vsej tej ogromni državi gospodovati slovanski jezik. Ko sem gledal tukaj v Tiflisu, na meji »Evrope«, te cirilske napise in čital ruske dnevnike, prišli so mi na misel Stritarjevi verzi:

»Cirilica, vi sodite,
nam bolečine vse ozdravi,
na sever ponjo hodite,
čemú? še tam nič ne opravi!«[1])

Čudno je, kako je mogel zapisati naš sicer vsega spoštovanja vredni, prezaslužni literarni reformator, pesnik Stritar, te verze! Kako je mogoče trditi, da bi cirilica »ničesar ne opravila« že med ruskim narodom samim, broječim 85 milijonov ljudi? Ali se ne razširja vsa duševna prosveta že med Rusi samimi v narodnem jeziku? In ta jezik ali se ne piše s cirilico? Ali ni uradni jezik od Varšave do Vladivostoka, od Arhangelska pa do Samarkanda izključno s cirilico pisani ruski jezik? Ali ni bogoslužni jezik pravoslavne cerkve staroslovenski? Ali ne pišejo svetovnoznani ruski pisatelji in pesniki z rusko cirilico? Ali se ne uče dandanes tudi Nemci, Angleži, Francozi, Italijani in Amerikanci s cirilico pisane in tiskane ruščine čimdalje bolj zato, da morejo uživati ruske pisatelje v originalu? V znamenju cirilice se torej resnično giblje vse rusko življenje in ta ruska cirilica raznaša tudi med druge v Rusiji prebivajoče narode luč človeške prosvete. In če hodijo po to »cirilico« člani visokokulturnih zapadnoevropskih narodov na sever, da se seznanijo z duševnimi zakladi ruskih misliteljev, ali nam Slovencem škodi, če želimo po cirilici spoznati književnost bratov Rusov? Dejstvo je, da piše prevesna večina Slovanov s cirilico, poleg Rusov tudi Bolgari in Srbi. Na to dejstvo smo se začeli ozirati v najnovejšem času tudi mi Slovenci, gotovo ne sebi na kvar. Razume se pač samo ob sebi, da mrtva črka tukaj ni glavna stvar, nego živi duh, ki ga prenaša cirilska azbuka; in ta duh je slovanski. Če se že zdavnaj priznavamo za Slovane, potem moramo biti dosledni in se moramo seznanjati s cirilico. Narodna dolžnost vsakega izobraženega Slovenca

[1]) »Drobiž« št. 113.

je, da zna čitati cirilico; dolžnost naših šol bi bila, da se v njih seznani že naša mladina z azbuko. Ni dvoma, da izpodrine v teku bodočih stoletij latinica zapadnih narodov cirilico. Tudi Rusi, Srbi in Bolgari se bodo v daljni bodočnosti posluževali za pisavo svojih slovanskih jezikov latinskih črk. Toda to je pač vprašanje bodočnosti. Mi moramo računati s sedanjostjo. In sedaj »opravlja cirilica« vsaj na Ruskem vse! Ta cirilica je tako močna, da zdrobi še v tem stoletju težke absolutistne okove, v katere je vkovan ruski narod, ter mu pribori pošteno konstitucijsko svobodo... Ali ni tudi to zanimivo, da so tisti slovanski narodi, ki pišejo s cirilico in so obenem pravoslavne vere, vsi politično samostalni, dočim so v abecednem in verskem oziru »latinski« Slovani vsi politično odvisni od drugih plemen? . . .

Končno menda ne bo nobeden zapadni Slovan, ki ne bi znal čitati cirilice, tako nespameten, da bi hotel potovati po Ruskem, saj bi mu bilo vse, kar je tam duševnega, zapečateno s sedmerimi pečati.

Gospod Stritar je napisal v svojih knjigah toliko pametnih misli, da je smel s citiranimi verzi narediti vmes tudi izjemo, kajti glede cirilice in ruskega jezika se je hudo zmotil!

Toda bodi dovolj modrovanja! Pošetajmo se še nekoliko po pisani gruzinski metropoli!

V Tiflísu si podajeta roki Evropa in Azija.[1]) Ponosni Golovinski prospekt ob desnem bregu Kure in pa Mihajlovski ob levem bregu, kjer stanuje precej veliko Nemcev, sta evropski ulici. Lep je tudi trg pred impozantnim novim magistratom, potem Dvorcovaja in Puškinska ulica. Ako pa greš v gruzinski kvartal, Avlabar, zlasti pa v tisti okraj, kjer stoje razni bazarji in pa toplice, si v Aziji. Ulice so ozke, netlakovane. Umazanost in smrad, kamor pogledaš.

Azijo vidiš, slišiš in jo duhaš zlasti na takozvanem »Majdanu«. To je nekak trg, kjer prodajajo različen živež in kamor se stekajo

---

[1]) Če pišem: »Evropa in Azija«, rabim samo konvencijonalna izraza. Da Evropa »in« Azija v resnici nista dva dela sveta, nego samo eden nepretrgan, geografsko celoten kontinent, vidi vendar vsakdo, če se ozre na dotični zemljevid. Ali naj tisto nizko Uralsko pogorje dela mejo med »Evropo« in »Azijo«? Nezmisel! Najbolj radikalno so odstranili mejo med »Evropo« in »Azijo« Rusi sami, ker se razteza njihova edinstvena, nerazdružna država do Tihega oceana. Zato pravijo Rusi s svojega stališča rajši: »Rusija in Evropa«. A dandanes, ko se lahko peljemo v elegantnem spalnem vagonu od Dunaja do Pekinga po železnici, je delitev »Evrope« od »Azije« naravnost smešna. Naj bi se rabilo za ves evropskoazijski kontinent n. pr. ime »Evropazija« ali »Evrazija« ali kakor že . . .

vozovi, ki prihajajo s kmetov in iz okolice tifliške. Tu vidiš vprežene konje, osle in vole. Tupatam stoji ali leži na tleh tudi kak suh velblod. Nedaleč odtod proti Erivanskemu trgu se vleče takozvani »Armenski bazar«. To je cel kompleks ozkih ulic, po katerih imajo svoje odprte delavnice razni obrtniki. Najbolj so me zanimali starinarji, ki prodajajo staro orožje. Pri nekem takem sem si kupil jako lep kinžal. Hiše imajo po teh ulicah navadno dolge balkone, po katerih sede flegmatično razni orijentalci, srkajo čaj in kadijo papiroske.

Ker sem že omenil Armenski bazar, moram se spomniti tudi Armencev samih, ki so na Kavkazu poleg Gruzinov najštevilnejši in najvažnejši narod. Pa dočim so Gruzini bolj zemljedelci, mali obrtniki in mali trgovci, imajo Armenci skoro vso veletrgovino in industrijo v svojih rokah. Armenski trgovec prekaša s svojo prebrisanostjo celo Juda in zato je tudi ogromen del kavkaškega kapitala v armenskih rokah. Da so tudi Armenci star kulturen narod, je znano. Tudi oni imajo svojo narodno cerkev, katere poglavar (katholikos) stoluje v Ečmijadzinu.

Največja zanimivost »azijatskega« predela v Tiflísu so toplice. Nič manj nego osem vročih vrelcev izvira v tem okraju tifliškem. Najlepše toplice so »banji« gruzinskega kneza Orbelianija. Poslopje je sezidano v mavrskem slogu in jako elegantno opremljeno. Po dolgem hodniku sem prišel do svoje kabine, ki je razdeljena na dva dela. V prednji sobi se slečeš, v drugi pa je marmornata kadunja, kamor teče vroča mineralna voda. Garderoba in kopel imata kamenit tlak, stene pa so obložene s pisanimi porcelanastimi ploščami. Ko stopim v vodo, sem skoro zakričal, kajti temperatura znaša nad 40^0 R. Kmalu pa se privadiš tudi taki toploti in kakor prerojen ostaviš kopališče. Vsakemu gostu je na uslugo banjščik, ki je navadno kak črnook Perz. Ta banjščik ima nalogo, da kopalce masira (drga) po vseh pravilih svoje umetnosti. Na koridoru sem videl fotografije, ki kažejo, kako telovadi Perz po hrbtu, po glavi in po ramah kopajočih se, da te sili na smeh. Ta telovadba je tako smela, da sem se zahvalil vljudnemu Perzu za njegovo umetnost . . .

Dne 12. julija je bila nedelja, zato sem si ogledal najzanimivejše cerkve. Najlepša cerkev v Tiflísu je vojaška, stoječa nasproti hôtela »Orient«. Zidana je seveda v bizantinskem slogu in ima pozlačeno kupolo. Ograja obstoji iz samih topov, ki so jih bili uplenili Rusi svojim sovražnikom v kavkaški vojni. Trg, na katerem stoji ta krasni

sobor, se zove Gunibski, ker je bil Gunib tista trdnjava, v kateri se je najdalje branil imam Šamíl.

Tik Gunibskega trga se dviga ob Golovinskem prospektu blizu katedrale velik in prekrasen, v orijentalskem slogu zgrajeni guvernerjev dvorec, za katerim se razprostira obširen in razkošen privaten park.

Najzanimivejši gruzinski cerkvi pa sta Sionska katedrala blizu Majdana, in pa cerkvica sv. Davida visoko nad mestom proti jugozapadu na gori Mta-Cminda. Sionska cerkev je katedrala eksarha gruzinskega in je bila prvič sezidana že v VII. stoletju, a pozneje večkrat porušena. Cerkev sv. Davida pa je tudi zato zanimiva, ker je pokopan tukaj ruski pesnik Gribojedov in ima pod cerkvijo v neki votlini svoj spomenik. Po strmih ulicah in više po umetnih serpentinah sem stopal z Gunibskega trga navkreber, da mi je pot kapal s čela, dokler sem dospel do znamenite cerkvice, odkoder je prekrasen razgled črez ves Tiflís. Gruzinski duhovnik me je vodil po cerkvi in mi razlagal njeno zgodovino.

V Tiflísu sem prebil samo tri dni. V vsem svojem življenju nisem trpel toliko vsled vročine kakor tukaj. Na solncu je kazal Reaumur 50°. Od poludne do kakih petih sploh ni bilo mogoče izpod strehe. Zato so v Tiflísu velika dobrota nekateri javni vrtovi. Jako lep je Aleksandrovski park, koder se šeta proti večeru »ves« Tiflís. Tukaj lahko študiraš kavkaško raso.

Kavkaška rasa! Rusi so lahko ponosni, da leži v njihovi državi domovina najplemenitejše človeške rase. Učenjaška tradicija trdi, kakor znano, da ima takozvana kavkaška ali sredozemska rasa (pasma) baš na Kavkazu svoj izvor. Ta rasa obsega najodličnejše narode[1]) na svetu. Ti narodi so se od nekdaj pa do današnjih dni popeli najviše v splošni človeški kulturi, kajti sredozemska prosveta (v najširšem pomenu besede) je najstarejša, najpopolnejša. Narodi kavkaške rase pa so imeli od nekdaj tudi največjo politično moč in najbolj vzorno urejene države. Kratek pogled na zemljevid naše zemlje kaže, da vlada kavkaška rasa dandanes ves svet. Z našo raso se ne moreta meriti ostali dve poglavitni rasi: etiopska (negritska ali afrikanska) in mongolska.

[1]) Ti narodi so n. pr.: (Arijci) Grko-Italci, [tudi današnji Romani in Grki], Slovani, Germani, Leti, Kelti, Albanci, Gruzini, Armenci, Perzi, Kurdi, Indi (v Sprednji Indiji), potem (Semiti), Arabi, Judje, Asirci, Kopti (Egipčani) in Berberi.

Rasa je širši pojem nego narodnost, ker obsega po več narodov, ki govore po več med seboj različnih jezikov in se lahko tudi po svojih duševnih svojstvih (po svojem verstvu n. pr.) močno razločujejo drug od drugega. Kajti pojem rase obsega pred vsem tista človeška plemena, ki so si najbolj podobna med seboj po telesu, v prvi vrsti po obliki glave. V kavkaški rasi stoji človeško telo na vrhuncu estetične harmonije in kavkaška glava predstavlja v svojih najpopolnejših vzorih najdostojnejšo nositeljico človeške inteligence (človeškega duha). Primeri Vatikanskega Apolona pa Venero v Louvreu! . . .

Že z etnografskega stališča je torej Kavkaz, pradom naše rase, h kateri spadamo tudi mi Slovani, prezanimiva dežela. In zato sem povsod po Zakavkazju rad opazoval ljudstvo, koderkoli je nanesla prilika. Zato so me zanimali tudi Gruzini v Tiflísu.

Že prvi dan so se mi zdeli Gruzini najbolj podobni Italijanom. Oblečen v svoj narodni kostim s kinžalom ob pasu, zna ti hoditi Gruzin tako elastično, da ga je veselje gledati. Gruzinke, kolikor sem jih videl, so vitke, belopoltne, črnolase in črnooke. Velike oči jim senčijo dolge trepalnice. Vobče pravijo, da so Gruzinke (Mingrelke) in pa Čerkeske najlepše ženske na svetu. Za Gruzinkami ne zaostajajo menda Armenke, ki so bolj podobne Židinjam in so temnejše barve. Sicer pa se v Tiflísu in povsod na Kavkazu vidi več moških nego žensk, ker je v teh krajih sploh več moških nego žensk.

Najprijetnejši kot v vsem Tiflísu je botaniški vrt. Če je v mestu še taka vročina, v botaniškem vrtu je hlad. Čudiš se, kako je mogla vzrasti tukaj takšna bujna vegetacija. Med košatim navadnim in tropičnim rastlinstvom pa se vijejo čedni, z belim peskom posuti poti, po katerih je kaj prijetno šetati, zlasti, če srečavaš mlade črnooke Gruzinke, Armenke in Židinje. Ob vseh potih se pretaka voda po odprtih kanalih in v senčnih zatišjih šumijo umetne kaskade. Dražestna oaza sredi tiflíške puščave!

Nad botaniškim vrtom stoje razvaline neke stare trdnjave, odkoder je prekrasen razgled po vsem Tiflísu. Zapadalo je solnce, ko sem stal ob robu trdnjavskega zidovja. Globoko pod menoj se je kopičil azijatski del mesta s svojimi bazari, cerkvami, sinagogami in džamijami. Po sredi pisanega Tiflísa pa je valila svojo umazano vodo deroča Kurá . . .

Tiflís ima tudi svoj »prater«, ki se zove Muštaid in se razteza na zapadni strani blizu kolodvora. Sredi obširnega gozda so razne

gostilnice in kavarne, kjer igrajo evropske in domače godbe. Ljudstvo pa se zabava na vrtalkah, po plesiščih in drugod kakor pri nas.

Kjer je vročina, tam je tudi žeja. Ne vem, v katerih vinogradih je rastel tisti nektar, ki so ga popivali pod predsedstvom Zevsovim olimpski bogovi. Prav verjetno pa je, da je bila ta nebeška pijača kahetinsko vino, ki se prideluje v Kahetiji na iztočni strani od Tiflísa. To vino je sladko in močno obenem. Da, da, Grúzija ima visoke gore, lepe ljudi in izborno vino.

Jaz sem si gasil žejo navadno s »kvasom«. To je našemu malinovcu podobna pijača. Vari se iz žita ali iz nekih jagod. Škoda, da mi ne poznamo kvasa. Zdrava in ne draga pijača! . . .

Omenil sem že, da živi v Tiflísu v posebnem mestnem delu precejšnje število Nemcev, kjer imajo tudi svojo (protestantovsko) cerkev. Nedaleč od Tiflísa pa je še več nemških naselbin, n. pr. Mariendorf, Elisabethtal, Annenfeld, Helenendorf itd. Ti Nemci so iz »reicha« in so dobri kmetovalci. Takisto je znano, da je ob Volgi in v odeški guberniji vse polno nemških kolonij. V vsakem večjem ruskem mestu tudi stoji kaka nemška luteranska cerkev. Nemci imajo na Ruskem tudi v uradništvu veliko svojih ljudi, saj so sedaj kar trije ruski ministri Nemci. Nam izvenruskim Slovanom se zdi popolnoma nepotrebno, da se Nemci v slovanski Rusiji tako protežirajo, ko bi Rusi vendar morali vedeti, da Nemec ne želi dobrega ruskemu narodu. Sicer pa tudi ruska inteligencija toži, da se na Ruskem nobenemu narodu tako dobro ne godi kakor — Nemcem. In če bi vprašali pesnika Nekrasova »кому на Руси жить хорошо«, odgovoril bi nam brez dvoma: »Нѣмцамъ! . . .«

* * *

Po vojaško-gruzinski cesti iz Tiflísa črez Kavkaz do Vladikavkaza.

Bilo je sila vroče in soparno jutro, ko je drdrala dne 15. julija naša poštna kočija iz Tiflísa proti Mzhetu. Šestero konj — po trije vštric — je vleklo našo Noetovo barko po prašni cesti, da se je vse kadilo za nami. Solidno zgrajena »kareta« ima prostora za pet pasažirjev. Dva sediva odznotraj, v »I.« razredu, trije pa spredaj pod usnjatim napuščem (polustreho). Čisto spredaj na kozlu pa sedita jemščík (voznik) in »konduktor«. Poslednji nima svojega naziva zaman. Konduktor je uradna oseba, ki je odgovoren za točnost vožnje. On oddaje in prejema na postajah pisma itd. Njemu smo morali izročiti

tudi svoje vozne karte. Konduktor je oblečen v gruzinsko burko s tistimi patronami na prsih. Za pasom mu visi kinžal. Na glavi pa ima visoko kosmato kapo. Črez ramo ima pa še obešeno — poštno trobento, na katero veselo trobi, ko dirjamo iz predmestja tiflíškega.

Pridirjali smo bili kake pol ure onkraj Tiflísa, kar se naša Noetova barka ustavi. Kaj je? Izstopita konduktor in jemščík pa začneta nekaj preiskavati okoli kljuset. Majeta z glavama in kolneta. Kaj se je zgodilo? Tudi vsi popotniki izstopimo. Konduktor se popraska za tilnikom ter pravi, da se je enemu konju komat tako pokvaril, da mora voznik po novega nazaj v mesto, da naj potrpimo, saj se kmalu povrne. In res je zajahal jemščík konja pa oddirjal ž njim po cesti v Tiflís.

Ta je lepa! Vročina je bila čimdalje hujša, mi pa smo stali sredi bele ceste. Nedaleč od nas je bila na pusti brezsenčni poljani neka krčma in na zidu smo čitali klasični napis: »Guljanje (zabava) na svježem vózduhje!« Smejali smo se vsi od srca tej krvavi ironiji, dokler ni pridirjal jemščík z novim komatom. A tisto »guljanje na svježem vózduhje« nam je potem vso pot delalo kratek čas in nam vzbujalo smeh. Naša pošta je imela zamude več nego eno uro in zato smo zabavljali na ves glas. Fama pripoveduje, da je bil najhujši zabavljač baš avtor tega potopisa. Zahteval je baje, da se pritožimo telegrafsko naravnost pri ministru »putéj soobščenja«, knezu Hilkovu, no pozneje je to namero opustil. Jeza na pohabljeni konjski komat pa nam vendar ni hotela iz želodca in sklenili smo soglasno, da zapišemo na prvi postaji svoj energični protest v pritožno knjigo. Ker je bilo na prvi postaji, v Mzhetu, premalo časa za to, napisali smo svojo pritožbo na postaji Zilkany. Pravih pasažirjev nas je bilo pravzaprav samo četero. Moj sopotnik je bil neki cestni uradnik, zato se seveda ni hotel podpisati v pritožnico. Pač pa smo se pritožili vsi drugi: neki Rus s svojim sinom-dijakom, neki mlad Francoz in jaz. Z Rusom sva stilizirala svoj protest v ruščini, a Francoz je napisal nekaj vrst v svojem jeziku. Kake nasledke je imela naša pritožba, ne vem. Stavil pa bi glavo, da je knez Hilkov ni čital . . .

Onkraj Mzheta se pokrajina razširi. Lepo obdelano polje, po katerem so želi pšenico, leži pred nami. Tudi vinogradov je tukaj vse polno. To je krasna karthalinska ravan. Spominjala me je na Ljubljansko polje ali na lepo Savinsko dolino pri Žalcu. Tupatam stoje vasi in posamezne hiše — toda ljudje so čisto drugače oblečeni nego pri nas. Naša cesta je široka, da se izogneta lahko po dva

parizarja, ter je zmerom v najboljšem stanju. Vojaško-gruzinska cesta, kakor se zove oficijalno, je ponos Kavkaza in Rusije sploh. Postaje so vse zidane. Važnejše so enonadstropne, manjše samo pritlične; vse pa so zgrajene po istem vzorcu. Spredaj je soba za »buffet« (gostilnico), potem pa je soba za prenočišče, kjer jih prenočuje po več skupaj, ter še posebna spalnica, takozvana »generalskaja« za »boljše« pasažirje.

Več ur smo leteli preko rodovitne ravnine, pri postaji Dúšét (938 *m*) pa smo bili prišli v hribe. Bilo je zdavnaj poldne, ko smo použili v buffetu svoj obed, ki nam je imenitno teknil. Saj smo pili tudi izvrstno gruzinsko vino. Dušet je mesto s kakimi 3000 prebivalci in ima precej močno posadko. Puškin je bil svoj čas doživel tukaj komičen slučaj. Ves utrujen je bil prišel k nekemu Gruzinu in prosil počitka. Gospodarja ni bilo doma. Gospodinja (ne žena) ga sprejme in ga uvede v sobo, kjer se pesnik sleče in mirne vesti leže na divan. Nenadoma pa pride gospodar domov, in ko mu povedo, da spi v njegovi hiši neki tujec, plane k njemu, ga vzbudi in ošteje ter ga izpodi izpod strehe. Par dni pozneje se je moral nevljudni Dušetčan v Tiflísu zagovarjati zaradi svoje »gostoljubnosti« ter prositi Puškina odpuščanja . . .

Od Dušeta se popenjamo po strmi cesti kvišku med njivami in pašniki po ovinkih. Stopil sem z voza in presekal peš par takih serpentin. Tod okoli prebiva spet poseben narod, takozvani Osetini, kakor čitam v ruskem »putevoditelju«. Peljali smo se mimo njihovih sel in videl sem, da se precej razlikujejo od Gruzinov po postavi in po obleki. Kmalu smo dospeli v ozko dolino, po kateri nas je ves čas spremljala reka Aragva — boljše rečeno: tekla nam je naproti. Postaja Ananur, ki leži v tej dolini, je podobna kakemu istrskemu mestu. Kamenite hiše, razvaline neke trdnjave, pa cerkev — to je mestece Ananur.

Dolina se odtod zožuje čimdalje bolj. Pokrajina pa je prekrasna. Temni gozdovi pokrivajo visoke planine. Po lazovih stoje aúli (vasi), cerkve in ostanki starih obrambnih stolpov. In zopet smo prišli med nove ljudi — med Hevsure in Pšave, jako bojevita ljudstva, ki pa seveda ne smejo kazati svoje bojevitosti. Za to skrbijo Kazaki. Začelo se je mračiti, in ko mi je moj sopotnik pripovedoval, kakšno orožje nosijo ljudje v teh krajih, so se mi skoro ježili lasje in zdajpazdaj sem pogledal skozi okno, če ne stopa morebiti za našim vozom kak tak junak. »Ne bojte se!« smejal se mi je tovariš, »tod smo varni kakor na Nevskem prospektu . . .«

Bila je že deveta ura zvečer, ko se je ustavila naša dvojnata trojka. Prispeli smo bili v Pasanaur, v gruzinsko vas sredi globoke soteske. Pred lično zidano, belo postajo nas je že pričakoval »postajenačelnik« ter nam odkazal prenočišče v generalski sobi. Moj sopotnik pa je bil odšel spat nekam v vas k svojim znancem. Pred spanjem je bilo treba večerjati in čujte, gospodar — ženske nisem videl nikjer nobene! — nam je naštel celo vrsto jedi, od šašlika do praženih postrvi. Midva s Francozom sva si naročila postrvi, Rus s svojim sinom pa je varil čaj in jedel meso, ki si ga je bil vzel s seboj iz Tiflísa. Francozu je huda predla, ker ni znal ruski, nego samo svoj jezik in tudi italijanščino. Moral sem mu biti za tolmača(!). Moj tovariš pri postrvih je še mlad, približno osemindvajsetleten lep mož, vitke rasti. Pripoveduje mi, da je prišel v Tiflís preko Teherana. Potuje za kratek čas. Perzijank in Gruzink ni mogel prehvaliti. »S' amuser« — to je njegova maksima na potovanju, pravi sam. V Parizu da je sicer več komforta in več zabave nego na Kavkazu, toda človek si želi izpremembe, meni francoski monsieur. »Monsieur« — tako ga bom imenoval poslej — je bil čisto zadovoljen z gruzinskimi postrvmi, katere sva pošteno zalila z vinom in šla spat.

Bila je izvrstna postelj — in vendar dolgo nisem mogel zatisniti oči. Zunaj je šumela Aragva. Zdajpazdaj je zalajal kak pes. Sicer vse tiho. Nisem bil utrujen, ker sem sedel ves dan skljućen v kočiji. Pa spavaj, če moreš! Proti jutru sem šele zadremal — a skoro je bilo treba vstati. Rus nam je skuhal čaja, mleka in kruha je dal gospodar. Kmalu — bilo je okolo pete zjutraj — smo spet sedeli v kočiji, ki nas je vlekla proti postaji Mlety. Zdaj smo šele videli, v kakem romantičnem kraju smo prenočevali. Tik našega »hôtela« je stala jako čedna gruzinska cerkev (seveda pravoslavna). Vaške hiše so preproste pa snažne.

Cesta se vije čimdalje više, pokrajina je bolj in bolj divja. Visoke planine se dvigajo ob desni in ob levi.

(Konec prihodnjič.)

Na vseh svetnikov dan.

Spisal Fr. Strnad.

olgo, dolgo si je pomišljala, ves prejšnji dan in vse dopoldne danes je preudarjala in se bojevala, a naposled je zmagala ljubezen! . . .

Dolžnost jo je klicala na zapuščeno materino gomilo, tja na skromni kosec zemlje, kjer je počivalo najblažje srce, a njegova volja, volja tistega, ki ga je oboževala, ki ga je ljubila z vsemi močmi svoje duše in svojega srca, ji je velela drugam! . . . Dobila je bila pismo od njega, v katerem ji je bil izrekel svojo željo, a njegova želja ji je bila do tistihdob vselej povelje! . . .

Danes seveda, danes se je oglašal v njenih prsih hud odpor, danes ni občutila tiste sladke radosti kakor sicer, kadar se je imela sniti ž njim. Imela je tako rada svojo mamico in čutila je danes tako živo kot malokdaj potrebo, da bi se zopet enkrat razjokala ob njeni tihi jamici, zatopila se zopet enkrat v one lepe, rajske čase, ko njej še ni bilo treba misliti, ko ni poznala še skrbi, ko je še ona, njena mamica, kakor dober angel čuvala nad njo . . .

Borila se je dolgo . . . Neštetokrat je bila stopila že na prag, ozrla se na levo in desno, pa vrnila se zopet v svojo sobico, kakor bi hotela še enkrat izprašati si vest. Toda naposled je zavila na levo, tja, kamor je hotel on! . . . —

Srce ji je vztrepetavalo, ko je bežala mimo pestre množice ljudi, ki jih je srečavala, mimo množice, ki je hitela na grobove in ki je imela več pijetete in ljubezni do svojih rajnih nego ona... Večkrat, večkrat ji je zastala noga, često se je že hotela vrniti in pridružiti onim, ki so drevili v nasprotno mer in jo tako nekamo začudeno in ogorčeno pogledovali — vsaj njej se je zdelo tako — toda vselej jo je premagal drugi čut, čut, kateremu bi danes ne bila mogla dati pravega imena . . .

To ni bila zgolj ljubezen, to je bila neka sila, kateri se uspešno braniti ni mogla! . . .

Malo jo je tolažila pri tem misel, da izpolnjujejo premnogi le navidezno svojo dolžnost in da vodi marsikoga na pokopališče nekaj vse drugega nego spomin na umrle, kajti ni ji bilo neznano, da pohajajo ta dan na grobove tudi ljudje, ki nimajo za nikomer žalovati,

ljudje, katerim ni pobožna navada nič drugega nego prijeten povod za frivolno zgledavanje, ljudje, ki na mestu trohnobe strežejo morda svojemu poželjenju . . . Toda odleglo ji je nekoliko pri srcu šele tedaj, ko je bila prišla ven iz tega vrvenja, ko je bila zavila v stran, tja proti samotnemu gozdiču, kjer je je pričakoval on . . .

* *
*

Nenavadno zgodaj je bil zavladal mraz in nenavadno hitro je bilo nastopila kruta zima . . .

Že par dni je vlekla ledena burja ter s svojim rezkim pihom provzročala, da so črez noč zmrzovale luže, ki so bile ostale po zadnjem deževju v globanjah in vdrtinah in katerih zaspano jesensko solnce ni moglo več posrkati in použiti. Zato pa je bilo ozračje čisto in nebo jasno, brez najmanjše meglice — prekrasen novembrski dan! . . .

Snežniki so se dvigali slikovito v ozadju in vsaka zareza, vsaka grapa na njih se je natanko razločevala. Bili so še brez snega, samo po temenih se jim je svetlikalo nekaj belega, da je bilo videti, kakor bi jim bile posivele glave.

Vsak najmanjši dih sape je vzbujal po drevju neko čudno žalostno šuštenje. Listje, nekatero še popolnoma zeleno, drugo že uvelo in suho, se je trumoma trgalo od vej ter se usipalo na tla. Toda med padanjem so se posamezni listi ločili od drugih ter nastopali svojo posebno pot. Nekateri je prifrčal urno, kakor od prožnega loka vržena pšica na zemljo, drugi je padal počasi in se sukal pri tem okrog samega sebe liki vrtinec v kakem tolmunu, tretji zopet se je gugal in zibal po zraku kakor čolnič na lahko razburkanih morskih valovih . . . Semtertja je obvisel kateri tudi na pajčevini ter se zvijal potem in zviral, kakor bi se hotel siloma iznebiti neljubih vezi . . .

Neko posebno življenje je vršelo in se pojavljalo v samotnem gozdu, a ona je to komaj opazila. Samo tista tiha otožnost, ki je polnila jesensko ozračje in objemalo vse okrog, je legala tudi njej na srce in ji polnila dušo z neko čudno, bridkostno bolestjo . . . .

Njega še ni bilo in iznova so se ji začeli buditi dvomi.

Ali se sme srce odpirati tak dan posvetni ljubezni? . . . Ali niso ti trenotki, ki bi morali biti posvečeni spominu mrtvih in molitvi zanje, najneugodnejši, najneumestnejši za tako ljubezen? Kako je mogel zahtevati on kaj takega od nje, kako je bilo možno, da se ni domislil, kam jo bo danes vleklo srce? . . .

In sem . . . sem, v to samoto je morala! . . .

Oh, kolikokrat ji je očitalo srce, kolikokrat je jokala in vzdihovala po tihem, da se je morala skrivati pred ljudmi! . . . Toda on je bil v nekem oziru čuden človek! . . . Ljubil je samoto in zatrjeval ji je poleg tega, da ima posebne, tehtne vzroke za to, da se ne pokaže pred ljudmi ž njo. Pravil ji je, da mora postati pred vsem samostojen, sam svoj, potem da ne bo nobenega zadržka in ovire več, da nastopita javno . . .

Tudi o tem, kaj da postane in kdaj, ji je pravil mnogo, toda tega že ni umela več. Govoril je tako čudno! . . . A to je ni motilo in vznemirjalo posebno. Sledila mu je, kamor je želel, in storila, kar ji je velel . . . Saj ga je tako ljubila, saj je bil vendar on edini, ki ga je imela, da je čuvstvoval ž njo, da je imel usmiljenje do nje! Brez očeta, brez matere — zapuščena sirota — pa bi mu ne bila hvaležna za ljubezen, za prijaznost, katero ji je izkazoval? . . .

Da jo ljubi, strastno ljubi, to je živo čutila, o tem ni dvojila niti hipec ne! Saj ji je to vedno zatrjeval in imela je toliko dokazov za to! . . .

Seveda, tudi drugi so se ji vsiljevali! Bila je baje lepa, da, čula je celo nekoč, da so jo imenovali interesantno! Tudi še kateri drugi bi se je bil torej morda oklenil — a njej ni ugajal razen njega nobeden, prav nobeden! Saj je imel redkokdo tako lepe črne, kodraste lase in nikdar še je ni bil srečal moški, čigar pogled bi bil imel toliko moči do nje, kolikor je je imel njegov! . . . Oh, kako je vztrepetavala, kako ji je izpreletela vselej neka čudna slast život, kadar je vprl vanjo tiste svoje žareče, skoro prežareče oči! Precej prvič, ko ga je videla, ji je bilo vzplamtelo srce zanj, precej prvič se ga je bila oklenila z vso svojo dušo, z vsem svojim srcem . . .

In potem, ko ji je razodel, da jo tudi on ljubi, ko ji je začel obetati lepšo bodočnost, ko ji je zagotovil, da jo hoče rešiti vseh teh raznih neprilik, ki jih je morala prenašati kot samo sebi prepuščeno devetnajstletno dekle, potem je že celo videla v njem svojega rešitelja, rešitelja, katerega ji je menda sam Bog poslal . . .

Kaj je zdaj bil, kako se je imelo zvršiti vse to, kar je obetal, vsega tega ni vedela! . . . Tudi izpraševala ga ni mnogo o tem! . . . Zdela se ji je greh vsaka nezaupljivost do njega . . . Verjela mu je vse! . . . Saj to bi ne bila ljubezen, če bi bila dvojila o istinitosti njegovih besed! . . . Verjela mu je vse, ker je bila v dno svoje duše prepričana, da jo tudi on ljubi! . . .

Včasi je bil pač nekako trd ž njo, včasi je imel nekamo čudne želje, prihajale so mu semtertja na misel stvari, pred katerimi je občutila neko tajno grozo . . .

Da je zahteval, naj pride tu sem danes... danes in ob tem času, ko bi morala klečati in moliti ob grobu svoje ljubljene matere — da ni imel toliko rahločutnosti in ozirnosti do nje, to jo je navdajalo z nekim neprijetnim čutom, to jo je bolelo in peklo . . . Bila je razočarana, ker je vedno želela, da bi njen ljubček, njen izvoljenec ne bil samo lep, ampak tudi blag in plemenit . . .

Toda naposled je opravičila vse ž njegovo preveliko ljubeznijo in tudi njej je zakoprnelo srce živahneje po njem, dokler ni iz daljave priplul glas zvona ter provzročil, da so njene misli iznova poletele tja na pokopališče, kjer je imel danes sleherni grob svojo lučico, samo grob njene dobre, njene skrbne matere, ki se je tolikokrat v življenju žrtvovala zanjo, ne! . . .

Kakor v krogu so se sukale njene misli . . . Vedno zopet se je pojavil v njeni notrajščini boj med dolžnostjo in ljubeznijo, vedno zopet so se je lotevale dvojbe, kaj naj stori! . . .

»Kako dolgo ga ni!« je vzkliknila, strastno si ga želeč. A precej nato je začela tožiti:

»Moj Bog, moj Bog! . . . Na vsak grob bodo kapale danes solze, samo na grob moje mamice ne! . . .«

Srce se ji je krčilo in skoro obupavala je . . .

Potem pa se je spomnila še besed, ki jih ji je govorila mati na smrtni postelji:

»Boga se boj! Glej, da nikdar ne zaideš na stranska pota!« . . .

A zdaj, kako pot je hodila?... Zakaj se skriva pred ljudmi?...

Ali je ljubezen, če je čista, vzvišena, res nekaj takega, kar se mora prikrivati ljudem? . . . Zakaj, zakaj se potika tod, zakaj se boji, da bi je ne videl kdo? . . . Ali ni imela njena mati baš takih potov v mislih, ko jo je svarila? . . .

Divja bol ji prešine prsi in strah se je loti . . . Že hoče zbežati, tedaj pa se začujejo koraki . . . —

* * *

Burno jo je privil k sebi, in predno se je mogla ubraniti, ji je pritisnil poljub na drhteče ustnice . . .

V slasti njegovega objema je naglo pozabila grozo, ki ji je hipec prej še pretresavala ude, navzlic temu pa ga je odrinila rahlo od sebe ter zaprosila:

»Ah, danes ne, danes ne! . . .«

On pa jo začudeno vpraša:

»Kaj pomeni to? . . . Zakaj ne? . . .«

»Oh, moja uboga mamica je sama tam! . . . Spomin na njo mi ne dopušča, da bi se vdajala razkošju! . . .«

»To se vidi, kako me ljubiš! . . .«

»O, imej usmiljenje z menoj! . . . Tebi mati še živi in ti ne veš, kaj je spomin na mrtvo mater! . . .«

Obrisala si je oči, ki so se ji bile porosile.

A on je odvrnil: »No, pa grem, pa grem in — ne bo me več!...«

Srce se ji je stisnilo spričo njegovih besed. Že nekolikokrat ji je bil zapretil na ta način, toda imela je to za šalo, kateri se je smehljala, katero je smatrala le za sredstvo, da bi jo tem bolj priklenil nase. Zdaj pa so se ji zdele te njegove besede hkratu tako resne, tako grozeče. Zbala se je, da bi svoje pretnje ne uresničil, in oprijela se ga je na lahko. Po licu pa ji je pripolzela solza, čudna zmes bolesti in opojne slasti . . .

»Torej — poljubek!« je zahteval on, po svoje si razlagajoč njeno početje. A ona je obrnila vanj svoje solzne oči in iznova je zaprosila:

»O, samo danes ne, ljubček, samo danes ne! . . . Pri srcu mi je, kakor bi bila svoji materi dolžna, da se vzdržim... neodpustljiv greh se mi zdi danes . . .«

»Pa grem, pa grem in ne bo me več!« — —

Porinil jo je od sebe, obraz se mu je nabral v mrdljive gube in nekaj kakor srd je švigalo iz njegovih oči. Ona se je stresla. Če bi res šel... če bi res zvršil grožnjo... Ah, to bi bila njena smrt, njena gotova smrt! . . .

Približala se mu je zopet in, položivši svoje trepetajoče roke okrog njegovega vratu, naslonila svojo razgreto glavico na njegove prsi.

»O ne smeš, ne smeš od mene!« je vzklikala. »Saj te ljubim, tako ljubim! Kaj ne . . . kaj ne, da me ne zapustiš, kaj ne, da ostaneš moj? . . .«

On pa ni odgovarjal, ampak zahteval, zahteval vedno več . . .

In ona mu ni mogla odreči ničesar . . .

»Pa grem, pa grem —« te grozovite besede so ji zvenele v ušesih in v srcu, te grozovite besede so jo dele ob vso moč, ob vso voljo . . . Oh, če bi jo zapustil... Ne, ne, samo tega ne! . . .

Naposled so se ji začele zdeti njegove burne želje tudi umljive . . . Ni mar čutila tudi sama moči ljubezni, ni mar tudi njej srce z vso silo koprnelo po njem?

Skoro očitala si je, da je njena gorečnost, njena vdanost manjša od njegove! Kako, kako je bilo mogoče, da se je ona laglje premagovala nego on? Ali ni to dokaz, da ona njega manj ljubi nego on njo?

In kar bi bila rada odrekla sebi, ni mogla odreči njemu! ... —

Nastavila mu je ustnice in dala se mu je poljubljati, kolikor se mu je hotelo. A tudi ona se je razvnela in tudi ona ga je poljubovala, poljubovala iskreno in goreče ... Pri tem pa so se ji usipale neprenehoma solze po licih, zakaj — sama ni vedela! Morda prevelike sreče, morda, ker so zveneli v njenih prsih še vedno oni temni, turobni akordi, ki jih ji je bil zbudi spomin na drago mater...

Bolj in bolj se je vdajala ... Toplota, ki je žehtela iz njegovega vročega života, se je prelivala v njene ude ...

Burja je vihrala. Sape dih je postajal čimdalje rezkejši, a njej je delo tako dobro v njegovi bližini, v njegovih objemih! Vedno tesneje se ga je oklepala ... Postajala je trudna, onemogla ... Mrla je v sladki otrplosti ... Bolj in bolj je pozabljala ... spomin jo je zapuščal ... vsa njena preteklost je bila izginila in zatonila nekam ... Čimdalje manj je vedela, kje je in kaj se godi ... Samo to je znala, da je on pri njej, da je srečna poleg njega in da njega izgubiti ne sme, ne sme za ves svet ne ... —

* * *

Skozi napol golo vejevje je skrivnostno zaječalo in iznova je zaplesalo listje po zraku. Frfotalo je nekaj časa semtertja, bližalo se tlom, pa se dvignilo zopet kvišku, kakor bi bilo v njegovi moči, v v njegovi volji, vrniti se na prejšnje mesto, a končno je med čudnimi, nepopisnimi glasovi posedlo na zemljo ...

Kakor bi se bila prebudila iz sanj, se je vzpela preplašena kvišku. Bilo se je stemnilo, da sama ni vedela kdaj. Boječe se je začela ozirati okrog. Ti čudni glasovi! ... Ali ni bilo, kakor bi bile duše umrlih zaihtele in zaplakale? ... In hipoma se ji zazdi tudi, kakor bi bil zaklical kdo z ječečim, nenavadnim glasom njeno ime:

»Milka ... Milka! ...«

Morala se je nasloniti nanj, da ni omahnila, tako jo je prevzel strah.

»Ah, ali si slišal?«

»Kaj naj bi bil slišal?«

»Ali me ni poklical nekdo?«

»Tebi se nemara sanja!«

»Ne, ne! . . . Čuješ? . . . Že zopet!«

»Ah — ti nisi normalna!«

Za hip se ji misli pomude pri teh njegovih tako hladnih in treznih besedah. »Ti nisi normalna!« . . . Kaj hoče reči s tem? To vprašanje ji prešine glavo, a takoj zopet se je loti neka čudna omotica . . . Po glavi ji je brnelo in šumelo in vedno zopet je čula klicati svoje ime . . .

»Milka . . . Milka! . . .«

Da, da, to je bil materin glas!

Pretreslo jo je iznova. Hipoma se zave . . . Z zamolklim, od joka zadušenim glasom vikne:

»O mamica, mamica — prepozno, prepozno!«

»Ali bledeš?«

»Ne, ne bledem! . . . Moja mati me kliče! . . . Moj Bog, zdaj . . .«

»Ti blazniš!«

Prijel jo je z obema rokama za rami ter jo stresel. A ona se ni mogla iznebiti groze . . .

»Pojdiva, pojdiva . . . O Bog, zakaj si to dopustil, zakaj mi nisi dal prave pameti in zadosti moči! . . .«

Njemu se je stemnilo lice.

»Zares, ponosen sem lahko na tvojo ljubezen!«

»Kaj, ti dvojiš še, ti dvojiš še po vsem tem? . . .«

Stala je pred njim s stisnjenimi pestmi in srepim pogledom.

On je pomolčal. Črez nekaj hipov pa se je sklonil zopet k njej in nežno je položil svojo desnico okoli njenega pasu, kakor bi si bil iznova zaželel njene ljubezni, kakor bi mu bilo žal, izpustiti jo še . . .

»Samo čudna ne bodi! . . . Srčkana si in rad te imam! . . .«

A ona se mu je izvila in ponovila:

»Ne, ne — o pojdiva, pojdiva! . . .«

»Saj grem, toda kam hočeš iti? . . .«

»Pojdiva tjakaj na njen grob in prosiva jo skupaj odpuščenja!«

Njemu je ušel smeh, tako čudna se mu je zdela ta zahteva. »Pojdiva raje kam drugam . . . tja, kamor te popeljem jaz . . .« je odvrnil. A ona je ponavljala:

»O, bodi usmiljen in pojdi, pojdi z menoj! Če jo prosiva oba, se naju morda usmili in izprosi nama milost . . .«

V njem pa se je završilo nekaj. Videl je, da je njen kes tako velik, tako globok, tako istinit, da si nima obetati pri njej ničesar več. In jezno se je obregnil:

»Ti pojdi z menoj! Če nočeš, pa grem . . . pa grem in ne bo me — več!«

In res se je začel odmikati, s početka polagoma, kakor bi ga bilo sram svojega čina, potem pa hitreje in hitreje . . .

Ona pa je stala kakor okamenela na svojem mestu. Strmela je za njim v noč, kakor bi ne mogla verjeti, kakor bi ne mogla pojmiti... Ko se je bil že davno skril njenim očem, ga je še vedno videla njena duša . . . Še vedno je pričakovala, da se vrne . . .

»Ferdo, Ferdo, Ferdo!« je zaklicala, ko ga ni bilo. A nihče se ni odzval njenemu klicu. Tedaj pa je zdrknila na tla in bolestno zaječala:

»O mamica, šel je, šel in ne bo ga več!«

* * *

Na pokopališču je bilo že mirno, prazno in temno... Le semtertja je hušknila še mimo grobov tihih korakov kaka postava z nedoločnimi obrisi — kaka stara ženica, ki je bila morda zadremala ali pa se bila bogve iz kakih vzrokov tako zakasnila na grobeh...

Luči so bile že dogorele in le redkokje še je vzplapolal kak plamenček, vzpel se za hip nenavadno visoko, kakor bi hotel še enkrat pokazati svojo življensko moč, potem pa je zacvrčal in — ugasnil.

Nad grobovi je ležal težak vzduh. Vonj od neštetih lučic, ki so gorele celo popoldne, se je bil zgostil v belkast oblak, ki se je zdaj lahko gibal nad površjem . . .

Noč je bila temna. Svetloba zvezd, ki so kakor žareče oči šegavih, zaljubljenih deklet pomežikovale tam gori na nebu, ni segala semkaj doli. Zdelo se je skoro, kakor bi bila tema na tem žalnem kraju gostejša, neprodirnejša nego onkraj pokopališčnega obzidja...

Vse tiho, tako mrtvaško tiho! . . .

Samo kadar je potegnila sapa, je zaihtela kaka cipresa, zašklepetal in zacvilil kak napol razpadel križ . . .

In tam iz skrajnega kotička so prihajali zdajpazdaj čudni, bolestno tožeči, zamolkli glasovi, da je bilo čuti skoro, kakor bi prihajali izpod zemlje . . .

»O mamica, šel je, šel in ne bo ga več! O zakaj ni šel prej! Odpusti, mamica, odpusti! . . .«

Zopet in zopet je pretresla ta tožba nočni zrak . . . Toda postajala je tišja in tišja... Čimdalje poredkeje in čimdalje slabotneje

so se pojavljali ti vzkliki . . . Pojemali so, zamirali, kakor bi otrpnevali v rezkem mrazu,, ki je nastopal čimdalje kruteje.

Le še kakor iz nedogledne daljave prihajajoč odmev se je slišalo:

»O mamica, šel je, šel in ne bo ga več!«

In vedno tiše in tiše:

»Šel je . . . šel . . . in ne bo ga več! . . .«

Naposled se je čulo le še nekako hropenje . . .

Potem pa je bilo popolnoma mirno in tiho . . . — —

Pod kostanjem.

Izza mračnega nebesa
se je kvišku mesec vzpel,
trudna vzibal je drevesa
vetra piš v šepet vesel.

Temno je objel alejo
sladki, vseobsežni mir —
na kostanju k veji vejo
nagnil hladni je zefir;
in duhteče zašuštela
veja k veji je,
kakor bi v poljub sprejela
deva željne ustnice . . .

In zaplakala je vroče
ona pod kostanjem: »Stoj —
pusti že poljube žgoče,
saj ne moreš biti moj! . . .«
Od kostanja je kanila
takrat rosa biserna,
njemu lice porosila
solza je iz dna srca. —

Budislav.

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenec.

(Konec.)

Ne prinaša vsaka zima visokega, ne skorjatega, ampak »dilastega« snega, in kdor tega še ni izkušal, naj porabi priliko in stopi v gozd in naravo, ko si je ugladila trpežno pot, da jo obišče in občuduje v zimski krasoti. Če je pa sneg prhak in če le ni previsok, da moreš po njem še brez napora prehajati, ti je pa pravi kažipot za vse malo in veliko življenje v gozdni samoti. Jelovo drevje ima klobuke in je domalega do tal odeto z najčistejšo belino. Pod njim je malo snega in pod prav košatim ga ni celo nič, in vabljivi prostorček je zate ko nalašč, da se nekoliko oddahneš in si ob debelem deblu obtolčeš črevlje, katerih se je sneg poprijel. Ko si nekoliko ogledaš, se prepričaš, da nisi ti prvi gost, da so pred teboj že miške preplesale ta ugodni prostorček. Hitro potem, ko si s črevlji potolkel ob deblo, začuješ zamolkel glas nad seboj in nekoliko sneženih drobtinic se potrese nate in po tleh. Veverico si preplašil; umakne se z mičnimi skoki in si poišče drugo posteljo. Ptice, prave gozdarice: siničice vseh vrst, šoje, lešnikarice, žolne tudi ne mirujejo in te nevedoma obiščejo, in ko te zapazijo, se poslovijo vsaka na svoj način in tem bolj glasno, kar si jih bolj presenetil s svojim pohodom. In če si še lovec in če je košato drevo, pod katerim si se pristavil, še na dobrem prelazu, kako se zavzameš, ko se v nižini pod teboj oglasi tebi znani, zanesljivi pasji javk. Hitro je puška v obeh rokah; stojiš, kakor bi bil pribit, in le oči strižejo na vse strani, kje da se ti prikaže zaželjeni plen. Javk se oddaljuje in domalega si prepričan, da prvi naskok ni zate. Kar zapaziš v gošči teman život iztikajočega srnjaka, ki je od družine odskočil in si po svojih mislih izbral bolj varno pot. Dostikrat si jo na ta način odnesel svojo kožo, stari izkušenec, danes se pa ti ni zvedlo. Še enkrat postoji in posluša oddaljujoči se javk, ki velja begljivim srnam, potem pa se bliža v malih skokih košatemu drevesu in lovcu pod njim. Pok! in po njem je za vselej. V vednem spominu ti ostane košata smreka, malo življenje pod njo in okrog nje in vrhunec veselja, ko si privlekel k sebi še zvitega srnjaka, ki ga vsak na svoj način pozdravijo tovariši, ki se po gonji, kakor je bilo domenjeno, snidejo pri tebi.

Bilo je neko soboto proti večeru, ko se oglasi pri meni Storov Matevž in mi prinese na novo poddelano obuvalo. Metlo je po dnevi, na večer se je pa zjasnilo. Še predno je Matevž izpregovoril, sem mu spoznal na obrazu, da ga niso samo poddelani črevlji pripeljali k meni; poslal bi jih bil tudi lahko po učencu. Da sem mu še ustregel, sem rekel kar naravnost: »Matevž, jutri pa pojdemo«. Matevžu se je kar ves obraz nasmejal in kar hitro sva bila domenjena, kdo da pojde, kam da pojdemo in da odrinemo takoj po treh, da zastanemo pri dnevu že prvikrat. Matevža sem še obložil z vsem, kar je neobhodno potrebno, ako gre človek še pred dnem in brez zajutreka v gozd. Pri odhodu mi je Matevž še naročil, da njega ne klicati, ko pridem v Podcerkev; njegova stara, ako ga jaz pokličem, bi takoj slutila, da se ne odpravlja k prvi maši, on pa da ne mara sitnosti že na vse zgodaj in da tudi prave sreče ni, ako se človek sporeče z ženo, predno gre od doma. Jaz sem Matevžu rekel, da pred štirimi bom pri Pangretu, pri njem da naj odloži, kar bo s seboj odnašal.

Jaz sem bil točen, in predno je odbilo štiri, nas je korakalo petero proti Danam, kjer sta se nam pridružila še dva pajdaša. Noč je bila jasna, vendar smo slutili eden in drug, ko smo jeli v hrib se pomikati, da jug nateguje, ampak slabega vremena ni hotel nihče prorokovati in torej je svoj premislek ohranil vsak zase. Ne bom povedal, kateri kraj smo prvikrat zastali, kajti mogoče je, da smo nekoliko prekoračili tudi mejo, ker se je prvi sestanek vršil še pred dobrim dnevom. Takoj sta se oglasila psa, gonila sta pa nazaj, a ne proti nam, ki smo bili nastavljeni. Vedeli smo, da se nam ni posrečila ta gonja, da se srne ne zavrnejo v snegu v hrib, in torej smo se jeli zbirati na določenem mestu. Jaz sem bil nastavljen pri precej debeli steni, okrog katere je bilo silnega kunjega sledu. V katero smer je držal, nisem mogel razločiti in povedal sem to pri sestanku. Četvero kunarjev prve vrste je bilo med nami in vsi štirje so se nekako pomenljivo pogledavali in nobeden ni hotel prav odločno povedati, da »gospod« se motijo in da so, kar je seveda velika hiba, veveričin sled zamenjali s kunjim sledom. Ker sem jaz le svojo trdil in ker do mesta, kjer sem bil nastavljen, ni bilo daleč, sva šla med tem, ko so drugi napravljali ogenj, z veščakom Kovačem iz Dan na lice mesta in mož je na prvi pogled potrdil, da se nisem motil, ampak pravo trdil. »Le pojdiva nazaj! Ta ni šla daleč, ker je nihče drugi ni presledil,« poreče Kovač. Tako sva tudi storila. Ko pridem do ognja nazaj, so bile vse oči zabrnjene v naju, in ko je Kovač

se oglasil in povedal, da sem istino trdil, je zavladalo občno veselje in storili smo takoj trden sklep, da takoj po zajutreku se spravimo nad kuno.

Zajutrek je bil izdaten. Dan poprej sem dobil veliko kolino in še prejšnjih klobas je bilo pri hiši. Vse sem bil pobral v gozd, pri domu smo se jih bili domalega že naveličali. Moji spremljevalci so jeli nekako čudno gledati, ko sem razvijal klobase, krvavice in jetrnice in mesene, in vsak si je mislil, kako se bo to peklo, ker priprave nismo imeli nobene s seboj in brez nje se pač speče krompir in za silo tudi polh, ali za klobaso je treba ponve. Ne štejem si v posebno zaslugo, da sem bil v pripravi klobas bolj vešč nego moji pajdaši. Kmet jih nima toliko, da bi jih surove odnašal v gozd; navadno je vesel, ako jo dobi na večer, ko se je povrnil. Že ob sestanku sem velel napraviti velik ogenj z bukovimi drvmi, da bo oglje pravšno. Ko smo žerjavico razkopali, smo povili klobase vsako posebej v papir, jih hitro razložili po sredi ognjišča in še bolj na hitro, in predno se papir vname, zagrebli z ogljem. Tovariši so se čudili, kaj gospod vse znajo, in pri sebi ugibali, kaj bo iz tega. Ko so bile klobase pod kupom, se je ugibalo, kako naredimo s kuno, ker nihče ni imel niti železniti saka s seboj. Za danes je bilo le srnam namenjeno in pri kuni opravita prav dobro tudi pes in puša, ako se tako nameri. Psov pa le ni bilo nazaj, dasi je minilo že črez dve uri, odkar sta bila zagnala. Tudi nebo se je zatemnilo in sneg je jel naletavati. Skrajni čas je bilo, da sem velel klobase odkopati. Dobre pol ure so bile v žerjavici, ki smo jo enkrat nekoliko premešali. Papir je bil ves cel in vsak je dobil en povitek v roko in še nekaj smo jih nazaj zagrebli. Jaz sem si bil že prej poiskal precej široko tresko in na njej sem razvil svoj delež. Drugi so si pomagali na enak ali drug primeren način. Razvite klobase so tako dobro zadišale in so bile tako dobro pregnane, da so se kar razsipale, ko so bile načete, okusne pa tako — o tem je bilo le eno mnenje — da tako dobro pečenih klobas še noben med nami ni jedel. »Da, gospoda si zna postreči,« je posmehljivo pregovoril šaljivi Luka. Jaz seveda sem bil ponosen na svojo sposobnost, še bolj pa vesel, da sem tovarišem tako izredno ustregel. Tudi kruha je bilo dovolj »pri hiši«, vina pa celih šest bokalov, torej ni čuda, da domalega nismo zapazili, da je sneg jel prav čvrsto padati, megle se zgostile in da psov le ni bilo nazaj.

Vsaka reč ima svoj konec, klobasa celo dva in tudi obema smo prišli do kraja. »Odpravimo se!« je bil soglasen sklep, in šli

smo do stene, pod katero je baje kuna počivala. Veščaki so obkrožili svet in dognali so, da je kuna v resnici pod steno. Le malo sveta je obšla po noči in se vrnila na prejšnje ležišče. Kazalo je, da ima tudi pri vrhu stene izhod, in torej je bil načrt ta: Na dveh mestih pod steno se zakuri. Kuna mora pri vrhu ven skočiti, in ko to stori, jo pobijemo s streli. Vrh smo trije strelci obstavili in dim se je jel zaganjati pod steno. Žival je bila trdovratna: trajalo je nad eno uro, in ni je bilo na dan. Toda kunar izlepa ne odneha. Še en odđušek se je odprl za kurjavo, in da postane dim še bolj neznosen, smo trgali od klobukov in obleke ne več koristne kose podloge in to žgali in pihali dim pod zemljo in v votlino. Pihači so se solzili kakor plačane babe pri pogrebu. In sedaj šrkl zadaj za vrhom in za strelci je planila kuna na dan. Drug drugemu smo bili na poti in kuna že v gošči. Kovač je skočil za njo, javkaje ko pes, vsi drugi pa za njim in pričel se je dir po snegu in gošči za sledom. Žival ni skočila na drevo, ampak v začudenje veščakov je bila po kratkem begu že zopet pod zemljo in to le pod majhno stenico. Zopet smo se nastavili strelci, in v resnici že po prvih vpihljajih dima je skočila kuna izpod stene. Jaz ji namerim, in ko sem domalega že pritisnil, skoči na skalico ravno Kovaču nasprotno, in moral sem odnehati. Zopet javk in dir za njo, pa v hudo reber in veliko goščo. Luka in jaz sva zaostajala. Gotovo nad poldrugo uro sva lezla za sledom bolj brzonogih tovarišev, odnehati pa nama ni bilo, ker se je sled večkrat križal, sneg padal, kakor bi cunje rezal, in megla se gostila, da na več nego deset korakov nisi več videl. Nisva več vedela, kje sva, torej sva morala za tovariši, da ne ostaneva sama in v gozdu. Zaman sva se večkrat oglasila. Vendar enkrat začujeva klic tovarišev in za malo časa sva bila pri njih.

Vsi smo bili skrajno upehani in prva beseda je bila ta, da kuna je zopet pod zemljo. Kaj sedaj? Mrak se je že delal in nobeden ni vedel, kam smo zašli. Eni so svetovali, da hitro nazaj po svojem sledu, da pridemo še pred nočjo na znana mesta in potem domov. Drugi so oporekali, češ, da kune ni pustiti, dokler je še kaj vida, ako pa nas zasači noč, da zakurimo ogenj in čakamo mesečnega svita, ki se pokaže okoli desete ure in bo zadostoval, da se vrnemo po svojem sledu. Name so končno vrgli odločilno besedo in jaz sem se pridružil tistim, ki so bili za vztrajnost in da se vrnemo pri mesečnem svitu.

Zopet smo obkolili steno in jeli kuriti. Zraven mene in ne da bi videl, kdaj je pomeril, ustreli Kovač in skoči proti robu stene.

Vsi pogledamo, kaj se godi, in vidimo Kovača, ki sega z roko v zemljo. »Le daj!« so bile prve besede iz njegovih ust in dvigne roko, na kateri je krčevito visela zvita kuna. Zapazil je, da na celem prekopuje žival, tjakaj je potegnil, in ko je posegnil v dno, je prijel za glavico, glavica pa njega za prst, da je kri curkoma kapala. Ampak Kovač ni odtepal in ne odnehal in je prav polagano stisnil glavico ob steno, da so kosti zaškrtale in je žival poginila.

»Dobro, Kovač!« je donelo od vseh strani; »naša je«. Še predno smo si jo dobro ogledali, poči klic: »Le hitro nazaj po svojem sledu, mogoče, da jo še odnesemo pred temo do znanih tal.« In dir se je pričel, dobro, da navzdol. Za kakih deset minut se Matevž, ki je bil tretji, pristavi in zavpije: »Fantje, jaz vem, kje smo!« »No, kje?« se oglasi Paternoster iz Dan, ki je bil prvi. »Na Storškovem potu,« se oglasi Matevž. Ne da bi ga dalje poslušal, se zabrne Paternoster in gre naprej in mi za njim. Za Storškovo pot smo vsi vedeli in nihče ni mislil, da bi bili na njej; vsem se je zdelo, da smo zašli daleč za Škodovnik. Matevž pa nas le pristavi in zavpije: »Ne poznate li tega grdega jarka in v njem počrez podrte hoje? Ali ni to na Storškovem potu?« Matevž je pravo trdil. Kratek natančnejši pogled nas je vse prepričal. Paternoster, ki je bil pot že prekoračil, se je zabrnil in šli smo navzdol po Storškovem potu, ki pelje na veliko pot, in po njej naprej proti domu. Huda je bila ta hoja, posebno predno smo prišli iz megle. Padali smo ko snopje, pa na srečo brez škode. Ko pridemo že mimo Škrilj in v dno in se nam zasveti lučica iz Dan, se oglasi Kovač in reče: »Veste, možje, do Dan pridem še, četrt ure bi pa več ne hodil, da se ne okrepčam s kozarcem vina.« Mene vsaj, in menim, da tudi druge, je kar strah preletel, in da nismo še kune imeli, gotovo bi bil sklenil, da v snegu, temi in po noči ne bodem taval več po gozdu.

Sedma ura je že minila, ko smo vstopili v prostorno vežo Kandaretove hiše. In kaj smo tam zagledali pod stropom? Na kljuki železnega droga je visela za zadnji krak obešena srna. Kandare, ki ga je naš šum privabil iz gostilniške sobe, je postal med vrati in smehljaje se rekel: »Glejte, ves dan ste tavali po gozdu, pa nimate kaj pokazati, jaz sem se pa za pečjo grel, pa imam srno na kljuki.« Ker se to ni prvikrat prigodilo, smo takoj ukrenili, da sta psa srno v snegu hitro upehala, pa je hitela navzdol in v vodo. In res! Ko se je danska mladina odpravljala k deseti maši, je začula pasji javk nad danskim logom in obenem pa tudi že zagledala srno, ki je hitela v vodo. Hitro je bila obkoljena in malo potem že pri

Kandaretu na kljuki. Psa sta dobila čreva, kar jima je šlo, in ker sta bila pri Kandaretu kakor domačina, jima ni kazalo upehanima se vrniti daleč v gozd in sneg, ki je zopet jel padati. Ko sta nas začula v veži, sta zlezla izpod peči in stala za Kandaretom, pričakujoč, ju li zadene pohvala ali graja. Ker je njiju navzočnost nas rešila tudi skrbi, da nista prišla volku v pest, jima je bila sicer graje vredna pregreha odpuščena in stopili smo v gorko gostoljubno sobo Kandaretovo in pod lepi strop. Drugi gostje so se odmeknili in mi smo posedli okrog večje mize.

Kdor je izkušal to, kako se prileže človeku gorka soba in prepričanje, da bo dobro postrežen v krogu sočutnih tovarišev, ki so prestali, kar on sam, njemu ni treba razlagati našega počutka, ko smo še Kandaretove zabavljice uničili s tem, da je Kovač iz malhe potegnil lepo zlatico in jo poluškal na sredo mize. »Vina gori,« je zavpil Matevž, »bankovec je na mizi!« In kakor bi trenil, sta stala dva bokala dobrega istrijanca na mizi in so zažvenketali kozarci. Mati niso čakali Matevževega povelja niti poslušali očetovih zabavljic, ampak storili so svoje. »Drob vam napravim po navadi,« so še rekli mati, »in dober kos prasičeve pečenke imam tudi.« »Zelnate solate ne pozabi, pa krompirja vmes!« je pristavil Kandare, ki je prisedel in bil osmi pri naši mizi. Ponavljam, da izkušencu ne bom razkladal, kako se je nam godilo do polnoči in še dalje in dokler je prišla še črna kava na mizo. Drugi čitatelji pa naj oproste, da se ne spuščam v podrobnosti. Mogoče, da pri drugi priliki naslikam to ali enako zabavo, pri kateri so ure sami trenotki. Povem še to, da sem kunjo kožo jaz kupil in jo dobro plačal, kajti pri računu sem položil dva bankovca na mizo in oče Kandare so dali bokal povrhu in vendar smo za dva bokala in črno kavo še zložili, predno smo odšli. Da smo kuno dvakrat pregnali in jo vendar še dognali in dobili v roke, da smo po taki temi še srečno prišli domov, tukaj dobili še srno in se prepričali, da nam volk ni pojedel psov, to je dajalo toliko zanimljivega gradiva, da ga kar dognati ni bilo mogoče. Zaključek je bilo to, da Karu se radi tega ne oženi, ker nobeno ženitovanje ne nadomesti veselja, ki ga dajeta lov in gozd.

Dolžan sem čitateljem še povedati, zakaj sem omenil, da sta miš in polh glavni živež zlatici. Malodane vsakega kunarja sem izpraševal, če nahaja, ko hodi za sledom, ostanke kuninih žrtev. Naj omenim, da sem sam tudi dosti pota napravil za sledom, a ne enkrat nisem našel sledu, da bi bila kuna ugrabila kako žival. Tudi vsi kunarji so mi pripovedovali, da se ta žival živi le bolj po drevju

in, kakor sem omenil, da preganja veverice. Pangre mi je pa pravil, da je nekoč, hodeč za sledom, našel mrtvo srno, kateri je bil izdolben velik kos hrbta, ki ga je kuna odnesla na suho, visoko deblo brez vrha, kuna pa da se je takoj, ko je potolkel po deblu, pokazala na vrhu in da jo je ustrelil. Ali je kuna srno naskočila in jo zadušila, ali je našla že mrtvo, ni mogel dognati, ker je bil na mrtvo srno zapadel že drugi sneg. O drugem slučaju mi je pa pravil stari Tavželj iz Lazov nad Cerkniškim jezerom. O tem možu moram kaj več omeniti. Ko sem ga spoznal, je imel že nad šestdeset let, toda bil je še korenjak in kos vsakemu gozdarskemu trpljenju. Povedal mi je, da je bil ob svojem času vojak in da se vojeval na Laškem pod Radeckim. Tavželj je bil mož glasan in je rad pripovedoval. Večkrat, ko sem ob nedeljah lovil po zgornjem delu Cerkniškega jezera, sem ga spoznal po govorjenju, ko je šel po potu, ki se vije ob jezeru od Lazov proti Klancu. Le njega je bilo slišati, njegovih spremljevalcev pa ne, ker so mirno govorili. Tavželj pa tega ni zmogel, ako je bil na potu, v gostilni ali pri delu. Ko hitro je pa stopil v gozd in na lov, je bil pa pravi tihotapec. Vedno je čebrnjal, pa le na tiho in prav, kakor bi bil v vednem strahu. Ni je zgrešil nobene stopinjice na snegu in na blatu po potih ali izpremembe na listju. »Zajček, zajček je tod skakal. — Vidite, vidite, srnice so tod prehajale. — Jerebi so se tu po prahu valjali.« Tako je šlo venomer in pri tem se je Tavželj gibal na vse strani in se oziral tudi po zraku. Tavžlja pa so tudi šteli za enega prvih gozdarjev in posebno za lovca, dasi za to ni imel nobene zakonite pravice. Da je to istina, naj dokazuje tudi sledeča dogodba, o kateri se čudim, da je nista omenila tudi gospoda, ki sta pisala o prihodu našega presvetlega cesarja na medvedji lov v gozdu nad Cerkniškim jezerom. Tisto leto — menim, da je bilo 1883. leta — se je bilo pokazalo v tem kraju posebno dosti medvedov. Ko je počil glas, da je knez Windischgrätz povabil na lov celo presvetlega cesarja, so imeli sledilci seveda dosti opravka. Kot najbolj izvežban je bil Tavželj izbran za postavljača. Nadlogar Pintar z Javornika, ki mi je o tem dogodku sam pravil, se je precej mučil, da bi bil Tavžlju vtepel v glavo, kako naj se postavi in kaj naj reče, ko bode postavljal cesarja. »Kaj me boste to učili«, se je odrezal Tavželj, »saj sem tudi z Radeckim govoril po nemški! Jaz že vem, kako se s takimi gospodi govori. Mene pustite, jaz bom vse prav naredil!« Tako je Tavželj govoril in to tako glasno, kakor je bila njemu navada, in Pintar si ni vedel pomagati, ker Tavžlja kot nastavljača ni bilo prezreti. Ko so se presvetli cesar in njegovi

spremljevalci pripeljali črez jezero, je Tavželj nastopil kot voditelj, in ko so došli do mesta, katero je Tavželj odločil za cesarja, se je pristavil, se po vojaško potegnil in rekel: »Do, Kaiser, gute Stand!« Pintar, kakor je pravil, se je stresnil, gospoda se je pogledavala, cesar se pa nasmehnil in vprašal Tavžlja: »Warst du auch Soldat?« Tavželj se je pa zopet moško odrezal: »Jo, Kaiser.«

Ko mi je Pintar to pravil, sem komaj pričakoval, da se zopet snidem s Tavžljem, da ves dogodek slišim tudi iz njegovih ust. Vse natanko, kakor se je godilo, mi je Tavželj ponavljal reč in moško pristavil: »Nisem li prav se obnašal? Bodo mene kaj taki učili, kakor je Pintar! Saj nisem zastonj štirinajst let nosil puške in večkrat z Radeckim govoril. Tudi cekin mi je cesar podaril.«

Torej ta Tavželj, tudi star in izvežban kunar, mi je pravil, da samo enkrat je on zasledil kuno, ko si je iskala živeža, in sicer na prav poseben način. »Šel sem,« je pravil, »za sledom, ki me je peljal v Lom. Sled je držal do ravne, debele šibe in takoj sem ukrenil, da na takem drevesu ne bo kune. Nazaj doli z drevesa je ni bilo in torej sem ugibal, da je šla naprej po drevju. Grem torej naokrog, pa le ni bilo več sledu do tal in po snegu. Ogledaval sem vsa drevesa, ko bi se tiščala kje v kaki rogovili. Ni je bilo in jel sem nadalje krožiti, da bi jo zopet presledil. Kar zapazim na snegu, kakih 30 korakov od bukve, do katere sem dosledil kuno, kanec krvi. Grem v to mer naprej, najdem še več kapljic in zagledam tudi pero divjega petelina. Ko pogledam naprej, uzrem na snegu tudi mrtvega petelina, ki mu je bil vrat pregriznjen. Sedaj mi je bilo vse jasno. Kuna je bila zapazila petelina pri mesečnem svitu, se splazila do njega, in ko ga je zagrabila, je odletel in kuno s seboj odnašal, dokler ga ni ona za vrat prijela in ga usmrtila. Kri mu je izpila, sicer ga pa ni nič pokvarila.

Torej samo ta dva slučaja sta mi znana, da so kuno osledili pri živežu, in zato sem jaz mnenja, da se ta žival živi največ o miših in polhih, ki jih lovi pod zemljo in v njih votlinah. Mojemu mnenju v prilog je tudi to, da kuna po več dni ne pride izpod zemlje, da pa mnogokrat naredi v eni noči neprimerno dolgo pot, med katero se večkrat pod zemljo izgubi in preleze tudi dosti dreves.

Sedaj sem pri kraju. Že več let je, odkar sem se poslovil od debelega gozda in od pravih gozdarjev. Kadar nanese prilika, povprašujem po teh znancih, ki se, kakor slišim, tudi mene še radi spominjajo. Toda število naše se kar hitro krči. Kukavica, kakor je mehkužna, nas bo vendar vse preživela.

Prvič na Vegovem domu.

Spisal profesor Makso Pirnat.

d Vač sem pa do Sv. Trojice se razteza na severni strani Save v vzhodnozahodni smeri pogorje, ki deli lepo Moravško župnijo v dva dela, v severni in južni del.

Iz tega pogorja se dvigajo samostojni vrhovi: z bajkami prepleteno Grmače, strma Slivna, stožčasti vrh Sv. Miklavža, ponosni Cicelj in temnoobrasla Muravica.

Severni del Moravške doline je jako rodoviten. Ponaša se s plodnim poljem, sočnimi travniki, ki jih napajata ribnata Rača in tiha Drtijščica, in dobro ohranjenimi gozdovi.

Drugi, na južni strani imenovanega gorovja ležeči del Moravške doline je veliko manjši od severnega. Redki gozdi, peščene njive in skromni travniki se nahajajo tod.

Ima pa ta južni del drugo prednost. Ker ga varuje in ščiti omenjeno gorovje s svojim visokim hrbtom pred mrzlimi vetrovi, ki prihajajo sem od Kamniških planin, se odlikuje po svojem toplem podnebju. Ko v severnem delu Moravške doline še ostro pritiskajo pomladne sape, letajo v južnem bosonogi otroci po ozelenelih tratinah, pasejo že krave in trgajo prve cvetove. Tu zgodaj požene sadje, tu v južnem delu dozore prve črešnje, prve češplje se tu dobe in prva zgodnja jabolka.

Baš z bogastvom sadja se ponašajo tod stoječe vasi, kakor skriti Dašen, kameniti Preker, ponižna Velika vas, mični Sv. Križ in tudi prijazna Zagorica, naslanjajoča se na južno reber Muravice, tista Zagorica, ki se s ponosom nazivlje rojstna vas velikega našega rojaka Jurja barona Vege.

Moja rojstna vas, Zgornji Tustan, je raztresena po severnem odrastku preje imenovanega Ciclja in spada prav tako kakor Zagorica pod veliko Moravško faro. Zgornji Tustan je oddaljen od Zagorice dobrih pet četrti ure; izurjen pešec bi prišel pa tja tudi v eni uri. O slavnem zagoriškem rojaku sem čul pripovedovati že v zgodnji mladosti. Pravili so mi stari možje večkrat, da je bil rojen pri Vehovcu v Zagorici mož, ki je postal pozneje velik učenjak in celo baron. Govorilo se je pogosto o njegovi nesrečni smrti ter se seveda jako različno ugibalo o tragičnem koncu Vege. Kaj čuda,

da sem že kot mlad dečak zaželel videti vas in pa hišo, ki sta nam dali tako imenitnega moža.

Dvajset let bo že tega, kar se mi je izpolnila moja srčna želja, da sem videl prvič Vegov dom. Eno prvih jesenskih nedelj, če se ne motim, tedaj, ko se obhaja praznik Marijinega imena, je cerkveno opravilo pri Sv. Križu, podružnici, kamor spada Zagorica. Moj oče se je napravljal zjutraj, da pojde tja. Na moje prošnje in na prigovarjanje starega očeta — še danes sem mu hvaležen za to prigovarjanje — me je vzel s sabo.

Bil je lep dan, kakršnega more roditi le zgodnja jesen. V jutranjem hladu, ko se je začela dvigati megla iz dolin in jarkov po naši moravški strani, sva odrinila od doma. Pot gre takoj navzgor. Po ilovnatem kolovozu, ki postaja polagoma kamenit, prideva do Matišeta, zadnje hiše v Zgornjem Tustanu. Tu zavijeva v borov in jelov gozd.

Kmalu pojenja gozd, in pred nama se razgrnejo rodovitne javorške njive, s katerih se nama odpre lep pogled na desno preko dobskega polja proti Kamniku in Kamniškim planinam, na levo pa tja proti Mengišu in še dalje proti Komendi, Cerkljam in proti starodavnemu Kranju; tam v sinji daljavi pa oblastno gospoduje Triglav med svojimi plešastimi sosedi. Za nekaj časa postaneva sredi javorških njiv, in oče mi zgovorno našteva imena vasi in sel, ki se mično bele doli po ravnini izza košatih sadnih vrtov. Tako si malo odpočijeva, potem pa korakava zopet naprej.

Ob levi strani pustiva sadonosno J a v o r š č i c o in zavijeva po razdrapani, od hudournikov neusmiljeno razjedeni in izprani poti v gozd, dokler ne dospeva mimo par peščenih in nerodovitnih njiv in senožeti in mimo Bolonove hiše, h kateri spadajo te senožeti in njive, do znanega Bolonovega znamenja — pokončnega, kake tri metre visokega zidanega stebra s Križanim pod vrhom v zidu. Tu se obrne pot iz severnega dela Moravške doline navzdol v južni.

Kreneva torej na levo po bregu navzdol. V kratkem času sva na planem. Pred nama leži tu Savska dolina. Prvič gledam sedaj Savo v svojem življenju, prvič opazujem v megleni daljavi ljubljanski Grad in pod njim ležeče mesto. Tam onostran ozke Savske doline se pa pričenja ponižno dolenjsko gričevje in prežganjska in janška cerkev naju pozdravljata s svojih višav.

Še nekaj stopinj in že ugledamo prav pod sabo na levi cerkvico sv. Križa, stoječo na ostrem gorskem hrbtu, in zaslišiva prijetno pritrkavanje svetokriških zvonov, ki ljubeznivo vabijo v božji hram

pobožne množice, dohajajoče od vseh strani po ozkih in strmih gorskih potih. V četrti ure sva pri cerkvi. Ker je prenapolnjena, ostaneva z očetom zunaj in ondi opraviva svojo versko dolžnost.

Po cerkvenem opravilu se še nekoliko pomudiva in okrepčava v stari cerkvenikovi hiši, kjer se ta dan toči pijača, potem pa kreneva na desno po navadnem kolovozu, ob katerem je stalo vse polno hrušk in jablan z dozorevajočim sladkim sadom, do nekoliko niže na zleknjenem holmu ležeče, od cerkve sv. Križa deset minut oddaljene Zagorice.

Skoro takoj ob vhodu v vas, na levo od kolovoza, mi pokaže oče na malo vzvišenem prostoru navadno kmečko hišo ter pristavi, da je tukaj pri »Vehovcu«, kjer se je rodil Juri baron Vega. Opozori me tudi na skromno, štirivoglato leseno deščico, pritrjeno na sprednji strani hiše, ki ima tale napis:

JURI VEGA
Baron
r — 1754 l.
† — 1802 l.

Saj veste, kakšne so naše navadne kmečke hiše: napol zidano, napol leseno pritlično poslopje, v katerem se redno nahajajo ena soba, kuhinja, shramba, skedenj, pod njim hlev, vse pod eno streho. Prav taka je tudi Vehovčeva hiša. Dozidani del je star kakih štirideset let, poprej je torej hiša bila za polovico manjša in tam, kjer je zdaj skedenj, je za Vege bila soba in pod njo hlev, ki je ostal na svojem mestu.

Od vseh strani sem si tedaj natančno ogledal Vehovčev dom, kakor bi ga kupiti nameraval. Tratina konec hiše naju je zvabila z očetom, da sva tja sedla za nekaj časa. Iz hiše je prišel gospodar, s katerim je bil oče znan, in prisedel k nama na tratino. Možakarja sta se menila o svojih gospodarskih rečeh in skrbeh; tuintam sem jima prekinil govorico jaz s tem ali onim vprašanjem, tičočim se barona Vege. Gospodar nama je dal naposled še robec okusnih hrušk — prapréšnic za na pot, na kar sva se poslovila od Vegovega doma in odrinila počasi domov.

Kaj sem si vse mislil tistokrat, ko sem bil prvič pri Vehovcu, ne vem več. Samo toliko se še spominjam, da me je ob pogledu na to znamenito hišo obšlo nekaj kakor občudovanje in strmenje nad tem velikim rojakom. Tudi se še spominjam, da sem domov grede celo pot silil v očeta, da mi je pripovedoval o Vegi, kolikor

je baš vedel. In ko je med drugim z odvažno besedo omenjal pretresljivo žalostne baronove smrti, so mi samega sočutja stopile solze v oči.

Poslej sem še večkrat posetil Vehovčev dom in peljal tja gotovo vsakega šolskega tovariša, ki je prišel med počitnicami k meni. Povpraševal sem tudi med Vegovimi sosedi, če bi se bilo še ohranilo kaj spominov nanj. Zvedel sem bore malo.

Spominjam se le, da mi je neki starec pripovedoval, kako spretno je znal Vega kot deček nastavljati ptičem. Njegovi zanki baje ni odšel noben ptič. Pripomnil je tudi omenjeni starec, da je slišal praviti od priletnih ljudi, kako navihan je bil Vega kot majhen dečak. Ako je namreč srečal Jurče kakega velikega človeka, se mu je zakadil med noge in mu smuknil med njimi naprej. Ko se je hotel dotičnik znesti nad hudomušnim paglavcem, tega že ni bilo nikjer videti.

O Vegovi smrti seveda sem slišal praviti ob najrazličnejših prilikah in v najrazličnejših varijacijah. Najčešče so mi priprosti ljudje razlagali Vegovo smrt takole: Imenitna gospoda ni mogla trpeti Vege, ker je bil, dasi kmet, povzdignjen v baronski stan; v svoji bledi zavisti je najela hudobneža, ki ji je spravil s poti nepriljubljenega barona. Ta varijacija je posebno razširjena, ker najbolj prija kmečkemu mišljenju. In ko bi vendar imela ta govorica nekaj jedra v sebi?

V živahnem spominu je ondotnemu ljudstvu Vegova slavnost, ki se je obhajala dne 26. septembra 1864. l. Da se je ta slavnost vršila, je bila posebna zasluga profesorja Peternela, bivšega vojaškega kapelana, in pesnika Kajetana Huberja, potem dveh Dunajčanov, Bergmanna in Wagnerja, ki sta posebno častila Vegov spomin. Ob tisti priliki se je pribila na šentkriško cerkev majhna ploščena deščica z napisom v latinskem jeziku in ob tisti priliki se je obesila tudi na Vegov rojstni dom preje omenjena — lesena deščica, podobna deščicam, kakršne so nad vrati kmetskih hiš in nam kažejo ime vasi in hišno številko.

Ne vem, na kak način so prišli prireditelji omenjene slavnosti do te originalne misli, da so počastili Vegov dom z omenjeno deščico. Originalno, da ne rečem poniževalno, se je zdelo in se še zdi to početje celo priprostemu ljudstvu. Le vprašaj postarnega Moravčana, ki je bil dne 26. septembra l. 1864. v Zagorici pri Vegovi slavnosti, kako on sodi o tem slavju. Rekel ti bo: »Mislili smo,

bogvekaj bo, so pa tole leseno deščico prinesli iz Ljubljane in jo obesili na Vehovčevo hišo!«

Vselej, kadar sem posetil kot dijak Vehovčev dom, me je ujezila ta deščica. »To naj bi bilo počaščenje hiše, ki nam je dala takega moža!« sem si mislil in sklenil, kadar pride čas za to, storiti vse mogoče, da dobi Vegov dom primeren spomenik. Ko smo leta 1898. praznovali Koseskega stoletnico, sem v prijateljskem krogu namignil na bližajočo se stoletnico Vegove smrti, češ, da tedaj napnemo Moravčani vse moči in proslavimo dostojno Vegov spomin. No, prišlo je drugače. Valovje življenja me je pognalo od doma, na ramah sem imel drugo delo, ki me je oviralo, da se nisem mogel leta 1902. pobriniti za proslavo Vegovega spomina v Moravčah. Letos so se drugi gospodje oprijeli lepe ideje, vzidati v Vegov dom spodobno spominsko ploščo in mu tudi v Moravčah ali celo v Ljubljani postaviti primeren spomenik. Da se ta ideja skoro uresniči, to je moja iskrena želja. Morda bo tudi ta ali oni »Zvonov« bralec žrtvoval kaj v ta rodoljubni namen. Ako koga baš te moje vrstice k temu naklonijo, jih nisem pisal zastonj.

Potem pa, dragi bralec, vzameva pot pod noge in kreneva proti Zagorici ali iz Moravč ali s postaje v Lazih, kakor ti bo drago. In ustaviva se pred Vehovčevo hišo, odkrijeva se pred spominsko ploščo in priznava, da so Moravčani in drugi rojaki vredni svojega Vege, ker so na vreden način zaznamenovali dom, kjer je tekla zibel našemu velikemu Vegi.

Da lepa ti si, mlada gospa . . .

Da lepa ti si, mlada gospa,
ti brez ovinkov povem,
da ljubim te iz dna srca —
povedati skoro ne smem.

Te tvoje čarobne oči
me zapeljale so —
ne vem, al mene al tvoj'ga moža
takrat goljufale so.

Pa če te čarobne oči
goljufale so tudi oba —
ljubiti ne bodem nehal te
do konca, do konca sveta.

B. Baebler.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

XVIII.

Danič je sedel še pri knjigi, ko se je prvikrat potreslo, in ostalo mu je še toliko razsodka, da je vrhno suknjo nategnil nase, dasi je vse ropotalo in šklepetalo v sobi. Ko se je prigodil drugi sunek, je bil že sredi trga pred rotovžem. Tu ga je prevzela neznanska groza. Zgrudil se je na stopnico pred vodnjakom in kakor omamljen je obsedel za nekaj časa brezčutno. Kmalu ga je predramil hlad. Opotekaje je vstal in ves je drhtel, vsi živci so mu bili pretreseni in razburkani. Prva njegova jasna misel je bila Rezika. Kaj bi bilo, da je ona v Ljubljani! Umrla bi, koprneč v grozi. Zavil je nazaj v Špitalske ulice; tam je bilo njegovo stanovanje. Dandanes, ko že ni več prejšnjih Špitalskih ulic in ne Daničevega stanovanja, pripoveduje profesor, kadar pride govorica na potresne dneve, da ne more razumeti, kako ga je tisto uro obšlo toliko hladnokrvnosti, da si je upal nazaj v svoje stanovanje po palico. Potem pa je bežal preko razbite opeke in gramoza, ki je na debelo pokrival tlak nesrečnih Špitalskih ulic, nazaj na trg. V svitu redkih svetilnic so hiteli ljudje mimo njega. Vse je vrvelo, ko da je vsakemu za petami ljuti sovražnik, ki je sredi noči pridrl v mesto. Vse se seli, vsem je nebeški gospodar odpovedal bivališče! Plahih lic in strmečih oči je šel Danič in negotovih korakov, ko da je zdajci prišel v tuje, neznano mesto, kjer je vse drugače nego doma — ljudje niso tisti, govorica ni tako božja in način življenja je ves drug in noga se nehote obotavlja stopiti v ta neznani svet. Povsod se mu je zdelo, da je poteptana človeška sila. Kadar se potrese, se mu zdi, da zemlja uhaja njegovemu koraku, da trdne točke, kamor bi stopil, dobiti ne more. Celo uro je taval po mestu. Mnogo je mislil o hčerki in mnogo muke so mu prizadele te misli; sedaj ga je nekoliko ogrela nada, da v Gabrovcu ni tako, kmalu zatem pa je nov sunek podrl to nado in neskončna bolest mu je zatrepetala na očeh in na trdno stisnjenih ustnicah; blagroval se je, da hčerke nima pri sebi, a kmalu zatem je zopet koprnel po njej, čuteč grozno osamljenost.

Prišel je na prostor pred šentpetrsko vojašnico. Tam je že mrgolelo ljubljanskega naseljenja, ki je vrelo izmed tesnega zidovja na takšne prostrane kraje. Kako raznovrstnih stanov in poslov ljudje so v teh trumah! In nocoj noben stan ni tako visok, da bi prezrl bedo zdolaj, in noben posel ni tako nizek, da ne bi videl trpljenja zgoraj. Velika nesreča je zlomila oholost zgoraj in zavist zdolaj in poravnala vse razlike, ki cepijo človeštvo, in izginila je vsaka osebna prevaga in mržnja in vsak razloček kakor v temnih grobih. Delavec se je utaboril poleg gospoda, berač poleg bogatina, vse je udarila ista šiba, vsi imajo isto molitev v srcu. Bogotajec je našel starega Boga, s srcem se ga je spomnil oni, ki je prej vero hinavski hlinil. Ves način življenja se je na mah izpremenil: siromaka in prvaka bivališče sta postala trg in ulica, obeh postelja je trdi tlak in rosna trava. Ljudje, ki so se prej sovražili in psovali, so si padali v naročja in prosili odpuščanja; oni, ki so se prej prezirali in zatirali, so se našli in našli so po grozni katastrofi v svojih prsih pravi človeški čut in struno medsebojne ljubezni.

Šel je iskat voznika, da bi ga peljal v Gabrovec. Spotoma je pozvedaval, se li kaj ve, kako daleč sega potres. »Ali se kaj ve, kako je na deželi?« je vprašal navsezadnje gručo ljudi, ki je bila zbrana pod kostanjem za Ljubljanico. Iz gruče se je izluščil izza privzdignjene okajene svetilnice pišklјiv ženski glas: »Tukaj na oglu stoji baba in prorokuje iz kart, da se trese ves svet in ne samo zemlja. Veste, svet in zemlja ni isto; svetu pripada zemlja in vse, kar vidimo na nebu, vse zvezde vidne in nevidne, vse to je svet, ako še ne veste; tako se bere v bukvah; zemlja je pa edino ta kepa, ki stojimo na njej. In tista baba prorokuje, da se bo treslo tri dni in tri noči; četrto noč se bo pa tudi še treslo in padla bo zvezda na zemljo — pravi baba — in gorje nam, če pade na suho. Zato molimo, da bi zvezda padla v morje in da nam prizanese neskončno usmiljeni Bog, ki vlada na nebu, na zemlji in pod zemljo!« V tolpi so udarili v glasno molitev. Odkrit se je Danič ločil.

Za Ljubljanico je videl sedeti poleg svetilnice na sodčku skljućenega in mršavega človeka, zavitega v havelok. Profesor se je ob pogledu na to zvito postavo spomnil slike našega Stvarnika, katero je božji slikar na stropu sikstinske kapele zarad nedostatka prostora tako mojstrski skljućil, da se ji čudijo kristjani in nekristjani. Pa je šel bliže k zgrbljeni osebi. V njej je spoznal učenjaka Goremiko, tistega, ki se je ž njim prepiral pred leti zarad slovniških oblik. Izza onega prepira sem nista, mimo mrzlih službenih pozdravov, še

nikdar govorila. Nocoj pa se je otajalo v led zakovano srce in z neko gorkoto v naglasu je Goremika zaklical: »Bog te živi, prijatelj Danič! Glej, dolgo sva se prepirala, kako se piše prav: čevelj ali črevelj; pa glej me, nocoj nimam ni črevlja na sebi ni čevlja, ampak v copatah sem odnesel življenje iz razsute hiše. A življenje je tudi v copatah še življenje.« Danič se je smeje poslovil z učenjakom.

Slišal je o vozniku, ki se je pripeljal o polnoči ves pohabljen s Črnuč, z zlomljenim ojesom in hromimi konji; nekateri so pravili, da je bil tako vinjen, da ni vedel, kako in kod vozi, drugi so trdili, da so se mu ob potresu konji splašili in vozili, kakor so sami hoteli. Danič je verjel drugim in silno ga je udarila v srce vest, da je tudi deželo zadel potres in to baš na ono stran, kjer je on doma. Prišel je na Marijin trg. Tudi tukaj je bilo dosti ljudi. Glasno molitev je tu slišal in plaho govorjenje. Poslušal je ravnodušnega, nekoliko izpitega človeka, ki je pravil, kako se mu je ob prvih sunkih sanjalo, da je pri vojakih topničarjih, da njegova baterija besno vihra preko polja, in on da sedi poleg težkega topa in pod njim bobni zemlja, peketajo konjska kopita, rožljajo težki vozovi, in on se v divji dirki premetava ne trdem sedlu. Videl je drugega človeka, ki je nepremično kakor panj stal poleg ženske, ki je zibala dete, ter topo zrl predse, ko da mu je zastala misel, prenehala ljubezen, želja in življenje. Trop vojakov je hitel preko trga in zavil v Frančiškanske ulice; slišalo se je od tam hreščanje opeke in gramoza, lomečega se pod njih trdimi koraki. In glej, na stopnicah frančiškanske cerkve je zapel tenko in enomerno zvonček in za njim je nesel duhovnik popotnico umirajočemu bolniku. Vseh oči so se obrnile na duhovnika, ki je že s stopnic blagoslavljal vernike. S sklonjenimi glavami se je uvrstil narod za duhovnikom, ki je zavil proti Zvezdi. Na vsakih trideset korakov je postal in dvigal odrešenje. Danič se je pridružil izprevodu in ga spremil tja do Zvezde. Tam sta bili dve prodajalnici razsvetljeni in odprti in njiju gospodarja sta stala s svojo prislugo na pragu in delila jedila in krepila in obleko ljudem, ki so bili teh stvari željni in potrebni. Pred prodajalnicama je duhovnik postal in blagoslavljal; ob bučanju pod zemljo je blagoslavljal one, ki so delili dobrote, in one, ki so jih prejemali. Vsa tolpa je padla v prah na kolena in vsem so prišle solze v oči, ker do takrat nihče še ni bil priča, da bi bilo veliko delo usmiljenja deležno takšnega javnega blagoslova, in vsak je bil prepričan, da je sama božja previdnost, hoteč pokazati človeku, katera je največja čednost, pripeljala semkaj duhovnika v njegovi vzvišeni službi. Danič je izkušal goreče moliti

in ni mogel. Dušila ga je bolest, da ne ve, kaj je s hčerko, in vedno se je dvigal njen obrazek pred njegovim duševnim očesom, kakor bi ga klical k sebi na pomoč. V takšni duševni burji ni mogel zbrati misli k onemu, ki smatra že skrb ljubeče duše za gorečo molitev. Skoraj v obupnosti je bežal nazaj na Marijin trg.

Vedel je za voznika, ki ga je že vozil in je stanoval v Frančiškanskih ulicah blizu cerkve; tega je hotel poiskati in najeti. Ko bi pa voznik ne hotel po noči zapreči, bi si ga rad zagotovil, da zapreže precej, ko se zazna dan. Pa dotično hišo je našel razbutano. Postal je pred njo in oprezoval, ali biva živa duša v njej. V hiši je vladala mrtvaška tihota in tudi na dvorišču se ni ganil nihče.

»Ali iščete morda koga iz te hiše?« ga je vprašala zasolzena žena, ki je prišla od Ljubljanice gori in je skrivala roki za obprsno ruto. »Vsi prebivajo nocoj tu zdolaj za vodo.«

Danič je povedal, kaj bi rad.

»Pa niste vi gospod profesor Danič?« je vprašala žena.

»Sem.«

»Oh, moj mož je tisti, ki ga iščete. Pravil je, da vas je že vozil. Kje imate pa svojo gospodično hčerko?«

»Na kmetih.«

»Potem bi seveda radi na deželo, Bog se usmili! Pa naš je napregel že pred pol ure. Neka gospa je prišla sama ponj in nemudoma je moral ž njo, namreč moj brat je peljal mesto mojega moža, ker imamo bolnega otroka.«

»Kaj pa mu je?«

»Bolan je bil že poprej, nocoj se mu je pa shujšalo, ko vso noč ni miru. Edinega otroka nam nebesa ne smejo vzeti. Ali ne veste, gospod profesor, katera lekarna bi bila nocoj odprta?«

»Nič ne vem, mati, mimo nobene menda nisem šel, ali pa videl nisem.«

»Moj Bog, morda bo treba čakati do jutra. Če želite, kakor pravite, na deželo proti Domžalam, bo najbolje, da stopite na Posavje; na kmetih boste nemara dobili priložnost, da se popeljete naprej, kamor hočete. Pogledala bom k mestni hiši, je li ondi lekarna odprta. Bog vas obvaruj in vam daj srečo na vaši poti!«

XIX.

Danič ni več omahoval. Edinega otroka nam nebesa ne smejo vzeti! — te besede so se mu zasadile v dušo. Bolezen tujega otroka ga je tako oplašila, da več ni mogel odoleti svojemu srcu. Ne temna

noč, ne utrujenost ga ni mogla več držati v mestu. Napotil se je na Dunajsko cesto, da stopi nemudoma na Posavje. Čim dalje je šel, tem bolj je ponehavala utrujenost, tem bolj je rasla telesna sila in ž njo bodrost duha. Že beži mimo Sv. Krištofa, kjer mu počiva žena, in zdi se mu, da gleda materino oko iz nebes nanj in ga izpodbuja k vztrajnosti na trnjevi poti. Že hiti preko ravnega ljubljanskega polja, kjer se je tolikrat izprehajal s hčerko. Okroginokrog leži debela megla, kakor siv zid mu zastira pogled v daljo. Ali caruje za njo nebeški mir velikonočne noči ali strašno gorje ljubljanskega mesta? Dohitevajo in srečavajo ga ljudje, no, on se ne zanima za nikogar, ne pogleda nikogar; trese se zemlja, no, to ga ne ovira v begu: le eno željo neguje v duši in ta ga žene naprej. Ves upehan je prišel na Ježico. Tu je postal pri vsakem človeku, ki ga je videl za cesto; ali po vozniku je izpraševal zastonj. Posavci se niso zmenili za fijakarski dobiček: bodisi da niso bili vajeni jemati ga v svoje proračune, bodisi da jih je potresni strah tako prevzel. Vsak je imel svoj poseben izgovor, da je odkrižal prosilca. Skoraj v nič se je zgrudila njegova duševna sila, ko je videl, da se je pol ure zastonj zamudil v vasi. Podobno se mu je godilo na Črnučah. Tudi tu je videl prizore in slike potresa in razgreta domišljija mu je v podobne slike in prizore stavljala hčer. Oko se mu je pomračilo in zasolzilo. Z bodrostjo duha je upadla tudi njegova telesna moč. Zopet so opešale noge in počasno se je pomikal dalje.

Dohitel ga je voz, na katerem so peljali bolnika. Sivolas starček je šel za vozom, poleg njega razoglava ženska srednjih let, ki je ihteč popravljala vzglavje bolniku; ob strani se je držal lestvice in neprestano gledal bolniku v obraz trinajstleten deček, v tem ko je drugi deček, kakih desetih let, sedel spredaj na vozu ter poganjal rejenega in okornega konja. Danič se je pridružil krdelcu. Dasi ni vprašal po pričini žalostnega izprevoda — da peljejo bolnika in odkod, je bilo itak jasno — pričel mu je starček razlagati, da le-ta bolnik je njegov sin, ki je že nekaj tednov ležal bolan v ljubljanski bolnici, in kako se je včeraj peljal ponj s snaho in vnukoma, ker se je sinu zdravje že toliko utrdilo, da ni potreboval drugega nego svežega zraka domače vasi; da ga je hotel šele v ponedeljek opoldne vzeti iz bolnice, po potresu so ga vzeli pa precej po noči s seboj in zdaj ne vedo, ali se je bolniku povrnila stara bolezen, ali ga je le strah tako premagal, da se ne more držati pokoncu, in tudi tega ne vedo, kako je doma, ali imajo še svoje stanovanje ali ga nimajo več.

(Konec prihodnjič.)

Književne novosti

Ernestina Jelovšek: »Spomini na Prešerna«. Ljubljana 1903. Založil L. Schwentner, cena 2 K, po pošti 2 K 10 h.

Spomini na Prešerna, spisani od njegove lastne hčere, morajo vzbuditi po vseh slovenskih pokrajinah, povsod, kjerkoli se čitajo Prešernove poezije, največje zanimanje. In tega zanimanja so tudi docela vredni! Ernestina Jelovšek je izvršila svojo sveto dolžnost, da je rekla besedo za čast svojega velikega, a toli obrekovanega očeta in da je pokazala, kaj je laž in kaj resnica. Neodpustno bi bilo, ako bi ne bila tega storila! Zdaj šele, ko poznamo Prešerna natanko tudi kot človeka, ga bomo čislali prav kot pesnika in umetnika! Z občudovanja vredno odkritosrčnostjo nam opisuje Ernestina Jelovšek razmerje med svojim očetom in svojo materjo. Semtertja se nam celo zdi, da je v svoji sodbi nasproti materi preostra! Njeno mater lahko mileje sodimo, ne da bi spričo tega trpel ugled njenega očeta. Gotovo je, da ona Prešerna ni umela, in ravno tako gotovo tudi, da je to dejstvo neugodno vplivalo na razmerje med njima, toda kdo naj bi ji zameril kaj takega? Koliko pa je bilo sploh ljudi v tistem času, ki bi bili umeli genija Prešerna? In potem treba vpoštevati tudi razliko v starosti! —

V »Spominih na Prešerna« se nahaja toliko pristnočloveških momentov iz življenja našega velikega pesnika, da ne more pač nihče dvojiti, da je vse, kar je tu navedenega, gola resnica. In kako je to pisano! Kogar ne ganejo te vrste, nima srca! Tu imajo slovenski pisatelji sujet za najlepši psihološki roman ali tudi dramo! Knjiga pa ni zanimiva samo zaradi vsebine svoje, temveč tudi kot umotvor! Slog, v katerem piše Ernestina Jelovšek, je jedrnat, karakterističen, in vse delo je lepo zaokrožena celota, kar pri taki tvarini ni baš lahka stvar. Mnoga mesta v knjigi so vprav duhovita. Lahko rečemo: nekaj Prešernovega talenta je v tej knjigi! Pozna se ji, da jo je pisala — Prešernova hči! Prav od srca obžalujemo, da ni bilo v tistih časih v vsej Sloveniji niti enega toli razboritega moža, ki bi se bil zavzel za Prešernovo hčer ter nam vzgojil iz nje to, za kar je brez dvojbe imela poklic — pisateljico! Veliko so zagrešili Slovenci ne samo Prešernu, temveč tudi tistim, ki jih je ljubil in ki so bili njegovi! Morda se zdaj spomnimo zopet, kaj je naša narodna dolžnost, ter se izkažemo hvaležne napram Prešernovi hčeri, ako za nič drugega, pa vsaj za to, da nam je napisala »Spomine na Prešerna«! *Z.*

Zofka Kveder: Iz naših krajev.[1]) Gospa Zofija Kveder-Jelovškova je znana čitajočemu slovenskemu svetu šele nekaj let. Prvim feljtonom, mimo katerih smo šli precej indiferentno, je sledila knjiga »Misterij žene«, ki je vzbudila v nas kakor po svoji formi, tako po svoji vsebini mnogo pozornosti in senzacije. »Misterij žene« je gotovo nezrelo in neuglajeno delo, in to v vsakem oziru. Ali kar se je dalo spoznati iz tega delca, v katerem vse vre in kipi, vse žari in z iskrami šviga, je bilo to, da navzlic vsem banalnostim in

---

[1]) Ocena te knjige se nam je doposlala od dveh strani. Eno smo že prinesli v septembrski številki, drugo podajemo čitateljem zdaj, da zvedo sodbo o naši sotrudnici tudi iz drugih ust.

narejenim in prisiljenim pretiranostim tiči v njem krepko umetniško čuteča in morda tudi tako ustvarjajoča duša. Prvih je dosti, slednjih malo. Kar jih živi sedaj med Slovenci, seštel bi jih skoro lahko na prst ene roke: Zupančič in Cankar, potem deloma Tavčar in -- Aškerc in Gregorčič v svojih prejšnjih letih. Ali vse drugo? — Če čitaš njih proizvode in jih motriš kritično, tedaj vidiš, da so skoro vsi ti pisatelji bolj ali manj jako senzitivni in umetniško čuteči ljudje. Toda, česar jim nedostaje, je zmožnost za istinito umetniško snovanje in ustvarjanje. Kar je pri onih umetnikih pravi naravni dar, to nadomešča ta druga dolga vrsta s tehniko in spretnostjo; oni snujejo pod zavedno, le-ti pa zavedno, refleksivno.

Med oba ekstrema bi postavil Zofijo Jelovškovo; bliža se prvim, a je prav gotovo med drugimi. Ko je izšel »Misterij žene«, ni bilo mogoče ločiti natančneje, koliko je v onih vrstah pristnega in samorodnega, koliko narejenega in tujega, ali z drugo besedo: koliko sile in koliko bleska. Kar je od takrat prišlo izpod njenega peresa med nas, je vse nosilo na sebi pečat hitrega, nervoznega, feljtonističnega proizvajanja, in tako smo čakali, da se vzkaljeni studenec pomiri in da se končno izkristalizuje iz motnosti to, kar leži v istini vrednega v njej; da zagledamo po prvotnih vulkanskih erupcijah, potresih, preplavah in nevihtah in po efemernih prikaznih tiste literature, ob kateri se živi, jasno sliko pisateljičino.

Zdi se mi, da je ta zbirka delo, po kateri je moči definitivno izreči sodbo o Zofiji Jeloškovi. Naznačil sem jo že preje, strniti jo mislim v ta kratki stavek: Jelovškova je dobra pisateljica. Odtod pa do umetništva je seveda še dolga in strma pot. A med temi, kar jih piše v Slovencih ženskih pisateljic in kar jih je pisalo, zavzema Zofija Jelovškova neoporečno prvo mesto. In to je tudi nekaj. Kaka razlika med formalno tako tesnosrčno dovršenimi in tako neznansko dolgočasno-dostojnimi proizvodi kake Pesjakove in med vrstami Zofije Jeloškove, polnimi življenja in svežosti! Kaj pa še Pavlina Pajkova s svojimi brezkrvnimi »romani«, s svojimi »aforizmi« in sestavki tistega okusa, ki bi ga imela kaka plehka limonada, če bi luno v njej raztopil! Te vrste niso proizvodi Zofije Jelovškove — ona opazuje dobro, riše pravilno, izvaja verjetno in ve interesirati bralca. Izkratka: »Na njej je nekaj!« In to je tudi zopet tista stvar, ki jo tako blagodejno razlikuje od ostalih slovenskih pišočih vrstnic sedanjih dni.

Zbirka »Iz naših krajev« obsega petero slik iz življenja našega kmeta. Nič posebnega ni v narisanih dogodkih, a vestno zrcalijo mišljenje in čuvstvovanje kmetskega ljudstva. Takšno je in ne takšno, kakršno bi se je ta ali oni morda želel.

Prva slika »Kapelica sv. Jožefa« se mi zdi najslabša. Satira, ki naj tiči v njej, ima premalo poantiran konec — in zato ne vpliva. »V oblasti teme« je pisano predolgovezno, tako da utrudi čitatelja in da ga neha zanimati. »Doma« in »Vsakdanja tragedija« imata znano in neštetokrat izrabljeno snov; pisani sta obe sliki dobro in živahno. Najboljša črtica med vsemi so »Hrvatarji«, čeprav bi bilo želeti, da se tehnično v nekaterih ozirih izpopolne in zaokrožijo. »Hrvatarji« so vredni cele knjige. Posebno opozarjam na imenitno slikani prizor pred fantovskim pretepom na strani 139. in naslednjih. Ta prizor je naslikan izborno; ne spominjam se, da bi bil kje kaj podobnega in tako dovršenega v tem žanru čital.

Nekaj pa moram, žal, Jelovškovi očitati, to je prepovršno delo. Marsikaj njenega bi se dalo popraviti in izboljšati, če bi pisateljica ne hitela tako, če bi svojim spisom dala, da se nekaj časa uležé, in bi jih potem na novo predelala ali vsaj opilila. Morda se upokoji pisateljica tudi v tem oziru in nam poda s prihodnjim delom svojim proizvod brez te občutne hibe prepovršnega in prenaglega izdelovanja. Popravila je že marsikaj na svojih spisih, pred vsem pa jezik, ki svoj čas gotovo ni bil vzoren, a ji danes gladko in pravilno teče. Izpopolnjuje se vsakdo, in kdor se ne izpopolnjuje vedno, zastaja. Tega pa bi gotovo ne bilo želeti; marveč želeti bi bilo, da prihodnje delo, s katerim nas izvestno v kratkem preseneti naša plodovita Zofija Jelovškova, zasluži še toplejšo pohvalo in priporočilo nego današnje, katero naj spremlja ravno izšlo knjižico med slovensko čitajoče občinstvo. *Dr. J. Robida.*

Zabavna knjižnica. Založila in na svetlo dala »Slov. Matica«. XIV. zvez. Učenjak. Sami med seboj. — Nenavadno je, da je podala Matica svojim udom kot knjižni dar za preteklo leto dva snopiča zabavne knjižnice, nenavadno in veselo je pa tudi, da se ji je posrečilo pridobiti dvoje dramatičnih del, ki stojita precej nad navadnim nivôjem nekdanje naše dramatične literature.

Dejstvo je, da se je v poslednjih letih povzdignila drama med Slovenci. Različna dela, manjše in večje vrednosti, so prišla na dan izza časa Vošnjakovega delovanja in pojavili so se umotvori trajne veljave ter resnega stremljenja. Pred kratkim smo čitali, da se je porodilo v teku lanskega leta kar šest slovenskih izvirnih dram, ki so jih spisali deloma avtorji, ki imajo rutino v tej stroki, deloma pa so jim bili očetje priznani pisatelji in pesniki. Ob tej priliki torej, ker se javno dosedaj še nihče ni oglasil, vprašamo, čemu nam bodo drame po knjigah, čemu so nam dramatični avtorji, ako ne vidimo njih del na odru? To je nekaj nenaravnega. Čudili smo se, da ni niti enkrat v celi sezoni oznanil gledališki lepak slovenske dramatične novitete, dasi smo je nestrpno pričakovali in z nami vred gotovo tudi občinstvo, kajti pri nas je res že »dogodek«, če se spravi slovensko delo na deske. Hrvati so uprizorili v prošli sezoni v 125 večerih 6 izvirnih novosti in 20 domačih del — v Ljubljani smo videli le 2 slovenski dramatizaciji, ki sta znani že križem slovenskega sveta. Hrvaška uprava ima princip, da uprizori vsako delo, ki je »godno«, vsaj enkrat, mi pa pustimo, da se praše rokopisi ter jih razjeda molj.

Čitali smo torej v knjigi »Učenjaka«, ki ga letos sicer nismo videli na odru. Lansko leto je splošno ugajal in tudi pri širšem občinstvu našel toliko priznanja kakor kakšno resnejše inozemsko delo. Lepo delo je, ker ga je napisal inteligenten pisatelj, in čeprav nima moderne barve, moramo vendar reči, da nam ugaja. Snov je dramatična in delo je pisano za oder. Tuintam se pokažejo prav teatralne situacije, recimo v II. dejanju, ki se vrši v blaznici, zlasti v nanastopih med dr. Blažičem, Jakobom in Krulcem. Res, da je ta komika trpka, ali prizor je dramatičen. Vobče je dr. Detela tudi na splošno vrlo pogodil dramatični način. Dialog je v istini duhovit in spreten, in dasi značaji niso vsepovsod realistični, ker dr. Detela sploh ni pisal realistične drame, ampak dramo kot »tako«, so značaji pač dosledni in markantni, prav zelo markantni. Dr. Blažičev je v življenju težko najti, dasi niso nemogoči, in tako učenih Jakobov s takimi sleparskimi lastnostmi ne srečamo prav veliko in tudi dr. Grm ne ordinira v vsaki blaznici, toda pomisliti treba, da nastopajo na odru in da so pred vsem »značaji«. Sicer pa se je pisalo o »Učenjaku« že v prošli sezoni

marsikaj in reči moramo, da je to eno najboljših del, kar se jih je napisalo pri nas za oder. —

Enodejanka »Sami med seboj« je salonska stvarica. Kar je zlasti poudariti, je avtorjeva spretnost, in videti je, da ta enodejanka nikakor ni dramatični prvenec, nego zrel plod. Dr. Detela ima moč v dramatičnem zapletku in razvitku, J. F. Doljan pa v situaciji sami na sebi. Z jasno ironijo udari po hinavski visoki družbi, ki se veže na fraze, da prikriva svojo propadlo notranjost. Poznajo se dobro, poznajo svojo moralo, ta grof in grofica, baron in baronica. Grof (svoji soprogi): »Tvoj vzor so žene — žene, kakor jih opisujeta Prevost in Maupassant.« — — Grofica (z vnemo): »Dobro, dobro! Ali sedaj odgovori ti meni na vprašanje! . . . In vi možje? Kaj naj stori žena, ki je dobila moža s tako preteklostjo, kakor je bila brez dvojbe tvoja?« — Čisto odkrito nastopajo ti ljudje sami med seboj, kažejo se v popolni nagoti — sami med seboj, a ko pride družba, jim zlezejo resne krinke na obraze in zopet so hipoma najmoralnejši, najvzornejši zakonci. In zakaj? Zato, da uživajo lažnive triumfe eden nad drugim. Toda pri tem se včasi razkrinkajo nehote. Baron!

Ta dramatični prizor bi napravil tudi na odru lep efekt, dasi snov ni čisto nova. Zlasti je proti koncu nastop med grofom in baronom izredno živahen in zanimiv. *A. Sever.*

Knjižni dar družbe sv. Mohorja za leto 1903. Družba sv. Mohorja je poklonila svojim članom letos sledeče knjige: I. Zgodbe sv. pisma. 10. snopič, spisal dr. Janez Ev. Krek. Knjiga obsega razen mnogih primernih svetih in drugih slik tudi zemljevid Palestine ob Kristusovem času. Snopič začenja z zgodbami novega zakona in je dospelo to od rajnega dr. Frančiška Lampeta započeto delo zdaj do krsta Jezusovega. — II. Pamet in vera. II. zvezek, spisal I. M. Seigerschmied, duhovnik ljubljanske škofije. III. Domači vrtnar, gospodarjem in gospodinjam v pouk spisal Janez Koprivnik, profesor na c. kr. učiteljišču v Mariboru — knjiga, glede katere želimo, da bi jo kmečko ljudstvo z vnemo in pravim razumom čitalo, ker smo uverjeni, da bi imelo potem mnogo hasni od nje. — IV. V Kelmorajn, spomini s pota, spisal dr. Andrej Karlin, stolni kanonik v Ljubljani. Ta knjiga, ki je opremljena z mnogimi čednimi slikami, se bode čitala brez dvojbe z velikim zanimanjem. Saj ga ni morda ljudstva, ki bi tako koprnelo zvedeti, kako je drugod po svetu, kakor baš naše! — V. Slovenske Večernice za pouk in kratek čas, 55. zvezek. Vsebina »Večernic« je sledeča: 1. Miklova lipa, zgodovinska povest, spisal Malograjski. 2. Rotijin Blaže, spisal P. Perko. 3. Po njeni krivdi, povest, spisal Fr. Ks. Steržaj. 4. V tihi noči, pesem, zložil Fr. Ks. Meško. 5. Kovač Peregrin, bajka, spisal J. E. Rubin. 6. Lisica in trije bratje, narodna pripovedka, spisal J. Krenčnik. Kakor razvidno iz te vsebine, nudijo »Večernice« tudi letos mnogo zabavnega čtiva. — VI. Koledar družbe sv. Mohorja za leto 1904. Koledar se nam prezentuje letos v prenovljeni, ukusni zunanjosti in deloma tudi notranjščini. Vsebino ima jako raznovrstno. Poučnih, leposlovnih in zabavnih spisov za Koledar so preskrbeli sledeči pisatelji: Mihael Levstik, Fr. Podborški, T. Podborška Fr. Ksaver Meško, Fr. D-c, Pavel Perko, Pankracij Gregorc, Veselko Kovač, A. Krasjanova, Ljud. Stiasny, dr. Rado Kušej, Št. Ferluga, Fr. Neubauer, A. Medved, V. Rohrman in dr. — Vobče se mora odboru priznati, da se je tudi letos pošteno potrudil, da bi zadostil svoji

težki nalogi. Če pa smo s knjigami vobče prav zadovoljni, nas je precej neprijetno dirnilo dejstvo, da se je število članov zmanjšalo letos za okroglih 4000! To je število, ki daje misliti! Sicer opažamo že nekaj let nekako valovanje v številu družbenih članov, ki ga smatrajo mnogi morda za naravne posledice in naravno prikazen, ki pa ima nemara vendar tudi globlje vzroke. Nam se vidi, da ima to padanje in dviganje v številu članov vsaj deloma svoj izvor tudi v tem, kako je družba eno ali drugo leto ugodila željam in potrebam društvenikov. Ako so knjige masi ljudstva kako leto posebno všeč, ostanejo družbi brez dvojbe dosedanji člani zvesti in pristopijo ji še novi; nasprotno pa odpade toliko udov, da jih novi ne nadomeste. Vsekakor bi se dala napraviti na podlagi tega, kako je število društvenikov tekom časa raslo in padalo, zanimiva študija, ki bi društvenemu odboru nemara ne bila brez hasni, ker bi iz nje posnel lahko direktivo, katere bi se mu bilo zanaprej držati. Kritike, ki se pišejo o delih, izdanih po družbi, so precej brez pomena in bi se ne smel odbor nikdar dati begati po njih, še manj pa morda po kakem skrivnem vplivu ali pritisku. Edino merodajna v tem pogledu bi morala biti sodba naroda, kateremu so knjige namenjene! Ena najvažnejših misij, ki jih vrši družba sv. Mohorja, je pač ta, da vzbuja in ohranjuje narodno zavest pri obmejnih Slovencih, in že zaradi tega zasluži družba vse naše podpore. Ne smemo namreč prezreti, da so v takih, od tujstva že prepojenih krajih knjige družbe sv. Mohorja skoro edino čtivo in da bi ondi ljudje slovensko morda niti čitati ne znali, ako bi jih k temu ne izpodbujale družbene knjige. Zato pa treba dajati ljudstvu pred vsem takih knjig, ki mu gredo do srca in ki jih torej rado in z zanimanjem čita. Kajti kaj pomagajo milijoni knjig, če pa leže zaprašene in nečitane po policah! Družbi sv. Mohorja želimo še nadalje najlepših uspehov! *Zb.*

Slovensko planinsko društvo po desetih letih (1893—1903). To je naslov spomenici, ki jo je izdalo planinsko društvo ob slavju svoje desetletnice. S prikupljivo ličnostjo prezentujoča se brošurica podaje pred vsem po društvenem blagajniku, dr. Vlad. Foersterju, v markantnih potezah sestavljeno, pregledno in res lepo pisano zgodovino tega važnega našega društva, potem deset slik častnih članov in končno diagrama o številu društvenh članov ter o obisku Triglavske koče na Kredarici. Povprečno je naraslo število članov doslej vsako leto za 23% in jih je zdaj 1775. Ako bi se vsakoletni prirastek vzdržal na tem višku, bi imelo društvo leta 1911. že 10.000 članov, česar od srca želimo! *—a—*

Talija. Zbirka gledaliških iger. Ureja Fr. Govekar. V Gorici. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabrščcek. K prejšnjim deseterim snopičem te zbirke gledaliških iger sta se pridružila zadnji čas še dva, in sicer 11. in 12. snopič. Prvi prinaša veselo igro v enem dejanju »Dve tašči«, drugi burko v enem dejanju »Mesalina«. Vsak zvezek stane 40 h.

Ljudska knjižnica, zvezek II. Abditus: Občina in socializem. Kaj zahtevamo od občine. Cena 70 h. Ljubljana 1903. Založili »Naši zapiski« (Jos. Breskvar in tov.). — V knjižici nahajamo marsikatero dobro misel, ki naj bi se vpoštevala in uživotvorila. Druge so pač neizvedljive! Poglavje o »prirastni renti« je zelo zanimivo, a to se pravi — po toči zvoniti, kajti razen nekaterih mestnih občin jih je pri nas ubogo malo, ki bi imele še kaj zemlje. *—k.*

Mali vitez (Pan Volodijevski). Tega v založništvu tvrdke Kleinmayr & Bamberg izhajajočega romana sta izšla 19. in 20. sešitek.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti v Zagrebu je vredna tega svojega imena, ki izvira iz velike ilirske preteklosti in obeta lepšo bodočnost. V njenih vrstah štejemo veleduhove, ki morejo pozabiti ime in zreti le stvar v zmislu velikega osnovatelja akademije, biskupa Strosmajerja, ki je želel, da se »uz Hrvate i Srbe najprije povuku braća Slovenci«, in blagopokojnega Račkega, ki je govoril, naj bode akademija Slovanom na jugu »zajednička zastava, oko koje se imadu na osnovu narodnoga jedinstva kupiti na prosvjetnom poprištu«. Akademijni «Ljetopis« za l. 1902. priča o tem idealnem duhu; v njem čitaš svečano besedo vrednega predsednika Tade Smičiklasa (iz svečane seje dne 13. dec. 1902), posvečeno bratski ljubavi in slogi, v njem nekrologe znamenitih Srbov, Nićifora Dučića, Pere Djordjevića, ki je »u naučnom izpitivanju jezika i književnosti bio protivnik dualizma osvrćući se jednako na hrvatski in na srpski dio našega naroda«. — Narod jugoslovanski je le eden; zato umevamo in pozdravljamo ime »Zbornika za narodni život in običaje južnih Slavena«, katerega uredništvo se z osobito brigo trudi privabiti tudi Slovence v njega krog. Odzvali so se doslej gg.: nadučitelj Eller na Koroškem, nadučitelj Zega v Kanalu na Primorskem, in Vid Janžeković, kaplan na Štajerskem, največ narodnega blaga pa je izmed Slovencev doslej v Zborniku priobčil Kašpar Križnik iz Motnika na Kranjskem; pričujoči prvi zvezek VIII. knjige Zbornika je zato prinesel tudi njegovo sliko. Kdor hoče stopiti med nabiratelje, naj se mi pismeno javi, da mu dam potrebna pojasnila. — Narodni jezik južnih Slovanov je eden; to je dandanes jasno. V 152. knjigi »Rada« (razredu histor.-filol. in filoz.-jur.) prijavlja ravnatelj R. Strohal »Osobine današnjega lokvarskoga narječja« (v čabarskem kotaru), ki jasno kaže sosedstvo slovenske Kranjske. Gospod pisec zatrjuje, da se je pred navali turškimi v 16. in 17. veku v modruško-reški županiji govorilo čakavski; pred Turki se je tamošnji narod v velikih množinah selil na Kranjsko, šele njega vnuki so se pozneje vrnili in s seboj prinesli kajkavsko narečje. Ta primer zopet kaže, kako je pri raziskavi narečij vedno tudi uvaževati možno mešanje vsled selitev.

Končno naj še pripomnim, da štejem med predplatniki akademije, ki sprejema tudi slovenske spise, 35 ravnateljstev srednjih šol, a nobenega iz slovenskih dežel.

Dr. Fran Ilešič.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga VII. Svezak 2. Urednici dr. T. Maretić i dr. D. Boranić. U Zagrebu 1902. Knjižara jugoslavenske akademije (dioničke tiskare). Tisak dioničke tiskare. Cijena 3 krune. 8⁰, str. 207. do 417. —

V tem zvezku akademijskega zbornika za narodne običaje je objavil naš rojak gosp. dr. Fr. Ilešič dve razpravi. Prva se imenuje »Slovenska Hagada«. Hagada je židovska knjiga, ki določa obrede velikonočnega jagnjeta in na koncu te knjige je pesem, ki ni v nobeni zvezi s prehodom Židov skozi Rdeče morje in ki se začenja takole: »Eden, kdo to ve? Eden, jaz to vem: Eden je naš bog na nebu in na zemlji. — Dve, kdo ve to? Dve, jaz vem to: Dve sta tabli zaveta, eden je naš bog na nebu in zemlji.« Tako se navajajo za vsakim številom kake stvari iz sv. pisma in vse prejšnje strofe se ponavljajo v obliki

stalnega refrêna. N. pr.: trije praočetje, štiri matere, pet knjig »thore« itd. — Poleg tega je v Hagadi še pesem o »jagnjetu«, ki ima tole vsebino: »Oče moj je kupil jagnje, volk ga je pojel, pes je raztrgal volka, palica je ubila psa, palico je uničil ogenj, ogenj je ugasila voda, vodo je popil junec, junca je zaklal mesar, mesarju je pretrgal nit življenja angel, angela je kaznil bog, ker je usmrtil mesarja, ki je ubil vola itd. itd. —

Iz slovenske narodne poezije navaja pisatelj različne sličnice tem pesmim. Iz Sv. Jurja ob Ščavnici objavlja pesem, ki se poje v vinski družbi ter se začenja z besedami: »Bratec iz Ljubljane, povej da nam to prvo!« — »Prva je edini Bog, med nami on kraljuje« itd. Tako se vprášuje do dvanajst. Od 1 do 6 se odgovarja: »Dve tabli Mojzesa, tri osebe božje, štirje evangelisti, pet Jezusovih ran, šest vrčev vode, ki je Jezus storil iz njih vino«. Potem prihaja sedem svetih zakramentov, osem zveličanjskih, devet korov angelov, deset zapovedi božjih, enajst tisoč svetih devic, dvanajst lastnosti božjih. Do šeste strofe se oglaša zbor z refrenom: »Pinka, pinka, pinka je« in ponavlja lastnosti prejšnjih številk, potem pa od šest naprej poje »Pinka, pinka, pinka je, pijmo, bratci, vino!« — Potem navaja pisatelj varijante, izdane v Korytkovi zbirki narodnih pesmi, in pesem Virkovo »Ure glas«. Potem navaja sličnosti in razlike židovske hagade in slovenskih narodnih pesmi ter navaja sličnice slovanske in romanske. Slednjič navaja še slovenske in poljske, nemške in talijanske sličnice židovske pesmice »o jagnjetu«. Slovenska je znana: »Prišla je miška iz mišnice, vzela je pšenico iz pšeničnice, miš pšenico pod goro, pod to goro zeleno. Prišla je mačka iz mačnice, prišel je zajec iz zajčnice, prišla je lisica iz lisičnice, prišel je jelen iz jelenčnice, prišel je volk iz volčnice itd.« Motiv te pesmi pa je znan tudi v Perziji, Indiji in Afriki.

Druga razprava govori o »dečjih igrah«: 1.) štetje, n. pr. »eden beden, dva roglá«, »tri, štiri po sekiri«, »pet, šest gor na peč« itd. — ter 2.) »anguli banguli« z mnogobrojnimi varijantami iz Ljubljane, Dolenjske, Krope, Komna, Kanala in Kastva, ki bi se pa dale še znatno pomnožiti. —

Dr. T. Maretić objavlja spis »Kum i Kornjača«, Jedna gobela u kao, a druga iz kala, Čovjek i zmija, Djavolak, Što je nebo, da je list artije«, ter prinaša tem pripovedkam izvore iz raznih zapisnikov in knjig.

V drugem delu nadaljuje Vladimir Ardalić opis narodnega življenja in običajev v Bukovici (tako se imenuje severni del Dalmacije, ki mejaši na hrvaško Liko in Krbavo). — Ivan Žic nadaljuje opis narodnega življenja Vrbnika (na otoku Krku) ter opisuje: rad, sprave in orodje. — V »Manjih prinosih« opisuje Josip Lovretić »Pozlatinske veze« v svojih sobanah s 14 slikami v prilogu, ki predočujejo krasno vezivo slavonsko. Ivan Zovko je nabral bogato zbirko »Rodbinskih nazivov v Herceg-Bosni«. — Niko Balarin je pobeležil gatanje na Grudi (vedeževanje). — Naš stari folklorist Kašper Križnik je opisal »Smrt — Običaje« v Motniku (v Kranjski). —

V tretjem delu je bogat pregled časopisov, sestavljen od dra. Boranića.

Uzničke uspomene. Napisao Stjep. Radić. Sadržaj: 1.) Dva čuvara. 2.) Mali dobrovoljni uznik. 3.) Tri neobična susreta. 4.) Spi, spi, zlato moje. 5. Narodnjak brez domovine. 6.) Česki tamničar. 7.) U Mitrovicu. — Ciena 1 K 80 h. Na trošak piscev. Pisac si pridržuje sva prava. Iz tiskare braće M. Popovića u Novom Sadu. 1903. m. 8°. 146 str. —

Mladi pisatelj, ki ob vsaki priliki, kjer gre po njegovem mnenju za pravice naroda in ljudstva, nastopa brezobzirno in se bori za svoje ideale, si je nakopal že mnogokrat krajših in daljših kazni v ludnici in v ječi, tako da obeča izdati poleg pričujoče knjige še dve drugi knjigi v spomin na svoje življenje v ječah. Vrlo iskreno in zgovorno opisuje svoje življenje v ječah in meša pri tem, kakor se mi dozdeva, »wahrheit und dichtung«. V svoje pripovedovanje vmešava spretno misli o odnošajih narodnega in političnega življenja v Hrvatski, o razmerah v javnem in privatnem življenju, o vprašanju državnopravnem, o razporu srbskem in hrvaškem itd. V prvem spominu nam stavlja pred oči Slovenca, ki mu je bil čuvar v ludnici, kamor so ga bili poslali, ker je v gimnaziji provzročil nemir, in opisuje njegovo prijazno postopanje ž njim. V drugi opisuje, kako se je njegov nečak, desetletni dečko, radovoljno dal ž njim zapreti, da mu je čital knjige, ker je bil Radić sam slabih oči. V tretji črtici nam opisuje duhovnika, ki se je delal ludega, da mu ne bi trebalo iti v Lupoglavo (glavno kaznilnico na Hrvaškem). V četrti so opisane opasnosti, ki prete dekletom, ki pridejo zaradi kakega malenkostnega pregreška v dotiko s pokvarjenimi ženskami v ječah. V šesti spretno slika politično stališče južnoavstrijskih Srbov proti Hrvatom. V 6. opisuje prijaznega čuvarja, ko je sedel v Pragi v ječi zaradi glasnega nasprotstva proti naredbam političnega komisarja. Slednjič riše razmere v hrvaških kaznilnicah v Mitrovici in Lepoglavi.

Spisi tečejo gladko in so zanimivi za onega, ki se hoče seznaniti z razmerami pri naših sosedih. Ker živi pisatelj samo o delu svojega peresa, s katerim služi narodu, domovini in svobodi, je vreden, da ga podpirajo čitatelji, ki naj naročajo knjigo pri pisatelju samem v Zagrebu. Prilaz 15.

R. Perušek.

Barlè Janko, Zagrebački arcidjakonat do god. 1642. Preštampano iz »Katoličkoga lista«. U Zagrebu 1903. Tiskara C. Albrecht (Jos. Wittasek). 8°, 104. — To je nov plod izredno marljivega našega rojaka, nadbiskupskega arhivarja v Zagrebu. Gradivo je črpal iz starih popisov župnij — najstarejši popis je sestavil leta 1334. zagrebški kanonik Ivan, arcidjakon goriški; hrani se v kaptolskem arhivu — in iz kanoniških vizit, katerih najstarejša je iz l. 1622. Za splošnim uvodom o zagrebškem arcidjakonatu ter o stanju svečeništva in naroda v oni dobi razpravlja natančno o poedinih župnijah. Vsi poznavatelji in ljubitelji starejše naše zgodovine bodo g. Barletu za njegov trud hvaležni.

Dr. Fran Ilešič.

Petar Kočić. S Planine i ispod planine. I. Izdanje srp. akad. društva »Zore« u Beču. Sr. Karlovci. Srpska manastirska štamparija. 1902. Cena je knjizi 1 kruna. m. 8°. 67. str. —

Mladi pisatelj je pobudil pri svojih rojakih veliko zanimanje s svojimi originalnimi črticami iz bosenskih gor, kar je tem razumljivejše, ker so imeli Srbi dosti pripovedačev, ki so slikali mestno in kmetiško življenje v dolini; na gore se doslej ni še nihče popel. — Jezik je jezgrovito naroden. V prvi črtici »Jablan« opisuje radost kmetiškega fanta, čigar bak (bik) zmaga cesarskega bika v borbi. »Kod Markova točka« (kolesa) opisuje jade, ki tarejo seljake, odkar morajo v vojake in plačevati davke v gotovini. »Grob sladke duše« opisuje nasilno iztiranje seljaka z njegovega zemljišča, ker ga ne more sam obdelavati. »Zulum Simeona djaka« in »Istiniti zulum Simeona djaka« rišeta junaške zgode Simeona, ki pripoveduje sam pri kuhanju slivovice, kako je Majdance kot

švabski generalina v strah nateral. »Gjurini zapisci« nam slikajo praznoverstvo narodovo. »Mrguda« je povest o nezakonskem dekletu, ki je vročo kri podedovalo od matere pa se naposled obesilo.

Pisatelj je mlad, a darovit začetnik. Lepo umeje prikazovati tipe planinskih seljakov, a vidi se nesamostalnost njegova in nekatere neverjetnosti motijo dobri vtisk, ki ga dela prirodno črtanje seljakov. V poslednji priči »Mrguda« je udaril na take strune, ki ne ugajajo našemu ušesu, ker opisuje senzitivnost dekleta, ki sicer ni nemogoča, a ni veren posnetek resnice.

Letopis Matice srpske. Knjiga 218. Sveska II. za godinu 1903. U Novom Sadu. Izdanje Matice srpske. 1903. v. 8°. 154 strani. Prinaša historijsko črto dra. Drag. M. Padovića »Kultura in ratovi (vojne)«, povesti »Plemić Adam Matejić«, spisal Milan Budisavljević, in »Ibrahimov ćošak«, spisal Svetozar Ćorović, ter razpravo Jovana M. Tomića: »O crnogorskom ustanku u početku morejskog rata (1684 i 1686)«, slednjič nadaljevanje »Češke literature u novije doba«.

Istega zbornika knjiga 219., sveska III. za godinu 1903., prinaša književni esej Marka Cara »Ljubomir P. Nenadović«, A. Djukić priobčuje »Tri pisma srpskog patrijarha Arsenija III. Crnojevića in nadaljevanje, oziroma zvršetek člankov: o kulturi i ratovih, o češki literaturi in o črnogorskem ustanku v morejski vojski. — Bogata je rubrika, ki prikazuje nove knjige, ocenja spise in priobčuje krajše beležke ter nove knjige. — *Rajko Perušek.*

Gledišče

Slovensko gledišče. A. Drama. Slovenske gledške predstave so se pričele letos s 1. oktobrom, in sicer ob jako srečnih avspicijah, kajti gledišče je bilo za dramsko predstavo nenavadno polno. Prišel je prvi do besede Sardou s svojo veseloigro »Dobri prijatelji« (Nos intimes). Sardou! Bilo bi zanimivo vedeti, koliko literarne vrednosti se pripisuje dandanes vobče še njegovim dramatičnim proizvodom. Kako sodi Sardou o Ibsenu, je bilo čitati pred nekolikimi leti. Če sodijo pristaši moderne struje o njem enako strogo — in nemara, da je tako — potem v njih očeh nima posebne veljave. No, kritiki, ki razmotrivajo vse z absolutnega stališča, bodo vedno krivični na eno ali drugo stran. Vsaka reč je lahko v enem oziru dobra, v drugem slaba in zabrede baš tako tisti, ki zahteva od drame samo dejanje, kakor tisti, ki išče v njej samo duševne analize.

Vsekakor je dobra veseloigra brez bogatega dejanja težko mogoča, kajti bodisi dialog še tako duhovit, učinka nima, ako igra ne nudi ničesar očem. S tega stališča je Sardouvova drama »Nos intimes« gotovo dobra veseloigra, kajti dejanja je v njej dosti in zanimivo se zapleta in razpleta. Sicer imamo tuintam občutek, da se v resnici ne more goditi vse tako, da dramatik semtertja malo pretirava, toda ako pomislimo, da je bilo Sardouu pred vsem do tega, da napiše satiro, in da je bil v dosego svojega namena prisiljen mestoma malo persiflirati, mu ne bomo zamerili, ako pogrešamo v sredstvih, katera uporablja, včasi one finosti, ki prija morda našemu estetičnemu čuvstvu.

Igra »Dobri prijatelji« ima vrhutega to prednost, da je njena snov vedno aktualna, ker se pač ni nadejati, da bi se prijatelji kdaj izpremenili.

Nekaj po svojem žanru povsem nasprotnega je »Zosia« (Karikature), študija iz življenja v 4 dejanjih, poljski spisal I. L. Kisielewski, ki so jo predstavljali prvič na našem odru dne 3. oktobra, a ponavljali dne 15. oktobra.

»Zosia« je moderna drama z vsemi svojimi vrlinami in hibami. Po glediškem listu si človek ne obeta kdove česa, ker si ne more prav misliti, kako naj bi se med označenimi osebami razvilo dramatično dejanje. No, v istini je dejanje igre v precej ohlapni zvezi. To, kar nam je hotel pisatelj pokazati in kar nam je v istini tudi na pretresljiv način pokazal, se godi samo med Antonom, Zosijo in recimo — Štefanijo. Vse drugo je bolj ali manj stafaža, dasi z veliko spretnostjo drapirana stafaža. Drugič je bil naslov na glediškem listu izpremenjen, čitalo se je le še »Karikature«. Kako nazivlje pisatelj svojo dramo, nam ni znano, a vsekakor je naslov »Karikature« posiljen in izbran samo v to svrho, da drži nekako skup nekatere, sicer le rahlo dotikajoče se prizore. Poleg glavnih gori navedenih oseb je postavil pisatelj še celo vrsto drugih oseb samo iz tega vzroka na pozorišče, ker bi bilo sicer dejanje preutrudljivo in prenezadostno. A če se sme kje reči, da namen posvečuje sredstva, se sme tu!

Ko pribeži Zosija k Antonu, pijeta konjak. Te navidezno malenkostne stvari treba omeniti, ker je za vso igro pomembna, da, celo prepomembna! V kolikor služi to dejstvo v karakterizacijo, se mu ne da nič očitati. Kajti vso prisrčno naivnost Zosije, pa tudi omejenost njenega duševnega obzorja spoznamo že pri tem prizoru. V kolikor pa služi pisatelju konjak v motivacijo drame, se mi vidi reč slaba. Jasno je, da bi se tisto razmerje med Antonom in Zosijo, ki postane za oba tako usodno, nikdar ne bilo razvilo, ako bi ne bil učinkoval oni večer — konjak. Radi tega pa nastane precejšnja vrzel v značaju Antona, kajti kaj je zdaj še idealizem in kaj zgolj — slabost?

Vkljub temu pa pisateljevemu talentu ne moremo odreči svojega priznanja in občudovanja. Prizori med Antonom in Zosijo so mojstrski izvedeni in pretresajo človeka v dno duše.

Ali so pri nas »Zosijo« dobro igrali? Nekatere stvari nam niso bile pogodu. Tistega bramarbaziranja v prvem nastopu je nekoliko preveč in dvojimo, da se je ta prizor vršil vseskozi po intencijah pisateljevih! Glavne vloge pa so bile izborno zastopane. Gospodična Rückova (Zosia) in Kreisova (Štefanija) sta v vsakem oziru dobro igrali in tudi gospod Čonsky, o katerem si pri prvem nastopu v »Dobrih prijateljih« nismo bili napravili posebno ugodne sodbe, nas je kot Anton prijetno iznenadil, čeprav bi mu želeli nekoliko mehkejši organ in se nam je zdelo, da daje semtertja nekoliko predrastično duška svojim čuvstvom.

Dne 11., 17. zvečer in 25. oktobra popoldne se je predstavljala na našem odru kot noviteta burleskna burka v 5 dejanjih »Lepa Lida«, katero je češki spisal in uglasbil Oto Faster, a poslovenil I. Podgornik. Dne 11. oktobra je bila tudi popoldanska predstava, in sicer so igrali prvič v sezoni otroško igrico »Pepelko«.

B. Opera in opereta. Prvo operno predstavo smo imeli dne 6. oktobra. Pel se je prvič na slovenskem odru »Otello«, velika romantična opera v 4 dejanjih, besedilo napisal Arrigo Boito, godbo zložil Giuseppe Verdi.

Dejanje te opere je v bistvu jedro Shakespearjeve drame enakega imena in je precej epizodno, vendar tragična moč originala tudi ni izginila popolnoma.

V »Otellu« se kaže na nedvojben način, da se tudi Verdi ni mogel popolnoma odtegniti vplivu Wagnerjevemu, dasi pri tem ni malce ni zatajil svojega italijanskega značaja in temparamenta. Izogibal se je tu pač malo bolj onih zunanjih efektov, ki na pr. še v njegovem »Trubadurju« tako zelo prevladujejo, in popel se je do plemenitejših muzikalnih sredstev, toda izneveril se ni sam sebi nikjer. Tudi v »Otellu« občudujemo ono blestečo kombinacijo zvokov, ki smo je v njegovih prejšnjih operah vajeni, in tudi tu je pridržal še melodijo, katere se je Wagner bolj in bolj izogibal — pač, ker mu ni bil dan dar zanjo!

Ponavljal se je »Otello« dne 9., 13. in 25. oktobra. Pelo se je vsakokrat izborno. Gospod Orzelski (Otello), gospod Angeli (Jago) in gospa Skalova (Desdemona) so moči, s katerimi se slovenska opera lahko ponaša. Vse kaže, da se imamo nadejati letos od opere posebnega užitka.

Dne 20. in 23. okt. se je pela izvirna Parmova opereta »Amazonke«. Pri tej priliki smo se iznova prepričali, da nam je podal gosp. Parma s tem delom opereto, s katero se glede ljubkosti in bogatosti melodij niti mnogo nemških operet ne more primerjati. *Dr. Fr. Zbašnik.*

Upodabljajoča umetnost

Nove slike. Gospod Peter Žmitek, znani naš umetnik, je razstavil pri knjigotržcu gospodu L. Schwentnerju četvero slik, ki pričajo o lepem napredku njegovem. Strokovnjaška ocena teh del nam je obljubljena in jo priobčimo prihodnjič. *—a—*

»Lica iz Trnova« in »U crkvi« je naslov dvema slikama naše odlične umetnice Ivane Kobilčeve, ki ju je prinesla Serajevska »Nada« v svojem 20. letošnjem broju. *—š—*

»Slovo domobranca« ali »Odhod na vojsko« se nazivlje kip, ki ga je bilo nedavno videti v izložbenem oknu trgovca Kolmana v Ljubljani — delo mladega umetnika — začetnika, gospoda Josipa Vrbanija. Kip predstavlja domobranca, poslavljajočega se od svojih ob znamenju Matere Božje. Njegova žena vije obupno roke, a on sam kaže z levico na Marijo tolažnico, od katere pričakuje zase in za svoje pomoči. V znožju Marijinega kipa na desni strani ždi domobrančeva mati z vnukom, a zadaj ob skali stoji mehkega obraza in s sklenjenimi rokami oče njegov. Dispozicija skupine je dobro premišljena in kompozicija dovolj originalna, kar treba poudariti, ker se pri predmetu, katerega si je umetnik izvolil, ni bilo baš lahko izogniti šabloni. Poteze na obrazu posameznih oseb so karakteristične in izražajo jako dobro njih čuvstva. Vse je morda malce idealizirano, a nikjer ni zaznati kake afektiranosti. Vidi se, da ima gosp. Vrbanija res umetniško nadarjenost in da se popne še do lepih uspehov, ako bode svoj talent primerno gojil. *—š—*

Splošni pregled

»Slavisches Echo« je začel zopet izhajati, kakor se nam poroča z Dunaja. Program listu ostane stari ter hoče torej tisti i nadalje zagovarjati narodne in historične pravice vseh slovanskih narodov Avstro-Ogrske, kakor tudi njih kulturne in ekonomične interese. Obenem se bode list zanimal za socijalno vprašanje, katero vedno bolj trka tudi na vrata že skupnega Slovanstva. Vpoštevati pa hoče »Slavisches Echo« tudi zunanjo politiko in zunanje Slovanstvo.

Letos, v poslednjih treh mesecih, izidejo le tri številke. Z novim letom 1904 pa bode »Slavisches Echo« izhajal po dvakrat na mesec. Za letošnje tri številke znaša naročnina 1 K, za leto 1904. pa za celo leto 8 K, za pol leta 4 K in za četrt leta 2 K. Naročnino sprejema gosp. Fr. Podgornik, izdajatelj in urednik lista »Slavisches Echo«, Wien, IX, Lustkandelgasse Nr. 32.

Ivana Turgenjeva smrtni dan. Dne 4. septembra je bilo 20 let, kar je zatisnil za večno oči veliki genij Turgenjev. Pri tej priliki so se spomnili nekateri, da Turgenjev v svojem rojstnem kraju, Orlu, še vedno nima spomenika. Kakor videti, so Rusi, kar se tiče čaščenja svojih velmož, nam Slovencem precej enaki! *—i—*

Dr. Antonu Starčeviću so odkrili dne 11. oktobra v Šestinah, kjer počivajo zemeljski ostanki velikega rodoljuba, nagrobni spomenik. Spomenik je izdelal znani hrvatski kipar Rendić in je pravi umotvor, kakor vse, kar pride izpod dleta tega genijalnega Hrvata. *—i—*

Gorkij gledališki ravnatelj. Vse mogoče je že bil Maksim Gorkij, postopač, navaden težak, pek in kdove kaj še vse, in zdaj postane še gledališki ravnatelj, in sicer na novo ustanovljenem ljudskem gledališču v Nižnjem Novgorodu. Gorkij piše, kakor se čuje, za gledišče novo dramo. Vsekakor je izmed vseh poklicev, ki jih je Gorkij imel, ta njegovemu talentu še najprikladnejši, zato je upati, da se začne zdaj nova doba njegovega že doslej toli uspešnega in slavnega delovanja. *—š—*

F. Tjutčev. Dne 23. novembra poteče sto let, kar se je porodil znameniti ruski pesnik F. Tjutčev. Umrl je dne 15. julija 1873. l. Tjutčev je velik lirik, ki zna poetično izražati najsubtilnejše čute človeškega srca. Najraje se bavi s tem, kar v dnu človeške duše tako tajinstveno in neumljivo deluje. Naravo je malokdo lepše opeval od njega. Ruski dekadentje ga prištevajo k svojim ter ga smatrajo za svojega učitelja in vodnika. *—k.*

Vladimir Korolenko, znameniti ruski pripovednik, je praznoval 28. julija t. l. svoj petdeseti rojstni dan. Pri tej priliki se je jako očitno pokazalo, koliko simpatij uživa v širni Rusiji, kajti tudi iz najoddaljenejših kotov velikega carstva so mu tem povodom dohajali pozdravi in voščila.

Alfierijev 100. smrtni dan. Dne 8. oktobra so se v Italiji na slovesen način spominjali smrtnega dne svojega velikega dramatika in buditelja, Vittorija Alfierija. Zlasti v Gornji Italiji, kjer je bil Alfieri rojen, in pa v Florenci, kjer je dolgo časa živel, so navdušeno praznovali ta dan. *—a—*

Ljubljanski Zvon

Iz mračne zarje.

I.

Janek, s čim si njivo posejal,
ti sirotek črni?
Le poglej, kaj zazorelo ti
v noči je srebrni!

Suha trava, oj, stoklasa, oj,
leno ti vrši —
kje dekle je, ki te mara zdaj,
oj, osliček ti!

Saj oral in kopal in sejal
sem vse dolgo leto,
v solncu črn kot oglje sem postal
s to nesrečo kleto.

II.

In pokosil sem planino
pozno že sinoči,
da v oči ne videl tožne
bi cvetlici mroči.

Ali tiho in s solzami
roža mi je dela:
Naj umrjem, za teboj le
plakam že uvela.

Kaj zakopal si v gomilo
jasnih dni plamene?
Slušaj jok ljubezni svoje,
v žalosti rojene!

III.

Bela reka se vije med skalami
in vali žubore in pojo,
na srebrnem pesku vila stoji
in vabi na zeleno me dno:

»Lice bledo ti je in oko motnó,
umrlo v prsih ti je srce,
pridi, pridi v naročje moje sladkó,
s poljubi ti utešim gorje.

Belo vse in prelestno mi je telo
in ustne so tako mi sladké!
Brez ljubezni na svetu ti je težko,
z razkošjem strastnim čakam nate.«

Vila plava, se koplje, čarobna vsa,
odseva v solncu ji snežno telo —
Oj, kako si mi zemlja hladna bila,
pogrezni, reka, na svoje me dno!

C. Golar.

V sveti noči . . .

Sveta noč . . . Z nebá hitijo
kerubinov kori;
ljudstva vernega so polni
cerkve sveti dvori.

»Mir ljudem!« . . . v ekstazi sveti
cerkev vsa prepeva.
»Mir ljudem!« . . . ven v tihe teme
glas vesel odmeva.

»Mir ljudem!« . . . Ah, duša moja
pa zaman ga čaka
in zaman po izgubljenem
paradižu plaka!

A. Gradnik.

Greh.

Spisal Ivan Cankar.

(Konec.)

III.

Nedelja je bila, solnce je sijalo in Tone se je napravljal v cerkev, da bi zvonil k jutranji maši. Truden je bil in zaspan; popil je kavo, kruh je spravil v suknjo in je šel. Ko je bil na pragu, se je vrnil v izbo, ali ko je odprl duri, ni vedel več, čemu se je vrnil.

»Kaj ne greš? Pozno je že.«

»Zbogom, mati!«

»Če ti je slabo, Tone, ostani doma in lezi! Vse rdeče oči imaš.«

»Nisem bolan . . . zbogom!«

In je hotel odpreti duri, toda vrnil se je hitro, stopil je k postelji, potegnil je odejo z znožja in jo je razprostrl.

»Kaj pa delaš, Tone?«

— Nič ni bilo, neumen sem bil! — je mislil Tone, ozrl se je na brata, ki je spal mirno, in obšla ga je globoka groza. Bratove trepalnice so bile nekoliko odprte in skozi ozke presledke so gledale naravnost nanj bele oči.

»Zbogom, mati!«

Ko je šel, je stopila mati na prag in je gledala za njim; tudi on se je ozrl na ovinku, zamahnil je z roko in je zavil hitro na desno, na ono stran, kjer so se vzdigali iz doline pusti klanci.

Nedeljska in mirna je bila vas, v nedeljskem jutranjem solncu so se svetile hiše, se je svetila cerkev od daleč. Ljudi je srečaval poredkoma — ženske, ki so se bile napotile k maši iz daljnih hribovskih vasi in ki so šumele mimo njega v pisanih naščeperjenih nedeljskih krilih. Prišla je debela ženska z velikim molitvenikom v roki in ga je pogledala začudeno.

»Kaj nisi ti ministrant?«

Nič ni odgovoril in je šel dalje.

— Kako bi šele izpraševali, ko bi šel po veliki cesti! — si je mislil. Zdaj bi moralo pač že zvoniti in cerkovnik bo čakal. —

Skoro vesel čut ga je obšel, ko se je domislil cerkovnika. Tam pač stoji na pragu in gleda po cesti navzdol in čaka. »Presneti fant,

zaspal je! Ali bi ga prijel za ušesa!« Na sredo ceste je stopil in zdaj gleda, morda je del celo roko nad oči . . .

Kmalu ni bilo več hiš ob poti; samo tupatam še siromašna koča, pol lesena in s slamo krita, duri zaprte in okna, kakor da bi bilo znotraj vse izumrlo. Nato pa se je vzdignil klanec strmo v hrib — na poti kamenje, robide ob poti in vsenaokoli tiha, žalostna pokrajina.

Zazvonilo je k jutranji maši. Tone je postal in je gledal doli na vas, ki je ležala v dolini bela, od rose in jutranjega solnca umita. Gledal je in breme na srcu je bilo težje.

Lepa je vas in vse je lepo na svetu, lepa je celo ta neizmerna žalostna pokrajina, in on je sam in težko breme leži na srcu, ne gane se, tišči ga k tlom . . .

Romal je križem po razvoženih kolovozih, po ilovnatih stezah preko lazov, po kamenitih klancih, ki so se vzpenjali v hrib, spuščali se v dolino. Spočetka so ga žulili čevlji, ki jih ni bil vajen in jih je obul samo ob nedeljah, toda kmalu ni več čutil nog, hodil je, koder so ga nosile. Solnce se je vzpenjalo hitro, trava se je sušila, zrak je bil miren in topel.

— Zdaj je maša pač že pri kraju! — je mislil in je šel počasi po neznanem samotnem klancu, ki se je bil vzdignil iz ozke globeli. — Cerkovnik je zvonil sam, morda je šel pogledat gori in je videl odprte duri. Morda ga je celo poklicalo, kakor je poklicalo mene . . . Naj bo v božjem imenu! —

Težko mu je bilo, ali žalost je bila mirna, ves strah je minil.

Ob klancu so rasle visoke robide in robidnice so bile že črne in sočne. Trgal je in zobal, skoro presladke in premehke so bile že jagode; ko je posegel v grm, da bi upognil težko polno vejo, se je oprasnil in kri se je prikazala na roki. Obrisal se je hitro z zelenim listom, zastudilo se mu je in šel je dalje.

Med lazi je bila živa meja iz samega leščevja. Stopil je s poti in je odgrnil veliko zeleno listje. Toda lešniki so bili večjidel še mehki in se niso dali robkati; robke so bile še zelene in sočne.

Od daleč je zapelo nerazločno, zatrepetalo je v zraku.

— Zdaj je že blagoslov, ljudje že vstajajo. —

Zabolelo ga je in ni pomislil nič in se je vrnil.

— Če me vprašajo, zakaj nisem šel k maši, pa povem vse po vrsti, naj se zgodi karkoli. —

Kakor da bi se mu nekaj zasvetilo, je zamežnil z očmi in strnil obrvi.

— Kaj bi se pač zgodilo? Kaj sem pač storil? —

Toda zasvetilo se je samo in je švignilo mimo.

— Naj se zgodi karkoli, zdaj je že itak vse izgubljeno.

Spomnil se je na kosilo. Zdaj že diši v kuhinji in mati stoji pred ognjiščem; v cerkev ne more, zato ker nima obleke; stoji pred ognjiščem, naočnike globoko na nosu, v rokah molitvenik. In izza naočnikov kapajo solze, Bog vedi zakaj . . .

Vračal se je in je bil že na hribu, odkoder se je videlo po dolini. Tam doli se je svetila velika cesta, kakor črna procesija se je vilo skozi vas in še onostran vasi so se pomikale črne gruče skozi dolino; od daleč se je videlo, kakor da bi stale mirno, samo včasi se je zasvetilo nekaj belega v solncu, svetla židana ruta.

Tone je zavil naravnost po stezah preko polja, da bi ne srečaval ljudi. Črevlji so bili mokri in blatni, tudi na obleki se mu je poznalo, da ni bil v cerkvi, in roke in ustnice so bile črne od robidnic.

Že je bil blizu doma, preskočil je plot in je šel preko vrta. Po stezi za plotom je prišel nedeljsko oblečen fant, postal je in je zaklical: »Potepal si se!« Tone se ni ozrl in je stopil v vežo.

Bilo je že blizu poldne, mati je čakala.

»Kakšen pa si, Tone? Kod si hodil?«

»Potepal sem se!« je odgovoril Tone in mati se je začudila.

»Kaj nisi bil pri maši?«

»Nisem bil. Zunaj sem bil, v lazih.«

Mati ga je pogledala in se je prestrašila. Videla je, da je bolan, in opazila je celo, da se mu noge tresejo. Ko je sedel za mizo, je bil majhen in ubog, kakor ga še ni videla. Tone je bil droben in slaboten, samo glava je bila nenaravno debela — čelo visoko in zelo vzbočeno, lica zabuhla, sive barve, oči so bile velike in so se svetile v čudni sivi luči. Nikoli ni bil Tone vesel, oči so gledale resno in srepo iz mladega obraza, tudi njegove besede so bile kakor besede starca in celo glas njegov je bil globok.

Mati se je prestrašila in srce se ji je stisnilo v nerazumljivi bolečini. Pred leti nekoč je bil dejal zdravnik, da je Tone bolan, in ni mu verjela. Ali zdaj se je srečal njen plašni pogled s srepim njegovim in vsa je vztrepetala.

»Štruklje sem ti skuhala danes, zato ker si bolan.«

Tone se je razveselil štrukljev, toda mati se mu je zasmilila.

— Glej, tako je skrbela vse dopoldne, mislila je name. Bog vedi, kje je dobila denarja, da je skuhala štruklje. In da sem bolan, misli!

»Po kosilu pa ležeš, Tone; ves slab si in oči imaš vse rdeče.«

Tudi Tone sam je začutil, da je truden in da bi spal . . . lepo zatisnil oči, in vse bi minilo, nič misli več, ne strahu.

Jedel je hitro in z veliko slastjo, po kosilu pa je splezal po vegastih, škripajočih stopnicah na podstrešje in je legel v seno.

Tam so bila odprta velika vrata in prav pod njim je bila cesta. Ljudje so hodili mimo, vsi nedeljsko oblečeni, smejali so se in razgovarjali veselo. Tudi na ono stran, na vrt, so bila odprta vrata in tam sta prišla včasi po stezi fant in dekle, roko okoli pasu, glava ob glavi . . . Glej, ljudje se imajo radi in so veseli.

V senu mu je bilo vroče in ni mogel spati; še težja mu je bila glava in pred očmi se mu je bleščalo, dasi je bilo solnce za streho.

Vstal je in je stopil pred odprte duri.

— Kaj bi se zgodilo, če bi skočil zdaj doli na cesto? Tako nizko je, da bi se komaj oprasnil. In čemu bi skakal? —

V tistem trenotku se je pripeljala mimo gosposka mestna kočija, gospod in gospa sta sedela v njej. Pripeljala se je mimo in je izginila v tistem hipu.

— Kam se pač peljeta? Pač daleč v svet, po velikih belih cestah, v mesto. In tam so visoke hiše, donebesni stolpi, čudo ob čudu je tam, in ljudje so gosposko oblečeni, hodijo veselo po širokih belih cestah in nič skrbi in nič žalosti in vsega dobrega dovolj. Tja bi šel človek in še dalje bi šel, do morja. In preko morja, neizmernega morja v beli ladji, zmerom dalje po velikem lepem svetu.

— Tako zaduhlo je tukaj; spal bi. —

Legel je in ni mogel spati. Oči so mu bile zatisnjene, ali slišal je vse, tudi če se je zgenila bilka v senu in najbolj razločno je slišal svoje žalostne misli. Ležal je dolgo in senca na sosednji hiši se je plazila zmerom više; bilo je pač že pozno popoldne in zdavnaj že je bilo odzvonilo k litanijam.

Zaškripale so stopnice in Tone se je prestrašil. Prišla je mati, stala je vrh stopnic in v roki je držala skodelico kave in kos belega kruha. Tako plašen, ubog in poln ljubezni je bil njen obraz, da se je Tonetu zasmilila.

»Ali si spal, Tone?«

»Nisem, prevroče je.«

»Kave sem ti prinesla in kruha.«

Postala je in je čakala, da bi Tone izpregovoril in da bi potem morda sedla poleg njega v seno in da bi govorila, kakor sta govorila včasi, ko sta bdela pozno v noč in je bilo srce obema polno upanja.

Ali Tone je molčal, bolela ga je njena ljubezen.

»Jej, Tone, in potem malo zaspi! Tako nemirno si spal sinoči.«

— Ali morda vendar kaj sluti? — je pomislil. Morda je kaj slišala, ko sem govoril po noči v sanjah. In zdaj ne ve natanko, rada bi po ovinkih spravila iz mene. —

Pogledal ji je pazljivo v obraz in srce mu je bilo nemirno.

»Kaj sem govoril v spanju?«

»Govoril si in kričal, pa ni bilo razumeti ničesar . . . Kaj se ti je sanjalo?«

»Pozabil sem!« je odgovoril malomarno, skoro neprijazno in se je obrnil v stran.

Mati je postala in nato je šla. Dokler so škripale stopnice, je ležal Tone mirno in se ni okrenil, ali vedel, da se je ozrla mati vrh stopnic in je čakala, da bi jo ogovoril. Ko so utihnili koraki v veži, je sedel in je popil kavo, polizal je tudi sladkor, ki je bil na dnu.

— Da bi se že znočilo! Kako počasi se mrači nocoj in kako nizko je še senca tam! —

Mračilo se je in na ulici je bilo živahneje, tudi na stezi za vrtom. Na podstrešju pa se ni shladilo; zaduhlo je bilo kakor prej in dišalo je zmerom močneje po senu. Tone je stal pred vrati in je gledal na ulico; kadar je začul glasove spodaj, se je skril, da bi ga kdo ne opazil.

— Kako se smejó vsi! Starci so, pa se smejó kakor otroci, in glej, poljubujejo se celo tam za vrtom. Imajo pač vsega dovolj in nič jim ni treba misliti, ne skrbeti. Tudi jaz bi rad tako živel . . . in popeljal bi se v mesto, iz mesta še dalje, do morja, preko morja v beli ladji . . .

Hipoma so prišle sanje, lepe, vroče, polne solnca in pisanih barv. Prišle so, ali razveseliti ga niso mogle. Sanjal je in še v sanjah je zavzdihnil, zahropel. Breme je ležalo na srcu in se ni hotelo geniti.

— V tistem hipu, ko doseže senca vrh strehe, se odpravim. Bog vedi, če se je že kaj izpremenilo tam, če je še vse, kakor je bilo. Morda so duri še odprte, kakor sem jih bil ostavil, tudi deska je morda še na istem mestu. Samo pogledati bi bilo treba — takoj bom vedel, če je bil kdo tam ali ne. In potem bo jasno tudi vse drugo.

Mislil je naporno in težko je čakal, da bi dosegla senca vrh visoke strehe. Plazila se je počasi in Tone se je vselej oddahnil, kadar je izginila v senco nova vrsta opeke.

— In če bi bilo vse tako, če bi, postavim, nihče še nič ne slutil, nič ne vedel, potem bi se dalo pač še napraviti, vsaj čakati bi se dalo . . . Vse bi lepo pospravil, skril kam tisto mačko, očedil desko, obrisal kri — —

Ali vztrepetal je od studa in od groze, že od same misli so se mu šibila kolena.

— Vse je izgubljeno, nič se ne da več napraviti in vseeno je, če slutijo ali ne. —

Napotil se je; sosednja hiša je bila vsa v senci in sinje sence so plavale že tudi po nebu. Stopal je po stopnicah oprezno, tihotapsko, da bi ne zaškripale in bi slišala mati, ki je bila morda v veži.

— Preko polja pojdem in kadar pridem, bo že noč. —

Ovinek je bil velik — preko polja in travnikov, po blatnih stezah, preko jarkov, po holmu gori skozi smrekov gozd in od druge strani v vas, naravnost proti cerkvi.

Šel je hitro, po travniku je tekel, skakal je preko jarkov in kmalu je bil na holmu. Hladno je bilo tam, zrak je bil miren in blagodišeč. Videlo se je po vasi doli, kjer so se vžigale luči, in zdelo se mu je, da sliši vesele glasove.

— Tako žive mirno in nič jim ni na srcu. —

Tudi gozd je bil miren, prijazen, razprostiral se je na ono stran v daljavo, hrib se je vzdigal za hribom in sam tih, miren gozd. Tja bi šel človek, izgubil se in legel . . .

Navzdol je stopal bolj počasi, bal se je, da bi koga ne srečal.

— Samo da bi prišel varno do pokopališča in potem mimo zidu do vrat. Če ne stoje tam fantje in kade . . . ali če ne sedi pred farovškim vrtom cerkovnik in čaka, da bi zaklenil duri v zakristijo. Morda jih je že zaklenil, da bi prišel prej v krčmo. —

Prestrašil se je in je pospešil korake.

— Predolgo sem čakal, pot ni bila kratka in tega nisem pomislil. Ničesar ne pomislim . . . že takrat bi bil moral ravnati vse drugače. —

Plazil se je ob pokopališču in noge so se mu tresle od strahu. Nikogar ni bilo za cerkvijo in stopil je že hitro, da bi skočil s par koraki do duri, ko so mu noge odrevenele.

— Zdaj, prav zdaj je cerkovnik v zakristiji. Luč je prižgana. Tam stoji in pospravlja obleko in potem pojde pometat pred oltar... Kako bi se zdaj vrnil? Nocoj mora biti, drugače ne bo nikoli. —

In strah ga je hipoma minil, šel je mirno, prijel je za kljuko in je odprl.

V zakristiji je gorela sveča, skoro je že dogorevala in mehki vosek je lil po svečniku.

— Šel je že in je pozabil ugasniti svečo, tako se mu je mudilo v krčmo. Lahko bi se kaj vžgalo. —

Ugasnil je luč, nato je odklenil duri v cerkev; ključ je bil v ključalnici. Naglo, s sklonjeno glavo je stopal mimo velikega oltarja; ni pripognil kolena in tudi prekrižal se ni.

Plezal je po vijugastih stopnicah in dolga je bila pot, ovinek za ovinkom, nikoli ni bilo konca. Nič ni tipal ob zidu, ali noge so vedele pot, stopale so varno. Postal je pred okencem in je gledal po dolini; mirno je ležala vas tam doli, luči so gorele mirno nocoj, nobena ni vztrepetala; in zadaj so se vrstili hribi, v temno daljavo, do lepega neba . . . Tja bi šel človek, tja daleč . . .

Bil je pred durmi, odprte so bile. Toda domislil se je in ni prestopil praga, šel je po stopnicah dalje; ko je stopil, se je dotaknil vrvi in zaškripalo je zgoraj.

— Glej, čemu tratim čas? Precej bi bil moral storiti in zdaj lezem še gori! —

Toda vesel je bil na tihem, da je odložil za trenotek. Ko je stal pod zvonovi, je potrkal narahlo na veliki zvon; zazvenelo je zamolklo. Poslušal je in zvenelo je dolgo, počasi je romal glas v dolino in tam je pač stala mati in je slišala in se je začudila. Potrkal je močneje na mali zvon in zastokalo je, zatrepetalo. Zdaj se je pač zdrznila mati in je pogledala proti cerkvi . . .

— Čas je zdaj! —

Vračal se je hitro; spotaknil se je, ko je skočil preko trojih stopnic, padel je na kolena in zabobnelo je zamolklo, vrvi so se zganile in zgoraj je zaškripalo.

Prestopil je prag.

— V božjem imenu zdaj, naj bo že karkoli. —

Ob durih je stala deska prislonjena.

— Ali sem jo bil prislonil, ali je nisem bil vrgel stran? —

Dotaknil se je je in izpreletela ga je groza, ni je mogel prijeti. Šel je dalje, da bi poiskal telo; na kupoli se je svetilo, ali bil je bel kamen; skozi razbito šipo je sijalo nanj večerno nebo.

Tone je sedel na kamen, skljičil je život in oprl glavo v dlani.

— Zdaj sedim in nisem opravil še ničesar. —

Vstal je in truden je bil, da bi se opotekel. Mimo obraza mu je prifrfotal netopir, frfotal je okrog njega in nato je zletel skozi duri, kjer se je vzdigal zunaj veliki kameniti križ.

Počasi in omahovaje je stopal Tone, kamor je bil letel netopir; skljičil se je, ko je prestopil prag, in ko je stal za velikim kamenitim križem na ozki, poševni kositrni strehi, se mu je zameglilo pred očmi, sedel je in je drsal počasi navzdol . . . navzdol . . .

Dva izleta na Rusko.

Črtice s potovanja. Spisal A. Aškerc.

(Konec.)

onji naši so bili prisopihali z nami 1513 metrov visoko, in obstali smo pred največjo postajo vse vojaško-gruzinske ceste, pred Mletimi. Mlety imajo enonadstropno postajo. Tukaj prenočuje največ turistov, ker je največ udobnosti. Zlasti tisti, ki se peljejo iz Tiflísa zjutraj ob sedmih s prvo pošto, ostajajo črez noč v Mletih. Mi smo se pomudili tukaj le kako četrt ure, da smo zamenjali konje, ki se menjavajo na vsaki postaji. Odtod pa se začenja kavkaški »Semmering« (t. j. če se voziš po Semmeringu od dunajske strani). Nič manj nego osemnajst velikanskih serpentin se vije po strmem gorovju kvišku. Našo kočijo vleče sedmero konj. Spredaj namreč je priprežen še en konj, ki ga jaše gruzinski deček in daje tako dvema trojkama pogum. Čim više leze naša škatla, tem širji je razgled po planinah, ki so do vrha če ne obrasle z gozdovi, pa vsaj pokrite z zeleno travo. In po teh obronkih so prilepljeni tupatam gruzinski aúli s cerkvami. Hiše imajo vse ploščnate strehe. Redkokje je videti katero, ki bi bila sezidana v našem slogu. 2209 metrov visoko stoji postaja Gudaur ob strmem prepadu. Okoli postaje je več poslopij, n. pr. močno zidana dvonadstropna hiša za cestne uradnike in pa meteorološki observatorij. Gledal sem izpred postaje na ovinke vsekane v skale, in toliko, da se mi ni zvrtelo v glavi. Da, ruski inženerji, ki so zgradili tako delo, tudi nekaj znajo! V buffetu smo pozajutrkovali. Jaz sem napisal par razglednic ter jih oddal na pošto v prvem nadstropju, kjer se nahaja tudi telegrafski urad — in hajdi dalje! Naša kočija teče ob prepadu. Ob robu je cesta zavarovana z zidom. Na najbolj opasnih krajih so naredili celo predore in pokrite galerije, skozi katere se vozijo po zimi, ko se udirajo z višav snežni plazovi. A četudi se vozimo skoro v višini našega Triglava, vendar je okroginokrog vse zeleno. Zelene loke in lepi pašniki se razprostirajo proti »Krestovi gori« (Križna gora). Tupatam nas srečavajo odrasli gorci v svojih slikovitih nošah. Otroci po okolici stanujočih hribovcev pa nam mečejo v kočijo šopke planinskih cvetlic ter se prekucavajo mimogrede v »kolesu« po cesti, češ, da bi jih tujci občudovali zaradi njihove gibčnosti. Če ostane šopek v kočiji, pade

iz nje kaka kopejka, za katero se otroci naglas zahvaljujejo. Često pa prilete cvetlice spet nazaj na cesto in mladi Gruzinčki delajo kisle obraze...

Tukaj smo dospeli do »Krestovega perevala«[1]) 2379 metrov visoko po gladki in široki cesti v kočiji! To ni karsibodi. Na desni stoji kamenit križ, o katerem pripovedujejo, da ga je bila dala postaviti carica Tamara. Nemogoče to ni, saj je jako masiven. Pri križu sem izstopil ter si natrgal ob poti potočnic, ki jih imam zdaj v spomin na Kavkaz.

In kak veličasten razgled se nam odpira s te višine, koder nas nese kočija! Med nami in med nasprotnimi planinami zija velikanski prepad. Tam pa kipijo gorski velikani pod sinje nebo. Človeških bivališč tod ni več videti. Sama neoskrunjena, čista priroda kraljuje povsod v vsej svoji svobodi. Toda najvišjega gospodarja vseh teh planin, Kazbeka, še ne vidimo; zakrivajo ga nekatera predgorja. Tu gori je tudi meja med južnim in severnim Kavkazom. In čim niže drdramo, tem jasneje vidimo razliko med obema. Južna stran je bila zelena, vesela, obrasla z gozdovi, severna pa je gola, surova, romantična skala. Po velikih ovinkih smo prispeli do postaje Kobi; tu se snidemo z divjo gorsko reko Terekom, ki nas spremlja potem skoro neprestano do našega cilja, do Vladikavkaza. Jako zanimiva postaja je Kazbék, kamor smo se bili pripeljali ob treh popoludne. Postajno poslopje je enonadstropno. V prostranem jedilnem salonu smo obedovali. Gruzinski dečki so prišli ponujat gorskih kristalov, ki jih lomijo po planinah. Par najlepših takih kristalov sem si kupil za spomin. Med obedom je vstopil v sobo star, sivolas Gruzin in se začel pogovarjati s poštarjem v gruzinščini. Poštar nam pravi, da ima starec 108 let ter da je poznal ruskega carja Pavla. Mož je bil velik in še precej krepak. Govoril je počasi, le oči so mu bile že motne. Vprašali smo ga, če mu smemo ponuditi čašo vina, pa se je zahvalil, češ, da vina sploh ne pije. Čuden vtisk je bil naredil na vse navzočne ta človek, ki živi že v tretjem stoletju . . .

Kraj Kazbek je vas, a zanimiva je iz dveh ozirov. Prvič je tukaj pokopan gruzinski pesnik, knez Kazbék, ki je umrl l. 1893. ter ima tukaj tudi svoj spomenik. Drugič pa se vidi odtod gora Kazbek — kadar se namreč Kazbeku zljubi, da se smrtnikom pokaže s svojih nebeških višav. Najvišjega vrha, žal, tudi mi nismo mogli videti, ker ga je pokrivala siva megla. Imajo svoje muhe taka-le gorska veličanstva! Leta 1900. sem bil na Jungfraui, t. j. v Rotstocku, koder vozi

[1]) sedlo; primeri tudi naš preval.

električna železnica proti vrhu. Hodili smo po ledniku in se skrbno ozirali, da zagledamo glavo slavne Jungfraue, toda sramežljiva stara devica se je bila ogrnila v belo megleno kopreno — in mi zijalasti turisti smo se odpeljali navzdol v Interlaken z dolgimi nosovi. Tako ima tudi veličastni Kazbek ljudi rad za norce. To veselje si on lahko privošči, saj kipi njegovo teme 5043 metrov visoko pod sinje nebo! (Triglav 2864, Jungfrau 4167 metrov, Montblanc 4810 metrov.) A že to, kolikor smo videli tega velikana, je grozna visočina. Na Kazbekovi glavi in po njegovih plečih leži večen sneg, in vendar tudi ta lednik nima miru pred raznimi plezači. Več turistov mu je že prišlo na glavo. Ne daleč od postaje v Kazbeku je posebna hiša, kjer stanujejo uradniki, ki opazujejo gibanje lednika. Tukaj se dobivajo tudi konji za turiste, ki hočejo jahati v planine . . .

Kočija drdra dalje ob Tereku. Komaj smo se načudili gigantskemu Kazbeku, že nas čaka čisto novo presenečenje. Naša cesta se vije po soteski, ki ji ni para v Evropi. Globoko pod nami šumi in buči divji Terek, mi pa se vozimo po cesti, ki je vsekana v živo skalovje. Mestoma visi skalnata streha celo preko ceste. Smeli železni mostovi vežejo strme bregove. Visoke ciklopske škarpe podpirajo cesto. Ta znamenita, divjeromantična soteska je takozvano »Darjalsko uščelje«, t. j. Darjalska soteska. Ob desni in ob levi se dvigajo gole skalne stene nad 1500 metrov visoko. Moj sopotnik mi pripoveduje, da se udirajo tod neredkokrat silni plazovi z lednikov in da je ravno vsled takih plazov nastala Darjalska soteska. Terek si je moral skoz skalnate jezove sam prebiti svojo pot in zato je ta kraj tako divji. Za človeško fantazijo pa ga ne poznam dozdaj zanimivejšega kraja. Opisati to veličastnodivjo prirodo je nemogoče. To treba, da človek vidi sam s svojimi očmi.

Skozi Darjal smo se vozili kaki dve uri in poslušali in gledali, kako je skakal divji gorski sin Terek preko skal in kamenitih pragov.

Lermontov peva v svojem »Demonu«:

. . . »Pod njim Kazbék, kak granj almaza (demant),
snjegami vječnymi sijal.
I gluboko vnizu (zdolaj) černjeja,
kak treščina, žilišče zmjeja,
bilsja izlučistyj Darjal.
I Terek, prygaja (skakaje), kak ljvica
s kosmatoj grívoj na hrebtjé,
revjel (bučal), i gornyj zvjer i ptica

kružasj (vrteč se) v lazurnoj vysotjé,
glagolu (šumu) vod jevo vnimali (poslušali)
— — — — — — — — — —
I skaly tjesnoju tolpój (v tesni skupini)
tajinstvennoj dremoty polny
nad njim sklonjalisj golovój . . .
— — — — — — — —
I dik (divji) i čuden (čudovit) byl vokrug
ves božji mir (svet) . . .«

Ne, tako divje reke, kakršen je Terek, še nisem videl nikjer. Pravi svobodoljubni Kavkazec! Ni čuda, da podere Terek vsako leto nasipe in nabrežne zidove. Delavci imajo po Darjalu opravka vse leto. V Tiflísu sem čital v dnevniku »Kavkazu« dan pred svojim potovanjem v te kraje, da je v Darjalu izpodmita cesta na več krajih ter da bodo morali popotniki hoditi nekaj časa peš, dokler pride ponje druga kočija. Telegram me je bil vznemiril. Povprašal sem na postaji gruzinske ceste, kaj je na tem resnice. »Ej, to je nekaj vsakdanjega v darjalski soteski!« — mi reče uradnik — »boste pač hodili kake četrt ure daleč peš. Potem pa vas sprejme spet druga kočija. Bodite čisto brez skrbi. To so pri nas pustjakí (lapalije)!« Kakor mi je bil povedal uradnik, tako je bilo. Pri postaji Larsu je bil Terek razrušil obrežje tako, da smo morali izstopiti ter iti par sto korakov peš. Delavci, bogve kake narodnosti, so nam prenesli prtljàgo in kmalu smo prišli na varen kraj, kjer nas je čakal že drug voz. Vse gre na tej cesti točno — po vojaško. Saj stoje na več mestih majhne trdnjave, v katerih so kazaške posadke.

Na tej dva cela dni trajajoči vožnji[1]) se evropskemu potniku kar samo od sebe vsiljuje vprašanje: zakaj ne zgradijo Rusi med Tiflísom in Vladikavkazom železnice? Direktna in najkrajša železniška zveza med tema dvema mestoma preko Kavkaza bi bila tudi v strategiškem oziru velike važnosti. Moj sopotnik meni, da so morebiti prevelike težkoče zaradi nenavadno goratega terêna krive, da se ne lotijo zgradbe železne ceste. Ugovarjal sem mu, da se današnja tehnika ne boji skoro nikakih zaprek več. Semmering, Arlberg, Gotthard, Pilatus, Mont Cenis, Jungfrau in sedaj še Simplon pričajo, da se da povsod napraviti železnica, samo — denarja je treba. V duhu sem trasiral »prekokavkaško« železnico. Od Mzheta do Dušeta je šlo čisto gladko. Med Dušetom in Ananurjem sem izvrtal

[1]) Vozni list za I. razred stane 15 rubljev.

tunel. Potem sem bil brez skrbi do Mletov. Tukaj pa so se mi zmešali načrti, da sem skoro obupal. Po zobčasti progi do vrha (do Krestove gore) in dalje navzdol do postaje Kazbek? Ali velikanski tunel do imenovane postaje? Kaj pa skozi Darjalsko sotesko? Popotniki bi jo morali videti, torej bi se morala proga vsekati mestoma v skalo z galerijami. Pa kaj je nemogoče današnjim inženirjem? Terek bi seveda protestiral, pa moderni železni mostovi bi premagali tudi njega. Od izhoda Darjala pa do Vladikavkaza pa je delo igrača. Ruski inženirji, ki so ustvarili sibirsko železnico, se ne ustrašijo niti Kavkaza, to je gotovo. In ta železnica med Tiflísom in Vladikavkazom bo potem najzanimivejša v vsej Evropi. Ko sem svojemu sopotniku razlagal svoje železniške načrte, sem se moral smejati, ker me je z vso resnobo smatral za kakega — inženirja!

Vožnjo črez Kavkaz[1]) prištevam med najzanimivejše dogodke in najlepše užitke v svojem življenju. A če napravi Kavkaz s svojimi planinskimi velikani in z vso svojo mrtvo in živo prirodo vred že na nas planince, ki smo v svoji domovini privajeni visokim goram, tako veličasten vtisk, kako vpliva vse to šele na severnega Rusa, rojenega na neskončni enolični ravnini! S kako čarobno močjo prevzemajo te nenavadne višine domišljivost ruskemu poetu, pisatelju in umetniku, ki potuje črez Kavkaz! Kaj čuda torej, če je ostavilo to krasno in divjeromantično pogorje še v pesnitvah vsakega ruskega poeta, ki ga je kdaj videl, neumrjoč sled. Naj imenujem samo Puškina in Lermontova. Puškin se spominja Kavkaza v opisu svojega potovanja v Arzrum (Erzerum) v mnogih lirskih pesmih in svoji epski pesnitvi »Kavkaški ujetnik«. Še bolj pa je proslavil Kavkaz njegov vrstnik Lermontov. Opeval ga je ne samo z lirskimi stihi, nego tudi s svojimi epskimi poezijami. Dejanje njegovega romana »Junak našega časa« se vrši vse na (severnem) Kavkazu, čeprav so ljudje v tej povesti po večini Rusi. Kaj pa njegovi klasični eposi: »Izmael-bej«, »Demon« in »Mcyry«![2]) Kdor čita te bisere ruskega pesništva, vidi v vsakem stihu, kako so bili navdušili Lermontova kavkaški gorski velikani in pa zanimivi ondotni orijentalci s svojimi pravljicami in legendami. Ko bi hotel pokazati čitateljem krasoto teh Lermontovljevih eposov, proslavljajočih kav-

[1]) Kolikor je meni znano, se nas je doslej vozilo črez Kavkaz že četero Slovencev, namreč: Ljudevit Stiasny, dr. Gvido Srnec, jaz in letos župan ljubljanski, g. I. Hribar.

[2]) Samostan, v katerem je živel »Mcyry«, je stal, tako pripoveduje legenda, na hribu nad Mzhetom pri izlivu Aragve v Kuro.

kaško prirodo, moral bi prepisati kar vse od kraja. Verzi teko Lermontovu zlasti v imenovanih treh umotvorih sedaj ko bistra Aragva, sedaj žubore ko gorski potok, a sedaj bučijo in drevijo dalje in dalje ko burni Terek. Skoro bi rekel, da je vredno učiti se ruščine že zato, da moreš čitati v izvirniku »Demona«, »Mcyryja« in »Izmajlbeja«. In kaj je vse troje? Poetična apoteoza Kavkaza!

Med ruskimi novelisti je n. pr. tudi Tolstoj napisal več krajših povesti o Kavkazu, in po časopisih smo čitali, da ima dovršen v rokopisu roman »Hadži Murat«, čigar dejanje je zajeto iz zadnje rusko-kavkaške vojne . . .

Pri postaji Balti, kamor smo bili prišli, ko se je že mračilo, se dolina razširi. Tukaj smo spet zamenjali voz in potem smo leteli po ravni in široki cesti mimo par trdnjav proti Vladikavkazu, kamor smo prispeli že v temni noči ob deveti uri. Midva z Monsieurjem sva prenočila v hôtelu »Evropa«, trije ruski sopotniki pa so se bili porazgubili drugod po mestu.

Drugo jutro, ko sem se prebudil, je pršel dež, tako da sem si moral mesto ogledati z izvoščikom.

Vladikavkaz je tudi šele 100 let star ter leži ob obeh bregovih Terekovih. Šteje okoli 40.000 prebivalcev, med njimi jako veliko vojakov. Nekateri gorski narodi na severnoiztočni strani Kavkaza, v Dagestanu, še niso pozabili, da so njihovi predniki živeli »svobodno«, t. j. da so smeli svoje sosede napadati ter jim pleniti imetje, kadar so hoteli . . .

Vladikavkaz ima široke, prijazne ulice; kaj posebnega pa tukaj ni videti. A ker leži precej visoko, je zrak čist in življenje utegne biti prijetno v tem mestu. Sila rad bi bil obiskal slovensko naselbino, ki leži v tem okraju in ki je naročena n. pr. tudi na knjige »družbe sv. Mohorja«, toda v dežju voziti se po neznanem kraju in po slabih potih mi pač ni kazalo.

* * *

Pjatigorsk. — Novorossijsk. — Feodozija. — Odesa. — Domov.

Ob desetih dopoludne sem se bil odpeljal z vlakom, ki vozi naravnost v Rostov na Donu, v Mineraljnyje Vody in odtod po lokalni železnici proti jugozapadu v Pjatigorsk. Hotel sem videti kraj, kjer se je dvobojeval in je umrl Lermontov. Od postaje Mineraljnyje Vody vozi poseben topliški vlak. Vagoni so napol odprti kakor na tramvajih. Bilo je vse polno letoviščarjev in topličarjev iz raznih

strani Rusije. Večini se pozna, da so bogati ali vsaj premožni, kajti revež si ne more privoščiti, da bi šel v severnokavkaške toplice. Svet, po katerem nas nese vlak, je prava ruska Švica. Nikjer drugje na Ruskem nisem videl podobne pokrajine. Bujni zeleni gozdovi, lepo obdelana polja. Tupatam se dvigajo gore. Železnica se popenja više in više. Čisto poseben, krasen pogorski svet je to. In tod leže najmodernejša ruska kopališča in zdravilišča in najslovitejše slatine. Središče teh »kurortov«, kakor pravijo Rusi, je Pjatigorsk, kamor sem bil dospel ob kakih sedmih zvečer. Predno se spusti vlak navzdol proti mestu, zagledamo tik železne proge na sklonu gore ob robu nekega gozda bel visok kamen. To je kraj, kjer je bil padel Lermontov v dvoboju leta 1841.

Pjatigorsk ima svoje ime odtod, ker ga obkroža petero gorâ, po priliki tako velikih, kakor je Šmarna gora pri Ljubljani. Med temi gorami sta me najbolj zanimala Beštáu in Mašuk s svojimi bizarnimi oblikami. V območju teh gorâ in po njihovih dolinah leže torej tista najlepša ruska zdravilišča: Pjatigorsk, Kislovodsk, Jessentukí in Železnovodsk. Najelegantnejši in najdražji je Kislovodsk. Jaz sem bil samo v Pjatigorsku, ki šteje okoli 18.000 prebivalcev in leži v neki globeli pod hribom, ki se zove Podkumok.

Ker sem bil prišel sredi sezone, so bili vsi hôteli zasedeni; komaj sem našel bolj na kraju mesta skromno prenočišče. Pjatigorsk ima kot zdravilišče še veliko bodočnost, a že sedaj se razprostirajo po njem krasni senčnati buljvarji (n. pr. Nikolajevskij cvjetník, Srjednji buljvar). Moderni in sila dragi hôteli stoje ob njih. Žalibog, da delajo glavne ulice proti kolodvoru tak grd kontrast tem »buljvarjem«. Bilo je po hudem dežju in kolesa so se vdirala mojemu izvoščiku, ki me je vozil s postaje, do pestí v črnem blatu. Toda ob blatni ulici imajo elegantne prodajalne, n. pr. zlatarji in draguljarji z velikimi šipami . . . Najimpozantnejše poslopje je v Pjatigorsku kopališče samo, ki je urejeno z velikim ukusom in z vso udobnostjo. Večerjal sem na verandi neke velike restavracije. Za kratek čas so nam igrali godci, oblečeni v čerkeske kostime. Drugo jutro sem si na vse zgodaj ogledal krasni spomenik Lermontovu, ki stoji na nekem vzvišenem mestu sredi Pjatigorska blizu ruske katedrale. Pesnik stoji v čreznaravni velikosti na visokem podstavku in se ozira proti jugu. Zadaj za monumentom je bujen park, spredaj z belim peskom posuta esplanada, obzidana z rezanim kamenjem.

Iz Pjatigorska se vidi tudi najvišja gora na Kavkazu in v Evropi sploh — 5615 metrov visoki veličastni Elbrús s svojimi ledniki.

Skopavši se, sem se poslovil od Pjatigorska ter se odpeljal nazaj v Minajraljnyje Vody. Kolodvor v Pjatigorsku je jako lep in sila živahno je tukaj v sezoni. Skoro vsake pol ure prileti od katere strani kak vlak, poln letoviščarjev. In kaka eleganca in kaka pisana zmes narodnosti se gnete po peronu! Rusi, Kavkazci v narodnih nošah, celo gostje iz srednje Azije imajo tukaj svoj sestanek. Rekli so mi, da živi po leti v Pjatigorsku tudi emir Boharski, saj pravi gospodar njegove dežele je itak batjuška car . . .

Okoli poldneva nas je odpeljal brzovlak, ki je prišel iz Bakúa, proti severu. Na postaji Tihorjeckoj sem moral ob enajstih po noči čakati drugega vlaka, s katerim sem se popeljal do Črnega morja v Novorossijsk. Prespal sem precej dobro celo noč, dasi je bil drugi razred napolnjen. Ko se prebudim, smo leteli po široki ravnini, ki jo namaka velika reka Kuban. Trdnjava Jekaterinodar je največje mesto te ravnine. Kmalu potem pa smo se začeli popenjati v gore skozi par tunelov. Proga se zasukne proti jugu in vlak pridrdra navzdol v luko Novorossijsk. Zadnji ta kos železnice me je spominjal nekoliko na progo naše južne železnice od Nabrežine proti Trstu . . .

V Novorossijsku sem ostal samo do večera istega dne in čakal parobroda, ki me popelje v Odeso nazaj. Novorossijsk sem videl že poprej z morja. Leži prekrasno ob zalivu ter je važno trgovsko mesto. V bližini je več industrijalnih podjetij (cementne tovarne in reservoarji za nafto). Čas sem porabil večinoma s kopanjem v morju.

Zaradi silne vročine sem v »Francoski gostilnici« komaj čakal, da je priplaval v luko parobrod »Veliki knez Aleksij«, ki nas je ob osmih zvečer odnesel proti zapadu. »Aleksij«[1]) je še nekoliko večji nego »Konstantin«. Spal sem v svoji kabini kakor v naročju svoje matere. Ko se prebudim, smo se bližali Kerči.

Bila je nedelja. Vstanem, pa na palubo! Hej, to so imeli pomorščaki danes »generalno čistko«! Z zavihanimi hlačnicami in rokavi so stali kakor ognjegasci na palubi in držali v rokah cevi, s katerimi so brizgali morsko vodo po deskah, da je bila cela povodenj na ladji. Drugi pa so drgali z velikimi krtačami pôd ter ga brisali

---

[1]) »Rusko društvo za parobrodstvo in trgovino« prodaja v svojih agencijah jako praktično in elegantno opremljeno knjigo: Путеводитель по Крыму, Кавказу и Востоку. Подъ ред. Путника (Н. О. Лендера). VI. год. изданія. Одесса 1902. V tej knjigi najdeš vse, kar se tiče parobrodstva po Črnem morju.

s cunjami, da je bil bel in snažen kakor javorjeva miza, ki jo umije v soboto zvečer velika dekla v slovenski kmečki hiši! Spet drugi matrozi so likali razne medene (mesinkaste) drogove in vijaške glavice. Vse se mora svetiti ko zrcalo! Gorje, če pride kapitan, pa najde kje kako marogo. Z velikim veseljem sem gledal to »čistko«, pri kateri se je urnim fantom tako mudilo . . .

V kerčenskem zalivu smo stali tako dolgo, da je parobrod izložil in naložil nekaj blaga; na suho ni šel nobeden potnik. Vkrcalo se ih je bilo samo par.

Zanimivo je gledati, kako naglo se vrši izkrcavanje in nakladanje blaga. Vse to opravljata dva velika železna »krana« (žerjava), stoječa na sredi ladje blizu dimnika. Na visokem vrtečem se stojalu se navija, oziroma odvija na škripcu močna veriga, katere konec ima debelo (železno) kljuko. Karkoli se obesi na to kljuko, pa naj tehta breme tudi po več tisoč kil, to dvigne kran s pomočjo parostroja v zrak in spušča potem previdno v propad ladje, kjer se nahajajo magazini. Razume se samo ob sebi, da morajo pri tem kompliciranem delu pomagati pomorščaki in nalašč zato najeti nakladatelji. Ves posel se opravlja točno brez krika in vika . . . .

In kmalu smo spet plavali dalje — proti zapadu.

Popotniki so se bili po zajutrku jeli zbirati na palubi; med njimi je bil tudi moj tovariš s Kavkaza, Monsieur. Bila sva oba vesela, ko sva se spet sešla. Izprehajamo se, gledamo mirno smaragdasto morsko plan in se pogovarjamo o tem in onem tako gredoč, kakor baš beseda nanese.

Kar se začne zbirati gruča pasažirjev, gospodov in dam na enem mestu. Šepečejo si nekaj med seboj in kažejo na nekoga s prstòm!

»Slep pasažir v I. razredu!«

»Popotnik brez biljeta!« pripomni nekdo drugi. Neka dama se namuzne: »Škandal! . . .«

»Kje je nesramnež?« vpraša Monsieur in se pridruži skupini.

»Kje je tihotapec?« vprašam še jaz.

Slepi pasažir pa — kaj mislite, da ga je bilo kaj sram in da je morda v tem hipu izginil v svojo kabino? Kaj še! Mož se je oblastno izprehajal po palubi in še zmenil se ni za naše opazke. Nastopal je tako samozavestno, kakor da je najel celo kabino zase, dočim je bila javna tajnost, da ni plačal za vožnjo niti kopejke! Bil je črno oblečen in nenavadno velike postave. S svojo črno salonsko suknjo se je kaj imenitil! Nekateri so ga začeli kar izzivajoče »fiksirati«, toda neznanec se niti za to ni zmenil!

»Kdo ste in odkod ste pa, vi gospod brez biljeta, in kam se peljate?« vpraša ga naposled neka resolutna ruska študentinja ter mu pogleda naravnost v oči!

Vsi smo ostrmeli ob toliki smelosti mlade dame in bali smo se že, da nastane kak neprijeten škandal . . .

Ali mislite, da je neznani »slepi« pasažir kaj reagiral na izzivanje? Nič, čisto nič! Korakal je med nami kakor doslej, ne oziraje se niti na desno niti na levo, čeprav je gotovo dobro videl naše radovedne obraze. To je bilo preveč! Nekateri so na glas pripovedavali, da kaj takega še niso doživeli na Črnem morju. Hoteli smo iti po kapitana, da razsodi, kaj je storiti, ker smo se bali, da pride pasažir brez biljeta morebiti še k obedu . . . Toda v tem trenotku je tujec naglo izginil pod — neko desko. Zdaj je razgalil svoj incognito: bil je hrošč rogač (Lucanus cervus). Monsieur mi je narisal njegovo podobo v moj dnevnik, kjer ga lahko še danes pokažem čitatelju...

Popoludne je vrgel »Aleksij« svoj jakor (sidro) pred Feodozijo. Imeli smo časa dobre tri ure, da smo si lahko ogledali mesto.

Feodozija leži jako lepo ob vznožju nekega golega pogorja. Mesto je zelo staro. V srednjem veku so mu gospodovali Genuezi. Danes je Feodozija, ki šteje blizu 30.000 prebivalcev, za Odeso najvažnejše trgovsko mesto ob Črnem morju ter je zvezano s Kerčjo in Sevastopoljem tudi po železnici — s poslednjim mestom seveda po velikem ovinku. V okolici Feodozijski raste po vinogradih dobro vino. Tudi kopat se hodijo Rusi radi semkaj, ker so morska tla ugodna in je morje čisto. No, mene je pred vsem zanimal muzej ruskega marinista Ajvazovskega. Ajvazovskij je bil rojen v Feodoziji in je umrl leta 1900. On je najslavnejši slikar morja. Njegove slike so znane vsem galerijam. Kolikor jih je še imel, ostavil jih je svojemu rojstnemu mestu s svojo palačo vred. Najel sem si bil izvoščika in kmalu sem bil v muzeju. Katalog kaže sicer samo 43 številk — pa kake slike so to! Med njimi je skoro polovica »marín«, velikih platen, na katere je načaral veliki mojster vso poezijo morja. Pri blagajni sem si kupil barvano fotografsko kopijo slike »Vzhod lune na morju«. Čudovita stvar! . . .

Ulice so v Feodoziji zlasti blizu pobrežja jako lepe, široke in snažne. Videl sem tudi »fontan Ajvazovskega«; to je vodnjak, ki ga je bil dal zgraditi pokojni umetnik v turškem slogu. Poleg tega vodnjaka je majhna gostilnica z dobro pijačo . . .

Noč, ki nas je bila kmalu potem objela, prištevam med najlepše v svojem življenju. Morje je bilo mirno. Nobenega vetra od

nikoder. Nad nami se je razpenjalo sinje nebo, po katerem se je lesketalo na milijarde zvezd. In luna je razlivala svojo srebrno svetlobo. Sedeli smo do polunoči na palubi, pogovarjali se tiho med seboj in uživali ves čar južne noči . . .

Pred Jalto smo prispeli, ko se je prebujala »rožnoprstna zarja«. Kajpada sem stopil zopet v lepo mesto in se tudi skopal v morju. Jalte se ne nagledaš in ne naužiješ. Zastonj iščeš besed, da bi mogel izraziti to lepo sliko, ki se vidi zlasti z morja.

V Jalti je stopil na »Alekseja« spet tisti Malorus, s katerim sva poprej na »Konstantinu« opazovala po noči »kačko« (zibanje). Malorus mi pripoveduje, da je bil napravil s svojo ženo izlet na najvišjo goro krimsko, na 1521 metrov visoki Čatyr-dagh. Svojega izleta ni mogel prehvaliti. Na tej gori je rusko planinsko društvo, ki ima svoj sedež za Krim v Jalti, dalo napraviti tudi kočo za turiste. Vodniki so navadno Tartari.

In ko smo plavali dalje proti Sevastopolju, smo sedeli ali stali vsi popotniki na desni strani ladje in gledali tja na brezprimerno lepo krimsko obrežje. Zapletemo se med seboj v razgovor. Neka mlada Rusinja odpre svoja drobna usta pa zapoje in me vpraša:

»Zakaj pa potujete po Rusiji?«

O ti sveta nedolžnost! si mislim.

»Zato, da vidim vaše kraje in vaše narode, da slišim govoriti vaš ruski bratovski jezik in se učim ga pravilno izgovarjati« — ji odgovorim.

»A, to je zanimivo!«

»Prihajajte tudi vi Rusi včasi k nam v Evropo! Ne bi vam škodilo, ko bi se potrudili, bolje spoznavati nas, svoje brate!«

»Da, da, imate prav! Pri nas se tako malo učimo v šolah o Slovanih, da je prava sramota!« — dodala je Rusinja.

In moral sem v tej družbi odgovarjati na razna vprašanja, tičoča se nas in našega jezika, naše literature in zgodovine. Iz vsega razgovora sem uvidel, da Rusi vobče jako slabo poznajo zapadne Slovane. Vse te nevednosti pa je kriv njihov šolski sistem, ki ne dopušča, da bi se med Rusi širila slovanska zavednost. Ali niso tega neslovanskega šolskega sistema krivi nemški birokrati, ki jih je, kakor sem že omenil, vse polno na Ruskem? . . .

Naše razgovore je bil prekinil za nekaj časa Jud, ki je začel na palubi razkladati svoje blago: volnene snovi, srebrne filigranske umotvore, preproge i. dr. Hebrejec je bil oblečen v gruzinski kostim in celo kinžal je imel za pasom.

Vprašam ga: »Vi ste Jevrej?«

»Da, Gruzin!«

»To je nemogoče« — pravim. »Gruzin ni Jevrej in Jevrej ne Gruzin!«

»I no, gruzinski Jevrej sem, ali pa jevrejski Gruzin!« se odreže zviti Izraelec. Imel je sila namazan jezik, in ker je bil simpatične vnanjosti, so nekatere dame marsikaj pokupile od njega.

Na palubi je sedelo tudi nekaj krimskih Judov, takozvanih Karaimov, med njimi sta bili dve dekleti nenavadne lepote. Monsieur je neprenehoma streljal po njiju s svojimi očmi, toda orijentalki sta mu kazali hrbet. V Evpatoriji so izstopili vsi Karaimi in Monsieur je gledal žalostno za njimi . . .

Dne 23. julija ob desetih dopoludne nas je bil pripeljal »Aleksij« v pristan odeški. Stopil sem spet na trdna tla. Izvoščik me je vlekel po prašnem, pekočem tlaku gori v mesto. Ne pretiravam, če rečem, da mi je bilo težko, ko sem se moral ločiti od parobroda in od morja. Saj so bili dnevi, ki sem jih bil preživel na morju, najpoetičnejši na vsem potovanju. Črno morje je bilo za nas v pravem pomenu besede »Pontus Euxinus«, gostoljubno morje. V Homerjevih časih so Grki po srečno prestani morski vožnji darovali Pozejdonu hekatombe bikov. Take žrtve dandanes niso več moderne in bi bile tudi — predrage; zato sem se, prišedši na Nikolajevskij buljvar, hvaležno ozrl tja doli v pristan, kjer je ležal ob molu naš ponosni »Veliki knez Aleksij«. Zbogom za sedaj — da govorim z besedami Homerjevimi — ti »veliko«, »neskončno«, ti »sveto« morje!

*

Ko stopim v hôtel »Evropa« in govorim z vratarjem, obvisijo mi oči na tabli, kjer so bila s kredo napisana imena prišlecev. Med temi imeni je bil tudi neki znanec. Že na »Konstantinu« sem bil zvedel, da se je peljal par dni pred menoj neki gospod iz Ljubljane v Batum. Bržko so mi opisali njegovo zunanjost, sem vedel, kdo je ta Ljubljančan, čigar ime se slučajno začenja z isto črko kakor moje. Ljubljanski rojak je bil prijetno presenečen, ko sva se našla v daljni Odesi. V spomin na nepričakovani sestanek sva bila napravila še tisti dan izlet v takozvani Maly Fontan k morju. Tam sva se kopala, večerjala v letoviški gostilni in šla zvečer v gledišče, kjer so igrali ruski igralci neko moderno glumo.

Drugi dan sem še postopal po Odesi ter si med drugim ogledal tudi palačo, v kateri se tiska in ureja dnevnik »Одесскій листокъ«.

Tukaj sem videl, kako praktični so Rusi. Pri tleh je tiskarna in administracija, v prvem nadstropju pa je na levi uredništvo, na desni pa javna čitalnica. V tej čitalnici so občinstvu na razpolago vsi tisti mnogoštevilni časniki v raznih jezikih, ki jih dobiva uredništvo v zameno. Za majhno vstopnino (10 kop.) lahko čitaš, kolikor dolgo hočeš, ne da bi te motili kvartači ali pa dolgočasni biljardi. Posnemanja vredno!

Moj ljubljanski tovariš je bil ostal v Odesi še do jeseni, jaz pa sem bil krenil še tisti dan proti Podvoločisku in domov.

Ko je dirjal brzovlak od prve gališke postaje, videl sem na polju veliko čapljo. Stala je ko kak indski fakir na eni nogi in zamišljena zrla v tla. Ugibali smo, kake misli pač rojijo po glavi temu »filozofu«. Neki Nemec je menil, da premišljuje čaplja o tem, v katero hišo naj ponese spet kakega — novorojenčka.

»Jaz pa vem, s kakim problemom se peča zdajle ptičeva modra glava« — oglasi se neki Malorus. »Čaplja premišljuje, zakaj je v Galiciji toliko — Židov!« . . .

Ves dan se voziš preko »avstrijske Palestine«, Galicije. Bog mi grehe odpusti, če rečem, da mi je gališki Jud zoprn. V svojih črnih kaftanih, v visokih škornjih, s čepicami ali cilindri na glavi slone ti bradati in kodrolasi sinovi Abrahamovi na vsaki postaji ter zijajo s svojimi lokavimi očmi v mimovozeče se popotnike. Jud je v tej deželi faktotum za kmeta kakor za izobraženca. Loti se vsakega, še tako umazanega »geschäfta«, samo da ima profit. Slovenci nimamo Judov. Ali ne smemo sklepati iz tega dejstva, da je naše narodno telo zdravo? . . .

Poleg Judov je v Galiciji kriva marsičesa tista naduta poljska »žlahta«, ki prezira preprosto ljudstvo in ki zatira tudi Maloruse ter jim ne privošči ravnopravnosti.

V takih meditacijah sem se bližal Dunaju. Štiri tedne že nisem bil ničesar slišal, ne čital, kaj se godi kaj »doma«. In kako prijetno je za Slovenca, če nekaj časa ničesar ne izve o svoji ožji domovini!

Ko sem v neki dunajski kavarni vzel v roko slovenski dnevnik, moral sem se spet jeziti. Sicer pa, kako že pravi ruski pesnik?

»Кто живетъ безъ печали и гнѣва,
тотъ не любитъ отчизны своей . . .«

* * *

Post scriptum.

Še pred par desetletji so avstrijski birokrati pisano gledali vsakega avstrijskega Slovana, ki se je predrznil potovati v Rusijo. Kot opasen »Moskaupilger« je bil vpisan v črno knjigo tak revež in ultravladni krogi so se ga ogibali ko okuženca.

Ta smešna doba je, slava Bogu, minula in se ne povrne več! Sila razširjena in pomnožena železniška mreža, parobrodi, telegraf in telefon olajšujejo in pospešujejo dandanes občevanje med najbolj oddaljenimi si narodi. Zgodovinske državne meje nimajo več tistega drakonsko strogega pomena ko v prejšnjih časih. Najmanj pa ovirajo take politične meje občevanje in zbliževanje med deli enega in istega naroda ali vsaj sorodnih plemen.

Avstrijski Nemci so vkljub državni meji v najtesnejši duševni in narodni dotiki s svojimi brati v Nemčiji.

»Wir schielen nicht hinüber,
wir schauen frank und frei!«

tako pojo sami o svoji vsenemški vzajemnosti — in vladajoči organi, ki so seveda po večini tudi Nemci, jim tega ne zamerijo. Tudi avstrijski Lahi prijateljstvujejo in se bratijo očitno ob vsaki priliki s svojimi rojaki v kraljevini Italiji, in vendar veljajo naši Lahi vzlic temu za dobre, da, za najzvestejše — la fedelissima città Trieste! — avstrijske patrijote.

Rusi so nam Slovencem, tako bi utegnil ugovarjati kak pedant, nekoliko bolj oddaljeni sorodniki nego Nemci v »reichu« našim Nemcem, toda resnica je, da so Rusi nam Slovencem in vsem drugim Slovanom sploh pravi rojaki, ki nas vse spaja močna vez sorodnih jezikov.

»Kri ni voda«, in že Tjutčev poje:

»Хотя враждебною судьбиной
и были мы разлучены,
но все же мы народъ едины,
единой матери сыны!«

Naša slovenščina je brez dvoma sorodnejša in bolj podobna ruskemu jeziku, nego pa n. pr. gorenještajersko nemško narečje berlinskemu »plattdeutschu« ali allemanskemu dialektu v Švici. Ako pa so v polpreteklem času nekateri naši birokrati tiste Slovence, ki so slučajno kdaj potovali v Rusijo, psovali z lepim priimkom »Moskaupilger« in jih navzgoraj črnili, so dokazovali s tem samo,

da so puhli nevedneži in grdi nehvaležniki. Ko bi bili ti možje kdaj pogledali v kako avstrijsko zgodovino, bi bili našli, da je Rusija kritičnega l. 1848. rešila Avstrijo propada ter da ta slovanska država še nikoli ni napadla Avstrije z oboroženo močjo.

Zakaj omenjam te stvari? Zato, ker je znano, da si n. pr. slovanski avstrijski državni uradniki še danes ne upajo potovati na Rusko, četudi samo za zabavo ali iz narodne radovednosti, ker se boje, da bi utegnilo imeti tako potovanje neugodne posledice zanje.

Vsak drug Slovan pa, ki ni odvisen od birokracije, naj bi obiskal vsaj enkrat v svojem življenju Rusijo. Ne bode mu žal. Ako potujemo po romanskih in nemških deželah, zakaj bi ne šli tudi k svojim najmogočnejšim ruskim bratom? Res, da Rusija do danes še ni turistovska dežela, kakor so to Švica, Italija, Francija, Nemčija ali Skandinavija. Ali pa ni morebiti ravno zato, ker še ni preplavljena s turisti, zanimiva in to v prvi vrsti za nas Slovane? Ni je dežele, ki bi bila v etnografskem oziru tako pisano sestavljena kakor Rusija. Koliko različnih narodov prebiva v njej in koliko ver in konfesij ima tam svoje privržence! In v kulturnem oziru koliki kontrasti!

Poleg birokraškega despotizma in dvorskega absolutizma v marsikaterem oziru večja svoboda nego v kaki konstitucijski državi na zapadu. Poleg najviše izobraženih slojev v temi nevednosti tavajoče množice analfabetov. Po mestih pozlačene cerkvene kupole — po kmetih raztrgane slamnate strehe na izključno lesenih kočah. V prestolnih zakladnicah nakopičene zlate dragocenosti, znašajoče milijone in milijone vrednosti — na kmetih pa v nekaterih gubernijah vsako leto lakota!

Proti Rusom smo Slovenci pritlikovci, toda naše ljudstvo je v kulturnem razvoju in splošni omiki najmanj za tristo let pred ruskim. To ponosno zavest prinese Slovenec domov iz Rusije. Najbolj izobražen je med Slovani češki kmet, potem pride takoj naš — a potem dolgo ne pride nič . . . Tudi ta primera spada med — kontraste.

Zakaj naglašam te kontraste? Nemara zato, da bi Rusijo grdil, kakor jo grdijo nekateri podli židovski žurnalisti mazači? Slab Slovan bi bil, kdor bi se ponižal na tako stališče. Te kontraste omenjam samo zato, ker izvirajo po večini iz ogromnega prostranstva, iz posebnih etnografskih razmer in iz relativno kratkega zgodovinskega razvoja današnje Rusije. Tako ogromne države, na katere prostoru bi n. pr. lahko ležalo 22 »Avstro-Ogrskih«, ne smemo meriti z me-

rilom malih zapadnih držav. Kdo ne razume, da se vsestranska prosveta nagleje razvije v kaki zapadni državi, broječi morda samo 10 ali 30 milijonov prebivalcev, živečih na ozemlju, ki je komaj toliko kakor kakšna ruska gubernija, nego pa na ogromnem prostranstvu ruske države, v kateri živi 120 milijonov ljudi! Pa to samo mimogrede! Nisem zgodovinar, nego samo skromen izletnik . . .

Ne manj zanimiva pa je tudi ruska zemlja sama. Največje ravnine, največje reke in največje gore v Evropi! O nobeni drugi deželi ali državi pa nima svet toliko predsodkov kakor o Rusiji. Ker smo doslej skoro vse, kar smo vedeli o tej slovanski državi, zajemali iz tujih, ponajveč iz nemških virov, zato je tudi med avstrijskimi Slovani — in seveda v precejšnji meri še med nami Slovenci — vse polno predsodkov o Rusiji. Ko sem se povračal s prvega svojega izleta na Rusko, vprašal me je na južni železnici neki izobražen rojak, »če imajo na Ruskem tudi — hôtele.«

Skrajni čas je, da se začnemo Slovani bolje spoznavati med seboj. In glede Rusije je treba, dá jo študiramo iz prvega vira, to je iz ruskih knjig in časopisov, kadar in komur je mogoče, iz avtopsije na potovanju. Ako bi te moje skromne črtice s potovanja razpršile med rojaki nekatere predsodke in bi kaj pripomogle k spoznavanju sestre Rusije, dosegle bi s tem poglavitni namen. Saj s tem namenom se pišejo dandanes vsi odkritosrčni potopisi.

Kajpada bodo tudi Rusi sami morali v bodoče več storiti, da jih bomo drugi Slovani pobliže poznali.

Spoznavanje obstoji v medsebojnem duševnem zbliževanju.[1]) In zato bo treba pred vsem, da se med Rusi samimi globlje ukorenini in bolj razširi slovanska zavednost. Tisti izobraženi Rusi, ki jim slovanstvo ni samo akademijski pojem, tožijo sami, da se v ruskih šolah vseh kategorij malo ali toliko kakor nič ne uči o drugih slovanskih narodih, njihovi zgodovini in literaturi. Rusi so doslej, kakor je tožil pred kratkim celo Русскій Вѣстникъ, vse premalo izučavali in pisali o sedanjem slovanstvu. Suhoparne filološke razprave ne ogrevajo nikogar in ne zanimajo širšega občinstva. Rusko občinstvo mora vedeti, kako živijo in se borijo drugi Slovani. Za-

---

[1]) Velika ovira duševne dotike z Rusi je tudi kitajski zid med avstrijsko in rusko pošto. Iz Japonije dobiš lože kako knjigo ali časopis, nego pa iz Peterburga ali Moskve. V centralno Afriko, v Ameriko, v Avstralijo ali v Indijo lahko pošlješ denar po nakaznici, v Rusijo pa ne! Ruski knjigarji tudi ne morejo pošiljati knjig po poštnem povzetju. To je vendar škandal v XX. stoletju! In kdo je tega kriv? . . .

četek se je vendar storil v ruski literaturi tudi na tem polju. Pred vsem moram omeniti Haruzinove brošure o Slovencih. Vivant sequentes! Vobče pa čaka Rusov tukaj še veliko dela, da se bo mogel v bodoče ta nedostatek odpraviti.

Ko je dne 12. aprila leta 1877. v Kišinevu velikodušni car Aleksander II. napovedal Turčiji vojno in izdal znameniti manifest na rusko vojaštvo, govori v njem pač, da pojdejo Rusi reševat edinoverske brate na Balkanu, ne omenja pa niti z besedico, da so ti bratje — Slovani. To je gotovo preznačilno za mišljenje vladajočih ruskih krogov!

Slovanska zavednost se more in mora tudi na Ruskem razširiti in razplameniti samo izmed naroda samega, t. j. izmed njegove inteligencije. To pa se zgodi le tedaj, kadar bo smela ruska inteligencija sama svobodno govoriti. Absolutizem je tista kruta môra, ki pritiska k tlom svobodno misel v Rusiji. Mi pa želimo in hočemo, da bi slovanstvo in svoboda ne bila nasprotna si pojma! In šele takrat, kadar pride tudi na Ruskem kakor v zapadni Evropi, svobodna beseda ruskega inteligenta do veljave, ko napoči tudi v Rusiji doba narodne samouprave (konstitucije), za katero so se borili in se še bore njeni najboljši pisatelji in pesniki, šele tedaj bode Rusija lahko zastopala pred ostalim svetom vse drugo slovanstvo. Za »Pobjedonoscevstvo« mi zapadnjaki nimamo nikakega okusa. »Brat je mio, koje vjere bio, kada bratski čini i postupa . . .»

In tista svobodnejša doba, o kateri so sanjali in še sanjajo najboljši ruski duhovi, pride gotovo. Veselo znamenje je že to, da se črez par let otvori v Petrogradu prva vseslovanska razstava. Ta ideja, ki je izšla izmed vrst slovansko misleče ruske stranke,[1]) je epohalnega pomena za daljni razvoj slovanske vzajemnosti. Ruska vlada tej ideji ni nasprotna in jo še pospešuje. Toda korenito bi se izpremenile razmere na bolje šele potem, ko bi Rusije ne vladali Nemci in Nemke . . .

[1]) Važen, dasi, žal, edini organ te stranke na Ruskem so sedaj: Извѣстія славянскаго благотворит. общества v Peterburgu. V Avstriji pišeta v slovanskem naprednem duhu Славянскій Вѣкъ (na Dunaju) in pa Живая Мысль (v Lvovu).

Izpoved mutca osojskega.

Počasi govoré si razbremenjuje vest . . .
o dneh preteklih burnih — oj, dolga je povest . . .
A. Aškerc.

Častiti oče moj! . . . O, vidim pač,
kako vam zre oko strmeče vame,
kot zrli bi obseno ali čudo . . .
Jaz govorim! Črez dolgih sedem let
se je oglasil samostanski hlapec,
oglasil, ko iz bednega telesa
se bedni duh odpravlja mu na pot
pred stol pravičnega Sodnika . . . Smrt!
Srčnó pozdravlja njen prihod bolnik:
Utrip srcá zastane, sen obide,
tak velik, blažen sen, njegove misli;
oko razvneto se zapre; ob zadnjem dihu
zbeži spomin, trpljenje, greh, zločin,
in sebi sam ubegne siromak! —
Jaz ne tako. Strašnà je meni smrt
in mraz me izprehaja, ko jo čutim,
kako se plazi bliže, vedno bliže,
ne kot rešnica, ne, kot maščevalka!
Telo zaspi, a duh, ta strti duh,
bo živel med prokletci sam proklet,
dasi je v dneh življenja že pretrpel
vso grozo, bol peklà! —
O, živ mrlič
ni bil vaš nemi samostanski hlapec —
ni bil, ni bil! Život se pač je sklonil,
ugasnilo oko, zbledelo lice,
otrpnil pa ni duh. Ne, v njem je tlelo,
vihralo, vrelo, da nì za trenutek
ni bilo mu pokoja . . . Tožil nisem,
ker hotel sem, ker mogel sem molčati.
Sedaj ne morem več, sedaj ne smem!
Pred sedmimi sem leti romar tuj
prišel pred vas; imel sem list s seboj

in bilo je zapisano na njem,
da potnik nem iz večnega sem mesta.
Da, potnik pač, iz Rima tudi, vendar
nem nisem bil, dasi je onemelo
biló vse v meni, kar življenje dela
res za življenje . . . Potlej sem vam služil
za hlapca, in morda vaš samostan
zvestejšega nikoli ni imel pred mano.
Od zore do večera, pozno v noč
opravljal sem najnižja dela — tuj,
samoten, nem. Po noči pa, ko zmučen
na posteljo sem legel trdo, bedno,
ko je utihnil zadnji glas ob meni,
tedaj ni sen zatisnil mi oči! . . .
O, kdo li ve, kako je nemi hlapec
po noči slonel čestokrat ob oknu
in tja strmel na jezerske valove
in v nedogledno daljo pred seboj
in v mračno daljo za seboj . . . In groza:
Tam daleč se je dvigala podoba,
mrlič je vstajal v škofovski obleki;
iz prsi mu je vrela kri; prihajal
je bliže, bliže, dvigal prst in klical:
»Morilec, ki s krvjo si posvečeno
oskrunil si roké — na veke bodi
proklet, proklet, proklet!« . . .
Tedaj od groze
so se ježili mi lasje; ob oknu
sem zgrudil se na tla in molil, plakal
v brezglasno noč . . .
Častiti oče moj,
bil to je pekel sam! Kolikokrat
me siloma je vleklo k vam, da pokoj
bi bil zadobil zaželjeni . . . Ne!
Obet, ki sem ga bil izustil v Rimu,
klečeč pred velikim oltarjem v cerkvi,
obet mi bil je svet. — Morilec! Ha!
Nikar se ne odmikajte od mene,
s prokletstvom ne grozite mi ob smrti!
S prokletstvom ne — nikar — —

Ste li kdaj čuli,
kako je Boleslav, kralj poljski, z mečem
zabodel pred oltarjem Stanislava,
vladiko svetega? Ta poljski kralj,
ta Boleslav sem — jaz!
Tako! — Na dan
je prišla strašna tajnost, ki sem v duši
jo nosil dolgih, dolgih sedem let!
A vi . . . vi ne izrekate prokletstva,
od sebe vzgrožen ne pehate roke
krvave te? — Besed ne vem zahvalnih . . .
kako li bi zahvaljal se morilec?
In poleg tega — kakšna bode sodba,
kadàr vam vse povem? . . .
Življenje divje,
razkošno, bujno hodi mi v spomin!
Bohotne ženske plešejo pred mano,
v kristalnih čašah lesketa se vino,
glušeče petje se glasi ob meni,
na ples opojen vabi godba zvonka,
a v ječah stočejo jetniki bedni
in kmet s solzami moči trdo grudo,
učeč otroke kleti mene, kralja . . .
In glas svoj čujem po dvorani jasni:
»Jaz kralj sem vaš, a vi ste moji sluge,
najsi vas diči bager, naj vam krpe
odevajo život! Ukaz je moj:
Na dan strasti, na dan veselja hrup,
na dan lepota, slast, na dan življenje!
Živi naj, komur moč je dana taka!«
V dan se preminja noč, da tiste misli,
ki časih trkajo na dušne duri
o nočnem mraku, luč prežene jasna!
Kaj, škof, se menim zate? Starec glupi,
ki mi obetaš kazen in pogubo!
Kaj mi do nejevolje vaše, sužnji,
do groženj, kletev vaših in solzá?
Hej, Stanislav, le pošlji name strelo,
ki me izobči — streli tej se smejem!
Hej, ljudstvo, vstani, vstani zoper kralja,

da v spone te uklenem stokrat hujše! —
Prijatelji, junaki, ljubica,
ki miliš se z menoj v objemu tesnem,
vi vsi, ki tukaj zbrani ste ob meni,
živite, pijte — kvišku zlate čaše,
da iz gradu se gromovita pesem
oglasi o življenju! — —
Oče moj,
potem je prišla strela izobčitve!
Udarila je v jasni dvor, razgnala
tovariše, razvnela plamen ljut
v poslednji koči zadnjega prosjaka.
Ostal sem sam . . . V dvorane svetle moje
sta lezli zli pošasti skrb in strah;
počasi, tajno, brez glasu sta mreže
razpenjali po njih iz kota v kot
in me zapletali čimdalje ože . . .
Tedaj pa srd mi je napolnil dušo
in misel mi je vstala na osveto!
In vinjen od pijače preobile,
omamljen od srdu, sem planil nanj,
ki stal je v božjem hramu pred oltarjem,
in zdajci se je moj zablisnil meč
in se porosil s škofovo krvjo . . .
Še vidim ga, kako je k tlom omahnil,
še slišim krik, ki je pretresel cerkev,
še gledam sebe samega, ki z mečem
oskrunjenim sem planil v grad . . .
A čudo — v dušo ni mi prišel mir,
dasi utopil sem besnoto v krvi!
Zavedel sem se ljutega zlodejstva,
a spodaj so se zbirali v krdelih,
kričali, žugali s pestjo navzgor,
izdirali orožje: »Smrt morilcu,
udrimo v grad, zažgimo vse, pobijmo
nasilnika krvavega!« Tedaj
mi je trepet pretresel ude, v žilah
mi je zastajal tok krvi in v glavo
mi silila je blaznost. V kot sem vrgel
nakit kraljevski in skoz skrivna vrata

pobegnil iz gradu, iz mesta. — Kam?
Odtod! Iz rok osvete — kamorkoli!
Z menoj pa so drevile se pošasti
in v gozdnih sencah pred menoj, za mano,
okoli mene vstajali so tisti,
ki žrtve mojega so bili meča!
S krvavih so bojišč hiteli name,
razbijali podzemskih ječ zapahe,
z morišč so vstajali . . . otroci, starci . . .
Čimdalje več sem videl jih pred sabo!
Upadlih lic, krvavo zbičani
in razmesarjeni v nagoti grozni
so gnali se, z zobmi škripaje, name
in on med njimi v škofovski obleki! . . .
In gnali in podili so me vsi
po tujih zemljah, dalje, dalje, dalje . . .
in name klicali osveto božjo . . .
Končal bi bil tedaj življenje kleto,
a plašil sem se Njega nad zvezdámi,
ki sem ubil pobožnega mu slugo
in tvorov toliko njegovih rok! . . .
In prosil sem in dvigal sem roké:
Rotim vas na Boga, prikazni strašne,
pustite me, izginite za hip,
izgini, prosim, za trenutek vsaj
ti, ki sem te prebodel pred oltarjem! . . .
Dospel sem v Rim. Pred svetega očeta
sem kleknil nepoznan. Osupel, vzgrožen
je stal pred mano, grešnikom brezupnim.
Z rokó samo je mignil, naj odidem,
odvezal pa me ni . . . Zlodejstvu bilo
utehe ni — nikdar, nikjer!
Tedaj
sem onemel, pokopal zadnji glas
in sam naložil si pokoro težko,
da več ne izpregovorim besede
do zadnjega trenutka. — Bridek sklep,
bridkó trpljenje, a prebil sem ga!
Iz ene misli mi je rasla moč:
Čim več trpiš, tem bolj se manjša greh!

Živ sem umiral, živel umiraje,
naposled došel k vam. Vse drugo veste.
Sedaj se bliža zadnja ura; kazen
prihaja z njo za vso prelito kri . . .
Pri koncu sem. In zdi se mi, da laže
utriplje mi srce, da se polega
neznosna bolečina mi v možganih . . .
Vse plava pred očesom kakor v megli —
sem li resnično jaz nasilni kralj,
ki sem govoril vam o njem?
O, sem!
Le strah mi je pričaral to obseno,
brezmejni strah, da stopim pred sodnika,
pravičnega Boga . . . Recite vsaj
mi eno, eno blaženo besedo:
Je li biló dovolj, dovolj pokore?
Pred vami, glejte, v prah se grudim,
kot grešen sin se grudi pred očeta —
je li biló dovolj, dovolj pokore?
Oh, kolikrat se je v tej hudi dobi
ob nizkih poslih zbujal mi spomin
na prejšnjih dni sijaj! Kraljevska kri
se je upirala nizkotnim delom — —
zatiral sem spomin, krotil ponos . . .
Je li biló dovolj, dovolj?
Kaj vidim?
Nasmeh igra vam rahel na obrazu,
tak milosten nasmeh, ki vse odpušča — —
Ne, ne! Še več — vi stiskate rokó,
ki je prelila posvečeno kri?
Naj vam poljubim to rokó dobrotno!
O, mehka vam iz nje kipi toplina —
ne vem, kako se mi godi — zdaj glejte:
Razmičejo se stene . . . jasna luč
mi seva v dušo, neizmeren dan
prihaja iz nebes . . . tam božji stol . . .
telo dobiva krila — moč nevidna
me dviga v luč . . . Ta glas! Bog kliče sam . . .
Izbrisan greh . . . Otet — otet — — otet! . . .

A. Funtek.

Trenotki iz učiteljskega življenja.

Spisal Josip Dolinar.

VI.

Pri Idolniku se je izpraznila hiša. Mater so mu bili odnesli gori za cerkev. Iz vsakega kota mu je zevala nasproti praznota in ga plašila. Da bi bil vsaj v sobi ostal mrtvaški oder s svojimi bledimi lučmi, s svojimi črnimi preprogami! Kako tiho, kako svečano mirno je bilo oni dve noči, ko je na njem tako sladko spavala mati! Nič se ni ganilo, niti luči si niso upale vzplapolati visoko. Vdano so klanjale svoj črni ogoreli stenj, tiho, neslišno so se utrinjale, kakor bi se bale vzbuditi starko, kakor bi se bale, da ji izgine oni blaženi nasmeh raz izsušeni obraz. In oni skljućeni starec na stolu za vrati, ki jo je stražil, je mirno dremal kakor otrok, njegovo dihanje je bilo lahko, komaj slišno. Povsod svet mir, povsod tajna tišina, a raz oder oni smehljaj, ki je trepetal po temnem obližju, kakor trepeče jesenski solnčni žarek na uvelem, usehlem listu, čakajočem pogrebca vetra, da ga otrese in položi v vlažno-hladni grob!

Povsod mir, povsod tajna tišina!

Sestra je spala v Idolnikovi sobi, a on se je splazil obe noči tiho kakor tat iz nje ter stopil k odru. Prav ob zglavje se je postavil. Njegovi lasje so bili zmršeni, njegov obraz bled kakor novo pobeljena stena, njegove oči vdrte, njegova ušesa prozorna in štrleča. Njegova kolena so se šibila, a stal je in stal vse dolge nočne ure, dokler se ni zasvitalo za gorami. In tedaj je lezel v posteljo, trd in mrzel, da so mu šklopotali zobje. A odnesli so mater tja gori, sveče so ugasnile, oder je izginil, izginil je smehljaj, izginilo je vse.

In zdaj mu je zevala iz vsakega kota nasproti praznota in ga plašila! . . .

Idolniku ni bilo več obstati v Vrbju. Prosil je službe drugje in nestrpno je čakal, kdaj se zadeva odloči. V tem je vedno tičal doma, prag šolskega poslopja je prestopal le v službenih zadevah. Videlo se mu je, da nima v Vrbju več žive duše, ki bi ga sodila pravično, ki bi si upala pogledati mu odkrito v oči. Celo župnik, ki mu je bil tako dolgo naklonjen, se je izpremenil. Hkratu je postal hladen in redkobeseden, postal je nezaupen. A kuharica ga je na skrivnem obirala in ščuvala ljudi proti njemu. Premalo se ji je znal prikupiti.

Nekdo pa je bil vendar v vasi, ki je Idolnika spoštoval po zaslugah. In ta mož je bil Cvetnič, predsednik krajnega šolskega sveta. S svojim bistrim pogledom je precenil Idolnika in ni se zmotil o njem niti za las. Poznal je natanko njegovo notranjščino, vse njegove vrline in slabosti. Toda Idolnik je tudi njega smatral za svojega nasprotnika. Nesreča, ki ga je bila tako hudo potlačila, mu je zmešala tudi razsodnost. Ogibal se je Cvetniča in njegove hiše kakor vseh drugih. A Cvetnič, preprost in skromen mož v svoji poštenosti, se mu ni hotel vsiljevati. Toda na skrivnem ni pustil Idolnika iz oči . . .

Idolnik se je moral zadolžiti. Dolgotrajna materina bolezen, smrt in pogreb, vse je stalo mnogo denarja. Njegova skromna plača je bila premajhna, da bi bila zadoščevala vsemu, dasi sta si s sestro odtrgavala od ust, dasi sta nosila ponošeno obleko in zakrpano obuvalo. Ni šlo in ni šlo!

Kako hud, kako težak je bil prvi korak, ko si je bilo treba izposoditi!

Bilo je nekega jutra že sredi meseca, ko je Idolnik zapazil, da je mošnjiček popolnoma suh. A bilo je treba zdravil, za mater boljše hrane, bilo je treba tega in onega. Prijel se je za glavo. Pogrelo ga je okoli srca in skrčilo se mu je v tesnobi.

»Na posodo bo treba iti,« je vzdihnil polglasno.

Ozrl se je okoli sebe, ali ga ni kdo slišal. Lastni glas se mu je zdel tuj, tako čudno, tako votlo se je bil izsilil iz grla. A v sobi ni bilo nikogar, jutranji somrak je še polegal po skromni opravi.

»Toda kam naj se obrnem?« je mislil dalje.

»V Vrbju ne, nikakor ne,« si je dejal, »to bi me še bolj pokopalo, ako bi me sploh ne spodili od hiše!«

In začel je naštevati v mislih vse znance, vse prijatelje. Ali pravega ni bilo med njimi. Nobenemu ne bi se zaupal.

»Da, ako bi imel Zamuda, to bi bilo lahko,« je govoril dalje. »Ubogi Zamuda, kaj dela? Tako dolgo ga že nisem videl!«

Njegove misli so prešle nekoliko hipov tja gori na hrib Sv. Ahacija. In kakor bi se bil ob njih ojunačil, je stresel z glavo ter dejal:

»Saj to ni sramota! Moj Bog, koliko jih je, ki morajo beračiti!«

Umolknil je zopet. In zopet mu je upadel pogum.

»Ali hudo je vendar, hudo,« je govoril počasi in zateglo.

Stopil je k umivalniku in začel se je umivati. Voda je škropila ob steno in po tleh, suhe, koščene roke so polzele po obrazu in rile med lasmi.

»Čemu naj me bo sram? Čemu?«

Te misli so se mu vsiljevale med umivanjem, in ko se je brisal z ozko brisačo, ponovil jih je glasno in skoro srdito.

In pomislil je na mater.

»Mora biti, ni drugače!«

Slučajno je bil tisti dan prost šole. Pri zajutreku je omenil sestri, da gre v trg in da se vrne še dopoldne.

Po dolgem razmišljanju se mu je videlo, da je našel pravega človeka, ki bi ga morda rešil iz zadrege. Bil je to neki trgovec v trgu, ki je bil že večkrat ž njim skupaj in je bil ž njim še vedno prijazen. Njegov obraz se mu je videl značajen, njegov nastop vzbujajoč zaupanje. Odšel je tedaj.

Po poti mu je nekoliko odleglo. Lažje mu je bilo okoli srca in poželjivo je dihal vase sveži zrak lepega jesenskega jutra. Neumna misel mu je bušila v glavo. »Čemu tako lepo jutro, ko je kača v žepu? Zakaj ni deževno?« Zasmejal se je kratko in hripavo ter hitel dalje. Po cesti pred njim so se izprehajale posamezne vrane in kavke, njih perje se je svetlikalo v solnčnih pramenih kakor žamet. Stopicale so in se pripogibale kakor zale mestne gospodične. Ko je dospel do njih, so se preletele dalje, leno in počasi zamahujoč z razčehljanimi perotnicami. In šel je dalje. A kolikor se je bolj bližal trgu, toliko mu je bilo tesneje. Nekaj mu je govorilo, naj se vrne, naj raje potrpi. A vzravnal se je kvišku, stresel z glavo ter dejal: »Mora biti!«

Kmalu nato je stal pred trgovčevo prodajalnico. Parkrat je šel mimo in se je ozrl v okna. Ni si upal vstopiti, preveč ljudi se mu je videlo notri. V ozadju je videl trgovca, ki je zrl na svoje pomočnike. A danes se mu je videl njegov obraz trd in neizprosen, nič mehkega ni bilo na njem. To ga je potlačilo in dolgo si ni upal vstopiti.

Ko se je pa prodajalna malone izpraznila, se je hipoma odločil in vstopil.

Trgovec mu je stopil nasproti s smehljajočim obrazom in molil mu je roko. »Kaj pa vi dobrega, kaj, gospod Idolnik? Dolgo vas že nisem videl.«

Idolnik je bil v zadregi.

»Rad bi z vami nekaj govoril,« je dejal plaho, komaj slišno. Pri tem se je ozrl na trgovske pomočnike, ki so ga opazovali.

Trgovec je razumel njegove poglede.

»Pa stopiva semkaj v mojo pisarno!« je dejal ter stopal pred Idolnikom. »Torej kaj takega?«

Idolnik je stal pred njim kakor šolarček pred učiteljem. V obraz je bil zardel, glavo je imel povešeno in jecljal je svojo prošnjo. Ko je povedal, kar je imel na srcu, je dvignil svoje oko ter pogledal trgovca. Ta je stal pred njim z resnim obrazom in nekam zamišljen. A Idolnik je videl, da opazuje njega. Ozrl se je slučajno v ogledalo, ki je bilo na desni steni. In tam je zagledal svoj obraz. Stresel se je. V tem hipu mu je bilo znano, kakšne misli obhajajo trgovca ob pogledu na njegov izsušeni in bledi obraz, na prozorna in štrleča ušesa. Hotel se je okreniti, hotel je bežati.

A tu je izpregovoril trgovec:

»Prav rad, gospod Idolnik. Toda za koliko časa, ako smem vprašati?«

Idolniku je odleglo.

»Samo do prvega,« je dejal in se oddahnil.

Trgovec mu je odštel zaprošeno vsoto. Ko je Idolnik spravljal denar, mu je pa še dostavil: »Pa brez zamere, gospod Idolnik. Upam, da je to prvič in zadnjič. Jaz nimam denarja za posojila; vam, edino le vam sem dal, ker vidim, da ste prišli po nedolžnem v zadrego. Drugič pa bodite bolj previdni in varčite!«

Idolnik je hotel izpustiti denar, a takoj je pomislil na svoje razmere. S tresočimi rokami ga je spravil in odhitel. A trgovčeve besede so ga zadele kakor s kladivom in bučale so mu po ušesih še dolgo potem . . .

Prvega je res vrnil denar. A tu je zašel v zadrego že takoj prve dni. In treba je bilo vnovič beračiti. Tako se je godilo drugi mesec in tretji, tako se je godilo ves čas pozneje. In vsaka pot je bila Idolniku tako težavna kakor prva, nikakor se temu ni mogel privaditi. In vsaka pot je bila hkratu žrebelj v njegovo rakev.

In pozneje ni mogel več vračati prvega in bilo je treba, da se je zatekal k različnim upnikom. Pri tem je postal še bolj plah, živeti je moral dvojnega človeka in nazadnje se je začel gabiti samemu sebi. A nečemu se je vendar privadil in to so bile žaljive opazke, ki jih je dobival, ko so ga upniki terjali. Te ga niso več zadevale, prenašal jih je srčno in pikrosti niso zapuščale v njegovi duši . . .

Idolnik je živel, a to življenje je bilo gnusno in brezupno, videlo se mu je umazano, polito z gnojnico. Smrad se je vedno bolj širil okoli njega, izkušal ga je zadušiti. —

Pozno jeseni je že bilo, ko je Idolnik dobil obvestilo, da se je ugodilo njegovi prošnji in je bil prestavljen na drugo službo, za nadučitelja na neko dvorazrednico. Ob prvi vesti je bil dobre volje,

videl se je rešenega teh neznosnih razmer in boljša bodočnost se mu je smehljala. A takoj nato je pomislil, da niti denarja nima, da bi se mogel seliti in da ga bržkone tudi ne bode mogel dobiti nikjer. Zraven ga pa bodo bržkone tudi upniki prijeli, predno odide, ker se bodo bali, da jih v daljavi pozabi. Te misli so ga začele mučiti, da je begal nestalno semtertja, da ni imel nikjer miru.

In res se je zgodilo, česar se je bal. Hkratu je dobil na glavo nekaj plačilnih povelj, ki jih ni mogel plačati pravočasno. In zarubili so mu opravo. Ljudje so se spogledovali, drezali se in radovedno hodili okoli šole, ko so zavohali, kaj se notri godi. In niso hranili opazk in robatih dovtipov. Ah, to dobro, predobro ljudstvo!

Idolnik je izgubil glavo. Okoli njega je bila tema, nikjer svetlega žarka, nikjer rešilne zveze, povsod črn obup. Sestra njegova je hodila mimo njega s povešeno glavo in plašnimi očmi. Ni si upala govoriti, ni si upala glasno hoditi. Njena ustna so bila vedno pol odprta, kakor bi hotela kaj vprašati, a beseda ni prišla čreznje. A na njenem obrazu je bila začrtana tako globoka žalost, da se ni upal Idolnik ozreti vanj. Začel se je skrivati in zapirati pred sestro.

Nekega dne se je oglasil v šoli upnik, ki je bil prepozno izvedel o odhodu Idolnikovem. Videl je, da izgubi vse, ker so drugi zarubili, kar je imel dolžnik. Idolnik ge je izkušal potolažiti, češ, da mu pošteno vrne, samo počaka naj ga še nekoliko časa. Toda mož je začel vpiti in razgrajati, da se je razlegalo daleč naokoli. Bili so lepi priimki, ki jih je moral slišati Idolnik. Sestra je v sosednji sobi glasno jokala. Smiliti bi se morala kamenu. Toda mož je razgrajal, parkrat je celo Idolnika trdo prijel za ramo, in ko je odšel, je vpil še po veži in zabavljal je celo po vasi navzdol.

Kmalu je bilo okoli njega vse polno vaščanov, ki so poslušali z odprtimi usti.

Prav tačas je stopal po vasi navzgor Cvetnič. Tudi on je pristopil bliže, da vidi, kaj se godi. Komaj pa je spoznal, čemu mož razgraja, že si je napravil prostor do njega. Njegova visoka postava se je še povečala, ko je zrl z nepopisnim gnusom na širokega možička pred seboj.

»Sram vas bodi, Tine! Fej! Glejte, da se izgubite!«

Oni je hotel nekaj odgovoriti, toda v tem hipu ga je obšlo neko spoznanje in osramočen je povesil glavo. Privzdignil je klobuk pred Cvetničem ter odšel navzdol brez vsake besede . . .

Idolnik je v tem času sedel k mizi. Glavo je naslonil v roke na mizo ter se izkušal umiriti. Ni se mu posrečilo. Prehudo je bilo,

kar ga je zadelo. Vse se mu je mešalo po glavi, trezno ni mogel razmišljati. In tedaj je bilo prvič, da ga je obšla misel, kako bi napravil konec takšnim mukam, takemu trpljenju. Čemu ne? Koliko jih je poginilo, ki niso imeli na sebi niti stotine tega, kar ima on, a vendar so si prerezali nit življenja. Zakaj bi ne smel tega storiti on, on, ki je umazan od nog do glave, on, ki se pozna za njim s sramoto poškropljena pot, on, ki nima upanja, da bi mogel kdaj zabrisati sledove teh temnih madežev! Samo trenotek, hipec, samo nekoliko odločnosti, in vse je dovršeno!

V sobi zraven Idolnika je ponehal jok, zaškripale so duri za njim. Tiho, po prstih se je bližala sestra. Njene roke so trepetale, njene ustnice so podrhtevale. Stopila mu je za hrbet in ovila roke okoli njegovega vratu. Stisnila ga je k sebi tesno, tesno, kakor bi se bala, da ga izgubi. On pa je počasi dvignil glavo ter se obrnil proti njej. V njegovem očesu se je vlažno zasvetilo, v njegovi notranjščini se je mehčalo.

Tedaj so se začule stopinje po veži. Kmalu nato je nekdo potrkal. Sestra se je naglo oddalila, a v sobo je stopil Cvetnič. Naglo je premeril pot do Idolnika ter v hipu izprevidel, kaj se godi v njem.

»Oprostite mi, da se vam vsiljujem,« mu je dejal kratko. »Toda, ker niste vi zaupali meni, oprostite, da zaupam jaz vam. Po naključju sem izvedel o vaših zadevah. Koliko potrebujete?«

Idolnik je zrl vanj, kakor bi bil padel z neba. Sam sebi ni verjel, da prav sliši. Vse mu je prišlo prehitro, prenenadno.

»Kaj tako gledate, povejte, govorite!« je silil predsednik.

»Ah, oprostite mi, gospod Cvetnič . . . sram me je . . .«

»Kaj sram, kaj sram! Ali ste sami krivi? Onih naj bo sram, ki ne vedo, koliko je vredno vaše delo in vas plačujejo tako beraško, da ne morete niti živeti niti umreti. Tako, prijatelj, zdaj pa govorite!«

Soba okoli Idolnika se je zasvetila, uvidel je, da so še ljudje na svetu, in razodel je Cvetniču vse.

Ko je ta odhajal po stopnicah, dejal mu je zopet enostavno kakor oni dan, ko se mu je Idolnik predstavil:

»Pozdravljeni!«

In izginil je proti domu . . .

Črez štirinajst dni se je Idolnik preselil na svoje novo mesto brez vseh zaprek. In peljal je s seboj vso svojo opravo in v njegovem srcu je vzklil nov up do boljše bodočnosti . . .

VII.

Precej vode je že poteklo v morje od tačas. Leto se je vrstilo za letom, vsako si je bilo enako. Prinašalo ni ničesar novega, pogrevalo je vse staro, ponavljalo se je, kakor se ponavlja vse na svetu. Zlasti niso ta leta prinesla ničesar učiteljstvu, ki je stradalo slej ko prej.

Idolnik je vztrajal na novem svojem službenem mestu dokaj časa. Izkušnje, ki si jih je pridobil v prvi svoji službi, je uporabljal in živel je vsled njih sam sebi, svoji sestri in izročeni mladini. Skromno je živel in pri tej svoji skromnosti je toliko prihranil, da je Cvetniču poplačal dolg do zadnjega vinarja.

»Veseli me zlasti to,« mu je pisal nazadnje Cvetnič, »da se nisem motil v svoji prvi sodbi o Vas. Ako bi bili kdaj v kakršnikoli zadregi, spominjajte se mene in ne hodite drugam!«

No, tega ni bilo treba. Idolnik je kmalu potem umrl za sušico. Njegov pogreb je bil veličasten in je kazal, kako spoštovanje je užival v vseh krogih. Vzorov, ki je po njih hrepenel ves čas svojega življenja, sicer ni našel, s peresom sicer ni koristil svoji domovini in se ni proslavil, a v duše svojih otrok je vsejal marsikako zrnce, ki je pozneje pognalo stoteren sad. In hvaležnost onih, ki so ta zrnca vsesavali, mu je najlepše plačilo, mu je najdostojnejši spomenik. —

Zamuda je zapustil Sv. Ahacija. Star je in njegov tilnik se je nekoliko upognil. Toda palice še dandanašnji ne potrebuje, njegove noge so lahke, njegovo srce je mlado. Svoje otroke je vzgojil skrbno in po svojih močeh. Vsak izmed njih ima pošteno službo in, kar je najvažnejše, jo tudi pošteno in zvesto opravlja. Zamuda jih je vesel, stoži se mu včasi samo še po oni mučenici, ki se je tako tožno izpod odeje ozirala po Idolniku ob njegovem prvem posetu pri Sv. Ahaciju. Več let je revica morala preležati, predno je umrla.

Zamuda živi sedaj upokojen v mestu pri svojem sinu, ki je po doslužen ih vojakih postal kancelist pri sodišču.

Redno ga je videti, kako se izprehaja po mestnem drevoredu. Na njegovem obrazu se zrcali zdravje in se zrcali dušni mir.

Zvečer sedi med svojimi novimi znanci, samimi mlajšimi učitelji, ter pije svojo četrtinko in osminko cvička. Dovtipen je in šegav kakor mladenič in ni še dolgo, kar je dejal:

»Prav dobro se mi godi, menda tako kakor še nikdar v mojem življenju, in Bog me, ne bi še rad umrl! Vsaj tako dolgo bi še rad živel, da bi se učiteljem izboljšale plače. In, prijatelji, zagotavljam vam, da bi živel najmanj še sto let!« — »Ha, ha! Ha, ha!«

Prof. dr. Simon Šubic.

Spisal I. Š.

»Ljubljanski Zvon« je v septembrski številki na kratko naznanil svojim čitateljem, da je dne 27. julija letos preminil v Gradcu slovenski pisatelj, univerzni profesor dr. Simon Šubic. Pokojni rojak in rodoljub je spadal med veleume na znanstvenem polju in ime njegovo je znano daleč črez skromne meje naše domovine. S svojimi spisi pa si je tudi med Slovenci postavil trajen spomenik in zategadelj je pač umestno, da se nekoliko obširneje ozremo na življenje njegovo ter podamo nekaj črtic o možu, ki tudi v tujini nikdar ni pozabil rodne zemlje ter ji je ostal zvest do zadnjega zdihljaja!

Slučaj je bil našemu namenu posebno ugoden. Med dr. S. Šubica spisi se je namreč našel svojeročno pisan kratek življenjepis, katerega je bil svoje dni izročil izdajatelju »Zgodovine slovenskega slovstva«, prof. dr. K. Glaserju.[1]) Životopis se glasi takole:

»Rojen 28. oktobra leta 1830. v Loški fari, v Brodéh v Poljanski dolini. Do jeseni leta 1842. pastir v Brodéh. Leta 1842. in 1843. sem hodil v ljudsko šolo v Škofji Loki. Jeseni leta 1844. sem jel obiskovati gimnazijo v Celju. Težava je bila velika, skoraj nič nisem znal nemški, pa sem moral nemščino prestavljati v latinščino, pa vendarle nisem izgubil nobenega leta, temveč sem zadnje leto bil »premijant«. Jeseni l. 1850. prestavil se na gimnazijo v Ljubljani. Koncem šolskega leta 1852. delal s tovariši prvo »maturo« v Ljubljani. Kakor sem si na gimnaziji od druge šole naprej služil sam svoj kruh, ker mi ubogi stariši niso mogli nič pomagati, enako se mi je godilo na Dunaju na univerzi, ker sem se na filozofiški fakulteti od jeseni leta 1852. naprej pripravljal za učenika. Tako sem se trudil za obstanek, da že z doma slabega zdravja jamem belehati na želodcu — pozneje tudi na prsih. Profesorja Škoda in Oppolzer sta bila moja zdravnika. Poleti 1856. sem izdelal eksamen iz matematike in fizike za zgornje razrede nemške gimnazije z odliko. Jeseni l. 1856. pridem za suplenta na državno gimnazijo v Budi. Iz Bude l. 1857. za pravega profesorja fizike na zgornjo realko v Pešti. — Poleti 1861. z drugimi »nemškimi civilizatorji« izgnan z Ogr-

[1]) Spis mi je izročil g. ravnatelj dr. L. Požar. Upam, da gosp. profesor dr. K. Glaser ne bode zameril, če ga priobčimo na tem mestu. *I. Š.*

skega, sem se udeležil ustanovitve mestne realke v Rossau na Dunaju ter sem bil takoj jeseni leta 1861. potrjen za pravega profesorja fizike na tej novi realki.

Leta 1862. sem na Dunaju zbolel na jetiki Ko prof. Škodo poprašam za svet, mi odgovori lakonično:

»Želodec za nič, pljuča bolna, mišičje slabo od pete do temena — kaj čem z vami?! Dunaj morate zapustiti na vsak način, ali dobite kje drugod kako službo ali ne — če ne, bodo najpozneje drugo pomlad pljučni tuberkuli vaša smrt!«

Težko sem se odločil zapustiti Dunaj, a ker mi kašelj tudi poleti 1864 ni odlegel toliko, da bi mi ne bilo treba suplenta, sem se odmaknil in jeseni preselil v Gradec, kjer živim odtlej. Prsa so se mi pozdravila, pljuča zacelila in povapnela, a na želodcu sem bil in sem ostal »trpin«.

Od jeseni leta 1864. sem si služil kruh na obrtniški [1]) akademiji v Gradcu. Razun te službe pa sem bil leta 1869. imenovan za profesorja »ekstraordinarija« fizike brez plače. In pri tem je ostalo — za to so skrbeli nemški jeziki, ki so me pod ministrom Stremayerjem razglasili na Dunaju za slovanskega agitatorja. To poročilo mi je prinesel prof. Töpler z Dunaja s pristavkom, da sta bržkone kolega Leitgeb in Pebal preskrbela to obrekovanje.

Vedno bolehajoč in z opravki obložen, sem vendarle nekaj spisal o mnogoterih predmetih. Izmed svojih nemških razprav ne omenim druge kot: »Lehrbuch der Physik für Obergymnasien und Oberrealschulen«. [2]) Moji spisi, natisnjeni v »Poročilih dunajske akademije znanosti« in v »Poggendorfovih Analih«, se bavijo z novo mehanično teorijo o gorkoti.

Ko se je po Stremayerjevi milosti ustanovila v Zagrebu jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti, so Hrvatje med prvimi Kranjci izvolili ranjkega Bleiweisa in mene za dopisujoča člana. Dopisoval sem jugoslovanski akademiji, dokler je natiskovala v izvirni slovenščini; ko so pa sklenili, da se mora vsaka razprava prevesti v hrvaščino, sem pa jenjal. V akademiškem »Radu« je natisnjena slovenski spisana mehanična teorija toplote i. dr.

Pri ustanavljanju svoje univerze v Zagrebu so mi Hrvatje ponujali profesuro fizike. Ko mi pa ranjki Erjavec na vprašanje, kaj

[1]) To je pač pisna pomota. Dr. S. Šubic je bil na trgovski akademiji.

[2]) Ta knjiga vsled prevelike cene ni bila vpeljana na naših srednjih šolah, a kljub temu je doživela več natisov in slovi še danes kot izborno pisana učna knjiga, po kateri posebno radi segajo medicinci, farmacevti in kandidatje, ki se pripravljajo za izpit iz fizike za spodnje razrede srednjih šol. *I. Š.*

svetuje on, ki pozna kraj in ljud, odgovori: »V rokah imam dekret za vseučiliščnega profesorja v Zagrebu, pa ne grem!« — tedaj sem odbil to stvar.

Svojih slovenskih, v časopisih objavljenih spisov si nisem zabeleževal, ne zapomnil, ter sam ne vem kaj. Nekaj malega je natisnila »Slovenska Matica« v Ljubljani in nekaj je prišlo na dan v Krekovem »Kresu«. Više pa cenim to, kar je prišlo na svetlo v »Ljublj. Zvonu« in v ilustrovanem listu »Dom in Svet«.

V rokah imenovanih uredništev je še nekaj nenatisnjenih rokopisov in sam imam pod peresom blizu deset deloma mičnih predmetov.

Sedaj že teče tretje leto, kar ima profesor V. Bežek, urednik »Ljublj. Zvona«, na ogled moj najobširnejši rokopis pod naslovom »Titansko napadovanje Olimpa.[1]) Z nabiranjem vsebine tega spisa sem se trudil dobrih trideset let! Nameraval sem spisati »Kosmos človeškega duha«. Na onem svetu zbrani ranjki očaki, prvaki vseh ljudstev in vseh vekov od prve lučice prosvete v Indiji, v Kitaju, v Egiptu i. dr. do naših dni, pretresajo med seboj v dialogih »vprašanja večnih resnic« — vsak po značaju svojega veka in svojega ljudstva. — V svoji oceni (1./II. 1897) piše V. Bežek: Kar se tiče zrelosti in jedrovitosti, bi jaz Vaš spis najrajši primerjal s poznejšimi Platonovimi (najzrelejšimi) spisi, kakor je »Politeia«. A kaj, ko mi borni Slovenci za to niti občinstva nemamo. To delo je preorjaško (ga je *106 pol!*) za »Zvon«; tako, kakor je, bi moralo biti pisano v kakem svetovnem jeziku in založiti bi ga morala kaka akademija ali pa kak mecenat. —

Letos spomladi sem poslal »Slovenski Matici« v Ljubljani na ogled 26 pol obsezajoč spis pod naslovom: Korenine vremena; ljudska meteorologija — pa še nemam odgovora, ali ga bo natisnila ali ne. Pri sebi hranim še drugi večji, v obliki male knjige sestavljen rokopis pod naslovom: Skrivnostne prikazni na človeku ali strahovi in duhovi. Ta spis obsega drobno pisanih 22 pol; vsebina so mu: navdušenje in razvnetje in zamaknjenje, orakoli in preroki; sonambulizem, mezmerizem, braidizem ali hipnotizem in spiritizem.

Če Vas zanima vsebina tega ali onega spisa, pa bi ne bil prišel na svetlo, dokler živim, utegnete, če si prihranite to poročilo, po-

---

[1]) Ta rokopis je poznejšnji urednik »Zvonov«, gosp. Aškerc, vrnil Šubicu. Sploh hrani uredništvo »Ljubljanskega Zvona« samo še sledeče tri krajše spise pokojnikove: »Izpreminjevanje nazorov o Martovi zvezdi«, »Nova zvezda 20. — ga stoletja« in »O preganjanju toče s strelom«. *Uredništvo.*

prašati, kdo ga je prejel. Z naslovom »V Ljubljano« so prevideni spisi, a komu, to še ni povsodi odločeno na drobno.[1])

V Gradcu, 1. julija 1899.

Dr. Simon Šubic,
prof. na univerzi v Gradcu.«

Tem svojeročno pisanim vrstam nam pač ni treba mnogo pristavljati. V njih se zrcali tipus nadarjenega slovenskega dijaka. Najprej je pasel krave po domačih pašnikih, potem pa je šel v svet, ničesar drugega imajoč s seboj ko bistro glavo. In tedaj se prične boj za obstanek, stradanje in stradanje .... končno pride na visoke šole, v veliko mesto. Črez marsikaterega pljusknejo valovi življenja in nikdar ne pride več na površje; drugega pa dvignejo kvišku, ker ga je varovala pogube železna volja, zdravo jedro in sreča mila. V človeški družbi zavzame odlično mesto; postal je slaven državnik, sloveč učenjak; njegovo ime se blešči v spisih raznih znanstvenih akademij in korporacij — »papež piše: ljubi brat, cesar c'lo ga čisla sam« . . . In ti nekdanji pastirčki se sedaj ločijo v dve vrsti. Ena vrsta pozabi uborne slovenske koče, v kateri ji je tekla zibka, izgubi dotiko z domom in mine jo zanimanje za težnje svojega malega naroda. Njegovi žalostni in veseli dnevi, njegovi boji in ideali ne vnemajo več nekdanjega pastirčka in ravnodušno, ne da bi mignil z enim prstom, gleda doli s svojega vzvišenega stališča, kako se posiplje rodna zemlja, kako gine v potopu gruda za grudo . . . ali pa sledi celo z neprijateljskim očesom narodnemu stremljenju in vrvenju ter porablja svoje duševne sile proti onim, ki so mu jih darovali. — Druga vrsta, in ta je številnejša nego prva, pa ostane na visokem mestu zvesta nekdanjim čutom; leto za letom prihaja nazaj v rojstno vas ter srka na prsih rodne zemlje novih moči, novo ljubezen. Do zadnje ure dela za svoje mladostne ideale, in četudi živi v tujini, ne uide ji noben utrip narodovega srca! Leta ginevajo, tovariši, sobojevniki in prijatelji iz mladih dni legajo drug za drugim k večnemu počitku; naš nekdanji pastirček je postal sivolas, truden mož, a njegovo oko se mladeniški zasveti, ko čuje novo vest iz daljne domovine . . .

K tej zadnji vrsti je spadal rajni Simon Šubic — kakor spada k njej mnogo odličnih mož, ki jih je rodila Poljanska dolina!

Kar se tiče osebnih lastnosti Simona Šubica, je bil znan kot jako ljubezniv, zgovoren človek. V teku let si je pridobil izdatno

[1]) Konec pisma iskreno čestita prof. dr. K. Glaserju kot pisatelju »Zgodovine slov. slovstva« ter pristavlja: »Veliko dobroto ste storili slovenskemu svetu z Vašo izvrstno zgodovino slovstva in težko pričakujemo nadaljevanje . . .«
I. Š.

premoženje, deloma s svojimi spisi, deloma s svojo varčnostjo. In varčen je bil pokojni profesor do skrajne meje, varčen pa le za svojo osebo. Poznal ni nikakih potreb. Morebiti je dvajset let prihajal z istimi sivimi hlačami in istim sivim klobukom v svojo rojstno vas; tudi isti dežnik ga je menda spremljal vse njegove žive dni. Cela vrsta mičnih anekdot je krožila med znanci o njegovi varčnosti in marsikako šalo smo razdrli na njegov račun. Varčeval pa je za plemenite namene. Svoje sorodnike je bogato podpiral in kupil jim je razsežno kmetijo in lep nov dom v Zmincu pri Škofji Loki. Leta 1882. je napravil za svojo rodbino posebno ustanovo, ki ima naslov: Prof. Simon Šubic'sche Unterstützungsstiftung. Založil je 4000 gld. srebrne rente in obresti namenil za podporo bratu, njegovim otrokom in otrok otrokom, pozneje pa dijakom iz vsega sorodništva. Ustanovno pismo je datirano v Gradcu z dne 25. nov. 1881. l. in dotični akti so shranjeni pod štev. 7288. ex 1882 v registraturi deželnega odbora. Točka 11. ustanovnega pisma je klasičen vzgled mišljenja in značaja ustanovnikovega. Glasi se v nemškem izvirniku: »Nach meinem und meines Bruders Tode hat jeder Fruchtgeniesser die Verpflichtung, jährlich am 28. Oktober, als meinem Namenstage, eine hl. Messe für die Wohlfahrt meines teueren Vaterlandes Krain und für eine glückliche Zukunft aller Slaven lesen zu lassen und wenn möglich, derselben beizuwohnen. Der Stadtpfarrer von Bischoflack hat das Recht, die Kirche dafür zu bezeichnen. Zur Abwechslung können die Messen in der Kirche meines Geburtsortes »v Brodéh« gelesen werden.«

Leta 1898. je nameraval napraviti še eno ustanovo ter je v to določil kapital 80.000 K. Pogajanja z deželno vlado in deželnim odborom so trajala dolgo časa, ker je ustanovitelj stavil razne pogoje, katerih oblastva niso mogla sprejeti. Pozneje je reduciral vsoto in vložil pri finančni oblasti v Ljubljani 40.000 K, a tudi sedaj so se dogovori razbili, ker rajnik ni hotel ukloniti se principom, ki so merodajni pri sprejemu ustanov v javno oskrbo. Zato je pred svojo smrtjo vzel obligacije nazaj in je v prid najbližjim svojcem drugače disponiral s svojim imetjem. —

Ko končujemo te vrstice o pokojnem učenjaku in rodoljubu, izražamo nujno željo, da bi naše osrednje literarno društvo »Slovenska Matica« zbrala pri raznih uredništvih, osobito pa pri »Ljublj. Zvonu« in pri »Domu in Svetu« nahajajoče se manuskripte ter skrbela, da pridejo o priliki na svetlo. To smo dolžni spominu prof. dr. Simona Šubica.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Konec.)

Danič je bil tako potrt in zamišljen, da je skraja jedva našel primerno besedo tolažbe; kmalu ga je pa človeška družba toliko obodrila, da je ž njo vred še dokaj čvrsto korakal. Celo jezik se mu je razvezal in razjasnil je ljudem s kratkimi besedami svojo zadevo in kako je zastonj iskal v Ljubljani in na Posavju voznika. Ko je starček izprevidel, da je gosposki človek, ki je sedaj njegov potni tovariš, gotovo truden od dolge pešpoti, ga je povabil, naj sede spredaj na voz. Profesor je blagroval dobre ljudi, sprejel ponudbo ter prisedel k dečku. Tako se je pripeljal do onega blaženega znamenja, kjer je srečal Cijazovčevega Toneta. —

Lahko si je misliti, o čem je Danič izpraševal Toneta, ko je ta obračal voz pred svetim Janezom Nepomukom, o čem sta se pomenkovala na poti. Tone se ni naravnost odkril, ni postavil svojega srca tako rekoč na dan, nasprotno mu je postalo nekako tesno v grlu, ko je govoril o profesorjevi hčeri: bil si je v svesti, da je polovico zaklada odvzel očetu, in mučila ga je skrb, kaj bo ta oče rekel o takšni prilastitvi, kadar zve o njej. Z neko mladeniško bojazljivostjo in negotovostjo je pojasnil profesorju položaj v Gabrovcu. Daniču ni bilo tako lahko odgnati tiste velike edine misli, ki ga je mučila od polnoči sem. V tem ko so bila skraja njegova vprašanja naperjena le na Smoletovo hišo, na njene prebivalce in na njih usodo, si je dovolil Tone, da bi prikril svojo srčno zadevo, semintam postranska pojasnila, ki se Daniča niso tako silno dotikala.

»Kako je pa Rezika prišla iz sobe, če je zasul obok stopnice pod streho, kakor pravite?« je vprašal Danič.

»Njo in Polonico smo spravili skozi okno na tla.«

»Po lestvi?«

»Da. Tudi Komarjeve smo na podoben način morali nesti izpod strehe. Tam smo ves krov raztrgali, predno smo mogli spraviti družino s kurjih gredi.«

»Ali ste pri Smoletovih tudi vi pomagali?«

»Da vam pravico povem, gospod profesor, deklici sem sam spravil izpod strehe, sam sem še o pravem času prinesel lestvo. Da,

to noč bo pomnil Gabrovčan, dokler bo živel, to rečem. Da se je vse to dogodilo po dnevi, ne bilo bi toliko groze. Kaj pa Ljubljana, gospod profesor . . . kako je tam?«

»Dragi prijatelj, zavila je naša prvostolnica v žalost svojo svetlo glavo in jo solzno sklonila do tal.«

»Torej je res, o čemer so me plašili spotoma?« je vprašal Tone ter vprl široke oči v profesorja.

»Res, res. Podira se mesto naših upov in ž njim se zgrezamo mi v prah. Edina nada je še ta, da se po noči ne da presoditi nesreča. Gorje nam, če je Ljubljana padla za vselej kakor cvetica, zadeta od kose.«

»Če je padla, nikdar se ne osokoli naš narod.«

»Nikdar, žalibog!«

Obmolkneta za nekaj časa. Topo zreta predse, iztežka dihata. V tem pa teče kobilica, kakor bi imela peroti na sebi; niti potresnih sunkov, ki so le nekakšen slab odmev poprejšnjih gromov, se ne plaši več; neumorno teče, ko da ima na minuto izračunjeno, koliko potrebuje do doma, in ni za minuto je ne sme prevariti narejeni račun. Mati zemlja čimdalje bolj odstira megleno odejo in čimdalje bolj odkriva svoje staro lice, ki se mu grozne gube polagoma rahljajo in prehajajo v prejšnje dobrotne poteze. Lahen, komaj čuten dih jutranje sape prileti v odmorih popotnikoma nasproti, pobrije v obraz in beži v daljo. Ježi se v jutranjem hladu bronasto, zdravja in mladosti kipeče lice Tonetovo in bledi, ubiti, že nekoliko razorani obraz profesorjev, zavit v razvihrano brado.

»Le hvala Bogu, ki vas je poslal, ko je bilo treba pomagati pri Smoletovih,« je povzel profesor.

»Mati Smoletova so me poklicali na pomoč,« je pohitel Tone z zamolklim glasom pojasnjevati, kako se je zgodilo, da je bila njegova pomoč tako hitra. Razložil je s kratkimi besedami ono zgodbo o stričevih tolarjih in o svoji vožnji, a modro je zamolčal Rezikino nezavestnost in kako je deklici izpiral rano in jo na rokah nesel iz podirajoče se hiše. Mesto tega dejstva je razgrnil pred profesorjem svojo teorijo o potresih, ponavljajoč, kar je trdil že v Gabrovcu, da je trepetlikala zemlja nemara že v nedeljo črez dan in da je bilo ono trepetlikanje morda dim pod zemljo skritega ognja.

Daniču se je odvalil velik kamen od srca. Prijeten se mu je zdel glas srečnega mladeniča in blagroval ga je za njegovo vrlo delo, izkazano Reziki, in pa za to, da mu je prišel naproti. Tudi za ljudi, ki sta jih videla na cesti, sta našla polagoma, ko je bila poravnana ona prva in poglavitna zadeva, srce in besedo.

Že sta imela za seboj ravno polje, že je drdral voziček po gabrovški dolini. Mračno in neobjetno se je razpenjal nad njima nebosklon svinčene barve, in le slab prosvit je pričal, kod se nese solnce za sivimi oblaki. Razgrnilo se je vlažno pomladansko jutro, zrak se je zgostil v ono težko plast, ki se je tako boji človek, ki je bolan na živcih. Iz nobenega dimnika se ni sukljal dim, ki je drugekrati oznanjal vaščanom, hitečim iz cerkve, da jih čaka doma tečno kosilo; nikjer ni čakala na pragu skrbna gospodinja pobožnih domačinov, ker običajna služba božja se tisto jutro še ni opravljala ne v Gabrovcu in ne v bližnjih cerkvah. V nobeni cerkvi še ni zapel jutranji zvon. Pusto, čemerno in surovo se tiščita hrib in gora, nevajena tolike grobne tihote. Ves Gabrovec tabori še vedno pod milim nebom, kakor da je Bog iznova pahnil človeka iz obljubljenega raja ter postavil svojega angela pred vhodna vrata domov in svetišča.

Ko sta bila prišla popotnika sredi vasi, je čakala tam že vsa Smoletova družina ob cesti. Gorko je utripalo srce Daniču, ko je objemal svojo obvezano hčer, in sama sreča je zasijala Reziki na obrazu, ko je videla svojega očeta in vodnika živega in zdravega. Ozirala sta se po Tonetu, pa mladenič je bil že izginil, pustivši sorodne ljudi, da si brez priče razlože doživljaje pretekle noči.

Kmalu se je približal tudi župnik. Srčno je pozdravil prijatelja. Ko je slišal o nesreči Ljubljane, so mu zamrlele oči, kakor bi se iztežka branile solz, ki so se hotele pojaviti v veliki boli. Pozabil je dostojne, tihe spokojnosti, v katero se je silil vso noč, da bi dal dober zgled obupajočim župljanom. Zdelo se mu je, da je propadlo z Ljubljano vse ono, kar mu je bilo najbolj pri srcu na tem svetu, da se mu je zavrtelo življenje v ves drug, nov in neprijazen tir in zbrisalo vse njegove posvetne ideale. V jadikujoče, obupne besede je izlil svojo veliko bolest. Tudi Daniča se je sedaj, ko je videl hčerko v varnosti, polastila tuga po Ljubljani. Zapustil jo je v temni noči padajočo na kup, Bog ve, ali jo bo še kdaj videl v solnčnih žarkih!

XX.

V tistih jutranjih urah, ko se je Cijazovčev Tone nahajal na poti proti Ljubljani, se je prigodil v gabrovški dolini velik preobrat javnega mnenja. Ta preobrat je provzročilo župnikovo in Tonetovo razlaganje naravnih stvari in mnogo je k srečnemu razočaranju dolincev pripomogla tudi ta okolnost, da se je naposled po naravni

poti razrešila ona velika uganka pri Cijazovčevem kozolcu. Ta razrešitev velike uganke se ni počasi razlezla po vasi; burno je letela od hiše do hiše, od glave do glave. V tem ko je ob polnočnih urah še marsikdo veroval v antikrista in se ga za žive in mrtve bal, je letel proti jutru od kraja do kraja doline in od ust do ust klic: »Antikrista ni! Hudiča ni!« Tako omahljivo je javno mnenje, ki se nanje toliko greši na svetu, in tolike vrednosti je včasi ono, kar se imenuje glas naroda!

Vse to, kar se je godilo v dolini, je seveda vplivalo tudi na hribovske predele gabrovške soteske, kjer se potres skraja ni javljal tako grozovito kakor v dolini: poslopja so v hribih manjša, nekatera tudi lesena, torej prožnejša. Vendar pa so že prvi sunki zagnali tudi po hribih vse prebivalstvo iz vasi pod milo nebo. Zbralo se je staro in mlado sredi vasi pred znamenjem, v katerem je stal leseni kip svete Ane. Ta kip imajo hribovci v veliki časti, posebno pa se zateka k njemu ženski spol. Stal je v starih časih v gabrovški cerkvi, in ko je tam doslužil in dobil namestnika, ga je župnik podaril hribovskemu selu, kamor so ga slovesno prenesli ob joku in vzdihovanju dolinskih žen, ki so bile tako zelo navajene videti ga v cerkvi in pred njim pošiljati svoje skrivne želje pred božji prestol.

Dolgo so hribovci stali ali klečali pred onim znamenjem, dasi menda sveta Ana v nebesih s potresom nima ničesar opraviti. Ko so nehali moliti, je letelo od ust do ust vprašanje, kaj to pomeni. Nihče ni vedel sveta, ne pomoči. Kazali so se pa vendar še dokaj ravnodušne in vdane v božjo voljo. Kmalu po polnoči pa so se začele širiti po hribih razburljive vesti: v dolino se je pripeljal hudič, snel je streho z zvonika, v Smoletovi gostilni se je prikazal pod mizo. Precej zatem so se dvignili vznemirjajoči glasi ob sodnjem dnevu in koncu sveta in naposled ob vstajenju mrtvih. Kako hitro melje glas naroda! Vse, o čemer so mislili in govorili, kar so videli in česar niso videli in česar so se bali dolinci, vse to je prišlo povečano v hribovsko vas. Vsaka novica iz doline je hotela imeti svojo pravico tudi v hribih, ali do prave veljave ni mogla priti nobena, ker jo je precej pobila druga. Tako se pehajo v današnjih razburjenih časih od naroda do naroda nove ideje ali vsaj to, kar nekateri imenujejo ideje, pa vsaka ne pride v trajno veljavnost, ker se hitro pokaže na obzorju nova, ki izpodrine prejšnjo. Po teh novicah je nastal v gabrovških hribih velik kaos, podoben oni zmešnjavi, ki vlada v vasi na semanji dan, kadar kupčevalci, prodajalci in mešetarji vsi vprek kriče in trgujejo in glas pobija glas in človek ne razume človeka.

Umevno je, da so dolinske novice silno preplašile in zbegale hribovce. Skraja je bil strah tolik, da je zadušil vsako ugibanje in umstvovanje; šele polagoma so se toliko razvedrili, da so mogli poiskati vzrokov strahoviti kazni božji. Nekateri so trdili, da so jo zakrivili s svojimi grehi hribovci; drugi so dolžili dolince, da so oni s svojo trdovratnostjo, brezobzirnostjo in nepopustljivostjo nakopali Gabrovcu srd božji. Vendar pa sta bili obe stranki edini v tem, da treba nocoj tuje krivde odpustiti, lastne pa obžalovati. Takšno krščansko mišljenje in takšna spokojna odpustljivost je trajala do jutra. Ko pa je upehan sel prinesel v jutro sporočilo, da so postali dolinci vragotajci, ker gre po dolini le en klik in ta klik pravi, da hudiča ni, je zopet zavrelo po hribovskih predelih. Vse je ostrmelo in se zavzelo. »Kako je mogoče, da ni peklenskega kralja, ki smo se o njem toliko naslišali v cerkvi in doma!« — tako so se posvetovali razburjeni vaščani. Če taje v dolini vraga, onda cvete tam že kriva vera, ki se bode razširjala pred koncem sveta — tako so sodili vobče in nasploh razsodni možje. Iz mnogih glasov pa, ki so leteli po hribovski vasi, se je jasno razločil glas Luke Kozlevčarja. In tako je izpodbujal zadirčni glas Kozlevčarjev: »Stopite k meni, tužni možje in vsi vi, kar vas je iz hribovske vasi! Stojte in poslušajte! Vsi veste, koliko nadlog smo prestali od dolincev in kakšno potrpečnost smo kazali. Tepli so oni naše pastirje, mi smo molčali in mižali; oni so nosili bandera pred nami, mi smo capljali za njimi; zaničevali so nas in v nič devali, mi smo potrpeli; oni so poklicali na svet to nezaslišano šibo božjo, mi smo jim odpustili: v vsem smo se jim pokorili zavoljo svete vere, ki nas je družila ž njimi. In glejte, to jutro pride k nam glas od njih, da ga ni tistega največjega sovražnika človeštva, ki ga nočejo imenovati moja skromna usta! Kaj nam dokaže takšna trditev, če ne to, da so zašli dolinci na mehko pot krive vere, zakaj kdor taji le en del tega, kar je pisano, nima več prave vere. In zakaj taje onega, kateremu naj se razkrehne gobec, predno zine po kristjanski duši? Taje ga zato, ker so veliki grešniki in ne marajo pripoznati oblasti tistega črnega kralja, ki ga je Bog nalašč ustvaril za to, da ž njim poniža one, ki hočejo biti glava, in dvigne tiste, ki so bili rep. Zato je takšna moja misel in svet moj je takšen: mi ne smemo stopati na polzko pot krive vere in ne smemo se družiti z onimi, ki se nahajajo na njej. Če se dolinci pogrezujejo v peklensko blato, mi jim ne moremo braniti; ako pa še ob pravem času prekinemo vse naše odnošaje ž njimi, usmilil se nas bo Bog in ne bo nam žal. Idimo

torej vsi, kar nas je, v dolino in predložimo gospodu župniku prošnjo, da nas pridele drugi župniji, ali da se ustanovi za naše hribe posebna soseska, ker mi nočemo biti s krivoverci v nobeni dotiki več. In ta naša prošnja se mora predložiti škofu in posvetnim oblastvom na razpravo in v dovoljenje in potrjenje, zakaj kdor ne gre po brvi, utone, kdor se brati z grešnikom, v grehu se pogrezne!«

Tako je govoril Luka Kozlevčar, ki je umel kakor oče Radecki pred bitko vneti z gorečo besedo svojo vojsko. Ko je videl vaščane za svoje strankarske namene zadosti ogrete, se jim je postavil na čelo. Zamrgolelo je po hribovskih potih in stezah in staro in mlado je v gostih trumah drlo za njim v dolinsko vas.

Ko so prihrumeli pred cerkev, sta stala tam župnik in Danič in nekaj dolinskih mož, ki so bili že pregledali cerkev in ocenili škodo. Župnik ni hotel opravljati službe božje v cerkvi, ampak razglasiti je dal, da se bo opravljala pred znamenjem kraj župniškega vrta. Novica, da je tudi Ljubljano zadel potres, se je bila že razširila po vasi. O njej je vse govorilo, tisti, ki so že stali pred cerkvijo, in oni, ki so prihajali k službi božji. Kdor je imel v Ljubljani kakšnega prijatelja ali sorodnika, je izkušal, da bi bolje slišal, priti bliže do one gruče, v kateri je Danič pripovedoval, kaj je videl v mestu in na poti v Gabrovec. In tisti, ki so najbolj želeli zvedeti, kako je tam, so se spogledavali z onimi, ki so stali zadaj, in ti pogledi so pričali, da jim težka misel stiska dušo. Vsi, ki so stali blizu župnika in Daniča, so bili vglobljeni v veliko bol zaradi vsenarodne nesreče, in zdelo se je, da sedaj nobena druga misel nima prostora v človeški glavi.

Kako pa je strmel župnik, ko je Luka Kozlevčar s svojo druhaljo stopil predenj in mu objavil hribovske težnje in jih ubrano in krasnogolko utemeljil. In dobrodušno in resno je vprašal Kozlevčarja, kaj je napotilo njegove ljudi, da po taki strašni noči, ko mora vsako človeško bitje koprneti po spravi in se vse raztopiti v medsebojni ljubezni, pridejo k njemu in mu stavijo takšno neizpeljivo prošnjo.

»Napotila nas je kriva vera, ki se širi po dolini in že svoje rogove moli v naše hribe.« Tako je odgovoril Luka Kozlevčar.

»In v čem smo v dolini grešili zoper pravo vero?« ga je prijazno vprašal župnik.

»Od ust do ust leti klik, da ni vraga, da ni tistega peklenskega bitja, katero je Bog ustvaril, da poniža ž njim napuh in oblastnost in one, ki hočejo biti glava. Kdor pa zanikava peklenskega kralja, tudi ne spoznava več prave vere.«

V tolpi za hribovskim prvakom so pritrjevali z glavami, češ: Tako je!

Kakor se prikaže dobrodušnost kažoč nasmeh na licih roditeljev, kadar zaslišita gorostasen nezmisel iz ust brbljavega deteta, tako sta se posmejala župnik in Danič. In prvi se je spomnil znanega izreka nekega francoskega misleca, pa je spojil enako s podobnim ter rekel: »Oh, ne boj se, ljubi moj Luka za peklenskega kralja, ki je tako zelo potreben naši popačeni naturi, da bi ga Bog gotovo ustvaril za gabrovške prepirljivce, ko bi ga ne bil že pred veki in veki postavil v peklo, da ž njim strahuje grešni svet.« In z razgnevljenim glasom je zavpil: »Ne bojte se . . . še je tista pošast, ki vas bo mrcvarila in vzela v svojo peklensko trlico, ako se ne izgladi vaša trma. Ali še ni dosti gromko govoril Bog v svoji prirodi z vami, da se noče povrniti sprava in mir v vaša trda srca? Ne izzivajte njegove vsemogočnosti, da se končno ne izpremeni v kazen to, kar nam je namenil v svarilo!«

Po teh besedah je župnik ostavil hribovske može ter šel opravit se za službo božjo. Ko je pristopil v mašni obleki pred znamenje, je bila že vsa župnija glava pri glavi zbrana na prostoru med znamenjem in cerkvijo. A bila je razdeljena v hribovski in dolinski tabor. V hribovskem taboru pa se je marsikdo na tihem veselil, da se na stari veri še nič ni izpremenilo.

Težka zračna plast, podobna svinčeni strehi, je ležala nad Gabrovcem. Čemerno vreme se je ujemalo s žalostnim dnevom.

XXI.

Bolesti se je tresel glas župniku, ko je molil običajne molitve. Potrtega srca je klečala za njim občina.

Po končani maši je župnik stopil k studencu na kraj korita in govoril je kratko propoved. Govoril je o zaupanju v Stvarnika, ki nam pošilja dan in noč, solnce in nevihto, veselje in žalost, o njegovi modrosti, ki je položila večne zakone v naročje matere prirode, ki imajo vsi isti konec, nam vsi kažejo v svojih končnih namenih božje stremljenje, iz nepopolnega človeka storiti popolnega. Kazal je svojim poslušalcem na pot popolnosti s tem, da jih je spomnil njih grehov, in samega sebe je obtožil grehov, pa je prosil Boga odpuščanja zase in za svoje župljane ter mu obetal popravo vseh krivic, ki so se vedoma godile v Gabrovcu. Tudi je dal v propovedi z ozirom na svoje hribovske ovčice mesta peklenskemu kralju, ki bo prav gotovo vzel v svojo hudo trlico vse one, ki stor-

jenih krivic ne poravnajo. Ko je prekinil govornika silen sunek, tisti, ki se je zdel mnogim najmočnejši po polnoči, je poprosil svoje vernike, da se ob tej hudi uri domislijo tudi svojih rojakov, ki trpe isto gorje, opomnil jih je, da gabrovška vas na morju slovenskega naroda ni edina ladjica, ki se hoče potopiti, da tudi drugod vzdihujejo nesrečniki in da leži naša bela Ljubljana v razvalinah. Tu je z besedami proroka Jeremije dal duška svoji globoki boli in klical je h Gospodu: »Na šator hčere sijonske si kakor ogenj vsul srd svoj! S čim naj te primerjam, hči jeruzalemska, kakšno priliko naj ti najdem, da te potešim, devica, hči sijonska! Nesreča tvoja je velika, kdo te naj izceli!« Po teh besedah je pokleknil in ž njim vse krdelo. Molili so za trpeče brate. Ko so vstali, so bili razmehčani, raztopljeni v dobrih namenih in potolaženi, ker so čutili vzvišenost molitve za svojega bližnjika in ker jim je taka molitev rodila in množila čut lastne varnosti. Zdajci pa je zapel na gori zvon: bil je to prvi in edini zvon, katerega glas se je razlegal tisto jutro po dolini. Praznično in mogočno je donel in vsem je ta glas pretresel dušo, budil nove upe in poživljal potrte duhove. Vsi so se zazrli v goro. Župnik pa se je zopet obrnil k vernikom ter proglasil ta glas z gore za znamenje, da bo Bog prizanesel človeštvu in da noče končati svoje stvaritve. »Mi smo potoki in reke, ki hitimo v morje večnosti,« tako je govoril propovednik. »Potoki se ne bodo posušili in reke ne, ker imajo vir življenja v ogromni gori. On, ki je naša ogromna gora, nam je dal življenje in nam je bo ohranil!«

Po teh besedah je namignil ljudem, naj gredo ž njim po cerkvena znamenja. Ves moški zbor se je vsul za njim v cerkev; nihče ni hotel ostati zunaj, ker bi to kazalo strahopetnost. In pripetilo se je takrat čudo in ne čudo: nobeden dolincev ni hotel stopiti k nebu, nobeden k banderom. Jeli so se spogledavati in čimdalje bolj so njih pogledi leteli na hribovce. Župnik je bil s svojo propovedjo potipal svojim ovčicam na pravo občutno struno. Vse je prešinil duh sprave. Raztajalo se je staro sovraštvo, razpuhtela je prejšnja srditost kakor megla, kadar pogleda solnce izza gore. Sprva so dolinci blagohotno prikimavali in namigavali hribovcem, naj oni nosijo danes cerkvena znamenja; ko so pa videli, da si hribovci ne upajo pristopiti — prehitro je prišla ta čast, katero so jim doslej odrekali — so jih začeli vsak na svoj posebni način izpodbujati in vnemati.

Ko je Martan videl, kako gine vsa mržnja, ki je doslej leta in leta vladala v dolinskem in hribovskem taboru, in kako se oba tabora mešata, družita in spajata, kako je vseobčna nesreča razlila

nad Gabrovcem novo strujo, strujo miru in sprave, in kako se je vsa soseska naselila pod eno streho sloge in medsebojne ljubezni, ko je vse to preudaril, se je raztajalo njegovo prvaško srce, katero so itak že mehčali—vso noč črvi vesti in dobri nameni. Izpod čela je pogledal na Kozlevčarja, a ker ga ta ni hotel precej videti, približal se mu je s stranjo. Ujele so se oči krutih sovragov, kalno je gledal ta, nedoločno oni, naposled so se medlo spojili pogledi, v katerih je toliko let gorel ogenj sovraštva. Ko sta se tako s pogledi razumela, je vzkliknil Martan: »Pobogajva se, Kozlevčar, kakor so se pobogali drugi!« Pa je zagrabil Kozlevčarja odzadi za rameni, da bi ga tiral skozi množico na prvo mesto k nebu.

Ali Kozlevčar se je spomnil dolgoletnega, brezuspešnega hlepenja po prvi časti v občini, vseh naporov, dokopati se do te časti, in vseh omam in razmam. Ob tem spominu se je zbudil v njem zopet nesrečni ponos in neka krivo razumljena značajnost mu je šepetala, naj nikar ne stopi v kolo vseobče sprave. Zasukal se je, preril se skozi množico in kakor burja je vihral v hribe. Po prvaštvu hlepečega moža potres ni poboljšal!

Poboljšal pa je potres ves ostali Gabrovec. Že mnogo let se noben izprevod ni vršil s takšno pobožnostjo in v toliki složnosti kakor tisto jutro. Po izprevodu so se Gabrovčani črez mnogo let zopet našli v starem kristjanskem bratoljubju: podajali so si roke, nasmihavali se drug drugemu, nekateri so se celo grlili in objemali. Ko je Cijazovec videl, da je stari Anžič iz žepa izvlekel lulo in jo iztrkal ob prst, se mu je približal ter mu ponudil duhana. Stari Anžič se ni branil. Moža sta se jela pogovarjati o važnih stvareh. Od daleč ju je gledal mladi Anžič ter si mel roki; tudi Cijazovčeva Lenka je to novo prijateljstvo z veseljem pozdravila. Martan je stopil k Porenetu in jel je nekaj govoriti o slabem posevu in da se mu zdi, kakor bi se bila njegova njiva tekom let razširila, ker zemlja se vsled povodnji in potresov izpreminja in mejniki se premikajo, in da bi bilo dobro poklicati zemljemerca na ogled. Smole je vabil hribovce, naj se zopet oglašajo pri njem, ker nastaviti hoče novo pristno vino, kakršnega nima nihče v dolini. Vsak je imel za svojega soseda besedo, vsi so si postali dobri prijatelji, vsak se je spomnil krivice, katero je storil bližnjiku, in izkušal jo je na lep način poravnati.

* * *

Še tisto popoldne je pregledal župnik z Daničem in nekaterimi možmi gabrovške hiše. Našli so jih nekaj zelo poškodovanih in poprave potrebnih, nekaj pa tudi še porabnih za zavetišča pred slabim vremenom. Kdor ni imel več svoje dobre in varne strehe, je bil nastanjen tja, kjer se je za silo dobil prostor. Ob dan si ni vsak upal v poslopja, čeprav je potresna sila znatno oslabela, zvečer pa je bil že vsak pod streho, četudi ne vsak pod svojo. Smoletova hiša je bila tako olupljena in razdrapana, da za Daniča v' njej ni bilo prostora. Profesor se pred pričetkom šolskega pouka ni hotel vrniti v Ljubljano; le za toliko je bil namenjen tja, da spravi svoje pohištvo iz razdejanega stanovanja. Ker ga župnik tudi v svoje deloma podrto župnišče ni mogel sprejeti, ga je nastanil k Cijazovcu, čigar hiša ni trpela posebne škode. V ono podstrešno sobo, kjer je navadno spala Cijazovčeva Lenka, je prenesel Smole najpotrebnejšo hišno opravo in tam se je naselil Danič z Reziko. Cijazovec skraja ni bil vesel novih gostov, no župniku ugovarjati ni hotel. Morda komu ne bo ugajalo, da je tudi Rezika šla v gosti k Cijazovcu, morda bo kdo v trpkih slutnjah majal z glavo ter rekel: V lep zelnik so spustili sladkosnedo ovčico. No, takšnega črnogledeža lahko potolažimo in mu povemo, da se je vedla mlada dvojica tako vzorno, da bi tudi najstrožji moralist ne mogel očitati ji kaj nespodobnega. Rezika je bila itak vedno v Lenkini ali Poloničini družbi, in če jo je kdaj ogovoril Tone, zgodilo se je to dostojno, skoraj hladno. Čutil je izobilje globoke strasti v sebi, in takšni ljudje iskrenosti ne kažejo javno. Reziki pa se je zdelo, da mu je itak že povedala in izdala vse ono, o čemer je mislila zadnje čase, in da ima njiju medsebojna izjava veljavnost za vse življenje.

Kmalu po potresni noči se je preselil stric Andrej tja, kjer ne poznajo drugih obresti nego one za dobra dela. Že poprej bolehen, se je še prehladil v oni noči, in v neko pomladansko jutro je nesel smrtni angel pšenico z ljuljko vred pred sodnji stol najvišjega sodnika. Sorodniki so, kolikor je prav, žalovali po njem. Po stričevi oporoki je postal Tone kolikor toliko neodvisen od doma in njegova želja po državni službi se je bližala izpolnitvi. S tem se je močno dvignil v ugledu svojega očeta, ki se več ni bal, da mu sin obvisi pri hiši, ne kmet ne gospod. Tudi z Reziko se je Cijazovec kmalu sprijaznil. Njeno vedenje je bilo tako prijazno in ljubeznivo, da se je moralo prikupiti vsem v hiši; ponižno in ustrežljivo je občevala z vsakim, kakor bi živela zgolj na miloščini pri Cijazovčevih. Cijazovka jo je začela obožavati in ni je mogla prehvaliti. »Naj se zgodi, kar

je namenil Bog! On vse prav naredi,« tako se je izrazil Cijazovec nekoč pred ženo, ki mu je Daničevo hčer povzdigovala v deveto nebo.

In prigodilo se je, kar je namenil Bog. Dve leti po potresu je mladi uradnik snubil profesorjevo hčer. »Vi ste mojo edinico nesli na svojih rokah iz smrtne nevarnosti, vi ste tvegali zanjo življenje. Kdo je sposobnejši nego vi, da ji postane zaščitnik na potih življenja? Moj in božji blagoslov bodi z vama!« je govoril Danič srečnemu Tonetu . . .

Listje pada.

Listje pada, listje pada,
kamor segajo oči,
nama pa ljubezen mlada
in življenje zeleni.

Kaj zato, če ni poletje,
kaj zato, če ni pomlad?
Nama cvete lepše cvetje,
nego ga rodi pomlad!

Mladen Mladenov.

Ave.

V daljavi sinji
zvonovi pojo
večerni »ave«
svečanostno.

Kot sladke godbe
ubran glas
zveni črez polje
v tihotno vas.

In v vasi seljak
že sklepa roké,
pošilja misli
k nebu gorké.

A moja misel
ob zvokih teh
izvablja na lice
mi blažen nasmeh.

In »ave« molita
duša, srce:
Pozdravljeni dnevi
ljubezni mladé!

Kristina.

Književne novosti

Zupančičevih pesmi II. zvezek izide za Božič v založbi A. Schwentnerja, na kar čitatelje našega lista že zdaj opozarjamo. Te pesmi bodo krasen božični in novoletni dar!

Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, zbral dr. Franc Kos, c. kr. profesor. Prva knjiga (l. 501—800). V Ljubljani, 1903. Založila in izdala »Leonova družba« v Ljubljani. Tiskala »Katoliška tiskarna«. Cena? Oceno tega na široki podlagi zasnovanega dela smo morali zaradi pomanjkanja prostora odložiti za prihodnje leto.

Koledar družbe sv. Cirila in Metoda za prestopno leto 1904. Izdalo in založilo vodstvo. Cena 1 K 20 h. Vodstvo naše prepotrebne šolske družbe je izdalo za leto 1904. v priročni obliki koledar, ki nadomešča obenem dosedaj običajni »Vestnik«. Poleg vsebine, ki jo nahajamo v vsakem koledarju, obsega tisti tudi več zanimivih leposlovnih pies v vezani in nevezani besedi, ki vsekakor povzdigujejo vrednost koledarja. Namen, ki ga ima koledar, je umljiv. Družba potrebuje — denarja! Že to dejstvo samo po sebi mora biti odločilno za vsakega pravega rodoljuba, da poseže po koledarju ter žrtvuje mali znesek v prid domovine.

Ljubljansko barje in njega osuševanje, spisal Ivan Sbrizaj, deželni nadinženir, Ljubljana, 1903. Cena 60 h. Ljubljansko barje — kdo ni še nikoli z veseljem zrl po tej veliki, lepi ravnini? A vsa ta prostrana ravan je zdaj večinoma neplodna ter reprezentuje zakopan zaklad, ki ga treba šele dvigniti. Kako bi se dala nerodovitna, močvirnata tla izpremeniti v bogata polja in plodonosne travnike, nam opisuje deželni nadinženir Sbrizaj v gori navedeni knjižici. Razprava je enako zanimiva za barjane in za prebivalce mesta Ljubljane, kajti tudi Ljubljana bi imela ne majhen dobiček, ako bi se zvršil projekt, o katerem govori gospod pisatelj. Kdorkoli se briga za velevažno vprašanje osuševanja Ljubljanskega barja, rad poseže po tej knjižici, ki vso zadevo natanko pojasnjuje. Jako umestno je bilo, da je primerno število knjižic razdelil brezplačno deželni odbor med prizadete barjane. *—a—*

I. S. Machar: M a g d a l e n a. — S pesnikovim dovoljenjem prevel Ant. D e r m o t a. — Cena 2 K. — Ljubljana 1903. — Na naslovni strani knjige čitam, da je to I. zvezek neke »Ljudske knjižnice«, ki so jo začeli izdajati založniki »Naših zapiskov« (Jos. Breskvar in tov.), ne berem pa nikjer, da je naša knjiga ponatisk iz tržaške »Slovenke« (VI. letnik 1902), kar bi se bilo že zavoljo bibliografa lahko omenilo. Misel, da se izda to znamenito delo plodovitega češkega realista tudi v posebni izdaji, moram pohvaliti, saj je šele zdaj prav omogočeno, da tudi širši krogi spoznajo in uživajo ta zreli plod moderne češke muze. Izjemoma treba tudi priznati prevajalcu, da je bil srečen pri izbiranju avtorja in med njegovimi deli, ker nam je prelil v slovensko obliko češki umotvor, ki bo gotovo zanimal tudi naše občinstvo. Poleg tega se komaj v kakem drugem delu tako izrazno in poleg tega vsestransko izraža pesnikova posebnost umetniškega stvarjanja kakor v njegovi Magdaleni, kajti ne samo, da nam je pokazal svoje razmerje do češke družbe, katere seveda ne sodi milo, da je

našel marsikatero priložnost, kjer se nam kaže kot umetnik in človek, ampak v pričujočem proizvodu obdeluje tudi snov, ki mora zanimati vsakega izobraženca; nam Slovencem pa se mora prikupiti to delo zlasti zavoljo tega, ker nam riše z mojstrsko roko razmere češke družbe, ki niso nepodobne našim domačim. Predmet našemu romanu v verzih je trdi boj, ki ga bije Magdalena modernega časa, t. j. po nesrečnih rodbinskih razmerah in morda nekoliko po svojevoljnih kapricah usode v močvirje prostitucije zašla Luci za svojo rehabilitacijo v »pošteni« družbi. Ta neravni boj, ki ima svojo nestalno duševno in surovo zunanjo stran, nam riše pesnik s pretresljivo vernostjo in nedosežno plastiko. Kakor hitro smo se sprijaznili ž njegovo včasi mrzlo, rezko tehniko predavanja, ki zametuje vsa rafinirana, slepeča sredstva, zanašajoč se edino le na neodoljivo poezijo življenja in svojo umetniško osebnost, kakor hitro smo premagali — da naravnost priznam – nekatere umetniške predsodke izza šolskih let, sledili bomo z vso dušo tem bogatim slikam notranjega in zunanjega življenja glavne junakinje, ki so enako polne trpke tragike. Vse naokolo glavnega lika pa šumi in bobni navadno življenje ljudi, ki žive, da žive; včasi se ti zazdi kakor da bi imelo vse njih življenje namen, da zagrene drug drugemu slednji hip, da pogazijo v blato, kar ni njim enako, ki priznavajo le dobro zakrinkano nečednost vsakojake vrste, kateri pravijo — družabna morala. S to družbo se bori slabo bitje — uboga Luci —, ki jo je slučajno eden izmed teh poštenjakov v hipu nočne, skrite in globoko v srcu zakopane plemenitosti potegnil iz blata, da bi jo ob belem dnevu stokrat zatajil — njo in svoje plemenito nagnjenje. Zlasti prekrasne so slike iz malomestnega življenja, ki se kaže v tem gadnejši podlosti, ker nima toliko skrivališč kakor velikomestno. Da naposled proti vsem tem podleže slabotno bitje ženske, ki nima sreče, da bi našlo kje trajno in trdno oporo, to je gotovo dovolj naravno. Seveda ni moja naloga, da bi podrobno analizoval to globoko delo; moj namen je bil, opozoriti slovensko čitateljstvo na jedro Macharjevega dela in izpregovoriti dve besedi o prevodu kot takem. Gosp. Dermota je s preudarkom izbral prav to češko delo; da je imel srečno roko, to sem že omenil. On tudi temeljito pozna češčino, iz katere je prevajal. Tudi kot prevajalec se ni poskusil pri tem delu prvič, zato smemo pričakovati, da je s tem svojim prevodom tem bolj uspel. Ne trdil bi seveda tako gotovo, da ima g. Dermota za prevajalca poetičnih del tako potrebno občutnost za jezikovno blagoglasnost. Res, prevod je veren, je s prav malimi izjemami — primerjal sem namreč prevod vseskozi z originalom! — točen, ali vendar sem tuintam prav hudo pogrešal tistega lapidarnega Macharjevega sloga, brez katerega si Macharja niti misliti ni mogoče. Besede, ki spadajo skupaj, so često preveč raztrgane in včasi otežujejo celo razumljivost prevoda. Tudi se ne sliši zelo harmonično, če se postavi baš ena in često enozložna beseda v nov verz, kjer stoji tudi ločilo. Seveda ni lahko sloveniti Macharja, to vem iz lastne izkušnje, ali tisto nervozno skakanje iz sedanjika v pretekli čas in obratno občutljivega bralca dovolj moti. Tudi sem opazil, da si je g. Dermota včasi olajšal delo s tem, da je vzel kar češko besedo, katere pa Slovenec ne bo kar tako razumel; primerov ne bom navajal, dasi sem si jih nekoliko zabeležil. Kljubu tem hibam prevod prav toplo priporočam, saj moram priznati, da bi bil v zadregi, ako bi moral navesti kaj dosti enako uspelih, zlasti ako gre za prevode iz slovanskih slovstev.

Dr. Iv. Merhar.

Prekmurski Slovenci. Kako žalostne so vezi Slovencev ž njih ogrskimi brati Prekmurci, kaže dejstvo, da doslej še nikjer ni bila obveščena knjižica, ki se tiče književnosti ogrskih Slovencev. V 219. knjigi »Letopisa« Matice Srpske (zvezek 3. za l. 1903.) je naznanjena brošurica: »A magyarországi vend (szlovén) nyelvii irodalom bibliografiája irta Melich János. Dr. Budapest 1903. vel. 8⁰. str. 26.« Bilo bi želeti, da kak rojak, ki ume madjarski, prouči to brošurico ter nas obvesti o nje vsebini. *Rajko Perušek.*

Mali vitez (Pan Volodijevski). Prevod tega slavnega romana Sienkiewiczevega, ki ga je prevedel Podravski in ki je izšel v založništvu tvrdke Kleinmayr & Bamberg, leži zdaj v svoji celoti pred nami. Delo obseza 20 sešitkov, ki bodo vezani lepa knjiga, tem bolj, ker se je pri izdaji gledalo tudi na zunanjo opremo, kajti papir je dober in med tekstom se nahaja mnogo čednih in primernih slik, ki izpodbujajo domišljijo čitateljevo. *—k.*

Gabriel-Louis Saroy. Les nationalités en Autriche-Hongrie. Autour de Trieste: Italiens, Slaves et Allemands. Paris. impr. Levy. 1902. 8⁰. str. 43.

Malenkost slovenskih razmer se kaže v tem, da širše občinstvo niti tega ne zve iz časopisov, kar govore in razpravljajo o Slovencih tuji popotniki in ljudje, ki se zanimajo za odnošaje avstrijskih Slovencev. Drugi, majhni narodi vrše točno kontrolo o vseh književnih pojavih, ki se tičejo njih naroda. Seveda imajo Srbi n. pr. v vseh večjih mestih evropskih svoje poročevalce, ki niso morebiti časnikarji po poklicu. Ali ne glede na to, da imajo Srbi izobraženih zasebnikov, imajo svoje državne zastopnike pri vseh večjih državah, ki na licu mesta spremljajo vse književne pojave, ki se njih tičejo, in delajo reklamo s spisi, ki so njim ugodni. Slovenci seveda nimamo diplomatskih zastopnikov, ali kakor se zdi, je v inozemstvu tudi število inteligentnikov tako minimalno, da niti onega skromnega gradiva, katero bi mogli pobrati iz inozemskih in inojezičnih časnikov in publikacij, ne zbero. Ravno tako zanikarna je tudi druga stroka, ki bi mogla obračati pozornost sveta na slovenske razmere, na težnje in trpljenje slovenskega naroda, ki živi pravo helotsko življenje. Seveda nimamo za to sposobnih sil, kajti ljudje, ki bi znali tuje jezike, francoski in nemški, so med Slovenci redko zasejani, in ona peščica, ki bi bila sposobna, se skrbno ogiblje časnikarskega posla, saj se Slovenci zadovoljujejo z bratomornim bojem, ko na mejah očividno propada slovenstvo.

Tako sem našel v srbskem »Delu«, listu za nauko, književnost i društveni život v zvezku za mesec julij 1903. l. oceno gori imenovane brošure, katero oceno je objavil neki N. S. P. Ker meni brošura ni prišla pred oči, poročam o njej le to, kar sem čital v »Delu«. Francoski pisatelj se je potrudil ne samo na Dunaj, nego tudi v Pešto, Prago, Ljubljano, Zagreb in Trst, da prouči razmere na licu mesta samem ter da poda, zaslišavši vsakogar glas, v obliki izvestja verno sliko svojih spominov, vtiskov in proučavanja o narodnem problemu. Eden del tega izvestja je imenovana brošura. V tej brošuri slika pisatelj uporno in junaško borbo, ki jo borijo Slovenci z Nemci in Italijani na narodnem polju v Avstriji.

Najglavnejši podatki in rezultati obeh poglavij njegove brošure so:

V prvem delu slika z živimi barvami borbo Slovencev z Italijani, posebno v Trstu, ter opisuje njih moči, sredstva, katerih se služijo v tej borbi, ter pravec in obliko njih propagande. Pisatelj po dolgem razlaganju konštatuje, da Slovenci v provinciji povsod napredujejo, pa celo v samem Trstu. Njegov

sklep, da bodo Italijani vkljub vsemu bogastvu in večji kulturi polagoma tudi v Trstu izgubili tla izpod nog, opravičuje takole: Njih akcija ni tako dobro organizovana kot slovenska, poleg tega podpira vlada (!) Slovence v njih delovanju proti Italijanom. Slednjič nimajo Italijani onega oduševljenja in one zdržnosti, katero Slovenci kažejo v svoji borbi. Potem dokazuje s številkami napredek Slovencev, ki so bili pred dvema desetletjema še v povoju ter so tako rekoč spavali smrtne sanje. To bi bilo prav ugodno čuti, ako bi bilo res. Žal pa, da to ni. Slovenci so nazadovali ne le v mestu, kar se tiče njih števila, nego tudi v okolici tržaški se vedno bolj ščeperi italijanstvo, podpirano od domačih odpadnikov. Proti kulturi in denarju je Slovencem težak boj in ga ne morejo srečno dovršiti, ako jim pravičnost vlade ne priskoči v pomoč. Jasno pa je, da vlada ne le Slovencev ne podpira, nego jim v vsakem obziru meče polena pred noge. Ni dvojbe, da je nekdo lahkovernega Francoza s svojim bahanjem naplahtal, kakor sploh Slovenci tujcem skrivajo svoje siromaštvo ter slikajo svoj položaj z jasnejšimi barvami, da s tem tujce, pa še bolj sami sebe slepe.

V drugem delu svoje knjige podaje pisec sliko borbe, katero bori nemški element z italijanskim in slovenskim elementom. Trst je bil vedno pristanišče in najkrajši pot na vzhod in zato je germanstvo nanj vrglo svoje poželjive oči. Četudi je Trst v avstrijskih rokah, je vendar le zaželjeni cilj pangermanske težnje. Zato se vedno čita v razpravah, ki govore o eventualnem razpadu Avstrije, da pripade Trst germanstvu. Zato je boj z Nemci težji nego z Italijani. Nemški element je odlično organizovan in država ga podpira proti Italijanom in Slovencem. Pri vsem tem vidi pisec v skrajnem času končno zmago Slovencev, katerih žilavosti in patriotskemu oduševljenju se divi.

Slovenci tega svetovnega vprašanja ne bodo rešili. Za to so prešibki in veljajo v javnem političnem življenju malo ali nič. Kako se spoštujejo slovenske pravice, temu nas uče vsakdanje krivice, ki se prizadevajo našemu narodu. Želel bi, da nisem Kasandra, ali vse naše stanje izzivlje najskrajnejši pesimizem, in to tem bolj, ker so Slovenci sami največ krivi svojega zla.

Na koncu še omenja pisec, da so Slovence najbolj probudili Francozi pod Napoleonom I., ki je priznal slovenski jezik za narodni jezik ter ga uvedel v šole. Tudi ta česta trditev se mi zdi pretiranje skromne resnice ter pesek v oči francoskemu gostu. — Knjiga je pretiskana iz pariškega lista: »Les Questions diplomatiques et coloniales«. (XIII. 1902.) *R. Perušek.*

Udovica. Pripoviest iz XVIII. vieka. Napisao J. L. Tomić. (Zabavna knjižnica Matice Hrvatske, svezak 252.—255.) U Zagrebu 1902.

Kakšna »udovica« je to? Da se o raskavi vdovi ne piše povest, dolga za celo knjigo, to je jasno; »udovica« se že glasi drugače nego »udova« . . . Vdove, tašče in strici imajo v literarnem življenju in v občnem mnenju svojo stalno vlogo; vsak stric je dober star mož z veliko mošnjo, vsaka tašča je — samci vedo najbolje, kaka; in vdovica? Vdova je usmiljenja vredno bitje z najmanj šestorico otrok. Kaj pa vdovica? To je vse kaj drugega! Mlada je še, željna življenja in uživanja, bistro se ji iskre oči skozi črni pajčolan in koketno ji stoji klobuček na glavici, ročica je v črnih rokavicah tako majhna, kar nalašč za poljub in tako dalje. In Tomićeva »Udovica«? Lepa je bila ta Gita, »visoka, punih junonskih oblik« in šele 32 let stara. Izkušeni feminologi zatrjujejo, da je ženska baš v teh letih najpopolnejša in puncto corporis. Gita

je bila lepa seveda tudi, predno je bila stara 32 let; to je vedela sama prav dobro; saj se ji je to povedalo večkrat javno in na uho; vedel je to tudi njen mož, bogati in plemeniti asesor Magdić, ki je opravljal svojo službo in zajedno z neumorno skrbjo pazil na svoja posestva. Zato je on umrl za sušico, ona pa ne, ona, ki je vedno rekala, da »ne podnosi sunčane žege . . . in nije za kuhinju stvorena, jer ne može, da podnosi dim sirove hrastovine«. Bila mu je lepa stvar, ki mu je širila ugled s finimi gostbami; on pa ji je bil neizmerno vesten in priden oskrbnik premoženja. Nikdar se nista sporekla in dobila sta dve hčerki. De facto le eno; tajnost — povsod — znana, je namreč bila, da je mlajši hčerki oče grof Čikulin, Gitin prijatelj. Pa saj je bil predmet tajnosti, Magdalena, star že deset let, grof Čikulin mrtev in Gitin soprog je bil baš umrl . . . Vdovica z dvema hčerama je sicer na potu, da postane vdova, ali drugače je, če hčerki nista posebno lepi, vdova pa stara šele 32 let. Vse je reklo: »Glejte, mamica je mnogo lepša, nego so in bodo hčerice. Pa bogata je, bogata!« Vendar leži v poldoraslih hčerkah konflikt življenja za vsako vdovo in razvil se je tudi za našo vdovico. Najprej je bilo sicer treba opraviti žalost za soprogom; vdovica jo je opravila tako, da s »društvenih in javnih obzira ne bude prigovora« . . . Ali že po preteku neobhodno potrebnih tednov se dosledno javi v njej to, kar smo pričakovali: srce ji kuca, želi si moža! Pri tej priliki tudi na mah spoznamo, da ima ta vdovica železno voljo, vsaj tam, kjer gre za lastno naslado: »Ja ću trpiti . . . ali udati se hoću, čim preje.« In tu slutimo drugi konflikt.

To so pogoji za razvoj glavnega dejanja v povesti in na njih podlagi se povest tudi res razvija. Skoraj rafinirano pa je zasnovana zaradi potenciranega glavnega konflikta, ki obstoji v tem, da učinkujeta skupno oba navedena posamezna konflikta: starejša hčerka Jelena, itak naravna ovira svoje matere, vzljubi istega moža, ki si ga je izvolila — mati! To je vsekako višek konflikta, za strogo umetniški okus res rafiniran in morebiti nepotreben. Zaradi svoje drznosti je tudi pisatelju prizadeval nekaj preglavic; pričel ga je nekam silovito in prisiljeno in končal prav tako neverjetno. Jelena se zaljubi v krepkega Domjanića, dasi ga je komaj dodobra videla in ne da bi on vedel za to. In on? Prijatelj, ki je dobil pri Jeleni jerbašček, mu pove, koga ljubi ona. Zdaj je Krsto Domjanić v ljubezenskih škripcih: ljubita ga mati in hči, on še ljubi od prej vdovico, ki pa je vsled raznih nezgod in intrig že hotela postati žena drugega; zdaj se mu ponuja Jelena, ki jo komaj pozna. Polagoma se odloči, da bo odsihmal ljubil Jeleno. Mi pa zmajemo z glavo. Ko se naposled snideta mnogoizkušeni Krsto in Jelena na samem, vzklikne pisatelj, zavedajoč se važnosti tega trenotka (str. 218.): »Njihove duše plovile so u raju čiste beskrajne ljubavi!« In bralcu in bralki, ki še nista stara dvajset let, se strašno dobro zdi . . . Tako glavni konflikt.

Pisatelj je pač poznal bralce, ki ljubijo senzacijo in pozabljajo ob njej ves svet. Takih bralcev je naposled največ in treba jim je ugoditi; zato tudi pretiranosti le konstatujemo. Koliko bralcev pa pazi na konflikte?! Priznati pa moramo, da je dejanje, kar se tiče tehnike, izpeljano jako spretno in zanimivo, da so značaji risani prav plastično in zlasti, da je milieu dobro orisan po markantnih osebah. Povest se vrši sredi 18. stoletja in je živa slika tedanjih razmer, slika, ki se giblje sredi med realizmom in romantizmom. — S tendenco, ki jo zastopa na nekaterih mestih pisatelj, pa se ne strinjamo.

Dr. Jos. Tominšek.

»Hrvatski preporod« se nazivlje knjiga, ki jo izda v kratkem vseučiliški prof. v Zagrebu, gosp. dr. Gjuro Šurmin. Kolikor je posneti iz doposlane nam vsebine, obeta nam to delo mnogo zanimivega gradiva iz najvažnejše dobe hrvaške zgodovine. Delo izide v dveh zvezkih. Prvi bode obsegal čas od leta 1790.—1836., drugi čas od 1836.—1848. leta. Naročnina na oba zvezka znaša 3 K 50 h. Naročuje se pri »Dionički tiskari« v Zagrebu.

Hrvatski pokret. I. Piše Milan Marjanović. U Dubrovniku 1903. Nakladom pisca. Tiskom Dubrovačke Hrvatske Tiskare. O tej knjižici izpregovorimo prilično kaj več.

Milan Marjanović: Fragmenti. U Dubrovniku god. 1903. Dubrovačka Hrvatska Tiskara. Piščevom nakladom. Oceno te knjige prinesemo pozneje.

Matica Srpska je izdala za letošnje leto doslej pet zvezkov »Letopisa«. Poslednji zvezek obsega tele spise. I. Odnošaji izmedju Srbije i Ugarske (1331 do 1355). Spisal Petar Marković. II. Bogoboj Atanacković. Spisal dr. Jovan Skerlić. III. Iz »Knjige skica«. Spisal dr. Svetislav Stefanović. IV. Raspust preobraženskog narodno-crkvenog sabora 1872. godine. Dr. Stevan Pavlović. V. Književnost. VI. Nove knjige. — Med ocenami je zanimiva ona o »Jovana Grčića istoriji srpske književnosti«, spisal Jovan Radonić. — Izmed knjig »Matice Srpske« obsega 9. številka »Kosovo, opis zemlje i naroda.« Izdanje sa slikama. II. sveska. 116 str. na 8°. Vrlo zanimiva knjiga. Številka 7. in 8. obsega 1. zvezek spisa St. Stanojevića »Vizantija i Srbi«, ki razpravlja o odnošajih Srbov do vizantske carevine. Delo je proračunjeno na 10 knjig. Prva obsega tale poglavja: Predgovor, uvod; Balkan pred dolazak Slovena. Prodiranje Slovena, Bugara i Avara na Balkan u 6. veku. Knjiga je opremljena z bogatimi literarnimi izkazi ter je vrlo umevno pisana. — Izmed »knjig za narod« obsega št. 103. »Vinogradarstvo«, spisal protojerej Ivan Živković, 12°. 90 strani. Štev. 104. in 105. Iz knjiga starostavnih. I. Veliki župan Časlav, spisal Števan Sremac. 12°. 174 strani. — Št. 106. in 107. pa Kraljević Marko u narodnim pesmama, I. deo, za narod i školu priredio Tihomir Ostojić. 191 strani 12°. Slednjič je še izšel za narod: Kalendar Matice Srpske. 8°., ki obsega poleg cerkvenih stvari tudi: Zvezdar (astronomske, kronološke i meteorološke stvari), Zadrugar (razgovor o zemljedelski zadrugi). Zdravac (pouk o zdravju), Privrednik (rokodelstvo, poljedelstvo, bčelarstvo), Zabavnik, Popis velike Kikinde, poslednjega ogrskega mesta, kjer so še Srbi v večini, Godišnjak (letopis), sejme itd. —

R. Perušek.

Slovník staročeský, napsal Jan Gebauer. Vidávají »Česká akademie císaře Františka Josefa« pro vědy, slovesnost a umění, a »Česka graficka společnost Unie«. Tega dela je izšel 9. sešitek. Cena K 3·20.

»Hospodářský slovník naučný«. Pod tem naslovom je začel lani izdajati založnik F. Šimáček v Pragi zanimivo in za češki narod prevažno delo — enciklopedičen slovar, ki obsega, oziroma bo obsegal izključno izraze iz gospodarske stroke. Posamezne besede se razlagajo poljudno. Slovar je ilustrovan z majhnimi slikami (iz živalstva, rastlinstva itd.). Pri tem listu, ki izhaja v sešitkih po 60 h vsake tri tedne, sodelujejo najboljše moči na gospodarskem polju, profesorji na gospodarskih šolah, vseučiliški profesorji itd. List je namenjen v prvi vrsti češkemu kmetu. Bi ne bil li mogoč tudi pri nas tak slovar? Mohorjeva družba, ki ima denarja in naročnikov dovolj, bi lahko prevzela to za naše ljudstvo

prevažno nalogo ter začela izdajati vsako leto po eden večji sešitek. Za vzor bi lahko služil ta češki slovar. Družba bi s tem vsekakor materijalno nemalo koristila našemu ljudstvu! *M. Meža.*

Novi akordi. III. letnik, štev. 2. (september) in štev. 3. (november 1903). V navedenih dveh zvezkih so zbrane 4 klavirske skladbe, 3 solonapevi, 3 mešani zbori in 2 moška zbora. Izmed klavirskih skladb je omeniti pred vsem Srečka Albinija »Arlekinado, štev. 2.«, ker se odlikuje po svoji prav spretni klavirski fakturi, v kateri podaje skladatelj dobro se glaseč salonski valček. Novo ime nam je Franjo Dugan, ki se je uvedel z drobno klavirsko skladbo »Spominski list« in z večjo pesmijo za en glas »Nočna rosa«. V obeh skladbah se kažejo vplivi tujih vzorov, toda dobrih in posnemanja vrednih; obe budita pozornost in zaslužita pohvalo. Lep motiv slovenske narodne popevke parafrazira Risto Savin uspešno v klavirski skladbi »Večerna«. Emila Adamiča klavirska skica »O mraku« je neuglajena, rapsodistna, lepše je pogodil solonapev »Pa ne pojdem prek poljan«, ki je nekaka študija ob hipnem vznemirjenju. Prav ljubezniv pa je Adamič v mešanem zboru »Da sem jaz ptičica«, iz katerega zveni razposajeni ljudski ton. Dober je moški zbor Frana Gerbiča »Lahko noč« v svoji mehko zaokroženi liričnosti, prav dober in odličen pa Antona Foersterja moški zbor »Spomen — pjesma«, ki je izdelan vzorno, vplivno in ki je poln vznesene, plemenite melodičnosti. Nežna koketnost se glasi iz Srečka Albinija mešanega zbora »Izpod grma ljubičica«. Mešani zbor Josipa Procházke »Ptičica« je opremljen s spremljevanjem klavirja; ustvarjena je v njem glasbena slika živih, toplih barv. Dobro in krepko slika tudi Anton Lajovic v dvospevu za sopran in alt »Pesem«. Skladba je temno in resno zabarvana in se javlja v njej neoporečna nadarjenost za izražanje dramatiških akcentov. *Dr. V. F.*

Viktor Parma: Zdravice. Založil Oton Fischer v Ljubljani. Cena 3 K. Za en glas in spremljajoči klavir priredil ter izdal je Viktor Parma zbirko šestih zdravic, namenjenih po besedilu in lahkokrilih napevih zgolj veselim družbam. Prikrojene so po dunajskem valčkovem žanru v lahko zabavo. *—ter.*

Parmovi »Mladi vojaki«. Kako priljubljena je ta skladba našemu občinstvu, o tem priča dejstvo, da se prireja že nje tretji natisk. Kakor nam poročajo, poskrbi založnik O. Fischer za to, da se seznanijo tudi Nemci s tem svežim, temperamentnim delcem našega Parme. *—a—*

Die Amazonen der Czarin. Operette in 3 Akten von A. D. Borum. Musik von Viktor Parma. Potpourri K 3, Textbuch K 0·60. Verlag von Emil Berté & Co. Wien I. Nibelungengasse Nro. 3. S tem izdanjem se odpre tej pri nas tako lepo uspeli Parmovi skladbi pot v širši svet. — V Zagrebu se uprizore v ondotnem narodnem gledišču »Amazonke« še pred Božičem.

H. Vogrič: Secession-album, I. knjiga, lastna založba, Sarajevo 1903. Cena 3 K. V originalni, slikoviti opremi podaje skladatelj kot opus 3. vrsto 10 mešanih in moških zborov. Da bi služila oprema, ki je baje secesijska, v

resnici pa le absurdna, vsebini v priporočilo, ni lahko verjeti, kajti čudne, trioglate note in druga glasbena znamenja se s svojimi neverjetnimi posebnostmi tako malo prikupijo kakor kričeče barve, ki bole oči pri prelistavanju zvezka, kateremu so posamezni listi vsak z drugo barvo tiskani. Ne dvomimo, da bi bila »nesecesijska« izdaja le v prid zborom, kajti vidi se jim, da so pridno delani. Ne manjka skladatelju dobre volje pa tudi nadarjenja, ustvarjati ob vidno energičnem in živahnem temperamentu lepo se glaseče, zvokovite zbore. Mestoma je izdelava preklavirska, obtežujoča glasove z okraski, ki so primerni le klavirju. V zbirki je tudi moški zbor »Lahko noč«, ki ga je obdarilo »Ptujsko slovensko pevsko društvo« z nagrado. *Dr. V. F.*

Gledišče

A. Drama. Dne 27. oktobra se je uprizorila prvič na našem odru »Pravljica o Krišpinčku«, bajka v 7 slikah s petjem, češki spisal Želensky, poslovenil Fr. Lier. Ta igra pri nas ni imela sreče. Že pri primieri gledišče ni bilo tako polno, kakor bi bilo želeti. Tudi sodba o njej ni bila nič kaj laskava. Nam se zdi igra dobra. Čudimo se pisatelju, kako je mogel v tako bajne, res otročji duši primerne, poetične prizore vplesti toliko duhovitosti, simbolike, morale, pa tudi trpke satire, ne da bi to le količkaj škodilo temeljnemu značaju igre. Zakaj se je vse to pri nas prezrlo? Ponavljala se je ta bajka dne 22. novembra popoldne.

Dne 29. oktobra smo videli drugo novost, burko »Novi klovn«, ki jo je spisal Anglež I. H. Paul. Čudno neslana in prisiljena reč, ki je, kakor upamo, za vselej izginila iz našega repertoarja!

Na vseh svetnikov dan in dne 8. novembra popoldne je storila svojo dolžnost ter napolnila gledišče Raupachova sentimentalna igra »Mlinar in njegova hči«.

Dne 10. novembra pa smo videli prvič »Legionarje«, izvirno igro s petjem iz Napoleonovih časov v štirih dejanjih, spisal Fr. Govekar, godbo zložil Viktor Parma.

Če hočemo delo kakega pisatelja prav in pravično soditi, nam mora biti pred vsem jasno, kaj je pisatelj ž njim nameraval, kaj nam je hotel podati ž njim. Burke ne bomo merili s tistim merilom kakor tragedijo ali sploh resno dramo. Prepričani smo, da bi gosp. Govekar sam protestiral zoper to, ako bi trdili, da nam je podal v svojih »Legionarjih« poseben umotvor. Ko jih je pisal, mu niti za to ni šlo, da bi ustvaril ljudsko igro v onem plemenitejšem zmislu, v katerem so pisane n. pr. Anzengruberjeve ljudske igre, ampak hotel je spisati igro, ki naj bi učinkovala na širše mase, ki naj bi nudila nam vsem nekoliko prijetne zabave in razvedrila, ob katerem naj bi pozabili trud in druge neprilike dneva. Da se je ta namen Govekarju popolnoma posrečil, ne bo zanikaval nihče, ki je »Legionarje« videl. Razen tega je hotel koristiti g. Govekar s svojo igro brez dvojbe našemu gledišču v gmotnem oziru in če poleg tega morda tudi še komu drugemu — kdo bi mu zameril?

Pol joka, pol smeha — tega pravila se je hotel Govekar držati. No, da je v njegovi igri več smeha nego joka, za to mu bo ogromna večina le hvaležna. Pri tem je imel brez dvojbe pred očmi dejstvo, da se vrsti tudi v življenju veselje z žalostjo. Znano je, da se že Shakespeare v svojih žaloigrah ni ogibal komičnih prizorov. Vendar se mi zdi, da so kontrasti v Govekarjevi drami nekoliko prekričeči. Govekar je pisal ob enem burko in žaloigro, a podal nam je nekaj, kar v celoti ni ne eno ne drugo. Res je tisto, kar smo rekli o življenju, toda prezreti ni, da je v življenju vsakemu na voljo, da opazuje njegovo veselo ali žalostno stran — če ni baš sam pasiven junak. Kdor se hoče v življenju zabavati ob dovtipih krojača Ježa, ne pojde obiskat na smrt bolne hčere Rakove! V gledišču pa je človek prisiljen gledati oboje, bodi mu to že prav ali ne. Ta razloček je med življenjem in gledišćem in ta razloček mora dramatiški pisatelj vpoštevati!

Name so napravili »Legionarji« vtisk, kakor bi nam bil hotel g. Govekar reči: »Tu imate dobro burko, iz katere pa razvidite, da vam spišem lahko tudi dobro resno dramo, ako hočem«. Par resnih prizorov v igri se odlikuje v istini po pristnih dramatiških momentih.

Tisti, katerim je v igri premalo dejanja, so prezrli, da je igra naslovljena »Legionarji«, a ne »Ferdinand Basaj«. Ferdinand, poznejši Nande in Groga v »Rokovnjačih«, igra tu res le bolj pasivno vlogo in to, kar se tiče njega v igri, bi v istini ne zadostovalo za dramo, toda igra se zove, kakor opomnjeno, »Legionarji« in glede na ta naslov se mora reči, da je dovolj dejanja v njej. Da so »Legionarji« tudi nekaka predigra »Rokovnjačev«, je pri vsej stvari morda še najduhovitejše, kajti ne da se tajiti, da bomo »Rokovnjače« šele zdaj prav umeli in da nam bo segala Grogova usoda šele zdaj prav v srce, odkar smo videli, kako ga je doletela nesreča in zakaj je zašel v roparsko druhal. Po »Legionarjih« so pridobili tudi Rokovnjači!

Sredstva, katera uporablja Govekar v svojih dramah, niso vselej izbrana, da, često so vprav vsakdanja in celo banalna. A občudovati moramo, kako zna Govekar vse mogoče, že stokrat obrabljene efekte združiti v mogočen celoten dramatiški učinek. Nekatere stvari se v Govekarjevih dramah preveč ponavljajo. Tisto pozivanje k petju na odru imamo v vseh treh njegovih igrah. V drami se mora tudi za petje sam ob sebi izcimiti vzrok! Ponavljajo se tudi še nekatere druge stvari, katerih pa ne moremo navajati, ker ni prostora za to.

V tehniki je Govekar izza »Rokovnjačev« zelo napredoval. Koliko je bilo treba tam še prenarejati, v »Legionarjih« pa je v tem pogledu domalega vse v redu. Nekateri prizori so seveda v jako rahli zvezi z organizmom drame. Celo dejanje, ki se vrši na beneških tleh, nima pravega pomena. Da je Basaj ranjen, je odveč, tem bolj, ker ga vidimo v 4. dejanju zopet zdravega nastopiti. In samo zaradi tega tudi ni treba novega dejanja, da vidimo, kako je Brnač »pobegnil« iz enega tabora v drugega. To dejanje je torej skoro samo zaradi tega tu, da ima Jež priliko, naučiti se nekoliko laščine. Seveda je bilo baš to spet imenitna misel! Menda ga ni tako kislega človeka, da bi se mu obraz ne razgubil v smeh, ko začne Jež, vrnivši se z legionarji v domovino, prodajati svojo laško modrost. Škoda, da ni za nekaj časa svojega maternega jezika popolnoma pozabil!

Tri izvirne in zares domače igre nam je podal dozdaj gosp. Govekar, ki nadkriljujejo po svoji vrednosti daleč mnoge tuje igre enakega žanra in ki povsem dosegajo svoj namen. To je že nekaj! —

Godba, ki jo je zložil Parma k »Legionarjem«, je dejanju primerna.

Ponavljali so se »Legionarji« dne 22. novembra.

Razen tega smo imeli zadnji čas še sledeče dramske predstave. Dne 14. in 26. novembra so igrali dosedaj našemu občinstvu še neznano burko v treh dejanjih »Njegova hišna«, ki sta jo spisala M. Henequin in P. Bilhand, a dne 24. novembra prvič v sezoni Štolbovo »Morsko deklico«.

B. Opera. Dne 3., 6., 12. in 28. novembra so peli kot noviteto na našem odru znamenito Puccinijevo opero »Bohème«. Oceno te opere prinašamo iz drugega peresa neposredno za tem poročilom. Dne 8. novembra so peli tretjič »Amazonke«, a 17. in 20. novembra z lepim uspehom Smetanovo krasno opero »Dalibor«. *Dr. Fr. Zbašnik.*

Puccinejeva Bohème na slovenskem odru. Slovensko gledišče je uprizorilo novo veliko opero italijanskega skladatelja Giacoma Puccinija. Puccini je poleg Mascagnija in Leoncavalla danes najznamenitejši zastopnik moderne italijanske glasbe. Ti umetniki ne iščejo svojim operam dejanj, v katerih nastopajo osebe v blestečih oblekah in z velikim pompom, ampak zajemljejo iz realističnega življenja, in najsi bodi še tako priprosto, naj se tudi vrši v revni podstrešni sobici ali v navadni krčmi ali na priprostem odru potujoče družbe revnih bajacev. Ti trije glasbeni reformatorji so pravi zastopniki verizma v glasbeni literaturi.

Posebno priprosta, brez posebnega vnanjega bleska je opera »Bohème«, a pridobila si je vendar svetovno slavo. Besedilo sta napisala po H. Murgerjevem romanu »Vie de Bohème« G. Giocosa in L. Illica. V štirih slikah predočuje življenje stradajočih, a tudi zapravljivih umetnikov: pesnika, slikarja, muzika in filozofa v »Quartir Latine« v Parizu. Smeli, domišljavi pustolovci so ti nepriznani umetniki; veselo, lahkomiselno žive in se ljubimkajo s koketnimi pariškimi modistinjami in šiviljami. Poetu Rudolfu Mimi ni baš zvesta, a ljubi jo vendar, kakor Marcell svojo lahkomiselno Musette. To njih življenje je pa vendar zanimivo in včasi tudi prav tragično. V prvi sliki vidimo stradajoče umetnike; peč si kurijo z rokopisi poeta, dokler jih ne reši te bede muzik Schaunard, ki je pri nekem Angležu zaslužil denarja na prav čuden, ciganski način. Tri dni je igral na klavirju, da bi Angležu z glasbo umoril nadležno papigo; ker tako ni šlo — mu jo je pa skrivaj zastrupil. Ko veseli prijatelji odhajajo v kavarno, pride Mimi trkat na vrata in prosit Rudolfa vžigalic, da si prižge luč. Kako čudna pot, priti do Rudolfa! Tu se poet zaljubi v Mimi — v temi! Rudolf pelje Mimi za prijatelji v kavarno. Druga slika. Živahno življenje je pred kavarno, kjer prodajajo različna božična darila; tudi Rudolf kupi svoji ljubici čepico. Slikar Marcell in Musette se zopet sprijaznita in opeharita starega ljubimca Alcindorja, s katerim je sem prišla supirat. Tepec ji gre kupit črevlje; ko se vrne, ne najde več družbe, pač pa mora ves račun poravnati — tudi zlobnih umetnikov! Tretja slika. V predmestju v Parizu pričakuje, za drevesom skrita, bolna Mimi ljubosumnega Rudolfa, ki jo je bil zapustil. Iz pogovora Rudolfa z Marcellom (ki ga skrita posluša) zve, da je njeno življenje izgubljeno. Četrta slika. V podstrešni sobici zopet stradajo umetniki, a vendar so polni humorja. Na smrt bolno Mimi, ki je zopet z drugimi razkošno živela, pripeljejo k Rudolfu. Prijatelji in Musette zastavijo razne stvari, da ji preskrbe zdravnika in zdravil in tudi muf, ki si ga Mimi tako želi. Z mufom na rokah in s čepico na glavi umrje na postelji, še predno pride zdravnik. Prijatelji in

ž njimi obupani Rudolf — plakajo. To je sicer tragičen konec, pa posebno ne razburi, tem manj, ker je vse dejanje precej prepleteno tudi z veselimi prizori.

Ker si je opera že davno pridobila svetovno slavo, bi jo bilo odveč z glasbenega stališča podrobno oceniti. Partitura je polna pristne glasbene lepote in dramatične moči. Moderna je ta glasba, učinkuje tudi s silovitimi glasbenimi sredstvi, ne plaši se niti cele dolge vrste vzporednih kvint, ne drugih tabulaturnih napak, nad katerimi bi se marsikateri strogi učitelj stare šole s studom zgražal. V spajanju raznih instrumentov v zanimive efekte je Puccini zelo originalen in spreten: akordi blesteči, modulacija presenetljiva. Vsi detajli so jako skrbno izvedeni. Orkestralno pojasnjuje dejanje slikovito, čeprav ne povsem v Wagnerjevem zmislu stalnih motivov za posamezne osebe; vsled tega je opera večje glasbene vrednosti in v tem oziru nadkriljuje opere Mascagnija in Leoncavalla. Puccinijeve melodije v Bohème so lepe in prelestne milobe, a po svoji originalnosti ne take, da bi poslušalcu ostale v spominu, kakor n. pr. pesem Turidova v Mascagnijevi operi »Cavalleria rusticana« ali pesem bajaca v Leoncavallovi operi »Pagliacci«.

Za naše razmere se je opera najskrbneje uprizorila in za uspeh imajo največjo zaslugo primadona g. Skalova (Mimi) in g. Kalivodova (Musette), potem solisti g. Orželski (Rudolf) in g. Angeli (Marcell), kakor tudi g. kapelnik Beníšek in režiser g. Lier. Pri reprizi 6. novembra sta v prvi sliki izborno pela duet Rudolf in Mimi. Musette v drugi sliki je izborno ugajala in napravila najboljši vtisk kot pevka in igralka. Krasno je pel Rudolfa v tretji sliki gospod Orželski in Marcella gospod Angeli. Sploh sme biti opera s temi solisti zadovoljna — odlični glasovi, izborno izšolani, dobri igralci in lepe, krepke postave. Vsestransko porabni g. Lier je tudi dobro pel hišnega gospodarja Bernarda. Collin (filozof) g. P. in Schaunard (muzik) g. Š. sta razmerno glasovno prešibka in za take vloge premrtva. Zbor je bil v drugi sliki premalo točen in prepočasen. Orkester bi bil lahko vsekakor boljši.

Omenim naj še končno, da se ravnokar tudi z velikim uspehom poje na večjih odrih najnovejša opera Puccinijeva »Tosca«, katere snov je naravnost kruta — prava inkvizicija —, in da je tudi Leoncavallo zložil opero »Bohème«, ki pa zaostaja za Puccinijevo. *P—r.*

Med revijami

»Slovanský Přehled«, r. VI., čislo 1., je prinesel začetek daljše razprave dr. Arnošta Muke »Slované ve vojvodství Lüneburském«. Muka, gimn. profesor v saskem Freibergu, prvi učenjak med lužiškimi Srbi, je od krakovske akademije dobil častni nalog, da bi potoval na Lüneburško ter po lastnem preiskovanju poročal o vprašanju, pred par leti na novo nastalem, ali še žive tam ljudje, ki bi govorili jezik starih Polabanov. Leta 1901. je prepotoval deloma peš, izvečine pa z vozom celo zapadno dolenje Polabje v krajih Lüchowskem in Danneberškem. Rezultat: Beseda lüneburških Slovanov je zaniknila popolnoma že sredi 18. veka, inače pa se je očuvala v oni pokrajini (Lüneburger Wendland) stara slovanska narodnost v tipu, seliščih, navadah in običajih, značaju in nazorih skoro neizpremenjena do dandanes. — Vzgledno delavni lingvist in

srbski statističar izda zbrane zadnje ostanke jezika lüneburških Slovanov v »Materialach i pracach Komisyi językowej« akademije umetnosti v Krakovu.

Dr. Fran Ilešič.

Vitezović, mjesečnik za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku, je pod uredništvom Emilija Laszowskega meseca julija v Zagrebu začel izhajati. »Zasnovasmo ovaj časopis te ga nazvasmo „Vitezović", imenom dičnim onog slavnog muža, koji je pod izmak XVII. in na početku XVIII. vijeka stekao za Hrvate neumrle zasluge. Pavao Ritter-Vitezović bio je povjesničar, genealog, biograf, heraldičar, pjesnik, bakrorezac«, vrstnik in prijatelj kranjskemu Valvasorju. Med sotrudniki nahajamo znana imena: Janko Barle, pl. Bojničić, dr. Bučar, dr. Brunšmid, dr. Deželić, dr. Gruber, dr. pl. Horvat, dr. Rudolf Horvat, dr. pl. Šišić, dr. Milan Šenoa, dr. Šurmin itd. Do sedaj so izšli štirje zvezki; na čelu izhaja Deželićeva obširno na arhivskih podatkih zasnovana biografija zagrebškega škofa Maks. Vrhovca (1752—1827), ob koncu pa so »upiti i odgovori« o raznih geneoloških stvareh. *Dr. Fran Ilešič.*

Splošni pregled

Vegov spomenik. Poleg ožjega odbora za Vegov spomenik, ki obstoji v Moravčah, se je konstituiral zdaj še širši odbor v Ljubljani. Imena v tem odboru so nam porok za to, da prizadevanje, postaviti Vegi primeren spomenik, ne ostane brez uspeha.

»Kralj na Betajnovi«. Kakor nam poročajo, uprizore Cankarjevo dramo »Kralj na Betajnovi« v »Narodnem divadlu« v Pragi.

Vela Nigrinova, naša rojakinja in član kraljevega gledišča v Belgradu, ki je lansko leto s tako lepim uspehom gostovala v »Narodnem divadlu« v Pragi, nastopi v kratkem tudi na našem odru kot gost.

Gostovanje gospodične Rückove v zagrebškem gledišču. Član slovenske drame, gdč. Rückova, je igrala nedavno v Zagrebu. Vse kritike, kolikor nam jih je prišlo pred oči, so polne najtoplejšega priznanja za njeno igro.

Zmaj Jovan Jovanović. Pred nekolikimi dnevi je praznoval svojo sedemdesetletnico eden najzaslužnejših književnikov srbskih: Zmaj Jovan Jovanović, ki se je porodil dne 23. novembra 1833. leta v Novem Sadu. Jovan Jovanović ustvarja že nad petdeset let na srbskem književnem polju. Kot liriku mu gre svetovna slava, a tudi v epiki in dramatiki se je s srečo poskušal. Naj bi ohranilo bratskemu narodu nebo še dolgo znamenitega moža!

Razstavo hrvaških umetnikov je priredilo društvo čeških umetnikov »Manes« v svojem paviljonu pod Kinskega vrtovi v Pragi. Zbranih je tu 110 del plastike, oljnatih slik, akvarelov in grafike. Zastopani so: Auer, Bauer, Bukuvac, Bužar, Crnčić, Csikoš, Frangeš, Ivekovič, Kovačević, Križman, Medović, Meširović, Raškajova, Šenoa, Tišor, Valdec. Razstava bo odprta od 31. oktobra do 13. decembra. *J. P.*

Za českou slávou. Tako se zove znamenito delo, katero urejuje K. Hippman in izdaja Vílimek v Pragi. Kar se nahaja spomenikov češke slave v tujini, in teh ni malo, o vseh bo prinesel ta album slike in opise, da nas tako

seznani ž njimi in oživi spomin na prošle čase češke samostalnosti, da nas prepriča o velikem pomenu češkega naroda v preteklosti. Hippman, ki ima veliko zaslug za razširjanje češkega imena v tujini, zlasti po svojih francoskih publikacijah, je prehodil skoro vso Evropo in povsod iskal spomenikov, ki se tičejo Čehov in njih zgodovine. *Janko Pretnar.*

Jaroslav Vrchlický je spisal novo veliko zgodovinsko dramo v šestih činih, »Korižata«, ki so jo ob velikem entuziazmu prvič predstavljali dne 29. oktobra v »Narodnem divadlu« v Pragi.

V říši tulipánků je naslov novi izvirni češki veseloigri v treh dejanjih, katero je spisala Ružena Svoboda. Igra je na odru lepo uspela. Sicer ni brez vseh tehniških pogreškov, toda njen učinek je bil navzlic temu velik, ker biča v njej pisateljica z brezobzirnim pogumom neizobraženost, omejenost in hinavstvo človeške družbe. *—k.*

Theodor Mommsen, slavni zgodovinar, epigrafik in numismatik nemški, je umrl 1. nov. t. l. v 86. letu svoje dobe. Njegovega imena se bodo Slovani spominjali vedno s trpkostjo, kajti spadal je med njih najzagrizenejše nasprotnike ter jih napadal tudi v svojih spisih pri vsaki priliki. Leta 1858. je bil imenovan za profesorja stare zgodovine na berlinskem vseučilišču. Najimenitnejši njegovi deli sta: »Corpus inscriptionum latinarum« in velika petdelna »Rimska zgodovina«. Mommsen je tip strastnega in tudi pristranskega učenjaka, kar je na veliko škodo njegovim znanstvenim delom. *Janko Pretnar.*

»Der Sturmgeselle Sokrates« je naslov novi komediji Hermana Sudermana, ki so jo igrali prvič 3. oktobra t. l. v berlinskem »Lessingovem gledišču« z velikim uspehom. Nad devetdeset nemških gledišč jo je že sprejelo v svoj repertoir. Komedija ima politično tendenco in se obrača zlasti proti stremljenjem in idealom predmarčne dobe l. 1848. ter se navdušuje za smeri, ki sta jih prinesla Nemčiji Kraljevi Gradec in Sedan. Pisatelj smeši društvo »der Sturmgesellen«, čigar člani so si nadevali razna historična imena; tako je dobil tudi junak komedije »Sokrates« svoje ime zato, ker je pri svojem političnem procesu končal zagovor z zvenečo tirado: »A če bi mi sedaj podali čašo strupa, mirno bi ga izpil«. Tendenca igre je izzvala pri premieri tudi precej opozicije, ki pa jo je zatrla večina z demonstrativno pohvalo. *Janko Pretnar.*

W. E. Lecky, eden največjih angleških zgodovinarjev minolega stoletja, je umrl 23. oktobra v Londonu, star 65 let. Slavo si je pridobil z deli: »Zgodovina racijonalizma v Evropi« (1865), »Zgodovina evropske nravnosti od Avgusta do Karla Vel.« (1869), »Zgodovina Anglije v 19. st.« (1878—1890), »Demokracija in svoboda« (1896). *Janko Pretnar.*

Jubilej Hamleta. Shakespearjev »Hamlet« slavi letos svojo tristoletnico. Sprva se je mislilo, da je bil izdan 1604. l., toda našli so se eksemplarji iz l. 1603., ki so last vojvode Devoushirna. Na Nemškem so igrali »Hamleta« prvič l. 1626. v Draždanah. — Mnogo angleških učenjakov je mnenja, da je avtor svetovnoznanih del, ki se pripisujejo Shakespearju, lord Francis Bacon. Privrženci tega mnenja so sedaj v Londonu ustanovili društvo, čigar smoter je delati na to, da se vrne Baconu zaslužena slava, ki se po krivici izkazuje Shakespearju. Društvo ima na razpolago dosti denarnih sredstev; na njegove stroške bodo učenjaki iskali po arhivih in knjižnicah dokazov za to trditev. Uspehi teh raziskav se objavijo ne le v časopisih, ampak tudi v posebnih popularnih brošurah, ki se razpošljejo po celem svetu. *Janko Pretnar.*

Vabilo na naročbo.

Ko smo vabili konec lanskega leta naše čitajoče občinstvo na naročbo „Ljubljanskega Zvona“, smo se skrbno ogibali pretiravanja v reklami in omejili smo se na pravilo: raje manj obetati, pa več nuditi. Da z dotičnimi besedami nismo hoteli pritajiti morda hipne zadrege, da nas je bila temveč resna volja, potruditi se kar najbolj, da vzdržimo list na oni višini, do katere se je bil ob navdušenosti najrazboritejših naših duhov dvignil v prejšnjih časih, ter ga po možnosti dovedemo do še večje popolnosti, o tem so se, tako upamo, naši naročniki prepričali.

Grešili bi zoper dostojnost in takt, ako bi hoteli ob razsodnosti čitateljev „Ljubljanskega Zvona“ razpravljati vprašanje, v koliko je zmagoval naš list i v preteklem letniku svojo vzvišeno, a v sedanjih neugodnih razmerah dvakrat težko nalogo, ali če bi hoteli primerjati ter določati mesto, katero zavzemlje „Ljubljanski Zvon“ v vrsti naših leposlovnih listov. Sodba o tem ne gre nam, o tem naj sodijo drugi! Toda na nekaj, mislimo, smemo s ponosom kazati, ne da bi se nam mogla podtikati samohvalnost, na dejstvo namreč, da ni še pri nobenem letniku „Zvonovem“ sodelovalo toliko moči, kolikor pri letošnjem, še manj pa kdaj pri katerem drugem našem leposlovnem listu!

Dolga je bila vrsta naših sotrudnikov, katerih imena smo bili prijavili konec lanskega leta našemu občinstvu. Ta imena so bila naš program! Že iz teh imen je lahko vsakdo posnel, kako vsestransko si mislimo svojo nalogo. Naš namen je bil, zbrati kolikor mogoče vse domače duševne sile okrog našega lista, da bi mogel biti na ta način v istini to, kar smo si v njem imeti želeli: verna slika vsega našega duševnega delovanja, pristen odsev naše prosvete, najpoglavitnejše zatočišče naše umetnosti na leposlovnem polju! Tega cilja nismo pustili ves čas z vida. Ono število sotrudnikov se je med letom še izdatno pomnožilo in množi se še vedno. Seveda ni to samo naša zasluga! Z neko posebno ljubeznijo so prihiteli razni starejši in mlajši pesniki in pisatelji našemu listu na pomoč. Zahvaljujemo jih tem presrčneje za njih

požrtvovalnost, ker se nam odpira spričo njih naklonjenosti najlepši pogled i v bodočnost!

Očitalo bi se nam morda, da ravnamo zoper gori omenjeno pravilo, in tudi zavedlo bi nas predaleč, ako bi hoteli objaviti ves načrt, ki smo si ga zasnovali za prihodnji letnik „Zvonov“. A ker je naravno, da žele naročniki vsakega lista zvedeti nekoliko že prej, česa se jim je nadejati, naj omenimo ob kratkem sledeče.

S pesniškimi proizvodi je „Ljubljanski Zvon“ bogato založen. Nekatera imena odličnih naših pesnikov bo poslej v našem listu še pogosteje čitati, nego jih je bilo dosedaj. — Veselo znamenje je, da imajo številni mlajši pesniki toliko zaupanja do nas. Tem smo napravili semtertja radi kako koncesijo, ako se nam je videla umestna radi izpodbude. Tam seveda, kjer nismo opazili resnega stremljenja niti ne potrebnega daru, smo morali ostati neizprosni. Tako bode i v bodoče!

Tudi glede proze nismo v zadregi. Precej v prvi številki prihodnjega letnika začnemo priobčevati tri daljše povesti. Poleg teh prinesemo v vsaki številki najmanj še po eden krajši pripovedni spis.

Zanimalo bo čitatelje „Ljubljanskega Zvona“, ako jim povemo, da pripravlja dr. Ivan Tavčar velik zgodovinski roman za naš list.

Da „Ljubljanskemu Zvonu“ ne primanjka dobrega leposlovnega gradiva, razpisuje upravni odbor „Narodne tiskarne“ v tej številki več častnih nagrad za najboljše spise te vrste.

Glede člankov smo tega mnenja, da naj bodo kolikor mogoče raznovrstne vsebine. Priobčiti nameravamo v prihodnjem letniku sledeče daljše in krajše razprave, essaye itd.: „Položaj žene v različnih oblikah družine“, „Slovanski plesi“ (črtica iz slovanskega življenja), „Bitje in žitje Bleiweisovih novic“, „Iz literarne zapuščine rajnega Matije Majarja Ziljskega“, „O kranjskih podobarjih in slikarjih iz polpretekle dobe“, „Moderna „manira“ in Žmitkov Poc“, „Peter Bezruč, narodnosocijalni pesnik češki“, dalje folkloristično študijo „Razgled po rokopisni književnosti slovenskega ljudstva“, članek „Iz francoske dobe na Kranjskem“ in zgodovinski spis „O Kocijanarju“.

Jako prijetno preseneti brez dvojbe čitatelje „Ljubljanskega Zvona“ dejstvo, da stopi z novim letom v kolo „Zvonovih“ sotrudnikov zopet pisatelj klasičnih „Bajk in povesti v Gorjancih“, naš dični Janez Trdina, ki nam napiše za prihodnje leto nekaj „Bajk“ in pa zbirko črtic z naslovom „Znanci in znanke“.

Zelo je ugajal letos, kakor čujemo, spis „O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh“. Nekaj podobnega bo članek „Burja“, ki poteče izpod peresa istega pisatelja.

„Spomini iz Italije“, „Iz Bosne“, „Italijanski vtiski“ in „Moravske slike“ so naslovi potopisnih črtic, ki jih pripravljajo pisatelji za naš list.

S posebnim veseljem naznanjamo nadalje vest, da bode možno „Ljubljanskemu Zvonu“ priobčevati poslej tudi članke iz naravoslovja, torej iz stroke, ki je zanimiva kakor malokatera, pa se je vendar pri nas docela zanemarjala že mnogo let. Pod naslovom „Iz zapiskov prirodoslovca“ priobči v našem listu mlad, a nadarjen pisatelj vrsto črtic, ki bodo gotovo vzbujale splošno pozornost.

V listku bomo i v bodoče skrbno zabeleževali in razpravljali vse znamenitejše pojave v domači, pa tudi svetovni literaturi in umetnosti. Da nam bo možno to nalogo tem vestneje izvrševati, smo si pridobili nekaj novih moči zlasti za listek. Kritike, ki jih bo prinašal „Zvon“, bodo vselej stvarne in vzvišene nad vsako pristranost. Ker pa se tudi v leposlovju in v umetnosti sploh nazori često ločijo drug od drugega in ker velja tudi v kritiki kakor povsod: „več oči več vidi“, bodemo prinašali o enem in istem predmetu eventualno tudi po več kritik, ako se uverimo, da so pisane z ljubeznijo do stvari ter brez osebne polemike, za katero v takem listu, kakršen je „Ljubljanski Zvon“, seveda ne more biti prostora.

S tem programom, s temi načeli stopamo pred prijatelje „Ljubljanskega Zvona“, proseč jih, da nas še dalje podpirajo duševno in gmotno!

Upravni odbor „Narodne tiskarne“ je nabavil „Ljubljanskemu Zvonu“ za prihodnje leto novih črk. Za leto 1905., ko bo praznoval „Ljubljanski Zvon“ svojo petindvajsetletnico, poskrbimo listu tudi za novo zunanje lice.

„Ljubljanski Zvon“ izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stane za vse leto 9 K 20 h, za pol leta 4 K 60 h, za četrt leta 2 K 30 h. Za vse neavstrijske dežele znaša naročnina po 11 K 20 h na leto. Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h.

Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“.

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu“
št. 5. z dne 1. maja 1903.

„Slovanska knjižnica“

April 1903.

Urednik in izdajatelj A. Gabršček.

P. n. gosp.!

Sedanjim in bivšim naročnikom »Slovanske knjižnice« naznanjamo, da smo razposlali prvo knjigo slovečega romana:

„Križarji“,

poljski spisal H. Sienkiewicz.

Ta prva knjiga obsega 489 str. v večji obliki nego doslej; papir je finejši, oblika lična. Cena za naročnike le 90 kr. ali K. 1·80. — Druga knjiga bo nekoliko večja in bo stala najbrže le 1 gld. 05, skupaj cel roman 1 gld. 95 kr.

Dosedanje naročnike prosimo, da nam ostanejo zvesti, saj vidijo, kako koristna so narodu naša književna podjetja. Prosimo pa tudi, da bi nam pridobili še novih naročnikov

Bivše naročnike pa prosimo, da se zopet vrnejo v naš krog, kajti bolí nas, ko vidimo, kako krasnih in slavnih del bi lahko izdali, ako bi nam ostali zvesti vsi oni, ki so že bili naši naročniki. — Prosimo, naj se vrnejo za poskušnjo vsaj z naročitvijo na »Križarje«, kajti dobé jih za neznatno svotico, dočim bodo v razprodaji 25% dražji. — Čim več naročnikov bo imela »Slovanska knjižnica«, toliko več berila bo za isti denar. — Kdor se naroči zdaj, ko tako po ceni dobi prekrasne »Križarje«, prevedene že v vse kulturne jezike, ne bo mu žal.

Opozarjamo dalje na naslednje naznanilo in na seznam naše zaloge. Vsakdo se lahko prepriča, da naša podjetja zaslužijo več zanimanja in podpore!

Upravništvo „Slovanske knjižnice“.

Razprodaja dosedanje zaloge.

Na naslednjih straneh je popis naše knjižne zaloge, namreč: Slovanska knjižnica, — Knjižnica za mladino, — Salonska knjižnica, — Svetovna knjižnica, — Venec slovanskih povestij, — Talija, — Razne knjige.

V 10 letih našega delovanja na tem polju se je pomnožila ta zaloga tako, da dosega razprodajna vrednost za skromne slovenske razmere dostojno svoto do — 50.000 K.

Pred seboj imamo še lepih načrtov, odlično število znamenitih rokopisov čaka odrešenja, da bi šli v knjigah med svet, — ali po drugi strani bi presegalo naše denarne moči, ako bi še množili dosedanjo zalogo, polnili nove shrambe s knjigami, ki bi tam čakale kupovalcev.

Sklenili smo torej, iznebiti se kolikor mogoče dosedanje zaloge, da lože izvedemo nove načrte v prospeh lepe književnosti naše in narodu v korist.

Zategadel naznanjamo p. n. slovenskemu občinstvu, da od danes naprej do konca l. 1903. razprodajamo vso svojo dosedanjo zalogo knjig — izvzemši »Križarje«, ki niso še dovršeni, in obeh delov ruskega slovarja — z izdatnim popustom, in sicer:

1. Kdor kupi knjig za 10 K, dobi 10% popusta.
2. « « « « 20 « « 20% «
3. « « « « 30 « « 25% «
4. « « « « 40 « « 30% «
5. « « « « 50 « in več dobi $33^1/_3$% popusta.

Pričakujemo, da se naši rojaki v obilni meri okoristijo te prilike, pridobé krasno število slovenskih knjig po izredno nizki ceni, — ter s tem obenem pripomorejo, da se naša književnost obogati z novimi biserji svetovne slave in veljave. Posebno slovenski denarni zavodi naj bi porabili to priliko ter nakupili šolskim ali drugim knjižnicam naših knjig.

I. Slovanska knjižnica.

(Začela izhajati l. 1893.)

Izhaja v mesečnih snopičih. — Celoletna naročnina K 3·60 ali 30 v za snopič s poštnino vred.

Tu postavljene cene veljajo za nenaročnike.

Snopiči, ki so že pošli, so izpuščeni

---

4. „Protivja", slovaški spisala Ljudmila Podjavorinská, poslovenil Anoným. — Dodatek o Slovakih in pisateljici. — Azbuka za Slovence, Srbe in Ruse. — Gregorčičevi pesmi „Domovini" in „Pri mrtvaškem odru" v azbuki . . . . K —·24

11. 12. 13. in 14. — Odiseja, povest slovenski mladini, prosto po Homerju spisal Andrej Kragelj (Drugi popravljeni natis) . . « 1·20

15. — I. „Kjer je ljubezen, tam je Bog", ruski spisal grof Lev Tolstoj, poslovenil Ad. Pahor. — II. „Rakvar", Grobovščik, ruski spisal A. S. Puškin, poslovenil J. K-j. — III. „Božena", poslovenil iz češčine Rňý . . . . « —·24

17. — Izbrani spisi Vaclava Kosmáka. I. — Poslovenil I. M. Frankovski in Rňý . . . . « —·24

18. — Izbrani spisi Vaclava Kosmaká II. — . . . . « —·24

28. — Petdesetletnica Simona Gregorčiča. — Izbrane pesmi . . « —·60

30. — Iz spisov Pavline Pajkove . . . . « —·24

31. — Slike iz Prage, — češki spisal E. Herold, poslovenil Jos. Faganelj . . . . « —·24

32. — I. „Ne bodimo lipov les!" Češki spisal Fr. Pravda (Vojteh Hlinka), poslovenil Šimon Pomolov. — II. „Blazni goslar", češki spisal Josip Kajetán Tyl, poslovenil A. Petrič . . . . « —·24

38. in **39.** — „Izbrane pesmi". Zložil Anton Funtek . . . . . « 1·—

40. — „Materin blagoslov". Igra v treh dejanjih. Spisal Anton Klodič - Sabladoski . . . . K —·36

42-43. — I. „Smodin". Povest. Spisal Dobrávec. — II. „Za negotovimi težnjami". Vaška povest. Slovaški spisala Ljudmila Podjavorinská, poslovenil Anonym . . . . « —·72

44-45. — Poezije. Zložil Josip Pagliaruzzi-Krilan. II. . . . . . « 1·—

47. — „Narodne pripovedke v Soških planinah". III. — Iz zbirke Jos. Kende in A. G. « —·36

48-49. — Poezije. Zložil Josip Pagliaruzzi-Krilan. I. . . . . . . « 1·—

50-51. — „Preko morja". Hrvatski spisal Evgenij Kumičić. Poslovenil A. Z. Lovanski . . . . » —·72

52-53-54. — „Zbrani spisi". III. knjiga. Spisal Josip Pagliaruzzi-Krilan . . . . « 1·20

55-56. — „Kapitanova hči". Ruski spisal A. S. Puškin. Poslovenil Semen Semenovič . . . . « —·72

57-58-59. — Povesti s potovanja. Spisala Ana Řehaková. Poslovenila A. Dermôta in J. Kunšič. — Korotanske povesti. Spisala Gabrijela Preissová. Poslovenil Dermôta . . . . « 1·20

60-61. — Poezije. Zložil Zamejski . . . . « —·72

62-63. — „Márica". Spisal Ljuba Babić (Gjalski). Poslovenil Vinko Vinič . . . . « —·72

64. — „Punčika". Mestni obraz. Poljski spisal Stanislav Grudziński. Poslovenil S. P—ov . . . . « —·36

65-68. „Slučaji usode". Roman. Spisala Pavlina Pajkova. (S sliko). « 1·44

69-72. „V Petrograd". Potopisne črtice. Sestavil Ljudevit Stiasny. « 1·44

73-74. — „Strahomir". Izvirna romantiška igra v petih dejanjih. Spisal Ivan Benko. — „Mlada Zora". Romantiški igrokaz v treh dejanjih. Spisal Milovan . . . . « —·72

75-76. — „Na bojišču". Češki spisal Jan Klecanda. Poslovenil Ivan Rejec . . . . « —·72

77. — „Beračica". Pripovedka iz Bosne. Spisal Vinko Zorič. — Prevel Podravski . . . . « —·36

78-79-80-81. — „Na razstanku". Spisali slovenski osmošolci . « 2·—

82-83. „Mladost", češki spisala Gabrijela Preissová, poslovenil A. Dermota. S sliko in životopisom pisateljice . . . . . « —·72

84-85. — „Božična noč". „Plašč". Ruski spisal N. V. Gogolj. Poslovenil Miloradovič. — Za uvod je razprava o ruskem realizmu in o Gogolju . . . . « —·72

86-87-88. — „Jestřab contra Hrdlička." Po prijateljskih zapiskih češki spisal Svatopluk Čech, poslovenil Zormanov. — „Prve skrbi". Češki spisal Svatopluk Čech, poslovenil J. M. Frankovski « 1·08

89-90. — „Rokovnjači", narodna igra v petih dejanjih s petjem. Po Jurčič-Kersnikovem romanu spisal Fran Govékar . . . . « —·80

91-92-93. — „Sin", izvirna rodbinska drama v štirih dejanjih. Spisal Engelbert Gangl . . . . « 1·20

94-101. — „Vstajenje". Roman v treh delih. Ruski spisal grof Lev Tolstoj. Str. 776 . . . . « 3·20

102-104. — „Sad greha". Izvirna drama. Spisal Eng. Gangl . . « 1·20

105-106. — „Deseti brat". Narodna igra v 5 dejanjih s petjem. Po Jurčičevem romanu spisal Fran Govékar . . . . K —·80

107-114. — „Kletev nezvestobe". Sloveči roman, spisal pisatelj „Zaobljube" F. Becić. Str. 608 . . . . « 3·20
Elegantno vezana . . . . « 4·80

115-120. -- „Križarji". Poljski spisal Henrik Sienkiewizc. I. in II. del. Str. 489 . . . . « 2·40
(III. in IV. del izideta skupno v avgustu 1903.)

II. Knjižnica za mladino.

Letnika 1895.-1896.

Vsi snopiči so trdo vezani. Od št. 1. do 7. so že razprodani.

---

8. Antona Martina Slomšeka „Spisi zbrani za mladino". I. Pesmi, snopič za srednjo stopnjo . . . . K —·40

9. „Plemenita srca" . . . . « —·40

10. in **11.** Antona Martina Slomšeka „Spisi zbrani za mladino". I. Pesmi. 2. snopič za višjo stopnjo . . . . « —·80

13. in **14.** „Pesmi cerkvene in druge". Zložil Andrej Praprotnik . « 1·—

15. „Zeleni listi". Kratke pripovesti za otroke, stare 6 do 10 let. Po Francu Wiedemanu poslovenil Anton Brezovnik, učitelj . « —·50

16. Antona Martina Slomšeka „Spisi zbrani za mladino". III. snopič. Basni, prilike in povesti. Za nižjo in srednjo stopnjo . . . « —·50

17. in **18.** „Tatari na Moravskem", ali Bog ne zapusti svojih služabnikov. — „Gozdne cvetke", ali štiri povesti in tri krajše razprave . . . . « 1·—

19. „Slavoj in Ljudmila". Milosrčna brat in sestra. Zbirka kratkočasnih in poučnih pogovorov o živalih. I. del. Spisal J. Dimnik « —·50

20. „Bogdanova mlada leta". Svojim prijateljčkom napisal L. Černej « —·50

21. „Pisanice". Slovenski mladini spisal E. Gangl . . . . « —·50

22. in **23.** „V domačem krogu". Zbirka pesmij in povestij za mladino. — Izvirno spisal ali na podlagi hrvaških, italijanskih in nemških izvirnikov priredil Janko Leban, naduč. v Trebelnem « 1·—

24. „Savinjski glasi". Izdalo „Učiteljsko društvo za celjski in laški okraj". I. snopič . . . . « —·50

1902.

Izhaja vsake 3 mesece v lično in trdo vezanih knjigah, na finem papirju, obsežnih povprečno 10—12 tiskanih pol. — Naročnina K 3·20 na leto. — Posamične knjige po 1 K. —

25. — Vsebina: 1. Pesmi Marice Strnadove (3). — 2. Kratke povesti Jadvige-Podravski (25). — 3. Pesmi Frana Žgurja (8). — 4. Grlice. (El. Krasnohorská). — 5. Pesmi Engelberta Gangla (16). – 6. Črtice iz življenja cesarja Jožefa II. (42) . . . K 1·—

26. — Vsebina: 1. Ciguljka (Fran Rakuša). — 2. Pod slamnato streho (Peter Miklavec). — 3. Težka vest (Krasnohorská-Knaflič). — 4. Mačka z rdečim ovratnikom (Dragotin Jeranko). — 5. V snegu sama (Stifter-Silvester). — 6. Črtice iz življenja slavnih mož (Podravski). . . . . K 1·—

27. in **28.** — Vsebina: 1. Dobrota in hvaležnost (Ivo Trošt). — 2. Blago srce (F. O. Rebrčan). — 3. Čopke ni (Juraj Pangrac). — 4. Ukane Matjaževega Groge (Andrej Rape). — 5. Bodi pošten (Tone iz Gošče). — Hud štrbunk (Ivan Stukelj). . . . « 2·—

III. Salonska knjižnica.

Izhaja v nedoločenih rokih, različne oblike in obsežnosti.

Doslej so izšle knjige:

1. **»O te ženske«** — Zbirka novelic. Spisal Fran Govekar. Vsebina: 1. Predgovor izdajatelja „Salonske knjižnice. 2. Predgovor pisatelja 1. knjige. 3. Primo loco. 4. Dr. Strnad. 5. Te punice, te punice . . . ! 6. Danica. 7. Institutka. 8. V mraku. 9. Pavlina. 10. O te ženske. — Str. 291 . . . . K 2·—
Po pošti 20 v več.

2. **»Hamlet«**. Žaloigra v 5 dejanjih. Po W. Shakespearu poslovenil Ivan Cankar. — Str. 208 . , ... « 1·40
Po pošti 10 v več.

3. **»Ruska antologija«** v slovenskih prevodih. Zbrala † Ivan Vesel in Anton Aškerc. Zastopanih je 73 pesnikov po 14 prelagalcih. Dodane so črtice o vseh pesnikih in o umrlem zbiratelju Veselu. — Str. 464 . . . . « 3·—
Po pošti 20 v več.

4. **»Spisi Zofke Kvedrove«**. Prva knjiga. Vsebina: 1 Kako je to prišlo. — 2. Vera. — 3. Markčeva strina. — 4. Slepec. — 5. Epizoda. — 6. Vaški roman. — 7. Sestri. — 8 Talent. — 9. Blede rože. — 10. Laž. — 11. Sanje. — 12. Življenja. — 13. Moč. — 14. Tilda. — 15. Telegrafistka. — 16. Sam. — 17. Gabrijela. — 18. Vseh devet. — 19. Biciklistinja . . . « 2·—

Pripravljene imamo tudi dve drami Silvija Pellica v prozi in nekatere spise znamenitega novejšega ital. pisatelja Fogazzara. — Imamo pa tudi več prevodov iz slovanskih jezikov, ki sodijo bolj v to zbirko. — Na vrsto pridejo, ko razprodamo toliko iztisov prvih 4 knjig, da bodo pokriti vsaj glavni troški.

IV. Svetovna knjižnica.

Izhaja v nedoločenih rokih in prinaša večja dela iz vseh kulturnih jezikov.

1. **»Ben Hur«.** Zgodovinski roman iz Kristusovih časov. — Zaloga je pošla. Ako se oglasi po dopisnici le 300 naročnikov, ga zopet ponatisnemo.

2. **»Marko Visconti«.** Zgodovinski roman. Italijanski spisal Tommaso Grossi . . . . K 2·40
Po pošti 20 v več.

3. **»Quo vadis«.** Veliki Sienkiewiczev roman iz dobe Neronove. Slavno delo je preloženo v vse kulturne jezike. Knjiga obsega 650 str. . . . . « 3·—
Po pošti 30 vin. več. — Elegantno vezan K 4·80 in 30 vin. za pošto.

V rokopisu imamo več prevodov znamenitih del. Pridejo na vrsto polagoma, ako razprodamo 2. in 3. knjige toliko, da bodo kriti glavni troški.

V. Venec slovanskih povestij.

Izhaja v nedoločenih rokih.

Doslej je izšlo 6 knjig s tako vsebino:

I. 1. Figura. 2. Iz križarskih bojev na Poljskem. 3. Slepčevodja. 4. Slika iz gladnih let. 5. Slovaške sličice. 6. Ada. 7. Očenaš. 8. Sovražnik. Cena s poštnino vred . . . . K 1·10

II. 1. Mati in sin. 2. Vsakdanji dogodki. 3. Ded Liben. 4. Sanjarije in resničnost. 5. Na brodu. 6. Zlatija, vojaška nevesta. 7. Żywila. ali moč domovinske ljubezni. 8. Črnogorski stotnik. 9. Odrtnik. 10. O Hiljakih. Cena s poštnino vred . . . . « 1·10

III. 1. Prokleti ste . . .! 2. Kadar pridem z vojne! 3. Za tuje grehe. 4. Pomladni mraz. 5. Slike. 6. »Narodne pripovedke« grofa Leva Tolstega. Cena s poštnino vred . . . . « 1·30

IV. 1. Rusinja. 2. Prve rože. 3. Mala igra. 4 Stara pestunja. 5. Maščeval se je. 6. Jetnikovi otroci. Cena s poštnino vred . « 1·30

V. 1. Lux in tenebris lucet. (Sienkievič). — 2. Moč ljubezni. (N. Lukmanova). — 3. Že zopet. (Lj. Podjavorinska). — 4. Glasovi iz groba. (Nik. Ježov). — 5. Noč v gozdu. (O. V. Demerta). — 6. Izdajalec. (A. Marlinskij-Bestužev). — 7. Gozd šumi. (Korolenko). — 8. Dva huzarja. (grof L. Tolstoj). — Bolnik . . . . « 1·30

VI. Obsega tri šaljive povesti slavnega H. Sienkiewicza: 1. Črtice z ogljem. — 2. Ta tretja. — 3. Poroka po pomoti. . . . . . . » 1·30
(V tisku je VII. knjiga).

VI. „Talija".

Zbirka gledališkili iger. Ureja Fran Govékar. Cena 40 vin. iztis. (Vse so enodejanke in pripravne za male odre diletantov.)

Doslej so izšle igre:

1. **»Pri puščavniku«**. Veseloigra. Spisal Benno Jacobsen. (4 glavne in 3 stranske osebe.)
2. **»Bratranec«**. Burka. Češki spisal Josip Štolba. (5 oseb.)
3. **»Starinarica«**. Veseloigra. Češki zpisala B. Viková-Kunětická. (5 oseb.)
4. **»Medved snubač«**. Veseloigra. Ruski spisal Viktor Krylov, (4 osebe.)
5. **»Doktor Hribar«**. Veseloigra. Poljski spisal grof J. A. Fredro (8 oseb.)

V tisku so dalje igre: **6. »Dobrodošli!«** 4 osebe. — **7. »Putifarjeva žena«**, 5 oseb. — **8. »Dve tašči«**, 7 oseb. — **9. »Čitalnica pri Branjevki«**, 5 oseb. — **10. »Eno uro doktor«**, 9 oseb.

VII. Razne leposlovne in poučne knjige.

1. **„Materino delo za Boga in domovino"**. Za Slovenke priredil Simon Gregorčič ml. S poštnino vred . . . . K 1·50
2. **„Zgodovinske črtice iz poknežene grofije goriške in gradiške"**. Spisal Simon Rutar. S poštnino vred . . . . « 1·10
3. **„Epizoda iz kulturne zgodovine goriške"**, ali košček zgodovine goriškega c. kr. gimnazija. Spisal † Mons. Andrej Marušič. S poštnino vred . . . . « —·24
4. **„Bele noči"**. Sentimentalen roman. Ruski spisal Fr. M. Dostojevskij. Poslovenil J. J. Kogej . . . . « —·50
5. **„Ročni rusko-slovenski slovar in slovnica"**. Za Slovence spisal M. M. Hostnik. (Trdo vezan K 3·80 s poštnino). Mehko vezan s poštnino . . . . « 3·20
6. **„Ročni slovensko-ruski slovar in slovenska slovnica"** za Ruse. « 5·50
7. **„Gluhonemi"**. Zgodovina in sedanja metoda njih vzgojevanja. Spisal Anton Rudež . . . . « 2·20
8. **„Občinsko gospodarstvo na Goriškem"**. Spisal E. Klavžar . . « —·40
9. **„Cestni zakon za pokneženo grofijo Goriško in Gradiško"** . . « —·40
10. **„Slovenci in mednarodni promet"**. Spisal dr. Karol Pečnik, zdravnik v Aleksandriji . . . . « —·50
11. **„O jetiki"**. Spisal dr. Fran Karfik, rudniški zdravnik v Idriji. « —·20

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu“ št. 4. 1903.

Izdaje in urejuje
✠ ✠ ✠ L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani. ✠ ✠ ✠

Št. 1. V Ljubljani, dne 1. aprila 1903. Leto IV.

Priporočamo zbirko poezij umrlega pesnika Jos. Murna, ki je izšla v našem založništvu z naslovom

ALEKSANDROV
PESMI IN ROMANCE.

Knjiga je jako lično opremljena, pridejana ji je tudi slika pesnikova z avtografom in obširen, toplo pisan predgovor urednika dr. Ivana Prijatelja. Cena ukusno broš. 3 K 50 h, po pošti 3 K 70 h, v eleg. izvirni platneni vezbi 5 K, po pošti 5 K 20 h.

O poezijah Aleksandrova (Jos. Murna) sodi »Slovenski Narod« mej drugim: Najznačilnejši za Aleksandrovljevo muzo pa je narodni kolorit, pristno slovenski značaj njegovih pesmi. Jedro našega naroda je kmečki stan; tu je doma zdravje in naravna nepokvarjenost. To življenje se je slikovito odrazilo v Aleksandrovu; na deželi je on doživel svoje najlepše čase in tu je dobil vse one vtiske, ki jih je prelil v verze. Njegove kmečke pesmi so prava dika naše nove poezije; tako originalne so v izrazu in obilježju, kakor se podobne še niso razlegale po našem slovstvu. V njih živi duša, bistvo našega naroda, v njih je izražen slovenski individualizem. Na tako markanten način se ni pojavil pri nas še nikdar; menili smo že, da nimamo lastnega, samo svojega obilježja. A le videli ga nismo, naše oči so ga iskale zaman, ker se jim je bliščalo od tujih drugorodnih vtiskov.

Aleksandrov je znal poiskati one značilne poteze, ki odlikujejo naš narod. Živel je zunaj med njim odprte duše, da bi vsrkal vase vse posebnosti našega ljudstva in da bi proniknil v njegov duh in mišljenje. Zamaknil se je v ljudske navade in šege, se zatopil vanje in živel sam vse to ljubo kmečko življenje; v pesmih nam je naslikal tako verno najznačilnejše kmečke razmere in opisal spremembe v času v zvezi z življenjem na deželi, da se vidi, da je prodrl popolnoma v ljudski duh. V tem genru so spete večjidel vse pesmi, ki jih nahajamo v drugem oddelku v zbirki. Tako zdrave so in istinite, polne narodnega duha v izražanju, koloritu in čuvstvu, da bi nam vernejše ne mogel prikazati nikdo našega naroda . . .

Jezik teh pesmi je jedernat, živ in čudovito plastičen.

Kot sv. Juri na belem konju je zajezdil Aleksandrov v našo poezijo; on je vitez domačih polj, rože mu cveto iz meča, in solnce se mu bliska nad čelom.

L. Schwentner, knjigotržec in založnik v Ljubljani.

Najnovejši pojavi v slovenski književnosti.

Pesmi in romance. Aleksandrov. V Ljubljani 1903. 8°. Str. XLII + 136. Cena broš. 3 K 50 h, po pošti 3 K 70 h, eleg. vez. 5 K, po pošti 5 K 20.

Bucek v strahu. Burka v enem dejanju, spisal Rado Murnik. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 51. Cena broš. 70 h, po pošti 75 h.

Pri puščavniku. Veseloigra v enem dejanju, spisal Benno Jakobsen. Talije št. 1. V Gorici 1903. Mala 8°. Str. 48. Cena broš. 40 h, po pošti 43 h.

Bratranec. Burka v enem dejanju. Spisal Jos. Štolba. Talije št. 2. V Gorici 1903. Mala 8°. Str. 45. Cena broš. 40 h, po pošti 43 h.

Medved snubač. Veseloigra v enem dejanju. Spisal Viktor Krylov. Talije št. 4. V Gorici 1903. Mala 8°. Str. 40. Cena broš. 40 h, po pošti 43 h.

Starinarica. Veseloigra v enem dejanju. Spisala B. Viková-Kunetická. Talije št. 3. V Gorici 1903. Mala 8°. Str. 40. Cena broš. 40 h, po pošti 43 h.

Ročni kažipot po Goriškem, Trstu in Ljubljani. Sestavil Andrej Gabršček. IX. letnik. V Gorici 1903. Mala 8°. Str. 271. Cena broš. 1 K 60 h, po pošti 1 K 70 h.

Križarji. Zgodovinski roman v 4 delih. Spisal H. Sienkiewicz. Poslovenil Podravski. I. in II. del. Slovanska knjižnica št. 115—120. V Gorici 1902. 8°. Str. 489. Cena broš. 2 K 40 h, po pošti 2 K 60.

Povesti. Spisal dr. Ivan Tavčar. V. zvezek. (Mrtva srca, 4000.) V Ljubljani 1902. 8°. Cena broš. 2 K 40 h, po pošti 2 K 60 h.

Balade in romance. Napisal A. Aškerc. Drugi pregledani natisk. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 156. Cena eleg. vez. 4 K, po pošti 4 K 20 h.

Mali vitez Volodijevski. Zgodovinski roman. Spisal H. Sienkiewicz. Poslovenil Podravski. I. zvezek. Doslej izšlo 6 sešitkov. V Ljubljani 1903. 8°. Cena broš. sešitku 40 h, po pošti 43 h.

Izvršilni red z dne 27. maja 1896, drž. zak. št. 79. Uredil Ivan Kavčnik. Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku, III. zvezek. V Ljubljanj 1902. 8°. Strani XII + 642. Cena v platno vez. 7 K, po pošti 7 K 30 h.

Listi nabožno slovstveni. Zbral Ivan Vrhovnik. XIV. zvezek knjižnice Družbe sv. Cirila in Metoda. V Ljubljani 1902. 8°. Str. 68. Cena broš. 80 h, po pošti 85 h.

Drobiž v podobah. Cena navadni izdaji 40 h, po pošti 45 h, leporello izdaji 1 K 50 h, po pošti 1 K 70 h.

Novi akordi. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Leto 2. Zvezek 4. s sliko skladatelja Frana Gerbiča, zvezek 5. s sliko skladatelja Josipa Procházke. Naročnina za vse leto 8 K, za pol leta 4 K 50 h, posamezne številke po 2 K.

L. Schwentner

knjigotržec v Ljubljani priporoča

nastopne knjige svoje in tuje založbe.

Album **„Kranjsko v slikah in opisih"**. Elegantno vez.	K 4·—,	po pošti K 4·30
Aleksandrov. **Pesmi in romance**. Cena broš.	" 3·50,	" " " 3·70
eleg. vez.	" 5·—,	" " " 5·20
Cankar Ivan: **„Jakob Ruda"**, drama. Broš.	" 1·20,	" " " 1·25
" " **„Knjiga za lahkomiselne ljudi"**, broš.	" 2·50,	" " " 2·70
eleg. v platno vez.	" 3·50,	" " " 3·70
" " **„Vinjete"**, broš.	" 3·60,	" " " 3·80
eleg. v platno vez.	" 4·60,	" " " 4·90
" " **Za narodov blagor**. Komedija. Broš.	" 2·—,	" " " 2·10
eleg. v platno vez.	" 3·—,	" " " 3·20
" " **Kralj na Betajnovi**, drama, broš.	" 2·—,	" " " 2·10
" " **„Erotika"**. Nova izdaja, broš.	" 2·—,	" " " 2·10
Čehov Anton: **„Momenti"**. Broš.	" 3·—,	" " " 3·20
eleg. vez.	" 4·—,	" " " 4·20
Jelovšek Vlad.: **„Simfonije"**, broš.	" 2·—,	" " " 2·20
Dr. Ilešič Fr.: **„Prešeren in Slovanstvo"**	" —·70,	" " " —·75
„Kaj hočemo?" Poslanica slovenski mladini, broš.	" —·50,	" " " —·55
Kersnik Janko: **Zbrani spisi**. I. sešitek. **Cyklamen**, broš.	" 2·50,	" " " 2·70
II. sešitek. **Agitator**, broš.	" 2·50,	" " " 2·60
III. sešitek. **Na Žerinjah**, broš..	" 2·50,	" " " 2·60
IV. sešitek. **Lutrski ljudje, Testament**,	" 2·50,	" " " 2·60
V. sešitek. **„Rošlin in Vrjanko"**	" 2·50,	" " " 2·60
Kersnik Janko: **Zbrani spisi**. Vezana izdaja.		
I. zvezek: „Cyklamen" in „Agitator",		
II. " „Na Žerinjah", Lutrski ljudje in Testament,		
v platno vezan po	" 6·—,	" " " 6·30
v fini pol franc. vezbi po	" 7·—,	" " " 7·30
Kette Dragotin: **„Poezije"**, broš.	" 3·—,	" " " 3·20
eleg. vez.	" 4·40,	" " " 4·60
Kocbek Fran: **„Pregovori, prilike in reki"**, broš.	" —·60,	" " " —·70
Dr. Krek Gojmir: **„Anton Aškerc"**. Studie. Broš.	" 1·60,	" " " 1·70
Murnik Rado: **„Navihanci"**. Broš.	" 2·50,	" " " 2·70
eleg. vez.	" 3·50,	" " " 3·70
„Prešernove poezije". Uredil A. Aškerc. — Elzevir izdaja	" 3.—,	" " " 3·20
Šorli Iv.: **Človek in pol**. Cena broš.	" 2·50,	" " " 2.60
„Vseučiliški zbornik". Broš.	" 4·—,	" " " 4·30
Zupančič Oton: **„Čaša opojnosti"**, broš.	" 2·—,	" " " 2·20
eleg. vez.	" 3·—,	" " " 3·20
Kostanjevec Jos.: **„Iz knjige življenja"**. Cena broš.	" 3·—,	" " " 3·20
eleg. vez.	" 4·—,	" " " 4·20
Aškerc Anton: **„Balade in romance"**, eleg. vez.	" 4·—,	" " " 4·20
" " **„Lirske in epske poezije"**, eleg vez.	" 4·—,	" " " 4·20
" " **„Nove poezije"**, eleg. vez.	" 4·—,	" " " 4·20
Gregorčič Šimon: **„Poezije"**. I. zvezek, pomnož. izdaja, eleg. vez.	" 3·—,	" " " 3·20
" " **„Poezije"**. II. zvezek, eleg. vez.	" 3·20,	" " " 3·40
" " **„Poezije"**. III. zvezek, eleg. vez.	" 4·—,	" " " 4·20
Jenko Simon: **„Pesmi"**. I. zvezek. Cena eleg. vez.	" 2·—,	" " " 2·20
" " **„Pesmi"**. II. zvezek. Cena eleg. vez.	" 2·25,	" " " 2·45
Funtek Anton: **„Godec"**, eleg. vez.	" 3·60,	" " " 3·80
Baumbach-Funtek: **„Zlatorog"**, eleg. vez.	" 4·—,	" " " 4·20
Ruska antologija v slovenskih prevodih. Zbrala Ivan Vesel in Anton Aškerc. Eleg. vez.	" 4·50,	" " " 4·70
Tolstoj L. N.: **„Vstajenje"**. Eleg. vez.	" 4·40,	" " " 4·70
Sienkiewicz H.: **„Quo vadis?"** Eleg. vez.	" 4·50,	" " " 4·80
Tavčar Ivan dr.: **„Zbrani spisi"**. 5 zvezkov, v platno vez. po	" 3·—,	" " " 3.20
v najfinejši vezbi po	" 4·20,	" " " 4·40
Stritar Josip: **„Zbrani spisi"**. 7 zvezkov. V platno vezani	" 43·60.	
(Posamezni zvezki se ne prodajajo.)		
Levstik Fran) **„Zbrani spisi"**. 5 zvezkov. V platno vezani	" 27·—	
v pol francoski vezbi	" 29·—	
v najfinejši vezbi	" 31.—	
(Posamezni zvezki se ne prodajajo.)		

Narodna tiskarna v Ljubljani 1903—685

Priloga „Ljubljanskemu Zvonu" št. 9. 1903.

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 2. V Ljubljani, dne 1. septembra 1903. Leto IV.

Ob začetku šolskega leta

priporoča

L. Schwentner v Ljubljani

učne knjige za vse srednje in ljudske šole

v najnovejših odobrenih izdajah,

pisalne in risalne kakor tudi druge šolske potrebščine

v najboljši kakovosti in po zmernih cenah.

Istotam so v zalogi

Stenski zemljevidi in učila v slovenskem jeziku

v izdaji Ed. Hölzelna na Dunaju:

C. F. Bauer:

Vojvodstvo Kranjsko

(Slov.-nemško.) Cena na platno razpet. v mapi K 16, s palicama K 18.

V. v. Haardt-Rutar in Orožen:

Monarhija Avstro-Ogrska.

Na platno razp. K 13, s pal. K 15.

V. v. Haardt-Orožen:

Stenski Zemljevid Evrope.

Na platno razp. K 15, s pal. K 17.

V. v. Haardt-Orožen:

Stenski zemljevid polut.

Na platno razp. K 18, s pal. K 20.

V. v. Haardt-Orožen:

Stenski zemljevid Palestine.

Na platnu razp. K 16, s pal. K 18.-

Hölzlovo zemeljsko oblo.

Cena v zabojčku spravljenega K 16.

Zemljepisni atlas za ljudske šole

s slovenskim učnim jezikom, predelala
prof. Sim. Rutar in Fr. Orožen.

Izdanje I. s 7 zemljevidi . . — K 60 h.
Izdanje II. s 14 zemljevidi . . 1 „ 40 „

Najnovejši pojavi v slovenski književnosti.

Rošlin in Vrjanko. Povest. Janka Kersnika Zbranih spisov zvezek III. sešitek 1. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 150. Cena broš. 2 K 50 h, po pošti 2 K 60 h.

Človek in pol, roman spisal Ivo Šorli. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 174. Cena broš. 2 K 50 h, po pošti 2 K 60 h, eleg. vez. 3 K 50 h, po pošti 3 K 70 h.

Iz naših krajev. Zofka Kveder. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 169. Cena broš. 2 K 50 h, po pošti 2 K 60 h.

Bahovi huzarji in Iliri. Janeza Trdine Zbranih spisov knjiga I. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 299. Cena broš. 3 K, po pošti 3 K 20 h.

Dobrota in hvaležnost, povest spisal Ivo Trošt, Blago srce, spisal F. O. Rebrčan, Čopke ni, spisal Juraj Pangrac, Ukane Matjaževega Groge, spisal Andrej Rape, Bodi pošten, spisal Tone iz Gošče, Hud štrbunk, spisal Ivan Štrukelj. (Knjižnica za mladino knjiga 27.—28.) V Gorici 1903. Mala 8°. Str. 379. Cena vez. 2 K, po pošti 2 K 20 h.

Doktor Hribar, veseloigra v 1. dejanju, Dobrodošli! Kedaj pojdete domu, veseloigra v 1. dejanju, Eno uro doktor, burka, v 1. dejanju. Talije 5., 6. in 10. št. V Gorici 1903. Mala 8°. Cena broš. snopiču po 40 K, po pošti 43 h.

Magdalena. I. S. Machar. Ljudska knjižnica, zvezek I. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 291. Cena broš. 2 K, po pošti 2 K 20 h.

Ob zori, Ivan Cankar. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 174. Cena broš. 3 K, po pošti 3 K 10 h.

Mala pesmarica. Zbirka najbolj priljubljenih narodnih in drugih pesmij. V Ljubljani 1903. Mala 8°. Str. 94. Cena broš. 70 h, po pošti 75 h.

Slovenski šaljivec. Zbirka najboljših kratkočasnic v prosti in vezani besedi. Spisal, nabral in priredil Silvester. II. zvezek. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 110. Cena broš. 60 h, po pošti 70 h.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaja Anton Kosi. XI. zvezek. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 47. Cena broš. 30 h, po pošti 35 h.

Grščina ob prehodu v 20. stoletje. Spisal dr. Jos. Tominšek. 8°. Str. 31. Cena broš. 50 h, po pošti 55 h.

Slovenska jezikovna vadnica. Spisala H. Schreiner in dr. J. Bezjak. Na Dunaju 1903. 8°. I. zvezek. Str. 19. Broš. 40 h, po pošti 45 h, II. zvezek str. 39, broš. 50 h, po pošti 55 h.

Kubična knjiga ali hitri računar za trgovce z lesom. Sestavil Jakob Strukel. V Ljubljani 1903. Cena broš. 2 K, po pošti 2 K 10 h, vezana 2 K 50 h, po pošti 2 K 60 h.

Ročni slovensko nemški in nemško slovenski slovar s kratko slovnico slovenskega in nemškega jezika. V Ljubljani 1903. Mala 8°, str. 140. Cena broš. 1 K 20 h, po pošti 1 K 30 h.

Das nationale Leben der Windisch-Büheln im Jahre 1848/49. Von Dr. Fr. Ilešič. Laibach 1903. Mala 8°. Str. 31. Cena broš. 20 h, po pošti 23 h.

Novi akordi. Zbornik za instrumentalno in vokalno glasbo. Letnik II. štev. 6 in letnik III. štev. 1. Celoletna naročnina 8 K, polletna 4 K 50 h, posamezni zvezki po 2 K.

Knjige Slovenske Matice za l. 1902.

Zbornik „Slov. Matice". IV. zvezek. Uredil L. Pintar. V Ljubljani 1903. Vel. 8°. Str. 238. Cena broš. 1 K 60 h, po pošti 1 K 80 h.

Na klancu. Ivan Cankar. Knezove knjižnice IX. zvezek. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 164. Cena broš. 80 h, po pošti 90 h.

Učenjak, veseloigra v 3. dejanjih, spisal dr. Fr. Detela, Sami med seboj, dramatični prizor, spisal Fr. Doljan. Zabavne knjižnice XIV. zvezek. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 77. Cena broš. 60 h, po pošti 70 h.

Pogreb, F. J. Doljan, Brez volje, Pankracij Gregorc, Črtice, Fr. Ks. Meško Zabavne knjižnice XV. zv. V Ljubljani 1903. 8°. Str. 195. Cena broš. 1 K 20 h, po p. 1 K 30 h.

Vojvodina Kranjska. Zgodovinski opis. Spisal Franc Orožen. Slovenska zemlja IV. del. V Ljubljani 1903. Vel. 8°. Str. 211. Cena broš. 1 K 20 h, po pošti 1 K 40 h.

Letopis Slov. Matice za l. 1902. V Ljubljani 1903. Cena broš. 60 h, po pošti 70 h.

Knjige „Slovenske Šolske Matice" za l. 1902.

Pedagoški letopis. II. zv. Uredila H. Schreiner in V. Bežek. V Ljubljani 1903. Vel. 8°. Str. 200. Cena broš. 3 krone, po pošti 3 K 20 h.

Realna knjižnica. I. del. Zgodovinska učna snov za ljudske šole. 2. snopič. V Ljubljani 1903. Vel. 8°. Str. 212. Cena broš. 2 K 20 h, po pošti 2 K 30 h.

Učne slike z ljudskošolskim berilom. Prvi del: Učne slike k berilom v Začetnici in v Abecednikih. Uredila H. Schreiner in V. Bežek. V Ljubljani 1902. Vel. 8°. Str. 150. Cena broš. 2 K 40 h, po pošti 2 K 50 h.

L. Schwentner

knjigotržec v Ljubljani priporoča

nastopne knjige svoje in tuje založbe.

Album **„Kranjsko v slikah in opisih“**. Elegantno vez. . . . . . K 4·—, po pošti K 4·30
Aleksandrov. **Pesmi in romance**. Cena broš. . . . . „ 3·50, „ „ „ 3·70
eleg. vez. „ 5·—, „ „ „ 5·20
Cankar Ivan: **„Jakob Ruda“**, drama. Broš. . . . . „ 1·20, „ „ „ 1·25
„ „ **„Knjiga za lahkomiselne ljudi“**, broš. . . . . „ 2·50, „ „ „ 2·70
eleg. v platno vez. „ 3·50, „ „ „ 3·70
„ „ **„Vinjete“**, broš. . . . . „ 3·60, „ „ „ 3·80
eleg. v platno vez. „ 4·60, „ „ „ 4·90
„ „ **Za narodov blagor**. Komedija. Broš. . . . . „ 2·—, „ „ „ 2·10
eleg. v platno vez. „ 3·—, „ „ „ 3·20
„ „ **Kralj na Betajnovi**, drama, broš. . . . . „ 2·—, „ „ „ 2·10
„ „ **„Erotika“**. Nova izdaja, broš. . . . . „ 2·—, „ „ „ 2·10
Čehov Anton: **„Momenti“**. Broš. . . . . „ 3·—, „ „ „ 3·20
eleg. vez. . . . . . . „ 4·—, „ „ „ 4·20
Jelovšek Vlad.: **„Simfonije“**, broš. . . . . „ 2·—, „ „ „ 2·20
Dr. Ilešič Fr.: **„Prešeren in Slovanstvo“** . . . . „ —·70, „ „ „ —·75
„Kaj hočemo?“ Poslanica slovenski mladini, broš. . . . . „ —·50, „ „ „ —·55
Kersnik Janko: **Zbrani spisi**. I. sešitek. **Cyklamen**, broš. . . . . „ 2·50, „ „ „ 2·70
II. sešitek. **Agitator**, broš. . . . . . „ 2·50, „ „ „ 2·60
III. sešitek. **Na Žerinjah**, broš.. . . . . „ 2·50, „ „ „ 2·60
IV. sešitek. **Lutrski ljudje, Testament**, „ 2·50, „ „ „ 2·60
V. sešitek. **„Rošlin in Vrjanko“** . . „ 2·50, „ „ „ 2·60
Kersnik Janko: **Zbrani spisi**. Vezana izdaja.
I. zvezek: „Cyklamen“ in „Agitator“,
II. „ „Na Žerinjah“, Lutrski ljudje in Testament,
v platno vezan po. . . . „ 6·—, „ „ „ 6·30
v fini pol franc. vezbi po „ 7·—, „ „ „ 7·30
Kette Dragotin: **„Poezije“**, broš. . . . . „ 3·—, „ „ „ 3·20
eleg. vez. „ 4·40, „ „ „ 4·60
Kocbek Fran: **„Pregovori, prilike in reki“**, broš. . . . . „ —·60, „ „ „ —·70
Dr. Krek Gojmir: **„Anton Aškerc“**. Studie. Broš. . . . . „ 1·60, „ „ „ 1·70
Kveder Zofka: **„Iz naših krajev“**, broš.. . . . . „ 2·50, „ „ „ 2·60
Murnik Rado: **„Navihanci“**. Broš. . . . . „ 2·50, „ „ „ 2·70
eleg. vez. „ 3·50, „ „ „ 3·70
„Prešernove poezije“. Uredil A. Aškerc. — Elzevir izdaja . . . „ 3.—, „ „ „ 3·20
Šorli Iv.: **Človek in pol**. Cena broš. . . . . „ 2·50, „ „ „ 2.60
Trdina Janez: **„Bahovi huzarji in Iliri“**, broš. . . . . „ 3·—, „ „ „ 3·20
„Vseučiliški zbornik“. Broš. „ 4·—, „ „ „ 4·30
Župančič Oton: **„Čaša opojnosti“**, broš. . . . . „ 2·—, „ „ „ 2·20
eleg. vez . . . . „ 3·—, „ „ „ 3·20
Kostanjevec Jos.: **„Iz knjige življenja“**. Cena broš. . . . . „ 3·—, „ „ „ 3·20
eleg. vez. „ 4·—, „ „ „ 4·20
Aškerc Anton: **„Balade in romance“**, eleg. vez. . . . . „ 4·—, „ „ „ 4·20
„ „ **„Lirske in epske poezije“**, eleg vez. . . . . . . „ 4·—, „ „ „ 4·20
„ „ **„Nove poezije“**, eleg. vez. . . . . „ 4·—, „ „ „ 4·20
Gregorčič Šimon: **„Poezije“**. I. zvezek, pomnož. izdaja, eleg. vez. „ 3·—, „ „ „ 3·20
„ „ **„Poezije“**. II. zvezek, eleg. vez. . . . . „ 3·20, „ „ „ 3·40
„ „ **„Poezije“**. III. zvezek, eleg. vez. . . . . „ 4·—, „ „ „ 4·20
Jenko Simon: **„Pesmi“**. I. zvezek. Cena eleg. vez. . . . . „ 2·—, „ „ „ 2·20
Ruska antologija v slovenskih prevodih. Zbrala Ivan Vesel in
Anton Aškerc. Eleg. vez. „ 4·50, „ „ „ 4·70
Tolstoj L. N.: **„Vstajenje“**. Eleg. vez. . . . . „ 4·40, „ „ „ 4·70
Sienkiewicz H.: **„Quo vadis?“** Eleg. vez. . . . . „ 4·50, „ „ „ 4·80
Tavčar Ivan dr.: **„Zbrani spisi“**. 5 zvezkov, v platno vez. po . . „ 3·—, „ „ „ 3.20
v najfinejši vezbi po . . . . „ 4·20, „ „ „ 4·40
Stritar Josip: **„Zbrani spisi“**. 7 zvezkov. V platno vezani . . . „ 43·60.
(Posamezni zvezki se ne prodajajo.)
Levstik Fran) **„Zbrani spisi“**. 5 zvezkov. V platno vezani . . . „ 27·—
v pol francoski vezbi . . . . „ 29·—
v najfinejši vezbi . . . . „ 31.—
(Posamezni zvezki se ne prodajajo.)

Narodna tiskarna v Ljubljani 1903—1660

Izdaje in urejuje
L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani.

Št. 3. V Ljubljani, dne 1. decembra 1903. Leto IV.

L. Schwentner

knjigotržec v Ljubljani priporoča

nastopne knjige svoje in tuje založbe.

Album „Kranjsko v slikah in opisih". Elegantno vez.	K 4·—,	po pošti K 4·30
Aleksandrov. Pesmi in romance. Cena broš.	„ 3·50,	„ „ „ 3·70
eleg. vez.	„ 5·—,	„ „ „ 5·20
Cankar Ivan: „Jakob Ruda", drama. Broš.	„ 1·20,	„ „ „ 1·25
„ „ „Knjiga za lahkomiselne ljudi", broš.	„ 2·50,	„ „ „ 2·70
eleg. v platno vez.	„ 3·50,	„ „ „ 3·70
„ „ „Vinjete", broš.	„ 3·60,	„ „ „ 3·80
eleg. v platno vez.	„ 4·60,	„ „ „ 4·90
„ „ Za narodov blagor. Komedija. Broš.	„ 2·—,	„ „ „ 2·10
eleg. v platno vez.	„ 3·—,	„ „ „ 3·20
„ „ Kralj na Betajnovi, drama, broš.	„ 2·—,	„ „ „ 2·10
„ „ „Erotika". Nova izdaja, broš.	„ 2·—,	„ „ „ 2·10
Čehov Anton: „Momenti". Broš.	„ 3·—,	„ „ „ 3·20
eleg. vez.	„ 4·—,	„ „ „ 4·20
Jelovšek Ernestina: „Spomini na Prešerna", broš.	„ 2·—,	„ „ „ 2·10
Dr. Ilešič Fr.: „Prešeren in Slovanstvo"	„ —·70,	„ „ „ —·75
„Kaj hočemo?" Poslanica slovenski mladini, broš.	„ —·50,	„ „ „ —·55
Kersnik Janko: Zbrani spisi. I. sešitek. Cyklamen, broš.	„ 2·50,	„ „ „ 2·70
II. sešitek. Agitator, broš.	„ 2·50,	„ „ „ 2·60
III. sešitek. Na Žerinjah, broš.	„ 2·50,	„ „ „ 2·60
IV. sešitek. Lutrski ljudje, Testament,	„ 2·50,	„ „ „ 2·60
V. sešitek. „Rošlin in Vrjanko"	„ 2·50,	„ „ „ 2·60
Kersnik Janko: Zbrani spisi. Vezana izdaja. I. zvezek: „Cyklamen" in „Agitator", II. „ „Na Žerinjah", Lutrski ljudje in Testament,		
v platno vezan po	„ 6·—,	„ „ „ 6·30
v fini pol franc. vezbi po	„ 7·—,	„ „ „ 7·30
Kette Dragotin: „Poezije", eleg. vez.	„ 4·40,	„ „ „ 4·60
Kocbek Fran: „Pregovori, prilike in reki", broš.	„ —·60,	„ „ „ —·70
Dr. Krek Gojmir: „Anton Aškerc". Studie. Broš.	„ 1·60,	„ „ „ 1·70
Kveder Zofka: „Iz naših krajev", broš.	„ 2·50,	„ „ „ 2·60
Murnik Rado: „Navihanci". Broš.	„ 2·50,	„ „ „ 2·70
eleg. vez.	„ 3·50,	„ „ „ 3·70
„Prešernove poezije". Uredil A. Aškerc. — Elzevir izdaja	„ 3.—,	„ „ „ 3·20
Šorli Iv.: Človek in pol. Cena broš.	„ 2·50,	„ „ „ 2.60
Trdina Janez: „Bahovi huzarji in Iliri", broš.	„ 3·—,	„ „ „ 3·20
„Vseučiliški zbornik". Broš.	„ 4·—,	„ „ „ 4·30
Župančič Oton: „Čaša opojnosti", broš.	„ 2·—,	„ „ „ 2·20
eleg. vez.	„ 3·—,	„ „ „ 3·20
Kostanjevec Jos.: „Iz knjige življenja". Cena broš.	„ 3·—,	„ „ „ 3·20
eleg. vez.	„ 4·—,	„ „ „ 4·20
Aškerc Anton: „Balade in romance", eleg. vez.	„ 4·—,	„ „ „ 4·20
„ „ „Lirske in epske poezije", eleg vez.	„ 4·—,	„ „ „ 4·20
„ „ „Nove poezije", eleg. vez.	„ 4·—,	„ „ „ 4·20
Gregorčič Šimon: „Poezije". I. zvezek, pomnož. izdaja, eleg. vez.	„ 3·—,	„ „ „ 3·20
„ „ „Poezije". II. zvezek, eleg. vez.	„ 3·20,	„ „ „ 3·40
„ „ „Poezije". III. zvezek, eleg. vez.	„ 4·—,	„ „ „ 4·20
Jenko Simon: „Pesmi". I. zvezek. Cena eleg. vez.	„ 2·—,	„ „ „ 2·20
„ „ „Pesmi". II. zvezek. Cena eleg. vez.	„ 2·25,	„ „ „ 2·45
Ruska antologija v slovenskih prevodih. Zbrala Ivan Vesel in Anton Aškerc. Eleg. vez.	„ 4·50,	„ „ „ 4·70
Tolstoj L. N.: „Vstajenje". Eleg. vez.	„ 4·40,	„ „ „ 4·70
Sienkiewicz H.: „Quo vadis?" Eleg. vez.	„ 4·50,	„ „ „ 4·80
„ „ „Križarji", 2 zvezka, eleg. v platno vezana	„ 8·—,	„ „ „ 8·55
Tavčar Ivan dr.: „Zbrani spisi". 5 zvezkov, v platno vez. po	„ 3·—,	„ „ „ 3.20
v najfinejši vezbi po	„ 4·20,	„ „ „ 4·40
Stritar Josip: „Zbrani spisi". 7 zvezkov. V platno vezani (Posamezni zvezki se ne prodajajo.)	„ 43·60.	
Levstik Fran) „Zbrani spisi". 5 zvezkov. V platno vezani	„ 27·—	
v pol francoski vezbi	„ 29·—	
v najfinejši vezbi (Posamezni zvezki se ne prodajajo.)	„ 31.—	

Narodna tiskarna v Ljubljani 1903—2315

JANUAR

1903 XXIII

MESEČN

ZA

NJIŽEVNOST

IN

PROSVETO

Vsebina januarskega zvezka:

»Ljubljanski Zvon«

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h.
Za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h.

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Valentin Kopitar.
Upravništvo v »Narodni tiskarni« na Kongresnem trgu št. 12. v Ljubljani.

Lastnina in tisk »Narodne tiskarne« v Ljubljani.

Načrt in odredbe

o vseslovanski umetniško-obrtniški razstavi v St. Peterburgu leta 1904.

(Izpisek iz načrta in protokola odborove seje 23. maja 1902.)

I.

Z Najvišjim dovoljenjem »Gosudarja Imperatora«, pod Visokim pokroviteljstvom Njegovega »Imperatorskega Visočanstva, kneza Aleksandra Mihajloviča, priredi »Slavjanskoje blagotvoriteljnoje obščestvo v Peterburgu« ob udeležbi društva ruske obrti in trgovine »Sodejstvija« vseslovansko umetniško-obrtniško razstavo v Peterburgu leta 1904.

II.

Razstavi je namen, ustanoviti neposredne zveze ruskih prebivalcev s sorodnimi jim prebivalci drugih dežel.

Da se to doseže, skrbi odbor razstave med drugim za organizacijo pomožnih odborov v slovanskih deželah, ki bi pridobivali udeležencev za razstavo, skrbeli za zbirke razstavnih stvari, za njih pošiljatev, uredbo na razstavi itd.

III.

Razstava naj jasno razkaže sedanje bistvo vseh slovanskih narodov, njih plemenske posebnosti in gospodarski položaj ter pridelke in izdelke njih dežel, njih obrte, rokodelstva in umetništvo. Seznani naj pa svet tudi z izdelovalci in izdelki Rusije ter bodi v tem oziru posredovalka.

IV.

Darovani in kupljeni predmeti z razstave bodo v osnovo stalnega vseslovanskega muzeja v Rusiji.

V.

Vse slovanske naselbine, najsi žive v Evropi ali kje drugje, se vabijo, da se udeleže vseslovanske razstave s svojimi pridelki in izdelki, pisateljskimi deli, statističnimi podatki o deželah, v katerih prebivajo, o njih gospodarskem položaju, o njih obrtih in umetništvu.

VI.

Priredba razstave in vse, kar se nje tiče, je izročeno odboru, kateremu na čelu je glavni komisar razstave.

VII.

Za častnega predsednika razstave je izvolil odbor s soglasjem Njegovega Imperatorskega Visočanstva Visokega pokrovitelja razstave »tovarišča ministra financov« tajnega svetnika Vladimira Ivanoviča Kovalevskega.

Pravila za udeležence.

1.) Vseslovanska umetniško-obrtniška razstava se otvori v St. Peterburgu leta 1904. in bo trajala 3—4 mesece. Dan otvoritve in rok za pošiljatev stvari v Peterburg se posebej naznanita.

2.) Razstaviti se smejo vsi izdelki in prirodni pridelki dežel vseh slovanskih narodov.

Osebe, ki žive v ruskih krajih pa se žele udeležiti razstave, morajo stopiti v dogovor z glavnim komisarjem razstave.

3.) Za prostor razstavljenih predmetov se nič ne plača.

4.) Stroške za pošiljatev stvari na razstavo plača udeleženec. Dotične olajšave za prevažanje stvari po ruskih železnicah se v kratkem času objavijo.

5.) Stvari je pošiljati v Peterburg na naslov »glavnega komisarja vseslovanske razstave«, ali naj jih pa udeleženci dostavljajo neposredno.

6.) Predno se odpošljejo stvari, je poslati podroben popis stvari, katere se nahajajo v vsakem zaboju, na isti naslov v dveh eksemplarjih.

7.) Vse carinske formalnosti, ako se stvari pošljejo na naslov glavnega komisarja razstave, se vrše na mestu razstave.

8.) Odbor skrbi kar najbolj mogoče, da se ohranijo stvari na razstavi.

9.) Stvari se smejo prodajati na razstavi, od prodane stvari pa se vzame 5 do 10% izkupila v korist razstavi. Pogoji za prodajo stvari bodo olajšani. Prodane stvari se smejo nadomestiti z ravno takimi; če se ne nadomestijo, morajo ostati na razstavi do nje zaključka.

10.) Razgledne omare in druge oprave gredo na račun udeležencev, samo priproste priprave vzame razstavni odbor v svoj račun.

11.) Udeležencem je dovoljeno postaviti na razgled stvari, ki so vredne razstave.

12.) Vse stvari, o katerih bodo udeleženci želeli ocene, bodo ocenili povabljeni izvedenci vseh slovanskih narodov na podstavi pravil, potrjenih od finančnega ministra. Najboljše stvari dobe pohvalne dekrete.

13.) Udeležencem, ki se žele udeležiti razstave osebno, poskrbi odbor za ceno stanovanje in hrano.

Za predsednika član razstavnega odbora: *A. Vasiljev.*

Glavni komisar razstave: *K. Nikolajevskij.*

*

Želi se dobiti posebno takih stvari, katere so sposobne za trgovino, n. pr.: a) raznovrstne tkanine iz volne, lana, žameta; preproge, trakovi, sukno i. dr.; b) šivanja, čipke (zobci) in šitki v zlatu; c) drobni izdelki iz lesa, tudi mebli (hišna oprava); d) izdelki iz kovine, tudi orožje in juvelirske stvari; e) izdelki iz usnja; f) keramični izdelki, kakor porcelan, glinena roba, steklo, kristal; g) muzikalni instrumenti; h) igrače; i) slike, umetniški izdelki; k) razni drobni izdelki; l) prirodni izdelki, posebno taki, o katerih se je nadejati, da pridejo v promet, n. pr. koristne tvarine, izkopane iz zemlje, vzorci lesa, sposobnega za industrijo. Kar se tiče surovih in polsurovih tvarin, bi se poslalo sledeče: volna, lasje, kože, maščobe, olje, tobak, vino i. dr. Vsi tukaj našteti predmeti ne izključujejo drugih predmetov, kateri bi bili sposobni in koristni za razstavo. Želi se tudi dobiti na razstavo etnografskih in zgodovinsko-arheoloških zbirk raznih slovanskih narodov, kakor tudi zbirk raznih literarnih del in materijalov. Odbor želi le-te stvari dobiti kmalu, zato, da dá tiste, katere spozna za dobre in vredne razstave, prevesti v ruščino popolno ali pa le v posnetku.

Opomba: Pisma sprejema odbor tudi v slovenskem jeziku pisana.

Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju si je izbralo na 14. občnem zboru za leto 1902./3. zopet g. Jakoba Pukla, c. kr. nadporočnika ev., sodnega tolmača bolg., hrv., slov. in srbskega jezika, posestnika itd., za svojega predsednika, drja. Mirka Ploja, viteza Franca Jožefa reda, c. kr. dvornega svetnika v upravnem sodišču, drž. poslanca, za prvega podpredsednika, dr. Fr. Simoniča, c. kr. kustosa vseuč. knjižnice, pa za drugega podpredsednika. Iz društvenega poročila posnemljemo, da je odbor v minolem letu rešil 435 prošenj za podpore ter razdelil 4536 kron, na mesec torej skoraj po 500 kron. Podporo so dobivali le res potrebni in tudi vredni dijaki. Prispevki društvenikov, podpornikov in dobrotnikov so znašali 3461 K 97 h. Izmed javnih zavodov je darovalo največji znesek hranilno in posojilno društvo v Ptujem, namreč 1500 K, po 100 K posojilnice v Celju, Gorici in Starem trgu, 80 K posojilnica v Mariboru, 60 K kmetska Ljubljanske okolice, po 40 K posojilnici v Slov. Bistrici in v Postojini, po 30 K posojilnice na Vrhniki, v Črnomlju, Brežicah, Šmarju pri Jelšah, po 20 K v Cerknici, na Vranskem, v Framu, Ormožu, Ribnici, Gorenji Radgoni, 10 K v Ljutomeru.

Vsem podpornikom, dobrotnikom in nabirateljem je izrekel občni zbor najtoplejšo in najiskrenejšo zahvalo s posebno prošnjo, da bi ostali temu potrebnemu društvu še nadalje zvesti, da bi se ga spominjali tudi drugi slovenski rodoljubi ob raznih prilikah, posebno še oni, ki so kdaj od njega prejeli kako podporo ter se nahajajo sedaj v primernih službah ali v takih gmotnih razmerah, da bi vsaj deloma mogli povrniti prejete dobrote. Poudarjati je treba, da je in bode to društvo za slovenske visokošolce važno in prepotrebno, in sicer vkljub ustanovitvi enakih društev v Gradcu in v Pragi.

Z ozirom na veliki pomen tega društva, ki vrši velevažno nalogo, se obrača odbor do vseh rodoljubov z iskreno prošnjo za darove v korist toliko številnih ubogih slovenskih visokošolcev na Dunaju. Darila hvaležno sprejema društveni blagajnik gospod dr. Klement Seshun, dvorni in sodni svetnik na Dunaju, Singerstrasse št. 7.

Razpis dveh častnih nagrad.

»Slov. pevsko društvo« v Ptuju bo obhajalo leta 1903. dvajsetletnico svojega obstanka z velikim pevskim koncertom avgusta meseca v prijaznem trgu Ljutomeru ter razpisuje nalašč za ta koncert dve častni nagradi po 60 kron za najboljša moška in mešana zbora.

Kompoziciji naj ne bosta pretežki ter kolikor mogoče v narodnem duhu.

Rokopise je poslati odboru »Slov. pevskega društva« v Ptuju do konca februarja 1903.

Glasbeniki naj se ne podpišejo na svoj rokopis, temveč naj prilože svoja imena v zaprtem zavitku, na katerem bodi zabeležen naslov dotične kompozicije.

Odbor »Slov. pevskega društva« v Ptuju,
dne 20. decembra 1902.

Drag. Zupančič, predsednik.

Kajnih, tajnik.

Vabilo k družbi sv. Mohorja.

Zopet se približuje čas, ko bo treba odposlati nabiralne pole za družbo sv. Mohorja družbenemu odboru v Celovec! Iskreno zato vabimo cenjene svoje rojake, drage Slovence in Slovenke širom naše slovenske domovine, a tudi vse one, ki prebivajo in si iščejo kruha izven domačih mej, da se zopet vpišejo v našo družbo!

Vsak Slovenec, vsaka Slovenka štej si v sveto versko kakor narodno dolžnost, biti ud tej naši družbi, ki v lepi vzajemnosti zbira pod praporom sv. Mohorja in Fortunata vse sloje in stanove našega naroda, ki po svojih knjigah skrbi za vsestranski duševni napredek slovenskega naroda, kateremu podaja obilo zdravega pouka in kratkočasnega razvedrila.

Deluj torej vsakdo na to, da pristopi Mohorjevi družbi. Častite poverjenike iskreno prosimo, da zopet prevzamejo mnogokje sicer težavni, a povsod hvaležni posel nabiranja družbenih udov. A tudi vsak ud si štej v dolžnost, delati za vsestranski napredek naše družbe in ji pridobiti čim največ novih članov! Z združenimi močmi delajmo na to, da bo družba napredovala in procvitala i v bodoče, da bode po njej romalo tudi letošnjo jesen čim največ lepih knjig v vse kraje, koder bivajo Slovenci.

Književni dar, ki ga letos sprejmejo čč. Mohorjani in ki je naznanjen v zadnjem »Koledarju«, je sledeči:

1. »**Zgodbe sv. pisma**«. X. snopič. — S tem snopičem se začne novi zakon. G. dr. Krek, ki je za † dr. Lampetom tako lepo dokončal stari zakon, nadaljuje tudi novi zakon in temeljito v prelepem jeziku razlaga novi zakon. Temu snopiču, ki ga krasi mnogo lepih slik, bo dodana tudi lepa naslovna podoba v barvah in velik zemljevid svete dežele.

2. »**Pamet in vera**«. 2. snopič. — G. župnik Seigerschmied nadaljuje svoje delo, katerega 1. zvezek je našel mnogo priznanja. Poljudno razpravlja razna važna poglavja naše sv. vere in jih dokazuje ter pojasnjuje zlasti z mnogimi zgledi.

3. »**V Kelmorajn**«. Spomini s pota. — To bo prav zanimiva knjiga. Pisatelj, gosp. kanonik dr. A. Karlin, nas namreč vodi na nekdaj slavno in tudi pri Slovencih dobro znano božjo pot v »Kelmorajn«, t. j. Köln am Rhein. Knjigo bo dičilo mngo lepih podob.

4. »**Domači vrtnar**«. G. profesor J. Koprivnik je spisal lepo poučno knjigo o vrtnarstvu, ki bo gotovo dobro služila našim gospodarjem in gospodinjam.

5. »**Slovenske večernice**«. 55. zvezek, in

6. »**Koledar za leto 1904**«. Ti knjigi izideta v znani že priljubljeni obliki. Obsegalt bodeta razne povesti znanih naših sotrudnikov, poučno berilo itd.

To je torej letošnji naš književni dar. Knjige bodo gotovo zadovoljile vsakogar in zato iskreno vabimo, da se čim največ udov vpiše v družbo.

Nabiralne pole z denarjem naj se odboru dopošiljajo **do dne 5. marca**. Mnogo truda, sitnosti in nepotrebnih stroškov provzročajo nam tisti, ki nam ne dopošljejo ob pravem času udnine!

Posamezne ude in take kraje, ki nimajo 15 udov, pa prijazno opozarjamo, da morajo po družbenih pravilih letnini (2 kroni) dodati še 40 vinarjev za upravne stroške, namreč za zavoj, spremnico s kolkom, delo itd. Seveda morajo potem poštnino, ki znaša veliko več, še sami plačati.

Mili Bog naj blagoslovi naše delo in geslo za Mohorjevo družbo bodi: »Ne nazaj in navzdol, marveč vselej naprej in navzgor!«

V Celovcu, dne 10. februarja 1903.

Odbor.

Da se izognemo vsakemu nesporazumenju in da se kdo ne bo čutil brez potrebe žaljenega, javljamo, da se „Ljubljanski Zvon“ načeloma pošilja samo **predplačnikom** *in da se zavoljo reda ne delajo nikake izjeme.*

„Ljubljanski Zvon“ izplačuje sotrudnikom nagrade (razen prav majhnih zneskov) mesečno. Če kdo nagrade ni prejel, je to dokaz, da je njegov naslov neznan, in naj ga torej blagovoli naznaniti uredništvu.

Upravništvo „Ljub. Zvona“.

Petdeset (50) letnikov „Ljubljanskega Zvona“ od l. 1881. do l. 1901. je vrstoma ali posamezno po primerni ceni na prodaj. Pismena vprašanja rešuje iz prijaznosti Ivan Bonač, trgovina s papirjem v Šelenburgovih ulicah v Ljubljani.

Listnica upravništva.

Prosimo vljudno tiste gg. naročnike, kateri za letos še niso poslali naročnine za „Ljubljanski Zvon“, da jo blagovole najkasneje do 20. maja t. l. poslati, sicer bi bili, žal, primorani, jim od 1. junija nadalje pošiljanje ustaviti. —

Listnica uredništva.

Vedno pogosteje se dogaja, da moramo plačevati globe od pošiljatev, ker so premalo frankovane. Zaradi tega prosimo prav vljudno vse pošiljatelje, da se blagovolijo v dvomljivih slučajih prepričati o teži svoje pošiljatve, oziroma o dotični pristojbini ter nam prihraniti na ta način nepotrebne stroške.

Izpisek pravil ustanovljenega društva „Vesne“ na Dunaju:

I. Namen in sredstva društva.

§ 1. Namen društva je, gojiti upodabljajoče umetnosti, oziraje se na narodne potrebe Slovencev in Hrvatov.

§ 2. Društveni namen se dosega s prirejevanjem društvenih umetniških razstav po domovini, s zborovanji, s proučavanjem in gojenjem umetnosti v sestankih, z informacijami, nasveti in poukom, pomoča potrebnim tovarišem in s posredovanjem glede umetniških naročil v prid svojih članov.

II. Člani.

§ 3. Društvo je sestavljeno iz častnih, ustanovnih, rednih, izrednih in podpornih članov.

§ 4. Za častnega člana se more imenovati vsakdo, ki si je pridobil za društvo ali sploh za razvitek slov. ali hrvatskih umetnosti posebnih zaslug. — Ustanovnik more postati, kdor pristopi k društvu in plača 100 kron. — Redni član more biti vsak na Dunaju živeči dijak upodabljajočih umetnosti. — Ako žive taki dijaki v katerem-sibodi drugem kraju, se morejo sprejeti kot izredni člani. — Podpornik more biti vsakdo, ki plača letni prispevek 10 K.

III. Pravice in dolžnosti članov.

§ 5. Vsak redni član ima pravico, udeleževati se zborovanj, voliti in se dati voliti a to le, če je slov. ali hrvat. narodnosti; razven tega ima dolžnost, uklanjati se društvenim pravilom, pospeševati društveni namen z delom in nasveti (posebno z udeležbo pri društvenih razstavah), predložiti vsa za razstavo namenjena dela presojevalni komisiji ter plačati enkratno vstopnino 2 K in vsak mesec 2 kroni.

§ 6. Izredni člani imajo sicer iste pravice kakor redni, samo ne morejo voliti, niti biti voljeni, tudi ne smejo glasovati pri sklepih. Ti plačajo po 1 K vpisnine in semestralne udnine.

§ 7. Častni, ustanovni in podporni člani nimajo nikakih pravic ali dolžnosti razven pravice do prostih vstopnic k društvenim razstavam.

IV. Društveni organi.

§ 8. Društvena organa sta občni zbor in odbor.

XII. Razdružitev društva.

§ 31. Ob razdružitvi pripade, ako se ne ustanovi v treh letih kako društvo z istim namenom, polovica premoženja Ljubljanskemu, druga pa istrskemu društvu sv. Cirila in Metoda.

— ⁂ —

Zopetni razpis častne nagrade.

»Slovensko pevsko društvo« v Ptuju razpisuje zopet častno nagrado 60 K za najboljši mešan zbor, ker po prvotnem razpisu ni bilo nobenega primernega mešanega zbora.

Kompozicija naj ne bode pretežka ter kolikor mogoče v narodnem duhu.

Rokopise je poslati odboru »Slovenskega pevskega društva« v Ptuju do 1. novembra 1903.

Glasbeniki naj se ne podpisujejo na svoj rokopis, temveč naj prilože svoja imena v zaprtem zavitku, na katerem bodi zabeležen naslov dotične kompozicije.

Odbor „Slov. pevskega društva“ v Ptuju.

Zupančič,
predsednik.

Kajnih,
tajnik.

Čast. naročnikom „Ljub. Zvona“ na blagovoljno znanje.

Da bo mogoče častitim naročnikom vsak mesec vedeti, do kdaj so plačali naročnino, smo uvedli s to številko na ovitkih opazko: „Plačano do . . . . .“ Ta način kontrole je običajen pri vseh večjih revijah ter izdatno olajšuje pregled o plačevanju naročnine.

Prosimo torej one častite naročnike, ki še niso poravnali naročnine, naj jo vpošljejo do 20. novembra t. l., da dobe vse letošnje številke.

Upravništvo „Ljub. Zvona“.

Razpis nagrade.

1. Odbor dijaškega umetniškega društva »Vesne« na Dunaju razpisuje 52 K nagrade za šestero najboljših umetniških razglednic. Ta nagrada se razdeli tako, da se izplača za najboljši načrt 20 K — ostalih 32 K pa se razdeli v primerno manjših vsotah med ostalih pet načrtov.

2. Glede snovi ne stavi odbor nikakih mej, zahteva pa, da se izdelajo slike v slovenskem ali hrvaškem narodnem duhu.

3. Načrti v dvakratni veličini navadne dopisnice naj bodo izdelani v priprosti moderni tehniki v treh barvah, vštevši barvo papirja.

4. Pravico konkurirati imajo le redni in izredni člani društva »Vesne« na Dunaju. (Reden član more postati vsak dijak upodabljajoče umetnosti na Dunaju; vstopnina in semestralni prispevek po 2 K. Izredni člani postanejo oni dijaki upodabljajoče umetnosti, ki žive izven Dunaja. Ti plačajo vstopnine in semestralnega prispevka po 1 K.)

5. Vsi načrti naj se pošljejo frankovani do 21. novembra na društveni naslov: »III. Rennweg, Nr. 1. — Richter-Restauration«. — Vsak umetnik naj priloži svoje ime in imena poslanih razglednic, katerih število je neomejeno, v zaprti kuverti.

Odbor društva „Vesne“.

Aleksander Šantel, t. č. predsednik.

Svetoslav Peruzzi, t. č. tajnik.

Razpis častnih nagrad.

Da bode mogel naš mesečnik prinašati čim več dobrega leposlovnega gradiva, razpisujemo sledeče častne nagrade za najboljše pripovedne spise:

1. nagrado **200 K** za najboljšo povest (roman, novelo), ki obsegaj najmanj **6** tiskanih pol;

2. nagrado **100 K** za najboljši pripovedni spis, ki obsegaj najmanj **3** tiskane pole;

3. tri nagrade po **60 K** za tri najboljše pripovedne spise manjšega obsega.

Celotni rokopisi naj se pošljejo do dne **1. julija 1904. leta** uredništvu „Ljubljanskega Zvona“ z izrečnim pristavkom, da so konkurenčni spisi.

Glede snovi leposlovnih spisov so pisatelji popolnoma prosti. Umevno pa je, da morejo priti pri razdelitvi nagrad v poštev samo spisi, ki so v vsakem pogledu dovršeni. Pisatelj, čigar spisu se prisodi ena izmed nagrad, prejme razen tega še običajni sotrudniški honorar.

Pisatelji naj se ne podpišejo na svojem rokopisu, ampak naj priložijo svoja imena v zaprtem zavitku, na katerem bodi označen naslov dotičnega spisa.

Spise bodo ocenjevali posebni v to izbrani razsodniki.

Za upravni odbor „Narodne tiskarne“

dr. Ivan Tavčar,

predsednik.

